ANTIQVORVM PATRVM,

IN SCRIPTVRAM SANCTAM COMMENTARII: SACRÆ BIBLIOTHECÆ.

TOMVS SEXTVS.

EX IOANNE TRITEMIO DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

IVNILIVS Epiſcopus cuiuſdam vrbis in Africa (nomen autem ciuitatis inuenire non potui) vir certè in ſacris ſcripturis valde doctus, & in ſecularibus diſciplinis meo iudicio ſufficienter inſtructus, ſenſu profundus, eloquio dulcis & ornatus: multa dicitur conſcripſiſſe opuſcula: ſed ego tantum vidi opus inſigne, quod ſcripſit ad Primaſium Epiſcopum, quod prænotauit, De partibus diuinæ legis lib. I. Sancto ac beatiſſimo Epiſcopo. Claruit eo tempore quo Primaſius anno Domini, 440.

SANCTO AC BEATISSIMO EPISCOPO PRIMASIO IVNILIVS. S.

SCIS ipſe venerabilis Pater Primaſi, quia vita meæ & propoſiti conſcius, ſicut diuinæ legis me ſtudium habere non denego, ita doctorē dicere non præſumo illud propheticum metuens, peccatori autē dixit Deus: Quare tu enarras Pſal. 49
iuſtitias meas, & adſumis teſtamentum meum per os tuum? Sed dum te inter alios reuerendiſſimos Coëpiſcopos tuos vſque ad Conſtantinopolim peregrinæ prouinciæ coëgiſſet vtilitas, ex ciuilitatis affectu in notitiam colloquium que peruenimus. Tu autem more illo tuo nihil ante quæſiſti, quàm ſi quis eſſet inter Græcos, qui diuinorum librorum ſtudio intelligentiáque flagraret. Ad hæc ego reſpondi, vidiſſe me quendam Paulum nomine, Perſam genere, qui in Syrorū Schola in Niſibi vrbe eſt edoctus, vbi diuina Lex per magiſtros publicos, ſicut apud nos in mundanis ſtudiis Grammatica & Rhetorica, ordine ac regulariter traditur. Tunc diu quæſiſti, ſi quid ex eius dictis haberem, dixi quòd legiſſem regulas quaſdam, quibus ille diſcipulorum animos, diuinarum ſcripturarum ſuperficiè inſtructos, priuſquam expoſitionis profunda patefaceret, ſolebat imbuere, vt ipſarum interim cauſarum quæ in diuina lege verſantur, intentionem ordinémque cognoſcerent: ne ſparſim & turbulentè, ſed regulariter ſingula diſcerent. Hæc tu pater, neſcio qua ratione, omnibus Chriſtianis erudiri volentibus, neceſſaria iudicaſti, excuſantémque me diu vſque ad defenſionis impudentiam compuliſti: vnde in duos breuiſſimos libellos regularia hæc inſtituta collegi, addens ipſius dictionis, quantum potui, vtilem formam: vt velut diſcipulis interrogantibus & magiſtro reſpondente, breuiter ſingula, & perlucidè diſcerentur. Et ne aliqua confuſio per Antiquariorum (vt adſolet) negligentiam proueniret, magiſtro, M. Græcam literam, diſcipulo verò D. præpoſui: vt ex peregrinis characteribus, & quibus Latina ſcriptura non vtitur, error omnes penitus auferatur. Sunt alia illius viri præclara monimenta. Nam & beati Pauli ad Romanos Epiſtolam audiui ſubtiliùs, vt arbitror exponentem: quem ego ex eius ore, ne memoria laberetur excepi, ſed curarum negotiorumq́ ſpinæ, ne quid agro Dominico fructificemus, impediunt. Sufficit hæc interim temeritas, quod diuino gazophilacio ex paupertate confeſſa, duo hæc audeo minuta iactare. Sunt qui talentis onerent, Luc. 21
vnde egentibus prorogetur: qui virtutum gemmas, aurum vitæ, argentum ſcientiæ, diuinis poſſint offerre ſacrariis. Mihi nihil amplius duobus ſuppetit his minutiis: & ipſis ab alio commodatis. Verùm enimuero multùm mihi de Euangelico examinatore polliceor: quia licet alij ex pretioſiſſimis pretioſa, ex plurimis valent plura largiri: ego tamen quia totum dedi, plus obtuli. Vale.

De partibus Diuinæ Legis. cap. I.

D. IN quot primas
partes, legis di-
uinæ ſciẽtia di- A
uiditur? M. In
duas: quarum
vna ad ipſam
ſuperficiem di-
ctionis pro-
priè pertinet:
alia in rebus
eſt, quas ipſa
ſcriptura nos e-
docet.

Quæ pertinent ad ſuperficiem Scripturarum. cap. II.

D. Ad ipſam ſuperficiem dictionis propriè pertinẽ- B
tia quot ſunt? M. Quinque. D. Quæ? M. Species di-
ctionis, authoritas, conſcriptor, modus, ordo. D.
Species dictionis quot ſunt? M. Quatuor. Nam aut
hiſtorica eſt, aut prophetica, aut prouerbialis, aut
ſimpliciter docens.

De hiſtoria. cap. III

D. Hiſtoria quid eſt? M. Præteritarum rerum præ-
ſentiúmue narratio. D. In quibus libris diuina con-
tinetur hiſtoria? M. In ſeptẽdecim. Geneſeos I. Exo. I.
Leuit. I. Numerorum. I. Deuteronomij I. Ieſu Naue
I. Iudicum I. Ruth. I. Regum ſecundum nos IIII. ſe-
cundum Hebræos, II. Euangeliorum quatuor, ſe-
cundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundũ
Lucam, ſecundum Ioannem. Actuum Apoſtolorum
I. D. Nulli alij libri ad diuinam hiſtoriam pertinent? C
M. Adiungunt plures, Paralipomenon II. Iob. I. Eſ-
dræ II. Iudith. I. Heſter I. Macabæorum II.
D. Quare hi libri non inter Canonicas ſcripturas
currunt? M. Quoniam apud Hebræos quoque ſu-
per hac differentia recipiebãtur, ſicut Hieronymus,
cæteríque teſtantur. D. Nulla in his libris alia ſpe-
cies inuenitur? M. Incedunt cæteræ, ſed non princi-
cipaliter: quia & ſi perſonæ, à quibus dictæ ſunt pri-
mùm, ſecundum cæteras ſpecies ſunt locutæ: tamen
ab eo qui librum ſcripſit, vt hiſtoria ſunt relata. Si-
cut benedictiones Iacob Patriarchæ, ab ipſo qui-
dem vt Propheta dictæ ſunt: ſed Moyſes qui refert,
ordine narrat hiſtorico. Et cùm ipſe Moyſes dicit, In D
principio factum cœlum & terram: prophetico
quidem dicit ſpiritu, ſed ſpecie narrat hiſtorica. Si-
militer & prouerbialiter nonnunquam ſonat hiſto-
ria: vt eſt: Ambulantia ambulauerunt ligna, vngere
Iudic. 9. ſuper ſe regem. Aliquando ſimpliciter docet: vt eſt,
Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.
Omnia tamen, vt dixi, ſpecie contexuntur hiſtorica.
D. Quid hiſtoria ſpeciebus cæteris præſtat? M. Quòd
ipſi, cæteræ ſubiacent: ipſa nulli. D. Quid illi com-
mune cum cæteris? M. Habet commune cum ſim-
plici doctrina, quòd vtraque ſuperficie planæ vidẽ-
tur, cùm ſint intellectu plerunque difficiles. Nam a-
liæ contrà. E

De Prophetia. cap. IIII.

D. Quid eſt prophetia? M. Rerum latentium præte-
ritarum, aut præſentium, aut futurarum, ex diuina
inſpiratione manifeſtatio. D. Da in præteritis pro-
phetiam. M. Verbo Domini cœli firmati ſunt. &,
Pſal. 32. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt. &, In principio fe-
Gen. 1. cit Deus cœlum & terram. D. Da in præſentibus. M.
Cognitionem futuri facti Gieſi, Propheta in præ- 4. Reg. 5.
ſenti vidit: & Ananiæ ac Sapphiræ Petrus Apoſto- Act. 5.
lus. D. Da in futuris. M. Ecce virgo accipiet in vte- Iſ. 7.
ro, &c. D. Quare in definitione poſitum eſt, laten-
tium? M. Quia ſi quis iam cognita dicat, licet & fu-
tura ſint, tamen propheta non eſt: ſicut nos, cùm re-
ſurrectionem prædicamus, Prophetæ non ſumus.
Si verò cuiuſcunque temporis latentia manifeſtat,
tunc Propheta eſt, ſicut iam oſtendimus. D. Proba
hoc. M. Apoſtoli teſtimonio in epiſtola ad Corin- 1. Cor. 14
thios, qui ait: Si conuenerit vniuerſa Eccleſia in v-
num, & linguis loquantur omnes: intrent autem
Idiotæ, nonne dicent, quia inſanitis? Si autem om-
nes prophetent, intrent autem infideles, aut idiota,
conuincitur ab omnibus, interrogatur ab omnibus,
occulta etiam cordis eius manifeſta erunt: & tunc
cadens in faciem, adorabit Deum, adnuncians quòd
manifeſtè Deus in vobis eſt. Ecce Apoſtolus Pro-
phetiæ vim in occultorum manifeſtatione ſigna-
uit. Sed & ſequentia in eadem epiſtola, & cæteris
multa ſunt talia. D. Quare addidimus, Ex diuina in-
ſpiratione? M. Quia illi, qui aut dæmonum inſtinctu,
aut alijs modis latentia dicunt, licet prophetæ dici
poſſunt, tamen inter diuinarum ſcripturarum non
numerantur authores. D. in quibus libris prophe-
tia ſuſcipitur? M. In ſeptemdecim. Pſalmorum 150.
lib. I. Oſeæ lib. I. Eſaiæ lib. I. Iohel. lib. I. Amos lib. I.
Abdiæ lib. I. Ionæ lib. I. Micheæ libro. I. Naum lib. I.
Sophoniæ lib. I. Abacuc. lib. I. Hieremiæ libr. I. E-
zechiel. libr. I. Daniel libr. I. Aggæi libr. I.
Zachariæ libr. I. Malachiæ libr. I. Cæterum de
Ioannis Apocalypſi, apud Orientales admodum
dubitatur. D. Nulla in his libris alia ſpecies in-
uenitur? M. Accedunt cætera, ſed non principaliter,
niſi ad probationẽ prophetiæ: ſicut in Eſaia, Achaz, Iſa. 7.
& Ezechiæ Regum velut quædam refertur hiſto-
ria: ſed prophetiæ intentio eſt, non geſta cõtexere,
ſed prædictorum exitum comprobare. Et in Hiere-
mia cùm dicit: Terra, terra, audi verbum Domini.
Terram, prouerbialiter, habitantes in ea homines Hier. 22.
nuncupat. Et cùm Eſaias dicit: Non tale ieiunium e- Iſ. 58.
legi, dicit Dominus, ſed ſolue omnem nodum ini-
quitatis, & cæt. velut ſimpliciter docet, ſed vt pro-
phetico ſpiritu iuſſus hæc prædicat. D. Quid Pro-
phetiæ commune cum cæteris? M. Habet commune
cum Prouerbijs quòd vtraque ſuperficie difficilia
ſunt, ſed pleraque intellectu non ardua.

De Prouerbiis. cap. V.

D. Quæ eſt prouerbialis ſpecies? M. Quædam figu-
rata locutio, aliud ſonans, aliud ſentiens, & in præ-
ſenti commonens tempore. D. In quibus hæc libris
accipitur? M. In duobus, Salomonis prouerbio-
rum lib. I. & Ieſu filij Sirach lib. I. D. Nullus alius
liber huic ſpeciei ſubditur? M. Adiungunt quidam,
librum qui vocatur Sapientiæ, & Cantica Cantico-
rum. D. Accidunt ne his libris aliæ ſpecies? M.
Sola ſimplex doctrina accidit, ſed non principaliter,
niſi ad explanationem vel commendationem pro-
uerbiorum: vt, Initium ſapientiæ timor Domini. Pro. 1. et 9
D. Quid prouerbiis commune cum cæteris? M.
Habet com prophetia commune, quòd ſuperfi-
cie difficilis videtur, cùm intellectu plerunque non
ſit. D. Quid habet prouerbialis ſpecies proprium?
M. Quòd

M. Quòd ei neque hiſtoria, neque Prophetia miſcentur, & ſola eſt quæ ita intelligitur, vt quodammodo verborum ſuperficies auferatur. D. Quare in hoc tantùm licitum nobis eſt, non textũ ſcripturæ ipſius conſiderare, ſed ſenſum: cùm in cæteris tribus ita allegorias myſticas admittimus, vt narrationis fidem præſentare neceſſe ſit? M. Quia ſi voluerimus prouerbialem ſpeciem vbique allegoriam ſic recipere vt narrationis veritas infirmetur, locum damus inimicis prout voluerint, diuinos libros interpretãdi. D. Quot modis diuina Lege, Allegoria cognoſcitur? M. Quatuor: aut ſecundũ tranſlationem vel Metaphoram, vt eſt: Iratus eſt dominus, & deſcendit: & ſimilia, quæ ad inſinuandas cauſas ea humanis motibus transferuntur ad Deum. Aut ſecundum imaginationem vel hypotypoſin, vt eſt in Euangelio: Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hierico. & rurſus parabola vineæ atque agricolarum. Ordo enim eorum quæ gerebantur à Chriſto, velut imagine perſonæ & negotij alterius referetur impletus. Aut ſecundum comparationem vel ſimilitudinem, ſicut dicit: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, &c. Non enim narratio ſicut in ſuperiore exemplo contexitur, ſed cauſarum ſolummodo comparantur effectus. Aut ſecundum prouerbialem modum, vt eſt: bibe aquam de tuis vaſis, & de ciſterna tua, & de tuis puteis: cũ velit ſcriptura innuere, carnalem concupiſcentiam intra licentiam coniugij refrenandam.

De ſimplici doctrina. Cap. VI.

D. Quæ eſt ſimplex doctrina? M. Qua, de fide aut de moribus in præſenti tempore ſimpliciter docemur. D. Quare hoc nomen accepit? M. Quia omnis quidem ſcriptura aliquid docet, ſed ſub alijs ſpeciebus quas ſupra diximus, aliud etiam agitur. Hæc autem neque hiſtoriam texit, neque Prophetiam, neque prouerbialiter loquitur, ſed tantummodo ſimpliciter docet. D. Qui libri ad ſimplicem doctrinã pertinent? M. Canonici ſexdeci: id eſt, Eccleſiaſtæ, lib. 1. Et epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Romanos 1. ad Corinthios 2. ad Galathas 1. ad Epheſios 1. ad Philippenſes 1. ad Coloſſenſes 1. ad Theſſalonicenſes 11. ad Timotheum 2. ad Titum 1. ad Philomonem 1. ad Hebræos 1. Beati Petri ad Gentes 1. & beati Ioannis prima. D. Nulli alij libri ad ſimplicem doctrinam pertinẽt? M. Adiũgunt quàmplurimi quinque alias quæ Apoſtolorũ Canonicæ nuncupantur. Id eſt, Iacobi 1. Petri ſecundam. Iudæ vnam. Ioannis duas. D. Nulla in his Libris alia ſpecies inuenitur? M. Accedũt cæteræ, ſed non principaliter, niſi ad probationem doctrinæ. Nam cum dicit Apoſtolus: Et dum veniſſem Troade, In Euangelio Chriſti oſtium mihi apertum eſt. Et vbi Petro dicitur in faciem teſtitiſſe, velut hiſtoriam videtur texere. Rurſus cum dicit: ecce myſterium vobis dico: omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. prophetæ opus aggreditur cùm ait: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri: prouerbialibus vtitur verbis: omnia tamen ad doctrinæ probationem, vt diximus, inſeruntur. D. Quid commune cum cæteris ſpeciebus ſimplex doctrina habet? M. Habet cum hiſtoria commune, quòd vtraque ſuperficie faciles videntur, cùm ſint inſpectione, aut intellectu plerumque difficiles.

Libri ſacri ad ſimplicem doctrinam pertinentes.

De authoritate Scripturarum. Cap. VII.

D. Quomodo diuinorum Librorum conſideratur authoritas? M. Quia quidam perfectæ authoritatis ſunt, quidam mediæ, quidam nullius. D. Qui ſunt perfectæ authoritatis? M. Quos Canonicos in ſingulis ſpeciebus abſolutè enumerabimus. D. Qui mediæ? M. Quos adiungi à pluribus diximus. D. Qui nullius authoritatis ſunt? M. Reliqui omnes. D. In omnibus dictionibus hæ differentiæ inueniuntur? M. In hiſtoria & ſimplici doctrina. omnes namque in prophetia mediæ authoritatis libri non præter Apocalypſin reperiuntur: neque in prouerbiali ſpecie omnino ceſſata.

De Scriptoribus diuinorum Librorum.
Cap. VIII.

D. Scriptores diuinorum Librorum qua ratione cognoſcimus? M. Tribus modis. Aut ex titulis & prooemiis, vt Propheticos Libros, & Apoſtoli epiſtolas. Aut ex titulis tantùm, vt Euangeliſtas. Aut ex traditione veterum, vt Moyſes creditur ſcripſiſſe quinque primos libros hiſtoriæ, cùm non dicat hoc titulus, nec ipſe referat, Dixit Dominus ad me: ſed quaſi de alio, Dixit Dominus ad Moyſen. Similiter & Ieſu Naue liber, ab eo quo nuncupatur, traditur ſcriptus. Et primũ librum Regum, Samuel ſcripſiſſe perhibetur. Sciendum præterea quòd quorundam librorum penitus ignorantur authores: vt & Iudicũ, & Ruth, & Regum iij & vltimi, & cætera ſimilia. Quod ideò credendum eſt diuinitus diſpenſarum, vt alij quoque diuini Libri, non authorum merito, ſed ſancti Spiritus gratia tantum culmen authoritatis obtinuiſſe noſcantur.

De modis Scripturarum. Cap. IX.

D. Modi diuinæ ſcripturæ quot ſunt? M. Duo: Nam aut metris Hebraicis in ſua lingua cõſcribuntur, aut oratione ſimplici. D. Quæ ſunt metris conſcripta? M. Vt Pſalmi, & Iob hiſtoria, & Eccleſiaſtes, & in Prophetis quædam. D. Quæ ſimplici oratione conſcripta ſunt? M. Reliqua omnia. D. Quare apud nos iiſdem metris conſcripta non ſunt? M. Quia nulla dictio metrum in alia lingua conſeruat, ſi vim verborum ordinémque non mutet.

Sacri Libri metrici.

De ordine Scripturarum. Cap. X.

D. Quis eſt ordo diuinorum voluminum. M. Quia quædam Veteris teſtamenti, quædam Noui. D. Quæ ad Nouum teſtamentum pertinent? M. Euangelia (vt ſupra dictũ eſt), Quatuor: Apoſtolicæ Epiſtolæ, & Actus. D. Quæ ad Vetus teſtamẽtũ pertinent? M. Reliqua omnia. D. Quæ teſtamẽti Veteris Nouíque ſunt propria? M. Veteris interio eſt, Nouũ figuris denunciationibúſque monſtrare. Noui autem ad æternæ beatitudinis gloriam humanas mentes accendere.

De his quæ Scriptura ſacra nos edocet. Cap. XI.

D. Quoniam ſatis dictum eſt de his quæ ad ipſam ſcripturæ ſuperficiem propriè pertinent, nunc requiro quæ ſunt quæ ipſa ſcriptura nos docet. M. Tria quædam, nam aut de Deo loquitur, aut de præſenti ſæculo aut de futuro.

Quot ſignificationibus ſcriptura de Deo loquitur.
Cap. XI.

D. Quot ſignificationibus ſcriptura de Deo loquitur? M. Quatuor. Aut enim eſſentiam eius ſignificat, quam Latinè & ſubſtantiam nuncu-

pamus, vt eſt: ego ſum qui ſum. Aut perſonas, vel Mat. 28. ſecundum Græcos ſubſiſtentias, vt eſt: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Aut operationem, vt ſcriptū eſt: Secundum operationem potentiæ virtutis eius, Ephe. 1. quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans eum à mortuis, & ſedere faciens ad dexteram ſuam. Aut colla- Rom. 11. tionem eius ad creaturas, vt eſt: Regi autem ſeculorum incorrupto, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria, in ſecula ſeculorum.

De ſignificationibus diuinæ Eſſentiæ. Cap. XIII.

D. Quot modis diuina ſignificatur eſſentia? M. Duobus, principaliter & conſequenter. D. Principa- B liter, quibus verbis? M. Octo. Dicitur enim, aut Deus aut dominus, aut ſimul, dominus Deus, aut Adonai, aut Sabaoth, aut Heli, aut Heloi, aut eſt. D. Nihil aliud quàm Deum hæc verba ſignificant? M. Duo tantum nonnunquam & de aliis abuſiuè dicuntur, Deus & dominus, teſte Paulo: Quia dij multi, & do- Gal. 4. mini multi. &, Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Reli- Ioh. 10. qua verò ſex nunquã niſi de Deo dicuntur. D. Quid de Deo hæc verba ſignificãt? M. Nõ quid eſt, ſed quia eſt. Quid enim ſit Deus comprehendi nõ poteſt. D. Quibus modis Deus conſequenter ſignificatur? M. Cum perſonas, aut operationem, aut collationem eius ad creaturas ſcriptura exponit. Nam & cũ no- C minat Patrem, licet primus auditus generantem ſignificet: conſequenter tamen intelligimus Deũ. Similiter & quando nominat filium vel Spiritum ſanctum. Et cum dicit, omnipotẽs, licet operationem eius primus ſermo denunciet: conſequenter tamen intelligimus Deum: Et cùm dicit, inuiſibilem, licet eum qui videri à mortalibus nequeat, principaliter ſonet, & ex collatione noſtra, id quod non ſumus, ei qui nos fecit, adſignet, conſequenter tamen intelligimus Deum.

De ſignificationibus Trinitatis. Cap. XIIII.

D. Quot modis perſonas ſiue ſubſtantias diuinitatis ſcriptura ſignificat? M. Similiter duobus. Prin- D cipaliter & conſequenter. Principaliter, vt cum dicitur: Pater: Filius, Spiritus ſanctus. Conſequenter per ea quibus ſignificatur eſſentia, aut operatio, aut ad creaturas collatio. Nam & cum dico, Deus, quod ad eſſentiam: & cum dico omnipotens, quod ad operationem pertinet. Et cùm dico, immortabilis, quod ex collatione ad creaturas dicitur: licet aliud primus auditus ſentiat: tamen Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, vel ſimul, vel ſingulos, conſequẽter Deum intelligo.

Quot modis Pater ſignificatur. Cap. XV.

D. Quot modis pater ſignificatur? M. Patris nomine vnam perſonam intelligis, ſed non vno mo- E do. ad filium enim propriè dicitur, ad creaturam communiter: ibi naturæ veritate, hîc gratiæ bonitate. D. Hoc vno modo pater ſignificatur? M. Principaliter hoc. Nam conſequenter & ex his quæ eſſentiam Deitatis, aut operationem, aut collationem ad creaturas quolibet modo ſignificant. Inſuper & ex Filij vocabulo cõſequẽter intelligitur Pater, & ſancti Spiritus nomine: ipſe ſcilicet, Pater cuius eſt Spiritus ſubintelligitur. D. In ipſa Trinitate nulli alij perſonæ vocabulum Patris, adſcribitur? M. Legitur Iſ. 9. de Filio dictum, Pater futuri ſeculi. ſed hoc ſecundum carnem dictum eſt, & non propriè & ſignificatiuè vt oſtenderetur ipſe cauſa & genitor beati- A tudinis noſtræ: in quo per carnis reſurrectionem humana natura futuram vitam, & ſperare incipit, & ſumere.

Quot modis filius ſignificetur. Cap. XVI.

D. Quot modis loquitur ſcriptura de filio? M. Quinque. Nam velut ſola nonnunquam deitas eius ſignificatur, & conſequenter intelligitur carnis adſumptio, vt eſt. vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris. nonnunquam verò ſolus homo ab eo ſuſce- Ioh. 1. ptus, & deitas cõſequenter, vt eſt: nouiſſimè loquutus eſt nobis in filio. nonnunquam ſimul vtrunque, Heb. 1. vt eſt: Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu: Phil. 2. qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus B eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Nonnũquam & ad corpus videntur dicta, quæ ad deitatem ſunt principaliter referenda, vt eſt: Filius hominis quidem in cœlo. Rurſus diuinitati nonnunquam videntur adſcripta quæ ſpecialiter referuntur ad carnem, vt eſt. Si enim cognouiſſent, nunquã dominum gloriæ crucifixiſ- 1. Cor. 2. ſent. D. Quare his quinque modis loquitur ſcriptura de Filio? M. Diſtinctè quidem, ideò ſecundum naturas loquitur, vt inconfuſas earum proprietates oſtendat communiter, ideo vt aſſerat vnitatem. Alternat verò humana diuinis, & diuina humanis: vt vtrumque vnius perſonæ indiuiſúmque monſtre- C tur. D. Quot modis ſolet Filij ſignificari perſona? M. Duobus: & ipſe principaliter quidem ſignificatur, cùm Chriſtus dicitur abſolutè. Nam cùm alij Chriſti vocantur, alterius quidem dicitur, vt eſt: Chriſtus domini, aut Chriſtus meus. Solus autem Deus naturaliter Dei filius Chriſtus abſolutè dicitur. Vnde & hoc ſolius eius eſſe proprium declaratur. Conſequenter verò intelligitur perſona Filij: & ex illis tribus quibus & Pater, & ex ipſo Patris vocabulo, & ex Spiritu ſancto: quia & Spiritus dicitur Patris & Filij.

Quot modis ſignificatur perſona Spiritus ſancti. Cap. XVII.

D D. Quot modis ſignificatur perſona Spiritus ſancti? M. Principaliter vno, vt legitur: Ite, baptizate om- Mat. 28. nes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et iterum. Templum enim eſtis Spiritus ſancti. 1. Cor. 3. & 6. Conſequenter verò & gratia quam ipſe largitur, quæ & ipſa ſimiliter ſanctus Spiritus dicitur, vt eſt: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. &, Accipite Spiritum ſanctum. Similiter & ex his quibus diuina ſignificatur Eſſentia, vel operatio, vel ad creaturas collatio, ſicut & de Filio diximus: ſed & Patris Filíque perſona Spiritum ſanctum ſignificat conſequenter, quia quidquid horum dicamus, etiam, perſonam ſancti Spiritus aut cooperatricem, aut E Conſubſtantialem intelligimus conſequenter.

Quid habent commune vel proprium, Perſonæ Trinitatis. Cap. XVIII.

D. Quid habent proprium perſonæ ſingulæ Trinitatis? M. Quod pater nunquã dicitur Filius, nec coniunctis ſermonibus, Spiritus ſanctus, licet diuiſè & Spiritus dici poſſit & ſanctus. Nec Filius Pater propriè dici poteſt, aut cõiunctiuè Spiritus ſanctus. Nec rurſus ſancto Spiritui Patris aut Filij nomen adſcribitur. D. Quæ ſunt his perſonis cõmunia? M. Omnia quæ ad ſignificationẽ, aut eſſentiæ, aut operationis, aut ad creaturas collationis pertinere noſcuntur. Vnde & conſtat Trinitatem vnius eſſe ſubſtantiæ.

D. Patris.

D. Patris & filij & Spiritus ſancti vocabulis, quid in bis perſonis ſignificatur? M. Tantùm quòd ſunt. A Nam quid ſunt (vt ſupra de Deo diximus) ſermo nō poteſt explicare.

Per quot ſpecies, Diuinitatis operatio deſignetur. Capvt xix.

D. Per quot ſpecies diuinitatis efficientia ſiue operatio deſignatur, quam Græci ἐνέργειαν nuncupant? M. Quatuor, aut creatione, aut prouidentia circa creaturas, aut futurorum circa eas præparatione aut præparatorum exitu vel euentu. D. Da ad operationem pertinentia. M. Vt cùm dicitur bonus, ex eo maximè quòd quæ non erant, eſſe fecit, ac facit: & ſapiens, eò quòd tam mirabiliter cuncta cernimus ab eo ordinata: & fortis, eò quòd potuit quæ B tam bene & ſapienter voluit adimplere. D. In Deo hæc eſſentia ſunt, an voluntates? M. Deus ſimplex eſt: nec eſt in eo aliud eſſentia quam voluntas. Vnde & omnia nomina operationis eius, licet inter ſe definitionibus differant: apud ipſum tamen nulla differentia vel diuerſitas inuenitur. Itaque & eſſentia vel natura facit, quia ei nihil accidens eſt: & tamen etiam voluntate, quia nihil neceſſitate efficit, aut coactus. Non enim ſicut ignis naturali neceſſitate vrit, aut apes naturali neceſſitatare fabricant ceras, vel telas araneæ, ita etiam Deus operatur: ſed Deus ideo natura vel eſſentia facere dicitur, ne voluntas in eo quaſi aliud aliquid demon- C ſtretur. Et ideò voluntate, quia nihil operari compellitur, ſed eſſentialiter vult, & voluntate ſubſiſtit. D. Da ſpecialiter ad creationem pertinentia. M. Vt cùm dicitur factor, artifex, creator, & ſimilia. quan-
Pſal. 73. uis dicatur & facere, pro diſponere, vt eſt: Fecit ſalutem in medio terræ. ſed tunc ſecundum ſpeciem prouidentiæ dicitur. D. Da quæ ad prouidentiam ſpecialiter pertinent. M. Vt cùm dicitur adiutor, præſcius, omnipotens, & ſimilia. D. Da ad præparationem pertinētia futurorum. M. Vt cùm dicitur via, & ſpes, & refugium, & ſimilia. D. Da ad euētum præparatorum pertinentia. M. Vt cùm dicitur exultatio, D gaudium, & cætera ſimilia. Omnia autem ad operationem pertinentia, non in nominibus tātùm, ſed etiam in verbis, vel reuelationibus ſimilibus cognoſcitur. D. His tantùm modis diuina operatio declaratur? M. Eſt alius figuratus modus, cùm ex humanis operatio diuina ſignatur. D. Quot modis fit? M.
Pſal. 34. Duobus. Cùm aut quæ ad animum noſtrum pertinent, figuraliter dicuntur in Deo, vt eſt furor, & ira, & pœnitentia: aut ea quæ ad corpus, vel per corpus tractantur, id eſt, pedes, manus, digiti. Aliquando enim & humanæ operationes transferuntur ad Deum, vt cùm dicitur: Apprehende arma & ſcutum. Omnia tamen hæc prædictis quatuor ſpeciebus operationis pro ſententiarum qualitate iun- E genda ſunt.

Quibus modis ex collatione ad creaturas Deus ſignificatur. Cap. xx.

D. Quot modis ex collatione ad creaturas Deus ſignificatur? M. Duobus affirmatione & negatione. Confeſſione quidem, cùm ea dicuntur de Deo, quæ iuxta eundem modum nulli creaturæ conueniunt, vt eſt: ſimplex & vetuſtus dierum ante omnia, & ſpiritus, id eſt incircunſcriptus, & primus & nouiſſimus, & ſimilia. Hæc enim omnia ideo de Deo dicuntur, quia nulli creaturæ eius collatione conueniunt. Per negationem autem collatio fit, cum præ- A poſitione priuatiua, ea in Deo negantur quæ in creatura ſunt: vt eſt, ingenitus, incorporeus, increatus, incorruptibilis, immortalis, impaſſibilis, & ſimilia. D. Quid ergo? hæc verba nunquam de creatura dicuntur? M. Dicuntur quidem, ſed non ſecundum eandem rationem. Nam cùm homo dicitur ſimplex non quia compoſitus non eſt (ſolius enim Dei eſt eſſe eſſentiam ſimplicem) ſed ſimplex homo dicitur, quia non habet doli duplicitatem. Sic & cùm dicitur aliquid inuiſibile, non quia à nullo inquātum eſt videri poteſt (hoc enim ſolius Dei eſt) ſed quia aliquos latet ſimiliter, &c. D. Quæ ſunt collatiua, quæ de Deo ſic dicuntur vt de crea- B tura dici non poſſiut? M. Quæ in eo ſumma ſunt & ſingularia, vt ingenitus, ſempiternus, ſine initio, & ſimilia.

D. IVNILII DE PARTIBVS DIVINAE LEGIS. LIB. II.

Quid de præſenti ſæculo ſcriptura ſignificet. Cap. I.

D. QVONIAM ſatis dictum quot modis de Deo ſcriptura loquatur, nunc requiro, quæ de præſenti ſeculo loquens ſcriptura ſignificat. M. Quædam quin- C que. Aut generationem eius, id eſt creationem: aut gubernationem: aut accidentia naturis: aut euenientia voluntatibus: aut ſubſequentia voluntatis euentus.

Quot modos & differentias in operatione creaturarum ſcriptura poſuerit. Cap. II.

D. Quot modis generationem ſeculi ſcriptura ſignificauit? M. Tribus. Aut enim ſola Dei voluntate factum aliquid ſcribitur, vt eſt: In principio fecit Deus cœlum & terram. Aut voluntate ſimul & vo- Gen. 1.
ce ſine præceptiua, vt eſt: Fiat lux, & fiat firmamentum: ſiue deliberatiua, vt eſt: Faciamus hominem ad D imaginem & ſimilitudinem noſtram. Aut volunta- Gen. 8.
te, voce ac definitione, vt eſt: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et iterum: Germinet terra herbam pabuli ferentem ſemen ſecundum genus ſuum: & lignum fructiferum faciens fructum, cuius ſemen ſit in eo ad ſimilitudinem eius in terra, & cætera quæ poſt ſeptimum diem vſque in finem ſeculi per partes operatur. Ex illa enim definitione proueniunt. D. Eſt in his tribus aliqua differentia? M. Eſt: quia ea quæ ſola voluntate vel etiam voce ſunt facta, nouiter facta ſunt: quæ verò definitione, illis iam ſimilia quæ facta nouiter diximus. Et rurſus, illa quidem in ſex primis dieb[us], hæc verò donec E ſeculum ſtabit. D. Da ordinē per ſex dies factarū rerum. M. In ipſo quidem principio conditionis facta ſunt, cœlum, terra, Angeli, aër & aqua. D. Comproba Angelos, & aquas, & aërem factum. M. Facta quidem ex his ſcripturæ locis oſtenditur, vt eſt: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus: &, Laudate eum omnes Angeli eius. &, Aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, Pſal. 103
laudent nomen domini: Quoniā ipſe dixit, & facta ſunt. Et aër inſcriptus, cœli nomine oſtenditur, vt eſt: volucres cœli. cùm certum ſit aues in aëre volare. Cœlum autem oſtendimus factum. Quòd ve- Pſal. 8.
rò præceſſerint iſtas cæteras creaturas in Angelis, ſcriptura demonſtrat, dum in laudibus & be-

nedictionibus creaturis cæteris præponuntur,& ra-
tio. oportuit enim vt terrenas cœleſtis creatura
Gen. 1. præcederet. De aquis verò ipſa ſcriptura dicit, quòd
ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas. D, Sequere or-
dinẽ generationis. M. In principio, die prima, lux fa-
cta eſt. ſecunda verò die, firmamentú. tertia, mare &
terræ naſcentia quarta, luminaria cœli. quinta, natá-
tia & volatilia ſexta, reliqua animalia & homo.
D. Quæ eſt in ipſarum creaturarum operatione di-
ſtinctio? Quòd quædam ex nihilo facta ſunt, vt cœ-
lum, terra, & cætera quæ vſque ad completum diem
primum diximus facta: quædam verò ex iam factis
primo die. D. Da horú probationes. M. Quia quo-
Gen. 1. ties ſcriptura ex aliquo factas res cupit oſtẽdere: aut
palàm ſignificat, vt eſt: Producat terra, & producát
aquæ, & ſimilia. Aut certè ex ſubtili ſignificatione
verborum: vt cum dicit, Fiat firmamentum, vtique
ſignificat fuiſſe aliquid fluidum ac liquidum, id eſt,
aquas: quæ vt ſolidatæ oſtenderẽtur, firmamentum
vocatum eſt, quod fiebat. Et rurſus luminaria deri-
uatiua appellauit, quæ quarto die facta ſunt: vt ex
lumine primo die operato facta monſtraret. In his
autem quæ primo die facta ſunt, neque apertè, ne-
que ſubtili verbo factum aliquid declaratur ex alte-
ro. D Nihil ergo poſt primum diem oſtenditur ex
non exiſtentibus factum? M. Sola hominis anima: in
quo & hoc ad oſtendendum, quia cùm alia aut ex
nihilo, aut ex iam factis facta ſint, ſolus homo ex v-
troque componitur. D. Quas alias differentias crea
turis adſcribimus? M. Quòd ea quæ primis ſex die-
bus facta ſunt, non naturaliter, neque ex ſimilitu-
dine prouenerunt. Reliqua verò quæ fiunt natura-
liter, ex diuina definitione naſcuntur, exceptis ſcili-
cet miraculis. D. Da tertiam differentiam. M.
Quòd creaturarú aliquæ, id eſt, rationales, propter
ſeipſas factæ ſunt: † vt Angeli & homines. Reliquæ
† i. nõ pro- verò non propter ſe, ſed propter prædictos Ange-
pter alias los, aut homines factæ noſcuntur. Homo verò prin-
creaturas: cipaliter ſecundum animam propter ſe intelligen-
Alioqui dus eſt factus. Nam ſecundum corpus cõſequenter.
enim non D. Quid autem? præter homines & Angelos aliæ
propter creaturæ ſeipſis inuicem non egebant? M. Egebant
ſe, ſed quidem, non ad vtilitatem, ſed ad ornatum. vtilia e-
propter nim non ſibi, ſed Angelis vel hominibus ſunt, pro
Deũ crea- quibus etiam facta noſcuntur. Ornatum verò etiá
tos eſſe cõ inuicem præſtant: quippe & cœlum inornatum ſine
ſtat ho- cœleſtibus luminaribus fuit, & luminaria ipſa ne
mines, & ſuperflua facta eſſent, videntium oculis indigebant.
Angelos. Et mare inornatum, donec aut locum ſuum recipe-
ret, aut animalibus impleretur. Et terra incompoſi-
ta, præter habitantium vel naſcentium vſum. Et irra-
tionabilia animalia, ſine hominis regimine inepta.
Et herbæ, abſente animalium vſu ſuperfluæ. Ita om-
nia egent inuicem vel his quæ per dies ſex facta
ſunt, vel his quæ quotidie fiunt. Sed vt iam dixi-
mus, aliud eſſe incompoſitum, aliud vtile incom-
poſitum: aliquid per ſeutile alter, declaratur.
D. In ornamento ipſo aliqua eſt differentia?
M. Eſt. Nam aliqua in ſex diebus ornata ſunt: vt cœ-
lum luminaribus, & terra herbis, & piſcibus mare.
Quædam donec mundus viuit, ornantur: vt mare
nauigiis, & terra ædificiis, & cæteris quæ humano
conſtituũtur ingenio, & homo ipſe ſcientia. Quædã
verò decorem ſuum in futuro recipient: vt corpus
incorruptionem, & mortalia immortalitatem, &
cœleſte regnum, habitationem ſanctorum. Notan-
A dum autem in ornamẽtis, quòd eorum quæ vel in-
genio, vel artibus fiunt, in hominibus cauſa eſt: reli-
quorum verò in Deo. D. Da quartã differentiam. M.
Quòd quædam ſimul & velut ſubitò creata emer-
ſerunt: vt ea primis diebus diximus facta, id eſt, her-
bas, luminaria, natantia & volatilia, necnon terre-
na animalia & quadrupedia. Quædam verò non ſi-
mul, ſed velut cum quadam mora: vt mare, terra, ho
mo. Et ipſe enim paulatim factus ſcribitur ſicut &
cætera. D. Da quintam creaturarum differentiam.
M. Quòd quædam earũ, ratione cæteris præſunt, vt
rationalia: quædam verò vſui habentur, vt cœleſtia
luminaria: quædam naturæ neceſſitate obſequũtur,
vt aues & quadrupedes, & ſimilia. D. Da ſextam dif-
B ferentiam. M. Quòd ea quæ cæteris præſunt, id eſt,
rationalia, voluntate ac ratione mouentur, quæ ve-
rò vſu aut neceſſitate obſequuntur, natura mouen-
tur. D. Ea quæ ex aliquo facta ſunt, quot materias ha
buerũt? M. Sex. Terram, aquas, aërem, ignem, lumẽ,
coſtam. D. Da in ſingulis origines ſuas. D. Ex terrã
virentia, plantaria, & animalia: aquis, firmamentum,
mare, natãtia, ac volatilia: ſimul autẽ ex terra, aquis,
igne, & aëre, omnia quæ per ſucceſſiones renouan-
tur: ex lumine luminaria: ex coſta, Eua. D. Ignis quo-
modo probatur factus, aut vnde, vel quando? M.
Factum quidem & ex generali ſcriptura poſſumus
adprobare, cùm dicitur de Deo: Qui fecit cœlum &
C terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. quia vtique *Pſal. 145*
etiam ignis in eis eſt ex ſpeciali profeſſione. Lauda-
te Dominũ de terra, dracones. & omnes abyſſi. Ignis, *Pſal. 148*
grando nix, glacies ſpiritus procellarum. De quibus
antè dixerat: Quoniã ipſe dixit, & facta ſunt. Et rur-
ſus: Benedicite omnia opera Domini Domino. & *Dan. 3.*
ſubiunxit: Benedicite ignis & æſtus Domino. Vtrũ
verò ex nihilo ſicut & alia, factus ſit: an ex aliquo,
dubitatur. Plures enim volunt cœleſtium luminariũ
eſſe particulam. quippe enim nunc frequenter vi-
demus homines certo modo ignem ex ſolis radiis
mutuari. Quòd ſi ita eſt, primo die factus eſt. ſed ſa-
pientius hoc ſcriptura lumen quàm ignem voca-
D uit: vt ex meliore vſu nomen acciperet. D. Da ſe-
ptimam creaturarum differentiam. M. Quòd om-
nia quæ ex aliquo facta ſunt, vel ex quibus aliqua fa
cta ſunt, corporea ſunt. Incorporea autem, neque
ipſa ex aliquo, neque ex ipſis facta ſunt aliqua. Hæc
verò incorporea accipienda ſunt: non ſicut Deus
incorporeus dicitur. Eius enim cõparatione nihil in-
corporeum eſt: ſicut nec & immortale, nec inui-
ſibile. Alius enim modus eſt, quo hæc verba ſoli di-
uinitati conueniunt, alius quo de creaturis loqui-
mur, ſicut animâbus vel Angelis. D. Quomodo
ſex diebus Deus dicitur operatus eſſe, & ſeptimo
die requieuiſſe, ſi nec faciens aliquid laborat, vt ne- *Gen. 1.*
E ceſſaria ei requies credatur, nec aliquando ceſſat,
Domino in Euangelio dicente: Pater meus vſque
modo operatur, & ego operor? M. Septimo die re- *Ioh. 5.*
quieuiſſe dicitur Deus, nõ à creãdo: quippe cùm quo
tidie ex eius diſpẽſatione ac prouidẽtia omnis crea-
tura renouetur aut conſtet. Sed hoc ſignificatũ eſt,
quòd poſt illos ſex dies nullam mundo incognitam
ſubſtantialem ſpeciem, aut naturam nouam inex-
pectámque creauerit. D. Quomodo Deus mundũ
fecerit, poſſumus quærere? M. Hoc temerariè ma-
gis, quàm cautè requiritur. Nullius enim diuinæ
creaturæ modum homini licet agnoſcere. Nam
ſi ſciret quis quomodo ex nihilo aliqua facta ſunt,
creatori

creatori vtique ſcientia ac potētia par eſſet.

De his quæ ad gubernationem mundi pertinent. *Caput.* III. A

D. Quoniam de creatione mundi tractatum eſt, competens res reſtat vt quæramus, gubernatio eius quot modis ſignificatur. M. Duobus. Aut enim generalis eſt, aut ſpecialis. D. Quæ eſt generalis? M. Per quam ea quæ facta ſunt, ſecundum modum quo facta ſunt permanent. Quod ſignificatur, cùm

Gen. 1. dictum eſſet: Vidit Deus quia bonum, & quia bona valde, & benedixit ea. Quod & beatus Dauid oſten

Pſal. 32. dit dicens: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in æternum, & in ſęculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit. D. Quæ eſt gubernatio ſpecialis? M. Per quam ſingula & maxi-

Gen. 2. mè rationabilia gubernātur à Deo, ſicut præceptum in Paradiſo de ligno. Sicut enim omnes creaturas diuina continet virtus, vt maneant: ita etiam rationales diuerſis occaſionibus erudit, vt proficiant.

Quot modis fiat generalis gubernatio. *Caput.* IIII.

D. Generalis gubernatio in quot ſpecies diuiditur? M. In duas. Aut enim ſucceſſione conſtat, aut ſtatu. Succeſſione: vt homines vel iumenta, cæteraque quæ morte vel corruptione pereuntia, renaſcentium ſimilitudine renouantur. Statu autem: vt ea quæ his paſſionibus non ſubiacentia, mundanis motibus obſequuntur, vt cœlum, ſol, ſtellæ, & cætera. D. Quæ in eis alia differentia eſt? M. Quod ea quæ renouatione ſoluantur, indigent etiam quibuſdam remediis, alimentis & pluuiis, nonnunquam & miniſteriis Angelorum, cęteriſque ſimilibus. Ea verò quæ non per ſucceſſionem ſubſiſtunt, ſine aliqua tali meditatione diuinitus gubernantur. Virū verò & in ipſis per Angelorum miniſterium aliquid agatur, ſecreta & difficilis quæſtio eſt.

Quibus modis fiat gubernatio ſpecialis. *Caput.* V.

D. Specialis gubernatio quot modis fit? M. Tribus. Aut enim a Deo fit pro Angelis & hominibus: aut ab Angelis propter ſeipſos & homines: aut ab hominibus propter ſe. D. A Deo pro Angelis & hominibus quomodo fit? M. Per legiſlationem.

De Legiſlatione, & differentiis eius. *Caput.* VI.

D. Legiſlatio in quot partes diuiditur? M. In duas: in naturalem diſcretionem, & in legem extrinſecus poſitam. D. Proba naturalem diſcretionem legem dici. M. Dicit Apoſtolus, Quia gentes quæ legem non

Rom. 1. habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex. ſecundum hanc & Cain reus erat fratris ſui occiſi. D. Extrinſecus con-

Gen. 4. ſtituta lex in quot partes diuiditur? M. In duas, in opera, id eſt, actuum retributionem: & verba.

De lege per opera. *Caput* VII.

D. In opere, per quot modos? M. Per quatuor. Aut per generalem præſentem retributionem: vt eſt fructuum rerumque prouentus. Aut per ſpecialem præſentem retributionem, vt eſt: Abraham in peregrinatione ditatus, vel Noë ſaluatus in diluuio. Aut per generalem viſibilem pœnam, vt, eſt fames,

Gen. 3. generalis ſeu ſiccitas. Aut per ſpecialē, vt Cain vel

Gen. 9. Saul pœna. Hæc enim omnia ad modum legis An-

1. Reg. 31. gelos atque homines erudiunt: quippe & Angelos, Diaboli ruina perterruit atque firmauit: licet credendum ſit alio modo Angelos, alio homines erudiri. D. Quæ eſt totius legiſlationis intentio? M. In diſcretione boni ac mali: quæ vel in doctrina, id eſt fide: vel in actibus agnoſcuntur. D. Quare pœnas & præſentia diximus? M. Quia ipſa ſunt quæ ad vicem legis erudiunt. Nam futura & æterna nec

A patientibus nec videntibus proderunt, vbi iam pœnitentiæ non erit tempus. D. Hæc gubernatio per quos miniſtros in ſcripturis legitur facta? M. Nonnunquam Deus per ſeipſum, vt Adæ præcepit ne tangeret lignum: nonnunquam per Angelos, teſtante Apoſtolo: Quia ſi per Angelos locutus ſermo factus eſt firmus. Et rurſum primogenita Ægypti Angeli manu dicuntur extincta. Aut per homines, ſicut Prophetas. Aut per beſtias, ſicut per ſerpentes in eremo, atque ſimilia. Et per hæc enim, velut quandam ſubſtātialem ac materialem legem à malis prohibet, propterque ingeruntur, & ad bona, propter quorum retributionem oratur, impellit.

B *De lege per verba* *Caput* VIII.

D. Lex in verbis conſtituta in quot partes diuiditur? M. In duas. Aut enim immutabile aliquid præcipitur, aut temporale. D. Quot ſunt immutabilium genera? M. Duo: dilectio Dei, & dilectio proximi. D. Temporalia præcepta in quot partes diuiduntur? M. In duas. Aut enim diu ſeruata ſunt, vt Circūciſio aut paruo tempore, vt Mānæ perceptio. D. Quæ alia eſt legum differentia? M. Quæ aut aliquid præcipiunt, vt: Honora patrem tuum, Aut aliquid vetant vt: Non occides, non mœchaberis. D. Da tertiam differentiam. M. Quod alia ſunt per ſe vtilia, alia propter illa neceſſaria. D. Quæ ſunt per ſe vtilia?

C M. Dei proximique dilectio. Quæ ſunt propter alia neceſſaria? M. Vt: Non occides: Homicidio enim dilectio fratris expellitur: & obſeruatio ſabbati, In eius enim obſeruatione commemoratio eſt quietis Dei ab operatione creaturarum. In qua celebritate, Dei vt conditoris, dilectio ſignificabatur. D. Da quartam differentiam. M. Quod quædam præcepta velut corporalia erant, vt de animalibus mundis & immundis, ac lepra, & ſimilibus. Quædam ſpiritalia, vt: ne oderis fratrem tuum in corde tuo. D. Da quintam differentiam. M. Quod quædam ſunt Veteris Teſtamēti ſpecialiter præcepta: vt de iubileo. Quædam ſpecialiter Noui, vt: Sic orabitis: Pater noſter

D qui es in cœlis. Quædam vtriuſque communia, vt: Diliges Dominum Deum tuum. D. Da ſextam differentiam. M. Quod aliqua præcepta ſicut ſonant, intelliguntur, vt eſt: Non mœchaberis. Aliqua autem ſonant, ſic eſt: Cùm feceris eleemoſinam, neſciat ſiniſtra, quid faciat dextera tua. D. Da ſeptimam differentiam. M. Quod aliquorum tranſgreſſio præceptorum pœna punitur, vt eſt: Oculum pro oculo dentem pro dente: Aliquorum pœna non habetur, vt: Panem ſacerdotalem comedere, ab eo qui ſacerdos non erat. Aliorum verò etiam laudabilis, tranſgreſſio eſt, vt eſt: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Lex enim tunc iubebat malis mala reſtitui. Inue-

E nitur ergo contemptus legis eſſe laudabilis. D. Da octauam differentiam. M. Quod aliqua præcepta ad fidem pertinent, aliqua, ad mores: quorum ſubdiuiſio admodùm prolixa cognoſcitur.

De Angelica gubernatione. *Caput.* IX.

De Angelorum propter ſeipſos & homines gubernatione quomodo fit? M. Palàm quidē in ſcriptura non legitur: tamen cùm in ea dicantur eſſe Angelorum gradus & ordines, atque diſcurſus propter humanam vitam, vt pro Tobia & Daniele, & aliis, ſine dubio ſignificatur, quod iniuncta ſibi in mundo negotia gubernant: quibus & ſibi conſulunt, dum obediunt creatori: & hominibus, dum

eorum diſpenſationi proſpiciunt.

De humana gubernatione per homines. *Caput.* x.

D. Hominum propter ſeipſos gubernatio quot
modis fit? M. Tribus. Aut enim pro republica quis
hominum ſatagit, vt rex. Aut pro domo: vt pater fa-
milias. Aut pro ſeipſo: vt quilibet monachus vel e-
genus. D. Nullis aliis creaturis conuenit gubetna-
tio? M. Omnibus quidem conuenit, cunctis enim
Matt. 23. ſecundum ſuam naturam, velut prudentiam quan-
dam creator indulſit, ſicut legitur: Volui colligere
filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos: & ſimilia. Sed
neque intentio ſcripturæ eſt de irrationabilibus ſub
tiliter edocere: neque in ex proficientium eſt deſi-
derium in his quærendis tempus atterere.

De accidentibus natura. *Caput.* xi.

D. Quoniam de gubernatione mundi ſatis dictum,
quæ ſunt naturis accidentia? M. Diuinæ quidem
naturæ nihil accidit, Cùm enim ſit incomprehenſi-
bilis, & ſemper eodem modo ſe habens, non reci-
pit accidentium diuerſitatem.
D. Quæ certè accidunt creaturis? M. Stare: vt terræ
ſecundum ſcripturam. Cœlo, moueri: vt igni & a-
quis, cæteriſque enaſcentibus. Deinde tempus, lo-
cus, numerus. Omnia enim & aliquando cœperunt
& alicubi ſunt, & vnum vel plura. Item accidunt
generari, corrumpi, ſanitas, ægritudo, forma, poſi-
tio, artium diſciplinarumque capacitas. Item creſce
re, nutriri, ſentire, viuere, mori, inter ſe differre, & eſ
ſe contrarias. Inſuper ordo, conſequutio, cohæren-
tia, hiſque ſimilia atque contraria, nec tamen ſingu-
lis vniuerſa.

De accidentibus voluntatis. *caput.* xii.

D. Quoniam ſatis dictum eſt de accidentibus natu-
rarum, dicendum nunc de accidentibus voluntatis.
quid eſt voluntas? M. Vis animi inuiolata, ſiue ſpon-
tanea, ſecundum quã diuerſæ atque contrariæ cogi
tationes efficiuntur, & opera. D. Naturalis eſt in no-
bis boni malique cõmunis diſcretio, ſpontaneus au
tem motus in his quæ iam diſcreta & ſequenda ſunt.
Ipſum lex quidem erudit: gratia autem præparat,
adiuuat, corroborat, coronat.

De conſequentibus euentum voluntatis. *Cap.* xiii.

D. Quæ ſunt conſequentia voluntatis euentus?
M. Quatuor. Quædam in hac enim vita, aut bona
bonis, & mala malis eueniunt: vt Abrahæ proſpe-
ritas, & Cain pœna. Aut contra, bona malis, & ma-
la bonis, vt diues, qui in Euangelio vſque ad mor-
Luc. 16. tem fœlix deſcribitur, econtra Lazarus vlceribus at
que egeſtate torquetur. Aut certè neque his, neque
illis vtcalibet retributio: vt pro Ioſeph vẽdito, nulla
Gen. 50. vltio fratribus irrogatur. Nec ſocer Moyſi pro re-
gendo populo conſilium dans, licet laudetur, à Deo
aliqua mercede donatur. D. Quas huius diuerſita-
Exo. 8. tis dicimus cauſas? M. Aliquibus hic congrua repen
duntur, ne mundus non putetur prouidentia diuina
regi, ſed caſibus ſimul, vt & bonos bonorum copia
conſoletur, & malos ſimilium pœna deterreat. At
verò malis fœlicitas permittitur, vt boni probentur
& diſcant ex contemnere quæ vident indignis ſe-
cum eſſe communia: bonis autem æquè accidunt
mala. Aut vtrique generi nulla hic compenſationis
imago conceditur, Vt alibi, & iudicium & plenam
pro actibus retributionem, certiſſimè poſſimus
cognoſcere. D. Da quartum modum.
M. Cum ij neque mali aliquid per ſe, neque boni
geſſerunt, bona participant, aut mala, vt infantes:
aut forſitan neutra, vt ſunt abortiui: de quorum &
A ſtatu, & merito, cauſa ſubtilis dubiuſque tractatus
eſt.

De his quæ ad futurum ſeculum pertinent. *Cap.* xiiii.

D. Quoniam omnes regularum partes de præſenti
ſeculo compleuimus, quæ ad futurum credim⁹ per
tinere? M. Quatuor quidem. Aut enim acceptatio
eſt ſiue vocatio, aut figura, aut prædictio, aut effectus
vel exitus prædictorum.

De acceptationibus. *Cap.* xv.

D. Quam vocamus acceptationẽ ſiue vocationem?
M. Eam ſcilicet, qua Deus quoſdam homines, vel po
pulos ſpeciali gratiæ beneficio ſibi conciliare di-
gnatur, pluſque circa eos, quàm circa cæteros homi
B nes diuinæ indulgentiæ, & quaſi familiares fauores
oſtendit. D. Quot ſunt acceptationes? M. Decem.
D. Da ordinem acceptionum. M. Prima eſt beati
Abrahæ: ſecunda Iſaac, tertia Iacob, & ex eo nato-
rum duodecim patriarcharum: quarta tribus Iuda:
quinta totius populi in Ægypto: ſexta ſancti Dauid:
ſeptima domus ipſius Dauid, & per ipſam totius tri
bus Iuda: octaua reditus populi ex captiuitate: no-
na Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem,
quam ſibi vniens Dei filius ex genere Dauid & per
eum ea Abraham, atque ex Adam, omnium noſtrũ
ſaluti remiſſionique proſpexit: decima omnium gẽ-
tium per diſpenſationem incarnationis ipſius Dei &
C ſaluatoris noſtri. D. Quid ergo? iuſti & Deo placen-
tes ante Abraham homines non fuerunt? M. Fue- Gen. 6.
runt quidem. Quippe cùm filij Dei appellati ſint,
qui ea Seth fuerant progenerati, & Enoch tranſla-
tus ſit & Noë pereuntis mundi renouator effectus,
& Melchiſedech ſummi ſacerdotis exemplum. Sed
in iſtis non diuina acceptatio, id eſt, ſpecialis illa fa-
miliaritas & fauor oſtenditur: ſed ipſorum iuſtitia
declaratur. Ad Abraham verò Dei frequens allocu-
tio, & quaſi conuictus, ac per ſingula diſpenſatio,
probationis, promiſſa prępmia, & in poſteros recor-
datio, vim miram diuinæ acceptationis oſtendunt.
Similiter & circa cæteros ſupradictos, peculiaris quẽ
D dã diuinitatis fauor, & quaſi per ſingulos vitæ actus
palàm diſpenſata gubernatio præcipuum gratiæ de
clarat auxilium. D. Quare hæc ad futurum ſeculum
dicimus pertinere, eum in præſenti geſta ſint?
M. Quia vnaqueq; res ex effectu perſpicitur, & eadẽ
eſt facti cauſa, atque facientis intentio. D. Proba ha-
rum acceptationum cauſas ad futura reſpicere,
M. Gentium fides pro ſpe vitæ æternæ religionem
ſequitur Chriſtianam. Nam Chriſtus ipſe Domi-
nus toto doctrinæ ſuæ remedio, actuumque mira-
culis, nec non reſurrectione atque aſcenſione, futu-
ram vitam docuit, promiſit, adprobauit, indulſit.
Iam cæteras acceptationes qui pro Domino, ſacra-
E mentiſque ignorat effectas. Ipſe Abraham, Iſaac, Ia-
cob promittitur ſalutem Gentibus collaturus: pro-
ter eum Abrahæ ſemen à cæteris Gentibus & ſegre-
gatur: propter ipſum Iudæ tribus & benedictione
præcellit, & in captiuitatem vltima ducitur, & pri-
ma ſaluatur: quia ea ipſa Dominus carnem ſumpſiſ-
ſe dignatus eſt, adeò vt ex illo Iudæi fuerint nuncu-
pati. Ipſe Dauid domuique eius ac tribui repromit-
titur, in perpetuum de eius ſemine regnaturus. Igi-
tur ſi fides Gentium pro vita futura, Chriſti incar-
natio pro fide Gentium ſunt geſta: omnes accepta-
tionum ſeries ad futurum ſeculum pertinere ea ipſa
intentione colligitur. Hæc autem omnia etiam No-
ui ac

ui ac Veteris teſtamenti teſtimoniis facilè compro-
bantur, cùm vbique diſperſa ſint.

De typis. *Caput.* XVI.

D. Quid eſt typus? M. Quam nos figuram dicimus,
ſiue formam, ſicut dicit Apoſtolus: Omnia enim in
1. Cor. 13 figura contingebant illis, & iterum: Adam qui eſt
forma futuri. Nec enim ab re eſt, vnum aliquid mul
tis ſignificari vocabulis. D. Quid eſt ergo typus, ſiue
figura? M. Præſentium, aut præteritarum, aut futura
rum rerum ignotarum, per opera, ſecũdum id quod
opera, ſunt, manifeſtatio. D. Da præteritorum ty-
pos. M. Vt eſt Cathecumenorum humilitas. Typum
enim gerunt Adæ paradiſo excluſi, & ex conſcien-
Gen. 3. tia delictorum, diuinum metuentis aſpectum: prop
ter quod & per publicum capitibus tectis incedunt. B
D. Da in præſentibus. M. Vt Aaron veſtis, qua duo-
decim tribuum nomina lapidibus inſita geſtabat,
oſtendens ſe quodammodo pro omni populo ſup-
Gal. 4. plicare. D. Da de futuris. M. In his nulla eſt difficul-
tas: tamen ex ſuperfluo: vt in duobus filiis Iſaac, duo
teſtamenta monſtrata ſunt. D. Quoniam & de pro-
phetica ſimilem penè definitionem diximus, quid
intereſt? M. Quod in prophetia verbis, ſecundum
hoc quod verba ſunt, futura ſignificantur, typis au-
tem res declarantur. Ex rebus poſſunt tamen hæc
duo & ita definitione miſceri: vt dicamus quia pro-
phetia eſt typus in verbis, ſecundum id quod verba
ſunt: & contra, typus prophetia eſt in rebus, in quã- C
tum res eſſe noſcuntur.

De differentiis typorum. *Caput* XVII.

D. Quot ſunt typorum vel figurarum modi?
M. Principaliter quatuor. Aut enim grata gratis ſi-
gnificantur, aut mœſta mœſtis: aut grata mœſtis, aut
gratis mœſta. D. Da exempla per ſingulos modos.
M. Grata quidem gratis ſignificantur vt Domini ſe-
cundum carnem reſurrectio, & in cœlis habitatio,
formæ noſtræ reſurrectionis, & futuræ iuſtis in cœ-
Col. 3. lo habitationis indicium: ſicut dicit Apoſtolus: Mor
tui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cũ Chri-
ſto in Deo. Mœſta verò mœſtis præfigurantur: vt
Diaboli Angelorumque eius deiecto, & futuræ pœ- D
næ repromiſſio, figura eſt eorum, qui pro ſimilitudi
ne operum, pœnis ſimilibus detrudentur: ſicut &
beatus Petrus eadem forma ad deterrendos vtitur
peccatores, dicens de Deo: Quia & Angelis peccan-
1. Pet. 2. tibus non pepercit, ſed carceribus caliginis tradi-
dit eos. Tertius modus eſt cùm mœſtis grata ſigni-
ficantur? vt Adæ tranſgreſſio, typus fuit iuſtitiæ ſal-
uatoris noſtri: ſicut beatus Apoſtolus docet: Quia ſi
cut per inobedientiam vnius hominis, peccatores
conſtituti ſunt multi: ſic etiam per obedientiam v-
nius hominis, iuſti conſtituentur multi. Regnauit
enim mors ab Adam vſque ad Moyſen etiam in
eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem tranſ- E
greſſionis Adæ, qui eſt forma futuri, id eſt typus.

In Græco enim, typus, ſpecialiter legitur. Secun
di ergo Adam, id eſt Chriſti, Gratia, forma vel typus
fuit tranſgreſſionis Adæ per contrarium, ſcilicet fi-
gurata. Quartus modus eſt, cùm gratis mœſta figu-
rantur, vt baptiſma, etenim figura eſt mortis Domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti, ſicut dicit Apoſtolus: Quot
quot enim baptizati eſtis, in morte Ieſu Chriſti bap
tizati eſtis. Quid enim aut baptiſmate gratius, vbi
à peccato purgamur, & quo filij Dei efficimur: aut
morte mœſtius, ad quam ipſe quoque qui eam fue-
Mat. 26. rat ſponte ſumpturus, tamen mœſtus acceſſit?

D. Quæ alia typis accidunt? M. Temporum differen-
A tia. Nam quædam ante legem ſunt; vt Abel à fratre Gen 4.
occiſus Chriſti paſſionem præfigurabat. Et Noë ar- Gen. 7.
ca Eccleſiam, & cætera ſimilia. Quædam verò ſub
lege: vt ipſius Moyſi mors, & Ieſu gloria. Quędam
ſub gratia: vt baptizatorum indumenta, & ſacerdo-
tum veſtes, & dominici corporis participatio, & ſin
gula alia. Quæ omnia typis monſtrare, non ad regu-
latum doctrinam, ſed ad expoſitionem textus per-
tinet. D. Qua ratione figuras ſiue typos ad futurum
ſeculũ dicimus pertinere? M. Quia veteris Teſtamẽ-
ti figuræ ad Nouum intentione reſpiciunt: Nouum
autem futuræ vitæ beatitudinem repromittit, & ſic
omnia ad futuri ſęculi ſpem ex ipſa intentione cur-
B runt.

De prædictionibus. *Cap.* XVIII.

D. Quoniam typorum regulam diximus, de prædi-
ctione videamus. Quid eſt prædictio? M. Futurarum,
incertarum rerum, verbis, in quantum verba ſunt,
manifeſtatio. D. Quæ accidunt prædictionibus? M.
Principaliter tria. Quod quędam ante legem fuerũt,
quædam ſub lege, quædam ſub gratia.

De prædictionibus ante legem, quot modis facta ſunt?
Caput XIX

D. Ante legem prædictiones quot modis factæ ſunt?
M. Quinque. Aut de generalitate communiter, vt Mat. 19.
eſt: Propterea relinquet homo patrem & matrem,
C & adhhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna.
Et rurſus Maledicta terra in operib⁹ tuis. Hoc enim
per vnum omni humano generi prædictum eſſe co
gnoſcitur. Aut ex parte vel medio, vt eſt: Multiplica
bo dolores tuos. &: In dolore paries filios. &: Con- Gen. 2.
uerſio tua ad virum tuum, & ipſe tibi dominabitur.
Hoc enim non omni humano generi, ſed omnibus
tantum fœminis dictum eſt. Aut ſingulariter, vt eſt:
Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Eua: quia ipſa
eſt mater omnium viuentium. Aut pro initio Vete- Gen. 2.
ris teſtamenti, vt eſt, Maledictus Canaam, ſeruus e- Gen. 8.
rit fratribus ſuis, Aut pro Nouo teſtamento princi-
paliter. Nam cùm dicit: Faciamus hominem ad ima Gen. 1.
D ginem & ſimilitudinem noſtram, &. Venite, deſcen Gen. 11.
damus, confundamus linguas eorum pluralis nu-
merus, Trinitatis indicium eſt, qui Nouo teſtamen-
to apertius prædicatur. Et cum dicitur: Sanguis fra-
tris tui clamat ad me de terra, paſſio domini noſtri Gen. 4.
Ieſu Chriſti prædicitur: Apoſtolo teſte in Epiſtola
ad Hebræos: Quia conſperſio ſanguinis Chriſti plus
potuit ad dominum clamare pro nobis, quàm A-
bel ſanguis clamauerat contra fratrem.

Quot modis ſub lege prædictiones factæ ſunt. *cap.* XX.

D. Sub lege prædictiones quot modis factæ ſunt?
M. Duobus. Aut pro his rebus quæ ſub lege factæ
ſunt, aut pro his quæ ſub gratia.

E *Pro rebus ſub lege factis, quot ſunt prædictiones.*
caput XXI.

D. Pro his quæ ſub lege factæ ſunt, quot prædictio-
num ſpecies inuenimus? M. Ferè viginti duas. Aut
enim augmentum populi prædicitur, vt eſt ad Abra
ham: Et eris in gentem grandem & multam. Aut
hæreditatis promiſſio, vt eſt Semini tuo dabo ter-
ram hanc. Aut ſegregatio indignorum, vt eſt: Eiice
ancillam hanc & filium eius: non enim hæres erit
filius ancillæ cum filio liberæ. Aut vindicta in aduer
ſarios populi, & merces in amicos, vt eſt: Benedicam
benedicentes te, & maledicam maledicentes te. Aut
liberatio populi ab inimicis, vt eſt: Peregrinum erit

ſemen tuum in terra non ſua: & exient inde cum
Gen. 15. præparatione magna, & cætera. Aut aliquorum ge-
nerationes & nomina, vt Iſaac & Sampſon. Aut ſu-
Gen. 17. blimitas poſterorum, vt: Reges ex te exient. Aut tuo
dus exitus, vt eſt: Tu autem ibis ad patres tuos cum
Iudic. 12 pace nutritus in ſenectute bona. Aut differentia po
Gen. 15. pulorum, vt eſt: Populus populum præcedet, & ma
ior ſeruiet minori. Aut abundantia, vt eſt: Dabit ti-
Gen. 25. bi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ pleni-
Gen. 27. tudinem frumenti & vini. Aut diuinum auxilium,
Gen. 28. vt eſt: Ecce ego tecum ſum, cuſtodiens te in omni
Gen. 29. via. Aut ſacerdotij vel doctrinæ electio, vt eſt: Diui-
dam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael. Aut for
Deut. 31. titudo & hæreditatis immutabilitas, vt eſt: Catulus
leonis Iuda: ex radice filij mei aſcendiſti, recumbens
dormiſti ſicut leo, & ſicut catulus leonis, quis exci-
Deut. 32 tauit eum? Aut propoſitum vitæ, vt: Zabulon pere-
grinus inhabitauit, & ipſe portus nauium: & ſciens
requiem, quia bona eſt, & cætera. Aut tranſgreſſio,
vt dicit: Scio enim quia in fine tranſitus mei iniqui-
tatem agetis, & declinabitis à via, quam mandaui
vobis. Aut ſupplicium, vt eſt: Quia occurrent vobis
mala in fine dierum. Aut generalis ex pulſio, vt dici-
tur: Quia ipſi æmulati ſunt me in diis, & exacerba-
uerunt me in Idulis ſuis: & ego æmulabor eos in nõ
gentem, in gentem inſipientem tradam eos. Aut vir
tutis effectum atque mercedem, vt eſt, Quis habi-
Pſal. 14 tabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in mõ-
2. Reg. 24 te ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & opera-
tur iuſtitiam, & cætera Aut ſpecies pœnæ, vt eſt: Ve
nit Gad ad Dauid, & adnuntiauit ei dicens: Elige ti-
bi fieri, aut tribus annis famem ſuper terrã, aut tres
menſes fugere à facie inimicorum tuorum perſe-
quentium te, aut tribus diebus fieri mortalitatem
in terra tua. Aut ſigna, vt eſt: Et hoc tibi ſignũ, quia
Luc. 1. vnxit te deus regem ſuper hæreditatem ſuam & re-
Gen. 26. liqua, Aut electio Prophetiæ, vt eſt: Et tu puer pro-
pheta altiſſimi vocaberis. D. Da prædictiones de
Gentibus pro populo. M. Vt eſt: Manus eius ſuper
omnes, & man⁹ omniũ ſuper eum, &: Surgite & exi-
te ex loco hoc, quia conteret dominus ciuitatem.
Viſiones quoque Nabuchodonoſor, & Pharaonis
aliorumque regum, vel gentium per Prophetas di-
ctæ, generales quidem cauſas referunt, ad populum
tamen ſpectat intentio, pro cuius vltione ſingula
prouenerunt.

De prædictionibus ſub lege in Chriſto. cap. XXII.

D. Quot ſunt modi prædictionum in Chriſto?
M. Fere viginti ſex. Aut de mirabilibus eius, conce-
ptu & nomine, vt eſt: Ecce virgo in vtero concipiet,
& pariet filium, & vocabunt nomen eius Emma-
nuel. Aut de loco natiuitatis, vt eſt: Et tu Bethleem
ciuitas Iuda, nullo modo minor es in ciuitatibus Iu-
dæ, ex te enim prodiet dux qui reget populum meũ
Iſrael. Aut pro his quæ in rudimentis geſſit, vt eſt:
Priuſquam ſciat puer cognoſcere malum, & eligere
bonum. Aut de iuſtitia eius atque iudicio, vt eſt: Di-
lexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea
vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participi
bus tuis. Aut de diuinitate eius, vt eſt: Generationem
eius quis enarrabit? Aut de viſitatione adſumptio-
nis humanæ, vt eſt: Quid eſt homo, niſi quod me-
mor es eius, aut filius hominis, niſi quia viſitaſti eũ?
Aut pro vnitate deitatis & carnis, vt eſt: Puer natus
eſt nobis: & poſtmodum addidit: deus fortis. Aut de
potentia eius & regno, vt eſt: Ego autem conſtitutus
ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius.
A Aut de inimicorum confractione, vt eſt: Omnia ſub
iecisti ſub pedibus eius. Aut de eius doctrina: vt eſt:
Speciosus forma per filiis hominum. Aut de doctri-
næ vtilitate, vt eſt: Propter veritatem, & manſuetu-
dinem, & iuſtitiam. Aut pro miraculis, vt eſt: Et de-
ducet te mirabiliter dextera tua. Aut de glorificatio
ne quàm iuſtè à fidelibus ſuſcepit, vt eſt: Propterea
populi confitebuntur tibi in æternum & in ſecu-
lum ſeculi. Aut de probatione prædicationis, vt eſt:
Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt no-
men tuũ. Aut de ſacerdotio, vt eſt: Tu es ſacerdos in
æternũ. Aut de iudicio eius atque iuſtitia, vt eſt: In
ſplẽdoribus ſanctorũ, & rurſus: Iudicabit, implebit
B ruinas, cõfringet capita in terra multorũ. Aut de la-
boribus, vitę eius, vt eſt De torrẽte in via bibit. Aut
placitum circa patrem incarnationis myſteriũ ſcrip
tura ſignificat, vt eſt: Ecce puer meus dilectus mihi,
in quo complacuit anima mea. Aut ſancti ſpiritus in
fuſione, quam vtique homo ab eo ſuſceptus meruit
ſiue in principio ipſius incarnationis, ſiue incremen
to, ſiue in baptiſmate, ſiue in miraculis, ſiue in do-
ctrina, ſiue in reſurrectione, vt eſt: Ponam ſpiritum
meum ſuper eum, &, Spiritus domini ſuper me, pro
pterea vnxit me, & reliqua. Aut diligentiam circa
diſcipulos, vt eſt: Non dicet, neque clamabit, neque
audiet quis in plateis vocẽ eius. Aut ſeſſionem eius
C ſuper iumentum, vt eſt: Ne timeas filia Syõ, ecce rex
tuus venit ſedens ſuper pullum Aſinæ. Aut paſſiones
vel ſepulturam cauſaſque eorum, vt dicitur. Vidi-
mus & non habebat ſpeciem neque decorem, ſed
ſpecies eius inhonorabilis inferior omnibus homi-
nibus. Et rurſus: Homo in plagis, & ſciens ferre hu-
militatem, quia auerſa facies eius & dehoneſtata eſt
& adnihilum reputatus ipſe peccata noſtra portat,
& pro nobis dolet, & nos putauimus eum eſſe in
dolore, & in plaga, & in ęrumna: ipſe autem vulne-
ratus eſt propter iniquitates noſtras: & infirmatus
eſt propter peccata noſtra. Aut diuiſionem veſtimẽ-
torum eius, vt: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: &
D ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Aut reſurre-
ctionem domini, vt: Non derelinques animam meã
in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corrup-
tionem. Aut vocationem filij ſecũdum adſumptam
humanitatem, vt eſt: de Ægypto vocaui filiũ meũ.
Aut diuinitatis eius generationem ante principium,
vt eſt: Ex vtero ante luciferum genui te. Aut ſecun-
dum eius aduentum, Ecce ſuper nubes cœli ſicut fi-
li⁹ hominis. D. Omnes hæ prædictiones de ſolo ſal-
uatore nũ intelliguntur? M. Duobus modis hæc ſo-
lemus accipere. Quædam enim ita in ipſius perſo-
nam prædicta ſunt, vt aliis conuenire non poſſint,
ſicut legitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neque
E dux ex femore eius, donec veniat, cui repoſita ſũt.
Quædam verò ſub alterius perſonæ occaſione dicũ-
tur, ad Chriſtum, tamen intellectum reſpiciunt: In
te, & ſemine tuo benedicentur omnes Gentes.

*D. De prædictionibus ad vocationem Gentium pertinenti-
bus ſub lege. cap. XXIII.*

D. Quoniam prædictiones de Chriſto dictas in ve
teri lege probauimus, da eas quæ de Gentium voca
tione ſunt poſitæ. M. De vocatione Gentium prædi-
ctiones ferè decem & ſeptem modis poſitas acci-
pimus. Aliquando enim acceptionem earum ſigni-
ficant, cùm dicitur: Ego æmulabor eos in non gen-
tem, in gentem inſipientem irritabo eos. Aliquando
infirmi-

infirmitates, peccatorum expulſionem, meliorum
Iſ. 61. que doctrinam: cùm dicitur: Pronunciare pauperi-
bus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæ
cis viſum. Aliquaodo gratiam quam acceperunt, ſi-
ue adoptionis, ſiue miraculorum, cùm dicitur: Fi-
Pſal. 44. liæ regum in hooore tuo: adſtitit regina à dextris
tuis. Aliquãdo etiam admonitionem, vt illud qood
ſequitur: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam;
Ibid. & oblioiſcere populum tuum. Aliquando glorifi-
cationem, quam Christo debemus, cũ dicitur. Quia
ipſe eſt dominus Deus tuus: adorabis eum. Aliquan
do beatitudioem & virtutem, quam meretur fide-
lis, cùm dicitur: Adducentur Regi virgines poſt eã.
Aliquando lætitia in qua ſunt profectum ſuum vi-
dentes, cùm dicitur: Adducentur cũ gaudio & exul-
tatione. Aliquando ſacerdotium & Eccleſiaſticam
cooſuetudinem: cùm dicitur: Pro patribus tuis nati
ſunt tibi filij. Aliquando Eccleſiæ ſpiritualem ædifi-
cationem, cùm dicitur: Ex gradibus eburneis ex qui
bus te delectaoerunt. Aliquando Eccleſiaſticam au-
thoritatem, cùm dicitur. Pooes eos principes ſuper
omnem terram. Aliquando plenitudinem creden-
tium cùm dicitur: Replebitur gloria eius omnis ter
ra, fiat fiat. Aliqoando tolerantium, ſiue tentatio-
nes, ſiue perſecutiones, cùm dicitur: Dooec educat
Iſ. 42. in victoria iudiciũ, &: In oomine eius Gentes ſpera
bunt. Aliquando inimicorum deſtructionem, cùm
dicitur: Et inimici eius terram lingent. Aliquando
Pſal. 71. pacem qua gaudet poſt perſecotiones Eccleſia, cũ
dicitur: Orietur in diebus eius iuſtitia, & plenitudo
pacis, donec confirmetur luna. Aliquando hæreti-
corum errores, & Heliæ præſentiam, cùm dicitur:
Ecce tranſmito vobis Heliam Thesbiten, & reuoca
Luc. 1. bit corda patrum in filios. Aliquando fidelium ſpẽ,
& ſecuodum ſaluatoris aduentum, cùm dicitur: Et
Ipſe erit expectatio Gentium. Aliquando baptiſ-
mum Ioannis, cùm dicitur: Ecce mitto Angelum
meum ante faciem tuam.

De ſpeciebus prædictionum, quæ in gratia factæ ſunt.
Caput XXIIII.

D. Quoniam ſpecies prædictionum quæ in lege ſũt,
diximus, da eas quæ in gratia leguntur emiſſæ.
M. Prædictionum quæ in gratia factæ ſunt, ſpecies
viginti tres inueniuntur. Aut enim generatio, vt vi-
ta Ioannis Baptiſtæ prædicitur ad patrem eius Za-
Luc. 1. chariam. Omnis locutio illa per Angelum & pro-
phetiam ipſius Zachariæ, Saut aluatoris conceptus
natiuitaſque mirabilis, vt eſt prædictio quam ad
ſanctam Mariam Angelus dixit: Et Magorum re-
Mat. 2. oelatio, aut Iudæorum iocredulitas atque conoer-
ſio, ſicut dicitur: Ecce iſte poſitus eſt io ruinam & re
ſurrectionem multorum in Iſrael, & ſignum con-
tradictionis. Aut præmium regni cœleſtis, ſicut eſt:
Pœnitentiam agite, adpropinquauit: & reliqua. Aut
Gentium vocatio, ſicut dicitur: Multi ab Oriente &
Occidente venient, & recumbent cum Abraham &
Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Aut Hebræorum
excluſio, vt eſt, quod ſequitur, Filij autem regni bo-
ſus excludentur in tenebras exteriores. Aut ſalua-
tio per Apoſtolorum prædicationem, vt cùm di-
citur: Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores ho
Mat. 4. minum. Aut miraculorum claritas, vt dicitur: Qui
credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, &
maiora horum faciet. Aut tentatio perſecutioque
iuſtorum, vt dicitur: Tradent enim vos in conciliis,
& in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, &c. Aut patiẽ-
tia fidelium inter aduerſa, vt cum dicitur de Eccle-
A ſia: Et portæ inferi ooo præualebunt aduerſus eam.
& rurſus: Regnum cœlorum vim patitur, & violen Mat. 16.
ti diripiuot illud: Aut contemplatio regni cœleſtis Mat. 11.
& ſecundi aduentus, qua & in hac vita Sanctorum
animæ perfruũtur, vt eſt: Veniet enim filius homi-
nis in gloria patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc red
det vnicuique ſecundum opera ſua. Dico autem vo
bis, quia ſunt aliqui de hic ſtantibus, qui non guſta
bunt mortem, donec videant filium hominis ve-
nientem in regno ſuo. Aut retributio bonorum ſeu
malorum, vt cùm dicitur: Et ibuot iſti in pœnam æ- Mat. 25.
ternam: iuſti verò in vitam æternam. Aut Spiritus
ſancti præſentia Apoſtolis data vt eſt: Ego rogabo
B patrem meum, & alterum Paracletum mittet vobis
vt maneat vobiſcum in æternom, ſpiritum veritatis.
Aut Eccleſiaſtica prænũciatur authoritas, ſicut dici-
tur: Et dabo tibi claues regni cœlorum: & quodcun
que ligaueris in terra, erit ligatum & in cœlo. Aut
mors. paſſio ac reſurrectio ſaluatoris, ſicut dicitur:
Ex illo cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia o-
portet eum in Hieroſolymam ire, & multa ſuſtinere
à presbyteris & principibus ſacerdotum, & mori, &
tertia die reſurgere. Aut generalis reſurrectio, vt cũ
dicit apoſt. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & 1. Cor. 15.
in Christo omnes viuificabuntur. Aut ſimul Chriſti
& noſtra reſurrectio, ſicut dicitur: Cùm ego exalta- Ioh. 12.
C tatus fuero à terra, omnes traham ad me. Aut Iudæ
proditio, ſicut dicit Chriſtus: Nonne ego vos elegi
duodecim, & vnus ex vobis Diabolus eſt? Aut mo-
dos tentationis & mortis aliquorum diſcipulorum,
ſicut Petro dominus & negatiooem futuram præ-
dixit, & ſpeciem paſſionis dicens: Antequam gallus
cantetter, me negabis: &. Cum ſenex fueris, exten-
des manus tuas, & alius te cinget & ducet quò tu
ooo vis. Aut præſentia detentorum Chriſti, cum di-
cit: Surgite, eamus, ecce adpropinquauit qui me tra-
det. Aut diſperſio Apoſtolorũ: ſicut, Percutiam paſ-
torem, & diſpergeurur oues gregis. Aut pulli aſi-
næ repertio, quem dominus in Euangelio prædixit,
D ad diſcipulos adducendũ. Aut Antichriſti præſentia,
cum dicitur: Nemo vos ſeducat vllo modo: quia ni
ſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit ho-
mo peccati, filius perditionis qui contradicit, &c.
Aut Heliæ præſentia, cum dicitur: Helias veniet pri-
mnm aut conſcientiæ electorum, vt de Paulo: Vas
electionis mihi eſt iſte. Aut aliqui non ioimutati ſed
guſtaturi mortem prædicũtur, ſicut apoſt. Ecce my-
ſterium dico vobis, omnes quidem reſurgemus, ſed
non omnes immutabimur. Aut ſuturæ peſtis, ſicut
Agabi prophetia, aut hæreſum contrarietas, ſicut
dicitur: Iſtud autem agnoſce quia in vltimis diebus
exurgent tempora maligna, & rurſus, Quando ſanę
E doctrinę non adquieſcent, ſed ſecundum ſua deſide
ria quærent ſibi doctores. Aut baptiſmatis gratia, vt
eſt: Ipſe vos baptizabit in ſpirituſancto & igne. Aut
conſumptio Hieruſalem ac templi Iudaici, ſicut eſt,
Orate ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato, & Ec-
ce relinqoetur vobis domus veſtra deſerta. Aut Mat. 24
Euangelij prædicatio, ſicut dicitur. Et prædicabitur
Euangelium regni in omni orbe terrarum, in teſti-
monium omnium gentium, & ſic erit finis. Aut ma-
la finis ipſius vnà cum ipſo fine: vt cum dicitur: Sta- Mar. 13.
tim poſt tribulationem dierum illorum ſol obcæ-
cabitur. D. Quomodo has prædictiones ad futurum
ſeculum dicimus pertinere? M. Sicut de acceptatio-

nibus diximus: quia ea quæ prædicta ſunt ante legem, intentio eorum fuit ad tempora legis, aut gratiæ, rurſus quę in lege prędicta ſunt, gratiam figurabant: & quę in gratia, cauſam & præmium regni cœleſtis habuerunt. Ita colligitur prædictionũ omnis intentio ad futuri ſęculi bona reſpicere. A

Vtriuſque Teſtamenti ſcopus.

De effectibus prædictionum. Cap. XXVI.

D. Quoniã tres iam partes oſtendimus eorum quę ad futurũ ſeculũ diximus pertinere, hoc eſt, acceptationes & figuras & prędictiones: nunc quarta pars reſtat vt de effectionibus diſſeramus. Quid ſunt igitur effectus? M. effect⁹ ſunt earũ rerũ quas acceptionũ proſpiciebat intentio, aut typorũ ſimilitudo figurabat, aut prædictionũ ſcientia pręloquebatur. D. Quot ſunt effectuũ tẽpora? M. Tria. Aut enim legis tẽpore effecta ſunt quę prędicebantur, aut nunc ſub gratia fiunt: aut ſęculorum futurorũ tempore complenda ſunt. B

Quæ cauſa fuerit preſentis ſeculi faciendi. Caput. XXVI.

Cur mundus à Deo fuerit conditus.

D. Si omnia quæ in præſenti ſeculo geſta ſunt, ad futurũ reſpiciebãt, quid opus erat, vt à Deo præſens ſęculũ fieret? M. Quia decuit, vt rationales creaturæ prius diſcerent, vt excitarentur in dubiis, ac tunc ęternis poſtea fruerentur, & merito data viderentur probatis, & gratiora fierent reminiſcentibus tranſacta certamina: & plus glorificarent donatorem, qui pios in hoc ſeculo iuuat: & vt vincerent, & victoribus æterna præmia concederet. C

De doctrina rationalium in hoc ſeculo. Cap. XXVII.

D. Quot modis in hoc ſeculo, rationaliũ doctrina peragitur? M. Duobus. Aut intelligentia rerũ factarũ, ſicut dicit Apoſt. Quia inuiſibilia eius à creatura mundi per ea quę facta ſunt, intellecta cõſpiciũtur. Neceſſe eſt enim vt qui mundũ atque omnia in eo poſita conſiderat, modis ordinibuſque diſtincta, intelligat eſſe Deum, qui hæc & fecerit & gubernet. Aut ex diuinis ſcripturis, quæ vt diximus, in quatuor ſpecies diuidũtur, hiſtoricam, Propheticã, Prouerbialẽ, & ſimpliciter docentem.

Rom. 1.

Quæ ſeruanda ſint in ſcripturarum intelligentia. Caput. XXVIII.

D. Quæ ſunt, quæ in intellectu diuinarũ ſcripturarũ cuſtodire debemus? M. Vt ea quæ dicuntur, dicenti conueniant: vt à cauſis pro quibus ſunt dicta, non diſcrepent: vt concordent tẽporibus, locis, ordini, intentioni. D. Quã dicimus diuinæ doctrinæ intentionẽ? M. Quã ipſe Domin⁹ dixit: Vt diligamus Dominũ ex toto corde, & ex tota anima: & proximos tanquã nos ipſos. Doctrinæ autẽ corruptio eſt & cõtrariũ, Deũ non amare vel proximũ. D. Quæ huius cõtrarietatis eſt cauſa? M. Cauſa malorũ, in ipſis eſt qui mali ſunt, quia dũ libero arbitrio atque bene cõceſſo inordinatẽ vtũtur rationales creaturæ, & malitiæ & pœnæ cauſa ſibimet exiſtunt. D

Deut. 6.

Vnde Libri Religionis Catholicæ aſſeruntur Caput XXIX.

D. Vnde probamus libros religionis noſtræ diuina eſſe inſpiratione cõſcriptos? M. Ex multis, quorum primum eſt, ipſius ſcripturæ veritas: deinde ordo rerũ, conſonantia præceptorum, modus locutionis ſine ambitu, puritaſque verborum: additur conſcribẽtium & prædicantium qualitas, quod diuina homines, excelſa vtiles, infacundi ſubtilia, non niſi diuino repleti Spiritu tradidiſſent. Tunc prædicationis virtus, quàm dum (licet à paucis deſpectis) prædicaretur, obtinuit. Accedunt his, rectificatio contrariorum: vt Sibyllarum vel Philoſophorum, expulſio aduerſariorum, vtilitas conſequentium, exitus eorũ quæ per acceptationes & figuras, & prædictiones, quę prędicta ſunt ad poſtremum, miracula iugiter facta, donec ſcriptura ipſa ſuſciperetur à Gentibus. De qua hoc nunc ad maximum miraculum ſufficit, quòd ab omnibus ſuſcepta cognoſcitur. E A

Vbi ſit Fides Religionis neceſſaria. Caput XXX.

D. Si diuinæ ſcripturæ probationibus ſufficiũt, quid neceſſaria eſt Religioni Fides? M. Fides noſtra ſuper rationem quidem eſt, non tamen temerariè & irrationabiliter adſumitur. Ea enim quæ ratio edocet, fides intelligit. Et vbi ratio defecerit, fides pręcurrit. Nõ enim vtcunque audita credimus, ſed ea quæ ratio non improbat. Verùm quod conſequi ad plenum non poteſt, fideli prudentia confitemur. B

IVNILII EPISCOPI AFRICANI AD PRIMASIVM EPISCOPVM.

PRÆFATIO.

In Libr. Commentar. in Geneſ.

DE principio libri Geneſis, in quo mundi huius creatio deſcripta eſt, multi multa dixere, & multa poſteris ingenij ſui monumenta reliquere. Sed præcipuè quantum noſtra puſillanimitas ediſcere potuit, Baſilius Cæſarienſis, quem Euſtachius interpres de Græco fecit eſſe Latinum. Ambroſius Mediolanenſis, Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus: quorum primus, libris nouem. ſecundus, veſtigia eius ſequens, libris ſex. tertius, libris xij: & rurſum aliis duobus ſpecialiter aduerſum Manichæos deſcriptis, prolixa legentibus doctrinæ fluenta manarunt. Eſtque completa in iis promiſſio veritatis, quæ dicebat: Qui credit in me, ſicut ait Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ex quibus Auguſtinus & in libris Confeſſionum ſuarum, in libris quoque quos contra aduerſarium legis & prophetarum eximiè compoſuit ſicut & in aliis ſparſim opuſculis ſuis, nonnullam eiuſdem primordialis creaturæ memoriam cum expoſitione congrua fecit. Verum quia hæc iam copioſa, tamque ſunt alta, vt vix niſi à locupletioribus valeant perſcrutari, placuit Sanctitati tuæ id nobis officij iniungere, vt de omnib⁹ his, velut de amœniſſimis latè florentis Paradiſi campis, quæ infirmorum viderentur neceſſitati ſufficere, decerperemus. Nec ſegnior in exequendo, quæ iubere es dignatus, extiti: quin potius ſtatim perſpectu patrum voluminibus, collegi ex his, ac duobus in libellis diſtinxi, quæ rudem adhuc poſſent inſtruere lectorem, quibus eruditione ad altiorem diſcerent fortioremque maiorum aſcendere lectionem. In quo opere ſenſum per omnia memoratorum aliorum, æquè catholicorum Patrum, nunc ipſis eorum, nunc breuiandi cauſa meis ſermonibus, nunc tacitis eorũ vocabulis, nunc cõmemoratis, prout opportunitas locorum dictabat, ponere ſtudebam. Produxique opus, vſque dum eiectus Adam de Paradiſo voluptatis, exilium vitę tẽporalis intrauit. Aliqua igitur de ſequentibus Sacræ hiſtoriæ ſi Deus voluerit, auxilio veſtræ interceſſionis comite ſcripſimus. Dum primò librum ſancti Eſdræ, prophetæ ac ſacerdotis Chriſti: & Eccleſiæ ſacramenta, ſub figura ſolutæ longæ captiuitatis, reſtauratiTẽpli, reædificatæ ſanctæ ciuitatis: reductorum in Hieroſolymis vaſorumque abductorum: reſcriptæ legis Dei, quę incenſa fuerat, caſtigati ab vxoribus alienigenis populi, & vno corde atque anima in Dei ſeruitium conuerſi, vt propheta ſimul & hiſtoricus conſcripſit: parumper perſcrutatus fuero, & aliqua ex his, quæ commemoraui, ſacramentis, apertiora ſtudioſis Deo fauente reddidero. Bene vale ſemper, amantiſſime Antiſtes, noſtri memor in Domino.

C, D, E (margin section letters); *Ioh. 7.*

IVNILII EPISCOPI AFRICANI, Εἰς τὰ περὶ τῆς γενέσεως, valde doctus & vtilis Commentarius,

IN principio creauit Deus cælum & terrã, &c. Creationem mundi inſinuans Scriptura diuina, aptè primo ſtatim verbo æternitatem atque omnipotentiam Dei creatoris oſtendit. Quem enim in principio temporum mundũ creaſſe perhibet, ipſum profectò ante tempora æternaliter extitiſſe deſignat: & quem ipſum conditionis initio cœlum & terram creaſſe narrat, tanta celeritate operationis omnipotentem eſſe declarat, cui voluiſſe, creaſſe eſt. Nam humana fragilitas cum aliquid operatur: verbi gratia, Domum ædificamus, in principio operis materiam præparamus, & poſt hoc principium fodimus in altum, deinde mittimus lapides in fundamentum, deinde pariter augeſcentibus lapidum ordinibus adponimus, ſicque paulatim ad perfectionem operis propoſiti perficiendo peruenimus: Deus autẽ, cuius manus omnipotens eſt, ad explendum opus ſuũ non eguit mora tẽporum, quia ſcriptũ eſt: Omnia quę cunque voluit fecit. Vnde benedictũ eſt, quia in principio creauit Deus cœlum & terrã: vt apertè detur intelligi, quia vtrunque ſimul ab homine dici non poſſit. Denique dicit Propheta: Initio terram tu feciſti Domine. Hic autem Dominus cœlum & terram in principio creaſſe narratur, vnde liquidò colligitur quia factura eſt vtrúſque elementi pariter expleta: & hoc tanta velocitate Diuinæ virtutis, vt necdum primum mundi naſcentis momentum eſſet tranſcenſum. Poteſt autem probabiliter intelligi, In principio feciſſe Deum cœlum & terram, vnigenito filio ſuo, qui interrogantibus ſe Iudæis, quid nam credere deberent, reſpondit: Principium, qui & loquor vobis. Quia in ipſo, vt ait Apoſtolus, condita ſunt, quæ fecit in cœlis, & in terra. Sed diligenter intuendum, vt ita quiſque ſenſibus allegoricis ſtudium impendat, quatenus apertam hiſtoriæ fidem allegorizando non derelinquat: Quoad autem licet, quale ſit cœlum, quod in principio cum terra factum eſt, ſequentibus verbis inſinuatur, cum dicitur. *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Vt quid enim hæc de terra, prætermiſſo cœlo, intulit? niſi quia de cœlo nihil tále intelligi voluit. Ipſum enim eſt cœlum ſuperius, quod ab omni huius mundi volubili ſtatu ſecretum, diuinæ gloria præſentiæ manet ſemper quietum. Nam de noſtro cœlo, in quo poſita ſunt luminaria huic ſeculo neceſſaria, in ſequentibus Scriptura, quomodo vel quando ſit factum, declarat. Non ergo ſuperius illud cœlum, quod mortalium eſt omnium inacceſſibile conſpectibus, inane creatum eſt, & vacuum: vt terra, quæ nil in ſua prima virentium germinum & viuentium produxit animantium creatione. quia nimirum ſuis incolis mox creatum, hoc eſt beatiſſimis Angelorum agminibus impletum eſt: quos in principio cum cœlo & terra eſſe æditos, ac mox cõditionem ſuam ſimul & totius creaturæ primordialis, ad laudem conditoris retuliſſe, teſtatur ipſe Conditor, qui loquẽs ad ſanctum ſuum famulum Iob, dicit: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? & paulo poſt: Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, iubilarent omnes filij Dei: Aſtra videlicet matutina, eoſdem Angelos, quos & filios Dei nuncupans, ad diſtinctionem nimirum hominum ſanctorum qui poſtmodum creandi, ac velut aſtra veſpertina, poſt confeſſionem diuinæ laudationis per mortem erant caſtis occaſuri, è quibus videlicet aſtris matutinis vnum deſpectũ ſociæ Dei laudationis audire metuit: Quo-

A modo de cœlo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris, corruiſti in terra qui vulnerabas gentes, & qui dicebas in corde tuo. In cœlum aſcendam, ſuper ſidera cœli exaltabo ſolium meum: In cuius ſentẽtiæ expoſitione ſanctus Hieronymus meminit & ſuperioris cœli, ita ſcribens: Et antequàm de cœlo corrueret, iſta dicebat: & poſtquàm de cœlo corruit. Si adhuc in cœlo poſitus, quomodo nunc dicit, In cœlum aſcendam? Sed quia legimus: Cœlum cœli Domino, cum eſſet in cœlo, id eſt, firmamento, in cœlum, vbi ſolium Domini, cupiebat aſcendere, non humilitate, ſed ſuperbia. Sin

B autem poſtquàm de cœlo corruit, iſta loquitur verba, arrogantiam debemus intelligere quod nec præcipitatus quieſcat, ſed adhuc ſibi grandia repromittat, nõ vt inter aſtra, ſed ſuper aſtra Dei ſit. Meritò itaque cœlum cœli non inane & vacuum eſſe factum memorat. Sed nec tenebris in eo, vel abyſſo locus remanere vllus perhibetur, quod Dominus illuminat, & cuius lucerna eſt agnus. Et meritò inanis & vacua erat terra: cum adhuc tota abyſſo, id eſt, immenſa profunditate tegebatur aquarum. Meritò tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, cum necdum lux, quæ has figuraret, creata eſſet. Non autem audiendi ſunt, qui reprehendentes Deum, dicunt: tenebras antè creaſſe, quàm lucem. quia non Deus tenebras in aqua & aëre fecit vllas: ſed

C ordine diſtincto prouidẽtiæ ſuæ, prius aquas cum cœlo creauit ac terra, & has poſtmodum, cum voluit, lucis gratia venuſtauit, id quod eum vſque modo & in aqua ipſa, & in aëre, per quotidianum ſolis occaſum ac diſceſſum facere videmus. Neque enim aquas ad omnia factas credere fas eſt. Quod etſi hic Scriptura palam non dicit, palam tamen ſignificat, cũ has à Deo illuſtratas atque ad iuſſum eius ordinatas inſinuat: Sicut & Pſalmus dicit apertè: Et aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini: Quia ipſe dixit & facta ſunt. Vbi notandum, quòd cum cœlo in principio

D duo mundi elementa, aqua videlicet & terra nominatim facta memorantur, Quibus tamen duo reliqua fuiſſe conſtat indita, ignem videlicet in ferro & lapidibus quæ intra terræ viſcera tum condita latebant, aërem verò in ipſa terra, cui eſſe permixtus ex eo cognoſcitur, quod cum fuerit humectata, & temperiem ſolis acceperit, mox vapores exhalat largiſſimus. Ignẽ quoque ardentem terræ interioribus inſitum, calidi aquarum fontes produnt. quæ per certa quædam metalla in profunda aquarum tranſcurrũt, & non ſolum calidæ, ſed & feruentes ſuper faciem telluris emanãt. Non enim hæc, vt quidam diſputant, informiter inuicem mixta: ſed terra ipſis, quibus & nunc eſt, finibus vndique verſum circumſcripta, talis tunc erat to-

E ta, qualis adhuc ſub imo maris profundo ex parte remanet. Aquæ autem vniuerſam ſuperficiem in tãtam tegebant altitudinem, vt ad illos vſque locus pertingerent, & vbi nunc vſque ſuper firmamentum cœli ex parte inſidentes, nomen Domini, creatoris cœli cœlorum laudare non deſinunt. Adhæc, tantum eſt informis materies de qua mundum eſſe factum teſtatur Scriptura, quæ in Dei laudibus dicit: Qui feciſti mundum de materia informi. Nam cuncta quæ cum aquis & terra videmus in mundo, vel de ipſis exordium materiæ, vel ſumpſere de nihilo. Ipſa autem terra, & ipſæ

aquæ, propterea nomẽ ſortitę ſunt materiæ informis, quia priuſquàm in lucem venirẽt, vnde formoſitatem haberent non erat. Quod autem inconueniens ſi mũdanæ materiæ fuerãt tenebroſa primordia, vt accedẽſe luce melius quod ſactum eſt redderent, & tãquam proficientis hominis, quod poſtea futurum erat, hoc modo ſignificaretur affectio, exponente Apoſtolo, ac dicente: Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, qui illuxit in cordibus noſtris. Vnde alibi dicit: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in Domino, illo videlicet, qui cum tenebræ eſſent ſuper faciẽ abyſſi, dixit: Fiat lux, & facta eſt lux. *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Non eſt opinandum puerili ter, quod Spiritus creator, de quo ſcriptum eſt: Quia Spiritus Dei repleuit orbem terrarum: poſitione loci his quę erant creanda ſuperferretur: ſed intelligẽdum potius, quia diuina virtute præcellebat creaturis, habẽs in propria poteſtate, quando aquarum illuſtraret abyſſum, quãdo in locum eas ſecerneret vnum, vt appareret arida: quando & quomodo creaturas pro ſuo nutu diſponeret: in ſimilitudinẽ videlicet fabri, cuius voluntas his quæ fabricãdæ ſunt rebus ſolet ſuperferri. Quod ipſum quoque ad diſtinctionem ſuperioris cœli pertinet, in quo nõ perfectè omnia diſpoſita, Spiritus ſancti præſentia illuſtrat. Non autem vt inferioribus, hoc eſt, huius mũdi creaturis, bonæ primordia conditionis ex tempore ad perfectum deducere intendebat. Nam ideò Moyſes tam breuiter ſuperioris mundi fecit mentionem, quia de mundo hoc, in quo homo eſt factus ad inſtitutionem generis humani, ſermonem facere inſtituerat, ſufficere credens, ſi omnem creaturæ ſpiritualis & inuiſibilis ſtatum atque ornatũ, vno cœli nomine, quod in principio factum dixit, cõprehenderet: corporalem verò, viſibilem & corruptibilem creaturã, latius ex ordine deſcriberet, id eſt. tacitis iis, quæ ſublimiora & fortiora ſcrutatu ſunt hominũ: illa potius, quæ eſſent à Deo præcepta, ſine permiſſa hominibus cogitãda proponeret. Vnde & conſultò & de caſu præuaricationis Angeli, & ſociorum eius, penitus reticuit: quia hoc mirum ad ſtatum inuiſibilis illius ac ſpiritualis creaturæ Sanctus Baſilius in libro Hexaemeron, ita meminit: Arbitramur enim, quia ſi fuit quippiã ante inſtitutionem ſenſibilis huius & corruptibilis mundi, profectò in luce fuit. neque enim dignitas Angelorũ, nec omnes cœleſtes militiæ, neque omnino ſi quid eſt nominatũ, aut incõpellabile, aut aliqua rationabilis virtus, vel miniſtrator ſpiritus, vel degere poſſet in tenebris: ſed in luce & omni lætitia ſpirituali decentem habitũ poſſidebat. Bene autẽ, cum in principio Deum, id eſt, in filio patrẽ feciſſe cœlum & terrã prædiceret, etiam Spiritus ſancti intulit mẽtionem, addendo: Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas, vt videlicet totius ſimul trinitatis in creatione mundi virtutem coopertã eſſe ſignaret. *Et dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux.* Cõgruit operibus Dei, vt mundi ornatum à luce incipiat, qui cum ipſe ſit lux vera, lucẽmque habitet inacceſſibilem, cuius beatiſſima viſione nũc creati in cœlis cœlorum Angeli iã perfrui cœperãt: aptè huic quoque ſæculo ornando, primam materialis gratia lucis donauit, vt eſſet vnde cætera quæ crearet apparerent. Quod autẽ dixerit Deus ſiue vt lux fieret, ſiue vt alia, quæ perhibentur: nõ noſtro more per ſonum vocis corporeum feciſſe credendus eſt, ſed altius intelligendum, dixiſſe Deũ vt fieret creatura: quia per verbum ſuum omnia, vel per vnigenitum filiũ ſuum fecit. de quo manifeſtius Euangelium Ioãnis: In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deũ, A & Deus erat verbũ: hoc erat in principio apud Deũ: omnia per ipſum facta ſunt. Quod autem ait Ioãnes: Omnia facta per verbum Dei, hoc eſt, quod Moſes ait: Quia dixit Deus: Fiat lux, dixit, Fiat firmamẽtum, dixit Fiat cetera creatura, hoc quod Pſalmus adiuncta & ſpiritus ſancti perſona dicit Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Si autem quæratur, quibus in locis iubente Deo facta ſit lux, cum adhuc abyſſus omnem terræ amplitudinẽ cõtegeret: patet profectò, quia in ſuperioribus eius terrę partibus, quas & nunc diurna ſolis lux illuſtrare conſueuit, tunc principalis illa lux emicuit. Nec mirãdum nobis, diuina operatione lucẽ in aquis poſſe reſplendeſe, B cùm & hominum operatione cõſtet, eas ſæpius illuſtrari: nautarum videlicet, qui in profundo maris demerſi, emiſſo ex ore oleo perſpicuũ ſibi hoc ac lucidũ reddũt. Si enim homo talia per oleum ſui oris poteſt, quantam Deus per ſpiritum oris ſui lucẽ creare poſſe credendus eſt? Præſertim cùm multo rariores, quàm modo in terris videre ſolemus, aquæ in principio fuiſſe factæ credendæ ſint, prioſquam in locum eſſent vnum, vt apparerent, congregatæ. *Et vidit lucem Deus, quod eſſet bona.* Non velut incognitã antea, repente lucem videns laudauit, quia bonã didicit: ſed eã, quam laudabilem ſe facturum nouerat, iam factam hominibus laude dignam ac mirandam eſſe declarauit. Quia C non totas mũdi tenebras luce diſpulit infuſa, hoc enim ſuperni eſt ſæculi fixa ac perpetua luce perfrui, ſed ab vna illam parte illuſtrans, aliam reliquit obſcuram: rectè ſubditur. *Et diuiſit lucẽ à tenebris.* Diuiſit nãmque eas, nõ ſolum qualitatis, ſed locorum diſtãtia. Lucem itãque in ſuperiore orbis parte diffundẽdo, in qua humana erat conuerſatio futura, inferiora verò eius priſcis in tenebris remanere ſinendo. *Appellauit lucẽ, diem: & tenebras, noctem.* Appellauit autem dictum eſt, appellari fecit. Quia ſic diſtinxit omnia, & ornauit, vt dies cerni poſſent, & nomina accipere. Sic enim dicimus: Ille paterfamiliâs ædificauit iſtam domũ, id eſt, ædificari fecit: & multa alia per omnes libros diuina- D rum Scripturarum inueniuntur. Hoc ad intellectum noſtrum dictum eſt. Qua enim lingua appellauit Deus lucẽ diẽ, & tenebras noctem? Vtrũ Hæbrea, an Gręca, an alia lingua? & ſic omnia quæri poſſunt, quæ vocauerit, & qua lingua vocauerit. Sed apud Dominũ purus intellectus eſt, ſine ſtrepitu & diuerſitate linguarũ. *Factũmque eſt Mane & Veſpere dies vnus.* Factum eſt veſpere, occidente paulatim luce, poſt expletũ ſpaciũ diuinæ longitudinis inferioris mũdi partes ſubeunte: & quod nunc vſitato ſolis circuitu noctibus agi ſolet. Factum eſt & mane, redeunte eadem luce paulatim ſupra terras, atque alium diẽ initiante, & hoc vſque dies cõpletus eſt vnius viginti ſcilicet & quatuor horarũ, E cuius cõmendatione verbi Scriptura vigilanter admonet, vt lucẽ quæ facta eſt, inferiora orbis occaſo ſuo luſtraſſe dicamus. Nam ſi non faceret, & magis facto veſpere paulatim tota periret, & rurſum paulatim mane recreata reſurgeret, non iã in mane diei ſequentis, ſed potius in veſpera primi vnum diceret eſſe diem perfectum. Vnde veſperã & mane, quam noctem ac diem factam, dicere maluit, vt inſinuaret tũc primariæ lucis actum eſſe circuitum, quod nunc circuitu ſolis, die noctúque geri conſtat, patet hoc ſolummodo, quod poſt creata ſidera, nox quoque ſua, tametſi minore quàm dies, luce perfũditur. Triduo autẽ illo primo, tenebroſa & prorſus obſcura manebat. Decebat nãmq; omnibus

bus modis, vt dies incipiens à luce, in mane diei ſequẽtis eſſet protelatus: quatenus intimarentur opera eius, qui lux vera, in quo tenebræ non ſunt vllæ, à luce inchoare, & in lucem cuncta eſſe completa. *Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, et diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas quæ erãt ſub firmamẽto, ab his quæ erant ſuper firmamentum, & factum eſt ita. Vocauitque Deus firmamentũ cœlum, & factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.*

Hic noſtri cœli in quo fixa ſunt ſidera, creatio deſcribitur: quod in medio conſtat firmamentum eſſe aquarum. Nam ſuppoſitas ei eſſe aquas, & ipſi in aëre terriſque videmus ſuperpoſitas, non ſolum huius Scripturæ autoritate, ſed & Prophetæ verbis edocemur, qui ait: Extendens cœlum ſicut pellẽ, qui te-

Pſal.103. gis aquis ſuperiora eius. In medio ergo aquarũ firmamentum eſſe conſtat, ſidereũ cœlum. Neque aliquid prohibet, vt & de aquis factum eſſe credatur, quæ enim criſtallini lapidis firmitas, quæ ſit perſpicuitas ac puritas, nouimus, quem de aquarum congregatione certũ eſt eſſe procreatũ. Quid obſtat credi, quod idem diſpoſitor naturarum, in firmamentũ cœli ſubſtantiam ſolidaret aquarum? Si quem vero mouet, quomodo aquæ, quarum natura eſt fluitare ſemper atque ad ima delabi, ſuper cœlum conſiſtere

Iob. 26. poſſint, cuius rotunda videtur eſſe figura: meminerit Scripturæ, dicentis de Deo: Qui ligat in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum, & intelliget quia qui infra cœlum ligat aquas, ad tempus cum vult, vt non pariter decidant, nullo firmioris ſubſtãtiæ crepidine ſuſtentatas, ſed vaporibus ſolummodo nubium retentas: ipſe poſuit aquas ſuper rotundã cœli ſphæram, ne vnquã delabantur, non vaporali tenuitate, ſed ſoliditate ſuſpendere glaciali. Sed & ſi liquentes ibi aquas ſiſtere voluit, nunquid maioris hoc miraculi eſt, quàm quod terræ molẽ (vt Scriptura dicit) appendit in nihilo? Nã & vnde ſiue Rubri maris, ſeu fluuij Iordanis, cum ad tranſitũ Iſraëliticæ plebis in altum erectæ, murorum inſtar figuntur: Non ne euidẽs dant indicium, & quod & ſupra rotunditatẽ cœli volubilẽ fixa poſſint ratione manere? Sanè quales quales ibi aquæ ſint, eſſe tamẽ eas ibi, quod Scriptura Sancta dixit, nulli dubitandum reliquit. Quid autem ſit dicere Dei: Fiat hęc & illa creatura, iam ſupra dictũ eſt. Dixit enim vt fieret, cum in coæterno ſibi verbo, vnigenito videlicet filio, cuncta creanda diſpoſuit. Cũ ergo audimus Dixit Deus: Fiat firmamentũ in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis: intelligamus, quid in verbo Dei vt fieret, in quo faciẽdũ intus ante omne tẽpus prçuidit, quicquid foras ex tẽpore Deus fecit. Cũ verò audimus: Et fecit Deus firmamentũ, & diuiſit aquas quæ erant ſub firmamento: ab his quæ erant ſuper firmamentũ, & factum eſt ita: intelligimus factam cœli aquarumque creationem, ac diſpoſitionem, nõ exceſſiſſe præſcriptos ſibi in verbo Dei terminos, iuxta illud Pſalmiſtæ: Præceptum poſuit, & non præteribit, id quod æquè de creaturis ſequentibus, quæ per quatuor dies referuntur factæ, intelligendum eſt. Vbi verò adiũctũ audiuimus. Et vidit Deus quod eſſet bonum: intelligamus in benignitate ſpiritus eius: non quaſi cognitum, poſteaquàm factum eſt, placuiſſe: ſed potius in ea bonitate placuiſſe vt maneret, vbi placebat vt fieret. Notandũ verò, quod huius verbi obiectio hoc in loco, in Hebraica veritate nõ habetur. Et mirum, quare inter omnia quę

A creaſſet Deus legitur, hic ſolummodo, id eſt ſecundi diei operibus, probatio diuinæ viſionis minimè addatur: quæ tamen ipſa cum cæteris quæ fecit, Deo bona eſſe viſa demonſtrantur, cum in ſequentibus dicitur: Viditque Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Niſi fortè, ſicut quidam Patrum exponunt intelligere nos in hoc Scriptura voluit, non eſſe bonum duplicẽ numerũ, qui ab vnitate diuidat, & prçfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia quæcunque bina ingrediuntur, immunda ſunt: & impar numerus eſſe mundus oſtenditur. De his ſanè, quæ hactenus expoſita ſunt, id etiam de creatione diei primi & ſecũdi, in hiſtoria ſancti Clementis ita dixiſſe referunt Apoſtolum Petrum: In

B principio cum feciſſet Deus cœlum & terram: tanquam domum vnam: & ipſa quę ex corporibus mũdi reddita eſt vmbra, his quæ intrinſecus clauſa fuerãt: tenebras ex ſe dedit. Sed cum voluntas Dei, introduxit lucem, & tenebræ illæ quæ ex vmbra corporea factæ fuerant, continuo deuoratæ ſunt: tum deinde lux in diem, tenebræ deputantur in noctem. Iam verò aquę, quę erant intra mundum, in medio primi illius cœli terræque ſpatio, quaſi gelu concretæ, & cryſtalli ſoliditate diſtenduntur, & huiuſmodi firmamento velut intercluduntur, medio cœli ac terræ ſpacio, idque firmamentũ, cœlum Conditor ap-

C pellauit, antiquioris illius vocabulo nuncupatum. Et ita totius mundi machinam, cum vna domus eſſet, in duas diuiſit regiones. Diuiſionis autẽ hæc fuit cauſa, vt ſuperna regio Angelis habitaculum, inferior verò præberet hominibus. Hæc noſtro operi paucis inſerere libuit: vt quantum hoc ſenſui partũ, concordet, Lector agnoſcat. *Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum vnum, et appareat arida, factumque eſt ita.* Subdũtur aquæ, quæ inter cœlum & terram vniuerſa complecterant, & vnum cõgregantur in locum, vt & lux: quæ præterito biduo aquas clara luſtrabat, clarior puro in aëre ſplendeſceret: & terra, quæ latebat, appareret: quæque contecta aquis limoſa manebat, & inualida, harum

D abſceſſu redderetur arida, & ſuſcipiendis apta germinibus. Si quis verò quæſierit, vbi congregatæ ſint aquæ, quæ omnes terræ partes ad cœlum vſquequaque operuerãt: Sciat, fieri potuiſſe, vt terra ipſa longè lateque iuſſu Creatoris ſubſidẽs, alias partes prçberet concauas, quibus confluentes aquę reciperentur, & appareret arida ex his partibus, vnde humor abſcederet. Poteſt enim nõ abſurdè credi, maiores (ſicut & ſupra commemorauimus) primarias fuiſſe aquas, quę velut nebula terras tegerent, congregatione autẽ eſſe ſpiſſatas, quę datis ſibi locis capi poſſent, vt appareret arida in reliquis. Bene autem, cum multa eſſe conſtet maria, in locum tamen vnum cõ-

E gregatas dicit aquas: quia videlicet cuncta hęc iugi vnda atque continua, Oceano ac mari iunguntur magno. Sed & ſi qui lacus in ſemetipſos videntur eſſe circumſcripti, & hos ferunt occultis quibuſdam perforatis cauernis in mare ſuos euoluere meatus. Nam foſſores puteorum hoc probant: & quia tellus per inuiſibiles venas aquis repleta eſt manantibus, & quia trahũt ex mari principiũ. *Et vocauit Deus aridam, terrã, congregationeſque aquarum appellauit maria.*

Prius quidem ad diſtinctionem aquarum, totam hanc ſolidiorem partem appellauit terram, cum diceret: In principio creauit Deus cœlum & terrã, Terra autem erat inanis & vacua. At tunc poſtquam,

Terra à terēdo dicta

formari mundus iam incipit, & aquis ſuum in locū recedētibus terræ ſacies apparet: & ad diſtinctionem partis eius quę adhuc aquis premebat, cętera portio quā aridā eſſe dicebat, terræ nomen accepit: inde dicta Latinè, quod animantium pedibus teratur. Cōgregationes aquarū appellauit Maria: videlicet proxima ſui parte, nā & apud Hebræos, cunctas aquarum congregationes, ſiue ſalſas ſiue dulces, appellari dicunt Maria: & apte, quia prius propter continuationem quæ in terris fuit aquarum, in locū vnū eas dixit congregatas: nunc & earum congregationes pluraliter nominat, & hæc appellari Maria pluraliter dicit: propter videlicet multifidos earumdē ſinus, qui diuerſa pro regionum vocabolis & ipſi nomina ſortiuntur. *Et vidit Deus quod eſſet bonum.* Nec dū terra germinabat, necdū vel ipſa quicquam, vel animātia viua produxerunt: & tantū videre dicitur Deus, quod eſſet bonū: cedentibus aquis apparuiſſe aridā, quia videlicet æquus æſtimator vniuerſitatis, prævidens quę futura erāt, quaſi perfecta iā laudabat quę adhuc in primi operis exordio ſunt. Nec mirū, apud quem rerum perfectio non conſummatione operis, ſed ſuę eſt prędeſtinatione voluntatis. *Et ait: Germinet terra herbā virentem, & facientem ſemen, et lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, & factum eſt ita: et protulit terra herbam virentem, et afferentē ſemen iuxta genus ſuū, lignumque faciens fructum, et habens vnūquodque ſementem ſecundū ſpeciem ſuam. Et vidit Deus quod eſſet bonū, factumque eſt veſpere & mane dies tertius.* Patet ex his verbis Dei, quia Verno tempore, mundi eſt perfectus ornatus. In hoc enim ſolent herbę virentes apparere in terra, & ligna pomis onuſtari. Simulque notandum, quod non prima herbarum arborumque germina, de ſemine, ſed prodiere de terra. Nā ad vnā conditoris iuſſionē, terra quæ arida apparebat, repente herbis cōpia, & nemoribus eſt veſtita florentibus: atque hæc continuo, ſui queq; generis poma ex ſeſe, ac ſemina produxere. Oportebat enī, vt forma quęque rerū, ad imperiū Domini primo perfecta procederet, quo modo homo in ſe propter quē omnia facta ſunt, in terra perfecta: hoc eſt, iuuenilis ætatis, plaſmatus eſſe credendus eſt. *Dixit autem Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli.* Decente ſatis ordine, mundus ex materia informi, congruam procedit ad formam. Poſt quàm enim ante omnem huius ſæculi diem, cœlum & terram & aquā Deus creauit, hoc eſt ſpiritualem illum, ſuperiorem cum ſuis incolis mundum, & informem totius mundi materiam, iuxta hoc quodſcriptū eſt: Qui viuit in æternū, creauit omnia ſimul. Primo huius ſeculi die, lucem fecit quæ cęteras creaturas ſpeciei capaces redderet: & ſecundū firmamentum cœli, ſuperiorem videlicet huius mundi partem, in aquarū medio ſolidauit: tertio in inferioribus, mare terrāque ſuis in locis, cedente aqua diſtudit. Oportuit ergo, vt eodē quo creata ſunt ordine, profecto caperent elementa ampliores ornatus, & idē quarto die cœlū luminaribus inſigniretur: quinto aer & mare: ſexto, terra ſuis impleretur animantibus. Nam quod die tertio terra herbis & arboribus veſtita, non adornatum eius, ſed ad ipſam (vt ita dixerim) figuræ eius ſuperficiem pertinet.

Adam iuuenis creatus.

Eccle. 18.

Dixit ergo Deus: Fiant luminaria in firmamēto cœli, vt diuidant diem & noctem. Ea diuiſione, quę in ſequentibus explicatur apertius, vt Sol diem, Luna, verò & ſtellæ noctē illuſtrent. Et factis ſideribus, ad

A augmentum primariæ lucis acceſſit, vt & nox luminosa præcederet, vel Lunæ vtique ſplendore, vel ſtellarum, vel vtroque irradiata: quę hactenus nil præter tenebras nouerat antiquas. Nam & ſi nobis ſæpiſſimè nox tenebroſa & cœca, obſcurato videlicet nebuloſis turbinibus aëre, qui terræ proximus eſt: ſuperiora tamen illa ſpacia, quæ ætheris nomine cenſentur, & à turbulento hoc aëre vſque ad ſiderorum pertingunt cœlum, ſemper ob ſiderum circumeuntium redduntur lucida fulgorem. Sed & hoc diuini muneris, exorta ſidera, cum additamento lucis, mundo lucem attuliſſe vt diſtinctio quoque temporum labētium, per ea poſſet dinoſci. Vnde ſequitur. *Vt ſint in ſigna, & tēpora, & dies, & annos.* Quia nimirū,

B priuſquā ſidera fierent, non erant, quibus ordo deputaretur temporum inditus: & non erat vnde meridiana hora dignoſceretur, antequā Sol mediū cœli conſcenderet igneus orbem, & non, vnde cæteræ diei noctiſq; ſignarētur horæ, donec aſtra polūq; quali inter ſe ſortè nocte dieque diuiderent. Sunt ergo luminaria in ſigna & tēpora, & dies & annos, non quod à conditione eorū tēpora cœperint, quæ conſtat cœpiſſe à principio, quo fecit Deus cœlū & terrā: vel dies & anni, qui originem ſumpſiſſe noſcūtur ex quo dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux: ſed quia per ortus eorum ſiue tranſitus, temporum ordo, dierūque annorumque ſignatur. Nam totum illud triduom,

C ſuperius indiſcreto curſus ſui proceſſu tranſierat: nullam penitus dimenſionem habens horarum, vtpote quia lumine primario adhuc generaliter omnia replente nullūque caput habente, quod nūc de Sole accepit, nuſquā, radij ardentiores illuxerant & nulla ſub caute vel arbore, aquis remotior vmbra frigebat. Sed & excepta annotatione tēporū, ſunt luminaria in ſigna, huius vitæ vſibus neceſſaria: quę vel naturæ in gubernando, vel in deſertis Æthiopię harenoſis quique viantes obſeruant, vbi cum leuiſſimo venti impulſu, cuncta mox quæ inuenta fuerint itinerantium veſtigia complanantur. Ideoque non minus illis in regionibus euntes, quàm qui in mari

Siderum obſeruatio homini neceſſaria.

D nauigant, noctè dieque ſignis egent ſiderum. Sunt item in ſigna: quia nonnunquam aëris quoque qualitas quæ ſit ventura, horum contemplatione prævidemus. *Vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram, & factum eſt ita.* Semper quidem luminaria in firmamento cœli lucent, vt diximus: & proxima ei loca, claro lumine perfunduntur, ſed temporibus opportunis illuminant terram. Nāque aliquoties nebuloſus obſiſtit aër: ne vel Lunæ: cum parua eſt, vel ſtellarum lumen terris appareat. Sed & ortus Sol, Lunā ſtellaſque maiore lumine, ne illuminent, impedit. Vnde & nomē accepit, quod ſolus obtuſis vna ſtellis cū Luna, per diē terris affulgeat. *Fecit quo-*

E *que Deus duo magna luminaria.* Luminaria magna poſſumus accipere, non tā aliorum comparatione, quā ſuo munere: vt eſt cœlum magnum & mare magnū. Nam & magnus Sol, qui complet orbem terræ ſuo calore: Luna, ſuo lumine, quod in quacunq; parte fuerit cœli, illuminēt omnia, & æqualè ſpectentur à cūctis. Exemplū magnitudinis eorū euidēs eſt, quod omnibus hominibus, orbis ipſorum idē videtur, nā ſi longè poſitis minor videretur, & propius conſtitutis maior refulgeret, proderet exiguitatis indiciū.

Luminare maius, vt præeſſet diei: & luminare minus, vt præeſſet nocti: & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cœli. Luminare maius eſt Sol, non ſolū forma ſui, qualiſcunque

cúque eſt, corporis: ſed & magnitudine luminis, qua & ipſú luminare minus. & ſtellas illuſtrare creditur. Mai⁹ eſt & virtute ardoris, qua mũdũ calefacit, exortũ: cũ præteritis ante eius creationẽ diebus nihil omnino caloris habuiſſet. Quod autẽ æqualis, vniuſq; magnitudinis Luna cum Sole cernitur, ex eo fieri dicunt, quod ille multo longinquior à terris atque altior, quã Luna incedat. Ideoq; magnitudo eius quãta ſit, nequaquã à nobis qui in terris degimus, valet dignoſci. Omnia enim longius poſita, ſolent breuiora videri. Et luminare (inquit) minus, vt præeſſet nocti: & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cœli. Quia & ſi Lunã omni menſe, & aliquoties ſtellas etiã maiores in die videri cõtingat, nequaquã tamẽ eas diei, ſed nocti ſolummodo lucis ſolatium aliquod afferre certiſſimum eſt. *Vt lucerẽt ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucẽ ac tenebras.* Hæc & de luminaribus magnis, & de ſtellis intelligi poſſunt, & tantũ diſtinctione vt quod dictum eſt, Et præeſſent diei, ad Solem ſpecialiter: quod ſubiunctum: Et nocti, ad Lunam & ſtellas pertineat. Quod verò ſubinfertur, Et diuiderent lucem ac tenebras: omnibus æquè cõueniat ſideribus, vt quæ vbicũque incedunt, lucem ſecum circumferunt: vbi autem abſunt, tenebroſa relinquunt cuncta. Sin autem quærat aliquis: quale potuerit eſſe lumen diurnum ante creationem ſiderum: non ab re eſt credi: quod tale fuerit, quale videmus quotidie mane: propinquante Solis ortu: ſed necdũ terris apparente, quãdo lucẽ quidẽ obtunſis ſtellarum radiis dies, ſed minimè adhuc dicitur Sol ortus, aut refulgens. Vnde nulla alia eſſe diſcretio temporum, præter diei Solẽ & Lunã noctis, poterat, merito que factis ſideribus dictum eſt, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. Cœpere namque diſcerni tẽporum vices, ex quo Sol die quarto mũdi naſcentis à medio procedens orientis, æquinoctiũ vernale ſuo conſecrauit exortu: & quotidianis profectibus ad alta cœli culmina ſcãdendo, rurſumque à ſolſtitiali vertice ad infima paulatĩ deſcẽdẽdo, nec mora ab infimis extremiſque locis æquinoctialis gyros repetendo, diſcretis temporibus quatuor notiſſimis diebus præfinitis, anni ſpacium compleuit. Sed Luna veſpere plena apparet, eaque in celebrationẽ Paſchę ſeruanda erant tempora, primo ſuo præfixo aſcenſu, ipſa enim eſt hora quã non ſolũ antiquus ille populus Dei, ſed & nos hodie primã in agẽdo Paſcha ſeruamus, & cũ æquinoctij die tranſcenſo plena veſpere Luna, hoc eſt quarta decima in faciem cœli prouiderit. Nã mox poſt hæc vt Dominicus dies aduenerit aptũ hoc celebrãdæ Reſurrectioni dominicæ tẽpus inſtabit, cõpleto ad literam quoque Prophetę verbo, qui dixit: Fecit Lunã in tẽpora, Sol cognouit occaſum ſuum. Stellæ quoque, excepto eo quòd ſupra diximus. quia vel ſua ſpecie quæ ſit futura qualitas aëris, vel ſuo curſu quota ſit vigilia noctis oſtendũt, ſunt in ſigna & tẽpora: quia hęc in cœlũ venientes, ęſtiua tẽpora, illæ deſignant hyberna. Sunt & in dies quia iſtæ vernis diebus Solẽ, illę comitantur autũnalibus. Sũt & in annos: quia quę nunc (verbi gratia) in æquinoctio verno, matutino oriũtur: ipſę omnibus annis in eodẽ æquinoctio in cœli faciem veniũt: quæ nunc in Solſtitio veſpere vel mane, hę ſemper in diluculo eiſdẽ horis oriũtur: Sed & quędã ſunt ſtellæ, quas planetas, id eſt, errantes vocant Aſtrologi, quę maiores annos ſuo circuitu faciunt, quando ad eundem cœli locum redeunt. Nã ſtella, quæ Saturni dicitur,

De Luna magnitudine.

Tempus Paſchatis

A triginta annis: quæ Iouis, duodecim annis: quæ Martis, duobus annis fertur ſolarib. circuitu cœli expleto, ad eadẽ loca ſiderũ: quib⁹ fuerãt ante, redire. Luna quoq; cum duodecies ſpacia ſui communem dierum. CCCLIIII. & vt anno ſolari poſſit concordare circuitus, tertio quoque vel ſecundo anno, tertium decimum addit menſem, quem emboliſmũ vocant annũ calculatores & fit dierũ trecentorum octoginta & quatuor. *Et vidit Deus quod eſſet bonum.* Neceſſario Sancta ſcriptura multoties repetit, quòd vidit Deus bona eſſe, quę fecit: & vt hinc formaretur pietas fideliũ, non pro humano ſenſu (qui ſępe & bonis rebus offenditur quarum cauſas atque ordinẽ neſcim⁹) de creatura viſibili atque inuiſibili iudicare: ſed B laudãri Deo crederet, & credere tãto quiſq; facilius aliquid proficiẽdo cognoſceret Deo credidit. Vidit ergo quod eſſent bona: quæ fecit: quoniã faciẽda placebãt vt fierent: facta placuerant, vt manerẽt: quantum cuique rei extandi ſiue manendi à tanto fabricatore fuerat conſtituenda menſura.

Factum eſt veſpere & mane dies quartus Hæc eſt veſpera illa memoranda, in qua populus Dei in Ægypto, in celebrationem Paſchæ obtulit agnũ mane: quod primum poſt excuſſum longę ſeruitutis iugum cœpto libertatis itinere vidit. Scriptum eſt, dicente Domino ad Moſen: Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Decima die mẽ C ſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & ſeruabitis eũ vſque ad quartum decimum diẽ menſis huius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperã &c. Qua etiã veſpera ad conſummanda Paſchę legalis ſacramenta, Dominus noſter in poſternũ agni typici myſteria nobis ſui corporis & ſanguinis celebranda denuntiauit: quo luceſcente mane quaſi agnus immaculatus ſuo nos ſanguine redimẽs, à dęmoniacę dominationis ſeruitute liberauit: quę videlicet Lunæ pleniſſimæ dies, in creatione mundi quarta proceſſit. At in tempore dominicę paſſionis, altioris gratia ſacramẽti, in quinta ſabbati incidit: vt videlicet Do D minus ſexta ſabbati crucifixus, ſabbato ipſo in Sepulchro quieſceret, ac primãm ſabbati ſua reſurrectione conſecraret: nobis quoque in ea, in qua lux facta eſt, reſurgendi à mortuis, ac lucem perpetuam intrandi fidem ſpemque donaret. *Dixit autẽ Deus, producant aquæ reptile animæ viuẽtis, et volatile ſuper terrã ſub firmamento cœli.* Poſt ornatã quarta die faciẽ cœli luminaribus, ornãtur conſequenter quinta inferiores mũdi partes, aqua videlicet & aër, his quę ſpiritu vitę mouentur, quia & hęc elementa, quadã quaſi cognatione, & ſibi adinuicẽ & cœlo copulantur. Sibi quidẽ, natura aquatũ aëris qualitati proxima eſt: vnde exhalationibus earũ pingueſcere probatur, ita vt & E nubila cõtrahat, & poſſint volatus auiũ ſuſtinere, teſtãte Scriptura. Quia ſubito aër cogetur in nubes, & ventus tranſiens fugabit eas. Deniq; per noctes ſerenas rorat, cuius roris guttæ manè in herbis inueniũtur. Cœlo autẽ hoc modo iunguntur, quoniã adeò vicinus eſt ei aër iſte, vt & ipſe nonnunquam eius nomen accipiat. Sicut volatilia cœli cognominat Scriptura, quæ volare conſtat in aëre. Et Dominus ipſe turbis, Quia tempus aduentus ſui de virtutum oſtenſione non cognouerant, loquitur dicens: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis, nimbus venit, & ita fit: & cum auſtrum flantem, dicitis, quia æſtus erit, & ita fit. Hypocritæ,

Exod 12.

Paſcha dies, Anno Paſſionis Christi

Iob. 37.

Luc. 12.

ſaciem terræ & cœli noſtis probare, hoc autem tē-
Mat. 16. pus quomodo nō probatis? Vbi certum eſt, quia fa A
Luc. 12. ciem cœli, non aliā quàm varietatem humidi ſtatim
aëris appellat. Dixit ergo Deus: Producāt aquæ rep
tilia animæ viuentis, & volatile ſoper terrā, ſub fir-
mamento cœli. Et ne fortè quæ ſunt aquarum ani-
mantia, quæ non reptando, ſed oando, vel pedibus
ambulando incedunt: ſed inter volatilia quæ ita pē-
nas habēt vt omni vſu volandi careant, putaret quiſ
quā aliquod genus volatilium ſiue animantium in
hoc Domini verbo eſſe prætermiſſum, vigilāter ad
iungitur. *Creauit Deus cete grandia, & omnem animam vi
uentem atque motabilē, quā produxerāt aqua in ſpecies ſuas,
& omne volatile ſecundū genus ſuum.* Nullum igitur ge
nus exceptum eſt, vbi cum cetisgrandibus creata eſt B
omnis anima viuens, corū quæ produxerāt aquæ in
ſpecies diuerſas: hoc eſt in reptilium, in natatilium,
& volatilium, ſed eorum, quæ nullo affixa ſunt apta
inceſſui, cautibus, vt ſunt plurima cōcharū genera.
Quod autem dictum: Et volatile ſuper terram, ſub
firmamento cœli: nil rationi veritatis obſiſtit, quia
nimirū, & ſi immenſo interiacentente ſpacio, ſub ſi
dereo tamē cœlo volant aues quę ſupra terrā volāt,
quomodo iā nos homines in terra poſiti, ſub cœlo
ac ſole eſſe conſtituti veraciter & rectè dicimur, at-
teſtante Scriptura, quæ ait: Quia erant in Hieruſalē
habitantes Iudæi, viri religioſi, ex omni natione quę
Act. 2. ſub cœlo eſt. &c: Quid habet amplius homo de vni- C
Eccle. 5. uerſo labore ſuo quo laborat ſub ſole? Sane iuxta a-
liā tranſlationē, mouet nonnullos quod dictū eſt Et
volatilia, volantia ſecundum firmamentum, vel iux
ta firmamentum cœli. Sed intelligendum eſt, quod
ideò dictum ſit volare aues ſecundum firmamentū
cœli, quia hoc nomine & æther indicatur: hoc eſt ſu
perius illud aëris ſpaciū, quod à turbulento hoc &
caliginoſo loco in quo aues volāt, vſque ad aſtra per
tingit: quod & eſſe tranquillū prorſus, ac luce ple-
nsio, non immerito creditur. Nam errantia ſidera
ſeptem quæ in hoc ætheris ſpacio vaga ferri perhi-
bentur, Scriptura in firmamento cœli eſſe poſita di-
xit. Ideoque aues rectè dicuntur, ſecundum firma- D
mētum cœli volare, quia vicina ſunt, vt ita dixerim,
ætheri, turbulēti hæc aëris ſpacia quæ volatus earū
ſuſtinent. Nec mirandum: ſi æther firmamentum
cœli nominatur, cum aër appelletur cœlum: vt ſu-
prà docuimus. Nec prætereundum, quod cum crea-
ſe diceretur Deus omnē animā viuentem, additum
eſt: Atque motabilem, ad diſtinctionem videlicet
hominis, quem facturus erat ad imaginem & ſimili-
tudinem ſuam: ita vt ſi eius pręcepta ſeruaret, per-
petua viueret incommutabilitate beatus, nam ani-
mantia cætera ita ſunt prima mox conditione facta,
vt vel alia aliis in alimoniam cederent, vel ipſa ſuo
ſenio deficientia perirent. E
*Et vidit Deus quod eſſet bonum, benedixitque eis dicēs: Creſ
cite, & multiplicamini, & replete aquas maris, auesque mul
tiplicentur ſuper terram, & factū eſt veſpere & mane dies
quintus.* Quod dixit: Creſcite & multiplicamini: & re
plete aquas maris: ad vtrūq; genus animantiū de a-
quis factorū, hoc eſt, ad piſces pertinet & ad aues: &
quia ſicut piſces omnes, nō niſi in aquis viuere poſ-
ſunt: ita ſunt plerique: qui & ſi in terris aliquando re
quieſcūt, fœtusque propagant, nō tamē de terra ſed
de mari naſcūtur, marinisque ſedibus libentius quā
terreſtribus vtuntur. Quod verò ſubiungit, Auesq;
multiplicentur ſuper terrā: ad vtrūque genus auium,
hoc eſt, & earum quæ ſine aquis, & earum quę naſ-
cūtur de terra, reſpicit: quia videlicet etiam illæ quæ
ſine aquis viuere neſciunt aues, ita vt multo ſæpe an
ni tempore ſub profundo aquarū quo modo piſces,
lateant, nonnūquā egredi ſuper terrā ſolēt: maximè
cū fœtant: & nutriunt pullos. *Dixit quoque Deus: Pro-
ducat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & rep-
tilia et beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas factumque eſt ita.*
Poſt irradiatum ſideribus cœlū, poſt impletū volati
libus aërem (qui ob viciniā cœli nomen meruit) &
poſt locupletatas ſuis animantibus aquas, quæ & ip
ſæ, aëri ſunt magna naturæ vicinia coniunctæ (vnde &
de illis ſumpſit animantia, de illis imbres, niues, grā-
dines & cætera ſumit huiuſmodi) conſequens erat,
ſuis animantibus, hoc eſt, ex ſe genitis impleri. Nā &
ipſa præcipuam habet cognationē cum aquis, vtpo
te quæ ſine harum ſucco & irrigatione non ſolū fru
ctificare, ſed & nec ipſa conſiſtere poſſit. Petro atte
ſtante, qui ait: Quia cœli erāt prius, & terra de aqua, 2. Pet. 2.
& per aquā cōſiſtēs Dei verbo. Iubet ergo produce-
re Deus terram, iumenta & reptilia, & beſtias terræ.
quia verò nomine beſtiarū: quidquid ore vel vngui
bus ſæuit (exceptis ſerpentibus) conſtat eſſe cōpræ-
henſum: nomine autē reptilium terræ, & ſerpentes
continentur: nomine verò iumentorū, ea quæ in v-
ſu ſunt hominū, animalia deſignant: vbi verò condi-
tio deſcribitur cæterorum quadrupedū: verbi gra-
tia, ceruorum, caprorum, bubalorum & aprorum,
cæterorumque huiuſmodi: niſi fortè ob ferocitatē,
indomitę mentis, inter beſtias eſſe adnumerata dixe
rimus: iuxta antiquam ſanè tranſlationē, in qua ſcri
tum eſt: Eiciat terra animā viuā, ſecūdū genus, qua-
drupedia & reptilia & beſtias terræ, iuxta ſpecies ſuas:
nihil omnino quæſtionis eſt, quia videlicet nomine
quadrupedum cuncta comprehenſa quæ exceptis
beſtiis & reptilibus terra produxit, ſiue ſub cura hu-
mana, ſeu quæ ſunt fera & agreſtia *Et fecit Deus beſtias
terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumenta, et omne reptile terræ in
genere ſuo.* Notanda tranſmutatio verborum: de qua
ſupra dictum eſt, quod producere iuſſerit Deus ter-
ram iumenta & reptilia & beſtias terræ, nunc autē
mutato ordine, feciſſe dicitur Deus beſtias terræ: &
iumenta, & omne reptile terræ: & intelligendū quia
dicto citius omnia quę voluit fecit: nihilque differt,
quid loquela prius in creaturarum ordine nominet:
quas diuina potentia condidit ſimul cunctas. Cum
autē ſequitur, Et vidit Deus quod eſſet bonū: Quæ-
ritur meritò, quare non & hic addatur illud, quod
dictum eſt de eis, quę, aquę produxerant, animanti-
bus: Benedixitque eis dicens: Creſcite & multiplica
mini & replete terram: an fortè quod de prima crea
tura animę viuentis dictum à Deo commendauerit
etiam de ſecunda nobis ſubintelligendum, reliquit,
& maximè, quia in his huius diei operibus plura e-
rat alia ſubiuncturus? Porrò de homine facto, hoc
neceſſario iterare curauit, dicens: Benedixitque illis
Deus. & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete
terram. Ne quis honorabili connubio ineſſe pecca-
tū, thorumque fœditati ac fornicationi putaret eſſe
comparandum. Facta autem atque ornata habita-
tione mundana, ſupererat vt ipſe etiam, propter
quem omnia parabantur: habitator ac dominus re-
rum homo crearetur. Sequitur ergo.
Et ait: Faciamus hominem ad ſimilitudinē & imaginē noſtrā.
Nunc appa-

11

Nunc apparet euidentius, quare de creatis herbis & arboribus, piſcibus & volatilibus, terreſtrib⁹ quoq; animantibus dictum ſit, vt fierēt ſingula iuxta gen⁹ & ſpecies ſuas. Præuiderat enim futurā eius creationē, qui non ſolū ſuo generi ſimilitudine congrueret recte, & ſpeciei: ſed & ad imaginem ſui Creatoris ac ſimilitudinem fieret, cuius nobilitati creationis & hoc teſtimonium eſt, quod non ſicut in cæteris creaturis, Dixit Deus, Fiat homo, & factus eſt homo: vel producat terra hominem, & produxit terra hominem: ſed priuſquam fieret, Faciamus dicit: vt videlicet, quia rationalis creatura credebatur, quaſi cum conſilio facta videretur. Et quaſi per ſtudiū de terra Plaſmatur, & inſpiratione Conditoris in virtute ſpiritus vitalis erigitur: ſcilicet vt nō per iuſſionis vocē, ſed per dignitatem operationis exiſteret, & quia ad Conditoris imaginem fiebat. Cum autē dicit: Faciamus ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā: vnitas ſanctæ Trinitatis apertè commendatur. Si quidem ad ea indiuidua Trinitas in præcedēte rerum formatione myſtice erat inſinuata, quando dicebat: Et dixit Deus: Fiat, & fecit Deus, & vidit De⁹ quod eſſet bonum. Nunc autem manifeſtius hæc ipſa inſinuatur, cum dicit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et rectè, quia donec is qui diceret non erat, in profundo fuit abdita prædicatio Deitatis. Vbi verò cœpit hominis expectari creatio, reuelatur fides, & euidēter doctrina veritatis emicuit. Ideò enim quod dicit, Faciamus: vna oſtenditur trium operatio perſonarū. In eo verò quod ſequitur, Ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vna & æqualis ſubſtātia eiuſdē Trinitatis indicatur. Quomodo enī vna eſſet ſimilitudo & Imago ſi minor patre fili⁹ minor eſſet filio Spiritus ſāctus? & ſi nō cōſubſtātialis eiuſdē poteſtatis, eſſet gloria totius Trinitatis? Aut quomodo diceretur, Faciamus: ſi trium in vna Deitate cooperatrix virtus non eſſet? Neque enim Angelis à Deo dici poterat, Faciamus ad imaginem & ſimilitudinē noſtrā: quia nulla prorſus ratio ſinit, vt Dei & Angelorū vnā eſſe eandēque imaginē ſiue ſimilitudinē credamus. In quo autē ſit homo factus ad imaginē & ſimilitudinem Dei, teſtatur Apoſtolus, cum nos ſolerter admonet, vt hanc quā in primo parente perdidimus, per gratiam eiuſdem

Eph.4. conditoris recuperemus in nobis: Renouamini, inquit, ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominē qui ſecundū Deū creatus eſt, in iuſtitia, ſanctitate, & veritate. Creatus eſt ergo Adam nouus homo de terra ſecundū Deū, vt eſſet iuſtus, ſanctus, verus,

1Cor. 15. ſubditus, & humiliter adhærens gratiæ ſui Conditoris qui æternaliter ac perfectè iuſtus, ſanctus, verus, exiſtit. qui quoniā pulcherrimā hanc nouitatē in ſe diuinæ imaginis peccando corrupit, corruptamque ex ſe proſapiā generis humani procreauit, venit ſe-

2.Tim.2. cundus Adā, id eſt Dominus ipſe, Conditor noſter, natus ex virgine, creatus incorruptibiliter atque incommutabiliter ad imaginē Dei: id eſt, immunis om-

Ioh.1. nis delicti, & plenus omnis gratiæ & veritatis, vt imaginem ſuam in nobis: ac ſimilitudinem exemplis ſuis reſtauraret, & donis. Ipſe eſt enim nouus homo ſecundum Deum veraciter creatus, quia nimirum ita de Adam verā carnis ſubſtantiam ſumpſit, vt nihil de illo vitij ſordentis traheret. Cuius exempla pro captu noſtro ſequi, cuius adhærere donis, cuius obtēperare mandatis: hoc eſt, imaginē Dei, quam in veteri homine perdidimus, recuperare in nouo. Nō

ergo ſecundum corpus, ſed ſecundum intellectum

A mentis, ad imaginē Dei creatus eſt homo, quanquā & in ipſo corpore quādā proprietatem habeat, quę hoc indicet: Quale eſt, quod erecta ſtatura factus eſt: vt hoc ipſo admoneretur nō eſſe ſibi terrena ſectāda, velut pecora, quorū voluptas omnis ex terra eſt, vnde in aluū cuncta prona atq; proſtrata ſunt. Iuxta quod quidam Poetarum pulcherrime ac veriſſime dixit. *Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram, Os homini ſublime dedit, cœlumque videre iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.* Congruit ergo corpus animæ rationali, non ſecundum liniamenta figuraſque membrorum, ſed potius ſecundū id quod in cœlum erectum eſt, ad intuenda quæ in corpore ipſius mundi

Ouid. Metamorph. lib. 1.

B ſuperna ſunt: ſicut anima rationalis in ea debet erigi, quæ in ſpiritualibus maximè excellunt, vt quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quę ſuper terrā. Bene autem additur. *Et præſit piſcibus maris et volatilibus cœli, et beſtiis vniuerſæque terræ, omnique reptili quod mouetur in terra.* Psal.3.

Quia nimirū in hoc maxime factus eſt homo ad imaginem Dei, in quo irrationalibus animantibus antecellit: capax videlicet rationis cōditus per quā & creata quæq; in mundo recte gubernare, & eius qui cuncta creauit poſſet agnitione perfrui. In quo honore poſitus, ſi non intellexerit vt bene agat, eiſdē animantib. inſenſatis quibus prælatus eſt, comparabitur: ſicut & Pſalmiſta teſtatur. *Et creauit Deus ho-* Psal. 48.

C *minem, ad imaginem Dei creauit illum.* Quod prius dixerat: Ad imaginem ſuam, confirmationis gratia geminauit, addendo: Ad imaginem Dei creauit illum: vt diligentius inculcaret nobis, quales à Deo facti ſumus: & ſpem recipiendæ Dei imaginis, arctius mentib⁹ noſtris infigeret, ne qui imagine Dei ambulam⁹, vanè conturbemur theſaurizantes in incerto diuitiarum, ſed expectemus potius Deū, ſitientes quando veniamus & compareamus ante faciē Dei. Quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt. Quod autem dicitur, Ad imaginē Dei creauit illū. Cū ſuperi⁹ dictū ſit, faciam⁹ hominē ad imaginē noſtrā, ſignificat quod nō id agat il-

D la pluralitas perſonarū, vt Plures Deos credam⁹, ſcilicet Patrē & Filiū, & Spiritū ſāctū, propter quā Trinitatem dictum eſt, Ad imaginem Dei. *Maſculū & Fœminā creauit eos.* Plenius in ſequentibus, vnde & quomodo protoplaſtos fecerit Deus, exprimitur. Sed nūc breuitatis cauſa creati referūtur, vt ſexti diei operatio, ac ſeptimi dedicatio, cū cæteris explicetur: ac ſic ex tēpore liberius, & hoc alia prætermiſſa, quę erant relatu digna dicantur. Maſculum autem vnū, & fœminam creauit Deus vnam in primis: non vt animantia cætera quæ in ſingulis generibus non ſingula, ſed plura creauit, vt per hæc humanum genus arctiore adinuicem copula charitatis perſtringeret,

Cur vnus primus parens creatus.

E quod ſe ex vno totum parente ortum eſſe meminiſſet. Cuius cauſa vnionis Scriptura ſacra cum dixiſſet Et creauit Deus hominē, ad imaginē Dei creauit illum, ſtatimq; ſubiungeret, maſculū & fœminā creauit eos, noluit addere, Ad imaginē Dei creauit eos. Et fœmina enim ad imaginē Dei creata eſt, ſecundū id quod & ipſa habet mentem rationalem. Sed addendū, hoc de illa non poſuit Scriptura, quod propter vnitatem coniunctionis & in illa intelligendum reliquit, immò in omni quod de his ortū eſt, genere humano intelligendū eſſe ſignificauit. Omnis enim homo & nūc, in quantū ratione vtitur, imaginē Dei in ſe habet. Vnde dicit Ioannes. Erat autē lux vera,

quæ illuminat omnem hominem venientẽ in hunc
Ioh. 1. mundum. Ipſum enim eſt lumen de quo Pſalmiſta
glonatur Domino dicens: Signatum eſt ſuper nos
Pſal. 4. lumen vultûs tui Domine. Et quidem apte hoc in
loco, maſculus & fœmina creati eſſe commemo-
rantur, tametſi modus eiuſdem creationis needum
referatur vt videlicet babeat locum congruum ſer
mo diuinæ benedictionis, de quo ſubditur. *Benedixit
que illis, & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete ter-
ram, et ſubiicite eam.* Hęc etenim multiplicatio homi-
num, & repletio terrę, non niſi per coniunctionem
1. Tim. 4. erat maris & fœminę perficienda. Si autem bene-
dictione Dei creſcit & multiplicatur genus humanũ,
ecquanta ſunt maledictione digni qui prohibẽt nu-
bere, & diſpoſitionẽ cœleſtis decreti quaſi à Diabolo
cõpertam condẽnant: Nõ ergo damnãdæ ſunt Nup
tiæ quas ad propagationẽ generis humani, terrãque
replendam, ſupernæ gratia benedictionis inſtituit.
Sed magis honorãda, maioreq́; eſt digna benedictio
ne, Virginitas, quæ poſtquã impleta eſt terra homini
Virginitas coniugio magis honorãda. b⁹ caſta mente ſimul & corpore Agnũ quocunque
ierit, id eſt, Dominum Ieſum in cœleſtibus ſequi, &
canticũ nouũ quod nemo alius poteſt, ei cantare de
ſiderat. Deus namque ac Dominus noſter qui in pri
mordio mundi naſcentis, fœminã ex viri latere for-
mauit vt mutua illorũ coniunctione terrã eſſe im-
plendam doceret, ipſe in fine ſęculi aſſumpſit virum
C de carne Virginis omnis, contagionis expertem, &
tota diuinitatis plenitudine perfectum, vt Virginita
tis ſe gloriã potius quã Nuptias diligere probaret.
*Et dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, et vniuer
ſis animantibus ſuper terram.* Meritò quæritur, in qua
vtilitate homo dominatum in piſces, & volucres, &
animantia terræ cuncta perceperit, vel ad quos vſus,
quæ ve ſolatia ſint hæc creata homini ſi nũquã pec-
caret: cui (ſicut ſequẽtia Scripturæ huius declarant)
non hæc ad eſcam, ſed herbarum ſolum & arborum
ſunt fructus in prima conditione conceſſa: ni ſortè
dicendum eſt, quia peccaturum præſciebat Deus ho
minem, & mortalem peccando futurum quem im-
D mortalem ipſe creauit, Ideoque ea illi ſocia primor-
dialiter inſtituit, quibus ſuã mortalitatẽ fragilis poſ-
ſet tueri, vel alimeorum videlicet ex his, vel indumẽ
tum, vel laborum, vel itineris habens adiumẽtum.
Nec quæſitu indignum eſt, quare non & nunc cun-
ctis homo dominetur animantibus poſtquàm cum
ipſe ſuo Cõditori ſubiectus eſſe noluit, perdidit do-
minum eorum quæ ſuo iori, Conditor ſubiecerat.

Denique in teſtimonium primæ creationis, legi-
mus viris ſanctis & humiliter Deo ſeruientibus, &
aues obſequium præbuiſſe, & tictus ceſſiſſe beſtia-
rum, & venenum nocere non potuiſſe ſerpentium.
*Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbã, afferentem ſe-
E men ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habent in ſemetip-
ſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam & cũctis ani
mantibus terræ, omnique volucri, et vniuerſis quæ mouentur
in terra, & in quibus eſt anima viuens, vt habeat ad veſcen
dum.* Iam hic patet, quod ante reatum hominis, ni-
hil noxium terra protulit, & nullam herbam vene-
natã, & nullam arborem ſterilem, cum manifeſtè di
ctum ſit, quod omnis herba, & vniuerſa ligna data
Aues nõ creatæ à Deo rapaces. ſint hominibus ac volatilibus terræ, omnibusq; ani
mantibus in eſcam. Patet præterea, quia nec ipſæ a-
nes raptu infirmorum alitum viuebant, & nec lu-
pus inſidias explorabat ouilia circùm, & nec ſerpẽti
puluis panis eius erat, ſed vniuerſa concorditer her-
bis virentibus, ac fructibus veſcebantur arborum.
A Sanè inter hæc non prætereunda naſcitur quæſtio, De Adæ immortalitate.
quomodo & immortalis ſit factus homo præ aliis
animãtibus, & nihilominus acceperit communiter
terrenam cum illis alimoniam: in qua intuendum
nobis eſt, quia alia eſt immortalitas carnis, quam in
prima conditione in Adam accepimus, & alia quã
nos in reſurrectione per Chriſtũ accepturos eſſe ſpe
ramus. Ita quippe immortalis factus eſt ipſe vt poſ-
ſet non mori, ſi nõ peccaret: Si autem peccaret, mo
reretur. Ita verò immortales erunt filij Reſurrectio-
nis cum erunt æquales Angelis Dei, vt nec mori vl-
tra, nec peccare poſſint. Ideoque caro noſtra poſt re
ſurrectionem nulla eget refectione ciborum, quia
B nulla ei ſuppetit à fame vel laſſitudine vel alia qua-
liber infirmitate defectio. Caro autẽ Adæ, ante pec-
catum ita eſt immortalis creata vt adminiculis
adiuta tẽporalis alimoniæ, mortis expers ac doloris
exiſteret donec corporalibus incrementis ad illam
vſque perductus ætatem quæ Conditori placeret,
tunc creata progenie multa huiuſmodi, iam iuben-
te ipſo ſumeret & de ligno vitæ, & perfectè immor-
talis effectus ſuſtentacula ſibi corporalia vlterius,
nulla requireret. Sic ergo immortalis & incorrupti
bilis eſt condita caro primorum hominum, vt ean-
dem ſuam immortalitatem atq; incorruptibilitatẽ
per obſeruantiam mandatorum Dei cuſtodirent. In
C quibus mandatis erat, vt de lignis Paradiſi conceſſis
veſcerentur, interdicti autem ſe eſu temperarent, ac
per horum edulium inditæ ſibi immortalitatis do-
na conſeruarent: in illius tactu ruinam mortis inue-
nirent. Sic verò incorruptibilis & immortalis in fi-
ne erit caro noſtra vt ad ſimilitudinem Angelicæ ſu
blimitatis in eodem ſemper ſtatu permaneat, neque
cibis corporalibus (quippe qui in vita ſpirituali nul-
li erãt) egere poſſit. Nam quod Angeli cum patriar-
chis manducaſſe leguntur, non indigentiæ cauſa ſed Gen. 19.
benignitatis agebant, vt videlicet hæc agendo, dul- Tob. 12.
cius hominibus, quibus apparebant, congruerent. Luc. 24.
Dominus quoque poſt reſurrectionem manduca-
D uit cum diſcipulis, vt ſe, veram, poſt mortem, recepiſ
ſe carnem monſtraret. *Et factum eſt ita.* Id eſt, vt do-
minaretur homo cunctis quæ in terra vel aqua crea
ta ſunt, & vt facultatem poteſtatemque edendi de
fructibus terræ, cum volatilibus cœli & animanti-
bus perciperet, *Viditque Deus cuncta quæ fecit, & erant
valde bona.* Quia de ſingulis Dei operibus ſingillatim
fuerat dictum, quod videret ea eſſe bona, rectè in
concluſione, perfectis omnibus poſitum eſt cum ad
ditamento, Quia vidit cuncta quæ fecit, & erant val
de bona: Sed quæritur meritò, quare de homine fa-
cto non ſit adiunctũ ſingillatim, Et vidit Deus quod
eſſet bonum, ſed ipſius magis facturam inter cæte-
E ra vniuerſaliter laudanda reſeruet. An quia præſcie-
bat, Deus hominem peccaturum, nec in ſuæ imagi-
nis perfectione manſurum, Non ſingillatim, ſed cũ
cæteris eum dicere voluit bonum, velut intimando
quod eſſet futurũ? Homo ergo ante peccatum, & in
ſuo vtique genere bonus erat: Sed Scriptura præter
miſit hoc dicere, vt optimus Conditor, peccantium
verò iuſtiſſimus ordinator eſt, vt & ſi qua ſingillatim
fiunt delinquendo de forma, ſemper tamen cũ eis
vniuerſitas pulchra ſit. *Et factũ eſt veſpere et mane, dies
ſextus. Igitur perfecti ſunt cœli & terra, & omnis orna-
tus eorum.* Senariũ numerũ cõſtat eſſe perfectũ, quia
primus ſuis partibus impletur, ſexta videlicet, quod
eſt vnum

eſt vnum:& tertia, quæ ſunt duo:& dimidia, quæ ſunt tria, ſex faciunt. Quale in Nonadibus numeris (A) nuſquam præter hîc inuenies. Sed neque in Decadibus, præter viceſimum & octauũ numerũ. Sex ergo diebus perfecit Deus omne ornamẽtum cœli & terræ, (*Sap. 11.*) vt qui omnia in menſura & numero & pondere conſtituit, ipſo etiam numero in quo operabatur, ſua opera doceret eſſe perfecta. *Compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.* In alia tranſlatione dicitur: Quia conſummauit Deus in die ſexto opera ſua quæ fecerat, quod nihil omnino quæſtionis adfert, quia manifeſta deſcriptione quæ in eo sũt facta declarantur. Sed meritò quæritur quomodo noſtra æditio quæ de Hebraicæ veritatis fonte deſcendit, (B) compleuiſſe Deum in die ſeptimo dicat opus ſuum quod fecerat, in quo nihil nouum creaſſe commemorat? Niſi fortè ipſum diem ſeptimum nunc eum feciſſe, atque in eius factura opus ſuum compleuiſſe dixerimus. Quod eo facto menſuram numerúmque cõſummauerit dierum, quo circuitu omnia de hinc ſecula ad finem vſq; percurrent. Nã in reuolutione temporum, octauus idem & qui primus computatur dies. Compleuit die ſeptimo Deus opus ſuum quod fecerat, quia dierum quos fecerat, ſummam in eo terminauit. Addito ipſo ſeptimo quem, Sabbatum dici & eſſe voluit eo quòd eum myſtica præ cæteris benedictione & ſanctificatione donaret vt ſequentia docent. Vnde & conſummationis ſeculi, (C) quia poſt ſeptimam ſabbati ventura eſt, octaua in ſcripturis nuncupatur, videlicet quam ſeptem ſoli (*Pſal. 6.*) præceſſerint. Dictum eſt in titulo Pſalmi in finem, in hymnis pro octaua Pſalmus Dauid: quòd die iudicij ſcriptum totum, ſequentis Pſalmi textus docet, in quo iram venturi iudicis timens Propheta exclamat: Domine ne in ira tua, &c. Sic & dies dominicæ Reſurrectionis, cum poſt tot dierum milia ventura (*Pſal. 11.*) eſſet, octaua tamen & ipſa dicta eſt, in titulo alterius Pſalmi, quia nimirum ſeptimam ſequebatur vt ſeptimanæ ſequentis prima exiſteret: id eſt, eadem ipſa in qua in principio dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Quem quidem Pſalmum de Re- (D) ſurrectione dominica ſcriptum probat ipſe qui in eo loquitur dicens: Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

(*Septimo die quod fecerit Deus.*) Poteſt autem rectè accipi compleuiſſe die ſeptimo Deum, opus ſuũ quod fecerat, & in eo quod ipſum diem benedixit & ſanctificauit. neque enim nullum opus eſt benedictio, & ſanctificatio: Neque Solomon nil operis feciſſe dicendus eſt cum templum quod fecerat dedicauit, imò eximium Dei opus eſt cum ea quę fecit, benedictione ac ſanctificatione æterna glorificat. Deinde de hoc opere, quod in æterno die ſabbati facit, dicit ipſe in parabolis fideliũ ſeruorũ: Amen dico vobis quod præcinget ſe, & fa- (E) ciet illos diſcumbere & tranſiens miniſtrabit illis. Qui enim præcingit ſe, qui diſcubitum præparat. (*Luc. 12.*) Qui tranſit, qui miniſtrat: vtique operatur. Sed his tamen verbis omnibus nihil aliud intimatur, quàm quod Sanctos ſuos Dominus in æternum benedicit & ſanctificat: id eſt, iuſſionis ſuæ gloria poſt opera bona quæ donauit remunerat. *Et requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere ſuo quod patrarat*: Non quaſi laſſus ex nimio labore, die ſeptimo ab vniuerſo opere ſuo quod patrarat, Deus inſtar humanæ fragilitatis completa mũdi fabrica requieuit: ſed requieuiſſe ab vniuerſo opere ſuo dicitur, quia nouam creaturam vltrà inſtituere ceſſauit. Solet nanque Scri- (A) ptura ſæpè requietis nomine, ceſſationem operis ſi- (*Apoc. 4.*) ue ſermonis indicare, ſicut in Apocalypſi de Sanctis animalibus: Et requiem, inquit, non habebant die ac nocte, dicentia, Sanctus Sanctus Sanctus, Dominus Deus omnipotens: pro eo vt diceret, non ceſſabant hæc ſemper decantare. Nam maxima & vnica Sanctis eſt requies, in cœlo laudem ſummæ Trinitatis, quæ Deus eſt, indefeſſa voce dicere. Poteſt verò & aliter intelligi, quieuiſſe Deum ab omnibus operibus: non opus habuiſſe illis operibus ſuis in quibus requieſceret, quippe cuius requies in ſe ipſo, ſine initio ac termino, ſemper vera eſt: Sed ſola bonitatis ſuæ cauſa feciſſe opera, quę in ipſo requieſce- (B) rent: quòd è contrario facilius intelligitur, cum meminerimus humanam indigentiam pro hoc maximè laboribus quotidianis inſiſtere, vt in operibus ſuis requiem percipere poſſit dicente Domino: In (*Gen. 3.*) ſudore vultus tui veſceris panem. Deus autem (qui ante creationem mundi, æternaliter in ſeipſo perfectam habebat requiem) ipſe & creato mundo, nõ in operibus quæ fecit, ſed ab omnibus quæ fecit operibus requieuit, vt pote nihil habens neceſſitatis in creaturis ſuis requieſcere, quin potius creaturis rationalibus ipſe requiem præſtans, cum in ſe ipſo perfectè ſemper requieſcat, eóque bono beatus ſit ꝙ ipſe ſibi eſt. *Et benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit* (C) *illum.* Illa videlicet benedictione & ſanctificatione quã populo ſuo in lege plenius intimauit dicẽs: Me- (*Exod. 20.*) mẽto vt diẽ ſabbati ſanctifices. Sex dieb⁹ operaberis & facies omnia opera tua, ſeptimo autẽ die Sabbatũ Domini Dei tui eſt, non facies omne opus in eo. Et paulò poſt: Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Idcirco benedixit Dominus diem ſeptimum, & ſanctificauit eum: Quæ profectò benedictio & ſanctificatio diei ſeptimi, in typum maioris benedictionis & ſanctificationis facta eſt. Nam ſicut per crebras, imò quotidianas in Lege victimas, ſanguis dominicæ paſſionis qui ſemel erat (D) pro ſalute mundi effundendus, ſignabatur: ita & per requiem diei Sabbati quæ poſt opera ſex dierũ ſemper celebrari ſolebat, præfigurabatur magnus ille dies Sabbati in quo Dominus ſemel in ſepulchro erat requieturus completis ac perfectis in die ſexto omnibus operibus ſuis, quibus mundum quem die ſexto perfecerat, iam perditum reſtaurabat: & in quo ſeptimo die, quaſi antiqui recolẽs operis, aperto ſermone declarauit ſaluationem ſe iam mundi perfeciſſe. Cum enim accepiſſet acetum, dixit: Cõ- (*Ioh. 19.*) ſummatum eſt, & inclinato capite tradidit ſpiritum. Sed & hoc ſanctificatio ac benedictio ſeptimi diei, & requies illa Dei poſt opera ſua valde bona deſi- (E) gnauit, quòd & nos ſinguli poſt opera bona quorũ in nobis ipſe operatur & velle & perficere, ad re- (*Phil. 2.*) quiem intendimus vitæ cœleſtis: in qua, æterna eius ſanctificatione & benedictione perfruamur. Vnde bene idem dies ſeptimus, veſperam habuiſſe non ſcribitur, quia nimirum perpetuam noſtram in illo requiem ſignat. Et benedixit, inquit, diei ſeptimo, & ſanctificauit illum quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere quod creauit Deus vt faceret: id eſt, completo mũdi ornatu ceſſauerat ab inſtituẽdis vltrà nouis rerum generibus. Neque huic ſententiæ contrariũ debet illud æſtimari, ꝙ in Euangelio dicit ipſe: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor: reſpõ- (*Ioh. 5.*)

dens videlicet eis qui propter requiemDei, Scripturæ huius auroritate antiquitus commendatumSabbatum ab eo non ſeruari querebantur. Ceſſauerat enim die ſeptimo à condendis generibus creaturæ, quia vltrà iam non condidit aliqua geoera tioua. Deinceps autem vſque nunc operatur eorundem generum adminiſtrationem quæ tunc inſtituta ſunt, non vt ipſo ſaltem die ſeptimo potentia eius à cœli & terrę omniúmque rerum quas condiderat gubernatione ceſſaret, alioquin cōtinuo dilaberentur. Hucuſque de primordis mundi iuxta ſenſum literę dixiſſe ſufficiat. Liber autem paucis intimare, vt & ſex illorum ſiue ſeptem dierum numeratus in quibus mundus factus eſt, totidem eius ætatibus conueniat.

Allegoria 7 dierum creationis.

Primus nanque dies in quo dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux: primę ærati congruit, in cuius initio mundus idem factus, & homo in delicis Paradiſi voluptatis poſitus eſt. vbi præſente gratia ſui Conditoris, malorum omnium liber ac neſcius frueretur. Sed hic dies ad veſperam iam cœpit declinare cum Protoplaſti peccando fœlicitatem patriæ cœleſtis perdiderunt, atque in hanc cōuallem lachrymarum dimiſſi ſunt. *Gen. 3.* Quod & ſignificatum eſt hora temporis illius cum Adam poſt culpam præuaricationis audiuit Dominum deambulātem in Paradiſo ad auram poſt meridiem. Deambulauit quippe Dominus, vt ſe ab homine, in cuius corde quietus manſerat, receſſiſſe ſignaret: & hoc ad auram poſt meridiem, vt lucem in ſe homo diuinæ cognitionis, feruoremque dilectionis minoratum eſſe cognoſceret. Plena autem veſpera diei huius aduenit, cum crebreſcentibus vitiis humani generis, corrupta eſt omnis terra coram Deo, vt iniquitate repleta, à Deo deleri diluuio omnis caro, præter quos clauſerat arca, mereretur. *Gen. 7.* Secundo die factum firmamentum in medio aquarum: & ſecunda ætate ſeculi, arca in qua reliquiæ generis humani, & ſemē (vt ita dixerim) ſequentium ſeruabatur ætatum, poſita eſt in medio aquarum quas certatim, hinc, rupti fōtes omnes abyſſi inde, apertæ cœli cataractæ fundebant. *Gen. 11.* Sed & hinc inclinatus eſt ad veſperam dies, cum ſe nationes oblitæ maximè vel iræ vel miſericordiæ Dei contuliſſent ad ædificandam ſuperbiæ turrim. Plenam verò accepit veſperam, quando cōfuſione linguarum, humani generis eſt ſocietas diſciſſa. Tertia die confluentibus in loca ſua aquis, arida apparuit terra, & mox herbis virentibus ac frondentibus eſt veſtita nemoribus: Ætatis initio tertiæ, ſeparatis in loca ſua gentibus idololatris, quarum error inſtabilis & vanis ſimulacrorum doctrinis tāquam ventis omnibus mobilis, maris nomine ſignificatur: ſemen Patriarcharum ab eorum ſocietate direptum eſt, ac ſpirituali fruge fœcūdatum, dicente Domino ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui in terram quam monſtrauero tibi, faciámque te in gentem magnam & benedicam tibi, &c. vſquedum ait: In te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. In qua videlicet gente diſcreti ordines fidelium quaſi herbæ virētes & arbores pomiferæ, ex vna eadémque terra prodibant ſuſcipientes imbrem cœleſtem diuinorum eloquiorum. *Gen. 22.* Verum hic quoque ad veſperam vergere cœpit dies, cum eadem gens Iſraëlitica, & fidem Patriarcharum, & ceremonias datæ ſibi Legis negligens, exterarum gentium eſt polluta ſceleribus, & ſeruitio depreſſa eſt. Superuenit iam veſpera quā-

do ipſa gens vnà cum Rege quem ſibi neglecto Deo elegerat, alienigenarum eſt gladio maxima ex parte deleta. *1. Reg. 8. & 11.* Quarto die cœlum luminaria accepit, & quarta ætate, præfatus Dei populus noua eſt factus claritate conſpicuus per imperium Dauid, & Salomonis, aliorum quoque Regum Deo autore regnātium, per nobiliſſimum illud quod Salomon Deo condidit templum, per inſignia Prophatarum quæ cunctis Regum eorundem non deſtitere florere tēporibus, pérque illud maximè, quod primo ac præeminentiſſimo Regum ſibi placentium iurauit Dominus, dicens: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Pſal. 131.* Verum & hic ad veſperam dies inclinari cœpit, cum poſtmodum & Reges iidem, & populi, templum legéſque Dei ſpernentes, vaſtati ac dilacerati ſunt ab hoſtibus. Grauiſſima verò ei non ſolum veſpera ſed & nox ſuccedit, cum totum illud regnum euerſum, templum incenſum, populus eſt in Babyloniam captiuus omnis abductus. *4 Reg. 24.* Quinto die produxerunt aquæ, reptilia animarum viuentiū, & volatilia volantia ſuper terram ſub firmamento cœli. Et quinta ætate creuerunt filij tranſmigrationis, & multiplicati ſunt in Babylone quæ ſæpè aquarum nomine deſignatur, quorum plurimi ibidem quaſi in aquis piſces, reſedere. E quibus tamen erant nonnulli, qui velut cœti magni, dominari magis fluctibus ſeculi quam ſeruire ſtuduerunt, quia nullo terrore ad idololatriam deprauari potuerunt, Alij ſoluta captiuitate quaſi acceptis pennis libertatis ad terram Iſraël reuerſi ſunt, & inſtar volatiliū tota intentione cœleſtia petebant ita vt & templū ac ciuitatē Dei reædificare, legem quoque eius ſumma inſtantia reſtaurare niterentur. Sed appropiabat veſpera, cum poſtmodum inter alias ſcelerum tenebras, & domeſticis contra ſe inuicem diſſidere conflictibus: partéque Romanis ipſi fuere proditores, quæ vt aduenit, eos nō ſolum tributarios effecit, ſed & alienigenæ Regis, qui cōtigiſſet imperio ſubdidit. Sexto die, terra, iumenta, beſtias, & reptilia produxit: quo die creauit Deus hominem primum Adam ad imaginem ſuam, ac de latere eius dormientis fœminam creauit Euam. Sexta ætate ſeculi, inter multos reprobos qui meritò ſerpentibus comparari poterant, ac beſtiis propter ſæuitiam, & quia toto animo terreſtribus inhærerent curis vel illecebris, nati ſunt & ſancti in plebe Dei perplures, qui ad ſimilitudinem mundorum animalium, verbum Dei ruminare, veræ gloriam diſcretionis in via tenere bonæ operationis, & iugum diuinæ legis portare, & de velleribus operū ſuorū fratres calefacere nouerunt. Quorum in Euangelio vtrorumque mentio eſt idonea. Inter quos ſecundus Adam, mediator videlicet Dei & hominum, in quo tanta plenitudo erat imaginis Dei, in mundo apparuit, & de latere eius dormientis exiuit ſanguis & aqua. *Ioh. 19.* De quibus ſacramētis naſcitur ac nutritur Eccleſia quæ eſt mater omnium per orbem verè viuentium, quod Euæ nomē ſonat. Vnde de eiſdem ſacramentis dicit ipſe Dominus: Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. *Ioh. 6.* Cuius diei veſperam, iam nunc appropinquare cernimus, & cum abundante per omnia iniquitate refrigeſcet charitas multorum: Adueniet autem multo tenebroſior cæteris, cum apparente homine peccati filio iniquitatis, qui extollitur atque eleuatur ſuper omne quod dicitur Deus aut quod colitur, tanta fuerit tribula-

tio

tio, vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam
Mat. 24. electi, & ſubſequente ſtatim hora vniuerſalis iudicij,
de qua ſcriptum eſt: Veruntamen Filius hominis ve- A
Luc. 18. niens, putas inueniet fidem in terra? Septimo die requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis & ſanctificauit illum: & ſeptima eſt ætas perpetuæ quietis in alia vita, in qua requieſcit Deus cum Sanctis ſuis in æternum poſt opera bona quæ operatur in eis per ſex huius ſeculi ætates. Hæc autem ætas ſummæ pacis & quietis in Deo quidem eſt, & erit ſempiterna. Sed hominibus tunc cœpit, cum Protomartyr Abel corpore quidem, ſedem ſepulchri: anima verò, gaudium vitæ perennis intrauit, vbi vidit
Luc. 15. requieſcentem pauperem diues ille cum apud inferos ipſe torqueretur. perſeuerabit autem hic Sabbatiſmus animarum ſanctarum vſque ad finem ſeculi, & cum vltima ætas ſeculi poſt veſperam ſuam de qua præfati ſumus, finem, interfecto per Dominum noſtrum Ieſum Antichriſto, perceperit: Tunc & ipſe Sabbatiſmus maiori benedictione ac ſanctificatione, reſurgentibus ad vitam perpetuam corporibus donatur. Et ideò bene ſeptimæ diei veſpera ſucceſsiue non legitur, quia triſtitiam, qua terminetur ſeptima ætas, nullam habebit. Quin potius ampliore lætitia, vt diximus, octauæ ætatis perficitur: illis videlicet quibus gloria Reſurrectionis tunc incipiens cum hæc tota tranſierit, nullo vnquam fine, nulla rerum viciſſitudine à contemplando Dei vultu tranſmutabitur.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS V. C. ET ILLVSTRIS, EXQVÆSTORIS SACRI PALATII, EXCONSVLIS ORDINARII. EX MAGISTRI OFFIC. Præfecti Prætorio, Præpoſiti atque Patritij: in Inſtitutionis Diuinarum Lectionum Librum priorem.

PRÆFATIO.

CVM ſtudia ſecularium literarum magno deſiderio feruere cognoſcerem, ita vt multa pars hominum, per ipſa ſe
mundi prudentiam crederet adipiſci: grauiſsimo ſum, fateor, dolore permotus, quod ſcripturis diuinis magiſtri Inſtitutũ
publici deeſſent: cum mundani auctores celeberrima procul dubio traditione pollerent. Niſus ſum itaque cum bea- Agapito
tiſsimo Agapito Papa vrbis Romæ, vt ſicut apud Alexandriam multo tempore fuiſſe traditur inſtitutum, nunc Papa de
*etiam in Niſibi ciuitate Syrorum, Hebræis ſedulo fertur exponi: collatis expenſis in vrbe Romana * profeſſos Do-* erigenda
ctores ſcholæ potius acciperent Chriſtianæ, vnde anima ſuſciperet æternam ſalutem, & caſto atque puriſsimo eloquio fidelium vniuerſi-
lingua comeretur. Sed cum propter bella feruentia, & turbulenta nimis in Italico regno certamina deſiderium meum nullatenus tate Roma-
valuiſſet impleri, quoniam non habet locum res pacis, temporibus inquietis: ad hoc diuina charitate probor eſſe compulſus, vt ad na à bellis
vicem magiſtri, introductorios vobis libros iſtos Domino præſtante confecerim: per quos, ſicut æſtimo, & ſcripturarum diuina- impeditũ.
rum ſeries, & ſecularium literarum compendioſa notitia Domini munere panderentur: Minus fortaſſe diſertos, quoniã in eis nõ * Profeſſo-
affectata eloquentia, ſed relatio neceſſaria reperitur: vtilitas verò ineſſe magna cognoſcitur, quando per eos diſcitur, vnde & ſa- res.
lus animæ, & ſecularis eruditio monſtratur. In quibus non propriã doctrinam, ſed priſcorum dicta commendo, quæ poſte-
ris laudare fas eſt, & prædicare glorioſum: quoniam quicquid de priſcis ſub laude Domini dicitur, odioſa iactantia non pu-
tatur. Huc accedit quod magiſtrum grauem pateris, ſi frequentèr interroges: ad iſtos autem quoties redire volueris, nulla aſpe-
ritate morderis. Quapropter, dilectiſsimi fratres, indubitanter aſcendamus ad diuinam ſcripturam per expoſitiones probabiles Patrum
Patrum, velut per quandam ſcalam viſionis Iacob: vt eorum ſenſibus prouecti, ad contemplationem Domini efficaciter perue- expoſitio-
nire mereamur. Iſta eſt enim fortaſſe ſcala Iacob, per quam Angeli aſcendunt, atque deſcendunt, cui Dominus innititur, laſſis nes in ſcri
porrigens manum, & feſſos aſcendentium greſſus ſui contemplatione ſuſtentans. Quocirca ſi placet hunc debemus lectionis ordi- pturis ſa-
nem cuſtodire, vt primum tyrones Chriſti, poſt quam Pſalmos didicerint, auctoritatem diuinam in codicibus emendatis iugi exer- cris ſequẽ
citatione mediteutur, donec illis fiat Domino præſtante notiſsima: ne vitia librariorum impolitis mentibus inoleſcant, quia diffici- da.
le poteſt erui, quod memoriæ ſinibus radicatum conſtat infigi. Felix quidem anima quæ tanti muneris ſecretum memoriæ ſini- Gen. 28.
bus, Domino largiente condiderit: ſed multo felicior, quæ vias intelligentiæ, vitali indagatione cognouerit: itáque fit, vt & hu- Quid pri-
manas cogitationes à ſe grauiter expellat, & diuinis eloquiis ſalubriter occupetur. Multos enim vos vidiſſe retinemus, memoriæ mum agẽ
firmitate pollentes de locis obſcuriſsimis inquiſitos, exemplis tantum auctoritatis diuinæ ſoluiſſe propoſitas quæſtiones: quoniam dum ſa-
in alio libro clarius poſitum eſt, quod alibi dictum eſt obſcurius. Teſtis eſt Paulus Apoſtolus, qui ex maxima parte in epiſtola crarum
quæ ſcribitur ad Hebræos Teſtamẽti veteris ſcripturas nouorũ tẽporũ perfectione dilucidat. Quapropter chariſsimi fratres poſt quã literarum
ſe milites Chriſti diuina lectione compleuerint, & frequenti meditatione cognoſcere cœperint loca librorum opportunè nominata: tyrom.
tũc ad huius operis inſtituta quiſpiã fortaſſe non inaniter tranſibit: vbi quæ legẽda ſunt his duobus libris, aptiſsimè ſuis locis, & Argumẽ
breuiter indicantur, ſiquè prouenit, vt ſtudioſi cognoſcant à quibus Latinis expoſitoribus ſingula quæque declarata ſint. Quod ſi tum ope-
aliquid in eiſdẽ negligenter dictũ reperit, tunc quibus lingua nota eſt, à Græcis explanatoribus quæ ſunt ſalubriter tractata, per- ris.
quirat. Quatenus in ſchola Chriſti, negligentiæ tepore ſublato, vitalis acumine, flammãtis mentibus inquiratur. Ferũt itaque ſcri- Commen-
pturas diuinas veteris noui que Teſtamenti ab ipſo principio vſque ad finẽ Græco ſermone declaraſſe Clementem Alexandrinũ tatores
cognomẽto Stromatheũ, & Cyrillũ eiuſdẽ ciuitatis Epiſcopũ, & Ioannẽ Chryſoſtomũ, Gregoriũ, & Baſiliũ, nec nõ & alios ſtu- Græci in
dioſiſsimos viros quos Græca facũdia concelebrat cõcelebrat. Sed nos potius Latinos ſcriptores Domino iuuãte ſectamur: vt quo- vtrũque
niam Italis ſcribimus, Romanos quoque expoſitores commodiſsimè indicaſſe videamur. Dulcius enim ab vno quoque ſuſcipitur, Teſtamẽ-
quod patrio ſermone narratur. Vnde fieri poteſt, vt per magiſtros agatur antiquos, quod impleri non potuit per nouellos. Qua- tum.
propter tractatores vobis doctiſsimos indicaſſe ſufficiat, quando ad tales miſiſſe competens plenitudo probatur eſſe doctrinæ. Nam
& vobis quoque nõ erat præſtãtius præſumpta nouitate imbui, ſed priſcorũ ſatiari. Hinc conſequitur vt tutius edoceam, & ſi-
ne culpabili præſumptione vos inſtruam, & vt inſidias calumniantium cõmodiſsimè declinaſſe videamur. Habetis igitur in pri-
mo volumine, antiqui ſeculi magiſtros præſentes ſempérque paratiſsimos, qui non vos doceant, tam ſuis linguis, quam veſtris

potius oculos. Moderamine ergo ſtudioſi fratres ſapienter deſideria veſtra, per ordinem quæ ſunt legenda diſcentes: imitantes ſcilicet eos qui corpoream habere deſiderant ſoſpitatem. Nam qui ſanari volunt, à medicis quærunt quas eſcas primum, quas ſecunda refectione percipiant, ne tenuiſſimas vires debilium membrorum oneret potius quàm reficiat confuſa voracitas. In ſecundo verò libro de artibus, ac diſciplinis liberalium literarũ pauca libanda ſunt: vbi tamen minore periculo delinquetur, ſi quid ſalua fidei ſtabilitate peccetur. Quicquid autẽ in ſcripturis diuinis de talibus reb⁹ inuẽtũ fuerit, præcedenti notitia melius probatur intelligi. Conſtat enim quaſi in origine ſpiritalis ſapientiæ rerum iſtarum indicia fuiſſe ſeminata, quæ poſtea doctores ſecularium literarum ad ſuas regulas prudentiſſimè tranſtulerũt, quod Apoſtolico in expoſitione Pſalterij fortaſſe probauimus. Quapropter Domino ſupplicantes, à quo venit omne quod expedit, legite precor aſſiduè, recurrite diligenter. Mater enim intelligentiæ, frequens & intenta meditatio eſt. Nec me præterit eloquentiſſimum Caſſianum in quinto collationũ dixiſſe volumine quendam ſenem & ſimplicem de obſcuriſſimo loco ſcripturæ diuinæ fuiſſe requiſitũ, eúmque oratione creberrima ſuperno lumine cognouiſſe: vt quod antè per humanos magiſtros non didicerat, ſubito diuina inſpiratione completus, quærentibus res difficillimas explanaſſet. Simile eſt illud ſancti Auguſtini dictum quod in libris de doctrina Chriſtiana commemorat: quendam famulum barbarum literis imperitum, orationibus crebris ita ſibi traditum codicem ſubito legiſſe, quaſi in ſchola fuerit longis meditationibus eruditus. de qua re ſic ipſe ſubſequens dicit: Licet hæc fuerint ſtupenda miracula, & omnia poſſibilia credentibus approbentur, non nos tamen debere talia frequenter expetere, ſed in vſu communis doctrinæ ſatius permanere: ne cum illa quæ ſunt ſupra nos audacter exquirimus, culpam tentationis contra præceptum domini potius incurrere videamur, dicentis in Deuteronomio: Non tentabis Dominum Deum tuum. Et iterum in Euangelio ait: Generatio mala & adultera ſignum quærit &c. Quapropter oremus vt nobis aperiantur illa quæ clauſa ſunt, & à ſtudio legendi nullatenus abſcedamus. Nam & Dauid cum eſſet in Lege Domini iugiter occupatus, tamen clamabat ad dominum, dicens: Da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. Tale eſt enim huius ſacri iuris ſuauiſſimum donum, vt quanto plus accipitur, tanto amplius expetatur. Sed quamuis omnis ſcriptura diuina ſuperna non ſolùm luce reſplendeat, & in ea virtus Spiritus ſancti irradiet euidenter, in Pſalterio tamen & Prophetis, & Epiſtolis Apoſtolorũ diuina inmaximam ſtudium laboris impendi, Quoniam mihi viſi ſunt profundiorem abyſſum commouere, & quaſi arcem totius ſcripturæ diuinæ atque altitudinem glorioſiſſimam continere. Quos ego cunctos nouem codices auctoritatis diuinæ (vt ſenex potui) ſub collatione priſcorum codicum amicis ante me legentibus ſedula lectione tranſiui. Vbi multum me laboraſſe Domino iuuante profiteor, quatenus nec eloquio modificato deeſſem, nec libros ſacros temeraria præſumptione lacerarem. Illud quoque credimus commonendum, ſanctum Hieronymum ſimplicium fratrum conſideratione pellectum, in Prophetarum præfatione dixiſſe: Propter eos qui diſtinctiones non didicerant apud magiſtros ſecularium literarum, colis & commatibus tranſlationem ſuam, ſicut hodie legitur, diſtinxiſſe. Quod nos quoque tanti viri auctoritate commoti ſequendum eſſe iudicauimus, vt cætera diſtinctionibus ordinentur. Iſta verò ſufficiant ſimpliciſſimæ lectioni, quæ ſupradictus vir, ſicut dictum eſt, ad vicem diſtinctionum colis & commatibus ordinauit: ne ſupra iudicium tanti viri vituperabili præſumptione veniſſe videamur. Reliquos verò codices, qui non ſunt tali diſtinctione ſignati, notariis, diligenti tamẽ cura ſolicitis, relegendos atque emendãdos reliqui, qui etſi non potuerunt in totum Orthographiæ minutias cuſtodire, emendationem tamen codicum antiquorum (vt opinor) adimplere modis omnibus feſtinabunt. Habent enim ſcientiam notarum ſuarum, quæ ex maxima parte hanc peritiam tangere atque admonere noſcuntur. Sed vt error inoliti aliquatenus de medio tolleretur, factum eſt vt in ſequenti libro de Orthographia regulis perſtrictim pro captu ingenij nonnulla poneremus, ne præcipitanter emendantium impoliti præſumptio poſteris carpẽda traderetur. Parans quoque quantum potui priſcos Orthographos inuenire, per quos etſi non omnino correcti, tamen ex magna parte meliorati eſſe videantur. Orthographia ſiquidem apud Græcos plerunque ſine ambiguitate probatur expreſſa: inter Latinos verò ſub ardua difficultate relicta monſtratur, vnde & iam modò ſtudium magnum lectoris inquirit. Inſtituti operis ordine celebrato, nunc tempus eſt, vt veniamus ad religionem, doctrinæ ſaluberrimum decus, deuotarum lumen animarum, cæleſte donum, & gaudiũ ſine fine manſurum. Quod ego arbitror duobus libris qui ſequuntur, eſſe breuiter intimatum.

Expoſitio nis ſuæ in Pſalteriũ auctor meminit.

In Prologo.

Scitum D. Auguſt. dictum, deſcriptis eis ſacris non ſolùm diuina inſpiratione intelligentiæ dat.

Pſalteriũ, Propheta & Epiſt. D. Pauli, omnium ſcripturarum diffi cillima.

Deut. 6. Mat. 6. Pſal. 118. Quæ D. Hieronymus colis & commatibus non diſtinxerat diſtincta à Caſſiodoro.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS INSTITVTIONIS DIVINARVM LECTIONVM, LIB. I.

PRIMVS ſcripturarum diuinarum codex eſt Octateuchus, qui initium illuminationis noſtræ, hiſtorica relatione fecit à Geneſi. Huius principia ſanctus Baſilius Attico ſermone lucidauit, quem Euſtathius vir diſertiſſimus ita tranſtulit in Latinum, vt ingenium doctiſſimi viri, facundiæ ſuæ viribus æquiparaſſe videatur: qui vſque ad hominis conditionem nouem libros tetendit. Vbi & cœli & terræ, naturam aëris & aquarum, vel creaturarum pœnè omnium qualitates aperuit, vt quod in auctoritate, breuitatis ſtudio prætermiſſum eſt, tractatum latius, minutiſſimè atque clariſſimè diſceretur. Nam & pater Auguſtinus contra Manichæos duobus libris diſputans, ita textum Geneſis diligenter expoſuit: vt penè nihil relinquere probaretur ambiguum. Vnde contigit vt nolens* præſtaret nobis hæreſis confutata, quatenus dum illa fortiter vincitur, Catholici diligentius inſtruãtur. Quos libros in A codice ſupradicti Baſilij, vt opinor, forſitan competenter adiunximus, vt textus prædictæ Geneſis lucidius legentibus panderetur. Deinde ſanctus Ambroſius, vt eſt planus & ſuauiſſimus doctor, exinde ſex libros eloquentiæ ſuæ more confecit, quos appellauit Hexamerõ. De iiſdem principiis ſanctus quoque Auguſtinus diſertus, atque cautiſſimus diſputator, duodecim volumina conſcripſit, quæ doctrinarum pene omnium decore veſtiuit: hæcque vocauit de Geneſi ad literam. Qui quamuis de eadem re tractauerit, de qua beatus Baſilius, & ſanctus Ambroſius celeberrima laude fulſerunt: tamẽ quod poſt diſertos viros difficile cõtingere ſolet, opus ſuum longè in aliam ſummitatem Domino largiente perduxit: ſcripſit etiam contra Manichæum Fauſtum, triginta tres libros, vbi & eius nequiſſimam prauitatem manifeſta ratione conuicit, & de libro Geneſis iterum mirabiliter diſputauit. Pari quoque modo duos libros vir prædictus effecit, quibus titulum poſuit contra inimicum Legis & Prophetarum: vbi ſimili modo multa de Legis diuinæ quæſtionibus enodauit. Contra quos ita feruore

In principium Geneſi qui ſcripſerint.

Extat in MS. tranſlatio Euſtathij.

** terga præſtaret.*

nore pietatis incanduit, vt diligentius atque viuacius aduerſus eos dixerit, quàm contra hęreſes alias diſputauit. In libris quoque Confeſſionum, poſterioribus tribus voluminibus, de Geneſis explanatione diſſeruit: confeſſus altitudinem rei, quam toties repetita expoſitione tractauit. Quæſtiones etiam quæ in voluminibus ſacris arduam difficultatem poterant operari, libris ſeptem neceſſaria nimis & ſyllogiſtica probatione declarauit: eſt enim magiſter optimus, & veracis ingenij, vt quod ad ſalutem animarum conſtat eſſe conceſſum, nequaquam indiſcuſſum, mortifera negligentia linqueretur. Scripſit de modis locutionum ſeptem alios mirabiles libros, vbi & ſchemata ſecularium literarum, & multas alias locutiones diuinæ Scripturæ proprias, id eſt, quas communis vſus non haberet expreſſit: conſiderans ne compoſitionum nouitate reperta, legentis animus nonnullis offenſionibus angeretur: ſimúlque vt illud oſtenderet Magiſter egregius, generales locutiones, hoc eſt, ſchemata Grammaticorum, atque Rhetorum, exinde fuiſſe progreſſa, & aliquid tamen illis peculariter eſſe derelictum, quod adhuc nemo doctorum ſecularium præualuit attingere. Dicitur enim †de ſeptem diebus Geneſis, feciſſe ſeptem ſermones, quos ſedula cura perquirimus, & inuenire deſideranter optamus. Item ſanctus Ambroſius de Patriarchis ſeptem libros edidit, qui multa loca Veteris teſtamenti factis quæſtionibus ſuauiter enodauit. Sanctus etiam Hieronymus vno volumine de libro Geneſeos, hebraicas ſoluit quæſtiones propoſitas, quæ per vtriuſque Teſtamenti ſcripturas diuinas, tanquam linea vno calamo deducta, parili nitore deſcendunt. Hæc à Catholicis neceſſariò perleguntur, quando tantis quæſtionibus reſolutis, textus planiſſimus relinquitur, & clara luce vulgatur. Explanationes quoque Hebræorum nominum & locorum, quæ ad magnam intelligentiæ partem, in librorum veterum auctoritate ſunt poſitæ, vno volumine ſua nobis in Latinum interpretatione lucidauit. De nouo quoque Teſtaméto fecit alterum librum, vbi quæſtiones ad eandem Legem pertinentes diligentiſſimus Doctor enodauit. † Sãctus quoque Proſper ſedula cura legendus eſt, qui tres libros totius auctoritatis diuinæ, in centum quinquaginta tribus titulis comprehendit, ad inſtar piſcium, quos Euangelica retia de huius ſeculi tempeſtuoſa profunditate traxerunt. Item in Octateucho eloquentiſſimæ nimis homeliæ ſunt Origenis, in codicibus tribus, quem multorum quidem Patrum ſententia deſignat hæreticum. Sanctus vero Hieronymus eius aliqua opuſcula diſertiſſimo ſermone tranſtulit in Latinum. Hunc licet tot Patrum impugnet auctoritas, præſenti tamen tempore & à Vigilio viro beatiſſimo Papa, denuo conſtat eſſe damnatum. Theophilus autem Alexandrinæ Eccleſiæ Pontifex, triginta quinque ſenſus eius hæretica prauitate diſtortos, Catholica veritate conuincit. Nec non & Epiphanius Cyprius Salaminæ Eccleſiæ multa cum deteſtatione perſequitur: cum dolore maximo, dicta ipſius iniquiſſima, & calliditate peruerſa, Pótificis auctoritate redarguens. Sed quemadmodum Legi debeat, in Epiſtola quam ſcripſit ad Tranquillum ſanctus Hieronymus probabiliter indicauit, vt nec ſtudioſos ab eius neceſſaria lectione remoueat, nec iterum incautos præcipitet ad ruinam. Quem quidem non immerito, more aneti habendum eſſe dixerunt, qui dum ſacrarum cõdiat pulmentaria literarum, ipſe tamen decoctus excuſſatúſque proijcitur. De quo concluſiuè dictum eſt: Vbi bene, nemo melius: vbi malè, nemo peius. Et ideò cautè ſapientérque legendus eſt, vt ſic inde ſuccos ſaluberrimos aſſumamus, ne pariter eius venena perfidiæ, vitæ noſtræ contraria ſorbeamus. Cui & illud conuenienter aptari poteſt, quod Virgilius, dum Ennium legeret, à quodam quid faceret, inquiſitus, reſpondit: Aurum in ſtercore quæro. Quapropter in operibus eiuſdem Origenis, quantum tranſiens inuenire præualui, loca quæ contra regulas Patrũ dicta ſunt †hæreſim diſputatione ſignaui, vt decipere non præualeat, qui tali ſigno in prauis ſenſibus cauendus eſſe monſtratur. Poſteriores autem in toto dicunt fugiendum, propterea quia ſubtiliter decipit innocentes. Quod ſi adiutorio domini adhibeatur cautela, nequeunt eius nocere venenoſa. Reliqui etiam vobis præſtante domino ſi legere volueritis, Homelias prædicti Origenis, id eſt, in Gen. 16. in Exod. 12. in Leuitic. 16 in Num. 28. In Deuteronom. ſermones 8. in quibus eſt minuta nimis & ſubtilis expoſitio. In Ieſu Naue. 26. in Iudicum 8. in Ruth priſcas explanationes nequaquam potui reperire: nouellas autem virum religioſiſſimum Preſbyterum Bellatorem condere perſuaſi, qui multa de præconiis huius feminæ aliarúmque ſubſequẽtium, duobus libris copioſa laude celebrauit. Quos libros expoſitionibus Origenis forſitan competẽter adiunxi, vt explanatio totius codicis Octateuchi, conſummato termino clauderetur. Sed vt textus memorati Octateuchi quodam nobis compendio panderetur, in principiis librorum de vniuerſa ſerie lectionis titulos eis credidimus imprimendos, à maioribus noſtris ordine currente deſcriptos, vt lector vtiliter admonitus, ſalubriter reddatur attentus, & facile vnamquamque rem dum quærit inueniat, quam ſibi cognoſcit breuiter indicatam.

In ſecundo verò Regum codice quoniam continui textus expoſitionem reperire non potui, quædam fruſta diſertiſſimorum virorum, velut quodã in vno Teſtamento contexui, vt membratim poſſit adunata collectione cognoſci, quod ſub vno corpore nequaquam potuit inueniri. Primi ſiquidem voluminis quatuor Homelias Origenis inueni. De quo libro etiam Auguſtinus ad Simplicianũ Epiſcopum mediolanenſem ſcribens, ſex ſoluit propoſitas quæſtiones. Quarum prima eſt de loco, vbi ait: Inſiluit ſpiritus domini malus in Saül. Secunda verò quæſtio eſt eiuſdem libri, quomodo dictũ ſit: Pœnitet me quod conſtituerim Regem Saül. Tertia quoque, vtrũ ſpiritus immundus qui erat in phitoniſſa, potuiſſet agere vt Samoel à Saül videretur, & cum ipſo verba miſceret. Quarta eſt de ſecundo libro Regũ, vbi ait: Intrauit Rex Dauid, & ſedit ante Dominũ. Quinta eſt de tertio libro Regum quod ait Elias: O domine teſtis huius viduæ cum qua ego habito apud ipſam, tu male feciſti vt occideres filiũ eius. Sexta eſt in eodem libro de ſpiritu mẽdacij per quem deceptus eſt Achab Rex. Inuenimus etiam in ſecundo libro, eiuſdem Sancti Auguſtini ſermonem vnum de Abeſſalon, qui Patrem ſuum Dauid ob regni cupiditatem decreuit extinguere. Reperi etiam de eodem codice beati Auguſtini tres opinatiſſimas

D. Aug. Quæſtionum & Locutionũ libri ſeptẽ.

† Enim, pro etiam familiare Caſſiodoro.

Deſiderãtur hodie hi ſeptem ſermones.

D. Ambroſii libri hi de Patriarchis, varios hodie habent titulos.

D. Hieronymi quæſt. hebraicę in Geneſin.

Explanationes Hebræorum nominum & locorũ partim tranſtulit, partim cõpoſuit D. Hieronymus.

† Extant hodie titulo Promiſſionum & prædictionũ.

Origenes à Vigilio Papa damnatus.

† Locus corruptus.

Homeliæ Origenis in Heptateuchum.

Bellator presbyter perſuaſus à Caſſiodoro in libris Ruth commentatur.

Fragmenta quædã commentariorũ in libros Regum.

1. Reg. 16
1. Reg. 15
1. Reg. 28
2. Reg. 7.
3. Reg. 13
3. Reg. 22

Deſiderantur hi ſermo &

Quæſtiones quoque tres, ni fallor, quarum nobis meminit.

1. Reg. 17
3. Reg. 17
4. Reg. 2.

Neque harum quæſtionum hodie extat veſtigium.

2. Reg. 1.
3. Reg. 2.
2. Reg. 16

De iudicio Salomonis ſcripſerunt D. Amb. Hiero. & Auguſt.

Epiſtola D. Hieronymi ad Vitalem.

quæſtiones. Quarum prima ante omnes eſt de primo libro Regum, vbi Dauid pugnauit cum Goliath. A Secunda eſt tertij libri Regum de Elia, & vidua Sareptena. Tertia de quarto libro Regum vbi Elizeus fontem mortiferum benedixit. Nam beatus Hieronymus ad Antium ſcribens, obſcuriſſimas tres alias expoſuit quæſtiones. Quarum prima eſt, cur Dauid qui ad expugnandum Saül cum Achis Allophilorum Rege, vltroneus veniebat: hominem qui eiuſdem Saulis mortem poſtea nuntiauit, occiderit. Secunda eſt: cur Dauid moriens præcepit filio ſuo Salomoni magiſtrum militiæ ſuæ Ioab interficere. Tertia verò quæſtio eſt de Semei, qui fugiēte Dauid, intolerabiles maledictionum iniurias, miſſis etiam lapidibus irrogauit. B In ſecundo quoque volumine codicis eiuſdem, Origenis vnam reperi nihilominus Homiliam: In tertio igitur libro antefati codicis ſanctus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus ſermone fecit de iudicio Salomonis. De quo loco ſanctus Hieronymus dulciſſima ſicut ſolet explanatione diſſeruit. Vnde etiam & ſanctum Auguſtinum diſertiſſimum comperimus edidiſſe ſermonem, vt miraculum tale relatum dignis conſtaret auctoribus, de quo libro etiam memoratus ſanctus Hieronymus ad Vitalem ſcripſit Epiſcopum, quomodo Salomon & Achaz cum eſſent in vndecim annorum curriculis conſtituti, filios genuiſſe dicantur, quod natura C minimè probatur habere communis. Nam & ſanctus Auguſtinus in libro ciuitatis Dei ſeptimo decimo, titulo 4. dum inter alia de Regum temporibus facundiſſimus diſputator eloquitur, canticum Annę dilucidauit ex ordine. In Paralypomenon autem libro ſecundo vnam tantum Homeliam prolixam Origenis inueni. Quæ tamen omnia in vnius codicis corpore congregaui, vt in vicem Commentariorum ad libros ipſos pertinentia Domino præſtante relegatis. Cui codici etiam puros quaterniones adiunxi, vt quod de præfato opere adhuc repertum fuerit, prædictis expoſitionibus aggregetur. In memoratis autem Paralipomenon libris duobus D à Patribus magna prædicatur vtilitas, qui rerum geſtarum notitiam breuiter quidem, ſed pleniſſimè continere noſcuntur. Et quoniam titulos antiquos non repperi: nouos, ad præcedentium ſimilitudinem, locis ſingulis, vt æſtimo conſequentes impreſſi, vt qualicunque obſequio ſermonis, deuotionis noſtræ qualitas potuiſſet agnoſci.

D. Hieronymi adnotationes breues ſcriptæ in Tyronū gratiam deſiderantur.

Maiores illius cōmentarij in Prophetas.

Ex omni igitur Prophetarum codice tertio, ſanctus Hieronymus primum annotationes faciens propter tyrones vt paruulos, competenter eos & breuiter explanauit, quas vobis in annotato nuper codice domino præſtante dereliqui. In quo botrionum formulæ, ex ipſis annotationibus forſitan cōpetenter appoſitæ ſunt, quatenus vinea domini E cœleſti vbertate completa, ſuauiſſimos fructus intuliſſe videatur. Maturis autem & aliqua iam meditatione valentibus, ſupradictus vir alias copioſas atque planiſſimas expoſitiones Chriſto domino largiente profudit: Qui Prophetarum abſtruſos ac latebroſos ſermones, modo per varietates tranſlationum, modo reſolutis ænigmatum nodis, ita facit intelligi: vt magnum arcanum cœleſtis Regis humanis ſenſibus pius Doctor aperiat. Nam Eſaiam qui apertè referendo Chriſti Eccleſiæque myſteria, non tam Propheta quàm Euangeliſta dicendus eſt, decem & octo libris, mirabiliter ſupradictus ſanctus Hieronymus explanauit. Ieremiam A verò qui ciuitatis ſuæ ruinas quadruplici fleuit Alphabeto, quadraginta quinque Homelias Attico ſermone Origenes expoſuit. Ex quibus & tranſlatas inueni, vobiſque dereliqui. Quem etiam ſanctus Hieronymus 20. libris commentatus eſſe demonſtratur, ex quibus ſex tantum potuimus inuenire, reſiduos verò adhuc domino iuuante perquirimus. Ezechielem verò (cui in Hebræo ſermo nec omnino diſertus nec admodum ruſticus eſt) 14. libris ſanctus Hieronymus explanauit. Itémque Daniel (licet apud Hebræos nequaquam Prophetico choro recipitur, ſed inter eos annumeratur, qui hagiographa conſcripſerunt) tribus libris à ſupra memo- B rato ſancto Hieronymo noſcitur explanatus. Reſiduos verò duodecim Prophetas, quos ſermo vulgaris propter breuitatem librorum ſuorum, minores appellat, 20. libris ſupradictus ſanctus Hieronymus commentatus eſſe dignoſcitur: id eſt, Oſee libris 3. Abdiam libro vno, Amos libris tribus, Ioël libro vno, Ionam libro vno, Naum libro vno, Abacuch libris 2. Sophoniam libro vno, Aggæum vno, Zachariam libris tribus, Michæam libris duobus, Malachiam libro vno. De quibus vt nihil inquireretur ambiguum, nomina quoque eorum quemadmodum Latina lingua intelligi debeant, & etymologiis propriis pulcherrimo decore patefecit. C Sic nobis ager domininicus quaſi quibuſdam laborioſis mercenariis exaratus, & cœleſti rore complutus, ſpiritales fructus domino largiente conceſſit: dicitur etiã & ſanctus Ambroſius Prophetarũ commenta, eloquij ſoliti dulcedine confeciſſe, quæ tamen adhuc nullatenus potui reperire, quæ vobis magno ſtudio quærenda derelinquo, vt expoſitio multiplicata peritorum, copioſam vobis doctrinam & animæ feliciſſimam conferat ſoſpitatem.

In Hieremiam tantum ætate Caſſiodori extabant ſex libri Commentariorum duntaxat.

D. Ambroſius in Prophetas ſcripſiſſe dicitur.

Pſalmos quoſdam DD. Hilarius, Ambroſius & Hieron. tractarũt: D. autem Auguſt. omnes.

Auctor etiam in Pſalmos commentatus.

D. Athanaſij libellus ad Marcellinum de argumento Pſalmorum.

Sequitur Pſalterij codex quartus, qui nobis primus eſt in Commentatorum labore, ſed bis binum locum tenet in ordine. Hunc in quibuſdam Pſalmis beatus Hilarius, beatus Ambroſius, & beatus Hie- D ronymus, in omnibus tamen beatus Auguſt. ſtudioſe nimis latiúſque tractauit. Ex quibus iam duas decadas domino præſtante collegi, à quo vt fieri ſolet mutuans lumen de lumine, aliqua de ipſo, domino largiente conſcripſi: vt illud in me dictum Mantuani vatis veraciter impleretur, & argutos inter ſtrepere anſer olores. Vbi nullam cauſam, digreſſi à ſua relatione, miſcuimus, ſed in vicem annotationum breuiter de ſingulis locis diximus, quod textus ipſius qualitas expetebat. Quem poſt tales viros, forталſe ſi aliquis dignatus fuerit relegere, cognoſcet (ſicut & alij Patres ſententia indubitata dixerunt) de ſcripturis diuinis emanaſſe, quod Docto- E res ſecularium literarum ad ſua ſtudia poſtea tranſtulerunt. Quæ nos, vt ſe locus attulit, domino iuuante quantum valuimus, ni fallor, oſtendimus. Legendus eſt etiam libellus Athanaſij Alexandrinæ ciuitatis Epiſcopi, quem Marcellino poſt ægritudinem in locum refectionis dulciſſimæ deſtinauit, qui inſcribitur: de libro Pſalmorum: vbi diuerſa commonens, virtutem operis ipſius minutiſſima diſcuſſione patefecit, diuerſos hominum caſus cum ſuis remediis ſuauiter introducens. Pſalterium eſt enim quædam cœleſtis ſphæra, ſtellis denſa micantibus, & (vt ita dixerim) quidam Pauo pulcherrimus, qui velut oculorum orbibus, & cœlorum multiplici

triplici & decora varietate depingitur, Paradiſus quiu etiam animarum, poma continens iunumera, A quibus ſuauiter mens humana ſaginata pingueſcat. Quod tamen Pſalmorum corpus vniuerſum, & in tribus codicibus per quinquagenos Pſalmos judicauimus conſcribendum, vt Iubilæi anni quantitas triplicata, ſanctæ Trinitatis votiua nobis remiſſionis beneficia renunciaret: & quoniam vnus codex oneroſus quibuſdam fratribus poterat inueniri, tali diſtributione completa, ſpem precioſæ ſalutis acciperent, & multi compendia lectionis præſtante domino, ſalubriter inuenirent. Habeat ergo Bibliotheca veſtra, vnum ex eis codicem, ad quem recurratis, ſi vos mendoſitas offenderit: fratrum vero curioſitas partibus ſe expleat diſtributis. B

De Libris Salomonis cap. 5.

Quintus codex eſt Salomonis, cuius primum, qui appellatur Prouerbia, quadrifaria reperi diuiſione partitum: de quibus partibus in Prologo eiuſdem voluminis æſtimaui aliqua commonenda, vt eius intentio prædictis complexionibus breuiter innoteſcat. In quo libro Didymum expoſitorem in Græca lingua reperimus, qui ab amico noſtro viro diſertiſſimo Epiphanio in Latinum ſermonem diligentiſsimè, Domino iuuante tranſlatus eſt. Quem Didymum quamuis carne cæcum, merito beatus Antonius pater Monachorum prophe- C tali lumine vocauit videntem: quando perſpicuo corde perſpexit, quod corporeis affectibus non valet intueri. Mirum eſt enim dicere, quantis diſciplinis atque artibus, audiendo imbutus fuerit, qui ipſos apices quoque literarum priuatus carnali lumine nequibat inſpicere. Quod mihi pœnè impoſsibile, fateor, videbatur eſſe cum legerem, niſi de partibus Aſiæ quendam ad nos venire Euſebium nomine contigiſſet: qui ſe infantem quinque annorum ſic cæcatum eſſe narrabat, vt ſiniſtrũ eius oculum excauatum orbis profũdiſsimus indicaret: dexter vero globus vitreo colore confuſus, ſine videndi gratia, infructuoſis niſibus voluebatur. Hic tan- D tos auctores, tantos libros in memoriæ ſuæ Bibliotheca condiderat, vt legentes probabiliter admoneret in qua parte codicis quod prædixerat inuenirent, diſciplinas omnes & animo retinebat, & expoſitione planiſsima lucidabat. Commonuit etiam tabernaculum & templum Domini ad inſtar cœli fuiſſe formatum, quæ depicta ſubtiliter liniamentis propriis in Pandecte Latino, corporis grandioris, competenter aptaui. de veſte quoque ſacerdotali, plurima domini ſacramenta texebat, aſſerens nihil otioſe poſitum, quod non alicuius rei pulcherrimam portaret imaginem. Hoc etiam Ioſephum, Origenem, & Hieronymum commemoraſſe in ſuis opuſculis aſſerebat. Quid plura? fecit credi de Di- E dymo quem ſuo præſentabat exemplo: cuius etiam inſtructione commonitus multos codices antiquos reperi, qui apud me habebantur incogniti. Quem tamen adhuc Nouatianæ prauitatis errore detentũ, miſericordia domini ſuffragante rectæ fidei credimus illuminatione complendum: vt quem ſcripturas ſuas animo fecit diſcere, iubeat Catholicæ fidei integritate pollere. Secundus verò liber Salomonis qui appellatur Eccleſiaſtes, à B. Hieronymo potenter expoſitus eſt, quem Latino ſermone nuncupat Concionatorem, quod loquatur ad populũ, & ſermo eius non ſpecialiter ad vnum, ſed ad vniuerſos ge-

Didymi in Prouerbia commẽtarij tranſlati ab Epiphanio amico Caſſiodori.

De veſte ſacerdotali ſcripſere Ioſephus, Origenes & Hieronymus.

In Eccleſiaſten D. Hieronymus commentatus eſt.

A neraliter dirigatur. Eccleſiaſtes autem noſter eſt dominus Chriſtus, qui medio pariete deſtructo, inimicitias carnis euacuans, fecit vtraque vnum: hic ſuper omnia* ſecunda dicit iuſſa diuina, cuncta mundi iſtius, vanitatem vanitatum eſſe commemorans. De quo libro & Victorinus ex oratore Epiſcopus nõnulla diſſeruit. In Cantico Canticorum duabus homeliis expoſitionem Origenis, idem ſanctus Hieronymus Latinæ linguæ multiplicator egregius, ſua nobis, vt conſueuit, probabili tranſlatione proſpexit: quos item Rufinus interpres eloquentiſsimus, adiectis quibuſdam locis vſque ad illud præceptum quod ait: Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, tribus libris latius explanauit. Poſt quos B Epiphanius antiſtes Cyprius totum librum Græco ſermone vno volumine ſub breuitate complexus eſt. Hunc nos vt alios in Latinam linguam per amicum noſtrum virum diſertiſsimum Epiphanium, fecimus domino iuuante transferri. Quapropter prædicti libri diligentiſsimos expoſitores ſub vno Codice comprehendi, vt ſimul omnibus legentibus offerantur, qui tractatores vnius voluminis extiterunt. Vnde etiã & ſanctus Ambroſius in libro tertio Patriarcharum, vbi de perſona Iſaac loquitur, multa ſalubriter luculentérque diſſeruit. Sæpè dictus autem pater Hieronymus aſſerit Sapientiæ librum, nõ à Salomone (vt vſus habet) ſed a Phylone doctiſſi- C mo quodam Iudæo fuiſſe conſcriptum, quem Pſeudographum prænotauit, propterea quod vſurpationem nominis portat alterius. cuius voluminis expoſitionem Presbyter Bellator octo libris ſe aſſumpſiſſe teſtatus eſt, quem cum aliis opuſculis eius pariter ſuſtinemus, de quo & pater Auguſtinus & S. Ambroſius homeliarum nomine nonnulla dixerunt. Dictio nimis ſuauiſsima, & re vera nominis ſui dignitate reſplendens. Eccleſiaſticum verò librum ſupra dictus Hieronymus, Ieſu filij Syrach eſſe commemorat, qui congregator poteſt Latino ſermone vocitari. Sed inter Eccleſiaſtẽ & Eccleſiaſticum, Patres poſuere diſtantiam: quod Eccleſiaſtes ad Chri- D ſtum dominum ſolummodo debeat referri, Eccleſiaſticus vero cuicunque iuſto prædicari poteſt abſolutè congruere, qui Eccleſiã domini ſanctiſsimis ſolet monitis congregare. Quod, librũ vtique præſentem feciſſe manifeſtũ eſt, quem propter excellentiã virtutũ ſuarum, πανάρετον, appellat, id eſt, virtutum omnium capacẽ, cuius tanta claritas, tantáque latinitas eſt, vt ſibi textus ipſe commenta ſint. Atque vtinã quàm cito mẽte capitur, tam facilè actuũ qualitate reddatur. Quibus libris, iuuãte domino, capitula inſignire curauimus, ne in tã neceſſaria lectione, vt ſępè dictũ eſt, cõfuſa tyronis nouitas liqueret.

E Sequitur Agiographorum Codex ſextus, habens libros octo, qui in capite ſui continet Iob, præclarum patientiæ glorioſúmque documentum, quem labore beati Hieronymi Latina lingua, ſicut & alia multa, cautiſsimè tranſlatum expoſitúmque promeruit: cuius explanationibus actum eſt, vt, ſicut Dominus de ipſo teſtari dignatus eſt, inculpabiliter cuncta locutus fuiſſe doceatur. Quanta enim libet illa continet ſuauia ſacramenta verborum? ſicut beatus Hieronymus dicit in Epiſtola quam dirigit ad Paulinum, proſa incipit, verſu labitur pedeſtri ſermone finitur, *omniáque legis dialecticæ propoſitione, aſſumptione, confirmatione, concluſione determinat. Quod ſi ita eſt, nec aliter eſſe

** ſequẽda*

Hodie extant titulo D. Hieronymi Homilia quarũ hic meminit.

Epiphanius in Cantica Canticorũ ſcripſit, interprete Epiphanio ſcholaſtico.

Sapientia liber à Philone cõſcriptus.

Eccleſiaſtici auctor Ieſus filius Sirach.

D. Hieron. in Prologo πανάρετον veluti omnium virtutum capax.

** omneſq̃; leges.*

poreſt, quàm quod tanti viri celebrat anctoritas: vbi ſunt qui dicunt artem Dislecticam à ſcripturis ſanctiſſimis non cœpiſſe? Singula in eo verba plena ſunt ænigmatibus, propoſitionibus, & quæſtionibus ſacris: & (vt de cæteris ſileam) reſurrectionem carnis ſic propherat, vt nullus de ea vel manifeſtius, vel caurius aliquid ſcripſiſſe videatur. Sic enim ait:

Iob. 19.

ſcio quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et ruſus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Sanctus quoque Auguſtinus in eodem libro annotationes faciens, cum ſolita curioſitate tractauit. B Quidam etiam eſt Anonymus, ex cuius ſtilo beatum eſſe ſuſpicamur Hilarium, qui commenta libri ipſius ſcripſit in ordinem. Quæ ſi legatis attentè, poterunt vos diligenter inſtruere. Magnus planè liber Iob, & in ſalutem humani generis vtilitatémque conſcriptus, quando ſanctus vir tanta & talia pertuliſſe monſtratus eſt, vt leuia ſibi vnuſquiſque peccator faciat, quæcunque ſuſtinere cognoſcitur. Tobiæ autem, in libris quinque: Eſther, in libris ſex: Iudith in libris ſeptem: & Machabæorum, in libris decem, expoſitio in Latinum ſermonem prædicti Bellatoris Presbyteri vt præualet labore collecta eſt. Quorum tamen librorum titulos ſub breuitate collegi, C quando inſtructionis non minimum creditur eſſe compendium, res fuſas latiſſimè, pauciſſimis ſermonibus indicare. His enim remediis lectoris animus introductus ſaluberrimam ſcripturarũ ſeriem prouocatus excurrit. Sed eos licet hiſtorici ſint, & planiſſima relatione fundantur: tamen propter virtutes excellẽtiſſimas motum, conſcriptos eſſe cognoſcite, vt patientiam, vt ſpem, vt charitatem, vt etiam in fœminis fortitudinem, vt pro Deo contemptam præſentis ſæculi vitam, vel cætera quę illic virtutum genera domino præſtante floruerunt, noſtris animis competẽter infunderent. In Eſdræ verò libris duobus Græco ſermone ſingulas Homelias expoſitas D Origenis inueni, quæ eiuſdem religioſi viri Bellatoris labore tranſlatæ ſunt. Nam & ſanctus Ambroſius in libro Patriarcharum vbi de perſona Eſdræ ipſe loquitur, ſecundum librum Machabæorum exempli cauſa commemorat. Cuius maximam partem ad demonſtrandam tolerantiam, eloquentiæ ſuæ dulciſſimo liquore patefecit. Libri verò Machabæorũ ſupradicto amico noſtro Bellatore, ſedula expoſitione domino iuuante confecti ſunt, ne tam magna lectio inexplanata forſitan linqueretur, quæ nobis tot virtutum exempla declarauit.

D. Hilarij eſſe cenſet qui Anonymus circumferebatur.

In Tobiã, Eſther. In dith & Machabæorũ libros commentatus eſt Bellator presbyter.

In Eſdrã, Homelia Origenis duæ trãſlata à Bellatore preſbytero.

Septimus igitur codex ſcripturæ diuinæ qui eſt noui Teſtamenti primus, nobiſque dedit adorabile principium ac vitale remedium, quatuor E E uangeliſtarum ſuperna luce reſplendet. Quorum omnia propria diſcutiens ſanctus Hieronymus diligenti cura diſſeruit, quæ in vno volumine comprehendi, ne legentis intentio diuiſis codicibus traderetur. Matthæum beatus Hieronymus iterum bisbinis libris expoſuit, quem etiam ſanctus Hilarius in vno volumine declarauit: de quo & Victorinus ex Oratore Epiſcopus nonnulla diſſeruit. Lucam ſanctus Ambroſius mirabiliter explanauit. Ioannem beatus Auguſtinus copioſa & inſigni expoſitione lucidauit, qui etiam de concordia Euangeliſtarum quatuor libros ſubtiliſſima nimis & neceſſaria diſputatione complexus eſt. Euſebius quoque A Cæſarienſis canones Euangelicos compendioſa breuitate collegit, in quibus locis communia dicunt, in quibus propria tangunt, veriſſima diſtinctione monſtraret, vbi quanta eſt plenitudo fidei, tanta floret & diuerſorum tractantium doctrina mirabilis.

De Euangelist. Cap. VII. Euangeliſtarum omnia propria diſſeruit D. Hieronymus quæ commentarius vnum extaret. In Matthæũ ſcripſere DD. Hilarius, Hieron. et Victorinus.

Canones Euangelici ab Euſebio conſcripti.

Octauus codex Canonicas Epiſtolas cõtinet Apoſtolorum. Sed in Epiſtolis tredecim ſancti Pauli, annotationes conſcriptas in ipſo initio meæ lectionis inueni, quæ in cunctorum manibus ita celebres habebantur, vt eas à ſancto Gelaſio Papa vrbis Romæ doctiſſimi viri ſtudio dicerent fuiſſe cõſcriptas: Quod ſolent facere qui res vitioſas cupiunt glorioſi nominis auctoritate defendere. B ſed nobis ex præcedentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt, ſubtiliſſimas quidem eſſe ac breuiſſimas dictiones, ſed Pelagiani erroris venena illic eſſe ſeminata. Et vt procul à vobis fieret error hæreticus, primam epiſtolam ad Romanos qua potui curioſitate purgaui: reliquas in chartaceo codice conſcriptas, vobis emendandas reliqui: quod facilè ſubiacebit, quando præcedenti exemplo audacior redditur ſequẽtis imitatio. Sed inter has ſolicitudines grauiter æſtuatus quẽdam Anoymum codicem ſubnotatum diuina reperi prouiſione collata, qui tredecim epiſtolas ſancti Pauli non ignobili annotatione tractauit: C hic diligenter excuſſus, ſecundum vobis ac ſecurum genus Commentorum, domino largiente, præſtabit. Ad Hebræos verò epiſtolam quam ſanctus Ioannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus triginta quatuor Homeliis Attico ſermone tractauit, Mutianum virum diſertiſſimum transferre fecimus in Latinum, ne epiſtolarum ordo continuus indecoro termino ſubito rumperetur. Epiſtolas autem canonicas Clemens Alexandrinus Preſbyter, qui & Stromatheus vocatur, id eſt Epiſtolam ſancti Petri primã, ſancti Ioannis primã & ſecundã, & Iacobi, Attico ſermone declarauit. Vbi multa quidem ſubtiliter, ſed aliqua incautè locutus eſt, quæ nos ita D tranferri fecimus in Latinum, vt excluſis quibuſdam offendiculis purificata doctrina eius ſecurior poſſet hauriri. Sanctus quoque Auguſtinus epiſtolam Iacobi Apoſtoli ſolita diligentiæ ſuæ curioſitate tractauit, quam vobis in membranaceo codice ſcriptam reliqui. Sed cum de reliquis canonicis Epiſtolis magna nos cogitatio fatigaret, ſubito nobis codex Didymi Græco ſtilo conſcriptus in expoſitionem ſeptem Canonicarum epiſtolarum Domino largiente conceſſus eſt, qui ab Epiphanio viro diſertiſſimo, diuinitate iuuante tranſlatus eſt. In epiſtola verò prima beati Ioannis ſanctus Auguſtinus decem ſermonibus multa & mirabiliter de charitate E diſſeruit. Tertium verò codicem reperi epiſtolarum ſancti Pauli, qui à nonullis, beati Hieronymi annotationes breuiſsimas dicitur continere, quem vobis pariter Chriſto largiente dereliqui. Poſthæc verò tria paria quæ diximus commentorum, Petrus abbas Tripolitanæ prouinciæ, ſancti Pauli epiſtolas, exemplis opuſculorum beati Auguſtini ſubnotaſſe narratur, vt per os alienum, ſui cordis declararet arcanum: quæ ita locis ſingulis competenter aptauit, vt hoc magis ſtudio beati Auguſtini credas eſſe perfectum. Mirum eſt enim alterum ex altero dilucidaſſe, vt nulla verborum ſuorum adiectione permixta, deſiderium cordis

Extant hodie titulo Primaſij, Sedulij, & D. Hieronymi: Pelagij autẽ eſſe ex D. Auguſtino colligere licet.

Anonymus commentarius Catholicus.

Mutianus interpres Chryſoſtomi in Epiſtolam ad Hebræos, coætaneus auctoris.

Quaſdam epiſtolas canonicas Clemens Alexandrinus expoſuit.

Adnotationes breues D. Hieronymi in epiſtolas Pauli.

Petri Abbatis collectanea ex operibus D. Auguſtini.

proprij

16

proprij compleſſe videatur, qui vobis inter alios Codices diuina gratia ſuffragante de Africana parte mittendus eſt. Sic totus ordo Epiſtolarum canonicarum tam ſancti Pauli, quàm diuerſorum Apoſtolorum, Domini fauore completus eſt. Dictæ ſunt igitur annotationes epiſtolarum à nonnullis breuiter comprehenſæ. dicitur & beatum Ambroſium, ſubnotatum codicem ſancti Pauli reliquiſſe, ſuauiſſima expoſitione completum, quem tamen adhuc inuenire non potui, ſed diligenti cura perquiro. Nunc per ordinem dicamus (ſicut & in Prophetis factum eſt) qui eas latius exponere maluerunt: vt illud datum inchoantibus, hoc reſeruatum videatur eſſe perfectis. Sancti Pauli prima omnium & admirabilior deſtinata cognoſcitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græcô ſermone declarauit. Quos tamen ſupradictus Ruffinus in decem libros redigens, adhuc copioſè tranſtulit in Latinum. Sanctus verò Auguſtinus ipſam epiſtolam inchoauerat exponendam, in cuius tantum ſalutatione vnum librum ſe profudiſſe commemorat, & vt verbis eius vtar, operis ipſius magnitudine ac labore deterritus, in alia faciliora deflexus eſt. Qui etiam ſcribens ad Simplicianum Epiſcopum Mediolanenſem, ſublimes & exquiſitas de eadem Epiſtola tractauit aliquas quæſtiones, quas nos prædicto codici iudicauimus inſerendas, ne dum expoſitio diuiſa quæritur, legentis intentio noxiè differatur. Ad Galatas autem, idem Auguſtinus latius explanauit. De qua & ſanctus Hieronymus tribus libris expoſitionem tetendit. idem ſanctus Hieronymus aliis tribus libris Epiſtolam ad Epheſios diligenter aperuit. Ad Titum quoque, expoſitionem vno volumine comprehendit. Ad Philemonem etiam vno libro patefecit. Reſiduas verò epiſtolas ſancti Pauli, id eſt, ad Corinthios duas, Ad Theſſalonicenſes duas, Ad Coloſſenſes vnam, Ad Timotheum duas, ſanctus Hieronymus dicitur explanaſſe: vnde multa pars ſciētiæ tribuitur, cum prouenerit ignorātibus noſſe quod quærant. Quas tamen continuo de diuerſis partibus, vbi direximus inquirendas: ſuſcepturos nos eſſe domini miſeratione confidimus, & ideo ſtudioſe ſuſtinere debemus quod nobis tranſmittendum eſſe cognouimus. Eóque fiat vt ſi cuicūque veſtrum, antequam veniant, aliquid eorum fortaſſis occurrerit, ſtudeat diligenti cura tranſcribere, & prædictis expoſitoribus aggregare, quatenus iuuante Domino, & labore veſtro monaſterij Bibliotheca proficiat, quibus tanta noſcuntur eſſe præparata. Quod ſi forſitā ſenectus noſtra, priuſquam hæc compleantur, iuſſione domini cum remiſſione peccatorum, ſicut vos orare deprecor, votiuo fine tranſierit: ad vos vt credere dignū eſt, quandoque res ſperata perueniet. Commemoratas tamen Epiſtolas à Ioanne Chryſoſtomo expoſitas Attico ſermone, in ſupraſcripto octauo armario dereliqui, vbi ſunt Græci Codices congregati, vt ſi Latini nō potuerint latiora commenta procurari, de iſtis ſubinde transferatur quod pleniſſimam poterit præſtare notitiam, quatenus in omnibus libris canonicis, ſicut à ſancto patre Auguſt. noſcitur cōprehenſum, antiquorum expoſitiones Domino largiēte velut ſpiritalia poma Paradiſi ſumenda veſtris epulis offerantur. Quòd ſi in his quæ dicta ſunt, aliqua fortaſſe loca dubia ſunt relicta, nec explanatione planiſſima ſatisfacere potuerunt, nequaquam vobis modernos expoſitores interdico, *caute quærendos eſſe Catholicos, quoniam acceſſu temporū multis nouiter gratia diuinitatis infunditur, quæ forſitan priſcis doctoribus cælata monſtratur.

D. Ambroſius in epiſtolas Pauli perquirebatur à Caſſiodoro.

Origenes libros 20. contraxit in decem, Rufinus.

Præter cōmentarios qui extāt dicitur ſcripſiſſe D. Hieronymus in Epiſtolas quaſdam alias D. Pauli.

Commentary Græci D. Chryſoſtomi in epiſtolas Pauli.

Exiſtimo deſiderari aduerſatiuam, ſed aut quid ſimile.

Nonus igitur codex, Actus Apoſtolorum & Apocalypſin noſcitur continere: quomodo & hæc quoque Apocalypſis, id eſt, reuelatio probatur Ioānis Apoſtoli, ſed in actibus Apoſtolorum ſancti Ioānis Epiſcopi Conſtantinopolitani in Græco ſermone commenta reperimus, quæ amici noſtri in duobus codicibus, quinquaginta quinque Homiliis iuuante Domino tranſtulerunt. Apocalypſis verò quæ ſtudioſè legentium animos ad ſupernam contemplationem deducit, & facit mente cernere quod Angeli videndo beati ſunt, ſancti Hieronymi expoſitione conſpicua eſt, de quo libro & Victorinus ſæpè dictus Epiſcopus difficilia quædam loca tractauit. Vigilius quoque Afer antiſtes, de mille annorum intelligentia, quæ in prædicta Apocalypſi continetur, vnde magna quæſtio nonnullis oboritur, pleniſſima & diligenti narratione diſſeruit. Ticonius etiam Donatiſta in eodem volumine quædam non reſpuenda ſubiunxit, quædam verò venenoſi dogmatis ſui feculenta permiſcuit. Cui tantum in bonis dictis χρησιμῶν in malis ἀχρήστων, quātum tranſiens valui reperire (vt arbitror competēter) aſſixi. Quod & vobis ſimiliter in ſuſceptis expoſitoribus facere ſuademus, ne lectoris animus fortaſſe turbetur nefandi dogmatis permixtione confuſus: de quo volumine, ſanctus quoque Auguſtinus in libris ciuitatis Dei plura præſtantius & diligenter aperuit. Noſtris quoque temporibus Apocalypſis prædicta, beati Epiſcopi Primaſij antiſtitis Africani ſtudio, minutè ac diligenter quinque libris expoſita eſt. Quibus etiam libris, vnus, quid faciat hæreticum, cautiſſima diſputatione ſubiunctus eſt. Quæ in tēplo Domini ſacrata donaria ſanctis altaribus offerantur. Sed quoniam diximus Expoſitores quantos vel inuenire priſcos potuimus, vel nuper per amicos noſtros de Græca lingua transferri vel noua cudi fecimus, nunc de ſex modis intelligentiæ aliquid diſſeramus, vt ſæpius illuc redeuntes, peſtiferos vitemus errores.

De actibus Apoſtolorum & Apocalypſi. Cap. IX.

D. Ioannis Epiſcopi Cōſtantinopolitani Hom. 55. in Act. Apoſtolorum.

D. Hieronymi in Apocalypſin expoſitio.

Victorini in loca quædam.

Vigilius Afer.

D. Primaſij in Apocalypſin commentarius.

Eiuſdem liber quid faciat hæreticum.

Primum eſt poſt huius operis inſtituta, vt ad Introductores ſcripturæ diuinæ, quos poſtea reperimus, ſolicita mente redeamus, id eſt, Ticonium Donatiſtam, ſanctum Auguſtin. de doctrina Chriſtiana, Adrianum, Eucherium, & *Innilum, quos ſedula curioſitate collegi, vt quibus erat ſimilis intentio, in vno corpore adunati clauderentur. Qui modos elocutionum explanationis cauſa formantes, per exemplorum diuerſas ſimilitudines intelligi faciunt, quæ prius clauſa manſerunt. Quod ſi ab Introductoribus fortaſſe aliqua prætermiſſa ſunt, tunc librorum expoſitores ſedulo requiramus, & aperire nobis incipiunt, quæ prius clauſa manſerunt. Deinde ſtudioſiſſimè legamus Catholicos magiſtros, qui propoſitionibus factis ſoluunt obſcuriſſimas quæſtiones. Quinto per libros ſingulos, atque Epiſtolas diuerſorum Patrum, loca præcipua, quæ exempli cauſa commemorant, diligenti cura notanda ſunt. Ita fit vt diuerſorum Catholicorum libri commodiſſimè perlegantur, quādo & intentiones ſuas decenter aperiunt, & ex incidentibus apud illos quæſtionibus nobis notitia magna præſtatur. Poſtremo collocutio peritiſſi-

De modis intelligētia. Cap. X.

Auctores de modis intelligentiæ ſcripturæ ſacræ.

** Iuniliū*

Aliquid videtur deſiderari quod ad quartum intelligētiæ modū attinet.

morum ſeniorum crebrius appetatur, quorum confabulatione ſubito quod non opinabamur, aduertimus: dum nobis ſtudioſè referunt, quod longis ætatibus ſuis diſcere potuerunt. Vtile eſt enim per iſtos ſex modos intelligentiæ, ſtudioſa voluntate diſcurrere, potius quàm irreligioſo ſtupore torpere.

De quatuor Synodis receptis. Cap. XI.

Dicamus nunc quemadmodum vniuerſalia ſanctáque Concilia, fidei noſtræ ſalutaria ſacramenta ſolidauerunt: vt ibi cognoſcentes veræ religionis arcanum, peſtiferos vitemus errores. Primo loco Nicæna Synodus legitur conſtituta. Deinde Cunſtantinopolitana. Tertia, Epheſina prior. Quarta Chalcedonenſis: Quas merito probat Eccleſia, quæ tanta fidei noſtræ lumina præſtiterūt, vt in nullum peruerſitatis ſcopulum, ſi tamen Domino protegente cuſtodimur, cæcatis mentibus incidere debeamus. Nam ſanctiſſimi Patres iniuriam rectæ fidei non ferentes, regulas quoque Eccleſiaſticas ibidem ſtatuere maluerunt, & inuentores nouarum hæreſum pertinaces diuino gladio perculerunt, decernentes nullum vlterius debere nouas incutere quæſtiones, ſed probatorum veterum auctoritate contentos, ſine dolo & perfidia decretis ſalubribus obedire. Sunt enim nonulli, qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid noui vnde perire videantur, inueniant. Chalcedonenſis autem Synodi teſtis eſt codex Encyclius, qui eius reuerentiam tanta laude concelebrat, vt ſanctæ auctoritati merito iudicet comparandam. Quem codicem ἐγκύκλιον, id eſt, totius orbis Epiſtolarum, à viro diſertiſſimo Epiphanio fecimus in Latinum de Græco ſermone conuerti. Sed quoniam ſacras literas in nouem Codicibus cum introductoribus, & penè cum omnibus Latinis expoſitoribus ſuis vt datum eſt, Domino iuuante, collegimus: nunc videamus, quemadmodum lex diuina, tribus generibus diuiſionum, à diuerſis Patribus fuerit intimata, quam tamen veneratur, & concorditer ſuſcipit vniuerſarum Eccleſia regionū.

Hæretici nouarum opinionū inuentores.

Codex Encyclius ab Epiphanio tranſlatus.

Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundum Hieronymū. Cap. XII.

Sciendum eſt planè ſanctum Hieronymum, ideo diuerſorum tranſlationes legiſſe, atque correxiſſe, eo quòd auctoritati Hebraicæ nequaquam eas perſpiceret conſonare. Vnde factum eſt vt omnes libros veteris Teſtamenti diligenti cura in Latinum ſermonem de Hebræo fonte tranſfunderet, & ad viginti duarum literarum modum, qui apud Hebræos manet, competenter adduceret, per quas omnis ſapientia diſcitur, & memoria dictorum in æuum ſcripta ſeruatur. Huic etiam adiecti ſunt noui Teſtamenti libri viginti ſeptem, qui colliguntur ſimul 49. Cui numero adde Omnipotentem, & indiuiſibilem Trinitatem, per quam hæc facta & propter quam iſta prædicta ſunt, & quinquagenarius numerus indubitanter efficitur, quia ad inſtar Iubilæi anni, magna pietate, beneficij debita relaxat, & purè pœnitentium peccata diſſoluit. Hunc autem pandecten propter copiam lectionis minutiore manu in * ſenioribus quinquaginta tribus æſtimauimus conſcribendum, vt quod lectio copioſa tetendit, ſcripturæ denſitas adunata contraheret. Meminiſſe autem debemus memoratum Hieronymum, omnem tranſlationem ſuam in auctoritate diuina (ſicut ipſe teſtatur) propter ſimplicitatem fratrum, colis & commatibus ordinaſſe, vt qui diſtinctiones ſecularium literarum comprehendere minimè potuerunt, hoc remedio ſuffulti, inculpabiliter pronunciarent ſacras lectiones.

D. Hieronymus omnes Vet. Teſtamenti libros ex Hebræo fonte trāſtulit.

Vtinam extaret hic Pandectes.

**fortè, ternionibus aut ſexternionibus.*

In hiſtoria libri viginti duo ſunt: Moyſi libri quinque, Ieſu Naue liber vnus. Iudicum liber vnus. Ruth liber vnus. Regum libri quatuor. Paralipomenon libri duo. Iob liber vnus. Tobiæ vnus. Eſther liber vnus. Iudith liber vnus. Eſdræ duo. Machabæorum libri duo. In Prophetis libri viginti duo. Dauid Pſalmorum liber vnus. Salomonis libri quatuor. Ieſu filij Sirac liber vnus. Prophetæ maiores quatuor, id eſt, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, & minores duodecim, id eſt, Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuch, Sophonias, Zacharias, Aggeus, Malachias. In Epiſtolis Apoſtolorum, id eſt, Pauli Apoſtoli. Ad Romanos vna. Ad Corinthios duæ. Ad Galatas vna. Ad Epheſios vna. Ad Philippenſes vna. Ad Theſſalonicenſes duæ. Ad Coloſſenſes vna. Ad Timotheū duæ. Ad Titum vna. Ad Philemonem vna. Ad Hebræos vna. Petri duæ. Ioannis tres. Iudæ vna. Iacobi vna. In Euangelijs quatuor, id eſt, ſecundum Mathæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioānem. In Actibus Apoſtolorū liber vnus. In Apocalypſi liber vnus. Beatus igitur Auguſt. ſecūdum præfatos nouē Codices, quos ſancta meditatur Eccleſia, ſecundo libro de doctrina Chriſtiana, ſcripturas diuinas LXXI. librorum calculo comprehendit. cui cùm ſanctæ Trinitatis addideris vnitatem, fit totius libri competens & glorioſa perfectio.

Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundum Auguſt. Cap. XIII.

Aliquid videtur deſiderari ante initiū huius capitis.

forte deeſt XXI.

In Geneſin, Exodum, Leuiticum, Numerorum, Deuteronomium, Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regū libri quatuor, Paralypomenon libri duo. Pſalterū libri quinque, id eſt, Prouerbia, Sapientia, Eccleſiaſticum, Eccleſiaſtes, Canticum, Canticorū, Prophetæ, id eſt, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Oſee, Amos, Micheas, Ioel, Abdias, Ionas, Naom, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias qui & Angelus, Iob, Tobiæ, Eſther, Iudith, Eſdræ duo, Machabæorum duo, Euangel. quatuor, id eſt, Mathæus, Marcus, Lucas, Ioannes, Actus Apoſtolorū. Epiſtolæ Petri ad Gentes, Iudæ, Iacobi, Ioannis ad Parthos, Epiſtolæ Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duæ, ad Galatas vna, ad Philippenſes vna, ad Coloſſenſes vna, ad Hebræos vna, ad Theſſalonicēſes duæ, ad Timothæum duæ, ad Titum vna, ad Philemonem vna, Apocalypſis Ioānis. Tertia verò hæc diuiſio eſt inter alias in codice grandiore, litera grandiore conſcripto, qui habet quaterniones nonaginta quinque. In quo LXX. interpretum tranſlatio veteris Teſtamenti, in libris quadraginta quatuor continetur. Cui ſubiuncti ſunt noui Teſtamenti libri viginti ſex, fiuntque ſimul libri 70. in illarum palmarum numero præſagati, quas in manſione Helin inuenit populus Hebræorum. Hic textus multorum tranſlatione variatus, ſicut in prologo Pſalterij poſitum eſt, patris Hieronymi diligenti cura emendatus compoſitus, & relictus eſt. Vbi nos omnia tria genera diuiſionum iudicabimus affigenda, vt inſpecta diligenter atque tractata, non impugnare, ſed inuicem ſe potius exponere videantur. Vnde licet multi Patres, id eſt, Sanctus Hilarius Pictauienſis vrbis Antiſtes, & Rufinus presbyter Aquileienſis, & Epyphanius Epiſcopus Cypri, & Synodus Chalcedonenſis non contraria dixerint, ſed diuerſa: omnes tamē, per diuiſiones ſuas, libros diuinos, ſacramentis competentibus aptauerunt. Sicut in Euangeliſtarum cōcordia probatur effectum: vbi vna quidem eſt fides re-

Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundum Septuaginta. Ca. XIIII.

Etiam hic aliquid videtur deſiderari

Videtur deeſſe, Salomonis, vide infra. cap. XXVI

Vet. Teſt. tranſlatio LXX. in libris 44.

Exo. 15. Num. 33

des rerum, & ratio diuerſa ſermonum. Sed quoniam
prædictus pater Auguſtinus in libro ſecundo me- A
morati operis, id eſt, de doctrina Chriſtiana, com-
monet ita dicens: Latini codices veteris nouíque
Teſtamenti (ſi neceſſe fuerit) Græcorum auctoritate
corrigendi ſunt, vnde & nobis poſt Hebræorum
fontem tranſlatio cuncta peruenit: Ideo vobis &
Deſide- Græcum Pandecten reliqui, comprehenſum in li-
rantur qua bris 75. qui continet quaterniones, in armario ſu-
ternionū pra dicto octauo. Vbi & alios Græcos diuerſis opuſ-
numerus. culis neceſſarios congregaui, ne quid ſanctiſſimæ
inſtructioni veſtræ neceſſarium deeſſe videretur, qui
Gen. 46. numerus duobus miraculis conſecratur. Nam &
ſeptuaginta quinque animæ de terra Chanaan cum B
Gen. 12. Patriarcha Iacob, fines Ægyptios intrauerunt, & ſe-
ptuaginta quinque Abraham fuit annorum, quãdo
promiſſionem Domini lætus accepit. Reſtat nunc
vt dicere feſtinemus, quemadmodum in ſcripturis
diuinis librariorum vitia corrigere debeamus. Nam
quid prodeſt multas tranſcurrere lectiones, & ea
quæ ſunt probabiliter corrigenda neſcire?

Vos igitur qui diuinarum & ſecularium litera-
Sub qua rum cognitione polletis, & ſcientia vobis eſt, ab
cautela re vſu cõmuni reperire quod diſſonat, tali modo ſa-
legi debeat cras percurrite lectiones. A paucis enim doctiſque
cæleſtis faciendum eſt, quod ſimplici & minus eruditæ con-
auctoritas gregationi noſcitur eſſe præparandum. Quapro- C
Cap. xv. pter prius introite diligenter, & ſic ſcriptorum de-
licta corrigite, ne iuſtè arguamini, ſi præcipitanter
Emenda- alios emendare tenteris. Iſtud enim genus emen-
tionis ſcri dationis (vt arbitror) valde pulcherrimum eſt, &
pturæ ſa- doctiſſimorum hominum negotium glorioſum.
cræ genus Imprimis igitur idiomata ſcripturæ diuinæ nulla
glorioſum præſumptione temneris, ne cum ad intellectum
ſi ſeruen- communem quæ dicta ſunt trahere cupitis (quod
tur ſeptẽ abſit) cœleſtium verborum puritas diſſipetur. Idio-
regulæ de mata enim Legis diuinæ dicuntur propriæ locutio-
quibus in- nes, quas communis vſus non habere cognoſcitur.
fra. Vt eſt illud: Secundum innocentiam manuum mea-
I. rum, vel de vultu tuo iudicium meum prodeat, D
Idiomata Auribus percipe lachrymas meas, &, effundite co-
ſacra ſcri ram illo corda veſtra. Adhæſit anima mea poſt te,
pturæ nõ multiplicaſti locupletare eam, ibi lætabimur in id-
immutan- ipſum, & inclinabit ex hoc in hoc, miſit Moyſen
da. ſeruum ſuum, & Aaron quem elegit ipſum. Defe-
Pſal. 16. cerũt oculi mei in eloquium meum, fiat manus tua
Pſal. 108. vt ſaluum me faciat. Hæc & ſimilia quæ nimis pro-
Pſal. 61. bantur eſſe numeroſa, licet communis vſus refu-
Pſal. 64. giat, tamen ne diſſipare liceat, auctoritas illa procul
Pſal. 74. dubio ſancta commendat. Quòd ſi ea latius noſſe
Pſal. 104 deſideratis, legite ſancti Auguſtini ſeptem libros
Pſal. 118. de modis locutionum, quos fecit de quinque libris
Libri locu Moyſi, & vno Ieſu Naue, & altero Iudicum, & tunc E
tionum D. de tali re poteritis abundantiſſima largitate ſatiari.
Auguſt. In ſequenti verò auctoritate vobis ſimilia reperire
II. copioſiſſimè ſubiacebit. Hebræa quædam verò no-
Hebræa mina hominum vel locorum, declinatione nul-
nomina nõ la frangatis: ſeruetur in eis linguæ ſuæ decora ſince-
frangenda ritas. Illas tantum literas commutemus quæ voca-
declina- buli ipſius poſſunt exprimere qualitatem, quoniam
tione. interpretationem nominis ſui vnumquodque eo-
rum magno ſacramento rei alicuius conſtat appoſi-
tum. Vt eſt Seth, Enoch, Lamech, Noë, Sem, Cham
& Iaphet, Aaron, Dauid & his ſimilia. Locorum
autem nomina, vt eſt Sion, Choreb, Geon, Hermon
vel his ſimilia, pari deuotione linquamus. Tertiò

res quæ in bono & in malo ponuntur, non ſunt vl-
latenus temerandæ: vt mons, leo, cedrus, catulus III.
leonis, clamor, homo, fructus, calix, vitulus, paſtor, *Seruanda*
theſaurus, vermis, canis, & his ſimilia. Nec illa no- *nomina*
mina mutanda ſunt, quæ pro aliis nominibus ap- *quæ tam*
ponuntur, vt Satanas, qui a recto calle diſcedit: ma- *in malam*
nus lauare, ſignificat non eſſe participem: quod pe- *partem*
des pro actu ponuntur. Iurate Deum, pro, confir- *accipi*
mare dicitur. Iſta enim nobis ab expoſitoribus ape- *queunt.*
rienda deſideremus, non aliquid eorum ſacrilega *Nomina*
voluntate truncemus. Nec illa verba tangenda ſunt, *item æqui*
quæ interdum contra artem quidem humanam po- *uoca ſer-*
ſita reperiuntur, ſed auctoritate multorum codicũ *uanda.*
ſeruantur, corrumpi ſiquidem nequeunt, quæ in- IIII.
B ſpirante Domino dicta noſcuntur. Vt eſt: Obliti *Item illa*
non ſumus te. Et illud: Viri ſanguinum & doloſi, *in quibus*
fabricatus eſt templum, &, radetur caput ſuum, & *conſentiũt*
Inflabitur ventrem pro inflabitur ventre. Et, pro- *plerique*
tulerunt exploratores pauorem terræ quam explo- *codices.*
rauerant eam. Viri ſi præuaricata fuerit vxor eius. *Pſal. 41.*
Et: Imponent ſuper altare omnia vaſa eius, in qui- *Pſal. 54.*
bus miniſtrant in ipſis. Terra in qua habitant in ea. *Num. 33*
Et: De manu canis vnicam meam: &, flumina plau- *Quæ ſe-*
debunt manibus in ſe, tunc exultabunt omnia ligna *quuntur te*
ſiluarum. Et quoniam interdum caſus generáque *ſtimonia,*
nominum vel temporum, humanis regulis nequeunt *citantur*
conuenire, ſed tamen eorum vſum Eccleſiaſticus *iuxta edi-*
C conſenſus amplectitur: duorum vel trium priſco- *tionem*
rum emendatorúmque Codicum auctoritas inqui- *LXX.*
ratur (ſcriptum eſt enim: in ore duorum vel trium *Num. 5.*
ſtabit omne verbum) & præſumi non liceat, quod *Num. 3.*
diuino vindicatur eloquio. Vt eſt in Pſalmo vige- *Pſal. 21.*
ſimo primo: Populo qui naſcetur, quem fecit Do- *Pſal. 95.*
minus. Et illud Euangelij: Euntes docete omnes *Pſal. 21.*
gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, *Mat. 24.*
& Spiritus ſancti. Similiter & in centeſimo quadra-
geſimo tertio Pſalmo: Beatus eſt populus cuius *Pſal. 143*
eſt dominus Deus eorum, & his ſimilia. Regulas
igitur elocutionum Latinarum omnimodis non ſe-
quaris, vbi tamen auctoritate priſcorum codicum
D conuinceris. Expedit enim interdum prætermittere
humanarum formulas dictionum, & diuini magis
eloquij cuſtodire menſuram. In proſa, caput verſus
heroici finémque non corrigas: quinque longas to-
tidémque breues, non audeas improbare: trocheum
triplicem laudabilis neglectus abſcondat: Miota-
ciſmos & hiatus vocaliũ omnino derelinque, quo-
niam hic locum habere non poſſunt, quæ doctores
literarum liberalium regulariter cuſtodire noſcun-
tur. Iſtud enim inter humanas dictiones conuenit
præcauere, in diuinis autem eloquiis tales compo-
ſitiones nullatenus accuſantur. Maneat vtique in-
corrupta locutio quæ Deo placuiſſe cognoſcitur,
E ita vt fulgore ſuo niteat, nõ humano deſiderio car-
penda ſubiaceat. Hæc enim & ſimplices ſuauiter
inſtruit, & doctos pro ſua reuerentia decenter ob-
lectat. Poſt ſuperiorem igitur diuiſionem vbi dixi-
mus, idiomata Legis diuiſione non eſſe tangenda, V.
vel cætera quæ ſequuntur: locus admonet, more *Quæ cor-*
maiorum hanc quoque ponere diuiſionem, vt ad *rigenda*
particulas partim diſtinctius venire debeamus. *tranſpoſi-*
Vnde enim doctiſſimus Ariſtoteles peri hermenias *tiones li-*
ſuas ad liquidum producere potuiſſet, niſi diuiſio- *terarum,*
ne & ſubdiuiſione, iterúmque particularium diui- *quæ non*
ſionum ordine cuſtodito cuncta tractaſſet? Quem
ſecuti nunc dicimus, in quibus literis ſunt Libra-

tiorum vitia corrigenda. In verbis quæ accuſatiuis
A & ablatiuis præpoſitionibus ſeruiunt, ſitum mo-
túmque diligéter obſerua: quoniam Librarij gram-
maticæ artis expertes, ibi maximè probantur erra-
re. Nam ſi M literam inconuenienter addas aut de-
mas, dictio tota confuſa eſt. Caſus verò nominum
exceptis monoptotis, declinationéſque verborum
quæ defectiua non ſunt, totáſque partes orationis,
vbi tamen facta non impugnat auctoritas, conſide-
ta diligenter, ſuíſque locis aptata cuſtodi, ne locu-
tionis ordine permixto, totum (quod abſit) poſ-
ſideat indecora confuſio. B, pro V: V, pro B. O, pro
V: pro N, M, contra orthographiæ præcepta vitioſè
poſitas non relinquas. Aſpitationem verò ſuper-
B fluam deme, aut adúce competenter. Caſus nomi-
num temporáque verborum, vbi tamen permitte-
ris, cuſtodi diligenter. Reperies enim frequenter in
auctoritate conſuetudini diſſona, quæ tibi non li-
ceat immutare. Sed in his emendatorum Codicum
ſeruetur exemplum. Cætera quæ ſunt male præ-
ſumpta corrige. Quoniam antiquarij potius eſin-
Immutan- de probantur offendere, dum elocutioni Latinæ
da quæda linguæ neſciunt ſeruire diſpoſitè: Æ, in fine aduerbij
Euphoniæ noo relinquas: Æ, iterum caſui genitiuo non ſubtra-
gratia. has. Multa etiam reſpectu euphoniæ propter ſub-
ſequentes literas probabiliter immutamus: vt il-
luminatio, irriſio, immutabilis, impius, improbus.
C G. literam à narratione tolle ſuperfluam, à gnaro
enim, id eſt, ſciro ſeu perito, venit nominis iſta com-
poſitio. Quod, cum pronomen eſt, per D, non per
T, literam: cùm verò aduerbium numeri eſt, per T,
literam, non per D, ſcribendum eſt. Quicquam, ma-
gis in prima ſyllaba, C, ponendum eſt, quàm D, pro-
pter Euphoniam, quam præcepimus ſequi. Quid
plura? ſecundum regulas ortographorum, quæ ta-
men ſunt emendanda percurre, ne articulatæ vocis
pulchra modulatio, peregrinis literis maculata, ab-
ſona potius & indecora reddatur. Ortographos
priſcos frequenter relege, quos ego inferius titulo
trigeſimo, vbi de antiquariis legitur, propter noti-
D tiam librorum vtiliter inſtruendam deflorandos eſ-
ſe iudicaui, & extrinſecus huic libro de orthogra-
phia titulum dedi. Ita contingit, vt & iſtud ſtudioſo
proſit legere, vbi cognoſcit quæ in ſcripturis ſanctis
minime debeat violare: & illud neceſſariò latius
diſcat, vbi generalitate præſumpta vitia corrigun-
tur. Quod ſi tamen alia verba repetiuntur abſurdè
poſita, aut ex his codicibus quos beatus Hierony-
VI. mus in editione ſeptuaginta interpretum emenda-
Si qua uit, vel quos ipſe ex Hebræo tranſtulit, intrepidè
abſurda corrigenda ſunt: aut, ſicut beatus Auguſtinus ait,
reperian- recurratur ad Græcum pandectan, qui omnem le-
tur, caſti- gem diuinam dinoſcitur continere collectam: vel
E *ganda ad* quibus poſſibile fuerit Hebræam ſcripturam, vel e-
Græcos ius doctores requirere, non detrectent. Decet enim
aut He- vt vnde ad nos venit ſalutaris tranſlatio, inde iterū
bræos Cod. redeat decora correctio. Merito enim Patribus no-
ſtris de hac re maxima cura fuit, ne tunica Domini
quam truculentis militibus ſcindere non licuit, le-
ctoribus ſubiaceat imperitis. Audiat ſpiritus ſanctus
ſinceriſſima quæ donauit, recipiat illa beata quæ cō
tulit. Tunc nos fideles ſibi eſſe cognoſcit, ſi dicta il-
lius nulla præſumptione carpamus. Nam quemad-
VII. modum ſaluari volumus, ſi quod dictu nefas, reme-
Obſeruan- dium ſalutare pro noſtra voluntate rumpamus? Sed
da dilige- vt his omnibus addere videaris ornatum, poſituras
quas Græci theſes vocant, id eſt, puncta breuiſſima *per cola, et*
A pariter & rotunda, & planiſſima, vt in præfatione *commata,*
iam dictum eſt, ſingulis quibuſque pone capitibus, *& dicō-*
præter tranſlationem ſancti Hieronymi, quæ colis *mata.*
& commatibus ornata cōſiſtit: Quoniam illuſtrem
faciunt orationem, quando ſuis locis, ſicut inferius
exponetur, aptata reſplendent. Quale eſt enim, in-
offenſo gradu per ſenſus ire ſanctiſſimos, venáſque
præceptorum ſaluberrimas ſubtiliter introire, ter-
minos ſuos modulatæ voci competenter affigere,
totámque dictionem ſic per membra diuidere, vt
ſuis partibus conſiderata pulchreſcant? Nam ſi cor-
pus noſtrum indiget per membra cognoſci, cur le-
ctio cùm ſuis partibus videatur eſſe diſtincta, con-
B fuſa relinquitur? Iſtæ ſiquidem poſituræ, ſeu puncta,
quaſi quædam viæ ſunt ſenſuum, & lumina dictio-
num, quæ ſic lectores dociles faciunt, tanquam ſi
clariſſimis expoſitoribus imbuantur. Prima eſt me-
dia, Secunda ſubdiſtinctio: Tertia plena. Quas à ma-
ioribus noſtris ideo conſtat inuentas, vt ſpiritus lō-
ga dictione fatigatus, vires ſuas per ſpacia decreta
reſumeret. Quas ſi manis cupidus lector agnoſce-
re, Donatum lege, qui te poſſit de hac re, breui
compendio diligenter inſtruere. Has dictiones in
Pſalterio archetypo nos poſuiſſe retinemus, cuius
obſcuritates talibus remediis ex maxima parte Do-
mino præſtante lucidauimus. Ita ſeptenarius nu-
C merus ab vtraque parte completus eſt, vt à quibus
rebus abſtineamus, & quas res in auctoritate emen-
date præſumamus. ſicut opinor euidenter appareat.
Quod ſi tamen & hoc deſiderium alio modo po-
tuerit adiuuari, adiiciatur ſtudiis veſtris, ne more
humanitatis nos aliquid neceſſarium prætermiſiſſe
videamur. Nunc quemadmodum extra auctorita-
tem reliquas lectiones debeamus emendare, dicen- *Quo pacto*
dum eſt. Cōmendata legis diuinæ auctoritate, vnuſ- *cæteri au-*
quiſque epiſtolas, ſermones, libróſque priſcorum *ctores ca-*
emendatorum ſic legat, vt correctiones eorum, *ſtigandi.*
magiſtris conſociet ſecularium literarum. Et vbi-
cunque paragrammata in diſertis hominibus reper-
D ta fuerint, intrepidus vitioſa recorrigat. Quoniam
ſupradicti viri ſic dicta ſua compoſuiſſe credendi
ſunt, vt regulas artis grammaticæ quas didicerant,
cuſtodiſſe iudicentur, Epiſtolæ quoque Patrum, ſer- *Patrum*
mones & libri diuerſorum, nec nō & Homeliæ, vel *ſcripta ſtu-*
cum hæreticis altercationes fidelium: quoniam di- *dioſe le-*
uerſa loca ſcripturæ diuinæ ſuauiter ac diligenter *genda.*
aperiunt, magno ſtudio relegantur. Quatenus in
Eccleſia Domini quaſi quibuſdam lampadibus com
petenter accenſis, totum nitidum, totum ſplendi-
dum, Domino præſtante, colluceat. Si quid tamen
in eis ad ſcripturas diuinas exponendas conueniens
inuenitur, non dubitetis ſociare voluminibus diui-
E nis, ſicut & nos in libris Regum feciſſe cognoſci-
mur. Multa enim reperiuntur à probatiſsimis ho-
minibus per occaſionem alterius operis latiùs de
libris dicta diuinis, quæ auctoritati videlicet ſacræ
competenter aptantur. Vnde ſupplico, vt quod nos *Exhorta-*
patrum legendo minus explicare potuimus: vos co- *tio aucto-*
pioſiſsima lectione ſaginati tam de iſtis codicibus *ris, vt*
quos dereliquimus, quam quos potueritis felici- *quod ipſe*
ter inuenire, perfectius in Chriſti nomine complea- *cœpit, ſtu-*
tis. Precor etiam vos qui tamen emendare præſu- *dioſus*
mitis, vt ſuper adiectas literas ita pulcherrimas fa- *quiſque*
cere ſtudeatis, vt potius ab antiquariis ſcriptæ fuiſ- *perficiat.*
ſe iudicentur. Non enim in illo decore quicquam
turpe

turpe conuenit inuenire, quod poſtea ſtudioſorum oculos videatur offendere. Conſiderate igitur qualis vobis cauſa commiſſa ſit: vtilitas Chriſtianorũ, theſaurus Eccleſiæ, lumen animarum. Studete ergo ne qua remaneat in veritate mendoſitas, in puritate falſitas, in integritate peruerſitas literarum. Sed quoniam nouem codices legis diuinæ, prima fronte poſuimus, eorumque introductores cum expoſitoribus ſuis, iuuante Domino, quanta voluimus curioſitate memorauimus, ad poſtremum tres diuiſiones à maioribus datas legis diuinæ attigimus: deinde adiecimus quemadmodum emendari cautè debeat cæleſtis auctoritas, ne diſcerperetur præſũpta licentia, aut traderetur ſequentium manibus indecora confuſio. Nunc de virtute lectionis diuinæ eſt omnino differendum, vt ſua quæque loca, propria dulcedine farciantur.

De virtute Scripturæ diuinæ Cap. XVI.

Iouemini ſodales egregij, quàm mirabilis, quàm dulcis in diuinis ſcripturis decurrit ordo dictorum, deſiderium ſemper excreſcens, ſatietas ſine fine, eſuries glorioſa beatorum, vbi nimietas non arguitur, ſed magis importunitas crebra laudatur. Et merito: quando & notitia rerum ſalutarium inde diſcitur, & credentibus, atque eadem operantibus, æterna vita præſtatur: præterita ſine falſitate deſcribuntur: præſentia pluſquam quod videntur oſtenduntur: futura quaſi iam perfecta narrantur. Vbique in eis veritas regnat, vbique diuina virtus irradiat, vbique pandūtur humano generi profutura. Et dum hęc ita ſe habeant, in terris nobis pro captu ingenij, Parabolis & propoſitionibus ſumptitis cæleſtis veritas intimatur, ſicut ipſe in ſeptuageſimo Pſalmo teſtatur: Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. Tradunt etiam nobis (vt munera cuncta vincant) ſanctę Trinitatis adorabilem cognitionem, quam per tot ſęculorum tractus Idolis dedita, cæca, & flebilis ignorauit humanitas, Patrem ſcilicet & Filium, & Spiritum ſanctum vnum Deum, creaturarum omnium conditorem atque rectorem facere quæ vult in cælo & in terra. Cuius ſi pietatē quæris, audi breuiter comprehenſam: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Si potentiam, auſculta: Et quis reſiſtit poteſtati tuæ: Si iuſtitiam, lege: Qui iudicauit orbem terræ in æquitate. Nam & vbique eſſe totum Deum manifeſtiſſimè declaratur, dicente Pſalmographo: Quo ibo à ſpiritu tuo & à facie tua quo fugiam? Si aſcendero in infernum ades. Et cætera quæ de illa maieſtate ſacris lectionibus continentur. Iſtas ſiquidem literas non ratio humana reperit, ſed hominibus ſanctis virtus cæleſtis infudit. Quas tunc bene datur intelligi, quando eas vera & vtilia prędicare mens deuota crediderit.

Pſal. 70.

Trinitatis notitiā tradunt Scriptura ſacra.

Pſal. 9.

Pſal. 138

Ibid.

Quid enim in illis literis vtilitatis & ſuauitatis non inuenies, ſi puriſſimo lumine mentis intendas? Lectio cuncta virtutum eſt, verbum non inaniter cadens, nec tardat effectus quod promittit afflatus: obedientibus conferens æternam ſalutem, ſuperbis reſtituens perēne ſupplicium. Atque ideo eam non ſolum audire, ſed implere ſanctis operibus commonemus. Modò ſiquidem charitatem Dei & proximi monet: modò, vt ſęculi peritura cōtemnas inſinuat: modò vt illam patriam recorderis, in qua es perpetuò manſurus, infundit. Patientiam monet, ſpem tribuit, humilitatem proficuam laudat, ſuperbiam ruinoſam ſemper accuſat, pias eleemoſynas creberrimè fieri perſuadet. Tunc, quod ſupra omnes pietates indulgētiſſimum eſt, acceptam ſibi pœnitentiam iudex ipſe teſtatur, quando etiam verba, quibus rogetur clementiſſimus Redemptor indulget. Terret, vt corrigat: iudicium minatur, vt parcat: Et ſic nos præcipit viuere vt piis Angelis mereamur eſſe conſortes, fiatque illud in nobis quod nimis ſuaue atque perpetuum eſt, vt ſit Deus omnia in omnibus: deinde vt eum videamus ſicuti eſt, & ſic de gloriæ ipſius copia compleamur, vt nulla vlterius indigentiæ ſterilitate fatigemur. Talibus ergo iuſſis quis parere non ambiat, niſi qui omni modo in æternũ perire feſtinat? Vltra omnes dementias eſt redemptoris ſui iuſſa negligere, & crudeliſſimi hoſtis vota cōplere. Quot verba, tot præmia: quot ſententiæ, totidem vltiones: nihil vacat ab vtili doctrina, niſi cum ſilet lingua magnalia: O ſi nunquam ceſſaretur à talibus! Peccatis profectò tolleretur locus, ſi otioſum tempus non haberet mens inquieta mortalium. His beneficiis larga pietate collatis, addita eſt nobis ſanctæ Trinitatis adorabilis & venerãda cognitio: quod vitæ genus, peccatis mortua gētilitas funditus ignorabat. Reſtat nunc vt memoriam faciamus illorum qui libris ſuis aliquid venerabiliter de ſancta Trinitate docuerunt. Ad confirmationem igitur fidei noſtræ & hęreticorum præcauendas inſidias legendi ſunt tredecim libri beati Hilarij, quos de ſancta Trinitate, profunda & diſertiſſima nimis oratione cōſcripſit. Sancti quoque Ambroſij quos de eadem re ad Gratianum principem multum claros & venuſto ſermone compoſitos deſignauit. Deinde ſancti Auguſtini quindecim libri, quos idem de Trinitate mirabili profunditate conſcripſit, curioſa vobis intentione meditandi ſunt. Si quis de Patre, & de Filio & Spiritu ſancto aliquid ſummatim prę optat attingere, nec ſe mauult longa lectione fatigari, legat Nicæi Epiſcopi librum quem de fide conſcripſit: & doctrinæ cæleſtis claritate completus, in contemplationem diuinam compendioſa breuitate producetur: Qui voluminibus ſancti Ambroſij ſociatus eſt quos ad Gratianum principem diſtinauit. O inæſtimabilis virtus, qua creatoris aperti ſunt cæli, ſancta Trinitas cordibus fidelium patefacta reſplenduit, & paganitas quæ honorem occupauerat alienum, à verò Domino cōfutata diſceſſit. Vtiles enim ſunt ad inſtructionem Eccleſiaſticæ diſciplinę memorati ſancti Ambroſij de officiis melliflui libri tres. Necnō & Beati Auguſtini de vera Religione liber vnus, & de doctrina Chriſtiana libri quatuor. Item eiuſdem liber vnus, quem de agone Chriſtiano compoſuit, maximè vobis neceſſarius, qui calcato ſæculo deſudatis in certamine Chriſtiano. Similiter etiam liber eiuſdem quaſi philoſophię moralis, quem pro moribus inſtituendis atque corrigendis ex diuina auctoritate collegit, Speculumque nominauit magna intentione legendus eſt. Nam & ſancti Auguſtini viginti duos libros, quos de ciuitate Dei confecit, infaſtidibili ſedulitate percurramus. Vbi & Babylonia confuſa ciuitas Diaboli, & ſplendida Hieruſalem vrbs Domini Chriſti, in hominum conuerſatione, competenti diuerſitate monſtratę ſunt. Scripſit etiam quinque quęſtiones de nouo Teſtamento ad Honoratum presbyterum, & octoginta tres alias mirifica deliberatione formatas. Si quis autem dicta ſua diligēti cupit examinatione purgare, nec incauta

1. Cor. 15.

1. Ioan. 3.

Qui veteres de ſancta Trinitate aliquid ſcripſerint.

vtilitatem cōmendat librorum, qui de diſciplina tractant Eccleſiaſtica

temeritate delinquere, duos libros Retractationum Sancti Auguſtini ſtudioſa lectione percurrat: vnde & ſe comat imitando, & agnoſcat quantam ſapientiæ copiam beatiſſimo Patri indulgentia diuina contulerit, vt quem nemo poterat fortaſſe reprehendere, ipſe ſe videatur cautiſſima retractatione corrigere. Longum eſt illius viri ſingula quæque memorare, dum de eius opuſculis iudicandis codex non paruus exiſtat, qui quamlibet dicta ipſius breuiter commemoret, tamen in numeroſas progreſſus eſt paginas lectionum.

librorū D. Auguſt.

De Hiſtoricis Chriſtianis. Cap. XVII.

Habent etiam poſt tractatores, diuerſos relatores temporum ſtudia Chriſtiana, qui Eccleſiaſtica grauitate compoſiti, per viciſſitudines rerum mutabilitatesque regnorum, lacteo quidem ſed cautiſſimo nitore decurrunt. Qui cùm res Eccleſiaſticas referant, & viciſſitudines accedentes per tempora diuerſa deſcribant, neceſſe eſt vt ſenſus legentium rebus cœleſtibus ſemper erudiant, quando nihil ad fortuitos caſus, nihil ad eorum poteſtates infirmas, vt Gentiles fecerunt, ſed arbitrio creatoris applicare veraciter vniuerſa contendant. Vt eſt Ioſephus penè ſecundus Liuius, in libris antiquitatum Iudaicarum late diffuſus, quem pater Hieronymus ſcribens ad Lucinum Beticum, propter magnitudinem prolixi operis, à ſe perhibet nó potuiſſe transferri. Hunc tamen ab amicis noſtris qui eſt ſubtiliſſimus & multiplex, magno labore, in libris viginti duobus conuerti fecimus in Latinum. Qui etiam & alios ſeptem libros captiuitatis Iudaicæ mirabili nitore conſcripſit: quam tráſlationem, alij Hieronymo, alij Ambroſio, alij deputant Rufino: quę dum talibus viris aſcribitur, omnino dictionis eximia merita declarantur. Poſt hæc autem legenda eſt hiſtoria, quæ ab Euſebio quidem decem voluminibus Græco ſermone conſcripta, à Rufino autem cum adiectione temporum quę ſecuta ſunt, vndecim libris monſtratur explicita. Poſt hiſtoriam verò Euſebij apud Gręcos Socrates, Zozomenus & Theodoritus ſequentia conſcripſerunt, quos à viro Epiphanio diſertiſſimo in vno corpore duodecim libris fecimus Deo auxiliante transferri, ne inſultet habere ſe facunda Græcia neceſſarium, quod vobis iudicet eſſe ſubtractū. Oroſius quoque Chriſtianorum temporum paganorum que collator, præſto vobis eſt, ſi eum volueritis. Marcellinus etiam quatuor libros de temporū qualitatibus & poſitionibus locorum pulcherrima proprietate conficiens, itineris ſui tramitem laudabiliter percurrit, quem vobis pariter dereliqui. Chronica verò quę ſunt imagines hiſtoriarum breuiſſimas que temporum commemorationes ſcripſit Gręcè Euſebius, quem tranſtulit Hieronymus in Latinum, & vſque ad tempora ſua deduxit eximiè. Hunc ſubſecutus eſt ſupraſcriptus Marcellinus Illyricianus, qui adhuc patricij Iuſtiniani fertur egiſſe cancellos, ſed meliore dictione deuotus à tempore Theodoſij principis vſque ad fores imperij triumphalis Auguſti Iuſtiniani opus ſuum Domino iuuante perduxit, vt qui ante fuit in obſequio ſuſcepto, gratus poſtea ipſius imperio copioſe amantiſſimus appareret. Sanctus quoque Proſper Chronica ab Adam ad Genſerici tempora & vrbis deprædationem vſque perduxit. Forte inuenietis & alios ſubſequentes, quia non deſunt ſcriptores temporum, cum ſęcula, ſibi iugiter peracta ſuccedant. Sed cum te de memoratis rebus, diligens lector, expleueris, ingeniumque tuū diuina fuerit luce radiatū: lege librum de viris illuſtribus ſancti Hieronymi, vbi diuerſos patres atque opuſcula eorum breuiter honorauit & tetigit. Deinde & alterum Gennadij Maſſilienſis, qui de ſcriptoribus legis diuinæ quos ſtudio perquiſiuerat certiſſimus indicauit. Hos in vno corpore ſociatos reliqui, ne per diuerſos codices cognoſcendæ res tarditas afferatur: ſequūtur enim multarum lectionum venerabilium conditores. Modo enim doctiſſimi viri, aut libros diuina inſpiratione conficiunt, aut inuicem ſe Epiſtolarum gratia conſolantur, aut populos dulciſſimo ſermone deliniunt: Ita vt quidam eorum ſingulari certamine, & cum hæreticis viuaciſſima nimis altercatione confligant, controuerſias ſubeant, & iudicibus mediis glorioſa diſceptatione confligant. Sic cum prauus quiſque deſtruitur, præſtante domino, fideliſſimus iu de ſolidatur. Tunc in illo choro ſanctiſſimo atque facundiſſimo Patrum, tibi eum eligere poteris, cum quo ſuauiſſimè colloquaris. Difficile quoque dictu eſt, quàm frequenti occaſione reperta, Scripturæ ſanctæ locis aptiſſimis potenter ſe aperiant, vt ſubitò tranſiens diſcas, quod te negligenter prætermiſſe cognoſcis. Teſtes ſunt doctiſſimi viri diuerſa laude præcipui, quib', velut ſtellis micantibus cælum fulget Eccleſiæ.

Ioſephi antiquitatū libri, iuſſu Caſſiodori tranſlati.

Hiſtoria. Hiſtoria Tripartita

Oroſij hiſtoria.

Marcellini hiſtoriarū libr. 4.

Chronicē Euſebij cōtinuatū à D. Hieronymo & deinde à Marcello Illiriciano

Inter quos ſanctus Hilarius Pictauienſis Epiſcopus, nimia profunditate ſubtilis & cautiſſimus diſputator incedit, altaſque diuinarum ſcripturarum abyſſos in medium reuerenter adducens, facit præſtante Deo illuminata mente conſpici, quę prius parabolis velabantur obſcuris.

De Sancto hilario. ca. XVIII.

Impoſſibile eſt omnino complecti, quantum inter alios ſcriptores (prætertia ratione baptiſmatis quam vſus gratia repudiauit Eccleſiæ) conferat beatiſſimus Cyprianus, velut oleum decurrens in omnem ſuauitatem lingua compoſita, declamator inſignis, doctorque mirabilis. Quantos enim ille dubitantes nó pertulit labi, lapſos verè & firmiſſima prædicatione ſolidauit, & Cóſeſſores ad Martyrium ipſe perduxit? Et ne minor eſſet prædicationibus ſuis, ipſe quoque Martirij corona Domino pręſtante decoratus eſt. Nam inter alia quę nobis facundię ſuę clara monimenta dereliquit, in expoſitione orationis dominicę, quę contra ſubrepentia vitia, velut inuictus clypeus, ſemper opponitur, libellum declamatoria venuſtate conſcripſit.

De Sancto Cypriano. Ca. XIX.

Sanctus quoque Ambroſius lactei ſermonis emanator, cum grauitate acutus, perulolenta perſuaſione dulciſſimus: cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arriſit.

De Sancto Ambroſio Cap. XX.

Beatus etiam Hieronymus Latinę linguę dilatator eximius, qui nobis in tranſlatione diuinę ſcripturæ tantum præſtitit, vt ad Hebręum fontem penè non egeamus accedere, quádo nos facūdię ſuę multa cognoſcitur vbertate ſatiaſſe, plurimis libris, copioſis Epiſtolis fecit beatos, quibus ſcribere Domino pręſtante dignatus eſt. Planus, doctus, dulcis, parata copia ſermonum ad quamcunque partem conuertit ingenium, modò humilibus ſuauiter blanditur, modò ſuperborum colla confringit, modò derogatoribus ſuis vicem neceſſaria mordacitate reſtituens, modò virginitatem prædicans, modò matrimonia caſta defendens, modò virtutum certamina glorioſa collaudás, modò lapſus in Clericis atque monachis prauitatis accuſans, ſed tamē vbicunque ſe lo-

De Sancto Hieronymo. Cap. XXI.

ſe locus attulit: Gentiliũ exempla dulciſſima varietate permiſcuit, totum explicans, totum exornans, & per diuerſa diſputationum genera, diſertus ſemper & æqualis incedens. Nam cùm aliquos magna vbertate libros protendat, tamen pro dulcedine dictorum ſuorum ſemper gratus eſt. Quem in Bethleem habitaſſe otioſum non arbitror: niſi vt in terra illa miraculorum, ad inſtar ſolis, eius quoque, ab oriẽte nobis † lamparet eloquium. Is Epiſtolam ſuã ad Paulinum & Senatorem, & Presbyterũ, mmiſicam deſtinauit, docens quemadmodum ſcripturas diuinas adhibita cautela perlegeret. Vbi breuiter virtutem vniuſcuiuſque libri veteris & noui Teſtamẽti mirabiliter indicauit. Quam ſi ante reperiſſẽ, eloquentiæ ipſius cedẽs, contentus fortaſſe fueram, de eadem parte nihil dicere. Sed quia & ille alia, & nos diuerſa in opere iam confecto, Domino largiente conſcripſeramus, credo quod lector diligens & in hoc opuſculo non inutiliter occupetur. Ille enim ſcripſit ad diuinæ legis nouum lectorem, qui tamen erat literis ſæcularibus eruditus, vt etiam librum de Theodoſio principe prudenter, ornateq́ue confecerit. Nec illa tempeſtate vt datur intelligi, tantos ſcriptores ſuæ partis habuit, quos eum in ordine legere commoneret, quoniam illo tẽpore milites Chriſti in gymnaſio legis diuinæ, ſalutari adhuc laborabant ſudore, in quos & ipſe poſtea multa conſcripſit. Nobis vero fuit cauſa diuerſa. Primum quod ad fratres ſimul & impolitos ſcripſimus inſtruendos, vt per multos auctores qui iam noſtra ætate declarati ſunt, cæleſtium ſcripturarum plenitudine complectãtur: & non tam ex nobis, qui huius rei pauperes ſumus, quàm ex copioſis & antiquis patribus laudabiliter imbuantur. Sed & ne aliquid eis deeſſe poſſit, qui ad ſtudia huius ſæculi non fuerunt, tam de artibus, quàm de diſciplinis ſæcularium literarum, quæ præter additamẽta quorundam doctorum, à ſcripturis diuinis cognoſcitur eſſe progreſſa. Ita fit vt vituperatio de noua præſumptione nos carpat, & de parvo voluminis obſequio gratiæ fortitan momenta proueniant.

† Lãparet, pro ſplẽdere, a verbo Græco λάμπω. Vſitatum etiam Bedæ in Hymnis.

Paulini liber de Theodoſio principe.

Ipſe etiam doctor eximius beatiſſimus Auguſtinus, debellator hæreticorum, defenſor fidelium, & famoſorum palma certaminum, in quibuſdam libris nimia difficultate reconditur, in quibuſdam ſic eſt planiſſimus, vt etiam paruulis probetur acceptus: cuius aperta ſuauia ſunt, obſcura verò magnis vtilitatibus farcita pingueſcunt. Huius autem ingenij viuacitatem ſi quis noſſe deſiderat, libros ipſius Confeſſionum legat, vbi ſe refert omnes Mathematicas diſciplinas ſine magiſtro comprehẽdiſſe, quas aliis ſub doctis expoſitoribus vix datur attingere. Symbolum quoque noſtræ fidei, teſtimonium recti cordis, promiſſionis inſolubile ſacramentum, frequenti expoſitione pateſecit: vt profundius intelligentes illa quæ credere nos profitemur, cautiſſimè promiſſa ſeruemus. Legendus eſt etiam liber eiuſdem, vbi diuerſas hæreſes poſt Epiphanium pontificem compendioſa breuitate complexus eſt, quando nullius ſanæ mentis acquieſcit ingeniũ in illas cautes incidere, in quib⁹ alterũ cognouerit pertuliſſe naufragiũ. Illorum ſiquidem ſenſus omnino cauẽdus eſt, quos prouida damnauit eccleſia. Et ſi quidem tali modò præſumitur, cauta nimis obſeruatione declinetur.

De Sancti Auguſt. doctrina & libris. Cap. XXII.

Conuenit etiam, vt presbyteri Eugipij opera neA ceſſario legere debeatis. Quem nos quoque vidimus, virum quidem non vſque adeo ſæcularibus literis eruditum, ſed ſcripturarum diuinarum lectione pleniſſimum. Hic ad parentem noſtram Probam virginem ſacram, ex operibus ſancti Auguſtini valde beatiſſimis quæſtiones ac ſententias diuerſaſque res deflorans, in vno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocauit. Qui codex vt arbitror vtiliter legitur, quando in vno corpore diligentia ſtudioſi viri potuit recõdi: quæ in magna Bibliotheca vix preualet inueniri. Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabilium dogmatum decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus & B Dionyſius monachus, Scytha natione, ſed moribus Romanus, in vtraque lingua valde doctiſſimus, reddẽs actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas diuinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, vt vndecunque interrogatus fuiſſet, paratum haberet competens ſine aliqua dilatione reſponſum: qui mecum dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterij plurimos annos vitam ſuam Domino præſtante tranſegit. Pudet me de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia, magna ſimplicitas: cum doctrina humilitas: cum facundia, loquendi parcitas, vt in nullo ſe vel extreC mis famulis anteferret, cum dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interueniat pro nobis qui nobiſcum orare cõſueuerat, vt cuius hic ſumus oratione ſuffulti, eius poſſimus nunc meritis adiuuari. Qui petitus à Stephano Epiſcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus canones Eccleſiaſticos moribus ſuis, vt erat planus atque diſertus: magnæ eloquentiæ luce compoſuit, quos hodie vſu celeberrimo Eccleſia Romana cõplectitur. Hos etiam oportet vos aſſiduè legere, ne videamini tam ſalutares eccleſiaſticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco tranſtulit in Latinum, quę vtilitati poſſunt Eccleſiæ conuenire. Quis tanta LatiD nitatis & Græcitatis peritia fungebatur: vt quoſcunque libros Græcos in manibus acciperet, Latine ſine offenſione tranſcurreret, iterumque Latinos Attico ſermone legerit, vt crederes hoc eſſe conſcriptum, quod os eius inoffenſa velocitate fundebat. Longum eſt de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuiſſe probatur eximium, vt cùm ſe totum Deo tradidiſſet, non aſpernaretur ſæcularium conuerſationibus intereſſe. Caſtus nimium cùm alienas quotidie videret vxores, mitis cùm ferè gentium veſano turbine pulſaretur. Fundebat lachrymas motus compunctione, cùm audiret garrula verba lætitiæ: ieiunabat ſine exprobraE tione prandentium, & ideo conuiuiis gratanter intererat, vt inter corporales epulas inquiſitus, ſpiritales copias ſemper exhiberet. Quod ſi tamen aliquãdo comederet, paruo quidem cibo, ſed tamen eſcis communibus vtebatur. Vnde ſummum genus æſtimo patientiæ, inter humanas eſſe delicias, & abſtinentiæ cuſtodire menſuram. Sed, vt bona mentis eius infucata laude inferamus, erat tot⁹ Catholicus, totus paternis regulis perſeueranter adiunctus: & quicquid poſſunt legentes per diuerſos quærere, in illius ſcientia cognoſcebãtur poſſe fugere. Cuius nomini aliqua praui homines calumnioſe nituntur ingerere, vnde ſua videantur errata aliquatenus ex-

De Abbatis Eugipij, & Dionyſij Monachi, libris, & laudibus. Ca. XXIII.

Multaque Dionyſius ille è Græco tranſtulit.

cuſare. Sed ille iam ſæculi peruerſitate derelicta, præſtante domino, in Eccleſiæ pace ſepultus, inter Dei A famulos credendus eſt habere conſortium: dicerem adhuc fortaſſe reliqua de ſancto viro, quæ nobis totius probationis veritate comperta ſunt: ſed neceſſe eſt vt propoſitum noſtrum potius exequamur, ne cùm ſimus debitores alteri' promiſſionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Et vt vobis in regulis fidei nulla poſſit nocere ſurreptio, legite quas habetis in promptu, Synodum Epheſinam & Chalcedonenſem, nec non & Encyclia, id eſt, Epiſtolas confirmationis ſupradicti concilij. Quæ ſi diligenter excurritis, verſutiæ improborũ nulla vobis occaſione præualebunt.

Conciliũ Epheſinũ & Chalcedonenſe & Epiſtola Encyclia.

Demus itaque operam, & poſt introductorios B libros, auctoritatem cum expoſitoribus ſuis ſedula intentione curramus, viasque intelligentiæ, Patrum labore repertas, pio ſtudio ſubſequamur, nõ ad quæſtiones inaniſſimas auida ſuperfluitate tendamus. Quod dictum rationabiliter in tractatoribus probatiſſimis inuenitur, hoc procul dubio credamus eſſe diuinum: ſi quid diſſonum aut diſcordans Patrum regulis contigerit inueniri, vitandũ eſſe iudicemus. Origo enim ſæuiſſimi erroris eſt, in ſuſpectis auctoribus amare totum, & ſine iudicio defendere velle quod inuenis: ſcriptum eſt enim: omnia probate, quod bonum eſt tenete. Sed vt in ſumma, quæ ſunt C dicenda complectar, cuncta quę antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſollicita mẽte tenenda ſũt: illa verò quę ab eis intractata relicta ſunt, ne infructuoſo labore fatigemur, primùm rimada ſunt quas virtutes habeant, aut ad quę nos inſtituta perducãt: deinde quid nos velint de ſe legendo contrahere. Nam licet textus planiſſimus eſſe videatur, & hiſtorica relatione reluceat, modò tamen aut iuſtitiam perſuadet, aut impietatem redarguit, aut tolerantiã prędicat, aut vitia mobilitatis accuſat, aut ſuperbiam damnat, aut bona humilitatis exaltat: aut impacatos reprimit, aut charitate pleniſſimus conſolatur, aut aliquid tale commemorat quo ad probos mores incitet, & à nefariis cogitationibus reſpectu pietatis D adducat. Deus enim ſi ſolis bonis pręmia polliceretur, benignitas ipſius neglecta repeſceret. Si verò malis iugiter minaretur exitium, deſperatio ſalutis præcipitaret ad vitia. Et ideo pius Redemptor pro ſalute noſtra vtrumque moderatus eſt, vt & peccatores denunciata pœna terreat: & bonis, digna præmia cõ promittat. Quapropter ad intentiones librorum generaliter ſemper animus erigatur, mentemque noſtram in illa contemplatione defigamus, quæ non tantum auribus ſonat, ſed oculis interioribus eluceſcit. Nam & ſi ſimplex videatur eſſe relatio, nihil vacuum, nihil otioſum diuinis literis continetur, ſed ſemper ad vtilitatem aliquam dicitur, quæ rectiſſi- E mis ſenſibus ſalubriter hauriatur. Et ideo quando bona referuntur, ad imitationẽ potius erigamur: quando facinora punienda narrantur, operari talia formidemus. Ita vt ſemper aliquid vtilitatis acquiramus ſi qua propter referuntur, aduertimus.

Recapitulatio Generalis quo ſtudio ſcriptura Sancta legẽda ſit. Cap. XXIIII.

1. Theſ. 5.

Coſmographorum quoque notitiam vobis percurrendam eſſe non immerito ſuademus, vt loca ſingula quæ in libris Sanctis legitis, in qua parte mundi ſint poſita, euidenter cognoſcere debeatis. Quod vobis proueniet abſolute, ſi libellum Iulij oratoris, quẽ vobis reliqui, ſtudioſe legere feſtinetis, qui maria, inſulas, montes famoſos, prouincias, ciuitates, flumina, gentes, ita quadrifaria diſtinctione complexus eſt, vt penè nihil libro ipſi deſit quod ad Coſmographi notitiam cognoſcitur pertinere. Marcellinus, de quo iã dixi, pari cura legendus eſt, qui Conſtantinopolitanam ciuitatem & vrbem Ieroſolymorum quatuor libellis minutiſſima narratione conſcripſit. Deinde penacem Dionyſij diſcite breuiter comprehenſum, vt quod auribus in ſupradicto ſcripto libro percipitur, penè oculis intuentibus videre poſſitis. Tum ſi vos notitiæ nobilis cura flammauerit, habetis Ptolomæi codicem, qui ſic omnia loca euidenter expreſſit, vt eum cunctarum regionũ penè incolã fuiſſe iudicetis. Eoque fiat vt vno loco poſiti, ſicut monachos decet, animo percurratis, B quod aliquorum peregrinatio plurimo labore collegit.

Coſmographos legẽdos à Monachis. Cap. XXV.

Iulij Oratoris Coſmographia.

Marcellinus Conſtãtinopolis et Hieroſolymorũ deſcriptio.

Illud etiam indicandum eſſe curauimus, vt vos labor noſter inſtrueret, & qualicunque munuſculo ſtudium veſtræ ſanctitatis ornaret, pręſtante Domino, quantum aut ſenex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere præualui, quibuſdam codicibus patrum præſentes notas omnino deſignatas, quę ſunt indices codicum, ſingulis quibuſque locis, vt arbitror, competenter impreſſi. Nam expoſitionibus Octetenchi hanc dedim' notam: *Oct*. Alteram, Regum: *Reg*. Tertiam, Pſalterij, *Pſ*. Quartam, Salomonis: *Sal*. Quintam, Prophetarum: *Proph*. Sextam, A- C giographorum: *Ag*, Septimam Euangelicorum: *Eu*. Octauam, epiſtolis Apoſtolorum: *Ap*. Nonam: Act' Apoſtolorum & Apocalypſis: *Aa*. Quas in primordiis codicum, quos tamen ſub ipſo ſtudio tranſire præualui, ſemper aſſcripſi, vt vos illas in textu poſitas ſine ambiguitate poſſitis agnoſcere, ſi paginas ſingulas ſtudioſa mente curratis. Tunc ſi placet, qui tamen plurima lectione præſumitis, per tractatores probatiſſimos imitatio vobis facile ſubiacebit. Ita fiet vt aliud inde genus expoſitionis acutiſſimum pulcherrimumque naſcatur, & quod forſitan priores noſtri in commentis ſuis minimè dilucidauerũt, ibi aliquatenus reperiantur eſſe declarata. Idiomata D quoque legis diuinæ, id eſt, proprias dictiones tali charactere. P A P. ſignauimus, vt vbicunque reperta fuerint, verba ipſa nulla pręſumptione violentur.

De notis affigendis Ca. XXVI.

Illud quoque commouendum eſſe credidimus, quoniam tam in literis ſacris quam in expoſitorib' doctiſſimis, multa per ſchemata, multa per definitiones, multa per artẽ Grãmaticã, multa per artẽ Rhetoricã multa per Dialecticã, multa per diſciplinã Arithmeticã, multa per Muſicã, multa per diſciplinam Geometricã, multa per Aſtronomicã intelligere poſſumus: nõ abs re eſſe inſtituta ſæculariũ magiſtrorũ artes ſcilicet ac diſciplinas cũ ſuis diuiſionib. in ſequẽti libro paucis attingere, quatenus & qui talia didi- E cerunt, breuiter admoneantur, & qui latius fortaſſe legere minimè potuerunt, aliquid exinde compendioſa breuitate cognoſcant. Eſt enim rerum iſtarum procul dubio, ſicut & Patribus noſtris viſum eſt, vtilis & non refugienda cognitio, quando eam in literis ſacris tanquam in origine generalis perfectæque ſapientiæ vbique reperis eſſe diffuſam. Nam cùm ibi reddita fuerit atque monſtrata, ſenſus noſter ad intelligendum modis omnibus adiuuatur. Sit ergo antiquorum labor opus noſtrum, vt quod illi latius plurimis codicibus ediderunt, nos breuiſſimè ſicut iam dictum eſt, ſecundo volumine collecta pandamus, & quod illi ad exercendas verſutias deriuauerunt,

De Schematibus ac diſciplinis. Cap. XXVII.

runt, nos ad veritatis obſequia laudabili deuotione reuocemus, quatenus quę inde furtiuè ſublata ſunt, in obſequium rectæ intelligentiæ honeſta conditione redantur. Opus quidem, vt arbitror neceſſarium, ſed conſiderata difficultate perarduum, in duobus libris comprehendere velle diuinarum & humanarum fontes copioſiſſimos literarum. Vbi Sedulij verſus illi dicendi ſunt:

Grandia poſco quidem, ſed tu dare grandia noſti
Quem magis offendit, quiſquis ſperando tepeſcit.

Quid legidũ, aut agendum ſit quo ſcripturas laicas intrare non poſſunt. Caput. XXVIII.

Quod ſi quorundam ſimplicitas fratrum non potuerit, quæ ſunt in ſequenti libro deflorata cognoſcere, quia penè breuitas omnis obſcura eſt: ſufficiat eis, ſummatim rerum diuiſiones, vtilitates, virtutéſque perpendere, vt ad cognoſcẽdam legem diuinam, feruida mentis intentione rapiantur. Per diuerſos enim ſanctiſſimos Patres inuenient vnde deſiderium ſuum pleniſſima poſſint vbertate ſatiare. Tantum ſit legendi ſincerus affectus, & intelligendi ſobrium votum. Tunc ſalutaris aſſiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exercuit. Sciamus tamen non in ſolis literis poſitam eſſe prudentiam, ſed perfectam ſapientiam dare Deum vnicuique prout vult. Nam ſi tantum in literis eſſet ſcientia rerum bonarum: qui literas neſciunt, vtique rectam ſapientiam non haberent. Sed cùm multi à Grammatica ad verum intellectum perueniant, rectámque fidem percipiãt cælitus aſpiratam: dubium non eſt, puris ac deuotis ſenſibus Deum concedere, quod eis iudicat expedire. Scriptum eſt enim: Beatus homo quem tu erudieris Domine & de lege tua docueris eum. Quapropter actibus bonis & orationibus aſſiduis hoc petendum eſt, vt ad veram fidem, operáſque ſanctiſſimas, vbi eſt vita noſtra perpetua, Domino comitante veniamus. Legitur enim: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam. Veruntamen nec illud Patres ſanctiſſimi decreuerunt, vt ſecularium literarum ſtudia reſpuantur, quia non exinde minimum ad ſacras ſcripturas intelligendas ſenſus noſter inſtruitur. Si tamen diuina gratia ſuffragante, notitia ipſarum rerum ſobriè ac rationabiliter inquiratur: non vt in ipſis habeamus ſpem profectus noſtri, ſed ipſa tranſeunter deſideremus, nobis verò à Patre luminum proficuam ſalutaremque ſapientiam debere concedi. Quanti enim philoſophi hęc ſolummodo lectitantes, ad fontem ſapientiæ non venerunt, & vero lumine priuati, ignorantiæ cæcitate demerſi ſunt? Quoniam, ſicut à quodam dictum eſt, nunquam poteſt pleniſſimè inueſtigari, quod non per viam ſuam quæritur. Multi iterum patres noſtri talibus literis eruditi & in lege Domini permanentes, ad veram ſapientiam peruenerunt, Sicut beatus Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana meminit, dicens: Non aſpicimus, quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto, Cyprianus & doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus? quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? nos addim⁹ Ambroſium, ipſumque Auguſtinum, atque Hieronymum, multoſque alios innumerabiles Græcos. Hoc etiam ipſe fideliſſimus Dei famulus Moyſes fecit. De quo ſcriptum eſt, quòd eruditus fuerit omni ſapientia Ægyptiorum: quos nos imitantes, acutiſſimè quidem, ſed incunctanter vtraſque doctrinas ſi poſſumus legere feſtinemus. Quis enim audeat

Pſal. 93. *Pſal. 126* *Act. 7.*

habere dubium, vbi virorum talium, multiplex præ

A cedit exẽplum? ſcientes plane ſicut iam dictum eſt, rectam veramque ſapientiam Dominum poſſe concedere. Sicut ait liber ſapientiæ: Sapientia à Domino Deo eſt, & cum ipſo fuit ſemper & permanet in æternum. Quapropter toto niſu, toto labore, totis deſideriis exquiramus, vt ad tale tantumque munus, Domino largiente peruenire mereamur. Hoc enim nobis eſt ſalutare, proficuum, glorioſum, perpetuum, quoniam nulla mors, nulla mobilitas, nulla ſeparare poſſit obliuio, ſed in illa ſuauitate patrię, cum Domino faciet æterna exultatione gaudere. Quod ſi alicui fratrum (vt meminit Virgilius.)

Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis,

B Vt nec humanis nec diuinis literis perfectè poſſit erudiri, aliquatamen ſcientiæ mediocritate ſuffultus, eligat certè quod ſequitur.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

Quia nec ipſum eſt à Monachis alienum, hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari. Legitur enim in Pſal. 127 labores fructuũ tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Quod ſi huius ſtudij requirantur auctores, de hortis ſcripſit pulcherrimè in nomine ſuo dominus Gargilius Martialis, qui & nutrimenta olerum & virtutes eorum diligenter expoſuit, vt ex Commẽtarij lectione, pręſtãte Domino vnuſquiſque & ſaturari valeat

C & ſanari, quem vobis inter alios codices reliqui. Pari etiam modo in agris colẽdis, in apibus, in columbis, nec non & piſcibus alendis, inter cæteros Columella, & Emilianus auctores probabiles extiterunt. Sed Columella ſedecim libris per diuerſas agriculturæ ſpecies eloquens ac facundus illabitur, diſertis potius quàm imperitis accommodus, vt operis eius ſtudia non ſolùm communi fructu, ſed etiam gratiſſimis epulis explicentur. Emilianus etiam explanatos duodecim libros de hortis vel pecoribus aliiſque rebus pleniſſima lucidatione diſſeruit, quam vobis inter alios lectitandum, Domino præſtante dereliqui. Hæc tamen, cum peregrinis atque ægro-

D tis præparantur, fiunt cæleſtia, quamuis videantur eſſe terrena. quale eſt enim languẽtes aut dulcibus pomis reficere, aut columbarum fœtibus enutrire, aut piſcibus alere, aut mellis ſuauitate mulcere? Nã cùm vel aquam frigidam pauperi præcipiat offerri, quanto gratius erit diuerſis egentibus eſcas ſuauiſſimas dare, pro quibus in illo iudicio fructum multiplicata poſſitis mercede recipere? Non debet negligi, vndecunque poteſt homini ſubueniri probabiliter.

Pſal. 127. *Auctores de rebus ruſticis.* *Columella* *Emilian⁹.*

De ſitu monaſterij Viuarienſis, ſiue Caſtellienſis. Ca. XXVIIII.

Inuitat ſiquidem nos locus Viuarienſis monaſterij ad multa peregrinis & egentibus præparanda, quando habetis hortos irriguos, & piſcoſi amnis Pel

E lenæ fluenta vicina, qui nec magnitudine vndarum ſuſpectus habetur, nec exiguitate temnibilis, influit vobis arte moderatus, vbicunque neceſſarius iudicatur, & hortis veſtris ſufficiens & in olitus. Adeſt enim cùm deſideratur, & cùm vota compleuerit, remotus abſcedit, ſic quodãmodo monaſterio deuot⁹ exiſtẽs, vt nec oneret importunus, nec poſſit deeſſe cum quæritur. Maria quoque vobis ita ſubiacent, vt piſcationibus variis pateant: & aptus piſcis (cùm libuerit) viuariis poſſit includi. Fecimus enim illic iuuante Domino grata receptacula, vbi ſub clauſtro fideli vagetur piſcium multitudo: ita conſentanea montiũ ſpeluncis, vt nullaten⁹ ſe ſentiat captum, cui

Tota hæc parœneſis corrupta eſt.

libertas eſt eſcas ſumere, & per ſolitas ſe caneroas abſcondere. A Balneas qunque congruenter præparatas corporibus iuſſimus ædificari. Vbi footium perſpicuitas decẽter illabitur quæ & potoi (quæ de tam inſigni arte referãtur. Sed ſufficit eos librari eos qui libere Dominiiuſtitiæque deſeruiunt) gratiſſima cognoſcitur & lauacris. Ita ſit vt mooaſterium veſtrum potius quæratur ab aliis, quàm vos extranea loca deſiderare poſſitis. Verùm hæc vt ſciris oblectamenta ſunt præſentium rerum, noo ſpes futura fidelium: iſtud tranſiturum, illud ſine fine eſt mãſurum. Sed illic poſiti, ad illa potius deſideria transferamur, quę nos faciant regnare cum Chriſto.

Caßiani libri de Inſtitutione monachorum qua caute legẽdi.

Caſſianum presbyterum, qui conſcripſit de inſtitutiooe fidelium Monachorom, ſedulo legite & libenter audite. B Qni inter ipſa initia ſancti propoſiti, octo principalia vitia dicit eſſe ſugienda. Hic noxios motus animorum ita competenter inſinuat, vt exceſſus ſuos hominem penè videre faciat, & vitare compellat quos antea confuſione caliginis igoorabat: qui tamen de libero arbitrio, & à Beato Proſpero iure culpatus eſt: Vnde monemus vt in rebus talibus excedentem ſub cautela legere debeatis.

Victor Epiſcopus Aſer Caſſiani dicta purgauit.

Cuius dicta Victor Martyritanus epiſcopus Afer, ita Domino iuuante purgauit, & quę minus erant addidit, vt ei rerum iuſtarũ palma meritò conferatur, quem inter alios de Africæ partibus cito nobis credimus eſſe dirigendum. C Cætera verò genera Monachorum vehementer accuſat: Sed vos cariſſimi fratres Deo iuuãte eas partes legite, quas ſalubriter cognoſcitur ille laudaſſe. Nã ſi vos in monaſterio Viuarienſi, ſicut credere dignũ eſt, diuina gratia ſuffragante cœnobiorum conſuetudo competenter audiat, & aliquid ſublimius defectos animos optare contingat: haberis mõtes, Caſtelli ſecreti ſuauia, vt vel Anachoritæ pręſtante Domino feliciter eſſe poſſitis. Sunt enim remota & emicantia Eremi loca, quando muris priſtinis ambientibos probantur incluſa. quapropter aptum vobis erit eligere exercitatis iamque probatiſſimis illud habitaculum, ſi prius in corde veſtro fuerit præparatus aſcenſus. D Legendo enim cogooſcitis vnum de duobus, quid aut deſiderare, aut tolerare poſſitis. Tãtum eſt, vt cooneerſationis probitate ſeruata. qui nõ valet alios ſermonibus docere, morum videlicet inſtruat ſanctitate.

De Antiquariis, & commemoratione orthographiæ. Ca. XXX.

Ego tamen fateor votom meum, inter vos quæcunque poſſunt corporeo labore compleri, Antiqoariorum mihi ſtudia, ſi tamen veraciter ſcribant, non immerito forſitan plus placere, quod & mentem ſuam relegendu ſcripturas diuinas ſalutariter inſtruunt, & doioini præcepta ſcribeudo longe lateque diſſeminant. Felix intentio, laudanda ſedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, ſalutem mortalibus tacitum dare, & contra Diaboli ſurreptiones illicitas calamo atramẽtoque pugnare.

Antiquariorũ ſtudium commendat in deſcribẽdis S. ſcripturarum codicibus.

E Tot enim vulnera Satanas accipit, quot, Antiquarius Domini verba deſcribit. Vno itaque loco ſitus, operis ſui diſſeminatione per dioerſas prouincias vadit. In locis ſanctis legitur labor ipſi°. Audiũt populi vnde ſe à praua voluntate conuertant, & Domino pura mente deſeruiant. Operatur abſens de opere ſuo. Nequeo dicere, viciſſitudinem illum de Doctorum bonis non poſſe percipere, ſi tamen non cupiditatis ambitu, ſed recto ſtudio talia noſcatur efficere. Verba cæleſtia multiplicat homo: & quadam ſignificatiooe comprobabili, ſi fas eſt dicere, tribus digitis ſcribitur, quod virtus ſanctæ Trinitatis effatur, A O ſpectacolum bene conſiderationibus glorioſum! Arundine currente verba cęleſtia deſcribuntur, vt vode Diabolus caput Domini in paſſione fecit percuti, indè eius calliditas poſſit extingui. Accedit etiam laudibus eorum quod factum Domini aliquo modo videntur imitari, qui legem ſuam, (licet figuraliter ſit dictum) omnipotentis digiti operatiooe conſcripſit. Multa ſunt quidem, ſed ne tanto bono mutatis literis ſcriptores verba vitioſa permiſceant, aut ineruditus emendator neſciat errata corrigere:

Locus mutilus.

Orthographi antiqui.

Orthographos antiquos legant, Velium Longum Curtium, Valerianum, Papirianum, Adamantum, Martyrium, de v & b: eiuſdem de primis, B medus, atque, vltimis ſyllabis, eiuſdem de b litera trifariam io vnum poſita, & Eutichen de aſpiratione: ſed & Focam de differentia generis. Quos ego quantum potui ſtudioſa curioſitate collegi. Et ne quempiam memoratorum codicum obſcuritas derelicta turbaret, quoniam antiquatum declinationum pro mixtione propria partes confuſæ ſunt, magno ſtudio laboris incubui, vt io libro ſequeſtrato atque compoſiro, qui inſcribitur de Orthographia, ad vos deflorata regulæ peruenirent, & dubietate ſublata liberior animus viam emendationis incederet. Diomedem quoque & Theoctiſtum aliqua de tali arte conſcripſiſſe comperimus, qui ſi inuẽti fuerint, C vos quoque eorum deflorata colligite. Fortè & alios inuenire poſſitis, per quos notitia veſtra potius inſtruatur. Iſti tamen qui memorati ſunt, ſi aſſiduo ſtudio relegantur, omnem vobis caliginem ignoratinnis abſcindant, vt qood hactenus ignoratum eſt, habeatur ex maxima parte notiſſimũ.

Codicum cooperiendorum artifices.

His etiam addimus in codicibus cooperiendis doctos artifices, vt literarum ſacrarum pulchritudinem facies deſuper decora veſtiret, exemplum illud dominicę figurationis ex aliqua parte forſitan imitantes, qui eos quos ad cœnam æſtimauit inuitandos, in gloria cæleſtis conuiuij ſtolis nuptialibus operuit. Quibus multipliceꝛ ſpecies factutarum, in vno co-D dice depictas, ni fallor, expreſſimus: vt qualem maluerit ſtudioſus tegumenti formam, ipſe ſibi poſſit eligere.

Lucernæ ipſa ſibi nutrientes incendiũ.

Parauimus etiam oocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conſeruatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrientes incendium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixè cuſtodiant vberrimi luminis abundantiſſimam claritatem: vbi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreatur. Sed nec horarum modulos paſſi ſumus vos vllatenꝰ ignorare, qui ad magnas vtilitates humani generis noſcuntur inuenti. Quapropter quę vobis ſalubriter imperantur, efficite, quia magnæ remuneratinnis eſt præmium ſine aliquo mur-E mure.

Horologia duo.

Horologium vobis vnum, qood ſolis claritas indicet, præparaſſe cognoſco: alterum vero aquatile, quod die noctuque horarum indicat quantitatem: quia frequenter oonnullis diebus ſolis claritas abeſſe cognoſcitur, mitoque modo aqua in terris peragit, quod ſolis flammeus vigor deſuper modulatus excurrit. Ita quę natura diuiſa ſunt, ars hominum fecit ire concorditer in quibus fides rerum tanta veritate conſiſtit, vt quod ab vtriſque geritur, per internuntios eſſe ęſtimes cõſtitutũ. Hæc ergo procurata ſũt, vt milites Chriſti certiſſimis ſignis admoniti, ad opus exercendum diuinum, quaſi tubis clangentibus euocentur.

De medicis. Cap. XXXI.

Sed & vos alloquor fratres egregios, qui humani corporis ſalutem ſedula curioſitate tractatis: & confugientibus ad loca Sanctorum, officia beatæ pietatis impenditis: triſtes paſſionibus alienis, de periclitantibus mœſti, ſuſceptorum dolore confixi, & in alienis calamitatibus mœrore proprio ſemper attoniti, vt ſicut artis veſtræ peritia docet, languentibus ſyncero ſtudio ſeruiatis, ab illo mercedem recepturi à quo poſſunt pro temporalibus æterna retribui.

Exortatio ad Medicos. Et ideò diſcite quidem naturas herbarum, commixtionesque ſpecierum ſollicita mente tractare, ſed non ponatis in herbis ſpem, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur à

Eccl. 38. Domino conſtituta: ipſe tamen ſanos efficit, qui vi-

Col. 3. tam ſine fine concedit. Scriptum eſt enim: Omne quod facitis in verbo aut in opere, in nomine Domini Ieſu facite, gratias agẽtes Deo & Patri per ipſum.

Dioſcoridis herbarium. Therapeutica Galeni.

Quod ſi vobis non fuerit Græcarum literarum nota facundia: imprimis habetis herbarium Dioſcoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate diſſeruit, atque depinxit. Poſt hæc legite Hippocratem atque Galenum Latina lingua conuerſos. id eſt, Therapeutica Galeni ad Philoſophum Glauconem deſtinata, & Anonymum quendam qui ex diuerſis auctoribus probatur eſſe collectus. Deinde Cælij Aurelij de medicina, & Hippocratis de herbis & curis, diuerſosque alios medendi arte compoſitos, quos vobis in Bibliothecæ noſtræ ſinibus recõditos, Deo

C

auxiliante dereliqui.

Commonitio abbatis congregationisque monachorum. Cap. XXXII.

Quapropter omnes quos monaſterij ſepta concludunt, tam Patrum regulas, quàm præceptoris proprij iuſſa ſeruate, & libenter præceptis ſalutaribus obedite. Vos autem ſanctiſſimos viros abbates Calcedoniũ & Gerontium deprecor vt ſic cuncta diſponatis, quatenus gregem vobis creditum præſtante Domino ad beatitudinis dona perducere debeatis. Peregrinum igitur ante omnia ſuſcipite, eleemoſynam date. Nudum veſtite, eſurienti panem frangite, quoniam iſte verè dicendus eſt conſolatus proximum noſtrũ. Super hæc etiã communicatione cor-

D

poris & ſanguinis ſui clementiſſimus qui miſeros conſolatur. Ipſos autem ruſticos qui ad veſtrum monaſterium pertinent, bonis moribus erudite, quos adiectarum penſionum pondere non grauetis. Scriptum eſt enim. Iugum meum ſuaue eſt, & onus meũ leue eſt. Illud verò quod familiare ruſticis comprobatur, furta neſciant, lucos colere prorſus ignorent,

Ruſticorũ doctrina. viuant innoxio propoſito. Secundus illis ordo conuerſationis puriſſimus imponatur, frequẽter ad monaſteria ſancta conueniant, vt erubeſcant veſtros ſe dici, & non de veſtra inſtitutione cognoſci. Sciant etiam Deum vbertatem agris dignanter infundere, ſi eum fideliter conſueuerint inuocare. Data eſt ita-

E

que vobis quædam vrbs propria, ciues religioſi, in qua ſi concorditer & ſpiritualiter Domino præſtante tranſigitis, cæleſtis iam patriæ præfiguratione gaudetis: Nolite amare deſidiam, quã Domino cognoſcitis odioſam. Præſtò vobis ſint ſanctarum ſcripturarum inſtrumenta dogmatica cum expoſitoribus ſuis qui veri ſunt floriferi campi, cæleſtis paradiſi poma ſuauia, vnde & fideles animæ ſalubriter imbuantur, & linguæ veſtræ non caduco, ſed fructifero nimis inſtruantur eloquio. Quapropter deſideranter introite myſteria Domini, vt ſequentibus iter indicare poſſitis, quia magnæ verecundiæ pondus eſt habere quod legas, & ignorare quod doceas. Et ideo

A

futuræ beatitudinis memores, vitas patrum, conſiderationem fidelium, Paſſiones Martyrum legite conſtanter, quas inter alia, in epiſtola ſancti Hieronymi ad Chromatium, & Heliodorum deſtinata, procul dubio reperitis, qui per totum orbem terrarum floruere, vt ſancta imitatio vos prouocans, ad cæleſtia regna perducat. Scientes quia non ſolum in agone ſanguinis, aut in virginitate carnis poſitæ ſint coronæ, ſed & omnes qui iuuante Deo vitia ſui corporis vincunt, recteque credunt, palmam ſanctæ remunerationis accipiunt. Sed quo facilius, ſicut dictum eſt, mortiferas mundi delectationes noxiaque blandimenta Domino præſtante vincatis, & tutus hu- *Pſal. 1.*

B

iuſ ſæculi (ſicut de beatis legitur) tranſeuntes, ad illud ſemper primi Pſalmi feſtinate remedium ſalutare, vt legem Domini diebus noctibusque meditemini. Tunc nõ inueniet inimicus proteruus locum, cùm totum Chriſtus occupauerit animum. Nam & pater Hieronymus pulchre complexus eſt, dicẽs: Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. Dicite mihi viri prudentiſſimi, quid beatius quam illum habere propitium, quem iracundum nõ valemus effugere? Nã ſi præfectum vox præconia enũtiet, ſi carpentum ipſius ſtrepentibus rotis noſcamus, nonne omnes voluptates cordis abiicimus dum conſpectum ipſius reuerentiamque meruim⁹? Deus intonat per conuexa cæli, fulgura demonſtrat in nubibus, frequenter commouet fundamenta terrarum, & pro dolor, præſentia ipſius non timetur qui vbique totus & omnipotens eſſe cognoſcitur. Quapropter abſentem iudicem non credamus, & ad ipſius tribunalia non venimus. Qui minus pec- *Dei mer⁹.* cat, gratias agat quoniam non eſt deſertus à Domini miſericordia, vt præceps laberetur ad vitia. Qui plurimum deliquit, inceſſanter exoret, nemo ad excuſationes perfidas & ſubdola verba conuertat. Reos nos fateamur, qui abſolute deliquimus: nihil eſt ſtultius, quam illi velle mentiri, cui nullatenus probatur illud: Parata eſt miſericordia ſi petatur mente puriſſima, nulla eſt cauſa deterior apud præiudicem, niſi quando ſubiectus ſuam negligit ſoſpitatem. Oremus ergo fratres chariſſimi, quatenus, qui humano generi tam magna largitus eſt, vt ouem perditam reportare ſuis humeris dignaretur, vt per incorporationis beneficium rumperet vincula peccatorum, vt ignaris atque alienatis fidei arcana patefaceret, baptiſma donaret, martyrium concederet, eleemoſynas fieri ſuaderet, ſancta quoque nos orationis inſtitutione purgaret, remittere nos fratribus peccata præciperet, vt ipſe quoque ſimiliter debita noſtra laxaret, vt conuerteremus errantes, quatenus erroris noſtri ligamina ſolueremur, & pœnitentiam ſummo ſtudio quæreremus, vt haberemus abundantiam charitatis circa Deum (redemptor indulſit, quatenus pietas creatoris hinc maximè poſſit intelligi, cum nos tantis beneficiis ſi tamen eum puro corde quæramus, feciſſet abſolui). Addat ipſe quoque nunc cumulum muneribus ſuis, noſtros ſenſus illuminet, corda noſtra purificet, vt ſcripturas ſanctas mente puriſſima cognoſcere mereamur, & mandata ipſius, ſuffragante nobis eius gratia compleamus.

Præſta Domine legentibus profectum, quærentibus legem tuam peccatorum omnium remiſſionẽ *Oratio. Caput XXXIII.* vt qui deſiderio magno ad lumen ſcripturarum tuarũ peruenire cupim⁹, nullis caligãtib⁹ obſcuremur.

Attrahe nos ad te virtute omnipotentiæ tuæ, non relinquas ſua voluntate vagari quos pretioſo ſanguine redemiſti, imaginem tuã in nobis non ſinas obſcurari, quæ ſi te præſente defendatur, ſemper e- A gregia eſt. Non Diabolo, non nobis liceat tua dona ſubuertere, quia totum fragile eſt, quicquid tibi nititur obuiare. Audi nos pie Rex contra peccata noſtra, & prius illa nobis præmore, antequam nos per ea iuſtè poſſis in tua examinatione damnare. Quid nobis noſtra inſidiatur iniquitas, quid contra nos delicta confligunt, & creaturam tuã euertere cupiũt quæ nulla ſubſtantiæ firmitate conſiſtunt? Dicat certè Diabolus, cur nos inſaturabili dolore perſequitur? nunquid illi conſilium dedimus, vt tibi Do- B mino ſuperbus exiſteret, & de beatitudine collata caderet, cùm tantæ per te virtutis inſignia poſſideret? ſufficiat quod nos in Adam percuſſit quare quotidianis deceptionibus impius calumniator inſequitur: & ſicut ille à gratia tua per culpam ſuam cecidit, nos quoque vt ab eadem ſeparemur exquirit? Cõcede Domine contra hoſtem crudeliſſimum pium tuæ defenſionis auxilium, vt ſicut ille fragilitatem noſtram non deſinit impetere, ita tuis poſſit viribus confuſus abſcedere. Non permittas bone Rex in nobis ſæuiſſimum hoſtem ſua vota complere, qui te grauiter elegit offendere. Quid nos ſicut leo rugiẽs circuit, quid deuorare contendit? Semel illi in bap- C tiſmate facto renunciauimus, Semel tibi Domine credere profeſſi ſumus, tales nos per tuam defenſionem concede ſeruari, quales nos fieri per aquam regenerationis creator altiſſime præſtitiſti. Qui tui eſſe cœpimus, alium Dominum neſciamus. Tua gratia redempti ſumus, tua mandata te donante faciamus. Si nos relinquis: tergiuerſator inuadit, indefe- A ſſus atque impudens ſemper aſſiſtit, lucra ſua computans humanas ruinas: blanditur, vt decipiat: inſtigat vt perimat, maximè per corpus noſtrum animas decipit, & ita labilis per deſideria humana diffunditur, vt nulla penè prouidentia, nullo prorſus conſilio ſentiatur. Longum eſt cuncta diſcurrere vt aliquis poſſit obſiſtere, niſi tu Domine illi decreueris obuiare. Quid enim de nobis poſſit facere, qui se in noſtro corpore auſus fuit per ſubdola machinamen- B ta tentare? Exaudi nos ô cuſtos hominum, hic nos ab illo indulgentia tua libera, qui nos trahere nititur ad gehennam: Cum illo ſortem non habeamus, vt tecum Domine habere poſſimus, vindica fabricam tuam ab illo qui deſtruit, damnari alios non faciat qui ſe ipſe damnauit, ſed potius ille cum ſuis pereat qui perdere cuncta feſtinat. Eia nunc chariſſimi fratres, feſtinate in ſcripturis ſanctis proficere, quando me cognoſciris, pro doctrinæ veſtræ copia, adiutorio dominicæ gratiæ tanta vobis & talia congregaſſe. Conferte nunc legentes viciſſitudinem rerum vt pro me Domino iugiter ſupplicare dignemini, quoniam ſcriptum eſt, Orate pro inuicem, vt ſalue- C mini. O inæſtimabilis pietas virtusque creatoris, quãdo in commune vtile eſſe promittitur, ſi pro nobis inuicem pio Domino ſupplicemus.

Dæmonis artes contra humanum genus.

Matth. 4.

Iac. 5.

TICHONII LIBER DE SEPTEM REGVLIS.

NEceſſarium duxi ante omnia quæ mihi videntur, Libellum Regularum ſcribere, & ſecretorum leges, veluti claueis & luminaria fabricare: ſunt enim quædam Regulæ myſticæ, quæ vniuerſæ legis receſſus obtinent, & veritatis theſauros aliquibus inuiſibiles faciunt. Quarum ſi ratio Regularum ſine inuidia, vt communicamus, accepta fuerit, clauſa quæque patefient, & obſcura dilucidabuntur, vt quis Prophetiæ vniuerſam ſyluam perambulans, his Regulis, quodammodo vt lucis tramitibus deductus, ab errore defendatur. Sunt autem Regulæ iſtæ.

1. De Domino & corpore eius. 2. De Domini corpore bipartito. 3 De Promiſſis & lege. 4. De Specie & genere. 5. De Temporibus. 6. De Recapitulatione. 7. De Diabolo & eius corpore.

DE DOMINO ET EIVS CORPORE, REGVLA PRIMA.

DOminum eiusque corpus, id eſt, Eccleſiam, Scriptura loquitur, ſola ratio diſcernit, dum quid cuique conueniat, perſuadet: ſed quia tãta eſt vis veritatis, extorquet. Alias vna perſona conuenitur, quam duplicem eſſe, diuerſa duorum officia edocent. Sic per Eſaiam. Hic, inquit, peccata
Iſa. 53. noſtra fert, & pro nobis dolet, & ipſe vulneratus eſt propter facinora noſtra. Deus tradidit illũ pro peccatis noſtris, &c. quæ in Dominum conuenire omni eccleſiæ ore celebratur: Sequitur autem & dicit de eodem. Et Deus vult eum purgare à plaga, & vult Deus à dolore auferre animam eius, oſtendere illi lucem, & formare illum prudentia. Nunquid ei quẽ tradidit pro peccatis noſtris, vult oſtendere lucem, & eum formare prudentia, cum ipſe ſit lux & Sapientia Dei, & non corpori eius? Quare manifeſtũ eſt, ſola ratione videri poſſe, quando à capite ad corpus tranſitum faciat. Daniel quoque lapidẽ de monte præciſum impegiſſe in corpus Regnorum mundi & in puluerem comminuiſſe Dominum dicit. Montem verò effectum, & impleuiſſe vniuerſam terram corpus eius. Non enim ſicut quidam dicunt, D in contumeliam Regni Dei, inuictæque hæreditatis Christi (quod non ſine dolore dico) Dominus totum mundum poteſtate, & non ſui corporis plenitudine occupauit. Dicunt enim eo monte mundum impletum, quod liceat Chriſtiano in omni loco, (quod antea nõ niſi in Syon licebat) offerre. Quod ſi ita eſt, non opus erat dicere, ex lapide montem effectum, & incrementis mundum cœpiſſe. Dominus enim noſter Chriſtus, ante mundi conſtitutionem, hanc habuit claritatem, & cum homo ille Dei filius fuerit, non paulatim vt lapis, ſed vno tempore accepit omnem poteſtatem in cœlo & in terra. Lapis autem incrementis factus eſt mons, & creſcendo terram

Dan. 2.

terram omnẽ texit. Quod ſi poteſtate impleſſet vni
uerſam terrã, non corpore: lapidi nõ compararetur.
Poteſtas enim, res eſt impalpabilis: lapis verò corp⁹
palpabile. Nec ſola ratione monſtratur corpus non
caput creſcere: ſed etiam Apoſtolica authoritate fir
Eph. c. 4. matur. Creſcimus, inquit, per omnia, in eum qui eſt
caput Chriſtus, ex quo omne corpus conſtructũ &
connexum, per omnẽ tactũ ſubminiſtrationis in mẽ
ſuram vniuſcuiuſque partis, incrementum corpo-
ris facit in ædificationem ſui. Et iterũ: Non tenetis,
caput, ex quo omne corpus per tactũ & coniunctio
nẽ conſtructum & ſubminiſtratũ, creſcit in incremẽ
tum Dei (Non ergo caput quod ex origine idem eſt,
ſed corpus creſcit ex capite). Ad propoſitum redea
mus. Scriptum eſt de Domino & eius corpore: quid
cui conueniat, ratione diſcernendum. Angelis ſuis
Pſal. 90. mandauit de te, vt cuſtodiãt te in omnibus viis tuis,
Matth. 4. in manibus ferãt te, ne offendas ad lapidem pedem
tuum. Super Aſpidẽ & Baſiliſcum ambulabis, & cõ-
culcabis Leonem & Draconem. Quoniam in me
ſperauit, eripiam eum, protegam eum, quoniam co-
gnouit nomen meum. Inuocauit me, & ego exau-
diam eum, cum eo ſum in tribulatione, eripiam eũ
& glorificabo eum. Longitudine dierum adimple-
bo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Nunquid
Iſa. 61. de cuius obſequio mandauit Angelis ſuis Deus, ei-
dem oſtendit ſalutare ſuum, & non corpori eius? Ite
rum: Sicut ſponſo impoſuit mihi mitram, & ſicut
ſponſam ornauit me ornatu. Verũ corpus dixit prius
quã ſexum ſponſi & ſponſæ. Sed quid in Dominum
quid in Eccleſiam conueniat, ratione cognoſcitur.
Et idem Dominus dicit in Apocalypſi: Ego ſum ſpõ
ſus & ſponſa. Et iterum: Exierunt obuiam ſponſo &
ſponſæ. Et iterum, quid capiti & corpori, ratione diſ
cernendum ſi per Eſaiam declaratur: Sic dicit Do-
minus Chriſto Domino meo: cuius ego tenui dex-
tram, exaudiant eum gentes. Sequitur & dicit, quod
non niſi corpori conueniat. Et dabo tibi theſauros
abſconditos inuiſibiles, aperiam tibi vt ſcias quo-
niam ego ſum Dominus, qui voco nomen tuũ Deus
Iſrael, propter Iacob puerum meum, & Iſrael electũ
meum. Propter teſtamentum enim, quod diſpoſuit
patribus, ad agnoſcendum ſe Deus aperit corpori
Chriſti theſauros inuiſibiles, quod oculus non vidit
nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, ſed
obturati hominis, qui non eſt in corpore Chriſti. Ec
cleſiæ autem reuelauit Deus per Spiritum ſanctum
iſta quidem, quamuis hoc gratiæ Dei ſit. Adhibita
tamen ratione, aliquando facilius videntur. Sunt a-
lia in quibus huiuſmodi ratio minus claret, eo quòd
ſiue in Domino, ſiue in corpore eius rectè cõueniat
dictum. Quamobrem ſola & maiore gratia videri
poſſunt. Sic in Euangelio. Modò, inquit, videbitis fi-
lium hominis, ſedentem ad dextram virtutis, & ve-
nientem in nubibus cœli. Alio loco dicit: Non viſu-
ras venientem in nubibus cœli, niſi nouiſſimo tan-
tum die, plangentes omnes tribus terræ. Et tunc vi-
debunt Filium hominis venientẽ in nubibus cœli.
Matt. 25. Vtrumque autem fieri neceſſe eſt. Sed primò, corpo
ris eſt aduentus, id eſt, Eccleſiæ iugiter venientis in
eadem claritate inuiſibili: deinde capitis, id eſt, Do-
mini in manifeſta claritate. Si enim diceret, Amodò
videbitis venientem, ſolius corporis intelligendus
eſſet aduentus. Si autem, videbitis capitis aduentus.
Nunc verò amodò, inquit, videbitis venientem, quo
niam corpore ſuo iugiter venit natiuitate & ſimiliũ

A passionum claritate. Si enim renati, Chriſti membra
efficiuntur, & membra quæ corpus efficiunt, Chri-
ſtus eſt qui venit, quoniam natiuitas aduentus eſt, ſi-
cut ſcriptum. Illuminat omnem hominem venien-
tem in hunc mundum. Et iterum, generatio vadit, &
generatio venit. Et iterum: Sicut audiſtis, quia *Ioh. 1.*
Antichriſtus venit, Iterum de eodem corpore:
Si enim iſte qui venit, alium Chriſtum prædicat. Vn
de Dominus, cum de ſigno aduentus ſui interroga-
retur, de illo aduentu ſuo cœpit diſputare, qui ab ini
mico ſignis & prodigiis imitari poteſt: Cauete in-
quit, ne quis vos ſeducat. Multi enim venient, in no
mine meo, id eſt in nomine corporis mei. Nouiſſi-
mo autem aduentu Domini, id eſt, conſummatio-
B nis totius aduentus eius, nemo, vt aliqui putant, me
reretur. Sed quo plenius iſta dicantur, ordini ſuo re-
linquamus. Nec illud erit abſurdum, quod ex vno
totum corpus volumus intelligi, vt Filium hominis,
Eccleſiam, quoniam Eccleſia, id eſt filij Dei redacti *2. Theſſ. 2*
in vnum corpus, dicti ſunt filius Dei, dictus vnus ho
mo, dicti etiã Deus, ſicut per Apoſtolum: ſuper om-
ne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Qui dicitur
Deus: Eccleſia eſt. Quod autem colitur: Deus ſum-
mus eſt: vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, quod
ipſe ſit Deus: id eſt, quod ipſe ſit Eccleſia. Quaſi dice
ret: In templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, quod ipſe ſit
Dei templum. Aut in Deũ ſedeat, oſtendens ſe, quod
C ipſe ſit Deus. Sed hunc intellectum non minus vt no
uimus, voluit obſcurare Daniel de rege nouiſſimo:
In dominum, inquit, locus eius glorificabitur: id eſt,
clarificabitur veluti Eccleſia in loco Eccleſiæ in lo-
co ſancto, abominatione vaſtationis: in Deum, id eſt
in Eccleſiam ſubornauit. Et Dominus totum popu-
lum, ſponſam dicit & ſororem. Et Apoſtolus virgi- *Eph. 4.*
nem ſanctam, & aduerſum corpus, hominem pecca
ti. Et Dauid totã, Chriſtum, Eccleſiam dicit: Faciens
miſericordias Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius vſ-
que in ſeculum. Et Apoſtolus Paulus: Corpus Chri-
ſti, Chriſtum appellat. Sicut enim vnum corpus eſt,
membra autem habet multa. Omnia autem mem-
D bra ex vno corpore, cũ ſint multa, vnũ corpus eſt: *1. Cor. 12*
ſic & Chriſt⁹, id eſt, Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia.
Iterum: Gaudeo in paſſionibus pro vobis: & repleo, *Col. 1.*
quæ deſunt preſſurarũ Chriſti, id eſt, Eccleſiæ. Nihil
enim defuit Chriſti paſſionibus: quoniã ſufficit diſ-
cipulo, vt ſit ſicut magiſter eius. Sic ergo aduentum
Chriſti pro locis accipiemus. Item in Exodo, om-
nes filios Dei, vnum filium: & omnes primogenitos
Ægyptiorum, primogenitum eſſe, ſic Deo dicente,
cognoſcim⁹, Hæc dices, inquit, Pharaoni: Hæc dicit
Dominus: Filius meus primogenitus Iſrael. Dixit au
tem: Dimitte populũ meum, vt ſeruiat mihi, Tu au- *Exod. 11. & 12.*
E tem noluiſti, dimittere eum. Vnde ergo, Ecce ego oc
cido filium tuum primogenitum. Et Dauid, vineam
Domini, vnum filium, ſic ait. Deus virtutum con-
uertere, reſpice de Cœlo, & vide, & viſita vineam
iſtam: & perfice eam, quam plantauit dextera, & fi-
lium hominis, quem confirmaſti tibi. Et Apoſtolus
filium Dei dicit: qui filio Dei mixtus eſt: Paulus *Rom. 1.*
ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus
in Euangelium Dei, quod antè promiſerat per Pro-
phetas ſuos, in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui fa-
ctus eſt ei, ex ſemine Dauid ſecundum carnem.
Qui prædeſtinatus eſt filius Dei, in virtutem ſecun-
dum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione
mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri. Si dice-

re,de filio ſuo, vt ex reſurrectione mortuorum: vnū
filium oſtenderet. Nūc autem de filio inquit ſuo, ex
reſurrectione mortuorū Ieſu Chriſti, Domini noſtri
Sed qui factus ſit filius Dei ex reſurrectione Chriſti,
Rom. 1. apertius oſtendit de filio ſuo, quia factus eſt ei ex ſe
mine Dauid ſecūdū carnem, qui prædiſtinatus eſt fi-
lius Dei. Dominus etenim noſter, non eſt prędeſti
ſtinatus filius Dei, quia Deus eſt, & coæqualis eſt Pa
tri: ſed qui ex eo creatus eſt: hoc eſt, Sed ille, cui ſecū
dū Lucam dicit in Baptiſmo: Filius meus es tu, ego
hodie genui te. Qui ex ſemine Dauid mixtꝰ eſt prin
cipali Spiritui, & factꝰ eſt ipſe filiꝰ Dei, ex reſurrectio
ne Domini noſtri Ieſu Chriſti: id eſt, dum reſurgit in
Chriſto ſemen Dauid, non ille, de quo ait ipſe Da-
uid, Sic dicit Dominꝰ Domino meo. Itaq; facti ſunt
duo, vna caro: Verbū caro factū eſt, & caro Deꝰ: quia
Ioan. 1. nō ex ſanguine, ſed ex Deo nati ſumus. Apoſtolus di
Ephe. 5. cit. Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc, ma-
gnum eſt. Ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia.
Vnū nāque ſemen promiſit Deus Abrahæ: Vt quan
ticunq; Chriſto miſcerentur, vnus eſſent in Chriſto,
ſicut Apoſtolus dicit: Omnes vos, vnū eſtis in Chri-
ſto Ieſu. Si autem vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu: er-
go Abrahæ ſemen eſtis, & ſecundum promiſſionem
hęredes. Diſtat autem, inter, vnum eſtis: & vnꝰ eſtis.
Quotienſcunque alter alteri voluntate miſcetur
vnum ſunt. Sicut Dominus dicit: Ego & Pater, vnū
ſumus. Quotienſcunque autem & corporaliter mi-
ſcentur, & in vnam carnem duo ſolidantur: vnum
ſunt corpus. Itaq; in capite ſuo filius eſt Dei: & Deꝰ
in corpore ſuo, filius eſt hominis, qui quotidie naſ-
cendo venit, & creſcit in templum ſanctum Dei.
Templum enim bipartitum eſt. Cuius pars altera,
quamuis lapidibus, magnis extruatur, deſtruitur: ne
que in eo lapis ſuper lapidem relinquetur. Iſtius no-
De Domi bis iugis aduētus cauendus eſt: donec de medio eius
ni corpore diſcedat Eccleſia.
bipartito. Regula bipartiti corporis Domini, multò neceſſa
Regula ſe rior, & à nobis tantò diligentius perſpicienda, & per
cunda. omnes ſcripturas, ante oculos habēda eſt. Sicut enim
vt ſuprà dictum eſt, à capite ad corpus ratione ſola
videtur: ita à parte corporis ad partem, à dextra ad
ſiniſtram vel à ſiniſtra ad dextram reditus, in ſupra
dicto capite claret, nō enim dicit vni corpori: The-
ſauros aperiam tibi inuiſibiles, vt ſcias quoniam e-
go ſum Deus, & aſſumam te, & adiecit: Tu autem
me non cognouiſti, quoniam ego ſum Deus, & non
Iſa. 45. eſt alius abſque me Deus, & neſciebas me. Nunquid
licet vnum corpus alloquatur, in vnam mentem cō
uenit, theſauros inuiſibiles aperiam tibi vt cognoſ-
cas quoniam ego ſum Deus, propter puerum meum
Iacob: & tu autem me non cognouiſti? In eodem: &
non accepit Iacob, quod Deus promiſit. Aut in vnā
mentem non conuenit? Tu autem me non cognoui
ſti, & neſciebas me: Neſciebas enim, non dicitur ni-
ſi ei qui iam ſcit. Non cognouiſti autem illi, dicitur
qui licet ad hoc vocatus ſit, vt cognoſceret, & eiuſ-
dem corporis ſit viſibiliter, & eo labiis quidem ap
Iſa. 42. propinquet: corde tamen ſeparatus ſit: huic dicit, tu
autem me non cognouiſti. Iterum: ducam cæcos in
viam quam non nouerunt, & ſemitas quas non co-
gnouerunt calcabunt: & faciam illis tenebras in lu-
cem, & praua in directum. Hæc verba faciam, &
nō derelinquam eos: Ipſi autē conuerſi ſunt retrò.
Nunquid, quos dixit non derelinquam, iidem con-
uerſi ſunt retro, & non pars eorum? Iterum dicit
Dominus ad Iacob: Noli timere. quia tecum ſum.
A Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occiden-
te colligam te. Dicam Aquiloni, adduc: & Aphrico, Bar. 5.
noli vetare. Adduc filios meos de terra longinqua,
& filias meas à ſummo terræ, omnes in quibus vo-
catum eſt nomen meum. In gloria enim mea paraui
illum, & finxi illum, & produxi plebem cæcam, &
oculi eorum ſunt ſimiliter cæci, & ſurdas aures ha-
bent. Nunquid, quos in gloriam ſuam parauit, iidē
ſunt cæci & ſurdi? Iterum: Patres tui primi & prin-
cipes eorum, facinus admiſerunt in me, & inquina-
uerunt principes tui ſancta mea, & dedi perire Ia-
cob, & Iſrael in maledictū. Nūc audi me puer meus
Iacob, & Iſrael quem elegi. Oſtendit illi Iacob de-
B diſſe perire, & Iſrael in maledictum, quē non elege-
rat. Iterum: Finxi te puerum meum, meus es tu Iſ-
rael: noli obliuiſci mei. Ecce enim deleui velut nubē
facinora tua, & ſicut nimbum peccata tua. Conuer-
tere ad me, & redimam te. Nunquid, cuius peccata,
deleuit, cui dicit, meus es tu. Et, ne obliuiſcatur ſui:
commemorat eidem, & dicit, conuertere ad me: aut
alicuius antequam conuertatur, peccata delentur?
Iterum: ſcio, quoniā reprobatus reprobaberis: ꝓp
ter nomen tuum, oſtendam tibi dignitatem meam,
& præclara mea ſuperducam tibi. Nunquid repro-
bato oſtendit dignitatem ſuam, & præclara ſua in-
ducit ei? Iterum, non ſenior, non Angelus, ſed ipſe
C conſiderauit eos propter quod diligeret eos, & par-
ceret illis. Ipſe redemit illos, & aſſumpſit illos, & exal
tauit illos, omnes dies ſęculi. Ipſi autē contumaces
fuerunt & exacerbauerunt Spiritum ſanctum. Quos
omnes dies ſeculi exaltauit, quo tempore fuerunt
contumaces, aut exacerbauerūt Spiritum ſanctum?
Iterum apertè Deus vni corpori firmitatē, & interi-
tum promittit, dicens. Hieruſalem ciuitas diues, ta-
bernacula tua non commouebuntur, neque agita-
buntur pali tabernaculi tui in æternum tēpus, neq;
funes eius rumpentur. Et adiecit, rupti ſunt funes
tui quia non valuit arbor nauis tuæ, inclinauerunt
tua vela, & non tollet ſignū, donec tradatur in perdi
D tionē. Iterum oſtendit breuiter bipartitum Chriſti
corpus. Fuſca ſum & decora. Abſit enim, vt Eccleſia
quę non habet maculā aut rugā, quā Dominus ſuo
ſanguine mundauit, aliqua ex parte fuſca ſit, niſi in
parte ſiniſtra per quā nomen Dei blaſphematur in
gentibus: alias, tota ſpecioſa eſt: ſicut dicit. Tota ſpe
cioſa es, proxima mea, & reprehenſio nulla eſt in te.
Etenim dicit, qua de cauſa ſit fuſca & ſpecioſa, vt ta-
bernacula Cedar, & pelles Salomonis. Duo taberna
cula oſtendit. Regiū & ſeruile. Vtrunque tamen ſe- Cant. 1.
men Abrahæ. Cedar enim, filius eſt Iſmael. Alio deni
que loco, cum iſto Cedar, id eſt, cum ſeruo ex Abra-
hā, diurnā manſionem ſic ingemit Eccleſia dicens.
E Heu me, quia peregrinatio mea longinqua facta eſt.
Habitaui cum tabernaculis Cedar, multum peregri
nata eſt anima. Cum odientibus pacem, eram paci-
ficus, cùm loquerer illis, debellabant me gratis. Nō
poſſum autem dicere, tabernaculum Cedar, præter
Eccleſiam eſſe. Ipſe enim. Tabernaculum Cedar &
Salomonis. Vnde fuſca ſum & decora. Non enim Ec
cleſia in his qui foris ſunt, fuſca eſt. Hoc myſte-
rio Dominus in Apocalypſi ſeptem Angelos dicit,
id eſt, Eccleſiam ſeptiformem, nunc ſanctos & præ-
ceptorum cuſtodes, nunc eoſdem & multorum cri
minum reos, & pœnitentia dignos oſtendit. Et in
Euangelio vnum præpoſitorum corpus, diuerſi me-
riti ma-

23

riti manifeſta, dicens. Beatus ille ſeruus, quem adueniens Dominus illius, inuenerit ita facientem. *Luc. 12.* Et de eodem: ſi aotem ille ſeruus, qoem Dominus diuidit in duas partes: Dico. Nunquid omnem *Matt. 24* diuidit, aut findet? Denique totum non totum: ſed partem eius cum hipocritis ponet. In vno enim, corpus oſtendit. Hoc itaque corpus accipiendū eſt per omnes ſcripturas, ſicubi Deus dicit, ob meritū Iſrael periturū, aut hæreditatem ſuam execrabilem. Apoſtolus enim copioſè ita diſputat, maxime ad Romanos, *Iſa. 65.* in parte accipiendum, qoicquid de toto corpo- *Rom. 10.* re dictum eſt. Ad Iſrael, inquit, dicit: Tota die expan- *Rom. 11.* di manus meas ad plebem contradicentem. Et vt oſtenderet de parte dictum: Dico inqnit: Nūquid repulit Deus plebē ſuā? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abrahę, tribu Beniamin. Non repulit De⁹ plebem ſuā, quam præſciit. et poſtquā docuit, quemadmodum hęc locutio intelligenda eſſet: eodem genere locutionis oſtendit, vnū corpus & bonū eſſe & malum, dicens: Secundū euangelium quidem inimici propter vos: ſecundum electionem autem, dilecti propter Patres, Nunquid idem dilecti, qui inimici? aut poteſt in cauſa vtrunquè conuenire? Ita Dominus in omnibus ſcripturis, vnum corpus ſeminis Abrahę in omnibus gentibus creſcere & florere atque perire teſtatur.

De promiſſis & lege. Regula tertia.

Auctoritas Diuina eſt: neminē aliquando ex operibus legis iuſtificari potuiſſe. Eadē auctoritate firmiſſimum eſt, non debuiſſe qui legem facerent, & iuſtificarentur, Scriptū eſt: Quæcunq; lex loquitur: his dicit qui in lege ſunt, vt omne os obſtruatur, & ſubiectus fiat omnis mūdus Deo. Quia non iuſtificatur ex lege, omnis caro in conſpectu eius. Per legem enim agnitio peccati. Iterum: Peccatum, veſtri non dominabitur. Nō enim eſtis ſub lege. Iterum: et nos in Chriſtum credimus, vt iuſtificemur ex fide, & nō ex operibus legis. Iterum: Si enim data eſſet lex, quę poſſet viuificare: omnimodò ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit Scriptura, omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Sed dicet quis, A Chriſto, & infra non iuſtificat lex: ſuo tamē tempore iuſtificauit. Huic occurrit authoritas Apoſtoli Petri, qui, cùm gentes à fratribus cogerentur ſub iugo legis, ſic ait. Quid tentatis Dominum *Act. 15.* imponere volētes iugum ſuper collum diſcentium: quod neque patres noſtri, neque nos potuimus portare? et Apoſtolus Paulus, Cum eſſemus, inquit, in carne: paſſiones peccatorum quæ per legem ſunt, operabantur in membris noſtris, vt fructum afferrēt morti. et cōtra, idem Apoſtolus dicit: In Iuſtitia quæ ex lege eſt, cōuerſat⁹ ſum ſine querela. Quod ſi tāti Apoſtoli auctoritas deeſſet: quid dici potuit contra *Ioh. 1.* teſtimonium Domini dicentis: ecce verè Iſraelita in qoo dolus non eſt? Quod & ſi Dominus hoc teſtimonium non dignaretur perhibere: quis tam ſacrilegus, quis tam tumore ſtuporis elatus, diceret, Moyſen & Prophetas, vel omnes ſanctos iuſtitiam non feciſſe, aut iuſtificatos non eſſe, cum Scriptura dicat *Luc. 1.* de Zacharia & vxore eius, erant iuſti ambo in conſpectu Dei: ambulantes in omnibus mandatis & iu- *Luc. 5.* ſtificationibus Dei ſine quærela. Et Dominus non venerit vocare iuſtos ſed peccatores? Lex autem, quomodo iuſtificari potuit à peccato, quæ ad hoc data eſt, vt peccatum multiplicaretur, ſicut ſcriptū eſt: Lex autem ſubintrauit, vt multiplicaretur peccatum? Illud autem ſcire debemus & tenere, nun-

quam omnino interceptum eſſe ſemen Abrahæ, ab A Iſaac vſque ad hodiernum. Semē autem Abrahæ nō carnale, ſed ſpirituale, quod non ex lege eſt, ſed ex promiſſione eſt. Alterum enim ſemen carnale eſt: quod ex lege eſt à monte Syna, quod eſt Agar in ſer- *Gal. 4.* uitute generans. Ille quidem qui ex ancilla, carnaliter natus eſt. Qui autem ex libera: ex promiſſione. Non eſſe autem ſemen Abrahę: niſi quod ex fide eſt Apoſtolus dicit, Cognoſcitis ergo, quoniam qui ex fide ſunt: hi ſunt filij Abrahæ? Et iterum: Vos autem fratres, ſecundum Iſaac, promiſſionis filij eſtis. Semen ergo Abrahę, non ex lege, ſed ex promiſſione *Rom. 9.* eſt, quod ex Iſaac iugiter manſit. Si autem conſtat ſemen Abrahæ, ante legem fuiſſe, & illud eſſe ſemen B Abrahæ, quod ex fide eſt, cōſtat, quia nonqoam foit ex lege: Non enim potuit ex lege eſſe, & ex fide. Lex enim & fides, diuerſa res eſt. Quia lex non eſt fidei, ſed operum. Sicut ſcriptum eſt. Lex non eſt ex fide: ſed qui fecerit ea, viuet in eis. Abraham ergo fide ſemper filios habuit: lege nunquam. Non enim ex lege promiſſio eſt Abrahæ, aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei. Si enim qui per legem, ipſi ſunt hæredes, vacua eſt fides, & vacua eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Si ergo nec fides, nec promiſſio Abrahæ deſtrui poteſt, ab ortu ſui iugiter manſit. Nec, data lege, impedita eſt, quo minus Abrahæ filij ſecundum promiſſionem fi- C dei generentur. Dicit enim Apoſtolus, poſt quadringentos & triginta annos datam legem non obfuiſſe nec deſtruxiſſe promiſſionem. Si enim ex lege: iā nō ex promiſſione. Abrahæ autem, per repromiſſionem donauit Deus. Et alio loco: Lex ergo aduerſus promiſſa Dei? Abſit. Videmus legē ad promiſſa non pertinere, nec aliquando alteram in alteram impegiſſe, ſed vtramque ordinem ſuum tenuiſſe. quia ſicut lex nonquam fidei obfuit, ita nec fides legem deſtruxit. Sicut ſcriptum eſt. Legem ergo deſtruimus per fi- *Rom. 3.* dem? Abſit: ſed legem ſtatuimus, id eſt, firmamos. Inuicem namque firmant. ergo filij Abrahæ non ex lege ſunt, ſed ex fide per repromiſſionem. Quærendū D autem quemadmodum hi qui ex operibus legis negantur potuiſſe iuſtificari: in lege poſiti, & legem operantes, iuſtificati fuerint? Quærendum prætereà, cur poſt promiſſionem fidei quæ nullo modo deſtrui poteſt, data eſt lex quæ non eſt ex fide ex cuius operib⁹ cū nemo iuſtificaretur: qootquot ex operib⁹ legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim. *Deu. 27.* Maledictus, qui non permanſerit in omnibus quæ *Gal. 3.* ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Apoſtolus denique huic quęſtioni proſpiciens, cum aſſerat omnimodo filios Abrahæ dono Dei ſemper fuiſſe per fidem, non per legē factorum: ex alterius perſona reſpondit ſibi, dicēs: Quid ergo lex factorum? Id eſt, Si E ex fide, filij: cur data eſt lex factorum, cū ſufficeret promiſſio generandis filiis Abrahę, & fide eſſent nutriendi? quia iuſtus ex fide viuit. Antequā enim ſe interrogaſſet: Quid ergo lex factorum? iā dixerat, vt viuerent, qui ex fide iuſtificari non poſſent, hoc modo: Quoniam autem ex lege nemo iuſtificatur apud *Rom. 1.* Deum: iuſtus autem, ex fide viuit. Oſtendit præte- *Gal. 3.* reà, dictum eſſe per Prophetam, ex fide viuit: vt manifeſtum fieret, quemadmodum viuerēt, qui legem facere nō poſſent. Sed minus locet, quid ſit: Iuſtus ex fide viuit. Non enim potuit quiſquam iuſtus in lege poſitos viuere: niſi opera legis feciſſet, & omnia opera. Sin minus: maledictus eſſet. Dedit Deus

legem:& dixit:Non concupiſces:Statim occaſione
Exo. 20. accepta:peccatũ, per mandatũ operatum eſt omnẽ
Deut. 5. concupiſcentiam. Neceſſe eſt enim paſſiones pec-
Rom. 7. catorum, quæ per legem ſunt, operati in membris
eius, qui in lege eſt. Propterea enim data eſt:vt abun
darer peccatum. Quia virtus peccati, lex. Venunda
Ibid. tus autem ſub peccato: iam non quod vult, opera-
tur bonum:ſed quod non vult, malum. Conſentit
enim legi, ſecundum interiorem hominem: Expu-
gnatur autem aliter lege membrorum, trahitur
que captiuus, neque aliquando liberari potuit: niſi
ſola gratia per fidem. Eſt autem, magnum crimen
perfidiæ, nõ attendiſſe genus armorum, quibus vio-
lentia peccati expugnaretur: & econtra, magnificę
fidei eſt, inquiſiſſe & vidiſſe. Eſt ergo ſacrilega mens
& malè de Deo ſentiens, quæ cùm legem nullo mo
do humanitus poſſe fieri, & ad vlciſcendum para-
tam videret: nõ intellexerit eſſe aliquod remedium
vitæ: nec fieri potuiſſe, vt bonus Deus qui ſciebat le
gem non potuiſſe fieri, alterum vitæ aditum non re
liquiſſet, & aduerſum homines quos ad vitã fecerat
vndique verſum, vitæ vias clauſiſſet. Hoc, fides non
tulit, non admiſit. Sed cum infirmitate carnis, & vir
tute peccati vrgeretur: Deus dedit claritatem. Sciẽs
Dominum bonum & iuſtum, & viſcera ſuæ miſera-
tionis, contra opera manuum ſuarum non clauſiſſe:
intellexit eſſe iter ad vitam, & faciendæ legis reme
dium vidit. Deus enim cum diceret: Non concupiſ-
ces: non denudauit quemadmodum id prouenire
poſſet, ſæuerè atque deciſè dixit: Non concupiſces:
Quoniam id fide repetiendum reliquit. Si enim mã
daret, à ſe prouentum poſtulari, & legem deſtruxe-
rat & fidem. Vt quid enim legem daret, ſi legem in
omnibus factorum polliceretur? Aut quid fidei re-
linqueretur: ſi fidem, auxilium pollicendo, præueni-
ret? Nunc autem bono fidei dedit legem miniſtram
mortis: vt amatores vitæ, fide vitam viderent: & iu-
ſti, fide viuerent, qui opus legis non ex ſua virtute,
ſed ex Dei dono fieri poſſe crederent. Lex, enim à
carne fieri non poteſt: quæ cum facta non fuerit, pu
nit. Quæ ergo ſpes homini, faciendæ legis, & fugien
dæ mortis: niſi opis & miſericordiæ Dei, quam fides
inuenit? Caro, legi Dei ſubiecta non eſt, neque enim
poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non
Rom. 8. poſſunt. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu,
ſiquidem Spiritus Dei in vobis eſt. Si quis autẽ Spiri
tum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Oſtendit ſpi
ritũ Dei & Chriſti, idem eſſe. Oſtendit præterea, qui
Spiritũ Dei habuerit, in carne non eſſe. Si ergo vnus
eſt Spiritus Dei & Chriſti: Prophetæ & Sancti qm̃
Spiritum Dei habuerunt, Spiritũ Chriſti habuerũt.
Si Spiritum Dei habuerunt, in carne non fuerũt, &
legẽ fecerunt. Quia caro eſt inimica in Deum, & le-
gi eius ſubiecta nõ eſt. Qui ergo ad Deũ confugit, ac
cepit Spiritum Dei, quo accepto, mortificata eſt ca-
Gal. 3. ro. Qua mortificata, potuit facere legem, ſpiritualis
1. Tim. 1. liberatus à lege: quia iuſto non eſt poſita. Et iterum:
Si ſpiritu Dei agimini, non eſtis ſub lege. Quare ma
nifeſtum, quia patres noſtri, qui ſpiritũ Dei habue-
runt, nõ fuerunt ſub lege. Quãdiu eñ quis in carne
eſt, Spiritũ Dei nõ habet, & dominatur ei lex. Si au-
tem tradiderit ſe gratiæ: moritur legi, & facit in illo
legem Spiritus, mortua carne quæ legi Dei ſubiecta
eſſe non poteſt. Quod enim gerebatur: id etiam
nunc geritur. Nõ enim quia ſub lege non ſumus: ceſ

ſauit interdictio illa concupiſcentiæ, & non ma-
A gis aucta eſt. Sed nos in reuelatam gratiam con-
currimus per fidem, edocti à Domino, opus legis de Mat. 21.
eius miſericordia poſtulare & dicere: Fiat voluntas Luc. 11.
tua, Et, Libera nos à malo. Illi autem in non reuela-
tam per eandem fidem coacti metu mortis, quã mi-
niſtra lege parato gladio intentari videbãt, lex data,
eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt & euan-
gelizare fidem. Antea verò, lex cogebat in fide: quia
ſine lege non poſſit exprimi fides ad exquirendam
Dei gratiam, eò quod peccatum, virtutem non ha-
beret. Data verò lege, paſſiones quę per legem ſunt,
operabantur in membris noſtris, vrgentes in pecca-
tum, vt vel neceſſitate vrgerentur in fide quę implo
B raret gratiam Dei in auxilio tolerantiæ. Cuſtodiam
carceris paſſi ſumus, lege minante mortem, & vndi
que verſum inſuperabili muro ambiẽtem, cuius am
bitus ſola vna ianua fuit, gratia. Huic ianuæ cuſtos,
fides præſidebat: vt nemo illum carcerem effugeret
niſi cui fides aperuiſſet: & qui hanc ianuam non pul
ſaret intra ſepta legis moreretur. Legem pedagogũ
paſſi ſumus, qui nos cogeret ſtudere fidei, qui nos Gal. 3.
cogeret in Chriſto. Dicit enim Apoſtolus, propte-
rea datam legem, vt nos cuſtodia ſui concluderet in
fidem, quantum futurum erat reuelari in Chriſto
qui eſt finis legis, quo vixerunt omnes qui fidẽ gra-
tiæ Dei exquiſierunt. Prius inquit, quàm veniret fi-
C des, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem,
quam futurum erat reuelari. Lex itaque pedagogus
noſter fuit in Chriſto: vt ex fide iuſtificemur. Lex, in-
quam, fidei erat demonſtratrix. Sed dicit quis: ſi in
vtilitate fidei, data eſt lex, cur non ab origine ſemi-
nis Abrahæ, ſiquidem iuge fuit? Re vera, iuge fuit. Iu
gis & fides, vt genitrix filiorum Abrahæ. Iugis & lex
per dinoſcentiam boni & mali. Sed poſt promiſſio-
nem filiorum Abrahæ, multiplicatis eis ſecundum
carnem, multiplicandum erat & ſemen Abrahæ,
quod non eſt ex fide. Quæ multiplicatio, euenire
non poſſit ſine adiutorio legis multiplicatę, vt mul-
titudo, in fidem necdum reuelatam ſicut (iam dictũ
D eſt) vel neceſſitate deduceretur. Prouidentia itaque
Dei, factum eſt augendo gubernandoque ſemen
Abrahæ, vt ſeueritate & metu legis, multi compel-
lerentur in fidem, & ſemen fulciretur vſque ad fidei
reuelationẽ. Lex autem ſubintrauit, vt multiplicare
tur peccatũ. Vbi, inquit, multiplicatum eſt peccatũ:
ſuperabundauit gratia. Non dixit, nata eſt: ſed
ſuperabundauit. Ab initio enim data eſt fugientibus Rom. 5.
legis moleſtias atque dominiũ. Abundauit autẽ mul 1. Tim. 1.
tiplicata lege, ſuperabũdauit vero in omnem carnẽ,
reuelata in Chriſtum, Qui veniens reſtaurare quæ
in cœlo, & quæ in terra, Euãgelizauit fidem his qui
proximè & qui longè, id eſt peccatoribus Iſrael & Ephe. 2.
E gentibus. Iuſti enim Iſrael ex fide, in eandem fidem
vocati ſunt. Idem namque ſpiritus, eadem fides, ea-
dem gratia per Chriſtum ſemper data eſt. Quorum
plenitudinem: veniens, remoto legis velamine, om-
ni genti largitus eſt, quę modo, non genere à fu-
turis differebant. Aliter enim nunquam fuit ſemen
Abrahę. Quod ſi quiſquam prȩter fidem iuſtificatus
eſt: filius Abrahę non fuit. Quoniã filius Abrahę di-
ci nõ poteſt: ſi ex lege, & nõ ſicut Abrahã, ex fide iu- Rom. 4.
ſtificat⁹ eſt. Ab eadẽ namq; imagine gratiæ & Spiritus,
in eãdem tranſiſſe Eccleſiam, docet Apoſtolus di-
cens. Nos autem omnes, reuelata facie, gloriam
Dei

Dei ſpeculantes, in eandem imagioem commuta-
mur, à claritate in claritatem. Dicit & ante paſſio-
nem Domini gloriã fuiſſe, & negat ex lege excludi,
id eſt, exprimi, produci, & effici potuiſſe. Vnde, ma-
nifeſtũ eſt, ex fide fuiſſe. Vbi ergo, inquit, gloriario?
Rom. 3. Excluſa eſt. Per quam legem? Et nunquid operum?
Non. Sed per legem fidei. Quid enim Scriptura di-
Gen. 15. cit? Credidit Abraham Deo, & reputarum eſt ei in
Pſal. 105. iuſtitiam. Ad gloriam ex eadem gloria tranſiuimus:
Rom. 4. quæ non fuit ex lege. Si ex operibus fuit, habet glo-
riam, ſed non ad Deum. Etenim impoſſibile eſt, ſine
gratia Dei, habere aliquam gloriam. Vna eſt enim
gloria, & voo genere ſemper fuit. Nemo enim vicit,
niſi cui Deus vicerit, quod non eſt ex lege: ſed qui
fecerit. In fide autem, Deus infirmom facit aduerſa-
rium noſtrum. Propterea, qoi gloriaror, in Domino
1. Cor. 10 glorietur. Si enim quod vincimus, ooſtrum non eſt:
oó eſt ex operibus, ſed ex fide. Nihil eſt igitur, quod
ex oobis gloriemur. Nihil enim habemus, quod nó
1. Cor. 4. accepimus. Si ſumus, ex Deo ſumus: vt magnirudo
virturis, ſit Dei, & non ex nobis. Omne opus noſtrũ,
fides eſt. Quæ quanta fuerit: tantum Deus operatur
in nobis. Cum in hoc gloriatur Salomon ſciſſe non
Sap. 8. ex homine, ſed ex Dei dono eſſe hominis continen-
tiam: cum ſciui, inquit, quia aliter non poſſum eſſe
continens niſi Deus dederit. Et hoc ipſum erat ſa-
pientiæ: ſcire, cuius hoc donum eſſet. Adij Dominũ,
& deprecatus ſum. Iudicio Salomonis credendum
eſt, ooo ex operibus, ſed ex gratia Dei, omnes iuſtifi-
catos qui ſcierunt opus legis à Deo implendum,
quo poſſint gloriari. Dicit autem Apoſtolus, qoem-
admodum omnis caro non glorietur in coospectu
1. Cor. 3. Dei. Mali omoimodo, quod Deum non cognoue-
runt: iuſti, quod oon ſuum, ſed Dei ſint opus. Inuti-
lia, inquit, & abiecta elegit Deus: & quæ nó ſunt, vt
1. Cor. 1. ea, quæ ſoot, euacuarentur, vt non glorietur in con-
ſpectu Dei, omnis caro. Ex ipſo autem vos eſtis, in
Chriſto Ieſu qui factus eſt vobis ſapientia à Deo &
iuſtitia & ſanctimonia, & redemptio: vt ſecundum
quod ſcriptom eſt: Qui gloriatur: in Domino glo-
Rom. 3. rietur. Et iterum: Gratia eſtis ſaloati per fidem, &
& 5. hoc non ex vobis. Dei donum eſt, non ex operibus
ne fortè quis glorietur. Ipſius enim ſumus figmen-
tum, creati in Chriſto. Sic nulla caro aliqoando ex
lege, id eſt, ex operibus iuſtificari poteſt, vt omnis
iuſtus ex Deo gloriam baberet. Eſt aliud, quod ne-
mo glorietur in coospectu Dei. Deus enim ſic ſuis
operator: vt ſit quod & dimittat. Nemo eſt enim
mundus à ſorde, nec ſi vnius diei ſit vita eius. Et Da-
uid dicit. Non introẽas in iudicio cum ſeruo too,
Pſal. 42. qoonîam oon iuſtificabitur in conſpectu tuo, vioẽs.
3. Reg. 8. Et Salomon in dedicatione templi: Non eſt, inquit,
2. Paral. 6 homo qui non peccauit. Et iterum: tibi ſoli deliqui.
Pſal. 50. Quis enim gloriabitor, caſtum ſe babere cor? Aut
Prou. 20. quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? Parum
fuit de corde caſto, id eſt, à cogitationibus: niſi &
peccato ſe mundum nemo gloriaretur. Omnis vi-
Pſal. 102. ctoria non ex operibus, ſed Dei miſeratione conce-
Heb. 2. ditur, ſicut ſcriptum eſt: Qui te coronat in miſera-
2. Mach. tione & miſericordia. Et mater martyrum, filio ſuo
ſic dicit, vt in illa miſeratione cum fratribus tuis te
recipiam. Iuſti autem perfeceruot volontatem Dei
voto atque cooatu, qui nituntur & concupiſcunt
Deo ſeruire, non tamen in lege. Quæ ſi iuſtificaſſet,
omnes iuſti vnius eſſent meriti, quia parem de om-
nibus exigit obſeruationem. Sin minus: operaretur
roale dictio. Si aotem diſparis erat meriti: quis quã-
A tum credidit ſibi dari, tantum gratiæ Dei miſericoris
accepit, transformatus à gloria in gloriam, ſicut à
Dei ſpiritu, id eſt, ex eodem in eundem? Tale eſt e-
nim quia poſt Chriſtum fides data eſt: quale, quia
Spiritus ſanctus cum ſemper omnes Prophetæ &
iuſti eodem ſpiritu vixeront. Non eoim aliter viuere
potuerunt, quàm ſpirito fidei. Quotquot enim ſub
lege fuerunt, occiſi ſunt. Quia litera occidit: ſpiritus 2. Cor. 3.
autem viuificat. Et tamen dicit Dominos de eodem
ſpirito. Niſi ego abiero, ille oon veniet, cùm & A- Ioh. 16.
poſtolis iam dediſſet cuodem ſpiritum. Apoſtolus
autem dicit, eundem ſpiritum apod antiquos fuiſſe.
Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcri- Pſal. 115.
B ptum eſt: Credidi, propter quod locutus ſum. Eun- 2. Cor. 4.
dem ſpiritum fidei, dixit habuiſſe eundem qui dixit,
Credidi, propter quod locutus: & id confirmat, di-
cens: Et nos credimus: ideóque & loquimur. Dicen-
do: Et nos: oſtendit & illos eodem ſpiritu fidei cre-
didiſſe. Vnde manifeſtum eſt quia, hæc iuſti oon ex
lege, ſed ſpiritu fidei ſemper habuerunt, & quicquid
per Dominum venit, plenitudo eſt, cuius pars fuit
per eundem. Sicut paruulus, qui cum nihil minus
habeat à viro, tamen vir non eſt: & per incrementa
non nouorum ſed eorundem membrorum, in eum
venit plenitodo corporis, vt ſit perfectus, idem ta-
men qui fuerat paruulus. Reuera, non erat in omni-
C bus Spiritus ſanctus ante paſſionem Domini: ſed in
illis qui per ipſum præſentem credebant, vt ipſo vi-
ctore & cuncta perficiente, ſignati perficerentur.
Nam iuſti quos hic inoenit: habuerunt Spiritum
ſanctum vt Simeon & Nathanaël, & Zacharias & Luc. 1.
Eliſabeth, & Anna vidua filia Phanuel. Promiſſio à Ioh. 1.
lege ſeparata eſt. Neque cum ſit diuerſa immiſceri
poteſt. Non conditio infirmat promiſſionem. Co-
gimur autem nos loqui ea quæ ſine igne doloris
audire non poſſumus. Dicũt enim quidam, qui pro-
miſſionum firmitatem, & quæ ex lege eſt tranſgreſ-
ſionem neſciunt: promiſiſſe quidem Deum Abrahæ, Gen. 22.
omnes gentes, (ſed ſaluo libero arbitrio) ſi legem
D cuſtodiſſent. Et ſi pericula imperitiæ quorundam iu
ſtorum ſalute pateſacere prodeſt, ſed cum de Deo
omnipotente ſermo eſt, moderari dicenda debe-
mus, ne ſilenda reporando memoremus, & ex ore
noſtro, aliena licet, audiantur. Quare cum tremore
loquentes, ſua cuique pericula conſideranda relin-
quamus. Manifeſtum eſt, præſciſſe Deum, futoros
de libero Arbitrio, quos Abrahæ promiſit, aut noo
futuros. Alterom eſt duorum. Si futuros: finita quæ-
ſtio eſt. Si non futuros: † fidelis Deus non promit- † alias fideles.
teret. Aut ſi hoc eſt ſtarotum apud Deum, tunc pro-
miſſos dare, ſi promiſſi vellent: profecto diceret ne Gen. 24.
ſeruus eius, credens quia quod promiſit, potens eſt
E & facere, ludificaretur Abraham. Promiſſio autem
illa eſt, quæ nihil cõditionis incurrit. Sin minus: nec
promiſſio eſt firma, nec fides integra. Quid enim ſta
bile remanebit in Dei promiſſione, aut in Abrahæ
fide: ſi id, quod promiſſum & creditom eſt, in eorũ
qui promiſsi ſunt, penderet arbitrio? Ergo & Deus
alienum promiſit, & Abraham incautè credidit. Vt
quid etiam ipſa promiſsio, debitum poſtmodum
facta eſt, dicente Deo: Benedicentur in te omnes gẽ Gen. 22.
tes terræ, pro eo quod audiuiſti vocem meam, & nõ
pepercisti filio tuo dilecto propter me? Neque au-
tem his quibus facilè eſt, & aduerſum Abrahæ me-
ritum liberi arbitrij calumnia ſtrepere: etiam poſt

mortem ipſius Abrahæ, debitorem ſe ipſius confirmat Deus, & propter eum, ſe facturum, quod eius
Gen. 12. 15. et 24 filio promittebat, dicens: Ero tecum, & benedicam te. Tibi enim & ſemini tuo dabo terram hanc, & ſtatuam iurationem meam, quam iuraui Abrahæ patri tuo, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & dabo tibi & ſemini tui omnes gentes terræ, pro eo, quod audiuit Abraham pater tuus vocem meã. Ecce firmatum eſt debitum Abrahæ. Non n. potuit per liberũ Arbitrium, poſt mortem amittere quod viuus meruerat. Noluerunt autem gentes credere. Quid faciet Abraham, cui debetur? Quomodo accipiet fidei & tentationis ſuæ debitum, cuius debere
Gen. 15. Deo ſecurus fuit? Cui ſi dictum eſt: Dabo quod promiſi, & reddam quod iuraui ſi voluerunt gẽtes, non crederet, ſed expectaret fortuitum. Si conditione opus eſt: cum operario eſſe debet, non cum mercede. Operarius enim poteſt velle accipere aut, nolle: non merces reddi, aut non reddi. Omnes enim gentes, in mercedem fidei, datæ ſunt Abrahæ, ſicut Deus dicit: Merces tua, multa eſt. Non. n. ſi futuri eſſent, & non quia futuri erant, promiſit. Quia non propter fidem Abrahæ, placuit Deo, ſaluas fore omnes gentes: quas non modo ante fidem Abrahæ, ſed ante mundi conſtitutionem, poſſedit. Sed quæſiuit fidelem, cui id donaret, ex quo eſſet, cui id futurum ſtatuerat. Abraham ergo non id meruit, vt eſſent: ſed vt ipſum eſſent, qui futuri erant, quod Deus elegerat, & conformes imaginis filij ſui futuros eſſe
Gen. 12. & 18. præuiderat. In Geneſi namque de præſcientia Dei, omnes gentes, Abrahæ promiſſas, Scriptura teſtatur, dicens: Abraham autem fiens fiet, & erit in gentem magnam & multam, & benedicentur in eo omnes gentes terræ. Sciebat enim quia diſponebat Abraham filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant vias Domini, facere iuſtitiam & iudicium, vt ſuperducat Deus in Abraham, quæcunque locutus
Deut. 15. 28 et 30. eſt ad eum. Inuenimus autem & conditiones, vt: Si me audieritis, & volueritis Vbi præſcientia Dei, vbi firmitas promiſſionis, in huiuſmodi conditionibus?
Rom. 4. Dicit enim Apoſtolus, propterea ex fide, & non ex lege datam eſſe promiſſionem, vt firma eſſet promiſſio. Lex, inquit, iram operatur. Vbi enim non eſt lex, neque tranſgreſſio: Propterea ex fide, vt ſecundum gratiam firma eſſet promiſſio omni ſemini. ~~Recte, vt firma~~ eſſet promiſſio. Adiecit enim: Conditione non eſt firma. Satis enim ſtultum eſt credere, in totum corpus conuenire: quod bipartito corpori dicitur. Abſit, vt his dicat Deus: Si me audieritis, quos ſciebat audituros, quos ante quam faceret, nouerat in imagine Dei perſeueraturos, quos & promiſit. Non eſt data conditio, id eſt, lex, niſi impiis & peccatoribus: vt aut ad gratiam confugiant, aut iuſtius puniantur, ſi irritum fecerint. Vt quid lex ad iuſtos, quibus lex non eſt poſita, qui propitio Deo
1. Tim. 1. legem ſine lege faciunt, qui liberi, Deo ſeruiunt, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei & Chriſti viuũt, qui volentes, boni ſunt? Qui enim ſub lege eſt, metu mortis: non eſt talis, miſericors: non eſt imago Dei. Diſplicet illi lex, ſed timet vltricem: nec perficere poteſt: quòd nõ voto, ſed neceſſitate faciendũ putat. Tradatur neceſſe eſt, propria voluntate: vt voluntas profectò præmium recipiat, qui animam nõ miſcuit voluntati Dei. Diſplicet illi, quod Deus voluit. Etenim voluntate, malus eſt: qui neceſſitate bonus eſt. Lex operi impedimentum eſt, non volunta-

ti. Non eſt coniunctus Deo, qui ſi mali pœna non
A eſſet, malum ſequeretur. Nec voluntatem Dei facit: qui gemit quod nõ ſuam faciat. Non eſt miſericors, qui timet eſſe crudelis. Sub lege eſt i ſeruus eſt. Non furtum odit: ſed pœnam metuit. Furetur autem neceſſe eſt, perſuaſus & victus, qui carnalis eſt ſub virtute peccati, ſpiritũ Dei non habens. Qui autem amat bonum, imago Dei eſt, fide dominica viuit: & hæres, iam non eſt ancillæ filius qui accepit legem in timore, ſed liberæ ſecundum Iſaac qui non accepit ſpiritum ſeruitutis in timore: 1. Rom. 8.
ſed adoptionem filiorum, clamantem: Abba pater. Gal. 4.
Qui diligit Deum, non timet ſeruiliter. Scriptum eſt, Timor enim ſeruilis, cum odio eſt di- Eccl. 4.
B ſciplinæ: Filij autem, cum honore Patris. Aliud eſt timere ex lege: aliud pro veneratione tremendæ Dei maieſtatis. Eiuſmodi ſimiles ſunt Patri ſuo, qui in cœlis, commorati & edocti amant bonum, oderunt malum. Sine lege ſunt: liberi ſunt. Ipſi promiſſi ſunt. Non ipſi dicitur: Si me audieritis. Poteſt etenim audire. Nunquid conueniet in eum, quem Deus præuidit auditurum? Et iſti quidem, quos Deus præſciit, ſunt in iſta lege. Dicitur & ipſis: ſi me au- Deut. 15.
dieritis, ſed alia cauſa: non quia poſſunt non audire, ſed vt ſemper ſoliciti ſint ſuæ ſalutis, & certè exitus ſui. Non enim ſecutus eſt vnuſquiſque ex numero ſe eſſe præſcitorum, Apoſtolo dicente: Ne ipſe re- 1. Cor. 9.
C probus fiam. Nõ eſt ergo illis, iræ operatrix iſta lex, ſed fidei exercitium, quo iugiter Dei gratiam quærãt laborantes, vt perficiatur quod in illis Deus præuidit, & de libero arbitrio fuerint in vitam deſtinati. Alias impoſſibile eſt non audire eum, quem Deum auditurus in præuidit, promiſit, iurauit. In quã verò partem lex propriè conueniat, licet vni detur corpori, Dominus in Euangelio declarat, dicens Apoſtolis: Si hæc ſcitis, beati eſtis ſi feceritis ea. Non de Ioh. 13.
omnibus dico vobis: Ego ſcio, quos elegi. Magna breuitas oſtendentis vnum corpus ſeparari. Si enim diceret: Non de omnibus vobis dico aut, nõ de omnibus dico, non oſtenderet vnum corpus.
D Nunc autem non de omnibus vobis dico: oſtendit, quia & ſi non de omnibus, de illis tamen dixit. Sicut quis dicat, non de toto te dixi? Duo enim corpora mixta ſunt, velut vnum: & in commune, vnũ corpus laudatur aut increpatur. Sicut in Exodo, cũ quidam contra vetitum, ſabbatis exiſſet, vt manna colligeret, ait Deus Moyſi: Quouſque nõ vultis audire legem meã, cum Moyſes ſemper audiret? Quid de illa lege dicimus: quæ apertè promiſſioni videtur aduerſa? Scriptum eſt in Eſaia: Si me audiſſes Iſraël, eſſet ſicut arena maris, numerus tuus. Ecce in- Iſa. 48.
crepatur Iſraël, quod vitio ſuo non fuerit factus ſicut arena maris. Supereſt, intelligere, quia ſi ſemper
E non audierit, ſemper exiguus erit. Et vbi firmitas promiſsionum? Sed hoc fit: quia prius volumus intelligere, quàm credere, & fidem rationi ſubiicere. Si autem credamus omnimodò ita fieri, vt Deus iurauit, dabit rationem fides. Quàm perfidum eſt rationes quærere, ~~& intelligimꝰ firmitatem~~ magis eſſe promiſsionum, quam putimus infirmitatem. Hoc enim dictum. Si me audiſſet Iſraël, commemoratio eſt iuſtitiæ Dei, & confirmatio promiſsionum, diſpoſitione Dei quoſdam factos ad mortem, quoſdam verò ad vitam. Propterea, præſentibus dixit: Si me audiſſetis: vt manifeſtum fieret, quia quos promiſit, hos præuidit audituros. Ante Dominũ enim Chriſtum,

dum, cum hoc dictum eſt, nunquam fuit ſemen A-
A brahæ,ſicut arena maris: Quod probare, facile eſt.
Primum,quia in Chriſto promiſit hanc multitudi-
nem,Non in ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in
Rom. 9. vno:& ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Deinde quia
Heb. 11. omnes promiſit, quod ante Chriſtum fieri non po
tuit.Et ſi fuit, ait Dñs, numerus filiorũ Iſraël ſicut a-
rena maris:ſed cum falſis fratribus,qui non ſunt fi-
lij Abrahæ.Non enim, qui omnes ex Abraham, o-
mnes filij Abrahæ:aut,qui Iſraël, omnes Iſraël. Si-
cut Apoſtolus, cum ſe Anathema optaret eſſe pro
Iſraël,quorum eſſet, filiorum adoptio & teſtamen-
tũ, oſtendit non eſſe huiuſmodi filios Abrahæ: ſed
de affectu carnalis neceſſitudinis dolere, quod ex
B ipſo numero non eſſent, non, quod promiſſio Dei
excidiſſet, dicens: non tamen excidit ſermo Dei.
Non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, hi ſunt Iſraël:
neque quia ſunt ſemen Abrahæ,omnes filij ſunt:ſed
in Iſaac vocabitur tibi ſemen:id eſt, non qui ſunt fi-
lij carnis, hi ſunt filij dei:ſed filij promiſsionis de-
putantur in ſemen.Ergo in antiqua multitudine,nõ
fuit Abrahæ ſemen, niſi illi qui ſecundum Iſaac fi-
dei & promiſsionis filij erant. Etiam hoc exemplũ
inducit:Si fuerit numerus filiorum Iſraël ſicut are-
Iſ. 10. na maris, reliquiæ liberabuntur,id eſt,exiguum. Et,
niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſi-
Rom. 9. cut Sodoma eſſemus.Ipſæ reliquiæ, fuerunt ſemen
C Abrahæ:ne omnis Iudæa, vt Sodoma eſſet, Iterum
cum aſſereret,nunquam Deum hæreditatem ſuam
reliquiſſe:ſed ſicut in aduentu Domini, pars Iſraël,
ſalua facta eſt:ita ſemper fuiſſe. Quid, inquit, dicit
reſpõſum Diuinum? Reliqui mihi ſeptem milia vi-
rorum,qui non curuauerunt genua Bahal Sic nunc
reliquiæ ſecundum electionem ſaluæ factæ ſunt:
Dicendo: Sic nunc in hoc tempore:oſtendit & an-
tè ſic factum in Iſraël, vt reliquiæ, id eſt, modicum
ſaluum fieret. Si autem,nec fides, nec ratio perſua-
der fidei, qui promiſſus fuerat, dictum eſſe: Si me
audiſſes Iſraël:eſſet ſicut arena maris,numerus tuus.
Et Iacob, qui antequam naſceretur,datus eſt: idem
D libero arbitrio poſtmodum reprobatus eſt Sicut O-
ſee dicit:Iudicium domini ad Iudam vt vindicet in
Iacob ſecundum vias eius, & ſecundum ſtudia eius
retribuet ei,quia in vtero ſupplantauit fratrem ſuũ,
& in laboribus ſuis inualuit ad deum, & inualuit cũ
Angelo,& potens factus eſt.Si autem conſtat,in Ia-
cob,dilectum conſummaſſe:non eſt idem qui in la-
boribus inualuit ad deum,& ſupplantator:ſed duo
in vno corpore. Figura eſt enim duplicis ſeminis A-
brahæ,id eſt,duorum populorum in vno vtero ma-
tris Eccleſiæ luctantium. Vnus eſt,ſecũdum electio-
nẽ Dei præſcientia dilectus: Alter electione ſuæ vo
luntatis,iniquus.Iacob autẽ & Eſau,in vno ſunt cor
E pore,& ex vno ſemine.Sed quod perſpicuè duo pro
creati ſunt: oſtenſio eſt duorum populorum. Et ne
quis putaret, ita perſpicuè fore ſeparatos duos po-
pulos:oſtenſum eſt, ambos in vno corpore futuros
in Iacob, qui & dilectus vocatus eſt, & fratris ſup-
plantator expreſſus: Itaque, in duobus, quantitas
expreſſa eſt:nõ qualitas ſeparationis.Cæterum,am-
bo qui ſeparati ſunt: in vno futuri, antequam diui-
dantur, oſtenſi ſunt. Et Iſaac, venit (inquit) frater
tuus cum dolo,& accepit benedictionem tuam.Ni-
ſi iſta locutio,miſtica ſit,breuiter oſtẽdentis duos in
Gen. 27. vno corpore: nónne,contra rationem eſt, vt bene-
dictionem in proximum doloſè acceperit. Scriptu-
ra dicente: Qui non iurauit proximo in dolo, iſte
A accipiet benedictionem à Domino? Nunquam au- Pſal. 14.
tem Iacob, id eſt Eccleſia venit ad benedictionem, & 23.
non comitante dolo,id eſt,falſis fratribus. Sed non,
quia innocentia & dolus ſimul veniunt ad benedi-
ctionem,ſimul benedicuntur:quia qui poteſt cape-
re,capiat: & vnum ſemen pro qualitate terræ, pro-
uenit.Non eſt autem contrarium,quod malum fra-
trem videtur ſupplantaſſe, quia non dixit: In vtero
ſupplantauit Eſau,ſed fratrem ſuum. Eſaü autem,v-
bique ſignum eſt,&nomen malorum.Iacob autem,
vtrorumque: illa ratione, quod pars mala ſimulet
ſe Iacob,& ſine dubio,vno nomine.Pars autem bo-
na,non poteſt ſe ſimulare Eſaü: Eſt hoc nomen ma-
B lorum tantum,illud verò bipartitum. Cæterum de
libero arbitrio, nec Iacob omne ſemen bonum, nec
Eſaü omne malum,ſed ex vtroque vtrumque.Ex A-
braham ita bipertitum ſemen oſtenſum eſt. Natum
eſt vnum ex ancilla in figura, vt oſtenderetur etiam
ſeruos futuros ex Abraham,& receſsit cum ſua ma-
tre.Poſtquam verò receſsit,inuentum eſt in alterius
ſemine,quod ex libera, quod eſt ex Iſraël, qui acce-
pit legem in monte Syna,quod eſt Agar in ſeruitu- Gen. 16.
te generans Illic in eodem populo ſecundum Iſaac Gal. 4.
ex libera promiſsionis filij, id eſt, ſancti & fideles
multi procreati ſunt.Separatis itaque à credentibus
figuris Iſrael & Eſaü,in vno populo totum poſtmo-
C dum prouenit. Illic ab origine vtrunque Teſta-
mentum Agar & Iſaac; ſed pro tempore alte-
rum ſub alterius nomine delituit & deliteſcit, quia
neque reuelato nouo,quieſcit vetus generando.Nõ
ergo dixit, Agar,quæ in ſeruitutem generans.Opor
tet autem ſimul ambos creſcere vſque ad meſſem.
Sicut ergo tunc ſub profeſsione veteris Teſtamenti
latuit Nouum, id eſt, gratia, quod ſecundum Iſaac
promiſsionis filios generatet ex libera,quod in Chri
ſto reuelatum eſt, ita & nunc obtinente noua, non
deſunt ſeruitutis filij generante Agar,quod in Chri-
ſto reuelabitur.Confirmat Apoſtolus,id nunc quo-
que inter fratres geri, quod tunc inter illos gereba-
D tur,dicens: Vos autem fratres ſecundum Iſaac,pro-
miſsionis filij eſtis. Sed ſicut tũc,qui ſecundum car-
nem natus eſt,perſequebatur ſpiritualẽ,ita & nunc.
&neceſſariò addidit,ſed quid dicit Scriptura?Expel-
le ancillam & filium eius: non enim cohæres erit fi-
lius ancillæ filio liberæ.Quod autem dixit,ſicut tũc
perſequebatur: ita & nunc,non eſt inane.Apoſtolus
enim interpretatus eſt, perſequebatur. Nã Scriptu-
ra dicit: Ludebat Iſmaël cũ Iſaac.Nũquid fratres,qui Gen. 21.
circumciſionẽ Galathis prædicabãt, apertè illos, & Gal. 4.
non per luſum, id eſt, ſine indicio perſecutionis in-
ſequebãtur? Sicut ergo de genere ludendi,perſecu-
torem dixit:ita & iſtos,qui filios dei,velut per com-
E munem vtilitatem,id eſt,diſciplinam legis à Chriſto
ſeparare,& matri ſuæ Agar, filios militare docẽt.Alia
enĩ nõ eſt cauſa, qua filij diaboli irrepãt ad explorã-
dam libertatem noſtrã, & ſimulent ſe fratres, & in
Paradiſo noſtro velut dei filios ludere: q̃ vt de ſub-
acta libertate filiorum dei glorientur, qui portabũt
iudicium,qualeſcunque illi fuerint,qui omnem ſan
ctum perſecuti ſunt, qui Prophetas occiderunt,qui
ſemper Spiritui ſancto teſtiterunt, inimici Crucis
Chriſti, negantes Chriſtũ in carne, dum eius mem
bra oderunt, corpus peccati. Filij exterminij mini-
ſterium facinoris, qui veniunt ſecundum operatio-
nem Sathanæ in omni virtute, ſignis & prodigiis,

ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: quos Dominus Chriſtus, quem in carne perſequuntur, interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet manifeſtatione aduentus ſui. Tempus eſt enim, quod hæc non miniſteriis: ſed apertè dicantur, imminente diſceſſione, quod eſt reuelatio hominis peccati, diſcedente Loth à Sodomis.

De ſpecie & genere Regula quarta.

De ſpecie & genere loquimur, non ſecúdum virtutem Rhetoricam humanæ ſapientiæ: quam, qui magis omnibus potuit locutus non eſt, ne Crucem Chriſti fecíſſet inanem, ſi auxilio atque ornamento ſermonis, vt falſitas, indiguiſſet. Sed loquimur ſecúdum myſteria cœleſtis ſapientiæ, magiſterio Spiritus ſancti. Qui in quod veritatis precium, fidem cóſtitueret myſterij, narrauit in ſpeciem, genus abſcódens, vt in veterem Hieruſalem, totam quæ núc eſt per orbem, Eccleſiam aſſumeret, aut in vnum membrum, totum corpus, vt in Salomone. Sed hoc non minus occultum eſt quàm cætera, quæ non ſolum ſpecie verbi: ſed etiam multiformi narratione occultantur. Quamobrem, Dei gratia in auxilium poſtulata, elaborandum nobis eſt, vt ſpiritus multiplicèt ingreſſus legendi, eloquiúmque ſubtile, quod ad impedimentum intellectûs, ſpeciei genus, aut generi ſpecié inſerit: vt genus, ſpeciéſne ſit, facilè poſſit videri. Dum enim ſpeciem narrat: ita in genus tráſit, vt tranſitus non ſtatim liquidò appareat: ſed talia tranſiens ponit verba, quæ in vtrunque conueniant, donec paulatim ſpeciei modum excedat, & tranſitus dilucidetur, cùm quæ à ſpecie cœperant, non niſi in genus conuenerint, & eodem modo genus relinquit, in ſpeciem rediens. Aliquando autem à ſpecie in genus non ſuprà dicto modo reuertitur. Aliquando, ſuprà dicto modo tranſit, & euidenter reuertitur ſimili ordinis varietate: aut à ſpecie in genus, aut à genere in ſpeciem, finit narrationem. Aliquando redit ex hoc in illud non ſemel: & omnis narratio nec ſpeciem excedit, nec genus præterit, in vtrumque conueniens. Hæc varietas tranſlationis & ordinis exigit fidem, quæ gratiam Dei quærat. Sic Dominus per Ezechielem loquitur, & Regibus eorum, qui ab Hieruſalem capti & diſperſi fuerant, gétium iungit aduentum, & in terra, quam patres noſtri poſſederunt, exprimit mundum. Septem enim gentes Abrahæ promiſſæ: figura eſt omnium gentium. Factus eſt, inquit, ad me ſermo Domini, dicés:

Ezec.36. Fili hominis, domus Iſraël habitauit in terra, & polluerunt illam in via ſua, & in idolis ſuis & peccatis: ſecundum immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum ante faciem meam, & effudi iram meam ſuper eos, & diſperſi illos inter nationes, quas ingreſſi ſunt, & polluerũt illic nomen meum ſanctum: dum dicunt ipſi, populus Domini, hi & de terra tua egreſſi ſunt & peperci illis, propter nomen meum ſanctum, quod polluerunt domus Iſraël in nationibus, in quas ingreſſi ſunt illic. Propter hoc, dic domui Iſraël. Hæc dicit Dominus: non vobis ego facio, domus Iſraël, ſed propter nomen ſanctum quod polluiſtis in nationibus, in medio in quas ingreſſi eſtis. Illic incipit iungere genus. Et ſanctificabo nomen meum, ſanctum illud magnum, quod pollutum eſt inter nationes, quod polluiſtis in medio earum, & ſcient gentes quoniam ego ſum Dominus qui ſanctificabor in vobis ante oculos eorum, & accipiam vos de gentibus, & cógregabo vos ex omnib⁹ terris & inducam vos in terram veſtram. Apertè excedit ſpeciem. Et aſpergam vos aqua munda, & A mundabimini ab omnibus ſimulachris veſtris, & mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ dabo in vos, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. & ſpiritum meum dabo in vos, & faciam vt in iuſtitiis meis ambuletis & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini. Et habitabitis in terra, quã dedi patrib⁹ veſtris. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & mundabo vos ex omnibus immunditiis veſtris. Attingit ſpeciem, non tamen relinquens genus. Et vocabo triticum, & multiplicabo illud, & non dabo in vos famem, & multiplicabo fructum ligni, & quæ naſcuntur in agro vt non accipiatis vltra opprobrium B famis in nationib⁹, & reminiſcemini vias veſtras peſſimas, cogitationes veſtras non bonas, & odietis eas ante faciem eorum in iniquitatibus veſtris, & in abominationibus eorum. Non propter vos, ego facio, dicit Dominus. Notum eſt vobis, confundimini & reuertimini de viis veſtris, Domus Iſrael: Hæc dicit Adonay Dominus, In die, qua mundabo vos ab omnibus iniquitatibus veſtris, & inebriari faciã ciuitates, in figura terræ Iudæ, quæ bellis vaſtata fuerat, coletur, propter quod fuit exterminata ſub oculis omnis prætereuntis. & dicent, Terra illa quæ fuerat exterminata, facta eſt ſicut hortus deliciarum: & ciuitates deſertæ & exterminatæ & demolitæ, C munitæ conſederunt. Et ſcient gentes, quæcunque derelictæ fuerint in circuitu veſtro, quoniam ego ſum Dominus. Ædificaui demolitas, & plantaui exterminatas: quia ego Dominus locutus ſum & feci. Apoſtolus quoque ingreſſu Iacob, promiſſum eſſe *Rom. 11.* introitum gentium, ſic interpretatur, dicens. Donec plenitudo gentium intret: & ſic omnis Iſraël ſaluabitur Sicut ſcriptum eſt: Veniet à Syon, qui liberet & auferat impietates ab Iacob. Et eodem genere locutionis, redit in ſpeciem, dicens. Secundum Euan- *Ibid.* gelium quidem, inimici propter vos. Item in Ezechiele incipit ab ſpecie quæ conueniat & in genus, & finit in ſolo genere, oſtendens, terrã patrum, munD di eſſe poſſeſſionem. Hæc dicit Dominus: Ecce ego accipiam omnem domum Iſraël, de medio gẽtium in quas ingreſſi ſunt illic, & congregabo eos ab omnibus qui ſunt in circuitu eorum, & inducam eos in terram Iſraël, & princeps vnus erit eorum. Et nõ erunt vltra in duas gentes, nec diuidentur vltra in duo regna: ne contaminentur adhuc in ſimulachris *Ezec.20. 34. et 36* ſuis. Et liberabo eos ab omnibus iniquitatibus eorum quibus peccauerunt in eis, & emundabo eos, & erunt mihi in populum, & ego Dominus, ero illis in Deum. Apertè tranſit in genus, Et ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum erit, Paſtor vnus omnium qui in præceptis meis ambulabunt, E & iudicia mea cuſtodient, & facient ea, & inhabitabunt in terra ſua quam ego dedi ſeruo meo Iacob, vbi habitauerunt patres eorum, & habitabunt in ea ipſi, & Dauid ſeruus meus princeps eorum in ſecula, & diſponam illis Teſtamentum pacis, & Teſtamentum æternum erit cum illis. Et ponam ſancta mea in medio eorum in ſecula, & erit habitatio mea in illis, & ero illis Deus: & ipſi erunt mihi populus. Et ſcient gentes quia ego ſum Dominus, qui ſanctifico eos, dum ſunt ſancta in medio eorum dicit Dominus. Item illic regreſſui diſperſionis Iſraël, gẽtium inſerit aduentum. Eremum, figuram fuiſſe populi deſerti, in quo Eccleſia nunc eſſe, manifeſtatur:

& quod

& quod iidem mali, quamuis vna cum populo Dei
ex gentibus reuocentur in terram Iſraël: tamen in
terra non ſint. Viuo ego dicit, ſi reſpondero vobis,
& ſi aſcenderit in cor veſtrum hoc, & non erit quē-
admodum dicitis vos: Erimus ſicut gentes & ſicut
tribus terræ, vt ſeruiamus lignis & lapidibus. Viuo
ego dicit Dominus, niſi in manu forti & brachio
excelſo, & in ira effuſa regnabo ſuper vos, & educā
vos de populis, & recipiam vos de regionibus, in
quibus diſperſi eſtis in manu forti & brachio excel-
ſo, & in ira effuſa: & adducam vos in deſertum po-
pulorum, & diſputabo illic ad vos facie ad faciem
quemadmodum diſputaui ad patres veſtros in de-
ſerto terræ ægypti: ſic iudicabo vos, dicit Dominus,
& redigā vos ſub virga mea, & inducā vos in nume-
ro, & eligam impios de vobis & deſertores: quoniā
ex trāſmigratione eorum educā eos, & in terram Iſ-
raël non intrabunt, & cognoſcetis, quia ego ſum Do-
minus. Item illic, captiuitati mōtium Iſraël, promit-
tit Deus vbertatem & multiplicationem populorū
Ezech. 30 vſque in finem. Quoniam, inquit, dederunt terram
tuam ſibi in poſſeſſionem cum iocunditate inhono
rantes animas, atque exterminauerunt in vaſtatio-
nem: propterea propheta ſuper terram Iſraël, & dic
montibus & collibus, & riuis & nemoribus. Hæc
dicit Dominus: Ecce, ego in cœlo meo, & in ira mea
locutus ſum: propter quod, opprobrium gentium
portaris. Ecce leuabo manum meam ſuper nationes
quæ ſunt in circuitu veſtro. Hi iniuriam ſuam acci-
pient: veſtri autem montes, Iſraël vuam & fructum
veſtrum manducabit populus meus, qui appropin-
quat venire. Quia ecce ego ſuper vos & colemini,
& ſeminabimini: & multiplicabo ſuper totam do-
mum Iſraël vſque in finem, & habitabuntur ciui-
tates, & quæ deſolatæ erant, ædificabuntur. Item il-
lic velut in nouiſſima reſurrectione, prima ſignifica-
Ezec. 37 tur. Locutus eſt, inquit, ad me, dicens: Fili hominis
oſſa hæc: omnis domus Iſraël eſt. Ipſi dicunt: Arida
facta ſunt oſſa noſtra, interiit ſpes noſtra, expiraui-
mus. Propterea propheta & dic, hæc dicit Dominus:
Ecce, ego aperiam monumenta veſtra: & educam
vos de monumentis veſtris, & inducam vos in ter-
ram Iſraël, & ſcietis quia ego Dominus cum ape-
riam ſepulchra veſtra, & educam de monumentis
populum meum, & dabo ſpiritum meum in vos, &
viuetis: & ponam vos ſuper terram veſtram, & ſcie-
tis quia ego ſum Dominus. Nunquid perſpicuè, cū
reſurrexerimus: tunc ſciemus Dominū, & nō nunc
cum per baptiſmum reſurgimus? Aut mortui pote-
runt dicere: Arida facta ſunt oſſa noſtra, vt meritò
mortuis id promiſſum eſſe credamus? Quod enim
eſt ſacramēti, ne in ambiguum veniret, aperuit Deus.
Nam de nouiſſima carnis Reſurrectione neminem
Chriſtianum credimus dubitare. Et Dominus ſecū-
dum Ioannem his reſurrectiones manifeſtat, dicens:
Amen dico vobis: quia, qui verbum meum audit, &
credit ei qui miſit me, habet vitam æternam: & in
iudicium non veniet, ſed tranſiet à morte ad vitam.
Amen dico vobis: quoniam venit hora & nunc eſt,
Ioh. 5. quando mortui audient vocem filij Dei, & qui au-
dierint, viuent. Sicut enim habet Pater vitam in ſe:
ſic dedit Filio, vitam habere in ſemetipſo. Et pote-
ſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius homi-
nis eſt. longit nouiſſimam Reſurrectionem, Nolite
mirari hoc: quia veniet hora, in qua omnes qui in
monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: & exient

qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ. Qui au-
A tem mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij. Primo
dixit: mortui qui audierint, viuēt. Secundo, omnes
qui in monumentis ſunt, exient. Item quod in vno
homine totum corpus ſignificetur: in Regnorum li- 2. Reg. 7.
bro promittit Deus Dauid, de Salomone dicens:
Suſcitabo regnum eius: ipſe ædificabit mihi domū.
Conueniunt iſta: ſed excedit ſpeciem, dicens: Et di-
rigam thronum eius vſque in æternum. Item in v-
trunque. Ego ero ei in Patrem: & ipſe erit mibi in Ibid.
filiū, Et ſi venerit iniuſtitia eius, arguam eum in vir-
ga hominum, & in actibus filiorum hominum. Mi-
ſericordiam autem meam non auferam ab eo, ſicut
abſtuli, à quibus abſtuli à conſpectu meo, & fidelis
B fiet domus eius Iterum excedit ſpeciem: & regnum
eius in æternum in conſpectu meo, & thronus eius
erit confirmatus vſque in æternum. Quod autem
videtur in exceſſus ſpecie, thronum Chriſti promit-
tere in æternum: thronum filij hominis promittit,
& ita corpus Chriſti, id eſt, Eccleſiæ. Non enim pro-
pter Dauid promiſit Deus regnaturum Chriſtum:
cui ante conſtitutionem mundi promiſit hanc cla-
ritatem. Et per Iſaiam ſic dicit Deus Chriſto: Ma- Iſa. 49.
gnum tibi erit iſtud vt voceris puer meus, & ſtatuas
tribus Iacob & iſrael diſperſionem conuertas. ecce,
poſui te in Teſtamentum generis, in lumen gentiū,
vt ſis in ſalutem vſque in nouiſſimum terræ. Quid
C maius filio Dei vocari puer meus, & iſrael diſperſio-
nem conuertere, aut per eum factum eſſe ipſum Iſ-
rael & cœlum & terram, & quæ in eis ſunt viſibilia
& inuiſibilia? Sed ei dixit magnum eſſe, qui filio Dei
mixtus eſt ex ſemine Dauid. Omnis enim promiſſio
Abrahæ & Dauid, ipſe eſt, vt ſemen eorum miſerere
tur ei cuius ſunt omnia, & eſſet cohæres in æternū:
non vt propter eos regnaret Chriſtus qui eſt om- Sitne Sa-
nium Rex à Patre conſtitutus. Quid dicimus de Sa- lomon cū
lomone? cum Deo eſt, an poſt idololatriam repro- Deo.
batus eſt? Si cum Deo dixerimus: impunitatem ſpō-
debimus idolorum cultoribus. Non enim dicit Scri
ptura, pœnitentiam egiſſe Salomonem, aut recepiſ-
D ſe ſapientiam. Si autem reprobatum dixerimus: oc-
currit vox Dei, quæ dicit, nec terræ quidem regnum
auferre Salomoni propter Dauid, ſicut ſcriptum eſt,
in libro regnorum: diſrumpens diſrumpam regnum 3. Reg. 11.
tuum de manu tua, & dabo illud ſeruo tuo. Verum
in diebus tuis non faciam hæc, propter Dauid pa-
trem tuum. De manu filij tui accipiam illud: Verūm
omne regnum non accipiam ſceptrum vnum dabo
filio tuo propter Dauid ſeruum meum, & propter
Hieruſalem ciuitatem quam elegi. Quid enim pro-
deſt Dauid: ſi propter eum, filius eius, regnum ter-
ræ conſequeretur, cœleſte perditurus? Quo, mani- Salomon
feſtum eſt, cum Deo eſſe Solomonem cui regnum eſſe cum
E quidem terræ ablatum non eſt propter Dauid, quod Deo.
& dixerat: Arguam in virga hominum peccata eius.
Miſericordiam autem meam, non auferam ab eo. 2. Reg. 7.
Quod ſi neque reprobatus eſt, neque idolorum cul
tores regnum Dei poſſident: manifeſtum eſt, figurā
fuiſſe eccleſiæ bipertitæ, Salomonem: cuius latitudo
cordis & ſapientia, ſicut arena maris: & idololatria
horribilis. Diſrumpens, inquit, diſrumpam regnum
tuum de manu tua: verum in diebus tuis non fa- 3. Reg. 11.
ciam. De manu filij tui accipiam illud. Iugis opera-
tionis eſt, diſrumpens diſrumpam: ſicut benedicens
benedicam: &, multiplicans multiplicabo ſemen Pſal. 131.
tuum. Oſtendit enim, ſemper futurum Salomonem

in filio, id eſt, in poſteris, cuius poſthumis Salomo-
nis temporibus non auſert Deus regnum ſecun-
dum promiſſa patrum, ſed corrigit illud vſque in
æternum, vt auferat iugiter ſecundum idolola-
triam Salomonis, in ſuo peccato perſeuerantis. A-
liàs, quomodo de manu Salomonis diſrumpens diſ-
rumpit? Aut non diſrumpit, ſi non nunc eſt Salo-
mon in filijs bonus aut malus? Quod autem dicit,
Verùm non omne regnum accipio: in ſpeciem re-
dit, incipiens aliam figuram in filio Salomonis &
ſeruo. In Ieſu Naue quoque ſic dicit Dominus ma-
nifeſtans in vno homine futurum corpus, ſed hoc
loco malum tantummodo oſtendit. Peccauit, in-
Ieſ. 7. quit, populus, & tranſgreſſus eſt Teſtamẽtum quod
diſpoſui ad illos, furati ſunt de Anathemate, miſe-
runt in vaſa ſua: cùm ſolus Achar de tribu Iuda, id
feciſſet. Quod corpus ſemper futurum intelligens
Ieſus ſic ait, cum eum occideret: Exterminet te Deus
ſicut & hodie. Illud autem multo magis neceſſariũ
eſt ſcire: omnes omnino ciuitates Iſrael & gentium,
vel prouincias quas Scriptura alloquitur, aut in qui-
bus aliquid geſtum refert, figuram eſſe Eccleſiæ. A-
liquas quidem, partis malæ tantum: aliquas bonæ, a-
liquas verò vtriuſque. Et ſi ſint aliqua, quæ etiam in
gentes quæ foris ſunt, videantur conuenire: in parte
tamen quæ intus eſt, conuenitur omne corpus ad-
uerſum, ſicut in Iſrael captiuo, promittitur genti-
bus ad Deum reditus. Impoſſibile eſt enim legem
loqui ei qui in lege non eſt. & de eo loqui, ad ipſum
tamen non: & ſiue alicubi ſine iſta occaſione non in
Iſraël ſpecialiter alienigenas alloquitur, intus om-
nimodo credendi ſunt: quoniam, etſi eueniebat
ſpecialiter quod prophetarum eſt: Eccleſia tamen
eſt. Proprietas denique non omnibus ſpeciebus cõ-
uenit. Nam & Damaſcus & Tyrus & Soor, & ali-
quæ multæ vſque nunc extant: quas Deus penitus
tolli, nec reſtaurari dixerat. In alienigenis autem ci-
uitatibus Eccleſiam conuenire apertum eſt in Eze-
chiele, cui cum Dominus diceret prædicere interi-
tum in Theman, quæ eſt Eſau: & in Dagon, quod
eſt idolum Allophilorum, intellexit parabolam eſſe
aduerſum Hieruſalem & templum. Factus eſt, in-
quit, ſermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, con-
Ezec. 19 firma faciem tuam ſuper Theman. reſpice in Da-
gõ, propheta in ſyluam ſummam Nages. Audi ver-
bum Domini. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego incen-
dam in te ignem, & comedet in te omne lignum
viride, & omne lignum aridum. Non extinguetur
flamma incẽſa: & comburetur in ea omnis facies, à
Subſolano vſque ad Aquilonẽ, vt cognoſcat omnis
Ezec. 20 caro, quia ego Dominus ſuccendi illud, non extin-
guetur vltra Et dixi, non Domine. Ipſi dicunt ad me:
Nónne parabola eſt hæc, quæ dicitur? Et factus eſt,
Ezec. 21. inquit, ſermo Domini ad me, dicens: Propterea fi-
li hominis, propheta, & confirma faciem tuam ad
Hieruſalem reſpiciens ſancta eorum: & propheta-
bis ſuper terram Iſraël. Hæc dicit Dominus: Ecce,
ego adducam gladium meum de vagina ſua: & di-
ſperdam de te inimicum & iniuſtum. Sic exiet gla-
dius meus de vagina ſua ſuper omnem carnem à
Subſolano vſque ad Aquilonem, & ſciet omnis ca-
ro, quia ego ſum Dominus qui emiſi gladium meũ
de vagina ſua, nõ egredietur vltra. Confirma, inquit,
faciem tuam, ſuper Theman, & reſpice in Dagon, et
interpretatus eſt, dicens: Confirma faciem tuam ad
Hieruſalem, & reſpice in ſancta eorum. Et oſtẽdit in

A omnem Hieruſalem, dicens: Diſperdam de te ini-
micum & iniuſtum, ita futurum generaliter ait: Sic
exiet gladius meus ſuper omnem carnem à Subſo-
lano vſque ad Aquilonem. Oſtendit in Hieruſalem
eſſe Theman, quam illic Deus interficit, & Dagõ, &
omnia execrabilia gentium, operante filio Dauid Sa-
lomone in filijs ſuis, quo etiam euidenter deiecta
templa Dei & demolita, atque ſpiritualiter exuſta,
proiecit in torrẽtem, id eſt, ſæculum, qui naſcitur fi-
lius Dauid Ioſias, vt diſrumpatur altare in Bethel, ſi-
cut ſcriptum eſt: Altare, altare, hæc dicit Dominus, 3 Reg. 13
Ecce, filius naſcetur de domo Dauid: Ioſias nomen
illi. Niniue ciuitas alienigenarum, bipertitæ Eccleſiæ
figura eſt. Sed quia ordine lectionem interpretãdo
B proſequi, longum eſt: ſatis erit, id quod in ſpecie cõ- Ioan. 1.
uenire non poteſt, dicere. Erat, inquit, Niniue ciui- & 3.
tas magna adeò (cùm eſſet aduerſa Deo) vt eſſet me-
tropolis Aſſyriorũ quæ & Samariã deleuit, & omnẽ
Iudæã ſemper oppreſſit: ſed in figura Eccleſiæ, præ-
dicante Iona, id eſt, Chriſto, omnis omnino liberata
eſt. Eadem Niniue omnino in ſequenti Propheta,
pertiura deſcribitur, cui prædicans Dominus: Signũ Mat. 12.
eſt Ionæ in ventre ceti. Atque vt & ipſe Propheta Luc. 11.
oſtendit, non eſſe illam ciuitatem ſpecialem: inter-
ponit aliqua quæ ſpeciei modum excedant Non e-
rat, inquit, finis gentilibus illius: cùm eſſet ciuitas v-
nius gentis. Et iterum: Multiplicaſti mercatus tuos Ezec. 26.
C ſuper aſtra cœli, id eſt, Eccleſiam. Et iterum: Super
quem non venit malitia tua ſemper? Nunquid po-
tuit vnius ciuitatis malitia, ſuper omnẽ hominem,
aut ſemper veniſſe: niſi illius, quam Cain, fratris ſan-
guine fundauit nomine filij ſui, id eſt, poſteritatis?
Manifeſtius adhuc docet Propheta, Eccleſiam eſſe
Niniue. Et extendit, inquit, manum ſuam in Aquilo-
nem, id eſt, populum ſolis alienum, aduerſus Meri-
dianum, & perdet Aſſyrium. Et illud: Niniue, exter-
minium ſine aqua in deſertum: & paſcentur in me-
dio eius greges, omnes beſtiæ terræ, & cameleõtij, &
hirci in laquearibus eius cubabunt, & beſtiæ vocem
dabunt in foſſis eius, & corui in portis eius, quoniã
D cedrus, altitudo eius, ciuitas contemnens, quæ ha-
bitat in ſpe, quæ dicit in corde ſuo: Ego ſum, & non
eſt poſt me. Adhuc: quomodo facta eſt in extermi-
nio, paſcua beſtiarum? Omnis qui tranſit per illam,
ſibilabit & mouebit manus ſuas. O illuſtris & redẽ-
pta ciuitas, columba quæ non audiuit vocem, non
recepit diſciplinam, in Domino non eſt confiſa, & ad
Dominum ſuum nõ appropinquauit? Principes eius
in ea, vt leones frementes. Iudices eius, vt lupi Ara-
biæ, non relinquentes in mane. Prophetæ eius, ſpi-
ritu elati, viri contemptores. Sacerdotes eius, pro-
phetant ſacra, & conſcelerant legem. Dominus au-
tem iuſtus, in templo eius non faciet iniuſtum. Ægy- Iſ. 19.
E ptus item bipartita eſt: Ecce, inquit, Dominus ſedet
ſuper nubem leuem, & veniet in Ægyptum. Nubes,
corpus eſt ſpirituale poſt baptiſmum, & claritas fi-
lij hominis. Primus eſt enim aduentus Domini iugi-
ter corpore ſuo venientis, ſicut dicit: Amodò vide-
bitis venientem in nubibus cœli: & comminuentur
manufacta Ægypti à facie illius, & cor ipſorum mi-
norabitur in illis, & exurgẽt Ægyptij ſuper Ægyptios,
& expugnabit homo fratrem ſuum, & homo proxi-
mum ſuum, & pugnabit ciuitas contra ciuitatem, &
exurget gens ſuper gentem, id eſt Ægyptus ſuper
Ægyptum, & lex ſupra legem: ſenſûs ſcilicet diuer-
ſitate, ſub vna lege: & turbabitur ſpiritus Ægyptiorũ
in ipſis,

in ipſis,& cogitationes eorú diſpergá. Et poſtquam
nunc generi ſpecié, nunc genus ſpeciei miſcuiſſet:
adiecit,dicens: Die auté illo, erit altare Dñi in regio-
ne Aegyptiorũ, & tituli ad terminos eius. Erit au-
tem in ſignũ in æternum Domino:in regione Aegy-
ptiorũ. Non dixit:licebit eſſe altare ad terminos Æ-
gypti,in æternũ:ſed erit. Ezechiel verò, apertius o-
Ezec.30. ſtendit,totum mundũ eſſe Aegyptũ,dicens: O dies,
quia propè eſt dies Domini:idies,finis gentiũ erit:&
veniet gladius ſuper Aegyptios. Et iungit ſpecié: Et
erit tumulus Aethiopia:& cadent vulnerati in Ae-
gypto,& cadent fundaméta eius, Perſæ & Cretes,
& Liddij:& omnes domeſtici,&filij teſtaméti mei,
gladio cadent in ea cũ ipſis. Hoc anté factũ eſt, cùm
poſt excidiũ deſcenderent in Aegyptum,& occide-
rentur illic à Nabugodonoſor ſecundum Hieremiæ
Hiere. 2. prophetationem. Fiet autem & generaliter noniſ-
3 & 42. ſimo die,quando cũ Aegyptiis, filij Teſtamenti ce-
ciderint,Aegyptiorum more viuentes. Item per E-
zechielem minatur Deus Regi Aegyptiorum, & e-
Ezec.29. ius multitudini, quod eſſent terribiles in ſanctos,
inter circũciſos deputati:quod nõ conuenit, niſi in
eos,qui ſibi circumciſione, id eſt, ſacris blandiũtur.
Quoniã igitur dedit timoré ſuum ſuper terrã vitæ:
vt dormiret in medio incircũciſorũ vulneratus gla-
dio,Pharao,&omnis multitudo eius cum ipſo,dicit
Dñs. Et illic à genere ad ſpeciem. Hæc dicit Dñs. Cir
cũiaciã te ſuper terrã populorũ multorũ, & extra-
ham te in hamo meo, & extendam te ſuper terram
cãpi tui, & conſtituam ſuper te oẽs aues cœli,& ſa-
turabo omnes beſtias vniuerſæ terræ, & dabo car-
nes tuas ſuper mõtes,& ſaturabo ſanguine tuo col-
les,& rigabitur terra ab his quæ de te procedunt, à
multitudine tua in mõtib⁹ vepres implebo abs te,&
cooperiã cœlũ cùm extingueris, & obſcurabo aſtra
eius,ſolem in nube contegã,& Lunæ nõ lucebit lu-
men eius, omnia quæ lucẽt lumine in cœlo obſcu-
rabũtur,& dabo tenebras ſuper terrã tuã,dicit Do-
minus Iungit ſpeciẽ:Et exaſperabo cor populorum
multorũ,cùm ducam captiuitatem tuã in nationes,
in terram quam non noueras. Excedit ſpeciẽ:Et cõ-
triſtabuntur ſuper te multæ nationes, & Reges ea-
rũ mẽtis alienatione ſtupebũt, cùm volabit gladius
meus ſuper facies eorũ,in medio eorũ erit ad ruinã
ſuã ex die ruinæ tuæ. Redit ad ſpeciẽ. Quoniam hæc
Iſa. 14. dicit Dñs. Gladius Regis Babylonis venit tibi in gla-
diis gygantũ, & deiiciam virtutem tuã, peſtes à na-
tionibus omnes, & perdẽt contumeliã Aegypti, &
contereretur omnis virtus eius. In genus: Et perdam
omnia pecora aqua multa: & non turbabit eã pes
hominis vltra, & veſtigiũ pecorum non calcabit eã.
Tunc requieſcent aquæ eorũ,& flumina eorum, vt
oleum habebunt,dicit Dominus. Species: Et dabo
Aegyptũ in interitũ, & deſolabitur terra cum ple-
nitudine ſua,& diſpergã omnes inhabitantes in ea.
Genus: & ſciẽt,quia ego Dominus ſum. Operiã,in-
quit,cœlum,cũ extingueris:& obſcurabo aſtra eius,
ſolem in nube contegã,& lunæ non lucebit lumen
eius. Omnia,quæ lucẽt lumine in cœlo, obſcurabũ-
tur ſuper te:& dabo tenebras ſuper terram tuã. In
Exo. 10. paſſione Domini,non in terra Aegypti tantum fue-
runt tenebræ: ſed in toto orbe. Sed nec, capta Ae-
gypto,obſtupuerũt gentes: expectantes ruinã ſuam
ex die ruinæ eius. Nam & de Soor ſic ſcriptum eſt.
Hæc dicit Dñs ad Soor: Nõnne, à die ruinæ tuæ,in
gemitu vulneratorũ,dũ interficiuntur gladio, in me

dio tui cõmouebũtur inſulæ,& diſcedẽt à ſedib⁹ ſuis
A oẽs prĩcipes maris,& auferẽt mitras&veſtẽ aurium
ſuarũ,diſpoliabunt ſe in ſtupore mẽtis, ſtupebũt &
timebũt in interitu tuo,&ingemiſcẽt ſuper te,& ac-
cipiẽt lamẽrationẽ,& dicẽt tibi: Quia deſtructa eſt
de mari,ciuitas illa Laudabilis,quæ dedit timorẽ ſuũ
oĩbus inhabitãtibus in ea, & timebũt inſulæ ex die
ruinæ tuæ? Ad clamorẽ vocis tuæ,gubernatores tui
timore timebũt,& diſcedẽt de nauibus oẽs remiges Eze. 27
tui&vectores &proretæ maris ſuper terrã ſtabũt,&
vlulabũt ſuper te voce ſua, & clamabunt ſuper te a-
marũ,& ĩponẽt ſuper caput ſuũ terrã,& cinerẽ ſter-
nẽt,& accipiẽt ſuper te lamẽtationẽ filiorũ, lamẽtũ
Soor. quã rã iuenisti mercedis de mari? Satiaſti gẽtes
B multitudine tua:& à commixtione tua locupletaſti
omnes Reges terræ. Nunc autem contriſtata es in
mari,in profundo aquæ cõmixtio tua, & omnis cõ-
gregatio tua,in medio tui. Ceciderũt omnes remi-
ges tui:omnes,qui inhabitant inſulas cõtriſtati ſunt
ſuper te,& remiges eorũ mentis alienatione ſtupue
rũt,& lachrimatus eſt vultus eorũ ſuper te. Merca-
tores eorũ de gentibus exibilabũt te, perditio facta
es:vltra nõ eris in æternũ,dicit Dñs. Nunquid in vnã
inſulam cõueniunt, quæ dicta ſunt:aut ſola potuit
locupletare oẽs Reges terræ? Sed aliqua relinqui-
mus locis opportunis:quibus etſi ſtrictim dicũtur vi
deri poſſunt. Tyrus bipertita eſt, ſicut per Iſaiam di-
C citur,qui poſt multa ſpeciei & generis,hoc quoq; ad-
iecit,dicẽs: Erit poſt ſeptuaginta annos Tyrus, ſicut Iſa.23.
cãticũ fornicariæ. Accipe citharã angularẽ ciuitas
fornicaria,oblita bene citharizare: multa cãtica cã-
ta,vt tui cõmemoratio fiat. Et erit poſt ſeptuaginta
annos, reſpectionẽ faciet Deus, Tyri,& iterũ reſti-
tuetur in antiquũ. Nũquid credibile eſt,vniuerſa re-
gna terrarũ Tyrũ veniſſe negotiãdi cauſa? Quod ſi
veniãt:quæ vtilitas,prædixiſſe futura Tyro cõmercia
omnib⁹ regnis terræ: ſi nõ Tyrus, Eccleſia eſt in qua
omne terrarũ negotiũ eſt æternę vitæ? Sequitur enĩ,
& oſtẽdit,quod ſit eius negociũ,dicẽs: Et erit nego-
ciatio eius & merces ſancta Dño. Nõ enĩ illis colli-
D gitur:ſed illis,qui habitant in cõſpectu Dñi. Omnis
negociatio eius,edere & bibere,&repleri,in ſignum Iſa. 23.
memoriæ in cõſpectu Dñi. Si ergo negociatio eius,
ſancta Domino: quomodo poteſt omnibus eſſe re-
gnis,niſi vbique fuerit iſta Tyrus? Sequitur enim, &
apertè oſtẽdit,quid ſit Tyrus,dicẽs: Ecce: Dominus
corrũpet orbem terrarum, & vaſtabit illum, & nu-
dabit faciem eius:diſperget eos qui inhabitãt in eo,
& erit populus ſicut ſacerdos. Num illius orbis, cu-
ius negociatio ſancta Domino,& famulus ſicut dñs,
& famula ſicut dña? Et erit emẽs ſicut & vendẽs:&
qui debet,ſicut ille cui debetur & qui fenerat, ſicut
ille qui feneratur:quia corruptione corrũpetur ter- Iſa.23.
E ra,& vaſtabitur vaſtatione terra. Os enĩ Domini lo-
cutũ eſt hæc. Planxit terra,curuatus eſt orbis terræ,
planxerũt alti terræ. Terra autẽ facinus admiſit, pro
pter eos qui inhabitãt in ea: quia tranſierunt legem,
& mutauerunt iuſſa Teſtamenti æterni. Propterea
ergo, maledictio comedit terram: quia peccauerũt,
qui inhabitãt in ea. Propter hoc egẽtes erũt, qui in-
habitãt terrã. Nunquid illi egẽtes eſſe poſſunt, qui-
bus,in omnibus regnis terræ,negociatio eſt,edere &
bibere,& repleri:nõ quodam tẽpore,ſed in ſignum
memoriæ in conſpectu Domini? Et relinquentur ho
mines pauci. Lugebit vinũ, lugebit vinũ. Gemẽt oẽs
quorum iocundatur anima. Ceſſabit iocũditas tym-

pano,cũ ceſſabit impudicitia & diuitiæ impiorum.
Nunquid ſaoctorum ceſſabit voa citharæ? Con-
Iſa.24. fuſi ſunt:non biberunt merum, amara ſacta eſt ſi-
cera iis, qui bibũt illam. Deſerta eſt omnis ciuitas,
plaudent omnes ne introeãt: vlulate diuini,vbique
ceſſabit omnis iocunditas terræ,& relinqueotur ci-
uitates deſertæ,& domus derelictæ peribunt. Hæc
omnia erunt terræ,in medio gentiũ.Si deſerta eſt o-
mnis ciuitas:quæ ſunt gentes,in quatum medio,iſta
faciant?Etſi aliqua horum videotur imperſpicuè fie
ri:tamen omnia ſpiritualia ſunt. Omnem ciuitatem
deſertam, ſpiritualiter mortuam dicit:ſed Tyri illius
meretricis, non, cuius negotiatio facta toto orbe.
Hieruſalem autem relinquentur homines pauci, ſal
uo vtique ſtatu eorũ qui perimũt. Pauci relinquẽ-
tur ea eis,quos ſpiritualiter mortuos dicit: qui per
recordationẽ vixerunt,quos Eccleſiaſticus nõ inter-
fecerit:Sicut multis in locis legimus. Sed quia pro-
poſitũ orbis implendum eſt: duobus contenti ſu-
mus exemplis.Minatur Deus ignem ex igni Iſraël,
Regi Aſſyriorum: id eſt aduerſo corpori,& dicit ad
Syrum vel ad ſtipulam, poſt paululum,ignem futu-
ros.Mittet,inquit,Dominus ſabaoth,in tuum hono
rem,ignominiam:& in claritatem tuam, ignem ar-
deotem,& ardebit Iſraël lumen,& erit ibi ignis, &
ſanctificabit illud in flamma ardeote,ſcilicet lumen
Iſraël: & manducabit quaſi fœnum,ſyluã. In illo die
ardebũt montes,& per præcipitia fugiẽt, quaſi qui
fugit à flãma ardente: & qui remanſerint ab illis,e-
runt numerus,& puer ſcribet illos.Qui remãſerint,
inquit,ab illis.Non enim poteſt ignis qui comburit,
ardere.Qui autem ex combuſtis ſuperauerint: ignis
efficientur.in Zacharia legimus, illos remeare quos
Zach.14. Eccleſia non occiderit,quod ad ſe conuertãtur: cæ-
teros vero ſpiritualiter cruciantibus interficere. Si-
quidem ſtantibus oculos eruat, & carnes tabeſcere
faciat.Habitabit inquit,In Iſraël confidens: & hæc
erit ſtrages, qua cædet Deus populos, quotquot
militauerũt aduerſus eum. Tabeſcent carnes eorũ,
ſtantibus eis ſub pedes ſuos: & oculi eorum fluent
à foraminibus ſuis,& lingua eorum tabeſcet in ore
eorum.Et erit in illa die,alienatio magna ſuper illos
& apprehendet vnuſquiſque manum proximi ſui,
& implebitur manos eius, manu proximi eius, id
eſt,cæcus cæcum ducent. Et Iudæus præliabitur in
Hieruſalem,& colliget viros omnium populorum,
& aurum & arg[illegible]um & veſtem in multitudinem
nimis. Et hæc erit ſtrages equorum & Mulorum,
Camelorum & Aſinorum & omnium pecorũ quæ
ſunt in caſtris illis ſecundum ſtragem iſtam. Et erit,
quicunque relicti fuerint ex omnibus gentibus cõ-
uenientibus ſuper Hieruſalẽ, & aſcendent quotãnis
adorare Regem domini oeum omnipotentem, ce-
lebrare diem feſtum Scænophegiæ. Elam, alienige-
narum eſt. Hic ſpeciali iungit generalem, mõſtrãt-
que bipertitam.Hæc dicit Dominus: Confringam
Nair arcũs, in Elam principatũs eorum. Et excedit
Hier.49. ſpeciem.Superducam,inquit, quatuor vẽtos,à qua-
tuor cardinibus cœli: & diſpergam illos per omnes
ventos cœli: nec erit gens quæ illuc veniat, quæ
expellat Elam. Redit in ſpeciem: Et terrebo illos
coram inimicis eorũ, qui quærunt animas eorum:
& ſuperducam eos ſecundum iram indignationis
meæ,& mittã poſt eos gladium meum, donec con-
ſumat eos.Iungit genus: Et ponã ſedem meam in E-
lam:& perdam inde Regẽ, & potentes. Erit in no-
uiſſimis diebus in æternam captiuitatẽ, Elam, dicit
A dñs.Nunquid credendum eſt non fuiſſe gentẽ quæ
non venerit ad expugnandam Elam, aot illic ſedem
Domini, cuius captiuitatem vertit:niſi Eccleſiaſtica
ſit figura? Quæ vero Species Siniſtræ tãtum ſunt, vt
Sodoma,ſicut ſcriptũ eſt: Audite verbũ Domini,pri *Iſa. 1.*
cipes Sodomorũ: & quæ vocatur ſpiritualiter So-
doma & Ægyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus
eſt.Ex his Sodomis exiet Loth,quod eſt diſceſſio, vt *Gen.19.*
reueletur homo peccati. Babylon ciuitas aduerſus
Hieruſalem: totus mundus eſt in parte ſua quam in *Iſa.13.14*
hac Iſraël.Hæc conuenienter: viſio, inquit,aduerſus
Babylonem.& dicit aduerſus orbem terrarũ ventu-
ros ſanctos Dei milites. Tollite vicẽ: & exultate vi-
B cem illis,nolite timere,exhortamini, manos aperite
magiſtratus:quia ecce ego præcipio: Sãctificati ſunt
& vocati gigantes, venĩũt iram meã lenite gaudẽtes
ſimul & iniuriã faciẽtes. Voa multarũ gentiũ in mõ
tibus,ſimilis gentiũ multarũ: voa Regũ & gentium
collectarũ, cùm Babylonem, gens & Rex Mædorũ
euerterit.Sequitur enĩ,& dicit, qui ſint iſti Reges,&
quæ Babylõ. Deus ſabaoth præcepit gẽti bellatrici,
venire de lõginqoo, de ſũmo fundamẽto Cœli.Deus
& bellatores eius corruperũt vniuerſum orbẽ terræ.
Vlulate,proximus eſt enĩ dies Dñi, & cõtritio à Deo *Iſa.13.*
aderit propter hoc, oẽs manus reſoluẽtur,& omnis
aĩa hominis trepidabit, turbabũtur legati parturiẽ-
C tis,& parietes circũſtãtes,alius ad aliũ expaueſceẽt:&
facies eorũ ſicut flãma cõmutabuntur. Ecce enĩ dies
dies Dñi inſanabilis venit,indignationis & iræ,pone
re orbẽ terrarũ deſertũ,& peccatores perdere ex eo.
Diẽ Dñi,ex quo paſſus eſt,dicit: ex quo ſpiritualiter
interficit mũdus,interficiẽte exercitu Dei. dõ eius lu
mẽ iniqui nõ vidẽt, ſic vt ſeruẽtur,dicẽs: Stella enĩ
cœli exterioris,& oĩa luminaria eius,lumẽ non da-
bũt: & tenebreſcet, & nõ permanebit lumẽ eius. Et
infligã mortuis terræ mala,& iniuſtis,peccata eorũ,
& perdã iniuriã ſceleſtorũ,& iniuriã ſuperborũ hu-
miliabo.Et erunt,qui remãſerint: id eſt, quos ſupra-
dicti milites non occiderint, honorati magis quàm
D aurũ quod nõ tetigit ignẽ, & homo honoratus erit
magis quàm lapis ex Saphir. Cœlũ indignabitur,&
terra cõmouebitur à fundamẽtis,propter animatio
oẽ iræ Dei in die qoa aderit indignatio eius .Iungit
ſpeciẽ: Et erit qui relictus eſt,quaſi capreola fugiens
& ſicut ouis erras, & nõ erit qui colligat, vt homo
ad populũ ſuum conuertatur, & venire in tribũ ſuã
feſtinet. Qui enĩ inciderit,ſuperabit. & ſi qui colle-
cti ſunt, gladio cadẽt,& filiæ eorũ in cõſpectu eorũ
cedẽt, & domus eorũ diripiẽt,& vaores eorũ habe-
bũt. Ecce,exciro vobis Mædos,qui nõ cõputant pe-
cuniã, neq; auro opus eſt illis. Subtiliter item inſerit
genus: Quis enĩ eſt,cui nõ opus eſt auro & argẽto:niſi
E Eccleſiaſticus, qui fruitur ſpiritualiter vita. Sagitta-
tiones iuuenũ confringẽt: & filiis veſtris oõ miſere-
bũtur,& ſuper nepotes veſtros nõ parcẽt oculi eorũ.
Oĩa ſpiritualiter,ſicut de eadẽ Babylone, ſcripta ſũt.
Fœlix eſt qui obtinebit,& collidet paruulos ſuos ad *Pſal.136.*
petrã. Neque enim Regẽ Mædorũ,quod obtinuerit
aduerſus Babylonẽ, dixit fœlicẽ: & nõ Eccleſiaſticos:
qui obtinẽt & collidũt filios Babylonis ad petrã ſcã
dali. Obtinet autẽ,ſicut ſcriptũ eſt. Qui obtinet mo
dò,teneat,donec de medio fiat. Et poſt multas ſpeciei
& generis clauſulas perioche apertè omnes oſtẽdit
eſſe Babylonẽ, & eos in terra atque in mõtibus ſuis,
id eſt in Eccleſia perdere. Hæc dicit Dñs: Ponã Baby
lonem

lonem, deſertum: vt inhabitent in ea Ericij, & eræ in nihilum, & ponam illud, luti voraginem in perditionem. Hæc dicit Dominus Sabaoth, dicens: Quomodo dixi, ſic erit: & quemadmodum cogitaui, ſic perſeuerabit: vt perdã Aſſyrios in terra mea, & in mõtibus meis, & erunt in conculcatione, & auferetur ab eis iugum eorũ, & gloria ab humeris eorũ auferetur. Hæc cogitatio, quam cogitauit Dominus in orbem terræ totum, & hæc manus alta ſuper omnes gentes orbis terræ. Deus enim ſanctus: quod cogitauit, quis diſperget? & manum illam fortem, quis auertet? Quotieſcunque autem, poſt excidium minatur ruinæ ciuitatis habitationem beſtiarũ ſpiritûs immundos dicit habitaturos in hominibus, quos Spiritus ſanctus deſeruit. Non enim hãc iniuriam poſſunt interfecti habitatores, aut ruinam ſentire. Sermones inquit Amos, quos vidit ſuper Hie- *Amos 9* ruſalem, & cœpit, In tribus impietatibus Damaſci & in quatuor nõ auerſabor eam, eò quòd ſecabant ſerris ferreis, in vtero habentes. Et iterum. In tribus impietatibus Idumææ, & in quatuor nõ auerſabar eam, & propter quod perſecutus eſt in gladio fratrem ſuum. Et multas alias ciuitates alienigenarum, in Eccleſiæ figura conuenit. Vbicunque autem Idumæam, Themã, Boſor, Seir nominat: fratres malos ſignificat: Sunt autẽ poſſeſſiones Eſau. Serras verò ferreas: homines dicit duros & aſperos, qui ſecant parturientes Eccleſias. Item: omnes gentes, quæ ſub cœlo ſunt in ciuitate Dei: iram Dei bibere & illic percuti, Hieremias teſtatur, dicẽs. Sic dicit Dominus *Hier. 25.* Deus Iſraël, Accipe calicem vini meri de manu tua, & potabis omnes gentes, ad quas ego mitto te, & voment & inſanient à facie gladij, quẽ ego mitto in medio illarum. Et accepi calicẽ de manu Domini, & potaui gentes ad quas miſit me Dominus, ad ipſas Hieruſalem & ciuitates Iudæ & Reges eius, & Principes eius: vt ponerẽtur in deſolatione, & in deuaſtatione & in ſibilatione, & Pharao Regem Aegypti & pueros eius, & potentes eius, vniuerſum populũ eius, & omnes promiſcuos eius, & Reges omnes alienigenarũ, Aſcalonem & Gazã & Accarõ, & quæ contra faciem Azoti, & Idumæã & Moabitẽ, & filios Ammõ, & Regẽ Tyri, & Regẽ Sydonis, & Reges qui trãs mare ſunt, & Dedan & Themã & Boſor, & omnẽ circũtonſum à facie, & omnes promiſcuos qui cõmorantur in deſerto, & omnes Reges Elan. & omnes Reges Perſarũ, & vniuerſos Reges à Subſolano, qui longè & qui iuxta ſunt, vnũ quemque ad fratrem ſuum, & omnia regna terræ, quæ ſuper faciem terræ ſunt, & dices illis: Hæc dicit Dñs omnipotẽs. *Hier. 25.* Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis & ſurgetis à facie gladij quẽ ego mitto in mediũ veſtrum. Et ad eos qui noluerunt accipere calicem, ita vt bibant, dices: Sic dicit Dominus: Bibentes bibetis, quia in ciuitate in qua inuocatũ eſt nomen meum, ſuper ipſam incipio vexare vos, & vos purgatione non eritis purgati, quia gladiũ ego inuoco ſuper inhabitantes ſuper terrã. Potabis, inquit, Hieruſalẽ ciuitates Iudæ, & reges eius & pricipes eius. Deinde dicit, Et vniuerſa regna terræ, quæ ſuper faciẽ terræ ſunt: vt oſtenderet, ab ſpeciali Hieruſalem tranſitũ feciſſe ad generalem, in qua ſunt omnes gẽtes terræ, quas illic Deus percutiet, ſicut & interpretatus eſt, dicẽs: Quoniam in ciuitate in qua inuocatum eſt nomen meũ, in ipſa incipio vexare vos, & vos purgatione non eritis purgati. Nunquid Hieremias, cũ eſſet in

corpore, qui de Iudææ carcere nunquã niſi tractus A iſſet in Aegyptum: perſpicuè adiecto mero in calice id potũ daret omnibus gẽtibus, quæ ſub cœlo ſunt, aut nũc per Eccleſiam prophetat? Quod ſi tũc quoque & nunc in Eccleſia locus eſt: manifeſtum eſt, & omnes gentes, ad quas illic Hieremias loquitur, cõuenire in principali eorum parte. Si quid enim ſummum Sathanas, ſi quid graue, ſi quid dextrũ in ſuo corpore habet: cœleſtibus miſcuit, vt bellantiũ mos eſt, fortibus fortes opponere. Vnde Apoſtolus dicit, non eſſe ſanctis pugnã aduerſus humanitatem: ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.

De temporibus. Regula quinta.

Temporum quantitas in ſcripturis frequẽter myſtica eſt tropo Sinecdochæ, aut legitimis numeris, B qui multis modis poſiti ſunt, & pro loco intelligẽdi. Sinechdoche vero, aut à parte totum eſt, aut à toto pars. Hoc tropo, quadringẽtos annos ſeruiuit Iſraël in Aegypto. Nã dicit Deus Abrahæ: Sciens ſcies, quia peregrinum erit ſemen tuũ in terra non ſua, & dominabuntur eorum & affligent eos annis quadringentis. Exodi autem ſcriptura dicit, quadringẽtos triginta annos fuiſſe in Aegypto. An non omni tempore ſeruiuit? Quærendum ergo, ex quo tẽpore: quod inuenire, facile eſt. Dicit enim ſcriptura non ſeruiſſe populum: niſi poſt mortẽ Ioſeph, & omniũ fratrum eius, & omnium ſæculi illius. Filij autem Iſraël creuerunt & multiplicati ſunt & Cethæi fuerunt C & præualuerunt, multiplicabat autem eos terra. Exſurrexit autem Rex alter ſuper Aegyptum, qui ignorabat Ioſeph, & dixit genti ſuæ. Ecce gens filiorum Iſraël magna multitudo, & valent ſuper nos. Venite ergo, circũueniamus eos. Si autem poſt mortem Ioſeph cœpit ſeruire populus: & ex quingẽtis & triginta annis, quibus in Aegypto demoratus eſt, *Gen. 15.* deducimus octoginta annos regni Ioſeph (Regnauit enim à triginta annis vſque in centũ decem) erunt reliqui ſeruitutis Iſraël, anni trecenti quinquaginta, quos Deus dixit quadringentos. Si autẽ omne tẽpus peregrinationis ſuæ, ſeruiuit Iſraël: plus eſt quàm Deus dixit. Si ex morte Ioſeph ſecundum ſcripturæ D ſanctæ fidem, minus eſt. Quo manifeſtum eſt, centũ, à toto partem eſſe. Nam poſt trecentos annos, para aliorum, centũ quinquaginta anni ſunt. Propterea dixit, quadringentos annos. Si hic in omni ſumma tẽporis, vtputa poſt nouẽ dies eſt, aut poſt nouẽ menſes: primus dies menſis decimus eſt, ſicut ſcriptũ: In vtero matris figuratus ſum caro, decẽ menſium coagulatus in ſanguinem. Sicut autem in prima parte temporis cuiuſque tempus eſt: ita, in nouiſſima, vt nouiſſima hora totus dies ſit, aut reliquiæ mille annorum, mille anni ſunt. Sex dies, ſunt mũdi ætas: id eſt, ſex millia annorum. In reliquis ſexti diei, id eſt, mille annorũ, natus eſt Dominus, paſſus & re- E ſurrexit. Idem reliquiæ mille annorũ dictæ ſunt mille anni primæ reſurrectionis. Sicut enim reliquiæ ſextæ feriæ, id eſt, tres horæ totus dies eſt vnus ex tribus ſepulturæ Dñi: ita reliquiæ ſexti diei maioris quo ſurrexit Eccleſia, totus dies eſt mille anni. Hoc enim tropo, conſtant tres dies & tres noctes. Noctis antẽ & diei, viginti quatuor horæ vnũ tẽpus eſt, nec adijciuntur noctes diebus, niſi certa ratione. Aliâs dies ſolos dicimus, ſicut Apoſtolus dicitur manſiſſe apud Petrũ diebus quindecim. Nunquid opus erat, dicere, totidẽ diebus & noctibus? Sic enim ſcriptũ eſt: Veſpere & mane, dies vnus: Quod ſi nox & dies, vnũ tẽpus eſt: nouiſſima hora diei, & diem totũ & no- *Gen. 1.*

Triduum ſepulturæ Christi.

ctem tranſactam retinet. Similiter & nouiſſima ho-
ra noctis: totum diem, & noctem futuram. Hora e-
nim, pars eſt vtriuſque temporis. Hora qua ſepultus
eſt Dominus, pars eſt ſextæ feriæ cum ſua nocte
quæ tranſierat: & hora noctis qua ſurrexit, imminẽ-
tis eſt pars diei. Cæterũ, ſi neque in die præſenti nox
eſt præterita, neque in nocte præſenti dies craſtinus:
non die reſurrexit Dominus, ſed nocte. Quoniam
Gen. 1. dies ab ortu ſolis eſt, ſicut ſcriptum eſt. Luminare
maius, initium diei. Dominus autem ante ſolis or-
Mar. 16. tum reſurrexit. Nam Marcus dicit, Oriente ſole, nõ
Luc. 24. orto: ſed Oriente, id eſt, ad ortum eunte. Lucas au-
Mat. 28. tẽ, diluculo. Sed ne de hac locutione ambigeretur,
alij Euangeliſtæ apertè noctem fuiſſe, teſtãtur. Nam
Ioh. 20. Matthæus, nocte dicit veniſſe mulieres ad monu-
mentum, & vidiſſe Dominũ. Ioannes verò, cum ad-
huc tenebræ eſſent Si autem Dominus ante ſolem,
id eſt, ante initium diei reſurrexit: nox illa, pars erat
illuceſcentis diei. Quod & competit operibus Dei,
vt non dies obſcuraretur in noctem: ſed nox luceſ-
ceret in die. Ipſa enim nox illuminatur, & efficitur
dies: quod eſt figura eorum, quæ facta erant in Chri
Iſa. 58. ſto. Quoniam Deus qui dixit, de tenebris lumẽ ful-
Rom. 13. gere in cordibus noſtris. Qui illuminauit tenebras,
ſicut ſcriptum eſt: Tenebræ tuæ, ſicut meridies erũt.
Et. Nox tranſiuit, dies autem appropinquabit: ſicut
in diem decenter ambulemus. Prius eſt enim quod
carnale eſt: deinde, quod ſpirituale. Dies ergo pri-
mus & nouiſſimus, à toto pars eſt. Solus medius ple-
nus fuit à veſpera in veſperam, ſecundum conditio-
Leuit. 23. nem atque præceptum. Sicut Moyſi dicit: A veſpera
in veſperam obſcurabi diem ſabbatorum. Quidam
autem dicunt, ex die computandum: quoniam Do-
minus tres dies & noctes dixit, non tres noctes &
dies. Sed hoc non longa ratione deſtruitur. Si enim
ex die initium ſepulturæ: in nocte, finis. Si autem
in die, finita eſt: à nocte cœpit. Nam ſi dies vtrin-
que concluditur: plus erit vnus dies. Dicunt præte-
rea, non poſſe in die eſſe noctem præteritam, nec in
nocte diem futurũ: ſeparatos tres dies & noctes o-
portere aſſignari, computantes primum diem quo
crucifixus eſt: alterũ, trium horarum ſeparatarũ: ter
tium ſabbati: erit Domini dies quartus. Qui autem
hanc circumuentionem vitant, conſentiunt à nocte
quidem computandum: ſed noctes à diebus debere
ſeparari, dicentes, in tribus horis tenebrarum impor
tunarum primã noctem, alteram ſabbati, tertiam il-
luceſcentis Dominicæ. Noctes quidem veluti tres
ſunt: ſed dies duo. Primus in tribus horis poſt tene-
bras: ſecundus ſabbati. Non enim qui ſeparatos dies
promit, poteſt dicere: in nocte, quia reſurrexit, fuiſ-
ſe diem futurum Quod ſi id conſentit, conſentiat
neceſſe eſt, in reliquis diei ſextæ feriæ, fuiſſe noctem
præteritam. Quæ, ſi tenebræ importunæ fuerũt, tres
tamen horæ lucis, eiuſdem ſunt diei, nec amiſerunt
ordinem ſuum: quò minus, pars eſſent diei ac noctis
ſuæ. Taceo, tres horas tenebrarum, noctem eſſe nõ
potuiſſe, quod præter ordinem fuerint conditionis
Dei. Quicquid enim ſigni eſt: non turbat elemen-
torum rationabilem curſum. Non enim, quia ſtetit
Ioſ. 10. Sol & Luna diebus Ieſu: & Ezechiæ, ſolus Sol reuer-
Iſa. 38. ſus eſt: aliquid curſus inter Solem & Lunam muti-
latũ eſt & detractum vel additum diei aut nocti, &
noua exinde cœpit temporũ aut neomeniæ ſuppu-
Gen. 1. tatio quã ſtatuit Deus vt & Solem & Lunã, eſſe in
temporũ dies & annos. Sicut in Geneſi ſcriptum eſt.

Multo magis in illo die, nihil turbatũ eſt: cui nõ ſunt
A adiectæ tres horæ tenebrarũ, vt eſſent quindecim.
Namque ſi Solem obſcuratum & rurſum reſtẽſum,
diem dicimus: quod nomen, quem ordinem damus
ipſi diei qui fuiſſe dicitur, inter ſextam feriã & ſab-
batum: niſi bis ſabbatũ fuit, & hebdomada illa, octo
dies habuit? Certè, ſi contentio, ratione minimè ſe-
dari poteſt: compendio probamus, tres horas te-
nebrarum non pertinere ad ſepulturam Domini, eò
quod adhuc viueret. Nõ enim potuit eſſe in corde Mat. 27.
terræ, niſi ex quo mortuus vel ſepultus eſt: quod fa- Luc. 23.
ctum eſt in tribus horis ſextæ feriæ, intra duodeci-
mam, Quoniã poſt occaſum ſolis, nõ licebat Iudæis
ſepelire: cũ eſſet pura cœna initiũ ſabbati ſicut Ioã-
B nes dicit. Illic ergo, propter Cœnam puram Iudæo-
rum, quoniã proximũ fuerat monumentum, poſue- Ioh. 19.
runt Ieſum. Dies autẽ noctibus, dignitate, nõ noui-
tatis ordine præferuntur: vt omnes maſculi primo-
geniti ſunt, ſicut dictũ eſt: Genuit filios & filias, &
obiit. Quod, contra legem naturæ fit, vt omnes illi, Gen. 5.
maſculos primũ genuiſſent. Nobis autem totum tẽ-
pus, dies eſt. Omnia noua ſunt, figuræ tranſierũt. Ex
legitimis numeris ſunt, ſeptenarius, denarius, duo-
denarius, Idem eſt autem numerus, & cum multi-
plicatur: vt ſeptuaginta, vel ſeptingenti, vel totiens
in ſe vt ſepties ſeptem, aut decies deni. Sed aut per-
fectionem ſignificant, aut à parte totũ, aut ſimplicẽ
C ſummã. Perfectionẽ, vt ſeptem ſpiritus & Eccleſiæ Apoc. 1.
ſeptem. Aut vt dicit: Septies in die laudabo te, Aut,
ſepties tãtum recipiet in iſto ſeculo. Similiter dena-
rius, vt alius Euangeliſta dicit. Centies tantum reci-
piet in iſto ſeculo. Et Daniel, Angelorum & cœli vel
eccleſiæ innumerabilem multitudinem, denario nu
mero cõplexus eſt, dicens. Mille milia apparebãt il-
li, & decies milies denaria circũſiſtebant. Et Dauid:
Currus, inquit, Dei decies milies tantum, & de nomi-
ni tẽpore Dauid, in mille ſæcula. Item, per duodena-
riũ, de omni eccleſia dictũ eſt. Centũ † quadringẽta Dan. 7.
quatuor milia & duodecim tribus omnes gentes: † Quadra
ſicut & iudicabitis duodecĩ tribus Iſraël. A parte to ginta.
D tũ: quoniã centũ tẽpus legitimis numeris diffinitur,
vt in Apocalypſi. Habebitis preſſurã, decẽ dies: cũ
ſignificet vſque in finẽ. Septuaginta autẽ in Babylo-
ne idem tẽpus eſſe: importunũ eſt, nũc probare. Præ
ter legitimos etiã numeros, quodcunque tẽpus in
quocũque numero frequẽter breuiauit ſcriptura, ſi-
cut ſupradictũ tẽpus, hora appellatũ eſt, dicẽte Apo-
ſtolo, Nouiſſima hora eſt. Et dies: ſicut, ecce nunc
dies ſalutationis. et annus prædicare, ſicut per Eſaiã.
Prædicare annũ Dño acceptabilẽ. Quoniã non ille
quo Dñs prædicauit, ſolus fuit acceptabilis, ſed & Iſa. 58.
iſte quo prædicat, ſicut dictũ eſt. Tempore accepto
exaudiui te, & Apoſtolus interpretatur. ecce, nunc
E tẽpus acceptabile. Finis denique huius anni, id eſt, 2. Cor. 6.
iudicij iunxit, dicens. Prædicare annũ Domini acce-
ptabilẽ, & diem retributionis. et Dauid: Benedices,
inquit, coronã anni benignitatis tuæ. Aliquãdo, ho-
ra, dies & menſes, annus eſt, ſicut in Apocalypſi: pa-
rati in horã & idem & mẽſem & annũ, quod eſt, tres
anni & dimidiũ. Ibidem: Menſes pro annis, Datum
eſt ei delere homines, menſes quinque. Aliquando, Apoc. 9.
dies denario numero centum dies ſunt, ſicut in A-
pocalypſi: Dies mille ducẽti ſexaginta. Nam milies
ducẽties ſexagies centeni: centum viginti ſex milia Apoc. 12
dies ſunt, qui ſunt anni trecẽti quinquaginta, menſi-
bus tricenorum dierum. Ibidem: Vnus mẽſis dena-
rio

tio numero, centum menſes ſunt, vt: Ciuitatem ſan- Luc. 2. ctam calcabunt menſibus quadraginta duobus. Nã Apoc. 11 quadragies bis cẽteni, quatuor milia & ducenti mẽſes ſunt, qui ſunt anni trecenti quinquaginta. Tempus, aut annus eſt, aut centum anni ſicut tempus, & tempora, & dimidium temporis: quod eſt, aut tres anni & dimidius, aut trecenti quinquaginta. Item: Vnus dies aliquando centũ anni ſunt: ſicut de eccleſia ſcriptũ eſt: Iacere in ciuitate, vbi Dominus eius crucifixus eſt, tres dies & dimidiũ. Et, Oportet Filiũ hominis Hieruſalem ire, & multa pati à ſenioribus & principibus ſacerdotũ, & ſcribis, & occidi, & poſt tres dies reſurgere. Ipſe enim tertio die ſurrexit. Generatio aliquotiens & centum anni ſunt: ſicut Do- Gen. 15. minus dicit Abrahæ: Quarta autem generatione reuertẽtur huc. In Exodo vero, non de ſeruitutis, ſed de totius peregrinationis tempore dictũ eſt. Quinta autem generatione, aſcendit populus ex Aegypto, id eſt, poſt quadringẽtos & trigiora annos. Item, generatio aliquotiens decem anni ſunt: ſicut Hiere- Bar. 6. mias dici: Eritis in Babylonia, vſque ad generationes ſeptem. Ternarium numerum, eundem eſſe qui & denarius, idem plenius in Euãgelio deprehenditur. Mat. 18. Matthæus enim dicit, tribus ſeruis creditam domi- Luc. 19. ni ſubſtantiam. Locas vero decem: quos decem, in tres redigit, dum & ipſe à tribus dicit exactam rationem. Aliquotiens vnus dies, mille anni ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Qua die guſtaueritis ex arbore, morte moriemini. Et ſeptem dies primi, ſeptem milia anni ſunt. Sex diebus operatus eſt Deus, & requieuit ab omnibus operibus ſuis die ſeptimo, & benedixit & ſanctificauit illum. Dominus autem dicit: Pater meus vſque modò operatur. Sicut enim iſtum mundum ſex diebus operatus eſt: ita mundũ Spiritualem qui eſt eccleſia, per ſex milia annos operatur, ceſſaturus die ſeptimo quem benedexit, fecitque æternum: id eſt, quod Dominus inter cætera mandata nihil aliud crebrius præcepit: q̃ vt obſeruemus & diligamus diem ſabbatorum. Qui autem præcepta Dei facit, ſabbatum Dei diligit, id eſt, ſeptimum diem quietis æternæ. Propterea Deus hortatur populum non intrare portas Hieruſalem cum onere in die ſabbati, & minatur portis, & intrãtibus per eas & exeũtibus, ſicut Hieremiæ mandat, dicẽs: Vade, ſta in portis filiorum populi tui, in quas ingrediuntur Reges Iuda & egrediuntur, & in omnibus portis Hieruſalem, & dices ad eos: Audite verbum Domini, qui intratis portas iſtas. Hæc dicit Dominus, Cuſtodite animas veſtras, & nolite tollere onera in die ſabbatorum, & nolite exire portas Hieruſalem, & nolite ferre onera de domibus veſtris in die ſabbatorum ſicut mandaui patribus veſtris: & non obaudierunt in auribus ſuis & indurauerunt ceruicem ſuã ſuper patres ſuos vt me non audirent, ne- Hier. 17. que perciperent diſciplinam. Eritque, ſi me audieritis dicit Dominus, vt non inferatis onera per portas ciuitatis huius in die ſabbatorum, vt non faciatis omne opus veſtrum, & ſanctificetis diem ſabbatorum, & intrabunt per portas ciuitatis huius Reges & principes, ſedentes in ſede Dauid. Et aſcendentes in currus & equos, ipſi & principes eorum viri Iuda qui inhabitãt Hieruſalem. Et habitabitur ciuitas hæc in æternum, & veniẽt de ciuitatibus Iuda & de ciuitatibus Hieruſalem, & de terra Beniamin, & de campeſtri, & de terra quæ ad Auſtrum, adferentes holocauſta & incenſa, & manna & thus ferẽtes laudationem in domo Domini. Etſi me non audieri- A tis, vt ſanctificetis diem ſabbatorum, vt portetis onera, & intretis per portas Hieruſalem: ſuccendam ignem in portis eius, & conſumet itinera Hieruſalem, & non extinguetur. Sufficeret breuiter mandaſſe non operari ſabbatis. Vt quid: Nolite inferre onera per portas Hieruſalem? Aut; ſi opus erat: & operis ſpeciẽ diceret, id eſt, nolite inferre per portas. Non enim aliqui per muros & tecta, inferebant onera in ciuitatem. Hieruſalem bipertita eſt, & portæ eius bipertitæ. Per portas inferorũ exitur de Hieruſalem ſancta: & per eaſdem intratur in maledictã. Qui autem intrant per portas cœli, intrant in æternam Hieruſalem, vt Reges in curribus & in e- B quis, ſedentes in ſede Dauid, ſicut per Iſaiam. Adducent filij filiorum ex omnibus gentibus donum Deo cum equis & curribus in ſplendore multorum, cum vmbraculis in ſanctam ciuitatem. Portæ ſanctæ ciuitatis Hieruſalem, Chriſtus eſt, & vicarij eius, cuſtodes legis. Interficientes verò Prophetas & lapidantes ad ſe miſſos: porta diabolus eſt, & vicarius eius Pſeudoapoſtoli præuaricatores legis, claues regni cœlorum alto ſenſu abſcondentes. Ipſi ſunt portæ quæ non vincunt Eccleſiam, quæ ſupra Petram fun- Mat. 16. data eſt. Quoniam fundamentum Dei ſtat, ſicut ſcriptum eſt: Cognouit Deus, qui ſunt eius. Si quis au- Mat. 23. tem per præcepta præſidentium cathedræ Moyſi C introiit: per Chriſtum intrat. Ipſius enim ſunt præcepta, ipſe exponit onus peccatorum ſuorum, & ſine illo non intrat in requiem ſabbati. Si quis verò, non per præcepta, ſed per facta præſidentium cathedræ Moyſi, intrat: filius eſt gehennæ magis, quàm ipſi. Et requieſcẽtibus vniuerſis, qui ante ſabbatum, manna collegerunt: ille cum onere ſuo inuenitur in die ſabbati, in quo non eſt, manna colligere, neque onus exponere. Quia nolunt audire vocem filij Dei clamantis in eccleſia & dicentis: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos requieſcere faciã. Iſti ſunt fures, qui non per ianuã verã: ſed per portas ſuas intrãt in ſuã Hieruſalẽ. D Et ſuccendit Deus ignẽ in portis Hieruſalẽ, & comburet itinera eius, & non extinguetur. Ignis enim, qui ſpecialis Hieruſalẽ portas exuſſit, extinctus eſt. Apoſtolus aũt ſabbatũ, & alia legis mandata, figurã eſſe futuri, ſic ait: Nemo ergo iudicet in cibo & potu Col. 2. aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorũ, quod eſt vmbra futuri. Multis in locis, vnius tẽporis diuerſi euentus in ſpeciẽ ſeparatim deſcribi duo tẽpora fecerunt, quaſi ex ordine ſe inſequentia. In genere aũt, vno tẽpore eſt vterque euẽtus. Si quatuordecim anni ſub Ioſeph, vbertatis & ſterilitatis ſeptẽ anni ſunt tantùm, id eſt, omne tẽpus paſſionis Domini, in cuius figura factus eſt Ioſeph dñs Aegypti, E cũ eſſet triginta annorũ. Qui ſunt itaq; nobis ſeptẽ anni vbertatis & ſaturitatis: idẽ cæteri ſeptẽ ſterilitatis & famis. Iſto enim tẽpore minatur Dñs diuitibus famẽ, pauperibus vero ſaturitatem. Promittit hæc bona, & mala duplicis tẽporis vno tempore futura. Teſtatur ſcriptura Exodi: Quia manifeſtũ eſt, Exod. 1. omniũ plagarũ Aegypti immunẽ fuiſſe Iſraël: & per tres dies tenebrarũ lumẽ habuiſſe. Quod nũc ſpiritualiter gerit, ſicut Deus eidẽ Pharaoni poſtea cõminatus eſt, dicẽs: Dabo tenebras ſuper terrã tuã. Aliquotiẽs vnum tẽpus in multas diuidit partes, quarũ ſingulæ totũ tẽpus ſint. Sic anno quo fuit Noë in Arca, diuiditur in oẽs numeros. Quotiẽs tamẽ tẽporũ

mentio eſt: quaternarius numerus ſpecialiter tempus eſt à oomini paſſione vſque in finem. Quaternarius eſt autem, quotiens aut plenus eſt, aut poſt tertium pars quarti, vt trecéti quadragita, aut tres cũ dimidio. Cæteri vero, (nam pro locis intelligendi ſunt) ſigna ſuot, non manifeſtæ definitiones. Quadraginta ergo diluuij dies: totum tempus eſt. Nam iſti ſunt quadraginta anni io Ægypto, & quadraginta anni in eremo, & quadraginta dies ieiunij

Gen. 7. oomini & Moyſi & Eccleſiæ quibus in Eccleſia ieiunat Eccleſia: id eſt, abſtinet à mortuorum voluptatibus. Idem quadraginta dies quibus manducat & bibit Eccleſia cum Domino poſt Reſurrectionem, quadraginta anni ſunt quibus erat Eccleſia mandu-

Mat. 4. cans & bibens ſub Salomone, pace vndique verſum

Quadrageſima. profunda, premente tamen eos bipertito Salomone: Sicut eadem Eccleſia dicit: Pater tuus oppreſſit nos. Quadraginta dies, fuit aqua iu ſtatu ſuo, & totidem defecit: vt bis, & defectio aquæ decimo méſe, id eſt, perfecto tempore compleretur. Sed in genere non ita eſt, vt quodam tempore inualeſcat, & deinde deficiat. Quoniam tempore quo valeſcit carnaliter: eodem deficit ſpiritualiter, vt ipſa elatio ſit defectio, vſque dum perficiatur tempus. Sic mundus regnans ponitur ſub pedibus Eccleſiæ, id eſt, filij hominis. Qui ſunt itaque quadraginta dies, exoluit peccata Iuda, & Iſraël centum quinquaginta quod eſt vnom atque idem. Et ſeptimo menſe ſedit Arca,

Gen. 8. idem tempus: Exiuit de Arca duodecimo menſe. Hic eſt annus libertatis oomini acceptabilis: Quo completo, manifeſtabitur Eccleſia, mũdi pertranſiſſe diluuium. Vnaquæque pars huius anni, idem annus eſt. Quale ſi diceret, Exiit de Arca, quadrageſimo die, aut menſe 7. aut 10.

De Recapitulatione, Regula ſexta. Recapitulationes ſunt iſtæ partes ab initio vſque in finem: ſicut ab Adam vſque Enoch, id eſt, eccleſiæ tranſlationem, ſeptem generationes, quod eſt omne tempus. Rurſus, ab Adam vſqoe ad Noë, id eſt mundi reparationem: decem generationes, quod eſt omne tempus, & à Noë vſque ad Abraham decem generationes. Nam & centum anni, quibus Arca fa-

Gen. 6. bricata eſt: omne tempus eſt quo eccleſia fabricatur, & eo tempore, in Diluuio pereuntibus vniuerſis, gubernatur. Quod prudentibus plenius inueſtigandum, data via, relinquimus. Quoniam ne copia Scripturæ interpretando foret: ſingula perſequenda, & ea quæ hunc intellectum fortè impediunt, remouenda non putauimus, aliò properantes. Inter regulas quibus ſpiritus lege ſignauit: quo, luminis via cuſtodiretur, nonnihil cuſtodit recapitulatione ſigillum ea ſubtilitate, vt continuatio magis narrationis, quàm recapitulatio videatur. Aliquotiens enim ſic recapitulat: Tunc illa hora, illo die, eo tempore ſicuti dominus loquitur in euangelio, dicens:

Gen. 19. Die qua exiuit Loth à Sodomis, pluit ignem de Cœ-

Luc. 17. lo, & perdidit omnes. Secundum hæc, erunt dies filij hominis: quando reuelabitur illa hora, qui erit in tecto & vaſa eius in domo. non deſcendat tollere ea: & qui in agro, ſimiliter oon reuertatur retrò. Meminerit vxoris Loth. Nunquid illa hora, qua Dominus reuelatus fuerit aduentu ſuo, oon debet quis conuerti ad ea quæ ſua ſunt, & vxoris Loth meminiſſe, & non antequàm reueletur? Dominus autem illa hora, qua reuelatus fuerit, iuſſit iſta obſeruari: nõ ſolum, vt abſcondendo, quærentibus gratiorem faceret veritatem: ſed etiam, vt totum illud tempus, diem vel horá eſſe mõnſtraret. Eadem itaque hora,

A id eſt tépore, iſta obſeruáda mádauit: ſed antequàm reueletur. Eadem quidem hora: ſed in qua parte horæ, ratione agnoſcitur. Aliquotiens autem, non ſunt recapitulationes, huiuſmodi: ſed futuræ ſimilitudines, ſicut Dñs dicit: Cum videritis, quod dictum eſt per Danielem Prophetam, tunc qui in Iudæa ſunt, *Dan. 9.* fugiant in montes. Et inducit finem. Quod autem Daniel dixit: In Aphrica geritur, neque eodem tempore finis. Sed quoniá licet non in eo tempore finis: in eo tamen titulo futurum eſt. Propterea tunc dixit, id eſt, cum ſimiliter factũ fuent per orbem: quod eſt diſceſſio & reuelatio homi- *Pſal. 125.* nis peccati. Hoc genere locutionis dicit Spiritus in

B Pſalmis: Cum conuerterit oominus captiuitatem Syon: facti ſumus velut cõſolati: Tunc repletum eſt gaudio os ooſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit Dominus facere cũ illis. Magnificauit dominus facere nobiſcum: facti ſumus lætantes. Dicendo vero: Cũ auerterit oominus captiuitaté Syon: tunc dixerunt in gẽtibus: Nunc auertet, inquit, tunc dicent in gentibus. Nos enim gentes, quorũ captiuitatem auertit. Sicut illorum in figurá, tempus habemus dicẽtes: Magnificauit dominus facere cum eis, magnificauit dominus facere nobiſcum. De ſimilitudine itaque tépus ſuum & noſtrum, vnum fecit, & iunxit, diceés: Tunc

C dicét in gentibus, id eſt, cũ ſimiliter gẽtibus fecerit. Nec illud prætereundũ puto: quod ſpiritus ſine myſteriis vel allegoria aliud ſonare, aliud intelligi voluit Super Ioanné multi pſeudoprophetæ prodierũt in hunc mundũ. In iſto cognoſcite Spiritũ Dei. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, & negat in carne veniſſe, de oeo nõ eſt: ſed hic de Antichriſto eſt. Quod audiſtis quoniá venit, & nunc iam in iſto mundo præſens eſt Nunquid omnis qui nõ negat Ieſum in carne veniſſe Spiritũ oei habet? Sed hanc negationé, in opere nõ in voce eſſe, & vnũquémque oõ ex profeſſione, ſed ex fructibus intelligi debere, in omni epiſtola qua nõ niſi de fructibus bonis & malis ſcripſit,

D ſubtiliter admonet, eodé genere locutionis, ſicut dicit: In iſto cognoſcimus eũ, ſi præcepta eius cuſtodia- *1. Ioh. 2.* mus. Qui aũt dicit. Quoniá cognoui eũ: & mandata eius nõ ſeruat, mẽdax eſt. Nũquid ex profeſſione dixit intelligi fratré qui oeũ neſcit, & nõ ex operibus? Et qui dixerit qm̃ diligit deũ, & fratré ſuũ odit: mẽdax eſt. Si eñ vt dicit, diligit oeũ: doceat operibus, adhæreat oeo, diligat oeũ in fratre. Si credit Chriſtũ incarnatũ, quieſcat odire mẽbra Chriſti. Si credit Verbũ carné factũ: quid perſequit̃ in carne, Verbũ caro factũ? Quid perſequit̃ Verbũ in carne? Quod dixit dñs, Quadiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis in me credẽtibus, mihi feciſtis. nõ operetur ma-

E lum in Chriſti carne, id eſt, in ſeruis eius: Qm̃ nñs & eccleſia, vna caro eſt. In qua carne ſi credit eſſe hominé: cur nõ diligit, aut ꝙ crudelius eſt, cur odit, ſicut ſcriptũ eſt: Qui nõ diligit fratrem, permanet in morte: Et qui fratré ſuum odit, homicida eſt? Aliud maius aot euidẽtius ſignũ cognoſcẽdi Antichriſti nõ eſſe dixit, q̃ qui negat in carne, idem odit fratré. Tale eſt aũt quod dicit: Quoniá qui negauerit Chriſtũ in carne, de oeo nõ eſt. quare, & Nemo poteſt dicere dñs Ieſus niſi in Spiritu ſancto: cũ multi dicát dñm Ieſum, ipſo conteſtáte. Non omnes qui mihi dicũt, *Mat. 7.* Domine domioe: introibunt in regnum cœlorum. Sed hoc loco Apoſtolꝰ, neminé poſſe dicere dñm Ie-

ſum

ſum Chriſtum, niſi in Spiritu S. ſecundum conſcientiam dixit, 1.Cor.12 & ſecundũ interiorem hominem, non ſecundum ſolam profeſſionem, vt oſtenderet illis qui dicunt Dominum Ieſum, nihil minus habere ab his qui chariſmatum generibus extolluntur. Sed vnum atque eundem ſpiritum poſſidere omnem qui Dominum Ieſum crediderit, ſi idẽ, operibus credidiſſe monſtrauerit. Nemo, inquit, poteſt dicere, Dominũ Ieſum, niſi in Spiritu S. Diuiſiones autem ſunt chariſmatum: idem verò ſpiritus. Et diuiſiones myſteriorum ſunt: & idem Dominus. Soluere autem Ieſum, eſt non facere, quod Ieſum feciſſe confitetur, ſicut idem Domin' dicit. Qui ſoluerit vnum ex minimis, & ſic docuerit homines: minimus vocabitur in regno Cœlorum. Et quid ſit, ſoluerit: in conſequentibus aperit, dicens, Qui autem fecerit: & ſic docuerit. Hanc ergo negationem, operum eſſe non vocis, Et Paulus Apoſtulus confirmat, dicens: Dominum ſcire confitentur: factis autem negant. Et iterũ: Habentes formam pietatis: virtutem autẽ eius negantes. Hoc ſenſu dicit quoſdam fratres, Chriſtũ non ſanctè prædicare ſed corde. Nam voce ſanctè prædicant. Conſentit denique prædicationi eorum & mandat audiri, dicens: Quid intereſt omnimodò, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annuncietur? Dominum enim Chriſtum, Antichriſtus, non voto ſed occaſione prædicat. Aliò tendens per Chriſti nomen ingreditur, quo ſibi viam ſternat, quo ſub Chriſti nomine, ventri pateat, & his (quæ turpè eſt dicere) ſanctitatis & ſimplicitatis nomen imponat, ſignis & prodigiis cubiculorum opera, Chriſtum eſſe aſſeuerans. Quos ſalubri cautione vitare admonet Apuſtolus, dicẽs: Filij, abſtinete vos à ſimulacbris.

De Diabolo & corpore eius Regula ſeptima.

DeDiabolo & corpore eius breuiter videri poteſt, ſi id quod de Domino & eius corpore dictum eſt: in hoc quoque obſeruetur. Tranſitus namque à capite ad corp', eadem ratione dinoſcitur, ſicut per Iſaiam de rege Babylonis dicitur: Quomodo cecidit lucifer de Cœlo, mane oriens: contritus eſt in terra qui mittebatur ad omnes gentes? Tu autem dixiſti in animo Iſa.14. tuo: In Cœlum aſcendam, ſuper ſtellas Dei ponam ſedem meam, ſedebo in monte alto, ſuper montes altos in Aquilonem, aſcendam ſuper nubes, ero ſimilis altiſſimo, Nunc autem ad Inferos deſcendiſti in fundamenta terræ, & qui viderint te, mirabuntur ſuper te, & dicent: Hic eſt homo, qui concitat terram, mouet reges, qui poſuit orbem terrę totum deſertum. Ciuitates autem deſtruxit, abductoſque nũ ſoluit. Omnes reges gentium dormierant in honore, homo in domo ſua? Tu autem proiectus es in montes velut mortuus, abominatus cum omnibus qui reciderunt in deſertis gladio, & deſcenderunt ad inferos. Quomodo veſtimentum ſanguine conſperſum, non erit mundum: ita nec tu eris mundus, quia terram meam, perdidiſti, & plebem meam occidiſti. Non eris in æternum tempus, ſemen nequam para, filios tuos interfice peccatis Patris tui vt non reſurgant. In rege Babylonis, & omnes reges, & omnis populus ſignificatus, vnum enim eſt corpus, Quomodo, inquit, cecidit de cœlo Lucifer, mane oriens, confractus in terra: qui mittitur ad omnes gentes? Tu autem dixiſti in animo tuo: in Cœlum aſcendam, ſuper ſtellas Dei, ponam ſedem meam. diabolus hoc ſibi nũ promittit. Non eñ ſperat, teni tendo in cœlum poſſe aſcendere, eique ne deiicere tur, reſiſtere non valuit. Multo magis iſta, homo ſperare non poteſt: & tamen hominem eſſe, ſic dicit. Iſa. 14. Hic eſt homo, qui incitat terram. Sed præter hanc rationem, quam neque Diabolus, neque homo ſperare poteſt, ſe poſſe in Cœlum aſcendere, & ſupra ſtellas Dei ſedens, ſimilem ſe Deo fieri: etiam ipſa ſcriptura aliud inquirendum admonet. Nam ſic in Cœlum & ſupra ſtellas Dei, dicit ſe ſedem ſuam poſiturum: quomodo in monte alto ſedebit, aut ſuper montes in Aquilonem vel in nubibus, vt ſimilis ſit altiſſimo? Non enim altiſſimus in huiuſmodi habet ſedem. Cœlum Eccleſiam dicit: ſicut procedẽte Scriptura videbimus. De hoc cœlo cadit Lucifer matutinus. Lucifer enim bipertitus eſt: ſicut Dominus dicit in Apocalypſi, de ſe & de ſuo corpore: Ego ſum radix & genus Dauid, & ſtella ſplendida matutina, ſponſus & ſponſa. Item illic: Qui vicerit, dabo illi ſtellam matutinam, id eſt, vt ſit ſtella matutina ſicut Chriſtus, quem accepimus. Pars ergo lucifer, id eſt, aduerſum corpus, quod eſt Diabolus, reges, & populus: cadit de cœlo, & confringitur in terra. His regulis dicit ſapientia: Audite ergo reges & intelligite: diſcite iudices finium terræ, præbete aures qui continetis multitudinem & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt vobis poteſtas à Domino & virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Quoniam, cum eſſetis miniſtri regni illius: non rectè iudicaſtis, neque cuſtodiſtis legem. Rex ergo Babylonis totum corpus eſt: ſed pro locis intelligimus, in quam partem corporis conueniat. Cecidit cœlo lucifer, in omne corpus poteſt conuenire. In cœlum aſcendam, ſuper ſtellas Dei ponam ſedem meam: ſimiliter & caput maiores, qui ſtellarum Dei, id eſt, ſanctorum dominandum putant: cum ipſorum minores dominẽtur, ſicut ſcriptum eſt: Maior ſeruiet minori. Huic Eſau, id eſt, fratrib. malis, ſic dicit Dominus per Abdiam Prophetam: Exaltans habitationem ſuam, dicens in corde ſuo: Quis me deducet ad terras? Si exaltatus fueris ſicut aquila, & inter ſtellas ponas nidum tuum: inde te detraham dicit Dominus. Sedebo in monte alto ſuper montes altos, in aquilonem aſcendam ſuper nubes, ero ſimilis altiſſimo. Mons, altus, populus eſt ſuperbus. Mõtes alti: ſinguli quique, qui adunati montem faciunt, id eſt, corpus diaboli. Multos enim eſſe montes malos, ſic dicit Scriptura: Transferentur mõtes in corde maris. Iterum. Fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt: quoniam iratus eſt ei Deus. Nam & ſi corpus Domini, id eſt, Eccleſia, mons dicitur, & ſinguli qui ſũt Eccleſia, faciunt montes, ſicut ſcriptũ eſt. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Syon montem ſanctum eius, annuncians imperia eius. Et Pſal.2. iterum: Perdam Aſſyrios in terra mea, & in montibus meis. Et iterũ: Suſcipiãt mõtes pacẽ populo & colles. Et iterũ: mõtes exultabũt velut arietes & colles velut agni ouiũ. Deus in monte Syon habet ſedẽ, & in mõtibus Iſrael, & in nubibus ſanctis ſuis: quod eſt Eccleſia, ſicut ſcriptum eſt: Timeat à facie Domini omnis terra, quoniam exurgit de nubibus ſanctis. Iterum nubibus mandabo ne pluãt ſuper eã, imbrem. Iterum: Nimbus & nubes in circuitu eius. Et quod in monte Syon habitet, ſic dicit: Cognoſcetis, quia ego ſum Dominus Deus veſter, habitãs in Syon mõte ſancto meo. Et diabolus in monte ſedet, ſed Seyr, qui eſt Eſau, id eſt, fratrum malorum. Quẽ montem

Deus increpat per Ezechielẽ,& dicit ſe eũ in lætitia
Ezech.25 vniuerſæ terræ deſolaturum, quod aduerſum Iſrael
inimicitias exercext. Ipſe eſt mons, ipſi mõtes Aqui-
lonis. In his diabolus ſedet, & nubium cœli veluti
dominatur. Hactenus ſe ſimilẽ dicit altiſſimo. Duæ
ſunt partes in Eccleſia, Auſtri & Aquilonis, id eſt, me
ridiana, & ſeptentrionalis. In parte meridiana, Do-
minus manet. Scriptum eſt: vbi paſcis, vbi manes in
meridiano? Diabulus verò, in Aquilone, ſicut Deus
Cant.1. dicit populo ſuo: illum perſequar ab Aquilone à vo
bis, & expellam illũ in terras ſine aqua, id eſt, in ſuis:
& exterminabo faciem eius in mare primũ, & poſte
riora eius in mare nouiſſimum, quod eſt in populos
primos & nouiſſimos. Inſtar Eccleſiæ fabricatus eſt
iſte mondus, in quo Sol oriens, non niſi per Auſtrũ,
id eſt, meridianum iter habet: & diuerſa Auſtrali
parte, inuiſibilis vadit in locum ſuum rediens. Sic &
Dominus Deus noſter Ieſus Chriſtus, Sol æternus
partem ſuam percurrit, vnde & meridianum vocat.
Aquiloni verò, id eſt, aduerſæ parti non oritur: ſicut
ijdem cum in iudicium venerint, dicent: Iuſtitiæ lu-
men non luxit nobis, Timentibus aũt Dominum,
Mal.4. oritur Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, ſicut ſcrip
tum eſt: Malis verò, meridie nux eſt, ſicut ſcriptum
eſt: Dum ſuſtinent ipſi lumen, factæ ſunt illis
tenebræ, pro fulgore obſcura nocte ambulauerunt,
palpabunt ſicut cæcus parietem. Et cui non ſunt
oculi, palpabunt & cadent meridie, quaſi media no-
cte. Iterum. Occidit Sol Meridie, & tenebricabit ſu-
per terram dies luminis. Iterum Propterea, nox erit
vobis de viſione, & tenebræ vobis erunt ex diuina-
tione, & occidet Sol ſuper Prophetas, & obſcura-
bit ſuper eos, dies luminis. Huic populo ex Auſtro
cõminatur Deus, ſicut per Ezechielem Soot incre-
Ezec.27. pat dicens: Spiritus Auſtri contriuit te. Is enim con
Cant.4. fringere permittit, dicens: Exurge Aquilo, & veni
Auſter: perfla hortum tuum, & defluent vnguen-
Ezec.38, ta mea. Exurgente enim nequam ſpiritu, reſiſtit Spi-
& 39. ritus ſanctus qui Domini hortum perflat, & eli-
ciuntur vnguenta, id eſt, odor ſuauitatis offertur. Et
per Ezechielem, idem ex reliquiis populi mali ſic
dicit Deus: Adducere ſuper populum ſuum partem
eiuſdem populi, quod eſt miſterium facinoris. Ecce
ego ſuper te Gog. principem Moſoch & Tobel, &
congregabo te, & deducam te & ponam te à nouiſ-
ſimo Aquilone, & addocam ſuper te montem Iſrael,
& perdam arcum tuum de manu tua ſiniſtra & ſa-
gittas tuas de manu tua dextera, & deijciam te ſuper
muntes Iſrael. Hoc autem geritur, à paſſione Domi
ni quoadusque de medio eiuſdem myſterij facinoris
diſcedat Eccleſia, quæ detinext, vt in tempore ſuo
detegatur impietas, ſicut dicit Apoſtolus: Et nunc
quid detinext, ſcitis, vt in ſuo tempore detegatur.
Myſterium iam nunc operatur iniquitatis: tantum,
vt qui detinens detinet modò, donec de medio fiat.
Et tunc reuelabitur ille impius. Et in Hieremia legi-
mus: Peccatores Iſrael in Aquilonem cõuenire, Do-
mino dicente: Vade, & lege ſermones iſtos ad Aqui-
lonem, & dic: Conuertere ad me domus Iſrael, di-
cit Dominus. Meridianum verò. pars eſt Domini:
ſicut & in Iob ſcriptum eſt: A meridiana parte ger-
minabit ibi vita. Aquilo Diaboli: Vtraque autem
pars, in toto mundo. Aſcendam, inquit, nubes: ero
Iſa.14. ſimilis altiſſimo. Nunc autem ad inferos deſcendes
in fundamenta terræ. Qui viderunt te, mirabuntur
ſuper te, & dicent: Hic eſt homo qui concitat terrã,

commouet reges: qui ponet orbem terræ totum de
A ſertum. Nunquid in Diabolum conuenit: Qui vide-
rint te, mirabuntur ſuper te? Aut in Regem nouiſſi-
mum, cum ad inferos? Ipſo enim ad inferos deſcen-
dente, non erit qui miretur, mundo finito. Non e-
nim dicent Hic eſt homo qui concitauit terram, mo
uit reges, & poſuit orbem terræ totum deſertum:
ſed incitat, & commouet & ponit. Hominem enim,
totum corpus dicit tam in regibus, quàm in popu-
lis, cuius hominis ſuperbi partem, cum Deus percu-
tit, & ad inferos deijcit, dicimus: Hic eſt homo qui in
citat terram, commouet reges ſcilicet ſanctos. Qui Iſa.14.
ponit orbem terræ totum deſertum: irridentium Matt.27.
vox eſt, non confirmantium, ſicut ibi: Qui diſſoluit Mar.14.
B Templum, & in triduo illud ſuſcitat. Dixit enim: For
titudinem faciam, & ſapientiam intellectus. Aufe-
ram terminos nationum, & fortitudinem illarum
vaſtabo, & comminuam ciuitates cum habitanti-
bus: & totum orbem comprehendam manu, velut
nidum, & velut oua derelicta auferam, & non erit
qui effugiat me, aut contradicat mihi. Nunquid iſta
quæ ſibi promittit, valet implere? Ponit quidem or-
bem terræ totum deſertum: ſed orbem ſuum. Ciui-
tates autem deſtruxit, vtrique ſui orbis. Eſt enim bi-
pertitus, mobilis & immobilis: ſicut Paralipomenõ
commoueatur à facie Domini omnis terra. Etenim
fundauit orbem terræ qui non mouebitur. Abdu-
C ctosque non ſoluit. Poteſt, inquit, in ſpeciem conue
nire quod captiuis in nullo relaxaſſet ſed inimicis
raptum æſtimãs principari, tota in eos vteretur po
teſtate. Quod obiurgat Deus, dicens: Ego quidem
iratus ſum modicè: ipſi autem adiecerunt in mala.
Veruntamen in figuram generalitatis facta & dicta
ſunt, & ſpiritualiter implentur: dum hi qui domi-
nantur, humilitatis aut tentationis cauſa vel
merito, ſibi ſubditos ſine reſpectu pietatis atque
communis conditionis affligunt: quibus non ſuffi-
cit poteſtas, ſed ea immoderatius vti contendunt,
quod culpat, dicens: Perſequentes retributionem.
Et iterum: extendit manum ſuam ei in retribuendo.
D Parum eſt enim quod inimicus eſt: adhuc geſtit & Pſal.54.
in ſubditum vindicare, ſicut ſcriptum eſt: Omnes
ſubditos vobis compungitis. Diſſimulans odiſſe Do
minum, inimicum & vindicatorem: quod per vin-
dictam quam ſoli ſibi Deus exceptabit, aliquid ſan-
ctitatis vſurpet. Scriptum eſt enim. Mihi vindictam,
& ego retribuam, dicit Dominus. Omnes reges ter-
ræ dormierunt in honore, homo in domo ſua. Re-
ges, ſanctos dixit. Nam non omnes reges vel priua-
ti in domo ſua dormierunt ſicut ſancti in domo ſua
quam delegerunt. Tu autem proiectus es in mon-
tes velut mortuus abominatus, cum omnibus qui
ceciderunt inferti gladio, & deſcendunt ad inferos.
E Diabolo dicit. Proiectus es in montes, in quibus ſe-
det. Denique non dixit mortuus: ſed velut mortuus
abominatus. Adhuc enim viuit. licet ipſe in ſuis, gla-
dio perimatur, & ad inferos deſcendat. Sicut enim
Dominus, quicquid ſui patiuntur, ſe pati dixit: ita &
Diabulus ipſe in ſuis inculcatur, ipſe abominatus cõ
fringitur, ſicut ſcriptum eſt. In diminutione populi,
comminutio principis. Diabolus ab homine ſuo nõ
ſeparatur: nec homo in quo Diabolus non eſt, po-
teſt dicere: Ero ſimilis altiſſimo. Nec diabolus eſt, hic
homo qui incitat terram, niſi in homine fuerit. Si-
cut Dominus, homo dici non poteſt, niſi in homi-
ne, nec homo, niſi in Chriſto. Sed quid in quem cõ-
ueniat,

ueniat,pro locis obſeruandum eſt. Iterum corpus ipſius Diaboli conuenit dicens. Quomodo veniſti? ſicut veſtimentum ſanguine conſperſum non eſt mundum:ita nec tu eris mũdus,quia terram meam perdidiſti,& plebem meam occidiſti.Non eris in æternum tempus,ſemen nequam para, filios tuos interfice peccatis patris tui, vt non reſurgant. Hic oſtendit non conuenire in ſpeciem. Rex enim Babylonis,qui terram Domini vaſtauit, & populum occidit,id eſt,Nabugodonoſor, mundus obiit,in æternum viuit:corpori dicit, ſui cuiuſque temporis parare quos genuerit, interfici peccatis eius quo ipſe qui conuenitur, genitus. Nouiſſimus enim rex non filios,ſed fratres habere poteſt. Neque velut mortuus cum eis ad inferos deſcendit:ſed mortuus.Per Ezechielem ſic Deus increpat regem Tyri. Quoniam exaltatum eſt cor tuum, & Dixiſti:Deus ego ſum,habitatione Dei habitaui in corde maris. Tu autem homo es, & non Deus: & dediſti cor tuum tanquam cor Dei.Nunquid ſapientior es tu Daniele?Sapientes arguerunt te ſapientia tua. Nunquid ſapientia tua, aut doctrina tua feciſti tibi virtutem & aurum& argentum theſauris tuis? Nunquid in multa doctrina tua, & in mercatu tuo multiplicaſti virtutem tuam?Propterea,hæc dixit Dominus:quoniam dediſti cor tuum, ſicut cor Dei:propter hoc, ecce ego induco ſuper te alienas peſtes ex gentibus, & exinanient gladios ſuos ſuper te, & ſuper decorem doctrinæ tuæ, & vulnerabunt decorem tuum in perditionem,& deponent te, & morieris morte

Ezec.28. vulneratorum in corde maris. Nunquid dicturus es in conſpectu interficientiũ te.Deus ego ſum? Tu verò,homo es,& non Deus. In multitudine incircumciſorum peribis,in manibus alienorum, quia ego locutus ſum dicit Dominus. Tu es ſignaculum multitudinis & corona decoris,in deliciis Paradiſi Dei fuiſti,omnem lapidem optimum habens in te alligatum Sardium,Topaſium,Smaragdum & Carbunculum &Saphirum,& Iaſpin, & argentum& aurum & Ligorium & Achatim & Ametiſtum, Chryſolitũ &Berillum,& Onychium,&auro repleſti theſauros tuos & apothecas tuas. Cum Cherubin poſui te in monte ſancto Dei,fuiſti in medio lapidum igneorũ, abiſti ſine macula in diebus tuis, ex qua die creatus es,donec inuenirentur iniquitates tuæ in te. A multitudine negotiationis tuæ, impleſti promptuaria tua iniquitate & peccatis, & vulneratus es à morte Dei. Abduxit te Cherubin de medio lapidum inferorum,exaltatum eſt cor tuum in corde tuo,corrupta eſt doctrina tua cum decore tuo. Propter multitudinem peccatorum & iniquitatem negotiationis tuæ,contaminata ſunt ſancta tua:& educam ignem de medio tui:Hic te deuorabit. Et dabo te in cinerem in terra tua, in conſpectu omnium videntium te,& omnes qui te nouerunt inter nationes contriſtabuntur ſuper te.Perditio, factus es, &non eris in æternum tempus. Quoniam exaltatum eſt, inquit, cor tuum,& dixiſti Deus ego ſum, habitatione Dei habitaui in corde maris:& in hominem conuenit dicentem:Ego ſum Chriſtus.Et in Diabolo, qui in corde maris,id eſt,populi habitat. Sicut Deus in corde

Ezec.27. ſanctorum ſuorum ſedet. Populus in corde maris, id eſt,in voluptate vel altitudine ſeculi habitat,ſicut in alio loco dicit Deus eidem ciuitati: Satiata & honorata es nimis in corde maris. In aqua multa deduxerunt te remiges tui:Spiritus Auſtri contriuit

te in corde maris virtutis tuæ. Tu autem homo es, A & non Deus.Et Diabolus in homine, homo dictus eſt:ſicut Dominus Dixit in Euangelio: Inimicus homo hoc fecit.Et interpretatus eſt,dicens: Qui ea ſeminat,diabolus eſt. Homo diaboli, Deus eſſe non poteſt.Propterea,in vtrunque conuenit. Tu homo es,& non Deus. Dediſti cor tuum, tanquam cor Dei.Nunquid ſapientior es tu, Daniele?Io Daniele, totum corpus eſt eccleſiæ. Quia non poteſt eſſe peccator ſapiens in negociis vitæ: ſicut ille ſapientior eſt in ſuo quàm filij lucis. Poteſt etiam in ſpeciem conuenire quoniam Daniel ſpecialiter confudit regem Babylonis: in figuram, qui Prophetico ſpiritu regem ſuperbum ad confeſſionem vnius Dei, Eccle- B ſiaſtica maieſtate proſtrauit, qui confeſſione ſuarum virtutum,& cœleſti ſapientia, Babylonis ſuperſtitiones euertit. Sapientes,te non arguerunt ſapientia tua.Non ſolum enim Daniel ſapiens:ſed etiam tres pueri, qui regem & omne regnum eius cum ipſis dus ſuis, vnum Dominum aſſerendo, eodem Deo præſente confuderunt.Idem nunc vſque generaliter eiuſdem tam externa quàm inteſtina Babylonis,lumine veritatis diſrumpunt. Dan.3. Nunquid in ſcientia tua,aut ſapientia tua feciſti tibi virtutem, & aurum & argentum theſauris tuis? Nunquid in multa ſcientia,aut in mercatu tuo,multiplicaſti tibi virtutem tuam?&exaltatum eſt cor tuum in virtute tua. C Putant enim ſuperbi, & beneficiorum omnipotentis Dei ingrati, ſua virtute aliquid poſſe,& ſapientia ditari,neſcientes ſcriptum eſſe: Non leuibus curſus non fortibus prælium:neque ſapienti panis. Et iterum:Nunquid magnificabitur ſecuris ſine conciſore? Et non quidem prudentibus diuitiæ,& non ſcientibus gratia. Hæc enim non ſunt in noſtra poteſtate,ſed à Deo conferuntur. Quid enim habes, quod non accepiſti?Si autem accepiſti:quid gloriàris,tanquàm non acceperis? Et iterum: Non glorietur ſapiens,in ſapientia ſua. Propterea, hæc dicit Dominus:Quoniam dediſti cor tuum, ſicut cor Dei:propterea,ecce ego induco ſuper te alienos, peſtes ex D gentibus:& exinanient gladios ſuos ſuper te, & ſuper decorem ſcientiæ tuæ.Et ſi poteſt in ſpeciem cõuenire,quod reges ſæculi per tuam ſuperbiam, dominos ſe appellari patiuntur: tamen hoc quoque conuenit in genus. Frequenter enim inducit Deus in Eccleſiam,alienigenas & multos in morte vulnerant. Sed etiam occulta perſecutione, multos inducit ex gentibus:in quibus tentet populum ſuum, & occidat nequam per ſimiles, ſic Matthathiam. Et vulnerabunt decorem tuum in perditionem. Aliquos enim non in perditionem,ſed cum ſpe ſanitatis vulnerant. Et deponent te,id eſt, humiliabunt,& morieris morte vulneratorum in corde maris. Non E diceret vulnerato,morieris morte vulneratorum: niſi, quia non apertè vulneratur, & moritur, ſed ipſe eſt,in quibus vulnerantur. Nunquid narrans narrabis in cõſpectu interficiẽtiũ te:Deus ſum ego?Id eſt, Nunquid diuini generis titulis,terrebis eos, quibus traditus fueris tam ſpiritualiter quàm carnaliter? Tu verò homo & non Deus, in multitudine incircumciſorum periturus es manibus alienorum: quia ego locutus ſum,dicit Dominus. Nunc aperuit,quo genere ſe ille dicat Deum: dum minatur, & in multitudine incircumciſorum periturum manibus alienorum:quod non conuenit,niſi in eum,qui ſibi circumciſus videtur. Rex enim Tyri mortem ſolam po-

Eccl.9.
Iſ.10.
1.Cor.4.
1.Cor.10.
Ezec.28.

tui timere: Nonne à circumciſis aut cum eis morere
Ezec.32. tur? Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Filj
hominis, accipe lamentum ſuper principem Tyri,
dic illi: Hæc dicit Dominus.

Tu es ſignaculum ſimilitudinis, & corona de-
coris in Paradiſo Dei fuiſti. Nunquid diabolo fa-
ctus eſt Paradiſus vt ipſe, qood Paradiſum perdide-
rit, increpetur? Homo fuit in delicijs Paradiſi: ipſe
eſt ſignaculum ſimilitudiois, qui ad ſimilitudinem
Gen.2. Dei factus eſt. Signaculum autem ad decorem dixit:
ſicut per Angelum dimicantibus huius aduerſum
Ezec.28. ſe fratribus, promittit Deus Eccleſiæ, dicens: Ego
cõmouebo cœlũ & terram, mare & aridã: & conuertã
currus, & ſeſſores deſcẽdẽt: qui & ſeſſores eorũ, vnuſ
quiſq; in gladio ad fratrẽ ſuũ. In die illo dicit Domin⁹
omnipotẽs, accipiam te Zorababel, filium Salathiel,
ſeruum meum: & pooam te ſignaculum, quoniam te
elegi, dicit Dominus omnipotens. Zorobabel, om-
ne corpus eſt. at enim exinde nuſquam legimus com
motum ſupra ſe veniſſe Zorobabel. Hic eſt ex tribu
Iuda, qui ſub Dario meruit ædificare Hieruſalem. Ip
ſe quoque in figura fundauit domum Dei, & perfe-
cit: ſicut idem Dominus dicit: Manus Zorobabel
fundauerunt domum hanc, & manus eius perficient
Iſa.62. eam. Quod eſt autem ſignaculum hoc, & corona
Bar.5. ſpeciei, ſicut Deus promittit eccleſiæ, dicens: Vide-
bunt gentes iuſtitiam tuam, & Reges claritatem tuã
& vocabunt nomen tuum nouum, quod Dominus
nominauit? Illud erit corona ſpeciei in manu Domi
ni, & diadema regni in manu Dei tui. Tu etiam non
vocaberis derelicta: & terra tua non vocabitur de-
ſerta. Tibi etiam nomen vocabitur, voluntas mea:
& terra tua, orbis terrarum. Homo eſt itaque ſigna
culum ſimilitudinis, & corona ſpeciei, cuius pars, in
Gen.3. ipſo decore diuinæ ſimilitudinis & delicijs Paradiſi,
Col.2. id eſt, Eccleſiæ, perſeuerat. Altera vero pars, ne in æ-
ternum viuat, inter ipſam atque arborem vitæ, flam
meus enſis euoluitur. Adam namque ſicut Apoſto-
lus dicit, vmbra futuri eſt. Sic & hi fratres, diuiſus eſt
in Cain & Abel. Omnem lapidem optimum habẽs
in te alligatum, Sardium, & Topazium & Smarag-
dum, & Carbunculum & Saphirum, & Iaſpin, argẽ-
tum & aurum, & Ligurium & Achaten & Ametiſtũ
& Chriſolytum & Berillum & Onychinum: & au-
ro repleſti theſauros tuos & apothecas tuas in te.
Hæc & in Diabolum conueniunt, & in hominem.
Iſti enim duodecim lapides, & aurum & argentum,
omneſque theſauri: Diabolo adhærent delegati. De
nique, habes in te alligatum. Et iterum, Apothecas
tuas in te. Sicut corpus Domini à ſanctis ornatur:
promittente Deo & dicente, extolle oculos tuos in
Iſ.60. circuitu, & vide omoes filios tuos: collecti ſunt, &
venerunt ad te. Viuo ego, dicit Dominus: quia om-
nibus illis indoctis, & ſuperimpones illos ſicut or-
namentum nouæ nuptæ, quia, deſerta tua & diruta,
& quæ ceciderunt, nunc anguſtabuntur ab inhabi-
Apoc.21 tantibus. at in Apocalypſi, eadem Ciuitas, duodecim
lapidibus fundata conſtruitur. Omnem, inquit, la-
pidem optimum. Et enumerauit duodecim: vt oſtẽ-
Gen.1. deret in duodenario numero perfectionem. Omnia
enim, quæ fecit Deus: bona ſunt. Horum, Diabolus
vſum non naturam mutauit. Et omnes homines ex
cellenti ſenſu & potentis ingenij, aurum ſunt & ar-
gentum, & lapides precioſi ſecuudum naturam: ſed
eius erũt in cuius obſequio, naturalib⁹, ſuis fruũtur.
Quoniã, cui ſe ſignauerit quis in obedientia: ſeruus

eſt eius cui obaudit, ſiue peccati ſiue iuſtitiæ. Ita fit,
A vt & Diabolus habeat aurum & argentum: & lapi- *Rom.6.*
des precioſos. Omnia quidem, non ſua ſecundum
originem: ſed ſua, ſecundum voluntatem. Nam & *Rom.9.*
in Iob ſcriptum eſt Diabolo: Omne aurum maris, *2.Tim.2*
ſub eo eſt. Et Apoſtolus, vaſa aurea & argentea, di-
cit eſſe quædam in contumelia. Non enim, ſicut qui
dam putant, omnia lignea & fictilia reprobauit: cũ *Apoc.17*
ex eis ſint aliqua in honore, ipſo dicente: Figulum *& 19.*
ſum, aliud quidem fingere in honorem: aliud verò in
contumeliam. Et, ex ligno, aliud ad præparationem
eſſe, aliud in ſacrilegiũ: & ex auro & argento, id eſt,
ex magnis & perſpicuis, dixit immundos. Nam & in
Apocalypſin: Meretrix, id eſt corpus aduerſum, pur-
B pura, cocco, & auro & argento, lapidibuſque precio
ſis ornatur: habens poculum aureum in mano, ple-
num execrationum & immundiciarum totius ter-
ræ. Iſta ſunt ergo Diaboli ornamenta, lapides precio
ſi: quibus lapides igneos imitatur, & homo in ſe ha-
bet theſauros tam facinorum quam perſpicuos. Ip-
ſe enim ſuorum portator eſt, quem facultates ſuæ
velut compedẽs ligauerunt. Præter illa, quæ ab vtro
que ſexu corporis Diaboli ornanda æduntur: etiam
his quæ defoſſa habent, inſitum eſt cor. Vbi enim
erit theſaurus, illic erit & cor hominis. Vetus enim *Math.6.*
homo & terra eius, vnum corpus eſt, quoniam ipſe
quoque terra eſt. Vnde Apoſtolus: Non ſolum ea,
C quæ corpore amitti poſſunt, ſed & auaritiam, mem
brum eſſe poſſidentis, ita definiuit dicens: Mortifica
te itaque membra veſtra quæ in terra ſunt: fornica- *Col.3.*
tionem, immundiciam, paſſionem, concupiſcentiã
malam, & auaritiam quæ eſt idolorum ſeruitus: Pro
pter quę venit ira Dei. ex qua die creatus es tu cum
Cherubin, impoſui te in monte ſancto Dei: id eſt, in
Chriſto, vel eccleſia. In medio lapidum igneorum
fuiſti, id eſt hominum ſanctorum, qui adunati, mon
tem Dei faciunt. Angeli enim alterius ſubſtantiæ: la-
pides dici non poſſunt: quia corpus non habent. A-
biſti ſine maculatu, in diebus tuis: ex qua die crea-
tus es tu, donec inuenirentur iniquitates tuæ in te, à
D multitudine negociationis tuæ. Lapides, eccleſiam
eſſe: ſic dicit Petrus: at vos fratres, tanquam lapides *1.Pet.2.*
viui, coædificamini in domus ſpirituales. Quam do
mum, igneam eſſe: & hanc, malos fratres ardere, ſic
dicit Deus. erit domus Iacob, ignis: domus autem
Ioſeph, flamma. Domus vero Eſau, ſtipula. Et exar-
deſcent in illos & comedent eos: & non erit ignifer
in domo Eſau, quoniam Dominus locutus eſt. Cum
enim peccat homo, deijcitur de monte Dei, & non
erit ignifer, amiſſo Spirito, & ſuccenderur in cine-
rem. Peccaſti, & vulneratus es à monte Dei: & abdu-
xit te Cherubin de medio lapidum igneorum. Che
robin, miniſterium Dei eſt, quod excluſit vniuerſos
E malos de Eccleſia, ſed ſpiritualiter. Qui enim veſti-
mentum nuptiale non habet: hic, in ſæculo excludi *Matt.22.*
tur de medio recumbentium. Denique in tenebras,
id eſt, in obdurationem mittitur: donec in ignem æ-
ternum deſcendat. Futuro enim ſæculo, nemo miſ-
cebitur choro ſanctorum qui poſtea excludatur,
Exaltatum eſt cor tuum in decore tuo. Corrupta
eſt enim ſcientia eius qui ſciens prudenſque erat, &
ſtudio affectatæ ſapientiæ aſſerit, diſſimulata verita
te, mendacium: ſicut Spiritus dicit: Cum cognouiſ-
ſent Dominum, non vt Dominum magnificauerunt, *Rom.1.*
aut gratias egerunt: ſed nugati ſunt in cogitationi-
bus ſuis, dicentes ſe eſſe ſapientes. Corrupta eſt ſciẽ-
tia eo-

tia eorum: qui alios docent, ſeipſos nō docent. Corruptus eſt decor cuiuſque generi ſuo, operum ſimilitudine non reſpondent. Propter multitudinem peccatorum tuorum, in terram proieci te:
A in conſpectu regum dedi te dehoneſtari. Et diabolus proiectus eſt in terram, id eſt, in hominem: & homo de ſublimitate Eccleſiæ in conculcationem, ſicut Hieremias dicit, deieci: De cœlo in terram, gloriam, in conſpectu regum. Chriſtianorum dixit: quorum pedibus conculcatur Diabolus & homo eius. Propter multitudinem peccatorum tuorum, & iniquitaté negociationis tuæ, contaminabuntur ſancta tua. Videtur veluti principalem titulum exprobaſſe corpori diaboli quas, negociationes dicit & theſauros ſpirituales nequitiæ. Sicut enim ſpiritualis negotiatio, eſt iuſtitiæ theſaurus, vt dicit Dominus: Simile eſt regnum cælorum, homini negotiatori. Et
B iterum: Theſaurizate vobis theſauros in cœlo. Iterum: Dedit ſeruis ſuis ſubſtantiam ſuam, vt negociarentur. Iterum: Negotiationes Carthaginenſes reſiſtentibus. Iterum: Negotiatio eius & merces ſancta Domino. Et Apoſtolus: Eſt, inquit, negotiatio magna, pietas: ita, ſpiritualis nequitiæ negotiatio eſt theſaurus peccatorum, ſicut Dominus dicit: Homo malus, de theſauro cordis emittit mala. Et Apoſtolus: Theſaurizas tibi iram in die iræ. Propter iniquitaté, inquit, negotiationis tuę, cōtaminabūtur ſancta tua. Qui enim non rectè ſanctitate Dei vtitur: ſuam efficit, ſicut Deus dicit de ſabbatis tuis: Sabbata veſtra
C odit anima mea. Educam ignem de medio tui: hic te deuorabit. Ignis, Eccleſia eſt: quæ cum diſceſſerit è medio myſterij facinoris: tunc pluet ignem Dominus à Domino: de Eccleſia, ſicut ſcriptum eſt: Sol exortus eſt ſuper terram, & Loth intrauit Segor: &
A pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorram, ſulphur & ignem à Domino de cœlo. Hic eſt ignis, quē ſupra dixit: Domus Iacob, ignis: domus autem Eſau, ſtipula. Exardeſcent in eos, & comedent illos. & non erit igni. ſer in domo Eſau. In Geneſi iterum ſcriptum eſt: Cum contereret Deus omnes ciuitates in circuitu, commemoratus eſt Deus Abrahæ, & emiſit Loth è medio ſubuerſionis cum ſubuerteret Deus ciuitates, in quibus inhabitabat in eis Loth. Nunquid Loth non merebatur propria iuſtitia liberari: vt diceret Scriptura: Commemoratus eſt Deus Abrahæ, & emiſit Loth de medio ſubuerſionis? Aut. In ciuitatibus habitabat, & non in ciuitate: vt
B diceret. Ciuitates, in quibus habitabat? Sed prophetia eſt futuræ diſceſſionis. Memor em̄ Deus promiſſionis ad Abraham, eiecit Loth de omnibus ciuitatibus Sodomorum, quibus veniet ignis ex igni Eccleſiæ, quæ de medio eorum educetur. Et dabo te in cinerem in terra tua, id eſt in hominibus: vel ipſos homines in terra ſua, qui in terra Dei eſſe noluerunt. In conſpectu hominum videntium te, id eſt, intelligentium. Nunquid Diabolus in homine videri poteſt? Et omnes, qui te nouerunt inter nationes, contriſtabuntur ſuper te. Cum enim Dominus percotit aut detegit malos: contriſtantur qui
C eorum auxilio fulciri ſolent, corporis ſui parte debilitata. Perditio facta es: & non eris in æternum.

ANASTASII EPISCOPI NICENI RESPONSIO AD ORTHODOXORVM ALIQVORVM CHRISTIANORVM

INTERROGATIONES DE DIVERSIS CAPITIBVS ECCLESIASTICIS

Gentiano Heruetō Aurelio, Rhemenſi. Canonico interprete, ad Illuſtriſs. Principem, Cardinalem à Lotharingia.

Quodnam eſt ſignum, perfecti Chriſtiani? Quæſtio 1.

Reſponſio. Recta fides, & pia opera: Chriſtianus enim, eſt vera domus Chriſti, conſtans ex bonis operibus & piis dogmatibus. Vera ergo fides probatur per opera, quoniam fides abſque operibus eſt mortua, ſicut etiā opera abſque fide. Quamobrem oportet ſe totis viribus, firmiter & conſtanter ſeruare mūdos à ſordidis operibus, ne nobis quoque dicatur: Deum noſſe confitentur, factis autem negant: Dicit itaque Dominus. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget ipſum, & ad ipſum veniemus, & māſionem apud eum faciemus. Per hoc ergo diſcimus, quod per rectam fidem & bona opera, ædificatur domus animæ, & ſic Deus habitat in nobis. Inhabitabo enim, inquit, in ipſis, & in ambulabo. Et hoc ſignificans dicebat Apoſtolus, An non agnoſcitis quod Chriſtus habitat in vobis, ſi non eritis reprobi? Neſcit ergo Diabolus an intus in mente tua Dominus Chriſtus ſit, an non. Quanto autem te viderit iraſcentem, aut vociferantem, aut maledicta appetentem, aut vitantem, aut turpia verba loquentem aut condemnantem, aut odio habentem, aut iniuriam facientem, aut ridentem, aut ſuperbè aut arroganter te gerentē, & mortis recordantē aut valde te efferentem aut non aſſiduè orantē, tunc intelligit nō eſſe in tua anima, Deū qui te cuſtodiat & tui curā gerat. Sic itaque de cętero tāquā ſuingreſſus malignus, vepote quod
D in corde nō ſit diuina lucerna, diripit ac ſpoliat domum tuæ animæ, & fiunt nouiſſima peiora prioribus.

Iaco. 2. *Tit. 1.* *Ioh. 14.* *Per rectā fidem & bona opera ædificatur dom⁹ animæ et Deus habitat in nobis.* *Leu. 26.* *2. Cor. 6* *1. Cor. 3.* *Quomodo ſcit diabolus Dominum nō eſſe in mēte tua.*

Ex Deuter.

Et nunc Iſrael quod ſignum dominus deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominum deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo & tota anima tua? *Pſal. 96.* *Pſal. 44.* *Pſal. 5.*

Qui diligitis dominum, odite malum. Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet. Nō habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniuſti ante oculos tuos.

Ex Eſaia.

Populus hic mihi appropinquat, & labiis me honorat: cor autem eorum longe eſt à me. Frustra autem me colunt, dicit dominus, & me de die in diem quærunt; & noſſe vias meas quærunt, vt populus *Iſa. 29.* *Iſa. 58.*

qui fecit iuſtitiam,& qui Dei iudicium non reliquit dicit Dominus. at quando manus ad me extenderitis, auertam oculos meos à vobis,& ſi multiplica- *Eſa. 1.* ueritis preces, non ex audiam vos. Manus enim veſtræ plenę ſunt ſãguine. Lauammi, mundi eſtote au ferte iniquitates ab animis veſtris , diſcite bene facere quęrite iudiciũ. Liberate eum cui ſit iniuria, ius dicite pupillo, viduę cauſã deffendite,& venite,& diſputemus, dicit Dominus . *

**Ex Salomone. Prou. 15.* Abominatio Domino vię peruerſę, ei autem ſunt accepti oẽs immaculati in via,& in eleemoſyna & fide purgantur peccata. Timore autem Domini qui liber declinat à malo.

Ex Sirach.

Eccl. 5. Ne dixeris, Deus me formauit . Non opus habet viro peccatore, omnem enim abominationem odio habet Dominus. Et ne dixeris, miſeratio Dei multa, propitia erit magnę multitudini peccatorum meorum. Apud ipſum enim eſt miſericordia & ira & ſuper peccatores quieſcet ira eius ſecundum multam Dei miſericordiam, ſic etiam multa eſt eius correptio. Virum enim iudicabit ſecundum ſua opera: & vnuſquiſque ſecundum ſua opera inueniet.

Eccl. 16. *Ex conſtitutionum Apoſtolicarum.*

Qui eſt ergo baptizatus , ſit alienus ab impietate, in operibus peccati nõ ſe exercens, Dei amicus, Diaboli, hoſtis hęres Chriſti, renuntiãs Satanę & Dæmonibus, & eorũ fraudibus, caſtus, purus, ſanctus, Re- *Matth. 6. Luc. 11.* ligioſus, Dei filius, orans patrem tanquam filius,& dicẽs. Pater noſter qui es in cœlis &c. Ne ſi indigne patrem ſuum vocet Deum, ipſe ei exprobret ſicut & primogenitus filius Iſrael aliquando audiuit, filius glorificat patrem , & ſeruus Dominum ſuum *Mal. 1.* timebit:& ſi pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Si *Matt. 1.* Dominus vbi eſt timor meus? Gloria enim patrũ eſt ſanctitas filiorum. Et honor Dominorum, eſt timor ſeruorum.

Ex Gregorio Nyſſeno ad Olympium monachum.

Si quis ergo ſubit nomen Chriſti : & vita non oſtendit quæcunque ſimul cum hoc nomine conſiderantur, is nomen ementitur . Neque enim poteſt *Chriſtianus falſo nuncupatus.* fieri vt Dominus non ſit iuſtitia, neque vt Chriſtianus non illius nominis in ſe oſtendat participationem. Nihil nobis prodeſt ſi ſimus vocati Chriſtiani ſi non etiam ſequamur facta . Scriptum eſt enim, ſi *Io. 8.* Abrahę filij eſſetis, opera Abrahę faceretis.

Ex Chryſoſtomo in Pſalmum. 140.

Dirigatur, inquit, oratio mea tanquam incenſum, *Pſal. 140* in conſpectu tuo,& leuatio manuum. Si manus tuæ nullam in ſe habent rapacitatem, rectè clamas: Eleuatio manum mearum. Circunſpice ergo manus,& vide quales ſunt. Et ſi in ſe nullam habeant rapacitatem aut ſordes aut auaritiam , tunc dic confidenter. Dirigatur oratio mea. Sed ſi quid rapuiſti, aut feciſti aliquid prohibitum: ne clamaueris , neque manus ſuſtuleris, donec à malo ceſſaris. Nam & ſi Deo permittente eas potueris in altum extollere, oratio tua (vt quę ſit polluta) nullo modo aſcendit in cœlum. Quinetiam tu eum audi dicentem. Quando manus tuas ad me extenderis, auertam oculos meos à te,& ſi multiplicaueris preces, non te exaudiam, dicit Dominus.

Ex eodem in Euangelium ſecundum Matthæum.

Diſcamus ergo quęnam ſunt quæ inquinant hominẽ. Diſcamus & fugiamus. In æcleſia enĩ apud multos videmus hanc vigere conſuetudinem, vt ſtudeant mundis ingredi veſtimentis, & curam gerant vt manus & os lauent : ſed vt Deo mundam exhibeant animam, nullam habent rationem. Hæc autem dicit, non vetans lauare manus nec os : ſed volens ita lauare vt conuenit : non aqua ſola, ſed pro aqua, virtutibus. Nam manuum quidem ſordes ſunt rapina, malorum facinorum perpetratio, earumque in proximum immiſſio . Oris autem, maledictum, turpis , ſermo, ſcurrilitas, riſus, contumelia. Si ergo ſis tibi conſcius, quod nihil eiuſmodi feceris, nec dixeris, nec eiuſmodi ſordibus ſis inquinatus , accede confidenter. Sin autem eiuſmodi innumerabiles ſuſcepiſti maculas; cur fruſtra laboras, aqua quidem linguã & manus ablués, noxas autem & eas exitioſas, in eis circunferens? Dic enim mihi. Si ſtercus & cœnum haberes in manibus, ſuderes ne peccare? Minime: Et tamen hoc nullam affert noxam: illa autem exitium & perniciem afferunt. Quomodo ergo in iis quę nihil refert, caues ac vereris : in iis autem quę ſunt prohibita negligis ? Oportet quidem, ſed non ſordibus inquinatu, neque tanto cœno fœdatum, quid ergo, inquis , ſi in eo fuero deprehenſus? purga teipſum . Quomodo & quanam ratione? Lachrymare, ingemiſce, da eleemoſynam, confitere, reconciliare ei quem affeciſti contumelia , & ab ea abſterge linguam ne Deum magis irrites . Si quis enim manus habens plenas ſtercore, ſic ſupplex tuos prehenſaret pedes, non ſolum eum non exaudires, ſed etiam pede calcatum repelleres . Quemadmodũ ergo audes tu ad Deum accedere? Lingua enim, eſt manus peccantium: & per eam Dei genua prehenſamus Ne eum ergo polluas, ne tibi dicat. Si au- *Prou. 18.* tem multiplicaueris preces, non te exaudiam. In manu enim linguę eſt vita & mors , & ex ſermone tuo iuſtificaberis: & ex ſermone tuo condemnaberis. Et tu quidem poſt conſuetudinem cum tua vxore , nõ audes ſic orare: poſt maledicta autem, conuitia, contumelias,& alia mala, priuſquã rite fueris expurgatus, extendis manus. Et quemadmodum , dic mihi, non horres vocare nomen illud formidabile & terribile? Nam audiuiſti Paulum dicentem. Volo ergo viros orare in omni loco , tollentes manus ſanctas *1. Tim. 2.* abſque ira & diſceptatione . Similiter etiã mulieres.

Ex eodem in Euangelium ſecundum Ioannẽ.

Quod enim nihil proſit fides ſi vita ſit praua ac corrupta, dicit Dominus . Non omnis qui dicit mihi *Matt. 7.* Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum : ſed qui facit voluntatem patris mei qui eſt in cœlis. Multi dicent in illa die, Domine in nomine tuo prophetauimus: & dicam eis , neſcio vos. Quid enim prodeſt fides , quando Dominus nos non nouit? Quando ergo Dei non facimus voluntatem , ſumus ſub laqueo diaboli: at quomodo paſſer etiam ſi non toto teneatur corpore, ſed vno ſolo pede , eſt in poteſtate eius qui ipſum illaqueauit: Ita nos quoque, & ſi non omnino teneamur , ſed aut ea fide , aut ex vita, ſumus in poteſtate diaboli . Quo enim quis eſt ſuperatus, eo etiam redactus fuit in ſeruitutem.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Qui enim fuerunt in peccatis , & non ſunt ducti *Lib. 4. Ca.* pœnitentia , non ſolum non exaudientur orantes, ſed etiam Deum irritabunt , ſuam improbitatem ei reuocantes in memoriam.

Ex Ioanne Climaco.

Qui rectam quidem ſe dicit habere fidem, eã autem exercet in peccato: ſimilis eſt perſonę quæ non

habet

Ioannes climacos id eſt à ſcalis.

habet oculos. Qui autem fidem non habet, aliqua autem bona ſurte facit: eſt ſimilis ei qui haurit aquá, & eam infundit in dolium perforatum.

Ex Marco Monachoo.

Credēs et peccās eſt ſimilis caeco.

Quidam non facientes mandata, exiſtimant ſe rectè credere. Quidam autem facientes, regnum expectant tanquam quæ debetur mercedem: ambo autem à regno excidunt.

Ex Maximo Monacho in Capitibus Monaſticis.

Bene operans, ſed ſine fide: ſimilis eſt fundenti aquam in dolium pertuſum.

In his tribus Philoſophatur Chriſtianus. In mandatis, in dogmatibus, & in fide. Et mandata quidem mentem abducunt a vitiis & animi perturbationibus dogmata autem inducunt ad eorum quæ ſunt cognitionem. Fides autem ad contemplationem diuinæ Trinitatis.

Qui nam ſunt veri adoratores, qui Deum adorant in ſpiritu & veritate. Quæſtio.

Qui mandata non ſeruat, nō rectè credit.

Philoſophia Chriſtiana in quo conſiſtat.

Ex diſceptatione cuiuſdam viri, vtrunque dilucidum reddam id quod dictum eſt. Nam cum acceſſiſſet quidam ad quieſcentem, & in ſilentio degērem quendam Anachoretam, dicit: Miror Pater, quod tam conſtanter pergas eſſe ſeparatus à ſancta Eccleſia, & abſtinere a ſancta Synaxi. Ille autem dicit. Omnes Synaxes, & publicę quæ celebrantur Liturgię ſeu Miſſę, & feſta ideo fiunt, O homo, vt expurgetur homo à ſuis peccatis, & Deus in eo habitet, vt ſcriptum eſt: Inhabitabo in eis & inambulabo, &c. Ego & pater, ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Poſtquam ergo homo factus fuerit Templum Dei animarum, recedit Deum geſtans anima ab omni deſiderio Eccleſiarū & Synaxeō & feſtorum humanorum. Intus enim in ſe habet Patrem & filium Pontificem, & Spiritum, verum ignē: intus, verum Deo ſacrificium, ſpiritum contritum: intus altare & propitiatorium peccatorum, ſpirituales lachrymas: intus regnum cœlorum. Regnum enim cœlorum intra vos eſt: & de cętero tanquam ſpiritualis, ſpiritualibus oculis ſpiritualia offert ſacrificia: Deus enim eſt ſpiritus, & qui ipſum adorāt, eos in ſpiritu & veritate oportet adorare. Omnia enim quę videntur, ſunt temporalia, vt inquit Paulus, ſiue ſacrificia, ſiue oblationes. Quæ autem non videntur ſunt æterna, quæ ocul' nō vidit & auris nō audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, qui iis non patet. Talia ſunt quæ Deus nobis pręparauit, & reuelauit, per ſuum Spiritum qui habitat in nobis. Nos enim non ſpiritum mundi accepimus, ſed eum qui eſt à Deo, vt videamus ea quę à Deo ſunt nobis donata, quæ etiam loquimur. quæ quidem qui dignus eſt habitus vt poſſideret, tanquam Deificatus, Dei in ipſo habitatione: is de cętero Deum in ſe adorat, & Liturgiam ſeu Miſſam ei celebrat, videns templum ſui corporis, eſſe Dei altare, in quo videt habitantem Trinitatis plenitudinem. Sic ergo omnium virtutum maxima eſt quies ac ſilentium, vt quæ ſunt cauſa Dei cognitionis, conuenienter ei qui dicit, Vacate & cognoſcite quod ergo ſum De'.

2. Cor. 4. Reſponſio Celebrantur Liturgia vt homo purgetur a peccatis. 2. Cor. 6. Io. 14. Virtutum maxima, eſt quies. Pſal. 45.

Quamobrem ipſe Dominus rurſus docens modum quietis & ſilentij, & eius amaritti indicans quiſnam ſit illius fructus, dicit: Tu autem quando oras, ingredere tuum conclaue, & claude oſtium tuum, & ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi in aperto. Vnde etiam dicit Eſaias, Super quem aſpiciam, niſi ſuper humilem & quietum & trementē ſermones meos?

Verbū Dei quis nō habeant.

Ex Baſilio in Eſaiam.

A Qui virtute quadam ineffabili viſione apprehendunt puram & quæ auelli non poteſt intelligentiá in ipſis reſonantem, habent verbum Dei.

Diadochi ex Aſceticis.

Timor Dei eſt eorum qui ſunt remoti à curis ſecularibus.

Nullus autem omnino venerit ad Dei timorē, niſi fuerit remotus ab omnibus de hac vita ſolicitudinibus. Quando enim mēs fuerit in quiete & ſemota ab omni ſolicitudine, tunc Dei metus laceſſit negotium, in multo ſenſu eam expurgans à terrena craſſitudine. *Ex Chryſoſtomo, De gradibus aſcenſionum.*

Solus, ſeu Monachus eſſe poteſt qui verſatur in medijs vrbibus.

Ità etiam fieri poteſt vt medias vrbes in tumultibus habitantes, ſoli ſimus: quando prauas ac corruptas non eloquimur cogitationes, & quieſcimus. Nā qui poteſt quidem etiam alios corrigere, cum iis B habeat conſuetudinem qui ſunt accepturi medicinā, & eos reddat meliores. Qui eſt autem minus laborioſus, fugiat improbos, ne ab illis accipiat exitium. Non eſt inter puſilla & negligenda rectè facta numerandum, fugere hypocritas & doloſos, & odio habere ſuperbos & arrogantes, eoſque auerſari & abominari, & orare in ſilentio.

Ex eodem de Chananea.

Hier. 13. Adorationem nō quaeritur locus, ſed modus.

Sciendū eſt quod ad orationem nō quęritur locus, ſed modus Hieremias erat in cœno, & Deū attraxit. Daniel erat in lacu leonū, & Deū ſibi reddidit propitium. Tres pueri erant in fornace, & Deū placauerūt. Iob in ſter quilinio, & Deū vidit. Moſes in mari, C & Deus dixit illi. quid clamas ad me? Latro in cruce, & aperuit paradiſum. Ergo tu quoque vbicunque fueris, ora in pura conſcientia, & Deus te exaudiet. Ipſius enim eſt terra & plenitudo ei': & in omni loco eſt eius dominatus. Et Iudęi quidē aliquādo Deū inuocabāt in Hieruſalē: & notus erat in Iudęa Deus. Nos autē in omni loco. Impleta eſt enī vniuerſa terra cognitione Domini, ſicut multa aqua tegit mare. A loco ergo non vetatur oratio, ſi modo ſit modus cōueniens orationi. Dicit enī Dauid, Laudabo nomē Dei mei cū cantico: magnificabo eū in laude, & placebit Deo. Ex *Nilo ad Agathium.* Propterea in omni loco orare iubet Apoſtolus, extollentes man' D ſanctas, quoniā omnis locus eſt apt' orationi. Quid enim profuit Iudęis caſtus ſacrorum ſtatus: cū Prophanis manibus venirent ad orationem, & putum templū inquinarent fœdis actionibus? Quomodo enim eos qui ſic precantur, etiā ſi accedant ad aquas magno ſtudio amplectentes propitiatorium, & ad alas Cherubim manus admouentes Deus auerſatur abominans tanquam impios, dicens: Si extendatis, man' veſtras ad me, auertā oculos meos à vobis: & ſi multiplicetis preces, non exaudiam vos: Manus enim veſtrę plenę ſūt ſanguine: Ita eos admittit qui corde puro inuocāt, & ſanctis actionib': & ex omni loco exaudit eorū orationē, attendens affectioni & E non loco, etiā ſi aliquid videatur intereſſe. Ita cū in ędibus ſuis oraret Cornelius, adueniens ei dixit Angelus: Orationes & eleemoſynę tuę aſcenderunt corāDeo, Quid ergo Cornelio obfuit ſacta ei' in ędib' oratio? Quid autē Phariſęo profuit ſuperbus ſuus in templum acceſſus, plenuſque faſtu & arrogantia?

Iob. 2. Luc. 23. Pſal. 23. Pſal. 68. 1. Tim. 2. Orationi aptus eſt omnis locus. Iſa. 1. Act. 10. Luc. 18.

Nicephori Conſtantinopolitani, Ex iis quæ ſcripſit aduerſus Iconomachos.

Soph. 2

Apparebit Dominus ſuper ipſos, ait Sophonias, & perdet omnes Deos gentium terræ, & adorabunt eum quilibet ex loco ſuo. Ex *Malachias,* Offertur numini meo, hoſtia pura. Nam cùm vbiq; illuceſcat veritas & gratia, nō eſt ſimpl' locus

adorationi, vt circunſcribatur loco, neque vt conſiſtat ex illa veteri & vmbroſa coſtitutione: ſed quo A modo per vniuerſam terram exit ſonus Verbi Euan*Adoratio nis locus nō est circumſcriptus.* gelij: ita etiam extenſus eſt locus glorificationis & adorationis, propterea quod in omni loco eſt eius dominatus.

Si quis cum peccaſſet, motus fuit pœnitentia: & rurſus ceciderit in peccatum, nonnum pœnitentiam amiſit & labores, maxime ſi ſit mortuus poſt peccatum? Quæſt. 3.

De his dicit diuinus Ezechiel: Dum auerſus fuerit iuſtus à iuſtitia ſua: & fecerit iniuſtitiam, ſecundum *Reſponſio Ezech. 18* iniquitates eius quas fecit: ooo recordabor in delicto eius quod fecit, & in peccatis eius quæ peccauit, in ipſis morietur. Et rurſus. Iuſtitia eius oon liberabit ipſū in die qua auerſus fuerit ab iniquitate ſua. B Vnumquemque in viis veſtris iudicabo vos, ô Domus Iſrael. Et Dauid, Declinantes in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Et Dominus. Nemo, inquit, mittens manum ad ara*Luc. 9.* trum, & auerſus retro, eſt aptus regno cœlorum. Eorum itaque ignorantiam & ſtultum laborem inſe*Gal. 3.* ctans etiam diuinus Apoſtolus, dicit: Adeo ſtulti eſtis vt cum ſpiritu cœperitis, nuoc carne conſummamini? Tam multa paſſi eſtis, ſi etiam temere. Et rur*2. Cor. 6.* ſus. Quæ eſt autem ſocietas luci ad tenebras? Quæ eſt autem conuentio Chriſti cum Belial? C

Ex Eſaia.

Vę iniquo, mala ei euenient, ſecundum opera manuum eius.

Ex Solomone.

Iſa, 3. Septies iuſtus cadet, & reſurget. Impij au*Prou. 24.* tem imbecilli erunt in malis. &: Vir in improbitate ſibi laborat, & ad ſuum vi cogit interitum. &, Qui ſeruat mandata, ſeruat ſuam animam, &, Qui ſuas vias negligit, peribit. Et, Quando venerit impius in *Prou. 18.* profundum malorum, contemnit, ſuperuenit ei infamia & dedecus. &, Vę qui relinquunt vias rectas, vt ambulent in viis tenebrarum. Vę qui delectan*Prou. 20.* tur in malis, & lętantur mala conuerſatione. Et, ſicut canis quaodo reuerſus fuerit ad ſuum vomitū, D & euaſerit odioſus: ita inſipiens io ſuo vitio, reuerſus ad ſuum peccatum.

Eccl. 34. *Ex Sirach.* Qui Baptizatur à mortuo, & rurſus eū tāgit, qoid ſibi profuit in ſuo lauacro? ita homo qui ieiunat in ſuis peccatis, & rurſus in eis ambulat, & ea facit, deprecationem eius quis exaudiet? & quid profuit dum ipſe fuit humiliatus, & reuertatur à iuſtitia ad peccatum. Dominos ipſum parabit ad rhōphæam: & ſecundum multam ſuam miſericordiam, iudicabit virum ſecundum opera ſua. Et, Beatus qui potuit transgredi, & non eſt transgreſſus, & facere *Eccl. 2.* malū & non facit. Et, Vę cordibus timidis, & manibus diſſolutis, & peccatori qui ingreditur duabus E ſemitis. *Ex Euangelio.* Quando immundus ſpiritus *Luc. 11.* exierit ab homine, tranſit per locum aridom, quærens requiem, & oon inuenit: & dicit, Reuertar ad domum meam ex qua exiui, & cum venerit, inuenit eam vacantem & ſcopis muodatam. Tunc vadit & aſſumit ſecum alios ſpiritus nequiores: & ingreſſi, illic habitant: & fiunt nouiſſima illius hominis peiora prioribus.

Ex Epiſtola Petri

Qui cùm effugerint inquinamenta mundi in a*2. Pet. 2.* gnitione Domini noſtri Ieſu Chriſti, & iis rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim fuiſſet illis non cognouiſſe A viam veritatis, quàm cum cognouerint, retrorſum conuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuerſus ad ſuum vomitum: &, ſus lota in volutabro luti.

Ex Cyrillo Hieroſolimitano in Marcum.

Nam qui fuerit in profectu bonorum operum, & deinde ad veterem rediit conſuetudinem, non ſolum priuatus eſt mercede quæ propter illa datur, ſed etiam, dignus grauiori cenſetur condemnatione, propterea quod cum guſtarit bonum Dei verbum, & dignus ſit habitus cognitione myſteriorum, omnia prodidit breui, ineſcatus voluptate. *Qui ad veterem peccandi redit conſuetudinē nō ſolum priuatur mercede, ſed etiam maius luit ſupplicii.*

Ex Chryſoſtomo in Ioannem. B

Sciendum eſt autem quod & ſi grauiores demus pœnas pro prioribus peccatis, & deinde in eadem rurſus inciderimus: patiemur rurſus grauiora, idq; meritò. Qui eoim ne ſupplicio quidem factus melior, tanquam nullo ſenſu præditus ad ipſum contendit: ad maioea ducitur ſupplicia.

Eiuſdem ex commentario in Epiſtolam ad Hebreos.

Nā dic mihi. Si enim à lōgo morbo conualuiſſes, & rurſus te dederis cibis illis qui morbum afferuot, cum & priorem laborem perdidiſſes, & teipſum magis lęſiſſes. Nam ſi mutantur res naturales, multo magis liberum arbitrium. *Liberum arbitrium mutatur magis quā res naturales.* C

Ex Maximo, in capitibus quæ ad monaſticam pertinent Exercitationem.

Non eſt ergo labor iuſti vanus, nec reprehenſione carent mores peccatoris, cùm in vtriſque facta fuerit mutatio. Qualem enim te inuenero, talem te iudicabo, inquit Deus. Vbi enim ſunt magni Moſis tot labores? aut quo redijt contradictio, quæ circūſcripſit introitum in terram promiſſionis? Vbi autem eſt etiam ingenium & ſapientia Solomonis, & quæ eſt vtilitas magnę illius prudentiæ, & eaquæ præceſſit Dei intelligentia, cùm ex inſano amore mulierum poſtea ceciderit in inſanum cultum idolorum? Vbi eſt autem etiam Giezi conuerſio ad Eliſeum, qui proptee auaritiam ad ſe attraxit lepram? D Qoid autem Iudæ quoquę profuit tanta Chriſti doctrina & tam multa quæ fecit Chriſtus miracula, cū laqueo poſtea vitam finierit? Quamobrem noo is qui rectè incipit & male proſequitur eſt perfectus: ſed qui rectè reponit ac recōdit, is eſt iuſtus apud Deū. *Perfectus eſt nō qui incipit ſed qui rectè recondit.*

Si quis ceſſauerit à peccato, hoc ne ſufficit ad pœnitentiam. Quæſtio. 3.

Cum dicat diuina ſcriptura, declina à malo, & fac bonum, eſt euidens quod oportet poſtquam ceſſatū ſit à peccato, oſtendere etiam fructus dignos pœnitentiæ. Dicit enim Apoſtolus. Sicut exhibuiſtis mē- *Reſponſio Pſal. 36.* bra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad ini- *Pœnitentia fructus qui nam ſint.* E quitatem: ita nunc exhibere membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Et rurſus, Odio habentes malum, adhęrentes autē bono. Deinde oſtendēs etiam fructus pœnitentiæ, ſubiungit. Charitate fra- *Rom. 12.* ternitatis vos inuicem diligētes, honore inuicē præuenientes, ſolicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in afflictione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes.

Facite, inquit, fructus dignos pœnitentię.

Hoc eſt: rapuiſti aliena? de cętero, da etiā tua. Scortatus es? caſtitatē exerce & cōtinētiā. cōtumelia affeciſti, & verberaſti? benedic deinceps iis qui te afficiūt contu-

contumelia, & benefac iis qui te verberant. In delitus vitam egiſti & te inebriaſti? ſis ſobrius & bibe aquam. vidiſti impudicis oculis alienam pulchritudinem? auerte oculos tuos ne videant vanitatem, ne rurſus aſcendat mors per feneſtras tuas, vt ſcriptum eſt. Non enim ſatis eſt ad ſanitaté telum ſolum modo eximere, ſed etiam vulneri adhibendum eſt medicamentum.

Hier. 9. Pœnitentia eſt medicamentum.

Ex Gregorio Theologo in nonam Dominicam.

Peccatorū morbi cōtrariis curantur remediis.

Odoratus te æffeminauit? fuge bonos odores. Tactu es emolitus? renuncia lęuitati. Auditus aliquid perperam tibi ſualit? Claude oſtium frudulétis verbis & curioſis. Et Paulo poſt. Heri verſatus es in Theatris & te oblectaſti ſpectaculis: Hodie oſtende te deditum contemplationi. Heri fuiſti maledicus & impudens? hodie bonis verbis proſequere, ſisque mitis ac placidus. Heri fuiſti potor vini? hodie ſis potor aquę. Heri molliter ac delicate cubabas in lectis eburneis, & primis ac præſtantiſſimis vngebaris vnguentis? hodie cuba humi & vigila. Pro eo qui ad riſum excitat, ſis cogitabundus: pro eo qui ornatur ſplendide, indue te pannoſa ac vili veſte. Pro inſolente ac glorioſo, exhibe te modeſtū.

Pro eo qui ſublime collum erigit, deorſum te inclina.

Si ſit ſenex aut imbecillus, & cum puſilli ſit animi non poteſt eſſe Monachus, aut facere quæ ſunt Monachi: quomodo poterit pœnitentiam agere et ſaluus eſſe? Queſt. 5.

Reſponſio Matth. 11. Oſee. 14.

Cum dicat Dominus. Iugum meum eſt ſuaue, & onus meum leue: eſt perſpicuum, quod qui eſt & ſenex & impotens, poteſt eius legem ſeruare. Scriptum eſt enim Rectę vię Domini, & iuſti ambulabunt in eis. Impij autem erunt in eis imbecilli &, Omnia ſunt in conſpectu eorum qui intelligunt, & recta iis qui inueniunt cognitionem. Et, Rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Neque enim nobis ſolam conſtituit charitatem, neque rurſus vt recedamus ab omnibus quæ ſunt in mundo: ſed conſtituit vt Deum diligamus & proximum. Vt ſimus humiles, non mentiamur, & ſimus miſericordes, vt oremus, toleremus afflictiones, ſimus mites & pacifici, vt iniuriæ acceptę non ſimus memores, nec deſpiciamus. Dicit enim Apoſtolus. Depoſito mendacio, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, quod ſumus alter alterius membra. Iraſcimini & nolite peccare. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, neque detis locum Diabolo. Qui furabatus, non furetur, imo vero laboret operans ſuis manibus quod bonum eſt, vt poſſis impertiri ei qui opus habet.

Pſal. 2. Præcepta legis & charitatis ſeruari poſſunt etiam à nō Monachis.

Ephſ. 4.

Omnis ſermo malus ex ore veſtro non exeat, ſed ſi quis ſit bonus & vtilis ad ædificationem, vt det gratiam audientibus, & ne contriſtetis ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio & blaſphemia tollatur à vobis cum omni vitio. Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit nobis. Eſtote ergo imitatores Dei ſicut filij dilecti: & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas quæ ad rem non pertineat: ſed magis gratiarum actio. Et rurſus: Nulli malum pro malo reddentes: prouidentes bona coram omnibus hominibus: ſi fieri poteſt à vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Vides quod nihil ſit conſtitutum quod ſit graue, & quod à nobis non poſſit fieri. Merito ergo dicebat Dominus, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

Rom. 12. Lex Chriſti, nil conſtituit quod non poſſit fieri.

Ex Michea.

Mich. 6. Quid a nobis quærat Dominus

Annuntiatum eſt tibi, O homo. Quod eſt bonum quod Dominus Deus tuus quærit à te, quam vt facias iudicium & iuſtitiam, & diligas miſericordiam & ſis paratus ambulare cum Domino Deo tuo?

Ex Zacharia.

Zach. 7. Quænam oderit Dominus. Zach. 8.

Hæc dicit Dominus Deus omnipotens. Iuſtum iudicium iudicate. Et miſericordiam & miſerationem faciat vnuſquiſque erga proximum ſuum. Viduam & Orphanum & Proſelytum per potentiam non opprimite. Et malitiam vnus quiſque fratris ſui in memoriam non reuocate in cordibus veſtris, & confidite. Hi ſunt ſermones quos facietis. Loquimini vnusquiſque veritatem ad proximum ſuum, & iudicium iudicate pacificum, & vnuſquiſque malitiam proximi ſui non cogitet in cordibus ſuis, & falſum iuramentum non diligite, quoniam hæc omnia odi, dicit Dominus

Ex Sirach.

Timens Deum a Deo non derelinquitur.

Aſpicite ad antiquas generationes, & videte: quis credidit Domino, & pudore fuit affectus? aut quis manſit in timore Domini, & fuit derelictus? Aut quis inuocauit ipſum, & deſpexit ipſum? propterea quod eſt miſerator & miſericors.

Ex Ioanne Chryſoſtomo in Parabolam ficus.

Luc. 13. Ficulneæ parabola exponitur a Chryſoſtomo. Ficus eſt anima peccatrix. Vinea eſt Eccleſia. Luc. 13. Tres anni, ſunt tres ætates hominis. Luc. 12. Tres vigiliæ, ſunt tres ætates hominis.

Ficum habebat quiſpiam in ſua vinea, inquit: & venit quęrens in ea fructum, & non inuenit. Solet ſcriptura vocare ficum, animam quæ tenetur in peccatis: & vinea fidelium Eccleſiam. Quoniam ergo in Eccleſia multi viuentes non pro dignitate fidei, non vitis appellantur ſed ficus, vt qui ab ineunte ętate mores non mutauerint, meritò ergo lenis ac patiens Deus dicit viticolę, ſeu Angelo Eccleſiæ: Ecce iam tres annos venio quęrens fructum in hac ficu & non inuenio: Excinde eam, nam cur terram fruſtra occupat? Ille autem dicit. Domine dimitte eam adhuc hoc anno, donec fodero circa eam, & iecero fimum, &c. Tres ergo anni in quibus venit Dominus quærés fructum, ſunt tres ętates hominis, pueri, & iuuenis, & ſenis Sicut etiam dicit alibi. Si venerit Dominus in prima vigilia, & ſecunda, & tertia, & inuenerit ſic facientem, beatus ille ſeruus. Dimitte eam Domine etiam hoc anno. Hoc ſignificat Dei lenitatem quæ in peccatores exteditur vſque ad extremam ſenectutem. Multi enim in ipſa ſenectute compuncti, & per verba diuina conuerſi, ſtercore accepto per tentationes, probra & contumelias (per ſtercora enim ea ſunt intelligenda) produxerunt fructum virtutis.

Ex eodem in ſextum Pſalmum. O vir Dei amantiſſime. Sit tibi Scenopegia, id eſt feſtum tabernaculorum, id quod apparet mundi tabernaculum, quod citius contrahitur quam quoduis expanſum velum, quæuis ſydon, & quoduis peripetaſma. Quoniam ergo mundus eſt Scenopegia, dies feſtos

ſeptem in Scenopegia celebra. Quoſnã ſeptẽ dies, ſeptem tuas ętates per quas ad viuendum ingrederis. Vt peruenias ad diem octauum qui non colitur, qui eſt futurus quando non amplius ſacrificium aut latrię cultus Deo offeretur pro peccatis. Sed dicis. Quid ſi non peruenero ad diem ſeptimum ſenectutis? ſed eum poſſide diſcendo & faciendo: & propoſiti accipis mercedem propoſitam iis qui ſunt vocati ſecundum propoſitum, vt dicit Apoſtolus. *Rom. 8.* Primum diem, ętatem infantiæ, vt Baptiſmate ſtatim illumineris. Nam primo die facta eſt lux ſecundum diem, ętatem pueritiæ, vt verbis cœleſtibus confirmeris. Dic enim ſecundo factum eſt firmamentum. Tertium, ętatem adoleſcentiæ, vt caſtitate exſicces humorem vitiorum & animi perturbationum. Nam die tertio Deus ſecreuit aridam ab humida. quartum iuuentutis, virtutes quatuor ferens tanquam aſtra, effectus tanquam luminare in mundo. quarto enim die facta ſunt luminaria. Quintum virilis & mediæ ac conſiſtentis ętatis, quinque ſenſuum freno regens animalia, ne ad peccatum proſiliant. Nam die quinto facta ſunt animalia. Sextum nempe ętatem ingraueſcentem tuum qui extitit ab initio motum, ratione tanquam homo firmum reddens ac ſtabilem, & fingens lutum corporis, virtutibusque moderans ac numeroſe concinnans. Nam die ſexto factus eſt homo. Septimum, ętatem ſenilem & caneſcentem, bona vitæ agendæ ratione & pietate quieſcens in terra, quando tanquam albicans ariſta, aut vt frumentum maturum ſepulchrum ingrediens. De cętero expecta diem octauum quo à tabernaculo eſt exeundum, & à ſepulchro recedendum, & ſurgendum à mortuis. Die enim octauo reſurrexit Dominus. Die octauo, inquit, eſt exeundũ. Omne opus ſeruile non facietis in eo. Cur autem prohibuit Deus die octauo ſacrificia & latriæ cultum offerre. Non ſunt de cętero ſacrificia aut cultus latriæ aut oblationes pro remiſſione peccatorum. Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi: Propterea iuſſit afferre ſeptẽ dieb⁹ ſcenopegiæ vt quãdiu vitã degis, in carne tanquam in tabernaculo offeras ſacrificia & hoſtias, ſicut ſcriptum eſt. Quandiu viuis, Domino Deo tuo offer oblationes. Recordare quod mors non tardabit, Quando ex loculo & ſepulchro exibimus tanquam ex tugurio & tabernaculo, non amplius reſtat de cętero ſacrificiũ pro peccatis, vt dicit Apoſtolus, terribilis autem quędam expectatio iudicij, & ignis tormentum deuoraturũ eos qui peccauerunt, & qui bona quidem egerunt, egredientur ad reſurrectionem vitæ: qui autem mala fecerũt ad reſurrectionem iudicij.

Dies octauus eſt dies reſurrectionis. *Leuit. 23.* *Sacrificia cur prohibentur offerri die octauo.* *Pſal. 6.* *Heb. 10.*

Sit ne bonum confiteri peccata viris ſpiritualibus.

Quæſtio 6.

Reſpon.

Cur oporteat confiteri peccata.

Eſt bonum & valde vtile, ſed non iis qui earum rerum ſunt imperiti & rudes, ne per rationis expertem commiſerationem ac diſpenſationem aut per importunam & à ſcientia alienam pœnarum ſeu pœnitentiam productionem, te reddat aut contemptorem vt minimè dolentem, aut ſocordem & diſſolutum, Si ergo inueneris hominem ſpiritualem qui poſſit tibi mederi, citra pudorem & cum fide, confitere ei tanquam Domino & non homini. Cum de anima tua agatur, non te pudeat. Eſt enim pudor qui inducit peccatum, & eſt pudor gloria & gratia. Ne aduerſus tuam animam lędas faciem, nec in tuã ruinam erubeſcas, nec te pudeat confiteri tua peccata. Dicit enim Ioannes. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus Deus, vt dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Sed multi ex ſimplicioribus pudoris & tenebrarum facientes opera, non ſolum ipſi faciunt, & in tenebris ambulant, ſed & eis qui agũt facile aſſentiuntur, eosque probant, & mali argumenti fiunt miniſtri: & nec ipſi veniunt ad lucem, neque illos ſinunt venire. De iis ergo merito dicebat Dominus. Væ vobis Scribę & Phariſæi Hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines: Vos autem non intratis, nec alios ſinitis intrare. Væ vobis Scribæ & Phariſæi Hypocritæ, qui circuitis mare & aridam vt vnum faciatis proſelytum, & quando factus fuerit, facitis ipſũ filium gehennæ duplo magis quam vos. Vę vobis duces cæci. Nihil enim ita ad ſupplicium adducit ineuitabile, vt prohibere & procul amandare eorum ſalutem qui volunt eſſe ſalui, & facere multos ęmulatores ſuorum vitiorum. Eorum enim qui obedierunt & eos imitati ſunt interitus, fit acceſſio ſupplicij ei qui docuerit. Quod autem ij cum ſuis peccatis, habent etiam poſt mortem peccatum conſequens animarum quę leduntur & pereunt ex mala eorum doctrina, audi quid dicat Apoſtolus. Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudiciũ: aliquos autem etiam ſequuntur. Qui ergo ea non pronunciant, nec è domo efferunt, ęgrotant ob ſocordiam, & quod dolorem non accipiant, & Deum non timeant & ideo non exeunt in lucem enuntiationis, ne arguantur eorum opera: vt dicit rurſus Dominus, Omnis qui malè agit, odit lucem ne manifeſtentur eius opera, quod facta non ſunt in Deo. Similiter etiam diuinus Apoſtolus, Ne communicetis, inquit, cum infrugiferis operibus tenebrarum, imo verò arguite. Nam quæ clam ab eis fiũt, turpe eſt etiam dicere. Quæcunque autem arguuntur, à lumine manifeſtantur. Quidquid enim manifeſtatur, eſt lux. Quamobrem dicit, Expergiſcere qui dormis, & reſurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. qui autem ſtulte vel potius impie dicunt, nihil prodeſſe eã quæ fit hominibus confeſſionem, propterea quod ſint ſimiliter vitiis obnoxij & animi perturbationibus: ſolum enim Deum poſſe tollere peccata: ſciant qui hęc dicunt, primum quidem quod ſuæ nequitiæ & amentiæ prætextum obtendunt. Deinde dicta ipſius Domini circumſcribunt, qui dicit ſuis miniſtris, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo, Et rurſus: Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Si quorum retinueritis, retenta ſunt. Et vos eſtis lux mundi, & ſal terræ. Deinde ipſius quoque fratris Domini ſecundum carnem qui dicit. Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro vobis inuicem vt ſaluemini. Multum enim valet deprecatio iuſti operans, & Apoſtoli, qui dicit, Alter alterius onera portate, & ita adimplebitis legem Chriſti. His accedit quod baptiſmum quoque omnino abrogabunt & abolebunt, & omnem diuinam ſacrificij operationem propterea quod homines quidem ſacrificant, Deus autem ſanctificat. Solet enim Deus hominũ operari ſalutem non ſolũ per Angelos, ſed etiã per homines ſanctos: & olim quidem per Prophetas, in nouiſſimis autem temporibus per ſe & per diuinos Apoſtolos, & deinceps vſque ad conſummationem ſæculi dicit ſuis in hac generatione mini-

Conſitendum homini tanquã Domino, non tãquã homini. *1. Ioh. 1.* *Qui peccãt & ad ſui imitationem alios prouocãt dupliciter puniũtur.* *1. Tim. 5.* *Peccata quædam ſequũtur ad iudiciũ & quædam ea fiunt.* *Ioan. 3.* *Eph. 5.* *Prodeſt confeſſio quæ fit homini.* *Matth. 17.* *Io. 20.* *Matth. 5.* *Iacob. 5.* *Gal. 6.* *Baptiſm⁹ datur per homines.* *Sacrificij operatur fit per homines.* *Deus operatur hominum ſalutem per homines.*

Luc.10. miniſtris. Qui vos excipit me excipit, & qui vos ſpernit me ſpernit. Et ſi ergo ſit homo qui audit confeſſionem, Deus eſt tamen qui per ſe conuertit, & condonat, ſicut Dauid per Nathan.

Homo audit confeſſionem, Deus autẽ conuertit, erudit, et condonat.

Quamobrem dicebat. Dixi, enuntiabo aduerſus in iuſtitiam meam Domino, erat enim eius enuntiatio ac confeſſio, etiam quæ per Nathan facta fuit conuerſio. Vnde etiam rurſus dixit. Conuertant me qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua: &, Caſtigabit me iuſtus in miſericordia & arguet me. Sancti enim miniſtri, Dei ſunt cooperatores & diſpenſatores, ad eorum qui ſalui eſſe volunt, ſalutem. Hoc autem ſignificans dicebat Apoſtolus. Sic nos exiſtimet homo tanquam miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et rurſus, Dei enim ſumus cooperatores, Dei ædificatio eſtis. Nam quidem cooperatur homini ad pœnitentiam, ſicut dixit, & miniſtrat, & ædificat, & caſtigat, & arguit in iis quę pertinent ad ſalutem, congruenter iis quæ dicit Apoſtolus & Propheta: Deus autem delet peccata eius qui confitetur dicens, Ego ſum qui deleo peccata tua, & non recordabor. Tu autem memẽto, & iudicemur. Dic tu prior peccata tua, vt iuſtificeris. Scriptum eſt etiam in Numeris. Et locutus eſt Dominus Moſi, dicens. Loqueris filiis Iſrael, dicens: Vir vel mulier quæ fecerit ex peccatis hominum, & deſpiciens deſpexerit, & peccauerit animailla, enuntiabit peccatum quod fecit, & reddet ſummam peccati.

1. Cor. 4. 1. Cor. 3. Iſa. 43. Num. 5.

Qui aperit peccata ſua, ei condonabitur in confeſſu, & qui tegit ſuam impietatem, non rectè ei cedet: qui autem exponit & arguit, diligetur. Peccatorum confeſſio eandem habet rationem, quam oſtenſio morborum corporis. Quomodo ergo morbi corporis non aperiuntur omnibus hominibus, neque quibuslibet, ſed iis qui eorum curandorum ſunt periti. ita etiam peccatorum confeſſio debet fieri apud eos qui poſſunt curare, ſicut ſcriptum eſt. Vos qui poteſtis, portare: hoc eſt, tollite per curationem. Neceſſe eſt ergo confiteri peccata iis quibus credita fuit diſpoſitio. Scriptum eſt enim in Euangelio quidem, quod qui baptizabantur baptiſmo Ioannis, confitebantur peccata ſua. In Actibus autem Apoſtolorum, quod qui ab eis baptizabantur, confitebantur actus ſuos. Recordantes autem Dei ſententiæ qui dixit per Prophetam, Væ iis qui ſunt ſapientes in ſeipſis, & corã ſe ſcientes: & Apoſtoli qui dicit, Cupio enim videre vos, vt vobis impertiar aliquid gratiæ ſpiritualis, vt vos confirmemini: hoc autem eſt, vt ſimul vobiſcum accipiam conſolationem, per eam quæ eſt inter nos fidem, nempe veſtrã & meam exiſtimemus eſſe neceſſarium nos dicare iis qui ſunt vnanimes, & dederunt certam probationem ſuæ fidei & ſapientiæ: Vt vel corrigatur id quod aberrauit, vel confirmetur id quod eſt exactum & accuratum: & nos fugiamus prius dictum iudicium quod pronunciatum eſt in eos qui ſunt in ſeipſis ſapientes.

Confeſſio peccatorũ eandẽ habet rationẽ quam oſtenſio morborũ corporis. *Act. 19. Eſ. 4. Rom. 1.*

Non licet ergo, neque eſt alicui conducibile, vt ſibi permittat dicere aut facere ea quæ exiſtimat bona. nam cum dicat Dominus, de ſancto quidem ſpiritu: Non enim loquetur à ſeipſo, ſed quæcunque audierit, loquetur. & de ſeipſo: Non poteſt filiꝰ aliquid facere à ſeipſo. &, Ego ex meipſo nõ ſum locutus, ſed qui me miſit pater, ipſe mihi dedit mã-

Io. 18. Io. 5. Io. 14.

A datum quid faciam & quid loquar. & dicat Apoſtolus: Non ſumus ſufficientes, ex nobis aliquid cogitare tanquam ex nobis: quis eo venerit amentiæ, vt ex ſeipſo audeat aliquid facere? Qui enim quod priuatim ſibi placet, aliquid eligit, in diuinam incidit ſententiam quæ dicit, Vę iis qui ſunt ſapientes in ſemetipſis, & ſunt coram ſe ſapientes.

2. Cor. 3. Iſ. 4.

Ex Iſidoro.

Quanam de cauſa Caïn & Lamech cum cædem fecerint, non eodem modo ſunt puniti? Nam ille quidem pœnas dedit, hic verò veniam eſt conſecutus. Quoniam ille quidem cum argueretur, negauit: hic verò etiam cum non argueretur, eſt confeſſus. Nam & ſi peccata ſunt paria, non ſunt tamen paria B quæ ſunt peccatum conſecuta. Dicit itaque, Dic tu prior peccata tua, vt iuſtificeris Igitur maximè quidem demus operam vt non peccemus. Si autem peccauerimus, ne per negationem & morbi occultationem, cauſam noſtram reddamus grauiorem. Ne dedigneris tuum confiteri peccatũ, ſciens quem admodum baptizauit Ioannes: vt qui illic erit pudorem, pudore quo hic afficieris, effugias. Nam hęc quoque pars eſt eius quæ illic futura eſt punitionis, & oſtendas quod te vera odiſti peccatum, cum ipſum traduxeris & de ipſo triumphum egeris, vt quod ſit dignum quod probro afficiatur.

Gen. 4. Iſa. 34. Peccata confiteri non eſt erubeſcendum.

Imitemur nos quoque mulierem Samaritanam C in noſtris peccatis. Nos, hominum non pudeat. Is enim quem pudet, propter ſalutem, hominibus ſua aperire peccata: is in illo die, non coram vno aut altero, ſed vniuerſo orbe terrarum vidente traducitur. Quomodo enim qui ceciderunt in puteum, non facile aſcendunt, ſed opus habebunt aliis qui ipſos ſurſum tollant, ita etiam ij qui venerũt in profundum peccatorum. Quamobrem funes ad eos demittamus & ſuſtollamus. Deus enim dat auxilium. Non enim vult mortem peccatoris, ſed vt ipſe conuertatur & viuat.

Ioh. 4.

Si à malis non liberamini, in atria ſacrorum ne ingrediamini. Oues enim ſcabioſas & morbo laboran- D tes non oportet ſimul paſci cum ſanis, ſed à grege abigere, donec à morbo curentur. Sumus enim mẽbra Chriſti. Ne efficiamur ergo membra meretricis. Non eſt hic locus fornicationis, ſed Eccleſiæ. Si habeas membra fornicationis, ne ſtes in Eccleſia, ne locum afficias contumelia. Eum enim qui eſt immũdus & profanus, ne fas eſt quidem ſacros aſcendere ambitus. Quamobrem ſi quiſpiam dignus eſt qui aſcendat, dignus eſt etiam qui benedicat, eſt enim domus Dei cælo ſimilis. Et quomodo ad nihil ex iis quæ ſunt illic dicata, fas eſt cuiquam aſcendere: ita nec in domo Dei: Neque enim lege Iudaica, in Templo ad omnem locum patet cuiuis aditus, ſed ſunt E multe ac diuerſę diſtinctiones. Et alius quidem, patet ſoli Pontifici, idque ſemel in anno: alius autem Sacerdotibus: alius autem Iudęis: alius verò proſelytis. Cogita quanta opus ſit ſanctitate, ei qui longè maiora accipit, quã quę tũc acceperunt, ſancta ſanctorũ. Non habes Cherubim, ſed ipſorũ Cherubim Dominum inhabitantem: neque vrnam & mãna, & tabulas, & virgam Aaron, ſed corpus & ſanguinem dominicum, & ſpiritum pro litera. Quo autem maioribus, magiſque venerandis dignatus es ſacramentis, eo es maiori obnoxius ſanctitati, & maiori ſupplicio, ſi tranſilias ea quæ ſunt præcepta.

1. Cor. 6.

Quod enim eum qui peccauit, oportet ſegregate ob peccatum, dicit Deus, Moſi, quando pro Maria rogauit vt ei remitteretur. Segregetue extra caſtra ſeptem dies, & poſtea ingredietur. Sic ergo nos quoque eos qui ſe dicunt pœnitere de peccatis, oportet tempore definito ſegregare pro ratione peccati: deinde pœnitētes aſſumere, tāquā partes filios.

Ex Conſtitutionib. Apoſtolicis.

Qui peccatis, eſt ſegregādus id eſt ex communicādus propter peccatum.

Qui fratris vitium dicit aut peccatum, is dicit duabus de cauſis, nempe vt aut ipſum corrigat, aut vt alij proſit. Si autem aliis, præterquā his de cauſis dicit, aut ipſi, aut alijs ei exprobrans, aut de ipſo detrahens dicit & diuinam non effugiet derelictionem, ſed vel in eundem vel in alium caſum omnino incidet, & ab aliis reprehenſus & probris affectus pudore afficietur.

Fratris peccatum aut vitiū cur dicendum.

Sit ne melius communicare aſſiduè, an interiectio diquo ſpacio. Quæſt. 7.

Cum dicat Apoſtolus, probet ſeipſum homo, & ſic de illo pane edat, & ex calice illo bibat. Qui e͂m indignè comedit & bibit, iudiciu ſibi comedit & bibit, nō diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi ſūt infirmi, & dormiūt multi: Si e͂m nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, ne cum mundo condemnemur: eſt euidens quod oportet ſeipſum expiare & prius expurgare ab omni contraria actione, & ſic ad diuina accedere ſacramenta: ne id fiat in perniciem animæ & corporis. Deus enim dicit per Moſem ad populum Iſrael. Omnis homo qui acceſſerit ab omni ſemine veſtro, ad Sancta quæcunque ſanctificauerint filij Iſrael Domino, & immunditia eius in ipſo eſt, exterminabitur anima illius à me. Et rurſus ſanctificate filios Iſrael Domino, ab immūditiis ſuis, dum ipſi polluunt tabernaculum meum quod eſt in ipſis. Hinc etiam dicit Apoſtolus iis qui indignè communicant vt dictum eſt.

1. Cor. 11

Expiare et expurgare oportet nos à vitis, priusquā ad diuinū accedamus ſacramentū.

Propterea multi in vobis ſunt imbecilli & inualidi, & dormiunt multi, hoc eſt, ægrotant & moriuntur. Propterea diuinus quoque Dauid, quia erat comeſturus, & qui cum ipſo erant panes propoſitionis, qui erant figura corporis Chriſti, Pontifex eum ſtatuit hoc interrogare, an mundi eſſent à concubitu mulieris, & tunc dedit eis.

Qui autem accipit, debet etiam participare.

Etenim ſacerdos in Eccleſia dat particulam, & qui eam accepit, eam tenet cum omni poteſtate: & ſic eam ori admouet manu propria. Idem eſt ergo virtute, ſeu quiſque vnam acceperit particulam à ſacerdote, ſeu multas ſimul partes.

Quot modis fiant fornicationes & tentationes in hominibus Quæſt. 8.

Quemadmodum dicunt patres, vitia oriuntur ex quatuor, nempe ex naturali inflammatione, quæ accenditur ex nimio potu & cibo, & ex longo ſomno, & aut ex animi ſuperbia ac elatione: aut ex inuidia Dæmonum, quando nos viderint proficere ſecundum Deum: fieri etiam poteſt vt ex virtutis debilitate & imbecillitate quiſpiam ſuſtineat ſomnium. Fieri autem rurſus quoque poteſt vt ex mala carnis conſuetudine compellatur ad pollutionem & fornicationem. Duo enim ſunt fluxus qui conſiſtunt ex corpore. Vnus quidem qui ſæpe polluit & inquinat, & vnus qui ſanctificat, nempe ſemen & Lachryma. Et quomodo omne peccatum A quod facit homo, eſt extra corpus: qui autem fornicatur, tanquam ex ſua carne maligno offert boſtiam, nempe ſuum ſemen: Ita etiam quæcunque bona facit homo, ſunt extra corpus. Lachryma autem Deo offertur ex ipſa noſtra eſſentia ſicut etiam ſanguis Martyrum. Vnde oportet poſt pœnitentiam ſeruare etiam lachrymas peccatis, & non rurſus polluere animam & corpus, eſt enim malum aſſuefacere ipſum lauare. Quod enim ſæpe lauatur & abluitur, efficitur Marcidum & inutile: & cum de cætero ſenio affectum fuerit & inueteratum, ne impleri quidem poteſt. Ego certè vidi viros, centū annos natos, imbecillos, & toto ferè trementes corB pore, qui tamen non potuerunt abſtinere à peccato corporali propter diuturnam conſuetudinem. Ita omnibus malis eſt grauior & omniū malorum peſſima conſuetudo.

Qui fornicatur, ex ſua carne, maligno offert boſtiā nempe ſuum ſemen.

Lachryma Deo offertur ex noſtra eſſentia, vt ſanguis Martyrum.

Quod ſæpe lauatur, fit Marcidū.

Et ideò ſuadens dicit Apoſtolus, Deponamus opera tenebrarum, & induamus arma lucis, tanquam in die honeſtè ambulemus: non in comeſſationibus & ebrietatib. non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum: et ne carnis curam geratis ad deſideria. Et rurſus. Non regnet ergo peccatum in mortali veſtro corpore ad ei obediendum in eius deſideriis. Sed ſciendum eſt quod C ſunt multa & diuerſa apud iuſtum iudicem Iudicia, & quas facturus eſt punitiones in eos qui peccant in ſua corpora.

Conſuetudo mala efficitur peccatis eſt grauior.

Rom. 13.

Nam aliter iudicatur fidelis, & aliter infidelis. Nam qui nouit, inquit, voluntatem ipſius Domini, & non fecit, vapulabit multis. Et aliud eſt iudicium eius qui fornicatur in iuuentute: aliud eius qui in ſenectute: & aliud eius qui vxorem non duxit: & aliud eius qui duxit: & aliud rurſus eius qui honeſtam habet vxorem: & aliud eius qui habitat cum mala. Et aliud eſt in vnam iniquè ſe gerere, & aliud in multis pollui: Aliud eſt iudicium magiſtri & ſacerdotis: aliud priuati. Potentes enim, inquit, poD tenter tormenta patientur. Aliud eſt id quod fit ex habitu & conſuetudine: aliud id quod fit raptim. Alia eſt dignus venia is qui cadit & affligitur & deflet, & alia is qui peccat, nec vlla tangitur cura ac ſolicitudine. Et rurſus aliter punitur is qui ſecundum naturam vtitur natura, & aliter acerbè & plus quam quoduis peccatum punietur, is qui præter naturam, id agit quod Sodomitis attulit interitum, quod ne rationis quidem expertia faciunt animantia. Quod quidem diuina quoque ſcriptura dicit narrans de Sapientia. Hæc ex pereuntibus impiis iuſtum liberauit, cum fugiſſet deſcenſum ignis in Pentapolim, cui⁹ peccati adhuc eſt teſtimonium E fumigans terra deſerta, & imperfectis temporibus fructus ferentes arbores. Ita etiam diuinus Petrus faciens mentionem euerſionis Sodomitarum & Sodomorum: ſubiungit dicens. Scit Dominus pios liberare à tentatione, iniquos vero in diem iudicij reſeruare cruciandos, maximè autem eos qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt. Similiter Iudas quoque Iacobi his ſuffragatur dicens. Sicut Sodoma & Gomorra, & finitimę Ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnē alteram propoſitæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnā ſubſtinētes.

Similiter

Similiter quidem certè qui carnem quidem ſomniantes, dominationem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. Et deinceps, Væ illis qui in via Caim ambulauerunt, & in errore Balaam mercede effuſi ſont, & in contradictione Core perierũt, quibus caligo tenebrarum ſeruata eſt in æternũ. Nam ſi illi qui legem non didicerant, neque prophetas legerant, propter execrandam illam operationem, conſumpti ſunt à ſulphore, quantò nos maiori digni ſumus ſupplicio, qui legẽ & Prophetas & Apoſtolos aſſidoè legimus, & deteriora facimus? Propteres enim, & ſi ea agamus, minimè nobis hîc exiſtit conflagratio, quoniam nobis paratus eſt alius ignis grauior & qui nunquam extinguitur, ſicut ſcriptum eſt, Vermis eorum non morietur, neqoe ignis extinguetur. Audiant qui ſunt coniugati, & in voluptatibus degunt & delicijs, & timore Dei abiecto ſuas relinquunt vxores, & volutantur in immunditiis, etiam præter naturam: qui quidem in die iudicij nullam habebunt excuſationem. Quid enim reſpõdebunt quando videbunt alios qui ſont cum ipſis, etiam ſeruaſſe virginitatem. Rurſus autem audiant etiam Apoſtolũ de iis dicentẽ. Sicot nõ probauerũt Deũ habere in notitia, tradidit illos Deus in mentẽ reprobam, vt faciant ea quæ non conueniunt: & in immonditiam, inquit, vt contumelia afficiãtur corpora eorum in ſeipſis. Et rurſus, An neſcitis quod templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corrumpit, corrumpet eũ Deus. Templum enim Dei ſanctum, qood eſtis vos. Et rurſus: Deus non irridetur. Quod enim ſeminat homo, hoc & metet. Quoniam qui ſeminat in carnẽ ſuam, ex carne metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritum, ex ſpiritu metet vitam æternam. Et rorſus, Ne erretis, neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, neque qui cubant cum maſculis, neque auari, neque fures, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores regnum Dei poſſidebunt. Et rurſus. Oportet enim omnes manifeſtari ante tribonal Chriſti: vt recipiat vnuſquiſque quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Et rurſus, Vnuſcuiuſque opus manifeſtum fiet. dies enim declarabit: & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Væ qui ſua trahunt peccata tanquàm longo funiculo, & tanquàm loro iugi iuuencæ ſuas iniquitates. Filij ſunt inſipientes & non intelligentes. ſapientes ſunt ad male faciendum, bene autem facere non nouerunt. &, Si Aethiops mutarit pellem ſuam, & pardus varietates ſuas, vos qooque poteritis benè facere, cùm mala didiceritis.

Sodomiticum peccatũ admittentes fideles grauius puniuntur quam ipſi Sodomitæ. — *Mar. 9.* — *Coniugati qui relictis vxoribus, in voluptatibus degunt & delicijs grauiter puniendi.* — *Rom. 1.* — *1. Cor. 3.* — *Gal. 6.* — *1. Cor. 6.* — *2. Cor. 5.* — *1. Cor. 3.* — *Ex Eſa. 5* — *Ex Hie. 4* — *Hier. 13.*

(A, B, C, D: section letters in the gutter)

Et Maximo in ſeptem eius capitibus.

Non eſt vna ratio eorum qoi actione peccant, ſed diuerſæ vt aliud eſt peccare ex habitu, & aliud raptim & arrepta quæ oblata eſt occaſione. Hic enim neque ante peccatum habuit deſiderium, neqne poſt peccatum: neque propter id qood factum eſt multum poteſt. Cõtra aũt ille qui peccat ex habitu. Nam primum & cogitatione non ceſſabat peccare: & poſtquam fecit eſt eadem eius affectio. Homo enim peccat quatuor modis, nempe cito arrepta occaſione, fraude ignoratione, & affectione. Et tres quidem primi facilè veniunt ad agnitionem & pœnitentiam. Qui autem peccat ex affectione, & non tentatione, neque tempore venit ad pœnitentiã, & morbo laborat immedicabili. Et animæ quidem cõcupiſcendi facultas crebrius irritata, immittit animæ, morũ difficilem habitum libidinis. Animus autem continenter turbatus eum reddit timidum & ignauum. Medentur autem illi quidem, exercitatio conſtitutis ieiuniis & vigiliis & precationibus. huic autem benignitas & humanitas & charitas & miſericordia. Ex animæ autem ſubiectis affectionibus accipiunt dæmones occaſiones mouẽdi in nobis turbulentas & affectibus agitatas cogitationes. Deinde per eas aduerſus mentem bellum gerentes, ei vim afferunt vt aſſentiatur peccato. Ea autem ſuperata, ducunt ipſam ad peccatum quod eſt ex cogitatione, eòque perfecto, de cætero eam ducunt captiuam ad actionem. Omnes ergo turbulentæ & affectibus exagitatæ cogitationes, aut irritant quæ in concupiſcendo verſatur animæ facultatem, aut conturbant vim iraſcendi, aut tenebras offundunt rationi. Ex eo autem euenit vt mens caliget ad ſpiritualem contemplationem & præſentiam precationis.

Earundem actionum, diuerſa ſunt rationes. — *Homines peccant quatuor modis.* — *Peccare ex habitu eſt grauiſſimũ.* — *Ieiunia, vigiliæ, & preces medentur concupiſcentiæ irritatæ.* — *Cogitationes quid in nobis efficiant.*

Ex Ioanne Climacho.

In his tribus modis maximè generalibus, in nobis conſiſtit omne bellum Dæmoniacum, nempe aut ex negligentia, aut ex ſuperbia, aut ex inuidia. relinquuntur autem apud ſpirituales, vt per vilia & abiecta quædam peccata nos ipſos valde reprehendentes, acquiramus diuitias humilitatis quæ non poſſunt eripi.

In tribus modis cõſiſtit bellum dæmoniacum. — *Humilitatis diuitiæ acquiruntur per vitia quædam peccata.*

Ex Chryſoſtomo in ſextum Pſalmum.

Qnoniam, ô Chriſtiane, Chriſtum induiſti per baptiſmum, caue ne Imperatoriam purpuram putrefacias, ne macules tunicam immaculatam, ne adulterio inquines indumentum, ne corrumpas periurio, ne polluas blaſphemia, ne hæreticarum opinionum fœdes peruerſitate, ne Nouatiana exaſperes inhumanitate, ne Eunomiana tingas inæqualitate, ne Arriana ſubſtantiæ diuerſitate labefactes, ne ſimul geſtes Macedonianam pugnam Spiritûs, & ne gentilium eam perdas impietate: ne facias eã redolere Iudaicam aocnam incredulitatis. Muni animæ tuæ arcam, nempe corpus: & rectè ſerua veſtem baptiſmatis. eam vnguentis perſunde, & in eam iace multos ſuffitus orationum: dic Deo, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum coram te. Veſtem baptiſmatis continenter concute deprecationibus & genu flexionibus, ne eam corrumpant vermes malarum cogitationum. Sciunt qui depoſuerunt Angeli, cuiuſmodi veſtẽ apud te depoſuerint. In regiis quæ ſunt apud ſuperos præmiis ſcripſerunt qualis ſit tibi data veſtis. Ipſi veniunt ad eam repetẽdam à tua anima. Si non inuenerint, quid facies? Non amplius inoenies piſcinam, non amplius Sacerdotem. Illic eſt fluuius ignis, non eſt Iordanis. Interrogate eos qui hic ſunt, veſtium Regis cuſtodes, & ab illis diſcite, quemadmodum eos deſcribunt qui veſtes accipiunt regias & gemmatas: quemadmodum margaritarum quæ veſtibus ſunt inſertæ nomerum tradunt & accipiunt. Quòd ſi vnam ex margaritis cadere ac perire contigerit, cum quanto damno & afflictione reſtituitur quæ periit? Qnòd ſi propter margaritam in quam cadit interitus, tanta adhibetur cautio · propter cœleſtem margaritam quomodo non eſt maior adhibenda. Quænam autem ſunt illius tunicæ margaritæ? Virtutes. Audi præclarum veſtium cuſtodem Paulum dicentem, Indoimini ſicut electi Dei ſancti & dilecti, viſcera miſericordiarum, benignitatem, humilitatem &c. Sana me dñe,

Veſtis baptiſmatis ſeruanda & concutienda deprecationibus & genuflexionibus. — *Pſal. 140* — *Veſtem baptiſmalem repetunt Angeli.*

(E: section letter in the gutter)

Pſal.6. quoniam conturbata ſunt oſſa mea. Conturbatio-
nem dico quæ naſcitur ex peccato. Quomodo quã-
Anima do ſpiritus vehemẽtes in mare irroerint, ij cõturbãt
conturba- omnia, & quæ eſt in profundo ſurſum mittitur are
tur affe- na, & qui nauigant ſunt in periculo: ita etiam in no-
ctibus, nõ bis cõturbatur anima, mouetur corpus, & tumultu
ſecus ac plena eſt nobis ſcapha, & multæ ſunt tenebræ, & lo-
mare vẽ- co ſuo relicto pereunt omnia, & magna eſt confu-
tis. ſio. Hoc maximè ſolet, contingere in cupiditatibus,
& libidinibus, hoc etiam accidit in ira & calamita-
tibus. Hæc enim omnia, conturbant & oſſa & ani-
mam: & pupillæ inuertuntur, & nec oculi quidem
ſuo ordine aſpiciunt. Sed quomodo ſi perturbatus
fuerit auriga, inſolentes & nullo ordine feruntur e-
qui: ita ſi fuerit ratio perturbata, confunduntur &
inuertuntur omnia, & ſuam viam amittunt. Et quo-
modo ſit hæc perturbatio? Non enim ſicut in mari
Ex noſtra ea ventorum emiſſione, ita etiam in anima ea ino-
ſocordia pinato aliquo caſu, ſed ea noſtra accidit ſocordia,
oritur vi- cùm inflammata cupiditate in noſtra ſit poteſtate
tiorum fiat ne an non. Niſi enim tu flammam accenderis,
perturba- non erit fornax niſi materiæ præbueris alimentum,
tio. niſi pulchris vultibus contemplandis ſuperuacaneã
nei operam, niſi in pulchritudine aliena ſis curioſos,
niſi aſcendas ad theatra nequitiæ. niſi carnem pin-
guefacias, niſi vino obruas rationem. Non ergo ex-
citatur, non accenditur fornax, non naſcitur bellua
teterrima, non diſſecatur tanquam à ventis imma-
nibus, mentis puritas. Sufficient ergo hæc? inquit:
Non ſufficiunt, ſed ſunt etiam alia addenda: preces
Cupiditas continuæ, cum ſanctis conſuetudo, moderatum
quomodo ieiunium, tenuis victus, neceſſaria negotia & oc-
frenetur. cupationes ante alia omnia, metus Dei. Futurum iu-
dicium, cruciatus intolerabiles, bonorum promiſ-
ſiones. Per hæc omnia potes frenare rabidam cupi-
ditatem, & ſedare mare fluctibus agitatum.

Quæſtio 9. *Quot ſunt modi derelictionis, ſeu in afflictionibus, ſeu in infirmitatibus, ſeu in peccatis: & quemadmodum cognoſcemus, quæ à Deo proficiſcitur diſciplinam ac caſtigationem, & quæ à Diabolo procedit tentationem?*

Ex Chryſoſt in Pſal. 100.

Reſpõſio. Sunt quidem multi & diuerſi modi derelictionis.
Duplex Sũt autem duo ſcopi Dei, in quibus, quis derelinqui-
Dei dere- tur. nempe aut ad conuerſionem & caſtigationem,
lictio. vt pater erga filium: aut ea auerſione, vt Rex
aduerſus inimicum, cuiuſmodi fuit Iudæ à Chriſto
Luc.16. poſtea derelictio. Derelictus autem fuit Lazarus &
Mar.2. Paralyticus ad remiſſionẽ peccatorum. Dicit enim,
Luc.5. Ecce ſanus factus es, noli amplius peccare. Caſtigat⁹
1.Cor.12. fuit Paulus propter rerum rectè geſtarum magni-
tudinem, Ne nimis extollar, inquit. Caſtigatus fuit
Iob. 40. Iob, vt fieret iuſtior, ſicut Deus ei dicit, Ne repellas
meum iudicium: neque putes me aliter tibi reſpon-
diſſe quàm vt appareas iuſtus. Traditi ſunt etiam
Prophetæ in captiuitatem, ad exemplum & vtilita-
tem populi. Oportet autem eum qui derelinquitur,
in ſe ſcrutari cauſam derelictionis, & ipſam corri-
gere, per quam aut inimici in eum obtinent domi-
natum, aut amici ei inſidiantur, aut ipſe a minoribus
& obſcurioribus nihili penditur & contemnitur,
aut traditur in paſſiones ignominiæ & afflictiones
Rom.1. & infirmitates, & iuſtã Dei condemnationem. Sæpè
enim aut ex ſuperbia & glorioſa iactantia, aut ex eo
quod acceptæ iniuriæ recordemur, aut ex eo quod
nos ipſos non reprehendamus & cõdemnemus, aut
ex præcedẽtibus peccatis, tradimur in paſſiones ani

males & corporales. Si enim nos ipſos, inquit, iudi- *1.Cor.11.*
A caremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur
autem, à Deo caſtigamur, ne cum mundo condem-
nemur. Sæpe enim eum qui peccat, & non ducitur *Per ten-*
pœnitentia, Deus inijcit in tentationem & afflictio- *tationem*
nes: & per tẽtationes venit ad agnitionẽ, quomodo *venitur*
paſſus eſt Nabuchodonoſor & Manaſſes. In chamo, *ad agni-*
inquit, & freno maxillas eorum conſtringes qui nõ *tione.*
approximant ad te. Et Dei quidem caſtigatio & tẽ- *Pſal.31.*
tatio, accedentes ad id quod eſt homini conducibi-
le, bonam ſpem nunquam excindunt ex anima: cu-
iuſmodi erat Iob qui dicebat Deo. Suſtinebo te *Iob. 14.*
donec rurſus factus fuero: & ſtatues mihi tempus,
in quo facies mihi memoriam. Et rurſus, Beatus ho- *Iob. 5.*
B mo quem arguit Dominus. Admonitionem autem
pietatis ne recuſes. Ipſe enim dolere facit, & rurſus
reſtituit. Percuſſit, & manus eius ſanarunt ſexies ex
neceſſitatibus te eripiet. Quæ autem à Diabolo *Tentatio*
(Deo permittente) aduenit tẽtatio, animi ægritudi- *quæ à*
ne & ira & deſperatione replet animam. In ſeptimo *Diabolo,*
autẽ non attinget te malũ. Sed & ea propria diſcer- *Deo per-*
nendi egeſtate & arrogantia incidimus in calamita- *mitten-*
tes & tentationes & imbecillitates. quod accidit iis *te ſit,*
qui contemplantur hibernam temporis conſtitu- *qualis ſit.*
tionem, & nauem educunt è portu, & iis multa pe-
ricula & tentationes manifeſtas ſe inuciunt.

Ex Exodo.

C Illic ſtatuit Dominus Moſi iuſtificationes & iudi- *Exod. 15*
cia: & illic eum tentauit & dixit. Si aure audieris
vocem domini Dei tui, & grata coram eo feceris,
& cuſtodieris omnes iuſtificationes eius, omnem
morbum quem induxi in Aegyptios, non inducam
aduerſus te. Ego enim ſum Dominus qui te ſano.

Ex Deuteronomio.

Et recordaberis totius viæ qua deduxit te Deus tuus
in deſerto, vt te affligeret, & diſcernerẽtur quæ ſunt
in corde tuo, cuſtodias ne mandata eius an non. & *Deut.8.*
te afflixit, & fame cruciauit, & cognoſces in corde
tuo, quòd quomodo ſi quis homo caſtiget filium
ſuum, ita etiam Deus tuus te caſtigauit, & vt te
D affligeret, & vt te tentaret, & vt tibi benefaceret
in tuis nouiſſimis.

Ex Lib. Iudic.

Et dimiſit Dominus has gentes, vt eas non cito tol-
leret: & non tradidit eas in manu Ioſue, vt in eis ten-
taret Iſrael, an cuſtodirent viam Domini ad ambũ-
landum in ea quomodo cuſtodierũt patres eorum,
an non.

Ex Dauid.

Proba me, & tenta me: &, Caſtigans caſtigauit me *Pſal.25.*
Dominus: &, Apprehendite diſciplinam, nequando *Pſal.118.*
iraſcatur Dominus. *Pſal. 2.*
In paucis caſtigati ſancti, magnis afficientur benefi- *Sap. 3.*
E cijs, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos di-
gnos ſe. Tanquam aurum in fornace probauit eos,
& tanquam oblationem ſacrificij accepit eos, & in
tempore viſitationis ſuæ reſplendebunt. &, Per hoc
quòd eos qui cadunt parum arguis, & in iis quæ
peccant, in memoriam reuocans admones: vt à vi-
tio liberati, in te credant Domine.
Gratias agamus Domino Deo noſtro qui nos tẽtat, *Iudith.8.*
ſicut & Patres noſtros. Recordemini in quam mul-
tis tentauit Abraham & Iſaac & Iacob, & inflam-
mauit corda noſtra ad tentationes. quoniam ad ad-
monitionem flagellat Deus eos qui ipſi appropin-
quant.

Ex

Ex Sirach.

Eccl. 3. Quod tibi oblatum fuerit, accipe. & in viciſſitudinibus humilitatis tuæ eſto patiens, quoniam in igne probatur aurum: & homines acceptabiles in fornace humilitatis. Crede ei, & te defendet, & vſque ad tempus retinebit patientiam, & poſtea ei reddet lætitiam, & labia multorum enarrabunt eius prudentiam, & in infirmitatibus tuis ne cæcutias, ſed ora Dominum, & ipſe te ſanabit. Odi delictum: & dirige manum, & ab omni peccato munda cor tuum.

Ex Michæa.

Mich. 7. Iram Domini ſufferam, quia peccaui ei, donec cauſam meam ei iuſtificem: & faciet iudicium meum, & me examinabit ſicut lux, & videbo iudicium eius.

Ex Naum.

Naum 1. Bonus Dominus iis qui ipſum ſuſtinent in diebus afflictionis: & cognoſcens eos qui ipſum reuerentur.

Ex Hieremia.

Filij leni animo ferte quæ à Deo ad vos venit iram, te enim perſecutus eſt inimicus: & citò videbis eius interitum, & ſuper colla eorum aſcendes. Bono animo eſtote filij, & clamate ad Deum, erit enim veſtri memoria apud eum qui induxit. Sicut enim fuit veſtra cogitatio vt à Deo aberraretis, decuplo conuertimini & quærite ipſum: Qui enim vobis mala induxit, inducet vobis æternam lætitiam cum veſtra ſalute.

Ex Euangelio.

Io. 16. Dixit Dominus, Flebitis & lugebitis vos: mundus autem gaudebit, vos autem triſtitia afficiemini: ſed triſtitia veſtra conuertetur in gaudium. Et trademini

Luc. 21. à parentibus & fratribus & cognatis & amicis & morte afficient ex vobis, & odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum. In patientia veſtra poſſidete animas veſtras.

Quæſt. 9. *Vndenam videmus aliquos fideles in corporales incidere prolapſiones, à Deo autem affici beneficiis & liberari à periculis.*

Reſponſ. *Dei iudicia ſunt incomprehenſibilia.* Dei iudicia ſunt incomprehenſibilia & inexplicabilia, & propterea non oportet Deum condemnare vſque ad illum diem. Dicit itaque Eccleſiaſtes. Eſt iuſtus qui perit in iuſtitia ſua, & eſt impius qui manet in ſuo vitio. Et ſunt iuſti à quo perueniunt tan-

Eccleſ. 3. quam facta impiorum. Et ſunt impij ad quos perueniunt tanquam facta iuſtorum. Quidam enim fortaſſe cernuntur habere aliqua delicta: ſed in occulto multa præclaráque rectè facta elegerunt facere & faciunt. Ij apud nos quidem reputantur eſſe peccatores: apud Deum autem ſunt iuſti. Aliqui autem ex maiorum ſuorum precibus, vt Salomon per Dauid,

3. *Reg.* 11. digni cenſentur clementia ac venia. Deus enim ei dicit, Propterea quod non cuſtodiſti mandata & præcepta quæ mandaui tibi, diſrumpens diſrumpam regnum ex manu tua, & dabo ipſum ſeruo tuo. Sed in diebus tuis hoc non faciam, propter Dauid patrem tuum. Alij rurſus qui nunc quidem ſunt mali, poſtea autem verè ac ſincerè acturi ſunt pœnitentiam, iam nunc apud Deum reputantur vt iuſti, vt Paulus. Alij autem propter pœnitentiam & conuerſionem, Dei fruuntur benignitate, quæ iis qui non intelligunt & ſunt indurati, exiſtit viaticum illius quod illic paſſuri ſunt ſupplicij, vt diues ille qui in Lazarum fuit immiſericors. Dicit enim Apoſtolus, Ignoras quod

Ro. 2. Dei benignitas te adducit ad pœnitentiam, ſecundū autem duritiam cordis tui & impœnitentem tuam

A animam, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundū opera ſua. Et ideo diuinus Dauid rectè monet, dicēs, Noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua in homine faciente iniquitatem. Et, Peccatores peribunt, *Pſal.* 36.

Et Inimici Dñi ſimul atque glorificati ſunt & exal- *Pſal.* 36.

tati, deficientes tāquam fumus defecerunt. Et, Dum *Pſal.* 91.

exorti fuerint peccatores, tanquam fœnum defecerunt, vt extermioentur in ſeculum ſeculi. Propterea *Pſal.* 36.

noli timere quando diues fuerit homo peccator, & multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam tanquam fœnum citò areſcet, & quæres locum eius, & ipſum non inuenies, dices. Quomodo fuit repentè in deſolationem, & defecit, periit propter

B ſuam iniquitatem tanquam ſomnium, relinquens alienis diuitias ſuas, & vniuerſæ illius miſeri miſeræ diuitiæ, inaníſque illa animæque interitum afferēs caduca ac temporalis gloria, receſſit tanquàm ſomnium. Meritò ergo dicebat ſapiens. Noli æmulari gloriæ peccatoris. Neſcis enim quænam erit eius conuerſio. Et ne tibi placeant boni ſucceſſus peccatorum, ſed memento quòd ad inferos vſque non iuſtificabuntur. Et, via peccatorum eſt exæquata ex lapidibus: & in nouiſſimis eius eſt foſſa inferni.

Ex Chryſoſtomo in epiſtolam ad Corinthios.

Quamobrem diues erat Abraham: Iacob autem e-

C gebat pane? Non erat hic quoque iuſtus? Cur erat ille quidem diues: hic verò mercenarius? Imo verò cur Eſaū quidem erat diues cùm eſſet Prophanus: Iacob autem tādiu fuit in ſeruitute? Cur rurſus Iſaac toto ſuo tempore vixit ſecure: Iacob autem in laboribus & ærumnis? at ideo dicebat, Dies vitæ meæ

Gen. 47. pauci & mali. Cur Dauid quidem cùm eſſet Propheta, totum tempus vitæ ſuæ vixit in periculis & laboribus: filius autem eius Salomon quadraginta annos ſecurius tranſegit quam omnes homines, diuina pace fruens gloriáque & honore, & per omne genus deliciarum permeans? Curnam etiam in Prophetis alius quidem magis, alius verò minus fuit af-

D flictus? Omnino propterea quòd hoc vnicuique erat conducibile. Et ideo in vnoquoque oportet ac- *Pſal.* 35.

clamare, Iudicia Domini abyſſus multa.

Ex eodem in Matthæum.

Ne fallamur, neque omnibus modis viam quæramus diſſolutam. Quem enim, inquit, diligit Domi- *Heb.* 12.

nus caſtigat. Quamobrem quando rebus fruemur ſecundis degentes in ſcelere, tunc maximè doleamus. Oportet enim peccantes timere & dolere: ma- *Timendū*

ximè autem quando nihil graue patimur. Nā quan- *eſt maxi-*

do ex parte quidem à nobis pœnas exigit, efficit vt *mè pecca-*

ſit nobis leuis pro his ſolutio. Quando autem in v- *tori quā-*

noquoque eorum in quibus deliquimus, eſt lenis *do nil gra*

E ac patiens, nos in iiſdem perſeuerantes reſeruat ad *ue patitur*

maius ſupplicium. Si enim iis qui ſe rectè gerūt, neceſſaria eſt afflictio, multo magis iis qui peccant. Vide ergo quanta Dei lenitate & patientia abuſus Pharao, pro omnibus poſtea vltimum luit ſupplicium. Quanta Nabuchodonoſor cum admiſiſſet ſcelera, tandem exoluit vniuerſum? Et diues quoniā hic nihil graue paſſus eſt, propterea fuit miſerrimus. Quoniam receſſit cùm in vita præſenti ſe omnibus expleſſet voluptatibus, illic pro his omnibus dabit pœnas, nec ex malo vllum inuenit ſolatium. Et tamen ſunt nonnulli adeò frigidi & amentes, vt quærant ea ſolum quæ hic ſunt, & verba illa dicant ri-

dicula, fruar interim præſentibus, & tunc conſiderabo de iis quæ ſunt incerta. Da mihi diem hodiernum, & accipe craſtinum. Qui hæc dicũt, quidnam differunt ab hircis aut porcis?

Ex eodem in Actus Apoſtolorum.

Beneficiis affecti, ſed ut indigni, grauius puniuntur. Qui in multis offendunt, & non puniuntur, multũ debent timere & tremere. Eis enim augetur Dei lenitas ac patientia. Nam quò maioribus affecti fuerimus beneficiis, eò grauius puniemur, quando cernemur indigni beneficio.

Quæſt. 10 *Aggei 2.* *Cum Deus dicat per Prophetam Aggæum: Meum eſt aurum & argentum, & cui voluero dabo ipſum: nunquid quicunque euaſit diues, ditatus eſt à Deo?*

Reſponſ. *Non omnes ditantur per Deum.* Dictum quidem eſt, Meum eſt argentum & aurum: ſed illud: Cui voluero dabo ipſum, nõ eſt ſcriptum. Hoc enim fuit additũ ab inſipientibus & auaris hominibus. Sed nullus qui ex bellis, cædibus, furtis, periuriis, rapinis, munerúmque corruptelis & iniurus opes collegit, poteſt dicere ſe per Deum eſſe ditatum, ſed per peccatũ maligni. Ij autem ſoli qui ex iuſtis laboribus & qui ſine peccato ſuſcipiuntur, collegit, poteſt cum Iob dicere, Dominus dedit, *Iob. 1.* Dominus abſtulit. Porrò autem Deo temerè videtur gratias agere qui iniuſtè parant diuitias.

Ex Iob.

Iob. 20. Diuitiæ quæ iniuſtè colliguntur, euomentur.

Ex Sirach.

Qui ex anima ſua colligit, aliis colligit: & in bonis *Eccl. 31.* eius, voluptate ſe explebunt alij. &, Bonæ ſunt diuitiæ vbi non eſt peccatum: &, Mala eſt mendicitas in ore impij, qui amat aurum, non iuſtificabitur. Multi enim in ruinam dati ſunt propter aurum, & eorum interitus fuit generatus coram ipſis.

Ex Dauide.

Pſal. 51. Videbunt iuſti & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent. Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & corroboratus eſt in vanitate ſua.

Ex Gregorio Nyſſeno, in Pater noſter.

A Deo panem nõ habet, qui ex auaritia habet alimentum. Si enim Deus eſt iuſtitia, non habet à Deo panem, qui ex auaritia & plura habendi deſiderio, habet alimentum. Si non ex alienis tibi ſuppetunt facultates. Si prouentus non eſt ex lachrymis. Si nemo eſuriit propter tuã ſacietatem. Si nemo ingemuit propter tuam repletionem: is eſt Dei panis: fructus iuſtitiæ, ſpica pacis. Si autem aliena colens prædia, & in oculis habens iniquitatem, dicis, Da panem alius eſt, qui hanc audit vocem, & non Deus. Nam fructum qui naſcitur ex iniuſtitia, aduerſaria producit natura, & qui colit iniuſtitiam, paſcitur à benefactore iniuſtitiæ.

Ex Nilo in libro ad Antiochum.

Damnato eo qui parauit diuitias, à iudice laudatur & ſeruatur qui eas impertit pauperibus. Et ſæpè quidem qui à maioribus relictas accepit facultates, cum eas rectè diſpenſauerit egentibus, ſtat à iudice laudatus propterea quòd benefecerit, hilari vultu expectans promiſſiones. Qui autem eas reliquit, ad cruciatus pulſus trahitur, quoniam ex eis nihil boni fecit egentibus, vt qui occaſionem ſalutis, aliis, ſuos labores reliquerit, & ipſe miſer rebus ſuis nihil ſibi pro fuerit. Pulchrè dicit Salomon: qui ſuas colligit diuitias cum fœnore & emolomẽtis, is eas colligit ei qui miſeretur pauperum, vt qui ſibi propter auaritiam fuerit cauſa ſuppliciorum, & a- *Prou. 28.* liis ob beneficentiam cauſa ſit remunerationum.

Ex Gregorio Theologo in Exæquatorem.

Ne miſceamus noſtras diuitias cum alienis lachrymis, à quibus tanquàm à rubigine & tinea conſumentur, aut vt dicam cum ſcriptura, euomentur.

Ex eodem in hexaemeron.

Auarus quidẽ habet ea quæ ſunt pauperis. Tu autẽ cùm ea acceperis, & tuarum facultatum partem feceriſti, iniuſto oſtendiſti iniquiorem, & auaro auariorem. Lugete vos qui iniuria affecti eſtis, non vos *Lugendi magis ſunt qui iniuriam fecerunt quàm qui ſunt iniuria affecti.* ipſos, ſed eos qui vos affecerunt iniuria: Non vos enim iniuria affecerunt, ſed ſeipſos perdiderunt. Et vos pro iniuria accepta habetis regnum cœlorum, illi autem pro lucro habent gehennã. Quamobrem eos lugeamus non à vulgo ſumpta lamentatione, ſed ex ſacris literis, qua etiam Prophetæ lamentati ſunt dicentes, Væ qui domum domui coniũgitis, & *Eſa. 5.* agrum agro appropinquatis, vt à proximo aliquid auferatis. Et Dominus, Væ qui diuites eſtis: quoniam eſurietis, quoniam recipitis mercedem veſtram & conſolationem.

Ex eodem de Reſurrectione.

Quòd ſi malorum res proſperæ turbant aliquos, in *Puniuntur qui pauperibus non erogant.* hoc quoque illud conſiderent, quòd ſicut latrones & ſepulchrorum effoſſores, & parricidæ, & malefici, priuſquàm veniant ad iudicium, multis fruuntur deliciis & voluptatibus, ex alienis calamitatibus ſuas parantes copias, & iniuſtas acquirentes diuitias, latentes ſingulis diebus: poſtquàm autem ſubierint ſententiam iudicis, dant pœnas illorum omniũ. Ita hi etiam qui emunt meretrices, & menſas apponunt Sybariticas, & ſupercilia contrahunt, & in foro ſuperbè & magnificè incedunt, & pauperes diſcerpunt: Quando Chriſtus aduenerit cum ſuis Angelis, & ſederit in illo tribunali, & orbem terra- *Mat. 25.* rum in medium adduxerit, adducti nudi & ab omni apparenti ſpecie ac phãtaſia deſtituti, neque vllum habentes patronum ac defenſorem, deferentur abſque venia in fluuios ignis.

Quomodo ſit Mammona iniquitatis.

Mammona non ſunt dicendæ, ſicut nonnulli exiſti- *Quæſt. 11* mant, diuitiæ quæ parantur ex iniuſtitia, ex quo di- *Reſponſ.* xit Dominus eſſe faciendos pauperes amicos: ſed ex *Luc. 16.* *Mammona dicuntur diuitiæ, quæ ex noſtro vſu repoſita ſunt.* quæ ex vſu noſtro ſunt repoſitæ diuitiæ. Is enim cui ſuppeditant opes, vel ad alendũ vel conſeruandũ eum qui perit fame, aut fœnore, aut captiuitate, & non fert opem: is re vera iuſtè condemnabitur tanquam iniuſtus & occiſor. Non eas ergo diuitias quæ partæ ſunt ex iniquitate, ſed eas quæ ſupra vſum noſtrum ſunt repoſitæ, vocauit Dominus, Mammonã iniquitatis: ſicut etiam alibi increpans, dicit immiſericordes. Si ergo in iniquo Mammona fideles non fuiſtis: quod veſtrum eſt, quis dabit vobis? Alienum dicit, copiam pecuniæ. Non enim nati ſumus cum diuitiis, ſed nudi, ſicut ſcriptum eſt. In mundum nihil intulimus, ſed nec efferre poſſumus. Alienum *1. Tim. 6.* ergo ab omni homine eſt naturaliter, eſſe diuitem. *Diues naturaliter nemo eſt. Diuitiæ extrinſecus adueniunt.* Omnibus enim fit & aduenit extrinſecus. Quando ergo in iniuſto & in alieno, hoc eſt in iis quæ ſunt ſupra vſum, & in iis quæ aduenerunt extrinſecus, non fuiſtis fideles: quomodo accipietis quod verũ eſt & veſtrum: hoc eſt, diuinam gratiam, & bonum à Deo datum? Nam qui dicit: Videte & cauete ab a- *Luc. 12.* uaritia & plura habendi cupiditate, quia non in a- *Mat. 5.* bundantia, vita cuiuſquam eſt ex iis quæ poſſidet: & Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarũ & Phariſæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. *Eſa. 6.* Et per Prophetam. Ego ſum qui diligo iuſtitiam, & odi rapinas, non iubet per diuitias quæ parantur ex

hoc

Deus non placatur diuitiis iniquè partis. iniuſtitia & auaritia ipſum placare: Quomodo enim hoc iuberet? Bonus enim non docet vitium, Neque benefactor auaritiam, neque iuſtus erudit ad iniuſtitiam. Abſit. Dicit ergo de diuitiis quæ ſunt extra vſum noſtrum. Sicut etiam eius frater ſecundum carnem Iacobus inuehitur in eos qui ſunt tales, dicens, *Iac. 5.* Agite nunc diuites, flete propter calamitates veſtras quæ aduenient. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt: & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & comedet carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Vides quòd hoc dictum ſit de ſuperfluis & nimium abundantibus diuitiis, & non de iis quæ *2. Cor. 6.* partæ ſunt ex iniuſtitia. Quæ eſt enim, inquit Apoſtolus, participatio iuſtitiæ cum iniquitate, & quæ communio luci cum tenebris? Quæ autem conuen- *Coloſſ. 3.* tio Chriſto cum Belial? &, Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quæ ve- *Epheſ. 5.* nit ira Dei ſuper filios inobedientiæ. Nam & hoc ſcitis cognoſcentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus qui eſt cultor ſimulachrorum, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. &, *1. Tim. 6.* Radix omnium malorum eſt pecuniæ cupiditas. &, *2. Tim. 2.* Nouit Dominus qui ſunt ſui: &, Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. &, Neſci- *1. Cor. 6.* tis quòd iniuſti regnum Dei non poſſidebunt? Ne erretis, neque auari, neque raptores regnum Dei poſſidebunt.

Ex Salomone.

Iuſta facere & eſſe verum, Deo magis placent quàm *Prou. 2.* ſacrificia. &, Sacrificia impiorum Deo ſunt abomi- *Prou. 15.* natio, etenim ea iniquè offeruntur, vt qui ex iniuſtis ea ſacrificent ridiculo ſacrificio. Et ſicut qui filium *Eccl. 34.* ſacrificat coram patre ſuo, ita qui offert ſacrificium ex pecunia pauperum.

Ex Malachia.

Malach. 1. Vos ſacerdotes qui vilipenditis nomen meum, & infertis rapinas, & claudicantia, & languida, & ſi offeratis ad ſacrificia, non ſuſcipiam ea ex manibus veſtris, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus: Sacerdotes mei ſpreuerunt legem, & profanauerunt ſancta mea, inter ſanctum & profanum non diſcreuerunt, & inter immundum & mundum?

Ex Conſtit. Apoſt. lib. 4. cap. 6.

Quorumnã oblationes reucienda ab Epiſcopo. Oportet Epiſcopum ſcire quorumnam debeat ſuſcipere oblationes, & quorum non debeat. Ab eò enim ſunt cauendi, quod ad dandum attinet, Caupones. Non iuſtificabitur enim Caupo à peccato. De iis enim vtique dicit Eſaias. Caupones tui vinũ *Eccl. 26. Eſa. 1.* miſcent aqua. Ei quoque fugiendi ſunt fornicatores. Non offeres enim Domino mercedem meretricis. Raptores quoque, & qui aliena bona concupi- *Deut. 23.* ſcunt, & adulteri. Sunt enim eorum ſacrificia, Deo abominanda Sed & qui viduam affligunt, & qui in orphanos dominatum exercẽt, & cuſtodias implent peccatis. Qui etiam improbè vtuntur ſuis ſeruis, & plagis & fame & ſeruitute magna ex parte eos vexant, Sunt tibi ô Epiſcope, etiam fugiendæ eorum oblationes. Recuſa autem & verſutos impoſtores, & fures, & iniuſtos publicanos, & eos qui decipiunt in trutinis, & doloſis vtuntur menſuris, & militem calumniatorem, & qui non eſt contentus ſuis ſtipendiis, ſed concutit pauperes, occiſorem, lictorém

A que, & iudicem iniquum rerum euerſorem, hominum inſidiatorem, improbum operarium, ebrioſum, blaſphemum fœneratorem, & omnes huiuſmodi ſceleratos, & cum Dei voluntate depugnantes, quoniam dicit ſcriptura, omnes qui ſunt eiuſmodi, Deo eſſe abominandos. Qui enim ab iis ſuſcipiunt, & viduas, orphanóſque non alunt, iudicio Dei erunt obnoxij. Quod ſi etiam vidua quæ ab eis aufugit, oret pro ipſis, non exaudietur, quia Deus qui eſt cognitor cordium, cum iudicio de impiis pronunciauit, dicens. Si ſteterit Moſes & Samuel *Hier. 15.* ante faciem meam pro ipſis, non exaudiam ipſos. Et tu ne ores pro hoc populo, neques roges vt ij miſericordiam conſequantur, neque accedas ac in- *Eiuſd. li.*

B terpellas pro ipſis, quia te non exaudiam. Neque ve- *Cap. 7.* rò hoc ſatis eſt, ſed & qui fuerũt in peccatis & non *Orationes peccatores non egerunt pœnitentiam, Deum irritant.* egerunt pœnitentiam, non ſolum non exaudientur orantes, ſed etiam Deum irritant, in memoriam ei ſuam reuocantes prauitatem. Vitare ergo huiuſmodi miniſteria, tanquam latratum canis & mercedem meretricis: vtraque enim ſunt prohibita legibus. Neque enim accepit Eliſæus ea quæ ſibi allata fuerant ab Azael, neque Achias ea quæ à Hieroboã. Si *Deut. 23.* autem Dei Prophetæ non acceperunt munera ab *4. Reg. 8.* impiis, cùm ne vos quidem oporteat ô Epiſcopi, fu- *3. Reg. 15.* ge ô Epiſcope, quæ non ſunt ad Dei altare admittendæ oblationes. Recede enim, inquit, ab iniuſto,

C *Ad Dei altare non admittenda oblationes.* & non terreberis: & tremor non appropinquabit tibi. Dicat autem Salomõ quoque populo ſibi ſubiecto Honora Dominum ex iuſtis tuis laboribus: & offer ei primitias ex tuis fructibus iuſtitię. Ex iuſto *Eccl. 7.* ergo labore fidelium nutrite & induite eos qui ſunt *Cap. 8.* egeni: & quæ ex iis colligũtur pecunias ordinate, di- *Prou. 8.* ſpenſantes ad commeatus pauperum, liberantes ſeruos, captiuos, vinctos, probris ac contumeliis affectos, qui condemnatione propter nomen Chriſti à Tyrannis veniunt ad metalla & ad mortem. Dicit enim ſcriptura. Libera eos qui abducun- *Prou. 24.* tur ad mortem.

D Si autem aliquando neceſſe fuerit vel minutis accipere pecuniam ab impio, eam conſumite in ligna *Cap. 10.* & carbones, ne ſi ex eis acceperit vidua vel orphanus, neceſſe habeat emere cibum & potum ſecus atque decet, æquum eſt enim ea igni abſumi. Nam hæc quoque lex dicit, à malis veſperè factum ſacri- *Leuit. 19.* ficium iubens igne conſumi. Qui enim ab huiuſmodi hominibus accipit, qui perſeuerant in malis & non agunt pœnitentiam, in precatione cum eis *Ab hominibus qui perſeuerant in malis, non accipienda oblationes.* communicat, & Deum moleſtia afficit qui auerſatur iniuſtos, & eos ædificat per indignam communicationem, & ſimul cum eis polluitur, non ſinens eos venire ad pœnitentiam.

Ex Gregorio Theologo aduerſus Iulianum.

E Deus enim cùm ſit plenus, nullo indiget ex iis quæ ſunt humana & parua, vt lætetur iis quæ indignè *Sacrificiũ iniqui abhorret Deus.* offeruntur: iniqui ſacrificium, etſi ſit vitulus, abhorrens tanquam canem, & thus tanquam blaſphemiam, & pretium meretricis ex ſacro exterminans & excutiens: ſolum autem honorans ſacrificium, quod in loco mundo manus offerunt, menſque excelſa & caſta.

Ex epiſtola Iſidori ad Euſebium Epiſcopum.

Extruis, vt aiunt, in Peluſio Eccleſiam, ædificiis qui- *Qui ex pauperum afflictioni-* dem & molitionibus præclaram, malam autem ſtudiis, iniuriiſque & contumeliis, pauperúmque oppreſſionibus & ſumptibus. Quod quidem nihil

[..]bus adificat eccleſiam, ut ædificat Siõ in ſanguinibus. *Hier. 12.*

eſt aliud quàm ædificare Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitatibus. Non opus habet Deus ſacrificio ea alienis: ſed id abominatur tanquam canẽ qui ſacrificatur. Ceſſa ergo & carruere & iniuriam facere, ne illa domus inueniatur apud Deum ad tui reprebenſionem, & quæ ſtet quidem excelſa & ſublimis, perpetuo autẽ & aſſiduè aduerſus te clamet cum Hieremia. Væ qui ædificat domum ſuam in altum, et non cum iuſtitia: & cœnacula eius non in iudicio. Apud propinquum ſuũ gratis operatur, & mercedem eius non reddet, & ea qualibus malis eſt extructa, vt quæ & fraudatas mercedes exigat, & eorum qui damno ſunt affecti quærat vltionem?

Quantam bonorum ſuorum menſuram debet quiſpiam Deo offerre. Quæſt. 12

Cùm Græci, & qui lege carebant, ſuos filios & filias Diis ſacrificarint, quid afferre poſſumus ad noſtram defenſionem? Quādo enim etiam ipſam carnẽ noſtram Deo obtulerimus, nihil fecimus quod ſit dignum donis quæ nobis eſt largitus.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Diuites magis puniuntur quam pauperes.

Quantò enim quiſpiam maiora acceperit beneficia, eò magis eſt obnoxius ſupplicio ingratorum, etiamſi honore nolit eſſe melior. Propterea etiã qui ſunt diuites, magis puniuntur quam pauperes, cum ſint mali. Quòd nec cùm ſint quidem obnoxij reddendæ rationi, euaſerunt mites ac manſueti. Ne dicas enim mihi, dederũt eleemoſynam. Si non vt par eſt dederunt, ne ſic quidem effugient ſupplicium.

Eleemoſyna quomodo diiudicetur.

Non enim ex menſura eorum quæ dantur diiudicatur eleemoſyna, ſed ea animi liberalitate. Si autẽ qui ex parte præbent, dant pœnas, vt qui non dant vt par eſt: multo magis qui cogitant auaritiam. Iuſſit enim Chriſtus iuſtitiam noſtram plus abundare quàm iuſtitiam Scribarum & Phariſæorum. *Mat. 5.* Quamobrem etiamſi des eleemoſynam, non des autem plus quàm illi: non intrabis in regnum cœlorum.

Phariſæorum Eleemoſyna. *Tres efficiunt tertiam partem.*

Quantam autem præbebãt illi eleemoſynam? Decimam omnium quæ habebant, & poſtea tertiam. Quamobrem nihil aberat quin darent tertiam partem ſuarum facultatum. Tres enim decimæ ſi ſimul ponantur, hoc efficiunt: & poſt hoc, & primitias, & primogenita, & alia plurima: vtpote ea quæ dabantur pro peccatis, & quæ pro expiarionibus, quæ in feſtis, quæ in Iubilæo, quæ in æris alieni reſciſſionibus, & ſeruorum dimiſſionibus, & iis qui liberati erant à fœnore. Si autem qui dabat tertiam partem, vel potius dimidium bonorum (illa enim cum iis coniuncta, ſunt dimidium) Si ergo is qui dat dimidium, nihil operatur: quanti erit is, qui ne decimam quidem præbet? Quid enim prodeſt, quando multas habens diuitias, tantum præbes quãtum ſi quiſquam ex mari dederit cyathum, & ne mulieris quidem viduæ imitaris animi magnitudinem? Quomodo autem dicis, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum dele iniquitatẽ meam: *Pſal. 50.* cùm ipſe miſereare, non ſecundum magnam: fortè autem nec ſecundum paruam? Meritò dicebat Dominus, Pauci ſunt qui ſeruantur. *Luc. 13.*

Quid magis conferat, offerre pecuniam eccleſiæ an pauperibus? Quæſt. 13

Reſponſ. Dominus laudans eos qui ſunt à dextris, & dicens. *Mat. 25.* Venite benedicti Patris mei: nullius alterius rei meminit quàm eleemoſynæ in pauperes & hoſpites & nudos & in eo quis ſunt in carcere. Sed ſunt etiam Eccleſiæ quibus deſunt aliqua vaſa neceſſaria, quibúſque ſunt offerẽda ea quæ deſunt. Qui enim cum vaſa non deſint, offert opulentis Eccleſiis: neſcit quidnam poſtea fiat iis quæ illic congeruntur. Multæ enim Eccleſiæ cùm inexplebiliter congeſſiſſent, & ea poſtea non rectè adminiſtraſſent: vel per negligentiam, neglectui habita perierunt, vel à furibus & barbaris ablata ſunt.

Eccleſiã offerenda vaſa quæ deſunt.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Propter eleemoſynam non factam, minatur Deus Gehennam.

Nam pro eo quidem quòd Eccleſias non ornarit, nemo vnquàm fuit accuſatus: pro eo autem quòd pauperum non ſit miſertus, Gehennæ & ignis inextinguibilis minæ ſunt intentatæ, & cruciatus cum Dæmonibus. Domum ergo ornans, ne deſpicias fratrem qui affligitur. Is enim eſt magis propriè templum quàm illud. Et hæc quidem vaſa pretioſa ac ſplendida quæ reconduntur, poterunt accipere & Reges infideles & Tyranni & prædones. Quæ autem feceris fratri eſurienti, & hoſpiti qui eſt nudus, ne diabolus quidem eripere: ſed ſita erunt in theſauro quẽ nemo poterit ſurripere.

Eleemoſynam factam eſurienti ne Diabolus quidem poteſt rapere.

Ex eodem in Epiſtolam ad Philippenſes.

Pauperũ cura gerẽda: maximè ſanctorum.

Non eſt enim paruum ſed magnum bonum, conari pro viribus curam gerere ſanctorum. Facit enim vt ſimus participes bonarũ illarum mercedũ quæ ſunt illis repoſitæ. Dicit enim Apoſtolus, Communicauit nobiſcum in corporalibus, communicamus cũ ipſis in ſpiritualibus: ſi cum animi alacritate & fide ſanctis ſeruiamus, mercedum illorum partem habebimus. Propterea dicit Chriſtus. Facite vobis amicos ex Mammona iniquitatis, vt vos ſuſcipiant in cœleſtia tabernacula. *Luc. 16.* Sancti autem ſunt omnes, qui fidem rectam habent cum vita. Nam etiamſi ſigna nõ faciant, etiamſi Dæmones non eiiciant, ſunt ſancti. Ioannes enim qui eſt maior inter natos mulierum, nõ videtur vllum feciſſe ſignũ.

Sãcti qui nam ſunt.

Ex Magno Baſilio in Aſceticis.

Pauperes ſunt diuitibus argumentum ſalutis.

Poteſt enim Deus etiam abſque nobis alere ſuos famulos: ſed dedit nobis locum oblationis, & argumentum ſalutis. Excepiſti ſanctum? excepiſti Chriſtum. Honoraſti eum qui fuit honoratus à Chriſto? honor aſcendit ad Dominum. Accipe ſanctos ſocios in hoc ſeculo, vt ipſi in illo ſeculo accipiant te ſocium. Facite, enim inquit, vobis amicos ex Mammona iniquitatis, vt vos ſuſcipiant in æterna tabernacula. *Luc. 16.* Eorum enim egeſtas & mendicitas, eſt tibi occaſio verarum diuitiarum, ô diues. Per eos enim inuenitis Chriſti, & Chriſti cooperator, nutriens milites Chriſti, & Chriſtum, qui dicit, Quandiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. *Mat. 24.*

Paupertas, eſt occaſio verarum diuitiarum.

Ex Clemente Alexandrino ſtromatibus.

Eleemoſynæ ſunt faciendæ cum iudicio.

Eleemoſynas oportet facere, inquit Verbum, ſed cũ iudicio, & dignis. Quomodo enim ſeminat Agricola, non abſolutè in terram, ſed in terram bonam: ita eſt ſeminanda beneficentia in pios homines & ſpirituales, vt eorum fructum per preces aſſequaris. Scriptum eſt enim à Sirach, Benefac pio, & inuenies remunerationem, & ſi non apud eum, at certè apud altiſſimum. *Eccl. 12.*

Si quis habeat vxorem & filios & diuitias, & rerum ſecularium curam gerat, quomodo poteſt is Deo placere, & ſeruare Dei præcepta. Quæſt. 14

Reſponſio. Si non in vnaquaque generatione Deo placuiſſent viri huiuſmodi, qui in mundo (inquam) erant in diuitiis, & matrimoniis, & poteſtate, copiiſque & deliciis, aliquid fortaſſè haberent quo ſe defenderent, qui

qui in ſuis peccatis tales afferuut prætextus. Nuuc autem videmus in diuinis ſcripturis, omnes ferè qui Deo erant grati, Deo placuiſſe in mundo & diuitus & liberis. Dico autem Abtaham, & Iob, & Dauid, & ſimiles. Bonæ enim ſunt diuitiæ, noo aucem ſunt peccatum. Audiant ergo Apoſtolum de his ad Timotheum ſcribentem & dicentem, Diuitibus in hoc ſeculo præcipe uon altum ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in ueoviuo qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum: benè agere, diuites fieri in operibus bonis, facilè tribuere, & cómunicare, theſaurizare ſibi fundamẽtũ bonũ io futurũ, vt apprehendãt vitam æternã. Et rurſus alibi. Hoc autem dico, fratres, tempus de cætero brene eſt, vt qui babent vxores, ſint tanquàm non habentes: & qui flent, tanquàm non flentes: & qui gaudẽt, tanquàm non gaudentes: & qui emunt, tanquàm noo poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquàm non vtentes: Præterit, enim figura mundi huius.

Diuites in hoc ſeculo, poſſunt eſſe ſalui.

1. Tim. 6.

1. Cor. 7.

Ex magno Baſilio in Aſceticis.

Propterea enim Deus benignus & clemens curam gerens noſtræ ſalutis, in duo vitæ genera diuiſit res hominum, nempe in Coniugium & Virginitatem, vt qui non poteſt ferre præmium Virginitatis, veniat ad cohabitatiooem mulieris: illud ſciens quòd exigetue ratio eemperantiæ & ſanctificationis etiam à ſanctis qui degunt in coniugiis & in alendis liberis: cuiuſmodi erat in veteri quidem teſtamento Abraham, qui Dei iuſſu vnicum filium ſacrificans citra commiſerationem, valde eſt gloriatus: & ſui tabernaculi portas habebat apertas, paratus ad excipiendos qui veniebant hoſpites. Non audierant, Vende quæ habes & da pauperibus: & his maiora fecerunt Abraham & Iacob & Samoel & Dauid, & alij plurimi. In nouo autem Teſtamento Petrus & reliqui Apoſtoli. Exigentur enim à quolibet fructus ſuæ dilectionis in Deum & in proximum, & declinationis ab his mandatis & ab omnibus in quibus ſe iniquè geſſit. Dicit enim Dominus, Qui diligit patrem aut matrem pluſquàm me, non eſt me dignus. &, Qui non odit Patrem ſuum, & Matrem ſuam, & Filios, & præterea ſuam animam, nõ poteſt eſſe meus Diſcipulus. An non tibi videntur propoſita eſſe Euangelia iis etiam qui iuncti ſunt vxoribus? Ecce tibi declaratum eſt, quòd à nobis omnibus hominibus exigetur obedientia Euangelij, tam Monachis quam coniugatis. Sufficiet enim ei qui eſt iũctus matrimonio, ad veniam peccati, quòd liceat ei vti libidine & conſuetudine cum muliere. Reliqua autem mandata ex æquo omoibus conſtituta, non ſunt extra periculum iis qui illa tranſgrediuntue. Chriſtus enim Patris mandata annuncians, diſſerebat cum iis qui ſunt in mundo. Quòd ſicubi contigiſſet eum ſeorſum interrogatum reſpondere, ſuis Diſcipulis teſtificatur, dicens ſe omnibus dicere. Ne ergo labaris tu qui elegiſti coniunctiooem cum muliere, tanquàm qui poſſis mundum liberè amplecti. Pluribus enim tibi laboribus cuſtodia opus eſt ad aſſequendam ſalutem, vt qui in medio laqueorum & potentiæ virtutum quæ à Deo defecerunt habitare elegeris, & in conſpectu babeas irritamenta peccatorum, & ad ipſam cupiditatem noctu & interdiu omnes tuos ſenſus exeras. Scias ergo quòd aduerſarij non effugies palæſtram, nec ad eius pertinges victoriam, abſque moltis documentis Angelicis quæ tibi ſunt propoſita ad cuſtodiam.

Duo hominum genera cõiugiũ & Virginitas.

A coniugatis etiã Deus exiget rationem temperãtiæ et ſanctificationis.

Mat. 19.

Luc 14.

Obediẽtia Euangelij exigitur ab omnibus.

Laborandum magis coniugato quã Monacho.

Cùm dicat Apoſtolus, quòd mundi poteſtates ſunt à Deo ordinatæ, An omnis Princeps & Rex & Epiſcopus à Deo præficiatur.

Quæſtio 15.

Cùm Deus dicat in lege, Dabo vobis Principes ſecuodum corda veſtra, eſt euidens quòd ex Principibus & Regibus alij quidem à Deo præficiuntur tãquam digni eo honore: alij autem rurſus cum ſint indigni, Dei permiſſione aut voluntate præficiuntur populo digno eorum indignitate. De ea re audi aliquas narrationes. Quando Phocas tyrannus factus fuit Imperator, & per Bonoſum lictorem cas cœpit facere ſanguinis effuſiones, quidam monachus in ciuitate Conſtantinopolitana vir ſanctus, & qui ad Deum magnam habebat fiduciam, cum Deo diſceptabat dicens in ſimplicitate, Domine cur eum feciſti Imperatorem? Deinde cum permultis diebus hoc dixiſſet, vox ad eum venit à Deo dicens. Quoniam non inueni peiorem. Fuit etiam quædam alia ciuitas in Thebaide iniqua, & quæ multa faciebat ſcelerata & execranda, in qua vir quidam pernicioſiſſimus ex populo, per falſam quandam compunctionem repentè recedens tonſus fuit, & monaſticum induit babitum, minimè tamen ceſſauit à ſceleratis actiooibus. Accidit ergo vt decederet Epiſcopus ciuitatis, cuidam autem viro apparuit quidam Angelus, dicens. Vade, & fac vt ciuitas Epiſcopum eligat eum peregrinum qui illic habitat. Abiens ergo fecit quod iuſſus fuerat. Ille autem electus ex populo cœpit apud ſe eſſe elatus & ſibi valde placere. Accedens autem Angelus Domini ei dicit, Cur ſoperbis & magnificè tibi places ô infelix, re vera non tanquam dignus ſacerdotio factus es Epiſcopus, ſed quia hæc ciuitas tali digna erat Epiſcopo. Quamobrem quando videris indignum aliquem & ſceleratum Regem, aut Principem ac magiſtratum, & Epiſcopum, ne mireris, neque uei accuſes prouidentiã, ſed diſce & crede, quòd propter noſtras iniquitates tradimur eiuſmodi Tyrannis, & ne ſic quidem à malis abſtinemus.

Reſponſ.

Hier. 3.

Ex Regibus alij præficiuntur tanquam digni, alij indigni præficiuntur Deo permittẽte.

Phocas Imperator, quo non potuit inueniri peior.

Propter noſtras iniquitates traduntur malis Regibus & malis Epiſcopis.

Ex Oſee.

Regnauerunt & non per me, magiſtratum geſſerunt, & non noueruut me, dicit Dominus.

Oſee. 8.

Ex Eſaia.

Et conſtituam adoleſcentes eorum Principes, & illuſores eis dominabuntur, dicit Dominus.

Eſa. 3.

Ex eodem.

Hæc dicit Dominus huic populo. Dilexerunt mouere pedes, & non pepercerunt: & Deus non complacuit in eis. Nunc recordabitur iniquitatum eorum. Et dixit mihi Dominus. Ne preceris pro hoc populo in bonum: quoniam ſi ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Et ſi obtulerint holocauſta & ſacrificia, non complaceo in eis, quoniam in gladio & fame & morte ego conſummabo: & tradam eos in neceſſitates omnibus regnis terræ, per Manaſſem filium Ezechiæ Regis Iudæ, de omnibus quæ fecit in Hieruſalem.

Hier. 7. & 14.

Ex Iſidoro in Epiſtolis.

Propter peccatum vnius ſæpè flagellatur regio.

Sciendum eſt quod propter peccatum vnius, ſæpè flagellatur regio & ciuitas, vt dicit Eccleſiaſtes, quòd vnus peccans perder multam bonitatem, quod etiam cognouimus factum fuiſſe in Dauide. Quando enim propter res ſecundas ſuperbus & arrogans euaſerit Princeps, in eius ægritudine & condemnatione euadit populus deterior, non iniuſtè caſtigatus, ſed vnoquoque recipiente mercedem ſuæ actionis, & à diuina excidente clementia, propter iram in principem ſententiam.

Ex Constitutionum Apoſtolicarũ. lib. 2. c. 8.

Rex impius, eſt tyrannus. Epiſcopus appellãd' quiſnã ſit. Hiere. 27 & 28.

Neque enim Rex impius eſt vtique Rex, ſed tyrannus. Neque Epiſcopus ignorantia aut mala mente oppreſſus, eſt amplius Epiſcopus, ſed falſo nomine ita appellatur, non à Deo præfectus, ſed ab hominibus, vt Ananias & Semeas in Iſraël, & Sedechias & Achias falſi Prophetæ in Babylone.

Ex Chryſoſtomo.

Rom. 13. Poteſtas eſt ſemper à Deo, ſed non ſemper ſinguli principes & Reges. Matrimonium eſt ſemper à Deo, ſed non omnes qui vnuntur Matrimonio. Gen. 1. Matt. 19.

Non eſt, inquit, poteſtas niſi à Deo. Quid dicis? Quomodo ergo Princeps electus à Deo? Non hoc, inquit, non à nobis nunc agitur de ſingulis principibus, ſed de re ipſa. Eſſe enim principes ac magiſtratus, & alios quidem regere, alios verò regi, & nec omnia temerè ac confusè ferri, populis tanquàm fluctibus huc & illuc circumactis, dico eſſe opus Dei ſapientiæ. Propterea non dixit, Non eſt enim Princeps niſi à Deo ordinatus. Ita etiam quãdo dicit, quidam ſapiens, A Domino coniungitur viro mulier, hoc dicit quòd Dominus fecit matrimonium, non quòd ipſe coniungit vnumquenque ſimul viuentem cum muliere. Videmus enim multos in malo & illegitimo matrimonio habentes mutuam vitæ conſuetudinem. Neque hoc eſſe Dei reputauerimus: ſed quod ab initio maſculum & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.

An quæcunque mala faciunt nobis gentes, ea faciunt iuſſu Dei

Quæſt. 16.

Reſpõſio. Deus ſuos peccantes tradit aduerſariis, non ad interitũ, ſed ad caſtigationem ac diſciplinã. Baruch. 4.

Benignus quidem & iuſtus iudex Deus, nobis peccantibus nos ſæpè tradit aduerſariis, non ad interitum; ſed ad caſtigationem ac diſciplinam, vt per Hieremiam dicit Iſraëli: Confidite, populi in monimentum Iſraël venundati eſtis gentibus, non ad interitum: ſed propterea quòd vos Deum ad iram prouocaſtis, traditi eſtis aduerſariis. Irritauiſtis enim Deum qui vos fecit. Inimici autem & iniqui & impij, propriè ſeruientes iniquitati, faciunt nobis grauia & Deo minimè grata, pro quibus omnibus æternum referent ſupplicium. Traditus enim eſt Iſraël, vt dictum eſt, aduerſariis, vt ipſe parcè & benignè caſtigaretur. Aſſyrij autem illos tractarunt acerbè & inclementer. Audi quid dicat Deus per Zachariam Iſraëli de Aſſyriis, Aemulatus ſum Hieruſalem & Sion Zelo magno, & ego iraſcor ira magna aduerſus eos qui vos inuadunt, propterea quod ego quidem parum iratus ſum, ipſi verò vos ſimul inuaſerunt ad malum. Similiter autem etiam per Eſaiã, Irritatus ſum, inquit, in populum meum filia Chaldæorum. Polluerunt hæreditatem meam, ego autem dedi ipſos in manum tuam, tu autem non dediſti eis miſericordiam, ſenioris grauaſti iugum vehementer, & dixiſti, In æternum ego tibi imperabo. Non cogitauiſti hæc in corde tuo, neque meminiſti nouiſſimorum. Nunc autem veniet repentè ſuper te interitus, & non cognoſces. Foſſa, & cades in ipſam: & veniet ſuper te exitium, & non poteris eſſe munda. Hic ergo diſcimus quòd qui belligerantur & nos iniuria afficiunt, vltimum ſubibunt ſupplicium. Nos autem debemus ſcire, quòd propter peccata noſtra ſæpè tradimur, vt dictum eſt, in manus iniquorum inimicorum, iuſto Dei iudicio. Dicit enim rurſus Eſaias de Iſraële. Quis dedit in direptionem Iacob & Iſraël iis qui ipſum ſpoliarunt? Annon Deus cui ipſi peccarunt, & noluerunt ambulare in viis eius neque audire legem eius: & induxit in ipſos iram furoris ſui, & inualuit aduerſus eos bellum: & veluti circum circa fugientes, non cognouerunt vnus quiſque ipſum neque intellexerunt. Et rurſus: An non poteſt manus Domini ſeruare, aut vnuſquiſque grauauit aurem ſuam vt non exaudiret? Sed peccata noſtra ſeparant inter nos & Deum. Et propter peccata noſtra auertit faciem ſuam à nobis ne miſereatur. Manus enim noſtræ ſunt pollutæ ſanguine: & digiti noſtri in peccatis. Labia autem noſtra locuta ſunt iniquitatem, & lingua noſtra meditata eſt iniuſtitiam. Nemo loquitur iuſta, nec eſt iuſtum iudicium. Similiter Ezechiel quoque dicit in perſona Dei. Ego tradam vos in gladium, & omnes cadetis in cæde, quoniam vocaui vos & non me audiſtis. Locutus ſum, & aurem non præbuiſtis, & feciſtis malum coram me: & quæ nolebam, elegiſtis. Et rurſus. Et cognoſcent omnes gentes quòd propter peccata veſtra in captiuitatem abducti eſtis domus Iſraël. Propterea quòd me ſpreuerunt, auerti quoque faciem meam ab eis, & tradidi eos in manus inimicorum ſuorum, & ceciderunt omnes in gladio. Secundum immunditias eorum feci ipſis. Nihil ergo ex iis quæ aſpera & grauia accidunt, iniuſtè in in peccantes aduenit, ſed omnia iuſto Dei iudicio. & iniquitates nobis mala conciliant. In ſinum enim, inquit, iniuſtis adueniunt. A Domino enim ſunt iuſta omnia. Et, Si noſtra, inquit, iniuſtitia Dei iuſtitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniuſtus Deus qui iram infert? Secundum hominem dico. Abſit: eſt enim in noſtra poteſtate & libero noſtro arbitrio ſalus noſtra & interitus, vt ſcriptum eſt. Deus ab initio fecit hominem: & dimiſit eum in manu conſilij ſui, & ante hominem eſt vita & mors, & quod ei viſum fuerit dabitur ei. Quamobrem ſapiens monet. Ne mortem æmulemini in errore vitæ veſtræ: neque attrahatis exitium in operibus manuum veſtrarum: quia Deus mortem non fecit, neque delectatur in perditione viuorum, oſtendens noſtram euerſionem ſponte à nobis eligi. Dicit rurſus, impij manibus & verbis eum acceſſierunt. Huius rei teſtis eſt, vt theologicè dicam, Qui erat Lucifer propter ſplendorem, dictus, & factus tenebræ propter elationẽ. Cuius caſum magnus quoque admirans Eſaias, dicit miſerabiliter, Quomodo cecidit è cœlo Lucifer, qui manè oriebatur, cõtritus autẽ fuit in terram:

Marginalia (right column): Eſa. 47. — Eſa. 42. — Eſa. 54. — Ezec. 24. — Ro. 3. — Eccl. 15. — Sap. 1. — Eſa. 14.

in terram: qui mittebas in omnes gentes. Deinde
inuehens in liberam & ſpontaneam eius auerſio-
Iſa.14. nem & amentiam; ſubiungit, To autem dixiſti in
corde tuo. In cœlum aſcendam, ſuper aſtra cœli
pooam ſedem meam, ſedebo ſupra montes excel-
ſos qui ſunt ad Boream. Aſcendam ſopra oubes,
ero ſimilis altiſſimo. Similiter oſtendeos etiam iu-
ſtum Dei de eo iodicium, ſubiuogit. Nunc au-
tem ad inferos deſcendes & in fuodameota terræ.
Vides quemadmodum iniquitatem locutus eſt in
altum, & cum ſe ptoounciaſſet Apoſtatam & de-
ſertorem, cecidit iuſto Dei iudicio. Meritò er-
go dicebat ſapiens, Labia inſipientis ducunt eum
ad mala: Os autem eius audax, mortem inoocat.
Gen. 2. Sic ergo Adam & Eua eius fraude & conſilio ſe-
docti, cum eo morbo laboraſſent qood Deo vel-
lent eſſe æquales, & mandatum Dei eſſent tranſ-
greſſi, ceciderunt ex Paradiſo, & facti ſunt hære-
des mortis. Vnde iuſtus Iudex, Euæ quidem dicit:
Multiplicans multiplicabo dolores & gemitus
tuos. In doloribus paries filios tuos, & ad virum tuũ
coouerſio tua, & ipſe tui dominabitur. Adæ au-
tem: Quoniam audiuiſti vocem vxoris tuæ, & co-
mediſti de ligno è qoo iuſſi tibi oe comederes, ma-
ledicta terra in operibus tuis. In doloribus eam co-
medes omnibus diebus vitæ tuæ. Spinas & tribu-
los producet tibi. Et comedes ex herba agri in ſu-
dore vultus tui. Comedes panem dooec reuertaris
in terram de qua ſumptus es. Qooniã terra es, & in
cioerem reuerteris. Similiter etiam dixit Cain pro-
Gen. 4. pter cædem fratris. Cur hoc feciſti? Vox ſanguinis
fratris tui clamat ad me de terra. Et nunc tu exe-
cratus à terrs, quæ operuit os ſuum vt exciperet
ſanguinem fratris tui ex manu tua: Operare terram,
& ooo adiiciet tibi dare virtutem ſuam: Gemens &
tremens eris ſuper terram. Cæterum de iis quoque
qui inundatjooe ſunt obruti propter ſuas iniquita-
Gen. 6. tes, dicit ad Noë. Tempus omnis hominis venit co-
ram me, quoniam impleta eſt terra sb ipſios iniqui-
tate. Et ecce ego corrumpo ipſos & terram. Ita
etiam de Sodomitis qui fuerunt combuſti propter
eorum peccata & nefaria ſcelera, dicit Abrahamo.
Clamor Sodomæ & Gomorrbæ multiplicarus
eſt spud me, & peccata eorum magna valde. Et
deinceps: Dominus pluit ſuper Sodomam & Go-
Gen. 19. morrham, ignem & ſulphur à Domino ex cœlo, &
euertit has ciuitates, & omnem regiooem finiti-
mam, & omnes qui habitabant iu ciuitatibus. Ita
etiam qui graui corde erat Pharao, obrutus fuit
cum voioerſo exercitu: & quicunque tentarunt
& ad iram prouocauerunt Dominum in ſtudus
ſuis, exoſi fuerunt & abominabiles, & ſunt exter-
minati propter ſuas iniquitates, à Dei iudicio qui
reddit vnicuique ſecundum opera ſua. Et ideo le-
gem ferens dicebat. Si quis accuſet proximum
Deut. 19. ſuum quòd ei aliqoam fecerit cootritionem: ocu-
lus pro oculo, Dens pro dente, prout accuſaue-
rit hominem ita dabitur ei. Vode etiam Prophe-
ta, Quomodo feciſti, inquit, ita erit tibi. Retri-
butio tua retribuetur in caput tuum. Dicit etiam
Liber Iudicum: Perſecotus eſt Adonibezec, & am-
putauit ei ſummitates manuum & pedum. Dixit
Iud. 1. autem Adonizebec: Septuaginta Reges amputatis
manuum ac pedum ſummitatibus, colligebant quæ
erãt ſub mẽſa mea: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus.

A Meritò ergo dicebat ſapiẽs, Per quæ quis peccat, Sap. 11.
per illa etiã punitur.

Ex Exodo.

Dixit Dominus Moyſi, Omnem viduam & orpha- Exod. 22
num non affligetis: Sin autem malitia eos affligetis,
& clamantes ad me fuerint vociferati, audiens au-
diam vocem eorum, & ira excandeſcam, & vos oc-
cidam gladio: & erũt vxores veſtræ viduæ, & filij
veſtri orphani.

Ex Iob.

In diem perditionis alleuatur improbos: in diem Iob. 21.
iræ ſuæ, odio habebitur.

Ex Solomone.

Omnia operã Domini cum iuſtitia, reſeruatur au- Prou. 16.
B tem impius in diem malum.

Ex Sirach.

Qui facit mala, in ipſis inuoluetur, & oon cogno- Eccl. 39.
ſcet vode veniant ad eum. Et, Iuſtitia extollit gen-
tem: tribûs autem, dimiouont peccata. Et, ſunt
Spiritus qui creati ſunt ad viodictam: & in ira eo-
rum firmarunt flagella ſua. Io tempore con-
ſummationis effundant virtutem, iram eius qui
fecit ipſos, & laborabunt. Ignis & grando &
fames & mors, hæc omnia creata ſunt ad vindi-
ctam. Dentes ferarũ & Scorpij, & Vipera, & gla-
dius vlciſcens impios ad interitum. Mors enim, &
mali illatio, fames & contritio & flagellum, aduer- Eccl. 39.
C ſus impios creata ſunt hæc omnia: & propter ipſos
factum fuit diluuium.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Si enim cùm ſint bella & tot minæ & tentatio- *Afflictio*
nes, peccamus: quinam eſſemus ſi ſecurè viuere- *non im-*
mus? Et ſi velis, cooſidera primum hominem. Si *meritò*
enim cùm breoe tempus, fortè autem ne vnum *datur ho-*
quidem totum diem vixiſſet in Paradiſo, & deliciis *mini.*
ſe dediſſet, eò venit ſceleris, vt etiam ſe Deo fore
æqualem viſiooe apprehenderet: & deceptorem,
exiſtimaret beoefactorem: & vnum mandatum oon
obſeruarit: ſi qoæ ſecuta eſt vitam egiſſet ſine vlla
D afflictione, quid non feciſſet?

Ex Iſidoro in epiſtolis.

Miraris ô dilecte, quemadmodum Deus non parcit
ſuis Templis ac Baſilicis, quando terræ immittit ti- *Deus cur*
morem. Sed habes in ſcripturis accuratam eius rei *ne ſuis*
declaratiooem. Si enim Arcæ ſanctæ noo peper- *quidem*
cit, ſed eam dedit alienigenis cum eius Sacerdoti- *parcat ec-*
bus qoi deliquerant, & multa ſanctitudioe: & *cleſiis &*
Cherubim gloriæ, & veſtes, & Prophetiam, & Chriſ- *intemera-*
ma, & declarationem dedit conculcanda & pol- *tis ſacra-*
luenda gentibus: oe ſanctis quidem parcit Eccleſiis *mentis.*
& intemeratis Sacrameotis: vt cùm ne ſuis quidem Zach. 11.
Sanctis parcat, delinquentes incliner ad metũ & ſan *Chriſma.*
E ctificationem, ſæuiorem propter ea quæ agunt ex-
pectantes cruciatum. Vlulate enim, inquit, omnes,
quia cecidit cedrus. Fortibus cadeotibus erudian-
tur ac caſtigentur quæ ſuot imbecilliora. Caden-
tibus enim impiis, inquit Solomon, iuſti terren-
tur.

Vtrum omnes qui præcipitantur, aut demerguntur, aut obruuntur, ex diuinis minis & iuſſu hoc patiuntur, an ex maligni operatione.

Quæſt. 17.

Rom. 11. Quòd, ſicut diuina dicit ſcriptura, Dei quidem iudicia ſunt imperſcrutabilia, & viæ eius ininueſtigabiles, eſt perſpicuum. Cæterum nec omnes qui violenta morte obeunt, hoc patiuntur propter peccatum. *Iob. 1.* Filij enim Ioh, licet eſſent iuſti, à domo ſunt obruti, & hoc nos docet Chriſtus, *Luc. 13.* dicens quòd non magis erant peccatores quam ij qui habitabant in Hieruſalem, duodecim illi viri ſuper quos cecidit turris Siloë: neque rurſus illi quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificiis. Quamobrem hinc diſcimus quòd iuſti ſæpè moriuntur morte violenta, obſcuris & occultis Dei iudiciis, quæ fiunt tribus modis. Nam nonnullos quidem ſanctos ſæpe permittit Deus, vel à feris interimi, vel à terræmotu, vel ab aquis aut præcipitiis, vt cæteri terreantur, dicentes. Si hic cùm eſſet vir talis hoc paſſus eſt, quid paſſuri ſumus nos peccatores? &, ſi iuſtus vix eſt ſaluus, impius & peccator vbi parebit? Alij autem rurſus parua fortè habent delicta, quæ cùm ſint per illam plagam eis condonata, perfecti deinde apud Deum inueniuntur. Aliqui autem alij vt potentes, peccatis populi ſuſceptis, ſæpè traduntur tentationibus & morti grauiſſimæ pro eorum ſuſceptione, & ſibi & populo maiorem inde efficientes ſalutem. Etenim Chriſtus propter peccata noſtra fuit vulneratus, & pro nobis mortem ſuſcepit. Hoc ergo ſcientes, ne miremur videntes Eſaiam qui ſerra diſſecatur, Ioannem qui capite truncatur, Stephanum qui lapidibus obruitur, & Petrum qui in Crucem agitur: & multos alios qui incidunt in grauia pericula & crudelia mortis genera. Similiter autem in malis quoque viris, tribus modis fiunt mortes violentæ, vt illis in graues cruciatus incidentibus cæteri reddantur temperantes ac moderati, aut illi quoque morientes inueniant illic partem quietis & relaxamenti. Illic enim plurimam inueniunt ſalutem, qui morte acerba ſeparantur à corpore. *Mat. 10.* Hoc autem ſignificans dicebat Chriſtus de quibuſdam ciuitatibus quæ non recipiebant eius prædicationem. Terræ Sodomorum & Gomorrhæorum erit tolerabilius in die iudicij, quam illi ciuitati. Aut rurſus ex ira diuina & Dei minis, vt in Pharaone euenit & in diluuio. Nam alij quidem hic puniuntur, & ſolummodo, vt Lazarus. Alij autem & hic ex parte: & rurſus illic ex parte, vt qui conflagrarunt Sodomis. Alij autem illic ſolum, vt diues qui negligebat Lazarum. Ne dicas ergo nec curioſè ſcruteris, cùm videris aliquem præcipitatum, aut ſuffocatum, Cur ſic ſit mortuus? Nunquid venit hora eius, aut mortuus eſt ante tempus? Sed ſcias etiam quod ex prudentiæ iudiciíque egeſtate & arrogantia ſæpè incidimus in tentationes & calamitates & mortem. Quod quidem iis euenit qui contemnentes hibernam aeris mutationem, & ex portu nauem educunt, & ſeipſos in alia iniiciunt pericula, vt qui liberum habeant arbitrium, Deo non volente, ſed nec Diabolo, hæc & quæ ſunt huiuſmodi ſua facientes poteſtate & auctoritate. *Luc. 12.* Nam cum dicat Chriſtus, Veſtri autem capitis capilli omnes ſunt numerati, eſt perſpicuum quòd non ſolum in homines, ſed nec in bruta & *Mat. 8.* porcos poteſtatem habet Satanas, vt teſtatur Euangelium. In huiuſmodi ergo genere mortis, mors quidem, vt dictum eſt, aliquando euenit Dei mi-

Occulta Dei iudicia fiunt tribus modis in morte violenta quæ bonis accidit.

Peccata leuia ſæpè condonantur iis qui ſunt affecti morte violenta, vt apud Deum inueniantur perfecti.

Pro populi peccatis ſæpè moriuntur viri potentes.

Malis viris tribus modis fiunt mortes violentæ.

Punitio triplex eorũ qui hic peccãt.

A nis in iis qui peccant nullam agentes pœnitentiam, vt in diluuio & Sodomis. *Pſal. 33.* Scriptum eſt enim, Mali ſunt in morte inhoneſta & indecora: &, Mors peccatorum mala: &, Prætereunte procella abolebitur impius, & iuſtus emergit ex venatione manuum, pro eo autem traditur impius. Aliquando autem ex permiſſione, vt in filiis Ioh: aliquando autem ex ſola Dei ſcientia, cum neque ei placeat, neque eam prohibeat. *Mat. 10.* Dicit enim, An non duo paſſeres aſſe veneunt: & vnus ex iis non cadet in terram, abſque patre meo qui eſt in cœlis? Hæc autem dicebat, oſtendens quòd eo ignorante non fiunt, non tamen operante in omnibus. Fortè autem ſæpè etiam Dei conſilio quidam morte violenta B moriuntur, ad ſuam, vt dixi, ſalutem. Nam cùm Deum rogaſſet Mauricius Imperator, vt in hoc mundo pœnas lueret pro ſuis peccatis, vidit in ſomnis quendam illuſtrem Regem iubentem eum tradi Phocæ militi. Quod etiam accidit. Erat etiam quidam alius Anachoreta clarus ſignis & prodigiis, habens quendam diſcipulum ſecum in ſolitudine. Contigit autem vt quodam die eius Diſcipulus veniret in quandam ciuitatem quæ habebat Principem ſceleratum & impium, & inueniret eum mortuum efferri cum magna turba & honore & vnguentis & ſuffitibus. Cùm autem rediiſſet in deſertum, inuenit ſuum præceptorem C ab hyena deuoratum. Cœpit itaque angi animo, & propemodum iudicio cum Deo contendere & dicere. Vbi eſt ô Domine, iuſtum tuum iudicium? Quomodo ſceleratus iſte princeps qui te ſæpè ad iram prouocauit, mortuus eſt adeo glorioſè? Hic autem ſanctus qui tibi multum ſeruiit, à fera captus mortem obiit? Cùm his ergo & huiuſmodi verbis ipſe cum Deo diſceptaret, adſtitit ei Angelus Domini & dixit. Ille princeps cùm eſſet omnino ſceleratus, habuit vnum opus bonum, & per honorem illum quem aſſecutus eſt dum efferretur, accepit mercedem huius vnius boni, & illuc abiit abſolutè ac perfectè condemnatus. Tuus D autem præceptor, cùm omnia feciſſet quæ Deo erant grata, habebat ipſe quoque vt homo, paruum aliquod delictum, & per hanc mortem hoc amiſit, & abiit illuc plenè purgatus & expiatus. Quamobrem non eſt condemnationis ſententia in eos pronuntianda qui in mortem violentam inciderunt, nec dicendum quòd propter peccata eam mortem paſſi ſunt. Nemo enim poteſt apertè ſcire quo iudicio Deus hæc adminiſtret. Nam etiam iuſtis viris ſæpè accidit vt eiuſmodi morte morerentur, cùm obſcura & incerta eſſet eius occaſio. *Eccl. 3.* Dicit enim Eccleſiaſtes. Eſt iuſtus qui perit in iuſtitia ſua, & eſt impius qui manet in ſuo vi- E tio, & eſt iuſtus cui occurret aliquis caſus tanquàm iuſto. *Pſal. 78.* Et Dauid dicit, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam: Polluerunt templum ſanctum tuum. Poſuerunt Hieruſalem tanquàm pomorum cuſtodiam. Poſuerunt morticina ſeruorum eſcas volucribus cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ. Effuderũt ſanguinem eorum tanquàm aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret. Sed & multis ex iuſtis prodeſt quòd viuant pauco tempore, vt olim dixit Solomon, Qui fuit Deo gratus, fuit dilectus, & viuens inter peccatores fuit tranſlatus, raptus fuit

Mauricius mortuus eſt morte violenta ad ſuam ſalutem.

De quodam Anachoreta.

multis in ſtu pro-

deſt viuere pauco tempore. Sap. 4.

fuit, ne vitium mutaret eius intellectum, aut dolus deciperet eius animam. Nam faſcinatio improbitatis obſcurat bona, & effrenata concupiſcentiæ inſtabilitas mentem ſimplicem labefactat. Perfectus in modico impleuit multa tempora, erat enim Domino grata eius anima: propterea feſtinauit ex medio improbitatis. Quinetiam cum infirmitatibus corporalibus & aſſiduis conſigantur peccatores, & viri iuſti ſæpè in eas incidunt, Deo permittente & volente in eiuſmodi malis & perpeſſionibus oſtendere nobis probationem fidei & patientiæ iuſtorum, quòd cum res aſperas & laborioſas grato animo acceperint, & mortem crudelem ſuſtinuerint, nulla in re ſunt mutati à Dei dilectione, ſicut Iſaac qui in ſenectute priuatus hac luce temporali, non receſſit à charitate in Deum, & Iob rurſus traditus magnis tentationibus, manſit immmobilis. Præterea Apoſtolus quoque cùm in carne ſua perpetuam haberet infirmitatem, non ceſſauit agere Deo gratias. Quam quidem infirmitatem ſignificans, dicit: Et propter excellentem reuelationum magnitudinem, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ vt me colaphizet, ne extollar. Propter quod ter rogaui Dominum vt diſcederet à me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Et rurſus de eadem infirmitate dicit ad Galatas: Et tentationem quæ eſt in carne mea non ſpreuiſtis neque reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei accepiſtis me, ſicut Ieſum Chriſtum. Quoniam ergo, vt oſtenſum eſt, etiam viris ſanctis accidunt quidam caſus, & corporales imbecillitates, & graues mortes, non poſſumus temerè & abſolutè condemnare tanquam peccatores eos quibus illa accidunt, ne ſi de rebus huiuſmodi non verè pronunciemus, fiamus ſimiles amicis Iob, qui cum vidiſſent vlcus terribile, & examen vermium, quatenus ei permiſit vt à Diabolo talem ſuſciperet tentationem, condemnabant eum tanquam peccatorem: & horribilis exitij futuri erant hæredes, vt qui locuti eſſent præter veritatem, niſi ſtatim Iobi preces eis propitium Deum effeciſſent. Qui autem interfecit, Dei quidem permiſſione tollit de medio hominem qui in ipſum incidit: Is autem rurſus lege Dei de medio tollitur à magiſtratibus, vt qui ſceleratam actionē concupierit & impleuerit.

Et boni & mali incidunt in infirmitates.

2. Cor. 12.

Gal. 4.

Ex Nemeſio Epiſcopo Emiſſeno in Sermone de Prouidentia.

Quomodo ergo, inquit, viri ſancti in acerbas mortes incidunt & in cædes, cùm ſint inſontes? Nam ſi iniuſtè, cur non cædem prohibuit iuſta prouidentia? Sin autem iuſtè, nulli culpæ ſunt affines qui cædem fecerunt. Ad hæc dicemus, quòd qui occidit quidem, iniuſtè occidit: & qui occiditur, aut iniuſtè occiditur, aut vtiliter. Iuſtè quidem nonnūquàm, propter facta ſcelerata nobis autem ignota. Vtiliter autem, cum præueniat prouidentia ab eo admittenda maleficia, & quòd bonum ſit, vt eo vſque ſe ſiſtat vita. Qui autem occidit, iniuſtè occidit: Occidit enim voluntariè propter lucrum & latrocinium. Nam actio quidem eſt in noſtra poteſtate: non autem perpeſſio, vt occidi. Mors autem nulla eſt mala, niſi quæ accidit propter peccatum, vt patet ex morte ſanctorum virorum. Precioſa

De iuſtis qui inſontes, in mortes acerbas incidunt.

Nulla mors eſt mala,

A enim, inquit, eſt mors ſanctorum eius. Peccator autem, & ſi in lecto, & ſi repentè citra dolorem moriatur, malè moritur, vt qui malas exequias nempe peccatum inferat. Mors enim, inquit, peccatorum mala. Qui autem occidit, malè occidit. Nam in iis quidem qui iuſtè occiduntur, is in lictorum locum ſe retulit. In iis autem qui vtiliter, in locum parricidarum & execrabilium hominum.

niſi quæ accidit propter peccatum.

Ex Chryſoſtomo in ægrotum.

Non eſt iuſtus qui non habeat aliquod peccatum: & non eſt peccator qui non habeat aliquod bonum. Si ergo videris iuſtum aliquem ægrotantem, aut qui in aliquam inciderit tentationem, ne turberis, ſed cogita apud te, & dic: Hic iuſtus malum B aliquod fecit omnino paruum vt homo: & hic illud recipit, ne illic puniatur. Propterea Abraham, quoniam accidebat vt & Lazarus haberet peccata, & diues aliquid boni, dicit, Recepiſti bona tua: & Lazarus ſimiliter bona.

Non eſt iuſtus ſine aliquo peccato: non eſt peccator ſine aliquo bono

Luc. 15.

Ex eodem, in Ioannem.

Et cur, inquit, non omnes ſic puniuntur? Videmus enim multos ex malis corpulentos, bonæque habitudinis, alacréſque, & exultantes, & quibus res ſunt valde ſecundæ. Sed quòd ij nihil hic paſſi ſint, hoc eſt viaticum maioris illic futuri ſupplicij. Et hoc ſignificans dicebat Apoſtolus. Iudicati autem à Deo caſtigamur, ne cum mundo condemnemur.

Res ſecūdæ ſunt malis viaticum maioris futuri ſupplicij.

1. Cor. 11.

C

Quid ſit Fortuna, & an liceat Chriſtianis confiteri fortunam. Quæſtio 18.

Fortuna quidem dicta eſt apud Græcos, mundi adminiſtratio abſque prouidentia. Chriſtianus autem confitetur Deum omnia adminiſtrare & eorum curam gerere. Quòd ſi ipſe quoque confeſſus fuerit Fortunam, excidit à Chriſtianorum dogmate & ſententia, vt Græci qui vana ſentiunt. Illi enim quæcunque hominibus accidunt, & ſtultè adſcribunt Fortunæ & Aſtris, ſicut etiam Phariſæi, geneſim, nempe tempus ortus, & Fatum ſtolidè opi- D nantur. Et de iis quidem qui colunt Fortunam quæ dicitur, dicit diuina ſcriptura arguens eorum amentiam & impietatem, Qui parant dæmoni menſam, & Fortunæ miſcent poculum. De Aſtrologis autem: Stent, inquit, & ſeruent ſe Aſtrologi. Et deinceps: Ecce omnes tanquam ſtipulæ ab igne comburentur, & non eripient animam ſuam ex flamma. Similiter autem Dominus quoque, triumphū agens de eorum inſipientia, dicit. Vbi autem ſunt Aſtrologi tui? annuntient quæ tibi ventura ſunt.

Reſponſio Deus omnia adminiſtrat, nō Fortuna, nec Fatū.

Eſa. 64.

Eſa. 47.

Ex Gregorio Nyſſeno de Fato.

E Si exactè, inquit, & accuratè ſumpta fuerit hora ortûs, eius qui eſt conceptus, dicunt ſtellæ per conſequentiam, totam vitam eius qui natus eſt, tempus, ſtudia & inſtituta, morum proprietates, caſus & pericula, matrimonia, & filiorum procreationes, & quos aſſequetur honores: aut contra, liberorum orbitates, & morbos, & ignominias, & vitæ breuitatem, & mala quæ accidunt ex paupertate. Ego autem ad ea quæ dicta erant arridens, dixi ei. Nos latuerat, eos qui à Galeno & Hippocrate & cæteris huiuſmodi originem duxerunt, Fata eſſe opinari. Nam illi quoque iubentes va-

Aduerſus Aſtrologos & Genethliacos.

valere motum aſtrorum, ex ſubiecto per coniecturam futurum prædicunt: quomodo oculi cõcaui, & A tempora quæ conciderunt, & frons durus adhærens pelli, mortem ſignificant. Dixi multis quorum corpora erant admodum valetudinaria, & mox expectabâtur eſſe moritura, ex arte medendi in diuerſum eſſe retexta quæ huiuſmodi fatum cogitauerat, vt de Pædotriba Herodico narrarunt ſcripta Platonis, quòd per gymnaſticam quidem experientiam, cùm eſſet morbus lætalis, ſe ad perfectá quidem & abſolutam non potuit reducere ſanitatem: ſemper autem præſentem mortem aliqua excogitata ratione differens, non vitæ ſecuritatem, ſed ſibi mortis parabat productionem. Quo factum B eſt vt duraret longa morte vſque ad ſenectutem, hac non moriendi, ſapienter inuenta ratione. Non ergo firmum ac ſtabile nobis fuerit fatum, neque comprehendi potuerit, ſiquidem inuenitur ars aliqua quæ eius excludit neceſſitatem. Quid verò quæ in bello accidunt calamitates, & terræmotus, & ruinæ vrbium, & quæ ſimul cum viris fiunt onerariarum nauium naufragia, inundationes & conflagrationes, & terræ hiatus, & quæcunque ſunt huiuſmodi genera interitus? Quomodo conſeruabunt ea rationem prædictionis? Quam multas quæ acciderunt calamitates, & prioribus ſeculis, & noſtris oſtendit vita Quod temporibus Noë fuit diluuium, C
Gen. 7. & Sodomorum conflagrationem, aut Aegyptium
Gen. 19. exercitum qui ſubmerſus fuit in mari rubro: aut
Exo. 15. quæ poſtea factæ ſunt cædes alienigenarum, & illas innumerabilium virorum occiſiones, aut Iſraëlitici populi in breui tempore ſpontaneam mor-
4. Reg. 19 tem quę in multis millibus fuit diuinitus, aut cen-
Iſa. 37. tum & octoginta quinque millia quæ vno tempo-
2. Par. 32. ris momento cæſa ſunt, & eorum quæ deinceps ſecuta ſunt malorum, hiſtorias quæ acciderunt in Medicis & Græcis calamitatibus, in naualibus & pedeſtribus præliis, & omnia quorum memoria poſteris eſt magiſtra. Et ſi hæc omnia prætermittamus, ad eorum quæ dicuntur ſuffecerint teſtimonium quæ noſtra vidit & recenſuit vita. Quis D non nouit magnam Bithyniam? Quis neſcit latam & amplam Thraciæ regionem, quomodo alteram quidem bellum, alteram verò terræmotus cum igne momento temporis euertit funditus? Quam multi illic pueri, quot infantes, quot iuuenes, & quot grandæui, liberíque & ſerui, domini & ſubiecti, diuites & pauperes, valentes & ægroti, omnes vno temporis momento perierunt, vniuerſum ignis æquè eſt depopulatus, & omnibus, domus fuere ſepulchra? Vbi ſunt aſtrorum illorum connexiones, quæ vitæ differentiam definiunt hominibus? Nam omnibus illis vna aſtrorum coniunctio effecit mœſtos & calamitoſos or- E tus: & cancer qui erat horoſcopus, omnibus fati ſortem iniecit? Atqui ætatum & dignitatum innumerabiles differentiæ, teſtantur omnes non ſimul in ortu conueniſſe. Si ergo ortûs, tempus eſt vnicuique diuerſum: eadem autem calamitas ex cauſa ortûs nullam accepit mutationem, annon per hoc arguitur prædictionem eſſe infirmam & inſtabilem & minimè conſiſtere?

Ex Salomone. *Ex Hieremia.*

Hier. 13. Væ qoia ex corde ſuo loquuntur, & non ex ore Domini. Et non mittebam eis Prophetas, & ipſi currebant. Et non locutus ſum eis, & ipſi prophetabant: dicit Dominus.

Ex Ezechiele.

Hæc dicit Dominus. Qui à me fuerit alienatus, & Ezech. 14
venerit ad Pſeudoprophetam, vt eum interroget in me, ego Dominus reſpondebo ei in ipſo, & obfirmabo vultum meum aduerſus illum hominem; & ponam eum in ſignum & deletionem: & tollam eum de medio mundi: & accipient iniuſtitiam ſuam, ſecundum iniquitatem interrogationis. Et væ iis qui prophetant ex corde ſuo, & quod eſt vniuerſum non vident.

Ex eodem. *Ex Salomone.*

Non eſt homo qui liberam habeat poteſtatem in Eccle. 8.
B ſpiritu, & cognoſcat quid ſit futurum, & vidi ego omnia opera Dei, non poterit homo inuenire opus quod factum ſit ſub ſole. Qoantumcunque laborauerit homo vt quærat, & non inueniet. Et quæcunque dixerit ſapiens vt cognoſcat, non poterit inuenire. Et ſicut oſſa in vtero prægnantis, ita cognoſcentur opera Dei.

Ex Conſtitutionum Apoſtolicorum. Lib. 8. cap. 10.

Neque quicunque prophetat, eſt pius: nec quicunque eiicit dæmones, eſt ſanctus. Nam & Balaam vates Prophetauit cùm eſſet impius, & Saul, & *Non quicunque eiicit dæmones, eſt ſanctus.*
C Caiphas. Multa autem dicit etiam Diabolus & eius dæmones: & non propterea ſunt participes vel ſcintillæ pietatis. Perſpicuum eſt ergo quòd impij, etiamſi prophetent, per Prophetiam ſuam non Num. 23.
reuelant pietatem; neque qui dæmones eiiciunt, ex eorum receſſu ſanctificabuntur, ſed etiam vltimum ſubibunt ſupplicium. Etenim Balaam cùm Iſraëlem corrupiſſet in Beelphegor, luit pœnas. Num. 31.
Saul & Caiphas ſibi mortem conſciuerunt? Et fi- Ioſ. 31.
lij Sceuæ aggredientes expellere dæmones, ab ipſis Caiphas.
ſauciati fugerunt indecore.

Ex Theodoreto de Dubiis ſcripturis.

Deo permittente operantur dæmones. Ita etiam *Dæmones operantur Deo permittente.*
D Pharaonis venefici, id quod virga, & fluuio, & ranis factum fuerat, fecerunt, Deo concedente propter Principis amentiam. Nam eos quidem iuſſit plagas à Deo illatas immittere: ſed ab eis Exo. 8.
non poterant ſoluere. Nam quæ Deus conceſſit, illa ſolum faciebant. Hoc ergo hic quoque declarauit dicens. Si ſurrexerit in te Propheta, aut ſom- Deut. 13
nians ſomnium, & dederit ſignum aut prodigium: & venerit ſignum aut prodigium quod tibi dixit, & dicat: Eamus & ſeruiamus Diis aliis quos tu non noſti, non audietis Prophetam illum, aut eum qui ſomniat illud ſomnium: quoniam Dominus Deus veſter tentat vos, an diligatis Dominum Deum ve-
E ſtrum ex toto corde & mente veſtra. Deo enim cõcedente, Pſeudopropheta facit prodigia. Docemur autem adhibere mentem ſignis. Nam qui hæc facit, facit contrarium pietati. Iuſſit autem Prophetam quoque occidi, & populum à mala doctrina liberari. Delebitis enim, inquit, malom ex vobis ipſis. *Signis & prodigiis mens non eſt adhibenda.*

Ex Pſal. & ex Hieremia. Pſal. 145. Hier. 17.

Nolite confidere in homine: maledictus eſt enim qui ſpem ponit in homine. Sed ægrotat puer, & tu quæris incantatorem, & curioſos characteres imponis *Characteres nõ imponendi*

collis infantium.

imponis collo infantium. Et ſi te ſomnium conterruerit, curris ad coniectorem ſomniorum. Et ſi aliquid perdideris, vadis ad vatem. Et ſi timeas inimicum, prouides vt ex hominibus habeas vnum qui te defendat: & omnino in vnaquaque re qua tibi eſt opus, conuinceris, verbo tantum nominare Deum, refugium tuum: re vera autem attrahere rerum vanarum auxilium.

Cur non præſciunt homines diem mortis ſuæ: & an morientes ſentiant bona aut mala ſibi ſucceſſura. Quæſtio 19.

Reſponſio. Cur mortem ſuam homines non præſciant.

Si hoc præſcirēt, multa fierent abſurda. Vnuſquiſque enim habens inimicum, & ſciens quod appropinquat dies mortis ſuæ, iret & eum morte afficeret reputans quod ſiue à Deo ſiue ab homine eſſet ſibi moriendum, lubēter moreretur inimico ſuo prius interfecto. Rurſus qui præſciuit, pone exempli gratia, quod centum annos ſit victurus, nullam curam haberet virtutis aut iuſtitiæ: ſed totam ſuam vitam in peccatis voluptatib⁹ & luxuriis, & ſæpe paucis diebus ante mortē ſuam, inciperet agere pœnitentiā. Et quænam erit deinde homini gratia, quod totum tēpus vitæ ſuæ ſeruierit Satanæ, paucos autē dies, Deo, neceſſitatio ſeruierit? Quod autem qui libet moriens accipiat quendam ſenſum & certam ſpem futurorū pro iis quæ geſſit, dicit magnus ille Dionyſius de ſacerdotibus qui dormierunt, quod quando venerint C ad finem huius vitæ, vident euidentius viam ad ſuā incorruptionem, vt quæ iam ſit vicinior: & hymnis celebrant laudes diuinæ operationis, & diuina implentur voluptate, non amplius timentes ne conuertantur ad deteriora: ſed bene ſcientes quod bona acquiſita ſtabiliter habebunt & in æternum. Qui autem ſunt repleti ſordibus & maculis, ſi ſint alicui ſacro initiati myſterio, ipſi autem, eo, à mente ſua pernicioſe eiecto, ad exitiales transfugerunt libidines: quando veniunt ad finem huius vitæ, non amplius ęquę videbuntur eis deſpicabiles leges diuinorum eloquiorum: ſuorum autem vitiorum pereuntes cupiditates, aliis intuentes oculis, & ſacram vitā D à qua ſtulte exciderunt beantes, miſerabiliter & nō lubenter, ab hac vita abrumpuntur, ad nullam bonam ſpem deducti propter vitam peſſimam.

Moriens quilibet accipit quendam ſenſum & certā ſpem futurorū pro iis quæ hic geſſit. Dionyſius magnus citatur.

Cùm autem nihil horum fiat in dormitione ſacrorum certaminum impletur lætitia, & cum magna voluptate aſcendit ad viam ſacræ regenerationis.

Ex Gregorio Theologo in Oratione ad Cæſarium fratrem ſuum.

Anima à corpore liberata lubenter pergit ad Dominum.

Credo iis quæ dicunt ſapientes, quod omnis anima bona & religioſa, poſtquam liberata fuerit à corpore cui eſt alligata, hinc liberata, ſtatim verſans in ſenſu & contemplatione boni quod eā manet, tanquam repurgato eo quod offundebat tenebras, aut E neſcio quid dicere oporteat, mirabili quadam voluptate afficitur & exultat: & lubenter pergit ad ſuum Dominum, vt quæ tanquam ex tetro aliquo carcere ex hac vita effugerit, & quibus conſtricta erat, cō pedes excuſſerit, & etiam veluti viſione fruitur repoſita illi beatitudine.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Neſcitis quemadmodum in nouiſſimo die anima verſat peccata? quemadmodum ab imo cor mouet? Vnde etiam multos licet audire narrantes terribiles viſiones, quarum nec aſpectum quidem ferentes de cętero, ij qui excedunt, & ipſum lectum cum multo impetu cōcutiunt iacētes: & terribiliter aſ- A piciunt eos qui ſunt præſentes, ſe intro trudente anima, & ſic dubitante erumpere ex corpore, & non ferente aſpectum Angelorum qui veniunt. Si enim pertimeſcimus, videntes homines terribiles: quanto magis Angelos, minas intentantes, & poteſtates, noſtra anima exeunte, & tracta ex corpore, multaque fruſtra & temere lamentante.

A morientibus videntur boni & mali Angeli.

Quænam peccata condonantur poſt mortem, per Liturgias Miſſæ ſacrificia, precesque & eleemoſynas quæ ſiunt pro iis qui dormierunt? Quæſtio. 20.

Reſponſio

De his quoque rurſus dicit magnus Dyoniſius, quod ſi ſint leuia delicta eius qui deceſſit: is accipit aliquam vtilitatem ex iis quæ pro ipſo peraguntur. B Sin autem ſint grauia, Deus eum excludit. Cęterum oportet nos curam gerere noſtrarum animarum, & non ſperare eſſe cōceſſam poſt mortem oblationē.

Oblatio pro mortuis.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Preces pro defunctis

Peragatur dies tertius mortuorum in Pſalmis & orationibus, propter eum qui tertia die reſurrexit. Item nonus in commemorationem ſuperſtitum atque defunctorum: etiam quadrageſimus ſecundum veterem formam (Moſen enim hoc modo populus luxit) nec non anniuerſarius pro memoria ipſius: deturque de facultatibus illius in commemorationem ipſius. Hæc autem de piis dicimus: nam impios, & ſi C omnes mundi facultates dares pauperibus, nihil iuuabis. Nam cui viuo infenſus erat Deus, certè eidem mortuo eſt iratus, non eſt enim iniuſtitia apud eum. Iuſtus enim eſt Dominus & iuſtitias dilexit. Et, ecce homo, & opus eius.

Ezech. 7.

Ex Ezechiele.

Iuſtitia iuſti ſuper ipſum erit: & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. Vnumquenque ſecundum viam veſtram iudicabo, domus Iſrael, dicit Dominus.

Ex Epiphanio in Prouerbia.

Preces pro defunctis ex Epiphanio.

Proſunt autem præces quoque pro piis defūctis. Nam & ſi magna crimina non amputent: proſunt tamen, propterea quod cùm ſimus homines, ſępè D labamur voluntarie & inuoluntarie: Non eſt pœnitentia poſt mortem. Non enim Lazarus illinc abiit ad diuitem: neque diues ad Lazarum. Obſignata ſunt enim promptuaria & impletum ſuit tempus, & peractum eſt certamen, & datæ ſunt coronę, & qui ſuperati ſunt in corpore, eiecti ſunt è vita, & omnia perfecta ſunt & abſoluta poſtquā hinc exceſſerimus.

Pœnitentia non eſt poſt mortem.

Quot Paradiſos intelligimus in terra & in cælis. Quæſt. 21.

Reſponſio. Duo Paradiſi. Paradiſus terreſtris ſuit verè. Ex Dioniſio Alexandrino aduerſus Originem

Sicut ſcriptura duas dicit Hieruſalem, nempe cœleſtem & terrenam: ita etiam duos Paradiſos: vnum ſpiritualem, & alterum cœleſtem ex quo egrediuntur ſuper terram aquæ Nili & Euphratis: in quo erat Adam & Eua, & ſerpens & arbores. Nam ſi ſerpentē E & arbores & aquas acciperemus allegoricè, omnino etiam acciperemus Adam & Euam, & euerteremus vel potius abrogaremus ſacram ſcripturam. Quomodo Adam erat medius inter corruptionem & incorruptionem, ita etiam erat & eſt Paradiſus. Sin autem dicis Paradiſum non eſſe partem mundi, neque eum cum aliis factum eſſe, neque Deum in eo quod ſcriptum eſt de illo intellexiſſe, ſed de loco ſupramundano: quomodo in eum introduxit, terreſtrem & è terra fictum hominem? Quomodo autem illic etiam finxit è terra omnes beſtias agri & volucres cœli, vbi etiam hominem formauit & mulierem, & eas adduxit ad ipſum, vt videret quidnam ea

vocaret? Vbi etiam erat lignum mortiferum, & deceptor ille ſerpens? Quilibet ergo reputet quod nõ A in cœlo ſed in terra ſit plantatus. Eſt enim locus Orientis, & regio electa.

Ex Theodoreto de dubiis ſcripturæ.

Homo nõ eſt factus ad Dei imaginẽ, propter id quod non eſt aſpectabile.

Pſal. 2. Gene. 8. Iſa. 25. Pſal. 94.

Deus non eſt humana forma præditus.

Nonnulli quidem, id animę quod non cadit ſub aſpectum, Dei vocarunt imaginem: ſed non rectè dixerũt. Si enim eſſet Imago Dei id animę quod nõ eſt aſpectabile, Dei Imagines magis vocarentur Angeli & omnes naturæ incorporeæ, vt quæ ſint omnino liberę à corporibus, & mixtum non habeant id quod eſt ſpectabile. Non nulli autem ob ſummam ſtultitiam, cum ſcripturam audiant dicentem, Aperi oculos tuos & vide, & inclina aurem tuam & audi: &, odorat⁹ eſt Dominus odorem ſuauitatis ei. B Os Domini locutum eſt ea, &c. In manu eius ſunt omnes fines terræ, & quæ ſunt huiuſmodi: malè audientes & intelligentes, exiſtimant Deum eſſe humana forma præditum: nec intellexerunt vt qui eſſent nimium inſipientes, quod cum hominibus per homines loquens Deus, auditorum imbecillitati ſermonem accomodat: & quoniam videmus per oculos, videndi facultatem oculos nominat, & audiendi facultatem aures, & iuſſum, os. Sed oportebat cũ non ſolum audire hæc verba, ſed etiam ea quæ docent Deum non poſſe circumſcribi. Quo enim, inquit, ibo à facie tua, & quo à facie tua fugiam? Si deſcendero in infernum vides, &c. Nunquid cœlũ C & terram, ego impleo dicit Dominus: &, Deus eſt ſpiritus, & eos qui adorant, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Si autem Deus eſt ſpiritus, eſt ergo ſimplex & incompoſitus, figurę que expers, & ſimilia.

Pſal. 138. Hiere. 23. Io. 4.

Homo factus eſt ad Dei imaginẽ propter principatũ. Gen. 1.

Scimus ergo hominem factum eſſe ad Dei imaginẽ, propter principatum. Deus enim dicit. Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem. Et ſubiungit: Et imperent piſcibus maris, & volucrib⁹ cœli, & iumentis, & toti terræ. Quomodo enim ipſe dominatũ obtinet in vniuerſa, ita etiam dedit homini poteſtatem in animantia expertia rationis. Licet quidem etiam alia inuenire quæ aliquo modo referũt & imitantur archetypum. Nam homo quo- D que fabricatur ad imitationem Dei creatoris, & domos & vrbes, cœlique & ſolis & ſtellarum effigies, hominumque & animantium & brutorum imagines ac ſimulachra: Sed mentis & creationis eſt immenſa differentia. Nam Deus quidem fabricatur, & ex iis quæ non ſunt, & ex iis quæ ſunt, abſque labore: neque opus habet tempore & materia & conſideratione ad id quod fit, conſeruandum. Sed ſic quoque homo fabricans, vt cũque imitatur creatorem, tanquam imago, exemplat. Imago enim habet exẽplaris ſimilitudinem: ſed habet quidem ſpeciem partium, non habet autem operationes: caret enim anima, per quã mouetur corpus. Ita rurſus homo quo- E que regnat & iudicat ad Dei imitationẽ. Sed Deus quidem iudicans nõ eget teſtibus & accuſatoribus. Sic enim & condemnauit Cain, cùm fuiſſet ipſe inſpector odij & ſceleris. Homo autem iudicans, opus habet teſtibus & accuſatoribus, ignorat enim ea quæ facta ſunt. Sic homo eſt appellatus Deus & Dei Imago Ego enim dixi, inquit, Dij eſtis & filij excelſi. Et homo non tegit caput, cum ſit Imago & gloria Dei. Sed Deus quidem eſt Deus natura, homo autem eſt Deus gratia. Ita etiam Dei quidem eſt proprium quod non poſſit circunſcribi, imitatur autem cum quodammodo etiam mens humana. in momẽto enim temporis obit vniuerſam terram & cœleſtia & ſubterranea, verum non eſſentia, ſed ſola mentis viſione ac phantaſia. Deus autem, & ſapientia & virtute habet quod non poſſit circunſcribi. Inueneris autem aliam quoque accuratiorem & exactiorem imitationem in anima hominis. Habet enim ipſa quoque in ſe, rationem & vitam. Et mens quidem gignit rationem ſeu Verbum: Simul autem cum verbo exit ſpiritus, qui non gignitur quidem ſicut verbum, ſed verbum quidem ſemper comitatur, & cum genito ſimul procedit. Sed hæc adſunt homini tanquam in imagine. quamobrem verbum & ſpiritus in eo nullam habent hypoſtaſim nec conſiſtunt. In Sancta autem Triade tres intelligimus hypoſtaſes, B & inconfuſè vnitas, & per ſe conſiſtentes. Nam genitum quidem eſt ante ſecula ex patre Deus Verbũ, & eſt inſeparabilis ab eo qui genuit: & Spiritus ex Patre quidem procedit, intelligitur autem in propria hypoſtaſi. Omnia enim, inquit, operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens propria vnicuique ſicut vult. Quamobrem ad Dei quidem imaginem eſt intelligentia & liberum arbitrium & principatus ac imperium. Ad ſimilitudinem autẽ eſt, virtutis (quoad eius fieri poteſt) aſſimilatio.

Homo regnat & iudicat ad Dei imitationem.

Homo appellatur Deus & Dei imago. Pſal. 81. 1. Cor. 11.

Dei eſt proprium quod non poſſit circũſcribi.

Anima hominis ad Dei imitationẽ habet rationem et Verbum.

Verbũ & ſpiritus in homine nullam habent hypoſtaſim.

Tres hypoſtaſes in Trinitate.

1. Cor. 12.

Reſponſio

De reddendo, & curioſè non ſcrutando eo qui accipit, etiam ſi idem ſæpe accedat petens. Quæſt. 22.

In magna Antiochia erat diuerſum miniſterium. C Vni autem eorum præerat vir quidam Chriſti amans. Solebat autem perpetuo præbere egentibus ea quibus opus habebat vnuſquiſque. Emebat ergo ea quibus opus habebant, inter quæ etiam ex lineis veſtibus quæ ex Ægypto veniebant poſſidebat, & iis qui opus habebant indumentis, ex eis dabat, conuenienter voci Domini quæ dicit, Nudus eram, & me induiſtis. Facta ergo, vt dictum eſt, veſtium diſtributione, venit quidam frater et accepit veſtimentum lineum, non ſolum ſemel, ſed & bis & ter. Vir autem ille Chriſti amans, cũ cognouiſſet eum ſecundo & tertio veniſſe, meditatus eſt vt ei diceret cur etiam quarto veniret. Motus ergo, vt qui pro cęteris D pauperibus verba faceret, dicit ei. Ecce ter & quater à me accepiſti, & nihil à me audiſti: Ne ergo de cętero hoc feceris, quandoquidem alij quoque egentes ſimiliter opus habent. Poſtquam ergo receſſit mendicus pudore affectus, ſequẽti nocte vidit eum, præfectus miniſterio ſtantem in loco qui appellatur Cherubim: eſt autem locus admodum venerandus: in quo loco dicunt qui ſciunt, ſtare imaginem terribiliſſimam, quæ habet expreſſam Seruatoris effigiem. Cùm autem illic ſtaret cogitabundus, videt ex ea imagine Seruatorem egreſſum dicere. Quid es triſtis? Eo autem tacente, dicit ei. Omnino triſtis es propter quatuor veſtes quas accepit mendicus. E Eo autem rurſus ſimiliter tacente, aperuit ei tunicam quam geſtabat, & ei oſtendit etiam illas quæ intus erant, ſimul numerans & dicens, Ecce vna, duæ, tres, quatuor. Ne ergo crucieris. Crede enim, quod ea quæ tu dediſti mendico, ea meum fuerunt indumentum. Cùm ergo veſtes agnouiſſet, procumbit ad eius pedes, dicens. Ignoſce Domine meę puſillanimitati, quod hæc tanquam homo reputarem. E ſomno autem experrectus, Deo egit gratias, qui de hoc eum reddidit certiorem. Et ab hoc tempore, in ſimplicitate & lætitia dedit omnibus petentibus. Omnes autem qui audierunt, Deum glorificarunt. Hæc autem à me dicta ſunt, ne ad bene faciendum

Matth. 25

ſimus

Prou. 19. *Matth. 5.* ſimus pigri. Eſt enim verax qui dicit, Qui miſeretur pauperis, Deo fœneratur. Et rurſus ipſe Dominus, Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam cõſeqoentur. Cui laus eſt & potentia in ſecula ſeculorum. Amen.

Quanam virtute ſæpe Prophetant, & miracula faciunt qui contraria & cogitant & agunt? Queſt. 23.

Reſponſio

Signa & miracula & futurorum præ‑dictiones ſæpe fiunt propter vſum aliquem aot diſp‑enſationem. Sicut in Balaam & Phytoniſſa. Et rurſus Apoſtoli *Mar. 9.* *Luc. 9.* cum inueniſſent infidelem quempiam in nomine Domini Dæmonia eiicientem, & eum prohibuiſſent, dixerũt Domino. Ille verò dixit eis, Nolite eos B prohibere. Nam qui non eſt, inquit, contra vos, eſt pro vobis. Quando ergo videris & per Hæreticos, *Miracula facientes non omnes ſunt ſancti.* & per incredulos diuino aliquo iudicio fieri aliqood ſignum, ne obſtupeſcas, aut à recta fide dimouearis? ſæpe enim eius etiam qui accedit fides, ea eſt quæ ſignum facit: nõ eius qui fecit, dignitas. Ioannes quidem certè qui fuit maior omnibus inter natos mulierum, *Ioannes Baptiſta nullum fecit miraculum.* nullum ſignum feciſſe cernitur. Iudas autẽ omnino fecit. Nam ipſe qooqoe erat cum aliis qui miſſi ſunt ad mortuos ſuſcitandos, & leproſos mundandos. Quamobrem ne magnum quid exiſtimes ſi videris aliquem indignum aut à recta fide alienum, C *Iudas fecit miracula.* iis ſignum facere. Noo oportet autẽ oeque virum orthodoxum ex ſignis & prophetam diiodicare qood ſit ſanctus, ſed ex eo quod vitam rectè inſtituit. Multi enim ſæpe non ſolum orthodoxi peccatores, ſed etiam Hæretici & infideles effecerunt ſigna & Prophetarunt cum diuina quadam diſpenſatiooe, vt diximus, eis eſſet cõceſſum, vt in Balaam & Saule & in Nabuchodonozor & Caipha licet inoenire, Spiritum ſanctum in eis eſſe operatum propter cauſas rationi conſentaneas, licet ipſi eſſent indigni & Prophani. Quoniam ergo, vt oſtenſum eſt, à *Sanctus cognoſcitur ex fructibus nõ ex miraculis.* peccatoribus & incredulis ſæpe fiunt ſigna & Prophetiæ perquandam diſpenſationem, noo oportet D de cętero ex rebus eiuſmodi, diiudicare quempiam num ſit ſanctus, ſed ex eorum fructibus, vt dicit Dominus, cognoſcetis eos. Fructus autem veri & ſpiritalis viri oſtendit etiam Apoſtolus dicens. Fructus *Matth. 7.* *Gal. 5.* autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, fides, manſuetudo, continentia. Adoerſus eos non eſt lex. Si ergo eos fructus habet homo, ſiue facit ſigna, ſiue nõ facit, perſpicuum eſt eum eſſe ſanctum & Dei amicũ. Nam quicunque eſt verus Dei ſeruus, non eſt extra *Matth. 7.* gratiam ſpiritus. Aut enim accipit verbom ſapientię *Demones non preſciunt futura.* aut verbum cognitionis, aut fidem, aut donum curationum, aut aliquid ex iis quæ dicta ſunt ab Apoſtolo in iis quæ dicit de donis ſancti ſpiritus. Abſque E iis autem fructibus qui facit ſigna aut Prophetias, eſt vnus ex iis qui dicunt in illa die, Domine Domine, Nam in tuo nomine virtutes multas fecimus & prophetauimos. Ille verò hoc aodiens dicit, Amen dico tibi, nunquam te noui. Diſcede à me qui operaris iniquitatem.

**Hæretic* ſigna facientes, illuduntur à Demonibus.* * Et hæc quidem dicta ſunt de Orthodoxis peccatoribus ſigna facientibus. Hæreticus aotem ſigna faciens aut prophetans, eſt perſpicuum quod illuditur à Dæmonibus, & exiſtimat Deum hæc in ipſum operari. Futurorum autem aut arcanorum nihil prę‑ſciunt Dæmones, ſed ſolus Dominus, qui nouit omnia priuſquam fiant. Qoomodo etiam dicit per Pro‑

phetam. Non eſt qui annunciet futura præter me. A Dæmones autem illa dicunt hominibus quę vident *Dęmones quęnam & quomodo prę dicunt.* & audiunt, & ex quibuſdam ſignis coniectaotes, res multas ſignificant. Viatorum quidem ſignificant aduentum, eos videntes in via ambulare, & eſſe venturos, præoenientes eorum aduentum. hominum autem aduerſus ſuos inimicos ſeorſum deliberantium conſultationes & ſermones, auſcultantes, & quibus volunt ex annuntiantes, & quæ ſunt his ſimilia, ex eo quod vident & audiunt hominibus ſignificant: fructuom autem terræ fertilitatem & ſterilitatem, ventorumque motus & imbres & pluuiæ retentionem, ſiccitatesque & hiemis graoitatem, & quę ſunt his ſimilia, ex quibuſdam indiciis coniectantes, B prædicunt ſicot & homines. Rorſus hominom quoque beneoolentiam & conſilia ex quibuſdam ſignis videntes in homines, aut etiam ex aliquibus verbis comprehendentes. Non ſolum autem hæc inueniũt quæ dicant immundi Dæmones, ſed etiam mẽtem *Dęmones quam prædicunt mortem hominis.* hominum. Soot enim, qoædam ſigna à Dei Prouidentia humano corpori inſita, maximè in eius oculis, quæ eius mortem apertè ſignificant, & ante longum tempus & breui tempore, vt dicunt qui ſcientiã medicinę ſubtiliter & accurate didicerunt. Iam au‑ *Medici ex ſignis præſciunt mortem.* tem quidam etiam affirmant, ex Sarracenis eos qui magnam habent expericotiam hanc habere pręſciẽtiam, qui quidem ex quodam ſigno euidenter co‑ C gnoſcunt eum qui eſt moriturus io bello. Sic etiam *Sarraceni mortẽ præſciũt eius qui eſt moriturus in bello.* Dæmones, eorum mortem pręnunciant, eoque magis quo ſunt perſpicaciores proprietatum materialium. Nam vt qoi ſunt ſpiritus ſubtiles & incorporei perſcrutantur & ſciunt ſupra omnem medicinæ ſcientiam, facultates & operationes, abundantiamque & defectum vitalis virtutis corporis per ſubſtãtiam ſanguinis: & hinc per coniecturam, non autem perfectè & accurate, coniectaot mortem hominis. Hoc ipſum dici poteſt & de diuinatoribus & de phytoniſſis Cernentes enim Dæmooes quis ſit furatus, *Dęmones vident eũ qui eſt furatus.* & vbi ſint quæ furto ſunt ablata, ea etiam poſſont dicere, vt ſæpe qui viderunt magnam vim imbrium D fuiſſe in regione Indica, prędicunt aliquibus in Ægypto futurum magnom Nili aſcenſum. Si quiſpiam autem eos roget quot cubitorum aut digitorum futurus ſit aſcenſus, hęſitant, & conoincuntur quod nihil ſciant. Rorſus autem videntur per eis patentes Pſeudoprophetas homines, & ex eis ſigna, & corporis ęgritudinum curationem efficere ad ſui & aliorum deceptionem, & viuos etiam allo qui in viſione ac phantaſia. Ingrediens enim Dęmõ, mortuum *Dæmon ingrediens mortuum corpus hominis, quid agat* corpus hominis, etiam hunc ipſum mortuum oſtendit ſurgere per vanas preces Plani hominis, & tanquam ex perſooa mortui loquitur malignus cum homine qui ab ipſo decipitur, de iis qoæ volt & de iis E de quibus ab ipſo interrogatur, ei annuntians quæ io occulto facta & dicta ſunt ab hominibus, vt qui ea exactè ſciat, eo quod ipſe latenter adeſſet dum ea ab ipſis fierẽt, exque aſpiceret & aodiret. Sed De* nos liberauit ab hac deceptione. Fui enim, & aſpexi *Hæretici Macedonianis miracula.* Hæreticum Cyzici, quæ eſt ciuitas Macedonianorum qui dicuntur Pneumatomachi, qui oleam arborem ex loco in quo ſtabat, in alium locum precationis prætexru trãſtulit, adumbraturam feneſtram inanis eorum auditorij. Et cùm quidam iniquus fœnerator vexaret mulierem viduam propter æs alienum mariti, & ab ea exigebat non quod debebat, ſed longè amplius: Hoc cum reſciuiſſet prædictus

Epiſcopus Hæreticus, eius marito nondum ſepulto cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo iacebat, & effecit vt loqueretur mortuus & diceret quãtum deberet maritus ſuus Creditori. Hoc autem Hæretico mortuo, in eius quoque monumento effecta ſunt diuerſa ſpectra & ſigna. Propterea ergo non oportet quemlibet qui ſigna facit tanquam Sanctum admittere, ſed examinare, conuenienter ei qui dicit: Nolite omni ſpiritui credere, probate ſpiritus num ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum, & dicit Apoſtolus. Tales enim: inquit, Pſeudo Apoſtoli, operarij doloſi, transfigurati in Apoſtolos Domini. Neque mirũ: Ipſe enim Satanas transfiguratur in Angelum lucis. Non eſt ergo magnum ſi eius quoque miniſtri iuſtitiæ, quorum finis ſecundum opera eorum. Antichriſtus enim veniens, Dei permiſſione faciet, opem ferentibus Dæmonibus plurima ſigna & prodigia mendacij, ad interitum quidem infidelium, probationem verò fidelium. Quid verò eſt nouum & alienum, ſi opem ferente Dęmone, viſionum ſigna faciet diuerſa, cùm iam etiam ſciamus, quoſdam quoque alios Magos & præſtigiatores varia feciſſe prodigia adminiculo Dęmonum? ex quibus ſunt Iamnes & Mambres qui Moyſis tempore virgas ſuas in ſerpentes, & aquam in ſanguinem mutantes, ranarum multitudinem ex aquis produxerunt, adeò vt eis repleta eſſet terra Ægypti? Rurſus autem Simon qui fuit Magus tempore Apoſtolorum, quàm multa phãtaſtica fecit ſigna? Statuas enim faciebat ambulare, & in igne voluntatus non vrebatur, in aëre volabat, & ex lapidibus panes faciebat. Serpens fiebat & in aliquas alias beſtias trãsformabatur, duas habebat facies, in aurum conuertebatur, fores clauſas aperiebat, vincla ferrea ſoluebat, in conuiuiis exhibebat ſpectra formarum omnis generis: vaſa quę erant in ędibus, faciebat videri tanquam quæ ſua ſponte mouerentur ad miniſterium, iis qui portabãt non viſis: efficiebat vt multę vmbrę eum præcederent quas dicebat eſſe animas mortuorum. Multos autem tentantes eum dicere præſtigiatorem, cum eos eſſet allocutus, & deinde conuiuij prætextu bouem ſacrificaſſet, & eos conuiuio excepiſſet, variis morbis & Dęmonibus eos ſubiecit &c. Cæſare aliquando quæſitus & territ⁹, aufugit, ſua forma alij impoſita. Similiter Iulianus quoque & Apollonius & Apuleius tempore Domitiani Imperatoris diuerſas effecerũt viſiones, quarum vna operatio fertur huiuſmodi in narrationibus de viris antiquioribus. Cum morbo peſtilentiali, Roma aliquando laboraret, & paſſim omnes interirẽt: hos Magos hortatus eſt Imperator & eius proceres, vt pereunti ciuitati opem ferrent. Dixit autem Apuleius. Ego peſtilentialem perniciem quę in tertia parte ciuitatis eſt per vagata, intra quindecim dies ſedabo. Deinde Apollonius. Ego quoque, quæ in alia tertia parte ciuitatis eſt graſſata, intra decem dies ſedabo. Reſpondens autem qui apud eos erat ſummus, & per hanc vanitatem pro pius ad Diabolum accedebat Iulianus: dixit. Intra quindecim dies tota perit ciuitas, veſtrum non expectans auxilium. Quæ autem ad me pertinet alia pars ciuitatis, ab hinc iam ceſſet vexari ab interitu peſtilentiali. Atque ita ceſſauit vexari. Deinde cum eum rogaſſet Imperator vt aliarum quoque duarum partium Ciuitatis compeſceret peſtem, protinus eas à morbo liberauit. Apollonij autem in hodiernum, vſque diem in nonnullis locis peraguntur ſacra: alia quidem ad auertandas beſtias quadrupedes & volucres quæ poſſũt homines lædere: alia autem ad ſiſtendos fluxus fluminum quæ curſu feruntur inordinato. Alia autem aduertenda alia quæ ſunt ad perniciem & interitum hominum comparata. Non ſolum autem in vita eius hæc per ipſum fecerunt Dæmones, ſed etiam poſt eius mortem ad eius monimentum manẽtes, quædam fecerunt ſigna in eius nomine, ad eos decipiendos quos Dęmon facile ſeducit & furtim pellicit ad res huiuſmodi. Quid verò diximus de magicis Manethonis operibus, qui in hac deceptione Magica tantus extitit, vt ſæpe videret Apollonium Tyaneum, vt qui non accurate tenuerit hanc experientiã artificioſam. Oportebat enim, aiebat, eum, ſicuti ego, verbo ſolo facere quæ volebat, & non quibuſdam ſacris permittere ea quæ ab ipſo dicebantur & fiebant.

In Hæretico mortuo monumento effecta ſigna & miracula. — *2. Cor. 11.* — *Antichriſtus multa faciet miracula.* — *Magi & præſtigiatores multa faciunt miracula.* — *Simon Magus multa fecit admiranda.* — *Magi Iulianus, Apollonius, Apuleius tẽpore Domitiani.* — *A Iuliano Mago peſtis repreſſa.* — *Apollonij Tyanei ſacra.* — *Manethõ Magus ei videbat Apollonium.*

Ex Sapientia.

Quis enim homo cognoſcet Dei conſilium, aut quis cogitabit quid velit Deus? Incertę enim & inſtabiles ſunt noſtræ cogitationes, & vix cõiicimus quę ſunt ſupra terram, & quæ ſunt in manibus inuenimus cum labore. Quæ autem ſunt in cœlis, quis inueſtigabit? Conſilium autem tuum, O Deus, quis cognouit niſi, tu dederis ſapientiam? *Sap. 9.*

Ex Apoſtolo.

O profunditas diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei: quam imperſcrutabilia ſunt eius iudicia, & in inueſtigabiles viæ eius! Quis enim nouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? *Rom. 11.*

Ex Cyrillo, de adoratione in ſpiritu.

Ad eam mentis leuitatẽ delapſi enim ſunt nõnulli apud Gręcos, vt exiſtiment rerum noſtrarum cognitionem ſitam eſſe non ſolum in Dęmonibus & variis, ſed etiam in volucribus per aerem volantibus. Curioſe itaque obſeruant earum volatum tam ad ortum quam ad occaſum, & ad dexteram & ad ſiniſtram, & ſi crocitans cernatur cornix, aurem arrigentes, tanquam veriſſimum aliquid expectant, & reuertuntur: lętantes nequaquam autem erubeſcunt miſeri tam venerandę Prophetiæ virtutem dedicare & adſcribere paſſeribus. Præclarum eſt autem quod ab eis dictum eſt. Per ipſas enim Dij indicant & ſignificant. Nos autem Deos non eſſe dicimus Angelos qui defecerunt, à quibus ſunt apud vos boni futurorũ cognitores. Non eſt ergo Dæmonibus adſcribenda futurorum cognitio. Nos autem eam Deo potius tribuemus, tanquam eximiam: & de cętero fraudes erunt & impoſturæ quæ per aues fiunt diuinationes, mẽtis infirmę & inſtabilis. Quę autẽ eis habetur fidẽ ipſa quoq; Scriptura conuincit, dicẽs. Non erit in Iſrael diuinans diuinationem, neque augur, nec veneficus, nec incantator, neque prodigiorum inſpector, nec vẽtri loquus, neque qui mortuos interroget. Sed neſcio quomodo quidam in hoc falluntur, illud dicentes, quod Dominum Sabaoth nominant ægros incantãtes, tanquam non ſit turpe inſtitutum iis qui id ſtudium ponunt. Videntur autem quidpiam frigidum & imbecillum referre ad fraudẽ & deceptionem rationum & Dæmoniorum quæ cum eis conuenerunt, & eorum quæ ab ipſis fiunt prodigiorum effectionis miniſtris, dant gloriã quæ Deo ſola eſt conuenientiſſima, & adulantes & adulationem recipientes. Deo enim aduerſaria & gloriæ auidiſſima eſt omnis caterua Dæmonũ. Oportet ergo

Diuinationis omne genus & maxime auguria. — *Deut. 18.* — *Incantatores Deum Sabaoth nominantes non admittendi.* — *Dęmones glorię auidiſſimi.*

Ægrotis Deum Sabaoth potius ipſi inuocēt quam incātatores ad mittāt

ergo nō ab illorū improbis ac peruerſis abduci conſilijs,ſed aufugere ab eiuſmodi malis medicis & prodigiorum effectoribus. Tu autem ſi tibi dolet aliqua pars corporis,& verè credis quod Domin⁹ Sabaoth & huiuſmodi appellationes,quas Deo qui eſt ſecundum naturam diuina attribuit ſcriptura, tuum malū tibi ſoluent,tu pro te precans,enuncia dictiones. Melius eſt enim Deo gloriā tribuere quam immundis Dæmonibus.

Iac. 5.

Memento & eius qui dicit. Infirmatur quis in vobis?acceſſat presbiteros Eccleſiæ,& orent ſuper eū, vngētes ipſum oleo in nomini Domini, & oratio fidei ſeruabit laborantem, & ſuſcitabit eum Dominus, & ſi peccata fecerit,remittentur ei.

Ex Diadoco, De perfectione ſpirituali.

Metus in morte non per acta pœnitētia. Lętitia in morte eius modi.

Si ergo, non vt oportet, egerimus pœnitentiam,& de omnibus peccatis noſtris confeſſi fuerimus,obſcurum quendam timorem in tempore exceſſus noſtri in nobis inueniemus. Oportet autem Deum amantes,orare, vt extra omnem metum tūc inueniamur. Nam qui tunc inuenitur in metu tunc eſt perſpicuum quod abibit ad tartareos principes: Si verò in dilectione Dei intenta fuerit exultans anima in tempore reſolutionis ſupra omnes tenebroſas actiones,ad Angelos pacis feſtinat & fertur cum gaudio. Quamobrem in aduentu quoque Domini cum ſanctis omnibus, qui è vita cum tali exceſſerint confidentia,rapientur. Qui autem vel breui tēpore extimeſcunt tempore mortis, relinquentur in omnium aliorum multitudine, vt qui iudicio iuſtitiæ & examinationi ſint obnoxij: vt per ignem probati iudicij,ſibi debitas hæreditatis partes recipiant conuenientes eorum actionibus. Vniuſcuiuſque enim opus quale ſit ignis probabit.

Purgatorium.

1. Cor. 3.

Ex Sancto Nilo ad Agathium.

Dęmones in morte terrēt animam, peccata exprobantes.

Verè terribile eſt mortis myſterium, quando eorum qui animam repetunt terribilis præſentia, cum continet horreſcentem ad exitum terroresque & figura terribiles,quando etiam Dæmones peccatum exprobrantes, ipſam quoque ad ſe trahunt in iniucunda & aſpectu triſtia loca, vt etiam ante tormentum,ſufficiat timor ad cruciatum,quando conſcientia conuerſa ad ſceleraque ſunt admiſſa, contremiſcit expectans dignum pro peccatis ſupplicium. Tūc enim iacet corpus ſudore madefactum, oſtendens ſigna interni laboris,& obſcurę perturbationis præbens aperta quæ videntur Indicia. Hic quomodo qui amara guſtant medicamenta,propter amaritudinem vultum contrahunt,anima ad eam quam ex viſis illic moleſtiis habuit affectionē,oculis imprimente characterem, & ex figura eius quod apparet,ſuū occultum aperiente dolorem.

Ex Dyonyſio, De iis qui Sanctè dormierunt.

Ego autem rectè noui diuina ſequens eloquia, quod datā ſibi ſortem habebit vnuſquiſque. Aduerſus ipſum enim concluſit Deus, inquit, Dominus,& referet vnuſquiſque per corpus prout ea ſunt quæ geſſit ſiue bona ſiue mala. quod autem iuſtorū quoque preces etiam in hac vita, non ſolum poſt mortem,in eos ſolum operentur qui ſacris digni ſunt precibus: diuinorum eloquiorum ſacræ nos docent traditiones. quid enim Sauli profuit Samuel? Quid populo Hebręo profuerunt Prophetic ę preces. Diuinus itaque Pontifex,eſt, vt ſacra dicunt eloquia, enuntiator Dei iuſtificationum, eſt enim Angelus ſeu nuncius Domini Dei omnipotentis. Didicit quidem certè ab eloquiis à Deo datis,quod iis qui ſanctè vixerunt,lucidiſſima & diuina vita redditur pro meritis à iuſtiſſima & diuina libra per bonitatem deſpiciente Dei clementia & benignitate quæ eis maculas,ab humana infirmitate, quandoquidem,vt diuina dicunt eloquia,nullus eſt mundus à ſordę. Hæc quidem nouit Pontifex eſſe promiſſa à veris eloquiis Petit autē vt hæc fiant,& iis qui ſanctè vixerunt ſacrę reddantur retributiones. Neque enim Pontifex enuntiator & interpres diuinę iuſtificationis ea poterit quæ non ſunt Deo iucundiſſima & chariſſima,& diuina ab eo dari promiſſa. Quamobrem hæc non ſunt promiſſa Prophanis qui dormierunt. Non ſolum quod à vatis ſeu interpretis ordine recederet,& quod inſolēter & arroganter eſſet auſurus aliquid ex iis quæ pertinent ad principem, nō motus à principe ſacri myſterij: ſed etiam quod ſanctum votum nō aſſequetur à iuſto eloquio, ipſe quoque, vt eſt conſentaneum, audiens: Petitis & non accipitis, quoniam malè petitis.

2. Cor. 1.

Preces iuſtorū quibus proſunt.

1. Reg. 19.

Iob. 15.

Verè ne an allegoricè tantum ſit Paradiſus. Queſt. 24.

Ex Epiphanio in Ancorato.

Matth. 7.

Si non eſt Paradiſus in terra, & non ſunt vera quæ ſcripta ſunt in Geneſi,ſed dicta per allegoriam,nihil erit verum eorum quæ ſequuntur, Sunt enim omnia dicta per allegoriam. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram,& omnia. Nec ſunt allegoricè dicta, ſed videntur. Et cum hominem qui eſt re vera, Deus feciſſet, poſuit eum in Paradiſo, iſque comedit ex ligno. Paradiſus autem, inquit, eſt in Edem ad Orientem. Fons autem aſcendebat ex Edē. Non dixit autem, deſcendit, ne exiſtimaremus, Edem eſſe in cœlo. Nam ſi fuiſſet in cœlo, fuiſſet eidicendum quod deſcendit ex alto. Sed fluuius, inquit, egreditur ex Edem,& diuiditur in quatuor initia. Vni nomen eſt Phyſon,qui apud Indos quidem & Æthiopes appellatur Ganges. Apud Gręcos autem vocatur Indus,& ambit vniuerſā terram Euilat paenamque & magnam Ethiopiam partes Euilęorum. Euilęos enim dicit intimos Indos, tranſit autē magnam Athiopiam, & cadit ad auſtrum & occaſum intra Gades in magnum Oceanum qui circuit totam terram. Secundus autem Geon qui et Nilus deſcendens in Æthiopiam,& tranſit paruam Æthiopiā Anubitimque ac Planemmam & Exomitim, & alluens partes Thebaidis & Ægypti, in hoc mare labitur. Si quis autem non credit, audiat Hieremiam dicentem. Quid nobis cum terra Aegypti, vt bibamus aquam Geon turbatam? Tertius autem eſt Tigris,qui labitur ex aduerſo Aſſyriorum,& diuidit partes Orientis, & terram ſubiens oritur ab Armenia per medium Cardienſium & Armeniorum, & rurſus emanat,& diuiditur in terra Aſſyriorum. Quartus autem Euphrates ſimiliter quoque terram ſubiens,aſcendit ab Armenia alluens Perſidem. Si non eſt ergo Paradiſus ſenſilis in terra, omnino neque eſt fons,neque fluuius,neque quatuor initia, neque ficus,neque lignum. Si non eſt lignum,non eſt Eua quæ ex eo comedit. Si non eſt Eua,neque Adam: Si non eſt Adam,non ſunt homines, ſed fabula eſt veritas,& ſunt omnia dicta allegoricè, vt eſt ſententia inſani Origenis.

Paradiſus eſt verè ſenſilis, nō autem allegoricè tantum.

Gen. 1.

Gen. 2.

Paradiſi qui nam ſunt fluuij & quas regiones præter fluunt.

Hiere. 2.

Ex Nemeſio Epiſcopo, De natura hominis.

Homo creatus eſt nec mortalis nec immortalis ſed in confinio vtriuſque naturę.

Hominem ſcimus ab initio neque plane factum A eſſe mortalem, neque immortslem, ſed in confinio vtriuſque naturę, vt ſi corporeas quidem ſecutus eſſet perturbationes, incideret etiam in corporales Si autem prætuliſſet bona animi, immortalitate dignus haberetur. Si enim ab initio Deus eum feciſſet mortalem, non eum morte condemnaſſet ſi peccaſſet. Mortalem enim nemo cōdemnat mortalitate. Si autem rurſus immortalem: neque opus habuiſſet corporali alimento, neque tam facile Deum pœnituiſſet: nec genitū immortalē, ſtatim feciſſet mortalem. Neque enim hoc feciſſe cernitur in Angelis qui peccarunt, ſed conuenienter ei quam ab initio habuerunt naturæ, permanſerunt immortales: peccatorum ſuorum alio accepto ſupplicio, nō morte. B

Adā cur prohibuerit ne guſtaret lignum cognitionis. Plantarū in initio mundi maximę erant virtutes. Gen. 3. Gen. 2.

Melius eſt ergo hoc modo intelligere propoſitum? aut quod conditus quidem eſt mortalis, proficiendo autem perfectus poſſet fieri immortalis, hoc eſt poteſtate immortalis: & quoniam ei non conferebat vt ante ſui perfectionem, ſuam cognoſceret naturam, prohibuit ne guſtaret lignum cognitionis? Erant enim, immo vero nunc quoque ſunt in plantis maximę virtutes: tunc autem, vt pote in initio mundi creationis, cum eſſent ſyncerę, potentiſſimam habebant operationem. Erat ergo alicuius quoque fructus, guſtatio afferens cognitionem ſuæ naturæ. Nolebat autem Deus eum ſuam cognoſcere naturā ante perfectionē, ne ſi cognouiſſet ſe multis egere, ea curaret q̄ ad vſū corporis pertinēt relinquēs curam animæ, & propter hanc cauſam prohibuit ne eſſet particeps fructus cognitionis. Cum autem non obediſſet, & ſeipſum cognouiſſet, à perfectione quidem excidit, eorum autem quæ ad corporis vſum pertinent, fuit egenus. Statim exquiſiuit tegumentum Dicit enim ſcriptura. Cognouit quòd eſſet nudus Prius autem eum fecit in ecſtaſi& ſui ignoratione Cum ergo excidiſſet à perfectione, ſimiliter etiam excidit ab immortalitate quam poſtea eſt accepturus gratia eius qui ipſum creauit. Poſtquam autem excidit, carnium quoque vſus eſt ei conceſſus. Prius enim iuſſit eum eſſe contentum iis folis quæ naſcuntur è terra, ea enim erant in Paradiſo. Deſperata autem perfectione propter fructus eſum, deinceps eſt ei conceſſum vt frueretur.

Cibo & potu opus hominis.

Nam opus quidem fuit homini cibo & potu propter exinanitiones & diſperſiones. Exinanitur enim animal per labores & manifeſtos & non manifeſtos. Neceſſe eſt ergo vt vel exinanitis ęqualia rurſus referantur, vel diſſoluatur animal propter ingredientium defectū. Cum ſint autem ſicca & humida& ſpiritus, quę exinaniuntur: neceſſe eſt vt ſicco & humido alimento egeat animal & ſpiritu. Eſt autem nobis alimentum & potus per elementa ex quibus ſumus compoſiti. E Vnumquodque enim alitur eo quod eſt proprium & ſimile, curatur autem contrario

Senſibus ſuperat homo omnia animalia, maximè autem tactu.

Quoniam autē non ſolum propter decorem, ſed etiam propter optimam ſentiendi facultatem quæ maximè eſt in tactu, omnia animantia ſuperat homo, nobis non oppoſuit neque craſſam pellem neque pilos ſicut animantibus. Senſu autem neceſſario opus habuimus & propter aëris inęqualitatem, & propter damna ac nocumenta quę afferunt animalia. Propter intēperiem autem & qualitatum mutationem, & ſenſū datum corpori, opus habuimus medicis & curatione. Nam ſi nobis non adeſſet ſenſus, non doleremus neque curationes: opus haberemus non dolent & interiiſſemus quidem in mali ignorationem non A medentes ęgritudini:

Cur beſtię homini non pareant, nempe propter peccatum. Daniel cur non laſus à leonibus & Paul᷒ à vipera.

Nam olim nihil his opus habebat, neque vlla ex feris auſa eſſet lędere hominē: ſed ei omnia ſeruiebant erantque ſubiecta & obnoxia quandiu ſuis imperabat animi perturbationibus& quæ ei inerat mageſtati rationis. Nō imperans autem ſuis animi perturbationibus, ſed ab eis ſuperatus: iure quoque fuit ſuperatus à rationis expertibus animantibus. Nam ſimul cum peccato, ingreſſa eſt etiam quę ab eis affertur noxia. Quod autē hoc ſit verum, nos docent qui vitam egerunt optimam, & ab eis minimè ſunt lęſi, vt Daniel à Leonibus, & Paulus à vipera. Quis ergo pro dignitate admiratus fuerit dignitatem huius animalis quod in B ſe colligat mortalia cum immortalibus, & coniungit ratione prædita cum rationis expertibus, quod in ſua natura fert imaginem vniuerſę creaturę? Quamobrem dictus eſt μικρὸς κόσμος, id eſt paruus mundus, Tanto autem honore curaque & prouidentia à Deo dignus eſt habitus, vt propter eum ſint præſentia & futura, Deus quę homo factus ſit vt Dei ſit filius, ſit rex cœlorum, factus ad Dei imaginem & ſimilitudinem, ſimul degat cum Chriſto, præſideat vniuerſo principatui & poteſtati. Quis autem poteſt effari dotes quibus exuperat? Nam maria traiicit, cœli ingreditur contemplationem, aſtrorum conſiderat motus interualla & menſuras. Fruitur terra& C mari, feras & cete deſpicit, in vniuerſa ſcientia& arte rectè ſe gerit, extra fines per literas cū quibus vult loquitur familiariter, à corpore nihil verit᷒ prædicit futura. Omnibus imperat, omnibus dominatur, omnibus fruitur, ab omnibus tanquam à Satellitibus ſtipatur. Angelorum præſidio cuſtoditur, cum Deo loquitur, Dæmonibus imperat, rerū quæ ſunt ſcrutatur naturam, Deum curioſè ſcrutatur, Dei eſt dom᷒ & templum, & hæres eius hæreditatis. *1. Cor. 3.*

Quomodo ſit intelligendum. Cum vidiſſent filij Dei filias hominum. Gen, 6. Quęſt. 25.

Enos Deus fuit cognominatus.

Diuinus Enos, qui à Seth genitus ſperauit, inquit, inuocare nomen Domini, hoc eſt, dici Deus apud D alterum. Quoniam enim erat omni virtute ornatus, ipſum Deum nominabant quidem, vtique ex probis, ſummo honore eum coronare ſtatuentes. Admirantes enim, vt dixi iuſtitiæ quæ ei inerat magnitudinē, Deū protinus eū nominabant, viri virtuti exiſtimantes maximè conuenire cognomen. Huius ergo qui Deus cognominabatur, filij, cum vidiſſēt hominum filias, hoc eſt eorum qui orti erant ex Cain, eas ſibi acceperunt in vxores, quod prius erat prohibitum. Symmachus autem pro filij Dei, reddidit, filij Deorum & potentum. *Gen. 6.* Scimus autem quod quędam exemplaria habent aperte. Cum autem vidiſſent Angeli Dei filias hominum. Deinde conferunt E & conuertunt nonnulli carnalis libidinis crimina in Angelos qui lapſi ſunt. Quomodo autem non affine fuerit ſtultitiæ, dicere carnalia amare ſpiritus qui ſunt carne ſuperiores & eminentior es? Quemnam ad hæc motum habentes naturalem, aut quanam lege carnis eos irritante? Melius eſt ergo vt legamus. Cum vidiſſent filij Dei filias hominum: et dedecore non afficiamus naturam Angelorum.

Si omnia quę fecit De᷒ ſunt valde bona, quomodo dicit poſtea de mundis & immundis animalibus. Quęſt. 26.

Deus quidem fecit omnia valde bona: ab hominum autem auaritia & intemperantia, aſſumpta ad id quod non ſunt nata, nō ſunt bona. Iam enim cum multi *Leuit. 10. Luc. 11. Rom. 14.*

multi ex poſteriorib⁹ hominib⁹ indiſcriminatim co
medere aggrederẽtur, & eius quod lędit auxiſſent cu
piditatem neceſſario induxit Dei prouidentia, mun
dorum & immundorum diſcrimen. Non nulla enim
ex animálibus terreſtribus & aquatilibus, quæ copio
ſius habent vitus, omnino prohibuit. Sic ergo om-
nia ſuo tempore bona, & ad aliquem vſum homini
vtilia, adeo vt ex venenatis ſerpentibus confician-
tur ad curandum medicamenta. Dicit enim Sirach,
Omnia Dei opera ſunt bona, & omnẽ vſũ ſuo tẽpo
re ſupeditant, neq; licet dicere, hoc illo eſt peius.
Omnia enim probabuntur in tẽpore: & Dominus
ex terra creauit medicamenta, & vir prudẽs non of-
fendetur eis.

Munda animantia cur ſeparata ab immundis.

Ex Baſilio in regulis.

Ab egregiis autem continentibus, ad præclaram
eorum quæſtionem, Cur nos quoque omnia non
comedimus: illud dicatur, quod noſtra quoque ex-
crementa abhorremus. Nã quod ad dignitatẽ quidẽ
attinet, carnes nobis ſunt olera agri: quod attinet au
tem ad ea quę conferunt diſcernenda, ſeparamus Ita
etiã in carnibus diſcernimus noxiũ ab vtili. Nã olus
quoq; eſt cicuta, quomodo vulturis caro eſt caro.
Sed neque qui ſapit, comederit hyoſciamũ, neque at
tigerit niſi magna vrgeat neceſſitas. Sic qui come-
derit, non iniquè ſe geſſit.

Cur à cibis nonnullis abſtineamus.

Cur Deus iuſſerit Abraham vt ſacrificaret iuuencam triennem, & capram trimam, & arietem triennem, & turturem & columbam. *Quæſt.* 23.

Hæc erant enigmata eo tũ quæ generi eius erant euẽ
tura: Hac enim de cauſa iuſſit. Poſt ſacrificia itaque
ſubiunxit: Cognoſcens cognoſces quod inquilinum
erit ſemen tuum in terra aliena: & infert, Quarta au
tem generatione huc reuertentur: propterea iuſſit
ſacrificari tria ex quadrupedibus, & vnumquodque
trienne, ad oſtendendas tres generationes quibus
inquilini fuerũt in Ægypto. Turtur autem ſignifica-
nit illam generationem quæ fuit auulſa & egreſſa ex
Ægypto: fixit autem tabernacula in deſerto, hæc enĩ
auis delectatur ſolitudine. Columba autem aliam ſi
gnificabat generationem, quę terrã accipiebat pro-
miſſã: eſt enim animal manſuetũ, & lubẽter verſans in
ędibus. Vnde hęc quidem non diuiſit, vt quæ innue
rent ſeruitutẽ. Quadrupedia autem diuiſit, quoniã
ſignificabant afflictionem quã paſſi ſunt in Ægypto.
Quæ autem aduentabant aues ad bifariam ſectas par
tes, & quas à ſacrificiis abigebat Abrahã: tacite pręſi
gnificabãt cruentam mentem Ægyptiorum quam
effecit Deus irritam, quæ Abrahamo fecerat confir-
mans promiſſa. Aues abegit Abraham: Sic memoria
Abrahami puniit Aegyptios. Quod autem circa So-
lis occaſum viſus ſit clibanus fumans, & ignis lam-
pades: ſignificabat quidem & quod ſuſcepta eſſent
ſacrificia. Præſignificabat autem & qui in fine prædi
cti temporis futurus erat, Dei aduentum. Per ignem
enim apparuit & Moyſi, & poſt hæc vniuerſo po-
pulo.

Quare iuſſit eum circuncidi. *Quæſt.* 28.

Cum de incolatu prius dixiſſet, pietati quandã ex
cogitat cuſtodiam ne cum impiis commixti corrum
perent ſui generis nobilitatem. Vnde cùm in deſer-
to verſari eſſent quadraginta annos, ſupervacaneã
exiſtimarunt circuncisionem, vt qui eſſent ſeparati à
gentibus, & per ſe vitam agerent. Quando autem
deducti ſunt in terram promiſſam, tunc rurſus Deus
imperauit Ieſu, vt omnes circunciderent, & ſic terræ

Circunciſio à Deo pręcepta, vt ſepararentur Hebręi ab alienigenis

traderet dominium, erant enim alienigenis futuri
A propinqui. Quamobrem, neceſſario opus habebant
ſignaculo quod eos ſepararet ab alienigenis. Quod
ſi Iudęi ſibi placent & gloriantur de circunciſione,
diſcant quod non ſolum Abraham fuit Circunciſus,
ſed etiam Iſmael ſemi ſcruus, vernęque dominati &
ſerui empti, & Idumęi, & qui nati ſunt ex Cethura.
Didicerunt autem ab Iſmaelitis & Aegyptiis, circũ-
cidi. Non iuſtos ergo facit circuncisio. Iſti enim om
nes à ſcriptura accuſantur tanquam impij: ſed fides
& virtus quæ ornarunt & honeſtarunt Abrahamũ.

Circunciſio nõ facit iuſtos, ſed fides & virtus.

Ex ſancto Epiphanio in Panariis.

Circũciſio quidem data eſt propter incolatum. In
colatus autẽ fuit definitus propter Abrahami dubi-
B tationẽ. Cum enim iuſtus Deo dixiſſet in dubitatio
ne, In quo cognoſcam quod futurus ſum hęres ter-
ræ Hanc, inquit, ipſi Deus ſume iuuencam triẽnem,
& quę ſequuntur. Et circa occaſum Solis cum vidit
lampades ignis & clibanum, ſubiungit per increpa-
tionem Deus, dicens, Inquilinum erit ſemen tuum
in terra aliena quadringentos annos.

Circũciſio data eſt propter incolatum.

Quomodo ſit intelligendum, Ego indurabo cor Pharaonis. *Quæſtio.* 29. *Exo.* 8.

Deo erat facile poſt inobedientiam, ei omnino af-
ferre interitum: ſed ineffabili vſus lenitate, ei me-
diocrem intulit caſtigationem: ea autem reddebat
cor eius durum & reſiſtens. Quomodo enim Sol ca
C loris operatione ceram quidem mollit, lutum autẽ
indurat ita etiam Dei lenitate, alij quidam homines
molliuntur: alij verò indurantur. Quoniam verò
non omnes credunt vitæ futuræ, quoſdam quidem
malos Deus hic caſtigat, pios verò honorat. ea de
cauſa Apoſtolus quidem quoſdam nominauit, vaſa
irę: quoſdam autem vaſa miſericordiæ, quoniam
per illos quidem manifeſtum eſt Deum iuſtè pu-
nire: per hos autem, Athletarum virtutis curam ge-
rere, eiſque prouidere. Quomodo enim medici eos
qui morbo laborãt incurabili, ſecant multis pręſen-
tibus, medicinę modum docentes diſcipulos: Ita
etiam Deus Pharaonem, propter inobedientiam &
D cordis duritiem ſubiecit omne genus tormentis, ad
reliquorum caſtigationem. Dicit enim parœmiaſtes,
Dum malus flagellatur, inſipiens fit callidior. Calli-
dus autẽ cũ viderit malum valde puniri, ipſe erudi-
tur: Inſipientes autem prætereuntes damno afficiun
tur, & cadentibus impiis terrore afficiuntur iuſti.
Nemo autem exiſtimet Pharaonem à Deo eò eſſe
deductũ vt nõ ſentiret quę gerebantur. Sed dilatio fla
gellorum eſt nonnunquam cauſa vt callum contra-
hat animus. Quando enim ei infligebat plagas, pro-
mittebat dimittere populum. Quando autem ei re-
mittebat tormenta, indurabatur. Dicit enim, Vidẽs
autem Pharao quod ſit refrigeratio, aggrauabat cor
E ſuum, & non audiuit quę Deus fuit locutus.

Lenitas Dei alios indurat, alios mollit.

Vaſa iræ et vaſa miſericordię quęnam ſint.

Pharao punitur ad cęterorũ caſtigationem.

Dilatio pœnę facit vt callũ contrahat animus.

Exod. 8.

Ex Chryſoſtomo, Ad Stagyrium.

Quomodo enim in reis & ſceleratis, multos qui-
dem in carcerẽ mittit Iudex, vt etiam illic è vita ſæ-
excedant. Quãdo autẽ aliquos, propter multos vult
admonere: vno aut duobus ex illis, acceptis & in tri
bunali collocatis, omnibus circumſiſtentibus, eos
iubet abduci ad ſuppliciũ capitis. Neq; omnib⁹ ei op⁹
eſt ad terrorẽ reliquorũ malorũ. Ita etiã Deo nõ om-
nib⁹ opus eſt ſceleratis quãdo nos vult admonere &
caſtigare: ſed nõnullos ex eis accipiẽs, quos nouit
nõ poſſe corrigi, oſtẽdit in eos ſuã potẽtiã: & itã, ex
eo multa rectè gerens. Nã & malos ſic hortatur ad

mutandum ſi voluit ſuam improbitatem: & bonos reddit promptiores & animo alacriores.

Quomodo Iob execratur diem in quo natus eſt.

Queſtio. 30.

Gratię eſt precipuũ, rectè ſe gerere in Deũ et proximũ.

Cum eſſet Iob iuſtus in quem nulla cadebat reprehenſio, quę erant gratię rectè geſſit ante gratiá. Quod autem eſt gratiæ eximium, eſt, id quod rectè gerit charitas in Deum & proximum. Cum ergo non ſolum ſui curam gereret, ſed etiam caueret ac prouideret ne proximi eo decertante & in laboribus ſe fortiter gerente offenderentur qui eius nouerant pietatem, & quæ non fas erat dicerent aut cogitarét, & propter ipſum peccato eſſent obnoxij: aut enim Deum eſſe iniuſtum exiſtimabant, aut iuſti vitam ſincere non ſuſcipientes, non tantum accipiebant vtilitatis quantum damni, ſicut etiam eius amici paulo poſt eum condemnarunt, dicentes: Patum es flagellatus ſi peccatorũ tuorum habeatur ratio: & prius, Num vitium tuum eſt multum, innumerabilia autem ſunt peccata tua? Hoc cum præſciuiſſet iuſtus tãquã Dei Propheta, lamentabatur. Quod autem hoc ſit verum, attende quod neque propter facultarum ſuarum ablationem, neque propter filiorum interemptionem, neque propter corporis plagam & afflictionem, tale quid eſt elocutus, ſed accepit omnia cum gratiarum actione. Quando autem ad eum acceſſerunt amici, & eum procul vidétes non cognouerunt, & exclamátes voce magna fleuerunt, vnuſquiſque veſtem ſuam rumpentes, & terram oſculati ei aſſederunt dies ſeptem & noctes ſeptem, & nemo eorum eſt locutus, videbant enim plagam eſſe valde grauem, tunc inquit: Iob aperuit os ſuum, & diem ſuum eſt execratus. Mentis itaque eorum in alteram partem propenſioné & læſioné ſuſpectã habens, iuſtus lamentabatur. Solent eñ iuſti, aliorũ, tãquã ſuas deflere calamitates. Quomodo etiá Hieremias propter populi iniquitaté, & tépli euerſionem execratus eſt ſimul ſuum natalé, & dié in quo natus produt in lucé. Si hic auté nó ferebat labores & afflictiones quæ ex aliorũ cõſtabát iniquitate, nó multo magis, patiétiſſim° Iob, iure ęgre ferebat quod propter eum quidé ſupplantabatur, & propterea eũ tedebat viuere, vt qui aliis inuétus eſſet cauſa peccati. Quid verò, & quæ videtur execratio? Dies ille, inquit, non veniat in numerum mé ſiũ, neque requirat eũ Dominus: ſuperne obſcurentur aſtra illius noctis. Execrantur autem ré quæ nó conſiſtit, ſed dié & nocté præteritá. Quomodo eñ fieri poteſt vt quæ fuerunt & preterierũt, rurſus fiát: & dies ille & nox illa reuertatur: De aſtris auté tacitè ſignificat nouorũ ſeculorum in melius futuram mutationem in conſummatione. Sicut dicit Dauid. In initio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli Ipſi peribunt, tu autem permanebis. Et Apoſtolus: Eſcę ventri, & venter eſcis: Deus autem & eas & hunc abolebit: quę in melius futura eſt mutationem, nominantes interitũ & abolitioné. Etenim in die conſummationis Sol & Luna obſcurabuntur, vt dicit Propheta, & ſtellę abſcódent lucé ſuá. Ná, quod non ex deſperatione nec ex puſillanimitate illa loqueretur, audi eũ dicenté Deo. Expectabo te donec rurſus factus fuero, & dabis mihi tépus in quo meminero tui. Et rurſus, Scio ego quod iuſtus apparebo. Quis enim eſt qui mecum ſit litigatur' in iudicio? Non ergo tanquã angeretur aut animũ deſponderet, ſed tanquã aliorũ dãnũ habens ſuſpectũ, hęc dicebat, quæ nec in peccatũ quidem ſũt ei omnino reputata: Dicit eñ, In iis omnibus quæ ei acciderunt ne in labiis quidé ſuis peccauit Iob contra Deũ, & non dedit Deo inſipientiá. Eius auté amici hęc non intelligentes, & eum condénantes: à Deo immiſſam iram erant attracturi, niſi cito iuſtus Deũ eis reddidiſſet placatum & propitiũ, & hoc eis remiſiſſet peccatũ. Dicit enim eis Deus. Niſi eñ propter ſeruũ meũ Iob, vos perdidiſſem. Non eñ locuti eſtis verũ aduerſus ſeruum meum Iob. *Ex Cyrillo Alexandrino, in Commentario in Iob de tempore eius plaga.* Ex temporibus vitę iuſti Iob quę dicit ſcriptura, népe quod poſt plagá vixerit 170 annos: omnes autem annos vixerit ducétos quadraginta octo, licet exactè conjectare, quod ipſe ſeptem annos egerit in tentatione, ſeptuaginta annos natus in initio tentationis, adeo vt tandem ſimul fuerint octoginta quinque anni quos Deus ei duplicauit, pręter alia bona quæ ei dedit, in duplum quoque ei vita reddita, vel potius præbita. Non enim qui omnia in duplùm ei dedit Dominus, vitam eis meliorem mutilam mancamque feciſſet. Dicit enim. Dominus benedixit extrema Iob quá priora, & dedit ei duplicata quę prius erant, Vt ergo conueniat omnis numerus annorum, auferamus ſeptem, ex octoginta quinque, tentationis, ita vt illi remancát. 78. quibus cõiuncti 170. qui fuerunt poſt tentationé, efficiunt omnes annos vitę eius ducétos quadraginta octo. Cogitem° ergo Dei benignitaté qui etiá duplicauit ſepté annos tentationis, quos noluit cónumerare in tépore vitę ei°, quoniá in annos vitę non cõputauit tempus plagę. Quodámodo eñ ne tépus quidé illud vixit in hac vita. Quamobré in melioré hãc vitá ipſũ cóputauit ne°.

Iob. 22. *Iſti aliorũ cala mitates deflent tã quã ſuas.* *Hier. 20.* *Iob. 3.* *Pſal. 101* *1. Cor. 6.* *Iob. 14.* *Iob. 2.* *Iob. 42.* *Quot annos vixerit.* *Iob. 1.*

Quomodo ſteterit Diabolus corã Deo cũ Angelis.

Queſt. 31.

Diabolus ſtare dicitur coram Deo quando fungitur impoſito ei miniſterio.

Non ſtetit in cœlis, non erat enim dignus. Sed quoniá omnia implet Deus, & eſt vbique: ſtetit adhuc ſuper terram in ſuo ordine & miniſterio, in quo fuit collocatus vt Deo miniſtraret & eius. Nam in quibuſdã rebus quæ ad caſtigandũ & humiliandũ à Deo nobis inſerũtur ex eius ira, collocatus eſt Diabolus ad parendum iuſſui Domini, cum malis ſuis Angelis, vt diuinę oſtédũt ſcripturę. Emiſit enim, inquit, in eos irá furoris ſui furoré & irá, emiſſioné per Angelos malos. &, Spiritus Domini receſſit à Saule, & ſuffocabat eum ſpiritus malus à Domino & Apoſtolus, Quos tradidi Satanę vt diſcant nó blaſphemare. Dictam ergo Diaboli ſtationé corã Domino, accipere oportet pro miniſterio in quo collocatus fuit à Domino, ad Deo miniſtrandũ. Sicut etiá de eo dicit alias. Viuit Dominus, cui adſto corá ipſo hodie: ſtatum appellans miniſteriũ quo miniſtrabat Domino. Quod autem etiam Dei miniſtri dicuntur homines qui propter peccata noſtra bellum gerũt, audi quid dicat Ezechiel de Nabuchodonozor. Hæc dicit Dominus. Ecce ego dedi Nabuchodonozor Regi Babylonis terram Ægypti, & capiet eius multitudinem, & ſpoliabit ſpolia eius, & paſcet paſcua eius, & erit merces potentiæ eius pro miniſterio quo functus eſt aduerſus Tyrum. Dedi ei terram Ægypti pro iis quæ fecit mihi. Rurſus verba quæ à Dei perſona dicta ſunt Diabolo, non proprie intelliguntur verba quæ locutus eſt Dominus aduerſario, aut quæ ipſe locutus eſt Domino: ſed res ipſæ quas Deus conceſſit Diabolo agere aduerſus homines, accipiuntur pro verbis & vocibus,

Pſal. 77. *1. Reg. 6. & 18.* *1. Cor. 5.* *3. Reg. 17.* *Status miniſteriũ quo miniſtratur Domino.* *Verba Dei accipiũtur pro rebus ipſis quas vel facit vel permiſit Deus.*

Ex

Ex Maximo Confeſſore. De dubiis.

Diabolus quomodo Dei ſeruus, Hiere. 25.

Si Rex Babylonis allegoricè accipitur pro Diabolo, quomodo Deus per Hieremiam Prophetam eum appellat ſeruum, dicens. Ego dedi omnem terram Nabuchodonozor Regi Babylonis ſeruo meo, & beſtias agri dedi vt ſeruirent ipſi?

Diabolus eſt et Dei inimicus, & vltor.

Diabolus & eſt Dei inimicus, & vltor. Inimicus quidem tanquam odio habens, videtur quodammodo exitioſam in nos habere charitatem, modis voluntariarum animi affectionum, per voluptatem perſuadens noſtro libero arbitrio externis bonis præferre temporalia, per quæ ſuffurãs totum noſtri aoimi deſiderium, nos omnino abducit à Dei charitate: voluntarie faciens hoſtes noſtri creatoris. Vltor autem eſt acvindea, quando aperto ſuo in nos odio, vt qui propter peccatum ei iam ſimus obooxij, à oobis pœnas exigit. Nihil eſt enim æque gratum Diabolo, atque homo qui punitur. Quod cum ei fuerit permiſſum, denſas & ſibi inuicem ſuccedentes inuoluntariorum malorum eacogitans inflictiones, inſtar procellę crudeliter in noſtra inuehitur, Dei permiſſu accepta poteſtate: non diuinum quidem iuſſũ voleos adimplere, ſed ſui in nos odij cupiens alere affectionem, vt grauium calamitatum magno pondere propter victoriam à ſpe diuina lapſus aoimus, ſuas frangat vires pro admooitione, impietatis cauſam ſibi procreans, grauia mala quæ ſibi infliguntur. Deus enim cùm ſit boous, & nolit voluptatem quæ mentem abſtrahit a Dei charitate, perfecte eatêdere ſemen ooſtri vitij, concedit Diabolo vt labores & cruciatus nobis inferat. Tanquam ergo qui ex permiſſione peccatores puniat, Diabolus Dei vocatus eſt ſeruos. Æquum enim eſt vt à Diabolo puniantur qui malas voluntariorum peccatorum ſuggeſtiones lubeoter ſuſceperunt. Sic ergo voluptatem quidem ſeminat Dęmon per voluntarias animi affectiones: dolorem autẽ ioducit per inuoluntarias. Beſtię autẽ quas dat Deus Regi Babyloois, ſunt Dęmones. Vnuſquiſque enim, prout eſt illi intrinſecus innatum, miniſterio ſuo fungitur ad hãc vel illam inducendam tentationem. Alius enim aliud efficit vitium: & alius alio planè eſt nequior & ſceleratior, & ad vitiũ aptior. Abſque diuina autem permiſſione in nulla poſſunt Dęmones eſſe adminiſtri malorum principi Diabolo. Sed ſicut oouit Deus, cum ſua henignitate & bona prudeotia, concedit Diabolo per ſuos adminiſtros propter peccata noſtra diuerſos ioferre cruciatus. Idque aperte oſtẽdit ſcriptura dicens de Iob, Diabolũ ooo potuiſſe omnino ad Iob accedere abſque diuina conçeceſſi.

Diabolus in nobis et voluntatem ſeminat et dolorem.

Dæmones non ſunt adminiſtri malorum abſque Dei permiſsione.

Ex Chryſoſtomo in Matthaeum

Vnus eſt Dominus noſter & ſolus formidãdus.

Per boc aotẽ quod dixit Dominus, ſed libera nos à malo. Quoniã eotũ eſt regnũ & potentia & gloria, nobis in memoriã reuocat quis nobis dominetor, & quod ſit omnibus poteotior, & quod nullom oporteat pręter ipſum formidare. conoenienter ei qoi dicit. Fili honora Dominũ, & valebis viribus: Præter ipſum alium ne timeas. Nam ille quoque in nos bellum gerit, eſt ei ſubiectus, etiam ſi videatur eſſe contrarius. Deo interim concedente. Nam ipſe quoque eſt ex ſeruis, iiſque valde vilibus & abiectis, & qoi offenderunt. Neqoe auſus eſt vllum aggredi ea conſeruis, niſi prius à ſuperis accepta poteſtate, & ſicut io Iob. Et quid dico conſeruos? Ne porcos quidem auſus eſt inuadere donec fuit ei permiſſum, ſicut nec

Prou. 7.

Diabolus eſt abiectiſſim⁹ Dei ſeruus.

Diabolus nil poteſt niſi Deo permittente.

ſobi armenta & greges.

Quomodo cum Deus permiſiſſet Balaamo vt proficiſceretur ad Balaac, eum prohibet per Angelum.

Quæſtio. 32.

Num. 22

Cum Balaac Rex Moabitarum accerſiuiſſet Balaam, vt cum veniſſet, eacraretur Iſrael: iis qui ad ipſam venerant dixit quæ Deus ei fuerat locutus: nempe, Non proficiſceris, oeqite eaectaberis. Non perſuaſus autem Balaac, perrexit accerſere, ratus ſe donorum promiſſiooe Balaam corrupturum & futurum vt illius inſtituto & ſcopo Deus annueret. Tunc ergo Balaam, cum oporteret eos qui redierãt amandare, vtpote quod Deus ei ſemel vetaſſet & interdixiſſet, rurſus ea eo ſciſcitabatur. Indignatus ergo Deus non amplius ei reſpondet ſicut prius, ſed dicit: Surge & eos ſequere. Quod ſæpe ſolet etiã fieri medicis, qui nonnunquam quidem iubent abſtinere à cibis noxiis: cum autem ad eos propenſi ſunt ęgroti, & quodammodo vim afferunt medico vt eis permittat ſumere, tunc medicus vt qui ſemel non ſit auditus, iraſcens permittit: Scit enim eos nolle corrigi. Hoc autem faciebat Deus, ſimul quidem & vt ita dicam, iraſcens, & ſimul voleos oſtẽdere quod etiam ſi abierit, oon poteſt, quod vult facere, & populum execrari. Et quam vim, inquit, habebat, vatis execratio, quod D:⁹ prohibuerit ne execraretur? Nullam quideoi vim habebat: falſa enim tenebatur opinione. Sed quoniam populus continenter ·oique agens, ſuſtinebat plagas a Deo immiſſas: ad illorum imbecillitatem hæc diſpẽſauit. Nam ne à Deo caſtigati, exiſtimarent ſe per Vatis execrationem incidiſſe in calamitates, non ſiuit Vatem vti eaecrationibus, iniquorum amputans occaſionem. Sed ille quidem verum Deum non ſciſcitabatur: ei aotem reſpondit noo qui ab ipſo vocabatur, ſed qui ab ipſo ignorabatur. Nam ſæpe quidem venit Deus etiã ad impios non propter ipſos ſanctos, ſicut ad Labã propter Iacobum, & ad Pharaonem, propter Ioſephum & ad Nabuchodonoſor propter Danielem, & ad buoc ipſum propter Iſraelem. Miſit itaque paulo poſt ad Balaam, Angelũ cum rhomphęa, ſubindicans futurum vt paulo poſt et ipſe & Balaac interimeretur. Iſte enim fuit autor ſcelerati illius conſilij, per quod ceciderunt vno die aaiiis millia, quando fuerũt initiati Beelphegor, cum mulieres Madianitæ apparuiſſent in caſtris, & eos pelleaiſſent ad libidinem, ipſius conſilio. Dicit enim: Et Balaam filiũ Beor occiderunt in bello Madian cum vulneratis: & adduxerunt ſpolia, & iratus eſt Moyſes dicẽs. Cur viuas cę…ſtis omnes fœminas? Ipſæ enim filiis Iſrael fuerunt ſcandalum ſecundum verbum Balaam vt deficerent & deſpicerent verbum Dei propter Beelphegor, & fuit hæc plaga.

Deus permittit quandoque mala, vt medicus cui non pa[re]t ęgrot⁹.

Deus venit etiam ad impios propter ſanctos.

Num. 31

Quomodo ſeruetur iuſtitia dum filij puniuntur pro patribus? Quæſtio. 32.

Exod. 20

Tanquam qui filios amarent, & curarent vt filiorum magnam haberent multitudinem, minis terret, & dicit: Reddens peccata patrũ in filios, ad tertiam & quartam generationem iis qui me oderont, & faciens miſericordiam in mille millia iis qui me diligunt & cũſtodiunt mandata mea. Quod autem ſit impium nudum attendere præceptum, ipſe Deus docet legem ferens contrariam. Non morientur, inquit, patres pro filiis, neq; filij pro patribus ſed vnuſquiſq; in ſuo peccato morietur, & dicit per

Exod. 20

Pro peccato ſuo ſolum punitur quilibet.

Deu. 24.

Ezech. 18

Ezechielem. Quæ vobis eſt hæc parabola dicentiū, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filio- A rū obſtupuerūt? Quoniam omnes animæ meę ſunt, anima quæ peccauerit ipſa morietur.

Quod ſine peccato eſt non punitur.

Ex Conſtitutionibus Apoſtolicis.

Vnuſquiſque pro ſeipſo reſpondebit, & non perdet Deus ſimul iuſtum cum iniuſto. Nam apud ipſum quod ſine peccato eſt, nō punitur. Neque enim Noe diluuio obruit. Neq; lot cōbuſſit. Neque Raab ſimul perdidit. Si quis autē velit ſcire ea etiam quæ in nobis facta ſunt. Iudas nobiſcum accepit ſortē miniſterij quā nos: & Simon Magus accepit ſignaculū quod eſt in Domino. Sed vterque eorum effect⁹ mutus, ille quidē fuit ſtrangulatus: hic verò præter naturā volans fuit cōtritus. Et in arca erant Noe & eius B filij: Sed inuentus malus ſolus Cham ex filiis fuit punitus. Quod ſi patres non puniuntur pro filiis, neq; filij pro patribus, eſt perſpicuum quod neque vxores pro maritis, neque ſerui pro Dominis: neque cognati pro cognatis: neque amici, neque iuſti pro iniuſtis, ſed ab vno quoque de ſuo facto exigetur ratio. Neque enim Noe pro mundo dedit pœnas. Neque lot fuit exuſtus pro Sodomis. Neque Raab fuit occiſa pro Hierichuntinis. Neque Iſrael fuit ſubmerſus pro Aegyptiis, neque enim ſimul condēnat cohabitatio, ſed mentis conſenſus. Non ergo morietur alius pro alio: ſed ſuorum peccatorum catenis, cōſtringitur vnuſquiſque. Et ecce homo & eius opus C coram ipſo: & iuſtitia eius ſuper ipſum erit, Secundū viā veſtrā iudicabo vos dom⁹ Iſrael, dicit Dominus.

Pro peccato ſolum ſuo punitur quilibet.

Ezech. 7.

Quomodo eſt intelligendum illud, Non dedit vobis Dominus Deus cor ad ſciendum, & oculos ad videndū, et aures ad audiendum vſque adhuc diem. Queſt. 34.

Deut. 29.

Sicut illud, Tradidit illos Deus in reprobum, ſenſum, & in paſſiones ignominię, & indurauit Deus cor Pharaonis. &, Decepiſti nos Domine à via tua. Indurasti corda noſtra. &, Decepiſti nos Domine. & decepti ſumus: & quæ ſunt huiuſmodi, in quibus exactus & accuratus ſenſus non oſtendit quod à Deo aliquid abſurdi ingeneretur humanę naturę: ſed reprehēdit liberū arbitriū, quod bonū quidē & Dei D donū datū eſt naturę, per conſilij autem ægeſtatē effectum eſt nobis facultas propenſionis ad contrariū. Tale eſt illud, Diſtractionem malam dedit Deus hominib⁹, propterea quod bonum Dei donū, nēpe voluntarius liberi arbitrij motus, aberranti hominū electioni factus eſt inſtrumentū ad peccatū & diſtractionem animę, vt quę à ſublimibus & pręclaris diſtracta ſit ad patibiles motus animę. His ſimile eſt illud quoque quod dictū eſt ab Eſaia & Ioanne Euāgeliſta. Occęcauit eorum oculos, & obdurauit cor eorū, & illud Apoſtoli, Deus huius ſęculi occęcauit ſenſus infideliū. Nam homines qui Deo non crediderunt, ij occęcātur, ne intelligentes deſpiciant. Ser E uus em̄, inquit, qui cognouit & non fecit, vapulabit multis. Qui autē non cognouit, fecit autē: vapulabit paucis. Parcēs ergo Deus occęcat mentes infideliū, & tanquā bonus. et hoc dicit, Si non credideritis, nō intelligetis, Quamobrem dicit Dauid: Non cognouerunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Cæterū humanis ſermonibus ſæpe vtitur ſcriptura, vt quæ ſint notiores. Solēt em̄ quidā dicere diſcipulis & miniſtris, eos reprehendentes: Occęcauit Deus cor tuū. Hoc modo quoq; loquendi hic vſa, per verba conſueta arguit eorū amentiam.

Liberum arbitrium quod bonum eſt. propenſū eſt ad malum.

Iſai. 6. *2. Cor. 4.* *Luc. 12.* *Iſa. 8.* *Io. 12.* *Pſal. 71.*

Indurare cor & excęcare quid ſignificat.

Quamnam ob cauſā propter paruū delictū iuſſus fuit Moyſes procul videre terram, prohibitus eſt autem ne A populum introduceret. Queſt. 35.

Per hoc nos docet Deus, quod ab iis qui ſunt in virtute perfecti Deus exigit perfectionē, & in alios homines qui magna admittunt ſcelera lenis & clemēs, ſanctis non dat hanc veniā. Hoc etiam dixit quidā ſapiens. Nā minimo quidem concedenda eſt miſericordia. Potentes autem potenter examinabuntur, & Dominus, Nam cui, inquit, parum fuerit datum, parum ab eo exigetur. Cui autem multū, multū quoque exigetur ab eo. *Ex Baſilio in Aſceticis.*

A perfectis Deus perfectionē exigit, nō ab aliis

Sap. 6.

Cùm video Moſen illum Dei ſeruum, illū, inquā, magnum, qui tali & tanto à Deo dignatus eſt honore, & ab eo ſæpe hoc accepit teſtimoniū vt audierit, B Noui te pręter omnes, & inueniſti gratiā corā me. Illū cum video ad aquā contradictionis, nullā aliā ob cauſā quā quod ſolū dixerit populo murmurāti propter aquæ penuriā. Nū in hac petra educam aquam? propter hoc ſolū intentatas ſibi accepiſſe minas, nō intraturū in terrā promiſſionis, quæ erat ſumma factatum Iudęis, promiſſionū. Cum ergo video eū rogantem & non impetrantē. Cum video nullam propter tot rectè & præclare geſta, veniā aſſecutum ob illud breue verbū re vera video quidem, Dei, vt dicit Apoſtolus, ſeueritatē: re vera autē illud verū eſſe credo. Si iuſtus vix ſeruatur: impius & peccator vbi apparebit? Et quid hæc dico? Quādo illā terribilē au C diero Dei ſententiā quā pronuntiat in eū qui vnū transgreſſus eſt peccatū in ignorantia, non poſſum non meritò timere itę magnitudinē. Scriptū eſt em̄ Et anima ſi peccauerit, & fecerit ex omnibus mandatis Domini quæ oportet facere, & non cognouit deliqueritque & acceperit peccatū, offeret arietē immaculatū ex omnibus, præciū pecuniæ ad Sacerdotē & expiabit Sacerdos pro ipſo de ignorantia quam ignorauit, & ipſe neſciebat & peccauit corā Domino. Si ergo de iis quæ per ignorationē facta ſūt, erat adeò inexorabile iudiciū, & pro expiatione neceſſariū erat ſacrificium: vt etiā Iob offerret pro ſuis filiis quid dixerimus de iis quæ fiunt à ſcientibus?

Exod. 33 *Num. 20.* *Rom. 11.* *1. Petr. 4* *Leuit. 4.*

Pro peccato per ignorantiā offerebatur ſacrificiū.

D *Cur Deus non prohibuit Iephte ſacrificare filiam, vt Abraham, filium. Queſt. 36*

Iud. 11

Quoniam ſi eſſet imitatus Abrahę pietatem, fideliter etiam accepiſſet ſacrificium, etiam ſi malè vouiſſet. Nā ſi habuiſſet filiam ſicut ille filiom, potuiſſet recipere mercedem pietatis. Sed neque Deus hoc perit, neque ſceleratum accepit ſacrificium? Quid enim hoc voto potuerit eſſe magis impium? Fieri enim poterat vt obuius eſſet ei canis prim⁹, & equus & aſinus, & Camelus, & quæcūque veriſimile erat eum poſſidere, cum eſſet Dominus tantę multitudinis. Propterea neque pater erat dignus beneficio Abrahę poſt illam incredulitatem & de voto pœnitentiam, & veſtium dilacerationem & lamentationē: E neque filia, Iſaaci vita poſt implum luctum & duorum menſium eiulatum, vt quæ iudicarit hoc ſacrificium eſſe quauis calamitate grauius. Hoc autem permiſit Deus, eos qui tunc erant & qui poſtea futuri erāt erudiens, tuto quidem Deo vouere & vt conuenit, citra moram autem & cum fide & gaudio implere promiſſum. Vicit autem Iephte, non propter votum, ſed propter iuſtum Dei iudicium. Nō enim propter votum malè factum oportebat delere Iſraelem.

Votū, ſemper eſt Deo vouēdū cum fide & cū gaudio implēdū.

Quomodo eſt intelligendum de Pythoniſſa. Queſtio. 37.

Quidam

Qoidam dicuot verè quidem excitarum eſſeSamuelem: Quidam autem hoc eoertentes: dicunt aliquem populi deceptorem Dęmonem oſtendiſſe Samuelis figutam, & dixiſſe quæ ſæpe audierat dicentem Samuelem, ignoraſſe autem tempus mortis Saulis. Ego autem primum quidem eaiſtimo iniquum ac nefàrium. Non credã enim Necromãtiam ne quã liber quidem agere animam, nedum Prophetæ & tanti Prophetæ. Eſt enim perſpicuum quod in quodam alio loco degunt animę expectantes reſurrectionem corporuio: eſt ergo valde impiũ credere Phytooiſſam tantam habere virtutem. Secundum autem eſt ignorationis magis quam impietatis. Illã enim impiam conantes euertere oratiooem, exiſtimaueront falſam fuiſſe prædictionem, & ideo eam attribuerunt Dæmonibus magiſtris mendacij. Sed audiant librum qui inſeribitur Paralipomenõ qui dicit. Et mortuus eſt Saul in iniquitatibus, quibus inique egit contra Dominum ſecoodum verbum Domini propterea quod non ſeruauit ipſum & quod Saul interrogauit io Phytoniſſa vt exquireret. Et reſpondit ei Samuel Propheta: & noo ea quiſiuit Dominum, & occidit ipſum. Hinc eſt ergo perſpicuum quod Deus tributa eis voluit Samuelis forma, protulit ſenteotiam, cum hoc oõ potuerit facere Phytoniſſa, ſed Deus etiam per aduerſarios ſententiam tulerit. Na audimua ipſum diceotem. Etiam ſi abieris ad Pſeudoprophetam: ego Dominus reſpondebo ei. Etenim per impium qooque vatem Balaam benedixit, populo, & futura prædixit, non ſcelerato loquente ſpiritu, ſed ſpiritu Dei operante. Quoniam verò exiſtimaoerunt quidam falſam fuiſſe prędictionem, neceſſe eſt de ea breuiter diſſerere. Priua autem dixit ſcriptor. In diebus illis congregant alienigenę caſtra ſua vt exeant ad bellum aduerſus Hieruſalem, & eacunt, & caſtrametantur in Soman. Et vidit Saul caſtra alienigenarum, & congregat Saul omnem virum Iſrael, & caſtrametator in Gelboe. Et vidit Saul caſtra alienigenarum & obſtupuit cor eius valde. Et interrogauit Saul per Dominum, & non reſpondit ei Dominus in ſomnus manifeſtis, & Prophetis. manifeſta autem appellauit, quę ſignificantur per ephod. Et dixit Saul pueris ſuis, Quærite mihi mulierem Phytoniſſam. Eſt ergo perſpicuum quod cum Hebręi & alienigenę caſtrametati eſſent quæſiuit Saul Phytoniſſam, vidit enim caſtra alienigenarum & timuit valde. Cum autem acceſſiſſet ad Phytooiſſam, & alicuode accepiſſet reſponſum, ſtatim concidit, cum neque noctu comediſſet, quãdo relictis caſtris acceſſit ſciſcitaturus Phytoniſſam, neque toto illo die. Cænauit autem rogat⁹ à muliere, & cum per noctaſſet in itinere, venit ad ea etcitum. Dicit eum, et illa tulit coram Saule & coram pueris eius, & comederunt & ſurgentes abierunt illa nocte. Deinde orta luce commiſſum eſt prçlium. Fuit ergo vera prędictio quæ dixit. Cras te & Ionathan filium tuum tecum & caſtra Iſrael dabit Dominus in manus alienigenarum: totum autem nihil prædixit Samuel cũ adhuc eſſet ſuperſtes, ſed regno ſolũ priuari⁹. Iooathæ autem nullam fecit mentionem. Hic autem & Ionathę & Saulis prædixit exitiũ, & populi ſtragẽ, & alienigenarũ victoriã. Vera ergo fuit prędictio, erat em̃ diuina: neque, vt opinor facta fuit à Samuele. Nã illa quidẽ dixit figurã quã conſpexit. Saul autẽ ex figura conіecit eſſe Samuelẽ. Hiſtoria autẽ id quod viſũ eſt, nominauit Samuelẽ, propterea quod ille eũ quęſierit & crediderit. Quomodo enim qui ab Abraham viſi ſunt Angelos, & in lotum Dominorum viros nominauit. Quoniã eos eſſe vt eos arbitratus Patriarcha, appoſuit menſam, & qui uoo eraot Dij Deos nominauit. Ita etiam hic quoque, qui viſus fuit io figura Samuelis, ſiue Angelum, ſiue ſpectrũ oſtendeos figurã Samuelis, oominauit Samoelem, vt fideliter accepta ſenteotia generis è vita excederet.

Marginal notes: 1. Reg. 28 — 1. Par. 11 — 1. Reg. 28 — 1. Reg. 28 — Samuelis vera fuit prędictionem nempe eius qui figuram ſuſcepera Samuelis. — Gen. 19.

Ex Cyrillo, De adoratione in ſpiritu.

Nugę ergo ſunt & planè inſania, re vera putare Prophetæ animam execrandę mulierculæ incantationibus fuiſſe attractam. Audiui autem, quod verbis quibuſdam arcanis Dæmonia pellicientes & aquam incantantes, ſpectra & vmbras & tanquam in ſpeculis formas quidam aſpiciunt, figuras vtique eorum, qui dicuntur referri. Is quidem certe qui vexãt & cæleſtia ſolent afficere, reuelat etiam per eos per quos minimè oportet, non nunquam eaquæ dicuntur, vt eſt veriſimilẽ, in mentem humanam ſanctis inſooantibus Angelis.

Marginal notes: Samuelis anima per Phitoniſſã nõ fuit euocata. — Hydromantia.

Quid erat Ephod per quod Sacerdos Deum interrogabat? Queſt. 38.

Ipſum quidẽ oomen interpretatum, manifeſtationem ſignificat aut ſolutionem. Eius aotem forma erat vni⁹ palmi tea tura, inſtar pecturalis, ea filo aureo & varia arte confecta. Et in medio quidem habebat tãquã auream ſtellam: ex vtraque autem eius parte duos Smaragdos quibus erant inſcriptę duodecim tribus Iſrael. In medio autem duorum Smaragdorum, adamantẽ. Quando ergo Sacerdos Deũ erat ſciſcitaturus de aliquo capite. alligabat ipſum inſuper humerali io medio pectoris: & imponebat ſubter manus ſuas, & inueniebatur expanſa in palmis ſuis tanquam pyxidula. Et aſpiciens ad ephod, Deum ſciſcitabator. Statim autem fulgurabat Adamas, & lucem eiaculantes emittebat radios. Si autem Deo non placebat, manebat lapis in ſuo ordine. Si autem erat populum gladio traditurus, fiebat ſanguinolentus. Sin autem mortiferum quidpiam erat eucnturum, fiebat niger.

Marginal note: Ephod qualis erat forma

Ex Chryſoſtomo, De indumento Sacerdotis.

Induebatur autem olim Summus Pontifex inttãs ſancta ſanctorũ, veſte talari, hoc eſt, à capite deſcendebat vſque ad pedes, & ſuper humerali, quod erat alterũ indumentũ deſcendens vſque ad fœmora, & tibialibus, & quæ ab eis dicitur fimbria & rurſus malis punicis & cornibus, & tintinabulis. In capite aotẽ geſtabat tiarã ſeu mitrã. In humeris autem duos Smaragdos, in quibus videlicet hinc ſex tribus, & illinc ſex. In pectore autem rationale, qood exſculptos habebat duodecim lapides. Et licet videre alias quidem figuras, alios verò ſenſus. Non enim Deus omnino quieſcit in hyacintho & purpura: ſed in corporeis ſenſibus deſcribit imaginem. Nam ſi verè qoieſcebat in glorioſis illis veſtibus, cur ante Aaronem non induit Moyſen, Sed erat quidem Moyſes illa veſte nudatus, ipſe induens Sacerdotes. Moyſes enim non fuit aqua lotus, ſed lauit. Non fuit vnctus oleo, ſed vnxit. Non geſtauit veſtem Sacerdotalem, ſed Sacerdotes induit, vt diſcas quod ei qui eſt ſecundum Deum perſectus, ei ornamentum ſufficit virtutis In figura itaq; Sacerdotis virtutes effingit & exprimit, ſupernè quidem in capite nomen Dei: in pectore autem ratio: & inſernè flores & fructus virtutum recta facta.

Marginal notes: Veſtes Sacerdotales quid ſignificarent? — Perfecto viro ſufficit virtus abſque ornamento.

Lapis Sardius & eius virtus.

Lapis Sardius qui eſt appellatus Babylonius, eſt quidem igneus & ſanguineus: naſcitur autem in terra Babylonis apud Aſſyrios, eſt autem perſpicuus, & vim habet medendi: Eo vtuntur medici ad tumores & quæ ferro fiunt vulnera, ſi illinatur. Topazius eſt quidem rubeus pluſquam lapis carbũculus: Naſcitur Pazi, quę eſt vrbs Iudiæ. Tritus autem in medico mortario, colore quidem rubrum non emittit ſuccum, ſed lacteum: implet autem multos crateres nempe quos vult is qui terit: & neque pondere minuitur, neque circumferentia. Cõducit autem quod ex eo emittitur, ad vitia oculorum & hydromanias ſi bibatur, & iis qui ex vnda marina, furore corripiuntur.

Topazius et eius virtus.

Smaragdus & eius virtus.

Smaragdus eſt quidem, viridis. In Indię autem montibus, fodientes Barbari eum ſeccant. Eius autem virtus eſt ad hoc vt tanquam in ſpeculo vultus aſpiciatur. Carbunculus eſt, forma quidem admodum puniceus. Naſcitur autem Carthagine vrbe Libyæ quæ dicitur Aphrica. Dicunt autem eam inueniri non interdiu ſed noctu. Nam procul ſcintillans inſtar lampadis aut carbonis, deinde ceſſat. Eũ autem eſſe agnoſcentes qui quærunt, ad eius ſplẽdorem abeunt & inueniunt. Dum autem geſtatur, qualibiſcunque tectus ſit veſtibus, ſplendor eius extra amictum apparet. Sapphirus autem purpuraſcit quidem: naſcitur autem in India & Æthiopia. Tritus autem medetur, tuberculis, ſi cum lacte illinatur locis vlceratis, & lex quæ Moyſi data eſt in monte, apparuiſſe dicitur in Sapphiro. Iaſpis autem eſt Smaragdo ſimilis, inuenitur autem in Oſtio fluuij Thermodontis & Paramathamtij in Cypro. Cõfert autẽ ad morbũ comitialẽ. Hyacinthus eſt quidẽ ſub rutilus, inuenitur autẽ in interiore Scythię barbaria. Scythiam autẽ ſoliti ſunt vocare veteres, omnẽ regionẽ Borealẽ vbi ſunt Gotthi & Dani. Illic ergo intrinſecus in magnę Scythiæ ſolitudine eſt barathrum ſeu foſſa profundiſſima, & adquã non patet aditus hominibus, & rupibus hinc & illinc circundata adeo vt quiſpiam ſuperne ex ſummis montibus, tanquã ex mœnibus diſpiciens, non poſſit foſſę fundũ aſpicere, ſed ex profũditate ſit veluti quoddam tenebroſum Chaos. in qua ſunt qui à propinquis mittuntur Regibus condemnati & coacti. Cũ autem agnos ſacrificauerint, & excoriauerint, deſuper eos iaciunt x rupibus in Chaos foſſæ. In illis autem carnibus conglutinantur lapides. Aquilę autem ſupernè in rupibus habitantes, deſcendunt ad odorem carnium, & ſurſum ferunt agnos habentes lapides. Inter comedendum autem carnes, lapides manent in vertice mõtis. Illi autem cum aſpexerint quo ab aquilis ſublatę ſunt carnes, illuc eunt & ſic ferunt lapides. Habẽt autem hanc efficaciam. Nam Si iaciantur ſuper carbones ignis, ipſi quidẽ non lędũntur, carbones autem non extinguunt. Nec hoc ſolum: ſed etiam ſi quis capiat lapidem, & inuoluat in aliquo linteo, & ponat ſuper carbones, ipſe quidẽ qui tenet, ab ignis calore in manu vritur: linteũ autem omnino manet illęſum. Dicitur etiam parientibus mulieribus conducere ad facilè pariendũ. Achates autem eſt ſubcerulei coloris Inuenitur autem is quoque in illis Scythiæ regionibus. Si teratur autẽ ſuper frõtem, auertit dolorem morſus Scorpionum & viperarum. Amethyſtis quidem eſt in profundo, flammę ſimilis: inuenitur autem in montibus Libyę in littore maris. Chriſolythus eſt auro quidem ſimilis, inuenitur autem in rupe Phreatide in margine Achemenidis Babylonis. Babylonem enim & illum rupis puteum appellant Achemenidem. Si teratur autem, medetur iis qui ſtomachi & ventris dolore laborant. Berillium eſt quidem glauci coloris, naſcitur autem in ſummitatibus montis qui dicitur Taurus. Onychinus eſt quidem fuluus: Inuenitur autem is quoque in eodem monte.

Carbunculus et eius virtus.

Sapphirus et eius virtus.

Iaſpis, et eius virtus.

Achates & eius virtus.

Amethyſtus.

Chryſolythus, & eius virtus.

Beryllium

Onychin⁹.

Ex Theodoreto in illud Exodi, Nomen meum non indicaui eis. Exod. 6.

Docet eum quanto honore eum affecerit, & quanta fuerit ſua in eum beneuolentia. Quod enim nomen nõ indicauit Patriarchis, hoc Moyſi indicauit. Et enim dixit. Ego ſum qui ſum. Hoc autem apud eos quidem nominatur ineffabile eſt enim eis interdictum id lingua proferre. Scribitur autem per quatuor elementa. Vnde etiam id dicitur & tetragrãmaton. Hoc autem in Lamina aurea inſcriptum erat. Imponebatur autem fronti Pontificis, tenia è capite ligatum.

Tetragrãmatõ Dei nomen.

Quomodo eſt intelligendum illud, Locutus eſt Salomon de lignis à Cedro vſque hyſſopum quę eſt in pariete. Queſt. 39.

Herbarum & arborum naturas ac virtutes, atque adeo omnia quoque animantia, naturali Philoſophia tractaſſe eis & diſſeruiſſe dixit. Hinc eſt vere ſimillimũ eos qui libros cõſcripſerũt Medicinę, plurima decerpſiſſe, calidorumque & frigidorum ſuccorum & humidorum ordinem compoſuiſſe, & hæc herba, illa herba quanam menſura ſit frigidior aut calidior, & huius animalis hęc particula cui morbo afferat remedium, vtpote fel hyenę aut adeps leonis, aut ſanguis tauri, aut carnes viperę. De his enim ſcripſerunt docti medici, accepta occaſione ab iis primo ſcripſit Salomon. Quod autem de his omnibus naturaliter diſſeruerit, audi eum dicẽtem in Sapientia. In manu Dei, & nos, & noſtri ſermones & ipſe mihi dedit eorum quæ ſunt cognitionem, vt ſcirem mundi conſtitutionem, elementorum operationes, initium & finem & medium temporum, annorum circulos, & ſtellarum ſitus, animalium naturas, & ferarum iram, & ſpirituum violentiam, hominum diſputationes, plantarum differentias, & radicum virtutes, & quæcunque ſunt occulta & aperta noui. Nam omnium artifex me docuit ſapiẽtiam.

Naturalẽ Philoſophiã ante Grecos intellexit Solomon.

Medici plurima ſumpſerunt ex Solomone.

Sap. 7.

Ex tertio Regum.

Et multiplicata eſt ſapientia Solomonis valde ſupra prudentiam omnium hominum, & ſuper omnes prudentes Ægypti, ſapientiamque exercuit ſuper omnes homines, & locutus eſt ter mille parabolas, & erant eius cantica quinquies mille, & locutus eſt de lignis à Cedro quæ eſt in libano vſque ad hyſſopum quæ ęgreditur ex muro, & locutus eſt de pecoribus & volucribus, & de reptilibus & piſcibus & de omnibus quæ ſunt ſuper terram. *3. Reg. 4.*

Ex Hippolyto. In Canticum Canticorum.

Et vbi eſt vniuerſa eius cognitio? Vbi autem hæc myſteria? & vbi libri? extant enim ſola Prouerbia, & Sapientia, & Eccleſiaſtes, & Canticum Canticorum. Quid ergo? falſum ne dicit ſcriptura? Abſit. Sed fuit quidem magna eorum quę ſcripſit, materia, vt oſtẽdit dicendo, Canticum Cãticorum. Significat enim quod id quod continebant ter mille Odę ſeu Cantica in vno narrauit. In diebus autem Ezechiæ, alij quidem libri fuerunt ſelecti, alij verò neglecti.

Canticum Canticorũ ſumma quinque millium Canticorũ Salamonis.

Vnde

Prouerbia Solomonis vnde ſint ſumpta.

Vnde dicit ſcriptura, Hæc ſunt Prouerbia Solomonis diſcreta, quæ ſcripſerunt amici Exechiæ Regis. Vnde autem ſelegerunt, niſi ex libris qui inerant in ter mille Prouerbiis & quinquies mille Odis ſeu Canticis Canticorum? Ex ipſis ſapientes amici Exechiæ elegerunt ea quæ pertinebant ad ædificationem eccleſiæ.

Ex Euſebio Pamphili de priſca hiſtoria.

Ezechias ſuſtulit ex Prouerbiis Solomonis quæ pertinebant ad curationem morborū.

Libros autem Solomonis, qui ſcripti erant de Prouerbiis, & Odis, in quibus tractabatur de natura plantarum & omni genere animalium, & de curationi omnium morborum, de medio ſuſtulit Ezechias, propterea quòd morborum medelas inde acciperet populus, & nihili faceret à Deo petere curationes.

Quid ſit, Sapientia ædificauit ſibi domum, &c.

Quæſt. 40.

Prou. 9. Chriſtus Dei & Patris ſapientia & virtus ædificauit ſibi domum, nempe carnem. Nam Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & fundauit columnas ſeptem, nempe ſancti Spiritus ſeptenarium, vt *Eſa. 11.* dicit Eſaias, Et quieſcet ſuper eum Spiritus Dei. Immolauit autem ſuas hoſtias, nempe Prophetas, qui ſuo tempore perimebantur ab incredulis pro veritate, & clamabant, Propter te morte afficimur tota *Pſal. 43.* die, reputati ſumus tanquàm oues occiſionis. Miſcuit vinum ſuum, vt qui ſuam diuinitatem carni vniuerit tanquàm vinum merum, Seruator. Rurſus autem inconfuſè genitus fuit Deus & homo. Et parauit menſam ſuam, nempe Trinitatis quæ annunciabatur, cognitionem. Et iis qui mentis erant egeni dixit, nempe iis qui nondum poſſidebant virtutem ſancti Spiritus: venite, comedite panem, & bibite vinum quod miſcui vobis. Diuinam ſuam carnem & ſanctum ſuum ſanguinem dedit nobis comedendum & bibendum in remiſſionem peccatorum.

Caro & ſanguis Chriſti comeditur & bibitur in remiſſionem peccatorū.

Quomodo intelligatur illud, Hirudini tres filiæ, &c.

Quæſt. 41.

Hirudini tres erant filiæ, id eſt, Peccato tres erant filiæ dilectæ, nempe fornicatio, inuidia, idololatria. Hæ autem tres, ipſum non impleuerunt. Non enim ſemper impletur per has actiones, hominem morte afficiens, peccatum. Quarta autem nunquàm contenta eſt dicere, Sufficit: nempe quæ eſt in omnibus improba cupiditas. Nam quomodo vnum quidem eſt corpus, habet autem multa membra: Ita etiam peccatum cum ſit vnum, multas & varias habet cupiditates. Hoc volens docere exemplis, ſubiungit: Infernus & amor mulieris, & terra quæ non impletur aqua, & aqua & ignis, nunquàm dixerint, ſufficit. Nam quomodo infernus non ceſſat ſuſcipere animas hominum, ita nec amor peccati ceſſabit animas hominum conſtuprare & corrumpere.

Prou. 30. Fornicatio inuidia idololatria tres ſunt filiæ hirudinis. Cupiditas nunquàm expletur. Peccatum habet multas & varias cupiditates.

Quomodo intelligatur, Oculum qui irridet Patrem, &c.

Quæſt. 42.

Prou. 30 Oculum qui irridet Patrem, & contumelia afficit ſenectutem matris: id eſt, eum qui blaſphemiis & maledictis inceſſit Deum Patrem, & nihili facit Chriſtum Dei ſapientiam, eruēt eū corui ex conuallibus: nempe immundi & maligni ſpiritus, perſpicacem inſipientiæ oculum. Et exedent eum pulli aquilarum, id eſt conculcabitur à pedibus ſanctorum.

Deum Patrem irridens, & Dei ſapiētiā, quomodo puniatur.

Quomodo intelligatur, Tria ſunt mihi impoſſibilia intelligere, & quartum non cognoſco, &c. Quæſt. 43.

A Viam aquilæ volantis in cœlo, id eſt Chriſti Aſcenſionem, & viam ſerpentis ſuper petram, nempe veſtigium peccati in corpore Chriſti, & ſemitas nauis per mare gradientis, nempe eccleſiæ, vt quæ in hac vita tanquàm in mari, ſpe in Chriſtū per Crucem gubernetur. Et vias viri in iuuentute, nempe eius qui natus eſt ex Spiritu ſancto & Virgine. Ecce enim vir, inquit, Oriens nomen ipſi.

Prou. 30. Via aquilæ volantis. Via ſerpentis ſupra petrā. Semita nauis per mare. Via viri in iuuentute. Zach 6.

Quomodo intelligatur, Talis eſt via adulteræ, &c.

Quæſt. 44.

Talis eſt via adulteræ, quæ quando aliquid fecerit, lota, dicit ſe nihil mali feciſſe. Talis eſt conuerſio Eccleſiæ Chriſto credentis, quæ fornicata in Idolis, eis renuncians & diabolo, cum peccata abluerit & B acceperit remiſſionem, dicit ſe nihil mali feciſſe.

Prou. 30. Eccleſiæ conuerſio ſimilis adulteræ, quæ lota dicit ſe nihil feciſſe.

Quomodo intelligatur, Per tria mouetur terra, &c.

Quæſt. 45.

Per tria mouetur terra, per Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & quartum non poteſt ferre, nempe vltimum aduentum Seruatoris. Per ſeruum, cum regnauerit; id eſt, Si ſeruus regnauerit, nempe Iſraël qui fuit ſeruus in Ægypto, & inſipiens repletus fuerit cibis, vt qui terram in promptu acceperit, & comederit, & impletus recalcitrauerit. Et ancilla ſi eiecerit ſuam Dominam, nempe domini interfe- C ctrix Synagoga, quæ Chriſti carnem cruci affixit extra portam. Et mulier odioſa, ſi nacta ſit bonum virum, nempe eccleſia ex gentibus congregata.

Prou. 30. Terra quomodo per tria moueatur.

Quomodo intelligatur illud, quatuor ſunt in terra, &c. & multa alia in eodem Capite.

Quæſt. 46.

Quatuor ſunt minima ſuper terram: ea autem ſunt ſapientiora ſapientibus. Formicæ quibus non ſunt vires, parant æſtate alimentum, hoc eſt, gentes per fidem in Chriſtum, parant ſibi vitam æternam per bona opera. Et Echini, gens non valida, fecerunt in petris domos ſuas. Gentes in ſpirituali Chriſti petra ædificatæ ſunt, quæ facta eſt in caput anguli. D Stellio nitens manibus, & cum ſit captu facilis, habitat in munitis palatiis Regum. Latro in manuum extenſione, Ieſu Chriſti Cruce nitens, habitat in paradiſo trium Regum munito palatio, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Regem locuſta non habet, & vno iuſſu ordinatè proficiſcitur ad militiam: Regem non habebant gentes, in eas enim regnum obtinebat peccatum. Nunc autem cum deo crediderunt, cœleſtem militant militiam. Tria ſunt quæ benè gradiuntur, & quartum quod pulchrè tranſit, nempe Angeli in cœlis, ſancti ſuper terram, animæ iuſtorū ſub terra, & quartum, deus verbum carne ſuſcepta pulchrè tranſiit in vterū Virginis Adamum refingēs. E Tranſiit in mundo factus præco veritatis. Tranſiit in inferno, ſolutis à vinculis vinctorum animis. Volens in cœlum tranſiit, cœli portas aperuit, omnibus factus primitiæ Reſurrectionis & Aſſumptionis. Catulus leonis fortior pecoribus, Chriſtus qui à Iacob eſt in Iuda Prophetatus. Gallus excelſo animo deambulans inter fœminas, eſt Paulus in Eccleſiis prompto & alacri animo prædicās verbum dei. Hircus Dux gregis, eſt Chriſtus qui fuit occiſus pro peccatis mundi. Et Rex concionans in gentibus, Chriſtus regnans ſuper gentes, concionatur & prædicat per Prophetas & Apoſtolos verbum veritatis.

Prou. 30 Gentes in Chriſtum credentes ſunt ſimiles formicis. Gentes in Chriſtum credentes aſſimulā-tur Echinis. Latro in Cruce ſimilis ſtellioni. Gentes comparā-tur Locuſtæ. Chriſtus quomodo pulchrè tranſierit. Chriſtus catulus leonis. Paulus quomodo ſit Gallus. Chriſtus quomodo

Hircus, Chriſtus Rex cōcionans in gētibus.

Quomodo eſt intelligendum illud, Non eſt bonum in homine, niſi quis biberit & comederit, & acceperit anima ſua bonum in labore. *Quæſt.* 47.

Eccle.2. Eccle.7. Non carnaliter comedere & bibere iubet Eccleſiaſtes, ſed ſpiritaliter. Nam qui dixit in Prouerbiis, Ne decipiamini in ſaturitate ventris: &, Melius eſt ire in domum luctus quam in domū potus: &, Cor ſapiens in domum luctus, & cor inſipiens in domo lætitiæ, quomodo ad ea quæ dixit euertenda, iubet lætari & ventri indulgere? Comedit autem & bibit quiſpiam ſpiritualiter operans mandata Dei, cibum manentem in vitam æternam. Meus eſt enim inquit, cibus vt faciam voluntatem Patris.

Comedere & bibere ſpiritualiter, eſt operari mandata.

Quantæ magnitudinis erat templum Solomonis. *Quæſt.* 48.

Io.4. Longitudo quidem erat l x. cubitorum: altitudo autem x x. Conuerſum autem erat non ad Orientem, ne precantes adorarent Solem Orientem, ſed Solis Dominum. Nemo autem miretur, ſi cum dixerit ſcriptura fuiſſe longitudinem x l. cubitorum, ego dixerim ſexaginta. Nam paulò pòſt aliorum viginti meminit, dicens ſancta ſanctorum quæ Dabet quoque nominat. Longitudo ergo templi erat quidem quadraginta cubitorum: Sancta autem Sanctorum erant aliorum viginti. Ioſephus autem dicit templum fuiſſe duarum contignationum, & totam altitudinem fuiſſe centum cubitorum. Ita enim ſignificauit etiam liber Paralipomenon, dicens Et cœpit Solomon ædificare templum Dei. Longitudo cubitorum ſexaginta erat prima dimenſio: & latitudo cubitorum viginti, & altitudo centum viginti, & deaurauit ipſum ab Oriente auro puro.

Templi longitudo erat 60. cubitorū. Templum erat non econtra verſum ad Orientem. 2.Par.4.

Vndenam habuerunt Samaritani hanc appellationem. *Quæſt.* 49.

3.Reg.16 Ex propoſita hiſtoria hoc probabiliter poſſumus diſcere. Acquiſiuit enim, inquit, Iambre Rex montem Somoron à Semer domino ſuo duobus talentis argenti, & ædificauit ipſum, & appellauit nomen eius Somorum. A Semer ergo nominatus fuit mons Somoron, à monte autem vrbs Samaria. Samaria autem eſt quæ nunc appellatur Sebaſtea, hic enim erat ſedes regia decem tribuum. In captiuitatem autem abductis decem tribubus, & deſerta vrbe, ex regionibus Orientalibus in illas ciuitates, ad locum cuſtodiendum tranſmigrare fecerunt Aſſyriorum quatuor gentes, népe Cutthæos, Carthæos, & Sepharuæos, & Anagogauæos. Iſti autem & ex Samaria, & ex cuſtodia nominati ſunt Samaritani, qui lingua Chaldæorum interpretantur cuſtodes.

Somoron mons. Samaria à monte Somor. Samaria nunc Sebaſtea vel Sebaſte dicitur. Samaritani dicūtur cuſtodes.

Ex Epiphanio ad Diodorum.

Somoron quidem mons fuit appellatus, & loca finitima à Semer vno filio Chananæorum, priuſquàm terram aſcenderet Abraham. Cùm autem veniſſent cuſtodes, appellati ſunt Samaritani, id eſt cuſtodes. Erant autem cuſtodes, non ſolum terræ, ſed etiam legis. Seruabant enim Pentateuchum ſolum, quem acceperunt per Eſdram Sacerdotem, vt ex eo diſcerneretur ſemen Abrahæ. Sed legem non ſeruabant perfectè. Quamobrem dicit ſcriptura, Manſerunt facientes legem Dei, & adorantes idola. Lege autem iubente non adorari idola, Quomodo adhuc implebitur? Res autem ſic ſe habet. Cùm autem cognouiſſent Sacerdotes quatuor gētium, quòd inueniſſet Eſdras abominans idola ſecundum legem
A Dei, feſtinantes abſconderunt idola in monte †Cuzi- *4.Reg.17*
xim in quadam ſpelunca, & auerterunt cor Samari- *†Garizim*
tanorum vt orarent ad montem, qui ab Oriente quidem, ad occaſum, & qui ab Occidente, ad Orientem, & qui à Septentrione, ad Meridiem, & qui à Meridie, ad Septentrionem, ad montes precantes orant, vt impleatur quæ ſcriptura dicit, Manſerunt facientes legem Dei, & adorantes ſua idola. Nam & ſi ipſi ignorant ſita illic eſſe idola, fieri tamen non poteſt vt falſum dicat ſcriptura.

Samaritani cuſtodes & terræ & legis. 4.Reg.17

Quomodo Deus qui per legem iuſsit Iſraeli offerre ſacrificia, dicit per Hieremiam, Non locutus ſum ad Pa-
B *tres veſtros de ſacrificiis, neque de holocauſtis mandaui eis.* *Quæſt.* 50. *Hier. 6.*

Hoc etiam per Eſaiam ſubindicat, dicens, Sanguinem Taurorum & Hircorum nolo. Quis enim hæc requiſiuit è manibus veſtris? Vnde dicit Dauid. Sacrificium & oblationem noluiſti, & pro peccato nō requiſiuiſti. Hinc eſt ergo perſpicuum, legi nō præiſe ſacrificiorum exactionem, neque de holocauſtis eſſe voluntatem Dei qui legem tulit, ſed eum ſe demittere ad illorum imbecillitatem. Quando enim vitulum fecerunt, & Diis qui non erant ſacrificare aggrediebantur, tunc poſt legem datum quoque eſt
C præceptum de ſacrificiis, vt qui ſemel ad ea quæ nō erant ſuam exercuerāt meditationem, eam verè trāſferrent ad eum qui eſt re vera Deus. Quando autem per ſigna plurima & prodigia procedenti tempore eius habuerunt etiam non ſinceram cognitionem, tunc per Prophetas reprimit oblationes brutorum animalium, & dicit, Non accipiam ex domo tua vitulos, neque ex gregibus tuis Hircos, nec comedam carnes Taurorum, aut ſanguinem Hircorum bibam: &, Num annis quadraginta ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto domus Iſraël? Miſericordiam enim volo, & non ſacrificium: &, Ecce obedientia eſt ſupra ſacrificium: &, Sacrificiū laudis glorificabit me.
D Quamobrem dicit, Laudabo nomen Dei mei cum cantico, Magnificabo ipſum in laude: &, Placebit Deo ſuper Vitulum nouellum. Sacrificium enim Deo eſt Spiritus contritus. Hoc eſt ergo quod locutus ſum ad Patres veſtros de ſacrificiis, hoc eſt, Non eis delectabor, ſed ad eorum imbecillitatem me demittebam. Vnde rurſus dicit per Ezechielem, Dedi eis præcepta non bona, & iuſtificationes in quibus non viuent in eis, & polluam ipſos in eorum dogmatibus. Hoc eſt, non ſunt præcepta digna mea lenitate & clementia, neque conuenientia bono iugo quod eis volebam imponere, dura autem, & non legis latoris conſuetudini, ſed eorum quibus ferebantur
E leges, inſolentiæ neceſſaria & conuenientia. An nō eſt enim durum fugere mortuum, quod quidem omnes ſumus? aut mulierem quæ peperit, inter immunda cenſeri malis diebus, quæ fuit inſtrumentū operis Dei Opificis, aut domum ſoluere, in qua fuit aliqua cicatrix in parietibus aut trabibus? Nō enim dicet quiſpiam peccaſſe parietes aut trabes: ſed duro freno voluit per hæc domare duri cordis populum Iudæorum.

Eſa. 1. Sacrificia cur Deus Iudæis ſtatuerit. Pſal. 49. Amos 5. Oſee 6. Mat. 9. 1.Reg. 15. Pſal. 49. Pſal. 68. Pſal. 50. Ezec. 20. Præcepta cur dicantur non bona apud Ezechielem.

Ex Conſtitutionibus Apoſtolicis. lib. 6. cap. 21.

Lex eſt Decalogus, quam antequàm populus vitulum, hoc eſt Apim Aegyptium faceret, Deus eis tulit voce quæ audiretur. Et iden lex dicitur, propterea quòd

Apis Aegyptius.

Lex bono non afferet neceſſitatem.
Exod. 20
Ante legem, naturali lege moti Veteres ſacrificarunt.
Pſal. 23.
Exod. 32.

ea quod ſecundum naturam iuſtè facit iudicium, eſt enim bona, & minimè afferens neceſſitatem. Vnde dicit, Si feceris mihi altare. Non dixit, Fac: Sed, ſi feceris. Non neceſſitatem impoſuit, ſed poteſtati permiſit vt quæ ſit libera. Non enim eget Deus ſacrificiis, vt qui ſit minimè indigens, ſed vt qui ſciat iam prius pium Abelem & Noë & Abraham & qui deinceps ſunt ſecuti, nō iuſſos, ſed naturali lege motos ex ſeipſis Deo obtuliſſe ſacrificium, quod grati eſt animi: nunc quoque permittit Hebræis, non imperans, ſed ſi velint concedens, & ſi recta mente obtulerint, grata & accepta habens eorum ſacrificia. Et ideo dicit, Si cupis ſacrificare. Non mihi egenti ſacrificio: Nullius enim egeo. Mens eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Quando autem horum fuerunt immemores, & vitulum pro Deo inuocarunt, & ei adſcripſerunt cauſam exitus ex Aegypto, dicentes, Hi ſunt Dij tui Iſraël qui te eduxerunt ea Aegypto: & negaruur Deum qui per Moſem eos viſitauit in afflictione, tuoe iratus Deus, vt io quem ſuiſſent ingrati, eos vinxir vinculis inſolubilibus, onerū oppreſſione, & catenæ duritie. Nec dixit amplius, Si feceris: ſed, Fac altare, & aſſiduè ſacrifica, es enim immemor & ingrarus. Propter cordis ergo eorum duritiem, eos adſtrinxit & ad ciborum & ad animalium differentiam, facta diſtinctione mundorum & immundorum, etiam ſi mūdum eſſet omne animal, vt ſacrificando, feriando, ſe expiando, & quæ ſunt huiuſmodi obſeruando, Deus eis veniret in mētem qui hæc eis præcepit, nec eius obliuiſcerentur.

Ciborum & animalium differentia ad cordis Iudæorū duritiem introducta.

Ex Theodoreto, de Dei cultu.

Deos Aegyptiorū iuſſit Deus ſibi ſacrificari.

Populum enim Iſraëliticum qui plurimum tempus in Aegypto contriuerat, & indigenarum prauos mores acceperat, & Idolis & Dæmonibus ſacrificare ab eis didicerat, luderéque & choros ducere, & muſicis oblectari organis, & ad prauū eorum habitū peruenerat, volens Deus liberare: ſacrificare quidem conceſſit, nec iis qui falſo oominabantur Aegyptiorum Diis, ſed ipſi ſoli offerre Deos Aegyptiorum. In Deorum enim numerum olim referebāt Aegyptij, & Bouem & Ouem, & Capram & Columbam, & Turturem, & quædam alia ex iis quæ non ſunt eſculenta, ſed & quæ etiam appellantur immūda. Ne ergo ægre ferrent, vt quibus, illis Diis omnino eſſet interdictum qui videtur, quidem Diis ſacrificare prohibuit, ipſi autem vt ſacrificarent ea quæ ab ipſis nuper adorabantur, lege ſanxit: Ex terreſtribus quidem, Bouem & Capram & Ouem, ex Volucribus autem Turturem & columbam ſacrificare quidem concedens propter eorum imbecillitatē, iubens autem ſacrificare ea quæ ab ipſis colebantur, vt ex eo quod ſacrificarent diſcerent non nominare nec exiſtimare Deos ea quæ ſacrificabantur. Propter eos quoque iuſſit non veſci ſuillis carnibus, quooiam iis ſolis veſcuntur Aegyptij, ab aliis tanquā Diis abſtinentes. Cū eīn immunda exiſtimare ea, lege ſanaiſſet, iuſſit veſci iis qui pro Diis colebantur, vt viderentur contēptibilia quæ ab ipſis comederentur. Non ergo ſacrificiis aut organorum ſonis indigens Deus iuſſit ſacrificare & organa pulſare. ſed ad imbecillitatem eorum veteres curans affectus, hæc lege ſanxit.

Carnibus ſuillis ſolis veſcebantur Aegyptij.

Quot & cuiuſmodi ſunt quæ in ſpiritu fecerunt Elias & Heliſæus.

Quæſtio 51.

Elias quidem ſeptem fecit opera, quæ ſunt hæc. Primum, trium annorum induxit ſiccitatem. Secundū, A breui tempore auxit farinam, & Elyſæi maximam fecit gratiam. Tertium, excirauit filium viduæ. Quartum, ignem deduxit è cœlo, & igne combuſſit quinquagenarios & eos qui erant cum ipſis. Quintum, diuiſit Iordanē. Heliſæus autē quatuordecim. Primū diuiſit Iordanem. Secundum, medicatus eſt aquas ſteriles & lætales. Tertium, pueros inſolentes & maledicos per duos Vrſos occidit, x L I I. Quartum, In aquæ penuria fluuium induxit, eo etiam ſimul parta victoria aduerſus Moabitas. Quintum, olei per parum auxit plurimum. Seatum, effecit vt mulier ſterilis pareret Filium. Septimum, ſuſcitauit mortuū. Octauum, mortalem decoctionem reddidit ſalu- B brem, poſtquam aluit in fame centum viros viginti panibus & paucis leguminibus, adeovt ſupereſſent. Nonum, Naaman Syrum à lepra liberauit. Decimū; miniſtro ſuo Giezi lepram Naaman intulit. Vndecimum, effecit vt ferrum ex aqua enatarer. Duodecimū effecit, vt hoſtes cæcitate laborarent occviderent. Tertiumdecimum, effecit vr eſſet magna frumenti & ordei abundantia fugatis hoſtibus, prædicta etiam morte eius qui non credidit. Quartumdecimum, proiectum mortuum ſuo corpore excitauit. Impletum eſt & quod prædixerat, fore vt multi interirent ab Azaël, & quæ de eo dixerat.

Eliæ opera.
Heliſæi opera.

Quænam ſit ſtatua quæ viſa fuit à Nabuchodonoſor.

C *Quæſt. 52.*

Statua viſa à Nabuchodonoſor, eſt figura regnorum totius mundi.
Chriſtus ſignificatur per lapidem ſciſſum ſine manibus.

Statua illa erat figura regni totius mundi. In iis autem Regibus tunc regnarunt Babylonij, vt qui eſſent aureum caput ſtatuæ. Deinde Perſæ, tanquàm argentum. Deinde Græci ab Alexandro, tanquàm æs. Poſt eos Romani, tanquàm ferrum, propterea quòd eſſent ipſi fortes ac validi. Deinde digiti pedum, vt oſtendantur futuræ Democratiæ diuiſæ in decem digitos ſtatuæ, in quibus erat ferrum teſtæ mixtum. Poſtea ſciſſus fuit lapis ſioe manibus, & percuſſit ſtatuam. Ferro enim cum teſta mixro, cum id proceſſiſſet ad ſummos vſque digitos, & eſſent homines inter ſe non conſentientes, quid aliud eſt D expectandum quàm Chriſtus veniens è cœlo, vt mūdi regna transferat, & exciter regnum cœleſtè, æternum, regnum ſcilicet ſanctorum quod non interibit?

Ex Hippolyto in Danielem.

Chriſtus ſignificatur per lapidem qui contriuit ſtatuam.
Dan. 7.

Cùm enim tibiæ ferreæ, quæ nunc dominatum obtinent, ad veſtigia pedum & digitos proceſſerint, congruenter terribilis beſtiæ oſtenſioni, ſicut eſt ſignificatum prioribus temporibus, è cœlis veniet lapis, qui percuſſa ſtatua & cootrita transferet omnia regna, & dabit regnum ſanctis altiſſimi. Hic eſt qui factus eſt mons magnus & impleuit terram. De quo E dictum eſt. Cootemplabar in viſione noctis, & ecce cum oubibus cœli veniens tanquàm filius hominis, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & ei datus eſt principatus & honor & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ſeruient ipſi, poteſtas æterna quæ non tranſibit, & regnum eius oon interibit.

Ex Dialogo Origenis cum Megethio Marcioniſta.

Dan. 7.

Megethius, Daniel, inquit, dicit. Lapis exciſus eſt ex monte ſine manibus, & percuſſit ſtatuam, & fecit eam tanquàm puluerem, & efflata eſt à vento. Oſtenditur ergo Chriſtum noudum veniſſe. Nam ſi veniſſet, oon eſſet aliud regoum in terra, vt oſtendit Daniel. Ex eo autem quòd conſtant omnia regna,

eſt perſpicuum nondum veniſſe Chriſtum qui prædicatur per Legem & Prophetas. *Origenes.* Vt videtur, nudas dicis eſſe ſcripturas, nec eiuſmodi vt ea dant ſub intelligentiam: Prophetæ enim & Euágelium, duos Chriſti aduentus apertè indicant: Vnum in humilitate, nempe primum: & poſtea ſecundum glorioſum. Et de primo quidem ſic dicit Eſaias. Vidimus eum, & non habebat pulchritudinem, neque formam, ſed forma eius erat indecora, deficiēs præter filios hominum. &, Ecce Filius meus quem elegi, dilectus qui placuit animæ meæ: Non dicet, neque clamabit: neque audiet quiſpiam vocem eius in plateis. Calamum contritum non confringet, & linum fumigans non extinguet. & Zacharias: Lætare valde filia Sion, prædica filia Hieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper Aſinum, vt oſtenſum eſt in Euangelio, quòd inſidens Aſino ingreſſus eſt Hieruſalem. Nouit autem Paulus quoque, ſecundum eúmque glorioſum, dicens: In iuſſu nei, in voce Archangeli deſcendet dominus è cœlo: Sicut etiam dicit Daniel videns tanquam Filium hominis per nubes venientem. Dicit etiam in Euangelio: Sicut fulgur exit ab Oriente, & apparet vſque ad Occiſum ita erit aduentus Filij hominis. Oſtenſum eſt ergo fuiſſe quidem primum eius aduentum in humilitate: ſecundum autem in gloria. Quam obrem de ſecundo eius aduentu, hoc dixit Daniel. Tunc enim omne regnum & potentia diſſoluetur: & regnabit Dominus ſolus in ſecula. Vos autem valde decipimini non intelligentes ſcripturas, neque virtutem dei, ſed omnia confundentes, & res & tempora. Eos enim qui piè volunt ſcripturas intelligere, oportet exactè & accuratè diiudicare tempora & perſonas & ſcopum eius qui loquitur.

Chriſti duo ſunt aduentus in ſcripturis. Eſa. 52. et 42. Zach. 9. Mat. 21. 1. Cor. 4. Dan. 7. Mat. 24. Dan. 7. Scripturā volens intelligere, diiudicat tempora perſonas et ſcopum.

Ex Dionyſio Areopagita.

Eſt enim à ratione alienum & abſurdum, inſtituti ac ſcopi vim non attendere, ſed dictiones: éſtque hoc proprium non eorum qui diuina volunt intelligere, ſed eorum, qui nudos admittunt ſonos, & eos vſque ad aures ſuſcipiunt extrinſecus nō tranſeuntes, neque volunt ſcire quid ea dictio ſignificet, & quomodo eam oporteat declarare per alias quæ æqualem vim habent, & ſunt ſignificantiores dictiones: affecti ſunt autem erga elementa & lineas quæ non poſſunt intelligi, ſyllabáſque & dictiones ignotas, non tranſeuntes ad intelligentem eorum animæ facultatem, ſed foris reſonant in eorum labris & auribus.

Scopus attendendus nō dictiones.

Ex magni Baſilij Dialogico.

Oportet enim ex auditoribus, eos qui erudiuntur in diuinis ſcripturis, examinare ea quæ docentur à Doctoribus: & ea quidem admittere quæ conſonant ſacris ſcripturis, quæ ſunt autem aliena reiicere, & eos qui in eiuſmodi permanent documentis vehementer auerſari. Væ enim, inquit, homini per quem ſcandalum venit.

Quæ conſonāt ſcripturis, ſunt admittenda: quæ ſecus, reiicienda. Mat. 26.

Quænam ſunt ſeptem infuſoria quæ vidit Zacharias. Quæſt. 53.

Et conuertit me Angelus qui loquebatur mihi, & dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi. Vidi, & ecce cādelabrum aureum totum, & lucernula ſuper ipſum, & ſeptem lucernæ, & ſeptem infuſoria, & duæ oliuæ ſuper illud. Et dixit mihi Angelus. Hoc eſt verbum domini. Quod eſt ergo candelabrum? Sancta Maria. Cur autem candelabrum? Quoniam materię expertem lucem geſtauit, deum incarnatum. Cur autem totum aureum? Quoniam poſt partum manſit virgo. Dicit enim, Hæc porta erit clauſa: & nemo intrabit per eam, ſed dominus Deus ſolus intrabit & ſedebit. Quoniam ipſe eſt Dux, & egredietur, & claudet portam poſt ſe. Quòd autem vterus ſit porta, teſtatur Iob dicens, Cur non concluſiſti portas vteri matris meæ? Quid eſt autem lucernula? Deus verbum incarnatum. Dicit enim Eſaias, Propter Siō non tacebo, & per Hieruſalem non tranſibo, donec egreſſa fuerit tanquàm lumen iuſtitia mea: Salutare autem meum tanquàm lucerna ardebit. Quænam ſunt autem ſeptem lucernæ? Septem leges ſingulares. Dicit enim, Lucerna pedibus meis Lex tua, & lucerna mandatum Legis & lux. Quod autem ſeptem ſunt leges, audi. Prima lex eſt ea quæ eſt à natura inſita, de qua dicit Apoſtolus, Quando gētes quæ legem non habent, natura quæ ſunt legis faciunt, ea legem non habentes ſibi ipſis ſunt lex. Secunda eſt quæ eſt per viſum. Quem enim deum lex prædicat, eum viſus probat per res creatas. Nam ex rerum creatarum magnitudine, pulchritudine, & conuenienti proportione, earum genitor conſideratur & cernitur. Deinde, quod fuit ex ligno mandati. Dicit enim Apoſtolus. Lex quidem ſancta, & mandatum bonum, & iuſtum, & bonum. Quarta autem quæ tempore Noë fuit in nube. Quinta, quæ tempore Abrahæ fuit per Circunciſionē. Sexta, lex literæ. Septima lex gratiæ. Quòd autē gratia legē habeat, dicit Apoſtolus. Alter alteri' onera portate: & ſic implebitis legem Chriſti. Dicit autem Eſaias. Ex Sion exibit lex, & verbum Domini ex Hieruſalem, & iudicabit inter multas gentes. Quænam ſunt ſeptem infuſoria? Septem dona Spiritus, vt dicit Eſaias. Egredietur virga è radice Ieſſe, & flos è radice aſcēdet, & requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & virtutis, Spiritus cognitionis & pietatis, Spiritus timoris dei implebit ipſum. Quænam ſunt duæ oliuæ? Duo teſtamenta. Quomodo enim Olea habet Folium ſemper vireſcens: ita etiam duo teſtamenta habent perpetua & nunquam ceſſantia de Chriſto teſtimonia.

Zach. 4. Cādelabri aurei & operorum viſio, apud Zachariam quid ſignificet. Iob. 3. Maria ſignificatur per Candelabrum aureū & portam clauſam &c. Eſa. 62. Pſal. 118. Leges ſunt ſeptem. Ro. 1. Ro. 7. Gratia habet legē. Gal. 6. Eſa. 2. Eſa. 11.

Quænam ſit differentia legis & mandati, Ex Euſebio. Quæſt. 54.

Lex quidē dicitur, quę eſt vniuersè. Mādata aūt, quæ ſunt ſigillatim, vt illud, Nō occides. Nō mœchaberis. Nō furaberis, & quæ ſunt iis cōſequētia. Teſtimoniū autem, quod cum aliqua teſtificatione auditoribus præcipit legiſlator, vt dicebat Moyſes. Teſtor vobis hodie cœlum & terram. Iudicia autem, quæ ſcripſit cùm iudicaſſet & iuſtificaſſet, vt in eo qui terribile nomen blaſphemauerat, Moyſes refert ad Deum, vt qui ſibi nō permiſiſſet iudicium. Illo autē eius iuſſu obruto lapidibus, hoc fuit decretum & iudicium aduerſus alios blaſphemos. Iuſtificationes autē ſunt hæc præcepta. Si poſſederis, inquit, ſeruum Hebræū, ſex annos ſeruiet, &c. Hæc enim ſunt ſummæ iuſtitiæ: furti & cædis & adulterij prohibitio, honor parentum, iuſiurandi obſeruatio, & ſimilia quæ obſeruantur etiam ab iis qui carent lege.

Lex quid ſit. Mandatū quid ſit. Teſtimonium. Deut. 32. Iudicia quę ſint. Iuſtificationes quęnam ſint. Exod. 21.

Quinam in ſcriptura, alia habentes nomina, ea mutarunt, & quamobrem. Quæſt. 55.

Nominum mutationes inuenimus in ſanctis. Nam Euam quidem primum Viraginem vocauit Adam, quoniam, inquit, ſumpta fuit ex viro ſuo. Poſt tranſgreſſionem autem mutato nomine, eam vocauit vitam, Quoniam ipſa eſt mater omnium viuentium.

Gen. 2. Sanctorū mutata nomina.

Abraham

Quando autem cognouit eam, vocauit eam Eoam. *Gen.17.* Abram prima vocabatur, mutato autem à neo uomine poſtea vocatus eſt Abraham, quoniam futurus erat patet multarum gentium. Sara apellabatur, mutato autem nomine eam Deus vocauit Sarram, quoniam paritura erat Iſaac. *Gen. 28.* Iacob vocabatur. Mutato autem nomioe, cum luctans Dominus poſtea vocauit Iſraël. Quoniam, inquit, cum oeo fuiſti fortis, & cum hominibus eris potens. Eſau appellabatur, vocatus eſt autem poſtea etiam Edon ab æqualibus, *Gen.25.* quod eſt tuſſus. Ioſeph appellabatur: Pharao autem admiratus qui in eo erat ſpiritum, vocauit *Gen.41.* eum Aegyptiacè Pſontomphanec. Iobam vocabatur: Poſt plagam autem vocabatur Iob, propter charitatem quam habebat in Deum & eius tolerátiam. Nauſes vocabatur filius Naue: Moyſes autem quádo *Num. 13.* eum miſit ad terram ſpeculandam, mutato nomine eum vocauit Ieſum, quod eſt ſalus populi. Daniel vocabatur: Nabuchodonozot autem vocauit eum *Dan.4.* Baltaſar, conuenienter nomini Dei ſui, quoniam io eo vidit Spiritum ſanctum. Vocabantur Ananias, Azarias Miſaël: Aſphanez autem Eunuchus Nabuchodonozor, vocauit eos Sidrac Miſac & Abdena*Mat. 16.* go, propter eorum virturem. Petrus Apoſtolus vocabatur Simon, Dominus autem ei dicit: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, quoniá *Ioh. 1.* erat dicturus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Iacobus & Ioannes vocabantut filij Zebedæi. Dominus autem vocauit eos Boanerges, quod eſt filij tonitrui, quoniam tan*Mar. 13.* quàm tooitru erant magna voce prædicaturi Euangelium Domini. Saulus vocabatur quádiu per*Act. 13.* ſequebatur Eccleſiam Chriſti. Factus autem Apoſtolos cùm veniſſet Paphum vrbem Cypri, motato nomine vocauit eum Paulum.

Quomodo eſt intelligendum illud, Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Ex Iſidoro. *Pſal.9.*

Quæſt. 56.

Benedicere eſt laudare. Benedicitur hoc in loco idem eſt quod laudatur & eocomiis honoratur ab aliis qui ei adulantur, & eius vitium palpaot & demulcent, & ne permittunt quidem vt per ſilentium morbi ſui ſenſum accipiat. *Morbus non curatur niſi ſentiatur.* Et ideo is inuenitur immedicabilis. Nam propterea oe ſenſum quidem habet ſuæ ægritudinis, non admittit medelam. Eſt autem hoc omnium grauiſſimum, quando laudatut vitium, & ne vitium quidem cenſetur. *Vitium laudari, & non eſſe vitiũ cenſeri eſt grauiſſimum.* Quamobtem oportet eum quidem, ſi fieri poteſt, corrigere. Sin minus, non aſſentari, neque vitium palpare ac demulcere, ſed ſilentio afferre ei ſenſum ſui ſceleris. Sin auté hoc nolit, eũ fugere & auerſari: ne ſi riſus fuerit eius ſceleris ſocius, in ſuppliciiis qooqoe inueniatur ſocius. Quomodo enim qoi ad virtutem inducit, coronatur etiamſi nihil perfecerit: nam quod ſuum eſt impleuit, ita etiá qui ad vitium hortatur & incitat, punitur etiamſi nihil potuerit. Nam is quoque fecit quod in ſe fuit. *Coronatur qui ad virtutem inducit, punitur qui ad vitium.*

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Neque enim oportet ſimul currere cum fure, neqoe cum adoltero partem ponere. Nam Dauid quoque dicit, Domine odientes te odio habui, & propter *Pſal. 38.* inimicos tuos tabeſcebam. Perfecto odio oderam illos, inimici fuerunt mihi. Ioſaphat quoque exprobrat Deus per Eſaiam, propter amicitiam & ſocietatem quam inierat cum Achab, dicens. Si peccatori amicitia iungeris. Si ei qui à Domino odio habe- A tur fers auxilium, propterea in te repente orta eſt ira Domini. Niſi quòd inuentum eſt cor tuum perfectum apud Deum, & ſermones boni inuenti ſunt in te, propterea tibi pepercit Dominus.

Quomodo intelligendum illud, Cogitatio hominis confitebitur tibi.

Quæſt. 57.

Feſtum quidem eſt eorum qui letantur, cooſeſſio autem eorum qui examinantur, & eſt hoc quidem triſtitiæ: illud verò gaudij: Hoc ergo dicit in iudicio perpenſa & examinata leniter tranſiens & imperfecta boni cogitatio, plus valet quàm improba & perfecta cogitatio. Nam de illa quidem habetur B quæſtio & examinatio, hoc verò feſtum conciliat & lætitiam. *Cogitatio boni imperfecta; plus quã improba perfecta.*

Ex Baſilio in Eſaiam.

Diligenter nobis attendamus ne impium aliquem hominem verbo vel facto iuſtificemus, per eius in nos gratiam inducti ad ei aſſentiendum. Væ enim, inquit, iis qui dicunt malum bonum, & malum bonum, qui ponuot tenebras lucem, & lucem teoebras, qui ponunt amarum dulce, & dulce amarum. *Impius nec verbo nec facto iuſtificãdus. Eſa.5.*

Ex Chryſoſtomo in Saul.

Noo ſolum æmulari vitium, ſed etiam eos laudare qui viuunt in vitio, grauius affert ſupplicium quam C eorum qui viuunt in nequitia. Nam laudare peccatores, ad rationem ſupplicij, eſt longè maius quam peccare, & merito. Corruptę enim mentis & animi incurabilis eſt hæc ſententia. Nam qui laudat vitiũ, ſe priuat medicina quæ fit ex pœnitentia. Quãobrem merito hoc illo eſſe grauius, ſtatuit Paulus. Propterea non ſolum qui mala agunt, ſed etiam qui eos laudant, eiuſdem aut etiam grauioria quam illi, erunt ſupplicij participes. *Laudare peccatores grauius punitur quam peccare.*

Quomodo eſt intelligendum illud, Si quis viderit fratrem ſuum peccantem peccatum non ad mortem, petet, & dabit ei vitam, iis qui non peccant ad mortem. *1.Io.3.*

Quæſt. 58.

D Non ad mortem quidem peccatum dicit id quod fit in ignorantia, ad mortem autem quod fit in cognitione. Vnde ſubiungit. Non de illo dico vt roges. In ſuo enim eſt arbitrio ſeipſum conuertere aut non conuertere. An ruſus peccatum ad morté eſt quod ad Deum tranſit, & noo ad hominem qui eſt eiuſdem naturæ, de quo ſcriptum eſt. Si peccauerit vir in virum, orabitur pro eo ad Dominum. Si peccauerit in Dominum, quis orabit pro eo? In Deum ergo blaſphemiam & impietatem propriè dicit, quam lex Moſaica morte condemnat, non pœna pecuniaria, aut aliquo alio ſupplicio. Quamobrem hoc videtur dicere de hæreticis, ooo de gentibus aut Iu- E dæis. Nam illi non collabuutur in oumero fratrum. *Peccatum ad morte quod nam ſit.* Cæterum in cognitione quoque maximum peccatum, vt cædes, adulterium, inſanos amor maſculorum, & quæ ſuot his ſimilia dicuntur mors animæ. *Peccata mortalia ſunt mors animæ.*

Ex Chryſoſtomo. Quomodo ſit intelligendum, Quos præſciuit & prædeſtinauit, & Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat &, Non currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Multi enim dicunt, Quem vult Deus ſeruat aut perdit. *Rom. 8.*

Quæſt. 59.

Conuenit hic dicere illud Prouerbiale eloquium Solomonis, Homo perdit vias ſuas, in corde autem

ſuo in Deum tanquam autorem, id confert. Homo
Liberum Arbitriũ enim haber liberum arbitrium ſuæ ſalutis aut exitij.
Scriptum eſt enim, Deus ab initio fecit hominem, &
Eccl. 15. dimiſit eum in manu conſilij ſui, & ante hominem
Sap. 1. vita & mors. &, quod voluerit dabitur ei: &, Ne æ-
Deut. 31. mulemini mortem in errore vitæ veſtræ, Neque at-
trahite exitium in operibus manuum veſtrarũ, Quia
Deus mortem nõ fecit, neque delectatur in interitu
viuorum. Quamobrem dicit Legiſlator. Ecce do co-
ram vobis hodie benedictiones & maledictiones.
Benedictiones, vt audiatis mandata Dei veſtri: & ma-
ledictiones, ſi non audientis mãdata domini Dei ve-
ſtri. Teſtor vobis hodie cœlum & terram, quod vi-
tam & mortem dedi ante faciem veſtram, eligite
vitam, vt viuatis vos & ſemẽ veſtrum. Liberam ita-
que vitæ noſtræ electionem, Iob quoque ſignificans
dicebat. Iuſtum exaudiet Dominus, & dixit. Cõuer-
tentur ab iniuſtitia ſi audierint & ſeruierint, & con-
fecerint in bonis dies ſuos, & annos ſuos in decore:
Impios autem non ſeruat, propterea quòd ipſi no-
Deus prę- lunt ſcire Dominum. Vides quomodo nos ſimus au-
deſtinat tores noſtri interitus, & non Deus? Cùm ergo dixiſ-
pręſcitos. ſet Apoſtolus, Quos præſciuit & prædeſtinauit, ſol-
Rom. 9. uit quod quæritur vtpote, Præſciuit Deus fore vt
non pœniteret Pharaonem, & indurauit cor eius di-
latione & lenitate, quæ eum ad tantum deduxit cõ-
temptum & audaciam, vt etiam aquis fuerit obru-
Hier. 5. tus. Similiter præſciuit Hieremiæ rectitudinem, &
prædeſtinauit eum exiſtere vas electionis. Si ergo
quẽ vult Deus, ſeruat: quẽ autem vult, perdit: neque
qui ſeruatur, dignus eſt mercede: neque qui perit,
ſupplicio: & fruſtra ſcriptum eſt, Tu reddes vnicui-
2. Tim. 4. que ſecundum opera: &, vnuſquiſque accipiet mer-
1 Cor. 3. cedem ſecundum ſuum laborem. Porrò autem di-
1. Tim. 2. ctum quoque eſt, Deus vult omnes homines ſaluos
Rom. 9. eſſe, & ad agnitionem veritatis venire. Id autem rur-
ſus, Non volentis, neque currentis: dicit propter E-
ſau, de quo etiam hoc bene dictum eſt, Nõ volentis
Eſau, patris accipere benedictionẽ: & currẽtis, iuſſu
patris ſui in campum ad venandam venationem, vt
Sine Dei cũ comediſſet, ei benediceret ſed Iacob, cuius Deus
auxilio ni- eſt miſertus, propterea quòd ipſe eſſet non fictus
hil rectè & bonus: non autem Eſau hanc benedictionem eſt
geri po- aſſecutus, propterea quòd eſſet fornicator & pro-
teſt. phanus. Quod ſi etiam in nobis hoc quiſpiam acce-
perit, ab eo quod decet minimè oberrabit. Etenim
non volentis ſolum virtutem, neque currentis &
contendentis eſt, ſe rectè gerere, ſed & miſerentis &
Io. 15. adiuuantis Dei. Non poteſtis enim, inquit, ſine me
quidquam facere. Propterea dicit Apoſtolus, Cum
Phil. 2. timore & tremore ſalutem veſtrã operamini: Deus
enim eſt qui operatur in vobis & velle & perficere
Eccl. 9. pro bene placito. & Eccleſiaſtes: Non velocibus eſt
curſus, neque bellum potentibus. & Dauid, Niſi Do-
Pſal. 126 minus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt
qui ædificant eam: &, Niſi Dominus cuſtodierit ci-
uitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, &c.

1. Cor. 3. *Quomodo eſt intelligẽdum illud, Si cuius opus arſerit, detrimentum accipiet, ipſe autem ſaluus erit quaſi per ignem. Quæſt. 60.*

Hoc eſt, non feret ignis violentiam, ſed quomodo
ſi quis arma habens aurea tranſeat fluuium ignis,
Permanet clarior & limpidior: Sin autem tranſeat
fœnum habens, comburetur. Ita eſt etiam in operi-
bus. Et ideo dicebat, Damnum patietur. Ecce v-
A nus pœna. Ipſe autem ſaluus erit, ſed ſic quaſi per
ignem. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Non ipſe *Saluum*
quoque peribit vt opera, in nihilum rediens: ſed ma- *eſſe quaſi*
nebit in igne. Rem ergo vocat ſalutem, nempe per- *per ignem*
petuam in igne permãſionem. Propterea dicit tan- *eſt per ma-*
quam per ignem. Etenim nobis quoque mos eſt di- *nere.*
cere: In igne ſeruari: de iis quæ non facilè vruntur
& rediguntur in cinerem.

Quomodo eſt intelligendum illud, Pacificans per ſanguinem Crucis ſuæ, ſiue quę ſunt in terra, ſiue quæ ſunt in cœlis. Quæſt. 61.

Quæ ſunt quidem ſupra terram, merito: plena enim
erant inimicitiarum, & in multa, & aduerſus mul-
B tos erant diuiſa. Quæ ſunt autem in cœlis, quomo- *Chriſtus*
do pacificauit? An illic quoque erat bellum & pu- *pacificat*
gna? Et quomodo precamur dicentes: Fiat voluntas *quæ ſunt*
tua ſicut in cœlo & in terra? Diſiuncta erat terra à *in cœlis.*
cœlo, & belligerabantur Angeli aduerſus homines, *Mat. 16.*
videntes Dominum ſuum probris & cõtumelia af-
fici. Inſtaurare, inquit, volens, ſeu in ſummam redi- *Ephe. 1.*
gere omnia quæ ſunt in cœlis, & quæ in terra Quo-
modo? Hominem illuc traduxit, in altum ſuſtulit eũ
qui erat ipſis inimicus & exoſus. Hoc eſt pax profun- *Pacifica-*
da. Angeli rurſus apparebant in terra, quandoqui- *tio homi-*
dem homines quoque apparebant in cœlo. Vis ſcire *num cum*
quo odio nos proſequebantur Angeli, & quemad- *Angelis.*
C modum nos auerſabantur? Mittebantur ad infligẽ-
das pœnas Sodomitis in valle luctus: Sed nunc non *Gen. 19.*
ſic. In terris hymnos canebant, & eos ad nos dedu-
xit, & nos illuc reduxit. Propterea gratias agimus
dicentes. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax. Priùs *Luc. 2.*
pro numero gentium erant Angeli: Nunc autẽ non
pro numero gentium, ſed pro numero fidelium.
Nam vnuſquiſque fidelis habet Angelum ſuum cu-
ſtodem, & vt ſcriptum eſt, Caſtrametabitur Ange- *Fidelis*
lus Domini in circuitu timentium eum, & liberabit *quilibet*
eos. Nam etiam ab initio quilibet vir probus habe- *habet ſuũ*
bat Angelum, ſicut dicit Iacob. Angelus qui me li- *Angelũ.*
berat à iuuentute mea.

D *Ex Baſilio in Pſalmum 33.*

Cuilibet credenti in Dominum aſſidet Angelus, ni- *Angelus*
ſi nos ipſum per mala noſtra opera effugauerimus. *aſſidet*
Nam ſicut apes fugat fumus, & columbas abi- *cuilibet*
git malus odor: ita etiam vitæ noſtræ cuſtodem An- *credenti.*
gelum amouet & abducit, lachrymabile fœtidúm- *Peccatum*
que peccatum. Ne des enim, inquit, in commotio- *expellit*
nem pedem tuum: & non dormitabit qui te cuſto- *Angelũ.*
dit Angelus. *Pſal. 120.*

Ex Epiphanio in Panariis, Quòd vnicuique genti traditus ſit Angelus. *Epiph. Aduerſus Teſſares decatiſdas.*

Vnicuique genti præeſſe Angelum dicit ſcriptura.
Nam qui cũ Daniele loquebatur Angelus: & Perſa-
E rum dixit Principem, & Principem Græcorum, &
Michaelem Principem Iudæorum. Porrò autem *Vnicuique*
Moyſes quoque dicit, Statuit terminos ſecundum *genti præ-*
numerum Angelorum Dei. Vnde etiam dicit Ioan- *eſt Ange-*
nes in Apocalypſi, Solue quatuor Angelos, qui ſtant *lus.*
in Euphrate, & retinentur, vt permittant gentibus *Deut. 32.*
bellum vſque ad tempus Dei longanimitatis, donec *Apoc. 9.*
imperet vt per ipſos fiat vltio ſanctorum ſuorum. *Angeli*
Detinentur enim qui ordinati ſunt Angeli à ſpiritu, *mota mo-*
vt qui non habeant tempus incurſionis, propterea *uent gen-*
quòd iuſtitia eos nondum ſolueret vt ſoluerentur *tes ad a-*
reliquæ gentes, propter iniuriam in ſanctos. Ii enim *petitum*
ſoluuntur & inuadunt terram, vt dicit Ioannes & *vleiſcẽdi.*
Prophetæ.

Prophetæ. Moti antem Angeli mouent gentes ad appetitum vlciſcendi.

Ex Cyrillo de adoratione in ſpiritu.

Angeli ſunt à Deo ordinati vt opem ferãt credentibus.

Scimus ſanctos Angelos à Deo eſſe ordinatos ad opem ſerendam credeutibus, & vt ſint veluti duces populi.

Ex Theodoreto, de Dei cultu.

Satan ſignificat Apoſtatam. Diabolus cur dicatur. Dæmones ab initio creati non mali. Angelorũ præſidio Deus muniuit homines.

Quoniam autem memini dæmonum, operæpretium eſſe exiſtimo, ea oſtendere quæ de iis ſentimus. Eos enim & eorum Principem Satanam diuina appellant eloquia. Significat autem nomen ſermone Hebtæo Apoſtatam, id eſt qui deſecit. Vocat autem eum quoque diabolum, vt qui apud hominesDeum calumnietur, & ipſis hominibus inter ſe immittat litem & conteotionem. Eos nos dicimus ab initio à Deo creatos eſſe non malos, ſed mentis auerſione à melioribus ad deteriora eſſe prolapſos: & iis non contentos quæ præbuerat creator, maiora quidem appetiiſſe, ſuperbiæ autem & arrogantiæ vitiũ ſuſcepiſſe, excidiſſe vero & eſſe priuatos honore qui eis fuerat datus ab initio. Deinde aduerſus homines, vt qui diuina eſſent honorati imagine, rabie eſſe percitos, & aduerſus eos bellum ſuſcepiſſe. Creatorem autem Angelorũ quidem præſidio cuſtodiiſſe hominũ genus, ne vi vtens & tyrãnide, dũ ſub aſpectum nõ cadit ex occulto inuadens, ſecurè eos perderet quos propter inuidiam odio habebat, aduerſus eum autem certamen & pugnã non prohibuiſſe, vt optimos & præſtantiſſimos lucta oſtenderet, magnique & fortis animi virtutis eſſent exemplaria.

Hominum certamen aduerſus dæmones à Deo cur cõceſſum.

Quamobrem cum Angelorum præſidio illius violẽtam prohibuiſſet irruptionem, ranonis & cogitationum conceſſit certamen, vt victores pronuociaret corona dignos non ipſum quidem adſciſcens tãquam aduerſarium, ſed ad id quod oportuit vtens eius ſcelere & nequitia, tanquam viperis ad propulſandos morbos.

Ex Nicephoro Archiepiſcopo Conſtantinopolitano aduerſus Iconomachos.

Angeli noſtras preces Deo offerant. Mat. 18.

Scimus autem & credimus noſtras in Deum glorificationes per ſanctos efferri Angelos, Siquidem verum eſt illud, Angeli eorum perpetuo intuentur faciem Patris mei qui eſt in cœlis. Quid agentes, aut quid operantes, niſi quòd noſtras petitiones ad aures Domini Sabaoth omnino adducentes, eum reddunt propitium propter ea quæ geſſimus.

Quomodo eſt intelligendum illud, Scientia inflat, charitas autem ædificat. *Quæſt.* 62.

1. Cor. 8.

Scientia nocet niſi ſit cum charitate.

De idolothytis autem inquit. Scimus quod omnes habemus ſcientiam. Multi enim apud Corinthios tunc cùm didiciſſent quòd non quæ intrant in os coinquinant hominem, ſed quæ execũt: & quòd idola ſunt ligna & lapides & dæmones, qui oocere nõ poſſunt nec prodeſſe, hac perfectiſſima cognitione vſi ſunt immoderatè, & in aliorum & in ſuũ damnũ. Ad idola enim ingrediebantur, & menſarum quæ illic fuerunt erant participes, & hinc magnum afferebant exitium. Nam qui idolorum metu adhuc tenebantur, neque ſciebant ea deſpicere, illarum cœnarũ erant participes, quooiam hoc ſacere videbant perfectiores, & hinc maximè lædebantur. Et ideo dicit, Scientia, ipſa ſcilicet perfectio, inflat charitas autem ædificat. Quod quidem declarans dicebat. Si quis autem diligit Deum, is cognitus eſt ab ipſo. Quamobrem non prohibeo perfectam habere cognitionem, ſed eam non habere cum charitate & ad ædificationem.

1. Cor. 8.

Cur dicat Apoſtolus, Mulieri docere non permitto.

1. Tim. 2.

Propterea quòd ſemel malè docuit Adamum. Nam ante inobedientiam, in eodem honore erat mulier quo vir. Etenim quibus verbis vſus eſt Deus in viri formatione, iis vſus eſt etiam in creatiooe mulieris. Quomodo enim dixit in illa, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & nõ dixit, Fiat homo: Ita etiam in hac nõ dixit, Fiat mulier, ſed hic quoque dixit, Faciamus homini adiutorem ſimilem ipſi. Poſt peccatum autem, Ad virum tuum conuerſio tua, & ipſe tibi dominabitur. Feci, inquit, te honore æqualẽ, & non rectè vſa es virtute, tranſi ad ſubiectionem. Non tuliſti libertatem, ſuſcipe ſeruitutem. Neſciuiſti imperare, ſis ergo ex iis qui parent imperio, virum agnoſce Dominũ, & ipſe tibi dominabitur. Ad virum tuũ conuerſio tua, hoc eſt refugium tuum, portus tuus tutela tua, propterea ergo dicit, Mulieri docere non permitto, neque autoritatem in virum exercere. Etenim ſemel docuit & vſa eſt autoritate, & euertit omnia, ſed eſſe in ſilentio Dicit autẽ cauſam. Adam, enim inquit, non eſt deceptus, Mulier autem decepta fuit in trãſgreſſione, propterea eum deiecit à ſede doctrinæ. Qui enim neſcit docere, diſcat. Si autem nolit diſcere, & ſe & eos qui diſcunt perdit quod tunc quoque accidit in muliere. Et ideo dicit. Mulier in ſilentio diſcat in omni ſubiectione. Eius enim inobedientia & arrogantia toti mundo intulit exitium & naufragium. Dicit enim ſapiens. A muliere initium peccati, & propter eam morimur omnes. Dicit autem autor Prouerbiorum. Multos ſauciatos deiecit: & innumerabiles ſunt quos occidit. Et ideo adhortatur dicens. Noli attendere malæ mulieri. Mel enim diſtillat à labris mulieris fornicatricis, quæ ad tempus mollit guttur ſuum, poſtea autem inuenies ſelle amarius, & magis acutum quam gladius anceps: &, Mulier venatur animas virorum venerabilium, éſtque elata & prodiga. In domo non quieſcunt eius pedes. Aliquando enim foris vagatur, aliquando verò in plateis in omni angulo inſidiatur, & viæ inferni domus eius, deducens ad penetralia mortis, & neſcit pudorem. Sedet enim in foribus domus ſuæ, ſuper ſellam palã in plateis accerſens prætereũtes: &, Infernus, & amor mulieris, & tartarus, & terra non repleta aqua, & ignis, nequaquam dixerint, Sufficit, & Talis eſt via adulteræ, quæ quando fecerit, abluta dicit ſe nihil feciſſe turpe, & Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm enim muliere linguace & pugnace: &, quomodo vermis in ligno: ita virum perdit mulier maligna, & Quomodo ſtillæ eiiciunt hominem in die hiberno è domo ſua: ita mulier maledica à domo ſoa: &, Quomodo inauris aurea in ore porci, ita malignæ mulieri pulchritudo. & Eccleſiaſtes, Inuenio, inquit, mulierem morte amariorem, quæ eſt venatio & ſagena cordis, vincula in manibus eius, & bonus ante faciem Dei perimetur ab ea. Qui autem peccat, comprehendetur ab ea, & Hominem vnum ex mille inueni bonũ aũt mulierem in his omnibus nõ inueni. Similiter etiam Sirach admonet, dicens, Ne dederis mulieri vt aſcendat ſuper vires tuas: &, Melior eſt, enim, viri iniquitas quàm mulier benefaciens: &, Omnis iniquitas mala eſt ad omnem iniquitatem mulieris: &, Non eſt, inquit, caput ſupra caput ſerpentis, & non eſt malitia ſuper malitiam mulieris.

Gen. 2. Mulier nõ rectè vſa honore, effecta eſt ſubiecta. 1. Tim. 2. Mulieris inobedientia toti mũdo attulit exitium. Eccl. 25. Prou. 5. Prou. 7. Prou. 9. Prou. 30. Prou. 21. Prou. 29. Prou. 19. Prou. 11. Eccle. 7. Eccle. 42. Eccle. 25.

Habitare cum Leone & Dracone eſt melius quàm
babitare cum muliere,iniquitas enim mulieris,ob-
ducit caligine eius aſpectum, & obſcurat eius fa-
ciem.Sicut vallum & ſicut aſcenſus arenoſus in pe-
dibus ſenis, ita mulier linguax viro quieto & , iugū
boum quod labaſcit eſt mala mulier. Qui eā tenet,
Eccle.26. ſicut qui apprehendit Scorpium : &, Ne procideris
Eccle.25. ad pulchritudinem mulieris : & mulierem ne con-
cupiueris , & Ne des aquæ tranſitum nec linguaci
Eccle.26. mulieri dicendi libertatem aduerſus te. Si non am-
bulet ſecundum manus tuas, abſcinde eam à te : &,
Ira magna mulier ebrioſa,& non conteget ſuam tur
pitudinem : &, Sicut ſitiens viator os aperiet, & ex
omni aqua propinqua bibet : ex aduerſo cuiuſuis
valli ſedebit,& contra telum aperiet pharetram·&,
Fornicatio mulieris in elatione oculorum , & in ſu-
Eccle.7. perciliis eius cognoſcetur:,& Si ſint tibi filiæ,atten-
Eccle.26. de corpori earum, & ne exilarau̾eris ad ipſas faciem
tuam, & ſuper filiam, ſtabilem adhibe cuſtodiam,
ne ſi inuenerit remiſſionem , ſeipſa vtatur, & te fa-
ciat ludibrium inimicis , & fabulam in ciuitate , &
te dedecore afficiat in multitudine multorum : &,
Eccle.26. Mulier mala portio mala,& dabitur viro peccatori.
Gen.3. Iure ergo ei dixit Deus poſt tranſgreſſionem,Multi-
plicans multiplicabo dolores tuos & eiulatum tuū.
Magnum enim dolorem & gemitum & anguſtiam
nobis conciliauit.Vnde dicit,In doloribus paries fi-
lios , & ad virum tuum conuerſio tua , & ipſe tibi
dominabitur. Et propterea legem ſtatuit Apoſto-
lus dicens.Mulieres ſitis ſubditæ viris veſtris , tan-
quam domino quoniam caput mulieris eſt vir , ſi-
cut etiam Chriſtus eſt caput Eccleſiæ , & ſicut Ec-
Ephes.5. cleſia Chriſto ſubiicitur , ita etiam mulieres ſuis
viris in omnibus ; & , Volo vos ſcire quòd omnis
1.Cor.14. viri caput eſt Chriſtus : caput autem mulieris vir:
1.Cor.11. &, Nam vir quidem non debet aperire caput , cùm
ſit imago & gloria Dei mulier autem eſt gloria vi-
ri. Non eſt enim vir ex muliere , ſed mulier ex viro,
etenim non creatus fuit vir propter mulierem ,
1.Cor.14 ſed mulier propter virum , & Mulieres veſtræ in
Eccleſiis taceant. Non enim permiſſum eſt eis lo-
qui ſed ſubiici,ſicut etiā dicit lex. Si quid autem ve-
lint diſcere,domi ſuos viros interrogent. Turpe eſt
enim mulieribus in Eccleſia loqui:&, Mulier in ſi-
1.Tim.5. lentio diſcat in omni ſubiectione , Mulieri autem
docere non permitto , neque autoritatem exercere
in virum , ſed eſſe in ſilentio : & , Vidua eligatur
non minor ſexaginta annis , quæ fuit vxor vnius
viri in operibus bonis habens teſtimonium. Si
filios aluit , ſi hoſpites excepit , ſi ſanctorum pedes
lauit, ſi afflictis ſuccurrit , Si omne bonum opus eſt
ſecuta, & quæ verè vidua & deſerta ſperauit in
Deum , & perſeuerat in precibus & orationibus
noctu & diu. Quæ autem viuit in deliciis, viuens
eſt mortua : &, iuniores autem viduas volo nube-
re , filios procreare. Cùm enim luxuriatæ fuerint
in Chriſto , volunt nubere , habentes damnatio-
nem quoniam primam fidem irritam fecerunt . Si-
mul autem & otioſæ diſcunt circuire domos , non
ſolum autem otioſæ , ſed & nugaces & curioſæ,lo-
quentes quæ non oportet : &, Mulierculas onera-
tas peccatis , quæ ducuntur variis cupiditatibus,
2.Tim.3. ſemper diſcentes , & nunquàm ad agnitionem ve-
nire valentes.

Ex Chryſoſtomo de Herodiade.

Nulla ergo fera poteſt comparari cum muliere ma-
A la & verboſa. Quid enim eſt leone terribilius in Mulier
quadrupedibus ? aut quid dracone ſæuius in repti- mala pe-
libus? Sed nihil ſunt ad malam mulierē . Quod au- ior quauis
tem Leo & Draco in malo mulieri ſunt inferiores fera.
teſtatur ſapiēs dicens.Habitare cū Leone & Draco-
ne potius elige quam cum mala muliere. Leones e- Eccle.26.
nim Danielem reueriti ſunt in lacu. Nabuthem au-
tem interfecit Iezabel. Cœtus in ventre conſerua-
uit Ionam. Dalida autem Sampſonem tradidit alie-
nigenis.Dracones & aſpides & Ceraſtæ Ioannem in
ſolitudine formidarunt.Herodias autem ipſi caput
amputauit in prandio. Corui Eliam aluerunt in ſo-
litudine. Iezabel autem ipſum poſt pluuiæ benefi-
B cium perſecuta eſt vt occideret , & timore perterri-
tus fugit in ſolitudinem iter quadraginta dierum,
& fatigatus petiit vt moreretur , dicens Domine
Deus ſatis ſit. Nunc autem ſuſcipe animam meam à 3.Reg.19
me , quoniam non ſum melior quam patres mei.
Hei mihi,propheta timuit mulierem,qui totius or-
bis terræ pluuiam geſtabat in lingua ·qui ignem è
cœlo verbo fecerat deſcendere,& oratione mortuū
excitauerat, timuit mulierem. Nulla enim malitia
confertur cum mala muliere. Fert mihi teſtimoniū
ſapiens quoque dicens. Non eſt caput ſuper caput Eccl.25.
ſerpentis,& non eſt malitia ſuper malitiam mulie-
ris.O malum diaboli & arma acutiſſima. Per mu- Mulier
C lierem enim ab initio euertit Adamum in paradiſo. mala, ar-
Per mulierem Ioſeph incluſit in carcere. Per mulie- ma Dia-
rem furore concitauit Dauid ad dolo factam cæ- boli.
dem Vriæ. Per mulierem ſapientiſſimū Solomo-
nem conuertit ad tranſgreſſionem. Per mulierem
excæcauit Sampſonem. Per mulierem perſecutus
eſt Eliam. Per mulierem Chriſti præcurſori ampu-
tauit caput.Per mulierem omnes occidit omnes iu-
gulat, omnes vituperat omnes probris afficit. Mu-
lier enim impudens nulli parcit,non reueretur Pro-
phetam,nihili facit Sacerdotem canonon habet ho
norem. O malum malorum peſſimum mulier ma-
la. Et ſi ſit quidem pauper,eſt diues malitia.Sin abū- Mulier
D dat diuitiis quæ adiumentum ferant eius malitiæ, mala eſt
eſt duplex malum , eſt animal intolerabile , lex eſt malorum
immedicabilis,ferum & immanſuetum animal.Ego peſsimū.
enim vidi etiā aſpides blāditiis cicurari, & leones,&
tigres,& pardos,ſi demulceātur,miteſcere.Mala au-
tem mulier , & contumelia affecta inſanit,& adula-
tione effertur,& ſi habeat maritū principē.noctu &
interdiu ſuis dolis eum irritans, ad cædem faciendā
incitat,vt Herodias Herodē. Et ſi habet pauperem
maritum,ad iram & cædem eum excitat.Et ſi ſit vi-
dua , ipſa per ſe omnes probris & contumeliis affi-
cit.Nam nec metu non refrenat linguam. Non ad
futurū aſpicit iudiciū . Deum non reſpicit Amicitiæ
E neſcit ſeruare vinculum . Pro nihilo eſt mulieri
ad mortem tradere ſuum maritū. Iuſtum enim virū
Iob vxor ſua tradebat ad mortem,dicens.Dic verbū Iob.2.
aliquod ad dominum, & morere. O malum animi
propoſitum.O mentem impiam.Non mota eſt mi-
ſeratione,videns ſui mariti viſcera ex ebullientibus
puſtulis tanquam à carbonibus exuri , & totas car-
nes ſuas inuolui vermibus. Non inflexa fuit ad mi-
ſericordiam , eum videns perpetuo ingemiſcere &
angi, & ex illibus perpetuo producere vlcera . Non
emollita fuit ad commiſerationem , cernens eum,
qui aliquando fuit indutus purpura, modo nudum
iacere & putreſcere in ſterquilinio. Non meminit
amicitiæ

amicitiæ & conſuetudinis quæ ſibi cum illa interceſſerat, & quanta propter ipſum fuerit eius magnificentia & gloria. Sed, dic, inquit, Domino verbum aliquod & morere. O gratia mulieris. O medicamentum dolores afferens & ægritudines. O amicitiam coniugis. Non enim ei ſufficiebat dolor qui erat ad tempus, ſed per maledictum ei æternum conciliabat cruciatum. Vis videre adhuc aliã mulierem huius malitiæ cõiugem? Vide mihi Dalidã, quomodo maritum ſuũ totonderit, & vinctũ tradiderit alienigenis, membrum ſuũ, ſui tori conſortẽ, quem fouebat, cui blandiebatur, quẽ deoſculabatur, quẽ ſimulabat ſe plus quã ſeipſam diligere, quẽ heri diligebat, hodie decipiebat, quẽ heri diligens fouebat, hodie decipiens ſepeliebat. At non erat pulcher, & quis eo pulchrior, qui in capite geſtabat ſeptem crines, portans imaginẽ gratiæ ſeptẽplicis? At non erat fortis. Et quis eo fortior, qui forte leonem in via ſolus cõfecit, & vna Aſini maxilla mille ſtrauit alienigenas? Erat autem adeò ſanctus, vt cùm ipſe aliquãdo ſitiuiſſet, precatus ſit in aquæ penuria, & ex maxilla quam manu tenebat mortuam aqua emanarit, & ex ea hauſerit. Et cum tam pulchrum, tam fortẽ, tam ſanctum, eius vxor tanquã hoſtem vinctum tradidit alienigenis, quẽ occæcatum habebãt ludibrio. Et cui nec leones, nec alienigenæ poterant reſiſtere, eum ſua vxor proſtrauit. Vnde autem hoc potuit? Ex mariti bonitate. Nam cum virium ſuarum arcanum dolo noctu ab eo ſurripuiſſet, tanquã nudum iugulauit. Propterea Propheta tibi præcipit dicens. A tori conſorte caue, ne apud eam aliquid deponas. Quænam enim, dic quæſo, aduerſus ſuum oſculum hæc vnquam eſt machinata? Quænam draconis vult ſuum perire coniugem? Quænam autem Leæna ſuum coniugem tradit occidendum? Re vera nõ eſt malitia ſupra malitiam mulieris. Qui ergo habet malam mulierem, ſciat ſe iam recipere mercedem ſuæ iniquitatis. Dicit enim ſapiens. Mulier mala dabitur viro peccatori.

Fortes ſuperat blandiens mulier.

Viro datur, pœna iniqua mulier.

Ex eodem in illud, Omnis qui aſpexerit mulierem, &c.

Mat. 5. Omnis qui aſpexerit, inquit, mulierem ad concupiſcendum eam, iam eam adulterauit in corde ſuo. Terribile re vera eſt præceptum & magna opus eſt ſobrietate. Nam quid eſt mulier? Laqueus ornatus, & decipiens viros in voluptatibus. Læto quidem vultu, & erecto collo, & oculis annuens, & lingua modulans, & voce polluens & verbis incantans, & pedibus ludens, figura & corporis habitu placẽs, & factis Occidens. Multos, enim inquit, vulneratos deiecit, & ſunt innumerabiles quos interfecit. Et ideo dicit, In pulchritudine mulieris multi ſunt decepti, & ex ea amicitia tanquàm ignis accenditur. Quid eſt mulier? In terra naufragium, fons ſceleris, theſaurus fœdium. Lætalis occurſus, lapſus oculorum, animarum exitium, cordis lancea, iuuenum pernicies, ſceptrum inferorũ, præceps deſiderium. Quid mulier? Sanctorum calumnia, quies ſerpentis, Diaboli ſolatium, ægritudo inconſolabilis, fornax ſuccenſa, eorum qui ſeruantur ſcandalum, vitium immedicabile, diurnæ nugæ, prodigorum hoſpitium, officina dæmonum. Quid mulier? malum amatorium medicamentum, impudens fera, inexpugnabilis impetus ac appetitio, os effrenatum,

Mulier eſt laqueus ornatus.

Mulieris aliquot eulogia.

A triumphus myſteriorum, dux tenebrarum, magiſtra delictorum, ſcelerata oblectatio, cupiditas inſatiabilis, ſimul dormiens intemperantia, ſimul expergiſcens ſolicitudo, veſtita vipera, quæ ſua ſponte eligitur pugna: diurnum damnum, domus tempeſtas, viri naufragium, immitis fera, adulterorum receptaculum, arma Diaboli, rabies quæ concupiſcitur, mors totius mundi. Meritò dicebat ſapiens. Parua eſt omnis malitia ad malitiam mulieris. Si velis autem aufugere à tali fera, audi autorem Prouerbiorum dicentem. Oculi tui recta aſpiciant. Supercilia autem tua iuſta annuant, & ne te vincat deſiderium pulchritudinis, neque tuis capiaris oculis, neque abripiaris ab eius ciliis. Mulier enim venatur

Prou. 4.

Prou. 7.

B venerandorum hominum animas. Nunc ergo fili mi audi me, & attende verbis oris mei. Ne inclinetur ad oris eius cor tuum, neque erres in ſemitis viæ eius, multos enim ſauciatus deiecit: & ſunt innumerabiles quos occidit, neque defixeris in eam tuum oculum, ſed reſilias, neque tardes. Quando ergo videris mulierem formoſam, nitentem, habentem læios oculos, genit ſplendentem, & in vultu immẽſam ferentem elegantiam, mentem tuam accendentem, & augentem libidinem, cogita eſſe mulierem id quod habetur in admiratione, & eſſe cinerem id quod accendit, & ceſſabit animus tuus rabie cieri. Tege pellem eius vultus cogitatione: & tunc

Cogitando quid ſit mulier reprimitur libido.

C videbis quàm ſit vilis & abiecta eius ſpecies. Nihil enim aliud inuenies quàm oſſa & neruos & venas & tetrum odorem. Cogita autem rurſus ſeneſcentem, alteratam, morientem, vniuerſum florem illi defluentem, cogita quid mireris, & pudore affectus ducaris pœnitentia.

Quomodo dicit Apoſtolus aliquando quidem, Ne ſitis inſipientes, aliquando verò, Ne ſitis prudentes apud voſmetipſos.

Vnumquodque preceptum habet ſuum terminum. Ei enim quod eſt, Ne ſitis inſipientes, ſubiungit, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei. Ei autem quod

Epheſ. 5.

D eſt, Ne ſis ſapiens apud temetipſum, ſubiungitur. Time autem Dominum, & declina ab omni malo. Quamobrem inſipiens quidem eſt qui nõ intelligit voluntatem Dei. Sapiens autem eſt apud ſemetipſum, qui ſuo ſenſu vtitur, & non ex fide in verbis Dei ingreditur, & non totum ſuum ſenſum captiuat ad ei obediendum.

Ro. 12.

Inſipiens. Sapiens. Sapiens apud ſemetipſum

Dicente Apoſtolo, ſicut in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur. Cur in Adam omnes morientes paternum luimus ſupplicium, in Chriſto autem viuificati patre meo, & à ſuo delicto purgatus, non me impertiis puritate? Quæſt. 65.

1. Cor. 15.

E Eſt examinandum quomodo primus noſter parens ad nos trãſmiſit pœnas ſibi illatas propter trãſgreſſionẽ, quando audiit, Terra es, & in terram reuerteris, & ex eo in quẽ non cadebat interitus, factus eſt interitui obnoxius, & ſubiectus fuit vinculis mortis. Poſtquãaũt delapſ' procreauit liberos, qui ex eo nati ſumus, tanquàm ex eo qui erat interitui obnoxius interitui obnoxij, facti ſumus hæredes execrationis & maledictionis Adami. Planè enim non puniti ſumus vt qui cũ illo nõ obedierimus, diuino illi mandato: ſed quod, vt dixi, effectus mortalis, in ſuũ ſemẽ trãſmiſit peccatũ. Nã ex mortali nati ſumus mortales.

Gen. 3.

Adam in ſuum genus transmiſit peccatum.

Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus appellatus ſecũdus Adã,& principium noſtri generis,nos reformauit ad incorruptionẽ: & in ipſo eſt ſoluta vis veteris maledictionis. Vnde dicit,per hominem mors, *Ro.5.* propterea quòd interitui obnoxius factus eſt homo,ſcilicet protoplaſtus. Vnuſquiſque autem Pater noſter, etiãſi per Spiritũſanctũ fuerit ſanctificatus, & acceperit remiſſionem ſuorum peccatorum donum ad nos non tranſmittit, vnus enim eſt qui omnes ſanctificat ad incorruptionem, Dominus noſter,& ad omnes ex æquo per ipſum & ab ipſo venit donum. Aliud autem eſt remiſſio peccati: & aliud à morte redemptio. Et vnuſquiſque quidem ſuorum delictorum lucratur remiſſionem in Chriſto per ſanctũ Spiritum,cõmuniter autem omnes liberamur ab antiquo interitu & cõdemnatione. Regnauit enim mors vſque ad Moyſem. Nam vſque ad legem dominatum obtinuit mortis condẽnatio.

Chriſtus vnus ſanctificat.

Peccati remiſſio & redemptio à morte differunt.

Ex Synodi Carthaginenſis, cap.110.

Rom.5. Similiter placuit, vt quicunque paruos recens natos infantes,qui ex vtero matris baptizantur, neget in remiſſionẽ peccatorum baptizari, neque ex primi parentis Adã peccato quidquã trahere,quod debeat lauacro regenerationis purgari,vnde eſt conſequens quod in his forma baptiſmatis in remiſſionẽ peccatorũ non vera ſed ficta intelligitur,ſit anathema. Neque enim aliter intelligere oportet quod ab *Ro. 5.* Apoſtolo dictum eſt, per vnũ hominem peccatum introiuit in mundum,& per peccatum mors: & ſic in omnes homines perualit in quo omnes peccauerunt niſi quomodo Catholica Eccleſia quæ vbique eſt diffuſa,& ſemper eſt ſimplex,intellexit. Per hanc enim fidei regulã infantes quoque qui nullum ex ſe peccatum committere potuerunt, verè in peccatorũ remiſſionem baptizantur, vt per regenerationẽ in eis verò mundetur,quod ab antiqua origine contraxerunt.

Catholica Eccleſia eſt vbique diffuſa.

Ex quæſtionibus aduerſus Arrianos, Quare nõ ſunt plura nec numero pauciora Euangelia.

Quæſt. 65.

Quoniam mundi in quo ſumus ſunt quatuor regiones,& quatuor ſpiritus vniuersè & in genere: Eccleſiæ autem columna & firmamentũ eſt Euangelium, & ſpiritus vitæ, ipſa meritò habet quatuor columnas vndique ſpirantes incorruptionem, & homines inſtar ignis ſuſcitantes. Ea quibus eſt manifeſtum quòd verbũ opifex omniũ, qui ſedet ſuper Cherubim,& cõtinet omnia, hominibus manifeſtatus dedit nobis quadriforme Euangelium, ſed quod vno ſpiritu continetur,ſicut dicit Dauid petens eius Aduentum. Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare. Cherubim enim habent quatuor facies, & eorum *Pſal. 79.* facies ſunt imagines operationis filij Dei. Nam primum, inquit, animal erat ſimile Leoni, exprimens eius agilitatem & principatũ & regnum. Secundũ autem ſimile vitulo, ordinem ſignificans ſacrificãtem & ſacerdotalem. Tertium autem habẽs faciem hominis, apertiſſimè deſcribens eius aduentum ſecundum hominem. Quartum autem ſimile aquilæ volanti, aptè ſignificans donum ſancti Spiritus aduolans ad Eccleſiam. Euangelia ergo his quoque cõſonant. Nam Euangeliũ quidem ſecundum Ioannem, narrat eius principalem & glorioſam à Patre *Io.1.* generationẽ,dicens,In principio erat Verbum. Euãgelium autem ſecundum Lucã,vt quod characteris eſſet ſacerdotalis, incœpit à Zacharia ſacerdore Deo ſuffitum offerente. Iam enim ſaginatus parabatur vitulus ſacrificandus pro iunioris filij inuentione. Euangelium autem ſecũdũ Matthæum, prædicat eius generationem ſecundum hominem,dicens. Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. Euangelium verò ſecundum Marcum, dnait initium à ſpiritu Prophetico, qui ex alto accedit ad homines,dicens,Initium Euangelij, vt ſcriptum eſt in Eſaia Propheta. Porrò autem ipſum quoque Dei verbum,cum iis quidem qui erant ante Moyſen,per ſuam diuinitatem verſabatur & gloriam. Iis autem qui erant in lege, ordinem tribuit Sacerdotalem. Poſtea autem homo factus donum ſancti Spiritus emiſit in omnem terram nos tegẽs ſuis alis. Qualis ergo fuit filij Dei operatio, talis etiam fuit forma animalium, & qualis forma animalium, talis eſt etiã character Euangelij. Nam quadriformia animalia quadriforme eſt Euangelium, & Domini operatio. Et propterea homini data ſunt vniuersè & in genere quatuor teſtamenta, vnum quidem diluuij datũ eſt Noë ſub Arca. Secundum autem Abrahamo ſub ſigno circunciſionis. Tertium verò Legis ſub Moyſe. Quartum Euangelij per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cùm hæc autem ita habeant, ſtolidi ſunt omnes indocti, & præterea nimis audaces, qui abrogant & abolent formam Euãgelij, & plura vel pauciora inſerunt Euangelia quàm quæ dicta ſunt, alij quidem vt plura videantur inueniſſe quàm habeat veritas, alij autẽ vt abrogent & aboleant Chriſti diſpenſationem.

Vitulus ſaginatus eſſe Chriſtus occiſus.

Teſtamẽta quatuor data homini.

Cur Circunciſum fuit Chriſti præputium. Quæſt. 66.

Dicant nobis qui curiosè ſcrutantur incerta & obſcura, & quæ non ſunt mandata literis, & ſunt ſilentio præterita, quamobrem in alto patibulo ſacrificatur Chriſtus,& non ſub tecto? An planè vt naturam purgaret aëris? & quomodo impollutus eius ſanguis cũ aqua in tempore paſſionis purgauit terram in eam diſtillans ita circunciſum præputiũ defoſſum eã ſanctificauit. Omnino autẽ & quibus nouit rationibus, qui voluntariè fuit circunciſus, ſeruauit id quod fuit circũciſum, vt ipſe quoque cùm in eo non eſſet mãcus ac defectus, reſurgeret plenus, & toto corpore minimè obnoxius interitui. Nã nos quoq; in reſurrectiõe noſtrũ corp⁹ plenũ recipiem⁹.

Chriſtus cur in alto patibulo ſacrificatus.

Sanguis Chriſti cũ aqua diſtillans purgauit terram.

Reſurget corpus noſtrum plenum cũ præputio.

Quinam erant quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificiis. Quæſt. 67.

Galilæi qui etiam ſecuti ſunt decreta Iudæ Galilæi, cuius Lucas quoque meminit in Actibus Apoſtolorũ. Erat autẽ Iudæ decretũ,vt oſtẽdit Ioſephus in vltimis libris de Antiquitate Iudaica, magnã habens ſpeciẽ, prætextu ſcilicet pietatis. Dicebat autẽ ne ore quidẽ oportere aliquem dicere nominum,neque per honorem,neque per beneuolentiam. Quamobrem multi ex iis,ne Cæſarem dicerent Dominũ grauiſſima tormenta ſubierunt. Qui etiam docebant Deo nihil oportere offerre præter conſtituta à Lege Moſis ſacrificia. Vnde etiam prohibebant fieri ſacrificia quæ à Senatu populi fiebãt,vel potius tradebãtur pro ſalute Imperatoris & populi Romani, veriſimile ergo eſt propter hæc indignantẽ Pilatum aduerſus Galilæos, iuſſiſſe eos interfici in ſacrificiis quæ videbãtur ex Lege offerre adeò vt ſanguis offerentium miſceretur ſacrificiis quæ offerebantur.

Luc. 13.

Act. 3.

Iudæ Galilæi quænam eſſent decreta.

Quomodo omnis blaſphemia remittetur: non remittetur autem blaſphemia in Spiritum.

Quæſt. 68.

Multa

Mat. 12. Mnlta enim, inquit, aduerſus me dixiſtis, nempe quòd ſum ſeductor, & nei boſtis. De his, inquit, à vobis nó exigo pœnas. Eſto enim, inquit, in me delinquitis propter carné quam indui: cur etiá peccatis in ſpiritum? Neque enim poteſtis dicere vos eum ignorare. Propterea & hic & illic pnniemini. Quæcunque ergo, inquit, in me blaſphemaſtis ante paſſionem, vobis remitto. Quinetiam ipſius quoque Crucis audax admiſſum ſcelus. Quæ auté in Spiritú ſanctú peccaſtis, niſi pœnitentiá egeritis, propter ea & hic & illic puniemini. Ná ex hominibus alij quidé & hic & illic puniútur, vt Sodomitæ, Et hi quoque ipſi. Nam & hic dederunt pœnas, quádo grauiſſima illa paſſi ſunt, eorú capta ciuitate, & grauiſſima illic parientur ſnpplicia. Alij autem illic tantum, vt ille diues. Alij autem hîc ſolum, vt qui fornicarus fuit apud Corinthios. Alij autem nec hic nec illic, vt quidam Prophetæ & Apoſtoli.

Peccatum in Spiritũ ſanctum quidnam ſit. Puniũtur quidam hic tantũ, quidam & hic & illic.

Ex Baſilio in Aſceticis.

Ille blaſphemat in Spiritnm ſanctum, qui operationes & fructus Spiritus ſancti tribuit aduerſario, qnod multis ex nobis accidit, vt qui virum quidem bonnm, qui ſe in pericula conijcit, ſæpè appellemus inanis gloriæ cupidum, cum autem qui bonum oſtendit. Zelum, iracundum, & multa eiuſmodi ſalſis indducti ſuſpitionibus ementimur.

Blaſphemare in Spiritum ſanctum quis dicatur.

Quomodo cùm dixiſſet Dominus, Niſi abiero, Paracletus non veniet, dat eum ſpiritum Apoſtolis per inſufflationem.

Quæſt. 69.

Io. 16. Io. 20. Per inſufflationem quidem dat eis poteſtaté & gratiam ſpiritalem ad remittenda peccata, Subiungit enim, Si aliquorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Si aliquorum autem retinueritis, retenta ſunt. Per aduentum autem Spiritus in Pentecoſte, præbuit eis gratiam baptiſmatis & ſignorum operationem Et ideo dicit, Vos antem baptizabimini in Spiritu ſancto, & accipietis virtutem aduentátis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem, Apoſtoli nó faciebát à Spiritu ſancto curationes, ſed data à Domino poteſtate & iuſſu. Nondú enim erat, inquit, datus Spiritus ſanctus, quoniam Ieſus nondum erat glorificatus. Gloriſicatus enim fuit ſuſcitatus à mortuis.

Remittendi peccata poteſtas data eſt per inſufflationem. Act. 1. Act. 2.

Ex Euſebio ad Marinum.

Spiritus quidem ſanctus qui fuit inſufflatus à Domino Apoſtolis, vim habebat ſoluendi & condonaudi omnia peccata. Quod autem fuerat eis promiſſum baptizandos eſſe Spiritu ſancto, & futuros participes virtutis operationum, vim habebat operandi miracula quæ per ipſos erant efficienda, & reſiſtendi & fortiter ferendi quæ inſurrectura aduerſus eos erant. Nam ante banc virtutem nolebat eos prædicare gentibus, ſed manere & expectare vt ex alto eius eſſent participes. Hanc autem gratiam Apoſtolus quoque ſeparans ab alijs operationibus ſancti Spiritus, docebat, dicens. Alij autem operationes virturum. Et dicit Prophetia, Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa. Cuius virtutis, cùm nondum eſſent participes, enm negarunt omnes tempore paſſionis. Poſtquàm eius fuerunt participes, omnes martyrio & eius confeſſione claruerunt. Hominem enim renouans Deus, & qnam perdidit gratiam acceptam Dei inſufflationem, eam rurſus reddens, eam inſufflauit in faciem Apoſtolorum, dicens, Accipite Spiritum ſanctum.

Poteſtas remittendi peccata data eſt per inſufflationẽ. 1. Cor. 12. Pſal. 67. Io. 20. Luc. 18.

Quid eſt iudex iniquitatis. Quæſt. 70.

Pſal. 7. Dicit Dauid Dominus iudex iuſtus & fortis & patiés &, Neque ab ortu neque ab occaſu, neque à deſertis montibus, Quoniam Deus iudex eſt. Iudea quidam erat in quadam ciuitate. In quanam ciuitate? In Eccleſia Dei. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Hæc ciuitas imitatur cœleſtem ciuitatem, de qua dicit Apoſtolus. Sed acceſſiſtis ad montem Sion & ciuitatem Dei viuentis, ad cœleſtem Hieruſalem. Iudex quidam erat, neque Deum timens, neque hominem reuerens. Deus enim neque Deum habet quem timeat, neque hominem quem reuereatur. Non eſt enim apud eum acceptio perſonarnm. Erat autem quædam vidua in illa ciuitate. Omnis enim anima Eccleſiaſtica, quæ aliquando maritum habebat Diabolnm, cúmque abiecerat. & Dominum amplexa fuerat, eſt vidua: & rogat die ac nocte iudicem, dicens. Defende me ab aduerſario meo. Quid autem eſt aduerſus quem ſemper interpellamus? Dicat Petrus. Filioli vigilate, Quoniam aduerſarius veſter Diabolus, tanquá Leo rugiens obambulat, quærens aliquem deuorare. Cui reſiſtite ſtabiles & ſolidi in fide. Quid autem dixit Iudex? Et ſi Deum non timeo, neque hominem reuereor, ſurgam tamen & vindicabo illam, ne veniens me ſugillet. Et ſubiungit Dominus, dicens, Audis quid dicit iudex iniquitatis, & nó iuſtitiæ. Iudex eſt iniuſtorum. Iuſto enim non eſt lex poſita.

Pſal. 74. Pſal. 86. Heb. 12. Luc. 18. Deus iudex iniquitatis. 1. Pet. 5.

Quomodo eſt intelligendum, Qui habet veſtem, vendat illam & emat gladium. *Luc. 22.*

Quæſtio 71.

Iudæorum in ipſum inuaſionem volens Dominus ſignificare Apoſtolis, eam oſtendit per ænigma gladij. Nam cùm dixiſſet, emat gladium, ſubiunxit. Oportet quæ ſcripta ſunt de me perfici. Cum iniquis reputatus eſt. Neque ergo omnino ſilentio præteriit: ne perturbarentur repentina inuaſione: neque rurſus plenè ſignificauit, ne aliquis timor eos inuaderet. Cùm autem dixiſſent Diſcipuli, Domine, ecce duo hic gladij, & non intelligerent quod dictum fuerat, ipſe dicit, Sufficit. Atqui non ſufficiebat. Nam ſi eos quidem volebat vti humano auxilio, ne ſi centum quidem fuiſſent gladij ſuffeciſſet. Sin minus, duo quoque erant ſuperflui: Sed tamen non aperuit ænigma. Sæpè enim cernitur hoc facere, vt cum nó intellexerint quod dictum fuerat, hoc prætercurrat, & dimittat, euentui rerum quæ poſtea fiunt permittens intelligentiam eorum quæ dicta ſunt, vt quando dixit, Soluite templum hoc.

Luc. 22. Mar. 15. Chriſtus ſæpè prætermittit quę non intelligũt Diſcipuli, ea relinquens euẽtui.

Quomodo qui amat animam ſuam, perdet ipſam.

Quæſt. 72.

Qui ſuam amat animam, eſt is qui ſua mala & improba implet deſideria. Qui autem odit, eſt is qui nó ei cedit iubenti quæ nocent. Qui autem vult eam ſeruare, eſt is qui ſecus quam oportet vult eius ſalutem, nempe deſiderans effugere ea periculis, is eá perdet. Eius ergo quæ in periculis amiſſionem nominauit ſalutem. Is enim, inquit, inueniet eam in vitam æternam.

Mat. 16. Luc. 9. Animam ſuam amare & ſeruare quis dicatur.

Quid eſt, Si oculus dexter, vel manus tua te ſcandalizet, excinde eum abs te.

Quæſt. 73.

Luc. 19. Mat. 5. Mar. 9.

Non de membis corporis hoc dixit Chriſtus, abſit: ſed de amicis & cognatis. Sum⁹ enim inter nos alter alteri⁹ mébra. Si ergo, inquit, habes amicú aut cognatú, qui eſt tibi æquè neceſſarius, ac dexter oculus vel man⁹, côueniéter ei qnod dictú eſt à Iobo, Ocul⁹ erá

Iob. 29. cæcorum,pes autem claudorum, vides autem te ab
eo lædi in tua anima, exe inde ipſum à te,nulla eſt e- A
nim ſocietas lucis cũ tenebris. Maximè autẽ ſi ſit in
eis ſimulatio & dolus,oporter ab eis fugere & caue
re tanquàm à ſerpente.Dicit enim Dominus,Atten-
Mat.7. dite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſti-
mentis ouium intrinſecus autem ſunt Lupi rapaces.
1.Io. 4. A fructibus eorum cognoſcetis eos,& Ioannes, No
lite omni ſpiritui credere,ſed probate ſpiritus an ex
Deo ſint.Multi Pſeudoprophetæ exierunt in mun-
dum,& Paulus.Tales enim ſunt Pſeudoapoſtoli,o-
perarij doloſi, qui transfigurantur in Apoſtolos
2.Cor.11. Chriſti,& non mirum.Ipſe enim Satanas transfigu-
ratur io Angelum lucis. Non eſt ergo magnum ſi e-
tiam eius miniſtri transfigurẽtur tanquàm miniſtri B
iuſtitiæ, quorũ finis erit ſecundum opera ipſorum.
Prou. 3. Solomon quoque admonet,dicens,Fili, ne decipiãt
te viri impij.Pedes enim eorum currunt ad vitiũ,&
ſunt veloces ad fundendum ſanguinem,& ne poſſi-
deas malorum virorũ probra, neque æmuleris vias
eorum. Noo enim dormient niſi malum fecerint,
& cor peruerſum fabricatur mala.In omni tempo-
re,qui eſt eiuſmodi, efficit tumultus. Propterea re-
pentè venit interitus, diruptio & contritio imme-
dicabilis,quoniam lætatur omnibus quæ odit Deus.
Conteritur autem propter immunditiam ani-
mæ, & qui anouit oculo cum dolo, congregat vi-
ris dolores,&,vir iniquus tentat amicos,& abducit C
eos in vias nonbonas. Obfirmans autem oculos
ſuos, cogitat peruerſa: & labiis ſuis definit om-
nia mala, &, Eſt fornax ſceleris & foſſa pro-
funda os iniqui. Qui autem odio habetur à Domi-
Prou.7. no,incidet in eam:&,Si inimicus tuus te rogat ma-
gna voce,ne ei credas. Sunt enim ſeptem improbi-
tates in anima eius. Fide digniora ſunt vulnera ami-
ci quàm voluntaria oſcula inimici: &,Sanctus Spi-
ritus fugiet dolum:& recedet à cogitationibus inſi-
pientibus.Similiter etiam Sirach præcipit,dicẽs Cõ
ſerua te & caue à malo,& attende valde, & obſerua
quòd cum ruina tua ambulas, & agnoſce quòd in
medio laqueorum ingrederis, & ſuper propugna- D
culum ciuitatum ambulas: &, Si poſſides amicum,
in tentatione poſſide eum, & ne citò credideris ei,
eſt enim amicus in tempore ſuo, & non permane-
bit in tempore afflictionis ſuæ: &, Eſt amicus qui
traducitur ad odium, & pugnam opprobrij tui re-
uelabit:&,Eſt amicus ſocius menſæ, & non perma-
nebit in die afflictionis: &, Si humiliatus fuerit ad-
uerſus te,etiam à facie tua abſcondetur:&, Ne ho-
mini ſtulto te ſubiicias, & ne aſſurrexeris à facie in-
ſolentis & cõtumelioſi,ne ori tuo ſtruat inſidias:&,
Ab inimicis tuis attende: &, Filio, & vxori & fratri
ne des poteſtatẽ aduerius te in vita tua:&,Ne des al
teri pecunias tuas,ne pœnitentia ductus pro eis ro- E
ges.Melius eſt enĩ vt filij tui te rogẽt,q̃ vt tu aſpicias
ad manus filiorũ tuorũ:&,Attende à viro malo,ma-
la enim fabricatur, ne forte des reprehẽſionẽ in ſe-
culum:&,Ne credas inimico tuo in æternum. Nam
quomodo æs rubigine obducitur, ita etiã eius im-
probitas:&, Si ambulaueris,ambulabit quoque in-
curuatus.

Ex Limonario.

Recedendum ab eo qui ſcandalizat. Interrogauit quidã Pater alium magnũ & admira-
bilem Patrem,dicens, Si ſcandalizet me frater, vis
imponã ei pœnitentiam. Ille autem dixit, Impone
ei pœnitẽtiã,& te ab eo excinde,ne te ad maius de-
trimentum adducat. Vnde dicit Apoſtolus ,Omnia *1.Theſ.5.*
probantes,quod bonũ eſt tenete, & audi magnum
Arſenium dicentem. Cum omnibus habe charita-
tem,ab omnibus autem abſtine.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Peccatum enim quod non redarguitur,ſibi fit dete-
rius, & in alios diſpergitur. Nam paruum quoque
fermentũ fermentat maſſam conſperſionis, & fur
vnus in totã gentem inſert abominationẽ,& muſcæ
mortuæ putrefaciunt compoſitionem condimenti
olei,& Rege exaudiente iniquum ſermonem, om-
nes eius miniſtri ſunt iniqui.Ita etiã ouis ſcabioſa a-
liis tradit morbũ, non ſeparata ab ouibus ſanis, &
homo peſtifer multis eſt cauendus, & canis quẽ te-
net rabies eſt periculoſus cuiuis quod attigerit.Si er- *Homo iniquus eſt*
go hominẽ quoque iniquũ ab Eccleſia nõ ſeparaue- *ab Eccleſia ſeparandus.*
rimus,facimus domũ Dei ſpeluncã latronum. Vn-
de dicit Solomõ, Eiice peſtiferũ ex cõcilio, & ſimul
cũ eo exibit cõtentio.Nã quando ſedet in cõcilio,o-
mnes probro afficit.Dauid itaque dicit. Nõ propo-
nebã ante oculos meos facientes rem iniquam. Fa- *Pſal.100*
cientes præuaricationes odio habui.Nõ adhæſit cor
meũ prauitati.Declinante à me maligno nõ cogno-
ſcebã. Ambulans in via immaculata hic mihi mini-
ſtrabat. Non habitabit in medio domus meæ faciẽs
ſuperbiam, aut loquens iniqua,ſed eũ perſequebar.
Quãobrẽ Heliſæus quoque cùm miniſtro ſuo Giezi
C poſt furtũ & mẽdaciũ leprã immiſiſſet,eũ omnino eie
cit a facie ſua. Nulla eſt enĩ ſocietas luci cũ tenebris.

Ex Baſilio in Aſceticis.

Mores ergo inſidioſi & fallaces & doloſi, & Deo *Mores inſidioſi & Deo ſunt exoſi, & hominibus inimici.*
ſunt odioſi,& boibus inimici,& ſi quis inſidias aut
mẽdaciũ ſtruit,non ad ſuã vtilitatẽ aut ad amici be-
neficiũ,aut in ſumma dicã,bono aliquo conſilio, ſed
alij damnum & noxam machinans, ſicut erat Dia-
boli fraus aduerſus hominem, & Cain aduerſus A-
belem,& Iexabel aduerſus Nabuthen, & falſum Iu-
dæorum teſtimonium aduerſus Iudæos. Atque de *Dolus eſt & bonus & malus.*
malo quidem & ſcelerato dolo & de mẽdacio mul-
ta licet videre exempla, & per ſcripturas, & per ea
D quæ ſemper geruntur. De iuſtis autem inſidiis & do-
lo, qui non male ſed iuſtè & ſapienter cœlat & ab-
ſcondit,& artificioſam præ ſe fert ſpeciem, & con-
traria faciens inſidioſis & doloſis & fallacibus ho-
minibus,ſuam & aliorum vtilitatem tanquam ſco-
pum ſibi proponens,abſcondit & machinatur, pri-
mũ quidem exemplum ſit Moyſes, quoniam iuſſu
Dei apud Regem præ ſe tulit quod viam trium die-
rum abducturus eſſet populum ad Deum colen- *Exod. 3.*
dum,quanquam eius eſſet propoſitum omnino Iſ-
raëliticũ populum liberare & traducere ex Aegypto
in Iudæã.Tale eſt & quod fecit, qui ad vngendũ Da-
uid in Regẽ miſſus eſt à Deo,præ ſe ferre quod eſſet *1.Reg.16.*
E ſacrificaturus, ne Saül cognoſceret quòd Regẽ pro
ſe cõſtituit,& ne periculum veniret Samuel. Porrò
autem Ionatham quoque,cùm vellet ſeruare Daui-
dem ex iuſidus Saülis,propterea,inquit,nõ venit ad
menſam Regis,vt ſolebat, quia abiit in patriã ſuam
Bethleem. Saülem autem fugiens Dauid dicebat A-
bimelec Sacerdoti, quòd mittebatur à Saule ad *1.Reg. 20*
rem aliquam ſeriam,per dolum ſalutem ſibi parans
non damnum aliorum. Et quando venit ad Regem
Achis, ſimulauit ſe inſanire, quod non erat verum
præ ſe ferens ad effugiendam mortem ab alienige- *1.Reg. 27*
nis.Iam verò ad ſumendam quoque iuſtam de ini-
micis vltionem ſæpè doli ſunt probati cuiuſmodi
fuit

Iud.3. fuit Aod qui interfecit Eglem & Azael qui occidit
Iud.4. Siſara,& Iudith quæ interemit Holofernem ad ſalu A
2.Cor. 12 tē populi Iſraelitici. Sic etiá cum dolo acceſſit Pau-
Propter lus ad Iudæos,& factus eſt tãquã Iudæus vt Iudęos
bonos do- lucri faceret. quamobrem, inquit, cum eſſem aſtut⁹,
los non dolo vos cępi, Propter hos ergo dolos & mendacia
ſunt appel non ſunt ſancti appellandi mendaces, nec doloſi,
landi men ſed ſapientes quidem ad bonum ſinceri autem ad
daces nec malum. Caoendum eſt aotem, ſi quando opus fue-
doloſi. rit eiuſmod mẽdacio adoerſus hominom malitiam,
Iuſiuran- ne ſermoni addamus etiam iuſiurandum. Non enim
dum nul- aſſumes nomen Dei tui in vanum,& falſum iuramẽ
li menda- tum ne diligatis & ne ad mundi negotia attrahas
cio eſt ad- nomen Dei, quando propter malorum contentio-
dendum. nem, aut propter pericula nobis & amicis imminen B
Bonum et tia, aut propter aliquod negotium neceſſe eſt, omni
malum di no vti falſo ſermone. Sed ſit tibi nomen Dei vene-
iudicatur randum, ab iis: ſeparatum, in veritate ſolum{appella
ſcopo & tum,& in neceſſitate,& rebus magnis.
inſtituto.

Ex Theodoreto in Oſee.

Legitimũ Sciendum eſt quod ſcopo ac inſtituto diiudicatur
& illegi- bonum & malum. Hoc enim eſt ſeparatom ab adul
timũ ſco- terio matrimonium, etiam ſi coitus nullum habeat
po et lege diſcrimen, ſcopo autem ac lege oſtenditur differen-
diſcernun tia, & hoc quidem iudicatur legitimum illud verò
tur. illegitimum & pręter leges.
Homici- Quomodo etiam in homicidio, Interficit enim ho-
diũ quod micida, interficit & Iudex. Sed hic quidem iuſtè ac C
lege fit legitime: ille verò iniquè & præter legem. Et factum
eſt legiti- quidem eſt idem, differt autem ſcopo. Et vt hoc a-
mum. pertius diſcamus es ſcriptura, ſic conſideremus. Oc
Gen. 4. cidit Cain, ſed motus inuidia & dolo vſus. Occidit
Num.25. & Phinees, ſed zelo ductus, & cauſam turatus pie-
Gen.27. tatis ac religionis. Et factum quidem eſt idem, ſco-
Ioſ.7. pus autem contrarius & pugnans ex diametro. Suf-
3.Reg. 21 furatus eſt Iacob benedictionem. Suffuratus & A-
1.Reg. 15 chaz in Iſrael. Sed ille quidem fuit laudatus, hic ve-
Matth.18 rò obrutus lapidibus. Ieiunaoit Elias. Ieiunarunt &
qui Nabothem obruerunt: lapidibus. Sed ille qui-
dem cauſa pietatis: illi verò propter calumniam & D
cędem. Miſertus eſt Agagi Saul iniquè & contra le-
ges, & fuit regno priuatus. Eundem occidit Samuel,
& Dei legem adimpleuit.

*Quomodo eſt intelligendum illud, Si duo ſimul conſenſe-
rint ſuper terram.* Quæſt. 74.

Ipſe locus hoc indicat. Nam verba facit de eo qui
arguit & arguitur. Nam ſi is qui arguitur fuerit com
punctus, & conuenerit cum ſcopo & inſtituto ar-
guentis, de omni peccato cuius petierint remiſſio-
nem, dabitur eis à Deo. Sed ſi noo conuenerit qui
arguitur cũ eo qui arguit, noo datur ei remiſſio, ſed
Matth.18 vinculum, cõgruenter ei quod infertur. Quæcũque E
ligaueritis ſuper terram, eruot ligara & in cælo.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Si, inquit, peccauerit in te frater tuos &c, vade & ar-
Matth.18 argue ipſum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lu
cratus es fratrem tuum. Sin autem te non audierit,
accipe tecum ad hoc vnum aot duos, vt in ore duo-
rum vel trium ſtet omne verbum. Sin autẽ eos quo
que non audierit, dic Eccleſiæ. Quod ſi Eccleſiam
quoqoe non aodierit, ſit tibi tanquam ethnicus &
publicanus. Amen dico vobis. Quęcunque ligaoe-
ritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo, & quęcũ-
que ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.

Si enim duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de
omni re quam petierint, fiet eis à patre meo qui eſt
in cælis. Noo ergo dixit de præſidibus Eccleſiæ illud
Quæcunque ligaoeritis, erunt ligata, ſed de eo qui
prouocauit eum qui peccauit ad reconciliationem.
Quem enim ligauerit non obedientem, inſolubilia
manent ei vincula, vt qui eum liget, & eo qui eſt hic *Matth.18*
cruciatus, & eo qui illic eſt futurus. Iure ergo dice- *Ligare ſu*
bat Apoſtolus, Sol oe occidat ſuper iracundiam ve- *per terra*
ſtram. *quis dica*

Cum dicat Dominus ſanctis ſuis, Quęcunque ligaue- tur.
ritis erunt ligata. Si quis ad iram concitauerit virum Epheſ.4.
ſanctum, & is miſerit morbum vel Dęmonem vel mor-
tem, vel aliquod aliud ſupplicium in domum eius, an po-
teſt homo, cum alium ſanctum rogauerit, viri ſancti effu-
gere ſententiam. Quæſt. 75.

Reſponſum Athanaſij.

Si eſt ſanctus qui immiſit ſupplicium, eſt perſpi- *A ſancto*
cuum quod Dei voluntate hoc fit, & ligatus eſt ho *ligatus ab*
mo ille, noo ſolum in terra, ſed etiam in cœlo, con- *alio ſan-*
uenienter ei quod dicit Dominus: Sed neque ſancti *cto ſolui*
ſunt ioter ſe aduerſi, vt qui nouerint vniculum cha- *non poteſt*
ritatis ſpiritus, & quoniam noo exaudiet Dominus *Rom.8.*
ſanctum, etiam ſi roget diſſoloat alterius ſancti prę-
ces aut maledictionem. Quis, enim inquit, crimina *3.Reg.17*
bitur aduerſus electos Dei. Deus eſt qui iuſtificat:
Quis eſt qui condemnat. Etenim cum Elias ligaſſet
cœlum annos quatuor & ſex menſes, nullus ſanctus
id potuit ſoluere niſi Elias: etiã ſi tunc haberet De⁹
ſeptẽ millia ſanctorum qui ooo curuauerunt genu
ante Baal. Et cum Paulus fornicatorem Corinthiũ
tradidiſſet Satanę ad interitum carnis, nemo eom
potuit ſoluere à vioculo pręter Paulum qui eum li- *1.Cor. 5.*
gauerat. Neque enim ſolet Deus euertere decreta
ſuorum famulorum, ſed potius pœnas ſumit de iis
qui in ipſos delinquunt. Audi quid dicit Deus Re- *Gen. 20.*
gi Abimelec propter vxorem Abrahæ. Redde vxo-
rem homini, quoniam eſt Propheta, & orabit pro te
& viues. Sin minus autem reddideris, ſcias futurum
vt moriaris & tua omnia. Et orauit Abraham & ſa-
nauit Deus Abimelec, & vxorem eius, & ancillas
eius, & pariebant. Deus enim concloſerat omoem
matricem in domo Abimelec, propter Sarram vxo-
rem Abrahæ. Vides quod Deus vlciſcens ſuum fa-
mulum, ſterilitatem & mortem intuliſſet, niſi coo-
feſtim ſanctus precibus iram ſuam ſoluiſſet, vt qui
etiam omnino ligaſſet. Sic etiam qui Iob ex acerba- *Iob.42*
uerant & condemnarant tres eius amici, futuri erãt
terribilis interitus hęredes, niſi eum ſoluiſſet iuſtus
qui vtique eum ligarat, Dathan autem & Abiron *Num. 16.*
ſtantes ex aduerſo. Moyſis, deuorati ſunt viui in ter-
ram. Similiter & Choritæ viri 250. cum ab Aarone
defeciſſent, conſumpti ſunt à diuino igne, & Maria *Num.12.*
quæ probris & maledictis Moyſem affecerat, illico
facta eſt leproſa. Hieremias autem maledicto appe-
titus à populo Iſraelitico, execratur ac maledicit di- *Hiere.19.*
cens. Exaudi Domine vocem iuſtificationis meę. Ne
que enim loquitur enuntiatiuè. Si redduntur pro
bonis mala, quoniam ſimul locoti ſunt verba aduer
ſus animam meam, memento mei qui ſteti aduerſus
faciem tuam vt loquerer pro eis bona, & vt auerte-
res iram tuam ab eis. Propterea da eos in famem &
gladium, & ne relinquas inultas eorum iniquita-
tes, & peccata eorum à facie tua ne deleas, quoniam
miſerunt rationẽ ad me comprehendẽdũ, & laqueũ

abſconderunt aduerſum me. Et tunc dixit Domi-
A nus ad me:Ecce induco ſuper ipſos mala, vt quoli-
bet audiente ea, tinniant ambę aures eius.Saul au-
tem perſeqnens & affligens Dauidem ei dicentem,
Cur perſequeris animam meam vt accipias eam?Iu
dicet Dominus inter me & te, & me defendat à ma
nu tua,mortem ſibi conciſcens exceſſit è vita. Vnde
Pſal. 36. dicebat Pſallens Dauid. Glaudius eius ingrediatur
Pſal.9. cor eius. & in factis manuum ſuarum comprebéſus
2.Reg.17. eſt peccator. Ita etiam Achitopbel aduerſus ipſum
2.Reg.19. conſilium capiens : & Abſalonem ad eum interi-
mendum inſtruens,ille quidem laqueo vitam finiit:
hic verò enſe vitam abrupit.Dignum itaque eis epi
taphium inſcribens Solomon,de Achitophele qui-
B Eccle. 17. dem dicit.Qui autem accenderit vitium, peribit ab
ipſo.&,Qui aduerſus faciem amici ſui parat rete,is
Prou. 30. ipſum circundabit pedibus ſuis.De Abſalone autem
Oculum irridentem patrem effodient eum corui ex
conuallibus & exedent eum pulli aquilarum,& Ma
4.Reg. 2. ledicentis patri extinguetur lucerna: pupillę autem
oculorum eius videbunt tenebras.Etenim in ſinum
Prou. 18. omnis tedeunt iniquis. A Domino enim omnia iu
ſta.Irridentibus autem pueris Heliſi eum cùm is in
verbo Domini eos eſſet execratus,egreſſi ſunt ex ſyl
ua duo vrſi, & lacerauerũt ex eis quadraginta duos.
Meritò ergo dictum eſt.Mors&vita in manu linguę
C 4.Reg.1. eius. Similiter autem eius quoque magiſter Elias
quinquagenarios præfectos cum iis qui cum ipſis
erant,igni cœleſti exuſſit.Quid verò admirabiles il-
Act.5. li Petrus & Paulus, nũ ille quidem mortem attulit
Act. 13. Ananię&Sapphirę:hic autem Elymam Magum exe
cratus orbauit oculis,qui etiam protinus circumiẽs
quęrebat qui eum duceręt? Vides quemadmodum
Deus ſuos honorans famulos, exaudit eorum pre-
ces & execrationem.Facit enim eorum voluntatem
& exaudit eorum orationem. Et ideo admonet ſa-
Eccl.4. piens dicens.Ne des locum bomini, nempe iuſto,vt
te execretur.Eius enim te execrantis in amaritudine
Pſal. 33. animæ ſuæ preces exaudiet Dominus. Oculi enim
Domini ſunt ſuper iuſtos: & aures eius ad præces
D eorum.Quamobrem&qui oderunt,& qui condem
1.Reg.8. nant iuſtum, delinquunt in Deum, & ipſum con-
Luc. 10. temnunt.Dicit enim Deus Samuel de Iſraele qui e-
1.Cor. 8. rat duræ ceruicis.Non te ſpreuerunt,ſed me,&Apo
ſtolis,qui vos ſpernit.&,qui vos odit,me odit: Vn-
de dicebat Apoſtolus.Sic autem peccãtes in fratres,
& verberantes eorum conſcientiam, in Chriſtum
Matth. 5. peccatis,Sic ergo ſanctis bonis quidem hominibus
Sancti ſa- & piis ſunt luminaria & ſalutares, vt Dominus di-
nos illumi- cit ad eos.Vos eſtis lux mundi,&ſal terræ.Sceleratis
nant infir- autem &iniquis exitioſi & conciliantes ſupplicium.
mis obdu- quomodo enim Sol ſanos quidem oculos illuminat
cunt tene- imbecillos autem obſcurat & facit caligare: Ita etiã
E bras. ſancti.Idque ſignificans dicebat Apoſtolus Chriſti,
2.Cor. 2. bonus odor ſumus Deo in iis qui ſeruantur.Et rur-
ſus in iis qui pereunt,aliis quidem odor vitę ad vitã,
aliis autem odor mortis ad mortem. Ita etiam per
Seruatoris aduentum occęcati quidem ſunt pluri-
Ioh.9. mi ex Indæis, gentes autem aſpexerunt. Quamo-
Luc.2. brem dicit Dominus.Ad iudicium ergo veni in hũc
1.Pet.2. mundum,vt non videntes videant,& videntes cęci-
Act.4. fiant.Poſitus eſt autem & ad ruinam quidem incre
Eph.2. dulis,ad reſurrectionem autem,credentibus,& aliis
1.Cor.1. quidem eſt lapis offenſionis & petra ſcandali:a-
liis autem lapis angularis & petra quæ laudatur.
Quinetiã eius quoque crux iis quidem qui pereunt

eſt ſtultitia: iis autem qui ſalui ſiunt eſt virtus Dei:
&Iudęis quidem ſcandalum:Græcis autem ſtultitia,
nobis verò ſalus.

Ex Exodo.

Murmurabat autem omnis congregatio filio- Exod. 16
rum Iſrael aduerſus Moyſen& Aaron in deſerto, &
dixit eis Moyſes. quinam eſtis vos quod murmura
tis contra nos.Non enim contra nos eſt murmura-
tio veſtra, ſed aduerſus Deum. Et rurſus. Et dixit
eis Moyſes.Cur me maledictis inſectamini,& ten-
tatis Dominum.Cum Dominus rurſus dicat.Si quo
rum remiſeritis peccata, remittuntur eis.

Si peccarit bomo homini: & poſtea ductus pœnitentia ab ipſo acceperit condonationem, an à Deo quoque eſt condonatum. Quæſt. 76. Io.20.

Illud,Si quorum remiſeritis peccata,remittentur Io.20.
eis,propriè dictum eſt ad eos qui ſunt ſancti,& non
ad eos qui ſunt ſolum bomines.Vnde nec eis dixit, Luc.11.
Si remiſeritis,remittentur eis.Sed,ſi remiſeritis bo-
minibus delicta eorum,remittet etiam vobis pater
veſter cæleſtis delicta veſtra,at hinc eſt perſpicuum,
quod qui condonauit quidem, maxima eſt lucratus.
Cui autem eſt condonatum,Deo quoqne eſt ſubie-
ctus vt agat pœnitentiam,ſimul orante & eo qui eſt Peccato re-
offenſus,& eo qui condonauit.Nam ſi, inquit, vir miſſo re-
peccarit in virum,etiam pro eo orabit ad Dominũ. ſtat agen-
Atqui etiam ſi ſit ſanctus is qui condonat, niſi is qui da pœnitẽ-
peccauit, apud Deum purè & ſincerè pœnitentiam tia.
egerit,non ei remittetur.atenim cum Maria diuinũ Num. 12.
Moyſem maledicto appetiiſſet,& à Deo reprehen-
ſa & lepra affecta eſſet,Moyſes quidem ei condona-
uit & pro ea rogauit.Deus autem non prius ei con-
donauit,quàm ſeparata fuit extra caſtra ſeptem dies
& tunc fuit curata,& ei eſt condonatum, vt quæ pu
rè &ſincere apud Deum pœnitentiam egiſſet,ſimul
ſcilicet cum ea orante & fratre & vniuerſo populo.
Proptetea dicit ſcriptura, Populus non mouit ca-
ſtra donec mundata fuit Maria. Populus autem
cum in ipſum quidem peccaſſet, condonauit quidẽ
D & pro eo rogauit. Cùm autem non ſincere apud Exod. 32.
Deum egiſſent pœnitentiam, fuerunt omnino per
empti &exterminati:Niſi ergo, vt par eſt,apud Deũ
pœnitentiam egerit, ei non remittetur, ſicut eſt o-
ſtenſum.Pone enim mihi aliquem admiſiſſe adulte-
rium in vxorem proximi,& ab ipſo accepiſſe remiſ-
ſionem, num eſt etiam ei à Deo condonatum niſi
pœnitentiam egerit?Nequaquam.Ego quidem cer-
tè noui quendam virum ſpiritualem, qui & ſermo-
ne & vita multos iuuabat, cui quidem cum Dia- Multi ſũt
boli inſtinctu multi inuidiſſent, & maledictis affe- puniti poſt
ciſſent,multos ab eo abſciderunt,& priuarunt vtili- datam eis
tate quam ex ipſo capiebant. veniam.
Porrò autem cum poſtea intellexiſſent fraudem
E Diaboli,& apud eum ducti eſſent pœnitentia, & ab
ipſo accepiſſent condonationem, alij quidem cor-
repti ſunt à Dæmone alij autem inciderunt in diuer
ſas tẽtationes&pericula pro iudiciis quę multos offen
dũt.Merito ergo dicebat Apoſtolus,Qui vos cõtur Gal.5.
bat,portabit iudiciũ quicũq; fuerit.Et propterea de
iis quidem qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis Matth.18
qui credunt in me, expedit ei vt mola aſinaria ſuſ-
pendatur à collo eius, &demergatur in mare. &,Vę
homini illi per quem ſcandalum venit. De iis autem
qui ſcandalizantur & maledicto afficiuntur, Beati,
inquit,eſtis quando vos oderint homines, & ſegre-
gauerint, & exprobauerint, & eiecerint nomen ve-
ſtrum

ſtrum tanquam malum propter filium hominis Gaudete in illo die & exultates. Ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Similiter enim faciebant patres Prophetis. Vę autem vobis quádo vos benedixerint omnes homines Similiter enim faciebant Pſeudoprophetis patres eorum. Deo itaque condonante, ſæpe in nos inſurgunt qui aliquando fuerunt amici, aut etiam nobis ſubiecti nos maledictis inceſſentes & iniuria afficientes. Quæ ſi leni & patienti animo toleremus, magna bona à Deo accipiemus. Vnde etiam Dauid, dum eum contumelia afficeret Semei, dicebat iis qui volebant eum vlciſci. Sinite eum me execrari, vt Dominus videat in humilitate mea, & reddet mihi bona pro eius execratione. Et rurſus Pſallens dicebat. Deus laudem meam ne ſilueris, quoniam os peccatoris & os doloſi in me aperta ſunt. Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me, & oppugnauerunt me gratis. Pro eo vt me diligerent, me calumniabátur: ego autem orabam. Quid dicam. Execrabuntur ipſi, & tu benedices Domine. Qui inſurgunt in me: erubeſcant, ſeruus autem tuus lętabitur & Qui benedicũt iuſtum, hęreditabunt terram. Qui autem execrãtur ipſum, exterminabuntur. Quamobrem dicit Deus iuſto Abraham. Qui te benedicit, eſt benedictus, & qui tibi maledicit eſt maledictus. Dicit autem alius quoque Apoſtolis. Quando ingrediemini in domum, dicite Pax ſit huic Domui: Et ſi ſit quidem illic filius pacis, pax veſtra requieſcet ſuper ipſum. Sin autem non ſit dignus, pax veſtra ad vos reuertetur. Si ergo pax ad illos reuertitur, propterea quod non inuenerit ſe dignum: multo magis ſi iniuſtus eam emiſerit, vt pote quod nõ ſit dignus eum accipere ille ad quem eſt miſſa. Quicunque temere probris & maledictis afficit, ſeipſum execratur, & ſicut dicit Solomon. quomodo aues volãt & paſſeres, ita inanis execratio ad nullum accedet. Permittente ergo Deo, vt dictum eſt, excitantur imprudentes aduerſus prudentes, & impij aduerſus pios, & iniuſti aduerſus iuſtos, eos ſpernentes & iniuria afficientes. Dicit enim, iuſtus Iob. Iuſti irridentur & traduntur in manus impiorum, & vir iuſtus & nulli affinis reprehenſioni factus eſt in ſubſannationem. In tempore enim conſtituto paratus fuerat vt caderet, & ędes eius diriperentur ab iniquis. Et Solomon. Videbunt iuſtum, & nihili facient eum. Ipſos autem irridebit Dominus, & erunt poſtea in ruinam probroſam, & in contumeliam inter mortuos ſeculi, & tunc ſtabit iuſtus in multa confidentia ea aduerſo eorum qui ipſum afflixerunt & aſpernabantur labores eius, & videntes turbabuntur timore vehementi. & ſtupebunt propter inopinatam eius, ſalutem, & inter ſe dicent. Hic eſt quem habuimus aliquando in deriſum & in parabolam exprobrationis. Inſipientes eius vitam exiſtimabamus inſaniam, & deceſſum eius inglorium. Quomodo reputatus fuit in filiis Dei. Inter ſanctos eſt ſors eius. Igitur aberrauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non illuxit nobis, & iuſti in ęternum viuunt & in Domino eſt merces eorum. &, Qui iniuſtum iuſtum iudicat, iuſtum autem iniuſtum, eſt immundus & abominandus apud *Deum*, & viri ſanguinum participes oderunt iuſtum, & ſanctus eſt immundus apud ſceleratos, & Sirach. Abominatio peccatori eſt pietas & Dei cultus. Quamobrem Eſaias dicit ſanctis. Nolite timere exprobrationem hominum, & eorum contemptu ne vincamini.

Peccato à Deo remiſſo multis modis punitur peccator cui eſt remiſſum.

2. Reg. 16
Pſal. 18
Gen. 2.
Math. 11
Prou. 26.
Iob. 12.
Sap. 5.

A

Ex Gregorio Theologo in magnum Athanaſium.

Traduntur enim ſæpe iuſti in manus impiorum non vt illi honorentur, ſed vt ipſi probentur. Et mali quidem ſunt in morte infami & turpi, vt Iob ait. Irridentur tamen pij in præſentia, quandiu abſconſa fuerit Dei benignitas, & magna penuria eorum quę poſtea vtriſque ſunt repoſita, quo tempore & ſermo & actio & cogitatio iuſtis Dei lancibus trutinabitur, quando ſurrexerit ad iudicandam terram, cõſilium, & facta congregans, & aperiens ea quæ apud eum obſignata ſeruantur.

Iuſti traduntur in manus impiorum vt probentur.

Ex Baſilio in Regularibus.

Non eſt bonum rei pſum vlciſci, ſed melius eſt

B id ad Deum remittere qui pœnam irrogat iis qui faciunt iniuriam. Propterea non vos vlciſcentes, inquit, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim. Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Chriſti enim tolerantia Diaboli deiecit audaciam. Non fuit iratus iis qui illum afficiebant contumeliis, ſed tradidit ei qui iuſtè iudicat, hoc eſt accepit iudicium quod ad humanam attinet figuram. propterea enim & Moyſes & Dauid, ille quidem fratrem & ſororem hic vero Semei ferebãt contumeliis & maledictis eos afficientes. Sciebat enim Deum eſſe Dominum vltionum. Cùm ergo Deus ſit lenis & patiens, tu quoque ſis patiens & lenis, Cum autem Chriſtus ferat,

C oportet etiam ſufferre Chriſti miniſtrum, & faciet omnino vindictam in tempore, & conſummabit prauitatem peccatorum, & diriget iuſtum.

Non eſſe vlciſcendum.

Rom. 12.
Hebr. 10.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

At te iniuria & contumelia affecit, & tibi detraxit proximus. Eius ergo miſerere, & lachrymare, & luge. Non enim tu es qui Deum offendiſti, ſed ille. Cogita quod Chriſtus in crucem agẽdus pro ſe quidem gaudebat, flebat autem pro iis qui ipſum cruci affigebant. At apud multos te eſt calumniatus probriſque & maledictis inſectatus. Et quid tum, cum

D id ſciat Deus qui pœnas eſt ſumpturus, ſed non de illis qui audierunt. Nam ſeipſum ſtatuit materiam & argumentum ſupplicij. vt non ſolum de ſuis proprus, ſed etiam de iis quæ ad te pertinent conuincatur & Deo reddat rationem. Dicit enim Deus. Nolite iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini, & in qua menſura menſi fueritis metietur vobis. &, Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Nam ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, & Apoſtolus. Quamobrem inexcuſabilis es ô homo quiſquis iudicas. Quod ſi hoc tibi non ſufficit, cogita quod Do-

E minus quoque tuus à Satana & ſceleratis hominibus calumniis eſt appetitus. Quamobrem dicebat. Si patrem familias vocarunt Beelzebub, quanto magis eius domeſticos, Nolite ergo eos timere. Neque verò ſceleratus ille Dæmon ſolum eum eſt criminatus: ſed etiam fides ei fuit habita. Non autem leuia aliqua, ſed vel maxima in eum probra & crimina contorſit. Dixit enim eum eſſe Dæmoniacum, & impoſtorem, & Dei hoſtem, & Samaritanum, & natum ex fornicatione.

Miſerendum eſt eius qui nos afficit iniuria.

Luc. 6.
Math. 12
Rom. 1.
Math. 10

Cum Chriſtus dicat, Non, quę intrant per os coinquinant hominem, cur ſtatuerunt patres ne veſceremur carnibus

in ſanctis ieiuniis. *Quæſt.* 77.

Nimius eſus et potus coinquinant hominem. *Iob.* 40.

A Non cibis de hoc diait Dominus. Nam ſciuit quidem quod nimius eſus & potus coinquinant hominem, in ipſo excitantes affectiones carnis ad libidinem. Etenim virtus Satanę, vt Iob dicit, eſt in vmbilico ventris. Sed quoniam Phariſæi damnarunt Apoſtolos, vt qui illotis manibus comederent, ad ea reſpondens Dominus dicit, Non quidquid per os intrat, cuinquinat hominem, vtpote ſordes manuum quas vos obſeruatis, ſed peccata quæ exeunt ea homine, illa coinquinaot hominem. Vnde ſubiungit

1.Cor. 10. *1.Cor.* 6. *Ieiunii & omnis vitæ aſperitas eſt duplex ſcopus pietatis.* *Abſtinentia à carnibus non prodeſt ſi aliis cibis impingues corpus.*

Illotis autem manibus comedere non coinquinat hominem. Cęterum etiam ſi omnia nobis licēt comedere, non tamen expedit omnia, vt dicit Apoſtolus. B Dicit enim. Omnia mihi licet nempe, & comedere & bibere. Sed ego in nullius poteſtatem redigar: hoc eſt, non debent mihi dominari cibi & eorum deſiderium. Multi enim non hoc attendentes, ſed illud aſpicientes. quod licet hominibus comedere & bibere & ventrem implere cum Deus nobis dederit, & quę capiuntur e a terra, & quæ ea mari, ad fruendum cibis, à ſaturitate & voluptate non parum & noo leuiter leduntur. De quibus dicit Deus. Ventri eſcę, & venter æſcis. Deus autem & eũ & eas abolebit. Omne ergo ieiunium: & humi dormitio, & quæ aſperè & duriter agitur vita, duo ſunt ſcopi pietatis. Alter quidem, vt cum ab iis quę ſunt C in hoc mundo iucũda abſtinuerit: pro iis fruatur bonis futuris. Alter autem, vt com humile & deiectum fuerit corpos, bumilis qnoqne ſit anima & cogitatio. Humili autem effecta anima, cum facile cordis compunctione Deum roget homo, & accipiet condonationem. Si quis autem à carnibus quidem abſtinet, aliis autem cibis & potibus corpus alit & adipè reddit, in nihil prodeſt ieiunium.

Quadraginta dierum numerum non ſuperat quadrageſima. *Prou.* 30. *Deut.* 3. *Gal.* 1. *Gen.* 2. *Traditiones ſunt exactè obſeruandę.* *Octo hebdomadę non ſunt ieiunandę.*

Sciendnm eſt autem quod oou oportet ieiuoare octo Hebdonadas in magna quadrageſima, vt Atiani, qui eauperãt numerum quadraginta dierum, qoem oobis dedit Dominos: eo quod addant voam Hebdomadam, nõ audientes Moyſem dicentem. Et cuſtodies verbnm D quod mando tibi. Ad id nihil addes: neque ab eo auferes. Neque prouerbiorum ſcriptorem qui dicit Noo addas verbis eios: ne te arguat, & ſis mendax. Neque Baptiſtam qui dicit.

Quadrageſima completur in feſto palmarum.

Nolite facere præter id quod eſt vobis conſtitutum. Neque Apoſtolum qui ſic habet. Si ergo aut Angelus è cœlo vobis Euangeliaet præter id quod Euangelizauimus, ſit Aanathema. Sic enim etiam ab initio factum eſt. Diait Deus. Adamo. Hoc fac, & hoc ne feceris. Ille vtique, vt qui plus ſe exiſtimaret inuenturum, oon obedut, & quod habebat perdidit. Non oportet ergo fingere laborem ad prę ceptum, ſed ordinarè procedere in iis quę ſunt tra- E dita. Si enim ſuot ieinnandę octo Hebdomadę, noo debet amplius nominari quadrageſima, ſed quadrageſima ſeptima, Quę quidem quadrageſima impletur ad feſtum palmarum. Magnam enim hebdomadam ieiunamus propter Chriſti paſſionem & paſcha, & non propter quadtageſimam. Eſt enim, vt dictum eſt, Hæreticorum hoc dogma, nõ Orthodoaorum. Sicut etiam nonnulli rurſus ieiunant quadrageſima in Sabbato & Dominica, conuenienter dogmati eorum qui dicuntur Euſtachiani, qui aliquando apparuerunt in Paphlagonia. Sabbatum enim & dies dominicus ſunt dies ſancti & feſti. Neque licet in eis ieiunare. Nam illud quidem fuit benedictum

Sabbato et die dominico non ſe iunandum. *Sabbatum & dies dominic. ſunt dies feſti.*

propterea quod Deus ceſſauit à ſuis operibus. Hic A autem eſt ſanctificatus propter Dei reſurrectionem.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Dies feſtorum Domini cuſtodite. at primom quidem natalem, poſt quem epiphaniam: Deinde quadrageſimam, quæ continet memoriam vitę à Domino actę & inſtitutæ, & legiſlatę. Perficiatur autē ipſum ieiunium ante ieiuniũ Paſchæ, incipiens quidem à die ſecundo, deſinẽs autem ad paraſceuē. Quos cum ieiunaueritis, incipite ieiunare ſanctum heddomada Paſchę pro Iudęis peteuntibus. Sic enī prępepit Dominus nobis ieiunare hos ſex dies, propter Iudæorum iniquitatem, iubens eos lugere pro- B pter eorum interitum, etenim ipſe quoque eſt eis illachrymatus. In diebus autem Paſchę ieiunate incipientes à ſecundo vſque ad Sabbatum, vtentes ſolo pane & oleribus & aqua. Sunt enim dies luctus & uon dies feſti. Ipſum autem Sabbatum ieiunare oportet, nou quod in eo fuerit ceſſatio operis, ſed quod in eo ieiunare oportet, cum opifex in eo eſſet ſub terra. Nam in ipſo ſuo feſto Dominum comprehenderunt: vt impleretur illud. Poſuit ſigna ſua in medio feſti ſui. & non cognouerunt. Porrò aotem paraſceuem & totum Sabbatum ieiunate: ſi fieri poſſit nihil guſtãtes vſque ad nocturnum gallicantum. Si quis autem non poſſit duo ſimul coniungere, ob- C ſeruet ſaltem Sabbatum. De ſe enim dicit Dominus. Quando Sublatus fuerit io illis diebus. In his autē à nobis fuit ſublatus ab iniquis. Iudęis: & cruci fuit affixus. Quamobrem vobis quoque ſuademus vt eos ieiunemus, ſicut & nos ieiunauimus. In reliquis autem diebus ante paraſceuem ad veſperam comedat vnuſquiſque, aut quomodo potuerit aliquis, à ſecundo die vſque ad gallicantum ſoluentes ieiunium. Illuceſcente autem vno Sabbatorum, qui eſt dies Dominicus, à veſpera vſque ad galli cantum vigilantes & orantes, & legem legentes & Prophetas & Pſalmos vſque ad gallicantum. at cùm à veſtro luctu ceſſaueritis, rogate Deum vt conuertatur D Iſrael, & vt ipſe accipiat locum pœnitentiæ & remiſſionem peccatorum, propterea quod Iudex alienigena, cum lauiſſet manus dixit. Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Vos videritis. Iſrael autem exclamauit. Sangois eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Nou habemus Regem niſi Cæſarem. Cùm autem Dominus ſurrexerit, offerte veſtrum ſacrificiũ, de quo vobis per nos conſtituit dicens. Hoc facite in mei recordationem, & de cętero deſinite ieiunare, lętantes & diem feſtum agentes, quoniam arra noſtræ reſurrectionis Ieſus Chriſtus ſuſcitatus eſt à mortuis. et hæc eſt vobis lex æterna vſque ad conſummationem donec aſcenderit Dominus. at rur- E ſus, à primo dominico computatis diebus quadraginta feſtum agite aſſumptionis Domini: at poſt decem dies aſſumptionis: quæ eſt dies quinquageſimus à primo Dominico, ſit nobis magnum feſtum. In eo enim hora tertia miſit ad nos Dominus donũ ſpiritu ſācti. at poſtquã egeritis diē feſtũ Pẽtecoſtes feſtum agite vnam hebdomadem, & poſt illam ieiunate. aquum eſt enim & lętari propter donum à Deo miſſum, & ieiunare poſt remiſſionem. Nam & Moyſes & alias ieiunarunt quadraginta dies. at Daniel tres bebdomadas carnem deſideriorum non comedit: & caro & vinum non eſt ingreſſom os eius. Poſt hoc autem ieiunium: omnem diem quartum & paraſce-

Sexta paſchę hebdomada. *Sabbato ſãcto ieiunandum.* *Matt.* 26. *Sacrificiũ Chriſtianorum.* *Chriſtus ſuſcitatus eſt arra noſtrę reſurrectionis.* *Aſcenſionis dies feſtus.*

raſceuem iubemus vobis ieiunare, & qood ex veſtro ieiunio reliquum eſt ſuppeditate pauperibus Omni quidem Sabbato præter vnum & omni die dominico conuentus peragentes lętari. Erit enim peccato obnosius. qui diem dominicum ieiunat, vt qui ſit dies reſurrectionis, aut Pentecoſtes, aut qui vt ſemel dicam, diē feſto Domini eſt triſtis. Oportet lętari in ipſis, & non lugere. Veſtra autem ieiunia non ſint cum hypocritis. Ieiunant enim & ſecundo & quinto, & Sabbato. Vos autem ieiunate quinque dies, aut die quarto, & paraſceue. Quarto die, quoniam eo die aduerſus Dominum à Iudæis meditatū eſt iudicium. In paraſceue autem paſſus eſt. Sabbatum autem & diem dominicum feſtum agite quoniam illud quidem eſt monimentum creationis. hic verò reſurrectionis. Vnū ſabbatum nobis eſt obſeruandum, vt dictum eſt, in toto anno, nempe ſabbatum Dominicæ ſepulturæ qoo quidem oportet ieiunate, non autem feſtum agere.

Sabbato et die Dominico etiam ſynaxis. Ieiunia hypocritarum. Sabbatum et dies dominicus ſunt dies feſti. Sabbato vno ſanctū ieiunandū. Exod. 23. Feſta tribus temporibus anni.

Ex Exodo.

Et dixit Dominus Moyſi: Loquere filiis Iſrael, dicens. Tria anni tempora mihi cuſtodite. Feſtum azymorum in primo menſe, à decimo quarto autem die ſeptem comedetis azyma in lactucis agreſtibus panem afflictioois. In eo enim ęgreſſi eſtis ex Ægypto. Et numerate vobis à ſeptima bebdomada ſeptē totos dies quinquaginta. & vocate eum inclitum & ſanctum diem. Ex ſecundi menſis, cum medius eſt annus, dies placationis & feſti ſcenopegię, inclitus & ſanctus erit vobis: & humiliabitis animas veſtras. Omnis autem anima quæ ooo humiliabitur ex populo ſuo. Dies autem ſeptem adducit holocauſta in tabernaculis habentes, vt videant generationes veſtræ, quod in tabernaculis habitare feci filios Iſrael, dum ego eos educerem è terra Ægypti. Ego Dominus Deus veſter. Et hic vt videtur, apud nos quoque meritò cuſtodiuntur tria feſta, quæ præfigurabant feſta illa, & nequaquem ſuſcipientia acceſſionem ou meri ternarij.

Conſtitutio Petri & Pauli.

Ego Petrus & Paulus conſtituimos vt ſerui operentur quinque dies, ſabbato autem & die dominico ocientur in Eccleſia propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim dicimus habere rationem creationis. Diem autem Dominicum reſurrectionis. & ea quæ ſeqoitur ocientur, quoniam illa quidem eſt paſſionis, hæc verò reſurrectionis, & opus eſt vt doceatur quis eſt qui paſſus eſt & reſurrexit, quis eſt qui cōceſſit, & quis ſuſcitauit In aſſūptione ocientur propter finem Chriſti diſpenſationis Pentecoſte ocientur propter aduentum ſancti ſpiritus. In natali ocientur, propterea quod in eo natus eſt Dei verbum ex ſancta virgine. In Ephiphania ocientur, propterea quod in eo facta ſit oſtenſio Chriſti diuinitatis, cum teſtimonium ei præbuit ſpiritus io baptiſmate, & paracletus in ſpecie columbę indicauit adſtātibus eum cui datum eſt teſtimonium. Diebus Apoſtolorum ociētur. Fuerunt enim veſtri Doctores ad Chriſtum, & ſpiritu ſancto nos dignati ſunt. Preces autem peragite, mane. & hora tertia, & ſexta, & nona, & veſpere, & io galli cantu. Mane quidem, agentes gratias quod nos Dominus illuminauit abducta nocte & adducto die. Tertia autem, quoniam in ea Pilati ſeotentiam accepit Dominus. Sexta autem, quoniam in ea fuit crucifixus. Nona autē, quoniam omnia mota ſunt Domino crucifixo, horrentia audaciam impiorum Iudęorum, non ferentia Domini contumeliam. Veſpere autem quoniam diuturnorum laborum requiem dedit nobis noctem. In gallorum autem cantu, propterea qnod ea hora annuncietur diei aduentus ad operandum opera lucis. Si fieri nō poteſt vt ad Eccleſiam procedamus propter eos qui ſunt malęfidei, domi fiat ſynaxis ne ingrediatur pius in Eccleſiam impiorum. Non enim locus hominem ſanctificat, ſed homo locum. Si ergo impij locum teneant, ſit fugiēdum, propterea quod ſit ab eis prophanatus. Quomodo enim diuini Sacerdotes ſanctificant, ita execrandi polluunt.

Operandū eſt quinque dieb⁹. Sabbato et die dominico dies feſtus agendus. Aſcenſionis dies feſtus. Pentecoſtes dies feſtus. Natalis Chriſti dies feſtus Epiphanio rum dies feſtus. Dies Apoſtolorum ſunt feſti. Horæ canonicę.

Synaxis domi fiat ſi accedi non poſſit ad Eccleſiam. Homo ſanctificat locum, non locus hominem.

Sextę ſynodi canon. 85.

Salutaris paſſionis dies in ieiunio & oratione & compunctione cordis peragentes oportet fideles ſoluere ieiunium circa medium noctis poſt magnū Sabbatum, diuinis Euangeliſtis Matthęo & Luca, illo quidem per aduerbium veſpere, Sabbati, hoc autem, per valde diluculo, indicante nobis breuitatem noctis.

Diebus paſſionis quādo ſit ſoluendū ieiunium. Leuit. 23.

Ex Leuitico.

Et locutus eſt Dominus Moyſi dicens. In primo menſe, die 14. menſis circa medium veſpertinorum, Paſcha Domioo.

Ex Baſilio in Regularibus.

Vide ne te decipiat inimicus peccato primi parentis, & te cito eiiciat ex paradiſo delitiarū. Nā qui ſibi furto Adamū à vita abſtracti ſperauit autē ſe etiam Ieſū ſupplātaturū, multo magisq; nō verebitur hoc ſciens, tibi quoque miſcere primam malorum cauſam & petens venenum. Ingluoies ergo Adamum morti tradidit, & in muodum induxit conſummatiooem. Noë autem irridetur: & Cham fuit maledictus. Eſau excidit à primogenitura, & cū Chananeis cootrahit matrimoniū. Lot fit conius ſuarū filiarum: ſuus generet ſocer, pater, maritus, & auus, vtrinque probro & dedecore afficiens leges naturæ. Ea etiā fecit Iſraelem idolorum cultorem: & efficit vt eorum membra caderent in deſerto. Ipſa quoque effecit vt qoidam ad probandum impiorum facinus à fera deuoraretur. & quem ooo potuit Hieroboam Rex cū omnibus copiis regiis, vlciſci ſi v eorris fraudi capiens mortem accipit miſerabilem.

Gula quot malorum fuerit cauſa. Gen. 3. Gen. 9. Gen. 27. Gen. 19. Exo. 32. 3. Reg. 13

Ex eodem in ſermone De ieiunio.

Ieiunium in Paradiſo lege fuit conſtitutum. Primom mandamm accepit Adam à ligno cognoſcendi bonum & malumque. Ne comedatis. Illud autem Ne comedatis, lex eſt lata de ieiunio & continentia. Si à ligno ieiunaſſet Eua, non opus hubuiſſemus eo quod nunc eſt ieiunio.

Ieiunium in Paradiſo lege fuit conſtitutum. Gen. 2. Gen. 3.

Ex Chryſoſtomo in interpretatione in Matthęum.

Etenim Adamum ex Paradiſo exegit ventris intemperentia, ipſumque effecit diluuium, & Sodomorum deiecit fulmina. Nam & ſi eis etiam crimini datur libido & fornicatio, vtriuſque tamen ſupplicij radix hinc eſt exorta. Quod quidem Ezechiel quoque tacitè ſignificans, dicebat. Sed hæc eſt iniquitas Sodomorum, quod in panis abundantia & vini copia deliciabantur. Ita etiam Iudęi ab ebrietate & delitiis impegerunt in impietatem. Propterea Chriſtus ieiunat quadraginta dies, nobis oſtendens medicamenta ſalutis.

Fornicationis radix eſt gula. Ezech. 16

Quomodo eſt intelligendum, illud, Omnis ſcriba Doctus in regno cælorum, ſimilis eſt patri familias, qui expromit

ex theſauro ſuo noua & vetera .Chriſoſtomus.

Matth.13 *Queſt.* 78.

Scribam dicit eum qui per laborioſam diuinarum
ſcripturarnm lectionem, ſibi recondidit theſaurum
veteris & noui teſtamenti, & ex eo expromit tem-
pore diſputationis. Quamobrem quicunque ſunt
imperiti diuinarum ſcripturarum, non poſſunt eſſe
Anima ſcripturis ſacris non irrigata eſt ſimilis terrę qua aqua non irrigatur. patres famias, vt qui neque à ſe habeant, neque ab
aliis accipiant, ſed ſeipſos decipiant pereuntes fame
ignorationis. Nam quomodo fieri non poteſt vt ter
ra non irrigata, etiam ſi millies in eam deiiciantur
ſemina, ſpicas ferat: ita etiam fieri non poteſt vt ani-
mus diuinis ſcripturis non irrigatus, etiam ſi quiſ-
piam mille verba effundat, vllum fructum oſten-
dat. Magnum eſt ergo malum ignorare ſcripturas,
Ex ignoratione ſcripturarum quot oriantur mala. & ſicut bruta animantia circuiteri. Etenim hinc
oriuntur mala innumerabilia ex ignoratione ſcrip-
turarum. Hinc germinauit magna peſtis hæreſum.
Hinc vita neglecta, labores inutiles animę cęcitas,
deceptio Dæmonis. Quomodo enim qui hac luce
ſunt priuati, recta nun poſſunt ingredi: Ita etiam qui
diuinis ſunt priuati ſcripturis, & ad earum radios
non aſpiciunt, ſæpe offendant, & coguntur aſſidue
peccare, vt qui tenebras difficulter probēt & exami-
neut. Propterea (?)otiás Paulus dicebat Timotheo
Attēde lectioni: adhortationi: doctrinę. Noli negli
gere quę in te eſt gratiam, quæ data eſt tibi per Pro-
phetiā, cum impoſitione manuum preſbiterij. Hęc
meditare, vt profectus tuus ſit manifeſtus in omni-
1.Timo.4 bus. Attende tibi & doctrinę, &. Mali autem homi-
nes & pręſtigiatores proficient in peius, errantes &
in errorem inducti: Tu autem mane in iis quæ didi-
ciſti, & quæ tibi ſunt credita ſciens à quo didiceris,
2.Tim.3. & quod ab infantia ſacras literas noueris, quę te poſ
ſunt ſeruare ad ſalutem quę eſt in Chriſto Ieſu. Om-
nis enim ſcriptura à Deo inſpirata eſt vtilis ad do-
cendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad diſci-
pliuam quę eſt in iuſtitia, vt perfectus ac integer ſit
homo Dei: ad omne opus bonum paratus. Et Moy-
ſes legem ferens dicebat. Et erunt verba hæc quæ
Deut.2. mando tibi hodie in corde tuo & in anima tua, &
proferes ea animæ tuæ magis autem filiis tuis, & in
ter eos dices ſedens in domo, & ambulans in via, &
cubans in lecto, & ſurgens. Dominus autem præ-
cipiens dicebat. Scrutamini ſcripturas, quoniam in
eis vitam ęternam habetis. & illę ſunt quæ teſtimo-
nium perhibent de me. Quamobrem dicit Dauid.
Ioh.5- Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde
Pſal.118 exquirunt eum. Vnde rogat dicens. Fac me intelli-
gentem & ſcrutabur legem tuam, & cuſtodiam eā
in toto corde meo. & in iuſtificationibus tuis medi-
tabor. Non obliuiſcar ſermonis tui, & admirabilia
Pſal. 18. teſtimonia tua propterea ſcrutata eſt ea anima mea.
Prou.2. &, Quā dulcia gutturi meo eloquia tua ſuper mel o-
ri meo, & deſiderabilia ſuper aurum & lapidē pre-
tioſum multum, & ſuauia ſupra mel & fauum. Pręce-
pit autem eius quoque filius Solomon ſapientiſſi-
mus ille dicens. Fili, ſi quæſieris ſapientiā tanquā ar-
gentū, & tanquā theſaurū exquiſieris eā, tunc intelli
ges timorē Domini, & agnitionem Domini inuenies.
Quoniā Dominus dat ſapiētiā: & à facie eius cogni-
tio & intelligentia. Et ſi fueris ſapiens, tibi eris ſapiēs
& propinquis. Sin autē euaſeris malus, ſolus hauries
Eccl.2. mala. Et, vidi quod ſapientia plus eſt quā inſipientia.
Prou.18. Sicut lux plus eſt quā tenebrę, & Sapiētis oculi ſunt
Eccl.8. in capite eius & inſipientes in tenebris ambulant, &

Sapientia hominis illuminabit vultum eius, & dixi
A ego, Sapientia bona eſt ſupra potentiam. &, In mali Sap.1.
gnam animam non intrabit ſapientia neque habita Sap.3.
bit in corpore obnoxio peccatis Sanctus enim ſpiri
tus diſciplinę effugiet dolū, & recedet à cogitatio-
nibus inſipientibus. &, Qui ſapientiā & diſciplinam Sap.6.
aſpernatur, eſt infelix, & vana eſt ſpes eius & labo- Sap.8.
res inutiles, & inutilis finis eius, & execrādus eſt or- Sap.7.
tus eius. Et, Honorate ſapiētiam, vt in æternū regne- & 8.
tis. quoniam omnium etiam Dominus dilexit eam
eſt enim myſtes Dei ſcientię. & inuentrix operū eius.
Quid autem eſt ſapiētia ditius quę omnia operatur?
&, Si quis diligit iuſtitiā, labores eius ſunt virtutes.
Sapientiam enim & prudentiam docet & fortitudi-
B nē, quibus nihil eſt hominibus in vita vtilius. Si quis
autem etiā diligit magnam rerū experientiam, nouit
priſca, & futura exquirit. Scit ſtrophas verborum, &
ſolutiones ęnigmatum, ſigna & prodigia prænoſcit,
& euentus temporum. Similiter autem Sirach quo-
que dicit. Deus creauit ſapientiam, & ſupeditabit Eccl.1.
eam iis qui ipſum diligunt. &, Si concupiſti ſapien-
tiā, ſerua mandata, et Deus tibi ſuppeditabit eā. &, Fi Eccl. 6.
li à iuuentute tua elige diſciplinā, & amplius inue-
nies ſapientiam. Tanquam autem qui arat & qui ſe-
minat accede ad eam, & expecta bonos eius fructus:
Nam in operatione eius parum laborabis, & cito co
me des genimina eius. Quam valde eſt aſpera in do-
C ctis & non manet in ipſa excors Sapientia enim eſt
ſecundum eius nomen, & non eſt multis manifeſta.
Audi ergo fili, & excipe meam ſententiam, & ne re-
cuſes conſilium meum, & immitte pedes tuos in
compedes eius, & in eius torquem collum tuum.
Suppone humerum & porta eam &c. Atque hæc
quidem de vera ſapientia & eius alumnis. De falſi
autem nominis ſapientia & de eius doctoribus di-
cit Apoſtolus, Sapientia mundi huius ſtultitia eſt a-
pud Deum. Scriptum eſt enim. Qui comprehendit ſa
pientes in aſtutia ipſorum. et rurſus, Dominus co-
gnoſcit cogitationes quod vanæ ſunt. &, Perdam
ſapientiam ſapientum & intelligentiam intelligen- 1.Cor. 3.
D tium abolebo, Vbi ſapiens. vbi ſcriba. Vbi inquiſitor
ſeculi huius. An non infatuauit Deus ſapientiā mun 1.Cor.1.
di huius quoniam in ſapientia Dei non cognouit
mūdus per ſapientiam Deum, &. Videte ne quis vos
deprędetur per Philoſophiam & inanem fraudem
ſecundum traditionem hominum, ſecundū elemen Coloſſ. 2.
ta mundi. Similiter autem de iis quoque dicit Solo-
mon. Stulti quidē ſunt natura quibus adeſt Dei igno
ratio. & ex bonis quæ cernuntur non potuerunt noſ
ſe eum qui eſt. Neque operibus attendentes agno- Sap. 13
uerunt artificem. Sed vel ignem, vel ſpiritum, vel ce
lerem aërem, aut aſtrorum orbē, aut aquam violen-
tā, aut cœli luminaria, mūdi adminiſtratores exiſti-
E marūt & Deos. Etenim ipſi vtiq; errāt quęrētes & vo
lentes inuenire. In operibus enim manuum ſuarum
verſantes ſcrutantur. Miſerę autē & in mortuis ſunt
ſpes eorum: & cinis eſt cor ipſorum. & terra vilior
eſt ſpes eorum, & luto abiectior eſt vita eorū. Quo-
niam ignorarunt eum qui creauit ipſos.

Ex Theologo in oratione de grandine. *Quaeſt.* 79.

Sapientia prima eſt deſpicere ſapientiam quæ ſi-
ta eſt in oratione, & in ſtrophis dictionū, & in non
ſinceris & ſuperuacaneis oppoſitionibus, Mihi au-
tem adſit potius verba quinque loqui in Eccleſia
cum

Sapientia prima eſt deſpicere ſapientiã ſitam in verborum volubilitate.
Sapiẽs eſt qui pauca de virtute loquitur ſed multa præclara facit opera.
Pſal. 110.
Palamedes multarum rerũ inuentor.

cum intelligentia, quam decies mille verba in lingua & voce nõ ſignificãte. Ego hanc laudo ſapientiã, ego hanc amplector, per quam ignobiles gloria ſũt affecti, & in qua ſunt in honore prælati qui in nullo ſunt precio cum qua vniuerſum orbem terræ Euangelij vinculis irretierunt conſummato & conciſo verbo victa quæ abolebatur ſapientia. Non enim qui in verbis eſt ſapiens, is eſt mihi ſapiens. Neque qui linguam quidem habet volubilem, animam autem ineruditam non ſecus atque ſepulchra quæ extrinſecus quidem ſunt pulchra, intus autem ſunt plena putridis cadaueribus, & plurimum tegunt fætorem, ſed qui pauca quidem loquitur de virtute, multa autem iis quæ operatur oſtendit, & per vitam efficit vt fides habeatur verbis. Mihi enim eſt præſtantior formę pulchritudino quæ cernitur, quamquæ ſermone depingitur, & diuinæ quæ tenentur manibus, quàm quæ fingunt ſomnia & ſapientia nõ quę verbis reſpondet, ſed quæ per facta probatur, Intelligentia enim bona eſt omnibus facientibus eam, non autem prædicantibus.

Poemata inuenies vetula.
Thraces myſteriorum inuẽtores.
Sacrificare deductũ à Chaldęis.
Aſtronomia Geometria.
Magia.
Diuinatio per ſomnia: Augurandi ſcientia.
Ars dicẽdi bonis ſunt arma virtutis, malis ſtimulus vitij.
Diſciplinam cur noſſe ſit vtile.

Ex eodem in Inuectiuis in Iulianum.

Tuum ne eſt Græco ſermone vti, dic mihi? Quid vero, an non ſunt literæ Phœnicum, vt autem dicunt nonnulli, Ægyptiorũ, aut qui in iis ſunt ſapientiores Hebræorum, qui credunt legem à Deo, fuiſſe C datam in tabulis ab eo deſcriptis. Tuum eſt vti lingua attica? Numerare autem & digitis ſupputare, menſurę quę & trutinę, an non Euboeorum, ſiquidem Eubeus erat Palamedes rerum multarum inuẽtor: & ideo inuidioſus. Tua ne Poëmata? Quid verò an non potius illius vetulæ, quæ cum à quodam, vt fertur, in humero eſſet pulſata, vehementi eius impetui inſultans & indignans, verſum eſt effata. Hic cum valde placuiſſet adoleſcenti, & diligentius eum eſſet dimenſus, hanc tuam admirabilem poëſim eſt fabricatus. Hoc ipſum autem myſteriis initiari: & ſacris vti Threiciis an non à Thracibus. Et hoc tibi D ipſum perſuadeat vocabulũ. Sacrificare autem annon à Chaldęis, aut Cypriis? Aſtronomia autem an non Babyloniorum. Geometria autem an non Ægyptiorum. Magia autem non Perſarum. Per ſomnia autem diuinationem quorumnam eſſe audis quã Telmiſenſium? Augurandi autem peritiam quorumnam aliorum eſſe dicis quam Phrygum, qui primi curioſè ſcrutati ſunt auium volatus & motus. Et ne ſim nimis prolixus dicendo vnde ſunt ſingula. An non vnum ex ſingulis. Quæ omnia cũ conueniſſent conſtitit vnum myſterium ſuperſtitionis & impię religionis. Quid ergo admittemus ne vt cum omnes receſſerint ad primos inuentores, nihil noſtrum ha-E beamus præter vitium, & hanc de Deo nouitatem: Vis enim dicendi bonis quidem eſt arma virtutis. improbis autem eſt ſtimulus vitii.

Ex Baſilio in initium prouerbiorum.

Non poteſt ſe ad quaſlibet conferre diſciplinas. Sed vtiliſſimam noſſe diſciplinam non parum facit ad ſalutem, nonnulli enim vel Geometriæ vacantes quam inuenerunt Ægyptij, aut Aſtrologiæ: quæ in honore fuit apud Chaldęos: aut vt ſemel dicam, in figura & vmbra & rerum in aëre ſublimium ſpeculatione verſantes, diuinorum eloquiorum erudi-

Mendacia ſunt in poetica rhetorica & dialectica.

tionem deſpexerunt. Sed & poëtica & Rhetorica & A ſophiſmatum inuentio multos occupatos tenuerũt, quorum materia eſt mendacium. Neque enim poetica conſiſtere poteſt abſque fabula. Neque Rhetorica abſque arte dicendi: Neque Sophiſtica abſque paralogiſmis. Quoniam ergo multi propter ſtudium quod in iis ponunt neglexerunt Dei cognitionem. in rebus vanis ſcrutandis conſeneſcentes, neceſſaria eſt diſciplinæ agnitio, & ad vtilem eligendam diſciplinam, & ad effugiendam inutilem & noxiam Sophiſticam.

A gentiliũ libris abſtinendum.
Scriptura ſacra ſufficit pro omnibus ſcriptis gẽtilium.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

B Ab ethnicis libris omnibus abſtine. Quid enim tibi rei eſt cum libris alienis aut legibus aut Pſeudoprophetis, quæ etiam leuiores euertunt à fide? Quid enim tibi deeſt in lege Dei, vt ad illas gentium fabulas te conferas? Nã ſiue velis perſequi hyſtorias habes libros Regũ. Siue Sophiſtici & Poëticã, habes Prophetas, Iob, & Prouerbiorũ ſcriptorẽ, in quibus maiorem inuenies ſubtilitatem, ſolertiam, & acumen quam cuiuſuis Poëſis & Sophiſticæ, quoniam Domini, qui ſolus eſt ſapiens, ſunt effata. Siue deſideres cantica, habes Pſalmos. Siue antiquitatem habes geneſim Siue legitima pręcepta, habes glorioſam Domini Dei legem. Ab omnibus ergo alienis & Dia-C bolicis fortiter abſtine.

Ex Euſebio De priſca Hiſtoria.

Quoniam Græci quoque ſe ſapientiam habere profitentur: hæretici autem exiſtimant ſe habere diſciplinam, propterea docet Solomon veram, ſapientiam & diſciplinam, ne propter ſapientiæ nominis conuenientiam, homonymiam inquam, incidat quiſpiam in Sophiſmata Græcorum & hæreſum. Nam Græci quidem ſapientes ſe eſſe dicentes ſunt infatuati. Hæretici autem putantes ſe eſſe eruditos, auerſi ſunt. Diuinis autem auditis eloquiis ſa-D piens erit ſapientior.

Dei verã cognitionẽ docet Solomon.
Prou. 15.
Eccl. 5.
Eccl. 7.
Iuſtitia nĩmia, Sapiẽtia nimia inducit impietatem.

Nam cum Dei leges audierit, & eas cuſtodierit, & Diſciplinam Domini non deſpexerit, nec ab ea quidem diſſoluetur. Filius enim eruditus laudabitur. Sapiens autem & eruditus cito etiam ſuſcipiet Dei cognitionem. Nam quoniam ex Græcis alij quidem Deum corpus eſſe dixerunt, alij autem eum etiam ſimulachris aſſimularunt: Hæretici autem ipſi quoque de eo perperam ſenſerunt: propterea verã de Deo cognitionem, & itidem eius prouidentiam exponit Solomon, dicens. In omni loco oculi Domini conſiderant malos & bonos. Cæterum de moribus quoque maiorem curam geſſit, & E alia quidem plurima ſuadens & præcipiens. Præcipuè autem de diſciplinis, nempe quod animum magis affligunt & conterunt quam iuuant dicens, Ne feſtina in ore tuo, & cor tuum ne properet efferre ſermonem à facie Dei, quoniam Deus eſt in cœlo ſurſum, & in terra deorſum. Propterea ſint verba tua pauca. Sunt enim multa verba multiplicantia vanitatem, &c. Nimium ſtudium, & diſcendi deſiderium eſt noxium & docet dicens, Ne ſis nimiu iuſtus. Et enim iuſtus qui perit in iuſtitia ſua ſignificat etiam quonam modo ex abundantia aggreſſus eſſe ſapiens, vel potius Sophiſtam agere, impingit in impietatem, & nos ſeducit vt attendamus

ne in idipſum incidamus,dicens,Ne ſis ſapiens in rebus ſuperfluis,ne ſi quando declinaueris ſis impius. A Dicit etiam de lubricitate erga mulieres. Inueni amarius ſupra mortem impudentem mulierem,quæ eſt captio & ſagena cordis: Porrò autem oſtendat etiam humanam oaturam non poſſe coóſequi accuratam & exactam vniuerſotum comprehenſiooem,dicens. Vidi vniuerſa Dei opera, quod homo ea nonpoterit inuenire,&. Vaniſſimum opus eorum quæ ſunt ſub Sole. Quæcunque laborauerit homo vt quærat non inueniet.

Eccl. 57. Comprehendere nemo poteſt omnia Eccl. 8. Malè vtētibus ſciētia,et quę bona dicūtur malè cadunt.

Ex Maximo in Regularibus capitibus

Pulchra eſt cognitio natura,ſicut & ſanitas & diuitiæ. B Sed contraria pluribus quam hęc profuerūt. Malis enim ooo rectè eedit cognitio, & etiam ſi ſit bona, vt dictum eſt,natura. Similiter autem neque ſanitas, neque diuitiæ, neque lætitia,neque gloria. Neque enim iis vtiliter vtitur.Vnde dicit. Inſipienti noo conferunt diuitię.Eis ergo eueniunt contraria.

Prou. 17. Cum indocto de doctrina non eſt loquendum

Ex Iſidoro in epiſtolis.

Quomodo oon eſt tutum vt cum viro pugnace ingrediatur is qui caret ædibus, ita non eſt facile eum indocto mouere verba doctrinæ: Nam ille omnibus vtetur viribus in ſolitudine, ſi quidquam nō ei gratum dictum aut factum fuerit. Hic autem,niſi omnia dicentur ad eius imperitiam, declinat totius orbis terræ & ſermones Philoſophicos & ex virtute actiones. Solet enim magna ex parte audax eſſe & virlis ignoratio.

Ignorātia eſt audax Gal. 5.

Quomodo eſt intelligendum illud, Sunt Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei.

Quęſtio. 79.

Ex Chryſoſtomo.

Membra qui amputat et cadis eſt reus, & de Dei creatura detrahit. Membrorum amputatio eſt Dęmoniacæ operationis.

Non membrorū dicit abſciſſionem, abſit, ſed malorum cogitationum, ablationem. Nam qui mēbum quidem abſcindit, eſt obnoxius execrationi. D Sicut dicit Paulus. Vtinam abſcindantur qui vos conturbant, Is enim ea audet quæ ſunt homicidarum, & dat maledicendi materiam & occaſionem iis qui calumniantur Dei creationem,& ora aperit Manichæorum & eadem admittit ſcelera quæ qui apud gentes membrorum extrema execant. Membra eñ exciodere,fuit ab vnitio op' dæmoniacę operationis & inſidiarum Satanæ, vt Dei opus calumniarentur,vt hoc animal mutilaretur, vt non libero arbitrio, ſed membrorum naturæ totum tribuentes,de extero ſecurè peccarent miſeri,vt qui reddeodæ ranoni non eſſent obnoxij. Hoc autem lege ſanxit Diabolus, vt & fatum introduceret,& nobis à E Deo datam libertatem tolleret, & naturalia eſſe mala perſuaderet, & eorum præterea naturam corrum peret & mentem. Talia ſunt Diaboli venena. Propterea rogo vos vt hoc ſcelus fugiatis. Nam poſtquam membra exciderint,neque cupiditas, neque mens eſt ex eo minor,ſed etiam fit grauior & moleſtior. Tu ergo Deo age gratias,quod cum mercede & coronis tu illa ſuſtines, quæ abſque coroois ij qui ſunt caſtrati ex hominibus.

Membris abſciſſis grauior manet cupiditas.

Ex Epiphanio in iis quæ ſcripſit aduerſus. Valeſios qui ſeipſos caſtrabant.

Qui autem ad hoc opus quod eſt in promptu ſunt A audaces,in ſe ab omnibus reſciderunt & abalienarunt. Neque enim ſunt amplius viri propter id quod eſt ablatum. Neque fœminæ propter id quod eſt præter naturam. Præuenit autem cognomen coronam quoque huius certaminis & præmium. Neutri enim eſſe apparebāt iſti ex tribus ordinib' Euouchorum qui dicti ſunt à Domino. Sunt enim, inquit, Eunuchi qui ſic nati ſunt ex vtero matris. In illos enim noo confertur culpa ſuę caſtrationis,neque vllam accipiunt mercedem, propterea quod ſic nati ſunt. Neque rurſus habent peccatum, vt qui noo poſſint agere quæ ſunt virorum, priuati iis inſtrumentis quę Deus dedit ad procreandos liberos. Sed B neque mercedem habent caſtrationis, regnum cœlorum,propterea quod certamini non ſunt initiati Quod ſi etiam ſint initiati concupiſcentiis, cum oon poſſiot agere quæ non ſunt agenda, & noo agunt mercedem non habent. Non enim non agunt propterea quod nolint, ſed propterea quod nō poſſint. Atque eſt hęc quidem prima ratio & inſtitutio caſtrationis quam dixit Dominus. Et ſunt, inquit, Eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus. Nempe qui caſtrati ſunt ab omnibus ad vſum Regum aut principum, Volentes enim quidam ex Barbaris Reges aut principes, propter Zelotypiam aut C ſtatum vxorum ſuſpitiooem, pueros adbuc valde teneros caſtrāt, vt cùm ad virilem ętatem peruenerint,earum fidei ſuas cómittant vxores. Et ſic in mūdo huius rei,nempe caſtrationis,fuit cauſa. Vode arbitror fortè appellari Eunuchos ἀπὸ τοῦ εὐνοεῖν,ex eo quod bonę mentis aut beneuoli eſſe poſſint ablatis membris,& commiſſione corporum non affricari, vt quibus adempta ſunt inſtrumenta. Et ſunt, inquit, Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei. Is autem ſunt præclari Apoſtoli, & qui deinceps ſuerunt virgines & Monachi: Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedęi,qui manſerunt in virginitate,& neque ab hominibus ſunt caſtrati, neque coniuncti matrimonio: ſed aduerſus carnem mirabili D peracto certamine, huius caſtrationis gloriam & coronam retulerūt. Poſt ipſos autem quotqoot millia in mundo monaſticam vitam agentia,& virginitatem exercentia eandem acceperunt mercedem, qui quidem cum mulierum corporibus non ſunt commiſti, ſed in perfectiſſimo certamine decertarunt. Sicut Elias & Daniel in veteri,& alij multi,Sed ſciendum eſt quod & nefarium peſſimę caſtrationis opus faciunt miſeri,neqoe vllam habeot mercedē aut gratiam propterea quod ab eo vſu abſtineant. Vnum autem & ambo idem ſubibunt iudicium, ille quidem,vt qui ſe ipſum mutilarit & iniuria affecerit. Hic autem vt qui corrumpat proximum. Dei E enim operi & ſuæ animæ ſe oſtenderunt inſidiari. Maiori autem tenebitur libidine & cupiditate is qui eſt eiuſmodi. & præterea euertetur & natura & mēte. Etenim apud ſapientem is reputatur oon abſtinere à cupiditate & libidine, ſed eam non poſſe implere. Dicit enim, Cupiditas Eunuchi deuirginans adoleſcentulam, eſt ſicut bona effuſa in ore clauſo, aut eſcę appoſitę in ſepulchro,aut oblatio idolo. Neque enim comedit, neque odoratur. Sic Euouch' amplectēs virginē & ſuſpirans. Solomō autē reprimēs eorum turpitudinem, dicit Beatus Eunochus, qui non operatur in manu ſcelus, neque cogitat mala aduerſus Dominum. Iniqua ergo & Dæmoniaca eſt eiuſ-

Qui ſe caſtrāt nec ſunt viri nec fœminæ. Eunuchi nati. Matth. 19 Qui ſe caſtrāt non ſunt ex tribus Eunuchorum ordinibus de quibus in Euangelio. Eunuchi caſtrati ab hominibus. Eunuchi qui ſe caſtrant propter regnum Dei ſunt virgines. Qui ſe caſtrat & ſe iniuria afficit, & corrumpit proximū. Maior eſt libido caſtrati quā eius qui non eſt exectus. Eccl. 30. Sapien. 3.

eſt eiuſmodi operatio & lex, & lege Dei reiicienda & ei aduerſa. Legem enim ferens dicebat Dominus. Non intrabit qui eſt fractis teſticulis aut qui eſt exciſus in Eccleſiam ad tertiá aut quartam generationem. Et dans præceptum de ſacrificiis dicit. Eum cui contuſi ſunt teſticuli, aut qui eſt exectus, ad altare non adducetis Domino, quoniam eis id eſt macula, & non admittetur.

Deut. 23.
Leu. 22.
Caſtrati ſut viri inter mulieres & mulieres inter viros.

Ex Theologo

Eos qui ſunt viri inter mulieres, & mulieres inter viros, qui cum more naturali non poſſunt libidinari, lingua ſcortantur.

Ex Iſidoro.

Venantur enim & alliciunt per fucum & ornatus elegantiam, viri quidem mulieres, mulieres autem & androgini viros.

Ex ſancto Baſilio. In Epiſtola ad Simplicianam.

Excitaſti nobis lacertas & rubetas verna animantia, ſed tamen immunda. Quod ſi etiam opus eſt teſtibus. Non ſtabunt ſerui. Neque genus Eunuchorum infame & pernicioſum, hoc, inquam, hoc genus non fœmine effœminatum in mulieres inſaniés inuidum, mala mercede conductum, mutabile, incommunicabile, omnia accipiens, inſatiabile, cœnam deplorans, iracundum, inſano auri amore laborans, ſęuum, fœmininum, ventri ſeruiens. Et quid opus eſt aliud dicere? Cum ipſo ortu ad ferrum damnatum. Quomodo enim poteſt mens eorum eſſe recta, quorum contorti ſunt pedes? Iſti ergo ſine mercede quidem ſunt moderati & temperantes per ferrum. Sine fructu autem inſaniunt propter ſuam turpitudinem. Non ſtabunt iſti teſtes iudicij, ſed oculus iuſtorum & aſpectus virorum.

Eunuchorum infame genus.

Ex eodem De virginitate.

Qui ergo ex vtero matris eunuchus, eſt natura temperans, nullũ poteſt propriũ ſuũ opus oſtendere in virginitatis pulchritudine, vt qui quadam naturæ dote, non autem affectione ad virginitatem, abhorreant nuptias. Vt qui eſt etiam caſtratus ab hominibus, volens exercere virginitatem, non præclarum ac perfectum exercet opus virginitatis, ſed eximium opus caſtrationis. Qui autem per continentiam & exercitationẽ exercet bonum virginitatis, propriis & non alienis factis in regno gloriatur. Qui autem non intelligentes illud, Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum, ſeipſos nefarie mutilarunt, ipſo facto eminus accuſant intemperantiam. Qui enim carnalis amoris arma abiecerũt, ne ſi adſint operẽtur, apertè oſtendunt quod coitum quidem appetant, ſed cum ſeipſos exarmauerint, non eo quod velint, ſed eo quod non poſſint ſunt virgines. Nam aduerſus eorum Intemperantiá eminus clamát tentati, quod poſt exectionem fiunt intemperantiores & magis ſeruiũt voluptati: ſed cum nefariè abſciderunt materiam operationis, incontinenter libere feruntur ad coniunctiones. Qui quidem etiam ſi miſeris vitium non attulerint, iudicantur tamen tanquam qui attulerint. Non enim factum, ſed voluntatem lex iudicat. Non ergo cõuenit vt iſti indiſcriminatim, ſimul congregentur cum virginibus, quoniam intemperantia ab omnibus aduerſus ipſam infertur & corrumpitur. Nam & ſi eſt eunuchus, eſt tamen vir natura. Quomodo

Eunuchus ex vtero matris.
Caſtratus ab hominibus non exercet opus caſtitatis ſed caſtrationis.
Matt. 18.
Verè Eunuchi ſunt virgines.
Qui ſe caſtrarunt nõ eo quod velint ſed quod non poſſũt ſũt virgines.
Lex non factum ſed volũtatem iudicat.
Eunuchus eſt vir natura.

enim bos producens cornua, ſi ea illi abſciſſa fuerint, non ablatione cornuum factus eſt equus, ſed eſt adhuc bos, ita etiam maſculus [illegible] omnibus partibus genitalibus, earum ablatione non factus eſt mulier, ſed eſt adhuc maſculus, & ſi non habeat genitalia, & mancipatus, cupiditati ac libidini: vnde vehementi tractus furore, & incitatus ad coniunctionem, etiam ſi non corrupetit illa parte in qua moleſta eſt miſerę, ipſe tamen tanquam qui ea corrupta implerit libidinem, ita viſione eſt affectus. Illam autem ad peccatum acrius irritás, totam quidem mentem corrumpit, corpus autem veluti quodam œſtropercitum ſtimulat ad actum corruptionis. Quamobrem ſæpe etiam dentibus, vt audiuimus, vtuntur, feruentem in carne coitus rabiem morſibus efferatè oſtendentes. Non ergo ob temperantiam laudare oportet eos qui genitalia membra ſibi amputant. Neque enim equos laudamus vt qui cornu non petant, ſed laudabimus ſi non ita petant calcibus. Boues autem ſi non petant cornibus, laudabimus ob manſuetudinem. Non enim in eo quod non poteſt aliquis, ſed in eo quod cum poteſt, poteſtate non vtitur ad iniuſtitiam, habetur in admiratione. Quod ſi exiſtimant genitalium exectionem conferre ad hoc vt non peccet anima, excindant etiam oculos, & linguam, & manus, & pedes, & aures obturent, vt nullum eorum ſit inſtrumentum peccati, vt ſuſpicantur. Sed hęc quidem dicta ſunt de iis quibus ſimul cum teſtibus execta ſunt tota membra genitalia. Eis autem qui ſolos teſtes ſibi execuerunt accidit vt acriori atque adeò intolerabili œſtro libidinis inciteutur ad coitum, neque ſolum vt libidinis œſtro inciteutur, ſed etiam, vt eis videtur, citra periculum corrumpant eas in quas inciderint. Dicunt enim quod infernè exectis teſtibus, qui ſunt miniſtri ſeminis à lumbo & renibus, poſt exectionem madent & intumeſcunt ſuperiores meatus feruente autem in renibus libidine tãquam œſtro quodam vir incitatur ad deiectionem ſeminis ęſtuans autem ſemen non valens effundere, eo quidem armatur quod ſibi ſeruauit ad concubitum & actum nefarium. Teſticulorum autem caſtratione veluti eſca quadá effecta ſtultæ mulieri in eius fraudem, coit intemperantius. Nam qui eſt vir ſecundum naturam, cum teſtes ſemẽ supernè acceperint, & ad ſationem inde tranſmiſerint, deinceps eiecto ſemine, diflata ac diſſipata cupiditate flacceſcit. Ille autem cum non habeat vnde quod eum titillat, exinaniat, vix remittit, tentiginem, donec eam rabie percitam & furentem diſſoluerit.

Caſtratorum quanta ſit libido.
Laudatur qui eo quod poteſt non vtitur ad ea iniuſtitiã.
Caſtrati quibus ſunt execti ſoli teſtes, citra periculum libidinantur.

Quomodo ſit intelligendum illud, videte ne ſcandalizetis vnum ex his puſillis. Ex Baſilio. In regularibus. Quęſtio. 80.

Matt. 18.
Scandalizare dicitur quis dicatur.

Scandalizat quidem quiſpiam alium, vel verbo, vel facto alium ad ſcelus inducens. vt ſerpens Euam, & Eua Adamum, aut prohibens facere voluntatem Dei, vt Petrus cum dixit Domino, Propitius eſto tibi Domine, Non erit hoc tibi, & audiit, Vade retro Satana. Non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. aut ędificans eius qui eſt infirmus ſenſum in iis quæ ſunt prohibita, vt dicit Apoſtolus. Si quis viderit te qui habes ſcientiam, in idolio recumbentem, non conſcientia ipſius,

Matt. 16.
1. Cor. 8.

cum ſit infirmus, ędificabitur ad veſcendum idolothytis. Quibus ſubiungit. Quamobrem ſi cibus ſcandalizat fratrem meum, non comedam carnem A in ęternum, ne ſcandalizem fratrem meum. Fit autem ſcandalum pluribus de cauſis. Aut enim eſt ſcandalum ex eo qui ſcandalizat: aut accidit vt fiat ſcandalum ex eo qui ſcandalizatur. Et in his rurſus diuerſis modis. Nam aliquando quidem per malitiam Aliquando verò per imperitiam, aut huius aut illius. Nunnunquam autem in recta tractatione verbi, eorum qui ſcandalizantur eſt malitia manifeſtior. Similiter quoque in rebus. Aut enim aliquo faciente Dei mandatum: aut in iis quæ ſunt in poteſtate, poſita, ſi quis vtatur ad iniuſtitiam, ſcandalizatur. Quando ergo offenduntur homines & ſcandalizantur, vt Phariſæi in Verbum Domini de iis reſpondẽtis, quando accedentes diſcipuli dixerunt ei. B Scis quod Phariſæi audientes ſermonem fuerunt ſcandalizati: Quibus dixit. Omnis plantatio quã nõ plantauerit pater meus cœleſtis eradicatur. Quando autem ob ea quæſita ſunt in noſtra poteſtate offenditur aut ſcandalizatur aliquis, tunc oportet reminiſci verborum quæ Dominus dixit Petro, An nõ liberi ſunt filij? Ne autẽ eos ſcandalizem, vade ad mare & iace rete &c. & eorum quæ dixit Apoſtolus, Bonum eſt non comedere carnem, neque bibere vinũ. Neque in quo frater tuus offenditur aut ſcandalizatur, aut infirmatur. C

Scandalũ fit pluribus de cauſis. — *Matth. 15* — *Matt. 17.* — *1. Cor. 8.* — *Matt. 5.* — *1. Theſ. 5*

Quomodo intelligatur. Si quis te angariauerit vnum miliare, vade cum eo alio duo.
Quæſt. 81.

Dicente Apoſtolo, Omnia probantes quod bonum eſt tenete. Ab omni ſpecie mali abſtinete, &c. Cogitationes deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus cognitionem Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intelligentiam ad obedientiam Chriſti eſt perſpicuum quod ſi quid nobis iubeatur quod concurrat aut conferatur cum mandato Dei, tanquam Dei voluntatem ſtudioſe & D digenter id oportet ſuſcipere, implentes id quod dictum eſt. Se inuicem ſuſtinentes in charitate Chriſti. Si quid autem ab aliquo iuſſum fuerit contrariũ mandato Domini, aut ipſum corrumpens aut inquinans, tunc tempus eſt dicendi, Obedire oportet Deo magis quam hominibus, recordantes Domini dicentis. Alienum autem nõ ſequuntur, ſed ab eo fugiunt, quoniam non norunt vocem alienorum.

2. Cor. 10 — *Eph. 4.*

Quomodo eſt intelligendum illud, Nolite eſſe ſoliciti quid comedatis aut quid bibatis, aut quid induamini. Quæſt. 82.

Act. 5. — *Matt. 6.* — *Non in ſe confidendũ ſed in Deo.* — *Matth. 6.* — *2. Cor. 1.*

Ipſum mandatum docet in ſeipſo non confidere, ſed in Deo. Nam cum prohiboiſſet Dominus ſolicitudinem adiungit promiſſionem dicens. Scit enim pater veſter quibus opus habeatis, priusquã vos ab eo petatis. Talis erat Apoſtolus dicens. Reſponſum mortis habuimus, ne ſimus confidentes in nobis ipſis, ſed in Deo qui excitat mortuos. Tali propoſito & inſtituto fert opem in Dei præcepta ardẽs ſtudium & inſatiabile deſiderium. Quo qui tenetur ei ne vacat quidem erigere animum ad ea quæ ſunt vſui corpori.

Quomodo eſt intelligendum illud. Nolite iudicare & non iudicabimini. Quæſtio. 83.

Matth. 7. — *Io. 7.* — *Non eſt iudicandũ de oculis.*

Cùm Dominus aliquando quidem dicat, Nolite iudicare & non iudicabimini, aliquando autem, Iuſtum iudicium iudicate, non prohibemur omnino iudicare, ſed erudimur noſſe differẽtiam iudicij: Quãobrem ſi eſt quidem aliquid incertum & non manifeſtum, non oportet iudicare fratrem. Sicut dicit Apoſtolus. De talibus ne iudiceris ante tempus donec venerit Dominus. Et illuminabit occulta tenebrarum: & manifeſtabit conſilia cordium. Dei autem defendere iudicia eſt neceſſitas ineuitabilis, ne Dei iram ſimul acquirat. Dicit enim. Peccatorem B coram omnibus argue. Niſi quis eadem faciens quæ is qui accuſatur, non poſſit libere fratrem iudicare. Dicit enim Dominus. Eiice primum trabem ex oculo tuo, & tunc aſpicies eiicere feſtucam ex oculo fratris tui.

1. Tim. 5. — *Matt. 7.* — *Luc. 6.*

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Multi ex inſipientibus ſecularibus hoc ſolent pręcipue facere aduerſus monachos. Quando viderint aliquem ex Monachis habere aliquid ſuperuacaneum, ei legem obiiciunt Dominicam, cùm ipſi innumerabilia vſurpent & poſſideant. Et ſi viderint eum ſumere alimentum paulo lautius & copiotius, ſunt acres eorum accuſatores, cum ipſi quotidie ineC brientur & crapulentur, neſcientes quod cum propriis peccatis maiorem ignem hinc ſibi congregẽt, & ſe priuant omni defenſione. Vnde ſubiungit Dominus dicens. Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, in tuo autem oculo trabem non animaduertis?

Monachorũ maligna & iniqua reprehenſio à ſecularibus. — *Matth. 7.*

Quid eſt talentum quod malo ſeruo ablaturus eſt Dominus, & ei daturus qui rectè fuerit operatus.
Quæſtio. 84.

Exiſtimo talentorum parabolam dictam eſſe de omni dono Dei. Vt ſinguli quam gratiam à Deo habere didicerint, eam multiplicent ad operationem, & vtilitatem plurimorum. Nemo enim eſt qui non D ſit particeps Dei gratiæ. Quamobrem qui qualemcunque Dei gratiam poſſederit ad ſolum ſuum vſum & ſi etiam aliis benefecerit, condemnabitur vt qui talentum abſconderit.

Matt. 25. — *Talentum Dei gratiã ſignificat.* — *Gratia Dei alicui data ad aliorũ vſum conferenda.*

Ex Baſilio de ſancto ſpiritu.

Nam in ſplẽdoribus ſanctorũ multę ſunt mãſiones apud patrem hoc eſt differentię dignitatũ. Nam vt ſtella à ſtella differt in gloria: ita etiam reſurrectio mortuorũ. Qui ſunt ergo obſignati ſancto ſpiritu in die redemptionis, & quas acceperunt, ſancti ſpiritus primitias integras & nulli reprehenſioni affinea conſeruauerunt, audient. Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, in multis te conſtituã. SimiliE ter & qui ſanctum ſpiritum ſtudiorum ſuorum improbitate & nequitia contriſtarunt, & nõ ſũt operati etiam dato quod acceperunt priuabuntur, ad alios tranſlata gratia, aut vt ſunt verba alterius Euangeliſtę, diuidentur, hoc eſt omnino abalienabuntur à ſancto ſpiritu. Nam nunc quidem eſt non commiſtus cum indignis, videtur tamẽ quodãmodo adeſſe iis qui ſemel ſunt obſignati, & ex cõuerſione ſuã expectant ſalutem, nunc autem excindetur omnino ab anima quæ eius profanauit gratiam.

Ioh. 14 — *Mãſiones apud patrem ſunt differentię dignitatum.* — *Matt. 25.* — *Gratiam datam qui non exercẽt, ea priuantur.* — *Luc. 19.*

Quomodo eſt intelligendum, Orate ne fuga veſtra fiat hyeme aut ſabbato. Quæſt. 85.

No tan-

Mat. 24. Pſal. 73. In hyeme eſſe quid ſit. In ſabbato eſſe quid ſit.

Notandũm eſt quod Deus non ſecit hyemem. Scriptum eſt enim, Æſtatem & ver tu formaſti. In hyeme autem ſumus, quando carnis perturbationes nobis dominantur. Et in ſabbato, quando vitam noſtram tradimus otio. Dicit itaque, Beatus ille ſeruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantem.

Quomodo eſt intelligendum, illud Duo erunt in agro Ex ſancto Ephraim de iudicio. Quæſt. 86.

Mat. 24.

Audiuiſti quod lectum eſt Duo erunt in agro. Vnus aſſumitur, & alter dimittitur & duæ molentes in piſtrino, vna aſſumitur, & altera dimittitur: & duo ſuper tectum, & quæ deinceps ſequũtur Et qui ſunt quidem ſuper tectum, ſunt Iudices qui ſunt in alto, & duces & reges & principes. Eſt enim iuſtus iudex, eſt & iniuſtus. Sunt autem duces populi Eccleſię miniſtri: et iuſtus quidem aſſumitur ex igne Iniuſtus autem in igne dimittitur. Qui autem ſunt in agro, in hoc mundo ſcilicet, ſunt ruſtici & idiotę Et ſunt quidem pauciſſimi qui ſunt clari genere & diuitiis. plurimi verò inglorij & ignobiles. & ex iis alij ſunt quidem iuſti, alij verò iniuſti. Et iuſti quidem aſſumuntur, iniuſti verò dimittuntur in igne. Quæ molunt autem, ſunt multitudo mulierum. Interquas ſunt etiam animæ, quibus obtigit iugum ſeruile, & vt vitam peragant imbecilitate. Sunt enim mulieres iuſtæ & ſunt iniuſtæ. Sunt imbecilli iuſti, vt Iob & Lazarus, & ſunt iniuſti. vt Cain, & Giezi. Sunt & ſerui iuſti, & ſunt iniuſti. Vnde dicit, Duo erunt in lecto infirmitatis, ſubindicans quod iuſti aſſumuntur, & iniuſti dimittuntur. Quomodo autem iuſti aſſumuntur, dicat Paulus. Qui viuunt, cum Domino rapientur in aërem, & ſemper erunt cum Domino. Quomodo autem dimittuntur iniuſti? Congregabunt Angeli, electos quidem ex quatuor ventis: impios autem eſurent igne inextinguibili. Ne ergo exiſtimes in lignis futurum ignem inextinguibilem punitionis: neque lictores aliquos qui accendant, vt nugę multorum exiſtimant, ſed aſpice ad Sodoma & vide fornacem abſque lignis. Cogita lapſum vxoris lot, & mirate minas ignis. Simul enim erat lot & vxor, & duæ filiæ. et neque lot fuit combuſtus cum ſuis filiab⁹, neque eius vxor effugit minas ignis. Sed iuſtitia vnumquenque ſuæ ſorti tradidit. Sic etiam in iudicio, Iuſti quidem aſſumuntur, ſicut Lot, Iniuſti autem dimittuntur ſicut eius vxor.

Gen. 19. Iuſtitia tradit vnũquẽque ſuę ſorti.

Quomodo latro ante reſurrectionem ingreſſus eſt Paradiſum. Quæſt. 87.

Luc. 23. 1. Cor. 15. Hodie futurũ dixit Latroni, quod futurũ ſine eſt contradictione.

Qui corporum negant reſurrectionem, obiiciunt illud, Hodie mecum eris in Paradiſo dicẽtes quod ſine corporibus animæ recipiunt remunerationes. Ingreſſus eſt enim inquiunt, latro in Paradiſum non cum corpore. An verò quando oportebat quidem certare, plus ſudoris accepit corpus: Quando autem tempus eſt coronarũ, ſola coronatur anima. Non audis Paulum dicentem. Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti, vt referat vnoſquiſque quę geſſit per corp⁹. &, Oportet mortale hoc induere immortalitatẽ, De en ergo quod futurum eſt abſque vlla contradictione, dixit Dominus Latroni, Hodie mecũ eris in Paradiſo, ſicut etiam dicit alibi. Qui non credit, iam iudicatus eſt. Atqui nondum eſt reſurrectio neque punitio: Quomodo ergo iam eſt iudicatus. A peccato omnino. Et rurſus, Qui credit in filium, tranſiit à morte ad vitam. Non dixit, Tranſibit, ſed tranſiit. De iis quæ ſine cõtradictione euentura ſunt tanquam factis, dicit. Ita etiã prędixit Latroni quod omnino erat futurum. Etenim medici quando viderint aliquem deploratum, dicunt eum iam eſſe mortuum. & eſſe cadauer, licet eum videant adhuc ſpirantem. & quomodo ille non habet ſpem ſalutis, & mortuus eſt medicis: ita etiam Latro quoniam non amplius expectabat reditum ad interitum, ingreſſus eſt Paradiſum ſententia: non experientia. ita etiam Adam audiuit, Quo autem die comederitis ex ligno morte moriemini quid igitur, comedit & mortuus? Nequaquã. Vixit eñ annos nõgẽtos & triginta poſt B illũ diẽ. Quomodo ergo dixit Deus. ipſo die moriemini, Sententia non experientia. ita mihi intellige & de latrone, propterea quod nondum eſt tempus operum remunerationis. Dicit enim Apoſtolus de iuſtis. et iuſti teſtimoniom aſſecuti per fidem, non acceperunt promiſſionem cum Deus pro nobis melius proſpeſiſſet, ne ſine nobis conſummentur.

Latro ingreſſus eſt Paradiſũ ſententia, non experientia. Gen. 3. Hebr. 11.

Ex Theologo, in oratione de fratre Caſario ad fratrem Caſarium.

Caro animæ coniũgenda in reſurrectione. à terra quę dederat & cui fuerat credita. Eſa. 66. Apoc. 25

Paolopoſt autem cum & ei cognatam carunculam receperit, cumque quæ illic ſunt ſimul eſt Philoſophata. eo modo quo ſcit qui ea colligauit & diſſoluit Deus, cum ea eſt cohæres eius quæ illic eſt gloriæ, & quomodo eius moleſtiarum & malorum fuit particeps propter coniunctionem, ita etiam impertit ſuis voluptatibus, totam in ſe conſumens, & cum ea effecta & vnus ſpiritus, & mens, & Deus, mortali & eo quod fuit ab ea deuorato.

Quod in tres ordines & ſtatus diuidentur qui ſeruantur Ex Ireneo in libro quinto aduerſus hæreſes. Quæſt. 88.

Dicit enim Eſaias. Quomodo cœlum nouum & terra noua, quæ ego facio, manent coram me, dicit Dominus, ita ſtabit ſemen veſtrum & nomen veſtrum. Et Ioannes dicit in Apocalypſi. Vide cœlum nouum & terram nouam, & ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam vide deſcendentẽ è cœlo à Deo paratam tanquam ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & delebit omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, quoniam priora abierunt. Et vidi ciuitatem magnam Hieruſalem habentem gloriam à Deo, & fundamenta parietum eius lapide pretioſo ornata, & platea aurum purum ſicut vitrum pellucidum, & templum non vidi in ea, quoniam Dominus templum eius eſt, & non ingredietur in ea omne commune, & omnis qui facit abominationem & mendacium, præter quam qui ſcripti ſunt in libro vitæ, & ciuitas nõ habet opus Sole nec Luna. vt appareãt ei. qui gloria Dei illuminabit eũ. & nox nõ erit illic amplius Domin⁹ eñ illuceſcet ſuper eos, & regnabũt in ſeculum ſeculi. Tunc enim qui digni quidem fuerint habiti vt in cœlo verſentur, illuc procedent. Alij autem fruentur deliciis Paradiſi. Alij verò tenebunt ſanctam terram & ſplendorem ciuitatis, cum omnibus quę in ea ſuppeditantur à Deo. Vbique videbitur Seruator: ſicut digni erunt qui eum vident. Eſſe autem hanc differentiam habitationis, quod alij quidem centeſimum fructũ ferant, & alij

Eorũ qui ſalui ſiunt diuerſę ſunt habitationes.

ſexageſimum, & alij triceſimum. Quorum alij quidem aſſumentur in cœlos: alij verò verſabuntur in Paradiſo, alij autem habitabunt ciuitatem.

Ioh. 14.

Et ideo dixiſſe Dominum. In ędibus patris mei mãſiones multę ſunt. Dei enim ſunt omnia, qui præbet habitationem omnibus conuenientem.

Quomodo eſt intelligenda triduana Domini ſepultura & reſurrectio. Quæſt. 89.

Ex Seuero Antioch.

Dies incipit à veſpere, & coniungitur cum præcedenti nocte.

Exodi. 20

Sabbatum Iud. incipiebat à veſpera.

Dies Dominicus incipit veſpera.

Nox & dies eſt vnum corpus.

Sepulturę triduanæ tempus quãdo numerandũ.

Epheſ. 4.

Maria Iacobi & Ioſeph & Maria dei opera eſt eadem.

Matth. 5.

Vnumquenque diem ſolemus nominare à veſpere, & cum præcedente nocte in vnum coniungere. Sic enim etiã in Exodo, Paſcha & feſtum azimorum conſtituens Moyſes dixit. Incipiens à quarto decimo primi menſis à veſpera comedite Azyma, & principium diei deinceps ſequentis numerabit à pręcedenti veſpera. Sabbati quoque otium ita tradidit vt pręcedenti nocte & die qui deinceps ſequitur otium agerent: Hic autem oſtendunt Iudęi, in hodiernum vſque diem, id ſeruantes, & non eam quæ ſequitur Sabbatum, ſed quæ Sabbatum præcedit noctem otio & quiete honorandam. Porrò autem nos quoque in die dominico noctem præcedentem honoramus, vt quæ vni diei coniungatur, & non nocti quę deinceps ſequitur. Vnamquamque enim noctem & diem dicere poteris vnum corpus, & quod feceris vna ex viginti quatuor horis, dici poteſt te id feciſſe toto die. Vt quando quiſpiam peregre longè profectus, reuerſus fuerit in ſuam patriam & ciuitatem, vel ſecundo vel tertio die hebdomadę vel hora, dicunt omnes, Iſte venit ſecundo vel tertio die, & totum diem qui eſt vnus cum nocte quæ præceſſit, attribuunt eius aduentui. Oportet ergo nos conſiderare illud tempus triduanæ ſepulturæ, deſcenſus ad inferos Dei Verbi incarnati, ex quo re vera fuit in corde terrę. Fuit autem poſtquam expirauit cum deſcẽdiſſet, vt dicit Apoſtolus, in inferiores partes terræ. Ab expiratione ergo ſunt numerandi tres dies & noctes, quæ dicuntur, νύχθη μέρια id trium dierum & noctium ſpatia. Fuit autem expiratio hora nona paraſceues cum reſtarent tres horæ diei. Quoniam ergo paraſceue coniungitur cum nocte præcedenter conſuetudini traditę in ſcriptura, totum diem & noctem paraſceues computamus Dominum egiſſe in corde terræ. Reſtat ergo vt poſt Solis occaſum initium acciperet ſabbatum, & eius nox qua otium & quietem honorant Iudęi. Totum hunc ergo cum die deindeps coniuncto in ſubterraneis locis egit Chriſtus. Cum ergo tranſiſſet ſabbatum, & occaſu Solis eſſet finitum, cœpit deinde nox Dominicæ. Nocti autem rurſus, & qui deinceps ſequitur dies, eadem ſcripturæ conſuetudine, conſequenter connumeratur & inuenitur Dominus in tertio noctis & diei ſpatio ſurrexiſſe à mortuis. Nam qui initium ſpatij noctis & diei egit in cordę terræ, reputabitur illic egiſſe ſpatium noctis & diei. Nam à parte totum cognoſcitur. Propterea paraſceuem quidem ex vltima parte, ſpatij noctis & diei egit Dominus in ſubterraneis. Diem autem Dominicum ex parte prima. Totum autem ſabbatum per totum viginti quatuor horarum ſpatium perficiens compleuit feſtum Iudaicum,

Conueniant ne quatuor Euangeliſtæ de Chriſti reſurrectione an non. Quæſt. 90.

Quatuor ſunt tempora aduẽtus mulierum ad Chriſti monumentũ.

Cum ſint quatuor tempora, & toditem aduentus quibus venerunt mulieres ad monumentum, rem ita adminiſtrauit ſpiritus ſanctus, vnum tempus, vt ſcripſerit vnuſquiſque Euangeliſta. Et Matthæus quidem retulit eas veſpere ſabbati veniſſe ad monimẽtum, & Angelum vnum deſcendiſſe de cœlo & deuoluiſſe lapidem. Ioannes autem cõſcripſit Mariam Magdalenam in tenebris ante auroram veniſſe ſolam, & vidiſſe duos Angelos in ſepulcro. Lucas autem alias in ipſo matutino. Marcus autem alias oriente Sole aliquibus ſimul miniſtris & iis quæ iam acceſſerant, & illas quidem vidiſſe duos viros eis adſtantes, has autẽ vidiſſe à dextera ſedentẽ quendã adoleſcentem, omnes autem indutos veſtibus albis, adeo vt poſſit aliquis per quendam temporum ordinem, quæ apud vnumquenque ſcripta ſunt intelgens, vnam facere harmoniam, & vnum corpus totius, hiſtoriæ, perinde ac ſi vnus totum ſcripſerit & non multi.

Si enim vnius mulieris aduentus qui vno fuiſſet tempore, ille inueniſſent, & eoſdem Angelos apparuiſſe dixiſſent, aut cùm vnam & eandem dixiſſent fuiſſe apparitionem ſeu viſionem, dixiſſent eam fuiſſe in diuerſis temporibus, non facta ab vnoquoque mentione vnius temporis, iure argueretur eorum oratio diſſenſionis. Si autem & tempora diuerſa, & perſonæ, & eorum quæ apparuerunt viſiones non ſunt eædem, cum voluiſſet Deus quod ab alio dictum non fuerat alium narrare Euangeliſtam, quomodo non eſt iam pura tota narratio, & nulli affinis reprehenſioni. Quoniam autem multarum Mariarum fit mentio in euangeliis, debemus ſcire tres eſſe Marias quas omnes Ioãnes ſimul enumerauit, dicens. Stabant autem ad crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdalena Mariã enim, Iacobi & Ioſeph matrẽ ab aliis Euangeliſtis nominatã, dicimus eſſe Dei param. Quomodo enim vt tegeretur diſpenſatio & diuinus obumbraretur partus, & non ſcuis maniſeſtaretur Iudæis. Scriptum eſt Ioſeph fuiſſe appellatum tanquam maritum virginis, & patrẽ Ieſu. Ita Ioſeph & Iacobi erãt filij Ioſeph fabri ex vxore quæ prius deceſſerat, mater appellabatur nominabatur Deipara. Hac ratione Dominum quoque blaſphemantes Iudæi dicebant.

Mariæ ſũt tres quarũ meminit Ioannes.

Non hic eſt filius fabri, & eius mater dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph, & Simon & Iudas? Et ideo Ioannes quidem etiam ad crucem ſtantem, vt qui libere & cum confidentia Theologicè loqueretur, matrem Ieſu appellauit. Cæteri autem Euangeliſtæ, qui magna ex parte occupati fuerant in diſpenſatione, per diſpenſationem eam appellarunt matrem Iacobi Ioſeph. Inueniri autẽ poteſt etiam ab Euangeliſtis eam nominari ex vno ſolo ex filiis Ioſeph, nempe Mariam Iacobi, & Mariam Ioſeph, Marcus autem dixit eam eſſe matrẽ Iacobi parui & Ioſeph, quoniam erat alius Iacobus Alphęi ex duodecim..

Ex Epiphanio in Panariis.

Ioſeph erat frater Cleophę. Ambo enim erant geniti à Iacobo cui cognomen erat Panther. Habuit autem Ioſeph vxorem Salomon ex tribu Iuda ex

qua nati ſunt filij ſex, quatuor quidem maſculi, duæ
vero fœminæ. Erat autem primogenitus Iacobus A
cognomine Iuſtus. deinde qui vocabatur Ioſeph.
Deinde Symeon, poſt quem Iudas. Deinde Mattha
& Maria. Maria autem cum accepiſſet maritū Cleo-
pham, appellabatur tanquam ſoror Deiparæ. Vn-
Io. 19. de dicit Ioannes. Stabant ad Crucem Ieſu mater e-
ius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ.

Ex Euſebio ad Marinum.

Tres ergo omnes inuenimus Marias in paſſione
Mariæ tres in paſſione Chriſti. Chriſti cum aliis mulieribus. Primam quidem Dei-
param. Secundam autem ſororem eius Mariā Cleo-
phæ, & tertiam Magdalenam. Quidam autem di- B
cūt duas ex eis eſſe Magdalenas. Vnam quidem quæ
venit veſpere Sabbati apud Matthæum, alteram ve-
rò quæ apud Ioannem mane venit ad monumentū,
hanc autem eſſe & quam ſignificat Marcus, à qua
Chriſtus eiecit ſeptem dæmonia. Tanquam enim
Mar. 16. alia quoque eſſet, non hæc Magdalena, obſeruauit
hoc Marcus dicens. Cùm ſurrexiſſet autem mane
Mariæ Magdalenæ ſint ne duæ. vna Sabbatorum, apparuit Mariæ primum Magda-
lenæ, ex qua eiecerat ſeptem dæmonia, & hanc eſſe
quæ audiuit, Noli me tangere, ſed non eam quæ eſt
apud Matthæum. Nam etſi maximè ea quoque orta
Io. 20. eſſet ex Magdalene, non tamen ſimilia de ea receu-
ſet ſcriptura. Quòd ſi vnam & eandem Magdaleuā C
dixerit aliquis, ita etiam vera fuerint ſacra Euāgelia
nulla ratione diſcrepantia inducentia eandem Ma-
riam Magdalenam non tangentem prius Dominum
quando flebat & non credebat, & eum tangentem,
quando ab ipſo iuſſa eſt gaudere cum alia Maria.
Quandoquidem tanquam Deum ipſum adorauit
Mat. 28. vltimo, & non tanquàm hominem, ſicut prius quā-
do flebat & non credebat. De eo autem quod dubi-
tatur, quomodo apud Matthæum quidem in Gali-
Mat. 28. læa viſus eſt Dominus in monte apud Ioannem au-
Io. 21. tem iuxta mare Tiberiadis, dicemus eum non ſolū
ſemel & bis, ſed etiam ſæpius eſſe viſum. Quamob-
rem non erraueris, ſi dixeris quartam eſſe viſionem D
quæ eſt apud Matthæum, quam non iuxta mare Ga-
lileæ, neque aſtantibus diſcipulis, ſed in monte vn-
decim factam fuiſſe ſcripſit Matthæus dicens. Vn-
decim autem diſcipuli profecti ſunt in montem, v-
bi ſtatuit eis Ieſus. Et cùm vidiſſent eum adorauerūt.
Luc. 24. Et poſtea non erraueris ſi dixeris ſimul congregatis
1. Cor. 15. vndecim Diſcipulis, & ſeptuaginta ſimul eſſe viſum.
Apoſtolus autem adhuc etiam his pluribus Dominū
refert eſſe viſum poſt Reſurrectionem, dicens eum
fuiſſe excitatum tertio die ſecundum ſcripturas, &
viſum eſſe Cephæ. Deinde duodecim. Deinde rur-
ſus viſum eſſe ſimul quingētis fratribus. Vides quo-
ties, & quàm multis viſus ſit poſt Reſurrectionem. E
Sic etiam iis qui latebant Hieroſolymis propter me-
tum Iudæorum, & ante omnes viros Simoni Petro,
Act. 1. & ex mulieribus Magdalenæ. Vnde etiam dicit Lu-
cas, Per quadraginta dies viſus & cum eis veſcens,
tradebat diſciplinam regni.

Cuiuſnam typum & figuram habet Eccleſia Catholica. Ex Maximo Monacho.

Eccleſia Dei eſt figura mundi. Dei Eccleſia eſt typus & figura, & mundi qui cadit
ſub intelligentiam, & mundi ſenſilis, & hominis. Et
mundi quidem qui cadit ſub intelligentiam ſym-
bolum eſt ſacrarium, ſenſilis verò mundi, templum. *di intelligibilis & mundi ſenſilis.*
A Hominis autem imago eſt, ſacrarium quidem, ani-
mæ, templum verò, corporis. Sanctæ autem quæ in
ea peragitur ſynaxis, primus quidem Sacerdotis in-
troitus ſignificat primum Chriſti aduentum. Quæ *Sacrariū eſt imago animæ.*
poſt eam autem fiunt lectiones, ſignificant diuinam
voluntatem, in qua oportet omnes eruditi, & ex ea
vitam agere & conuerſari. Sanctum autem Euan- *Templum eſt imago corporis.*
gelium eſt ſymbolum conſummationis ſeculi, per-
fectæque veteris erroris deletionis. Pontificis au-
tem à ſede deſcenſus, & eiectio Catechumenorum *Introitus in Miſſa initio quid ſignificet.*
ſignificat ſecundum Chriſti à cœlis aduentum, &
peccatorum ſeparationem à ſanctis, & iuſtam pro
vniuſcuiuſque meritis remunerationem. Portarum
B autem occluſio, & ſanctorum myſteriorum ingreſ-
ſus, & diuina ſalutatio, & ſymboli fidei alta voce *Lectiones quid ſignificent.*
prolatio, ſignificat tranſitum rerum ſenſilium, & ma-
nifeſtationem rerum quæ cadunt ſub intelligen-
tiam & nouam diuini noſtri myſterij ſucceſſio- *Euangelium cuiuſnam ſit ſymbolum.*
nem, & omnium in omnes, nempe in ſeipſos, &
in unum futuram concordiam, conſenſionem, &
charitatem, & vt ita dicam identitatem, & propter
modos quibus ſeruati ſumus gratiarum actionem.
Ter ſancti autem prolatio oſtendit inceſſabilem An- *Pontificis à ſede deſcenſus quid ſignificet.*
gelorum ſanctificantem glorificationem, & futurā
in futuro ſeculo cœleſtium & terreſtrium in vnum
conuerſationem & vitæ agendæ inſtitutionem, &
C glorificationis conſonantiam. Beata autem Dei &
ſpiritus inuocatio, & quæ fit ad ſanctos, & eorum *Catechumenorum eiectio quid ſignificet.*
quæ deinceps ſequuntur acclamatio, & ſanctorum
myſteriorum participatio, oſtendit eam quæ in o-
mnibus & ſuper omnia futura eſt ſanctorum adop-
tionem & coniunctionem. *Ceremonia in Miſſa quid ſignificent.*

Ex Iſidoro in Epiſtolis.

Pacem ſacerdos ex alto cathedræ effatur Eccleſiæ,
imitans Dominum cathedræ qui aſſumitur, pacem *Sanctus in Miſſa quid ſignificet.*
ſuam emittentem & dātem. Quod autem reſpon-
det populus, Et ſpiritui tuo, ſignificat, Pacem quidē
D nobis præbuiſti Domine, eam quæ eſt inter nos cō-
cordiam & conſenſionem, Da autem nobis pacem, *Sacramētorū participatio quid ſignificet.*
nempe indiuiduam tecum vnionem, vt tuo ſpiritu
pacem agentes, quem nobis indidiſti in initio crea-
tionis, ſimus inſeparabiliter à tua charitate. Mun-
da autem Sindon quæ explicatur in diuino mini- *Pax vobis quid ſignificet in Miſſa.*
ſterio, eſt miniſterium Ioſephi Arimathæi. Quomo-
do enim ille Domini corpus inuolutum Sindone
ad ſepulchrum tranſmiſit: Sic nos in Sindone pro-
poſitionis panem ſanctificantes, citra vllam dubita-
tionem Chriſti corpus inuenimus. Linteum autem *Sindon ſeu corporale quid ſignificet.*
cum quo miniſtrant in ſanctis Diaconi, reuocat
in memoriam Chriſti humilitatem, qui lauit & ter-
E ſit pedes Diſcipulorum. Epiſcopi autem ſuper hu-
merale, quod eſt laneum, non lineum, ſignificat pel- *Chriſti corpus inuenimus in Sindone citra vllam dubitationem.*
lem ouis, quam errantem cùm quæſiuiſſet Domi-
nus, ſuſtulit in humeros. Epiſcopus enim cum ſit in
figura Chriſti illius munus implet & oſtendit om-
nibus per figuram, ſe eſſe imitatorem magni paſto-
ris, & propenſum ad ferendas omnium imbecilli-
tates.

Ex ſancto Baſilio de Spiritu ſancto. *Linteū cū quo miniſtrant Diaconi quid ſigni*

Dogmatum & prædicationum quæ in Eccleſia ſunt
cuſtodita, hæc quidem ex ſcriptis mandata doctri-
na habemus: illa vero ex traditione Apoſtolorum

ficet.

nobis tradita in myſterio ſuſcepimus, quæ vtraque babent eaſdem vires ad pietatem. His autem nemo contradicet, qui rituum Eccleſiaſticorum vel mihimam habuerit experientiam. Si enim non ſcriptas conſuetudines, tanquam non magnam poteſtatem habentes, recuſare voluerimus in rebus principalibus, ipſum Euangelium imprudentes damno afficiemus, vel potius id quod prædicatum eſt ad ſolum nomen redigemus.

Dogmata ſcripta & tradita eandem vim habent.

Nam vt eius quod primum eſt, & maximècommune, primom mentionem faciam, figura Crucis, eos qui in nomine nomini ſperauerint, ſignari, quis per literas docuit? Ad Orientem verti inter orandum quæ nos ſcriptura docuit? Verba Eccleſiæ quæ dicuntur in oſtenſione Euchariſtiç, & calicis benedictionis, quis ex ſanctis nobis ſcriptom reliquit? Non enim iis vtrique contenti ſumus, quorum Apoſtolus vel Euangelium meminit, ſed & præfamur, & alia ſubiungimus, vt quæ magnã vim habeant ad myſterium, ex non ſcripta doctrina id accipiẽtes. Aquam baptiſmatis benedicimus, & oleũ vnctionis, & cum etiam qui baptizatur, & quibuſnam ſcripturis, & non ex tacita & myſtica traditione? Quid verò ipſum olei vſum, quænam ſcriptis mandata oratio docuit? Vt ter autem immergatur homo, vnde? Quin & alia quoque quæ circa baptiſmum fiunt, renunciare Satanæ, & Angelis eius, ex quanam ſunt ſcriptura, non autem ex hac nõ publicata & arcana doctrina, quã in minimè curioſo & nequaquam pluſquàm oportet inueſtigãre ſilentio patres cuſtodierunt, rectè illi edocti quæ ſunt in myſteriis præclata ac veneranda ſilentio ſeruare, quæ antem ne ſuſpicari quidem licet iis qui non ſunt myſteriis initiati, quomodo conſentaneum eorum doctrinam in ſcriptis triumphare? Aliud eſt ergo dogma, & aliud prædicatio. Dogmata enim tacentur, prædicationes publicantur. Eſt autem etiam ſilentij ſpecies obſcuritas, qua vtitur ſcriptura, quæ reddit dogmatum ſcientiam contemplatu difficilem ad eorum vtilitatem qui in ea incidunt. Et ideo omnes quidem, inter orandum Orientem aſpicimus. Pauci autem ſcimus quod antiquam patriam inquirimus, paradiſum quem Deus plantauit in Edem in Oriente. Et preces quidem ſtantes peragunt in vna Sabbati, rationem autem non omnes ſcimus. Non ſolum enim vt qui cum Chriſto cõſurreximus & quæ ſupra ſunt quærere debeamus, in die Reſurrectionis gratiæ nobis datæ, per ſtatum in oratione nos ipſos commonefacimus, ſed quod videatur eſſe etiam quodammodo ſeculi quod expectatur imago. Et ideo cum ſit dierum principium, non prima à Moyſe, ſed vna nominata eſt. Factum eſt, inquit, veſper, & factum eſt mane dies vnus, tanquàm eodem ſæpè circulariter vertente. Vna eſt ergo eadem & octaua illa quæ vera vna & vera eſt octaua, cuius etiã Pſalmographus in quibuſdam Pſalmorum inſcriptionibus meminit, per ſe oſtendens, cum ſcilicet qui poſt hoc tempus futurus eſt, ſtatum diem qui nunquàm deſinit, & eſt ſine veſpere, nec eſt qui ei ſuccedat, perpetuum illud & ſenij expers æuum. Neceſſario ergo orationes quæ in illo fiunt, ſtantes peragere alumnos ſuos docet Eccleſia. Porrò autem omnis quoq; Pentecoſte, id eſt quinquageſimus dies, eſt Reſurrectionis quæ in ſeculo expectatur monimentum. Vnus enim ille & primus dies ſepties ſeptuplicatus ſeptem ſacræ Pentecoſtes efficit hebdomadas. A primo enim incipiens in eundem deſinit per ſimiles qui in medio reuoluuntur. Porrò autem in vnaquaque genu flexione & aſſurrectione reipſa oſtendimus, quod & propter peccatum in terram delapſi ſumus. Et per eius qui nos creauit clementiã in cœlũ reuocati ſumus. Deficiet me dies nõ ſcripta eccleſiæ narrantẽ myſteria. Mitto alia. Ipſam autem fidei confeſſionẽ, credere in Patrẽ & Filium & Spiritum ſanctum, ex quibuſnam literis habemus? Si enim ex batiſmatis traditione pro pietatis conſeqnẽtia, vt baptizari ſumus ita & credere debemus, & ſimilem baptiſmati confeſſionem deponimus nobis ex eadem conſequentia cõcedant, ſimilem quoque fidei gloriam reddere. Sin autem modum glorificationis non ſcriptum recuſant, dent nobis & fidei cõfeſſionis, & reliquorum quæ enumerauimus, ſcritas demonſtrationes. Deinde cùm tot ſint quæ ſcripta non ſunt, & tantam vim habeant ad pietatis myſterium, vnam nobis dictionem, quæ ad nos venit à Patribus, non concedant, quam nos ex non quæſita & affectata conſuetudine in non peruerſis Eccleſiis manſiſſe inuenimus, quæ non paruam habent rationem, nec paruam affert vtilitatem ad myſterij potentiã. Ad hoc quidem certè quod reſte caret & eſt non ſcripta quæ Filio cum Patre fit glorificatio, illud dicimus quòd ſi nihil aliud eſt non ſcriptum, ne hoc quidem admittatur. Sin autem plurima ex myſticis ſine ſcriptis apud nos verſantur, cum multis aliis hoc quoque admittamus Porro antem Apoſtolicum quoque eſſe arbitror, non ſcriptis ſtare traditionibus. Laudo enim vos, inquit, quod omniũ meorum meminiſtis, & ſicut tradidi vobis traditiones tenetis, quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.

Crucis figuræ traditio. Orare verſus Orientem. Canõ Miſſæ, nempe præfatio. Aquæ & olei & eius qui baptizatur benedictio vnde. Trina immerſio in baptiſmo. Renunciare ſatanæ & Angelis eius. Dogma & prædicatio diſferunt. Scripturæ obſcuritas eſt ſpecies ſilentij. Cur Oriẽtem aſpicimus inter orandum. Cur ſtemus orantes die Dominico. Vna ſabbati cur nominata eſt dies Dominica. Octaua dies quid ſignificet. Pentecoſte eſt monimentum futuræ Reſurrectionis. Confeſſio fidei ex traditione. Glorificatio Patris & Filij & Spiritus ſancti. 2. Theſ. 2.

Ex Theologo, de Spiritu ſancto.

Apertè prædicauit Patrem vetus Teſtamentum, obſcurius autem Filium. Nouũ manifeſtauit Filium: ſubindicauit diuinitatem Spiritus. Non erat enim tutum, cũ Patris diuinitatem nõdum cõfeſſi eſſent, Filium apertè prædicari, neque nondum admiſſa diuinitate Filij, ſanctum Spiritum, vt aliquid dicam audacius, ingeri, ne tanquam nutrimento quod vires ſuperat onerati, & luci Solis oculis adhuc infirmioribus applicati, veniant in periculũ etiam de ipſis viribus, quæ particulatim autem fiunt acceſſionibus, & vt dicit Dauid, aſcenſionibus, & à gloria in gloriam progreſſibus & profectibus, illuceſcat lumen triadis ſplendidioribus.

Cur de Filio et Spir. ſancto vetus Teſtamentum loquitur obſcurius.

Ex eodem ad Eubulum, Quomodo Filius & Verbum genitus eſt ex Patre.

Quomodo enim ſermo noſter profert in lucem nõ manifeſtum animi noſtri conſilium: ita etiam Filius & Verbum Dei in Patre ante ſecula abſconſum myſterium manifeſtauit orbi terrarum. Et quomodo Verbum procedens, nec eum qui dicit priuat ac nudat, & eũ qui audit implet. Venit enim ad audientẽ, non recedens à dicente. Ita etiam Dei Verbum, cùm ſit in Patre, venit ad nos carne neque à Patre ſeparatus propter naturam, & nobis vnitus propter gratiã, vt qui ſit Deus natura, Verbum autẽ appellatione. Quomodo enim Ioannes cum eſſet homo natura, appellatus eſt vox clamãtis: Ita etiã Filius cùm ſit Deus propter naturæ impatibilitatem, in principio

Verbum Dei manifeſtauit orbi terrarum myſterium abſconditum. Mat. 3.

Deus Verbum eſt Verbum hypoſtaticum ſeu conſiſtēs.

pio erat verbum, ſed non verbum non conſiſtens. Nam alia quidem verba ſunt Dei iuſſa & iuſtificationes: vnigenitus autem Dei filius eſt Verbum non ſyllabis & dictionibus enunciatum, ſed Verbum Verbum vitæ largiens. Dicit enim, Si quis audierit ſermonem meum, habet vitam æternam.

Ex Theologo ad Euagrium monachum.

Io. 5. 4.

Filius nūquam ſeparatur à Patre.

In Trinitate nulla eſt diuiſio.

Ieſus eſt Spiritus veluti quidam radij ad nos à Patre emiſſi.

Quomodo autem & ſermo qui profertur, eſt quidem indiuiduus ab anima quæ protulit, & nihilominus conſiſtit in animis audientium, & ab illa non ſeparatus, in his inuenitur: vnionem autem magis efficit quàm diuiſionem ipſorum & noſtrorum animorum. Ita etiam mihi cogita Filium à Patre nunquam ſeparatum. Et eius quoque rurſus ſimiliter ſanctum Spiritū, ſicut in mente cogitationem. Quādo enim inter mentem & cogitationem & animam non poteſt cogitari diuiſio & ſectio ita nec inter ſanctum Spiritum filium & Patrem cogitari vnquam poteſt vlla ſectio aut diuiſio, propterea quod rerum diuinarum & quæ cadunt ſub intelligētiam natura eſt indiuidua, aut etiam quomodo inter orbem & radium Solis inueniri non poteſt diuiſio, ſed radius quidem coniunctus eſt orbi, & orbis tanquam quidam oculus vbique emittit radios. Ita etiam veluti quidam radij Patris ad nos miſſi ſunt, & lucidus Ieſus & ſanctus Spiritus. Quomodo enim radij lucis habentes ſecundùm naturam indiuiduam inter ſe habitudinem, neque ſeparantur à luce, neque inter ſe abſcinduntur, & lucis gratiam ad nos vſque emittunt. Ita etiam Filius & Spiritus ſanctus geminus Patris radius, & ad nos tranſit lumen veritatis, & Patri ſimul eſt vnitus. Quomodo autem etiam in aliquo fonte aquarum, nectaream aquam abundè emittēte, accidit vt plenum aliquod fluentum quod cohiberi non poteſt, in duos ſecetur fluuios, cum vnam ex vno fontis oculo ab initio habuerit fluxionem, fluuiorum autem bifariam fluentium ſormis figuratus, & tamen ex diuiſione nihil lædatur in ſubſtātia. Nam fluuiorū quidem ſitu diuiſum eſt fluentū, habet autem vnam & eandem ſaporis qualitatem. Nam etſi vnuſquiſque ex prius dictis fluuiis videatur procul eſſe diſiunctus, & longè abeſſe à fonte, attamen principium matris habet vnitatem quod attinet ad fontis perpetuitatem. Similiter ergo Pater quoque fons vitæ æternæ, cùm ad nos miſerit bifluam Filij & ſancti Spiritus quæ intelligētia percipitur gratiam, ipſe nihil paſſus eſt læſus in ſubſtātia. Neque enim vllam ſuſtinuit diminutionē propter illorum ad nos Aduentum: & ad nos vſque acceſſerunt, & nihilominus manſerunt à Patre inſeparabiles. Eſt enim, vt diximus, indiuidua natura eorum quæ ſunt præſtantiora.

De Domini Epiphania ſeu apparitione, Ex Apoſtolicis conſtitutionibus. Quæſt. 92.

Chriſti natiuitas baptiſmus, paſſio Reſurrectio & Aſcēſio.

Nam natus quidem eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus ex ſancta virgine Maria in Bethleem 25. menſis Decembris, qui eſt ſecundum Aegyptios menſis Choac, hora ſeptima diei, quod eſt viij. Calendas Ianuarij. Baptizatus eſt autem tricesimo eius anno à Ioanne xj. menſis Tobet, eſt ſextus Ianuarij hora x. noctis in fluuio Iordane. Manſit autem nobiſcum in mundo prædicans Euangelium regni cœlorum, & curans omnem morbum & omnem ægritudi-A nem in populo, donec fuit natus annos xxxij. & mēſes tres. In triceſimo tertio ſuo anno fuit Cruci affixus, Pharmenoth, id eſt menſis Martij die quinto hora ſexta diei, & quartadecima luna. Reſurrexit autem in triduo Pharbuthe, id eſt Aprilis die primo hora ſexta noctis. Et viſus eſt ab omnibus diſcipulis, & manifeſtauit gloriam ſuam per dies quadraginta, docens nos prædicare in nomine ſuo pœnitētiam & remiſſionem peccatorum. Aſſumptus eſt autem rurſus pachon, id eſt Maij die tertio, hora nona diei.

Ex Euſebio in Chronicis.

Chriſtus quoto anno aduenerit.

Agnum Paſchalē comedit Chriſtus.

Authenticum Pacha id eſt Euchariſtia ſacramentum inſtituit Chriſtus.

B Nam poſtquàm ſunt impleti 5500. anni à mūdi creatione, aduenit Dominus noſter, & natus ſecundum carnem ex ſancta virgine Maria & incipiente triceſimo eius anno, ſicut dicit Lucas, menſis Ianuarij die ſexto tertio die hebdomadæ poſt 29. annos ſuæ apparitionis, tinctus fuit à Ioanne & cùm præter hos, alios tres feciſſet miracula, anno 5532. à creatione mundi propter noſtrā ſalutem actus fuit in Crucem. Nam cùm comediſſet vmbraticum Paſcha cū Diſcipulis, & inſtituiſſet authenticum quinto die hebdomadæ, qui erat Lunæ quartus decimus, menſis autem Martij 22. indictionis quintus decimus, eadem nocte quæ fert ad 23. eiuſdem menſis fuit C traditus, & cum fuiſſet eodem die crucifixus, ſurrexit 35. die Dominico.

Ex eodem in iiſdem.

Chriſti natiuitas, baptiſmus & paſſio.

Annunciationis dies.

His autem ſic dictis eſt maximè neceſſarium notare etiam annum creationis mundi, in quo ſuſcepit ſupra mundanam in mundo incarnationem ex ſancta virgine Maria D. noſter Ieſus Chriſtus. Erat ergo tunc 5500, annus, vt habet ſcriptura in ſacris literis, annorum qui numerantur ab Adamo. In eo enim fuit & Annūtiatio virginis, & caſtiſſimus ex ea partus. Erat autem annus Solis quidem 13. Lunæ verò D 10. Dies autem erat hebdomadis, Annuntiationis quidē 2. Natiuitatis autem ſextus. Ita autem diuinus quoque eius baptiſmus fuit anno 5530. Annus autem erat, Solis quidem 14. Lunæ autem 10. Dies autem hebdomadis tertius. Rurſus autem ſalutaris eius paſſio fuit anno 5533. Annus autem Solis quidem erat quintus. Lunæ autem 14. Cùm ergo breuiter ſit oſtenſus 5500. annus ab Adamo generationis ſecundum carnem Domini noſtri, conſentaneum exiſtimo pauca addere de differentia annorum & menſium, cum ex eorum ignoratione exiſtat magnus error. Dicam autem de inſignioribus eorum differentiis qui diuiduntur trifariam. Aut e-E nim per differentias gentium quæ eadem habent tempora, & ex eodem incipiunt initio, differunt autem in nominibus, aut quæ nomine & re diſſident aut quæ nomine quidem conueniunt in initiis autem annorum in duobus aut tribus diebus, aut plurimum ſeptem prius incipiunt annum aut menſem, aut quæ menſium quidem eadem habent initia, anni autem alia. Romani ergo & Græci menſium quidem eadem habent initia, in nominibus autem ſolum differunt. Nam qui apud Romanos quidem, exempli cauſa, vocatur Aprilis, à Græcis nominatur Xanticus, & vterque idem habet initiū. Nā primus Xātici eſt etiā primus Aprilis. Anni autem initium

Annorū & menſium differentia apud diuerſas nationes.

Aprilis & Xanticus idem menſis.

Græci quidem ſumunt à Septembri. Romani autem a Ianuario. Et ſic Romani & Græci babent quidem eadem menſium initia, nõ eadem autem initia anni. Rurſus autem Græci & Aleaandrini & Aegyptij eadem quidem habent anni initia, hoc eſt, in eodem menſe Thoth incipiunt annum, ſed non in iiſdem diebus. Sed Græci quidem anni & indictionis annũ habent primum eius qui eſt apud Romanos Septẽber. Alexandrini autem tribus diebus ante primum menſis Septembris, hoc eſt 29. Auguſti menſis. Differunt aũt etiam in menſibus, quòd Aleaãdrini dant circiter 30. dies vnicnique menſi, adeò vt ſint 300. dierum qui ſunt apud eos duodecim menſes. Qui quidem ſunt 360 complentur autem 23. eiuſdem.

Locus eſt mutilus & corruptus, qui usque eſt Grç ... τοῦ κῦ τοῦ σω- τοῦ χρ- θύνος. ſed corruptè, neque ſcio quomodo ſit reſtituendus.

Et faciunt alium menſem ea quinta parte diei ex reliquis quinque diebus, nempe 24. & 25. & 26. & 27. & 28. Quod ſi occurrerit πιρατ͂ηριχὸς, hoc eſt biſſextus, fiunt apud eos ſea eiuſmodi quæ dicuntur epactæ, in quatuor annis ſea dies. Veteres autem Aegyptij ponentes annum ſolum 360. dierum, & non 364. dierum, & non 365. vt Romani & Græci & Alexandrini in annis 1460. ipſi quoque cum Alexandrinis & Græcis annum incipiunt. Et poſt 4. annos vno ante die hoc eſt 28. menſis Auguſti, & ſic poſt quatuor annos vnum diem præcipientes, vt dictos 1460. annos reſtituant. Nam quater 365. fiunt 1460. Annus autem, ſecũdum Iudæos, & menſes, ſeu iuxta legem diuinam & nomine & re differnt à Græcis & Romanis & Aegyptiis. Nam menſes agit Lunares per 29. dies, & completis 12. in 348. dies, efficit in 3. menſem qui dicitur intercalaris collectis diebus 35. ter & decima. Anni autem nouam Lunam, menſis qui apud eos dicitur Nyſan, nempe 25. Martij, ſemper habet, qui eſt dies primo creatus, in quo cum hanc vniuerſitatem ex nihilo adhoc vt eſſet deduxiſſet neus, & in eo volente Patre & cooperante ſancto Spiritu inhabitaſſet in ſancta ſua matre & virgine, eodem anno ſactus eſt homo: & in eodem etiam ſurrexit ex ſepulchro. Hic ergo nobis quoque in ſancta nei Eccleſia ſit anni principium. In quo etiam inuenientes ſanctum Paſcha incidens in nominicum poſt quartum decimum Lunæ buius menſis, non Iudaicè, ſed Apoſtolicè peragimus per naturalem & à neo traditã methodum. Omnes ergo qui non dicũt annos 5534. fuiſſe primum Dominicum Paſcha: neque quæ ſuit tunc apud Hebros 14. Luna, & occurrit in magna paraſceue ſalutaris paſſionis, conſeruant, oſtendant nominicum diem Reſurrectionis fuiſſe 25. Martij. Quod quidem ſi non oſtendatur inde oſtenduntur falſæ quæ apud ipſos inueniuntur ſupputationes.

Annus ſecundum Hebreos.

Vel hic locus eſt corruptus, vel alia erat ſupputatio Iudaeorũ, quã quæ eſt in ſacris literis.

Ex Heſychio in Chriſti natalem.

Nam in 22. anno imperij Auguſti, menſe Decembri 25. die ſeato, hora tertia diei natus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecundum carnem ex Maria virgine, anno ſecundum Antiochenos à creatione mundi vſque ad natalem Chriſti & crucifixionem 5000. Nam ab Adam vſque ad Phalec filiũ Hemer anni ter mille, & à Phalec vſque ad 32. annum regni Auguſti anni 1067. & deinde conuerſatus eſt Seruator cum hominibus annos 33. adeò vt ſint ab Adam vſque ad natalem Chriſti annorũ 5000. millia plena. Phalæc enim ex Prophetia Moyſis dicitur dimidium temporis Chriſti apparitionis. Quomodo enim cum hominem ſexto die finxiſſet Deus, is deinceps cecidit in peccatum: ita etiam quinto die millenarij venit in terram, & ſeruauit eam. Hoc enim oſtendit etiam diuina ſcriptura dicens. Dies nomini ſicut mille anni, quos quidem & Clemens & Theophilus & Timotheus Dei amantiſſimi Chronographi expoſuerunt, conſentiẽtes quòd in quinto millenario annorum apparuit nominus, conuenienter numero formationis Adam, & ſeruauit genus hominum. Alij autem dicunt veniſſe nominum anno 5500. Sed non multi in hoc conueniunt. In 5000. autem anno omnes accurati ſcriptores conueniunt apparuiſſe Chriſtum. Nam & ſi de eo nonnulli diſſentiunt, vox tamen prophetica eſt vera, quæ magis docet apparuiſſe nominum anno 5000.

Præter ea quæ habemus in noſtro exemplari, hæc quæ ſequuntur inuenimus in exemplari bibliothecæ Reginæ noſtræ Regis Et primò in titulo, Quodnã ſit ſignũ perfecti Chriſtiani. pag. 5.

Illa membra diripit ac ſpoliat, in quibus coit virtus animæ, non ferendum & immenſum pondus iniiciens, caliginem & tenebras immittens intelligentibus hominis ſenſibus. Quod quidem ſæpè videmus euenire & à vino, & à febre, & à magno frigore, & aliis morbis qui accidunt extrinſecus. Quomodo etiam in Diaboli petitione aduerſus Iobum audiuimus præceptum Domini. Neque enim ſic tanquam cum hac craſſa & materiata carne commiſcetur im nundus ſpiritus, & eam quodammodo induit, hoc enim poteſt ſola ſancta Trinitas quæ omnia peruadit & continet ac circuit, vt quæ propriè ſit incorporea. Non enim Angelorum & principatuum, & ipſius etiam animæ naturas à cõrporibus omnino nudas exiſtimamus.

Ex Chriſ. Dæmon quomodo habeat hominem.

Trinitas ſola cum carne materiata cõmiſcetur.

Sola Trinitas eſt propriè incorporea.

Angeli non ſunt omnino incorporei.

Ex Gregorio Niſſeno, ex oratione quam ſcripſit in Pater noſter.

Nam bonus Deus non habet bonam naturam vt ſit pater malæ electionis & inſtituti, neque vt eius qui eſt in vita proſinatus, qui eſt ſanctus, neque vt eius qui mutatur, qui eſt immutabilis, neque vt eius qui à peccato eſt morte affectus, is qui verè eſt vita, neque vt eius qui in ignominiæ affectibus ac perturbationibus ſe indecorè gerit, qui eſt purus & immaculatus, neque vt eius qui per auaritiã aliis facit iniuriam, qui eſt largus ac beneficus, neque omnino eorum qui in aliquo malo inueniuntur, qui bonus cernitur in omnibus Nam ſi quiſpiam ſe videns adhuc egere purgatione, & ſuam malam agnoſcens conſcientiam, plenus maculis & ſceleratis ardoribus, priuſquàm à tot & talibus fuerit malis expurgatus, ſed ad nei adſciſcit cognationem, & dicit patet, iuſto, iniuſtus, & mundo immundus, ea verba planè fuerint contumelia, & maledictum, ſiquidem ſuæ prauitatis ac nequitiæ Patrem neum nominat. Nam vox patris ſignificat cauſam eius qui ex ipſo habuit vt cõſiſteret. Qui eſt ergo in ſua prau. cõſciẽtia ſi patrem ſuũ dicit eiſe neum, nihil aliud quam eum accuſabit quòd ipſe ſit princeps & autor ſuorum malorum. Sed luci cum tenebris nulla eſt ſocietas, inquit Apoſtolus, ſed luci cum luce eſt familiaritas & coniunctio; & iuſtitiæ cum iuſtitia: & honeſtati cum

Deus non eſt Pater malorum.

Patris vox quid ſignificat.

2. cor. 6.

cum honeſtate, bonitati cum bonitate: & cum eo in quod non cadit interitus, id quod eſt alienum ab interitu. Quæ autem ſunt contraria habent omnino cognationem cum iis quæ ſunt eiuſdem generis. Neque enim poteſt arbor bona malos fructus facere. *Pſal. 4.* Si quis ergo cum ſit graui corde, vt dicit ſcriptura, & quærat mendacium, audeat proferre verba precationis, ſciat is quod non cœleſtem ſed terreſtrem patrem vocet. Similiter & qui eſt ſemper mendax, eſt pater mendacij quod in vnoquoque conſiſtit. Ille eſt peccati & pater peccati. Propterea qui affectibus & animi perturbationibus ſunt obnoxij vocãtur filij iræ, & qui à vita defecit, nominatur filius perditionis. *Filius iræ quis ſit.* Vis mali characteris noſſe proprietates? Inuidia, odium, calumnia, ſuperbia, auaritia, exardeſcens cupiditas, quæ ex inſano gloriæ amore procreatur ægritudo, hæc & quæ ſunt huiuſmodi, ea ſunt quibus imprimitur forma aduerſarij. Cuius ergo animus eſt in huiuſmodi ſordibus volutatus, ſi patrem vocet, quiſnam eum audiet? *Malum precantem non cœleſtis ſed terreſtris pater exaudit.* Is ſcilicet qui eſt cognatione coniunctus cum eo qui vocauit. Is autem eſt non qui eſt cœleſtis, ſed qui terreſtris. Nam cuius fert ſigna neceſſitudinis, ille omnino vendicabit propriã cognationem. Mali ergo viri precatio aut pœnitentia, quandiu fuerit in nequitia & prauitate, eſt diaboli inuocatio. Eius autem qui diſceſſit à vitio, & viuit in puritate & ſinceritate, bonum patrem vox appellabit.

Ex Chryſoſtomo in Matthæum.

Deum qui dicit patrem quænã profitetur. Nam qui Deum dixit Patrem, & peccatorum remiſſionem & ſupplicij ablationem, & iuſtitiam, & ſanctificationem, & redemptionem, & filiorum adoptionem, & in eum qui eſt eiuſdem generis fraternitatem, & ſpiritus ſuppeditationem, confeſſus eſt per hanc ſolam dictionem. Non poteſt enim Deum vocare patrem qui illa omnia bona non ſit aſſecutus, & factus ſit filius Dei. *Ro. 8.* Nam quicunque, inquit, ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Qui ergo Deum Patrem vocauit, æquum eſt vt oſtendat eam vitæ agẽdæ rationem, vt hac generis nobilitate non videatur indignus. *Luc. 16.* Nemo enim, inquit, poteſt duobus Dominis ſeruire, Deo & mammonæ. Ne ergo philoſophetis in iis quæ ſunt ſuperflua. Deus enim pronuntiauit quæ dixit, fieri non poſſe vt hæc & illa contingat ſeruitus. *Seruitus Dei & Mammonæ diuerſa.* Ne dicas ergo poſſe fieri. Nam Mammona quidem iubet rapere: Deus autem facultates ſuas diſtribuere. Ille quidem eſſe temperantem & caſtum, hic verò ſcortari. Ille quidem lautè & delicatè viuere ac inebriari, hic verò ieiunare & eſſe cõtinentem. Ille quidem turpia dicere & obſcœna: hic verò pſallere & hymnos canere. Et hic quidem bona mundi deſpicere, ille verò præſentibus rebus eſſe affixum. Ille quidem admirari marmora, parietes & tecta. Hic autem ea quidem contemnere, honorare autem philoſophiam. Quomodo fieri poteſt vt hæc propriè conueniant? Dominus autem hic Mammona appellauit, non propter ſuam naturam, ſed propter miſeriam & afflictionem eorum qui ipſi ſubiiciuntur. Sic enim ventrem quoque Apoſtolus vocauit Deum, non propter Domini autoritatem, ſed propter miſeriam eorum qui ipſi ſeruiunt.

Ex Cyrillo Hieroſolymitano ad Olympium Monachum.

A Si ergo nomen Chriſti ſuſcipiat, non ea autem oſtẽdat quæ ſimul cum hoc nomine conſiderantur, vita nomen ementitur. *Chriſtianus quis ſit verè.* Non poteſt enim fieri vt Domini non ſit iuſtitia, & puritas & veritas, & ab omni malo abalienatio. Neque verè eſt Chriſtianus, qui non illorum quoque nominum in ſe oſtendit participationem.

Ex ſancto Baſilio in Aſceticis ſeu regulis monaſticis.

Si credimus Domino dicenti, Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, *Io. 8.* & rurſus, Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria Patris veſtri vultis facere, ſcimus quòd non ſolum eſt ſocius, ſed etiam ſeruus, & B ſuum Dominum & patrem illum adſcribit cuius facit opera. Teſtatur id Apoſtolus dicens, An neſcitis *Ro. 6.* quod cui vos exhibetis ſeruos ad obedientiam, ſerui eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obedientiæ ad iuſtitiam. *Fidem nõ oportet eſſe mortuam.* Neque oportet fidem eſſe mortuam: quoniam, inquit, ſicut corpus abſque ſpiritu eſt mortuum, ita etiam fides abſque operibus eſt mortua. Et rurſus. *Iac. 2.* Tu credis quòd Deus eſt, benefacis. Et dęmones credunt & contremiſcunt. Dominus quoque dicit, *Luc. 4.* Quid mihi dicitis, Dñe Dñe, & non facitis quæ dico? *Operibus confitẽdus eſt Dominus.* Oportet enim nos, in quos ipſe dominatum obtinet cum etiã opere confiteri dominum, non regnante & regnum C in nos obtinente peccato, ne de nobis dicatur, Dilexerunt eum in ore ſuo, & corde mẽtiti ſunt ei, cor *Pſal. 77.* autem eorum non erat rectum cum eo. Audiuimus autem Apoſtolum quoque dicentem, Ne erretis. *1. Cor. 6.* Neque fornicatores, neque idolorum cultores, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum cõcubitores, nec maledici, nec raptores regnum Dei *Epheſ. 5.* poſſidebunt. Et rurſus, Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, qui eſt cultor idolorum, non habet hæreditatem in regno Chriſti Dei. Nemo vos decipiat verbis inanibus. Propter hæc venit ira in filios incredulitatis. Ne ſitis ergo eorum ſocij. D Si ergo in his ſimus, nos qui dicimus nos credere, & expectamus regnum Dei, non inuenimur eſſe ſocij & participes Regis, ſed eius inimicorum. Nam ſi Chriſtum didicimus, veritatem didicimus. Si autem veritatem cognoſcimus, viuemus etiam in veritate operum. *Mat. 7.* Neque partem noſtram ponet cum incredulis dicens cùm venerit, Nunquam cognoui vos. Diſcedite à me qui operamini iniquitatem, neque nobis proderit ſi dicamus, Domine, Domine. Nam quod attinet ad ſolam fidem, etiam dæmones credunt.

Ex Quæſt. 2. Quinam veri adoratores qui Deum adorant in ſpiritu & veritate.

E *Ex Lauſiaco traditio.*

Fuit quidam Valens genere quidem Paleſtinus, mẽte autem Corinthius, nempe ſpiritu inflatus. Apoſtolus enim dicit ſcribens ad Corinthios, *1. Cor. 5.* Et vos inflati eſtis. Iſte ergo Valens inani tumore inflatus deſpiciebat ipſa Chriſti ſacramenta. *Sacramẽta aſpicere Valenti perſuadet dęmon.* Nam dæmon ſuperbiæ & inſolentiæ ſeipſum transfigurauit in Seruatorem. Valens autem eum viſum adorauit, & mẽte captus venit in Eccleſiam & vniuerſa fraternitate congregata dixit. Ego communione opus non habeo. Nam Chriſtũ vidi hodie. Tunc ſceleſtum ligantes & in ferrea vincula coniicientes ſancti patres

anno vno curarunt, precibus, & vita ab actione remota inanem de ſe perſuaſionem ei ademerunt.

Ex Iſidoro ex capitibus monaſticæ exercitationis.

Solitarius ſeceſſus admit ſuperbam de ſe opinionem.

Mediocrem de me opinionem mihi indidit ſolitarius ſeceſſus. Nam qui in mediis verſatur tumultibus, & vult noſſe cœleſtia, non animaduertit quòd id quod ſeminatur in ſpinis, ab illis ſuffocatur, & qui non fuerit in ocio remotus à negotiis Deum noſſe non poteſt.

Ex ſancto Cyrillo aduerſus Iulianum.

Lib. 10. cõtra Iulianum.

Sacrificiũ expers materię decet Deum.

Chriſtian⁹ eſt amicus quietis & ſilentij.

Nos cultum implentes ſpiritualem & qui cadit ſub intelligentiam, iuſſi ſumus offerre in odorem ſuauitatis omne genus virtutis, fidem, ſpem, charitatem, iuſtitiam, continentiam, perpetuas glorificationes. Nam hoc materiæ expers ſacrificium Deum decet qui eſt expers materiæ & purus, & honeſtatis cadẽtis ſub intelligentiam donatia, ſunt modi veræ quæ rectè agitur vitæ. Nam in ſumma Chriſtianus eſt amicus quietis & ſilentij. Sapiens autem eſt vir qui non ante perfectam pœnitentiam, abſumet à memoria ſuorum peccatorum quæ eſt in dolore, & à iuſta quæ de iis ſumitur pœna in igne æterno. Qui peccans quidem tenetur & exacerbationibus, & audet ſe impudenter extendere ad diuinarum rerum cognitionem, aut etiam materiæ experti inſultat orationi, ſic accipiat pœnam illam Apoſtolicam, nempe quod non ſit ipſi extra periculum nudo & detecto precari capite. Nam debet, inquit, eiuſmodi anima habere poteſtatem in capite propter adſtantes Angelos, amicta pudore & humilitate. Quomodo enim oculorum morbo laborantem non iuuabit firmus & ſtabilis meridies, & lux perpetua & intenſa Solis contemplatio: ita nec mentẽ immundam, & quæ agitatur ab animi perturbationibus, omnino iuuabit terribilis & excellentis quæ eſt in ſpiritu orationis expreſſio, ſed potius contrà eam in ſe ad iram excitabit. Nihil eſt enim magis egenum quàm mens quæ extra Deum de Deo philoſophatur.

1. Cor. 11

Mentem immundã non iuuat ſpiritualis oratio. Mens eſt egena quæ extra Deũ de Deo philoſophatur.

Ex Quaſt. 3. Si quis cum peccaſſet pœnitentiam egerit, & rurſus ceciderit in peccatum, pœnitentiam amiſit & labores, & maxime ſi ſit mortuus poſt peccatum.

Ex Cyrillo Hieroſolymitano in Catecheſi.

Satanas eſt acerbior tyrannus in eum qui reuertitur ad peccatum.

Fuge ergo mala opera. Nam ſi in ea incideris, poſtquam Satanam abrenuntiaris, & Chriſto nomen dederis, acerbiorem tyrannum experieris, vt qui olim tui tanquam ſui curam gereret, & ab acerba relaxaret ſeruitute, nunc autem ſit in te valde exacerbatus, & Chriſto priuaberis, & illum experieris. Non audiſti quemadmodum Lot olim quidem fuit ſeruatus cum filiabus, vxor autem eius facta eſt ſtatua ſalis, propter reditum mali liberi arbitrij & ſceleratæ electionis. Attende ergo tibi ipſi, & ne retro auertaris cum manum admoueris ad aratrum, rediẽs ad improbam actionem.

Ex Maximo in capitibus monaſticæ exercitationis.

Si cùm aliquantiſper animi perturbationum cauſas exciderimus, in ſpiritualibus contemplationibus immorati fuerimus, non ſemper autem in eis verſemur hoc ipſum opus habentes, facilè rurſus conuertemur ad vitia carnis, nullum alium fructum inde percipientes quam perfectam mentis obſcurationem, & ad ea quæ ſunt materiata declinationem, & in vitiis carnis volutationem inſtar porcorum qui in cœno volutantur. Nam cum paululum cura & diligentia fuerint purgati, & ſcientiam aſſecuti, effecti poſtea negligentes, aſſimilati ſunt Sauli, qui regno dignatus cum ſe non vt par fuit geſſiſſet, terribiliter ex eo poſtea fuit eiectus.

A

Negligentes poſt remiſſionem peccati aſſimilantur Sauli.

Ex Quaſt. 4. Si quis ceſſauerit à peccato, hoc ne ſufficit ad pœnitentiam.

Ex Baſilio, in dictum, Attende tibi ipſi.

B

Attende tibi ipſi vt pro ratione ac proportione peccati, à medicina accipias auxilium. Magnum & graue eſt peccatum, multa tibi confeſſione eſt opus, amoris lachrymis, intenſis vigiliis, aſſiduo ieiunio. Leue & tolerabile eſt delictum: exequetur etiã pœnitentia, tantum attende tibi ipſi vt cognoſcas animæ ægritudinem. Multi enim propter minimam negligentiam & quod ſibi non attendant, cùm grauibus morbis laborant iiſque immedicabilibus, ne hoc ipſum quidem norunt, quòd ægrotent.

Ex Quaſt. 5. Si ſit ſenex aut imbecillus, & cum puſilli ſit animi, non poſſit eſſe monachus, aut facere quæ ſunt monachi, quomodo poterit pœnitentiam agere & ſaluus eſſe.

C

Ex Maximo in capitibus monaſticę exercitationis.

Declina, inquit, à malo, & fac bonum, hoc eſt, belligerare aduerſus hoſtes, & vitia, munus & animi perturbationes. Deinde eſto ſobrius, ne augeantur. Et rurſus belligerare vt acquiras virtutes, & deinde eſto ſobrius, vt eas cuſtodias, & hoc fuerit operari & cuſtodire. Non enim ab actionibus abſtinentia iuſtificat, ſed mandatorum obſeruatio cum additione conuenienter ei qui dicit, Et adiiciam ſuper omnem laudationem tuam. Vnde etiam dicit Hieremias. Quemadmodum fuit cogitatio veſtra ad aberrandum à Deo, decuplatè ad quærendum eum. Dicit etiam ſapiens. Fili, peccaſti, ne adiicias amplius, & pro prioribus tuis ora. Tanquam à facie ſerpentis fuge à peccato. Tale eſt & illud, Iniquitatem meam ego annuntiabo, & ſolicitus ero de peccato meo.

Pſal. 36.

D

Mandatorum obſeruatio cum additione iuſtificat, non abſtinentia ab actionibus.

Eccl. 21.

Pſal. 37.

Ex Eſaia.

Quærite Dominum, & in inueniendo eum inuocate. Quando autem appropinquauit vobis, relinquat impius vias ſuas, & vir iniquus conſilia ſua, & conuertimini ad Dominum, & miſericordiam conſequemini. Dixit Dominus, Quærite & inuenietis. Pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur.

Eſa. 55.

Mat. 7.

E

Ex Maximo in Capitibus monaſticæ exercitationis.

Ex iis quæ à nobis ſecundum Deum fiunt, alia quidem fiunt ex mandato. Alia non ex mandato, ſed vt dixerit quiſpiam, oblatione voluntaria: &, ex mandato quidem eſt Deum diligere & proximũ & inimicos, adulterium nõ admittere, &c. Quæ quidem tranſgredientes, iudicamur. Non ex mãdato autem, eſſe virginem, cœlibatus, & nihil poſſidere, & ſeceſſus, & ſimilia. Hæc enim dona habent rationem, vt ſi aliqua mandata ex imbecillitate non poſſimus exequi

Quæ ſecũdum Deũ fiunt, ſunt & ex mãdato, & ex oblatione voluntaria.

Domi habēt rationem quę ſiunt oblatione voluntaria.

exequi,per bona noſtra dona placemus Dominum. Quæ autem rectè geruntur a ſecularibus, ſunt delicta monachorum. Et quæ rectè geruntur à Monachis, ſunt delicta ſecularium. Vt quæ rectè geruntur, à ſecularibus, ſunt diuitiæ, gloria, & potentia, & delicæ, & caro rectè curata, & liberi, & ſimilia ad quæ cum peruenerit, moritur monachus. Quæ autem à Monacho rectè geruntur, ſunt nihil poſſidere, ignobilitas, impotentia, continentia, afflictio, & ſimilia, ad quæ cum venerit is qui diligit mundum, præter propoſitum valde prolabitur, & ſæpè venit in periculum ne iis vtatur ad laqueum, atque adeò quidam etiam vſi ſunt. Omnia autem Domini eloquia hæc quatuor continent, mandata, dogmata ſeu decreta, minas, promiſſa: & propter hæc ſuſtinemus omnem vitæ auſteritatem, vtpote ieiunia, vigilias, humi dormitiones, labores, miniſteria, contumelias, probra & dedecora, tormenta mortis, & ſimilia. Nam propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras.

Rectè facta monachorum, ſunt delicta ſecularium & contra.

Sacra ſcriptura quanam contineāt.

Pſal. 16.

Ex Iſidoro.

Virginitas & nihil poſſidere ſunt in noſtra poteſtate.

Mat. 7.

Nam etſi nihil poſſidere & virginitatem Chriſtus nobis conſtituit, ea tamen poſuit in noſtra poteſtate, dicens. Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes, & da pauperibus: & qui pergit, pergat. Sed hæc omnino vult à nobis peragi. Vnde dicit, Stude ingredi per anguſtam portam, & Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Phariſæorum, & cætera.

Ex Quæſtione 6. Sit ne bonum confiteri peccata viris ſpiritualibus.

Ex Iob.

Si cogitauerit homo corde conuerti ad Dominum, annunciauerit autem homini ſuum vitium, iniquitatem autē ſuā oſtenderit precatus Dominū, erunt ei accepta, ingredietur mundo vultu cum enunciatione, reddet autem hominibus iuſtitiam. Deinde tunc ipſe ſibi renunciabit, dicens, Qualia confecimus, & Deus me non examinauit de iis quæ peccaui, & ſi cum peccaſſem, voluntariè cœlaui peccatum meum. Non enim ſum reueritus populi multitudinem, ne coram eis enuntiarem.

Ex Dionyſio Areopagita, De iis qui ſanctè dormierunt.

Sanctorū preces in hac vita quomodo vtiles.

Dico ergo ſacras ſcripturas ſequens, quòd omnino ſunt vtiles in hac vita ſanctorum preces hoc modo. Si quis donum deſiderans, & ad eius participationem religioſè affectus, tanquā ſuam agnoſcens exiguitatem, quempiam ſanctorum adeat, rogétque vt ſibi adiutor & præcator accedat, ex eo omnino capiet, quę omnes exuperat, vtilitatē. Aſſequetur enim ea quæ petit diuiniſſima dona, ipſum ſuſcipiente diuina bonitate, piáque ac religioſa ſui agnitione, & in ſanctos reuerentia, & petitarum ſacrarum petitionum laudabili deſiderio, conuenientíque & diuino habitu. Eſt enim hoc quoque diuinis iudiciis conſtitutum, vt diuina dona, iis qui digni ſunt vt ſint participes, decentiſſimo donentur ordine per eos qui digni ſunt impertiti. Hunc ſi quis pulchrè conſtitutum aſpernetur ordinem, & ad miſeram elatus de ſe perſuaſionem, ſe idoneum exiſtimet vt cum Deo habeat cōſuetudinem, & ſanctos deſpiciat: quiueriam ſi Deo indignas & non ſanctas poſtularit petitiones,

A & inteſum diuinorū non habeat deſideriū & ſibi cōueniens, propter ſeipſum excidet à ſtulta petitione.

Ex Maximo de Dubiis.

Oratio ſanctorū non iuuat illum qui verſatur adhuc in peccatis.

Scio validas & efficaces eſſe iuſti preces, quando is qui iuſti opus habet oratione, orationis efficit opera, & validas reddit iuſti preces per pulchram ſuam conuerſionem. Nihil enim iuuant iuſti preces illo verſante in delictis. Nam ille quoque magnus Samuel aliquando lugebat delinquētem Saulem: Sed non valuit Deum placare, cùm luctus non haberet adiutricem conuenientem delinquentis correctionem. Quamobrem à luctu inutili Deus ceſſare faciens ſuum famulum, dicit ei, Quouſque luges Saülem, & ego repuli eum ne regnaret ſuper Iſraëlem? B Et rurſus Hieremias non exauditur precans pro Iudæis, vt qui ad vim orationis confirmandam, non haberet illorum ab errore conuerſionem. Quamobrem illum quoque abducens Deus ab inani precatione, dicit: Et tu ne ores pro hoc populo, & ne roges vt ipſi miſericordiam conſequātur, quoniam non exaudiam eos. Eſt enim magnæ inſipientiæ per preces ſanctorum quærere ſalutem, eum qui ſua affectione, pernicioſis delectatur, & illos ea ſibi petere condonari, quibus gloriantur, propoſito ſuo iis ipſa maculati.

1. Reg. 16

Hier. 7.

Ex Chryſoſtomo in Pentecoſten.

Morbus corrumpit artem Medicinæ.

Tunc de cætero ad Dauid abiit Nathan Propheta. C Propheta ad Prophetam proficiſcitur. Quomodo ergo ſeipſum nō curat Dauid cū ſit Propheta? Planè ſicut Medici, cum ægrotāt egent aliis medicis: Morbus enim corrúpit artem. Ita etiā hic quoque.

Ex eodem in Commentario in epiſt. Ad Ephesios.

Ephes. 5.

Peccatum ſicut & vlcus, nō curatur niſi detegatur.

Omnia autem, inquit, quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Nam quomodo vulnus quandiu delitеſcit & ſupernè tegitur, currit per profundum nullam accipiens curationem: Ita etiam peccatum quandiu quidem occultatur veluti in tenebris, intrepidè & cum magna ſecuritate committitur. Poſtquàm D autem fuerit manifeſtatum, is qui ipſum fecit, fit lumen. Nam quando fuerit admonitus, quando pœnitentiam egerit, quando remiſſionem fuerit aſſecutus, non tunc curaſti eius vulnus non inſertilitatem euocaſti ad fructum. Eiuſmodi dona largimur amicis, vt eorum animas ab ira Dei extrahamus, & à profundo peccati. Liga ergo eum donec Deum placarit. Ne dimittas eum ſolutum, ne ira Dei magis ligetur. Nam niſi tu eum ligaris, infracta manent vincula. Neque hoc exiſtimes eſſe crudelitatis aut humanitatis, ſed ſummæ clementiæ & optimæ curationis & medicinæ Sed ſatis diu, inquit, dederunt pœnas. Quanto, dic mihi tēpore? Anno vno vel duo E bus aut tribus? Sed nō hoc quæro, nēpe tēporis longitudinem: ſed animæ correctionem. Hoc ergo oſtēde, an ſint compuncti, an ſint mutati, & an factum ſit vniuerſum: Quandiu hoc non factum fuerit, tempus nihil prodeſt. Non enim an ſæpè alligatum fuerit vulnus quærimus, ſed an profuerit ligamentum: ſiquidem vel in paruo tempore profuit, non amplius addatur. Sin autem nihil profuit, etiam poſt decem annos addatur. Ita ſit lucrum eius qui eſt ligatus ſolutionis, ſi & noſtri ipſorum & aliorum curam geramus, & non aſpiciamus ad hominum gloriam & dedecus, ſed ſupplicium quod illic eſt & probrum cogitantes, & antè,

Pænitentia non attenditur tempus, ſed animæ correctio.

ne Deum irritemus, imponemus vehementer pœnitentiæ medicamenta, & ad puram cito veniemus ſanitatem.

Ex Salomone.

Eccl. 4. Cuſtodi pedem tuum dum vadis in domũ Domini.

Ex Eſaia.

Eſa. 58. Appropinquare Deo deſiderant tanquàm populus qui fecit iuſtitiam & iudicium Dei ſui nõ dereliquit.

Ex Oſee.

Oſee 12. Miſericordiam & iudicium cuſtodi, & appropinqua ad Deum tuum perpetuo.

Ex Leuitico.

Leuit. 15. Facite & Filij Iſraël caueant ab immunditiis ſuis: & nõ morientur propter immunditiã ſuam, dum ipſi polluunt tabernaculum meum quod eſt in ipſis.

Ex Cyrillo in illud, Anima omnis carnis.

Leuit. 17. Homo, inquit, ex filiis Iſraël, aut, vt ſemel dicam homo. Duplicat autem, vt oſtendat tam eum qui eſt ex circunciſione, quam eum qui eſt ex preputio, debere cuſtodire hoc mandatum. Qui, inquit, venabitur venationem, beſtiæ aut volucris, quam comedit eius effundit ſanguinem, & teget ipſum terra. Omnis carnis qui ſanguinem eius comedit, exterminabitur. Venationem ergo ſi quiſpiam venatus fuerit, hoc eſt, ſi peccantem deprehenderit. Eum enim ſpiritaliter dices eſſe venationem. Beſtiã quidem intelliges qui in foro verſatur, & qui materiæ, ſit immerſus & beluinus. Volucrem autem, vt qui ſe abduxit à negotiis terrenis. Si ergo peccantem alicubi deprehenderit, effundit quidem ſanguinem, nempe peccatum quod admiſit. Effundit autẽ ipſum per confeſſionem, & teget ipſum terra. Eorum enim qui confitentur terra tegit peccata, vt quæ infernè maneant & ſepeliantur pœnitentia. Hæc enim Legiſlator qui hoc fecit addit. Anima enim omnis carnis, ſanguis eius eſt, præcipiens vt abſtineamus ab iniuria facienda in omnes, & non proponamus & publicemus peccata præter fratrum ſententiam, ſed mandemus terræ, hoc eſt ſilentio deprehenſi ſcilicet ſanguinis, tegentes eius peccatum taciturnitate & venia. Nam qui veſcitur ſanguine & anima, meritò reputabitur is qui proximi traducit peccatum. Mors enim animæ eſt peccatum. Debemus nos alter alterum commiſerati, vt qui ſimus ipſi quoque in aliquibus delictis. Solus enim eſt Deus in quem non cadit peccatum.

Peccata ſepeliuntur pœnitẽtia, vt ſanguis terra tegitur.

Peccata non ſunt traducenda, ſed ſilentio tegenda & venia.

Ex Io. Climacos.

Vulnera quæ ducuntur in triumphum, non proficient in peius, ſed curabuntur. Nihil enim tantam vim aduerſus nos dat dæmonibus & cogitationibus quam ſi ea non enũtiata paſcantur in corde. Anima autem quæ meditatur confeſſionem, tanquàm à freno ab ipſa retinetur ne peccet. Nam quæ non enũtiantur tanquàm in tenebris ſecurè de cætero fiunt. Ne fallaris ô fili, & obedi Domino non motus ſpiritu inſolentiæ, nec tanquàm ex alia vtique perſona tua peccata magiſtro enuntia. Nam abſque pudore nõ potes liberari à pudore. Aperi, aperi medico tuũ vulnus. Ne erubeſcas dicere. Meum eſt vulnus ô Pater, mea eſt plaga à mea negligentia, & non ab alio profecta. Nullus eius eſt cauſa, non homo, non ſpiritus, non corpus, non aliquid aliud niſi mea incuria. Sis & motibus & figura & cogitatione tanquã reus, terram intuens, & ſi fieri poteſt, ipſos etiam medici pedes, tanquàm Chriſti, lachrymis rigans. Solent enim ſæpè dæmones nobis ſuggerere, aut vt non confiteamur, aut vt tanquam ex alia perſona hoc faciamus, aut vt pro noſtro peccato alios accuſemus tanquam autores. Propterea enim Ioannes quoque ante baptiſma ab iis qui veniebant ante baptiſmum exigebat pœnitentiã ipſe non eo indigens, ſed eorum procurans ſalutem. Ne perturbemur etiam ſi poſt confeſſionem bello appetamur. Melius eſt enim luctari cum inquinamentis, quam cum vana de ſe perſuaſione.

Peccata tãquam vulnera ſunt per confeſſionem reuelanda.

Confeſſionis meditatio animam reuocat à peccato.

Pudore liberamur à pudore.

Peccati cauſa in ſeipſum ſolum eſt conferẽda.

Ex Quæſt. Sit ne melius communicare aſſiduè, an interiecto aliquo ſpatio.

Ex Chryſoſt. ad Ephesios.

Video multos corpus Chriſti participare leuiter ac temerè, & conſuetudine magis ac lege, quàm pura cogitatione & mente, ſequẽtes eos qui participant. Si aduenerit tempus quadrageſimæ & paſchatis, qualiſcunque fuerit, fit particeps ſacramentorum. sed non oportet feſta obſeruare, ſed conſcientiam mundare, & tunc ſanctam & venerandam carnem ſumere. Cogitemus enim quòd qui erant veteris ſacrificij participes magna vtebantur parſimonia & abſtinentia, & ſe prius expiabant & omni ex parte emundabant. Tu autem accedens ad hoſtiam quam ipſi reuerentur Angeli periodis temporum rem definis ac circunſcribis, & execrandis manibus & labris ſumis Chriſti corpus & ſanguinẽ? Et Regem quidem nolueris deoſculari ore tuo malè olente: Regem autem cœli oſculari male olente anima? Ea res planè eſt contumelia. Ergo ſi non es dignus participatione, nec prece quidem dignus es & ſtatione. Audis enim præconem dicentem, Qui non eſtis in pœnitentia, accedite. Quicunque autẽ participant, non ſunt in pœnitentia.

Conſcientia eſt mũdanda ante communionẽ.

Pœnitẽtes non cõmunicabant.

Ex eodem in epiſtolam ad Hebræos.

Multi huius hoſtiæ ſemel in anno ſunt participes, alij autem bis: alij verò ſæpè, Ad omnes ergo nos verba facimus, non ad eos qui ſedent in deſerto. Illi enim ſemel in anno ſunt participes, ſæpè autem etiam poſt duos annos. Quod ergo quinam erunt nobis accepti, iſne qui ſemel, an ij, qui ſæpè, an ij qui rarò. Neque ij qui ſemel, neque ij qui ſæpè: neque ij qui rarò, ſed ij qui ſunt cum munda conſcientia, ij qui ſunt cum vita in quam non cadit reprehenſio. Qui tales ſunt, ſemper accedant. Qui non tales, ne ſemel quidem. Quamobrem? quoniam iudicium ſibi ſumunt & condemnationem & ſupplicium. Nec mireris. Quomodo enim nutrimẽtum quod ſuaptè natura alit, ſi inciderit in eum qui cibum faſtidit, omnia perdit & corrumpit, & fit occaſio morbi. Ita etiam ſpirituali frueris menſa ſanctorum ſacramentorum, & rurſus os tuum fers in cœnum. Vnguento regis: & rurſus imples tetro odore. Cùm poſt annum demum ſis particeps cõmunionis, quadraginta dies tibi putas ſufficere ad emundanda peccata totius temporis. Et cùm rurſus ſeptimus dies tranſierit, te rurſum dedis prioribus. Dic mihi ſi ſanus fueris quadraginta dies conualeſcens ex longo morbo, & rurſus te dederis cibis qui morbos procreant, an non & priorem perdidiſti laborem, & te magis læſiſti. Si enim mutantur naturalia multo magis quæ ſunt voluntaria. Quadraginta dies tribuis, ſanitati animæ, fortè autem nec quadraginta quidem: & ſperas fore vt Deum places? Iocaris hæc dicens. Propterea ergo Diaconus quoque acclamat,

Communicandum ne ſemel in anno, an ſæpius.

Corpus Chriſti indignè ſumptum, quomodo noceat.

Quadrageſima nõ ſufficit ad mundanda peccata.

Sancta ſactis,cur acclamet Diaconus.

acclamat diceos,:Sancta ſanctis,hoc eſt , Si quis oō eſt ſanctuts,oon accedat.Non dicit ſolum,Muodus à peccatis,ſed ſanctus.

Ex ſancto Baſilio in epiſtola ad Cæſarium Patricium.

Communionē licere ne laico ſua manu ſumere.

Monachi in deſertis manu ſumebant communionem.

Neceſſe autem habere aliquem , ſi non adſit Sacerdos communionem propria manu ſumere, minimè eſſe grauè,eſt ſuperuacaneum oſtendere, propterea quod longa conſuetudo etiam per res ipſas probetur. Omnes enim qui ſunt in deſertis monachi , vbi non eſt ſacerdos,illic habentes communionem , ex ſeipſis eam ſumunt. Alexandriæ autem & in Aegypto vnuſquiſque ex laicis qui illic degunt , maxima ex parte habet communionem domi ſuæ . Nam cū Sacerdos ſemel confecerit hoſtiam & dederit, eam accipiens, & communicans , tanquam à ſacerdote ſumptā participare ſe debet credere . Etenim in Eccleſia Sacerdos tradit particulam,& cum omni poteſtate ac libertate eam tenet qui accepit , & ſic ſua manu ad os eam adducit.Idem eſt ergo poteſtate,ſiue quiſpiam vnam particulam acceperit a Sacerdote,ſiue multas ſimul.Mens noſtra eſt natura ſemper mobilis,neque vnquam deſinit cogitare, &c.

Hoſtia particula vna & multa idem ſunt poteſtate.

Ex Quæſt. Quot modis fiant fornicationes & tentationes in hominibus.

Ex ſancto Baſilio in primum Pſal.

Secunda eſt nauigatio à malo reſilire.

Eccl. 9.

Conſuetudo peccandi permanet vſque ad mortem.

Optandum quidem eſt malum non attigiſſe. Secūda autem eſt,vt aiunt, nauigatio , ſtatim poſt experientiam, tanquam venenoſi ſerpentis ictum fugere,ſicut à Solomone ſcriptum eſt de mala muliere. Oculum tuum in eam ne defixeris , ſed teliſias , ne diu immoretis. Nunc autem ſcio quoſdam in iuuentute ad vitia carnis prolapſos, propter mali conſuetudinem in peccatis permanſiſſe vſque ad mortem. Quomodo enim porci qui in cœno volutātur, luiū ſibi ſemper affingunt,ita etiam iſti,quæ ex voluptate ortum turpitudinem ſibi ſemper imprimunt. Atque beatū quidem eſt malum nō cogitare. Siue autem per obreptionem animo ab inimico acceperis conſilia impietatis,ne malo inſederis, & qui in peccatis ſedulo verſatur motu difficilem habitū animis ne indideris. Inueteratum enim animæ vitium , & confirmata mali meditatio, res eſt medicatu difficilis,aut potius immedicabilis , in naturam vt plurimum omnino mutata conſuetudine.

Malum inueteratum eſt curatu difficile.

Cōſuetudo peccādi mutatur in naturam.

Ex Iſidoro in epiſtolis.

In peccatis quænam ſunt cōſideranda.

Nam in delictis non qoæritur ſola ſpecies peccati, ſed & animus peccantis,& autoritas, & occaſio & modus,& radix,& poſt peccatum an ſit lætatus , an dolore affectus,an nullum ſenſit dolorem,an perſeuerauit,an eum pœnituit an fortuito factum ſit, an dolo,an ex præmeditatione, an ex habitu, per quæ hæc procedit quæſtio.& occaſionis examinatur differentia,& vitæ actæ ſtatus. Noo enim qui ante legem & poſt legem & gratiam idem pecatum admiſit,idem luet ſupplicium,ſed ille quidem mitius,hic verò grauius,alius autem maximum & implacabile.Hæc enim omnia manifeſtè enuntiata ſunt in ſcripturis.

Qui peccat poſt, grauius punitur.

Ex Theodoro de arte curandi.

Peccantiū magna eſt differentia,

Non par eſt enim,ira & animi excandeſcentia percitum percuſſiſſe proximum & neci dediſſe,cùm ea que de eo priùs conſultaſſet, neque propterea in eum irruiſſet,& ex inſidiis & conſilio capto ſcientem & prudētem mortem captaſſe. Nam illud quidem eſt iræ intemperantis,hoc autem extremæ malitiæ,& illud quidem non totum , hoc verò totum eſt propoſiti.Ita etiam in libidine non omnes ſimiliter incidunt in peccata , ſed alij quidem pulchra corpora oon curioſè quærentes , tentantur tamen vbi ea repentè viderint,& ſeruiunt animi perturbationi,à principatu recedente ratione.Alij autem vitam eſſe ſtatuunt eo ſpectaculo oculos paſcere. Et alij qnidem nec cibo nec potu ſecurè ſtruuntur, vincuntur tamen luctantes , quoniam luctari nolunt ex arte & ſcientia.Alij autem opiparè & delicatè viount,& excogitant omne genus delitiarum,& omne geous commētis alias irritant appetitiones,quin etiam dum extinguntur ægrè feruor . Cum ergo delinquentium tanta ſit differeotia, noo oportet omnibus ſimiliter ſuccenſere, ſed eos quidem qui ſceleratam vitā apertè amplectuntur abominari & abhorrere,alus autem & conſulere,eóſque admonere, & manum eis præbere,& diligenter curare, & ſanitatis medicamenta eis exhibere.Illos autem,ſi ſupra modum inſaniant beſtiarum more viuentes,& adhuc ſuperſtites lugebimus , & mortuis Sardanapali epigramma inſcribemus . Illius enim tumolo erat inſcriptum.

tia, & ideo non ſunt ex æquo puniendi.

Sardanapali epitaphium.

Hæc habeo quæ edi,& quæ exatiata libido
Sumpſit,opes & quæ quondam me cuncta beabant
Non ſunt.Sum cinis & fuerat cui regia Nini.

Mortuus non habet quæ edit & bibit.

Sed & hoc quoque falſum ſcripſerunt qui ſcripſerunt . Non enim habet mortuus quæ edit & bibit, ſed illa abierunt in fœtidum interitum . Habet autem ſolum iniquæ vitæ fœtorem, qui aſſiduè animā conficit dolore & mœrore,malorum ſibi conſciam, & recordantem eorum quæ geſſit iniquè.

Ex ſancto Athanaſio in Quæſtionibus.

Caſtorum virorum multiplex differentia.

Caſti ſunt aliqui à Deo protecti , aut cùm ſint frigidæ temperaturæ,aut exercitatione ſibi vim afferentes,& neminem condemnantes, aut ſuperbiam aut auaritiā habentes,& deſpecti à Satana,vtpote quòd arrogantia & auaritia ſufficiat ſupra omnia vitia ad eos reddeodos obnoxios æterno ſupplicio.

Peccati modi ſeptem.

Septem ſunt modi peccati.1.Primus,amēria,vt Dathan. 2.Deceptio,vt Eua 3.Repentina obreptio, vt Petrus Apoſtolus. 4.obliuio,vt Moyſes,qui non ſanctificauit Deum ſuper Petram.5. Tyrannis , vt Darius,qui tradidit Danielem. 6. Incredulitas, vt vxor Lot.7.Contemptus,vt Giezi Eliſæum.8.Mala affectio,vt Phariſæi,qui celabāt reſurrectionē Domini.

Ex Ioſepho de Maccabæis.

Ratiocinatio quid ſit.

Sapientia quid ſit.

Sapientiæ quatuor virtutes.

Prudentia quatuor virtutum princeps.

Quærimus ergo an ratiocinatio imperet animi perturbationi. Diiudicemus autem quidnam ſit ratiocinatio & animi perturbatio , & quot ſunt ſpecies animi perturbationum , & an in eas omnes dominatū obtineat.Et ratiocinatio quidem mēs eſt cum recta ratione vitam ſapientiæ præferēs. Sapiētia autem eſt cognitio rerū diuinarū & humanarū, & cauſarū earum. Ipſa autem eſt diſciplina legis,per quam diuina honeſtè ac præclarè, & humana conducibiliter diſcimus: Sapiētiæ autē hæ ſunt quatuor virtutes,Prudentia,Iuſtitia, Temperantia,magni & excelſi animi virtus. Omniū autem facilè princeps eſt Prudētia,ex qua animi perturbationibus dominatur ratiocinatio.Quæ autē animi perturbationes maximè cōtinent,duo ſunt,voluptas & labor.Eorū autē vtrunque innatū eſt in aīa. De voluptate autē

Voluptas autem & dolor continent animi perturbationes. Metus. Triſtitia. Ira. Animæ perturbationes. Corporis perturbationes.

& laboribus bonis magna eſt conſequentia. Ante voluptatem quidem eſt deſiderium: poſt voluptatem aũt gaudiũ. Et ante laborem quidem ſeu dolorem eſt metus, poſt laborem autem triſtitia. Ira autem eſt communis affectio voluptati & labori. In voluptate autem eſt etiam maligna affectio, omniũ affectionũ maximè varia & multiplex. In anima quidẽ arrogantia, & maledicentia, & auaritia, & gloriæ cupiditas, cõtentio & inuidia. In corpore autem, ingluuies, liguritio, & ſolum apud ſe veſci. Sicut ergo duæ ſunt plantæ animæ & corporis voluptas & labor, ita etiam earum plantarum multæ ſunt propagines. Quarum vnamquãque, omnium agricola expurgans ratiocinatio, amputans, complicans, & irrigans, & omnibus modis curans, morum & affe- B ctionum materiam mitigat. Nam ratiocinatio dux quidem eſt virtutum, imperatrix autem affectionũ & animi perturbationum. Temperãtia autem eſt dominatio in cupiditates. Atque ex cupiditatibus, aliæ quidem ſunt animæ: aliæ verò corporis, & in ambas dominatum obtinere cernitur ratiocinatio. Vndenam enim moti ad prohibita alimẽta, auerſamur quæ ex eis oriuntur voluptates? An non quia ratiocinatio dominari poteſt appetitionibus? Ego quidem certè exiſtimo. Nam propter temperantem ratiocinationem & cogitationem, ſuſtinent harũ appetitionum affectiones omnes corporis motiones. Sic enim temperans quoque Ioſeh laudatur, quòd C cùm eſſet iuuenis & florens ætate ac vigens ad coitum, ratione fregit æſtrum harum animi perturbationum. Non ſolum autem cernitur ratiocinatio ſuperare impulſionem ad libidinem, ſed etiam omnẽ cupiditatem. Lex quidem certè dicit. Non concupiſces vxorem proximi tui, neque quæ ſunt proximi tui vllo modo. Si quis ſolus veſcatur, & ſit moribus lurco helluo & ebrioſus, eruditur. Eſt ſcilicet ratiocinatio domina affectuũ & animi perturbationũ. Rurſus autem violentioribus quoque animi perturbationibus dominari cernitur ratiocinatio, auaritiæ, vanæ gloriæ, arrogantiæ & inuidiæ. Omnia e- D nim hæc maligna vitia mens moderata & temperans cogit repellere, ſicut & irã. ei enim dominatur. Moyſes quidem certè nihil fecit iracundè aduerſus Dathan & Abiron, ſed ratione moderatus eſt animum. Poteſt enim, vt dixi, mens moderata & temperans ſe fortiter gerere aduerſus affectiones, ac perturbationes, & ex iis alias quidem transferre, alias autem frangere. Nam cur Iacob arguit Symeon & Leui, propterea quòd Sychimitas penitus interfecerunt dicens. Maledicta eſt ira earum? Nam quando Deus hominem condidit, mores ei inſeuit, & in omnibus ſaciam ducem mentẽ per ſenſus collocauit: & ei legem dedit, ſecundum quam Rex vitam inſtituens regnum habeat temperans iuſtum & for- E te. Quomodo ergo, dixerit quiſpiam ſi affectionum & perturbationum domina eſt ratiocinatio, dominatur obliuioni & ignorantiæ. Dicitur autem hoc valde ridiculè. Non enĩ vt in ſuas affectiones dominatum obtineat ratiocinatio, eſt ei à natura ingeneratum, ſed vt in affectiones corporis, vt cupiditatem non poteſt quiſpiam excindere, ſed ne ſeruiat cupiditati præbere poteſt ratiocinatio. Iram non poteſt quiſpiam excindere noſtræ animæ: ſed fieri poteſt vt ratio opem ferat iræ. Malignitatem noſtram non poteſt quiſpiam excindere, ſed ne malignitate inflectatur poteſt: ratio dare auxilium. non enim af-

Ratiocinatio eſt agricola & dux virtutũ. Temperantia quid ſit. Deut. 5. Num. 16. Gen. 40. Ratiocinatio cur non dominatur obliuioni & ignorantia.

fectuum & perturbationum eſt ratio eradicatrix, ſed A aduerſaria. Poteſt enim mens temperans vincere affectionum & perturbationum neceſſitates, & æſtrorum extinguere ardores, & corporum exuperantes proſternere dolores, & repellere omnes affectuum dominationes. Sed dixerit fortaſſe quiſpiam, non omnes ſuperant affectus & perturbationes. Quoniã nec omnes prudentem habent ratiocinationem: ſed qui ex toto corde curam gerunt prouidentiæ, ij ſoli poſſunt ſuperare carnis affectiones.

Ratio non eradicat affectus, ſed eis aduerſatur.

Ex Sereno Monacho.

Quando diuturna exercitatione, & meditatione ad ſpiritalium bonorum habitum peruenerit quiſpiã, & didicerit quamnam materiam ſuæ memoriæ de- B beat præparare, tunc poterit hoſtis inſidias facilè propulſare. Non oportet ergo noſtri cordis elationem, aut humanæ naturæ, aut eius creatori Deo adſcribere, ſed noſtri liberi arbitrij ſocordiæ ac negligentiæ.

Libero arbitrio eſt adſcribenda ſuperbia.

Ex eodem.

Non eſt mirandum ſi ſpiritus ſpiritui adiungatur inſenſiliter, & ſub aſpectum non cadens ſuggerat quæ animum delectant & voluptate afficiunt, eſt enim inter hos ſpiritus & homines in intelligentibus & ratiocinantibus ſimilitudo & cognatio: & eadem datur definitio de anima hominis, & de intelligenti illorum eſſentia. Vnde poſſunt inter ſe cõ- C iungi propter ratiocinationem. Vt autem inter ſe ſic vniantur, vt ſit alterum alterius capax in eſſentia nequaquam poteſt fieri. Hæc enim ſola poteſt ternaria diuinitas, quæ ſola eſt incorporea & ſimplex natura. Non vno autem modo ſuſtinent qui vexantur & aguntur à dæmonibus. Quidam autem ſæpè cognoſcunt & verſant animo. Non eſt autem exiſtimandum Dæmones ita in homines agere, vt intrinſecus penetrantes in ſubſtantiam ſeu eſſentiam ipſius animæ, & ei vniti, & quodammodo eam induti, ſermones & verba per os emittant. Nullo enim modo hoc poſſunt. Neque enim hoc agunt per illum animæ detrimentum, ſed per imbecillitatem corporis. D Nam id ſolum quodammodo induunt.

Spiritus ſpiritui quomodo adiungatur. Spiritus non alterius ſpiritus capax eſſentia. Trinitas ſola eſt incorporea & ſimplex natura. Energumeni. Dæmones non penetrant in ſubſtantiam animæ.

Ex Maximo ad Pyrrhum.

Virtutes quidem ſunt in vobis naturales, & ex æquo in omnibus hominibus. Eſt autem inæqualitas ex eo quòd non ex æquo operentur omnes quæ ſunt naturæ. Vnde ex æquo omnes, ad quod nati ſumus, operamur naturalia, niſi oſtenderetur in omnibus ſicut in naturis, ita etiam in virtute, id quod eſt magis, & id quod eſt minus. Si autẽ non eſt virtus natura, ſed ex creatione, quomodo labore & exercitatione virtutes acquirimus? Sed exercitatio, & qui eã ſequuntur labores, excogitati ſunt à ſtudioſis virtutis ad diſcernendam ſolam deceptionem quæ per E ſenſum infunditur in animam, non ad recens extrinſecus inducendas virtutes. In nobis enim ſunt inſitæ à creatione, & dictũ eſt. Vnde etiam cùm primum perfectè diſcreta fuerit deceptio, ſimul etiam virtutis qui eſt ſecundum naturam ſplendorem oſtendit anima. Si enim qui non eſt imprudens, prudens omnino, & qui non eſt impudicus, pudicus, & qui nõ eſt iniuſtus, vtiq; iuſtus ſolet apparere vel ſola ablatione eorũ quæ ſunt præter naturã: quomodo etiã rubiginis amotione naturalis ferri nitor & ſplẽdor. Aduerſatur aũt prudẽtiæ quidẽ malitia & ignorãtia. Iuſtitiæ aũt plura habẽdi cupiditas, ſeu auaritia & negligẽtia: q̃ quis min⁹ quã pſit haberi nihili facit,

Virtutes ſunt ex æquo in omnibus hominibus. In virtute vnde eſt inæqualitas. Exercitatio cur excogitata.

Temperantiæ

Temperantiæ autem, fornicatio ſeu immundicitia, & ſtupiditas. Animi autem fortitudini audacia & timiditas. Et ueque ſimul cũ earne ab initio fuit creata voluptas & dolor? Neque cum anima obliuio & ignorantia: neque cum mente, formari & transformari formis eorum quæ ſacta ſunt. Tranſgreſſio enim inuenit eorum generationem. Qui ergo à carne exemit voluptatem & dolorem, agendi effecit virtutem. Qui autem ab anima ſuſtulit obliuiooem & ignorantiam, pulchrè naturalem confecit coontemplationem. Qui autem ab anima ſuſtulit obliuionem & ignorantiam, pulchrè naturalem confecit contemplationem. Qui autem mentem à multis liberauit typis ac figuris, Theologicam acquiſiuit myſtagogiam, quæ illuminatur ſola luee diuinitatis quæ verè eſt & ſecundum naturam, & perfectam ſibi ipſi reſtituit naturam. Carnis enim & animæ & mẽtis hæ ſunt primæ & magis vniuerſæ affectiones.

Ex Eſaia.

Eſa. 21. Nunc gemam, & conſolabor meipſum, propterea quòd impleti ſunt lumbi mei conſolatione, & dolores me cœperunt tanquam mulierem quæ peperit. Inique feci vt non audirem: ſtudui vt non aſpicerem. Cor meum errat, Iniquitas me obruit. Anima mea ſtat in timore. Et quando facta fuerit ira animi mei, inquit Deus, rurſus medebor: & paruo tempore dereliqui te, & cum miſericordia magna miſerebor tui. In ira parum auerti faciem meam à te, & in mi-
Eſa. 54. ſericordia æterna miſerebor tui, dicit Dominus qui te liberat, & non in æternum vindicabo vos, dicit Dominus, neque perpetuo iraſcar vobis. Spiritus enim Domini exibit à me, & omnem flatum ego feci. Propter peccatum ei parum fui moleſtus, & auerti faciem meam ab eo, & mœrore affectus eſt, & ambulauit triſtis in viis ſuis, & vidi vias eius, & medicatus ſum ipſum, & dedi ei cõſolationem verã.

Ex Iacobo Apoſtolo.

Iac. 1. Beatus vir qui ſuſtinet tentationem, quoniam probatus factus accipiet coronam vitæ, quam promiſit Dominus iis qui ipſum diligunt.

Ex Petro Apoſtolo.

1. Pet. 2. Hoc enim eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiẽs iniuſtè. Quæ eſt enim glo-
1. Pet. 4. ria, ſi peccantes & collaphizati ſuffertis? &, Si exprobramini in nomine Chriſti, beati, quoniam quod eſt gloriæ & virtutis Dei, & qui eſt eius ſpiritus, ſuper vos requieſcit. Nemo enim veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat.

Ex Paulo Apoſtolo.

Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem pati-
1. Cor. 4. mur & ſuſtinemus, blaſphemamur & obſecramus, tanquàm purgamẽta mundi facti ſumus, omniũ peripſema vſque adhuc, & Non ſolum autẽ, ſed & glo-
Ro. 5. riamur in afflictionibus, ſcientes quòd afflictio patientiam operatur, patientia autem probationem. Probatio autem ſpem. Spes autem non pudore afficit, & Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtiri-
Heb. 12. ſtis, aduerſus peccatũ decertantes, & obliti eſtis cõſolationis, quæ vobis tanquàm filiis loquitur, dicẽs, Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini, neque defatigeris dum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filiũ quem recipit. Si diſciplinam ſuſtinetis, tanquam filiis vobis offertur. Quis eſt enim filius quem non caſtigat pater: & deinde. Omnis autem diſciplina in

A præſenti quidem videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris: poſtea autem fructum pacificum exercitatis per eam reddit iuſtitiæ.

Ex Baſilio in Principium Prouerbiorum, Quòd diſciplina laborem ſequitur vtilitas.

Hanc ergo noſſe diſciplinam non eſt cuiuſlibet ingenij. Quamobrem multi, eorum quæ fiunt labore defeſſi, euentus vtilitatem non expectant ob inſcitiam, ſed ſtudij & diligentiæ non ferentes auſteritatem, in inſcitiæ infirmitatibus remanent. Propterea admiratione dignæ ſunt iuſtorum voces, dicentium, *Diſciplinã noſſe non eſt cuiuſuis ingenij*
Pſal. 6. Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Diſciplinã enim nõ recuſant, ſed iram.
Hier. 19. Huic ſimile eſt & illud. Caſtiga nos nomine, ſed in
B iudicio, non ira, & illud, Diſciplina Domini aperit aures meas. Ipſa enim diſciplina eſt multis pecuniis,
Prou. 8. pretioſior. Quamobrem dicit Solomon, Accipite diſciplinam & non pecuniam, & in tempore circunſtantiæ, aut corporis laboranti, aut afflictionis domeſticorum, non accipias malam de Deo cogitationem, ſed in magna tolerantia accipias eius plagas, caſtigatus ob peccata quæ admiſit, & Iram Do-
Pſal. 118. mini non ſuſtinebo, quoniam peccaui ipſi, bonum
2. Cor. 6. mihi, quoniam humiliaſti me. Qualis erat Paulus dicens, Caſtigati, non morte affecti.

Ex eodem in regulis monaſticis fuſius diſputatis.

Ita etiam veteres ſpem in Deum per multos labo-
C res docebantur. Laboribus enim afflictus Ioſeph tredecim annis hoc facere didicit, calumniis vinculis, poſt præclara illa & magna Dei promiſſa ei facta in ſomnis. Sed poſtea præter ſpem fit Dominus Aegypti. Dauid autem non ſolum promiſſis, ſed etiam regni accepta vnctione, in periculo verſabatur, fugiebat, abſcondebatur, ad alienigenas aufugiebat expulſus inuidia eius qui tunc regnabat, ſed poſtea & eius qui ipſum perſequebatur vidit ruinam, & accepit regnum. Multæ enim ſunt quæ iuſtis eueniunt tentationes & ſpei exercitationes, cum tanto tempore non impleantur, ſed cuncta etiam contraria accidunt. Quid enim conſentaneum erat exiſtima- *Spes in Deum per multos labores docetur.*
D re, Ioſeph qui erat venundatus, venturum ad adorationem quam pollicebantur ſomnia? Quid verò Dauid qui vnctus erat vt Rex, affligebatur autem tanquam captiuus, exulabat autem tãquam ſceleratus, quid cogitare poterat de vnctione? Sed non deſperabat promiſſa bonorum, propter mala quæ accidebant. Propterea manebant pij ac religioſi, cum nihil amplius haberent quã ſpem in Deum. Quid verò dixeris de Abrahamo, qui iuſſus in ſacrificium offerre ſuum filium, de quo datum fuerat reſponſum,
Gen. 21. In Iſaac tibi vocabitur ſemen, Quomodo non dubitauit, aut dixit, O domine Iſaac offeram, & quomodo implebitur promiſſum? ſed nihil tale cogita-
E uit aut dixit. Quãobrem ei quoque reputatũ fuit id iuſtitiã. Re vera eñ præter ſpẽ in Deũ ſpes omnis eſt vana & inanis. Siue quiſpiã ſperat in diuitiis: diuites eguerũt & eſurierũt. Qui autem Dominũ exquiſie- *Spes omnis præter ſpem in Deum eſt vana & inanis.*
Pſal. 32. runt, non minuẽtur omni bono. Siue quis confidit in homine, & ſeruauit carnes brachij ſui in ipſum, & à Dño receſſit cor eius, & Benedictus homo qui cõ-
Hier. 17. fidit in Domino, & erit Dominus ſpes eius, & Bonũ
Pſal. 117. eſt confidere in Domino quã ſperare in principibus. Non ſeruatur autẽ neque Rex per multam virtutẽ,
Pſal. 32. & gigas nõ ſeruabitur in multitudine virium ſuarũ. Fallax equus ad ſalutem. In multitudine autẽ virtutis ſuæ non ſeruabitur. Ecce oculi Domini ſuper

ſuſcipe calamitatem, & poteris conſequi maiorem
remiſſionem.

Ex eodem Ad Stagyrium.

Si videas autem aliquos verſantes in iis quæ ad
huius ſeculi vitam pertinent,&degentes in otio,ne
mireris.Hoc enim dixit Chriſtus. Flebitis & lugebi-
tis vos, mundus autem gaudebit. Porrò autem in
prioribus quoque generationibus,Babylonij qui ne
Deum quidem nouerant,diuinis abundabant, po-
Iob.16. tentesque erant & in honore. Iudæi autem erant
in captiuitate,ſeruitute,& extremis malis. Et Laza-
rus quidem qui cœlis erat dignus, iacebat ſcatens vl
ceribus quæ lingebant linguę canum,cum fame per
petuo depugnans. Diues autem erat in honore &ſa
nitate, & otio, & diuitiis.Sed tamen ille neque à fa
me,neque ab vlceribus quidquam eſt læſus, neque
hic à rebus ſecundis quidquam lucri fecit. Propte-
rea dicit ſapiens. Fili,ſi accedas ad ſeruiendum Do-
Eccl. 2. mino,para animam tuam ad tentationem: Dirige
cor tuum.& ſis fortis.& ne feſtines in tempore ob-
ductionis.Quoniam in igne probatur aurum, & ho
mines accepti in fornace humiliationis. Vnde dicit
Pſal. 25. Dauid.Proba me Domine,& tenta me. Qui enim
aurum iniecit in fornacem, ſcit quouſque opor-
teat ipſum accendi, & quando deſinere.Non eſt er-
go apud Deum vna ſpecies exercitationis,neque iiſ-
dem indigent & ſi ſint in iiſdem. Multi enim ægro-
tantes iiſdem morbis, non eiſdem opus habuere me
Dei tentationum et flagellorũ diuerſæ ſũt ſpecies dicamentis,ſed hi quidem alia,alia verò illi.Prop-
terea & varij & diuerſi ſunt modi flagellorum,& a-
lius quidem domatur longo morbo probatus: alius
autem grauiſſima preſſus inopia, Alius,quod ei vis
afferatur & iniuria.Alius,quod ab omnibus abicia-
Hier.2. tur maledictiſque & calumniis appetatur in iis quo
rum ſibi nihil eſt conſcius & malæ exiſtimationis
pondus ſuſtineat:alius,quod videat crebras & den-
ſas mortes filiorum,& eorum qui proximè ad ſe at-
tinent.

Ex Athanaſio in interrogationibus.

Fidelium infantes ſepe moriuntur ad caſtigatio-
nem parentum. Dicit enim Deus per Hieremiam
ad duro corde Iſraelẽ. fruſtra percuſſi filios veſtros.
Diſciplinam non ſuſcepiſtis,gladius deuorauit pro-
phetas veſtros, tanquam Leo exterminans, & non
timuiſtis.Et idem Propheta de iiſdem ait Flagellaſti
eos Domine,& non laborauerunt. Conſummaſti
eos,& noluerunt ſuſcipere diſciplinam. Indurauer-
runt vultus ſuos ſupra petram, & noluerunt conuer
ti.Duo ergo bona in eo,Deo procurante,Vnum qui
Hier.5. dem,vt cùm mundi exceſſerint,illic ſalutem conſe-
Deus rapiens infãtes.duo bona procurat. quantur. Fortaſſe enim quia ſceleratam vitam erant
acturi, conſultò eos Deus pręripuit. Secundum au-
tem,vt eorum parentes effecti modeſtiores, quę li-
beris in teſtamento dandæ erunt pecunias de cæte-
ro pauperibus diſtribuant pro ſua ſalute.Et illi qui-
dem decedentes nullo ſunt detrimento affecti & iſti
ſi volunt maximam acceperunt vtilitatem effecti
modeſtiores.

Ex Max. in Capitibus.

Qui in hac vita à diuina prouidentia exercentur
Tres Dei tẽtationes exercentes ad pietatẽ ad pietatem,probantur per tres tentationes,nempe
ad perditionem rerum neceſſariarum, vel per feli-
citatem in ſanitate & prole:vel per amiſſionem pe-
cuniæ, gloriæ & ſimilium. Et primus quidem dicit

A Dominus. Si quis non renuntiat omnibus faculta- *Luc.14.*
tibus,non poteſt eſſe meus Diſcipulus. Secundis au-
tem & tertiis.In patientia veſtra poſſidebitis animas
veſtras. *Luc.21.*

Ex Diadocho,ex capitibus aſceticis ſeu monaſticis. *Renuntiatio duplex.*

Quæ diſciplina fit renuntiatio, fert quidem ani-
mæ magnam triſtitiam,& humiliationem,& deſpe-
rationem moderatam,vt eius pars gloriæ cupida &
elata,vt decet,veniat ad humilitatem. Statim autem
inducit metum Dei, & lachrymam confeſſionis, &
multi ſilentij magnum deſiderium. Quę fit autem
per auerſionem à Deo,concedit vt impleatur ani-
ma deſperatione ſimul & incredulitate & ira & ar-
B rogantia.

Ex Euſebio Pamphili ad Gratinum.

Nathan enim, per ab eo dictam ad Dauid Parabo-
lam,docet quod in magna tentatione Dauidi acci-
dit peccatum,oſtendit autem oratio quod non prę-
ſente alio,neque coram vniuerſo populo cum redar
guit Ingreſſus,enim,inquit ad ipſu.Dauid autẽ nõ ſo
lum ſuis ſuum enunciat delictum, ſed etiam poſte- *2.Reg. 7.*
ris hominibus, vt qui inſcripſerit dictum fuiſſe Pſal-
mum quando ingreſſus eſt Berſabee,cum veniſſet *Superbo*
ad eum Nathã Propheta.Exiſtimo autem eum huic *prolatum*
C maligno ſpiritui fuiſſe deditum propter vnam illam *verbũ cauſam dedit*
vocem quam dixit. Ego dixi in ſucceſſu meo,non *vt Dauid*
mouebor in æternum. Tam elati enim fuiſſe animi *puniretur*
vt eiuſmodi proferret verbum,quod nunquam mo
ueretur,maneret autem in ſuo ſucceſſu immutabilis *Pſal. 30.*
& imperturbabilis, erat nimis ſuperbum & inſolens &
non ſimile iſti,Niſi Dominus ędificauerit domum,
in vanum laborauerunt qui ędificant eam. Sed ſan- *Pſal.126.*
ctus quidem Apoſtolus cùm hæc ſciret, non auſus
eſt dicere non mouebor in ęternum,ſed cogitabat,
dicens.Ne fortè cũ aliis prædicauero,ipſe reprobus
efficiar,& admonet, dicens Nemo glorietur in ho- *1.Cor. 9.*
minib⁹.Qui autem gloriatur,in Domino glorietur.
D &,Qui videtur ſtare, videat ne cadat. Nõ enim qui
ſeipſum commendat ille probatus eſt,ſed quem De⁹ *1.Cor. 1.*
commendat. Et rurſus propheta. Ne gloriemini,&
ne loquamini alta nimis. Neque exeant magnifica
verba ex ore veſtro. Sed Solomon quoque dicit,Ne *Prou.27.*
glorieris in craſtinum: neſcis enim quid pariat
dies ſequens. Dauid autem cum res ſecundę eueniſ-
ſent à Domino,& ad magnam prouectus eſſet vir-
tutem,auſus eſt dicere,Non mouebor in æternum.
Quamobrem ſtatim relinquitur à Domino qui bo-
na ei ſuppeditabat.& ei coniungitur ſpiritus malus,
Vnde dicit,Ego autem dixi,In ſucceſſu meo,nõ mo-
uebor in æternum, auertiſti autem vultum tuum,&
E factus ſum conturbatus, docens quòd cum prius *Pſal. 30.*
dixiſſet. Non mouebor in æternum, poſtea auerten-
te Deo faciem ſuam propter vocẽ magnificam,cõ-
fitetur ſe eſſe conturbatum. Deinde ex his accepta
vtilitate,non ſibi amplius, ſed Deo aſcribit,dicens.
Domine in voluntate tua præſtitiſti pulchritudini meę
virtutem. Quando enim auertiſti faciem tuam &
fui conturbatus,tunc cognoui quod & olim tua vo-
luntate,& ex tua gratia & dono, fuit in mea anima
pulchritudo.Quamobrem dicit,In altum ſublatus
humiliatus ſum & defatigatus. Sed bonum mihi
quod humiliaſti me,vt diſcerem iuſtificationes tuas
& cognoui quod iuſtitia iudicia tua,& veritas, & hu
miliaſti me.

Ex ſancto Baſilio in Aſceticis.

Damna piorum ſæpe cedũt ad eorum vtilitatẽ.

Piorum detrimenta ſæpe fiunt Dei conſilio & diſpenſatione ad vtilitatẽ, Deo vni concedente aliquando labi ad medendum quam acceperat elationem, vt quod à Petro dictum eſt, & in eo factum.

Ex Quæſtione. Vndenam videmus aliquos fideles in corporales incidere prolaptiones, à Deo autem affici beneficiis & liberari à periculis

Ex Olimpiodoro.

Rom. 10. Iuſtitia propria dicitur, qua quis eſt apud ſe iuſtus.

De eis docet Apoſtolus, dicens. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam quærentes ſtatuere, iuſtitię Dei non ſunt ſubiecti. Iuſtum ergo hic dicit, non eum qui iuſtè qood iuſtum eſt perſequitur, ſed eum qui eſt apud ſe iuſtus, qui perit aut etiam eiicitur ex iuſtitia. Impius autem non perit ex impietate, neque ab ea eiicitur, ſed manet in vitio ſuo, hoc eſt, punitur per vitium.

Ex Quæſt. Cum Deus dicat per Prophetam Aggeum, Meum eſt aurum & argentum, & cui voluero dabo ipſum, nunquid quicunque eſt diues, ditatus eſt à Deo.

Ex Eſaia.

Eſa. 61. Dupliciter punitur is qui malè partas diuitias relinquit pauperibus nihil rogat.

Ego ſum qui diligo iuſtitiam, & odi rapinas ex iniquitate, & dabo laborem eorum iuſte, dicit Dominus.

Ex Baſilio. Addiuites

Vide ne cum infinitis laboribus diuitias collegeris, peccatorum materias aliis compares, deinde inueniaris duplici affectus ſupplicio, nẽpe & propter ea quæ feciſti iniuſtè, & propter facultatem quam dediſti aliis.

Ex Chryſoſt. in Epiſt. ad Corinth.

Auaritia eſt fermentũ vitij.

Quamobrem feſtum dicit agere non in fermento veteri, neque in fermento vitij & probitatis. Auaritia enim eſt fermentum vetus vitij & improbitatis, & quocunque fuerit ingreſſa, reddit immundum. Etiam ſi pauca lucrifeceris ex iniquitate, tanquam parum fermenti totam maſſam fermatitat, quæ domum tuam fermentauit & polluit. Propterea ſæpe pauca quędam male illata, multa rectè condita eiecerunt & diſſiparũt. Quid verò, inquit, quod ſunt multi auari qui hæc non patiantur? Maximè verò patientur, & ſi non ſtatim paſſi ſint. Sin autem nunc effugerint, tunc magis time, quoniam reſeruantur ad maius ſupplicium. Etiam ſi ipſi effugerint, hæredes tamen eorum non effugient. Et quo modo eſt, inquis, hoc iuſtum. Et valde quidem eſt iuſtum. Nam qui ſcelere acquiſitæ ſucceſſit hæreditati, & ſi ipſe non rapuit, habet tamen quod raptum eſt. Ille colligauit, at tu tenes. Ille fecit iniuriam, ſed tu frueris. Peccata theſaurizauit & iram in die iræ, & tu peccatorum & iræ & hęres, & de iis omnino pœna à te exigetur. Hæc autem ſciunt quoque leges externæ, eos enim dimittentes qui ſurripuerunt & ſuſtulerunt, iubent ab illis repetere omnia apud quos ea inuenerint. Si noſti quidem eos qui ſunt affecti iniuria, redde, & fac quod fecit Zacchęus cum magna acceſſione. Sin autem ignoras, diſtribue omnia egentibus. Et tu quidem habebis mercedem: Ille autem ſupplicium.

Puniũtur & auari & eorum hæredes.

Fure reliſtores condicitur ab eo apud quem inuenitur.

Ex eodem, ex Epiſtola ad Corinth.

Vndenam, inquit, diteſcunt diuites. Dictum eſt, enim. Diuitię & paupertas à Domino. Dicamus ergo iis qui hæc nobis obiiciunt. Omnes diuitiæ, & omnis paupertas à Deo. Et qois hoc dixerit? Videmus enim cogi diuitias, & ex rapina, & ex ſepulchri effoſſione, & ex præſtigiis, & ex aliis huiuſmodi cauſis, & qni eas habent, ne dignos quidem eſſe qui viuant. Quid ergo dic mihi, has diuitias dicimus eſſe à Deo? Abſit. Sed vnde. Ex peccato. Nam & meretrix diteſcit, contumelia & probro affecto corpore, & formoſus iuuenis ſæpe ſcortans fuit ditatus. Sunt ergo diuitiæ quidem ex Deo, cuiuſmodi erant Abrahami & Iſaac & Iacob & Iob. Quamobrem dicebat: Si bona accepimus è manu Domini, mala non feremos? Et quæ poſtea facta eſt multiplicatio diuitiarũ, eius eſt donum. Paupertas eſt aotem rurſus à Deo, qualem conciliabat ei qui tunc erat diues, dicens. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et diſcipulis rurſus leges ſtatuens, Nolite poſſidere aorum, neque argentum. Vis etiam videre eos qui non à Deo facti ſunt diuites. Vide eũ qoi tempore Lazari fuit diues, Achab, Giezi, & qui ſunt eiuſmodi. Nam iſti inſtè quidẽ poſſidentes, vt qui à Deo acceperunt, in Dei præcepta conſumunt. Hi verò etiam poſſidendo Deum offendunt, & in impendendo idem faciunt. Idem faciunt in meretrices conſumentes & in paraſitos, aut in ſodientes, in paupetes autem nihil impendentes, Quorum enim, vt dixi, facta eſt ad Dei moleſtiam collectio, eorum etiam facta eſt diſtributio. Diſce etiam paupertatem à Deo non factam. Quando enim adoleſcens, cum ſit prodigus, in meretrices conſumet diuitias, aut in præſtigiatores, aut in quædam huioſmodi deſideria & pauper factus fuerit, an non eſt manifeſtum, quod hoc non à Deo factum ſit, ſed ex ſua profuſione? Rurſus ſi quis factus ſit pauper ex otio aut amentia, an nõ eſt perſpicuum quod ipſe ſit cauſa ſuæ paupertatis? Noli ergo dicere, Deus dat omnes diuitias, & omnem paupertatem.

Diuitiæ ſæpe non ſunt à Deo ſed à peccato.

Diuitiæ quędam à Deo.

Iob. 8.

Paupertas quędam à Deo.

Matth. 19

Matt. 510

Diuites qui nam ſunt non à Deo.

Ex Palladio in vitam Chryſoſtomi.

Malis cur dantur à Deo res ſecundæ.

Sic autem ſunt vndique malorum hominum inconcuſſę proſperitates Deo in eos ſuam oſtendente lenitatem & patientiam, vt & ſancti à facie eorum qui affligunt, exclament ad conſolationem noſtram qui nunc patimur, Et primus quidem Iob dicit. Habent meas quidem carnes dolores. Cur autem viuunt impij, conſeneſcunt autem in diuitiis. Satio autem ſuccedit eis ex animo Filij autem eorum in oculis. Domus eorum plenæ ſunt, timor nuſquam flagellum Domini non eſt ſuper eos, vacca eorũ nõ abortiit, conſeruata eſt autem ab ęſtu pręgnans, & non cecidit, manent autem oues tanquam æternæ. Filij autem eorum ludunt, accipientes Pſalterium & citharam, oblectantur in voce Pſalmi, confecerunt in bonis viam ſuam: in requie autem inferni dormierunt. Dicunt autem Domino. Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo. Secundus autem Dauid dicit. Quam bonus eſt Deus Iſrael rectis corde. Mei autem penè moti ſunt pedes, propèmodom effuſi ſunt greſſus mei. Quoniam zelaoi ſuper iniqoos pacem peccatorum videns. Et rurſus. Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera, eſt iniquitatis. Quorum filij ſicut nouellę oliuarum plantatæ in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ ornatæ ſicut ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc

Pſal. 70.

Iſa. 143.

ex hoc io hoc. Oues corũ fœtoſę, abundanteſ in e-
greſſib⁹ ſuis. Noc eſt ruina macerię, neque clamor
in placetis eorum. Tertius autem Abacuc dicit.
Abac. 1. Quouſque Domine clamabo iniuria affectus, & nõ
exaudies, vociferabor, & nuo ſeruabis? Cor mihi o-
ſtendiſti labores & vexationes aſpicere ad miſeriam
& impietatem. ex aduerſo mei fuit iudicium, & iu-
dex accepit. Propterea diſſipata eſt lex & nuo per-
ducitur ad finem iudicium. Quoniam impius po-
Hier. 13. tentia opprimit iuſtum. Quartus Hieremias dicit.
Sed iodicia loquar ad te Domine. Qoid eſt quod via
impiorum rectè ſuccedit, res ſecundæ ſunt omnibus
qui transgrediuntur tranſgreſſiouem. Plantaſti eos
& radices egerunt, & fecerunt fructum prope os ſuũ
Malac. 3. & procul a renibus ſuis. Quintus Malachias aduer-
ſus eos qui Dei prouidentiã reprehendũt, & ſanctus
vocant miſeros, dicit ex perſona Domini. Ingraua-
ſtis ſuper me ſermones veſtros, dicit Dominus, &
dixiſtis In quo de te obtrectauimus? Dixiſtis vanus
eſt qui ſeruit Domino Deo. Quid nobis emolumen
ti, quod præcepta eius cuſtodiuimus: quod ambula-
uimus ſupplices ante faciem Dei omnipotentis, &
nunc nos beatus pronunciamus alienus, & ædifican
tur omnes qui faciunt ioiquitatem, & Deo reſtite-
runt & ſalui facti ſunt. Hoc perperam dixeruot qui
non timent Dominum, vnuſquiſque ad proximum
ſuum. Et rurſus. Qui irritatis Deum in ſermonibus
veſtris, & dixiſtis. Io quo irritauimus ipſum? Dum
dicitis. Omnis qui facit mala, bonus eſt corã Domi-
no, & in eis ipſe ſibi complacuit. Et vbi eſt Deus iu-
ſtitiæ? Dicit autem diuinus quoque Apoſtolus. Ma-
2. Tim. 3. li homines & præſtigiatores proficient io peius, er-
rare facientes & errantes, Noli ergo eos beatos dice
re, propter res quas hic habent ſecundas, ſed deſſe
potius propter futurum ſupplicium, neque iuſtos
miſeros eſſe ſtatuas propter paupertatem qua hic
laborãt, ſed potius beatus propter futuras diuitias.

Ex Quaeſt. Quantam bonorum ſuorum menſuram debet quiſquam Deo offerre.
Ex Sirach.

Qui ſacrificat ex iniuſtis, ſacrificium eſt macula-
Eccl. 34. tum & tanquam qui ſacrificat filiom coram patre
ſuo, is qui offert ſacrificium ex pecuniis pauperum.
Eleemoſy- *Ex ſancto Baſilio in late fuſis regulis monaſticis.*
nę ex lu- Neque enim ex iniuſtis lucris beneficia egeno fa-
cris iniu- cta, ſunt Deo accepta, neque qui ab iniuſtis abſti-
ſtis nõ ſũt net, ſi ex ſuis nulli impertiat. Et de iis quidem qui
Deo gra- iniuriam faciunt, & Deo dona afferre aggrediun-
tę. tur, ſcriptum eſt. Sacrificia iniquorum Deo ſunt abo
Pro. 15. minatio. De iis autem qui non miſerentur, is qui ob
Prou. 21. turat aures ſuas vt non exaudiat pauperem, ipſe quo
Prou. 3. que inuocabit, & non erit exaudiens. Propterea con
ſulit prouerbium honorare Dominum ex propriis
iuſtis laboribus, & primitias ei offerre ex propriis
actibus iuſtitiæ. Nam ſi ex rapina & iuſtitia Deo es
oblaturus, melius eſt ea non habere poſſeſſiooem,
neque ex ea offerre: rurſus ſi non poſſidens ex iuſtis
laboribus, non offers Deo oblationes, ex quibus a-
luntur pauperes, rapina tibi reputabitur, ſicut dicit
Deus per Prophetam rapinæ & decimæ vobiſcum
ſunt, & erit rapina in domibus veſtris. Oportet ergo
Eſa. 3. miſericordiam & iudicium commiſcentes nos ac-
quirere quidem cum iudicio, impendere autem in
miſericordiam, ſicut ſcriptum eſt, Miſericordiam &
iudicium cuſtodi, & appropinqua Domino Deo tuo
A perpetuo. Miſericordiam enim & iudicium diligit *Oſee. 12.*
Deus. Hic de cetero examinet quiſpiam ſeipſum cõ-
ſideret ſuus prouentus diues ex quibus Deo dona
eſt oblaturus, num pauperem potentia oppreſſit.
num imbecilliori vim attulit. num eum qui eſt ſibi
ſubiectus fraudauit & damno affecit. Noli enim vim
afferre quod ſis potentior, neque fraudem ac dãnũ
afferas, quoniam potes, ſed pro tuis viribus oſtende
iuſtitiam. In eo enim quod cum poſſis transgredi
non transgrediaris, oſtendis in Deum obedientiam
& metum. Sin autem quæ à pauperibus abſtuleris
das pauperibus, melius eſſet, vt dictum eſt, ſi neque
raperes, neque dares. Quid tuas polluis diuitias, tibi
B inducens ioiuſtitiam, afferre aggrediens id in quo es
alius miſerturus pauperis. Illius miſerere quem in-
iuria afficis in eum tua vtere benignitate ei gratifi-
care, & implebis miſericordiam cum iudicio. Ne-
que enim ſocietatem habebit Deus cum auaritia &
plura habendi cupiditate. Non enim tanquam qui
non poſſit alere pauperes, eos nobis reliquit. Sed iu
ſtam & benignam à nobis requirens oblationem
ad diem iudicij. Non fit enim eleemoſyna ex iniqui-
tate, neque ex execratiooe benedictio, neque ex la-
chrymis beneficium. Dicit enim Deus, quæ oderam
faciebatis, & lachrymis tegebatis altare meum. Nõ
accepta habet Deus dona tua, ſi fratrem tuum mo- *Matth. 5.*
C leſtia afficias. Quamobrem dicit. Si afferas donum
tuum ad altare. & recordaris quod frater tuus habet
aliquid contra te, dimitte donum tuom ante altare,
& vade primum & reconciliare fratri tuo, & tunc
offer donom tuum. Memento etiam Zacchei, qui
cum adiecisset quadruplum ſi quẽdem circumuene
rat, pecuniarum quæ reſtabant dimidium diſtribuit
pauperibus. Sciebat enim quod Deus non habet ac- *Eleemoſy-*
cepta quæ parta ſuot ex iniquitate, niſi ſoluta fue- *næ ma-*
rint detrimenta quæ allata ſunt iis qui iniuria fue- *lis lucris*
runt affecti. Atque hęc quidem ad eos qui ex iniqui *non ſunt*
tate faciunt eleemoſynas. Ad eum autem qui ca- *Deo accep*
uet iniuriam facere, negligit autem benefacere, di- *tę niſi præ*
D cimus, Arbor infertilis exciditur & in ignem mitti- *ſatis fiat*
tur. Neque ea arbor vnquam placebit cœleſti Agri- *iis qui ſũt*
colæ qui dicit, Venit quærens fructum in ficu, & nõ *affecti.*
inuenit, & iubet eam excindi, ne locum teneat ina- *iniuria.*
niter. Diuitiæ enim aliis quidem dantur à Deo cauſa *Matth. 7.*
diſpenſationis, vt Abraham, & Iob, & ſimilibus. De *Matth. 1?*
terioribus autem, vt ſint prouocatio ad hoc vt eua- *Diuitię*
dant meliores. Nam qui poſtquam à Deo tam prę- *cur à Deo*
clarè fuerit exceptus permanet in iniquitate, citra vl *dentur.*
lam controuerſiam ſe reddit obnoxium condemna *Auaritia*
tioni. *eſt pereun*

Ex Eodem in Euangelium Secundum Lucam. *tibus non*

impertire
E Auaritiæ genus eſt grauiſſimum, ne iis quidem quæ *egenis.*
pereunt impertiri egenis. Quænam, inquit, iniuſtè *Prædo eſt*
teneo quæ mea ſunt? quęnam dic quæſo, tua? Vnde- *qui quæ*
nam ea accepiſti? Quid in hoc ſeculum intuliſti? *poteſt non*
Quis eſt ergo auarus? Is qui ſua ſorte non eſt con *erogat in*
tentus? Quis eſt autem fraudator & prædo? Is qui *pauperes.*
aufert ea quæ ſunt vniuſcuiuſque. Tu autem non es
auarus, non es fraudator ac prædo, qui quæ accepi-
ſti ad diſpenſandum, ea tibi vendicas? An iis quidem
qui iodutum veſte exuit, expilator nominabitur.
qui autem nudum non induit cum poſſit hoc face
re, meretur aliter appellari. Eſurientis eſt panis quẽ
tu tenes. Nudi eſt veſtis, quam tu cuſtodis. In penu

eſt eius qui caret calceis calceus qui apod te putreſcit. Egẽtis eſt pecunia quam infodiſti. Quamobrem eos iniuria afficis, quibuſcunque potes largiri.

Ex eodem Ad diuites.

Mandata ſunt faciẽda ante mortem. Hoſtia viuens offertur. Ex reliquiis non placatur Deus.

Malo conſilio viuens quidem fruar voluptatibus, inquit, mortuus autem faciam quæ ſunt mãdata. Dicet etiam tibi Abraham. Accepiſti bona in vita tua. &c, Morti agendæ ſunt gratiæ, non tibi. Nam ſi eſſes immortalis, non meminiſſes mandatorum. Ne erretis Deus non irridetur. Ad altare non ſuſtollitur mortuum. Viuentem offer hoſtiam tuam. Qui ex eo quod ſuperabundat offert, nõ eſt acceptus. Cũ autẽ quę poſt omnem vitam ſuperabundarunt, ea offers benefactori: non audes reliquiis menſæ viros claros excipere. Quomodo ergo audes Deum placare ex reliquiis?

Ex Chryſoſto. In Epiſt. ad Romanos.

Eleemoſyna danda eſt ſaltem a mortuo.

Atque melius quidem eſt, & quod magnam præbet fiduciam, viuentem, remedium afferre paupertati. Quod ſi nobis illud, hoc fac vel mortuus. Non eſt quidem hoc magnæ in Chriſtum charitatis, & tamẽ eſt charitatis.

Ex eodem. Ad Ephesios.

Eleemoſyna non eſt ſed neceſſitas morientem præbere.

Hoc non eſt quidem eleemoſyna ſeu miſericordia, morientem, & cum non ſit amplius dominus, tunc præbere. Non enim de cætero das ex tuis, ſed ex ipſa neceſſitate, morti gratiæ, non tibi. Hoc non eſt dilectionis, ſed imperitiæ. Cæterum ſic quoque fiat, vel tunc ſoluturum vitium inhumanitatis.

Ex eodem in Euangelium ſecundum Ioannem.

Eleemoſyna non eſt quę fit ex iniquitate

Eleemoſynis, inquit, & fide expurgantur peccata. Eleemoſynam autem dicit, non quæ eſt ex iniquitate, hoc enim non eſt eleemoſina, ſed crudelitas & inhumanitas. Quid enim iuuat exuere alterum & alterum induere? Nam & ſi omnis quæ ſunt ab vtriſque dederimus, nullum inde redit lucrum. Idque oſtendit Zacchęus, qui dixit tunc Deum placari, cum oblatorum dederit quadruplum. Nos autem rapientes innumerabilia, cum pauca dederimos exiſtimamus Deum facere propitium, quanquam ipſum magis irritamus. Dic enim mihi, ſi aſinum mortuum & fœtentem ex triuio tractum ferres ad altare, an non omnes te tanquam abominandum obruerent lapidibus. Quid ſi probaro quod id quod ex rapina eſt ſacrificium, eſt eo magis execrandum: quamnam habebimus excuſationem? Nam Deo quidem aliquid eſſe conſecratum ac reconditum ex rapina, an non peius olet quam aſinus mortuus? Et tu quidem verbis dum rogas vt obliuiſcatur eorum quæ facis rapiens: efficis autem vt perpetuo meminerit, altari imponens ſacrificium. Nunc autem non hoc ſolum eſt peccatum: ſed hoc quoque eſt grauius quod ſanctorum polluis animas. Illic enim perpetuo Chriſtum ferunt, & audes illuc mittere ex huiuſmodi immunditia. Nequaquam inquit, non ſunt eędem pecunię, ſed aliæ. Ea ſunt ludibrium & nugę.

Sacrificiũ ex rapina peius olet quam aſinus mortuus.

An neſcis quod etiam ſi in magnã diuitiarum multitudinem iniquitatis aliquid inciderit, id omnia inquinat & polluit, & quomodo ſi in fontem purum quiſpiam fimum iniecerit, eum totum reddit immũdum. Ita ſi in diuitias ingreſſa ſit iniquitas, anima efflarit tetrum qui illic eſt odorem? Nã non miſereri melius eſt quam ſic miſereri: Nam & melius eſſet ſi Cain nõ omnino obtuliſſet. Si autem qui minus obtulit Deum irritauit: quomodo non irritat is qui dat aliena? Sed ſunt, inquit, mea. Non ſunt tua poſt rapinam: ſed illius, & ipſe eſt eorum Dominus, etiam ſi ea effuodas millies. Ego, inquit, edixi tibi ne raperes & tu ex eis me honoras? Tibi ergo dicet, Exiſtimaſti inique, quod ero tibi ſimilis, Arguam te & te conuincam, quod non ero tui ſimilis, Arguam te & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua.

Iniquitas multas ingreſſa diuitias omnes polluit.

Non offerre melius eſt quam male parta offerre. Pſal. 49.

Ex eodem, In Matthæum.

Si qui nihil iniuſtè fecerunt, puniuntur, quod non diſtribuerunt, multo magis qui bona aliorum rapiunt. Ne ergo hoc dixeris, quod alius affectus eſt iniuria, & alterius eſt miſertus, hoc enim eſt graue & non ferendum. Oportet enim eundem eſſe qui iniuria afficitur, & cuius miſereatis: nunc autẽ alios vulnerans, curas eum quem non vulnerasti, cum oporteret illos curare, imo verò non vulnerare. Benignos eſt & clemens, non qui percutit & curat, ſed qui medetur iis qui ſunt percuſſi ab aliis. Non enim poteſt fieri vt eadem miſericordiæ menſura cures malum inflictum ab auaritia.

Miſereri oportet eius quem iniuria affeciſti, non autem alterius.

Nam ſi obolo aliquem fraudaris, non obolo tibi rurſus opus eſt ad eleemoſynam, vt tollas vulnus quod factũ eſt auaritia, ſed talento. Propter furtum fur deprehenſus ſoluit quadruplum. Raptor autem eſt fure deterior. Quod ſi illum propterea quæ furatus eſt oportet dare quadruplum, raptorem multo magis oportet dare quadruplum, ſi ſic etiam poſſit expiare iniuſtitiam. Eleemoſynæ enim ne tunc quidem fructum accipiet. Propterea Zacchæus. Et, inquit, quem fraudaui reddam quadruplum, & dimidium bonorum meorum dabo pauperib⁹. Si autem in lege dare oportet quadruplum, multo magis in gratia? Quamobrem etiam ſi centuplum dederis, nõ dum dediſti totum. Si autem faciens malo vix affers remedium: quando ordinem inuerteris, & integras quidem facultates rapueris, pauca autem præbeas, & ne illis, quidem qui ſũt affecti iniuria, ſed aliis pro illis, quamnam habebis excuſationem, quamnam veniam, quamnam ſpem ſalutis. Vis ſcire quantum malum facias ſic miſerens. Audi ſcripturam dicentem. Sicut qui occidit filium coram patre ſuo, ſic qui offert ſacrificium ex pecuniis pauperum.

Miſericordię maior eſſe debet menſura quam iniuria.

Luc. 19.

Eccl. 34.

Ex Apoſtolo.

Qui parce ſeminat, parcè & metet, & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſque prout ſtatuit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, ſicut ſcriptum eſt. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

2 Cor. 9.

Ex Quæſt. Quid magis conferat offerre pecuniam Eccleſiæ an pauperibus.

Ex Chryſoſtomo, In Herodiadem.

Sanctos Deus quãdoque per homines quandoque per ſe alit.

Poteſt quidem Deus omnes ſanctos qui ſunt in mundo per ſe alere, ſed dationem retinet, vt corda ſua ſponte ad dandum propenſa, in tempore hoſpitalitatis diſcernat ex fructibus. Quando autem non fuerint aliqui qui eos debeãt excipere, aut per aues nutrit, vt Eliam in mõte, aut per Prophetam, vt Danielem in lacu, aut per animal marinum: vt Ionam in mari aut ipſe per ſe cibum pluit, vt patribus in deſerto

ſerto, Nam cùm non eſſent qui deberent eos excipe A re, è cœlo pluit manna, & ex petra aquam fecit emanare, & ex aëre coturnicem ad eos detulit. Cum autem fuerint in mundo ſancti verſantes cum hominibus, retinet manum ſuam, & videns eos affligi, dimittit, vt det gratiam per eam quæ in eos exercetur beneficentiam.

Hoſtia pro peccato cur comedatur in templo.

Ex Theodoreto de dubiis ſcripturę.

Nam cùm aliquando vidiſſet Moyſes hircum pro peccato oblatum extra Dei templum, ſuccéſuit Eleazaro & Thamar, dicens. Cur non comeditis quę offeruntur pro peccato in loco ſancto, quoniam ſūt ſancta ſanctorum. B Ideo vobis dedit Deus ea comedenda, vt auferat peccatum Synagogę & pro eo ipſum placetis. Hoc autem per Oſee Prophetam ſignificans Dominus, dicit. Peccata populi mei comedunt. Quapropter dicit etiam Apoſtolus. Impertiūt nobis corporalia, eis autem impertimus ſpiritualia. Hinc ergo docemur, quod veſcentes iis quæ offerūtur à populo, & pro eis preces non diligenter offerātes Deo pœnas dabimus,

Oſee.4. *Rom. 15.*

Sacerdotes oblatis veſcentes, & nō peccantes, vt ſe parent, ſe ſpu mentur à Deo.

Ex conſtitutionibus Apoſtolicis.

Etenim verè eſt Beatus qui poteſt ſibi ipſi opem ferre, & non affligit aut orphanum aut viduam aut hoſpitem. Nam ipſe quoque Dominus dicit eſſe bea C tiorem illum qui dat quam qui accepit. Væ iis qui habent, & accipiunt in hypocriſi, aut qui poſſunt ſibi ipſis opem ferre, & volunt ab aliis accipere. Vterque enim reddet rationem Domino Deo in die iudicij. Nam qui accipit propter ætatem, aut orbitatē aut ſenium, aut debilitatem, aut oſſeoſam valetudinem, aut filiorum quos alit multitudinem, is non ſolum non reprehendetur, ſed etiam laudabitur. Altare enim Deo reputatus à Deo honorabitur, qui gnauiter pro iis qui ſibi dant aſſiduè precatur, non in ocio ſumens, ſed eius quod ſibi dant pro virib⁹ dās mercedem per orationem. Is ergo, vt dictum eſt, à Deo beabitur. Qui autem habet, & per ſimulationē D ocium agens accipit, condemnabitur.

Eleemoſynam accipiens. per ſimulationem maledicitur.

Ex quæſtione, Si quis habeat vxorem & liberos, & diuitias, & vera ſecularium curam gerat, quomodo poteſt is Deo placere, & ſeruare Dei præcepta.

Ex Io. Climaco.

Audiui aliquos in mundo ignauos ac negligentes mihi dicentes. Cum vitam agamus cum coniuge, & ſimus obnoxij publicis ſolicitudinibus, quomodo poſſumus perſequi vitam monaſticam? Quibus reſpondimus. Quæcunque bona poteſtis facere, facite. Neminem contumelia afficite. Nemini ſuf E furemini. Nemini dicite mendacium. Nemini inſultate. Nullum occidite, à fornicatione abſtinete. A ſynaxi ne ſeparemini, eorum qui egent miſeremini. Neminem offēdite. Alienę parti ne appropinquate, & contenti eſte vxorum veſtrarum ſtipendiis. Si ſic feceritis, non procul eſtis à regno cœlorum.

Laici quo modo aſſequantur regnum Dei.

Ex Conſtitutionibus Apoſtolicis.

Cùm Moyſes legiſlator dixerit Iſraeliticis, Ecce dedi ante faciem veſtram viam vitę & viam mortis, & inferat, Elige vitam, vt viuas, & Propheta Elias dicat populo. Quouſque claudicabitis ambob⁹ veſtris poplitibus. Si Deus eſt Baal, ambulate poſt ipſum,

Deu. 30. *3.Reg. 18*

A Meritò ergo dicebat Dominus, Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit & alterum diliget, aut alterum amplectetur, & alterum deſpiciet. Neceſſario ergo nos quoque Doctorem noſtrum Chriſtum ſequentes, dicimus duas eſſe vias, vnam vitæ, & alteram mortis. Prima eſt ergo via vitæ, & ea eſt quam lex edicit, Diligere Dominū Deum ex tota anima & ex tota mente, & proximū ſicut ſeipſum, &c. Quidquid non vis tibi fieri, hoc tu quoque alij ne feceris. Benedic eis qui te execrantur ora pro eis qui tibi inſultant, dilige inimicos tuos. Quænam enim, inquit, eſt gratia ſi diligatis eos qui vos diligunt? nam & publicani hoc faciunt. Abſtine à carnalibus & mundanis deſideriis. B Si quis tibi dederit colaphum in maxillam, verte & aliam. Si retribui, inquit, retribuentibus mihi mala. Si quis te angariauerit vnum miliare, vade cum eo duo, & ei qui vult tecum iudiciu contendere, & tunicam accipere da ei etiam pallium, & ab eo qui tua tollit ne repetas. Da ei qui à te petit. Ab eo qui vult à te mutuo accipere ne auertaris. Atque omnib⁹ quidem æquū eſt dare ex propriis laboribus: præferendi autem ſūt ſancti. Non occides, non Machaberis. Puero vitium non offeres, execrandus eſt, enim, inquit, qui dormit cum maſculo cūcubitu fœminæ. Non fornicaberis. Non erit enim, inquit, qui fornicetur in Iſrael. Non C furaberis. Nam Achaz cum furatus eſſet in Hiericho obrutus lapidibus exceſſit è vita, & Giezi cum eſſet furatus & mentitus, fuit hæres lepræ Naamam. Iudas ſuffurans bona pauperum, tradidit Dominum, & pœnitentia motus ſe ſuffocauit. Ananias & Saphira cum ſua ſuffurati eſſent, & ſpiritum Domini tentaſſent, ſtatim Petri coapoſtoli noſtri ſentētia morte ſunt affecti: Non eris magus, non veneficus. Veneficus enim, inquit, non erit in vita ſuperſtes. Non occides fœtum veneficio. Quidquid enim à Deo efformatam accepit animam, iniuſtè occiſum vindicabitur. Non concupiſcet, res proximi tui: nō peierabis. Dictum eſt enim, non iurandum eſſe omnino. Non D caluminaberis, quoniam qui calumniatur pauperem, irritat eum qui ipſum fecit. Non detrahes. Ne diligas, enim inquit, detrahere, ne extollaris. Acceptę iniuriæ ne ſis memor. Vię enim eorum qui recordantur acceptæ iniuriæ, ſunt ad mortem. Ne ſis linguax, quoniam vir linguax non dirigetur ſuper terram, & laqueus viro ſunt ſua labra. Non erit ſermo tuus vanus. De omni enim ſermone reddes rationem, & ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Non mentieris perdes enim, inquit, eos qui loquuntur mendacium. Non eris auarus. Væ enim, inquit, ei qui propter malā plura habendi cupiditatem fraudat proximum. Non eris hypocrita, ne pars tua ponatur cum hypocritis. Ne ſis ſuperbus. Deus E enim ſuperbis reſiſtit. Non accipies perſonam in iudicio, quoniam Dei eſt iudicium. Non odio habebis fratrem tuum. Arguendo, enim, inquit, argues fratrē tuum, & non ſuſcipies propter ipſum peccatum. Fuge ab omni malo & non timebis. Ne ſis iracundus, neque furioſus, neque inuidus aut audax, ne patiaris ea quæ Cain, & quæ Saul, & quæ Ioab. Quoniā Cain quidem occidit fratrem ſuum, quoniam is inuentus fuit prælatus à Deo. Saul autem perſecutus eſt Dauid qui vicerat Goliath, emulatione percitus propter laudem mulierum choros ducentium, Ioab autē occidit duos duces exercitus Abner & Amaſiam. Nō eris incantator, aut filium tuum igni purgans. Non

Matth. 6. *Duæ ſunt vię vna vitæ, altera mortis.* *Deut. 6.* *Matth. 7.* *1.Pet. 1.* *Pſal. 7.* *Matth. 5* *Sancti ſūt præferendi in dandis eleemoſynis.* *Leuit. 20* *Deut. 23.* *4.Reg. 8.* *Io. 12.* *Act. 1.* *Act. 5.* *Deu. 18.* *Matth. 5.* *Prou. 14. & 22.* *Prou. 6.* *Pſal. 139* *Matth. 12* *Pſal. 5.* *Eſa. 45.* *Deu. 10. & 16.* *Leuit. 19.*

etis augur, nec auſpex, neque diſcer malas diſciplinas. *1.Reg.15* Nam hæc omnia lex prohibuit. Ne ſis turpiloquus, *Num. 23.* nec impudicos iaciens oculos, nec ebrioſur. *Deu. 16.* ex his enim oriuntur fornicatio & adulterinm. Ne ſis amana pecuniæ, ne pro Deo ſeruias mammonæ. *Lu.18.* Ne ſia ſuperbo & elato animo vt Phariſæus. Quoniam omuis qui ſe exaltat humiliabitur, & quod eſt altum inter hominer, eſt apud Deum abominatio. Ne ſis duro corde & animoſus, quoniam id deducit ad blaſphemiam, ſed lenis & patiens & multus in prudentia, uam mitea poſſidebunt terram. *Luc.14.* Ne ſis audax, quoniam vir audax incidet in mala. Ne imperes ſeruo aut ancillæ tuæ in amaritudine animæ tuæ, ne aliquando in te ingemiſcant, & erit tibi ira à Deo. Ne des, enim, inquit, locum homini vt te execretur. Nã eo te execrante in amaritudine animę, exaudiet eum qui fecit ipſum. Fratrer & cognatos tuos ne deſpicias. Ne deſpexeris enim, inquit, neceſſarios tui ſeminis. Non accedes ad preces tuas in die afflictionis tuę priusquam reſolueris amaritudioem tuam.

Quæ tibi accidunt fer æquo animo, & caſus abſqoe moleſtia, ſciens quod merces tibi dabitur apud Deũ ſicut Iob & Lazaro. Verbum Dei quodnbi loquitur, glorificabis: memineris autem eiua die ac nocte. honorabis autem ipſum, vt quod tibi concilier vt bene tibi ſit. Vbi enim eſt de Deo doctrina, illic adeſt *Vbi eſt Dei doctrina illic eſt Deus.* Deus. Exquires in dies faciem ſanctorum, vt acquieſcas in ſermonibus eorum. Non geres cum eis inimicitias, recordatus, Dathan & Abiron. Hæc eſt via vitæ. Via autem mortis cernitur in malia actionibua. In ea enim eſt Dei ignoratio, propter quam fiunt cędes, fornicationes, & cætera.

Rom. 13. *Ex Quæſt. Cum dicat Apoſtolus quod mundi poteſtates ſunt à Deo ordinatę, An omnis princeps & Rex & Epiſcopus à Deo præficiatur.*

4.Reg.22 *Ex libro Regum, Quod peccatum Regis redeat ad populum.*

Et locutus eſt Domiour in manu ſeruorum ſuorum Prophetarum, dicẽs: Propterea quod fecit Manaſſes Rex Iuda malas has abomioatiouer, hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſero mala ſuper Hieruſalem & Iuda, vt cuiuſuis audientis tinniant aures, & dabo eos in manus inimicorum ſuorum, & erunt in rapinam & prædam omnibus inimicis ſuis propterea quod fecit malum in oculis meis & ſanguinem innoxium effudit Manaſſe nimis donec impleret Hieruſalem.

Iob.34. *Ex Olympiodoro, In Iob.*

Oſee. 13. Dominus euim, inquit, omnes intuetur, & gentem & hominem ſimul, & dat Regem hypocritam, ob populi improbitatem. Hoc autem ipſe quoque Deus ſignificat per Prophetam Oſee, Iſraeli, dicens: Et dedi tibi Regẽ in ira cum animo meo. Sæpe enim concedit vt qui ſpecie videtur bonus, Rex renuncietur, vt per ipſum omnes ſubiecti affligantur propter eorum improbitatem & malignitatem.

Rex malus à Deo datur ad affligendum populum.

Malos principes cur Deus naſci permittat.

Ex Gregorio Nyſſeno, De iis qui rapiuntur ante tempus.

Quomodo artifex, ferro duro ac reſiſtente, & quod noo facile emollitur igne, nec affingitur ad faciendũ aliquod vas vitæ neceſſarium, pro malleo aut iocude vtetur, vt frequentibus in ipſum ictibus exerceatur, & molle affectum effingatur ad aliquid quod

A ſit vtile: Ita etiam eos qui ex libero ſuo arbitrio malitia ſunt inſignes, diuiſit meliori ſcopo & inſtituto. Sicut permiſit naſci Pharaonem & Nabuchodonoſor, vt illorum plaga caſtigaretur Iſrael.

Ex Theodoreto, De prouidentia.

Si autem videns aliquor Magiſtratus ac principer, *Deus malis non dat principatũ ſed ſubiectorũ malitia eos attrahit.* tus donis vendentes, offendis in prouidentia: ego tuæ cogitationis modum diſcutio, & dico non Deus iis credidit principatum, ſed eorum qui ſunt ſubiecti improbitas, eorum attraxit imperium. Nam cum ex aliis qui rectè decertaſſent nullam vellent attrahere vtilitatem, ſed ipſa morum improbitate illorũ doctrinam affeciſſẽt iniuria, ſe ipſos priuauerũt Dei *Hier.3.*
B cura. Deiude diuina nudati adminiſtratioue, eos duces ſunt aſſecuti. Alij enim aduerſus alios colliduntur. Dabo enim, inquit, principes ſecundum cor ipſorum, vt experti peiora, meliorum recordentur, & bonæ & honeſtę illorum inſtitutioner & diſciplinæ eis veniãt in mentem. Inuenimus autem Deum propter inſignem hominum improbitatem ſæpe relaxare habenas, & concedere vt genus hominum feratur vt velit. Et hoc ipſũ nos docens per Zachariã, *Zach 11.* dicebat Iſraeli. Et dixi, Non paſcam voa. Quod moritur moriatur, & quod perit pereat, & de cætero comedat vnuſquiſque carnem proximi ſui. *Tyrannos tanquam lictores concedit*

Ex eodem de arte curandi.

C Quomodo enim ciuitater nutriunt Lictores, vt homicidas & ſepulchrorum effoſſores, & qui alia eiuſmodi ſcelera admittunt per eos puniant, non laudantes quidem ſed valde etiam odio habentes eorũ inſtituta, fereotes tamen propter vſum eorũ miniſterij: Ita etiam mundi adminiſtraior concedit vt ſint Tyranni tanquam quidẽ lictores, vt per eos pœnaa ſumat de impiis & ſceleratis. Poſtea autem eos quoque exactiſſimo tradit ſupplicio, quoniam non tanquam Deo miniſtrantes, ſed ſuæ improbitati ſeruientes grauia illa & intoleranda feceruor. Sic Iſraelem, cum peccaſſet, Aſſyriorum tradidit crudelitati. Poſtquam autem iſti ne agnouerunt quidem fructum D ſupplicij, vel poous ſcopum & inſtitutum, tuoc eorum quoque fracta potentia, coegit eos ſeruire aliis vt docent etiam Prophetæ. A quibus Plato, vt arbitror, ſuffuratus occaſionem, dicit eos qui ſunt incurabiles caſtigari ad aliorum vtilitatem. & dicit per Dauid. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Iſrael nou attendit mihi, & amandaui eos ſecundum deſideria cordis ſui. *Pſal. 80.*

Deus ad caſtigãdũ populum.

Ex Quæſt. An omnia mala quæ nobis faciunt gentes, Dei iuſſu faciunt. Ex Leuitico.

Dixit Dominus Moyſi. Si io præceptis meis ambu E letis, & mandata mea cuſtodiatis, & ea faciatis, dabo pluuiam veſtram in tempore ſuo, & terra dabit germina ſua, & ligna agrorum reddent fructum ſuũ, & comprehẽder vobia meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementem, & comedetis panem veſtrum ad ſatietatem, & cum ſecuritate habi- *Leui. 26.* rabitis in terra veſtra: & dabo pacem in terra veſtra, & dormietis, & non erit qui exterreat, & perdam malas beſtias ex terra veſtrã, & bellum non tranſibit per terram veſtrã, & perſequemioi inimicos veſtroa, & cadent coram vobis in timore, & perſequentur ex vobis quinque, centum: & centum ex vobis, perſequentur decem millia: & cadeot inimici veſtri gladio

gladio. Reſpiciam vos,& benedicam,&augebo, & multiplicabo vos, & ſtatuam teſtamentum meum vobiſcum,& comedetis vetera veterum,&non abhorrebit anima veſtra vos, & ambulabo in vobis & ero veſter Deus,& vos eritis mihi populus: Ego Dominus Deus veſter. Si autem mihi non obedieritis, neque feceritis præcepta mea, ſed non crediderítis eis,& iudicia mea aſpernata fuerit anima veſtra vt vos non faciatis omnia mandata mea, & ego ſic faciam vobis,& imponam ſuper vos egeſtatem,& ſcabiem, & morbum regium qui labare faciet oculos veſtros,& eliquabit animam veſtram, & ſeretis fruſtra ſemina veſtra,& comedent aduerſarij veſtri, & ſtatuam faciem meam contra vos, & perſequentur vos qui vos oderunt: &ſine ſic quidem mihi obedieritis,addam etiam vos caſtigare plagis in ſeptuplum propter peccata veſtra,& conteram inſolentiam ſuperbiæ veſtræ,& ponam cœlum vobis tanquam ferreum,& terram vobis tanquam æneam, &erit in tēpore robur veſtrum,&non dabit terra ſemen ſuum. Et ſi poſtea ambuletis obliqui ,& nolitis mihi obedire, addam vobis plagas ſeptem ſecundum peccata veſtra,& immittam in vos feras beſtias terræ, & comedent vos,& conſument pecora veſtra, & faciam vos paucos numero. Et ſi propter hæc non caſtigemini,ſed ambuletis ad me obliqui,proficiſcar& ego vobiſcum in animo obliquo,&percutiam vos quoque ſepties pro peccatis veſtris, & inducam in vos gladium vlciſcentem cauſam teſtamenti. & confugietis ad ciuitates veſtras, & immittā ad vos mortē, & comedetis carnes filiorum & filiarum veſtrarum, & trademini in manus inimicorum veſtrorum, & populabor ciuitates veſtras: &non odorabor odorē ſacrificiorū veſtrorum,& deſertam reddam terram veſtram,& de ea mirabuntur inimici veſtri, & diſpergam vos in gentes & vos conſumet inuadens gladius.

Ex Ezechiele.

Ezech. 9. Hæc dicit Dominus. Terra ſi peccauerit mihi vt cadat in delictum ,extendam manum meam,&emittā in ipſam quatuor vltiones meas malas, gladium, & famen,& beſtias malas, & mortem, & puniſam eam, & erit in deletionem. Et ſi ſint tres viri iſti In tempore eius, Noë,& Iob & Daniel, Viuo ego, dicit Adonai Dominus, Si filij eorum & filiæ ſeruabuntur. Sed vel ipſi ſoli ſeruabuntur ,terra autem erit in interitum. Et hæc dicit Dominus: Finem loquar ſuper gentem,aut ſuper regnum,vt tollam eos & perdam,& conuertetur gens illa à malis ſuis &pœnitebit me malorum quæ locutus ſum vt facerem eis,& finem loquar in gentem & regnum vt reædificetur & plantetur. Et faciant mala aduerſus me, vt non exaudiant vocem meam,&me pœnitebit bonorum quæ locutus ſum vt facerem eis: Et dixit Dominus ad me. Vidiſti fili hominis quæ faciunt Seniores domus Iſrael,ſic vnuſquiſque in cubiculo ſuo ſecreto: Quoniam dixerunt, Dereliquit Dominus. Non perſpicit Dominus terram. Nō parum eſt domui Iſrael

Ezech. 9. quod fecerit iniquitates quas ſic fecerunt,quod impleuerunt terram iniquitate,& conuerſi ſunt vt me ad irā prouocarent tanquam ſubſannantes: &ego faciā eis cum ira. Non parcet oculus meus,neque miſerebor,& flebunt in auribus meis cum voce magna,& non exaudiam eos. Et clamauit in aures meas voce magna,dicens. Appropinquat vltio ciuitatis. Et ecce viri, & habebat vnuſquiſque vaſa exterminationis

in manu ſua Et ecce ſex viri veniebant à via portæ
A quæ aſpicit ad Boream ,& vnicuique ſecuris in manu ſua,& vnus vir in medio eorum indutus veſte talari,& Zona Sapphiri ſuper lūbos ſuos, & ingreſſi ſunt & ſteterunt prope altare æneum, & gloria Dei Iſrael aſcendit à Cherubim quæ eſt ſuper eos in limine domus. &vocauit virū indutū veſte talari, & dixit ei Domin9: Tranſi per mediam Hieruſalem: & da ſignum ſupra frontes virorum qui gemunt & angūtur propter omnes iniquitates quæ fiunt in medio eius, Et dixit eis me audiente. Vadite eum ipſo in ciuitatem,& percutite, & non parcite oculis veſtris, & non miſeremini. Seniorem & iuuenem & virginē & infantes & mulieres occidite ad deletionem. Ad
B omnes autē ſuper quos eſt ſignū ne apropinquetis, & à ſanctis meis incipite & inceperunt à viris ſenioribus qui erant in domo Dei,& dixit eis: Polluite domum,& implete vias mortuis,& percutite. Et factū eſt dum ipſe percuteret, cado in faciem meā, & clamaui,&dixi: Heu mihi Adonai Domine, Tu deles reliquos Iſraelis dum effundis iram tuam ſuper Hieruſalē,& dixit mihi Iniuſtitia domus Iſrael & Iuda, eſt valde magna , quoniam impleta eſt terra multis populis,& ciuitas iniuſtitia &immunditia,quoniam dixerunt: Dereliquit Dominus terram , non reſpicit Dominus. Non parcet oculus meus , neque miſerebor. Vias eorum dedi in ipſorum capita.

C *Ex Oſee.*

Bellum ſuper filios iniquitatis venit ad caſtigandum eos: & congregabuntur ad ſe multi populi ad caſtigandus ipſos in iniuſtitiis ſuis.

Ex ſancto Baſilio, Quod non eſt Deus autor malorum.

Iuſto Dei iudicio fiunt quæcunque grauia accedunt.

Cædes autem,& ciuitatum expugnationes, & in ſeruitutem abductiones , & miſerabilia eorum qui capti ſunt ſpectacula, & vt ſemel dicam , quæcunq; ab hoſtibus grauia accidunt, dico iuſto fieri Dei iudicio ,iis qui digni ſunt caſtigatione, per hoſtes ſupplicia inferentis. Velles ne non exuſta eſſe Sodoma
D poſt impia illa facinora? Non euerſam eſſe Hieruſalem neq; deſertum eſſe Templum poſt horrendā illam aduerſus Dominū Iudæorum amentiam? Hæc quomodo æquum erat aliter fieri,& non per manus Romanorum,quibus tradiderūt Dominum noſtrū, vitæ ſuæ inimici Iudæi?

Ex eodem, in late fuſis regulis.

Caſtigantur mundi partes aliquæ ad cæterarum vtilitatē.

Sic etiam mundus adminiſtratur iis quæ particulatim fiunt remiſſionibus & afflictionibus : & ſi quos vnquam perniciosum occupat ſuppliciū, hoc in parte fit & non in toto genere, ad vtilitatē aliorū, nō ſecus atque à medicis pars amputatur ad vtilitatē aliarum partium corporis. Ita diluuio ſunt obrutæ Giga
E tum generationes. Ita periit genus Sodomitarū cum ſummis abundaſſet vitiis, & populus Ægyptiorum, & gens Chananæorum: illud quidem igne exuſtum, hic verò aquis ſubmerſus, Chananæi verò traditi hoſtibus vt de medio tollerentur. Aliæ verò gentes innumerabiles quæ iiſdem laborant vitiis,permanent impunitæ,& quæ patiuntur quidem partibus,ad reliquas partes corrigendas patientibus , aliis autem non punitis , theſaurizatur ignis & ira in die iræ & reuelationis Dei: Tunc enim, exuſti non ad vtilitatē & pœnitentiam,ſed ad vitij liquefactionem & manifeſtationem,ſicut auro & argento commixtas alienas materias diſcernit ignis examinans.

Ex Theologo: De grandine,

Ira Dei venit pro ratione peccatorum, ſed temperata clementia.

A Et ira venit pro ratione peccatorum, quę appellatur Calix in manu Domini, & poculum ruinæ quod ebibitur, etiam ſi omnibus de merita pœna aliquid ſubducit, iræque merum clementia temperat, inclinatum quidem ab aſperitate ad lenitatem ac remiſſionem iis qui metu erudiuntur, & ex longa afflictione concipiunt, & parturiunt conuerſionem, & pariunt ſpiritum perfectę ſalutis: aſſeruans tamen fęcem, nempe iræ extremitatem, vt totam effundat in eos qui non curantur ex benignitate & clementia, imo verò indurantur, vt duro corde Pharao & acerbus operum exactor, reſeruatus ad oſtendendam Dei in impios potentiam.

Ex Chryſoſtomo. De gradibus.

Gen. 3.

B Nam quoniam honoribus non vſi ſunt vt oportuit, Deus eos emendat contrariis, hoc ſemper faciés. Ita etiam Adamum, quoniam Paradiſi habitatione non vſus eſt ad id quod conferebat, eum eiectione correxit: & mulierem quæ honoris æqualitate euaſerat deterior, ſeruitute & ſubiectione reddidit melioré. Ita etiam Iudęos qui libertate & ſecuritate effecti erant peiores & reſilierant, corrigit contrariis,

Ex Theodoreto in Prophetas.

Sap. 11.

Pondere et menſura omnia regit Deus.

Pondere & menſura omnia regit & adminiſtrat Dominus. Nam cùm iis qui viuebant tempore Noë, vitæ terminum centum annis definiiſſet: poſtquam C vidit peccatum creſcere & inundare, non expectauit præſcriptum terminum, ſed eũ conſcidit & breuioré reddidit, & centeſimo anno omnibus induxit diluuium. Ita etiam Abrahamo inquilinum futurum eius ſemen prędixit, & docet cauſam. Nõdum enim inquit, completę ſunt iniquitates Amorrhæorum, huc vſque. Nondum, inquit, ea admiſerunt peccata quæ mereantur vt penitus intereant. Quamobré, non patiar vt nunc vobis omnino occidẽdos tradá, ſed iniquitatis expecto menſuram. Sub menſuram enim cadunt noſtra quæ in tempore fiunt peccata vſque ad aliquam quantitatem, & tunc infligit pœnas iuſtus iudex noſter Deus.

Gen. 15.

D *Ex Quæſt. Vtrum omnes qui præcipitantur, aut demerguntur, aut obruuntur: ex diuinis minis & iuſſu hoc patiuntur, an ex maligni operatione.*

Ex Sancto Baſilio, Quod Deus non eſt autor malorum.

Malũ propriè peccatum.

Mala pœnę cur inferantur.

Iob. 1.

Atque quod propriè quidem malum eſt, nempe peccatum, quod quidem maximè dignum eſt mali appellatione, ex libero noſtro arbitrio dictum eſt, cum in noſtra poteſtate ſit ſitum, vel à vitio abſtinere, vel eſſe malos. Ex cæteris autem alia quidem obüciuntur tanquam certamina, ad oſtendendam animi magnitudinem: ſicut Iobo, & priuatio liberorũ, & omnium diuitiarum in vno momento temporis E ablatio, & per vlcus inflicta plaga. Alia autem, tanquã medicina peccatorum, ſicut Dauidi domus probrum, luenti pœnas nefarię libidinis. Et rurſus animaduertimus aliquod aliud genus terribilium quæ à iuſto Dei iudicio inferuntur ad reddendos modeſtiores eos qui ſunt procliues ad peccatum. Vt Dathan & Abiron à terra ſunt abſorpti, cum barathra & hiatus eis ſe aperuiſſent. Hi enim punitionis modo non euaſerũt meliores (. Quomodo enim qui deſcenderũt ad inferos?) ſed exemplo ceteros effecerunt modeſtiores. Sic demerſus fuit Pharao cũ exercitu. Sic eiecti ſunt qui prius habitabãt Paleſtinam.

Ex Chryſoſtomo, Ad Stagirium.

Calamitates ſæpe proſunt et iis quibus accidunt, & aliis.

A Et cur, inquit, multi vſque ad mortem ab ineunte ętate inciderunt in multas calamitates? Vt imprimis quidem ipſi, Deinde vt etiam alij lucrum faciãt ex malis quæ ipſis accidunt. Si autem non fit in omnibus, nondũ eſt tempus iudicij. Quid ergo, inquit, quod priuſquã veniant ad diſcretorem bonorũ aut malorum, puniuntur, vt qui ſint magnarũ rerũ ſibi conſcij? Sic quidem non vna eſt cauſa, ſed multæ & diuerſæ. Nam & ex parentum intẽperẽtia, & ex eorũ qui ipſos aluerunt negligentia, & ex aëris inęqualitate & intemperie, & ex multis aliis eiuſmodi euentis, hoc fieri potuerit. Ad hæc accedit, quod multos eorũ Deus nouit malos futuros. Deinde his ſuppliciis veluti quibuſdam pedicis eos retinet.

Ex eodem in Epiſtolam ad Timotheum.

Peccatores cur hic puniuntur aliqui, ſed non omnes

B Si nullus malus puniretur, nemo exiſtimaret Deũ preeſſe rebus humanis. Si omnes punirentur, nemo expectaret futuram reſurrectionem, cùm hic omnes reciperet. Propterea punit & nõ punit. Propterea hic iuſti quidẽ affligũtur, quod inquilini, quòd hoſpites quòd ſũt in aliena terra & ꝓbationis cauſa hæc ſuſtinent, vt Iob. Peccatores autẽ ſi quãdo quid tale ſuſtinent, luunt pœnas peccatorum. Nã & ex bonis, ſunt qui mala habent opera, & hic ea recipiunt ne illic puniantur.

Ex Theologo. De amore in Pauperes.

Malis affligi, non nunquam eſt à Deo.

C An autem à Deo ſit, malis affligi aut ęgrotare, nõdum eſt manifeſtum donec perturbationem & ordinis egeſtatem tanquam fluentum aliquod à ſe affert materia. Et quis ſcit an ille quidẽ puniatur propter vitium, hic verò tanquam laudatus efferatur? Sed cõtra ille quidem extollitur propter ſcelus: hic autẽ probatur propter virtutẽ. Ille quidẽ altius ſublatus vt ruat grauius, dũ ei permittitur prius, omne ſuũ vitium tanquam aliquem morbum expellere & propalare vt puniatur iuſtius: hic autem afflictus præter opinionem, vt tanquam aurum in fornace probatum, ſi quid vitij habeat, id eluat. A ſorde enim mundus nullus eſt penitus.

Baſilij dogma ex Regulis Monaſticis.

Ægritudines non omnes à natura.

Heb. 12.

1. Cor. 11.

D Non omnes ęgritudines ſunt naturę, ad quas videmus nõnũquã eſſe vtilem Medicinę artem. Sępe enĩ peccatorũ flagella ſunt ęgritudines quæ inferuntur ad conuerſioné. Quem enim diligit Dominus caſtigat. Propterea inter vos ſunt multi infirmi & ęgroti, & dormiunt multi. Nam ſi nos ipſos iudicaremus non iudicaremur: iudicari autem à Domino caſtigamur, ne cum mundo condemnemur. Eos ergo, quieſcentes, & medicorum ſtudia mittentes, oportet ferre quæ inferuntur, congruenter ei qui dicit: Irã Domini ſuſtinebo, quoniam peccaui ei & oſtẽdere correctionem per fructus dignos pœnitentiæ, & meminiſſe Domini dicentis Ecce ſanus factus es, noli am-E plius peccare, ne quid deterius tibi contingat. Fiunt autem aliquando & ex maligni poſtulatione, tanquã magnum Antagoniſtam ad certamen ei immitente benigno & clementi Domino, & deprimente eius iactantiam per ſummam ſeruorum ſuorum toleran tiam. Aut iis qui labores ferre nequeunt, à Deo producuntur qui poſſunt ad mortem, vſque conſtanter ferre graues dolores, vt Lazarus, qui cum tot & tantis ſcateret vlceribus, nuſquam ſcribitur neque à diuite aliquid petiiſſe, neq; præſentia ęgre tuliſſe. Quã ob rẽ aſſecut⁹ eſt requiẽ in ſinu Abrahę, vt qui receperit mala in vita ſua. Inuenimus etiã aliã cauſã ęgritudinũ euenire Sãctis: vt Apoſtolo. Ne enĩ videretur exce-

eacedere terminum humanæ naturæ, & ne quis exiſtimaret eam habere aliquid ſupra humanam conſtitutionem vt Lycaones coronas & tauros ei offerentes, ad oſtendendam humanam naturam, frequenter conflictabatur cum ęgritudine. Quod ergo ex arte medendi eis lucrum eatitit, & non potius periculum, dum à recta ratione ſuſtollũtur ad curã corporis? Iis autem qui ex mala vitæ ratione ſibi contraxerunt ęgritudinem, tanquam typo & adumbratione aliqua vtendum eſt corporis curatione ad curam animæ. Nam omnino fugere artis medendi vtilitatem eſt contentioſum: & in manibus medicorum ſpem habere ſuæ ſanitatis, eſt beluinum. Sed quomodo vtimur quidem agricultura, fructus autem à Deo petimns: & gubernatori quidem clauum committimus, Deum autem oramus vt è mari ſeruemut: Ita etiam medicum introducentes cum ratio concedit, à ſpe io Denm noo deſiſtimus.

Medicus quomodo adhibendus in morbis.

Ex Maximo, In capitibus.

Sapiens quidem, diuinorum iudiciorum repotans eſſe medicinam, grato animo fert quæ per ea ipſi accidunt calamitates, conſiderans earum nullam aliam eſſe cauſam quàm ſua peccata: Inſipiens autem Dei ſapientiſſimam ignorans prouidentiam, peccans eſt caſtigatus, aut Deum aut homines cogitat eſſe cauſas ſuorũ malorum. Non poteſt enim fieri vt qui peccauit, futurum effugiat iudicium abſque voluntariis hic laboribus, aut inooluntariis quę inferuntur calamitatibus.

Peccata cauſa calamitatũ.

Ex Queſt. Quid ſit fortuna, & an liceat Chriſtiano confit.ri fortunam.

Ex Theologo, De amore in pauperes.

Hic quidem alij de fortuna & caſu dogma conſtitnerunt, iis planè temerè & fortuito fictis & cogitatis. Alij autem de quadam aſtrorum potentia rationis experte & indiſſolnbili, noſtra vt voluerint contexentium: imo verò ipſi conteaturæ ac ſeriei neceſſitatem afferentium: & de quatundam ſtellarum errantium & inerrantium congreſſibus, & de motum obtinente dominatum in vniuerſitatem. Alij autem quidquid vnuſquiſque viſione apprehenderit in miſerum genus humanum inuexerunt qnidquid eſt ipſius prouidentiæ ad quod non patet aditus, & quod aſſequi non poteſt contemplatio diſpertiti in diuerſas ac differenties opiniones & appellatiooes.

Dogma de fortuna & caſu temere eſt excogitatum.

Sed infatuatum eſt, inqnit, inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe Sapientes ſtulti facti ſnnt, & mutarunt gloriam Dei incorruptibilis, fabulis & vmbris, quæ vniuerſitatem peruadit prouidentiam, contumelia afficientes. Nos autem neque ipſi hęc prodigia afferimus, ſi nobis qui ſumus rationis participes, & rationem colimus, Verbum & ratio vlli curę eſt. Neque eos admittimus qui ſe aliquid eſſe putant, etiam ſi in abſurdis orationibus & dogmatibus linguam habeant volubilem, & nouitate delectent. *Rom. 1.*

MOSIS BAR-CEPHA SYRI, EPISCOPI IN BETH-RAMAN, ET BETH-CENO, AC CVRATORIS RERVM SACRARVM IN MOZAL (HOC EST SELVCIA PARTHORVM)

Scripti ante annos propè 700. Commentarij de Paradiſo, ad Ignatium Fratrem, Ioterprete Andrea Maſio.

PROOEMIVM.

Poſteaquam, ſancte frater Ignati, abſoluimus, non ſine ope diuina, Commentarium de ſex diebus conditi orbis, minimè perfectum quidem illum, neque omni ex parte abſolutum orationibus quinque, accedimus ad tractandum de Paradiſo, tua pietatis voluntate, perſuaſioneque inducti. in qua quidem tractatione ita quoque verſabimur, vt & accurata & clara ſit oratio: & ſingula capita inter ſe diſtincta, particulatimque diuiſa habeantur, quo facilius lectores omnia intelligant, neque per obliuionem aliquid de ſua memoria amittant, quatenus certè Deus verus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ornatus noſtros adiunaturus, nobiſque praiturus eſt, & directurus dictionem noſtram. Verba igitur quibus Moſes Propheta de Paradiſo dicere orſus eſt, hæc ſunt. Et plantauerat Dominus Deus Paradiſum in Eden ab initio: ibique poſuit Adamum quem finxerat. *Sed prius quàm beati Moſis verba explicemus, pertractanda nobis ſunt in hac prima Commentarij noſtri parte, vigintiſeptem argumentorum capita: in quorum primo agetur: Sit ne Paradiſus res corporata, an verò ſpiritalis. Secundo oſtendetur quis ſit corporatus Paradiſus: & quis ſpiritalis. Tertio probabitur conſentaneum eſſe, vt libri veteris Teſtamenti interpretentur non ſolum de rebus ipſis, verum etiam myſticè, & figuratè. Quarto declarabitur, num de re ipſa corporata, an verò myſtico modo Paradiſus primum ſit explicandus. Quinto dicetur, quo die inter illos ſex dies quibus condidit Deus hanc machinam corporatam atque aſpectabilem, ſit conditus Paradiſus corporeus. Sexto aperietur cauſſa, ob quam condidit Deus iſtum corporatum Paradiſum. Septimo peruestigabitur, ſitne Paradiſus in cælo, an in terris. Octauo expendetur, verum Paradiſus ſit in hoc terrarum tractu quem nos habemus, an in alio. Nono probabitur, eam terræ regionem in qua Paradiſus exſtat, altiorem eminentioremque eſſe hac noſtra. Decimo agetur de regno cælorum, in terrane ſit an in cælo. Vndecimo diſſeretur, quo differat regnum cælorum à Paradiſo. Duodecimo tractabitur vtrum Paradiſus exſtat intra orbem terrarum habitabilem, an extra eum. Decimotertio, in qua tandem regione ſit Paradiſus. Decimoquarto diſceptabitur, quomodo homines tranſmiſerint mare Oceanum, veneritque ex ea regione in qua Paradiſus eſt, ad hanc quam nos incolimus. Et vtrum Adam habitarit apud Hieroſolyma, an verò minimè. Decimoquinto diſputabitur, quanta pateat Paradiſi amplitudo. Decimoſexto quid ſit Eden, & cur Paradiſus ſit Paradiſi vocabulo appellatus. Decimoſeptimo inueſtigabitur num arbores & fructus Paradiſi ſimiles fuerint iis qui in hoc noſtro ſolo proueniũt, an verò ab his diuerſi. Decimooctauo oſtendetur quis ſit modo Paradiſi vſus: vel quis etiã poſt reſurrectionẽ mortuorũ futurus. Decimonono declarabitur quæ fuerit arbor ſcientia boni & mali, quã Adamo Deus interdixerat: & quã obrẽ appellata ſit, ſcientia boni & mali arbor. Viceſimo diſputabitur quæ fuerit Arbor vitæ, & cur ſit Vitæ dicta. Viceſimo primo agetur de illo fluuio qui Paradiſum irrigabat, & de quatuor fluminibus in quæ ille ſcindebatur.*

Viceſimo ſecundo dicetur quid futurum fuiſſet, Adamo, ſi obſeruaſſet mandatum.

Hexæmeron Moſis Bar-Cepha. *Gen. 2.*

Viceſimo tertio explicabitur, quàm diu manſiſſent in Paradiſo Adamus & Eua, prius quam illinc in regnum cæleſte emigraturi fuiſſent, ſi obediuiſſent mandato. Viceſimo quarto probabitur numero augendos fuiſſe in Paradiſo homines, ſi Adam & Eua obtemperaſſent legi, neque eos duos ſolos fuiſſe inibi manſuros.

Viceſimo quinto diſceptabitur, an per venerem commixtis corporibus prolem procreaturi fuiſſent tum Adam Euaque tum iſtorum poſteri: an verò ſine amplexibus. Viceſimoſexto declarabitur quomodo voluptatem cepiſſent in Paradiſo Adam & Eua, ac reliqui ex ipſis naſcituri.

Viceſimo ſeptimo agetur de ſerpente qui Euam adortus decepit. Viceſimooctauo denique interpretabuntur ea verba, quæ beatus Moſes ſcripta reliquit de Paradiſo, & de iis quæ in Paradiſo acta ſunt, nō quidē myſticè, ſed ita vt res ipſæ explicētur.

MOSIS BAR-CEPHA SYRI, EPISCOPI IN BETH-RAMAN, &c. COMMENTARII DE PARADISO PARTIS PRIMÆ.

CAPVT I.

Vtrum ſit Paradiſus res corporata, an verò ad intelligentiam mentis pertinens.

DE Paradiſo, de quo Beatus Moſes ſcripſit his verbis, *Plantauerat Dominus Deus Paradiſum in Eden ab initio*, ſcire laborant homines, rerum cognitionis cupidi, ſit ne corporata res, an verò incorporea, atque ſpiritalis duntaxat, & ſola intelligentia ſpectabilis. Et alij quidem ita ea corporibus conſtare aiunt, vt nihil habeat quod ad mentem ſpectet, alij verò ita ad ſolam mentem pertinere putant, vt omnino incorporea res ſit. Sunt etiam qui duos eſſe dicant Paradiſos, alterum corporatum, incorporeum alterum. Sed nos aduerſum illos qui planè corporatum faciunt paradiſum, tribus vtendum rationibus putamus, quarum prima eſt: Si omnino corporeus eſt paradiſus, corpus ſolum Adæ in ipſo oblectabatur, anima verò non item. Nam corporata res nō poteſt animum, qui ſpiritus eſt, afficere voluptate, quo fiet vt fraudis reus viacti Deus poſſit, quippe qui quaſi oblectandi Adæ gratia paradiſum condiderit, & tamē non totum Adamum, ſed alteram duntaxat eius partem, quæ corpore conſtabat, voluptate imbuerit, alteram verò animum voluptatis expertem reliquerit. Secunda ratio hæc eſt, Si planè corporatus eſt paradiſus, conſequens eſt vt ſacra veteris Teſtamenti ſcripta vacua ſint myſticis ſenſis, id quod falſum eſſe capite tertio, volente Deo, commonſtrabimus. Tertia ratio eſt: Si paradiſus nihil eſt niſi res corporea, conficitur eos ſacrarum rerum Doctores mentitos eſſe, qui corporeę ipſum etiam naturę eſſe prodiderunt. Conficitur igitur ex iis quæ iam dicta ſunt, paradiſum haud ita corporatum eſſe, vt incorporei nihil habeat. Rurſus eos qui ad mentis intelligentiam dūtaxat pertinere aiunt paradiſum, atque omnino incorporeum eſſe, ſex iſtis oppugnamus argumentis. Primo, prorſus nullo adfeciſſet voluptatis ſenſu Adæ corpus, ſed ſolum animam, atque hac ratione nuper quoque vſi ſumus. Deinde falſa eſſent quæ de paradiſo extant Moſis dicta, rem corporatam notantia: cuius modi ſunt, quod plātauerat Dominus Deus paradiſum in Eden ab initio: quod poſuit illic Adamum quem finxerat: quod procreauit è terra omnem arborem viſu expetibilem, atque in cibum idoneā, & arborem ſcientiæ boni & mali: quod ſumpſerint Adam & Eua folia ficulnea, fecerintque ſibi ſubligacula: quod ſeſe occultarint inter paradiſi arbores: & quæ ſunt alia huius generis à Moſe prodita de paradiſo. Tertio, niſi habuiſſet Paradiſus res etiam corporatas in ſe, qui potuiſſent ex ipſo effluere aquæ ad irrigandas terras, & ad vſus humanos accommodæ? Quarto, ex iis quæ Moſes Spiritu Sancto adflatus ſcripta reliquit, certum eſt Adamum corpus habuiſſe ex luto compactum, idque collocatum fuiſſe à Deo in paradiſo: erat ergo & locus ille, in quo id corpus inſiſtebat, corporeus.

A Quinto, neceſſum eſt corporatum eſſe paradiſum, quod Enoch & Elias in eo manent, vt affirmat Dominus Ephraim in eo opere, quo librum Geneſeos, hoc eſt de rerum ortu interpretatur: & in iis etiam ſermonibus quos de paradiſo conſcripſit. Illi enim viri, cùm corporati ſint: vt qui vitæ huius vinculis adhuc ſunt colligati: conſentaneum eſt vt in corporalibus quoque locis maneant. Sextò denique, extat Doctorum virorum autoritas, fide digniſſimorum, qua corporatum eſſe paradiſum adfirmatur: rectè igitur colligimus falſum eſſe illud, paradiſum ſub ſolam mentis intelligentiam cadere, atque planè ex earum rerum eſſe numero quæ incorporeæ ſunt. Denique iis qui

Ephraim Syrus.

B duos cenſent eſſe paradiſos, alterum corporatum, incorporeum alterum, obiicimus Moſen, qui non in duobus paradiſis, ſed in vno collocatum Adamum, neque rurſus è duobus, ſed ex vno eiectum à Deo ſcripſit. Ad hoc, Dominus noſter Chriſtus non duos paradiſos, ſed vnicum promittebat latroni: inquiēs, Hodie mecum eris in paradiſo. Neque ſanè conſentaneum eſt, vt eiuſcemodi dictis, ſcriptiſque oraculis fidem abrogemus: iis verò quæ neque dicta, neque ſcripta extant in ſacris libris, adhibeamus. Non igitur duo, ſed vnicus eſt paradiſus. Atque hæc hactenus à nobis ſunto contra tres illas hominum de paradiſo diuerſas opiniones: noſtra verò ſententia, eſt vnum eſſe paradiſum, non duos, eumque vnū paradiſum duplicis eſſe conditionis, corporeæ, & incorporeæ, ſiue & eius quæ ſenſu, & eius quæ ratio

Luc. 23.

C ne intelligentiaque mentis percipitur, quæ quidem noſtra ſententia his argumentis poteſt demonſtrari. Adam ex anima & corpore compoſitus erat, ergo & paradiſum, qui pro illo oblectando conditus fuerat, duplicis item conditionis eſſe oportebat, vt quà eſſet corporeus, corpus: quà verò incorporeus, animum Adæ recrearet.

Deinde beatus Ephræm duplici interpretatione expoſuit librum Moſis prophetæ, quarum altera myſtica eſt, atque arcana eruit ſenſa: altera res ipſas pertractat a Moſe deſcriptas. Sed & diuus Cyrillus legales etiam cæremonias, & ſi re ipſa celebrabantur, myſticum tamen quid atque arcanum continuiſſe teſtatus eſt. Præterea venerandi ſacrarum rerum doctores partim de corporeo, alij de incorporeo paradiſo ſunt locuti, nec ſanè abs re alterutri, quum ille vtriuſque fuerit conditionis. Myſticè enī de Paradiſo agit Gregorius Theologus in ea oratione quā de Chriſti natalibus cōpoſuit, vbi Adamū

ait

ait colonum fuiſſe in Paradiſo plantarum immortaliũ, nempe ipſarum diuinarum notionum & ſimpliciorũ & perſectiorũ: item arborem fuiſſe meditationem animi, quãtum ipſe certè mediterur. Myſticè item Gregorius Nyſſenus in commentario de homine, cap. xx. & xxj. Similiter Philoxenus Mabugenſis in ſermone de meditatione quæ circa arborem vitę verſatur: ait enim, arcana ſenſa mẽtiſque meditationes de Paradiſo haberi. Denique Dominus Iacobus Otrobaita eo ſermone quem de Theologia edidit, ait Moſen figuratè locutum eſſe de Paradiſo. Rurſus de corporeo Paradiſo ſcripſit Dominus Ioannes in ea oratione cui titulum fecit, Cur arbor illa appellata ſit arbor ſcientię boni & mali, & quid ſibi velit illud Chriſti, Hodie mecum eris in Paradiſo. multis

Luc. 23. enim illud adſtruit argumẽtis corporeũ extitiſſe Paradiſũ: inter alia inquiẽs, Adami oculis aſpectũ, auribus auditũ, animo deniq; obuerſatũ eſſe Paradiſũ, & huiuſmodi alia. Similiter Dominus Seuerus oratione xxij. de Epithtonio, cõficit corporeũ fuiſſe Paradiſũ, dũ etiã ipſe affirmat Adamũ oculis illũ intuitũ eſſe, auribuſque audiuiſſe. Nam audiuit, inquit, illa

Orat. 2. Dei ad ſe verba: De omni arbore quæ in Paradiſo extat, veſceris, præter arborẽ cognitionis boni & mali: & intueri igitur hanc potuit, veſci verò prohibebatur. Gregorius rurſus Theologus in oratione de

Nazianzenus. patientia, adhũc modũ de Paradiſo corporeo loquitur: Lignũ aduerſus lignum: Crucis, aduerſus lignũ ſcientiæ boni & mali. Eſt igitur conſentaneum vt vtrũque aut corporatũ lignum fuerit, aut vtrũque corporis expers, atque ſub intelligentiã ſolam cadens: quum pari modo ligni vocabulo ambo ab illo ſubiiciantur. Sed obiiciat fortaſſe aliquis hunc ipſum Gregorium, qui in oratione de Chriſti natali eam arborẽ cognitionis boni & mali myſticè interpretatur meditationemque eſſe dicit, atqui ille duplicis conditionis Paradiſum eſſe non ignorauit, & proinde arborem illam interdum pro reipſa, interdum myſtico ſenſu interpretatus eſt, quod præſertim in eo ſermone quo natales Chriſti celebrabat, ſibi parabat faciendum. Nã cùm eum ſibi illic ſcopum propoſuiſſet, vt populum doceret, non corporum ſed animorum rationem in ſacris concionibus atque põpis habendam eſſe, nec valuas ſertis cingendas, plateaſque exornandas, & quæ præterea illic cõmemorat, cęteraque myſticè eſſet interpretatus, ipſa orationis ſerie inductus eſt, vt Arborem quoque illam figuratè contemplandã exponeret. Ita & Dominus Ephræm in ſuo commentario, quo librum Geneſeos de rebus ipſis interpretatur, Paradiſum etiam reipſa

Ephræm. *Cyrillus.* extitiſſe adfirmat. Quin & diuus Cyrillus in eo commentario quod in Iſaiam Prophetam condidit, cenſet Adamum, poſtquam Paradiſo eſſet egreſſus, in Iudæa primum habitaſſe. Sed dices de myſtico exitu Adæ Cyrillum illic loqui: atqui quæ ſubiicit, hoc non permittunt, ait enim, poſtquam varia peruaſiſſet loca, tandem Hieroſolymis obiiſſe mortem. re igitur ipſa huc illuc vagatus fuerat, ac proinde re quoque ipſa Paradiſum egreſſus. Inſuper Ioannes

Chryſoſtomum, opi- nor, putat Monachus in ſermone ſuo de occaſu mundi huius, & de venturo mundo nouo, multis oſtendit ea quæ de paradiſo ſcripta ſunt, conſentaneum eſſe, vt de rebus ipſis intelligantur, vtriuſque inter alia his verbis: Quænam fuere Adami opes in paradiſo? an nõ arbores fructiferæ, feraces foliorum, quibus ſe primi parentes comerent, & flumen aquis profluentibus illorum ſitim reſtinguens? quarum aliæ ſuper hancce terram, aliæ ſubter diffundebantur, teſte Moſe. Nam ſi quis eſt qui putet arbores in Paradiſo non fuiſſe corporatas, eius animo intelligentiæque diuinum eloquium, lumen ſuppeditare debebat, quod

Gen. 3. per Moſen de Paradiſo diſertè adfirmat, Euam generis humani matrem ſumpſiſſe fructus, eoſque ediſſe: qui potuit enim illa decerpere id quod ſub tactum non cadebat? aut de illo capere quod incorporeum erat? quum id quod corporaturæ expers eſt, diuidi non poſſit, eò quod ſit incorporeæ naturæ? Hæc Ioannes ille, & alia compluria eo loci ſcripta reliquit, quibus edocet corporeum fuiſſe paradiſum: quod ipſum ſatis clarè etiam Moſis verba teſtantur,

Gene. 13. dum in Geneſi ſic ſcribit: Et ſuſtulit Lot oculos ſuos & vidit omnem terram Iordanis, quod vniuerſa eſſet irrigua, priuſquam ſubuertiſſet Deus Sodomam & Gomorram, quaſi Paradiſus Dei. Non enim eum paradiſum qui in ſola mente verſetur, hoc eſt, incorporeũ, contuliſſe cum regione Iordanis, ſed eum qui re ipſa exiſteret, corporatuſque eſſet, exiſtimandus eſt. Tũ alius quoque Propheta de paradiſo vaticinatus eſt adhunc modũ: Ante illum paradiſus Dei, poſt illũ verò veluti campus deuaſtatus. Igitur ex iis omnibus quę adhuc diximus, conſtat vnicum quidem eſſe paradiſum, ſed eum duplicis conditionis, corporeæ inquam, & incorporeæ hoc eſt, & ad ſenſus ipſos, & ad mentis intelligentiam pertinere, falſumque perinde, eſſe, quod aut ſub ſolum ſenſum cadat, aut ſub ſolam intelligentiam, aut denique quod omnino duo extent paradiſi.

Quis corporatus & quis ſpiritalis Paradiſus ſit. Iam vero poſteaquam demonſtrauimus vnicum eſſe paradiſum, non duos: ſed eum duplicis eſſe conditionis, corporeæ & incorporeæ: cõſequens eſt vt doceamus, quis corporeus, & quis incorporeus ſit paradiſus. Corporeum igitur paradiſum eſſe ſtatui-

Cap. 11. Paradiſus corporeus. mus, arbores omnis generis plurimas, varietate pulchritudineque admirandas, atque foliorum & fructuum, quæ ſui cupiditatem excitent maximã, feraces, æquabilique atque amœniſſimo poſitas loco: flumen præterea ingens, & amplum, quo illæ rigantur, locum denique ipſum ſpacioſum, gratum, atque

Paradiſus ſpiritualis accommodum ad vſum habitationemque hominũ. Rurſus paradiſum qui ad mentis intelligentiam ſpectat, quemque incorporeum nominamus, vitam eſſe definimus, quæ planè ſecundum mentem, per tẽperantiam, ſanctitatemque excellenter agitatur, plenam meditationis rerum tum diuinarum tum conditarum, à qua procul abſint curæ, mœrores, gemitus: cõcomitentur verò gaudium, lætitia, exultatio. Nam qui in hoc paradiſu verſantur, vitam planè bea-

Conſentaneum eſſe vt veteris teſtamenti ſcripta non ſolum de ipſis rebus quæ verbis ſignificãtur ſed etiam arcanis ſẽſis interpretentur. tam atque Angelicã viuunt, radiiſque diuinæ notionis illuſtrãtur, vt Angeli. Duplex igitur ille paradiſus quatenus quidẽ corporeus erat, Adami Euæque corpus oblectabat: quatenus verò incorporeus atque ad mentem ſpectans, ipſorum recreabat animos. Quippe vt cibus corporat⁹ alit corpus, ita cogitatio tũ de Deo ipſo, tũ de iis rebus quas De⁹ cõdidit, paſcit animũ ratione præditũ. Perinde enim ſcientia & cognitio animi, atque panis, corporis, eſt alimẽtum. Sunt inter hęreticos qui contendunt minimè cõuenire, veteris teſtamẽti ſcripta myſticè, atque aliter quã de ipſis rebus interpretentur, grauiterque accuſant eos qui contra faciunt, atqui ſi ita ſtatuas, multa vt cõſequantur abſurda neceſſum eſt. Primò enim

Cap. 111. vetus teſtamẽtũ nihil niſi meras nudaſque cõtinebit

hiſtorias, carebitque prorſus myſticis ſancti Spiritus ſenſis: deinde obfirmabitur Manetis & Marcionis ſententia, qui dicebant vetus teſtamentum nequaquam ab auctore Dei Chriſti Patre eſſe. Præterea niſi in illo recondita fuerint arcana ſenſa, vnde potuere priſci patres, Prophetæ, aliique ſancti viri intelligere Chriſtum olim venturũ, ex eaque re tanto affici gaudio? Denique ſi ita cum illis hęreticis ſentimus, profectò in Iudaiſmum incidimus: quippe Iudęi, vt qui Spiritus ſancti expertes ſunt, alia quã corporalia craſſaque ſenſa nulla amplectuntur. Verũ enimuero arcanis etiam modis atque myſticis explicandos eſſe ſacros libros, ex iis conficitur quæ modò ſubiicimus. Si enim quod capiendi Iudæi, inque exiliũ ducendi, quodque rurſus liberandi reducendique in patriam eſſent, quæ reipſa contingentes figuræ fuerunt: iuſſi ſunt diuini vates figuris atque typis quibuſdã prædicere, quo videlicet Dei prouidẽ-
Ezech. 4. & 5. tia iam tũ agnoſcetur ſicut apud Ezechielem de ſumendo latere, de diuidendis barbæ & capitis pilis,
Iſa. 20. & cubando in lateribus, videre eſt item apud Iſaiam
Ierem. 2. de amictu ſacci, deque nudando corpore: præterea apud Ieremiam de iugo & vinculis: denique apud Hoſeam de ducenda vxore adultera, & meretrice: atque ita de aliis plurimis quæ nunc non eſt operæ precium percenſere: quanto magis conſentaneum putabimus, in lege atque prophetis miſticè figuratéque illa admiranda, atque præcellentiſſima, neque
C vnquã ſatis laudãda opera, quæ verbũ Dei Chriſtus dũ in carne verſabatur, patrauit, quæq; nobis in mũdo illo ſempiterno, cuius ſpe certiſſima fruimur, cuẽ tura promiſit, eſſe prænuntiata? Ad hoc, tabernaculũ illud exigno duraturum tempore, quo ornatu corporeo eſſet extruendũ à Moſe, non antè in ipſo mõte myſticis modis ipſi oſtenderat Deus? Sanè eò ſpectant verba illa quę poſtquã ille deſcendiſſet de mõte, ad ipſum hic faciebat, inquiens: Videto ac facito
Exod. 25 omnia ad id exemplar quod tibi in monte oſtendi.
Iudic. 6. Quid Gedeonis vellus? Quid Eliſæi hydria? an non
4. Reg. 2. præter ipſas res quæ agebãtur, alia etiã ſecluſa in ip-
Matth. 5. ſis erãt ſenſa? Quid truncũ, palea, ventilabrũ, quę cõmemorat Ioannes Baptiſta? nũ pro ipſis rebus ſunt accipienda, ac non potius arcanum quid, per ea ſigni
Ioan. 8. ficare ille volebat? quin ipſe etiã Domin⁹ noſter ait, Abrahamũ optauiſſe vt videret diẽ ipſius, ac vidiſſe, gauiſumq; eſſe, quẽ tamen aliter proſpicere nõ potuit ille, quã per typũ, ac myſteria: quale illud fuit, quod filiũ ſuũ immolare iubebatur. Ea eñ victima,
Gene. 22. Chriſti diẽ figuratè oſtendebat. Præterea Moſis ſerpentẽ æneũ, quem in deſerto ſuſpendit ob oculos populi, idem Chriſtus interpretatur myſticè de ſua
Ioan. 3. cruce, dũ ait: Quemadmodũ in altum ſuſtulit Moſes ſerpentẽ in ſolitudine, ita exaltabitur filius homi
Ioan. 4. nis. Rurſum aquę illę, de quibus cũ Samaritana muliere colloquens ait: Aquæ quas ego do ei, fient in ipſo fontes ſcaturientes in vitã æternam: nequaquã
Galat. 4. profectò corporatæ aquæ, ſed myſticæ fuerunt. Denique Paulus quoque Apoſtolus arcano ſenſu inter
1. Cor. 10 pretatur duas Abrahæ vxores, Saram & Agarẽ, duorũ inquiens teſtamentorũ illas eſſe figuras. Similiter petram illã quæ comitabatur Iſraelitas, profundebatque aquas in potum illis: figuratè explicat, quando ait, eam petrã fuiſſe Chriſtũ. Ex his igitur omnib⁹ colligere eſt, veteris Teſtamenti libros non modò de rebus ipſis, verùm etiam myſticè ac figuratè atque reconditioribus modis interpretati debere.

Igitur quum duplicis ſit conditionis Paradiſus,
A conſentaneum etiam eſt vt duplici modo interpretetur, myſticè & corporatè, hoc eſt, vt tum res ipſæ pertractentur, tũ ex rebus notiones aliæ, quaſi per figuram intelligantur. cæterum illa interpretatio cũ fundamento & parietibus rectè conferatur. Quum igitur tunc demum muri immobiles conſiſtant vbi fundamenta ſunt firma, ac proinde hæc prius iacta eſſe quã illi extruantur, oporteat, tametſi parietes, eaque quæ paratur ædium forma, prius in animo atque cogitatione à nobis verſentur, quàm fundamẽta: congruũ quoque eſt, vt de rebus ipſis interpretatio prior conſtituatur, quo hac deinde, ceu fundamento, myſtica illa ſuſtentetur nitaturque.

Vtra expoſitione myſticane, an verò de ipſis rebus ſit primũ interpretãdus Paradiſus. Cap. IIII.

B Cęterum Moſes ſcribit, ſex diebus creauiſſe Deum hanc machinam aſpectabilẽ. Primo enim condidiſſe cælum, terram, lucem. Secundo æthera ſiue firmamentum. Tertio, arbores, herbas, ſemina. Quarto ſolẽ, lunã, ſtellaſque cęteras. Quinto aues aëra peragrantes, & piſces per mare natantes, ac humi quoque repentes animantes. Sexto feras, manſuetaſque beſtias, nec non Adamum, & Euã. At Paradiſum eſſe quidem à Deo conſitũ cõmemorat, ſed non quoto die. Nos tamẽ tertio & conditum, & conſitum eſſe, ex iis verbis quæ de ipſo apud Moſen habentur, intelligimus: ait enim, dixiſſe Deum die tertio, Producat terra herbas germinantes, ſeminiſque feraces
C in ſuo genere. Nec non arbores fructiferas ſui quaſque generis, &c. Paradiſus itaque ante Adamum cõditus eſt & veluti ſpõſo thalamus à Deo præparatus atque inſtructus. Nam quòd Moſes Paradiſi conditi mentionẽ poſt creatum Adamum facit, ideo fit, quod ad nondum ſatis explicatã de Paradiſo conſito narrationem ſibi reuertendum, eãque abſoluendam putauit, non autem quaſi ille poſt conditum Adamum factus ſit.

Quoto die inter illos ſex dies, quibus cõdidit Deus hanc aſpectabilem machinã, ſit conditus atque conſitus Paradiſus Caput. V.

Neque verò dubiũ eſt quin & cohoneſtandi, & voluptate adficiendi Adami gratia Deus Paradiſũ condiderit, vt qui illum ſibi maiore cura ſtudioque proſequendũ duxit, quàm vllam rerũ cęterarum, quę ſu
D per terrã eſſent. Igitur quemadmodũ impẽſiore ipſum honore quàm alias res à ſe creatas adfecerat, eo ſuis ipſe manibus, atque ad ſuam imaginẽ illũ condidiſſe, ſic Paradiſo quoque veluti domicilio prę cęteris honorare voluit. Itaque locũ ei deſtinauit & conſeuit ornatiſſimum, magnificentiſſimũ voluptuoſiſſimũ, & ob ſummam elegantiam pulchritudinemq; maximè expetibilẽ, in quo ille verſaretur habitaretque, neque permiſit vt cęterorum more animantiũ, quæ ratione vacant, terram depaſceret.

Quam ob cauſſam condiderit Deus Paradiſũ corporeũ. Cap. VI.

Sũt qui in cœlo Paradiſũ eſſe putent, eo quod diu⁹ Paul⁹ Apoſtolus de ſe ipſe dicat, raptũ ſe fuiſſe in tertiũ cælũ, & in Paradiſum: neque enim hoc adiectũ
E tũ fuiſſe, niſi in cœlo eſſet Paradiſus. Verũ nos ad ea reſpondemus, duo fuiſſe viſa illa in quæ Paulus erat non vnicum, quũ ipſus dicat. Veniam ad viſa, atque ad patefactiones Domini, nõ autem ad viſum & ad patefactionem. Neque verò deſunt etiã nobis ſcripturæ loci quibus conuincamus diuerſas fuiſſe duas illas patefactiones, & priore quidem in cęlũ, altera verò in Paradiſũ fuiſſe ſublatũ Paulũ. Nos igitur ſuper terram eſſe Paradiſum ſtatuimus, idque his argumentis. Conſeruat, inquit, Dominus Deus Paradiſum in Eden ab initio, ſiue pridem: Eden verò locum vocaſſe videtur, non qui ſupra cælum eſſet ſed in terris. Præterea idem Moſes affirmat quatuor flumina

De Paradiſo, ſuper terram, an in cœlo extſtat. Cap. VII.
2. Cor. 12

minat Paradiſo profluxiſſe, Tigridem, Euphratem, Gihoneum, & Phiſonem: quæ ſi è cœlo delapſa eſſent, excauaſſent vtique atque vaſto hiatu ipſam terrā aperuiſſent, quippe quæ ſuſtinere nequiuiſſet molem tantam, quanta aquæ ex loco tam ſublimi præcipites, & quidem dies noctéſque continuato curſu, abſque vlla intermiſſione ipſam preſſiſſent: quare terra promanaſſe illa flumina neceſſe eſt, & proinde paradiſum quoque terreſtrem fuiſſe. Ad hæc Dominus noſter ait ad latronem: Profectò dico tibi, hodie eris mecum in Paradiſo. *Luc. 23.* Non autem dixit in cœlo, quia neque ipſa Domini anima, ſimul atque à corpore diſſociata eſt, cœlum conſcendit, ſed die tertio rurſum corpus ſubiit: neque latro quoque eo die in cœlum potuit euadere, cùm dicat Chriſtus neminem conſcendiſſe in cœlum, præter eum qui deſcendiſſet de cœlo, Filium hominis, qui eſſet in cœlo. *Ioan. 3.* Fuit igitur paradiſus non in cœlo ſed in terris. Inſuper corporatæ arbores, quales reuera in paradiſo extabant ea ligno concretæ, è terra ſatæ pullulant, non autem ſupra cœlum naſcuntur, denique Patrum auctoritate, cui fides negari nō poteſt, ſatis comprobatur terreſtrem fuiſſe Paradiſum. Nam dominus Ioannes in ea oratione qua diſſerit cur arbor illa ſit vocata ſcientiæ boni & mali, ſcribit in hanc ſententiam: *Ioannes.* Si regnum cœli promiſit nobis dominus noſter, latronem verò in paradiſum modò ſubuexit, ſanè conficitur non ſatis te ciſſe ipſum latroni. Item dominus Seuerus in oratione XII. de Epithronio ſic ſcribit: *Seuerus.* Ea quæ nobis promiſſa ſunt, ipſum ſunt cœli regnum: non autem quæ in Paradiſo percipiatur voluptas. aliud igitur Paradiſum, aliud regnum cœleſte eſſe, palam faciūt hi Patres. *Ephrem.* Poſtremo Ephræm in eo libro, quo Paradiſi conditionem exſequitur, diſertè aſſerit terreſtrem eſſe. Igitur perſpicuum eſt in terris eſſe Paradiſum, non in cœlo.

Vtrū Paradiſus in hoc terrarum tractu quem nos incolimus, extiterit, an in alio quopiam. Cap. VIII.

Iam verò poſteaquam oſtendimus in terris fuiſſe Paradiſum, indagandum nobis ſupereſt, an in his terrarum regionibus quas nos mortales habemus, an in aliis quibuſdam extiterit. Cæterum ſtatuimus terram vnā omnino eſſe, atque vnius vniuerſam eiuſdémque naturæ, eámque terram in qua Paradiſus exiſtebat, diuerſam quidem eſſe ab hac noſtra, verùm non natura, ipſáque ſui materia, ſed raritate & denſitudine. Diuidamus igitur terram in duas maximas partes, quarum altera Paradiſi terra, altera extra Paradiſum vocetur: illa ſubtilis, ſincera, pura: hæc quæ à nobis colitur, craſſa, materiata, impura, confuſa ſit. Iam vero concipito animo tuo haſce quatuor res, Cœlum ſuperius illud ſpiritibus angeliſque frequentatum, deinde quod illo inferius eſt, Firmamentúmque à nobis vocari ſolet: poſtea eam terram quæ Paradiſi eſt, demum eam terram quæ eſt extra Paradiſum: deinde ita exiſtimato, quemadmodum id quod Firmamentum vocari diximus, præcellentia quadam ſubtilitatis cœlo illi ſublimiori, ſpiritibúſque dicato cedit, ac rurſum eadem Paradiſum ſuperat & craſſiorem & magis materiatum: ita & Paradiſum dignitate puritatéque inferiorem quidem eſſe firmamento, ſed terra quæ extra ipſum eſt, præſtantiorem. Fit itaque vt cœlum illud beatorum Spirituum domicilium præcellentius ſit firmamento: firmamentum Paradiſo: Paradiſus ea terra quam nos habitamus. Eſt igitur alia Paradiſi terra, alia hæc noſtra: ſed ita vt non natura, verum

materiæ ſubtilitate, excellentiáque differant. Sed A poteſt id etiam hoc argumento à rerum natura petito demonſtrari. Conditus enim Adamus non in hoc craſſe denſáque pleno materie loco, qui extra Paradiſum eſt, collocatus à Deo eſt: nondum enim deliquerat atque peccarat. Neque rurſus poſitus eſt in illis præcellentibus locis, cœlo vel firmamento: nihil enim adhuc boni patrarat. *Adam vbi primum poſitus.* Sed quod conſentaneum erat, collocauit ipſum Deus in eo loco qui inter vtroſque illos medio ſe habebat modo, hoc eſt, in paradiſo: hic enim vt non tam purus putúſque eſt quàm firmamentum ita rurſus nō tam craſſa coactáque materie conſtat atque hæc noſtra, quæ extra paradiſum eſt, terra. Et vero eo conſilio vi- B detur eiuſmodi medio loco ab opifice Deo ille poſitus eſſe, vt ſi morigerus obſeruaret iuſſa, ſubueheretur in firmamētum, locum præcellentiorem, puriorémque paradiſo. Sin autem mandatis non parêret, ſed delinqueret, atque ab ea quam ſibi ſuus effector imperauiſſet, lege deflecteret, cōiiceretur in hāc execrabilem, craſſam, ac denſam terram, quam nos extra paradiſum nunc habitamus. Quin paradiſum fuiſſe medio loco teſtatur etiam Philoxenus Mabugæ Epiſcopus in eo ſermone quē de contemplatione arboris vitæ conſcripſit his verbis: *Philoxenus.* Sic conſitus à Deo paradiſus eſt, vt medium occupet locum: quidquid enim ſuperius eſt, aut cœ- C lum eſt, aut cœlo conſentaneum, rurſum quidquid inferius, vel terra eſt, vel ad terram pertinet. quippe qualis erat conditio compoſitióque hominis, talem oportebat eſſe & locum in quo erat ille ponendus: illa verò eius erat modi, vt in hominis eſſet poſita arbitrio & boni & mali electio: iam verò qui ſic ſe habet, is inter vtrunque medius eſt, nec ex bono totus, nec rurſum totus ex malo conflatus, ſed pro ſuopte arbitrio ad vtrumuis iuxta ſe habens. atque ea quidem erat Adæ conditio, eademque cognitio arboris boni & mali: quare & eiuſmodi erat quoque paradiſi ratio, in medio ſcilicet collocati, vt ſupra ipſum eſſent corporaturæ materiæque expertes D ſpiritus, qui ſola ratione intelliguntur, & quidquid extra omnem compoſitionem eſt: infra verò illum beſtiæ & pecudes, cæteráque ratione carentia: ipſe verò paradiſus inter hæc & illa medius maneret, atque hac ratione cum hominis conſtitutione congrueret, qui & ipſe ex anima ſimul & corpore cōſtabat. hactenus ille. Animaduertis igitur Doctorem iſtum perſpicua ratione oſtendiſſe paradiſum in medio eſſe poſitum, neque tam ſubtili tenuitate *Paradiſus vbi ſitus.* donatum, quàm ea quæ ſupra ipſum exiſtunt, neque rurſus ea craſſitudine materiæ, qua illa compoſita ſunt quæ infra ipſum habentur. Non ergo in hac quam nos habitamus terra paradiſus extitit, ſed in E alia, non quidem ipſa ſua natura differente, ſed tenuitate, genuináq; puritate. At enim obiiciat nobis hic aliquis, fieri non poſſe, cùm terra omnis vnius eiuſdémque naturæ ſit atque eſſentiæ, vt altera eius pars ſubtilis, pura, ſincera, altera verò craſſa, impura, miſta, confuſáque eſſe queat. *obiectio.* Sed nos reſpondemus, fieri omnino id poſſe: *Reſponſio.* quippe in aquis quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ omnes, alias tamen limpidas, alias turbidas, quaſdam dulces, potúque ſuaues, alias amaras, atque in potum ineptas: item in aëre alium craſſum denſúmque, alium liquidum, naturalíque temperatum puritate: rurſus alium ſalubri atque amœna temperie, alium noxia intemperie, ingrató-

que odore experimur: denique ipſa etiam corporis noſtri membra omnia quidem, vnius atque eiuſdem naturæ eſſe nemo negauerit · & tamen oculus lucidus eſt atque liquidus, manus verò craſſa & materiata compage conſtat. itaque & in terræ partibus idem vſuuenit, vt ſcilicet altera eſſet pura puta, & omnis excrementi vacua, ac tenuis ſubtiliſque, qualis erat illa Paradiſi: altera verò craſſa, mixta, excrementoſa, cuiuſmodi eſt hæc quæ extra Paradiſum à nobis habetur. Nam & in oleo hoc ipſum deprehendis & in vino: etſi enim vnis etiam hæc conſtent eſſentiis, tamen partium aliæ liquidiores defecatioréſque ac veluti magis percolatæ, quales ſunt à fundo remotiores: aliæ rurſus turbidiores, feculentioréſque, atque omnino impuriores eſſe cernuntur, eæ nempe quæ à fundo propius abſunt.

Eam terram in qua eſt paradiſus, hac noſtra ſublimiorem eſſe.

Cap. ix.

Illud inſuper aſſerimus, eam terram in qua eſt Paradiſus, altiorem multo ſublimioremque exiſtere hac quam nos colimus. id enim ita ſe habere, indicio ſunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in paradiſi terra, per hanc noſtram ab illa diuerſam feruntur. Niſi enim illa terra altior extaret, fieri nó poſſet, vt ea flumina illuc præcipiti curſu ſub mare magnum delata, tandem per hanc à nobis cultam regionem erumpentis ſpargerentur. Certum igitur eſt, ea flumina, quia è ſublimi loco promanant, ipſa ſua præcipiti fluxione coacta ſtrictáque, & proinde cum impetu delata, ſub terram, & magnum mare rapi, atque ob ipſum eum impetum quo ſunt delapſa, rurſus proſilire in hac noſtra terra, per eámque fluere. Nam quatuor illa flumina, Tigrim, inquam, Euphratem, Gihonem, & Phiſonem ſub mare ferri, atque in hac demum quam nos habitamus, terra prodire, teſtatur etiam dominus Ephræm commentariis in Geneſim, & cum eo alij. Clarum igitur ex his eſt, eam terram in qua ſitus eſt paradiſus, multo eminentiorem ſublimioremque eſſe hac quam nos occupamus.

Ephræm.

De regno cœleſti in quo Iuſti voluptate adficiẽtur ſit ne in terris, an ſupra cœlum.

Cap. x.

Regnum porrò cœleſte illud quod iuſtorum delitiis deſtinatum eſt poſteaquam reuixerint mortales, vt ait Dominus noſter, non eſſe in terris: ſed ſupra cœlum, hoc eſt, ſupra firmamentum quod proximè ſupra nos eſt, multis argumentis comprobatur. Primò enim ipſum vocabulum hoc arguit, quo cœleſte regnum, non terreſtre à Domino appellatum eſt: deinde idem ille Dominus dixit: Vado paratum vobis locum, & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Iam verò dubium nullum eſt, quin Chriſtus verè in cœlum conſcenderit. Præterea diuus Paulus ſcribit in hæc verba. Vos autem acceſſiſtis ad montem Zion, & ad ciuitatem Dei viui, ad Ieruſalem, quæ eſt in cœlo, & ad cœtus myriadum Angelorum, atque ad Eccleſiam primogenitorum, qui ſcripti ſunt in cœlo. Et alibi: Scimus enim quòd quá uis domus hæc noſtra quæ in terris eſt, corpus népe, diſſoluatur, ſtructuram tamen habeamus quæ à Deo eſt, domum non conſtructam manibus in cœlo ſempiternam: Ad hoc Ioannes Monachus, ſermone priore quem de mundo nouo ſcripſit, ſic ait: Enimuero regnum illud cœleſte Chriſti non erat ſub firmamento, ſed ſupra cœlum, vbi poteſtatum ordines exiſtunt. Liquet igitur cœleſte regnum, in quo beati voluptate fruentur poſtquam reuixerint, ſupra cœlum, hoc eſt, ſupra firmamentum id quod ſupra nos apparet, poſitum eſſe.

Heb. 12.

2. Cor. 5.

Ioannes Monachus

Aliud eſſe regnũ cœleſte, aliud Paradiſum.

Cap. xi.

Eſt verò inter cœleſte regnum & paradiſum magna admodum differentia atque diuerſitas. Nam regnum cœleſte ſupra cœli firmamentum eſt at paradiſus ſub firmamento in terris, ad hoc regnum cœleſte ſpiritale eſt: paradiſus verò & ad corpus, & ad ſpiritum ſpectat, vt ſuperius comprobauimus. Deinde cœleſtis regni voluptas ea eſt, quæ ex Deo cum beatis Angelis capitur: paradiſi verò delitiæ ex arboribus amœnis atque deſiderabilibus, nec non ex ingenti illo flumine babentur: Præterea regnũ cœleſte nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, vt Apoſtolorum princeps Paulus ait: ſed paradiſus, & Adæ & Euæ oculis aſpectus eſt, auribúſque auditus, & ſubiit in ipſorum animos. Inſuper cùm in Lege, tum in Euangelio diſtinguuntur: in Lege enim beatus Moſea in eo libro quem Geneſim, hoc eſt, de rerũ ortu vocamus, de paradiſo locutus eſt, eúmque ſuis notis deſcripſit: de cœli autem regno non verbum quidem fecit. Rurſus in Euangelio Dominus noſter, eiúſque diſcipuli & Ioannes Baptiſta concionantes, adhortati ſunt mortales ad pœnitentiam, quia in propinquo eſſet regnum cœleſte: ſed paradiſum eſſe vicinũ non dixêre. Denique hoc quoque inter illa diſcrimen eſt, quòd poſt Reſurrectionem conſcenſuri ſint iuſti ad cœleſte regnum, atque illic in ſumma voluptate acturi, iuxta verax Domini promiſſum: in paradiſum verò poſt reſurrectionem nemo ingredietur, ſed manſurus eſt ille cultoribus vacuus. Poſtremo diuerſa inter ſe eſſe regnum cœli, & paradiſum, adfirmant etiam Doctores, quos honoris cauſſa nomino: dominus Ioannes quidem in ea oratione, cui titulus eſt, Cur arbor illa ſcientiæ boni & mali appellata ſit: & quid ſibi velit illud Chriſti ad latronem: Hodie mecum eris in paradiſo. Seuerus verò oratione 22. Epithronij, vt ſuperius oſtendimus.

1. Cor. 2.

Ioannes.

Seuerus.

Sup. cap. 7 ſub fine.

Vtrum in hoc terrarum orbe quem mortales habitant, an extra eũ ſit Paradiſus.

Cap. xii.

Philoſophorum profanorum, imo nonnullorum etiam eccleſiaſticorum Doctorum ſententia eſt, elementa ipſa alterum in altero eſſe, atque alterum ab altero circumdari terram enim ab ipſa aqua, aquam ab aëre, aërem ab igne contineri: de qua re nos quoque dilucidè egimus in eo libro, quem de ſex diebus conſcripſimus. & proinde exiſtimant mare Oceanum totam ambire terram, non ſecus atque corona caput, aut cingulum lumbos, ita vt ab extima Oceani parte nulla prorſus terra ſit: ſed aër ei oræ ex omni regione circunfuſus. At alij opinantur, amplecti quidem mare Oceanum hunc habitabilem orbem, quantus quantus eſt, vt corona caput, vel zona corpus cingit, & tamen vltra extremam illam Oceani oram ſupereſſe eam terram, in qua conſitus fuit paradiſus: itaque putant hi paradiſum extra hunc à à mortalibus frequentatum orbem extitiſſe. quod ſanè ſuis argumentis poſſe comprobari videtur: nemo enim vnquam regulorum eò profectus, paradiſum conſpexit, qui ſi intra eam mundi partem quæ ab hominibus habetur, poſitus eſſet, procul dubio Reges, qui id facere potuiſſent, viſum eum iuiſſent: à qua re tamen omnes adhuc, ob eam, vt videtur, quam modò dixi cauſſam, abſtinuere. At enim qui in hac ſunt ſententia, aiunt mare illud, quod inter hanc noſtram, & illam terram interfluit, innauigabile eſſe, ideóque neminem Regum illuc traieciſſe. Alteri verò illi, qui elementa ambiri alterum ab altero, atque Oceani aquas vniuerſam omnino circundare terram putant, vt nullum ſuperſit ſolum vltra mare, paradiſum intra mare quidem poſitum

eſſe

eſſe aiunt, verùm ob montes difficillimos & penitus inuios, qui inter illum & nos exiſtunt, neminem mortalium illuc acceſſiſſe. Conficitur itaque ex his, paradiſum extra eum terræ orbem, quem homines colimus, ſitum eſſe. *Cap.* XIII.

In qua mundi regione poſitus ſit Paradiſus

Baſilius. Theſ. 5.

Sed quærat aliquis, in quânā mundi regione poſitus ſit paradiſus: verſus Orientem, an Occidentem, ad Meridiem, an Septêtrionem? Huic reſpondemus, Baſiliū quidē, & eius fratrē Gregoriū Nyſſenū, atque præter hos, dominū Seuerum, compluréſque alios opinari Paradiſum ad Orientalem terræ regionem exſtare: Baſilius enim ſermone ſuper illud pauli, In omni re gratias agite, ad hunc modum ſcribit: Ideo ad Orientem verſi inter orandum ſtetimus, vt oculos noſtros ad contemplandum paradiſum aſſuefaceremus, eóque locum noſtrum priſtinum requireremus.

Nenſis.

Gregorius verò Nyſſæus ſermone quem in orationem Dominicam compoſuit, ſic ait: Conuertimus nos ad Orientem, non ideo modò quòd illic Deus ſit aſpectabilis, qui vbique eſt, neque vllo particulari loco omnino continetur, cùm omnem ex æquo occupet: ſed quia locus noſter priſtinus in Oriente eſt: de ea vita loquor quam in paradiſo agitabamus, ex quo deinde excidimus: conſeuerat enim Deus paradiſum in Edem, in Oriente. Cùm igitur ad Orientem dirigimus oculorum noſtrorum aciē, atque* caſum noſtrum, quo ex beatiſſimis illis locis excidimus, reuocamus in animos noſtros, merito hanc tuam precationem tibi offerimus, &c.

**aliàs legitur Exitum.*

Seuerus.

Denique dominus Seuerus oratione, qua diſſerit cur verſi ad Orientem adoremus, hæc prodidit: Quia Paradiſus in Oriente eſt, & illinc ſumus egreſſi, atque ad locum noſtrum antiquum reuerti ſperamus, &c. Sunt etiam qui hinc conſtare exiſtiment, paradiſum in Oriēte eſſe, quia qui templa aut ædes conſtruere volunt ad Orientem ſpectantia, ita deſcribunt, vt ad ſolem in menſe Niſan (reſpondet is lunæ Aprilis noſtri) Orientem obuerſa ſit fabrica, nimirum quia illo menſe Sol ſupra paradiſi locum oriatur. & horum alij quidem diem decimum quintum menſis Niſan obſeruant, quaſi eo Solis radij rectè ex Orientalibus feneſtris proſiliant: alij verò quartum, eóque id fieri putant, cùm Sol eo ſit die creatus, & curſum ſuum occeperit.

Ephræm.

Verùm Ephræm dicit, paradiſum vniuerſam ambire terram, atque vltra Oceanum ita poſitum eſſe vt totum terrarum orbem ab omni circundet Regione, non aliter atque lunæ orbis lunam cingit. Sunt autem hæc eius ferè verba, quibus in ea ſua diſputatione vtitur: Quia procul extra conſpectum diſſitus eſt Paradiſus, neque tam acuta ineſt oculis noſtris acies, vt illum aſſequi poſſimus, ſi de ipſo periculum facere velis, facilè contuleris cum circulo lunam ambiente, atque ita intellectu comprehenderis: nam ita ille & mare, & terram intra ſe complectitur.

Quomodo traiecerint primi parētes ex Paradiſi terra in hanc terram. Et habitarit ne Adamus in regione Ieroſolymorum, an non. *Ca. XIIII.*

Quidam eorum doctorum, qui cenſent paradiſum vltra Oceanum eſſe poſitum, dixere primos homines ex illa paradiſo affini terra in hanc noſtram, per vadoſum mare pedibus commeaſſe, cùm eſſent ſtaturæ proceriſſimæ: atque hoc tùm ex Athanaſio, tū Cyrillo comprobare nituntur, qui inter alia ſcribūt, habitationem primam poſt paradiſum fuiſſe Adamo in Iudæa. Præterea ipſum, poſteaquam per plurimas Regiones vagatus, in aliis atque aliis habitaſſet locis, tandem ſub vitæ finem veniſſe in montem Iebus, ibique ſepultum eſſe. certum eſt autem Iebus eſſe Ieruſalem Et verò dominus Iacobus Orrohaita tradit etiam Noam illic habitaſſe, atque in regione Sodomorum plantaſſe illas cedros, ex quibus arcam conſtruxit, quam arcam cùm eſſet vnà cum liberis ſuis cōſcenſurus impendente diluuio, ſecum in eam intuliſſe oſſa Adami, eâque deinde poſt diluuium arca egreſſum, ſuis filiis diſtribuiſſe, prout orbē terrarū inter illos habitandū partiebatur. verbi gratia, Caluariam Adami dediſſe primogenito ſuo Sem, & terram aſſignaſſe ei Iudæā, atque ita poſteritatē Sē, cùm in Iudæam ceu ſuam hæreditatē veniſſet, illam Adæ Caluariam, quæ ſibi de illius oſſibus ex paterna diſtributione obuenerat, in Adæ ſepulchro, quod alioqui iam tum illic extabat, repoſuiſſe.

Ambroſ. Cyril.

Sed alij exiſtimant, inde ex quo deliquerat Adamus, éque paradiſo fuerat eliminatus, vſque ad diluuium mortales omnes manſiſſe in ea terra, quæ trans Oceanum circum paradiſum extabat. hanc verò, quam nos iam habemus terram, ad id vſque tempus vacuam prorſus hominum fuiſſe deſertâmque, illóſque omnes diluuio obrutos propter vitæ impuritatem periiſſe, vno Noa viro iuſto, cum tribus liberis atque coniugibus ſuperſtite, vt reliqui tum fuerint ſoli octo mortales. Ceterùm Noam cedros in illa quæ vltra Oceanum eſt terra, ſeuiſſe, atque ea illis Arcam illic struxiſſe, eâque vectos octo illos homines, cùm à diluuio ſeruati eſſent, ex illa paradiſi regione in hanc noſtram peruenisse, non autem pedibus, maris vadum tranſmiſiſſe.

Ephræm.

Qui hanc ſententiam tuentur, Ephræm auctorem laudant, qui in ſuis commentariis ſic ſcriptum reliquit: Et eiecit eum ex eo (paradiſum intellige) aſſignauitque ipſi non procul ab eo. Benignitas atque gratia ſcopus eſt perpetuus Deo: eius etiam rei apud inferos veſtigia extant. habitationē dederat ipſi in paradiſo: ſed præuaricatus eſt: rurſus ergo extruſit paradiſo, ſed in propinquo collocauit. Sed & hic perditiſſimi homines deliquerunt, & qui iuxta paradiſum habitarent, indigni euaſerunt: Arcæ igitu imperauit, ea in Armeniam illos portauit. Hactenus Ephræm. Quæ ſi ſic ſe habent, verúmque eſt, Adæ Caluariam in Iebus, hoc eſt, Ieruſalem ſepultam, & Chriſti Crucem in eam defixam fuiſſe, certum quoque erit, Noam aſportaſſe oſſa Adami ex altera illa terra, eúmque, vbi in hanc noſtram traiecissent, filio ſuo primogenito Sem caput dediſse, huiuſque poſteritatem illud in Iebus, vtpote ſua ipſorum poſseſſione, ſepeliuiſse. Hæc igitur ab illis dicuntur, qui opinantur paradiſum vltra mare Oceanum exiſtere: at illorum, qui putant paradiſum intra Oceanum eſse poſitum: neque nos mari, ſed inuiis, & haud penetrabilibus mōtibus ab illo prohiberi, partim dicunt Adæ nepotes pedibus ex illa regione in hanc noſtram commeaſse, alij vero obcrrante arca illinc huc eſse delatos.

Quàm ſit amplum Paradiſi ſpatium. *Cap. XV.*

Siue autem paradiſus in regione modò Orientali poſitus eſt, vt dixere Baſilius, Gregorius, Seuerus & complures alij: neceſsùm eſt, ſpacioſum admodum atque amplum fuiſse. Ei etenim rei fidem facit ingens illud flumen, quo rigabatur. Nam ſi hoc, vbi Paradiſum ſatis abluit, in quatuor grandes fluuios diſsecatur, qui magnam orbis huius quem nos colimus, partem ſuo curſo alluunt, maximum profecto, ampliſſimum atque profundiſſimum vt ſit conſentaneum eſt, antequam in quatuor illos diductum atque diſpertitum eſt grandes fluuios: iam veró ex fluminis magnitudine conficitur, Paradiſum

Quid ſit Eden, & cur vocadiſus, vocetur Paradiſus.

qui illo rigatur, ampliſſimnm quoque eſſe. Sin verò quæ Ephræmi ſententia eſt, omnem vndique terrá noſtram cum Oceano ambit paradiſns, profectò nihil prorſus dubitationis reliquum eſt, quin ſit amplißimus patentiſſimúſque.

CAPVT XVI.

Eden Hebræis, voluptatis ſignificationem habet, & credibile eſt Græcos ſuum inde formaſſe. Gen. 13.

Ceterum Eden locus eſt amplus ac ſpacioſus, ſic dictus, quòd delicatus, ac multis variiſqne arboribus exornatus ſit. Paradiſus verò, appellatur Paradiſus, quòd locus ſit cultus plurimis pulcherrimiſque plátis, cùm odoratu, tùm guſtatu iucundis, planéque congruus, appoſitus, accommodatus, vt ſit domicilium, ſedéſque, & amœnitas hominum. Nam eiuſcemodi locum conſueuerunt mortales appellare Paradiſum. Quare beatus Moſes quoque Iordanis etiam regionem, quia amœna atque ſpectabilis eſſet id temporis, Paradiſum nominauit. Porrò vt regio Eden cunctas reliquas præcellit terras, ita & ea eius pars in qua ſitus eſt Paradiſus, cetera omnia quæ Eden complectitur loca, ſuperat: neque enim in Eden vllum eſt ſolum præſtantius eo, in quo Paradiſus eſt conſitus.

CAPVT XVII.

An fuerint arbores fructúſque Paradiſi quales hæc noſtra terra fert, an his diſſimiles. Philoxenus.

Illud porrò affirmamus quoque, neque arbores, neque fructus paradiſi, etſi arbores fructúſque appellentur, tales omnino fuiſſe, quales hîc apud nos progignuntur: ſed longè his præcellentiores, elegantiores, maiores. Nam vt ita ſtatuamus, hiſce inducimur rationibus. Primum illi fructus nó fuere execrationi diuinæ obnoxij, neque damnati vt hi noſtri: deinde ſi in hac noſtra deteſtabili terra atque infelice alia loca, aliis præſtátiores arbores, & fructus meliores fuerunt: quanto magis exiſtimandum fuerit, arbores fructúſque paradiſi his noſtris multo præcellentiores melioréſque fuiſſe? Et verò hanc noſtram ſententiam approbat etiam Philoxenus ea oratione, quam de arbore vitæ ſcriptam reliquit. Nam de paradiſo, eiúſque plantis verba faciens ait: Nequaquam ſubiectæ ſunt execrationi atatque damnationi: hæ enim in eam modò terram pronunciatæ ſunt, quæ extra paradiſum eſt, poſt violatam ab Adamo legem, ita vt ab ipſis Paradiſus maneret immunis, ſicut in hác vſque diem quoque immunis libérque eſt, eóque & delicatiſſimæ & ſpecioſiſſimæ arbores in ipſo etiam extant.

CAPVT XVIII.

Cui vel nunc, vel poſt Reſurrectionem vſui ſeruiat Paradiſus.

Sed ſolent quidam diſciplinarum ſtudioſi quærere, quis ſit vel iam nunc paradiſi vſus, vel quis olim futurus, poſtquam mortales cum corporibus reuixerint. His nos reſpondemus, eo fuiſſe creatum primo conſitúmque ab opifice Deo paradiſum, vt Adá cum ſuis in ipſo habitaret, qui vbi contra conditoris ſui imperium peccaſſent, eliminari inde pulsíque ſunt. Ex illo porro tempore vſque ad Chriſti aduentum verſati ſunt in paradiſo Enoch atque Elias. at verò poſt Chriſti regis aduentum huic præterea rei ſeruit, vt in ipſo habitent animæ hominum iuſtorú piorúmque, atque eorum qui per corporis ſui cruciatus Chriſti fidem comprobarunt, quíque fideles Deum amarunt, exutæ corporibus vſque ad Reſurrectionis diem: quod in eo ſermone oſtendimus, quem de Anima fecimus. Nam latronis animam eò ſubnexit Dominus: dicebat enim ad ipſum, Profectò dico tibi, Hodie mecum eris in paradiſo. Porrò poſt diem Reſurrectionis nullus prorſus eius futurus eſt vſus, ſed ſuperuacaneus manebit & vacuus. Iam verò ne quis per coniecturam hæc à nobis dicta

Auctor ſcripſit ſermonem de Anima. Luc. 23.

A putet, libet nonnullis id affirmare rationibus. Primo conſtat alia etiam ſpiritibus dicata loca, cuiuſmodi ſunt ea, vnde diabolus cú ſuis copiis excidit, vacua adhuc manere atque ſuperuacanea: ad hoc pars cœli dimidia ea quam iuſti poſt Reſurrectionem incolerit, adhuc vacua eſt. prætetea ipſe terrarum orbis vniuerſus tantiſper dum linguæ diuiderentur, deſolatus per hominum infrequentiam manebat, præter vnam Babyloniæ regionem, in quam multi conuenerant mortales inſuper hacce etiam tempeſtate plurima ſunt in orbe loca, quę neque ab hominibus neque ab Angelis incoluntur, plurima item maria innauigabilia. Denique poſt Reſurrectionem nihil

B erit opus aut Sole, aut Luna, aut Stellis cæteris, vel vllis omnino animantibus, Serpentibus, Auibus. Poſtremo, poſt Reſurrectionem nullus iuſtorum manſurus eſt in terris, quippe qui ſupra firmamentum conſcendent: ſed Soli illic relinquentur & moraturi ſunt impij. Vt ergo in his omnibus cùm ita ſeſe habeant, nihil abſurdnm aut diſſentaneum, nihil mutilum, aut hians eſſe dicimus, ita neque in eo, quòd Paradiſus poſt Reſurrectionem nullius vſibus ſeruiet, quidquam deforme, aut hiulcum ineſſe ſtatueris. Inſuper Reges ſæpè maximis ſumptibus magna exſtruunt ædificia, quæ poſtquam ipſorum vſui fecere ſatis, vacua deinde relinquuntur, & tamen

C minimè temerè, aut inconſideratè illa ſtructa exiſtimantur: quis igitur Deum prudentiſſimum rerum diſpenſatorem inconſiderantiæ arguat, qui cùm Paradiſum condidiſſet Adami gratia, eúmque in illo collocaſſet, vt cum voluptate eum haberet, peccantem inde eiecit, vacuúmque illum reliquit?

CAPVT XIX.

Cuiuſmodi fuerit Arbor ſcientiæ boni & mali, qua interdixerat Adamo Deus: & quæ ſit ratio eius nominis.

Beatus Moſes primo libro ſcripſit in hanc ſenté-tiam *Et præcepit Dominus Deus Adæ, dixítque ei: De omnibus arboribus Paradiſi edendo edes. at de arbore ſcientiæ boni & mali ne edas. nam quo die de hac edes, mortem oppetes.* Et paulo poſt: *Et accepit mulier de fructibus arboris, edítque, ac dedit etiam viro ſuo, qui & ipſe edit:* Hic tria ſe

D offerunt diſquirenda, quorum primum eſt, cur arbor illa appellata ſit ſcientiæ boni & mali: alterum, quid ſit bonum, & quid malum: tertium, cuius generis fuerit illa arbor. Igitur quod ad primum attinet, hoc eſt, vocabuli rationem, dicimus minimè appellatam eſſe arborem ſciétiæ boni & mali, quòd ipſa eſſet prædita cognitione, qua inter bonum & malum poſſet diiudicare, neque etiam quòd ipſa eius rei ſcientiam in Adamum contulerit. Nam illiuſmodi cognitionis expertem penitus fuiſſe arborem vel hinc intelligas, quod ne bruta quidem, nedum rationali anima fuerit prædita: nam ſi bruta, mactáda primum fuiſſet vt cætera animantia, antequam

E de ea potuiſſent edere primi parentes. Rationali verò omnino caruiſſe certiſſimum eſt, cùm nulla facultate rebus pro arbitrio vtendi dotata fuerit, neque aliquam a conditore legem acceperit, qualem iis ille impoſuit, quæ ratione donauit. quare ſi per naturam dictarum animarum viuebat arbor illa, colligitur neque ſcientiam in ſe vllam habuiſſe, qua bonum poſſet à malo diſcernere. Quòd porrò nullam ipſa cognitionem Adamo dederit, certum eſt, quando ille alioqui iam ante fuerat ſciétia boni malique ornatus: compoſitus enim erat ex anima rationali, quæ boni malique iudicio pollet. Ad hoc, lex imperabatur Adamo, qualis non niſi iis

qui

qui inter bonū & malū norunt diſcrimen,rectè im-
ponitur: nā alioqui(quod abſit)habuiſſet ille quod A
de Deo quereretur, qui legem ſibi omnis prorſus
iudicij experti præſcripſiſſet. Inſuper niſi illiuſmodi
ſcientia iam tum fuiſſet imbutus Adam,quî potuiſ-
ſet nomina animantibus indere? quî agnoſcere Euá
Gen. 2. vxorem ſuam,atque de ea dicere,Hoc iam os ex oſ-
ſibus meis,& caro de carne mea?&c. Denique diui-
nitatis deſiderio tangebatur Adam, atque eius adi-
piſcendæ cauſſa de arbore illa guſtabat: quare neceſ
ſum eſt boni malíque cognitionem in ipſo fuiſſe,
qui diuinitatis præſtantiam dignitatémque intel-
ligebat,eámque affectabat. Inſuper condiderat ip-
ſum Deus ad imaginem ſimilitudinémque ſuam, &
omnium quæ viuerent, abſolutiſſimum fecerat. B
Eum verò qui talis à Deo fuerat conditus, quis
neget iudicio,hoc eſt,boni malíque cognitione,do-
tatum fuiſſe? Nam quòd cacodæmonis fuit frau-
de ſeductus, non boni malíque ignoratione eue-
nit:ſed quia ſuæ ipſe cupiditati pellectus indulſit.
Nam etiam nunc qui peccant, nequaquam vt om-
nis cognitionis vacui peccant: cur enim tales con-
demnarétur?ſed à ſuo ipſorum adfectu ſeducuntur.
Poſtremò fieri non potuit vt arbor eo Adamum im-
bueret,quo ipſa carebat. Perficitur ergo ex iis quæ
adhuc dicta ſunt, non ideo arborem ſcientiæ bo-
ni & mali vocatam eſſe, quòd vel vllam ipſa bo-
ni à malo diſtinguendi peritiam habuerit, vel A- C
damo de ſe edenti ſcientiam eiuſmodi accommo-
dauerit. Sed cur demum id nominis ſortita ſit priùs
quàm expediamus, dicendum eſt, quid boni, quid-
que mali vocabulis ſit intelligendum. Bonum igitur
eſt ipſa obedientia: malum verò contrarium obe-
dientiæ vitium, rebellio. Nam obedientiam bo-
num eſſe oſtendunt illa legis verba: Dilige Do-
minum Deum tuum,ex amore enim atque caritate,
obedientia naſcitur: eſt igitur bonum obedientia.
Rurſus malum eſſe rebellionem probant illa Dei
Ierem. 2 verba: Duo mala fecit populus meus: me dereli-
querunt fontem aquæ viuæ, & profecti foderunt
ſibi foſſas effractas,que non poſſunt continere in D
ſe aquas. Iam verò dicimus,arborem ſcientiæ boni
& mali illam eſſe appellatam, quia per eā reipſa,fa-
cto periculo,Adamus agnouit bonum & malum.
At enim dices,hinc colligi Adamum fuiſſe cariturū
boni & mali cognitione,niſi de illa arbore guſtaſſet
Sed reſpondemus,ſciuiſſe quidem Adamum obediē
tiam bonum eſſe,& rebellionem malum, vt qui eſ-
ſet ad Dei ſimilitudinem conditus, & ratione pol-
lens, facultatéque rerum quas animo concepiſſet,
diiudicandarū: veruntamen id ipſum pòſt per expe-
rientiam quoque rei didiciſſe, vbi contigiſſet atque
guſtaſſet vetitos fructus. Sicut & Cain non ignora-
Gen. 4. bat quidem rem malam eſſe homicidium, priuſ- E
quam id perpetraſſet: verùm deinde clarius hoc ip-
ſum per experientiam rei didicit homicidio admiſ-
ſo,cùm fugaci mobilitate eſſet mulctatus. Quin &
nos quoque nouimus ea quæ mala ſunt, antequam
mala deſignemus: verùm vbi iam ipſa patramus,
tùm reipſa intelligimus mala eſſe,& quidem multò
certius tùm,cùm meritam ob illa pœnam pēdimus.
Denique quemadmodum malum eſſe morbum nō
neſcimus longe ante quàm ægrotamus, & tamen
facto periculo hoc ipſum propius penitiúſque a-
gnoſcimus, cùm morbo vexamur. Et vt ſanitatem
omnes norunt bonam eſſe, etiam quando ea carēt:
cæterum vbi fruuntur ſanitate, iam cuiuſmodi, &
A quantum bonum ſit,per experientiā certius intelli-
gunt ita & Adamus ſciebat quidē antequā de vetita
arbore guſtaſſet,bonam eſſe obedientiam, malám-
que rebellionem: verùm cùm rebellaſſet,hoc ipſum
experientia magiſtra rectius agnouit. Qua enim ſen
tentia de Paradiſi bonis deiectus, atque in hanc dā-
natam terram relegatus eſt, eadem per periculum
didicit quantum bonum eſſet obedientia, & quan-
tum contrà malum rebellio. Igitur vocata eſt arbor
ſciētiæ boni & mali: quia Adam⁹ per ipſam expertus
eſt quid eſſet bonū, & quid malum: atque reipſa a-
gnouit obedientiam eſſe bonum, malum verò re-
bellionem. Sed enim,dicet aliquis,demus Adamum
B per illam arborem eſſe expertum quid bonum, &
quid malum eſſet, non proinde iuſta ratio ea vide-
tur,ob quam arbor ipſa ſcientiæ boni & mali voca-
retur,quæ ſcientiam in ſe nullam haberet. Reſpon-
demus eum eſſe morem ſacrarum literarum, vt &
locis, & temporibus earum rerum accommodent
nomina, quæ rebus ipſis, in locis & temporibus il-
lis euenientibus debentur. Sic puteum quendam Gen. 26.
iurgij appellarunt,cùm puteus non iurgaſſet, ſed de & 21.
puteo ipſo inter ſe contendiſſent paſtores. Et rur- & 31.
ſus alium puteum iuramenti, non quaſi ipſe iuratus
eſſet, ſed quia de ipſo facta fuerant iuramenta. Si-
militer cumulum quendam lapidum vocarunt cu-
C mulum teſtimonij, qui nullum potuit dicere teſti-
moniū ſed quia apud ipſum peracta fuerat conte-
ſtatio inter Iacob & Laban. Denique Iacob Beth-el
nominauit exercitū Dei, cùm locus ipſe haud eſſet Gen. 32.
exercitus Dei: verùm quia in eo loco exercitum Dei
ille vidiſſet. Ad eundem igitur modum arbor illa
cognominata eſt ſcientiæ boni & mali, non quod
ipſa vel in ſe talem ſcientiam habuerit aut eam in
Adamo effecerit, qua hic iam antè pollebat: ſed
quia per eam arborem eſt ille reipſa expertus, at-
que,vt ita dicam,efficienter edoctus, quid eſſet bo-
num,& quid malum: quippe in ea arbore poſitum
erat periculum & obedientiæ, & rebellionis Ada-
D mi, atque per eam clarè agnouit ille boni malíque
rationem ipſo rei effectu, didicítque quantùm eſſet
boni in obſeruando Dei mandato poſitum,& quan-
tùm cōtrà mali in præuaricando. Parēre enim præ-
cepto bonum: non parēre, malum appellauit ſcri-
ptura. Hæc igitur de nominis ratione dicta ſatis ſun-
to: iam reliquum eſt vt expendamus, cuius illa ge-
neris arbor fuerit. Sunt quidem qui exiſtiment non
fuiſſe arborem id de quo guſtauit Adam, ſed vene-
reum amplexum, quo cum vxore ille corpus miſ-
cuit: eáque ob rem aiunt partum mulieris eſſe per
Dei ſententiam doloribus factum obnoxium. Ne-
que aliud ſibi voluiſſe illud præceptum, Ne edatis
E de illa arbore, quàm: Non coëatis, ſed ſanctè & abſ-
que omni venere viuatis: Et quo die de illa edetis,
mortem moriemini,id eſſe: quo die corpora miſce- *Ipſa ſpe-*
bitis. Verùm hanc ſententiam minimè veram eſſe *cies in Eu-*
vel id ſatis arguit, quòd integra virginitate pulſi ſint *chariſtia*
illi Paradiſo. Cenſent ergo alij frumentum fuiſſe *ſacramēto*
hanc arborem, atque ideò Chriſtum quoque ſuum *vocantur*
corpus in pane dediſſe, vt qua re contractum eſſet *ſæpè pa-*
debitum, eadem & exſolueretur. Rurſus alij vitam *nis & vi-*
fuiſſe contendunt, & idcirco ſanguinem ſuum de- *num apud*
diſſe Chriſtum in vino pro expianda primorum pa- *ſcriptores*
rentum noxa. Sed nos hæc vera non eſſe putamus: *Eccleſia-*
frumentum enim ſeges, non arbor dicitur, vt neque *ſticos.*

Philoxenus Mabugenſis. viris. Igitur Philoxenus Mabugenſis Oratione de Arbore vitæ, & multi alij exiſtimant ficum fuiſſe eá **A** arborem, qua, cùm eſſet Adamo interdictum, non abſtinuit. Huic ſententiæ nos quoque vt vero ſimiliori ſubſcribimus. Credibile enim eſt ſimul atque de ea Arbore ediſſent, pudore correptus, ex eo quod proximè ad manum erat, ſubligacula ſibi comparauiſſe, quibus ſua obuelarent pudenda. Ea verò ex ficulneis fuiſſe foliis facta teſtatur ipſa ſcriptura. *Gen. 3.* Neque enim ſimile veri poteſt exiſtimari, ipſos prætermiſſa ea arbore quæ proxima erat, ad aliam longiuſculè diſſitam feſtinaſſe, ex cuius foliis, concinnatis ſubligaculis ſuam contegerent nuditatem. Erat ergo ficus Arbor illa ſcientiæ boni & mali, qua non **B** veſci cùm eſſent iuſſi, non paruerunt Edicto. Sunt tamen qui velint haudquaquam ficum fuiſſe, ſed potius arborem quampiam noui generis atque inuſitati, longè reliquis præſtantiorem: cuius fructibus interdictum fuerit Adamo. Idque hac colligunt ratione: quia peccarit Adam edendo, & mulctatus ſit: Nam vulgari, inquiunt, fructu veſcendo neque peccauiſſet ille, neque pœnam commeruiſſet. Verùm ad hæc reſpondemus: Cùm res aliqua lege prohibita eſt, non rei vel præſtantiam dignitatemque, vel vilitatem atque indignitatem, dum aut editur, aut omittitur, quidquam referre aut ad peccatū, aut ad iuſtitiam, vel ad pœnam, præmiúmue: ſed ipſam ſolam hîc ſpectari obedientiam, & rebellionem. **C** Verbi cauſſa: Diui Machabæi cùm à porcina carne ſeſe abſtinerent, eámque ob rem plurima tolerarent mala, non ipſam ſpectabant ſuillam carnem, eáque ceu vili & contemptibili cibo abſtinebant: ſed diuinum verſabant animo præceptum, quod modis omnibus ſibi obſeruandum, neque vllo pacto tranſiliendum ſtatuebant. Et martyres tormenta plurima ſunt perpeſſi, quia de Hoſtiis deorum guſtare recuſabant, non quòd cibi illius rationem haberent, qui ex victimis parabatur: ſed ne ſua ipſorum aduerſus eum Conſcientia pollueretur. Sic diuus Paulus permittit nobis vt cibis nullo eum diſcrimine veſcamur, **D** tantiſper dum quales ſint ignoramus: verùm conſcios iubet abſtinere, nimirū quia non in ipſis cibis, ſed in eorum qui bis veſcuntur Conſcientia, res ſita eſt. Itaque Adam non ex Arboris de qua guſtauit, precio, dignitatéue agnouit delictum ſuum: ſed ex ipſa ſua rebellione: punitúſque eſt planè non pro guſtati cibi natura, ſed propter violatam legem. Quippe in obſeruanda aut violanda lege, omnis iuſtitia conſiſtit atque iniuſtitia: non autem in ea re de qua lex ipſa lata eſt. Fuit igitur ficus arbor illa ſcientiæ boni & mali, de qua veſcebatur Adamus. Hîc rurſus obiiciet aliquis: Si mortem attulit Adæ guſtata arbor, merito pro homicida, habenda, Deique hoſte eſt: cùm hic Adamum condiderit, vitáque donarit, illa perdiderit, & vitam eripuerit. **E** Sed ad hoc facilè reſpondetur, non arborem, ſed rebellionem attuliſſe mortem Adamo. Nam & in lege ſcribitur, Qui maledictis vſus fuerit in patrem aut matrem, moriatur. Nemo tamen dixerit ipſa maledicta, ei qui ipſis parentem inſectatur mortem infligere animámque eius à corpore diuellere: ſed impietatem, illi eſſe mortis cauſſam. Ad hoc, in Horeb mors præſtituebatur populo, quiſquis orá mõtis Sinai contingeret: haudquaquã tamen exiſtimandum eſt, à monte Sinai quenquam occiſum eſſe, ſed potius à præcepto violato. Denique ſi Rex aliquis, ciuitate hac aut illa, alicui ſub ſupplicio capitali interdixerit: accidat porrò vt is ea ciuitate non **A** abſtineat, ac proinde capite puniatur à Rege quis illum dixerit à ciuitate interfectum eſſe, ac non potius ſua ipſum rebellione periiſſe? Neque verò Mána Iſraëlitarum, quod Sabbati nocte ſeruatum non putreſcebat, reliquis verò noctibus corrũpebatur: vel ipſa Sabbati nox ſeruabat, vel ceteræ perdebant: ſed ex obſeruato violatóque præcepto, res tota pẽdebat. Non igitur Adamo vel Arbor, vel guſtatus fructus mortem peperit, ſed ipſa rebellio. Cæterũ Philoxenus Mabugenſis in ea eſt ſententia, vt puret neque arborem illam, fructúmue guſtatum attuliſſe mortem primis parentibus: Si enim, inquit, eſca ſic **B** illos enecaſſet vt herbæ letales ſolent interimere eos à quibus vorantur: ſoli illi, vel tùm cùm veſcebantur, vel pòſt oppetiuiſſent mortem. Neque rurſus ob ſolam rebellionem illos mortem incurriſſe: quandò quidem Dauid tribus modis præuaricatus, per adulterium, per iram, per homicidium non tamen punitus eſt, ſed delictorum gratiam à Deo conſecutus: verùm diuinitatis affectationem fuiſſe illis cauſſam mortis. Simulátque enim, inquit, ad Euam dixiſſet ſerpens: Eritis ſicut dij, ſcientes boni & mali ſi de illa arbore guſtaueritis: eueſtigio illa, maxima cum auiditate, accepto fructu veſcebatur: quare exiſtimandum non eſt, cibi illius ſapore illectam E- **C** uam violaſſe imperium Dei, ſed quòd ſperaret ſe Deam fore, Diuinitatémque adfectaret, & ipſam ediſſe & viro porrexiſſe. Sed neque Adamum aut fructu ciboque illo inescatum tranſiliuiſſe præceptum, cùm eſſent in Paradiſo plurimæ arbores aliæ, quibus cibi libidinem, ſi ea ipſum tanta tenuiſſet, exſatiare potuiſſet: aut omnino vllius eſcæ gratia, ſpreto atque neglecto Deo cõditore ſuo, obtemperauiſſe inſidioſo dæmoni: ſed perculsũ etiã ipſum Diuinitatis ambitione præuaricatum eſſe, déque vetita arbore ediſſe. Niſi enim illa adfectione perturbatum animum habuiſſet, inquit, facilè hæc atque huiuſmodi alia oppoſuiſſet vxori argumenta: Cur **D** non ſerpens qui nobis Diuinitatem ex arbore guſtata promittit, ipſe prior edit, Deúſque euaſit? iam verò neque te, vt ediſti, Deam factã video: quî poſſim ergo ipſe Diuinitatem ſperare ſi edam? Et, quî valeat arbor quæ etiam ſpiritu caret, Deos efficere qui ſe veſcantur? quaſi verò ſuum ipſa ſuperet effectorem. Verùm nihil tale reſpõdit ille Vxori, neque cum ipſa, eſt ea de re argumentatus, nimirum qui etiam ipſe diuinitatis cupidine victus per vecordiam tenebatur. Efficitur itaque, neque Arborem arboríſue fructum vel eſcam, neque rebellionem attuliſſe primis noſtris Parentibus exitium, ſed ipſum eorum animum quo præuaricabantur, hoc eſt, **E** ipſam Diuinitatis ambitionẽ. Nam eadẽ ambitione diabolus quoque cum ſuis copiis deliquit: dicebat enim, Ponam ſedem meam ſupra ſtellas Dei, & ero ſimilis altiſſimo: atque ob hoc ipſum peccatum cœlo deturbati præcipitatíque ſunt illi. hactenus Philoxenus. Sed nos dicimus, ipſam præuaricationem fuiſſe cauſſam mortis Adamo: idque duabus rationibus comprobamus, quarum prior ex Dei verbo ſumpta hæc eſt: Dicebat enim Deus Adamo, *quo die comederis ex arbore, morte oppetes.* Altera hæc eſt: Si Diuinitatis ſpe oblata dæmon non quiuiſſet Adamum atque Euam ſeducere, proculdubio immortalitate promiſſa impuliſſet ad præuaricandum, at-

que

Marginal notes, left column: *Gen. 3.* — *Vnde ſit peccatum, cum Prohibita comedimus.* — *2. Mac. 6. & 7. Diui Machabæi.* — *Leuit. 11. Deut. 14.* — *1. Cor. 10* — *Iuſtitia & iniuſtitia humana in quo conſiſtit.* — *Exod. 21* — *Exod. 19.*

Marginal notes, right column: *Exod. 16. Num. 11. Deut. 8.* — *Philoxenus.* — *Peccatum primorum parentum quale fuerit.* — *Gen. 3.* — *Peccatum Euæ.* — *Peccatum Adæ.* — *Iſa. 14.*

que ita quouis tandem modo, illi incidiſſent in mortem violato Dei imperio, quam ipſe fuerat eis comminatus. fregiſſe ergo præceptum Dei, fuit ipſis exitij cauſſa. Sed cur, inquiunt, impoſuit Deus Adamo legem, quam præſciebat ipſum non eſſe obſeruaturum? Profectò niſi lex illi fuiſſet data, in multò maius malum incidiſſet, quàm incidit Satan, præſertim cùm in tam regali verſaretur palatio, ipſo Paradiſo omnibus deliciis affluente. imperata eſt ergo illi lex cui non erat obſecundaturus, ne in maiora malum prolaberetur, quàm data lege ruit. Sunt verò aliæ complures rationes præſcribendæ illius Legis, quas, volente Deo, pòſt ſumus explicaturi. Verùm enimuero quærat aliquis, cur Adami peccatum, quod quidem non videbatur grauiſſimũ, doriſſima ſit pœna conſecuta, ipſa mors. Huic primò reſpondemus, maius illum admiſiſſe flagitium, quàm pependiſſe pœnam: multiplici enim noxarum genere rebellio illa conſtabat, inſcientia, errore, ſuperbia, incredulitate, calumnia, contemptu denique. Inſcientia quidem, quia iumentis, beſtiiſque ſimilis euaſit, qui alioqui ſapientia, atque ratione pollebat. Errore verò, quippe inſidioſi impoſtoris ſui verbis ſeductus eſt. Superbia quoque, nam Diuinitatem affectabat. Inſuper incredulitate, non credebat enim euentura ea quæ ſibi ſuus conditor Deus erat interminatus. Calumniis denique, vt quibus ille ſuum eſt inſectatus parentem. Poſtremo etiam contemptu: nam imperatam ſibi legem vilipendit, ſpreuit, neglexit. Neque enim ſceleris illius exſtimatione ſpectandus eſt cibus quẽ ſumpſit, ſed quòd ſpreto ſuo effectore Deo, huius iuſſa violarit: contrà verò inſidioſi hoſtis ſui verba magni fecerit. id verò in rationem vocandum eſt, inde flagitium illud magnum fuit & grauiſſima pœna piandum, non in Adæ caput ſolum, ſed in omnem prorſus poſteritatem propagata. Sicut & Eſau, qui, vt ait Apoſtolus, non inuenit locum pœnitentiæ: non ſanè, quia rem quampiam inuſitatam comediſſet (lentes enim modò ederat) ſed quòd eſſet ſuæ obſecundatus cupiditati, auctorémque ſuum Deum contempſiſſet.

Cur Adamo peccaturo Lex à Deo poſita fuerit.

Peccatum primi Parentis grauius pœna illi inflicta.

Peccatum primi Parentis quã graue fuerit, & multiplex.

CAPVT XX.

Scriptum eſt in libro Geneſeos. *Et procreauerat Dominus Deus è terra omnem arborem viſu appetibilem, & in cibum pulchram: ipſam etiam arborem vitæ in medio Paradiſo, & arborem ſcientiæ boni & mali, &c.* De arbore ſcientiæ boni & mali ſatis à nobis iam dictum eſt, ſupereſt igitur vt de Arbore vitæ nunc diſſeramus, de qua duo hæc veniunt diſquirenda: cur vitæ Arbor vocetur, & cuiuſmodi arbor ipſa ſit. Sunt autem qui ideo Vitæ Arborem appellatam putent: quòd ea eſſet ipſius conditio atque natura, vt vitam immortalem iis conciliaret qui ſe veſcerentur: enimuero hi Arborem Scientiæ boni & mali, pari quoque ratione dictam volunt, quia cognitionem boni malíque iis pareret qui ipſam ederent, cibúmque ex ea caperent, nam Deum per eum cibũ qui ex illa arbore eſſet, in animas eorum qui illo alerentur, vim quandam efficaciámque indere Diuinam, à cæteris animæ viribus diuerſam: ſicut carnia ac vini alia eſt in humano corpore efficientia, alia leguminũ: quæ vis diuina efficaciáſq;, bonũ à malo ſecernat. eadem igitur etiam ratione Arborem vitæ vocatam, quia vitam immortalem ſuppeditaret iis qui ex ipſa cibum nutrimentúmque caperent: idque diuina quapiam efficientia. Hanc ſententiam firmat Numyſius Philoſophos Chriſtianus ſic ſcribens: *En Adam euaſit qualis vnus è nobis ad cognoſcendum bonum & malum: Ne igitur extendat manum ſuam & ſumat de Arbore Vitæ, veſcatúrque, & viuat perpetuo:* Non hæc dicebat Deus per odium atque inuidiam: ſed quia indignus eſſet Adamus qui vitam ſempiternam conſequeretur, quippe contra quem iam antè lata fuerat ſententia: *In puluerem reuerteris.* Semouit itaque illum ab Arbore vitæ, ne de illa cibum ſumeret, qui cibus diuino illi decreto eſſet aduerſus. Hæc ille Philoſophos, quibus ſatis innuit exiſtimare ſe, eiuſmodi fuiſſe eam Arborem, vt vitam daret iis qui ipſam guſtarent. Dominus verò Iacobus Sarugenſis Oratione ſua de eiecto Adamo ex Paradiſo: dicit fieri poſſe vt Arbor illa vitam allatura fuerit immortalem Adamo, ſi de ea ediſſet, propterea quòd myſterium Chriſti in illa latêret, ac proinde occulta quadam efficientia ipſius fructus, ramíque pollerent, cùm Chriſtus ipſe ſuapte natura vita ſit, ac vbicunque ille adeſt in propinquo, illinc longè abſit mors. Et verò hanc ſententiam ait Philoxenus Mabugenſis ſe nolle oppugnare, cùm credat Deo omnia eſſe factu facilia. Cæterum alij doctores quos nos libentius ſequimur, aiunt, haud ideo quod vitam ipſa conciliaret veſcentibus, vocatam eſſe vitæ Arborẽ: perinde enim rudis ac ſtulti ingenij eſſe, exiſtimare arborem vllam boni maliſque cognitionem largiri poſſe iis à quibus ederetur: & eſſe Arborem, qua ſi veſcare, euadas immortalis: ſed ob id, hoc illi nomẽ à Deo datum eſſe, quo Adamus ad parendum præſcriptæ ſibi legi animaretur. Nam cùm ſoleat quæuis lex duabus ferè muniri rebus, pœnæ ſcilicet denunciatione, & præmij pollicitatione, quarum illa præuaricationem, hæc obſeruationem comitetur (neque enim minus deberi videtur præmium iis qui obtemperant, quàm mulcta iis qui rebellant) lata que à Deo lex eſſet, ne Adam de ea arbore quæ ſcientiæ boni & mali dicebatur, guſtaret: & præuaricanti pœna præſtituta ipſa mors: *qua enim die,* inquit, *de illa ederis, mortem obibis* reliquũ erat, vt præmium etiam promitteretur, obſeruanti legem. Itaque Deus commonſtrata alia arbore, quæ in meditullio Paradiſi ſata, magno eſtabat inſignis decore, vitæ eam appellauit: quaſi diceret, Si ab illa Arbore ſcientiæ boni & mali te te continueris, legique meæ obtẽperaueris, en tibi Arborẽ vitæ, de qua edes, viuéſque in perpetuum. Pro cohortando igitur Adamo ad obſequendum legi, vocata eſt Arbor illa vitæ Arbor, vt quantum mortis nomine à rebellando deterreretur, tantum vitæ vocabulo ad parendum impelleretur, eáque gratia, præmium quoque planè ex aduerſo pœnæ reſpondet, vita morti. Hanc ſententiam probat etiam diuus Seuerus Oratione xxxiij. de Epithronio. vbi de Cruce Chriſti loquens ait: Altera verò illa, Vitæ Arborem dico, gloriam Adæ paritura erat, niſi ille intempeſtiui cupidine cibi victus, non paruiſſet edicto, &c. At enim quæret aliquis: cur non potius regnum, aut incorrupta, immutabiliſque conditio vitæ, promiſſa ſit Adæ, ſi foret morigerus. Sed reſpondemus, capacem illum perfectæ diſciplinæ, ſimul atque conditus erat, eſſe non potuiſſe. Si enim poſt vniuerſam illam Legis & Prophetarum doctrinam, Iudæorum quidam in Zadducæorum, vt vocãt, ſectam prolapſi ſunt, mor-

Gen, 2.

Qua fuerit Arbor illa vitæ in medio Paradiſi, & cur vitæ Arbor ſit vocata.

Arbor vitæ, & Scientiæ vnde ſic appellata ſit.

Numyſius Philoſophus.

Gen. 3.

Iac. Sarugenſis.

Philoxenus.

Arbor vitæ.

Legis duo munimina.

Seuerus.

Adam nõ creatus capax in ſtatu perfecta diſciplinæ.

tuorúmque Reſurrectionem, & alia ſana dogmata negarunt: quantò magis exiſtimandum fuerit, Adamum in ipſo ſtatim Creationis ſui rudimento incapacem fuiſſe abſolutæ illius doctrinæ, quâ perſuaderi quiuiſſet, manere aliquod ſublime præmium eos qui Deum amarent, præceptorúmque eius obſeruantes eſſent, ipſum nempe cœleſte regnū? Profectò vt filios noſtros quos tenellos ad ludum litterarium mittimus erudiendos: quia ingenio adhuc rudi ſunt, & nondum abſoluto, non huiuſcemodi verbis proſequimur: I, da operam litteris, vt in virum prudentem atque doctum, & popularium tuorum primatem euadas: ſed meris blanditus ad frequentandum ludum diſcendáſque litteras cohortamur, & inducimus: ita Adamo quoque, Deus, recens à ſe condito legem præſcribebat, per quam ſe tueri diſceret, eámque legem ſi tranſiliret, mortem denunciabat: ſin obſeruaret, conceſſurum ſe ipſi promittebat Arborem Vitæ: de qua vbi guſtaſſet, adeptus immortalitatem victurus eſſet vitam ſempiternam. Non ergo rudi adhuc & indocili homini dicebat: Daturus ſum tibi iuſſibus meis parenti, cœleſte Regnum: ſed Arborem veluti digito oſtendebat amœna ſpecie appetibilem, fructúque comptam ſuo, quam vitæ Arborem vocabat, morigeróque illi promittebat fore vt ea veſceretur, & euaderet immortalis. Neque eſt quòd quis hæc miretur in Adamo, quandò ipſis etiam Iudæis poſt omnifaria legis præcepta atque inſtituta, non cœleſte regnum à Deo promiſſum eſt ſi dictis eius obſecūdarent: ſed terra lacte melléque affluens, & arborum fructuúmque ferax, quales ſunt mali punicæ, oleæ, palmæ, &c. quid igitur mirum ſi Adamo, cui nuper adeò legem impoſuerat, edulem Arborem oſtendit, quam Vitæ appellauit, ea promiſſione adiecta, vt ſi in obſequio duraret, hac guſtata euaderet immortalis? Igitur ex iis quæ iam dicta ſunt clarum eſt, ideo vitæ nomen à Deo Arbori illi eſſe inditum, vt eo non minus Adamum ad obſeruandam iam tū præſcriptam à ſe legem animaret, atque propenſum redderet, quàm paulò antè mortis nomine à rebellando deterruerat. Sed hæc de nominis ratione ſatis ſunto. Quod porrò reſtat, cuius ea Arbor generis fuerit, neminem adhuc Doctorum omnium legimus qui qualis reipſa, atque adeò corporis habitu fuerit, explicarit: nam qui myſticè interpretarentur, inuenimus complures: & nos quoque Deo freti, quando in operis huius progreſſu Paradiſum figuratè explicabimus, ea quæ de arcana huius Arboris ſenſa ſpectant, exponemus. Ingenuè igitur fatemur nondum didiciſſe nos qualiſnam arbor fuerit quæ vitæ vocabatur, interim corporatam reuera extitiſſe certò perſuaſi ſumus, ipſúmque vocabulum ex Creationis libro didicimus, quod pro incitando Adamo ad obedientiam datum illi eſſe iam demonſtrauimus: verùm ſpeciem ipſam, & fructus quales fuerint, quibúſque compta fuerit frondibus, nondum diſcendo ſumus aſſecuti.

Præmium obſeruationis Præceptorum Dei.

Pueri quo modo ad ſtudia impellendi.

Exod. 3. 13. et 33. Num. 13. & 16. Leuit. 20.

Arbor vita, qualis vel quæ fuerit nōdum conſtat.

A B C D E

CAPVT XXI.

Porro de flumine quod Paradiſum irrigat, hæc ſcripta nobis reliquit diuus Moſes. *Et flumen egrediebatur ex Eden ad irrigandum Paradiſum, atque inde ducebatur de diuiſum euaſit in quatuor capita.* Eſt autem à nobis iam dictum capite XVI. Eden eſſe regionem ſpacioſam, amplam, amœnam, variam. Paradiſum verò locum eſſe pulchris, fructuoſis, præſtantibus, laudabilibúſque arboribus, præ quibuſuis aliis in tota Eden locis ornatum: Paradiſum enim eius regionis quæ Eden dicitur, partem eſſe inter alias omnes præſtantiſſimam, laudabiliſſimam, atque cultoribus ſuis commodiſſimam. Igitur illud flumen tenera ingens, amplum, copioſum, inſigne ex terra Eden ſcaturiens atque promanans in medium penetrat Paradiſum, eúmque vniuerſum irrigat: quo perluto, finditur in quatuor deinde fluuios, & ipſos grandes, qui ab illo diducti, ſimul atque Paradiſum reliquere, ſub ipſa maris Oceani vada delabuntur, atque inde rurſus in hac à nobis habitata emergunt terra. Neque verò hæc nobis ipſi fingimus, ſed tanquam Moſis Prophetæ verbis conſentanea pronūciamus, quæ ſancto Spiritu auctore ſcripta ſunt. Nā flumen illud ex terra Eden originem ducere, atque profluere his verbis affirmat: *Flumen egrediebatur ex Eden.* Rurſus quòd Paradiſum perluat atque irriget, his: *Ad irrigandum Paradiſum.* Præterea deriuationem illam quam ingentes fluuios fieri diximus, irrigato iam tum Paradiſo, hæc verba ſignificant: *Et illinc finditur, & euadit in 4. capita:* denique cùm addit Moſes vnius fluuij eſſe Phiſon, cúmque circuire vniuerſam terram Heuila: alterius verò Gehon, qui peruadat totam regionem Æthiopiæ: tertium porrò Diclat appellari, eúmque contra Aſſur ire: denique quartum vocari Euphratem, ſatis indicat quatuor eos fluuios, poſteaquam Paradiſum reliquerunt, ſub terram delapſos, tandem in hoc à nobis culto orbe prorumpere, ſcaturiréque. Ea igitur quæ tum de vno illo flumine, tum de quatuor aliis ab illo deriuatis diximus, cum Moſis diuini hominis ſententia congruunt. Sed vrgebit aliquis, qui poſſit fieri vt quatuor illi fluuij Paradiſo egreſſi præcipitentur ſub Oceani vada, atque inde tandem in hac noſtra terra erumpant? Huic primò reſpōdemus, ea quæ à nobis fieri non poſſe exiſtimantur, facilia eſſe Deo: illum verò quem diximus quatuor fluuiorum curſum, atque eius generis alia, diuinum eſſe opus, non humanum. Deinde hoc quoque reſponſum volumus, Paradiſum multo ſublimiore poſitum eſſe regione, atque hæc noſtra exſtet terra: eóque fieri, vt illinc per præcipitium delabantur fluuij tanto cum impetu, quantum verbis exprimere non poſſis: eóque impetu impulſi, preſsique ſub Oceani vada rapiantur, vnde rurſus proſiliant ebulliántque in hoc à nobis culto orbe. Nam qui aquas in ſublime ducere, atque ex altis erectíſque canalibus veluti ſiphonibus profundere laborant, ij ex longo interuallo Cataractam ſiue præcipitium ipſis quoddam alta deuexitate abruptum atque difficile comparant, per quod deturbatæ magno cum impetu ſub terram condantur: ſub qua poſtquam coactæ, atque ſuo ipſarum impetu preſſæ aliquoúſque fluxere, tandem per canales illos magna vi, qua ex præcipitii illo caſu vrgentur, ſurſum emicant. Hæc ita ſe habere dominus etiam Ephræm, & cum eo Doctores alij affirmant, quare nos quoque libenter aſſentimur. Cæterùm quod ad ſaporem ſpectat, idémne illis aquis maneat apud nos, qui fuerat in Paradiſo, an minimè: nos pronunciare non dubitamus, in Paradiſo eſſe guſtatu gratiſſimas, ſuauiſſimáſque, inde autem progreſſas, plurimum ſuauitatis amittere, acredinis verò contrahere, cùm illud Paradiſi ſolum læta Dei præcatione beatum & felix ſit: at hoc noſtrum

De flumine quod Paradiſum rigabat, & de quatuor fluminibus qui ex illo diducebātur Diuus Moſes. Gen. 2.

Paradiſus erat pars Eden.

Flumina Paradiſi fluere ſub Oceano.

De fluxu 4. fluminum è Paradiſo.

Deo facilia, ſunt nobis difficilia.

Aquarum ducendarum modus.

Ephræm.

contrà execratione infelix & triſte. Quantùm igitur intereſt inter eum fontem cui benedicunt omnes, & eum quem nemo non deteſtatur, tantùm differt ſuauitate atque amœnitate illorum fluuiorum ſapor quem in Paradiſo, ab eo quem apud nos obtinent. Nam ſi noſtrates aquæ, vnius eiuſdémque naturæ cùm ſint, pro ſoli indole, per quod fluunt: dulciores, amariores, inſulſiores, ſalſiores euadunt: cur non exiſtimabimus illus quoque fluuios tantiſper dũ per beatiſſimũ ac feliciſſimũ locũ Paradiſum fluunt: iucundiſſimo atque ſuauiſſimo ſapore eſſe: in hoc verò execrabilis noſtræ tractu terræ de illa ſuauitate plurimum remittere? Porrò beatus Moſes & nomina illorum quatuor fluuiorum, & loca per quæ feruntur, aliáque eodem ſpectantia diſertè explicauit, vt quæ illa ætate non ignota eſſent: ait enim: *Nomen vnius Phiſon, qui perlabitur vniuerſam terram Hauila: illic eſt aurum, & eius regionis aurum præſtans eſt: illic Bedolah, gemmaque Berylli.* quaſi dicat, Vnus illorum quatuor fluuiorum Phiſon vocatur, qui vbi ab ingenti illo flumine medium perluente Paradiſum deriuatus eſt, atque in terram ſub Oceani vada ſe recepit, rurſus proſilit, emicat, ſcaturítque in occidua mundi regione, vnde Septentrionalem petens, totam Indorum ditionem alluit, (hæc enim Hauilæ nomine ſignificatur) ac tandem in mare definit. Græcè Phiſon * Dijobis vocatur. Ferunt autem pleramque ripæ huius fluuij arenam, atque etiam aluei, præſtãte auro abundare, & gemmis precioſis: nam vocem Hebræam, Bedolah, Margaritas ſignificare. Secundi fluuij nomen eſt Gehon, is peragrat vniuerſam terram Chus, id eſt, Aethiopiæ. Hic a nonnullis etiam † Sichor appellatur, Græci Nilum vocãt: qui à magno flumine digreſſus, atque ſub maris fundum delapſus, proſilit tandem ebullítque in plaga meridionali, atque vniuerſam Aethiopum regionem peragrans, demum in Adriam † exoneratur, quod mare Aegypti fines alluit. Tertius fluuius Diclat, hoc eſt, Tigris, contra * Attur fluit. Quartus eſt Perath, id eſt Eufrates. Et hi quoque duo, ab illo grãdiore diducti, & ſub mare merſi prodeunt tandem in medio hoc noſtro orbe viciniis inter ſe fontibus, perluitque Diclat Orientalem Meſopotamię regionem, quem vt Perath tractu vicino aliquamdiu comitatus eſt, labuntur ambo in magnum Mare auſtrale † Boſræ.

Aquarũ guſtus ex ſoli natura contrahitur.

Dijobis ca. 18. habet Diuabus. vnde hoc nomẽ habeat neſcire me fateor. infr. Cap. 28.

† Sichor vox eſt Hebraica ſignificãs nigrum ac rubidum.

Nĩ quòd Nilus etiã à veteribus μέλας dictꝰ ſit, teſtatur Plutarchus libello de fluminibus.

CAPVT XXII.

Solent quidam percontari, quid Adamo Euæque futurum fuiſſet, ſi impoſitam ſibi à Deo legem in Paradiſo non fregiſſent. His reſpondemus, ſubuehendos fuiſſe ex Paradiſo ſupra hoc Cœli Firmamentum quod ſupra nos poſitum intuemur, atque in cœleſti regno voluptate incredibili, & immortalitate prorſus beandos: hoc enim præmij atque precij pro obſeruata lege dandum illis fuiſſe. Tria enim loca condiderat pro Adamo, Deus Cœlum, Paradiſum, & hanc quæ extra Paradiſum eſt, terram idque hac iuſtiſſima ratione ſcilicet, vt illum à ſe effectum oblectaret in Paradiſo: ſimul & periculum faceret, morigerus ne foret in obſeruanda lege, an rebellis: & morigero quidem præmium culti præcepti daretur regnum cœleſte, in quod ex Paradiſo ſuſtolleretur, vt ibi omnis expers mortalitatis in ſumma voluptate vitã agitaret: rebellis verò atque præuaricator, è paradiſo in hanc maledictã terram detruderetur. Nam & Angeli iuſſa peragunt, diuinæque voluntati obſequentes ſunt, non abſque ſpe præmij quod ipſis datum ibitur poſt generalem mortalium Reſurrectionem: igitur ſi Angeli ea cum ſpe Dei cultum exequuntur: Adam quoque atque Eua cum omni ſua poſteritate Legi diuinæ in paradiſo hac ſpe paruiſſent, virtutémque excoluiſſent, quòd inde ad cœli regnum eſſent euehendi. Efficitur ergo vt quémadmodum abiecti ſunt in hanc deteſtabilem terram propter ſuum peccatum legémque Dei violatam, ita ſi legis obſeruantes manſiſſent, futurum fuiſſe vt cœleſte Regnum conſcenderent, atque inibi in delicijs perpetuum degerent æuum. Hæc ita eſſe teſtatur Gregorius Theologus ea oratione quam ſcripſit in dominicam nonam his verbis: Si manſiſſemus id quod eramus, legémque Dei obſeruaſſemus, id facti eſſemus quod non fueramus, per acceſſum nimirum ad lignum vitæ poſt lignum ſcientiæ. Sed quid facti? facti immortales, atque ad Deum propius admiſſi. Philoxenus præterea Oratione de contemplatione ligni Vitæ ſic ſcribit: Deus non ſolum per naturæ inſtinctum, & Scripturæ auctoritatem ducit nos in agnitionem myſteriorum Crucis, ſed per ipſum etiam, quem conſeuit, paradiſum, quæ prima fuit generis noſtri habitatio. Nam vt Angelorum ſedes eſt Cœlum: dæmonum verò poſt ipſorum caſum aër, nimirum medio poſitus loco: inſuper animantium brutorum, & hominum poſt violatam legem, hęc terra in qua nunc verſamur: denique piſcium & natatilium omnium, aquæ: poſtremo Animæ, corpus in quod primum eſt inſpirata: ſic quoque deſtinatus fuerat paradiſus vt eſſet hominum, prius quàm peccaſſent, domicilium. cùm porrò in eo leue atque obſeruatu facile mandatum accepiſſet Adamus: cui ſi paruiſſet, in cœlum illinc euehendus erat: illo ſpreto, Deíque neglecto verbo, non modò caruit Cælo, quod ſibi alioqui cum incorporeis illis copiis commune futurum fuiſſet: verùm etiam paradiſo, qui medius erat locus, per ignominiam deiectus eſt in hanc terram peccato obnoxiam, vt in ea cum brutis pecudibus verſaretur. Præterea dominus Ioannes Oratione contra eos qui mundum gubernari à dæmonibus putant, ſcriptum reliquit in hanc ſententiam: Si eiiciendus erat Adam de paradiſo, cur ab initio donatus eſt à Deo, paradiſo? noſtra certè cauſſa hæc ita euenire oportebat. Nam ſi primi illi parentes noſtri cauiſſent ſibi, atque dominum ſuum agnouiſſent, eiúſque paruiſſent iuſſis, & animi modeſtiam humilitatémque retinuiſſent, nequaquam amiſiſſent id quo præditi fuerant, decus atque ornamentum. Denique dominus Iacobus Botnanenſis, Oratione de eiecto Adamo extra paradiſum, hæc ſcripta reliquit: Condiderat Deus Adamum, non quò paradiſo pelleret: ſed vt paradiſum veluti iure hæreditario poſſideret, in eóque dominaretur, eò hominem finxerat: quippe cuius gratia etiam Mundum ipſum creauerat: quamobrem ſimul atque conditus eſt, incolere paradiſum cœpit, quando adhuc nulla Nuptiarum mentio erat. Tum mox ſubiicit: Et vt in paradiſo, ita in Cœlo quoque victuri erant in ſuauiſſima cum Deo conſuetudine, atque familiaritate, &c. Colligitur itaque ex his ſanctorum patrum, atque probatorum Auctorum dictis, Adamum & Euam, ſi mandati diuini obſeruantes manſiſſent, neque deliquiſſent: ſuſtollendos fuiſſe in cœleſte Regnum ſupra firma-

† melius in Mediterraneũ.

** Quid Attur. infrà explicabitur.*

Triginta etiam hodie Syri Diclat vulgo vocant. Et Plinius affine vocabulo Digitum, appellatum memorat.

† Boſram aiunt Syri vrbẽ eſſe ad ſinum Perſicum. alioqui Amos 2. in Idumæa reritur. Et apud Ieremiam. cap. 48.

in Medi- ude.

3. Loca pro Adamo condita à Deo.

Angelorum præmiũ poſt generalem Reſurrectionem.

Nazãze.

Philoxenus Oratio de contemplatione Ligni vitæ.

Paradiſus locus medius.

Ioannes.

Iacobi Botnanenſis Oratio de Adamo è Paradiſo eiecto.

mentum, vbi prorſus immortalitate donati, in ſempiterna vixiſſent voluptate. Quin hoc ipſum rationi, æquæ certè, conſentaneum eſt: vt enim propter violatæ legis peccatum Paradiſo eliminati ſunt, atque in hanc maledictam detruſi terram, ita ſi diuinis iuſſis obtemperauiſſent, eóque iuſti effecti fuiſſent, hoc erant præmio afficiendi, ſcilicet vt ex Paradiſo in cœleſte regnum emigrarent, quod inde ab orbe condito ipſis fuerat paratum, vt ait Dominus, ad Adæ & Euæ poſteritatem.

Mat. 25.

Quamdiu in Paradiſo manſiſſent priuſquam ad cœleſte regnum traducendi fuiſſent, ſi non deliquiſſent primi Parentes.

CAPVT XXIII.

Sed iam quæſtio oritur de temporis ſpacio quátiſper ſcilicet in Paradiſo fuiſſent commoraturi primi noſtri parentes, antequam ad cœleſte regnũ emigraſſent, ſi paruiſſent diuinæ legi: Tantiſper ſanè dũ B pto diuina benedictione, *Creſcite & multiplicamini*, aucti prole atque multiplicati, numerum æquaſſent homines, Satanæ & earum Copiarum quæ cum ipſo exciderant Cœlo. Eo enim numero expleto, qui numerus in Dei cognitione fuit definitus, elapſóque iam tum iuſto tempore, traducturus erat ipſos Deus in Regnum cœleſte. Eius enim rei gratia tam ſpacioſum, amplum, capacem condiderat Paradiſum, vt vniuerſæ poſteritati Adæ ſatis in ipſo eſſet loci ad morandum. In hac etiam ſententia eſt Gregorius Theologus, dum ait, mundum ſuperiorem explere debere: Vocat enim mundum ſuperiorem ipſas cœleſtes Copias, quarum numerum, diaboli & C eius ſociorum caſu diminutum, cenſet inſtaurandum eſſe, atque ſupplendum, aſcitis totidem in illorũ qui excidere locum, hoc eſt traductis in cœleſte regnum hominibus. Gregorius quoque Nyſſæus cõmentario de compoſitione hominis, cap. XVIII. ad hunc modum ſcribit: Sed modus ille multiplicãdi qui in Angelorum natura eſt, in iis etiam qui paululũ diminuti ſunt ab Angelis, hoc eſt, in hominibus, viam ſuam exercuiſſet, ac multiplicandum genus humanum vſque ad definitum opificis conſilio numerum.

Nazianze.

Nyſſæus.

CAPVT XXIIII.

Solent porrò hoc etiam quærere, qui rerum co- D gnoſcendarum deſiderio tenentur, fuiſſéntne primi parentes ſoli in Paradiſo moraturi, ſi legẽ obſeruaſſent, an verò ſobole procreata nihilominus creuiſſent numero homines: Quibus reſponſum volumus, generaturos, maximóque numero multiplicandos fuiſſe, idque vel ex ipſa benedictione, qua ipſos proſecutos fuerat Deus, conſtare, cùm diceret: *Creſcite & multiplicamini, terrámque replete, & eam ſubijcite.* Ea enim verba cùm ſimul cum fauſta precatione mandatum contineant: quis ambigat, quin Dei & apprecatio, & mandatum prorſus præſtanda fuerint? Conficitur itaque, Adamum & Euam, ſobolem numeroſam propagaturos fuiſſe, neque ſolos E illos Paradiſum habitaturos, ſi obediẽtes manſiſſent.

Adamũ & Euam non ſolos in Paradiſo manſuros fuiſſe, ſed ſobole multa augendos, ſi mandatũ Dei non violaſſet.

CAPVT XXV.

Cæterum, quod quæri ſolet, per Venereúmne complexum, operam liberis gignendis daturi fuiſſent homines in Paradiſo, an abſque nuptiis: dicimus: vt ipſa noſtra natura arcano conditoris ſui Dei conſilio ſcitè fœcundatur, augetur, multiplicatur: ita vniuerſum quoque humanum genus fœcundandum, augendum, multiplicandum fuiſſe, & quidem abſque concubitu. Nam & Angeli multi euaſerunt quidem, ſed abſque nuptiis: & Adam atque Eua ſine Venere nati fuerant: ad hoc, etiam nunc videre eſt multa animalium genera abſque coitu pro- A pagari, quale eſt Vermium genus, & Culicum, aliáque complura. Hanc ſententiam adprobat quoque Gregorius Nyſſæus commentarij de hominis compoſitione cap. XVIII. inquiens: Aiunt quidam, ſi nullus fuiſſet in Paradiſo complexus, humanas animas in magno numero futuras non fuiſſe. Nos verò dicimus, hominem ante peccatum admiſſum quaſi Angelum fuiſſe, ſed per peccatum fuiſſe: ipſa enim Reſurrectio, reditus eſt ad priſtinam conditionem: ergo ſi poſt Reſurrectionem erimus veluti Angeli, conſequitur tales quoque fuiſſe ante peccatum. Atqui Angeli non iunguntur amplexu: ergo neque homines iuncti fuiſſent niſi peccaſſent: ſed ſicut B Angeli abſque nuptiis millies mille ſunt, & myriades myriadum numero ſuperant: ita nos quoque, niſi Angelicus ille ſtatus in nobis mutatus fuiſſet, connubio ad noſtri multiplicationem minimè opus habuiſſemus, ſed idem ille modus quo Angelorum natura multiplicata eſt, in humano genere, quod paululum ab Angelis minutum eſt, efficax fuiſſet, vt ad eum augeſceret numerum qui Dei cõſilio definitus erat. Quòd ſi quis verò quærat procreandarum animarum abſque Nuptiis rationem modúmque, is viciſſim nobis dicat, quo ſubſiſtant modo angeli: ſic enim homines ſine complexu fuiſſent multiplicati vt Angeli. Idem Nyſſæus cap. XXIII. C eius operis ſic habet: Si me interrogaueris, quî potuiſſent tot hominum millia procreari, ſi concubitus nullus fuiſſet, ego mutuum ex te petam, quî ſit prognatus Adam, quî Eua, quando nullæ interuenerant nuptiæ. Quid ergo? ad eúmne modum quo illi ſunt effecti, naſcituri erant deinceps omnes mortales? Sanè genituræ modus taliſne, an alius fuerit futurus, id iam mihi non eſt explicandum: hoc enim modò quæritur, connubióne opus fuiſſet Deo ad humanum genus multiplicandum in terris, an minimè. Hactenus ex Nyſſæo. Sed & dominus Iacobus de Botnan, Ex quibus, inquit, quæſo Nuptiis editus eſt Adam? quos paſſus ipſe dolores vt Euam pareret? D Millies Angelorum millia ſtant coram Deo: nec tamen eorum vllus vtero geſtatus, aut granida aluo cum doloribus in lucem editus eſt. multo ergo magis exiſtimandum eſt, opificem Deũ, homines abſq; nuptiis procreaturum fuiſſe, ſicut primos quoque illos parentes è quibus vniuerſa hæc generis humani poſteritas nata eſt, procreauit. Et paulo inferius? Quid ergo; dicito mihi, Abrahamo profuítne concubitus ad procreandam ſobolem? minimè ſanè: quippe qui tot annis operam fruſtra huic dediſſet, hiſce apud Deum verbis etiam tùm vſus eſt: Domine quid mihi daturus es qui liberis careo? Igitur vt tunc ex mortuo effœti ſenis illius corpo- E re, edidit Deus tam multa hominum millia: ita ſi inde ab initio Dei præceptis acquieuiſſent Adamus vxórque Eua, atque ab arbore appetenda ſe abſtinuiſſent, non defuiſſet Deo fœcundandi generis humani ratio. Conficitur ergo ex iis quæ adhuc dicta ſunt, homines in Paradiſo abſque vllo nuptiali cõplexu re ipſa fœtificaturos fuiſſe, ſed eo modo quẽ ſolus opifex Deus nouit.

Propagationum ſine Venere, Exẽpla.

Nyſſæi cõment. de hominis compoſitione.

Luc. 20.

Pſal. 8.

Iac. de Botnan.

Gen. 15. a.

CAPVT XXVI.

Sicut autem abſque concubitu fuiſſent prognati, auctíque numero homines in Paradiſo: ita in vera voluptate, atque infinitis partibus maiore quàm eſt ea qua hodie mortales fruuntur maxima, illic

Qua voluptate adfecti fuiſſent Adã & Eua in Paradiſo cum omni ſua poſteritate ſi nõ deliquiſſent.

illic ætatem agitaſſent, vtpote omnis laboris, perturbationis, moleſtiæ, doloris, morbi denique atque ægritudinis expertes. Ediſſent enim de Paradiſi arboribus, & ſuauiſſimum ex maximo illo dulciſſimóque Paradiſi flumine potum bibiſſent abſque omni inter ſe diſſidio, riſúue, qualem Angeli ipſi, & qualem Adamus cum Eua ante fractam legem, vitam viuentes in perfecta pace, Charitate, cõcordia. Quippe his quibus iam mortales fruimur voluptatibus, ſua cuique moleſtia cohæret, veluti cibo largiori, cruditatis malum: potui copioſiori, nauſea: bonæ valetudini, aduerſa: robori, imbecillitas: bonæ formæ deformitas: atq; ita in aliis quoq;. At in Paradiſo nulla fuiſſet eiuſcemodi rerũ viciſſitudo: mera enim illic voluptas fuiſſet: moleſtiæ verò prorſus nullæ, vt quæ poſt violatum Dei mandatum tandẽ enatæ ſint. Maioribus ergo deliciis ex cibo potúque illic adfecti fuiſſent, quam quibus hodie mortales demulcentur.

Voluptati vnicuique ſua cohæret moleſtia.

A

B

CAPVT XXVII.

De ſerpẽte qui Euam adortus decepit. Gen. 3.

Quæſt. prima.

Porrò de Serpente ſic locutus eſt diuus Moſes: *Et Serpens callidior erat omnibus animantibus agri, quæ condiderat Dominus Deus dixitque Serpens mulieri: Verè dixit Deus, ne veſceremini de omnibus arboribus Paradiſi.* Hîc decem nobis expendendæ atque examinandæ quæſtiones occurrunt, quarum prima eſt: fueritne corporatus Serpens, ita vt oculis eſſet aſpectabilis, qui cum Muliere colloquebatur: an verò Satan corporati Serpentis ſpeciem præ ſe ferens, illam ſit affatus: an denique Satan intra Serpentem latens, verba illa ad Mulierem fecerit. Sanè dominus Ephræm quodam ſuo Commẽtario ait, corporatum Serpentem fuiſſe, qui Mulierẽ allocutus eſt: Satanam enim à Deo petiuiſſe vt Serpenti ſermonis facultatem cõcederet ad tentandum Adamum: ſicut opes Iobi quoque ſibi permitti poſtulauit, quo de eius patientia faceret periculum. Ex quo conſequitur, ita illi corporeo Serpenti ſermonis vſum fuiſſe datum, vt Aſinæ Balaam: imo verò non ſolam elocutionem, verũ etiã intellectum illi Serpenti inditũ fuiſſe affirmat Ephræm, cùm Deus ipſum vt intelligentem ſit affatus, his maledictis perſtringens: Puluerem edes, & ſuper ventrem tuum ambulabis. Cyrillus verò Oratione tertia aduerſus Iulianum perfugam ait, ipſum Satanam ſe in Serpentem transformaſſe, atque ita cum muliere collocutum eſſe, ac proinde ipſum quoque ſub Serpentis perſona diuinis maledictis eſſe perculſum. Exiſtimat enim Cyrillus, dæmonem poſſe pro arbitrio aut Serpentis, aut alius animalis ſpeciem, quam voluerit, ſumere. At dominus Iacobus Sarugenſis Commentario ſuo de pulſo Adamo extra Paradiſum, dicit, Satanam ſe incorporatum atque aſpectabilem Anguem inſinuaſſe, & inde cum muliere eſſe collocutum: quam opinionẽ nos etiam adprobamus atque amplectimur. Hanc enim veram eſſe vel id arguit, quòd Paradiſus duplex erat, corporeus & ſpiritalis, vt magnis rationibus eſt à nobis demonſtratum: Adam item Euáque duplicis & compoſitæ fuere naturæ: quippe qui ex corpore conſtarent & anima: quare Serpẽtem quoque duplicem fuiſſe exiſtimandum eſt: corporeum quidem, ſi ipſum aſpectabilem Anguẽ: ſpiritalem verò, ſi ſenſum omnem effugientem Satanã qui intra illum latebat, atque inde verba faciebat, conſideres. Altera quæſtio eſt. Ex genere ne reptiliũ, an verò cæterorum animantium fuerit ille Serpens, in quẽ ſe Satanam inſinuaſſe, ita atq; cũ muliere collocutum diximus. Exiſtimamus verò ex beſtiarum non reptentium numero fuiſſe, idq; his ducti argumentis. Primò Moſes ait Serpentem fuiſſe aſtutiorem omnibus beſtiis: non autem dixit, omnibus reptilibus. Et paulò poſt ipſe Deus ad Serpentem verba præ omni beſtia agri: vbi rurſus faciens: Maledictus, inquit, es præ omni animali, & præ omnibus reptilibus dictum non eſt. Ad hoc, Adamus in ipſo initio nomina beſtiis, auibúſque indiderat, vt teſtatur Scriptura, non etiam reptilibus: ac proinde Eua à viro edocta beſtiarum nomina, Serpentem, quòd ex beſtiarum genere eſſet, Henio, hoc eſt, beſtiæ nomine appellauit: quod nomen ab Adamo didicerat ſcilicet. Erat igitur ſerpens ex beſtiarũ genere, nõ autem eorum animantiũ quæ reptilia dicuntur. Quæſtio tertia eſt: An pedes habuerit ſerpens: & ſi habuit pedes, bipes ne, an verò quadrupes fuerit. Ad hanc quæſtionem reſpondemus, quadrupedem fuiſſe, cùm ex beſtiarũ genere, Moſe teſte, fuerit: eáſque animantes, quas beſtias ſolemus vocare, quadrupedes eſſe videamus. Et verò dominus Ephræm dum hæc in ſuis Commentariis explicat, inter alia ait: ſtáne volebas, vt Adam amitteret gloriam ſuã: ſerpens verò ne pedibus quidem mulctaretur? Erat ergo quadrupes Anguis: ſed quia fuit ſatanæ organum, & inhæſit ipſi diuina exſecratio, ex beſtia factus eſt reptile animal: & cùm ante pedibus gradiretur, deinceps prono ventre prorepſit: ſicut & Satan, quia præuaricatus fuerat, ex Angelo euaſerat dæmonũ: & vt vxor Loth, quia reſpexit, ex muliere, quæ antè erat, transformata eſt in ſtatuam ſalis. Quarta quæſtio eſt, ſi ſatanas in anguem ſe inſinuauit, atque ex eo ipſe ad Euam verba fecit, cur id à Moſe ſcriptum non ſit, ſed ſolius Anguis facta mẽtio. Hîc reſpondemus, Moſen rei geſtæ ſcriptorem, non Interpretem egiſſe: ac proinde qualis quæque res viſa eſt, talem ab ipſo eſſe deſcriptã: non itẽ explicatum quî ſe reuera haberet. Eua autem ſerpentem videbat, ſerpentem ſecũ loquentem audiebat. hoc igitur ipſum Moſes ſuo ſcripto prodidit: quemadmodum alibi tres illos quos videbat Abrahamus, viros appellauit, cùm viri non eſſent. Ad hoc, ſi diuus Paulus, qui tanto tẽporis interuallo Moſen ſecutus eſt, cùm res iam tũ explicatæ eſſent, ſerpenti nõ ſatanæ impoſturam attribuit, inquiens: Vereor ſicut ſerpens decepit Euam, &c, cur nõ meritò Moſes, qui tã multis ætatibus Paulum præceſſit, fraudẽ ſerpẽti adſcripſiſſe videatur? Scriptoris enim eſt, res geſtas narrare: at interpretis munus, à ſcriptore prodita explicare: ac proinde Moſes, qui ſcriptor, non interpres eſſe voluit, rectè narrauit, ſerpentem cum Eua collocutum eſſe: non autem dixit, ſatanam intra ſerpentem fuiſſe occultatum. Quæſtio quinta eſt, quamobrem ſatanas Adamum cum Vxore ſeduxerit. Nos exiſtimamus, cauſſam ſatanæ fuiſſe Inuidiam, qua illos proſequebatur. Nam cùm ille ſublimi ſua dignitate gloriáque excidiſſet, videretque porrò Adamum ex luto conformatum, ad Imaginem tamen ſimilitudinémque Dei factum eſſe, atque omnium rerum quæ in terris eſſent, imperio potitum: prætereà Paradiſum deliciis omnibus plenum incolentem, atque Angelicarum copiarum fruentem ſocietate: ſe verò contrà deturbatum atque deiectum, maxima permotus aduerſus Adamũ & Euam inuidia, ipſos ſeduxit. Nimirum huiuſce-

Ephræm.

Iob. 1.

Num. 22.

C

D

Cyril. Orat. 3. contra Iulianum.

Iacob. Sarug. Com.

E

Primorũ Parentum natura duplex.

2. Quæſt. de primo Serpente.

A

B

3. Quæſt.

1. Serpentem fuiſſe quadrupedem.

Comm. D. Ephræm.

C

Gen. 19.

4. Quæſt. cur Moſes ſolius Serpentis, non autem dæmonis meminerit.

D

Gen. 18.

2. Cor. 11

E

Quæſt. 5. cur dæmõ tentauerit primos Parentes.

modi cogitationibus exagitatus eſt: Ego qui ſpiritalis ſum, exulo, at Adam qui corporeus eſt, intrò eſt receptus: ego proſligatus, [illegible] gloria exutus, ille gloria indutus veſtituſque: ego in imo, ille in ſummo: ego apud beſtias, ille apud Angelos: ego in vaſta ſolitudine, ille inter amœniſſimas Paradiſi arbores verſatur. huiuſcemodi, inquam, cogitationes ad proſequendos illos inuidia, fallendóſque, ipſum impulerunt. quippe intelligebat ex eo quod ſibi acciderat, ſi peccaret Adam, futurum vt rueret, ſicut ipſus prior ceciderat: atque ea peccato horum alterum Adamo euenturum eſſe, vt vel moreretur, pro lata iam antè ſentētia: *quo die comederis de illo, mortem oppetes* vel Paradiſo expelleretur, atque deinde ſobole procreata multiplicaretur ſecundum fauſtam illam apprecationem qua Deus ad illos vſus dixerat, *Creſcite & multiplicamini*: hoc verò ſi illi contingeret, tum fore vt ipſe & in illum ipſum, & in illius omnem poſteritatem imperium exerceret. Igitur ad illum fallendum percitus eſt orta inuidia.

Dæmonis, & Adami in primo ſtatu, Comparatio.

Quæſtio 6. Cur dæmō potiſsimū Serpentis forma ſit apparuerit. Cur hominis ſpecie non apparuerit.

Sexta quæſtio eſt, cur non apparuerit Satā primis Parentibus humana ſpecie, vel diuina, quali Dominus noſter in monte: aut figura maiorum beſtiarum, quales ſunt cameli, elephantes, & eiuſce generis aliæ: aut denique cur non ſuo ipſius proprio atque natiuo habitu, ſed organo opus habuerit? Sanè humana ſpecie non apparuit, quòd ſciret Euam non ignorare, alium præter ſe ſuúmque maritum, hominem nullum eſſe, neque verò Deus ipſi permittebat vt hominem ſimularet, ne iuſtam haberet Eua erroris ſui excuſationem, conſpicata hominem ſibi ſimilem à quo falleretur: porrò Diuina, vel maiorum beſtiarum figura non apparuit, quòd hæ ſpecies nimio metu concuſſiſſent perturbaſſéntque Mulierē, nedum ad auſcoltandum verbis ſuis induxiſſent. ſua denique ipſius naturali ſpecie non eſt illam adortus, quia magis etiam conſternata ipſa fuiſſet, ſi eius qui videndi ſenſum falleret, verba audiſſet, eóque minus obſecuta fuiſſet dictis. Igitur vt ſuæ fraudi locus eſſet, verbiſque fides, induit corporatum illud organum Serpentem, eóque habitu viſendum ſe exhibuit.

7 Quæſtio.

Septima quæſtio eſt, cur præ cæteris beſtiis Anguem ſibi Satanas in organum delegit. Huius rei cauſſas multas eſſe dicimus. Primo enim nullum erat Angue, animal ad fallendum aſtutius. Id quod diuus Moſes quoque his verbis ſignificat. *Et Serpens erat callidior omni beſtia agri.* Nam & animantium alia vafritie excellunt, vt Vulpes, alia rudi ſimplicitate ſunt, vt Oues. Deinde cū Anguis letali veneno plenum animal ſit, conſentaneū erat, vt vel propter naturæ congruentiam mortiferum ſuū toxicum commiſceret Satanas cum Serpentis veneno. Tertiò vt idem vſu eueniret Satanæ quod filio illi prodigo: is enim poſtquam ſummo honore excidiſſet, in eas redactus eſt vitæ miſerias, vt porcos paſcere cogeretur: ſic ſcilicet Satan ex ſua delapſus gloria in anguem ſe inſinuauit. Quartò, vt cùm eſſet aliquando Anguis ſuper ventrem ſuum prorepturus, id ipſum humi ſerpere, diaboli qui in Angue latuerat, nobis caſum ob oculos poneret. Denique ita natura comparatum eſt, Serpentum genus, vt occulta quædam veluti fraterna indolis coniunctio ipſi cum dæmonibus intercedat, etſi ea nos lateat.

Gen. 3. *Luc. 15.*

8 Quæſtio. Cur Satanæ permiſ[...]

Octaua quæſtio eſt, cur permiſerit Deus Satanæ, & Serpenti in Paradiſum introire: immo verò Satanæ Adamum cum vxore fallere. Ad hanc quæſtionem reſpondemus, varias ob res, permiſſa illa eſſe. Permiſit enim, dum Satanæ libertatem non impediuit, quominus ſuopte arbitrio vteretur: ſicut neque Oziam prohibuit à ſanctiſſimis adytis, ne pro voluntate in ea penetraret. Præterea ſiuit Deus illa euenire, quo oſtenderet, quemadmodum fieri potuit, vt Adamum ſui imaginem, ſimilitudinémque de terra aboleret: ita rurſus ſe huic ipſi permiſiſſe, vt poſſet per ſuperbiam atque faſtum affectare diuinam maieſtatem. Inſuper vt ne nihil eſſet cum quo Adami libertas arbitrij poſſet decertare: denique vt periculum fieret de Adamo, obſeruánſne mandati diuini eſſet, an minimè. Erant igitur cùm arbor ipſa, tum Satanas atque Serpens ad explorandam Adæ arbitrij libertatem accommodata inſtrumenta.

Cur ſit tentare Adamum. *2. Par. 26* *Gen. 6.* *Adami libertas.*

Quæſt. 9

Nona quæſtio huiuſmodi eſt, cur angui maledixerit Deus, qui nullum ſcelus patrarat: Satanæ verò flagitij reo noxióque nihil mali imprecatus ſit? neque enim libero vtebatur Anguis arbitrio, vt poſſet ſe Satanæ pro inſtrumento non præſtare. Ad hæc dicimus, deteſtatum eſſe Anguem, vt hoc ipſum Satanæ moleſtum accideret, qui illo vtebatur inſtrumento: veluti ſi quis Muſicum inſtrumentum confringat, quo cum qui illo canebat, excruciet. Equum nimirum grauiter proſtrauit, vt ſeſſorem ſimul conſterneret: Nauémque ſubuertit, vt nautam mulctaret. Serpentem ergo maledictis ferit Deus, vt Satanam dolore angeret, quàm Serpente loquebatur, ſicut & Legionem afflixit perdendo Porcos: ſimulátque enim ſatanas conſpexit anguem amiſſis pedibus humi volutari, acerbo angore excruciatus eſt. Præterea ideo quoque maledixit Serpenti, quòd Adamo atque Euæ peccandi cauſſa extitiſſet. Sicut iumētum lapidibus obruebatur cum quo corpus miſcuerat homo, eo quòd cauſſa mali fuiſſet: ſcriptū eſt enī: En malū venit, ſed væ illi per quē venit. Ad hæc ita maledixit Serpenti propter Satanam, vt terræ propter Adamum. Inſuper hac etiam de cauſſa maledixit Serpenti, quo Adam Euáque, vbi viderent quantam ſuſtineret Serpens ea diuina maledictione moleſtiā, pedibus orbus, atque ſuper ventrem prorepens, animaduerterēt atque intelligerent in quàm grauem incidiſſent errorem, quantúmque flagitium admiſiſſent Serpenti obtemperātes: ac proinde in poſterum magno metu cōtinerētur. Sed iubet apud eos qui hanc mouent quæſtionem, hac mutuum quæſtione vti. Itáne vos Serpentis vindicandi gratia quæritis, cur ea ſecratione perſtrictus ſit, qui Arbitrio libero minimè donatus, mali nihil patrarat? dicite, quæſo, viciſſim nobis, cur, feræ, iumēta, volucres diluuio perierē, quæ non deliquerūt? aut quid meruere oues, bouéſq;, & aues quæ quotidie inſontes ad ſacrificia dedebātur? quid commiſerāt pecora Iob, quæ innoxia cùm eſſent, igni ſunt tradita deuorāda? Cur Chriſtus legioni permiſit porcos in mari ſuffocandos, qui nō peccarāt. Cur ſacrificabātur, offerebantúrque colūbæ, ac turtures pro expiandis peccatis, quorū ipſæ expertes erant? Cur ouis pro populi redēptione immolabatur? aut hœdus mactabatur pro Eccleſiæ impietate? vel bos pro ſacerdote improbo, cùm neque ouis, neque hœdus, neq; bos deliquiſſēt? Cur cōtumeliis, immo etiā morte adfecti ſunt pro populo Prophetæ innocentiſſimi? Quid Chriſtus? nóne ſuppliciū Crucis ſuſtinuit pro noſtris peccatis? Cur ergo Serpētis mulctam ſuggillatis. Nūquid æquius eſſe ducetis ſi Adamū

Marc. 5. 13. *Leuit. 20. c. 15.* *Bruta ob hominis peccatum periere.* *Gen. 8.* *Iob. 1.* *Matt. 5.*

Deus

Deus maledictione mulctaſſet, Serpẽtẽ verò interim ab omni noxa liberum atque impunem habuiſſet? Deſtituendúſne tibi videbatur Adamus tanta gloria, tantoque honore, anguis verò ne pedibus quidẽ mutilandus? Sed iam dicetur: Cur ſaltem non etiam Satanam ſimul eſt exſecratus cum ſerpente? verùm reſpondemus, Deum ideo non maledixiſſe Satanæ, ne Adamus Euaque animaduerterent Spiritum aliquem non aſpectabilem intra ſerpentem eſſe, eoque in multo maiores raperentur errores. Neque enim adhuc ſciebãt aliquid eſſe præter Deum, quod oculis cerni non poſſet: ad hæc propter Hebræorum quoque imbecillitatem noluit Moſes Spiritum intra anguem latentem prodere, ne ſcilicet illi aduerſarium Deo poteſtatem eſſe vllam opinarentur, quæ maioribus freta viribus poſſet aliquid inuito agere Deo. Nam ideo etiam Angelorum nulla eſt à Moſe facta mentio ad Agars vſque ætatem, ne Iudæi ſuſpicarentur plures eſſe Deos. Inſuper quamuis non apertè maledixerit Satanæ Deus, tamen occultè atque abſconditè id ab illo maximè actum eſſe affirmamus. Dum enim expreſſe anguem exſecrabatur, tacitè Satanã maledictis perſtringebat: quod poſt probabimus, Deo iuuante. Hanc enim Satanæ maledictionem clarè arguunt illa Chriſti verba in Euangelio: Quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt. Et alibi: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Decima quæſtio eſt, cur Moſes ſerpentem ſcripſerit aſtutiorem cæteris beſtiis, non autem prudentiorem. Ad hanc reſpondemus, prudentiam virtuti affinem eſſe, aſtum verò vitiis. Et ſunt inter beſtias aliæ hebetiores, aliæ callidiores: neque hic Moſes, Anguem hominum comparatione callidiſſimum pronuntiauit, ſed cum cęteris collatum beſtiis: hominibus verò propriè ſapientia prudentiaque tribui ſolet, qui alioqui non ſolum cęteras animantes, ſed ipſos etiam angues aſtu atque ſolertia longè antecunt.

Cur Deus non maledixerit Satanæ.

Gen. 25. b. 17.

Ioan 16. Matth. 25.

Quæſt. 10 de Serpentis calliditate.

CAP. XXVIII.

Scripſit autem beatus Moſes de Paradiſo adhunc modum: *Et plantauerat Dominus Deus Paradiſum in Eden ab initio*: Et ſi Paradiſus ante Adamum conditus eſſet, tamen Moſes creato iam Adamo agit de conſito Paradiſo, nimirum quia reuertitur ad ſuperiorem hiſtoriam. Nam cùm ab iis de quibus in ſex diebus loquebatur, nondum perfecta narratione digreſſus fuerit, redit nunc ad abſoluendam illam narrationẽ, eaque ratione agit hic poſt creatum Adamum de Paradiſo, qui alioqui ante illum fuerat conditus. Iam verò quid ſit Paradiſus, & cur à Deo conſitus, quo item die, & vbi locorum, in terrane an in cœlo, & in qua tandem mundi regione poſitus, tum quæ huc ſpectant alia, ſuprà ſunt à nobis ſuis diſceptata rationibus. Cæterum Eden locus eſt amœnus, atque omnis generis arboribus varius, in quo loco Deus Paradiſum conſeuit atque diſpoſuit. Hæc enim verba, *Et plantauerat Dominus Deus Paradiſum*, apertè oſtẽdunt, nequaquam ab homine illum eſſe conſitũ diſpoſitumque: perinde ac Noë vineam plantauit, aut vt iam conſerunt mortales Paradiſos hortoſque: ſed Deum ipſum ſuo ipſius ſtudio & mandato illum plantaſſe: ſicut ait Pſaltes Dauid de Deo verba faciẽs: *Et cedri Libani quas plantauit.* Et verò hinc etiam cõſtat, Paradiſum ab ipſo Deo eſſe plantatum, quod ſcriptura dicat, *ab initio*. Sequitur apud Moſen. *Et poſuit illic Adamum quem finxerat.* Quod ait, *Et poſuit illic Adamum*, argumentum eſt gloriæ quam Deus Adamo attribuit, dum ipſum collocaret in Paradiſo variis arboribus amœno, vt ſe inibi ipſe oblectaret: neque ſiuit in terris more cęterorum animantium quæ ratione carent, pabulum carpere. Quod porrò additur, *Quem finxerat*, in hęc nos ſenſa ducit: primò ex ſola terra Deum non condidiſſe Adami corpus, ſed ex quatuor elementis finxiſſe atque compoſuiſſe: certè figlina abſque aqua non fit, deinde non ita ſolo verbo progenuiſſe Adami corpus ex terra, ſicut ea hac ſolo ſuo iuſſu herbas produxerat, animaliaque cętera, atque ex aquis varia piſcium genera: ſed ſuis illud manibus finxiſſe atque conformaſſe, quę res ampliſſima ſanè, hominem præ reliquis rebus gloriâ a Deo ornatum oſtendit. Prætereà Adamum nõ vtero conceptum, partuque deinde editum eſſe, vt hodie homines procreari videmus: ſed Dei manibus conditum extitiſſe. Inſuper vt iumentorum, & ferarum, eorumque quæ volatu, & quæ natatu vtuntur animantium corpora, ſimul & animas ex terra & aquis condiderat, quæ omnia ratione carent, non ſic Adamum etiam effeciſſe: ſed huius corpus quidẽ ex humo compoſuiſſe, cęterum Animam ex nihilo creauiſſe. Denique non eam fuiſſe ab initio hominum, populorum, nationum turbam in terris quam hodie videtis: ſed Deum primò finxiſſe perſonam vnã, ipſum dico Adamum: deinde ex illa formaſſe Mulierem, atque ita deinceps per virum & fœminam procreatum eſſe genus humanum: atque hæc omnia intelligimus ex verbo illo, *Finxerat*, quo vſus eſt Moſes. Sed enim operæprecium fuerit cognoſcere, quo habitu apparuerit Deus Adamo, ſiue dum ipſius corpus fingeret, ſiue dum legem ipſi imponeret, ſiue quando ex ipſius coſta ablata conderet Euam, ſiue denique vbi in Paradiſo obambulans, ſuã illis vocem ingereret, inclinante die. Philoxeni Mabugenſis ſententia eſt, priuſquam deliquiſſet Adam aduerſus Dei mandatum, Deum neque per Angelum, neque per rem aliquam corporatam illi apparuiſſe, ſed ipſum ſeſe illi repræſentaſſe: non quod corporis ſui ſenſibus, Adam, apparentem Deum percipere poſſet, ſed mentis intelligentia. Nam & ſi habitabat quidem intra corpus, Adami Anima: tamen non ſecus atque incorporei Angeli, ea cernere illam quiuiſſe, quæ ſupra omne corpus, materiemque corporatam feruntur: itaque cùm integri etiam tùm eſſent animæ Adami ſenſus, neque abs peccato contaminati, Deum ſe mentis illius oculis ingeſſiſſe, ſuamque vocem ipſius intelligentiæ repræſentaſſe, quando, vt dictum eſt, fieri non potuit, vt in corporia ſenſum aliquem apparẽs Deus incurreret. Sed aliorum opinio eſt, Deum ſe corporeis Adami ſenſibus corporaliter, vt ſic dicam, obtuliſſe, eò quòd hac modò ratione, neque prætereà aliâ vllâ, aſſequi ille mente poſſet diuinas apparitiones, eaſque intelligere: ipſum enim illius conditorem Deum ſeſe ad eius humilitatem demiſiſſe, ipſique ita apparuiſſe, cęteroqui immenſum. vnde conſequens eſt hi vt vlterius dicant, Deum humana, eaque regia, & prorſus auguſtiſſima ſpecie ſe Adamo exhibuiſſe aſpectabilem: & quãquam neque manus habeat, neque pedes, aut vultum, vel os, tamen demittentem ſe quaſi his omnibus eſſet præditus, ab Adamo viſum eſſe, atque ita manibus ſuis illum formaſſe: quod, vt diximus, ad eius qui formabatur, gloriam dignitatemq; ſpectat.

Hoc Capite verba Moſis de Paradiſo, rebuſque eo ſpectantibus, non myſticõ ſẽſu, ſed ipſis accommodata rebus explicantur.

Gen. 2.

Eden quid ſit.

Pſal. 130

Gen. 2.

Quod verbum, finxerat, eſt verbum Gibel, quod planè reſpondet græco πλάττεσθαι.

Philoxenus.

Quomodo Adã viderit Deũ

Sed expendat ſuo iudicio Lector has duas opiuio-
nes,ac verã malit,altera omiſſa,retineat.Porrò fue-
2. à Deo Creatos eſſe Adamos, Hæreſis.
re ex hæreticis qui dicerent,duos Adamos à Deo
creatos fuiſſe,idque ex eo colligi, quòd Moſes duo-
rum meminerit,dicens alterum die ſexto conditum
eſſe,alterum hic poſt diem ſextum: ad illum enim
ſpectare ea verba, *Et finxit Dominus Deus Adamum
puluerem è terra.* at hunc neque ex puluere dicere Mo
ſen:ſed ſimpliciter Adamum illic poſuiſſe quẽ finxe
rat.Sed nos illis reſpondemus,ex eo quòd antè dixe
rat Moſes, Adamum die ſexto eſſe creatum, deinde
omiſſa illa narratione etiam tùm imperfecta, tran-
ſiuit ad mentionem diei ſeptimæ,vnde rurſus ad ab-
ſoluendam illam antè cœptam hiſtoriam reuertitur
haudquaquam conſentaneum eſſe, vt exiſtimemus
duos à Deo effectos fuiſſe Adamos,ſed vnicum. Nã
idem quoque de beſtiis,de arboribus, de Paradiſo,
& flumine hunc rigante fecit.Cùm enim hiſtoriam
Argumẽtum à non Scripto.
illarum rerum nondum perfectam reliquiſſet,hîc iá
redit ad eam abſoluendam. Præterea hoc quoque
illis reſpondemus,neque Moſen,neque quemquam
Prophetarum,aut Apoſtolorum, vel Euangeliſta-
rum vnquam memoraſſe, duos à Deo creatos effe-
ctoſque fuiſſe Adamos,ſed vnum ſolum.Porrò ſciẽ-
dum eſt, vetus Teſtamentum pluribus tralationibus
ex Hebræa in Græcam linguam eſſe tranſpoſitum:
Syriçè verò redditum eſſe vna quidem interpretatio-
C ne ex ipſo Hebræo,altera verò ex Græco. Cæterum
quę fuerit iam multarum tralationum cauſſa,&quę
inter ipſas cęteris probior exiſtimari debeat, cum a-
liis eius generis argumentis diſſeruimus in eo libro
quem de Sex diebus præmiſimus. Igitur in ea Græ-
ca traductione quæ eſt ſeptuaginta interpretum, ſic
ſcripta extant illa Moſis verba: *Et plantauerat Domin' Deus Paradiſum in Eden ab oriente, & poſuit illic hominem
quem finxerat.* Orientem igitur appellant illi Inter-
pretes,eam terrarum regionem ex qua ſol oboritur:
nam in illo tractu orientali plantauerat collocaue-
ratque Paradiſum, vt Baſilius,& eius frater Grego-
Baſilius. Nyſſenus. Seuerus.
rius atteſtãtur,& Dominus Seuerus quoque. Quod
D verò ad ipſum nomen attinet,quo illi LXX.interpre-
tes hic Adamum vocant,(vocant enim Bar-noſo)
Apud LXX in Græco eſt ἄνθρωπος, quod Syrus interpres.
tria ſunt vocabula,quibus ferè Scriptura & hoc lo-
co,& ſuperius,vtitur pro Adami appellatione, No-
ſo,Bar-noſo,Adam.Et Noſo quidem vocat,dum ait
Faciamus Noſo(eſt,hominem)ad imaginem noſtrá,
ſecundum ſimilitudinem noſtram. Adam verò,dum
dicit:Et creauit Deus Adam ad imaginem ſuam. Et
quem auctor ſequitur, reddidit illic Bar-noſo.
poſuit illic Adam quem formauerat, denique Bar-
noſo hic,ſi ſequamur LXX.interpretum tralationem:
Poſuit illic Bar-noſo(id eſt,filium hominis) quem
finxerat.Atque hæc tria nomina inter ſe ita differũt,
vt Noſo propriè vniuerſum genus hominũ oſten-
E dat:Bar-noſo verò eum qui ex homine prognatus
3. Nominum Adami, differentia & ratio.
ſit,hoc eſt,filium hominis ſignificet: & Noſo quidẽ
pluraliter, Bar-noſo verò ſingulariter(vt ſic dicam)
accipiantur,ſpectentque,Noſo ferè ad ipſam ſpeciẽ
Bar-noſo verò ad indiuidua. Porrò de voce Adam
Adam, an ſit nomen ſpecificum.
dicunt apud nos Syros plerique appellationem eſ-
ſe particulares hominis, perſonamque vnam re-
præſentare: verùm alij exiſtimant,apud Hebræos no
men eſſe ſpecificum, & totum genus humanum ſua
notione amplecti, ſicut antehac diximus in Com-
mentario noſtro de Sex diebus.Rurſus alij ſunt,qui
putant nomen, Adam,ſumptum eſſe ex ipſo homi-
nis corpore, & ei propriè impoſitum eſſe, eo quod
ex terra,quæ Adamotho dicitur, conformatum ſit:
A Noſo verò ad Animam peculiariter ſpectare.Cæte-
rum quid ſibi velit illud terræ vocabulum, Adamo-
tho,illic quoque à nobis eſt explicatũ. Verùm enim
uero operæpretium eſt vt expendas hic accuratè
Dei 14. beneficia in Adamum.
apud animum tuum, quàm multis modis cohone-
ſtauerit Deus Adamum:primò enim cùm in rerum
natura prorſus non eſſet,procreauit, effecitque ip-
ſum ex nihilo vt aliquid eſſet:deinde ad ſuam ipſius
imaginem & ſimilitudinem condidit:tertio, cùm ip
ſius longè præſtantior eſſet natura: quàm cui ma-
nus vociſque vſus attribui deberet, tamen illum &
manib' ſuis finxiſſe,& voce affatus eſſe dici voluit.
Quartò,conditum ratione ornauit, qua cęteris ani-
B mantibus illa carentibus præſtaret. Quintò, ſui co-
gnitione ipſum dignatus eſt.Sextò,admiſit ipſumve
luti in ſuam familiaritatem, vt eà ſeſe pro arbitrio
oblectaret,meditationibus,contemplationibuſque
diuinis vacans atque indulgens.Septimò, immorta-
Adamũ fuiſſe Prophetam.
litatem promiſit.Octauò, maximà ipſum ſapientià
imbuit.Nonò,Prophetiæ dona in ipſum contulit:
Prophetam enim fuiſſe Adamum vel hinc conſtat,
Adã fuit Sacerdos.
quòd per vaticinium dixerit,Hæc iam caro de carne
mea,& os de oſſe meo:hæc vocabitur mulier, &c.
Pſal. 139.
Decimò,auxit ipſum ſacerdotij munere: nam fuiſſe
Manuum impoſitio in Sacerdotio.
ſacerdotem,ex Dauidis Pſalmiſtę verbis cognoſci-
tur,dum veluti loquentem Adamum cum Deo in-
C ducens ait.Finxiſti me,& poſuiſti ſuper me manum
tuam:Sacerdotiũ enim manuũ impoſitione confer
Adã fuit Rex.
tur,ſicut & Baptiſmus. Vndecimo,regia atque prin-
cipali ipſum dominatione amplificauit: ait enim:
Adami Corpus Leue.
Et dominamini piſcibus maris, & volucribus cæli. Duo-
decimò,ita ipſum comparauit, vt Animo atque in-
telligentia ſua,Angelis eſſet familiaris. Decimoter-
tio,condidit ipſum corpore leui atque expedito: nõ
autem graui: quale demum euaſit poſt violatam le-
gem. Decimoquarto denique poſuit ipſum in Para-
diſo,vt inibi oblectaretur,neque cum cęteris anima
libus mentis expertibus in terra paſcẽdum reliquit.
*Et enaſci fecerat Dominus Deus è terra omnem arborem ipſo
D aſpectu expetendam, & pulchram ad veſcendum.* die ſcili
cet tertio produxerat Dominus eas arbores ex ter-
ra,cùm diceret: *Producat terra herbam viridem, ſemen fru-
tificans, & arborem fructiferam, &c.* Verum hic ad prio
rem illam narrationem regreditur, ipſam abſolutu-
rus,quin ipſe etiam Paradiſus die illo tertio conſitus
fuerat. Cęterum Deo attribuit Moſes verba illa,
Et enaſci fecerat arbores: vt intelligeremus non ab ho-
mine ſatas fuiſſe,vt Noa vitem ſeuit, aut alias arbo-
res:ſed ipſius Dei cura,ac nutu,præceptoque extitiſ
ſe,iuxta illud Pſalmiſtæ: Et Cedri Libani quas plan-
tauit. Sed videri poſſint verba potius ad hunc mo-
dum eſſe legenda: *Omnem arborem pulchram ad ſpectan-
E dum & expetendam ad veſcendum*, pulchritudo enim
ad videndi ſenſum pertinet, appetitus verò ad cibũ
ſpectat. Verùm conſueuit Scriptura appetentiam re
ferre ad oculos: quale eſt illud Ioannis Euangeliſtæ
in Epiſtola. *Omne quod eſt in Mundo, Concupiſcentia cor-
poris eſt, & concupiſcentia oculorum. Et arborem vitæ in me
dio Paradiſo. & arborem ſcientiæ boni & mali.* Duas ait
Dominum enaſci feciſſe arbores in medio Paradiſo
alteram Vitæ, alteram ſcientiæ. videndum igitur quĩ
fieri potuerit,vt duæ arbores in ipſo extarent Para-
diſi meditullio: vnam enim ſolam poſſe medium
obtinere locũ nemo negauerit, at duæ vt ſimul me-
dio quopiam loco exiſtant,nefas eſt. Sunt igitur qui
dicant

dicant vnicam fuiſſe in ipſo medio couſitam, eam quæ Vitæ vocatur: alterã verò quæ appellatur ſcientiæ, iuxta illã vitæ extitiſſe ſatam. Sed his obiicimus ipſam Scripturam, quæ verba illa, *in medio Paradiſo*, ad vtranque arborem accommodat: non autem ad eam quæ vitæ eſt, ſolam. Hoc enim inde cognoſcitur, quòd Eua ad ſerpentem diceret, De fructu arboris quæ eſt in medio Paradiſo, nolite comedere, ait Deus. Erat enim arbor ſcientiæ ea, qua illis fuerat interdictum, non arbor vitæ. Conficitur ergo ad vtranque arborem pertinere quod dicitur, *in medio Paradiſo*. Igitur Gregorius Nyſæus dicit, duas haſce arbores ſpiritales fuiſſe, ſolaque ratione potuiſſe intelligi: quales non duas modò, ſed plurimas vno eodẽque loco medio eſſe poſſe, nemo dubitauerit. Nam animi noſtri vis facilè ea coniungit quæ alioqui vel à pluribus ſimul comprehendi nequeant. At nos dicimus, arbores illas corporatas extitiſſe: idque nuper oſtendimus, atque vtraſque in Paradiſi medio quidem fuiſſe poſitas, ſed non vt in vno codemque particulari loco, qui locus fuerit Paradiſi meditullium. Nam id haud fieri potuit, & ſi in eo altera extabat, alteram extra eum locum fuiſse neceſſum eſt, cùm profani etiam Philoſophi affirment, impoſſibile eſse vt duo corpora contineantur vno particulari loco ſimul: ſed ita ambas fuiſse in medio Paradiſo, vt quis vtramuis dicere rectè poſſet, reſpectu extremarum Paradiſi partium fuiſſe in medio Paradiſo. Medium igitur in contextu ita accipiendum eſt, non vt particularem aliquem locum ſignificet, ſed quaſi dicat, cùm Paradiſus frequentiſſimus eſset variis arboribus atque plantis, haſce duas arbores non in eius angulo quopiam ſatas fuiſſe, ſed in medio Paradiſo inter alias arbores extitiſse. Sed & hoc ſcire operæpretium fuerit, num duæ iſtæ arbores altera iuxta alteram poſitæ extiterint, an ſeorſim. de hac re nos pronuntiamus, iuxta poſitas fuiſse. Neque enim dixit Scriptura de Adamo, Ne fortè adeat arborem Vitæ, capiatque de ea, ac veſcatur, & viuat perpetuo: ſed habet ad hunc modum: *Ne fortè extendat manum ſuam, & capiat*. is verò qui manum ſuam ad rẽ quampiam protendit, neceſſum eſt vt ei rei proximus adſtet. Præterea hinc credibile eſt, ei loco, in quo Adamo certamen & lucta erat aduerſus arborem ſcientiæ, proximam extitiſse arborem vitæ, ceu victoriæ præmium, vt ſi vicisſet per continentiam, neque ediſset de hac, mox permiſsa fuiſset ipſi illa altera guſtanda, quippe ſolet victori palma in promptu eſse. Inſuper illud quoque quæri poteſt, cur Deus produxerit duas illas arbores in medio Paradiſo, ac non potius in quopiam eius angulo. Hic reſpondemus, ideo id factum eſse, quia in medio Paradiſo habitaturus erat Adam, accepto Dei imperio de non edendis fructibus arboris ſcientię boni & mali. Cęterum qualiſnam fuerit arbor vitæ, & cur ſic ſit dicta: deinde qualis arbor ſciẽtiæ boni & mali, & quã ob rem eo nomine appellata, vnà cum aliis eius generis rationis ſupra à nobis ſatis explicatum.

fortè Nyſſenus.

Medium, quomodo ſignificet.

Et flumen egrediebatur ex Eden vt rigaret Paradiſum. Edẽ locus erat magnus atque amplus, cui id nominis dabatur, propterea quòd amœnus, & multarum arborum varietate ſpectabilis eſſet: huius pars ea quę cęteras omnes pulchritudine atque decore anteibat, Paradiſus dicebatur, accommodatiſſimus ad habitationem oblectationemque hominum. Sed quanta fuerit huius amplitudo, ſatis arguit fluuius ille magnus, qui ex ipſo affluebat, & poſtquam elapſus eſſet, diuidebatur in quatuor flumina: ſi enim fluuius ipſe magnus erat, manifeſtum eſt Paradiſum, quem rigabat, magnum, ſpacioſumque fuiſſe. *Et illinc diuidebatur, & euaſit in quatuor capita*. Poſtquam is fluuius rigaſſet Paradiſum, diductus diuiſuſque eſt in quatuor fluuios, quos Moſes, quia ipſius ſæculo noti erant, ſuis & nominibus, & locis deſcribit, inquiens: *Nomen vnius Phiſon: is eſt qui circuit vniuerſam terram Hauila*. Nomen igitur vnius horum quatuor fluuiorum eſt Phiſon, ſiue, vt Græcus vocat, Duabis, qui fluuius poſtquam auulſus ab illo maiore & primario Paradiſum pelluente, in terramq́ue demerſus eſt, ſub ipſis etiam Oceani vadis fluit, donec ebulliens prorumpat in occidentem, vnde verſus Septentrionem regyrans, delabitur per vniuerſam regionem Indorũ, quam vocat Moſes terram Hauilæ, ac tandem deſinit in mare Indicum. Sunt autem qui putent, Phiſon appellatum eſſe à verbo Phas, propterea quòd ceſſet a fluxu aſpectabili, quippe qui ſub multis pelagis maiorem curſus ſui partem peragat. *Et ibi eſt aurum, & aurum eius terræ præſtans eſt, ibi Bedolah, & lapides Berylli*. Ferunt in pleraque huius fluminis arena, atque in ipſa ripa aurum probum admirandaſque Margaritas hubertim reperiri. Hebræum enim Bedolath gemmas vocat: Beryllos verò lapides precioſos. Alij Bedolath candidos vniones ſignificare exiſtimant, Beryllos verò ſardos, topazios, & cęteras id genus gemmas. *Et nomẽ fluuij ſecundi Gihon, is eſt qui circuit omnem terram Chus*. Secundus fluuius nomen habet Gihon: Græcus Nilum appellat: alij Sichor vocant. Et hic quoque fluuius vt ſeparatus eſt ab illo maiore, ſub Oceanum deſcendit, donec ſcaturigine euomitur in plaga auſtrali, atque gyrans perluit terram Chuſſiorum (Æthiopas vocamus) & Ægyptiorum, tandemque, deſinit in mare Adriaticum, quod eſt apud Ægyptũ. Cæterum nomẽ Gihonis obtinuit à fluendo cum inundatione: hac enim ripas ſuas ſupergrediens, irrigat terras ſibi circumiacentes.

Phiſon.

Superius dixit Grę cè vocari Duabis, per quartam voca lem in ſecunda ſyllaba.

Cap. 21.

Phas ceſſa re ſignifi cat Syris.

Nilus.

Et nomẽ fluuij tertij Diklat. qui it aduerſus Aſſur. Quartus denique fluuius eſt Perath. Diklat appellatus eſt tertius fluuius, quod impetuoſus ac rapidus ſurſum deorſum feratur, quaſi homo violentus ac feruidus, qui ad perrumpendas anguſtias aliquas, nunc ſe ſubrigit, nunc demittit. Quartus denique fluuius dicitur Perath, quia fœcundiſſimus eſt. Et hi quoque duo fluuij ſimul atque deriuati ſunt ab illo principaliore flumine, abſorpti ſub Oceanum, tandem proſiliũt in medio terrarum orbe, frontibus non procul inter ſe diſſitis, ac prolapſi deſinut in mare auſtrale ipſius Boſræ. Porrò Aſſur vocat regionem Attur, & Nineuitarum, ac Beth garme, aliaque circumquaque his adiacentia loca. Sed enim quærunt hic homines, quî poſſit fieri vt hi quatuor fluuij veniant è Paradiſo. & abſorpti ſub Oceanum intra terræ viſcera meent, ac tandem emergant, effundanturque in hac noſtra terra? Verùm hanc quæſtionem, & eius generis alias iam ſatis diſſoluimus. Porrò Moſes, explicata narratione earum rerum, quæ ad Paradiſi laudem magnificentiamque, item earum quæ ad flumen ingens, quo ille rigatur, denique ad ſedulitatem Dei conditoris illius atque ſatoris ſpectant, tranſit ad dicendum de inducto Adamo in Paradiſum his verbis:

Et accepit Dominus Deus Adamum, & poſuit ipſum in Paradiſo Eden. Quo habitu apparuerit Deus Adamo, diximus nuper. Iam verò hoc videndum eſt, vnde,

& quò ſuſtulerit, ipſum quando Scriptura ait, *Et accepit Dominus Deus Adamum.* Igitur quidam putant ea
A Hieruſalem ſublatum tráſtuliſſe in Paradiſum: nam in Hieruſalem formatum eſſe, vbi & mortem etiam obierit. Alij verò exiſtimant, ex loco humiliore atque viliore ſuſtuliſſe in locum ſublimem magnificũque, & veluti creatum à ſe regem induxiſſe in tegalem ſedem. Sed quoniam illum modo ſuſtulit? Reſpondent nonnulli id quod Scriptura ait, *Et accepit*, nihil aliud ſibi velle, quàm Deum dixiſſe ad illum, Abi, ipſumque continuo profectum eſſe. Sed his obiiciunt alij, incertum fuiſſe Adamo, vnde, & quo abire deberet. Quibus illi reſpondẽt, ipſi in mentẽ veniſſe, vnde & quò abeundum ſibi, atque vbi habi
B tandum eſſet, ſic vti viſa Prophetis ſolent euenire. Verùm alij malunt exiſtimare, Deum Adamo humana ſpecie apparuiſſe, ipſumque apprehenſum transportaſſe in Paradiſum. Sed dices, Siue per mentis viſionem, ſiue per humanam figuram illi apparuerit, atque ita tranſtulerit, magno fuiſſe opus temporis ſpacio ad iter hoc conficiendum. Igitur noſtra ſententia eſt, Deum formaſſe Adamum extra Paradiſũ atque illinc arreptum ſuſtuliſſe in Paradiſum, ibique dimiſiſſe: cæterum eo accepiſſe modo, quo & Enoch,
Gen. 5. & Philippum. Nam vt de Enoch ſcriptum exſtat, Et
Act. 8. tulit ipſum Deus: item de Philippo. Et Spiritus Domini rapuit ipſum: itaque dicimus Adamum eſſe à
C Deo raptum ex eo loco, quo fuerat formatus, atque in Paradiſum tranſpoſitum. *Dimiſitque ipſum in Paradiſo Eden, vt eum coleret & cuſtodiret.* Eo quod dicit, Et dimiſit ipſum in Paradiſo, declarat, Deũ ſublato Adamo non oſtẽdiſſe modò Paradiſi pulchritudinem magnificentiamque, & mox inde abripuiſſe: ſed inibi relicto facultatem manendi, ſeque oblectãdi permiſiſſe, vt in loco illius ipſius gratia condito concinnatoque: nam quod illic haud diu manſit, ſua, non effectoris ſui culpa euenit. Quod portò ſequitur, *vt eum coleret & cuſtodiret*, quànam ſententia erit accipiendũ: nunquid Paradiſus cultore egebat, in quo ſiluoſa ſentricoſaque materies non ſuccreſcebat? hæc
D enim poſtea per exſecrationẽ cœpit in ea terra quæ extra paradiſum erat, enaſci: præterea qui potuit cultore opus habere paradiſus: omnis generis arborib⁹ abundans? denique quomodo coluiſſet, quando neque ſarcula, neque ſcopæ, aut alterius generis inſtrumenta culturæ facta erant? Similiter quorſum habebat cuſtodia opus paradiſus, cùm nulli vſquam exiſterent egeni homines? Quid ergo ſibi volunt illa verba, vt coleret & cuſtodiret? Reſpondemus non id ſignificare, fodiendas illi fuiſſe ſcrobes, in quibus plantas cõſereret, vt Noha vineam: aut laborioſis ipſum inſtrumentis operando moleſtiam vllam ſubire debuiſſe, ſed in eo poſitũ fuiſſe cultũ illũ, vt inibi
E locũ ſibi pro habitatione aptaret, viaſque ac ſemi
2. Theſſ. 3 tas, quibus commodè poſſet obambulare, complana-
1. Timo. 5 naret, ne ſcilicet ocioſus eſſet, quando ex ocio plurima enaſcantur mala, iuxta illud Sapientis cuiuſdam: Ociũ malum eſt, & fraudem parit pigritia. Et diuus paulus dicit: Nihil aliud quã ocium agentes. Et alibi ait, quaſdam feminas non ſolum ocioſas eſſe, verùm etiam quarundam malarum rerum occaſionem dare. Cæterum quod de cuſtodiendo paradiſo dictum eſt, id ad arcendas inde beſtias ſpectat: paradiſi enim vineæ, hortique alij quando ab hominibus deſerti manent, conculcantur, opprimunturque à feris. Igitur & colere, & cuſtodire ad curam habitationis Adami ſpectat. Neque enim ad exiguum duntaxat tẽ
A pus datum fuerat ei illud domicilium, in quo maneret: ſed ad diuturnum longumque. Inſuper huc quoque cultus ille & cuſtodia pertinent, vt eſſet Adamus vigil, & cautus, agnoſceretque parentem ſuũ ex ipſis plantis, fructibuſque paradiſi, ceu colonus plantarum immortalium, hoc eſt, diuinarum cogitationum, vt ait Gregorius Theologus. denique illis colendi cuſtodiendique verbis oſtenditur etiam, lõ- Nazian-
gè aliter homines vitam ſuam inſtituere debere quã zenus.
pecudes rationis expertes degant: hæ enim ad colendum cuſtodiendumque paradiſum minimè ſunt deſtinatæ: ſed homo eſt illius cultor, & cuſtos deſignatus, eaque re plurimum iſte ab illis differt: quod
B ipſum quoque, dum hominẽ proprijs manibus formaret Deus, oſtendere voluit. Porrò poſtquam de introducto in paradiſum Adamo diſſeruit, & cur eum Deus illuc intuliſſet, explicauit, digreditur ad dicendum de lege illi impoſita his verbis: *Et præcepit Dominus Deus Adamo, dixitque ipſi: De omnibus arboribus quæ ſunt in Paradiſo edendo edes at de arbore ſcientiæ boni & mali non edes de ipſo.* Hoc igitur eſt præceptum, hæc lex quam Deus Adamo impoſuit, ne ederet de arbore ſcientiæ Sed iam in diſquiſitionem venit, quot modis dicatur legis vocabulum, & cuiuſnã generis lex imperata fuerit Adamo, denique cur vllam illi Deus legem ſtatuerit, dicimus igitur, legem duobus dici
C modis, vniuerſaliter, & particulariter, verbi gratia, vniuerſalis lex eſt cognitio illa naturalis, quæ nobis inſita eſt, & vis ingenij, qua diiudicamus bonum a malo: eam enim indidit Deus omnium hominum animis, laudans ipſos, ſi quod bonum eſt, id operentur: & viciſſim culpans damnanſque ſi malum patrent, quantumuis occultè ea peragantur Nam & in gentium, vt ait paulus, cordibus ſcripta lex eſt, & eſt Rom. 2.
ipſis ſua conſcientia teſtis, &c. Eius generis eſt illud Domini dictum, Sicut vultis vos vt faciant vobis homines, ſic facite etiam vos ipſis. particularis lex antẽ Matth. 7.
eſt, qualis ea, quam Deus præſcribebat ipſis Noachitis, ne veſcerentur ſanguine, item qualis impoſita e- Gen. 9.
D rat Iudæorum Nazaræis, de non bibendo vino, aut ſicera, neque admouenda capiti nouacula: quales denique Iudæorum ſtatutæ fuere ſacerdotibus de rebus, aliis omittendis, alijs agendis. Cùm igitur legis vocabulo duobus vtamur modis, & particulariter, & vniuerſaliter: reſpondemus ad alteram quæſtionem, nõ fuiſſe legem vniuerſalem, ſed particularem illam, Ne guſtaret de arbore ſcientiæ, ſoli, enim Adamo, eiuſque coniugi eam imperauerat Deus: non etiam vniuerſo generi humano. Iam ſupereſt, vt & hoc diſquiramus, qua de cauſſa dederit Deus Adamo legem. Cenſemus autem ob bene multas cauſſas id factum à Deo eſſe. primo enim, vt ſciret ſe Domi-
E num conditoremque habere, qui ſibi eam legem imperaviſſet: eam dominum eſt leges ſancire: deinde vt ſe creatũ effectumque agnoſceret, quippe lex creaturis atque effectis ſtatui ſolet, vt ait Dauid: Statue ipſis legiſlatorem, vt ſciant gentes ſe homines eſ-
ſe. Ad hoc, vt intelligeret libertatẽ ſibi, facultatẽq; Pſal. 9. 2.
arbitrij à Deo datam eſſe, cum ab illo conderetur: 21.
neque enim legem ipſi impoſuiſſet particularem, & quæ ex voluntate penderet, ne de arbore ederet ſciẽtiæ, niſi antè libertate poteſtateque arbitrij proprij ipſum donaſſet, qua, ſi vellet, obſeruaret legem: ſin nollet, non obſeruaret. præterea legem ideo poſuit Adamo Deus, vt libero ipſius arbitrio eſſet materies,

& ve-

& veluti clibanus, quo probaretur, ſicut ait Greg. Theologus: Dedit, inquiens, legem materiem libero arbitrio. Sicut enim per ligna periculum fit de arte fabri lignarij, an probè atque exactè eam teneat, an minimè: item per aurum, argentumque de aurifabri arte, ita per legem Adamo conſtitutam probatum eſt ipſius liberū arbitriū, cōpertūque libertatē ipſius remiſſam ſolutamque eſſe, ac magis propendere ad præuaricandum, peccandumque. Nam valuiſſet quidem obſeruare legem: & tamen non obſeruauit, qualis ſanè facultas brutis animantibus, quæ ratione vacant, haudquaquam eſt conceſſa. Poſtremo ob hoc quoque lata eſt Adamo lex à Deo, vt ille ſciret, atque intelligeret, alterum Deo ſupereſſe ſeculum, in quo dignum precium ſoluet vtriſque & iis qui obſeruant, & iis qui violant leges. Sed pergunt quærere nonnulli vlterius. Cur legem tulerit Deus Adamo, quam præſciret ipſum non eſſe obſeruaturū. Ad hoc primò reſpondemus: non ideo conditorem Deum legem Adamo imperauiſſe, vt eam obſeruaret, neque rurſus, vt violaret: quo veſtra hæc quæſtio ſpectat, cùm dicitis, Cur quàm præſciret illum legem non præſtiturum, præceperit: ſed eas ob cauſſas quas nuper commemorauimus. Quippe aliud eſt obſeruare, aut non obſeruare legem: & aliud, ſcire ſe habere creatorem, ſeque eſſe creatum, & præditum arbitrij libertate, huiuſque generis cętera cognoſcere. Prætere a dicimus, ſicut præſciuit illum non obſeruaturum legem, ita præſciuit quoque futurum, vt poſtquam legem ille tranſiliuiſſet, & per peccatum cecidiſſet, ipſe veniret, redimeret, ſubleuaret illum à caſu peccati. Inſuper legem ideo tulit, & ſi violatam iri non ignoraret, quo intelligeretur, ipſum eſſe Dominum, qui condendarum legum haberet poteſtatem: Adamum verò creaturam, & eum qui merito legibus parêre deberet, prӕterea quo cōſtaret liberum arbitrium eis peculiariter conceſſum eſſe rebus creatis quæ ratione pollent, vt penes ipſas eſſet vel ſeruare vel frangere leges. Ad hæc ſanciuit legem Deus, iam tum præſciēs futurum vt violaretur, quo ea obſequioſi à rebellibus ſecernerētur, amicique ab hoſtibus, & legum cultores à præuaricatoribus, atque cùm illorum virtus, tum horum vitioſitas manifeſtaria fieret, cognoſcereturque: ſublata enim lege, nullum inter vtroſque diſcrimen fuerit. Et verò hanc etiam ob rem lata à Deo lex eſt, quam tamen non neſciebat tranſiliendam, vt ne neſciremus ipſum merito iure iis qui legi parērent, retribuere delicias mundi: contraque rebellibus ęrumnas mundi. Præterea vt ij qui ratione vtuntur, intelligerent, quod alium ille habeat mundum in quo merita in quemque conferet præmia. Denique non alia ratione præſcripſit illam Adamo legem, quam ſciebat ipſum tranſgreſſurum, atque poſt alius mortalibus fidei leges, non neſcius plurimos fore incredulos. Vlterius quærunt, cùm eſſet Adamus naturali lege informatus, quæ in conſcientiæ iudicio poſita eſt bonum à malo diſtinguente: cur hanc alteram particularem etiam Deus ipſi imperauit, ne ederet de arbore ſcientiæ? Hic reſpondemus, id factum eſſe, quò illuſtrior eſſet bonitas creatoris Adami, vt qui non ſiuit ipſum rebus maioribus animum ſuum occupare: deinde ne per errorem ille exiſtimaret, ſe rerum conditarum eſſe Dominum, neque ſupra ſe dominum alium eſſe. Nam verbi gratia, cùm animaduertiſſet, omnia illa quæ ſub aſpectum cadunt, ſua cauſſa eſſe effecta à Deo, ſeque naturali præditum ab illo cognitione, atque omne genus delicias ſibi abſque vllo moleſto labore in promptu eſſe, denique res aſpectabiles ſibi ſeruientes quaſi ancillas, & vt ſemel dicam, cùm vidiſſet, omnia illa bona, quibus abſque moleſtia, aut cura oblectabatur: facilè ipſius animus ex his rebus per arrogantiam confidentiamque mutatus, ſibi perſuaſiſſet, res omnes quæ conditæ eſſent, ad ſe ſpectare, neque alius dominationi eſſe ſubiectas: niſi hanc alteram à Deo legem accepiſſet, de non guſtanda arbore, quæ perpetuo ipſius obuerſata oculis, in memoriam mentemque ipſi renocaret ſeruilem humilemque ſuam conditionem, ſeque habere Dominum, à quo eiuſmodi lex de arbore ſibi eſſet impoſita, atque eas ipſas creaturas quę ſibi ſeruiunt, ad illum ſuum ſpectare Dominum. Nam ſi cùm legem haberet naturalem, & inſuper hanc de arbore, quæ veluti adiutrix illius eſſet, tamē deliquit ſuapte voluntate, atque ſeductus eſt: quantò magis peccaſſet, lapſuſque eſſet, ſi hæc de arbore lex poſita ipſi nō fuiſſet? Rurſus, ſi præter illam naturalem legē non etiam hanc interdictæ arboris accepiſſet, muſſitaſſent moroſi homines, cur non dediſſet illi Deus legem aliam, eaque ſubſidium attuliſſet, priuſquam laberetur per peccatum. Rectè igitur Deus Adamo antequam peccaret, hanc legem de arbore ſcientiæ impoſuit, licet præterea naturali lege informatus eſſet. Quin hoc inſuper ſcire conuenit, non iam tùm inquinato Adamo poſitam eſſe à Deo legem, ſed adhuc puro proboque & veluti ab omni vitioſitate percolato: ſic enim ipſum condiderat. Ad hæc illud etiā quæritur, cur Deus Adamo legem de arbore illa imperauerit, & non de alia re quauis? Reſpōdemus autem: Quo cognoſceretur illius amor erga ſuum parentem Deum. Omnis enim lex vel ad amorem in Deum, vel ad amorem aduerſus proximum ſpectat: iam verò nulli adhuc homines vſquam erant, vt mādare Adamo poſſet: ne occideret, aut ne committeret Adulterium, vel ne furtum faceret, & quæ ſunt huius generis alia. Illiuſmodi enim præceptis nullus tunc locus eſſe potuit, quando nulli erant alij homines, ideoque legem de arbore ferebat, quà obſeruanda pietas Adami aduerſus ſuum conditorem agnoſceretur. Denique & illud ſolet quæri, cur Deus legem Adamo imperauerit, quæ ad cibi Concupiſcentiam ſpectaret, non ad aliam rem quampiam: Potuiſſet enim illi lata lege mandare, vt quoſdam nominatim præſcriptos dies ieiunus, aut precibus vacans tranſigeret, vel ſe vno eodemque loco per eos, immotus contineret, aut huiuſmodi aliud quippiam agendum, omittendumue. Ad eam quæſtionem reſpondemus, eam concupiſcentiam, quæ circa cibum verſatur, primum eſſe animi noſtri adfectum, eoque rectè primā primo homini Adamo legē de illa eſſe impoſitā. Sed vt clarius euadat quod dicimus, multi & varij ſunt adfectus, quibus noſtra libertas impellitur, quorum omnium pręcipua, & veluti radix eſt Concupiſcentia. Hæc porrò trifariam diuiditur: nā aut ad ventris ingluuiem pertinet, aut ad opum pecuniarumque auaritiam, aut ad glorię ambitionem. His enim tribus adfectionum generibus comprehenſę tenētur omnes prauę cupiditates: & his adortus eſt quidem Satanas Dominum noſtrum in Deſerto, & in Vrbe, verùm ſuccubuit. Cęterum ventris cupiditas reliquis duabus violentior difficiliorque mortalibus incumbit. Quod vel hinc conſtat, quia

Nazanzenus oratione in natal. Chriſti.

Lex Naturalis in Conſcientia iudicio poſita.

Cur Lex particularis præter naturalem Adamo poſita ſit.

Inde ait Dauid Pſ. Conſtitue Domine legiſlatorē ſuper eos, vt ſciant gentes quoniam homines ſunt. Pſal. 9.

Cur de cibi Concupiſcentia, Lex Adamo poſita ſit.

3. Concupiſcentia. 1. Ioh. 2. Matth. 4.

abſque pecunia, & gloria viuere homines poſſunt, at ſine cibo non poſſunt: ſicut apud Ieremiam Prophetam ſcriptum extat: *Thren. 1.* Dederunt res ſuas precioſas pro cibo, vt inſtaurarēt animam ſuam. Neque enim aduerſum nos facit illud Domini noſtri dictum: Nō *Matt. 4.* in ſolo pane viuit homo. Igitur quoniam gula prima eſt in nobis perturbatio animi: conſentaneum erat, vt primę legis Adamo primo homini ferendæ eſſet occaſio. Et verò quia per ventris ingluuiem, cibique appetentiam Satanas Adamum vicerat, idcirco & Chriſtus inde victoriam ſuam aduerſus illum in deſerto eſt auſpicatus, *Matth. 4.* cùm ille diceret, vt eſt apud diuum Matthæum: Si filius Dei es, dicito, vt lapides iſti, panis fiant. Porrò ſunt qui Deum culpent, quod Adamum condiderit cibi auidum ac voracem, & interim lege lata à cibo cohibuerit. Sed nos ad hæc dicimus, nullam hic in Deum Creatorem poſſe culpam conferri, ſed in ipſum Adamum iuſtiſſimè: cuius rationem audi. *Cupiditas licita eſt vel illicita* Cupidine, quæ eſt in nobis, eſt quatenus liberè vti permittitur, eſt etiam vbi coërcenda cohibendaque eſt. Ea igitur pars illius quæ noſtro vſui permiſſa eſt, culpa vacat, neque lege inhibetur qualis eſt, vt edamus, vt bibamus, vt dormiamus, atque huius generis alia faciamus. Refrenanda verò coërcendaque illa eſt, quam lex vetat exerceri: veluti ſi quis guloſus ſit, aut ebrioſus, vel ſcortator, & huiuſmodi aliis vitiis deditus. Conficitur ergo, Deum Adamo legem illam præſcripſiſſe, non vt prorſus nihil ederet, ſed vt de vna illa arbore non ederet. Nam ſi nullā illi per eam legem re veſci licuiſſet, culpandus reuera fuiſſet Deus legiſlator, qui illum ita condiderat, vt edendo vitam ſuſtinere deberet. At quando ab vnica ipſum duntaxat arbore prohibuit, neque id vel per inuidiam, vel per odium: ſed vt ea eius legis obſeruatione cauſſam haberet permittendi deinde ipſi guſtare Vitæ Arborē, quò vita deinceps frui ſempiterna poſſet: haud inſons ſanè videri ille debet, qui non ſatiauerit ſuam cupiditatem ab reliquis arboribus, neque vnicam illam vitarit, qua fuerat ſibi interdictū. Nā vt cęteræ omnes vetitæ fuiſſent, ſolaque vna conceſſa, nulla tamen ipſum ſubegiſſet neceſſitas de reliquarum vna quapiam guſtare: quanto minus, cùm omnes præter ſolam vnam permiſſæ eſſent, vlla ipſum compulit vis eam vnam arborem vetitam attingere. Certū igitur ex his euadit, culpam in Adamū hærere, non in ipſius effectore Deo. Sed & illud diſquirendum eſt: Solīne Adamo legem imperauerit Deus, an verò etiam cęteris rebus, dum ipſas conderet, ſuas cuique leges dederit? *Suas cuique rei Leges, vt Adamo, ab initio fuiſſe poſitas.* Dicimus autem, omnibus rebus eſſe poſitas leges, ratione præditis, & rationis expertibus, mortalibus, & immortalibus, animatis, & inanimatis: quæ ſenſu percipiūtur, & quæ ſenſum omnem effugiunt. Nam, verbi gratia, Angelis primam legem dabat cùm ipſos crearet, aduerſus quam præuaricatus Satan, cum ſuis copiis lapſus eſt, deinde alteram illis rurſum dabat legem, vt res natura corporatas adminiſtrarent, atque hæc inferiora & cognoſcerent, & gubernarent: ipſa ſcilicet naturæ elementa, & quæ ex elementis compoſita ſunt corpora, vt ait Philoxenus Sermone de arbore vitæ: *Philoxeni Sermo de arbore vita.* Similiter & cælo, & Terræ legem poſuit, vt in rerum natura perdurarent, vt ait Dauid: *Pſal. 103.* Stabiliuit terram ſuper fulcra ſua. Rurſus Soli, & Lunæ, cęteriſque ſtellis ſuas præſcripſit leges, quibus motus ipſorum æquabilitas, regitur, dum nunc accedunt propius, nunc recedunt: iuxta illud eiuſdem Dauidis: Statuit ipſa in ſæculum ſæculi, legem dedit, & non præteribit. *Pſal. 148.* Denique & Mare ſuam à Deo legem accepit, ipſam arenam, ad quam dum inundans atque procurrens pertingit, ſiſtitur, neque ipſam prætetit. Quin & herbis, ſeminibus, arboribus lex data eſt, vt pullulent, augeſcantque. Poſtremo animantia omnia quæ ratione carent, generali hac lege informauit, vt res ſenſu ſuo percipere, & motu ſeſe agitare queāt. Cęterum Leonibus particulariter audaciam pro lege dedit: Leporibus timiditatem: Pantheris vnguenti amorem: Vulpibus fradulentiam atque aſtutiam: Agnis puram ſimplicitatem: Aquilis ſæuam rapacitatem: Columbis innocentiam, atque ita de cęteris legibus particularibus quę à Deo, beſtiarum, auium, reptilium denique naturis ſunt impoſitæ, ſicut prolixè antehac in eo libro, quem de ſex diebus fecimus, à nobis eſt oſtenſum. *Moſis Bar Cepha Hexameron.* Denique interrogari ſolet, quibus in rebus differant eę leges quas Deus impoſuit animantibus rationis expertibus, rebuſque aliis corporatis quæ & anima & ſenſu carent: ab illis legibus quas hominibus præſcripſit, & aliis creaturis ratione præditis: Ad hoc reſpondemus, plurimis eas inter ſe modis differre. Nam legum quę hominibus latæ ſunt, in ipſa voluntate poſita eſt obſeruatio: earum verò legū cuſtodia, quę nec anima, nec ſenſu pręditis rebus impoſitæ ſunt, in ipſa earum natura eſt ſita. Tum homines Doctrina formantur ad præſtandas leges, quas debent: at ea, quæ ratione, & quæ, anima carent, naturæ impetu atque efficientia ducuntur, vt legibus ſuis obſequantur. Ad hæc, homines, ſi volunt, ſeruant, ſi nolunt, non ſeruant ſuas leges: pendēt enim ex libero hominum arbitrio. *Hominis Liberum arbitrium* At aliter ſe habent earum rerum leges, quæ ratione, & quæ ſenſu vacant: neque enim leo & audax: & timidus eſſe poteſt: neque lepus pauidus, & impauidus: ſed vna audacia leonum eſt: pauor verò ſolus leporum: neque vt leo non ſit audax, vel lepus non fugax fieri poteſt. Conſentaneum igitur eſt, hæc ſi ſuis legibus pareant, nō ideo digna eſſe præmio, quando nulla arbitrij Libertate pollent, *Arbitrij Libertas.* ſed naturæ vinculis conſtricta tenentur: nos verò vel obſeruare, vel violare leges nobis imperatas quimus. Poſtremò hoc etiam addendum huc duximus, nobis inſuper eſſe inditas etiam leges, illis legibus creaturarum ratione & ſenſu carētium ſimiles. Verbi gratia: oculis noſtris inſita eſt à Deo lex videndi, auribus audiendi, palato guſtandi, naribus odorandi, ventriculo concoquendi, atque ita cęteris membris ſuas indidit rerum Opifex efficacitates pro legibus. *Quia quo die comedes de ea, mortem morieris.* Hæc oratio minas terroréque continet, vt qua Deus Adamo, ſi pręuaricaretur & de arbore illa ederet obnuntiauit periculū. Sed quæritur, qua de cauſſa illi ſit interminatus? Facilis eſt reſponſio, vt à violanda lege illiuſmodi minis, & pœnę periculo cohiberetur, quam ſibi delinquenti præſto adfuturam pręſciret. Leges enim per tres cauſſas ferè obſeruantur: *Quod Leges obſeruentur vnde fiat.* aut per amore quo Legiſlatorem proſequimur, aut per pręmij ſpem quod parentibus nobis propoſitum eſt, aut denique per metum pœnę, quę peccantibus eſt pręſtituta. Huc igitur ſpectat illa comminatio, qua vſus Deus ait: *Quo die comedes de ea, mortem morieris*, vt ſi ille prioribus duabus cauſſis haud Induceretur ad parendum, poſtrema ſaltem hęc, ſupplicij metum dico, in officio ipſum contineret. Nam & illud quoque intelligimus, vt pœnam minatus

eſt pec-

eſt peccanti Deus, ita & præmium eſſe pollicitum A obſequenti, quamuis hoc neque dixerit, neque ſcripſerit diuus Moſes: ſed contentus pœnæ meminiſſe, de præmio tacuerit. Promiſerat enim, ſi poſitæ legi pareret, permiſſorum ſe illi, vt de Arbore Vitæ ederet, atque ita vitam viueret ſempiternam, immortaliſque euaderet, idque hinc conſtat, quod vbi ediſſet Adamus de arbore ſcientiæ, dixerit Deus: Ne fortè extendat manum ſuam, & ſumat de arbore vitę, edatque, ac viuat perpetuo: præterea, quod morte vt pœnæ oppoſita ſit ex aduerſo vita æterna quaſi præmiũ, & mortali conditioni quam minabatur Deus, immortalis quam promittebat. Porrò vbi de lege, quã Adamo imperauerat Deus, locutus eſt Moſes, progreditur ad dicendum de concinnata, formataque B Eua, deque beſtiarum & pecudum procreatione, & de nominibus quibus has appellauit Adam, inquiẽs: *Et ait Dominus Deus, non eſt bonum Adamum eſſe ſolum.* Sunt ex Doctoribus interpretibus, qui dicãt, ea verba à Deo pronunciata eſſe voce, quæ in audiendi ſenſum caderet, ad erudiendum Adamum, docendumque quod Deus creator ſit: ipſe verò cum vxore rebuſque alijs quæ vſquam eſſent, creaturæ. Cęterum cur cùm finxiſſet Deus Adamum, non dixerit, vidertſe id quod condidiſſet, eſſe bonum, ſicut de reliquis rebus à ſe effectis dixiſſe memoratur, duplicem exiſtimamus cauſſam eſſe: alteram, quia hic dicturus erat non eſſe bonum, parum enim illa duo inter ſe conſentanea fuiſſent: alteram, quia in libertate arbitrij Adę poſitum erat, vt aut bonus, aut non bonus eſſet. *Non eſt*, inquit, *bonum Adamum eſſe ſolum.* Quid igitur facto opus eſt? vt faciat ei adiutorium. Nam ſi id quod non eſt bonum, reijciendum eſt, illud ſanè quod bonum eſt, planè vt conſtituatur cõuenit: negatio enim ſi falſa ſit, affirmationem eſſe veram neceſſum eſt: ſunt enim illa ſibi inter ſe ex diametro oppoſita, *Faciam ipſi adiutorium qualis ipſe eſt.* Nuper dicebat Deus, Faciamus hominem: hic verò dicit, Faciam. Nimirum illud nobis oraculum numero plurali prodit Tres ſacroſanctas perſonas: hoc verò ſingulari vnam eſſentiam, vt ex his duobus Oraculis intelligamus, Deum eſſe vnam Eſſentiam, & Tres perſonas. Ad hoc, ſupra de formatione Adami agens dicebat: Faciamus hominem ad imaginem noſtram: quo ſignificaret per verbum numeri pluralis, conſultationem quandam deliberationẽque: idque ad eius qui formãdus erat, dignitatem ſpectabat, vt qui non conderetur abſque verbo & cõſilio deliberationeque Dei: contra atque beſtiæ rationis expertes, quæ ſolo iuſſu extiterunt: hic verò vbi de formanda Eua tractatur, ait, Faciam. Et hæc varianna, complures habet rationes. Primo enim oſtendit, vnam eſſe viri fœminæque naturam. Deinde Dei ſtudium aduerſus Adamum & Euam explicat clarius. Ad hoc prodit Euę conditionem minimè ſuperuacaneam eſſe. Inſuper docet, Deo non tandem aliquando in mentem veniſſe de conformãda ſua, ſed in ipſo ſtatim initio ſimul atque Adamũ conderet. Et hæc quidem ſenſa ex verbo, Faciam, commentando elicere poſſumus. Porrò cùm Adiutorij vocabulum varijs vſurpetur modis, illud quęritur, qua in re adiuuare debuerit Eua Adamum, hoc eſt, fœmina virum. Statuimus autem in plurimis. Primo in procreandis liberis, hoc eſt, vtero geſtandis. Præterea in educanda prole prognata. Inſuper vt ad

Cur Adamo creato dixerit Deus. bonum eſſe quod feciſſet.

Trinitatis Myſteriũ.

Quibus in rebus fœmina ſit Viri adiutorium.

virum ſpectat, ea quibus opus eſt, colligere comportareque aliunde domum, ita fœminæ eſt, domi omnia ordinare, atque vt in promptu ſint, diſponere ad miniſtrareque. Ad hæc, fœmina vt in lætis, ita & in aduerſis ferendis ſociam ſe viro præſtare, vnaque onera omnia ſubire debet. Denique & in reuerendo, colendoque Numine, & in aliarum virtutum exercitio virum ipſa adiuuat: nam, vt Paulus ait: *Chriſti ſalus, & viris & fœminis ex aquo eſt communis.* Quod porrò addit, *qualis ipſe eſt*, perinde eſt ac ſi dicat: quæ eadem naturæ conditione cum viro prædita ſit: non autem, quæ vt beſtia, vel iumentum, operam illi præſtet, quę humana carent indole. Præterea paritatem quoque naturę, illa verba, & conſimilitudinem in vtroque ſexu oſtendunt, ita vt neutrius vel pręſtantior, vel deterior exiſtimari debeat. Denique cùm tribus fere modis, eos qui alios adiuuant, diſtinguere ſoleamus: aut enim maior opem fert minori, aut minor maiorem iuuat, aut ęqualis æquali operam commodat. Verbi gratia: interdum Rex opitulatur humilis conditionis viro: eſt etiam vbi pauper ſubſidio eſt diuiti: ſæpe quoq; vir princeps principi viro: aut plebeius plebeio ſuppetias venit: poſſunt addita videri verba illa, *qualis ipſe eſt*, vt æqualem æquali auxilio eſſe intelligamus, dum Eua Adamum adiuuat. Quod ſi verò quis obijciat, Euam Adamo plus anguſtiarum quàm opis attuliſſe: ei reſpondebimus, C culpam eius rei non in Euæ conditorem Deum, ſed in ipſam Euam eſſe conferendam. Sicut hodie videmus multas fœminas triſte viris ſuis connubium reddere ſed id illarum ipſarum vitio fieri: non autem ipſarum opifici Deo hoc crimini poſſe verti. Nam & manus noſtræ eò effectę ſunt, vt quæ proba ſunt, ea agant, iam ſi ipſis ad patranda mala vtamur, erit ſanè noſtra ea culpa, non conditoris illarum Dei: & oculos noſtros formauit Deus, vt viderent quæ recta ſunt, teſte Dauide: ſi tamen ad ea, quæ impura ſunt, ipſos intendamus. quis id effectori Deo, ac non potius noſtræ vitioſitati adſcribat? *Et formauerat Dominus Deus è terra omnem volucrem cęli.* Non iam formaſſe D Deum alios animantes, aliaſque volucres poſt ſuperiores affirmat, ſed de illis ipſis prorſus hic agitur, atque ad eadem effecta redit oratio, quod ideo fit, vt intelligamus Adamum ſolum, & abſque vllo adiutorio quod conſimilis eſſet cum ipſo naturę, formatum primò fuiſſe, cùm beſtiæ, iumenta, aues gemino ſexu ſimul condita eſſent. Cęterùm formandi verbũ hic non ita accipiendum eſt, quaſi ex terra ſint coagmentata animantia, feræ, aues: hęc enim ipſa produxit natura, ſicut & reptilia progenuere aquę, vt antè eſt à Moſe dictum: ſed ideo formandi ſiue fingendi verbo vtitur Scriptura, vt ſciamus non ſolam terram illa procreauiſſe, quod Moſis verba, *Producat terra animam viuentem, iumenta, & reptilia, &c.* E videbantur ſonare: ſex ex terrę ſimul & aquarum coagulo enata eſſe, aut ex quatuor potius elementis, Nam ex his vt Adami, ita cęterorum quoque animantium, ferarum, auium, reptiliũ corpora ſunt compoſita: ſed illius corpus, Dei ipſius eſt manibus informatum: horum verò corpora non manibus, ſed ſolo iuſſu Dei coaluerunt. *Et duxit ea ad Adamum.*

Vnde adduxit feras: iumenta: aues ad Adamum? nimirum è montibus, ſolitudinibus, aliiſque locis paſſim collecta, ſolo nutu ſuo ad Adamum egit, ſicut ad Noam quoque diluuij tempore. Nam vt hic,

An Eua, adiumento fuerit ipſi Adamo.

ita volente Deo, nihil ſibi ab illorum feritate metuebat, io ita neque Adamus, eo quod adhuc non deli- A quiſſet aduerſus Dei mandatum: immo verò ipſa Adamom reuerebantur, pauebantque ac tremebant ad ipſius conſpectum. Sed & hoc animaduertendū eſt, hîc prorſus atque omnino effectum dati, quod antè dixerat Deus ad homines: *Dominamini piſcibus maris & volucribus cæli, omnique animanti terræ.* Et rurſus: *Dominamini piſcibus maris,* &c. Quod autem illa ad Adamum, noo Adamus ad illa ducitur, amplificandæ huius dignitatis eaoſſa fit, quaſi res poſſeſſæ transferantur ad poſſeſſorem, aut maocipia ducantur ad Dominum: oſtenditut enim, illa obſequium debere Adamo, eiuſque cauſſa eſſe condita. *Vt videret quibus illa appellaret nominibus.* Non hæc eò dicuntur, quaſi B Deus illorum oomina ex Adamo diſcere opus habuerit, ſed vulgari hominum more loquitur Moſes, quippe ſolemus quæ alioqui nobis etiam perſpectiſſima ſunt, ea tamen proponere aliis, vt ipſorum ſententiam quoque de illis audiamus. Deus enim ab omni æternitate cuncta nouit priuſquam exiſtant.

Bruta Adamum initio venerebantur.

Et quocunque appellauerit Adamus animam viuentem, id erit ipſi nomen. Cùm dicit, *appellauerit*, oſtendit nomina illis eſſe ab Adamo indita. Cùm porrò addit, *animam viuentem*, arguit ea modò id temporis ad Adamom producta eſſe, quę animali anima, vt ſic dicam, fuere prædita. Denique dum dicit, *id erit ipſi nomen*, demonſtrat, ea ſingulorum eſſe nomina, quæ ipſis C ſont ab Adamo poſita. Conficitur itaque, piſces, reptilia, arbores, ſemina, virgulta, herbas, cęteraque ex terra naſcentia, & res præterea alias inanimas non hoc loco, neque hac vice nomina ſua ab Adamo accepiſſe: ſed alio poſt tempore. Neque enim illa omnia potuere vnà cum feris, iumentis, volucribus ad Adamum adduci, atque hæc prima eſt de illis verbis Doctorum ſententia. Cęterum alij ſic exiſtimant, dicta illa Moſis non eò ſpectare, quaſi Adamus nomina iumentis, feris, volucribus poſuerit: ſed ad imperium Adami, quod ei & ſimul vniuerſo generi humano in illa datum eſt, pertinere. Nam penes quos eſt D rerum quarundam Dominium, ij quibus volunt nominibus res eas cenſent: ſicut poſſeſſor ea quæ poſſidet. Quid enim alioqui profuiſſet, inquiunt, hanc aut illam beſtiam, volucremue hoc vel illo nomine nuncupaſſe, quod nomen neque ipſæ agnoſcere quiuiſſent, neque eo ſæculo vllus mortalium ab Adamo diſcere? Ad hoc videmus ſingulas gentes ſua quamque lingua, ſermoneque, ac vocabulis propriis animantes, aueſque nominare: non Adami autem linguà, nominibuſque ab ipſo datis vti: vnde conficitur, illa Moſis verba ad imperium, quod Adæ, eiuſque poſteritati in feras, iumenta, volucres à Deo cōceſſum fuerat, ſpectare, vt pro illo, quibus collibitū eſſet nominibus, ea appellare poſſet. Eſt & tertia ſen- E tentia eorum, qui verba illa referunt ad ipſam rationem, qua Deus humanum genus ornauit: eà enim dum homo vtitur, appoſitis & feras, & volucres, cęteraſque res creatas, nominibus appellare poteſt.

Nomina rebus ſingulis ab Adamo impoſita.

Et impoſuit Adam nomina omni animali, & omni volucri cæli, & omni beſtiæ agri. Quidam putant, Adamum voce quæ ſenſu percipi audirique poſſet, prononciata, ſingulis animantium ſpeciebus: volucrumque nomina indidiſſe, cùm editiore colliculo terræ pro Paradiſo inſidentem, auguſtaque amictū maieſtate & ſplendore, quem habitu præ ſe ferebat, & Solis radios ſuperantem, illa ſummiſſis capitibus prona, A neq; prę nimio decore, quo ille ſplendebat, intueri ipſū audentia, ſingulatim prętereuntent, ſuiſque ab illo appellarentur ea ordine nominibus (nam neque Iſraelitæ quiuerunt Moſis vultum inſpicere ob fulgorem quo collucebat: neque nos valemus oculorum aciē intendere in Solem propter reſplendens iubar, quo circundatus eſt) veluti verbi gratia, cùm Taurum ille nomine cieret, audito nomine ſuo Taurus tranſibat coram illo capite demiſſo, neque obtueri ipſum poterat. ſimiliter nominatim citatus Equus agnoſcebat nomē, prętęribatque deiecta ceruice, neque Adami conſpectum ſuſtinens: atque ita de nuncupato Aſino, alijſque ſingulis animalium, & beſtiarum, volu- B crumq; ſpeciebus. Sed dicet aliquis: Vnde didicerat Adamus, quo genus quodque nomine eſſet vocandum? Ad hoc reſpondent, quibus hæc interpretatio placet, Spiritus ſancti fretum gratia, inſtinctu, atque efficientia, illum propriis appellaſſe quæque vocabulis: quippe ſicut Apoſtoli impulſi ſunt ad loquendum aliis linguis, pro eo ac Spiritus ſanctus ſuggerebat ipſis vt loquerērur: ita etiam Adamum ab eiuſdem ſancti Spiritus benignitate efficacitateque accepiſſe & ſcientiam, & vocem, & orationem, atque ita ſingulis animalium generibus ſua attribuiſſe nomina. Porrò iiſdem illis ab Adamo poſitis nominibus vſam eſſe vniuerſam hominum poſteritatem vſque C ad illud tempus quo ſunt confuſæ linguæ, & ſicut ille fœminam vocabat mulierem, & Euam, ita omnes illius ſeculi fœminas ad confuſas linguas vſque, appellatas eſſe mulieres, & Euas: quando etiam hodie multi mortalium iis vtuntur vocabulis, quæ ſunt ab Adamo primum prodita. At alij interpretum, vt nuper oſtenſum à nobis eſt, dicere malunt, Moſen ſignificare illis verbis, imperium Adamo, eiuſque poſteritati conceſſum, pro quo nomina animantibus cunctis, rebuſque aliis imponere poſſint. Alij verò exiſtimant, hæc ad ipſam rationem ſpectare, qua donati ab opifice Deo homines, ſuis res quaſque vocabulis queunt appellare. *Et Adamo non inueniebatur adiu-* D *torium qualis ipſi erat.* Haudquaquam exiſtimanda ſunt hæc verba pro reſponſo data eſſe cuipiam: quis enim interrogare potuiſſet, num Adamus haberet ſubſidium ſibi ſimile, quando præter illum etiam tū nemo erat hominum? Verùm ſpectant ad cognoſcēdum diſcrimen inter Adæ conditionem & cęterorum animantium ratione carentium in eo poſitum, quòd in his mas & fœmina pari ortu ſimul extiterint: in genere verò humano Adam ſolus primum, conditus ſit, & deinde ex ipſo fœmina. *Et immiſit Dominus Deus in Adamum, quietem: & obdormiuit.* Notandum eſt, pro quiete in Græco ἔκστασιν, hoc eſt, mentis ſtuporem, eſſe ſcriptum: in Hebræo verò ſomnū. E Cæterum eo quod ait, Deum miſiſſe in Adamum quietem, ſiue mentis ſtuporem, arguitur, non naturæ neceſſitudine ſomnum illum Adamo accidiſſe: ſed Deo conciliante. Qualis verò fuerit illa quies, aut ἔκστασις, ſi quis quærat, reſpōdemus: haud ſimilē cōſuetis illis fuiſſe quib⁹ vti ſolemus, naturæ indolgētes. Primū enī eo ſopore immiſſo, abduxit Deus Adami mētē à reb⁹ omnib⁹ quę viſu, vel alio quouis ſenſu percipi poſſint, atq; ita ſomno eo adfecit, vt illarum rerum prorſus nullam ſentiret: nimirū ipſius cogitationes penitus ab occupationibus rerum mūdanarū omnibus ita collegit, vt aliò mentē ſuā ille,

Exod. 34.

Act. 2.

Qualis fuerit Adami ſomnus.

quam-

quàm in ſeipſum, ac circa ſeſe nō intenderet, aut verteret: deinde reuelationem ipſi indidit, qua veluti diuina quapiam efficientia ſic ille comparabatur, vt per animæ ſuæ motus vireſque, videret atque audiret cuncta quæ in ſeipſo, ac circa ſe agebantur. Permiſit enim ipſi vt non aliter apud animum ſuum verſaret, reputaretque, ac certus redderetur, quod coſta ſibi eximebatur, atque in mulierem concinnabatur, quàm ſi oculis auribuſque corporeis vſus, rē ipſam vidiſſet, & audiuiſſet. Nam eo captu animi, qui videndi audiendique ſenſibus reſponderet, ideo ipſum informauit Deus, quò penitus cordi ipſius fixa hæreret, mentique certa conſtaret res illa quæ agebatur, intelligeretque ille, ſe non fantaſia quapiam, atque vana imaginatione ſeductum à vero eſſe: ſed rem ipſam percepiſſe: non aliter atque nobis accidit, qui dum oculis aliquid cernimus, auribuſq; audimus, verè nos quod res eſt didiciſſe ſcimus: ſunt enim duo illi ſenſus, viſum dico, auditumque, in omni re certiſſimi veritatis teſtes. Et verò vt hic cum Adamo, ita alias cum ſanctis Prophetis agebat quoque Deus, quando ipſorum pectora diuinis ſuis reuelationib⁹ illuſtrabat: ante omnia enim adducebat ipſorum mentes cogitationeſque ab omnibus rebus ſpectabilibus, aut in quemuis alium ſenſum cadentibus, atque materiaris, & planè ab omni mundanarum rerum occupatione, quo mentis agitationibus, animique cogitationibus intentè contemplarentur ea quæ apud ſe gerebantur: eaque non aliter intelligerent, quàm quæ oculis, auribuſque corporeis coram fieri viderent, atque audirent, deinde radiis diuinarum reuelationum pectora ipſorum colluſtrabat, reuelationum, inquam, earum rerum quæ aut euenturæ erant, aut iam tum acciderant. Verùm illiuſmodi reuelationes diuinæ, & Spiritus ſancti efficaces actiones Prophetis vigilantibus contingebant: at Adamo dormienti obuenit ſacra illa reuelatio rei quæ circa ſe agebatur in condenda ex ipſo Eua. Fuit igitur ea ſiue quies, ſiue ἔκστασις, qua Deus Adamum deuinciebat, quādo ipſius detractam corpori conſormabat Euam, illi ſimilis ſacræ viſioni, qua Abraham cernebat lampadem ignis incedentem inter fruſta: qua Ezechiel inuectos Cherubinos, qua Iſaias Deum ſedentem in ſede ſublimi, Seraphinoſque ſtantes circum ipſum: denique qua Petrus deſcendens è cœlo velum contuebatur. Atque hæc hactenus de quiete, ſiue Ecſtaſi, quam Deus Adamo iniiciebat, dicta à nobis ſunto. Illud porrò quod ſcribitur, *dormiuiſſe Adamum*, oſtendit ipſum adhuc ignarum quid rei eſſet Somnus, ſe nudum humi obiecisſe, atque ſtertuiſſe: ſed indutum interim gloria, ſplendentemque Solis in morem: Porrò in diſquiſitionē autem hic venit, num per inſomnium viderit Coſtā quæ ſibi ſubtrahebatur, atque conformabatur in fœminam: an verò reipſa eam coſtam intuitus ſit. Reſpondemus verò, eum minimè coſtam ipſam reuera adſpexiſſe, cùm dormierit: neque etiam per Inſomnium, quanquam non negandum ſit, eſſe quædam Inſomnia vera: cuiuſmodi fuere illa, quæ Ioſepho euenerunt, & Pharaoni, itē Danieli, & Nabugodonozori, atque etiam Ioſepho Mariæ ſponſo, denique vxori Pilati, compluraque alia huius generis: ſed per diuinam reuelationem, cùm ſomno tamen interim eſſet ipſe occupatus. Cæterùm diuinæ reuelationes non vno omnes modo hominibus offerri ſolent: ſed partim repræſentatis rebus ipſis, aliæ per inſomnia,

Quomodo Prophetæ adfecti.

Gen. 15. Ezech. 1. Iſa. 6. Act. 10.

A denique nonnullæ etiam neque per res ipſas, neque per inſomnia: ſed per Animæ ſenſus, occluſis ſcilicet ſenſibus corporis. ſicut nobis vſuuenit, dum clauſis oculis, obturatiſque auribus cogitationem noſtram ita intendimus in rem quampiam remotam, vt neque audiamus illos qui nos ex propinquo alloquuntur, neque videamus. Sunt autem reuelationes, quæ per res ipſas fiunt, cuiuſmodi fuit illud Moſis viſum, quo ignem, rubumque ipſam, & cętera videbat: eæ verò quæ per Inſomnia, quales fuere Ioſephi, & Pharaonis, atque Danielis, & Nabugodonozoris, quæ verò neque reipſa neque per Inſomnium accidunt, illius ſunt generis, cuius erant, quas videbat Abrahā Iſaac, Petrus, & hoc loco Adam. Solet & illud quæri, B cur non vigilanti Adamo, ſed dormienti coſtam Deus ſubtraxerit? Atqui ſi vigilanti exemiſſet, horum ipſi eueniſſet alterutrum, vt aut doloris ſenſu aliquo afficeretur in auferenda coſta, aut nullo. Iam verò ſi doluiſſet, odium aduerſus coniugem ſuam Euam concepiſſet: ſin nullo tactus fuiſſet dolore, exiſtimaſſet falſam duntaxat imaginationem fuiſſe eam, quæ de Euæ conditione ſuo animo obuerſabatur, neque reipſa & verè accidiſſe. Imbuit igitur illum ſomno Deus, ne quid doloris ſentiret, dum coſtam amitteret. curſuſque effecit, vt Intellectus ſui motu coſtam ſibi adimi, inque Euam concinnari videret, quo ea res ipſius animo impreſſa, fixaque penitus mente hę C reret, neque falſa rei imago exiſtimaretur: hæc vero animi intelligentia atque notio, ex diuina eſt ortā reuelatione, & inſtinctu. Igitur non naturalem ſomnū & vſitatum illum immiſit Adamo Deus, quo effectum eſt ne ſentiret dolorem, ægreque haberet dum ſibi coſta demeretur, ex quo dolore ſubinde in memoriam ſibi recurrente, hoſtis aduerſus eam mulierē fieri potuiſſet, quæ ab ipſo Deo erat conformata ſed ea ipſum quiete, ſiue Ecſtaſi deuinxit, in qua ſcire poſſet atque intelligere, illud rē ipſam eſſe, quod in ſe, & circum ſe agebatur à Deo, nullo tamen interim doloris ſenſu tactus. Ad hæc ſciendum eſt, quod Prophetis, cùm imbuerentur diuinis reuelationibus D dabatur ſimul mentis contemplatiua vis quædam, qua ſacras illas reuelationes penitus intuerentur atque expenderent, qua contemplationis vi alioqui non ſemper, ſed ſolo illiuſmodi reuelationum tempore mens ipſorum illuſtrata manebat: auferebatur vero ea ab ipſis poſt reuelationes: ſed remanēte interim fixa in ipſorum mente, verā contemplatiuæ illius virtutis memoria, etiam poſteaquam euanuiſſent ipſæ reuelationes ſimul cum vi illa contemplatiua. Ita enim accidit Abrahamo Ecſtaſi correpto, Eliſæo viſum videnti, item Iſaiæ, cùm cerneret Deum ſedentem ſuper ſolium: præterea Ezechieli intuenti Cherubinos inuectos, denique Petro contemplanE ti velum. Igitur ſic Adamus quoque affectus erat, cū quietem ſiue Ecſtaſin ipſi immiſiſſet Deus: apparuit enim ei Deus, dataque eſt ipſi ſimul vis ea mentis cōtemplatiua, quā cernebat eximi è ſuo corpore coſtā, & fœminam formari: ſed poſtquam abſceſſit ab ipſo reuelatio, atque ablata ſimul eſt mentis illa vis contemplatiua: manſit tamen nihilominus firma in ipſius animo, rei de ſe geſtæ vera recordatio. *Et accepit vnam è coſtis ipſius, clauſitque carne eius locum.* Cur ex ipſo Adamo formauerit Deus Euam, & non ex terræ puluere finxerit ſicut ipſum Adamum, variæ ſunt cauſſæ. Prima, vt vna eademque radix, & naſcēdi principium eſſet omnibus hominibus ipſe Adam.

Reuelationum diuinarum plures modi.

Exod. 3.

Cur Adamo dormienti potius quam vigilanti erepta coſta

Adami ſomnus primus nō fuit naturalis.

Gen. 15.

Altera, ne dicerent contentioſi homines, alium fuiſ- A ſe Adami, alium Euæ conditorem: ſe fateri cogerentur ab vno eodemque Deo ambos eſſe formatos.

Viri & fœminæ concordia.

Tertia, vt arctiore conſtringeret amore virum & ſeminam, eo quòd hæc ex illo eſſet orta. Quarta, vt effectum redderetur quod Moſes de Adamo dicit: Maſculum & ſeminam creauit ipſos. Quinta denique, ne femina principatum affectaret, qui viri eſt.

Viri non fœminæ eſt principatus.

Quæri porrò poteſt, cur Deus Euam non ſumpſerit ex parte corporis Adami anteriore, aut infima, aut poſteriore, aut denique ſuprema: ſed ex medio corpore: Dicimus verò ex anteriore parte acceptam non eſſe, ne vellet potior haberi, virumque impetu premere: neque ruſus ex poſteriore, ne viro eſſet B contemptui, ex capite verò ablatam non eſſe, ne primas quæ viro debentur, femina ſibi vendicaret, & verò neque ex vltima parte corporis formatam eſſe, ne vir feminam multo ſe inferiorē, humiliorémque ęſtimaret: ſed ex medio corpore, vt mediocri apud virum dignatione haberetur. Solet vlterius hoc etiam quæri, cur è ſiniſtra potius corporis parte, quā dextra ſit ablata: poſſumuſque reſpōdere, ideo è dextra parte ſumptam non eſſe, ne cum viro conferri, æquarique ſe vellet. duas verò eſſe rationes, cur è ſiniſtro latere ſit formata: alterā, vt ſit viro obſequioſa, eiuſque imperio obtemperans: alteram, vt ſciatur infirmioris eam naturæ eſſe. Nam ſiniſtrum lat° dextro imbecillius eſt, neque enim ſeſe poteſt abſque C dextri auxilio ſubrigere, vt neque femina ſe abſque viro ſuſtentare valet. Et verò ſiniſtrum arguere imbecillitatem, vel ipſa animantium natura monſtrat, quorum omnium ſiniſtra pars imbecillior eſt quàm dextra. Eſt itaque in feminis temperamentum corporis frigidius, imbecillius, crodius, vt in parte animantium ſiniſtra. Quin inter ipſos viros reperias, cuius dextrum latus ſit calidum, vegetumque: ſiniſtrū verò frigidum, ac flaccidum. Ad hæc maſculus in dextro latere concipitur: femella in ſiniſtro. At enim ea ipſa imbecillitate quam in ſexu feminino palam cernimus, ſatis arguere liceat, Euam è ſiniſtro Adami latere, vt minus valido, eſſe acceptam.

Cur ex Siniſtra parte potius, Eua formata ſit.

D Porrò cur coſtam & non aliam corporis partem Adamo detraxerit Deus, quam concinnaret in feminam, plurimas habemus rationes: nam cùm in coſta & carnem & oſſa, & neruos, & ſanguinem inuenire ſit, ex ipſa vt perfecto abſolutoque membro, perfectam, numeriſque omnibus abſolutam eſſe formatam feminam rectè colligitur. Præterea eo etiam ſignificatum eſt, ita feminam protectore viro opus habere, ſub cuius vmbrà tota lateat, vt coſtæ brachiis contectæ proteguntur. Denique eodem ſpectat quoque Myſteriū perfoſſi lateris Domini noſtri in cruce, ex quo profluxit ſanguis & aqua, vt hac renaſcerentur fideles E per Baptiſmum, illo vero expiarentur. Ideo enim lancea Domini noſtri latus pertuſum eſt, vt lueret expiaretque feminæ illius ſcelus, quæ ex latere viri per coſtam fuerat enata. Porrò ideo expleuit carne locū exemptæ coſtæ, ne dolore adficeretur experrectus Adam, eo quod parte ea corporis eſſet mutilus, ſimultatemque aduerſus detractam ſibi partem conciperet. Et vero duo ſunt, quæ expedite Deus peregit in Adami corpore: alteram quod coſtam abſque dolore exemit: alteram quod pro coſta carnem ſuffecit: & quidem neutrum horum ſentiente Adamo, rem tamen ipſam intelligente, atque cognoſcente per diuinam reuelationem, quam mentis contemplatione intuebatur.

Cur Eua formata ſit ex Coſta.

Iob. 19.

Cur Deus Coſtæ locū carne expleuerit.

Viri & vxoris cō cordia.

Et concinnauit Dominus Deus è coſta, quam ſumpſerat ex Adamo, feminam. Hæc non ſunt à Deo tribus aduerſis peracta vicibus, neque id dicit Moſes, ſumpſiſſe Deum primo coſtam, poſt expleuiſſe locum eius carne, at tunc demum concinnaſſe feminam: verum ſubito, & oculi breuiſſima nictatione exempta eſt coſta, ſuffectaque caro, & conformata femina. Nam ſi intra oculi momentum reſurget vniuerſum genus humanum vt diuus Paulus ait, multo facilius intelligere poſſum°, ſimul illa tria apud Adamum à Deo peracta eſſe: verum quando non potuit Moſes ſimul omnia hęc verbo vno complecti, atque enuntiare, & deſcribere, coactus eſt eo ordine dicere Deum cœpiſſe coſtam, & coſtæ loco carnem ſuppoſuiſſe, ac feminam concinnaſſe. Rurſus quæritur, cur Moſes de Adamo vſurpet gebal, hoc eſt, fingendi ſiue ſubigendi verbum: at de Eua, Tacan, hoc eſt, concinnandi. Reſpondemus, fingendi, ſubigendiue vocabulum luto conuenire, ex quo Adam formatus eſt: ſubigi enim lutū debet, vt quippiam ex ipſo fiat, at coſta cùm iā tum ſubacto ex luto formata exſtiterit, ſola concinnitudine opus habebat, vt in feminam euaderet. Iam verò hoc quoque interrogari poteſt, cur non ſit dictum de Eua, quod inflauerit Deus in ipſam Animam, ſicut de Adamo ſcriptum eſt. *Et inflauit in faciem ipſius animam viuentem:* Reſpondemus nequaquā eo iſtud factum eſſe, quod Eua non fuerit prædita rationali anima perinde ac Adamus, aut non compoſita ex corpore & anima, vt ſit ille: neque vero etiam quaſi anima ex corpore naſcatur ſicut os ex oſſe, & caro ex carne: ſed duabus de cauſis illud prętermiſſum in hiſtoria eſſe, quarum altera eſt, cùm antè eſſet de Adamo explicatum, humanam naturam ex corpore & anima in ipſius faciem inflatā cōſtare, minimè erat neceſſarium idem de Eua hic repetere: altera, quia cùm coſtam temperaſſet Deus rebus omnibus quibus opus erat, conformaſſetque in feminam, dubium eſſe non potuit quin ſimul Animam in ipſius faciem inſpiraſſe, idque vel hinc intelligitur: nam & ſi alio modo Adam alio Eua orti ſint (Adam enim ex luto factus eſt: Eua verò ex Adamo concinnata, atque Adam, non generatus extitit: Eua vero ex Adamo eſt producta) tamen conſimilis prorſus ambo ſunt naturæ, parique compoſitione naturali conſtant, quæ eſt corporis & animæ commiſtio. *Et adduxit ipſam ad Adamum.* Vnde, & quo duxit illam? ſane non ex vno loco ad alterum: ſed cùm antè in rerum naturà non fuiſſet, produxit in rerum naturam. Cęterum ideo dicitur ad Adamum ducta eſſe, quia eius gratia ipſam condiderat, concinnatatque Deus: ait enim Scriptura, Faciā ipſi adminiculum qualis ipſus eſt. Sed non eſt, vt ab ipſo ablata fuerat rudis atque informis coſta, ita & reſtituta, verùm iam concinnata, effectaque femina. *Et ait Adam, Hæc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea.* Hic vaticinantis Adami verba nobis prodit diuus Moſes: nam qui ſopore, atque quiete obrutus iacebat, animæ vero ſuæ interim agitationibus, mentiſque contemplatione rem ipſam, quæ in eximenda coſta, concinnandaque Eua agebatur, conſiderabat: ſubito experrectus, cum eam ipſam mulierem quam per ſomnium conformari animaduerterat, coram ſe ſtantem vigil inueniret, diuina ſancti Spiritus gratia impulſus vaticinabatur, inquiens.

1. Cor. 15.

Cur non dixerit Moſes, inſpiratam in faciē Euæ animam, vt de Adamo dixit.

Hæc

Hæc vice os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Quod ait, *Hæc vice*, ad illius temporis ſpectat diſcrimen, quo Deus beſtias, ac iumenta, volucreſque ad illum egerat, imponendorum nominum cauſſa: perinde ac ſi Deo dicat Adamus, Quam nunc ad me adduxiſti mulierem, longè alia eſt atque fuere animantia illa quibus ad me actis nomina indidi: neque enim illa ex me ſumpta, aut meæ fuerunt naturæ: at hæc os eſt ex oſſibus meis, & caro ex carne mea, hoc eſt, ex meipſo accepta eſt, meæque eſt penitus naturæ particeps: vnà quippe eàdemque natura conſtamus ego illaque. Cęterum duabus id rationibus ſciebat Adamus quod hic pronuntiat, & mentis ſuæ contemplatione quà dormiens cernebat, & ſpiritus ſancti benigna efficientia, qua intus illuſtrabatur. Sed animaduertendum eſt, Adamum quoque ex Euæ cõpoſitura ſuam ipſius intellexiſſe, agnouiſſeque: cum enim per Animi ſui contemplationem intueretur Creatorem eum qui ſuam condebat, efficiebatque: agnoſcebat ſimul & ſuam ipſe conditionem, & eum qui ſe creauiſſet, ſicut etiam Angeli cùm viderent animas Adami & Euæ à Deo creari præditas ratione & intelligentia, immortales, hoc eſt, ſibi ſimiles: tunc demum intelligebant, qua ipſi eſſent conditione naturæ creati, & à quo Opifice. Poſſumus etiam aliter verba illa, *Hæc vice os, &c.* in hanc ſententiam interpretari: Hac duntaxat vice mulier ita formatur, vt ſit os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea: in poſterum verò non ſic formabuntur mulieres: ſed per maris cum femina connubium procreabuntur.

Moſes per ſomnum didicerat quæ deinde Prophetauit.

Hæc vocabitur mulier, quia è viro accepta eſt. Videtur quidem hæc oratio hunc præ ſeferre ſenſum, quod ideo dicta ſit mulier, quia ex viro ſumpta eſt, cùm tamen propter legitimum cum viro coniugium mulier appelletur. Nam ſi inde quod ſumpta ſit ex viro hoc nominis ſortiatur, planè aut cęteras mulieres omnes ex ſuis maritis acceptas fateri oportebit, aut earum nullam mulieris nomine dignam eſſe. Quod autem vocabulo feminas nuncupemus ob legitimas cum maribus nuptias, ipſe nos vſus docet, quo eas conſueuimus ſolas ſic appellare, quibus legitimum interceſſit cum viris matrimonium. Quin diuus Paulus quoque vbi virginem ſecernit à muliere, oſtendit eam, quæ non eſt ſecundum legem nupta viro, mulierem vocari non oportere: ſed eam quæ legitimis nuptiis cum viro ſociata ſit. Inſuper, hanc eſſe illorum verborum ſententiam, ipſios Adami quæ ſubſequuntur verba arguunt: *Propterea relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit mulieri ſuæ.* Nam niſi legitimo nuptiarum vinculo coniuncta fuiſſet ſibi ſua femina, planè non vocaſſet eam ſuam mulierem ſiue vxorem. Denique ſunt quidam Interpretũ, qui Itto hoc eſt, mulierem ſiue vxorem vocatam tradant illam hoc etymo, quaſi ipſa ad maritum ſuum dixerit, Atta Ta Zaedi, hoc eſt, tu accede ad me, nimirum ſi velis mihi ritè ſociari, paterque liberorum fieri conſeruandi generis humani gratia. Conficitur itaque his omnibus, ideo Euam dictã eſſe Itto, hoc eſt, mulierem ſiue vxorem, quia lege viro coniuncta erat: omneſque ac ſolas feminas ritè nuptas, illo nomine dignas eſſe: atque in eam ſententiam Adami verba illa eſſe explicanda, quantumuis aliam præſeferant. verùm enimuerò ſunt qui dicant, duo iſta nomina, viri & mulieris, magis inter ſe conuenire in lingua Hebræa, quàm Syra, aut Græca, aut Armeniaca, aut denique alia quauis: in illa enim virum, Is: mulierem Iſſa enuntiari, quod perinde eſt ac ſi Syrus, vt virum Gabro, ita mulierem Gabitto vocet: de qua re nos, volente Deo, dicturi ſumus in eo Commentario, quem ſcribere conſtituimus in reliqua libri Geneſeos capita, ſi vita ſupererit: erit enim eius tractandæ congruus locus, vbi ad illa verba peruentum fuerit, Et erat omnis terra linguæ vnius, & ſermonis eiuſdem. *Ideo relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori* (ſiue mulieri) *ſuæ.* Iam diximus, ex his verbis facilè intelligi, mulieris nomen à legitima cõiunctione, qua viro ſociatur, dictum eſſe. Nã eò ſpectat quod hic dicit, virum ita mulieri mutuum cohærere debere, vt patrem matremque ſibi præ illa deſerendos ſtatuat. *Et erunt ambo, caro vna.* Multis modis vir & vxor vna caro cenſentur: per coniugij neceſſitudinem, per ſobolem ambobus communem: denique eo etiam quòd parentis filiuque ratio ex ipſa muliere pendeat, atque ex ea conſtituatur quantũ ad ipſa corpora quæ progignuntur, pertinet: ex connubio enim viri mulieriſque fit vt concipiat pariatque mulier: iam verò per conceptum partumque parentes & filij efficiuntur. Porrò certum eſt, Adamum hæc verba per vaticinium ex diuinis reuelationibus pronunciaſſe. Nam illa ipſa Chriſtus in Euangelio quaſi ex Dei Patris perſona dicta profert: quando quidem Prophetarum verba, & ſi ex ipſorum oribus emanarint, tamen vt ab ipſo Deo pronunciata accipimus: Dei enim ipſius organa, Prophetæ habendi ſunt. Cęterum quęri poteſt, cur de viro dicat Scriptura, quod relinquere debeat patrem matremque, & adhærere vxori, quando ipſę potius mulieres, patre, ac matre, familiaque, ac rebus ſuis omnibus relictis, ad viros accedunt, ipſiſque adhærent: Ad hoc reſpondendum eſt, multis id rationibus fieri: & quia vir mulieris caput èſt, & quia ille per coniugium liber primum euadit, ſoluiturque patria poteſtate, in qua tantiſper erat dum vxorem duceret: eà enim ducta, ipſe fit pater familias. Et quia non parentem eſſe ſed corpora miſcere tempore prius eſt: neque enim quia parentes ſunt, Venere vtuntur, ſed quia hac vſi ſunt, parentes fiunt. Nam Adam & Eua priuſquam mutuis amplexibus cõſociati eſſent, haudquaquam parentes dicebantur, verùm vbi connubio cohæſiſſent, filioſque procreaſſent, tùm demum parentes ſunt merito cognominati. Porrò poſteaquam de condita Eua locutus eſt Moſes, procedit ad explicandum, quomodo vitam agitauerint ſuã primi parentes his verbis, *Et erant ambo nudi Adam & vxor ipſius, neque pudebat ipſos.* Sed cur non pudebat? Non profectò quia puerili eſſent, aut quia ruſtica ſimplicitate atque imprudentia: fuere enim à Deo effecti ætate iuuenili, non puerili: & prudentes, non ſtolidi, aut inurbani. Sed ideo pudore non afficiebantur de ſua nuditate, quia adhuc non peccarant, neque deliquerant, eoque nulla animum cogitatio ſubibat, eſſe aliquam in nuditate culpam. Præterea amicti erant gloria, atque idcirco non verecundabãtur: ſicut enim Moſis faciem gloria contectam intueri non potuerunt Iſraelitæ, & vt in Solem ſtola gloriæ veſtitum mortales oculorum aciem intendere nequeunt, præterea vt Corpus Domini coopertum gloria Solem ipſum fulgore candoreque ſuperabat cùm in montem ſe recepiſſet: denique vt ipſius diuinitatis veſtimentum ſpectabile non eſt: ita Adam, Euaque quia veſtiti erant glorià, nihil verecundabantur. Nam nuditas ea de qua hic Moſes

1. Cor. 7.

Eua vnde dicta Syris, Itto.

Vel ſi Latinus virum dicat hominem: Mulierem vero, hominam

Gen. 11.

Gen. 2.

Matth. 19.

Mar. 10.

Eph. 5.

Matth. 19

Matth. 19

Mar. 10.

Eph. 5.

Exod. 34

Sol gloria ſtola veſtitus.

Matth. 17

agit, ad veſtem ſpectat, non item ad gloriam, qua etiam tùm contecti erant. Inſuper eſt vbi nuditas, pudoris ſenſum generet, eſt etiam vbi nulla verecundiæ cogitatio animum ob nuditatem ſubeat. Illius exemplum habemus in Adamo atque Eua, qui poſteaquam deliquiſſent, exiſtimabant ſuam ſibi nuditatē pudori eſſe debere: huius verò in puerulis, quos nihil pudet eſſe nudos, idem accidit, cum res ipſa pudorem in ſe nullum habet, veluti cùm quis ſecretò, & abſque teſtibus & veſtibus exuit. Fit hoc etiam longa conſuetudine magiſtra, ſicut iis euenit qui aſſiduè in balneis nudi verſantur. Denique vbi rei neceſſitas quædam incumbit: veluti ſi quis vlcere laboret in ea corporis parte, quam alioqui abſque pudore non retegaret ipſa tamen neceſſitate adactus, eam, exuto pudore, medico aperit. Duas igitur ob res nō verecundabantur Adam, & Eua, cùm eſſent nudi: & quia amicti erant gloria: & quia adhuc non deliquerant. Nam & in futuro mundo ſublatus erit omnis pudor ex hominibus, qui ea nuditate poſſit gigni: tùm quia veſtiti erunt gloria quali erat indutus Adamus atque ipſi⁹ vxor Eua inter arbores antequā violaſſent mandatum: quia ipſa pudoris cauſſa, peccatū diſſolutum erit irritumque. Cæterum diuus Moſes dum perſeuerat, Adamum Euamque nihil puduiſſe ſuæ nuditatis, confert id ſæculum quo ea ſcribebat, cum eo quo illi fuere procreati à Deo, quaſi dicat: Non vt iam videtis homines ob nuditatem pudore adfici, ita Adamo Euęque accidit, neque enim illos puduit ob duas, quæ dictæ iam ſunt, rationes. Porrò abſoluto ſermone de creato Adamo, Euaque, & de vitæ ipſorum inſtituto, pergit diuus Moſes commemorare fraudem qua ſeducti ſunt à recto, nimirum vt nos doceat, ex quanta libertate in quàm grauem ſimus delapſi ſeruitutem per peccatum, inquiens: *Et ſerpens aſtutior erat omni beſtia agri, quam effecerat Dominus Deus*. Num de corporato ſerpente hic agat diuus Moſes, an verò de Satana qui ſerpenti ſimilis apparuerit: & ſi Satanas in Serpentis corpus ſe inſinuauerat, cuius generis fuerit is Serpens, præterea pedes ne habuerit, an minimè ille ſerpens, & quæ huc ſpectant alia, pridem ſunt à nobis diligenter pertractata. Commemorauimus etiam cur ſerpentem aſtutiorem dixerit, non prudentiorem, cunctis beſtiis agri: de his enim omnibus egimus capite xvii. quæſtionibus decem in medium propoſitis. *Et ait ſerpens ad mulierem: Verè dixit Deus ne comederetis de omnibus arboribus Paradiſi.* Dubitari poteſt, an audierit Diabolus mandatum, legemque, quæ Deus Adamo imperauerat: cùmque minimè ignoraret quod res erat, dixerit ad feminam. Verè ait Deus ne comederetis, &c. an verò ſuſpicans modò legem illi à Deo poſitam fuiſſe, mulieriſque animum tentans, illa ad ipſam verba fecerit. Dominus Ephræm, aliique Interpretes complures cenſent Satanam audiuiſſe mandatum quod Adamo dabatur, eiuſque conſcium acceſſiſſe, interrogaſſeque feminam illis verbis, *Verène ait Deus &c.* quò per eam interrogationēm ſibi captaret colloquendi anſam. Philoxenus verò, & Theodorus Neſtorianus, multique cum his alij dicere malunt, Satanam non audiſſe legem, dum Adamo imponebatur: ſed coniectura atque ſuſpicione præſcriptæ cuiuſpiam legis ductum, mulierem adortum eſſe, vt ex ea interrogata diſceret, qualiſnam lata lex eſſet, atque inde capto fallendi argumēto aduerſus ipſam abuteretur.

Nuditas non pudenda.

D. Moſes.

D. Moſes.

An Satanas audiuerit Deū Adamo præcipientem ne comederet.

Ephræm.

A Nos porrò putamus, cuiuſque harum duarum ſectarum ſententiam verſari in tribus hiſce quæſtionibus: vtrum condita ſit Eua ſimul cum Adamo, an poſt: deinde acceperitne vnà cum Adamo mandatum illud ab ipſo Deo, an verò poſt ab Adamo: denique ſitne per vocem, quæ in ſenſum caderet, data lex ea à Deo: an verò abſque voce menti impreſſa, cognoſcibiliſque reddita: ac proinde cenſemus, has quæſtiones accuratè expēdendas eſſe priuſquam de illis ſententiis rectè poſſis exiſtimare. Igitur Dominus Ephræm, & qui cum ipſo ſentiunt Interpretes alij, ipſo freti Scripturę tenore ſerieque dicta dicunt primò, Adamum eſſe conditum extra Paradiſum, & deinde in Paradiſum introductum accepiſſe à Deo

B mandatum ne veſceretur arbore cognitionis, poſt indidiſſe nomina animantibus, ac tunc demum conformatam eſſe Euam ex ipſius corpore, atque de prędcepto edoctam ab ipſo Adamo, voce eiuſmodi quæ audiri poſſet, eamque vocem exaudiſſe Satanam, cùm ad vxorem loqueretur Adamus, itaque Satanā mandati minimè ignarum, ſed bene conſcium aggreſſum eſſe Euam, eamque pacatè interrogaſſe: Verène dixit Deus, ne comederetis de arboribus Paradiſi? nimirum vt ea ſibi interrogatione aditum ad colloquium pararet. Theodorus verò, & eius ſectatores aiunt ſimul Adamum eſſe conditum, & Euam ipſi detractam eodem quo creatus erat loco, atque

C hanc vnà inde in Paradiſum cum illo eſſe ſubductā, vnaque legem accepiſſe ab ipſo Deo, non quidem voce quæ audiendi ſenſum moueret, latam, ſed menti ipſorum impreſſam conſignatamque quodam cognuſcendi modo. Nam ſimul vtrique legem hanc imperauiſſe Deum, vel inde ſe comprobare ſatis poſſe putant, quod ſcriptum ſit, *Maſculum & feminam creauit eos*. item. *Dominamini piſcibus maris, & volucribus cęli*, quę plurali numero dicta ſunt, prętęrea, quia Eua ob fractam legem magis etiam culpatur quàm Adam. Neque verò abſurdum eſt, ſi hæc, aut illa quę ad Adamū modò locutus videri poteſt Deus, ea ſub Adę perſona ad vtrumque ipſorum dicta putemus.

D Nam quod ſcriptum eſt in Pſalmo, *Beatus vir, qui non ambulauit in via impiorum*, profecto ad vtrumque ſexū ſub ſolius viri nomine ſpectat. Et quę in Eccleſiaſticis conciliis cœtibuſque de viris diſceptamus, conſtituimuſque, ſanè ad feminas ex ęquo pertinent. Cęterum quod non voce quę ea audiri poſſet, latam eſſe legem aiunt: ſed quodam reuelationis modò immiſſam, in ipſorum animos, ſimile eſſe dicunt illis viſis quę Prophetis apparent. Nam ſimul inditam fuiſſe illorum mentibus vim quandam intelligendi, ac veluti intuendi, atque ita certò cognoſcendi id quod iubebantur, nulla intercedente voce quę audiendi ſenſum moueret, quum ſerpens, quando

E de lege lata interrogabat, perperam ipſa legis verba retulerit, nimirum quia non legem ipſam auditam, cùm ferretur, tenebat: ſed ſuſpiciens coniectabat modò, vt qui cùm videret animantia paſſim carpere pabulum, Adamum verò Euamque & ſi corpore conſtarent, nondum tamen veſci, facilè venerit in ſuſpicionem, imperatam his eſſe legem quampiam qua veſcendi modus aliquis eſſet pręſcriptus.

His ergo inducuntur iſti rationibus, vt putent dęmonem ignarum mandati, mulierem illa interrogatione eſſe adortum, quo ex ipſa legem diſceret, eaque cognita, & iis quibus imperata erat, & ipſi Legiſlatori inſultaret.

Ephræm. Hiſtoria Adami Ordo.

Eua didiſcit ab Adamo Præceptum Dei.

Theodorus Neſtorius.

Dei Præceptum: voce an Inſpiratione Adamo ſit datum.

Cur Serpens, verba diuini Præcepti male retulit.

Eſto

Eſto autem iudicium penes Lectorem, vtram harū duarum opinionem approbet: poteſt enim in vtrauis acquieſcere. Cæterùm Satanæ verba illa in ipſo ſtatim exordio, Dei verbis aduerſantur: mandarat enim Deus Adæ atque vxori, vt de omnibus arboribus Paradiſi veſcerentur: ſed de ſola arbore ſcientiæ boni & mali non veſcerentur: at ille contrà, *Verè* inquit, *dixit Deus, ne de Arboribus Paradiſi veſceremini.* quæ oratio prorſus cum Dei oratione pugnat. Videtur verò in ipſo ſermonis initio dæmon ideo verba ſua ad multas Arbores extendiſſe, vt occaſionem ſibi compararet in progreſſu vnam illam vetitam arborem calumniandi. Nam cuius ſtudia in vniuerſum omnia improba ſunt atque peruerſa, haud mirum eſt ſi ab improbitate auſpicetur. *Et ait mulier ad ſerpentem. De fructibus arborum Paradiſi omniū comedimus: de fructibus arboris, quæ eſt in medio ullio Paradiſi dixit Deus: Ne edatis de ea, neque tangatis eam, ne moriamini.* Non, inquit, ô ſerpens, iuſſi ſumus ab omnibus abſtinere arboribus, vt tu dixiſti: ſed ab vna ſola quæ in Paradiſi medio extat, interminatúſque eſt nobis Deus futurū vt moriamur, ſi de hac ederimus. Cæterùm exiſtimandum eſt, mulierem non modò arborem in medio ſitam Paradiſo apud ſerpentem nominaſſe, ſed addidiſſe etiam, ſcientiæ boni & mali, tametſi hoc Moſes prætererit: credibile enim eſt, ipſam mandati verba omnia recitaſſe, inter quæ etiam illa ſunt: *Et ait ſerpens ad mulierem, non mortem moriemini: ſed nouit Deus, quòd quo die ederitis de ea, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes boni & mali.* Cùm ait ſerpens, *non mortem moriemini*, audet Dei verbum cōtemnere, falsíque arguere: dixerat enim ille morituros, niſi ab illa arbore abſtinerent, & ſimul ſummouet metum mortis, quo ab ea guſtanda illi abſtinebant. Cætera verba eò ſpectant, vt perſuadeat, Deum per inuidiam ex illis arbore interdixiſſe, nempe ne dij fierent, qualis ipſe eſſet. Nimirum vt princeps ſolet non facilè atque amicè ferre æquales ſuos principes, ita neque Deum deos pati alios poſſe: præterea vt incitet ad veſcendum vetito fructu, quaſi dicat, non modò non moriemini, verùm etiam plurimùm creſcetis, quippe in deos euaſuri, qualis ille cōditor veſter eſt: nam in ipſo fructu, intérque ramos illius arboris latet Diuinitatis vis, ita vt quiſquis veſcatur, ille pro Deo fiat, boníque ac mali gnarus. Per oculos autem aperiendos, cognitionis acumen, perſpicacitatem, atque boni malíque experiētiam pollicetur. Denique quòd deos fore, numero multitudinis, promittit: huc facit, vt ipſorum animis inſerat opinionem, non maximum numen eſſe eum Deum qui ne de Arbore illa ederent, interminatus fuerat: ſed eſſe etiā deos alios illi pares. Præterea vt improbam illam exiſtimationem, quam eſſet aliquando gentibus perſuaſurus, complures deos eſſe in orbe, ab ipſo ſtatim initio primorum Parentum auribus inſtillaret, atque ita ad omne malū, genus humanū auerteret. Quapropter rectè admodum Satanas ille etiam Diabolus † eſt appellatus: Satanas quidem, & quia ipſus à Deo receſſit: & quia mortales à Deo, abducit, vt ſectentur eos qui iram patrant. Diabolus verò, hoc eſt, calumniator, quia Deum per calūniam culpabat apud Adamum & Euam, quaſi per cauſſam inuidiæ interminatum, ne de arbore illa guſtarent: & quia viciſſim homines traducit apud Deū, vt de Iob ſcriptum extat: de hoc enim ſic ille apud Deum verba faciebat, Extende manum tuam, & tāge carnem ipſius, num in faciem tam maledicat tibi. denique quia perſuadere mortalibus laborat, Deo ipſos curæ non eſſe. Cùm verò lex omnis aut ad prohibendum peccatum, aut ad promouendam iuſtitiam pertineat, atque vel formidine pœnæ quæ rebellantibus, vel ſpe præmij quod parentibus præſtitutum eſt, obſeruetur: ſerpens iſte, hoc eſt, diabolus, eo quod ait, *non moriemini, etiam ſi ederitis*, pœnæ metum ſubmouere conatur, quo illi prohibebantur à tranſgrediendo legem Dei. rurſus dum addit, *eritis ſicut dij* maximæ etiam mercedis ſpe lactat, ſi veſcantur fructibus à Deo vetitis. Eſt verò exiſtimandum, Euam neque ita accepiſſe verba ſerpentis ſiue diaboli, tanquam quæ diſputari poſſent alioqui enim multis illis modis, aut vno ſaltem quopiam reſpondiſſet, neque rurſus ceu dubia & ambigua: nam ita quoque non defuiſſet ipſi quod contrà diceret: potuiſſet enim reſpondere, vnde tu noſti hoc myſterium? ſanè qui arborem conſeuit, maior te eſt: præterea, quid ſibi vult quòd meos oculos apertum iri ais, guſtato fructu, quando etiam nunc neque lippiunt, neque clauſi ſunt? nam niſi aperti eſſent, qui poſſem ego te aſpicere, ſerpentémque te agnoſcere? tuum illud, quòd boni malíque peritos fore nos perſeueras, niſi ego iam nunc quid bonum, & quid malum ſit intelligam, qui poſſim ſcire, conſilium tuum eſſe probum, aut diuinitatem bonam: mortem verò malam? Ad hæc, illud etiam obiicere quiuiſſet: Si vera narras, abi tu, & prior aufer de Arbore illa, ac veſcere, vt aperiantur tibi oculi, fiáſque Deus ſciens boni & mali, tùm deinde ego quoque accedens veſcar: at cùm horum nihil illi reſponderit, ſatis colligere eſt, neque vt diſputabilia, neque vt incerta ſerpentis verba ab Eua eſſe accepta. Neque enim præ imprudentia, aut infantia hæc tacuit, quippe quæ ratione prudentiáque in ipſo ſuo ortu prædita fuerat, & ſi parumper aduerſus illum argumentata fuiſſet, victrix euaſiſſet. Sed ita illius verba accepiſſe, tanquam quæ procul dubio vera eſſent: nam per dæmonis nequitiam ſimul cum illis verbis, *& eritis ſicut dii*, iniectum eſt ipſi deſiderium arboris guſtandæ, incenſáque eſt cupidine Diuinitatis: ſolet enim peccatum, mentem eorū qui eius ſunt ſtudioſi, captiuam ſibi mancipare. Tu verò lector, hic mihi Mariā apud tuū animū contendito paulìſper cū Eua: atque illius quidem fortitudinem, huius verò ſocordiam ac ignauiam animaduertito. Maria enim quæ ſæpiſſimè audierat promiſſum eſſe à Deo Patribus, naſciturum Chriſtum, neque ignorabat quæ de ea re eſſent vaticinati Prophetæ, cùm eius nuncij gratia ad ipſam veniſſet Angelus ſpecie humana, dixiſſetque: *Concipies & paries*, nequaquam ſubitò fidē illius verbis adhibuit, eò quòd inauditum antea eſſet, Virginem peperiſſe: ſed cum ipſo diſceptando rem expendere occœpit, dicens: *quomodo fieri poteſt vt hoc eueniat, quando vir mihi notus non eſt?* ſiue, *virum non cognoſco?* vt alia habent exemplaria: ad hoc, abiit viſum etiam illud ſignum quod Angelus dederat, quò de ipſius inde verbis certior fieret, grauidam ſcilicet Eliſabetam, ſterilem alioqui anum. At Eua quæ nunquam audierat, Deum inuidia laborare, aut ſe dijs pares futuros, ſi de vetita arbore guſtarent, ſimul atque loquebatur cum ipſa, non iam humana aliquis ſpecie apparens ſed ſerpens, nihil diſputat de arbore, ſed diuinitatis ambitione incenditur, vilipēditque Dei mādatum, quare conſentaneè de ea di-

Serpentis verba, cū Dei verbis pugnāt.

Ne de arboribus ſuperius auctor citat.

Ne de omnibus arboribus Paradiſi, &c. cum ſigno vniuerſali, vt eſt in Hebræo.

† Verbum Sot Syris & Chaldæis ſignificat recedere, deflectere: vnde hîc de-ductis Satanæ nomē quod veriùs ab Hebræo Satan venit. ſanè Syri Ochal carZo eodem etymo vocāt quo Græci διαβολόν.

Diabolus vnde dictus.

Iob. 1.

Dæmon quomodo tentat hominem.

Eua non dubitauit de veritate verborū Serpentis.

D. Maria & Eua comparatio.

Angelus ſpecie humana virgini Mariæ apparuit,

ctum eſt à diuo Moſe: *Et vidit Mulier quòd pulchra eſſet arbor ad veſcendum, & expetibilis oculis, atque deſiderabilis ſpectatu.* Viderat quidem femina arborem illam etiam prius quàm ſe ſerpens adiiſſet: neque enim poterat lege inhiberi ipſi arbor non viſa. Quod verò Moſes iam ait, *vidiſſe mulierem quòd pulchra eſſet arbor ad veſcendum*, & quæ ſequũtur aliatoſtendit alio modo ante dæmonis acceſſum viſam ab illa fuiſſe arborem, alio pòſt: antè enim ſimpliciter intuita ipſam fuerat: at poſteaquàm à Serpente decepta eſt, atque ad fidem huius verbis habendam inducta, tùm demum vidit arborem eſſe pulchram ad veſcendum, & ſpectatu expetibilem: quippe immoderato diſſolutóque appetitu tunc arborẽ aſpexerat: ſolet enim huiuſcemodi cupidinis immoderatio, ſi quando animum inuaſit, ea in quæ intenditur, omnium pulcherrima gratiſſimáque ducere: ſicuti euenire videmus iis qui improbo fœminæ alicuius amore detinentur: ea enim etiam ſi ſæpè ſit fœdiſſima deformiſſimáque, tamen bene pulchra ac venuſta in illorum oculis habetur, adeò vt illorum cæcitas iis ſit oſtentui qui ab ea permotione animi aduerſus illam fœminam vacui ſunt. Igitur quia Mulieri, cupido illius arboris per ſerpentis fraudem iam iniecta erat, ait Moſes, *ipſam vidiſſe arborem quòd pulchra eſſet ad veſcendum, &c.* Sed vt res magis illuſtretur, dicimus, tribus omnino vicibus alio atque alio modo Euam vidiſſe illam arborem: primò quidem, quando lege eam vatabat Deus: iterum quando à Satana in fraudem alliciebatur ipſa: tertiò poſtquam de illa ediſſet. Et primò quidem ſimpliciter intuitam eſſe, vt cæterarum arborum, vnam quamlibet: ſecundò verò non ſimpliciter aſpexiſſe, ſed cum cupidine qua iam tùm tenebatur, quáque cenſebat omnium pulcherrimam eſſe: ſicut Thamar formoſiſſima videbatur in oculis Amnonis amore eius impediti: tertiò denique ſimulátque guſtaſſet, tùm verò demum pro valde fœda diráque habuiſſe, ſicuti etiam Amnon ſororem ſuam Thamar, vt violauerat, inuiſam habebat: quá-uis enim vna eadémque manebat ipſius Thamar forma antè & poſt admiſſum ſtuprum, tamen quam prius frater ob venuſtatem adamarat, poſtquam per peccatum eſſet abuſus, odio proſequebatur. Itaque arbor illa, quæ pari pulchritudine fuit cùm de ipſa ferretur lex, & cùm eſſet dæmoni fraudis materia, ac denique poſt decerptum guſtatúmque à muliere fructum: tamen primò neque pulchra neque fœda viſa primis noſtris Parentibus eſt: mox verò pulcherrima, ſed poſtremò planè deteſtabilis eſt habita, poſtquam peccatum per ipſam admiſere. Vidit igitur quòd pulchra commodáque eſſet ad veſcendũ præ cæteris Paradiſi quibuſlibet arboribus, eóque acriore in ipſam appetitu capta eſt quam in cæterarum aliquam: non quòd arbor ipſa, ſed quia feminæ animus eſſet mutatus per Serpentis fraudem, qui muliebri credulitate atq; effreni libidine ipſam agebat præcipitem, ad eam arborem. Cæterùm aptior videri poſſit verborum ſtructura, ſi ſic legatur: *Et vidit mulier quod pulchra eſſet arbor oculis, & expetibilis ad veſcendum.* pulchritudo enim ad ſpectandi ſenſum pertinet, vt appetitus ad cibum. Sed hoc alibi iam à nobis eſt tractatum. Eſt verò & hoc animaduertendum ea illis verbis, *et vidit mulier, &c.* colligi ipſam non ſubito ac propetè de arbore guſtaſſe, ſed multa prius ſecum meditatam, atque cùm illam, iuxta inſiſtens, ob oculos haberet, aſpectantem alia atque alia animo voluiſſe. *Et accepit de fructibus ipſius & edit.*

Eua alio, atque alio modo vidit arborem.

Eua 3. vicibus aſpexit arborẽ Scientiæ boni & mali.

2. Reg. 13 Ibid.

A Quærat aliquis, cur non vocarit Adamũ, vt is prior ederet? nimirum transformari ipſa prior cupiebat in Deum, virúmque ſuum Diuinitate anteuenire, qui ſe humanitate præceſſerat, quo hac ratione adminiſtrationem rerum præ illo, atque imperiũ obtineret: exiſtimabat enim ſimulátque guſtaret, euestigio in Deam ſe transformatum iri pro fallacis Serpentis conſilio. Rurſum quæri poteſt, quamobrem non ſint aperti mulieris oculi, agnouerítque ſuam ipſa nuditatem, mox vbi ediſſet eum fructum, ſicut accidit vtrique poſtquam ediſſent ambo? Huius rei hæc reddenda eſt ratio: ſi illa ſimul atque prior ediſſet, verecundiæ ſenſu fuiſſet perculſa, meruiſſet A-
B damus, atque abſtinuiſſet, neque tamen ea ſibi abſtinentia iuſtitiæ laudem vllam meruiſſet, vt qui non diuinæ legis reuerentia & reſpectu, ſed per vxoris pudorem fuiſſet cohibitus. Igitur quãdo certamen ex æquo ad vtrunque ſpectabat, faciendúmque erat periculum de vtriuſque ſimul indole ac voluntate, diſtulit Deus Euæ verecũdiam, effecítque, ne ipſam ſimul cum guſtato fructu puderet nuditatis. *Et dedit etiam viro ſuo ſecum, & comedit.* Exiſtimandum-ne eſt hic, mulierem ſimpliciter viro porrexiſſe, virum verò ediſſe, cùm neque illa verbum vllum ad ipſũ faceret, neq; ipſe rurſus apud illã de eo cibo diſquireret? Sanè nos cẽſemus, & virum de cibo diſ-
C quiſiuiſſe, & mulierem ipſi tùm ea verba retuliſſe que Serpens dæmon ſibi dixerat, tùm alia præterea ex ſuo ingenio adiecisse, quæ ad perſuadendum Adamum facere putaret, idque his rationibus demonſtrari poſſe exiſtimamus. Primò enim cùm ante violatam legem, magnæ curæ fuerit vtrique ne quid aduerſus Dei iuſſa committerent, non potuit profectò Eua, porrigendo modò cibum vetitum, neque verbum vllum addendo inducere Adamum ad veſcendum, nihil prorſus de eo quod porrigebatur, diſquirentem: deinde ſi ſimpliciter acceptum cibum ediſſet, ignarus cæteroqui quamobrem ederet, à quo antè iuſſus fuerat abſtinere, nulla meruiſſet culpa notari, ob id quòd ſimpliciter atq; inſcienter incõſideratéque feciſſet, cùm verò culpatum cõſtet propterea quòd ediſſet, facilè intelligimus, rem ipſam antè ab ipſo atque vxore fuiſſe accuratè expenſam. Poſtremò ſi Eua mulier vſa eſt verbis aduerſus Serpentem, dixítque *Lege Dei interdictum nobis eſt ea arbore*, quantò magis exiſtimandum eſt, Adamum curioſè prius de cibo quem vxor porrigebat, inquiſiuiſſe, quàm guſtaret: vxorem verò & ea reſpondiſſe quæ à Serpente acceperat, futurum, vt non ſolum non morerentur, verùm etiam deorum ſimiles euaderent, & alia inſuper affinxiſſe, quibus maritum ad veſcendum pelliceret, atque ita vtrunque ediſſe, fa-
E cinúſque peſſimũ admiſiſſe: Quin dominus Ephrem ſcribit, Euam multa pollicitatione ſolicitaſſe virum, atque ad veſcendũ induxiſſe: cæterùm Moſen, quibus vſa ipſa ſit verbis, prætermiſiſſe, cùm eſſet contentus, docuiſſe nos feminam viro cauſſam violandæ legis fuiſſe, eo quòd vetitos fructus ipſi edendos ſubminiſtrarit, & ſimul animos edendi addiderit: Serpentis vero verba literis prodidiſſe, vt eum intelligeremus ipſum eſſe generis noſtri communem hoſtem, eóque inſidias, improbitatémque ipſius, euitandi, maior nobis cautio eſſet. Porrò quæ fuerit arbor de qua ederunt Adam & Eua, & quémnam fructum guſtarint, ſuprà eſt à nobis pertractatum.

Cur Eua ante vocatum Adamum guſtauerit de arbore Scientiæ.

Cur ſtatim guſtato fructu, aperti non ſint eius oculi.

Euã multa addidiſſe vt ſuaderet Adamo guſtare de Arbore.

Ephrem.

Ad

Ad hæc illud etiam operæpretium fuerit animaduertiſſe: cùm quiſquis re aliqua veſcitur, aut famis neceſſitate impellatur, aut rei eius libidine, effrenatáque cupiditate, Adamum nulla fame cogente, ſed libidine ſuadente, de illa arbore ediſſe, ac proinde ei concupiſcentiæ cohæſiſſe peccatum. Nam vt Apo-

Iacob. 1.

ſtolorum quidam ait, concupiſcentia concipit & parit peccatum. Si enim non per libidinem, ſed vt qui nutrimento opus haberet, ediſſet: de cæteris ediſſet arboribus ſibi in paſtum permiſſis, non de ea autem quæ ſola ſibi fuerat vetita: itaque fames extra noxiam futura erat, cùm concupiſcentia cum

Libido ex ingluuie.

peccato coniuncta ſit, quippe hanc ciborum luxuries comitatur, qui verò ingluuiei indulgent, ad venerem proni fiunt, vtpote guloſi, ventri mancipati, proiecti denique ad ebrioſitatem, quæ vitia atque peccata maxima ſunt. Veneris porrò comites ſunt, ſcortari, adulterare, cum maribus corpus commiſcere, quæ & ipſa flagitia ſunt. *Et aperti ſunt oculi amborum.* Sunt qui temerè atque etiam impudenter dicant, iam nunc illud euenire, quod ſerpẽs, hoc eſt Satanas, fore prædixerat, nempe, ſi Adam Euáque ederent de illa arbore, apertum iri ipſorum oculos: id enim hîc narrat Moſes poſt guſtatum cibum vetitum ipſis accidiſſe. Verùm nos reſpondemus, aliter

Moſis & Serpentis dicta de aperiendis primorum Parẽtum oculis.

Moſen, aliter Serpentem de aperiendis oculis eſſe locutos: Serpens enim volebat oculorum aperturá ſignificare, futurum vt acri atque perſpicaci eſſent ingenio, bonúmque ac malum perinde ac dij poſſent dignoſcere: at Moſes apertis oculis nihil aliud vult, quàm ſuæ ipſos nuditatis ſibi conſcios eſſe factos, hoc eſt, pudore verecundiáque affectos. *Et cognouerunt quòd nudi eſſent.* hoc eſt, puduit ipſos ſuæ nuditatis. Cùm enim peccatum detraxiſſet ipſis veſtem gloriæ, qua adhuc fuerant amicti, denudati ſunt, puduitque ſe violatæ legis, atque amiſſa omni fiducia, qua antè pollebant, peccatóque iam corpus ipſorum occupante, cœperunt erubeſcere ob nuditatem, metúque concuti, ac pauere. Nam ante admiſſum ſcelus, guſtatámque arborem, nulla verecũdia tenebantur ob nuditatem, idque duabus de cauſſis, & quia amicti erant gloria, & quia nulla pudoris cogitatio animos ipſorum ſubibat priuſquam peccaſſent: at poſtquam facinus commiſere, Deus ipſos gloria illa exuit, & ſimul pudoris ſenſum indidit, vt eo perſtringeretur peccatum, eiuſque impetus ac feruor reſtingueretur. Igitur quod ait, *Cognouerunt*, perinde eſt ac ſi dicat, *pudore affecti ſunt.*

De primorum Parẽtum pudore poſt Peccatum.

Porrò ſi quærat aliquis, ad quænam corporis membra potiſſimum ſpectauerit iſte pudor? dicimus, ad genitalia membra idque hanc obrem: quia cùm acrior vehementiórque ſit iſte cæteris omnibus adfectibus, quippe qui in animantibus rationis expertibus quoque dominetur, voluit rerum opifex Deus primùm pudore effrenem illum atque indomitum feruorem cohibere. Inſuper id quoque obſeruatu dignum eſt, primos Parentes antequam deliquiſſent, & animum ingenio, & corpus gloria excultum comptúmque habuiſſe: poſtea verò quàm peccauerant, exutos quidem eſſe corporis gloria, cæterùm animi intelligentiam retinuiſſe, nimirùm vt per hanc agnoſcerent ſuum peccatum, atque pœnitentia ducerentur. hinc enim euenit, vt ſimul atque facinus feciſſent, agnouerint ſuam nuditatem, erubuerintque, ac horrore, tremoréque correpti, mortem expauerint, antè ſibi per minas denunciatam. Vnde & Iacobus Sarugenſis ad hunc

A modum ſcribit: Peccatum initio ſupra modum placet: at in fine luctum parit patranti.

Iacob Sarug. Epiſcop.

Cùm enim primi parentes cupiditate ferrentur in illam arborem, de ipſa edendi, & Deum ipſum, & legem præ illa parui pendebant: at vbi ediſſent, nudatique erubuiſſent, odio ipſam ſunt proſecuti, memoréſque illius præcepti, *quo die ederitis, morte moriemini*, pauore expalluerũt. *Et cõglutinauerũt folia ficulnea, feceruntque ſibi ſubligacula.* Nimirum folia foliis conſociantes, cincti formam quandam † concinnabant, veſtis genus parum decens, atque infirmum etiam, vtpote quod ſolis vi areſactum, facilè emarceret, dilaberetúrque, & quo neque ſatis pro voluntate & commodè, ne-

† veſtis.

B que diu multúmque vti poſſent. Credibile eſt autẽ Euam eiuſmodi ſubligaculum priorem feciſſe, ſuáque eo pudenda velaſſe, vtpote quæ prior legem violauerat, Adamóque nuditatis cauſſa fuerat: tum etiam illius conſilio factum eſſe, vt iſte folia indueret, quia marito ſuo veſtem olim ipſa contextura eſſet.

Eua prior Adamo veſtem ſibi fecit.

Sed cur non aptarunt ſuis oculis velamen ex illis foliis? aut manicas manibus, vel caligas pedibus tegendis? aut denique cur non alio modo alia corporis membra affecerunt, ſed ſolis genitalibus contegendis ſubligacula compararunt? Ad hoc facilis eſt reſponſio: quia verecundiam primùm his partibus indidit Deus, ideo conſentaneum erat, vt

C prima cinctis obducta contegerentur.

Cur primi Parentes, genitalia tantum, primò operuerint.

Sed cur verecundia his partibus à Deo eſt inſita, ac non potius auri, quæ Serpentis conſilium auſcultauit: aut oculo, qui arboris pulchritudine victus eſt: aut manibus, quæ fructus decerpſere: aut ori, quod vorauit: aut denique ventri, qui excepit? Hic reſpondemus, cùm is adfectus qui circa membra genitalia verſatur, pertinacior difficiliórque ſit cæteris omnibus animi perturbationibus quæ in nobis ſunt, opus erat verecundia tanquam freno iniecto, quo peccatum ea in parte cohiberetur: & ſimul vt nos ipſi ad habendum odio peccatum induceremur, vt ex quo illiuſmodi verecundia in nobis nata ſit. Et verò quũ

D arbitrij noſtri libertas non ſatis valeret ſola hunc adfectum domare, atque ad ſe reuerendum adigere, adiunxit ei Deus verecundiam, quò ſaltem communi vtriuſque opera cohiberetur, excinderetúrque: arbitrij quidem liberi iudicio in Anima: verecũdiæ verò frenis in corpore.

Verecũdia homini data pro auxilio Liberi Arbitrij.

Quippe multos mortales pudor atque verecundia magis deterret prohibétque à patrando eo quod improbum eſt, quàm legis aut iudicij ſubeundi metus. éſtque eius rei argumẽtum, quòd bruta animantia quæ omni pudore vacant, prorſus non refrenant libidinis ſuæ impetum quo in fœminas rapiuntur, victa ab ingenita ſuæ ipſorum naturæ cupiditate.

Verecũdia frenum vehemẽt.

At homines etiam ſi non

E minore atque illa libidinis vi vrgeantur, tamen ab ea explenda pudore quo apud alios homines verecundatur, reuocari videmus, adeò vt ne legitimo quidem connubio propalam vtantur, ſicut aliis rebus, ſed latentes tectique. Conficitur itaque, verecundiæ adfectum ideo ab rerum opifice Deo inditum eſſe genitalibus hominum potius quàm aliis membris, vt peccato in illis partibus moderetur, ſimúlque id nobis inuiſum faciat, nóſque ab ipſo admittendo deterreat, vt ex quo ipſa verecundia in noſtris animis orta ſit. Sunt qui hîc interrogent, cur Deus Adamum à peccando non abſtinuerit. Nos reſpondemus, id nequaquam eò factum non eſſe,

quòd eius faciundi facultas Deo defuerit, ſed ne vim adferret Libertati Arbitrij Adæ, eámue opprimeret Deinde fruſtra legem illi præſcripſiſſet, ſi inſuper à peccando coercuiſſet, veluti manu iniecta. Præterea ideo etiam noluit illum à flagitio admittendo arcere, vt gratiã præmiúmque demereri poſſet, tanquam qui ſua ipſe volnntate à ſcelere patrando eſſet retentus: non autem per vim impeditus. Ad hæc, quò imbecillitatem ſuam agnoſcerent primi noſtri Parentes, neque per vanam gloriam elati præcipites ruerent, ſicut Satanas. Nam quòd ſcientes peccaſſent, conſcios reddidit ſuæ ipſos infirmitatis, atque vt humiliter de ſe ipſi ſentirent, effecit. Denique vt cùm ſuapte ſponte deliquiſſent, atque è Paradiſo excidiſſent in hunc mundum rebus aduerſis moleſtiſque refertiſſimum, facta vtriuſque mundi inter ſe collatione, illum omnibus bonis, & gaudio plenum apud mentem ſuam ſemper verſarent. Nam niſi experientia cognitum hunc alterum habuiſſent, nunquam ille quantum huic præſtet, exactè intellexiſſent. Poſtremo, vt dum ſubinde à peccato interpellarentur Adami Euæque voluntas, erudirentur ipſi ad peccati odium atque fugam, tanquam eius, à quo ingentes accepiſſent calamitates, atque ea doctrina ab illis ad nos vſque propagaretur, quaſi manu tradita. Enimuero quoties peccandi occaſio ſeſe nobis offert, præſto adſunt nobis leges, quas Deus nobis imperauit, vt ipſis coërceamur à patrãdo peccato. quin legibus ipſis etiã ſubſidium addidit eam, quæ doctorum verbis fit, redargutionem, vt ſi quãdo flagitiũ admiſerimus, tũ latis legibus tũ ea etiã increpatione, qua peccata verbis perſtringũtur, inducamur ad pœnitẽtiã, digniq; reddamur, quibus fiat admiſſorum gratia. Sicut Paulus ſuum Timotheum ſcripto hortatur, vt ſimul cum legibus iam tum poſitis redarguat etiam atque reprehendat peccatores, quò ſua peccata agnoſcant, & pœnitudine ducantur. Ad hunc etiam modum cum primis parentibus actum eſt: cùm enim ipſis obrepſiſſet peccatum, ipſe Deus eos verbis reprehendit, cúmque pœnitere ſe admiſſi flagitij oſtenderent, quadamtenus ignouit, quando non, quo die ederunt de vetita arbore, eodem & vita defuncti ſunt, ſicut per minas ipſis obnunciatum fuerat. Sed iam alia oboritur quæſtio, cur non ſit mortuus Adam quo die edit fructum vetitum, ſicut interminatus ipſi fuerat Deus? Sed priuſquam ad hanc reſpondeamus, operepræcium fuerit, illorum hominum argutias diſſoluere, qui hoc loco aiunt, Serpentis, hoc eſt Satanæ, verba rata fieri, quibus prædixerat, non morituros, etiam ſi veſcerentur prohibitis fructibus: Dei verò irrita falſáque, qui eodem cum patrato facinore die morituros minatus fuerat. Atqui haudquaquam mentitus eſt Deus, ſed præſtitutam pœnam miſericordia mitigauit: ſolet enim ille maxima grauiſſimáque ſupplicia minari, vt ſibi caueant mortales: verùm deinde illa per ſuam miſericordiam moderari, lenioráque ſumere. Nam & Niniuitis cùm interminatus eſſet exitium, illi verò ab inceptis reuocari pœniterent, nulla ipſos mulcta affecit. Ezechiæ quoque cùm moriturum, neque victurum pronunciaſſet, cúmque peccati ſui pœnituiſſet, impendentis pœnæ iam addicto gratiam fecit: & tamen nemo ob hæc mendacij Deum accuſauerit. Sic igitur etiam cum Adamo & Eua egit: præmonuit enim ne de illa arbore ederent, ſimulque minas addidit, fore vt niſi parẽrent, eodem die mortem oppeterent: cùm porrò iam præceptum violaſſent, atque peccaſſent, miſeratus ipſos eſt, culpámque remiſit, & ſupplicium ita eſt moderatus, vt eo ipſo die mortem non obierint, quo impoſitam ſibi legem fregerant. Imò verò aduerſus Niniuitas totum omnino ſupplicium reddidit irritum: at primos hoſce noſtros parentes parte duntaxat pœnæ abſoluit, hoc eſt, ne eo ipſo die morerentur, cæteroqui non ſuſtulit prorſus mortem. Non eſt itaque falſi inſimulandus Deus, qui per ſuam miſericordiam venia dignatus eſt noſtros primos parẽtes, meritámque pœnam partim remiſit, neque eo ipſo quo dixerat die peremit. Sunt quidem qui Dei verba ſic tutentur, vt obiiſſe mortem illos contendant quo die deliquerunt, nõ quidem corporis mortem, ſed animi, quæ ex peccato naſcatur. Verùm fruſtra eſt hæc excuſatio, quando non mortem animæ, ſed corporis, hoc eſt, quæ ipſam animam à corpore diſſociaret, interminatus illis fuerat Deus. Iam verò illud reſtat dicere, cur non obierit Adam quo die edit fructum lege prohibitum, vt minæ futurum denunciarunt: ſed extenderit poſtea vitam ſuam ad nongeſimum? nouies centeſimum & triceſimum annum. Huius rei variæ ſunt cauſſæ: potuit enim Deus illius miſereri, commeritámque pœnam, ſi non omnem, at partim ſaltem remittere, qui magna quidem duráque minari, at minora mollioráque infligere ſolet, vt nobis Niniuitæ exemplo fuere. Deinde ſi illi mox cum admiſſo peccato vita defuncti fuiſſent, nulla relinquebatur propagandi generis humani origo. Præterea illa Dei benedictio, *Creſcite & multiplicamini*, præceſſerat diras iſtas minas, *quo die ederitis, mortem moriemini*. Inſuper dilata eſt mors peccantis Adæ, ne ſi iuſto initio mors imperium ſuum auſpicata eſſet in genus humanum, prorſus hoc indiſſolubile deinceps obtinuiſſet. Iuſtum autẽ fuiſſet mortis imperij principium, ſi Adam, qui violata lege deliquerat, primus morte concidiſſet, at enim poſteaquàm ille primus eſt morte extinctus qui præ cęteris mortalibus Deo placebat, & omnino morte indignus erat, atque ita improbo principio mors ſuam occœpit tyrãnidem: meritò ea tyrannis olim diſſoluenda fuit per Chriſtum, qui ſuo illam aduentu viribus caſſam reddidit. Hinc Dominus Ephræm in illud Dei dictum: *Sãguis Abel clamat ad me ex terra*, ſic ſcriptum reliquit: Vlulat mors in ſuo initio, oſtendens quem ſit habitura finem. Præterea etiam ſi non illico peccantem Adamum morte mulctauerit Deus, tamen mortalem eſſe, & à ſe olim perimendum iam tum oſtendit his verbis: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Denique cùm ille guſtata arbore vetita, pœnæ obnoxius factus eſſet, habuit ipſum Deus pro mortuo, etiam ſi viuus eſſe videretur. Si enim diuus Paulus Apoſtolus eos qui mortui ſunt, rectè vocat dormiẽtes propter certiſſimam Reſurrectionis ſpem: cur non Adamus, poſteaquàm peccato mancipatus atque noxæ deditus eſſet perinde ob noxam mortuus vocari debuit? Hinc eſt quòd dominus Iulius Commentatio ſuo in Euangelium Ioannis, ait: Adam itaque eo die mortem obiit, quo die de arbore prohibita edit, eo quòd ſic haberet ſententia, *quo die comederis de arbore, morieris*. atqui viuebat etiã tum: qui ergo potuit mortuus eſſe? ſanè per ſententiam ipſam, atque per patratum facinus iam tum mortuus erat. Nã ſimul atque ſe quis ſubiectum culpæ fecit, ſupplicia quodam

Cur Deus ſiuerit Adamũ peccare Arbitrij Libertas.

Ionæ 3.

4. Reg. 20

Gen. 5. a. 6

Gen. 4.

Ephrem in Geneſ.

Iulianus

dam modo patitur,tametſi adhuc nō reipſa ductus, ſed per ſolam pronunciatam ſententiam iudicatus ſit. Et dominus Ephræm vbi iterum tractat locum illum de Adamo veſcente ſructus vetitos, morientéque eo ipſo die, ſcnptum reliquit in hanc ſententiam: Sicut qui ſanus eſt, priuſquam incidat in morbum, bona fruitur valetudine quæ morbo potior eſt: verùm vbi letalis eum inuit ægritudo, iam in mortis poteſtate eſſe cēſetur, etiamſi complures dies ægrotus tranſigat prius quàm moriatur: ita & Adam fœlicem atque incolumen vitā agitabat in Paradiſo prius quàm peccaret: at vbi admiſiſſet peccatum, ſententiæ obnoxius factus eſt, & proinde pro eo æſtimatus, qui mortis exſecrationi imperióque ſubiectus eſſet: itaque multis preſſus miſeriis, tanquam perpetuo letalem ſuſtinens morbum, ad ipſam vſque mortem perrexit. Rurſus ſicuti ſi quis alium mortifero vulnere ſauciet, quantumuis ille poſt acceptam plagam multos ſuperſtes maneat dies, tamen perinde ac ſi mox vbi percuſſus fuerat, obiiſſet, ſic vindicent iudices eam cædem: ita quo die vulnus excepit Adam, ab eo die cenſetur iudicatus obiiſſe, vt qui inde vſque dum moreretur, letali morbo & ægritudine fuerit implicitus. Igitur etſi reipſa non oppetiuerit mortem Adamus ſimul vt fructum edit, tamen pro mortuo habitus eſt, eo quòd capitali culpa ſe obſtrinxiſſet, atque iam tum per ſententiam noxæ deditus eſſet. Sed dices: Cur non prorſus aboleuit Deus mortem, quam pro maxima ſua miſericordia non intulerat eo die quo peccauerat Adamus? Atqui eius rei multæ poſſunt reddi cauſſæ: abolita enim prorſus morte, huius quoque mundi compoſitio fruſtra fuiſſet, immo ſæculum etiam quod futurum vocamus. Ad hoc, ſublata mors ſimul ſuſtuliſſet aduentum filij Dei. Præterea peccatum Adami & Euæ, atque omnis poſteritatis immortale futurum fuiſſet, vt eſt peccatum diaboli. Denique ideo reliqua mors fuit, vt primi Parentes animum aduerterent ad ſuum ipſorum facinus, & animi pœnitudine afficerentur: neque mortis ſecuri, ſuis ſeducti erroribus peccata leuia ducerent, atque ita omnibus flagitiis adſueſcerent. Hanc enim ob rem Deus non ſimpliciter ad Adamum Euámque accedebat in Paradiſo, ſed maximo cum terrore, vt ait Moſes. *Et audierunt vocem Domini Dei gradientis in Paradiſo, inclinante die.* Sæpè quidem aliâs apparuerat Deus Adæ & Euæ, primò cùm Adamum conderet, conformaret, componeret, erigeret: ſecundò, cùm lege imperata vetaret, ne de arbore cognitionis ederet: tertiò cùm Euam illi detraheret, ſecundùm eam ſententiam quam dominum Ephræm & qui hunc ſequuntur, pro ſcripturæ tenore amplexatos eſſe ſupra demonſtrauimus. Porrò ſiue per contēplationem quandā apparuerit tunc illis, vt Philoxenum exiſtimare diximus: ſiue ita vt ipſos eorum ſensûs forma corporea moueret, vt illi volunt: ſanè cuiuſcunque hæc modi res fuerit, pacatè ac blandè illis vicibus apparuerat ipſis, at iam ita planè ſe repræſentat, vt ſuis illi ſenſibus percipiant: nimirum humana ſpecie formidabilis, turbidus, difficilis, & quaſi peregrè adueniens, itáque tremens, ruénſque, & ſuo inceſſu concutiens terram, atque adeò ipſas Paradiſi arbores preſſis veſtigiis tremefaciens: huiuſmodi, inquam, habitu hîc nunc videtur ab illis, nimirum vt pauidi confiteantur ſua delicta, atque illius miſericordiam veniámque implorent: eò enim ſpectat quòd ambulantis vocem audiſſe dicuntur. Quippe voluit audiri ab ipſis ſuum inceſſum, & ipſe ceu corporatus ſpectari humana forma, vt præ metu feſtinarent ad eius gratiam, ignoſcentiámque. Cæterùm diei inclinationē vocat Scriptura tempus illud diei quod circiter hora nona eſt poſt meridiem, Sole ad occaſum ſpectāte. Sed enim Hebræos aiunt pro inclinatione diei dicere ſpiritum ſiue ventum diei. Cæterùm quòd ad inclinatum vſque diem diſtulit ſe illis exhibere, id eò fecit, vt ſpacium haberent interea, quantum patraſſent facinus animo ſecum agitandi. Sed & hoc diſceptandum eſt, de quo hîc die agat Moſes. Sunt autem qui dicant, de eo quo conditi fuēre primi Parentes: illo die enim & peccaſſe ipſos lege violata, qui dies erat ſextus. Secundum hos, vno eodémque die creatus eſt Adam, & conformata Eua, lata que lex, & violata, atque primi Parentes ob hoc tantum facinus obiurgati, & Paradiſo eliminati. Sed aliorū ſententia eſt, alio die creatos illos eſſe, alio peccaſſe: hic verò de eo loqui Moſen, quo peccarunt. Præter has alij putant, hunc diem neque eum fuiſſe in quo fuerant formati Adam & Eua, neque eum in quo peccarunt, ſed poſt illos alium: neque enim ſatis cōſentaneum eſſe, vt hæc tanta vno accidiſſe die exiſtimentur. Sed nos hæc inferius, Deo volente, explicabimus dilucidius. *Et occultabantur Adam & vxor ipſius a conſpectu Domini Dei inter Arbores Paradiſi.* Fugiebant igitur tum à Deo, qui vocem inceſſus ſui ipſorum auribus ingeſſerat, tum ab arbore, de qua improbè ederant, atque in locis denſis frequētibúſque multa variáque arbore abſcondebant ſe, nimirum quia & peccati ſibi conſcij erant, & nudi, hoc eſt, quia horrebant conſpectum Dei, & quia verecundabantur. *Et vocabat Dominus Deus Adamum, & dicebat ei, Vbi es Adam.* Iam diximus corporata atque humana figura Deum hîc apparuiſſe primis Parentibus, ipſóſque voce quæ audiendi ſenſum mouebat compellaſſe. Solet autem dictum illud, *Vbi es,* multis vſurpari modis: nam eſt quando qui neſcit vbi is ſit quem vocat, dicit, *vbi es.* eſt etiam cùm qui alterùm interrogat, *Vbi es,* non neſcit vbi locorum ſit: velut cùm aliquem procul à nobis agentem, cuius opera indigemus, ſic interpellamus, *vbi es?* denique vtimur quoque ea interrogatione cùm cuipiā ſuum errorem in memoriam adducere volumus: nam illud, *Vbi es,* perinde tunc valet ac ſi dicamus, vide quò impietatis recideris: poſtremò animos addere cuipiam, atque manum ad audendum porrigere volentes, dicimus, *Vbi es?* ad hæc de re amiſſa quam quærimus, vſurpamus quoque hoc dictum. Igitur dum Deus Adamum interrogaret, vbinam eſſet, non quidem id ignorabat, vt neque cùm ex Cain quæreret, *Vbi eſt frater tuus?* neque cum ex Moſe, *Quid hoc eſt quod manu tenes?* aut ex Ieremia, *Quid vides?* aut denique ex Satana, *Vnde venis?* ſed habent illius modi interrogationes, ſuas cauſſas, ſicut & illæ, Filij in nouo Teſtamento, dum ait ad diſcipulos ſuos: *Quot panes habetis?* & rurſus *Quid dicunt de me homines?* Eſſe me filium hominis? &: Simon *Reges terræ à quo capiunt tributum & cenſum?* & ad legionem: *Quod eſt nomen tuum?* denique ad Iudæos: *Vbi poſuiſtis illum? Lazarum ſcilicet:* Hæc enim & huius generis alia quæ interrogauit Chriſtus non ignarus, ſed probè conſcius interrogauit, vtpote Deus qui omnia videt nouítque verùm iuſtis de cauſſis, hiſce & aliis inter-

Ephræm in Geneſ. Adā quomodo mortuus eo die quo de Arbore Scientiæ guſtauit.

Cur vt diſtulit, ita non prorſum aboleuit mortem Deus.

Deus, Adamo ſæpe viſus.

Ephræm.

Philoxenus.

Deus humana ſpecie formidabilis.

Quo die Deus primos Parētes, Paradiſo eliminauerit.

Gen. 4. Exod. 3. Ierem. 1. Iob. 1. Mat. 15. Mat. 16. et 17. Ioan. 11. Quid di-

Chriſtus tam in vtroque Teſtamento ſit locutus.

rogationibus vſus eſt, Pater quidē in veteri Filius vero in nouo Teſtamento. A Quáuis enim dominus Seuerus, & Philoxenus multis in locis affirment Filiũ fuiſſe qui & in Veteri, & nouo Teſtamento mortalibus apparuit, ſéque exhibuit conſpiciendum (Seuerus enim in eo ſermone, quem de Genitrice Dei compoſuit, ait: Verbum enim Dei Patris erat quod ſuper ſublimem montem Sinai deſcendebat, vt ſerret legem mundo, &c.) alij tamen probatæ doctrinæ † Magiſtri exiſtimare malunt, Deũ Patrem in veteri, Filium verò in Nouo apparuiſſe. Sed tua eſto, lector, exiſtimatio, vtrum horum verius ſit, quódque magis probaueris, id amplectitor, tenetóque, quando vtrumuis probabile eſt, atque credibile: B vna eſt enim eadémque Patris, & Filij, & Spiritus ſancti natura, ac voluntas vna, vnáque operatio: ſed tres Perſonæ diſtinctæ. Igitur vt eò vnde digreſſi ſumus, redeat oratio, non propter ignorationem, ſed alias ob cauſſas quærebat ex Adamo Deus, vbinam eſſet: nimirum vt ipſi ſuum errorem ob oculos poneret, perinde ac ſi diceret. Quomodo agis Adame? apertóſne oculos habes, vt te habiturum promiſit Serpens? an etiam num cæcus es, contrà atque ille eſt pollicitus? vbi es? Deinde locum iam obtines pro Serpentis promiſſis: an ſub imperio es, quod ille tibi minimè prædixit? vbi es, magnáne fiducia pollens apertam frontem ſuſtollis: an pudore confuſum C vultum deiicis? vbi es? cur me non, vt ſoles, apertè intueris, ſed in latebras te a me ſubducis? deinde vt ipſa interrogatione animum illi adderet ad colloquendum, atque ad pœnitētiam inuitaret. Ad hoc, vt oſtenderet ſe ita Adamum quærere, vt pater amiſſum filium ſolicitè veſtigat. atque hæc poſteriora duo inde comprobantur, quòd non quaſi ſupplicium de illis ſumpturus ſe iam ipſis exhibuerit in primo hoc congreſſu: alioqui enim nō tam blandè ſuo illum nomine nūcupaſſet. Eſt enim hæc illi Paulinæ ſimilis interpellatio, Saule cur me perſequeris? cùm non perdendi ipſius cauſſa ſe illi offerret Ieſus, nominéque compellaret ſed vt ad ſermonem, excuſationémque prouocaret. D Tum etiam ſi per cauſſam perdendi, illis apparuiſſet: vtique perdidiſſet, vel aquis, vt priſca Noæ ſecula: vel igne, vt Sodomitas. vel terra dehiſcente, vt Dathanem & Abironem: erát enim eiuſmodi exitio primi Parentes quoque iam tùm digni, quippe qui ſalutari doctrina reiecta, pernicioſam fuerant amplexi, & eam quæ cum Dei verbo prorſum pugnabat. Dixerat enim Deus: *Mortem moriemini qua die ederitis de arbore*: ille verò alter: *Non moriemini*. Neque verò multa Deo defuiſſent quæ aduerſus illos potuiſſet dicere, ſi expoſtulare tanquam cum hoſtibus libuiſſet. quale eſt illud: An non ego, improbe Adame, te condidi ex terra ad meam imaginem E & ſimilitudinem, meiſque te manibus conformaui, & vxorem dedi vitæ tuæ ſubſidium? an non in Paradiſo te collocaui omnibus deliciis referto? an non caput imperatorémq; te rerũ omniũ, quæ in terris ſunt, conſtitui? quid eſt ergo cur me criminareris, calumniatoríque aures præberes? verùm prorſus non infremuit, ſed ſuauiter ac blandè appellans: *Adame*, inquit, *vbi es*? nimirum vt colloquendi fiduciam ipſi faceret, oſtenderétque, ſe non iam inſolito adfectu vocare. Quapropter ipſa etiam voce animatus Adamus reſpondit dicens: *Vocem tuam audiui in Paradiſo, & vidi quòd nudus eſſem, atque occultaui me*. Duas

Seueri Sermo de Oei Genitrice.

† Chriſtũ Abrahæ viſum et colloquutum Gen. 13. &c. diſputat Iuſtinus Martyr in colloquio cum Tryphone. Euſeb. Eccl. hiſt. 1. lib. cap. 2. de vita Conſtantini. lib. 3. cap. 50. & 51 & plerique alij.

Deus interrogatione ſua inuitabat Adamum ad Pœnitentiam.

Act. 9.

Gen. 7.
Gen. 19.
Num. 16.

Dei expoſtulationes cũ primis Parētibus.

reddit Adamus ſui occultandi rationes: alteram, A quia timuerit: hoc enim ſibi vult, *vocem tuam*, id eſt, ſtrepitum inceſſûs tui audiui in Paradiſo: alteram, quia puduerit ſe nuditatis. ſed hæc Adæ apologia excuſatione planè improba eſt, quum & metus ille, & ipſa nuditas ob violatam à ſe legem euenerint. *Et ait ad illum Dominus, Quis oſtendit tibi quod nudus ſis?* Neque hoc interrogat vt ignarus, ſed vt per culpæ confeſſionem illum inducat ad reprehenſionem lubenter ſuauitérque admittendam: quaſi dicat: fuiſti quidem ſemper nudus, neque tamen te eius puduit antehac: quid eſt ergo quòd nunc adeò erubeſcas, atque timeas? *Num de arbore, de qua iuſſeram ne ederes, edisti?* B Etiam nunc pergit pacatè cum illo colloqui, quaſi coniectura quapiam modò fretus illud dicat, *Num de de arbore, &c.* Eſt autem hic animaduertendum ex adſcriptis, aut duobus punctulis, aut vno ſolo, ad illud, *Ne ederes*, orationem hanc vel affirmatiuè, vel per interrogationem efferri poſſe. Cæterùm dominus Ephræm, & qui cum ipſo ſentiunt, ex his & ſimilibus verbis ſingulariter ad Adamum factis confici putant, ſoli Adamo imperatam à Deo legem eſſe, cámque ipſum deinde Euæ vxori retuliſſe: verùm alij reſpondent, Deum ſub Adæ perſona cum Eua quoque colloqui, pro Scripturæ more. *Beatus vir*, inquit Dauid, *qui non ambulauit per viam improborum*, quis non hic eam beatitudinem æquè ad C mulieres ſpectare dicat: nimirum ideo viri perſona lubentius vtitur Scriptura, quòd vir mulieris caput ſit. *Et ait Adam. Mulier, quam attribuiſti mihi, ipſa dedit mihi de arbore, & comedi.* Prorſus vana eſt, & inanis etiam hæc Adami defenſio: quippe quæ minimè præ ſe fert demiſſum humiliatúmque animum, ſed in ipſum quodam modo Deum culpam auertit: quaſi dicat: Mulier quam tu apud me eſſe voluiſti, ea mihi cauſſa fuit tranſiliendi legem, illáque arbore veſcēdi. Sed aduerſus hæc, multa à Deo ad illum arguendum dici potuiſſent. Verbi gratia: Non quia mulierem ego tibi adiunxi, iuſta tibi ratio erat, vt ei auſcultans, mea iuſſa violares. Tum ſi me accuſas quia D vxorem tibi dedi, cur non etiam, quia te condidi? niſi enim te creaſſem, non peccaſſes: quia tibi oculos indidi, ſine quibus non eras arborem viſurus? quia manus tibi appoſui, ſine quibus non decerpſiſſes vetitos fructus? quia os tibi dedi, ſine quo non ediſſes? fruſtra igitur illa excuſas, cùm eam mulierē quam tibi ſociam dedi, ita comparauerim, vt tibi ipſa eſſet in manu, atque ſubiecta, non autem vt te tuáſque actiones regeret, gubernarétque. His, inquam, atque huiuſcemodi aliis verbis expoſtulare cum illo potuiſſet iure Deus, verùm omnibus abſtinuit, quia non accuſationibus perterrere hominem, ſed patrati facinoris pœnitentia reuocare cupiebat: E quare mox quæſtionem ad mulierem conuertit: ſic enim ſequitur: *Et ait Dominus ad mulierem quid hoc eſt quod feciſti?* Rurſus cum muliere quoque non acerbè atque iracundè, ſed ſedatè & blandè loquitur Deus, ac quaſi neſcius interrogat ob eaſdē rationes quas nuper de Adamo interrogato protulimus. *Et ait mulier: ſerpēs decepit me, & comedi.* Mulier enī omnia Serpenti adſcribit, non Satanæ, eò quòd Serpentem quidem qui ſe interpellauerat, noſceret: at Satanam intra Serpentem occultatum, à quo omnis impoſtura proceſſerat, ignoraret. *Et ait Dominus ad Serpentem: quia feciſti hoc, maledictus es præ omni animante, & præ omni beſtia agri.* Nulla vtitur apud Serpentem hoc eſt,

Satanam

In Hebræo eſt, Et rimui. legis ergo Syrus interpres peram.

Ephræm. Lex ſoli Adæ tradita à Deo.

Pſal. 1.

Satanam, interrogatione, quà ad ſe excuſandum ille prouocetur, ac ita tandem iudicetur, condemnetúr- A que, ſicuti apud Adamum, & Euam vſus fuerat. Cuius hanc putamus reddi poſſe rationem: quia Adamo vxorique locus erat pœnitentiæ: at in Serpentis dæmoniſque arbitrio non erat vt pœnitere poſſet. Porrò multa hic quæri ſolent, cuiuſmodi ſunt, præditúſne fandi facultate à Deo, ſerpens locutus ſit: an Satanas intra ſerpentem latens, cùm ille hunc ſuope arbitrio ſubterfugere nequiret, vt non ipſi pro inſtrumento eſſet. Ad hoc, cur non exſecratus ſit Deus Satanam, vt ſerpentem: Præterea, cur Moſes, cùm huoc librum multis poſt ſæculis conſcripſerit, quando iam tum ſatis cognitus erat mortalibus Satanas, non clarè dixerit, Satanam fuiſſe qui B intra Serpentem loquebatur? Sed nos has & huius generis alias quæſtiones altiùs inueſtigatas diſſoluimus capite XXVII. Verùm qnando ſunt, qui illam, cur non exſecratus ſit neus Satanam ſicuti ſerpentem, iterum atque iterum vrgent: nos præter ea quæ antè reſpondimus, hoc etiam addere hic voluimus, Deum oon minus maledixiſſe Satanæ non aſpectabili, quàm ſerpeoti qui oculis cernebatur, atque perinde inhæſiſſe exſecrationem myſticè arcanóque modo illi, vt huic apertè, & in ipſo corpore: quod cuiuſmodi ſit, velim te apud tuum animum penſitare. habebat enim neus ſerpentem veluti medium inter Satanam, primóſque Parentes interue- C nientem: nam ſicut hi per ſerpentem ſeducti ſunt, ita ille per ſerpentem exſecratione perſtrictus eſt: & vt ſerpens fuit Satanæ inſtrumentum illiciendi primos Parentes ad peccãdum, ita perſonam quoque geſſit, ſub quà Deus Satanam eſt deteſtatus. vtrique igitur & Satanas, & ſerpens diuinam exſecrationem ſunt paſſi. Nam vt ad ſerpentem dictum eſt: *Maledictus es præ omni beſtia & animante, ex quorum numero tu es*: ita aduerſus Satanam pronunciatum eſſe exiſtimandum eſt, Maledictus es præ omnibus copiis ſpiritalibus atque Angelicis ex quarum geoere tu es.

Cur Deus ſerpentem non interrogauerit.

Quomodo Serpẽs locutus ſit.

Cur Deus Serpenti, non autẽ Satanæ maledixerit,

Satanæ maledixit Deus.

Animalium enim nomine vocari in Scripturà D ſacrà copias Angelicas, apertè arguunt ea Animalia quæ vidit Ezechiel: & ſæpe alibi Satanam animal appellatum eſſe in ſacris literis notum eſt. Sed cur auſpicatus eſt exſecrationem Deus à Satana? nimirum quia ille primus admiſit peccat, prima eſt merito deteſtatione percuſſus. Cæterùm ſerpentem ex † animantium genere fuiſſe, non autem reptilium, quod quidam autumauère, cùm dicat: *Maledictus es præ omni animante*: memorauimus etiam capite XXVII. *Et ſuper ventrem tuum gradieris* quaſi dicat: amiſſurus es pedes tuos quibus ad prauitatem cucurriſti, ambulabíſque ac repes ſuper ventrem tuum, quia ventrem primorũ E parentum ineſcaſti. Pedibus igitur ſerpens ante exſecrationem incedebat, vt cætera animantium genera: pòſt verò illis amiſſis, proſerpere cœpit ac ventre promoueri. Et hæc quidem apertè ad ipſum ſpectant ſerpentem: cæterùm Satanæ ſic accommodetur eadem iſta exſecratio: Quoniam ſpiritale munus tuum, quo in cœlo vnà cum reliquis copiis Angelicis quæ in ſublimi verſantur, fungebare, deſeruiſti atque amiſiſti: ad hoc, primos parentes ſeduxiſti, nõ erit tibi in cœlo, vt antè, habitatio: ſed humi incedes, protepêſque, malis ſtudiis addictus. *Et puluerem comedes omnibus diebus vita tua.* Nempe, in puluerem

Ezec. 2.

† Animantes vocat quadrupedes.

Sathanæ myſtica maledictio.

redegiſti primos parentes, puluere igitur veſcêris A tota vita. Obiiciunt quidam, quî poſſit illud conſiſtere, quod ait: *Puluerem comedes*, quando videmus ſerpentes vermiculis in aqua degentibus paſci, atqoe paſſerculos quoque, columbáſque, & huius generis alia vorare. Sed etiam ſi hæc quoque deuorẽt, interim abſque puluere vitam ſuſtentare nequeunt. Et verò licet Adamo dictum ſit: *In ſudore faciei tuæ comedes panem tuum*: tamen carne veſcitur etiam, & terræ frugibus, fructibúſque aliis. Sed hæc ad ipſum Serpentem pertinent, eadémque verò poſſunt ad Satanam in hanc ſententiam dicta videri: Priuſquam delabereris, diuinis oblectabare meditationibus, atque cœleſtibus: ſed poſtquàm te præci- B pitem dediſti atque deſcendiſti, totus terrenis humilibúſque ſtudiis deditus eris, atque ad perficiendam nequitiam tuam cogitationes tuas omnes exexercebis. *Et inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen eius.* Quoniam, inquit, aduerſus mulierem fuiſti amicus fraudulentus, atque inimicitias ſeuiſti ei cum Deo, ego inter te & ipſam, intérque tuum ſemen & ipſius ſemen, inimicitiæ quoque vt conſtent, efficiam. Certè factos à neo nobis inimicos ſerpentes, res ipſa docet: neque enim anguem vllum aſpicere ſuſtinemus, vt nobis oon caueamus ab ipſo, ceu hoſte noſtro, nóſque non cõparemus ad pugnam vt illum perimamus, tanquam C eum qui nos lædere cupiat. Hæc eadem ad Satanam ſic transferantur: Te, Satana, adhuc ea cura ſtudiúmque exercuit, vt primos parentes vnà cum ipſorum poſteritate amicos facere tu tibi poſſes: ego verò iam efficio, vt perpetuo hoſtilia omnia ſiot ioter te, atque illos. *Et ipſum conteret caput tuum.* Quia per ſuperbiam elatum fuit caput tuum, & improba locutum eſt, ſemen fœminæ, hoc eſt, qui ex ea naſcetur, conculcabit caput tuum, téque perdet. Præterea quia tu Adamum atque Euam de gradu dignitatis quem quaſi principes obtinebant, deiceiſti, ſemen poſteritáſque ipſorum tuum caput viciſſim conculcabit, & te interficiet. Sed cur caput D illius præ reliquis membris attritum iri dicit? Nimirum quia contrito mortuóque capite io anguium genere, totum corpus extinctum eſt. *Et tu illud feries in calce ipſius.* Quia calcibus ſuis properarunt primi Parentes ad arborem prohibitam, tu ſeminis ipſorum calces feries. Sed & ideo dicit, angues percuſſuros calces hominum, quia quum pedibus careant, & ſuper ventrem ſerpant, neque ſe ſubrigere dum cæduntur, aliáſque ſuperiores corporis partes inuadere poſſunt, ipſa calcanea lancinant. Sed de Satana interpretari poſſunt verba ad hunc modum. Homines dum per virtutes vitam agitant, facilè diſcutiunt, irritóſque reddunt vafros E tuos conatus, quos tu primarios atque inſuperabiles eſſe putabas. obſeruabis tu quidem illorum calces, vt ipſos ſubuertere atque in peccata præcipitare poſſis: verùm nihil efficies, niſi ſua ipſi ſponte, atque ſuapte voluntate ſe tibi prodant. Sed & hoc ſenſu rectè accipiantur ea verba: Tu dæmoo obſeruas calcanea hominum, hoc eſt ipſorum dicta factáque, vt in peccata deiicere, atque à Deo procul ipſos abducere queas: verùm Chriſtus vbi aduenit, nobis exemit hunc tui metum, ſecundum illa ipſius verba: *dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes, & ſcorpiones, omnéque robur aduerſarium.* Cæterùm ex his verbis intelligere

Serpentes veſci puluere.

Satanam veſci puluere myſticè quid.

Serpentũ inimicitiæ cum hominibus, myſticè.

Serpentẽ inſidiari calcaneis hominũ, Myſticè quid ſit.

eſt,non ad ſolum corporatum ſerpentem, verum etiam ad Satanam pertinuiſſe diuinam exſecrationem, quando non ſola capita ſerpentum ferimus, dum petimere ipſos volumus, ſed reliquum etiam corpus: neque rurſus anguis ſolos calces hominum percurit, ſed alias etiam quas poteſt corporis partes.

Deus Satanę ſimul & Serpenti maledixit

Si verò quis denique quærat, cur Deus ſerpenti ſimul & Satanæ maledixerit, reſpondebimus: quia vterque exſecratione dignus erat, pro maximo quod patrarant ambo, maleficio. deinde vt primi Parentes, audita ea tam dura deteſtatione diuina, ad pœnitudinem reuocarentur: nam ſi pœnituiſſent veniámque implorasſent, licet ea te neque mortem effugiſſent, neque Paradiſum retinuiſſent, tamen diras illas Dei euitaſſent, quas memorat Moſes: *Per dolores atque angores paries: per dolores & ſudores faciei panes comedetis*. Poſtquàm verò iam ſerpentem & Satanam maledicto perſtrinxit Deus, conuertit ſermonem ad mulierem his verbis: *Et ad mulierem ait: multiplicando multiplicabo dolores tuos, & conceptus tuos, & in angoribus paries filios* Non iam dicit, eos fœtus quos aut concipiet, aut edet mulier, fore maledictos. Nam pridem bene precatus illis fuerat, dixerátque, *Creſcite & multiplicamini*: ſed feres, inquit, vterum non ſine dolore, producéſque ipſos tuos fœtus per ærumnas. videre eſt enim fœminas variis doloribus affici quando vterum gerunt, & rurſus duris torqueri angoribus dum pariunt. id quod etiam memorat Dominus noſter, dicens: *Mulier cum parit, dolorem habet*. Neque enim quiſquam mortalium ſatis exiſtimare poteſt, quàm difficiles duróſque ſuſtineat mulier dolores atque ærumnas in partu, præter ipſas fœminas. Equidem audiui mulierem quum diceret, earum quæ pariunt, pupillas oculorum præ nimio doloris ſenſu adeò obfuſcari, vt nihil cernant. Et hæc quidem de ea anxietudine quam dum vterum gerunt, dúmque pariunt, tolerant fœminæ, dicta ſunt: quod ſi verò vniuerſum illud tempus repures quod à concepto fœtu ad morientem vſque hominem extenditur, tùm ſanè intelligas, mulierem multis difficultatibus, doloribus, ærumnis ſubiectam eſſe pro ipſa Dei exſecratione: nam editum infantem laborioſiſſima cura excipit, deinde per ſummam moleſtiam atque angorem educat, ad poſtremum anxio vlulatu morientem deflet. Igitur quia noluiſti, inquit, ô mulier, in Paradiſo liberos parere immortales abſque omni dolore, iam ipſos paritura es per maximos cruciatus atque miſerias, poſteaquàm peccatum admiſiſti. Et quia diuino quodam modo deos edere cupiuiſti abſque vllo doloris ſenſu, ſerpentis auſcultans verbis, iam humano more homines procreabis per acerbiſſimum dolorem. *Et ad virum tuum reſpicies*. Quaſi dicat, quia cupiuiſti vt vir tuus te obſeruaret, atque ex te penderet, perinde ac ſi in tua manu poſita eſſent quibus ille ad vitæ vſum opus haberet, eóque illum in fructu guſtando antreueniſti: ideò tu viri tui obſeruans eris, vt tuis ipſe neceſſitudinibus faciat ſatis. *Et ipſe dominabitur tui*. Optauiſti quidem caput eſſe viri tui, imperióque in illum potiri, atque ideo de arbore pro ſerpentis conſilio ediſti: at ille contrà in te imperium exercebit, tibíque pro capite erit. *Et ad Adam dixit: quia auſcultaſti voci vxoris tuæ & ediſti de arbore de qua iuſſi tibi, dixíque tibi ne ederes, maledicta terra propter te*. Dominus Ephræm cum ſuis, volunt idcirco legē Adamo reuocari hic in memoriam, quia ei vni à Deo fuerat præſcripta, ab ipſo verò deinde, vxori expoſita. Verùm, vt iam aliquoties memorauimus, alij exiſtimare malunt, ſub Adæ perſona ad Euam quoque legis verba fieri. Igitur, quia inquit, non meæ voci, ſed fœminæ auſcultaſti, maledicta terra propter te. Nimirum non eſt exſecratus Deus Adamum ipſum, quò ſuæ ipſe imagini honorem conſeruaret: tum etiam quia ex Adamo naſcituri erant multi mortales probi iuſtique, vt Prophetæ, atque Apoſtoli, ne per illum hi quoque exſecrabiles atque deteſtabiles haberentur: ſed maledixit terræ propter illum, quippe ex quà ipſe eſſet procreatus. itaque conſeruata eſt humano generi illibata ea benedictio quæ ante peccatum facta fuerat quamuis dolores atque calamitates plurimæ acceſſerint, *Per dolores comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ*. Quia exiſtimaſti te deorum more in terra manſurum, pérque quietem & ocium vitam agitaturum: tu contrà per dolores, labores, ærumnas, pérq; culturam difficilem veſceris frugibus terræ. Nam ne Reges quidem abſque moleſtia, & cultura terræ muneribus frui poſſunt. atque hoc ipſum eſt, quod Eccleſiaſtes ait, Rex agrum colit. quippe ſi non ſuis, at aliorum certè manibus agros ſubigunt Reges. Obſeruandum portò eſt, terræ vocabulum hic pro iis, quæ terra naſcuntur, acceptum eſſe. *Spinas, & carduos proferet tibi*, quos, niſi tu peccaſſes, illa productura non fuerat Conficitur ergo, hæc poſt deteſtationem orta eſſe, vel fortaſſe ſpinas & carduos vocat laborioſum terræ cultum, quem ipſa flagitat: quaſi dicat, magnis duriſque laboribus conſtabunt tibi terræ fructus: vel hoc dicit, ſæpe euenturum, vt non ea, quæ excepit ſemina, reddat, ſed pro illis ſentes tribulóſq;. *Et comedes herbas agri*. Pro gratiſſimis arborum Paradiſi fructibus, quos tibi edendos conceſſeram, veſceris herbis pecudum more, eò quòd aduerſus legem meam feceris. *Et cum ſudore faciei tuæ comedes panem*. Tu qui deus eſſe voluiſti, ſerpentis conſilio auſcultans, cum ſudore faciei tuæ, hoc eſt, aſpero & difficili labore, duráque cultura quæres victum. Etſi enim quis Rex ſit, aut alioqui opibus magnus pollens, dum alios in cultura exercet, ipſe quoque non ſine ſudore faciei ſuæ veſcitur pane. *Donec reuertare in terram, ex qua acceptus es: quia puluis es, & in puluerem redibis*. quaſi dicat, poſtquam ærumnoſam laborioſamque toleraueris vitam, ſicut prædixi, moriturus deinde es, atque in id diſſolueris, quod ante fueras. Animaduertendum hic eſt, Adamum ante hoc oraculum, *Quia puluis es*, neſciuiſſe, ex puluere ſe eſſe conformatum, genúſque ſuum vnde eſſet, ignoraſſe. Igitur hiſce verbis multarum rerum commonefacit Adamum Deus, primo enim docet, ipſius corpus ex puluere fictum eſſe, & ſimul redarguit etiam, quaſi dicat, qui potuiſti affectare diuinitatem, vt plueres, vt fontes diſpenſares, vt pelagis imperares, totus ex puluere compoſitus cùm ſis? Rurſus ſicut conditionem Adami mirificè extulerat, dum ipſum crearet, vt quem ſe ad ſuam ipſius imaginem ſimilitudinémque fingere diceret, ita vt affectauit diuinitatem pro fallacis ſerpentis conſilio, illam eandem ad terram vſque deprimit, demonſtrans, ex puluere conſtare. Præterea oſtendit, quæ cum quibus ille commutarit. Inſuper docet, quantis ipſum malis implicauerit peccatum, atque ideo hoc proſequendum odio eſſe, fugiendúmque meritò. Denique mouet, ſi impratam

Margin notes, left column:

Ioan. 6.

Mulierū dolores in partu.

Mulierū ærumnæ pro infantibus.

Reſpectus mulieris ad virū.

Margin notes, right column:

Cur Deus terram nō autem Adamum ſit exſecratus.

Eccl. 5. verſ. 8. eſt ad verbum, Rex agro ſeruit, ſiue agro ſeruus eſt factus.

Section letters in the margin: A, B, C, D, E.

peratam ille obſeruaſſet legem, non abrumpendsm fuiſſe ipſius vitam, ſed immortalitate donandum ex Dei liberalitate, ſicut ait Gregorius Theologus: Si perduraſſemus, id quod non fueramus, facti fuiſſemus: nunc verò poſteaquam legem tranſiliuit, morti obnoxium eſſe factum, diſſoluendúmque in terram, vnde traxit originem. *Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Euam, eò quòd ipſa eſſet mater omnis viuentis.* Obſeruauit quidem diuus Moſes adhuc in rerum geſtarum narratione ordinem, ſeriémque temporum, quibus quæque actæ ſunt: at quod hîc iam narrat, num ordine ſuo narret, dubitari poteſt. Quippe eſt vbi res ſuis quaſque locis deſcribat: eſt etiam vbi hoc illi modò curæ eſt, vt id, quod geſtum eſt, commemoret, neque per ſilentium tranſmittat, cæteróqui in tempore, quo actum eſt, obſeruando, nihil ſolicitus. Enimuero aut quando coſta ſibi ſubtrahebatur, atque in mulierem concinnabatur, appellabat Adamus vxorem per vàticinium duobus nominibus, Itto ſcilicet, hoc eſt mulierem, ſiue vxorem, & Euâ: illo, quia viro cohæreret per legitimum connubium, vt antè eſt à nobis explicatum: hoc, quia mater eſſet futura omnis viuentis: aut hoc loco nomen Euæ ipſi eam ob cauſſam indidit, poſtquam à Deo prolapſa, damnatáque per ſententiam eſſet dolorum in partu ferendorum: aut denique poſtquam eiecti ſunt ambo Paradiſo, Euam appellare cœpit: quia viuentium matrem futuram videret. Iam verò ſi vel primo, vel poſtremo tempore hoc nomen ab Adamo datum eſt vxori, neglecta eſt a Moſe temporis ratio: ſin medio, accuratè obſeruata eſt. Cæterùm viuentium vocabulo hic ſoli homines, non etiam bruta animalia ſignificantur, ſicuti illic quoque, Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, de hominibus ſolis, nō pecudibus loquitur Scriptura. Sed enim ſciendū eſt, vi quadam fatidica, atque diuino inſtinctu Adamum appellaſſe vxorem ſuam Euam: ſed ea verba, quæ ſubiiciuntur, *Eò quòd ipſa eſſet mater omnis viuentis*, non Adami, ſed Moſis eſſe, Euæ vocabulum ea interpretatione explicantis. Sed dices, cur non perinde Adamum ſcripſit Moſes eſſe patrem omnis viuentis, ſicut Euam prodidit eſſe matrem? Reſpondemus, quia vir, dum rem cum muliere habet, ſemen iniicit neque vita, neque forma præditum: at fœmina, exceptum illud, poſtquam in ſuo vtero infantis formam induit, atque in humanam figuram cōformatum eſt, tum demum non quale vir iniecerat, ſed viuens partu edit. Merito ergo mater omnis viuentis Eua appellatur à Moſe. Ad hoc, Adam ſumptus fuit, cum eſſet puluis vitæ expers, ac deinde diuino flatu vitam, animámq; accepit, Eua quoque iā tum inanimis coſta detracta fuit Adamo: pòſt verò dum à Deo concinnaretur, vitam eſt adepta, atque animam: at mortales reliqui alio modo naſcituri erant, nempe ex fœmina, & abſoluti viuentes. Rectè igitur etiam ob hanc rem vocata eſt Eua mater omnis viuentis. Sed & hoc quæri poteſt. Adamus, quando morte damnatum ſe à Deo eſſe, moriturúmque intelligebat, cur auguſto & fœlici illo nomine vxorem vocarit, quo mater omnis viuentis futura ſignificabatur, quod planè diuinæ illi ſententiæ aduerſum eſſe videri poterat? Ad hæc dicimus, Adamum illam aduerſum ſe prolatam mortis ſententiā accepiſſe quidem pro nota accuſatoria ſibi inuſta, ſed interea Deum pro ſua miſericordia in illius

Hoc Gregorij dictum ſuprà explicatum habes.

Ioel. 2.

Eua Hebrais à viuendi verbo Haua, dicta eſt.

Tom. 6.

mentem eam indidiſſe opinionem, vt iam tum exi-
A ſtimaret genus humanum in vita permanſurum eſſe ſuper terram, procreatáque ea concubitu viri ac mulieris ſobole auctum iri, & per hanc cauſſam ſpecioſo illo nomine vxorem vocaſſe Euam, hoc eſt, omnis viuentis matrem. Suprà memorauimus, tria eſſe nomina, quibus Adam in hoc libro appelletur, Noſo, hoc eſt, vir. & Bar-noſo, filius viri: ac denique Adam, quaſi dicas, homo: vbi quantum ipſa inter ſe diſtent, etiam explicauimus. iam verò Euam quoque duobus vocatam nominibus intelligimus, nempe Itto, hoc eſt, mulierem ſiue vxorem, & Euam, quorum illud ad vniuerſam fœminarum ſpeciem accommodatur, hoc vnius perſonæ propria eſt ap-
B pellatio. *Et fecit Dominus Deus Adamo atque vxori ipſius tunicas pelliceas, & veſtiuit ipſos.* Quinque ſunt quæ ſe hîc nobis explicanda offerunt: nempe cur induerit Deus Adamum & Euam tunicas: deinde quales fuerint eæ tunicæ: tertium, vnde comparatæ: quartum, cur ſint appellatæ Chutinitæ, quod eſt ac ſi dicas, goſſipinas, ſiue xilinas veſtes: quintum, cur opus habuerint veſte mortales. Cur igitur illos tunicis veſtiret, dicimus, ſummam Dei erga ipſos miſericordiam in cauſſa fuiſſe. Quippe cùm Deus colloquiū cum primis parentibus longius haberet, atque ad Adamum inter alia diceret: *Quis ſignificauit tibi quòd nudus eſſes?* ſimiliter alia atque alia ad fœminam &
C Serpentem verba faceret, interea arefacta ea quibus ſe illi contexerant, folia ficulnea defluere cœperunt. Cùm itaque nudati iam tum illi pudore afficerentur, non erat conſentaneum diuinæ miſericordiæ nudos prorſus eliminare Paradiſo. Miſeratus ergo ipſorum conditionem, pro ſua ipſis clementia opem tulit, factíſque tunicis nuditatem velauit. Præterea voluit ipſos veſtibus indutos à cæteris animantibus brutis ſegregare. Denique nuditatem ſeu libidinis illecebram putauit tegendam. Quod verò ad ipſas tunicas attinet, cuiuſnam modi res fuerint, Gregorius Theologus quodam loco fuiſſe ait cortices arborum, quos ipſis Deus in mentem miſerit, ceu ido-
D neos ex quibus ſibi veſtis quandam formam aptarent, ſeque ea amicirent, ſicut antè ex foliis ficulneis fecerant ſubligacula: at idem Oratione quā ſcripſit de Natalibus Chriſti, dicit eas, tunicas fuiſſe carnem craſſiorem, ignauiorémque, qua ſumus contecti. Gregorius verò Nyſſenus ſcribit, tunicas eas fuiſſe libidinem, coitum, conceptum, partum, educationem, qua minutatim augeſcimus, alimentum, morbum, iracundiam, mortem denique: his enim omnibus malis illos indutos eſſe, ſimul atque donis Spiritus ſancti ſunt exſpoliati. Huic Philoxenus Mabugenſis ferè ſubſcribit, dū ait, eas tunicas fuiſſe curas, corruptionem, morbos, dolores, anxietates, metum
E & in ſumma quæcunque primis parentibus poſt violatam legem acciderunt, cùm antè iis non fuiſſent obnoxij, & à quibus nos quoque poſt Reſurrectionem erimus immunes: quippe per has tunicas ſignificari maximam illam mutationē, quæ illorum euenit corporibus poſt admiſſum peccatum. At Athanaſius Oratione de Cruce, & dominus Ephræm, vbi hunc locū interpretatur, aiunt, has tunicas ex animantiū pellibus confectas fuiſſe. Denique D. Iacobus Sarugēſis dicit, veſtis quoddam genus fuiſſe, quod, quia tactu craſſum denſumq; erat, tunicæ pelliceæ fuerit appellatum. De tertio, vnde fuerint tunicæ illæ comparatæ, Gregorius Theologus, & cū eo

Cur Deus veſtiuerit primos Parentes.

Quales fuerint primorū Parentum veſtes.

Athanaſii Oratio de Cruce.

PPP ij

alij qui arborum cortices fuiſſe volunt, arbores deglubiſſe Adamum & Euam dicunt: cæterùm Moſen ideo factas eſſe à Deo dicere, quia hic illis in mẽtem immiſit, vt arborum corticibus ſe veſtirent.

Vnde ſum pſerit de primorũ Parentum veſtes.

At Gregorius Nyſſæus & Philoxenus, quorum ſententiam nuper recitauimus, aiunt, ea mala primos parentes, quia peccati à Deo damnati eſſent inuaſiſſe: idque eſſe, quod Moſes ſcribit, Deum induiſſe illos eas tunicas. Denique Athanaſius & dominus Ephræm, qui animalium pelles fuiſſe autumant, dicunt, mactatis eas pecudibus detraxiſſe primos parentes, atque concinnaſſe in veſtem, Dei nutu. Poſtremo dominus Iacobus Sarugenſis dicit, Deum ea indumenta ex nihilo creauiſſe: ſcribit enim in hæc verba. Contexuit tunicas ex nihilo, & veſtiuit ipſos. & rurſus: Quia, inquit, tactu rudes & craſſæ erant, appellauit pelles: attexuit autem ipſas paulatim corporibus ipſorum, ſuo nutu: atque ita dum non ſentiunt, induuntur tunicis, ſed eas iam veſtiti vident tandem. Porrò nos cum Athanaſio, atque domino Ephræm cenſemus animalium pelles fuiſſe. Si verò id redarguere quis conetur, quia nullum animal iugulari adhuc potuerit, quando è ſingulis generibus par vnicum conditum fuerat, eóque ſine generis vnius interitu nullum animal mactatum fuiſſet: Negamus vnicum duntaxat par in animaliũ generibus ſingulis fuiſſe effectum: neque enim hoc ſacris literis proditum eſt. Enimuerò Deus, qui permiſit Adami arbitrio vt peccare poſſet opúſque haberet indumento, creauerat complura animalia: cúmque ille violata lege peccaſſet, humana ſe ſpecie primis Parentibus oſtendens, induit ipſos pelles ſolo eius nutu pecudibus detractas, atque verbo in tunicas conformatas. Et verò dominus Ephræm ait, fortaſſe coram illis iugulatas eſſe pecudes, vt earum carnes ipſis veſcerentur, coriiſque nuditatem ſuam cooperirent: denique ex ipſarum morte ſe quoque mortalia habere corpora intelligerent. Eſt porrò & hoc notandum, eſſe ex interpretum numero, qui dicat, inde ab Adamo & Eua cunctos mortales pellibus animantium veſtitos fuiſſe ad inuentam vſque ab hominibus texendi artem. De quarto dicimus, eas veſtes appellatas eſſe à Moſe, Chutinitæ: quia ipſius ætate hoc vocabulo hominum amicula ſignificabantur, vt videre eſt de veſte Iob, Ioſeph, Thamar, denique Domini noſtri Ieſu Chriſti: vſus eſt igitur ſui ſæculi vocabulo Moſes. Quintum ac poſtremũ erat, cur opus fuerit mortalibus veſte. Hic dicimus, vt anguſtiore atque elegantiore cultu eſſent, eóque à brutis animantibus differrent: tum etiam vt armati eſſent aduerſus frigora, & æſtum: ad hæc, vt laterent libidinis irritamenta. *Et ait Dominus Deus: En Adam factus eſt vt vnus è nobis in cognoſcendo bono & malo.* Contemptim & ironicè hæc à Deo dicuntur de Adamo, qui dæmonis fallacibus verbis auſcultans captus fuerat: ſicut Dauid inducit Deum deſpicientem gentes quæ aduerſum ſe inſurrexerant: Qui ſedet, inquiens, in cœlis, deridebit, & Dominus illudet ipſis. Nam per illuſionem atque deridens ait, accidiſſe Adamo quicquid Satanas ipſi promiſerat: vt qui iam ſimilis Deorum cuipiam factus ſit, ſcilicet qui quæ bona maláque ſunt, cognita habent. Cæterùm vſurpat pluralem numerum, vt vnus è nobis, inquiens, ſiue propter Trinitatis ſacroſanctum myſterium, ſiue quia diabolus itidem plurali numero dixerat: *Eritis ſicut dij ſcientes boni & mali.* Poſſunt

plura animalia cuiuſque generis creata fuiſſe.

Deus humana ſpecie ſe oſtẽdit primis Parentib⁹.

An mactata corã primis parentibus pecudes.

Veſtes primorũ parentũ Cutunita.

Syri vocant tunicã Cuthnitho, ab Hebræo voca bulo Cetoneth, ſicut Cuttoneth, à quo & Græcum χιτὼν natũ eſt, vt ego certè coniicio.

Pſal. 2.

Cur Deus dixerit, vt vnus è nobis.

Gen. 2.

A etiam hæc verba pro ea conſuetudine dicta accipi, qua ſolent homines domini ſeruos ſuos acerbè alloqui, ſi quando contumaces conferre ſe per temeritatem cum ipſis audent: dicunt enim: En iam mihi par euaſiſti. aduerſum enim iuſſa effectoris ſui Dei Adamus fecerat, cupiuerátque illi æqualis euadere. Tale etiam illud Chriſti eſt ad Iudam proditorem: *Cuius rei cauſſa veniſti ſocie mi?* Poſſunt præterea in hāc quoque interpretari ſententiam: Adam poſtquam *Mat. 26.* edit de arbore vetita, ipſa rei experiētia didicit, quid bonum eſſet, & quid malum, ſicut & Deus illa cognita habet, non quidem hic per experientiam ſed vt is qui omnia nouit, præterita, præſentia, futura. Adamus enim priuſquam fructum, quo ſibi inter-

B dictum erat, guſtaſſet, per ſolam cogitationem intelligebat quid bonum eſſet, quídque malum: pòſt verò per ipſam etiam experientiam: ſed Deus exactiſſimè, atque intime omnia cognoſcit cùm ſit cōditor effectórque omnium. Denique ita poſſumus intelligere dicta iſta, ac ſi Deus ipſis accuſet voluntatem arbitriúmque Adami, qui affectauerit Deus eſſe, quod fieri prorſus nequiret: nã mortalium nemo per tantas virtutes vitam agere poteſt, vt Dei naturam aſſequatur. Erit itaque hic verborum ſenſus, en Adam cupiuit quidem eſſe qualis vnus noſtrûm: verùm neque factus eſt, atque etiam vt fiat nefas eſt, itaque illud, *En factus eſt*, perinde erit ac ſi negatiuè

C dicas, Non eſt factus vt vnus noſtrûm. *Nunc verò ne fortaſſis extendat manum ſuam, & ſumat de arbore vitæ, & edat, ac viuat in æternum.* Hic cauſſa profertur, cur nō ſit relictus Adamus in Paradiſo poſtquã aduerſum legem Dei feciſſet, deliquiſſétque: eſtque hîc collatio arboris vitæ cũ arbore ſcientiæ, quaſi dicat Deus, ſicut protendit manum, ſumpsítque de arbore ſciētiæ, & comedit, quã interdixeram ei, protenſurus eſt manum, ſumpturúſque etiam de arbore vitæ, atque eſurus, ac proinde victurus in perpetuum ſi in Paradiſo relinquatur. Nam ſi vetitam arborem tangere, veſcíque auſus eſt, quanto magis non vetitam contingere, ederéque audebit? Porrò illud, *ne fortaſſis*, nō

D accipiendum eſt quaſi dubiè dictum à Deo, quem nihil omnium latet, ſiue præteritum, ſiue præſens, ſiue futurum: quippe enim vt rem certiſſimam affirmat ſumpturum illum de arbore vitæ, comeſturúmque, atque perpetuo victurũ niſi paradiſo eiiciatur. Cæterùm quænam fuerit illa vitæ arbor, & cur eo nomine appellata, antè cōmemorauimus, vbi illud quoque diximus, qua de cauſſa interdixerit Deus Adamo arbore vitæ, *Et miſit ipſum Dominus Deus extra Paradiſum Eden, vt coleret terram ex qua ſumptus fuerat.* Suprà memoratũ eſt, Dominum accepiſſe Adamum, *Adam eiectus e* atque in paradiſum miſiſſe: hîc verò emiſiſſe narratur extra paradiſum: quaſi dicat, eum quodam cum *paradiſo.*

E impetu ab ſe propuliſſe atque eliminaſſe, neque comitatum eſſe abeuntem: quippe ex iucundiſſima quiete, qualis intra paradiſum fuerat, amãdabat ipſum ad colendam terrã, aſperam ſanè ac difficilem operam, vt quæ prorſus omni ocio ac requie careat. Addit porrò, *Ex qua ſumptus fuerat*, quia de ea terra ad quam exercendam remittitur acceptus fuerat puluis fingendo conformãdóque Adæ corpori, vt antè eſt memoratum his verbis: *Et finxit Dominus Deus Adamum puluerem de terra.* ac rurſus, *Donec reuertare in terram, de qua ſumptus es.* *Gen. 3.* *Et eliminauit ipſum Dominus Deus.* Nimirum extra Paradiſum, quem alioqui illius oblectandi gratia condiderat. Exiſtimant

iſtimant nonnulli, Deum, quòd Adamum prohibuit à guſtāda vitæ arbore, Paradiſo eiecit, deinque quòd morti addixit, iratum feciſſe: verùm nos contrà per Dei miſericordiam atque curam illa facta eſſe dicimus: quamuis enim contraria inter ſe videantur, inducere in Paradiſum, & eiicere: tamen vtrûque iuxta diuinæ clemētiæ opus & curā quā erga genus humanum gerebat, fuiſſe, ex his cognoſcas licet: idcirco enim prohibitus eſt ab arbore vitæ, ne quid inde quod cum diuina ſententia pugnaret, accideret, verbúmque Dei falſum haberetur: comminatus enim fuerat Deus, moriturum illum quo die guſtaret de Arbore ſcientiæ. igitur ſi poſt hanc guſtatam, etiam de arbore vitæ ediſſet, aut falſo nomine iſta vitæ arbor appellata à Deo fuiſſet, aut mendaces fuiſſent illæ eius minæ. Ad hoc, ſi ad arborem vitæ fuiſſet admiſſus, vt nec vitæ, ita neque dolorū ærumnarúmque: quibus hæc fuiſſet plena, vnquam finem aſſecutus fuiſſet: iam enim pronunciauerat Deus, cum doloribus anxietatibúſque illum victurum: quare ſi æterna fuiſſet ea vita, fuiſſent & miſeriæ immortales. Præterea ideo etiam ab arbore vitæ illum coërcuit, ne immortalitatem adeptus, per confidentiam agitaret omnem vitam, ſed animum ad pœnitētiam induceret, hancque curam haberet, donec tandem de vitæ arbore poſſet edere, ipſo Chriſto qui vitæ arbor eſt, myſtico ſenſu. Denique ne ipſius prauitas perpetua eſſet, cuiuſmodi eſt diaboli. De hiſce igitur cauſſis prohibitus eſt Adam ab Arbore vitæ. Cæterùm aliæ ſunt, cur Paradiſo ſit eliminatus. Nempe æquum non erat, vt locum obtineret ſacrum, poſteaquàm ſe, lege violata, per peccatum profanaſſet, & erat illud tantum delictum hoc exſilio dignum. Præterea erudiendus erat, perperam ſe, contemptis Dei iuſſis, obſecutum eſſe cōſilio fraudulenti hoſtis, atque ediſſe de vetita arbore. Inſuper dum ille eiicitur, verbum Dei ratum fit, quo prædixerat, ipſum ea die moriturum, qua ederet de arbore ſcientiæ: contrà verò mendacij arguitur dæmon, qui ſpem illi atque fiduciam fecerat, fore vt Deus euaderet ſi veſceretur: quippe non modò non euaſit in Deum, ſed ipſo etiam Paradiſo extorris factus eſt. Ad hæc, ſi in Paradiſo manſiſſet, ſuſpectum fortaſſis inuidiæ Deum habuiſſet, qui ſibi vitæ arboris eſca interdixiſſet. Denique dum ſolum vertit, intelligit tandem in quanta fœlicitate verſatus ſit priuſquam peccaret, & rurſus in quàm multas miſerias præcipitatus ſit, eò quòd aduerſum Dei legem fecerit. Poſtremo idcircò eſt Paradiſo eiectus, vt peccatum ſuum agnoſceret, ſedulámque operam pœnitentiæ daret, & ſupplex à Deo cōtenderet vt ſe in priſtinum reſtitueret locum. Conficitur itaque ex his quæ iam commemorauimus, nequaquam per iram prohibitum illum à Deo eſſe ab arbore vitæ, neque Paradiſo eiectū, vel morti etiam addictum: ſed ex mera Dei miſericordia, & ſolicitā eius cura. Sed enim ſint hæc, dicet aliquis, ita cum Adamo acta ab ipſo Deo, vt illi prodeſſent: at labores, dolores, ſudor faciei, in quæ mala illum coniecit Paradiſo pulſum, quas tandem commoditates, vtilitatéſue adferre illi potuêre? Reſpondemus, Deum non fruſtra quietem illi nullam conceſſiſſe, vt eſt humanum ingenium: nam ſi tantis condemnati malis non deſinimus peccare, quid non patraſſemus in ocio delicuíſque vitam agitare permiſſi? certè huius rei exempla nobis ſuppeditant

Dei miſericordia fuit eiectus Adā è Paradiſo.

Cur non conceſſa Adamo poſt peccatum immortalitas.

Cur è Paradiſo eiectus Adam.

A
B
C
D
E

homines, qui ocioſi ac deſides atque à labore & moleſtiis vacui, molliter ac delicatè agunt: ocium porrò, deſidiam, delicias mala eſſe, certiſſimis Scripturæ teſtimoniis comprobatur. Nam libro ſecundo † ſcriptum eſt: *Conſedit populus ad edendum, & ad bibendum, ſurrexítque ad ludendum.* & libro quinto: *Pinguis factus eſt Iſrael, & recalcitrauit.* & quidam ex ſapientibus ſcriptum reliquit, *Malum eſt ocium, atque pigritia fraudem parit.* Contrà verò labores, turbulentáque exercitia bona eſſe, atteſtatur Dauid, cùm de Iſraëlitis loquens ait: *Cùm occideret ipſos, quærebant eum, & conuertebantur, atque maturabant ad ipſum.* & alibi. *Bene*, inquit, *mihi eſt, quòd ſim humiliatus, vt diſcam mandata tua.* Et Deus per Ieremiam ad ciuitatem Ieruſalem: *Per plagas*, inquit, *erudita es, o Ieruſalem.* Rurſum Paulus. *Datus eſt*, ait, *mihi ſtimulus in carnem meam: Angelus Satanæ me efferat.* Conficitur itaque, homini ex vſu fuiſſe, quòd doloribus, laboribúſque, & ſudoribus obnoxius eſt redditus à Deo, poſtquam eliminatus eſſet Paradiſo. *Et verſari fecit ad Orientem Paradiſi ipſius Eden, Cherub, & aciem gladij verſatilis, ad cuſtodiendum iter arboris vitæ.* In Hebræo eſt: *Et manere fecit ab Oriente Paradiſi* * *figuras.* Græcum verò habet: *Et collocauit Cherub, & gladium flammeum ad cuſtodiendum iter arboris vitæ.* Significatur autem his verbis, cuſtodiam Cherub, & aciem gladij collocatam fuiſſe à Deo ad latus Orientale duntaxat Paradiſi, quaſi ex ea parte ſolum prohibere Adamum voluerit, non item ab aliis lateribus. Quippe exiſtimandum eſt, ab ortu ſolis portam fuiſſe, aditúmque patuiſſe in paradiſum, atque illac introductum, illácque rurſus exactum Adamum eſſe: inde etiam ſemitam fuiſſe ductam in medium paradiſum vbi ſita erat vitæ arbor, atque ideo ne reuerſus aliquando Adam, illac ſe intrò reciperet, cuſtodiam ibi eſſe collocatam. Cæterum cur cuſtodiendam vitæ arborem, arcendúmque ab ea Adamum voluerit Deus, antè eſt à nobis dictum, quò hoc etiam addendum putamus, eò quoque ſpectaſſe cuſtodiam, vt intelligeret Adamus, prorſus præcluſum ſibi aditum eſſe per peccatum, eóque pertinaciore hoc odio proſequeretur, maioréque cura vitandum ſibi in poſterum putaret quaſi fontem tantorum malorum, in quæ mala ea vitæ ante peccatum actæ, cum ea in qua nunc verſetur, comparatione facilè intelligeret. Præterea magnifica illa cuſtodia, Cherub dico: & acies gladij verſatilis, ob oculos nobis ponit præcellentem arboris vitæ dignitatem. Quòd verò verſatilem gladium dicit, perpetua cum agitatione huc illuc vibratum eſſe ſignificat, coruſco fulgore inde emicante, quo obtuentium oculi non ſine horrore perſtringerentur. Supereſt vt de Cherub & gladio videamus, cuiuſmodi res fuerint. Dominus Iacob Sarugenſis ea Oratione, quam de paſſione, & rurſus ea quam de aſcenſu ſcripſit, & cum eo alij dicunt, cuſtodem paradiſi Cherub fuiſſe vnum quempiam ex cœleſtibus Angelis incorporeum: aciem verò gladij verſatilis fuiſſe figuram quandam igneæ lanceæ, quam Cherub manu tenens atque coruſcans, proterrebat primos parentes à paradiſo, arcebátque ab arbore vitæ. Cæterùm lanceæ formam inde arguunt, quòd eò myſticè ſpectaſſe videatur lancea illa, quam Chriſtus ſuo latere excepit, quaſi iam tum erepta eſſet de manu Cherub illa lancea, patefactáque ad arborem vitæ, via. Alij dicunt aciem gla-

Cur Adamus perpetuis laboribus addictus fuerit.

† Syri libros Moſis ex ordine numeris notant ſequētibus, quā nominibus.

Exod. 32. b. 6.

Deut. 32. b 15.

Prouerb. 12 & 19

Ezec. 16.

Pſal. 77.

Pſal. 118.

2. Cor. 12

* *Figuras in Hebræo eſt Cherubim, quā vocem interpretātur Hebræi pro figuris quibuſdā, videre eſt Exod. 25. 25. & 3. Reg. 7.*

Porta Paradiſi ſita ad Orientem.

Iacobi Sarugēſis Orationes de Chriſti paſſione et Aſcenſu.

Ioh. 19.

dij vocatam eſſe non ferrum, neque ignem, ſed figuram quandam enſis, quæ ignea ſpecie collucere, atque fulgere videbatur. Cherub verò non cœleſtem aliquem ſpiritum, atque incorporeum Angelum fuiſſe, ſed ſpectrum quoddam vehemens, idque Cherub nomine vocatum eſſe, quia ſoleat Scriptura quæ magnis viribus magnáque vehementia pollent, ea hoc nomine vocitare: quale eſt illud: *Equitauit ſuper Cherubim, & volauit.* ſignificat enim Deũ magna vi aduenisse, & veluti inſidentem Cherubis, apparuiſſe, hoc eſt, potenter exercuiſſe imperium. Secundum hos habent iſta Moſis verba hunc ſenſum, quòd Deus conſtituerit ſpectrum quoddam vehemens ac terribile pro foribus, inque ipſo aditu Paradiſi, ſpecie animantis cuiuſpiam, deterrendi coërcendique Adami cauſſa. Adferunt autem hi ſuæ ſententiæ hanc rationem: nomen, inquiunt, Cherub ad iuuenile quoddam robur propriè ſpectat, ac proinde Cherubini ſpiritus Deo viciniores adſiſtunt, nec ad terras demittuntur: neque enim Scriptura iis procurationem aliquã terris aſſignat, ſed Angeli ſunt qui ad terram ablegantur, terrisque in ea adminiſtrant & diſpenſant. Verùm priores illi, inter quos dominum Iacobum Sarugenſem eſſe diximus, negant hanc eſſe nominis Cherub notionem: immò ordinem quendam cœleſtium ſpirituũ non aſpectabilium ſignificare id vocabulum aiunt: quales apparuerunt Ezechieli, & quorum ſimulachra quædam erant in adytis tabernaculi poſita. Itaque Geniorum cœleſtium aliquem potius fuiſſe autumãt ipſum Cherub, qui Genij cœleſtes dolent, ſi quando peccent mortales: ac rurſus gaudio afficiuntur, cùm illos delictorum pœnitet, vt ait Dominus Erat igitur Cherub cuſtos Paradiſi, cœleſtium ſpirituum vnus aliquis, tenens lanceam igneam, eámque vibrans atque coruſcans, & primos Parentes deterrens ab acceſſu, vt ſenſit dominus Iacobus Sarugenſis, & plerique cum eo eiuſdem ſectæ viri. Sed iam & locus, & tempus poſtulant, vt diſputando inueſtigemus, vnóne eodémque die, an pluribus hæc omnia geſta ſint: creatus Adam, immiſſus in Paradiſum, lata lex, indita nomina beſtiis & volucribus, condita Eua decepti per Serpentem primi Parentes, violata lex, vindicatum innoxios, eiectique denique illi extra Paradiſum. De hac re ita ſentit Philoxenus Oratione, quam ſcripſit de arbore vitæ, & dominus Ephræm Commentariis in Geneſin, atque etiam dominus Iacobus Sarugenſis Oratione de paſſione, & cum his alij, omnia hæc eodem vno die qui ſextus erat à condito cœlo terráque, acta atque confecta eſſe: eiúſque rei duo faciũt argumenta: alterum, quòd adhuc nihil ediſſent Adam vxórque, nam ſi veſcentes antè vidiſſet Serpens, minimè dixiſſet ad Euam: *Verène iuſsit Deus, ne ederetis de omni arbore Paradiſi:* iam verò ſi multò antè conditi fuiſſent, nequiuiſſent adhuc abſque fame & cibo vitam tolerare. alterum petitum eſt ex iis quæ paſſus eſt Dominus noſter Chriſtus: ea enim emendando Adami delicto, exacto tenore reſpondere aiunt. verbi gratia: Sexto, inquiunt, die creatus eſt Adam, eodem excruciatus eſt Dominus noſter: in eius diei initio ille eſt ex luto compoſitus, hic item ad tribunal raptus: hora illius diei tertia inductus eſt Adam in Paradiſum, & Seruator noſter tertia hora extractus eſt vrbe Ieruſalem, humeris Crucem ſuam baiulans: & quo tempore Adam manus protendit ad decerpendos fructus negatos, eodem Chriſtus ſuas diſtendit ſuper lignum. Rurſus à ſexta ad nonam horam exutus eſt Adam ſua gloria, noxæque deditus: itaque & ob Crucem Chriſti Sol à ſexta ad nonam, amiſſo ſplendore obſcuratus eſt, atque vniuerſa creatura luctu cooperta, quaſi refricata priſtini Adæ caſus memoria. Elapſa deinde nona hora, diſſipatæ atque abactæ ſunt tenebræ, qua re ſignificabatur ſoluta iam tum eſſe ea mala quæ genus humanum circumdederant, atque occuparant propter legem Dei ab Adamo violatam. Inſuper quo tempore confoſſus Dominus noſter lancea, eodem à Cherub cuſtode Paradiſi & arboris vitæ ablata eſt lancea. Denique qua hora pulſus eſt Paradiſo Adamus à Deo, eadem prorſus à Chriſto immiſſa eſt in Paradiſum anima Latronis: ac proinde quo tempore dæmon videns eiectum Paradiſo Adamum gauiſus eſt, eodem & doluit cùm cerneret Latronis animam in Paradiſum reductam: quippe cùm Chriſti Anima in Cruce eſſet à corpore ſeparata, ipſa diuinitas ſimpliciter, neque corpus neque animam deſeruit, ſed & vna cum corpore ſepulchrum ſubiit, & ſimul cum Anima Inferos correxit, atque ad eas animas quæ inibi tenebantur, concionem habuit, ſicut ait Petrus Apoſtolus in ſua epiſtola. Itaque anima Chriſti eas animas quæ in ſe credebant, ab inferis ſuſtulit, ſubuectáſque induxit cum latronis anima in Paradiſum vnde expulſus fuerat Adamus. Verùm ſententia aliorum Doctorum eſt, nequaquam vno die omnia illa eſſe perfecta: non quia non potuerit Deus tam breui ea ſpacio conficere, cuius potentia prorſus voluntati reſpondet: ſed quia non ſatis conſentaneum videtur ea ſic acta eſſe. Et verò ſi Adam etiam tum nullum Paradiſi fructum guſtaſſet præter vetitum illum, neque ſatis adhuc aut locum ipſum, aut eius delicias expertus, ſolum vetitiſſet: qui potuiſſet per contentionem, ex eius terræ vnde exciderat fœlicitate, eam in quam detrudebatur, duram, horridam, atque infelicem exiſtimare? Sed dices: Audiuere vocem Dei gradientis per Paradiſum die iam tum inclinato, pulſi ergo ſunt eo die: atqui Scriptura non dicit, eum fuiſſe diem quo conditus fuerat Adamus. pari ergo conſeceris ratione, eodem die & Ioãnem Baptiſtam, & Chriſtũ veniſſe, quãdo hiſtoriæ ſeries eis diebus quibus apparuit ille, huius diem ſubiungit. Sed neque illud ſatis firmum eſt argumentum, cur præpropera feſtinatione conturbemus rerũ geſtarum ſeriẽ, atque vnius eiuſdémque diei ſpacio tã multa cõcludamus, quod de Chriſti cruciatibus allatũ eſt. Nã vt lubentes fatemur, Chriſtũ die ſexto emẽdaſſe atque expiaſſe quæ ab Adamo admiſſa fuerãt, ita fieri potuiſſe cõtendim⁹, vt Adamus, cùm die conditi orbis ſexto eſſet creatus, atque eodem etiam deliquiſſet, alio die ſexto, pro ea dierũ ſerie qua recurrentes recenſentur, ſui flagitij condemnatus à Deo ſit, atque eliminatus Paradiſo. Enimuero quis credat, cùm ampliſſimum eſſet Paradiſi ſpacium, vno die Adamum eſſe egreſſum ad imponenda animantibus nomina, eodemque reuertiſſe in medium Paradiſum, hoc eſt, multorum dierum iter confeciſſe? eodem etiam exemptam ipſi coſtam eſſe, & in mulierem transformatam, eodem de vetita arbore ambos ediſſe, Paradiſóque extruſos eſſe? Sanè & exire, & reuerti, & præterea tãtis aliis intereſſe rebus, haud eſt pro vnius diei ſpacio, & quidem non.

Cherub ad cuſtodiam Paradiſi qualis fuerit.

Pſal. 17.

Interpretatio nominis Cherub.

Ezech. 1. Exod. 25.

Luc. 15.

Philoxeni Oratio de Arbore vitæ.

Sarugenſis Oratio de Paſsione.

Adami peccantis & Chriſti Patientis analogia.

Luc. 23.

Chriſtus correxit Inferos.

1. Pet. 3. d

Adamũ eodem die Creatum & è Paradiſo eiectum non fuiſſe.

Paradiſi ſpatium ampliſsimum.

non integri,ſed à diluculo ad nonam duntaxat horam vſque,vt illi aiunt.Denique dicimus, haud veri ſimile videri,eodem die & conditum eſſe Adamum & animantibus ſua eum indidiſſe nomina.Nam ſi quo tempore ſunt procreata animalia,eodem ſimul & nomina Adamus dediſſet , profectò non memoraret Scriptura,Deum illa ad Adamum adduxiſſe. Neque enim ante eum diem quo creatus eſt Adam illa fuere orta,ſed eo ipſo quo Adamus, etiam illa ſunt procreata,quare parum congruenter ipſa dicantur eodem vno cum Adamo die in diſſitis regionibus orta,& ſimul ad Adamum acta eſſe, quamuis id in volucres quadrare poſſit: quippe quæ iã antè fuerant enatæ. Quod enim memorantur animalia ad Adamum à Deo eſſe adducta , ſignificat,variis alioqui locis illa procreata,diſperſaque agitaſſe. Verum enimuero liberum eſto lectori , vtram velit harum duarum inter ſe aduerſariarum opinionum , amplecti,atque retinere.Nam certa earum rerum cognitio in futuro demum ſæculo iis abſolutè continget qui antea virtutis exercitiis ſe ipſi hic à peccati tenebris perpurgauerint.Iam verò hoc quoque expediamus. quanto tempore manſerit Adam in Paradiſo. Hic quidam exiſtimant , triginta annos inibi fuiſſe, nempe quot Dominus noſter in mundo egit pro expiando illius ſcelere:vt quàmdiu primi homines magnificentia Paradiſi ſunt potiti , tamdiu iſte Mundi huius humilitatem tolerauit.Alij putant,quadraginta diebus Adamum illic hæſiſſe , eoqueChriſtũ dies totidem ieiunum durauiſſe, nimirum vt huius ieiuniũ remedio eſſet illorum ingluuiei per quam admiſere peccatũ in Paradiſo.Sed Dominus Ephræm, Philoxenus,& D. Iacobus Sarugenſis aiunt, Adamũ in Paradiſo commoratum eſſe horas non amplius ſex,à tertia ſcilicet ad nonam vſque diei ſexti,idque tribus rationibus demonſtrare nituntur , quarum prima eſt,quia multò facilius decipi potuit Adamus in ipſo ſtatim initio, quàm ſi longiore tempore Paradiſum incoluiſſet,altera, quoniam ſi diutius apud animum ſuum meditando expendiſſet imperatam ſibi legem,cautior factus fuiſſet:verùm quando exiguum illic temporis ſpacium egit,ſimul vt mandatum à Deo acceperat,fraudem etiam ſibi facile fieri paſſus eſt. Tertia,credibile eſt,Deum,quem Paradiſo pulſurus erat,eum haud longo tempore tantà felicitate frui ſiuiſſe , ne nimium excruciaretur, ſed mollius minuſque ægrè ferret,ſe tantis deliciis ſpoliari.Solet enim Deus clementer caſtigationem exercere,atque hic finis eſto primi commentarij.

Animalia eo ipſo die quo Adam creatus fuit , orta eſſe.

Quanto tempore Adam vixerit in Paradiſo.

Deus clementer caſtigat.

MOSIS BAR-CEPHA, SYRI EPISCOPI, COMMENTARIORVM PARTIS DE PARADISO SECVNDÆ PROOEMIVM INTERPRETE Andrea Maſio.

Anacephaleoſis. 1. Libri.

SVperioris Commentarij,pie Ignati,primo capite,differendo oſtendimus, Paradiſum duplicis eſſe conditionis,corporea,& ſpiritalis,atque ad id comprobandum adduximus argumenta firmiſſima, tum ab ipſa rerum natura petita,tum eorum virorum auctoritate nixa,qui fidem in iis rebus merentur. Proſecuti porrò illic ſumus corporatum Paradiſum,quæque eò ſunt ſpectantia,memoratu digna eſſe videbantur,explicantes non modò res ipſas,ſed nomina etiam rerum,pro tenore eorum verborum,quibus diuus Moſes in deſcribendo Paradiſo vſus eſt. Iam vero in hoc ſecundo Commentario conſtituimus,adiuuante operam noſtram Spiritu ſancto qui omnia perſcrutatur,etiam arcana atque intima Dei, de eodem Paradiſo differere myſticè,&,vt ſic dicam,ſpiritualiter:vt quemadmodum ipſe Paradiſus duplex eſt,ita à nobis duplici modo tractetur.Conſentaneum porro eſt,vt in huius quoque ſecundi ſermonis principio ipſa ſeptem capita,quibus totum opus à nobis abſoluetur,ſummatim proponamus.

Argumentum Lib. 2

Primo igitur capite oſtenditur,quà ratione inducti ſint doctores Eccleſiæ,vt de Paradiſo myſticè loquerentur,& quibus vocabulis appellauerint myſticum Paradiſum.

Secundo capite explicabitur,quid ſit Paradiſus myſticus.

Tertio,quænam ſit terra myſtici Paradiſi. Quarto,quales fuerint arbores,atque plantæ in hoc myſtico Paradiſo.

Quinto,quæ fuerit arbor ſcientiæ boni & mali in hoc Paradiſo myſtico ſata.Sexto,quæ fuerit arbor vitæ in hoc Paradiſo myſtico. Septimo,exponentur myſticè verba Moſis,quæ de Paradiſo ſcripta ille reliquit.

CAPVT PRIMVM.

DOctores Eccleſię ſacrę,qui præcipui,certiſſimæque fidei habentur , alias atque alias opiniones habuere de Paradiſo myſtico. Quidam enim ipſorum ſacroſanctam Eccleſiam exiſtimauerunt myſticum Paradiſum eſſe: atque huius figuram myſticam fuiſſe olim corporatum illum Paradiſum, in quo erat Adamus. Alij Paradiſum myſticum fecerunt eam Chriſti doctrinam quam baptizatus diuulgabat,cuiuſmodi ſũt illa: Ne iraſcaris tuo fratri gratuito: Ne intueare fœminam per cupidinem.Si quis percuſſerit maxillam tuam dextrã obuerte ei alteram quoque. Vade,vẽde quid quid habes,& dato pauperibus:& huius generis alia.Rurſum alij putant, myſticum Paradiſum eſſe animæ typum,arboreſque in illo ſatas animæ facinora per virtutem facta ſignificare: hi quatuor Paradiſi flumina ad quatuor animæ virtutes naturales accommodant : nempe ad eam quæ rationalis partis animæ propria eſt,& prudentia vocatur: & ad temperantiam:item ad eam quæ ad animoſam ſiue iraſcibilem partem animæ ſpectat, atque nunc fortitudo,nunc lenitas,manſuetudóue appellatur: denique ad iuſtitiam: hæ enim quatuor , cęteras animæ virtutes omnes veluti rigant,fouent,augent. Sunt prætetea qui arbitrentur,myſticum Paradiſum eſſe ſenſus quoſdam figuratos,ſiue parabolicos,vt vocant, aut anagogicos : ea enim quę à Moſe de Paradiſo dicta ſunt,partim de rebus ipſis quæ vocabulis ſubiectę ſunt,accipienda eſſe:partim verò per ſimilitudinem aliò accommodanda.Verbi gratià,quod ait Dominum Deum formaſſe Adamum , & quæ ſunt huius generis de rebus ipſis eſſe intelligenda dicunt. Illud verò,quod Dominus Deus conſeuerit Paradiſum in Eden ab initio , alio ſenſu eſſe accipiendum

Varia ſententiæ Doctorũ Eccleſiaſticorum de Paradiſo myſtico proponuntur.

Myſticus Paradiſus multiplex

Matth. 5. Luc. 6.

Senſus Parabolici,ſiue Anagogici.

atque verba ipſa oſtendunt. Nempe Deum compacauiſſe ſpiritalem quandam atque ſelicem viuendi rationem, &c. Præter hos ſunt qui velint, myſticum Paradiſum eſſe ipſum corporatum Paradiſum, dum eum animo contemplamur ſpirituali ratione. Poſtremo ſunt alij Doctores, quorum ſententiæ nos quoque ſubſcribimus, qui ipſum Paradiſum duplicis cõditionis eſſe aiunt: partim enim ex rebus corporatis, partim ex ſpiritualibus conſtare, ſicuti & ipſe Adam cuius gratia ille conditus erat, ex corpore & Anima ſiue ſpiritu fuerat compoſitus, corporalesque Paradiſi partes eſſe arbores, plantas, & eiuſcemodi res alias: partes verò ſpirituales, vitam beatam, atq; ſecundum virtutem actam, &c. ſicut prioris Commentarij ſecundo capite explicauimus.

Paradiſus partim ſpiritualis, partim corporeus.

CAPVT II.

Quæ res ſit Paradiſus myſticus.

Paradiſus ſpiritualis ſiue myſticus, vita eſt ſpiritualis quæ animo agitatur, plena ſummæ temperantiæ atque ſanctitatis, & perpetuis meditationibus rerũ diuinarum, earumque quę ſunt a Deo conditæ addicta, atque omnino vita beata & Angelica, procul ab omnibus animi perturbationibus, anxietatibus, ſuſpiriis, luctu remota, atque cũ gaudio, lætitia, exultatione coniuncta: itaque pollens potenſque vt radios atque ſplendorem diuinarum Notionum concipere queat, quippe qui in hoc Paradiſo verſantur, in ſumma viuunt beatitudine, atque creatorem Deũ eiuſque creaturas mente contemplantes oblectantur. Nam & supernę copiæ Angelicę illic habitãt, & Adam Euaque, antequam aduerſum Dei mandatum feciſſent, ibidem morabantur.

CAPVT III.

Qualis fuerit terra myſtici Paradiſi.

Terra myſtici Paradiſi fuit animus & mens Adami, hoc eſt, hominis inibi agentis. Nam inde pullulant atque oriuntur meditationes non modò rerum aſpectabilium, ſed & earum quoque, quæ nullo ſenſu percipi queunt.

CAPVT IIII.

Quæ ſint arbores & plantæ in Paradiſo myſtico.

Igitur huiuſmodi cogitationes meditationeſque ex animis & hominum & Angelorum, quaſi arbores è terrà procreatæ, arbores & plantæ Paradiſi myſtici haud abſurdè dicuntur.

CAPVT V.

De arbore ſcientiæ boni & mali in Paradiſo myſtico.

Quidam è numero Doctorum Eccleſiæ dicunt, arborem ſcientiæ boni & mali myſticam & in myſtico Paradiſo conſitam, eſſe animi motum quendam quo homo ceu peculiari mentis ſuæ indole inclinatur: eo enim ſentiri, quæ inter malum bonumque eſt differentiam, quantiſper enim hæc Adæ animi vis ſibi conſtabat, tota in vnum ſuum Creatorem intenta, iugique contemplatione ei alligata, tantiſper in ſolo bono ille verſabatur, idque vnum ſentiebat: verùm poſtquam illa inde mota eſt, ſeſeque demiſit, ſenſit etiam alterum illud, id eſt, ipſum malum. Alij autumant, ſcientiæ boni & mali arborem, fuiſſe typum legis Moſaicæ: vt & reliquas Paradiſi arbores, ſingulorum eius legis Pręceptorum figuras, eò quod lex Moſaica inter bonum malumque diiudicet, eoſque qui bene agunt, bonis: & qui malè, malis adficiat, atque ideo hanc arborem iuxta vitæ arborem ſatam fuiſſe: vt niſi quis ipſam prius legem coluiſſet hoc eſt, legis mandata obſeruaſſet, ad vitæ arborem pertingere nequiret, id eſt ad eam libertatem quæ apud Chriſtum eſt: quando ipſe etiam Redemptor noſter tantiſper dum legem obſeruabat, libertatem ſuo vitæ genere minimè præſe ferebat. At nos defi-

Arboris Scientię iuxta vitæ arborẽ ſitæ Myſterium.

A nimus, arborem ſcientiæ boni & mali myſticam, eſſe cognitionem meditationem quæ circa Deum rerum omnium conditorem verſatur: ſcientiamque boni, eſſe eam cogitationem quæ vnum ſolum Deũ agnoſcit atque profitetur: mali verò, quæ multos eſſe deos putat: atque hac Adamum Euamque per dæmonis cõſilium fuiſſe diſtentos. Inſuper hoc quoque dicimus, eam Commentationem pro iis qui pollent atque exercitati ſunt meditatione rerũ diuinarum, ſcientiam boni & vocari & eſſe: pro iis verò, qui neque ſtatis firmi ſunt neque exercitati, & tamen audent de Deo altius commentari, appellandam eſſe ſcientiam mali.

B CAPVT VI.

De arbore vitæ myſtica.

Sunt inter Doctores Eccleſiæ, qui arborem vitæ myſticè dicant eſſe humanę mentis proprietatem cum eis cogitationibus quæ circa vnum ſuum effectorem verſentur, alligata eſt, neque huc illuc circũagitur aut in alias res inquirit, prærerquam in ſolum Conditorem ſuum: ſicut etiam ſancti Angeli ſolius Creatoris ſui meditationibus diſtinentur. Horum ſententia eſt, Adamum, ſimul atque creatus eſſet, flatumque conditoris ſui excepiſſet, ad Deum rapi cœpiſſe à quo effectus fuerat, atque in hac vnâ contemplatione totum fuiſſe, manſiſſeque horas non amplius tres, tantiſper ſcilicet dum legem imperatam

Adami prima cõtemplatio

C tranſiliret, ita vt interea nullam de rebus aliis cogitationem cum illà miſcuerit. Igitur hi meditationẽ eam mentis, quę de vno ſuo parente Deo agitatur, proprietatem mentis vocant, eſt itaque his arbor vitæ myſtica, ſacer ille gradus in quo per Baptiſmum collocamur matrem myſticam qua iterũ gignimur ad vitam. Alij dicunt, hanc arborem vitæ ſpiritualẽ, eſſe nouum vitæ genus quod repræſentauit Dominus noſter inde ex quo Baptiſatus fuit, vſque dum Cruci eſſet affixus: de quo genere vitę dictum eſt: Conuertimini per pœnitentiam, propinquat regnũ cęli. Atque hanc vitam, inquiunt, agimus, poſtquam per Baptiſmum, veterem exuimus hominem, eſtque

D ea ceu quædam figura eius nouę vitę quę in regno cęli nobis eſt promiſſa. Alij porrò vitę arborem myſticam definiunt, immunitatem, libertatemque quã dedit nobis Chriſtus à conſtitutionibus, & pœnis legis. Lex enim delinquentibus pœnam præſtituerat, à qua nos aſſeruit Chriſtus qui de hac libertate his verbis eſt cõcionatus: Redite per pœnitentiam, propinquat regnum cęli. Rurſum alij aiunt, arborẽ vitę eſſe hominem nouum qui per Baptiſmum natus eſt. Alij, hominem nouum, qui obſeruatis Dei iuſſis exuit vitia, quę vocantur vetus homo, induitque virtutes quę nouus homo appellantur. Alij amorẽ eſſe volũt ſpiritualem qui naſcitur ex ſecuritate ob-

Vitę Arbor myſtica, multiplex.

E ſeruandis Dei mandatis comparata. Alij meditationem quę Chriſti perſonam contemplatur, quia per ea conditę ſunt omnes naturę participes vitę atque rationis. Alij crucem Chriſti putant arborem vitę dici, quia ex ea promanant omnia bona ſpiritualia, abolito peccato atque exſecratione. Alij ſacram arã in quà adminiſtrantur diuina ſacramenta. Alij denique Corpus & Sanguinem Chriſti Dei noſtri arborem vitę vocari putant. Sed enim nos poſt has, & inter has ſententias noſtram quoque proferentes, ſtatuimus arborem vitę myſticam eſſe meditationem atque cognitionem qua profitemur ſacroſanctam Trinitatem, hoc eſt, vnum eſſe Deum, & Tres Perſonas ſanctas, ſiue Vnitatem in Trinitate, & Trinitatẽ

Corpus et Sanguis Chriſti.

Trinitatis Vnitate, &c.

in

in Vnitate. De hac porrò arbore non comederunt Adam & Eua, neque ad eam accedere ſiue de ea cogitare quiuerunt, vt qui adhuc non ſatis pollebant, potenteſque ad id erant. At nos Chriſtiani, nõ quidem ipſi ſatis pollentes ſe per Chriſtum, illuſtratum hoc arcanum & amplectimur & profitemur. Cęterum exiſtimandum eſt, multitudinem, diſſimilitudinemque harum inter ſe interpretationum quas de arbore vitæ adduximus, argumẽto eſſe quàm ſit res ipſa explicatu difficilis: alioqui enim tam multis variiſque verbis ad eam enucleandam minimè opus fuiſſet.

CAPVT VII.

Cõplectitur interpretationem myſticam verborũ Moſis de Paradiſo.

Scripſit diuus Moſes de Paradiſo in hæc verba: *Et plantauit Dominus Deus Paradiſum in Eden ab initio.* B In his verbis Paradiſi vocabulo vita ſignificatur ſpiritualis, hoc eſt, quæ ſecundum Animam agitur, & Beata. Plantare verò idem eſt quod facere, ſiue inſtituere. Hoc itaque dicit Moſes, Dominum Deum comparauiſſe viuendi modum ſecundum ſpiritum, ita vt ea vita eſſet plena ſanctitatis, & meditationis rerum diuinarum, & earum quæ à Deo cõditæ ſunt felix, & ab omnibus animi perturbationibus, anxietatibuſque remota, quam comitentur gaudiũ & exultatio, quæque capax ſit radiorum diuinæ notionis. Illud verò quod ait, *Ab initio*, eſt ac ſi dicat, eam vitã ſpiritualem atque beatam ab ipſo Deo inſtitutam, C fuiſſe ante conditum hunc corporatum Mundum, hoc eſt, ante eam machinam quæ ex cælo terraque, & quę inter hæc media ſunt, conſtat: atque in ea vita verſatos oblectatoſque fuiſſe Angelos ante hanc Mundi aſpectabilem & corporatam molem creatos fuiſſe, & ſi Syri hoc negent: Cęterum in tralatione LXXII. interpretũ habentur illa verba ad hũc modũ: Et plantauerit Dominus Deus Paradiſum in Eden ab oriente, vbi per orientem, lucem eam accipias licet, quæ ratione ſola intelligitur, proculque ab reb' corporatis remota eſt: hæ enim in occidente, hoc eſt caligine verſantur. Eſt igitur eorum verborum hæc ſententia, Deum vitam felicem atque Angelicam paraſſe in luce agitandam, quæ lux ſola mente D cernitur, *Et poſuit illic Adamum quem finxerat.* Poſtquam, inquit, finxiſſet Adamum, induxit ipſum in eam ſpiritualem ac felicem vitam lætum, & mirifica adfectum voluptate, per meditationes, cogitationeſque nulli perturbationi aut anxietati obnoxias in morem Angelorum, & ſpiritualium copiarum, recipientemque radios diuinarum notionum, nõ aliter atque Angeli capiunt. *Et fecit Dominus Deus è terra omnem arborem pulchram ad aſpectandum, & expetendam ad veſcendum.* Hoc eſt: ita comparauit Deus Adæ mentis ſenſum: vt procrearet atque expullulare faceret omnis generis probas cogitationes meditationeſque, tam de rebus quæ videndi ſenſu poſſunt E percipi, quàm iis quæ eum ſenſum effugiunt. Et arborem vitæ in medio Paradiſo, & arborem ſcientiæ boni & mali. Hæ duæ arbores quando ſpirituali modo ſpectantur, ambæ in medio Paradiſo conſiſtere queunt hoc eſt, in medio animi ſiue mentis, vt altera alterã non angat, aut trudat, ſicut ait Gregorius Nyſſenus. Sed ſupra à nobis, dum myſticè accipiũtur, vbi multorum ſententias in medium adduximus. Et fluuius egrediebatur ex Eden, vt rigaret Paradiſum, & illinc diuidebatur, & euadebat in quatuor capita. Priuſquã violaſſet Adamus legem, promanabat fluuius, hoc eſt, deliciæ ex meditatione rerum ſpectabilium, &

A non aſpectabilium natę, rigabatque, hoc eſt, oblectabat vniuerſum corporis temperamentum quod ex quatuor conſtat humoribus, ex ſanguine, pituita, atque vtraque bile. Nam & ex illius modi meditationibus, non minus quàm de corporatis Paradiſi arboribus, recreabatur Adamus animo. Sũt qui hoc quoque modo interpretentur ea verba: Promanabat fluuius, hoc eſt, delicię ex rebus conditis, iis quæ ſpectari queunt, & iis, quæ videri nequeũt: & rigabat, id eſt, oblectabat quatuor animę virtutes: eam quę rationi propriè attribuitur, hoc eſt, prudentiam: tum temperantiam, fortitudinemque, & iuſtitiam: ac proinde virtutes animę cęteras quoque fouebat, augebatque. Sunt præterea qui ſic, vt per fluuium intelligatur Chriſtus qui ſua doctrina Eccleſiam rigabat: collegium dico Apoſtolicum quod erat veluti Paradiſus. deinde euadebat ſectus in quatuor capita, hoc eſt, ipſos quatuor Euangeliſtas, Matthęum, Marcum Lucam, Ioãnem, atque hi deinde vniuerſum orbem habitabilem proluebant. *Nomen vnius Phiſon, is eſt qui circuit vniuerſam terram Hauila: & ibi eſt aurum, & aurum eius terræ bonum eſt, ibi Bdellia, & lapides Beryllr.*

Fluuius Paradiſi Myſticus

Per Phiſonem fluuium intelligi poteſt flaua bilis, qui humor in corporis humani conſtitutione laudabilis eſt. Nam qui eo largius prędiri ſunt, ingenio pollent acri, atque arcanorum Dei myſticorum cognitionis, & rerum conditarum ſcientiæ, hoc eſt: & diuinarum, & humanarum rerum capace, quod profectò multo auro, & margaritis, lapidibuſque pretioſis anteferendum eſt, ſicut ait Pſaltes Dauid, propterea amaui mandata tua multum ſupra aurum, & multum ſupra lapides pretioſos. Poteſt etiam per Phiſonem accipi ea virtus animi quæ rationis propria eſt, prudentia dico. Poteſt quoque Marcus Euãgeliſta Phiſonis nomine ſignatus intelligi, vt in quo robur fortitudoque enitunt res ſuperas explicandi. *Et nomen fluuij ſecundi Gihon, is eſt qui circuit omnem terram Chus, & nomen fluuij tertij Diklat, qui it aduerſus Aſſur, & fluuius quartus eſt Perath.* Gihonem vocat humorem eum quem ſanguinem dicimus, Diklat eum, quem pituitam vocamus. Denique Perath illũ quem appellamus bilem atram, vt ait D. Iacobus Orrohaita. Poſſumus quoque per Gihonem intelligere eam animæ virtutem quæ temperantia dicitur, per Diklath, eam quę ad partem animæ iraſcibilem ſiue animoſam pertinet, hoc eſt, fortitudinem, & lenitatem, per Perath denique Iuſtitiam. Rurſus Gihon poteſt Matthęum ſignificare Euangeliſtam, Diklath Lucam, Perath Ioannem. Et accepit Dominus Deus Adamum, & poſuit ipſum in Paradiſo Eden. Poſtquam condidiſſet Deus Adamum, ſuſtulit ipſum illinc vbi creatus fuerat, & traduxit in Paradiſum ſpiritualem, hoc eſt, in vitam felicem, vt voluptatem ca- E peret ex meditatione rerum conditarum, atque ex diuinę notionis radiis quibus ipſius mens illuſtrabatur Angelorum more, quemadmodum in ipſo quoque corporato Paradiſo oblectabatur. Cum enim duplicis eſſet conditionis Paradiſus, quatenus ſpiritualis erat, delectabat Adæ animum contemplationibus, quatenus verò corporatus, arboribus fructibuſque illius corpus recreabat. *Vt eum coleret & cuſtodiret.* Idcirco, inquit, traduxit illum in eum ſpiritualẽ & beatum viuendi modum, vt in ipſo ſeſe exerceret per probas cogitationes, & rectas meditationes, quę circa res conditas verſentur, ipſumque obſeruaret omni propoſito animi ſui, ſeque eo vno oblectaret.

Flaua Bilis.

Phiſon Myſtice quid

Pſal. 119.

Iacob Orrohaita.

Et mandauit Dominus Deus Adamo,dixitque ipſi:De omnibus arboribus,quæ ſunt in Paradiſo,edendo edes,at de ipſa A *arbore ſcientiæ boni & mali ne edas*, hoc eſt, exerce te cogitationibus de rebus omnibus, tum aſpectabilibus tum quę ſola mentis intelligentia percipiũtur,apud que tuum animum meditare quiſnam ſit illarum effector & parens, & quomodo ſint conditæ: totuſque eſto in meditando ea quæ ſub illis myſticè latẽt, cumque ex rerum illarum pulchritudine raptus fueris in admirationem,tunc ipſarum conditori gratias agita, eumque laudibus efferto. Quod porrò ſequitur,ab arbore ſcientiæ boni & mali abſtinendum eſſe,ſignificat,illum curioſius inquirere non debuiſſe in Deum ipſum,quid eſſet & quomodo exiſteret,& vnicus ne an plures eſſent dij: huc enim penitus pro B cedendum illi non fuiſſe, propterea quod adhuc ad illius modi res capiendas non ſatis polleret illius mens. *Quia quo die comedes de ea,mortem morieris.* Ac ſi dicat,quo die rerum ambigere cœperis, vnus ne Deus ſit,an plures, atque in opinionem plurium incideris,mortem oppetes,& peccando , & tete à me ſubducẽdo alienãdoque: qui ſum verus Deus. Quippe id illi euenit vnà cum vxore Eua Diaboli fraude ſeducto,qui non modò eſcę illecebris ipſos feſellit,ſed perſuaſit etiam plures eſſe deos, dum diceret: Si comederitis de ea arbore, eritis ſicut dij. Hic illud etiam obſeruandum eſt , Adæ atque vxori , arbore C tantum ſcientiæ interdictum eſſe ne ad eam accederent,nempe quia nondum eius capaces erant: at de arbore vitæ nihil eſſe præceptum quidem lege, ſed pro cuſtodia eius poſitum Cherub , & aciem gladij, nimirum vt ea re ſignificetur,eos mortales,ſiue priſtini illius ſiue huius temporis, qui non ſatis firmi ſunt ad commentanda ea quæ ad ſacroſanctam Trinitatem ſpectant,vnum ſcilicet eſſe Deum,perſonas verò tres,atque ita Trinitatem eſſe in vnitate,& rurſum vnitatem in Trinitate:(hanc enim eſſe arborem vitæ,ſupra memorauimus) ſi conentur per temeritatem illò penetrare,deque arcanis illis & cogitare & loqui,eos,inquam,coerceri repellique quaſi à cuſto D de Cherub,& lanceà quadam igneà, fulgoribus micante ipſoſque deterrente,atque acceſſu prohibẽte.

Adam et Eua perſuaſi plures eſſe Deos.

Myſteria S. Trinitatis curioſe non inquirenda.

Et formauit Dominus Deus è terra omnem beſtiam agri, & omnem volucrem cœli. Hæc verba,atque hæc oratio de rebus ipſis duntaxat interpretari poſſunt,non etiam ad ſpiritum accommodari . Igitur quæ commentario ſuperiore de ipſis ſunt à nobis dicta, ſufficiant. *Et immiſit Dominus Deus quietem*(aut, vt habet Hebræum,ſomnum) *in Adamum , & dormiuit : & ſuſtulit vnam è coſtis ipſius,clauſitque carne eius locum: & concinnauit Dominus Deus coſta quam ſumpſerat ex Adamo fœminam.* Quod ex Adamo ſopore obruto ſumpta eſt coſta,atque ea hac facta Eua, ſacramentum eſt Sãguinis& aquæ ex Chriſti latere profluentium,poſt E quam in cruce obdormiuiſſet: quibus conſtituta eſt ſacroſancta Eccleſia. Tum quòd ex latere Adami excipiebatur Eua,typus fuit fodiendi olim lateris Chriſti,ex quo eſſent effluxuræ aquæ vitæ & vitales,ſaluatareſque: aquæ,inquam,ſacri baptiſmi qui eſt mater myſtica, ex qua vna procreantur filij noui ad vitam ſpiritualem atque ſempiternam , ſicut Eua quoque quæ ex Adami latere prodiit,mater omnis viuentis eſt appellata. Et ſerpens aſtutior erat omnibus animalibus agri, quæ fecerat Dominus Deus.

Ioh.19.

Serpentem vocat diabolum , illum Deo rebellem, mendacij patrem, humanæ naturæ impoſtorem. Nã etiam alibi in ſacris literis ille ſerpens appellatur. Fe A ci,inquit Dominus, vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones. Et alibi ſcriptum eſt : Occidit manus ipſius ſerpentem trãsfugam, ſiue fugitiuum. Angelicę verò virtutes appellantur animalia , quo nomine illas Scriptura apud Ezechielem quoq; vocat in oſtento illo. Dicitur autem ſerpens aſtutior omnibus animalibus,quia Angelicæ virtutes prorſus ab omni malitia atque aſtu vacuæ ſunt: at diabolus vafer eſt & improbus prorſus . Et ait ſerpens ad mulierem, Verè dixit Deus,ne comederetis de omnibus arboribus Paradiſi, hoc eſt,planè dixit vobis Deus,nolite meditando expendere rerum conditionem, ſiue aſpectabilium , ſiue earum quæ in ſenſus B non cadunt. *Et ait mulier ad ſerpentem,de fructibus arborum Paradiſi omnium comedemus: de fructibus arboris quę eſt in medio Paradiſi,dixit Deus,ne ederetis de ea,neque tangatis eam,ne moriamur.* Iuſſit quidem Deus vt rerum omnium,tam quæ cerni non poſſunt , quàm quæ poſſunt,contemplatione nos exerceamus, atque eà noſmet oblectemus : at in ſe (eſt enim ipſius, arbor illa ſpiritualis) noluit nos altius curioſiuſque inquirere, vnicus ne ſit Deus,an plures,ne dum ad eiuſcemodi indagationem mens noſtra parum pollens potenſque eſt,per peccatum occidamus. Et ait ſerpens ad mulierem: Non mortem morituri eſtis . En vt nihil pudet dęmonem planè Deo contradicere: ille mortẽ C obnunciat,ſi quis altius in ipſum inquirat: hic,prorſus mortis ſecuros facit eos,qui arcana Dei audeant ſcrutari. *Et vidit mulier quod pulchra eſſet arbor ad veſcendum, & expetibilis oculis,atque deſiderabilis arbor ſpectatu.* Quod mulierem dicit vidiſſe arborem, non ita accipiendum eſt,quaſi Deum illa viderit, quem myſticè per eam arborem ſignificatum eſſe diximus: ſed ipſã auſcultaſſe conſilio dęmonis,eiuſque verbi perſuaſam,curioſius in Deum inquirere conatam eſſe ſignificat. Et accepit de fructibus ipſius,& edit,deditque etiam ſimul viro ſuo , & comedit. Ipſa cum animo ſuo reputare,atque diſquirere cœpit de Deo, vnus ne eſſet an plures,& quam ob cauſſam ſibi maritoque ſuo interdixiſſet eſcà arboris ſcientiæ , atque ſi D mul Adamum maritum ſuum,vt idem faceret,hortata eſt: is verò vxoris dictis eſt aſſenſus , atque in eaſdem cogitationes incubuit. *Et aperti ſunt oculi amborũ, & cognouerunt quod nudi eſſent* . Eueſtigio violata lege Dei,patefacti ſunt ipſorum oculi: non quod in deos iam tum euaſiſſent,in quam ſpem ipſos adduxerat dæmon: ſed ita,vt animaduerterent ſuam nuditatẽ: hoc eſt,adempta eſt ipſis prior illa cernendi facultas ſpiritualis atque Angelica, qua fuerant præditi: intellexeruntque, ſe iam felici illa Dei gratia eſſe ſpoliatos,qua antequam aduerſus legem feciſſent , ſua ipſorum corpora veluti velata fuerant. Et conglutinauerunt folia ficulnea vocat ipſorum manus: referũt E enim manus,eorum foliorum figuram , quaſi dicat, cùm ſe nudos eſſe animaduerterent , manibus ſua cõtexere pudenda: atque ita etiã nũc ſemores mortalium habent. Neque enim aut amictum, aut tunicas ſibi ipſos feciſſe dicit: ſed perizomata , hoc eſt, quæ ſola genitalia membra tegerent . *Et audiuerunt vocem Domini Dei gradientis in Paradiſo,ad inclinationem diei.* Inclinatio diei moram temporis ſignificat: quaſi dicat,non ſimul atque mandatum tranſiliuiſſent, deliquiſſentque , apparuiſſe ipſis Deum: ſed interiecto temporis ſpacio , nimirum quo ipſo apud animum ſuum ſibi conſcios puderet interim , pœniteretque admiſit

Dæmõ impudenter Deo cõtradicit.

Eua de Deo curioſe voluit inquirere.

Dei aduẽtus in Paradiſum.

admiſſi flagitij. Porrò deſcenſus & aduentus Dei in
Paradiſum, figura erat, quæ deſcenſurum atque ven-
turum olim in mundum Dei verbum ſignificabat.
Dici inclinatione verò, myſticè oſtendebatur, fore
Galat. 4. vt hoc Dei verbum in fine temporum carnem indue
ret, ſicut ait Paulus: Cùm veniſſet finis temporis, mi
ſit Deus filium ſuũ, & factus eſt ex muliere. Deinde
gradientis Dei audita per Paradiſum vox portende-
bat Verbum Dei aliquando apud nos in carne ver-
ſaturum, ambulaturumque, quemadmodum de ipſo
prædixit vates: Et ſuper terram viſus eſt, & apud ho-
mines verſatus eſt. Et abdebant ſe Adam & vxor ip-
ſius à conſpectu Domini Dei, inter arbores Paradiſi.
Abdebant quidem inter arbores Paradiſi ſua corpo
Baruch. 3 ra: verum conſcientiã admiſſi facinoris tegere à con
ſpectu Domini atque diſſimulare, ipſe prohibebat
pudor. *Vocem tuam audiui in Paradiſo, & vidi quod nudus
eſſem, & abdidi me.* Et quia, inquit, vocem tuam gra-
dientis per Paradiſum audiui, & quia nudum me eſ-
ſe animaduerti: ab eà maxima atque ſaluberrima gra
tià, quà antè fueram indutus, ob has ego duas cauſ-
ſas metu perculſus, me occultaui, hoc eſt, rem ipſam
commiſſam apud animum meum, expendens timui.
Et ait ad illum Domin⁹: Quis ſignificauit tibi, quod
nudus eſſes? num de arbore, de qua iuſſi ne ederes, e-
diſti? Ac ſi dicat, Eo mei cogitationibus tete occupa-
ſti, qualibus abſtinere te iuſſeram. *Et ait Adam: Mulier
quam attribuiſti mihi, ipſa dedit mihi, & comedi.* Mulier, in
quit, quam mihi ſociam feciſti, ea mihi meditationis
de te inſtituendæ cauſſa fuit. Nimirum facit Adam
quod mortales omnes ſolent: ſi quando enim errant
atque peccant homines, cauſſas quaſuis arripiunt,
quibus a culpa & pœna vindicent. Et ait Dominus
ad ſerpentem, Quia feciſti hoc, maledictus es præ
Serpentis omni animali, & beſtia agri. Hoc dicit ad Satanã Do
maledicto minus: Quia Adamum & vxorem ipſius ſeduxiſti, iu
menta quidem beſtiaſque cęteras dignabor mea cu-
ra, id eſt, ſufficiam ipſis cibũ in tẽpore: at tu mea cura
indignus haberis. *at ſuper ventrem tuum gradieris.* Extor
ris enim cæleſti Repub, repes humi, atque in terrenis
rebus volutaberis. Et puluerem comedes omnibus
diebus vitæ tuæ. homines perire, quod eſt veluti in
puluerem reuerti, tu tibi pro eſca & cibo duces, pro
pter ſummum tuum aduerſus illos odium. Et inimi-
citias ponam inter te & mulierẽ, & inter ſemen tuũ
& ſemen illius. Id odium, inquit, quo tu gaudes, po-
nam ego inter te & illos, & inter ſemen humanum
atque rebelles dæmonas tuos ſocios. Et ipſum con-
teret caput tuum, hoc eſt irritum faciet tuarum aſtu
tiarum initium. Et tu illud feries in calce ipſius, hoc
eſt, tu peccati vulnus ipſi infliges, vt perdere poſſis in
extremo eius vitæ actu. Et ad mulierem ait: multipli
cando multiplicabo dolores tuos, & cõceptus tuos.
hæc myſticum ſenſum non admittunt, cęterum rem
ipſam ſupra pertractauimus. Et fecit Dominus Deus
Adamo, & vxori ipſius tunicas pelliceas, & veſtiuit
ipſos. Cùm, inquit, adempta illis eſſet vita illa ſpiri-
tualis, beata, gaudiique plena, propter ſua ipſorum
errata, inducti ſunt in vitam hanc corpoream, ærum
noſam atque anxiis rebus refertam. Cęterũ tunicis
pelliceis maxima vitæ commutatio, quæ ipſis viola-
A ta lege accidit, ſignificatur. Propter ſua ipſorum igi-
tur peccata eas pœnas dederunt, vt ſpiritualem cum
corporea, hoc eſt, fœliciſſimã cũ infœliciſſima vita
mutarent. Et ait Dominus, En Adam factus eſt qualis
vnus noſtrum in cognoſcendo bono & malo. Hæc
ſupra abundè explicauimus. Iam ne fortaſſis exten-
dat manum ſuam, & ſumat de arbore vitæ, & edat,
ac viuat in æternum. Poſteaquam admiſſo flagitio
excidiſſet genus humanum illo ſecundum animum
viuendi modo, illaque vita beata & Angelica, indi-
gnum iam euaſerat, atque etiã inualidum vt cogita-
tione aſſequeretur, agnoſceretque vnum Deum &
B tres perſonas, atque vnitatem in Trinitate, & Trini-
tatem in vnitate: & vt verbum Dei olim carnem eſ-
ſe aſſumpturum noſtræ ſalutis & redemptionis gra
tia proſpiceret: non ſatis, inquam, pollebat deinde
genus humanum ad huiuſmodi ſublimes meditatio
nes exercendas, tantiſper dum flagitium illud & pra
uitas per Satanam ſub ſerpentis ſpecie, quo vteba-
tur ceu inſtrumento, iniecta delerentur atque abole
rentur penitus. *Et miſit ipſum Dominus Deus extra Para
diſum Eden, vt coleret terram ex qua ſumptus fuerat. Et eli-
minauit ipſum Dominus Deus.* Propter violatam legem
mulctauit Adamum Deus fœliciſſima illa vita, in qua
mentem ſuam ille omnem perpetua contemplatio-
C ne rerum, & quæ videndi ſenſui ſubiici, & quæ non
ſubiici poſſunt, antè pertractabat. Atque inſuper à
vitę etiam arbore prohibuit: ait enim Moſes: Et ver-
ſari fecit ad orientem Paradiſi Eden, ipſum Cherub:
& aciem gladij verſatilis, ad cuſtodiendum iter arbo
ris vitæ. Ad orientalem partem Paradiſi ſolam, non
etiam ad reliquas collocata eſt cuſtodia: quia Orien
tis regio præſtituta erat, vt eſſet olim locus adoran- *Cur poſi-*
di Dei. Porrò Cherub, & gladius igneus terrificuſ- *tus ſit Che*
que, cuſtodiæ cauſſa poſiti ſunt inter Adæ ingenij ca *rub ad O-*
ptum, & ipſam ſacroſanctam Trinitatem, ne ſcilicet *rientem*
mens humana altius curioſiuſque inquireret in tres *Paradiſi.*
perſonas Diuinitatis quæ prorſus eſt incomprehen-
ſibilis. Sunt autem quæ hic à Moſe ſcribuntur, pro
noſtris motib⁹ dicta. Nos enim, ſiquam rem ſaluam
D cupimus, ei cuſtodem ſolicitum, ſedulum, prudentẽ *De non cu*
præficimus, terribili aliquà lãcea munitum, qui pro- *rioſe in-*
cul arceat accedentes. Huc animum attendant, quot *quirendis*
quot aut non ſatis firmi cùm ſint, aut non ſatis exer *S. Trinita*
citati atque eruditi, aut denique nullum virtutis cũ *tis myſte-*
habeant vſum, audent tamen per temeritatem ſubi- *riis.*
tò proſilire in medium atque loqui, diſceptareque
de ſacroſanctæ Trinitatis perſonis, & his Moſis di-
ctis tantam ſuam audaciam refrænare diſcant, atque
ita ſe in hac vita expurgent obſeruandis Dei iuſſis,
vt in altera illa futuri ſæculi, donentur cognitione
meditationeque rerum à Deo conditarum, atque ip
E ſius etiam ſummæ Trinitatis, quatenus certè hæ res
creatæ atque externæ per virtutem omnipotentis
Dei comprehendere poterunt: & hic finis eſto Ser-
monis ſecundi.

MOSIS BAR-CEPHA, SYRI EPISCOPI, COMMENTARIORVM DE PARADISO, INTERPRETE ANDREA MASIO, PARS TERTIA.

SVperiore proxima oratione, o pie & venerande frater noſter Domine Ignati, egimus de Paradiſo, & arboribus myſticis, pro ſerie atque tenore Scripturæ at præſenti ſermone diſſoluemus, Deo manum nobis porrigẽte, hæreticorum calumnias, quas aduerſum noſtra dicta proferunt, ac ſimul nonnullas quæſtiones a quibuſdam aliis viris quæſitas explicabimus.

CALVMNIA SIMONIS MAGI, DE PRIMI PARENTIS PECCATO.

Simõ Magus.

OBiicit Simoo Magus, inquiens: Deus ille, qui Adamum condidit, impotens erat atque imbecillis, neque enim efficere potuit vt maneret Adamus, qualem eſſe volebat. Ad hæc reſpondemus, manſiſſe Adamum, qualem ipſum & eſſe & manere volebat Deus coodıtor effectórque ipſius: volebat enim Deus ipſum pollere ſuopte arbitrio, atque liberum eſſe: non autem naturam habere vinctam & obnoxiam, qualem habẽt bruta animantia & eæ res quæ animæ expertes ſunt, atqui profecto ſi voluiſſet Deus Adamo liberum eſſe ſuum Arbitrium, hic verò non obtinuiſſet Arbibitrium liberum, neque is fuiſſet quem eſſe volebat ſuus parens Deus, ſed prorſus alius: tum demum iſti calumniç locus fuiſſet. Sed inſtat Simon: Deus volebat, ne ederet Adamus de illa arbore: at is edit: non ergo manſit qualem manere volebat Deus: conficitur ergo parum potentem fuiſſe Adæ creatorem. Immò verò id ipſum quod edit de arbore, argumento eſt manſiſſe qualem volebat Deus manere: ea enim erat Dei voluntas, vt coostaret, Adamum eſſe liberum, atque cum libero arbitrio conditum, idque certò ita ſe habere inde potiſſimũ ſciri potuit, quod appareret in ipſius eſſe poſitum facultate, & edere & nó edere de illa arbore, legemque vel obſeruare vel violare. Poſteaquam igitur iuſſus abſtinere non abſtinuit, libero prorſus Arbitrio ſe oſtendit præditum eſſe, qualem ipſius effector Deus & eſſe & manere voluerat. Neque verò Adamus veſcebatur ea arbore, victa ſuperataque Conditoris Dei voluntate, ſed Creatore ipſi permittente, vt quod Arbitrij eius libertas dictaret, id porrò ageret, faceret, patraret.

Humani Arbitrij Libertas.

Præterea, niſi liberi Arbitrij Adæ facultatem rebellium illud prodidiſſet, qua re tandem perſpici potuiſſet maxima præſtantia obſequij quod poſtea ille amplexurus erat, & per id rediturus ad priſtinum ſuũ ordinẽ, gradumque? quippe cum eſſet bonum quod ipſe patraret, non ſolũ creatoris ſui munus, verũ etiá ipſius proprium opus. Porrò amplius etiam vrget Simon, aitque: Volebat Deus Adamum manere in Paradiſo, at ipſe per ſuum flagitium inde excidit: erat ergo impotens Adæ effector Deus, vt qui pro ſua volũtate illum in Paradiſo retinere nequiuerit. Sed reſpondemus, Deum, vbi Adamum condidiſſet, atque in Paradiſo poſuiſſet, prorſus liberum ipſi feciſſe, vt vel obſeruata lege inibi maneret, vel fractà inde exiret. Igitur cùm ea illi voluntas fuiſſet, vt imperatam legem tráſiliret, meritò extruſus eſt Paradiſo, & morte etiam damnatus, propter admiſſum peccatum ſcilicet, & ſimul ne ipſius prauitas foret immortalis, qualis eſt diaboli. Accedit huc, vt mortis metu, cuius per ſententiam reus erat, cauſſam mortis peccatum vitaret, & huic contrariæ Iuſtitiæ operam daret, denique cùm olim ex ipſius poſteritate futuri eſſent Martyres, lata eſt aduerſus illum mortis ſententia, vt hi per mortem pro ſua in Deum pietate atque reuerentia obitam, coronas adipiſci poſſent Iuſtitiæ.

Cur damnatus morte Adamus poſt peccatum.

Sed vt reuertamur vnde paululum digreſſi ſumus: Si propterea, Simon Mage, Deum inualidum vocas, quia Adamum cum libero Arbitrio creauit, quo ille prædit⁹, aduerſus edicta creatoris ſui facere poſſet: vt etiam hodie imbecillum Deum eſſe dicas, neceſſe A fuerit: iuſſit enim, ne homicidia, adulteriaue committerent mortales: & tamen hæc atque alia aduerſum legem Dei patrant. Sed enim vtare vt lubet eo tuo argumento, Simon, at interim nobis reſpondeto: volentene Deo faciũt homines aduerſus legem ipſius, an nolente? Sane ſi nolente, conſequens eſt, imbecillis eum etiam nunc viribus eſſe: quippe quo nolente, quæ præſcripſit violantur. Sin volente, erit ipſe ſibi aduerſus, vt qui ea verbis iuſſerit quæ reipſa fieri noluerit, & mortales voluntati illius paruiſſe dicentur qui contra mandata fecerint, quod profectò abſurdum eſt. Rurſus, libentene an inuito Deo patrant homines quæ improba ſunt? Si libente, erit ipſe quoque improbus, qui vitiis delectetur. Sin inuito, cur non impedit? At ſi coercere illos ab eo quod prauum eſt, deſignando non poteſt: conficitur certè viribus ipſum etiam nunc non pollere: vel ſi nó vult B rurſum prauus vt ipſius ſit cóſequitur, qui praua diſſimulet. Eſt porrò etiam aliud Simonis Magi argumentum, quo Deum Adami conditorem, improbitatis atque inuidiæ arceſſere nititur. Nam interdixit, inquit, Adamo arbore ſcientiæ boni & mali, qua guſtata potuiſſet ille inter bonum malumque diiudicare, atque hoc fugere, illud perſequi. Sed reſpondemus, Deum haud ideo vetuiſſe Adamum veſci fructu arboris ſcientiæ, ne bonum amplecteretur malumque vitaret, vt calumniatur Simon: ipſa enim res, Simonis verba redarguit mendacij. Nam edit quidem de arbore ſcientiæ Adamus, & quid bonum, quid malũ eſſet, facto periculo didicit: & tamen non modò nullo inde commmodo vtilitateue auctus eſt, ſed etiam magno damno mulctatus, quippe qui acerbà pœna eſt condemnatus. Sed pergit impius ille magus: At C niſi, inquit, creator ille, Adæ edixiſſet ne ille ederet de ea arbore, haudquaquam iudicium, hoc, pœnamque ſubiuiſſet: inde enim hoc malum, quod contra Dei edictum ille fecerat: Deus enim iuſſerat ne ederet: ipſe verò edit. Sed reſpondemua, Deum neque voluiſſe vt ille ederet, neque vt non ederet de ea arbore. Nam ſi voluiſſet vt ederet, duo hęc abſurda cõficerentur: alterum, Deũ verbotenus mádaſſę quod reipſa fieri noluiſſet: alterum, eum qui aduerſus conditoris ſui iuſſa propalam agebat, voluntati ipſius feciſſe ſatis, quantumuis neſcium atque imprudétem. Sin voluiſſet ne ederet, videri poterat imbecillus, vt cuius volũtati Adamus repugnare potuerit: ſed huc ſpectaſſe Deum, dum legem Adamo præſcriberet, obſeruaretne an violaret ille eam, non autem ederet an non ederet de illa arbore, atque ideo quoque de duabus illi habitationibus accommodauiſse, vt alteram ſi legi paruiſset, alteram ſi non paruiſset, haberet. Idque ita eſse, vel hinc oſtendatur, quod duo hæc inter ſe paria ſint, Deum iuſſiſse vt ederet, illũ verò non ediſse, & Deum vetuiſse ne ederet, ſed tamen illum ediſse, par enim violatę legis culpa in vtrouis futura erat. Igitur non eò ſpectabat Deus, dũ legem

legem conderet, ederet ne ille an non ederet, quem Arbitrij libertate donarat: ſed obſeruaret, an non obſeruaret legem quam liberi eius arbitrij materiē eſſe voluerat. Simulque eò etiam pertinebat legis conſtitutio: vt intelligeret Adamus ſe ab alio conditū eiq; ſuo cōditori, vt Domino ſubiectū ſe eſſe. Sed ſupra à nobis, hæ atque aliæ, ferēdæ legis cauſſæ ſatis tractatæ explicatæque ſūt. Ad hoc, qui poteſt vero ſimile videri, Deū Adamo eſcā illā interdixiſſe, ne inde boni maliq; ſciēs fieret: alterūq; amplecti, fugere alterū noſſet, quando nulla ei arbori vis inerat quę boni malique diiudicandi ſcientia edentes informaret: immò verò iam tū eius iudicij expers Adam minimè eſſet (quippe lex iis non præſcribitur qui malum à bono ſecernere non queunt, ſed qui antè probi improbique, diſcernendi iudicio præditi ſunt) ſicut oculus, quamuis non vſu atque functione, re tamen ipſa, tum viſione, tum rebus aſpectabilibus prior eſt, quæ ſupra quoque à nobis ſunt tractata. At verò ideò illum iuſſit ab arbore abſtinere vt euaderet immortalis, ageretque vitam perpetuam: hoc enim donum à diuina gratia retuliſſet. At enim Deum non improbum pro Simonis calumniis, ſed bonum benignumque natura eſſe, his colligitur argumentis: Condidit enim Adamum, cùm antè neque ille exiſteret, neque alius quiſpiam qui ipſum, ad illum condendum, vel hortatu, vel precibus moueret, ad hoc contulit illi imperium in piſces maris, & volucres cæli. Inſuper bene precatus eſt ipſi, vt creſceret, numeroque augeſceret. Præterea dedit illi omnem herbam proferentem ſemen, & omnem arborem fructiferam pro cibo. Denique nos ipſos etiam nunc, & ſi peccemus, atque aduerſum ipſius mandata faciamus, tamen non modò ſuſtinet neque noſtri obliuiſcitur ſed etiam conſeruat, paſcit, gubernat, & omninò noſtri curam gerit. Sunt porrò alia plurima quæ teſtentur, Deum natura bonum eſſe, atque ex merà gratià Adamum, cęteraſque res effeciſſe. Pugnat porrò Simō Magus aduerſus Deum etiam hac vià. Per inuidiam, inquit, prohibuit Adamum ab arbore vitæ guſtandà, nempe ne immortalis fieret. Atqui ſi eà inuidià laboraſſet Deus, prorſus ab initio non creauiſſet Adamum. Neque enim vlla eum vis ad creandum illum impulit: ſed ſuà voluntate gratuitò illum condidit, ad hoc, Paradiſum illius cauſſa, hoc eſt, vt in eo ille & habitaret & voluptate frueretur, non feciſſet ſi inuidiſſet, aut ſaltem ipſam vitæ arborem quam illi inuidiſſet, non procreaſſet in Paradiſo, neque tanto etiam imperio in piſces, volucres, iumenta, feras illum amplificaſſet: denique non condidiſſet illum ad ſuam imaginem & ſimilitudinem. Sed eà de cauſſa ab arbore vitæ coërcuit, ne perpetuò viueret in peccato, eſſetque ipſius malitia vna cum ipſo immortalis, cuiuſmodi eſt diaboli E prauitas. Atque hoc ita ſe habere vel inde certum eſt, quod olim conceſſurus eſt nobis vitam perpetuā in futuro ſæculo, nullis peccatis aut delictis obnoxiam, ſed ſempiternis atque immortalibus deliciis plenam. Rurſus ſic arguit Deum idem Simon Magus: Qua tandem ratione, inquit, execratus eſt De[us] ſerpentem? Nam ſi vt eum qui damnum dederat, cur non coërcuit ne daret, hoc eſt, ne ſeduceret Adamum? Si verò ceu eum qui vtilitatem attulerat, quippe qui Adamo auctor fuerat vt de bona illa arbore ederet, ſanè improbum atque inuidum fuiſſe illum neceſſe eſt, denique cùm neutram harum cauſſam haberet, illum eſt deteſtatus, profectò imperitię

Lex, Arbitrij libertatis materia eſt.

Diuinæ bonitatis demonſtratio contra Simonis magi calumnias.

Deum, nō ex inuidia interdixiſſe Adamo eſum ligni vitæ.

Tom. 6.

atque vecordię meritò accuſetur. Ad hæc reſpondeA mus, Deum exſecratum eſſe ſerpentem vt rei malæ auctorem, & tamen non coërcuiſſe machinantem qui ſe alioqui non latebat, eadem ratione quà neq; hodie eos cohibet qui improbis rebus intenti ſunt, ne eas patrent. Tum etiam, ne ea re diaboli libertatem impediret, qui per ſerpentem verba faciebat denique vt periculum fieret de Adamo, ipſiuſque libero eà pugnà atque certamine in quo illic verſabatur poſtremo ſi ſerpentis conatum impediuiſſet Deus, data fuiſſet mortalibus querendi anſa, dixiſſent enim, Deum per inuidiam abſtinuiſſe Adamum à breuis tentationis periculique momento, ne eo ſuperato vitam adipiſceretur ſempiternam: neque enim ipſū B Serpentis verbis, ſi fallendi cauſſa adortus ſe eſſet, conceſſurum fuiſſe. Porrò de Simone Mago illud ſcire operæprecium eſt, eſſe qui dicant, ipſum in ſpeciē quidē aſſenſiſſe Moſis legi: ſed plures interim Deos poſuiſſe, quorum vnus ſit imbecillus atque impotens, is qui Adamum finxit fecitque: alter verò hoc ſuperior, maior, potētior. Alios autem putare Simonis Magi ſententiam fuiſſe, mundum à mala cauſſa ortum eſſe, atque ideò illum huiuſmodi abſurda turpiaque dictu collegiſſe, quibus apud eos qui in verà fide durarent, Mundi auctorem Deum ſuggillaret. Propterea corporum quoque Reſurrectionem perfidè illum negaſſe. Verùm hæc omnia ex eo libro co C gnoſci poſſunt, quem de multitudine, differentiaq; ſectarum conſcripſimus.

Moſis Bar Cepha Liber de Hæreſibus.

Obiectiones impij Manetis, & eius ſectæ hominum.

Manes homo improbiſſimus, & qui eum ſectantur, dicunt legem Adamo imperatam plurimis rebus abſurdis plenam eſſe, atque inde multa ſuppeditari argumenta quibus meritò accuſetur ipſe Legislator, verbi gratia: iuſſit Adamū abſtinere ab arbore ſcientiæ boni & mali, minatus mortem quo die illius fructu veſceretur: quod edictum, harum rerum omnium arguit Deum, inſcientiæ, iracundię, pœnitētiæ, mendacij denique. Inſcientiæ quidem, quod le D gem imperauerit quam putarit obſeruandam, ea vero obſeruata nō ſit. Iracūdię, quod eū qui cōtra ſuā legē feciſſet, per irā cōdēnauerit. Pœnitētię, quia latā ſententiā per miſericordiā (vt vos dicitis, inquit, Manes, irritā habuerit, denique mendacij, quia mortem non oppetiuerit Adam[us] quo die edit de illa arbore. Aduerſū hęc reſpondemus, Deū inſciētię culpari nō poſſe, qui ab ęterno omnia nouit prius quā fiant: ac proinde illud etiā clarè pręſciuit, Adamū, quę ipſe imperaturus eſſet, ea nō facturū, nec tamē ideo nō imperauit, quia illū pariturū non eſſe pręſciuit: conſentaneū enī erat, vt nihilominus illi pręſcriberet legē, & quidē ob multas cauſſas, primū vt conſtaret eſſe qui dominatione poteſtateque rerum potiretur, eſt enim dominorū leges ſtatuere, ſciretque Adamus & cęteræ res conditę, ſe creaturas eſſe & ſeruos, quib[us] ſolent leges dari. Ad hoc, data lege certiorē reddidit Deus Adamū & reliquos mortales ratione prędiros, ſe arbitrij libertate ipſos donaſſe dum conderet, qua freti poſſent vel obſeruare, vel tranſilire legem præſcriptam. Nam ſi legem tollas, nihil erit vnde eam libertatem, ſummum profectò Dei donum, cognoſcas. Inſuper lex & ſi ab Adamo violanda erat, tamen vtilis fuit ad probandos ſegregandoſq; morigeros à rebellibus, bonos à malis, amicos ab hoſtibus, aliorūque virtutem ab aliorum prauitate, quorum nihil ſublata lege, cognoſci diiudicarique à nobis poſſet.

Manetis calumnia in legem Adamo primum à Deo præſcitam.

Iam verò qui conſtaret, iuſtè aliis pręmium à Deo dari ipſum cæleſte regnum, qui obſequioſi ſeruanda lege officium coluiſſent, aliis calamitates meritò infligi, qui latæ legi non paręt, niſi lex eſſet lata? Quod ſi verò ideò ferri non debuit quia eam fracturus erat Adamus cum vxore, haud ſanè rectè præſcripta iam fuerit mortalibus fidei norma, quando maxima pars hominum eam non colit. Poſtremò præſcripta lege mouemur, alterum eſſe ſæculum in quo ſua pręmia & iis qui obtemperant & iis qui rebellant, ſint præſtituta, alteris perpetuæ deliciæ, alteris cruciatus ſempiterni: lex enim omnis, & promiſſa & minas ſecum adfert, vt illa, ſi ſeruetur, hæ ſi frangatur, præſto ſint. Quod porrò ad iracundiam ſpectat, reſpondemus, Deum non per iram pronunciaſſe aduerſus Adamū illam talem ſententiam, ſed per meram miſericordiam, quod hinc cognoſcitur: quia haudquaquam illo die obiit ille mortem quo facinus fecit, pro ſententiæ verbis, nimirum verba eò fecerat De⁹ rigidiora, quò poſteritatem venturoſque nepotes per metum à frangendis legibus, rebellandoque contineret. Rurſus de pœnitentia, cuius accuſat Deū Manes, dicimus illorum eſſe dolere atque pœnitere, qui neſcij rerum euentus, ea faciunt, quorum exitus parum reſpondeat ipſorum commodis: at Deum, cùm præſciat omnia, quem ſint quæque habitura finem, protſus pœnitere vllius non poſſe, aut pigere. Non igitur latam à ſe ſententiam aduerſus Adamum, quaſi eius pœnituerit, diſſoluit: ſed per ſuam miſericordiam atque clementiam: quæ ipſius virtutes ea re ſunt luculenter patefactæ. Nam alioqui etiam quoties relicta impietate redit, eum excipit, atque quę aduerſus illum decreuerat, mutat, vt ait Propheta Ieremias. Et Niniuitas exitio damnatos, poſtquam commutarunt vitam, ſupplicio exſoluit. Neque Ezechiam de admiſſo peccato dolentem morte vt comminatus fuerat: mulctauit. Immò verò cotidie videre eſt, illum non perditum ire eos, qui ſuis mandatis non parent, ſed expectare vt reſipiſcant. Poſtremo ad mendacij calumniam reſpondemus, planè Deum mentitum non eſſe, cùm Adam, quo die de vetita arbore edit, eo mortem quoque, ſi animum ſpectes, obierit: quippe qui abalienatus ſit à Deo, qui vnus vita vera, certaque eſt, rata igitur fuit Dei eo die aduerſus illum ſententia. Et verò ipſo etiá corpore, illo die mortuus eſt quadam affectione turbulenta, quæ mortis eſſet efficiēs, vt à quo ſimul protſus auferebatur immortalitatis gratia, ac proinde morti iam tum fiebat obnoxius, & omnino mortalis. Et his ergo omnibus conficitur, Manetem & reliquos eius factionis homines improbè Deum ſuggillare eorum criminum, quæ iam vidimus.

Adā mortuus eodie quo Dei Præceptū eſt transgreſſus.

Altera eorundem obiectio.

Rurſus aiunt iidem Manetis aſſenſores: Quanam prohibitus eſt Adamus cauſſa ab arbore ſcientiæ guſtanda? an quia mala ea eſſet, an quia bona? Si quia mala, an mala arbor ſata erat in Paradiſo. Sin quia bona, per inuidiam prohibitus eſt. Contra hæc dicimus, eam arborem ſuapte natura neque bonam neque malam fuiſſe, ſed perinde atque ipſa quis vteretur, abuteretur ue. Vſum autem atque abuſum in libero primorum parentum fuiſſe arbitrio poſitum, vt iam non ex ipſa arbore malum, ſed ex arboris abuſu proueniſſe exiſtimandum ſit. Idem de bono dicendum fuiſſet, ſi Adam mandatis quæ de ea arbore acceperat paruiſſet. Quemadmodum cibus qua cib⁹ eſt, nihil vllus ab alio differt ſed pro ætate atque viribus veſcentium maximè. Nam qui veſcentis viribus reſpondet, atque congruo tempore ſumitur, bonus: qui verò vires ſuperat, aut non in tempore capitur, malus habetur, ſic vſus Adæ atque vxoris in permiſſa quidem arbore bonus, at in vetita malus erat: neque enim in ipſa arbore boni malìue efficientia inerat, ſed ipſum violare Dei legem, id verò erat quod Adamum occidebat, non arbor. velut i contumelioſum in parentes, non ipſa contumelia mulctat morte, ſed fracta lex, neque mons Sinai eos interficiebat qui ſe contingebant quo tempore certi fines præſcripti ſuere, vltra quos nemo accederet, ſed lex violata. Non igitur illa arbor Adamo malum dedit, ſed admiſſa per fractam legem noxa. Enimuero per inuidiam non eſſe prohibitum Adamum ab vna ea arbore ſatis arguit, quod cęteræ omnes ipſius vſui permiſſæ fuere. Sed eò ſpectabat mandatum, vt de Adæ obſequio periculum in vna arbore fieret, eoque ſi obtemperaſſet, ſummum precium referret, nempe vt poſſet veſci arbore vitæ, atque immortalis fieri. Sed aliis præterea rationibus ſupra oſtendimus, nihil horum per inuidiam à Deo geſtum eſſe

Cibus vnde bonus aut malus

Leuit. 20. Exod. 19.

Cibus vnde bonus aut malus

Iterum inſtat Manetis ſecta, inquiens: Aut præſciebat Deus Adamum nō obtemperaturū, aut non præſciebat cùm legem ferret. Si hoc dederis, abſurdum eſt: ſin illud, vecordiæ eſt arguendus Deus. Nos verò reſpondemus quod nuper, præſciuiſſe quidem Deum, non obſeruatum iri mandatum ab Adamo: id tamen cur minus mandaret, nihil obſtitiſſe. Quis enim ſtultum vocet Deum, quia legibus vetuit peccare, cùm ſciret plurimos fore qui eſſent peccaturi? Sanè ſi nullas leges condidiſſet, nihil imperauiſſet, neque penes illum dominationē, neque penes nos Arbitrij libertatem eſſe reſcitum eſſet. Verùm enim vero ille cùm præſciret cuncta quæ euentura eſſent, leges nobis dedit ceu liberis, & libero Arbitrio prędiis, vt quod luberet id ageremus. Nos verò pro ſua quiſque voluntate, & Arbitrij libertate erga leges, aut obſeruando eas aut frangendo, noſmet geſſimus. Neque aliter quoque cum Adamo actum eſt: penes illū enim erat & edere & non edere de arbore vetita, atque ſi non ediſſet, ex gratia immortalis euaſiſſet: poſteaquā verò edit, mortuus eſt. His itaque argumentis colligere eſt, neque malè ſatam ſuiſſe arborem ſcientiæ ab Initio, neque Adamo inuidiose illa interdictum eſſe, ne illò mittant linguas ſuas Manetis aſſeclæ, Dei hoſtes, dum pro duabus rerum cauſſis aſtruendis contendentes, quarum altera bona, mala altera ſit, illiuſmodi argumentis nos laceſſunt, qui vnum Deum profitemur: Si, inquiētes, mala erat arbor, cur eā ſeuit Deus in Paradiſo, quæ Adamo ruinam eſſet illatura? Sin bona, protſus per inuidiam prohibuerit illum neceſſe eſt.

Tertia eorundem obiectio.

Cur peccaturis, De⁹ leges poſuerit.

Satius, ait Iulianus, fuiſſet, arborē illam vetitā aut in angulo Paradiſi, aut loco aliquo obſcuriore extare, ne dum perpetuò ob oculos eſſet, nimium ſui deſiderium in animis parentū noſtrorū excitaret. Huic reſpondet diuus Cyrillus oratione tertia quam aduerſus eum conſcripſit, in hanc ſententiam: Studio creatoris factum eſt, ne arbor illa in occulto haberetur. Cōſentaneū enim fuit, vt ſpectatores ipſa arboris aſpectione, mandatū Dei atque legem in memoriā reuocarent, & ſimul Domini ſui qui legem tulerat, recordarentur: quarum rerū obliuio ipſis facilè potuiſſet obrepere, ſi in angulo quopiam Paradiſi illa ſata fuiſſet. *Sequuntur quæſtiones, quę à multis quęri ſolent.*

Iuliani apoſtatæ calumnia.

Iulianus apoſtata. Cyrillus.

Quæ-

Quærunt nonnulli, cur creauerit Adamum Deus, quem præſciebat peccaturum. Reſpondemus, minimè conditum à Deo eſſe Adamum vt peccaret vel vt non peccaret, ſiue vt iuſtus eſſet aut vt iniuſtus: ſed neque vt legem obſeruaret vel vt non obſeruaret. Nam ſi horum alicuius gratia illum condidiſſet, magnâ ſanè cauſſâ hoc ab illis quæreretur. Sed pro ſua bonitate, gratiáque mera illum effecit, hæcque prima Deo illius creandi cauſſa fuit: cętera porrò illa ſecundaria exiſtimanda ſunt, vt quæ ex ipſius Adę Arbitrio pependerint, tùm hoc penes ſolum creatorem eſſet. Quapropter potius ſic illi quærere debuerant, cur creauerit Adamum Deus: ita enim reſponſum tuliſſent, propter ſuam ipſius probitatem. Nam reliqua illa, peccare aut non peccare, & quæ addebantur cętera, ex Adæ libera pendebant Voluntate. Huc addimus etiam illud, Deum, vt præſciuit peccaturum Adamum lapſurumque, prius quàm conderet: ita præſciuiſſe quoque ſe olim venturum, redempturumque illum à peccato in quod inciderit, ipſiuſque vetuſtatem inſtauraturum, atque collapſum ſubleuaturum: vt eo minus mirû videri debeat, ſi creauit quem paulò poſt peccaturum præſciret. Ad hæc, niſi creaſſet quos non neſciebat delicturos, fruſtra creandi operam ſumpſiſſet: quippe qui nec blaſphemum in ventre matris ſuæ ſiuiſſet, neque hypocritæ permiſiſſet, vt adſpiceret lumen. Denique eo luculentiſſimè Dei probitas & gratia appater, quod quos ſibi nó obtemperaturos nouit, eos progignere non dedignatur. Nam ſolos morigeros, ſua cauſſa, hoc eſt, vt ſuæ voluntati imperioque obſecundarent, & ſibi gratum facerent, genuiſſe videri poterat. at quando iam pro ſua bonitate & bonos creat, & malos, non ignarus, alteros per virtutem, per improbitatem alteros ætatem acturos: quemadmodum etiam Solis ſui lumen iuxta bonis & malis impertit, & pluuiam iuſtis iniuſtiſque, clariſſima profectò euadit ipſius probitas atque benignitas, quæ profuſè defluens, vniuerſa amplectitur. Verùm hanc quæſtionem diſſoluimus quoque in noſtra interpretatione, quam in diui Matthæi Euangelium fecimus.

Cur à Deo creatus fuerit Adam peccaturus.

Alia quæſtio.

Quærunt alij, mortalem ne natura, an immortalem genuerit Deus Adamum. Sed principio expendendum hic eſt, quid ſibi illud velit, Adamum natura mortalem eſſe ortum: ſpectet ne ad vniuerſam ipſius compoſitionem, quaſi dicas, naturę Adæ inditum fuiſſe vt anima diſſocietur à corpore, quæ diſiunctio mors ſit, an verò mortalitas ad corpus ſolum referatur, vt huic naturale fuiſſe ſtatuatur, interire atque occidere. Reſpondemus igitur, nos corpus ſolum ſpectare, cùm dicimus, Adamum natura mortalem fuiſſe creatû: hoc enim ita compoſitum fuit, vt ſuapte natura, paſſioni, corruptioni, morti denique eſſet ſubiectum atque opportunum. Interim à corpore ad totum hoc transfertur, dicimuſque, hominem natura mortalem eſſe natum: nam in rebus compoſitis ita fieri aſſolet, vt quod partis eſt vnius, toti attribuatur. Sunt tamen qui negent, Adamum natura mortalem eſſe procreatum: ſunt etiam qui mortalé & immortalem natura effectum eſſe velint: ſunt denique qui neque mortalem neque immortalem natura conditum affirment. Qui negant mortalem natura creatum à Deo eſſe, dicunt, morti obnoxium eſſe factum per diuinam ſententiam, quà ob peccatum eſt morte damnatus, atque in peccatum illi mortis cauſſam fuiſſe, ſecundum illa Dei verba: *Quo die ederis de illa arbore, mortem morieris*. Alteri, quos diximus mortalem atque immortalem natura illum facere, hoc ad animum, illud ad corpus referunt. Tertij denique qui vtraque, & mortalitatem & immortalitatem natura illi ingenita fuiſſe negant; arbitrantur, media conditione ortum fuiſſe, vt ſi corpori deditus vitam agitaret, mortalis: ſin animæ ſuæ præclara ſtudia ſectaretur coleretque, immortalis euaderet. Nos verò ſtatuimus, Adamum natura mortalem eſſe progenitum, idque his colligimus argumentis. Primò, quia compoſitus eſt ex puluere vt materia: id verò quod ex puluere conformatum fictúmque eſt, mortale eſſe ſuapte natura certum eſt. Secûdò, quia cum virilis ac muliebris ſexus diſcrimine conditus eſt, quod mortalibus congruit, immortalibus nequaquam. Tertio, quia procreatus eſt cum oculis qui eſcam appeteret, & manibus quas illius ſumendi gratia protenderet, denique cum vaſis quæ alimentum exciperent contineréntque: hæc enim iis modò quibus mortalis natura obtigit, vſui eſſe poſſunt, immortalibus fruſtra dentur. Quartò, cęteræ res quas Adami gratia condidit Deus, ſatis arguunt, illum natura mortalem eſſe factum. Quorſum enim terra opus erat? quorſum Firmamento? (vt vocant) quorſum lucentibus in hoc ſtellis? quorſum piſcibus, volucribuſque, quæ mactantur? quorſum iumentis, aliiſque animantibus quæ partim ſeruiunt, alia eduntur? Sane hiſce omnibus non vtuntur qui vita fruũtur immortali: ſed illi ſoli qui fluxam atque caducã ſuſtinent. Quintò, ex lege quæ Adamo eſt à genitore Deo præſcripta, conficitur, illum mortali conditione ortum eſſe: veſci enim ac non veſci, hac aut illa re, mortales iubentur, non immortales. Sextò idẽ colligitur ex verbis Dei quæ ante mandatum ad Adamum faciebat, inquiens: *Creſcite & multiplicamini & Dominamini piſcibus maris & volucribus cæli. &c: Dedi vobis omne ſemen quod ſeminatur, & omnis arbor erit vobis pro cibo.* Septimò, niſi mortali ſtatu effectus fuiſſet, etiam vt legem fregiſſet non obiuiſſet mortem, vt obiit. Neque enim Diabolus, quamuis peccauit, immortalitatem amiſit quam in ſuo ortu acceperat. Octauò, compoſitus eſt Adam ex rebus diuerſis: id verò compoſitis omnibus peculiare eſt, vt in ea diſſolubilia ſint, ex quibus colligata exiſtunt. Nonò, à nobis ſtant Doctores claſſici, probatæque fidei. Nã Dominus Ioannes eà oratione quam ad Sitigrium monachum ſcripſit, ſic habet: Nondum certam habebat Adamus immortalitatis ſpem. et ruſus oratione quam de arbore ſcientiæ boni & mali compoſuit: Anima, inquit, natura immortalis eſt, at mortale natura corpus. Ad hoc vbi tria verba explicat quę in libro Iob ſcripta extant, Qui ſeruus eſt non fidelis: ſic ait: Si homo cùm immortalitatem ſuapte natura non haberet, ceruices iactauit: quid non feciſſet, ſi illam habuiſſet? Athanaſius quoque oratione de ortu corporali, ſcribit, fuiſſe hominé natura mortalem, vt qui ex rebus fluxis eſſet colligatus. Denique Cyrillus Oratione octauà aduerſus impium Iulianum in hunc modum loquitur: Cùm Adam contra Dei legem feciſſet, morte eſt damnatus, quà re quòd naturà mortalis eſſet, arguebatur.

Moſis Bar Cepha Cõmẽtarius in Matthęũ.

Adã mortalis an immortalis ſit conditus.

Adã natura mortalis creatus.

Cęterum Dominus Iacobus Sarugenſis eà oratione

quà diſſerit, fueritne Adam mortalis conditus, an immortalis, ſcribit, Adamum mortalem & immortalem fuiſſe conditum; cùm ipſius libero Arbitrio permitteretur à Deo, vt vel obſeruata lege immortalis eſſet, vel fractâ moreretur. At Philoxenus Capitulis quæ aduerſus Diodorum compoſuit, Temeraria, inquit, audacia eſt, Adamum immortalem dicere ſuapte natura, ſiue tū cū gignebatur ſiue poſtquā reſurrexerit. Quî poteſt enī ea natura immortalis haberi, quæ ex nihilo creatur, perficiturque alterius iuſſu? Nam etiam ſi gratuitò ipſi conceſſum fuiſſet, vt vitam ſempiternam ageret, non ideo immortalis natura dicēdus erat: quippe cuius vita in alterius eſſet poteſtate. Igitur & ſi in æternum non fuiſſet moriturus, mortalis tamen erat: nempe immortalitas ad ſolum Deum ſpectat: & ſi vlla ſit natura quæ non diſſoluitur nec vllo mortis fato perimitur, id ex gratia donatum ſibi ab illo habet: quod autem alteri acceptum fertur, id rurſus pro illius arbitrio adimi poteſt. Ceterum de Adamo clarum eſt, ſi mandato obtemperauiſſet: futurum fuiſſe vt nō obiret mortem: non quod tali conditione eſſet genitus, ſed pro effectoris ſui mera benignitate, rurſus poſtquam reſurrexit, deinceps quoque nō moriturum: ſed & id quoque per gratiam opificis Dei. Neque enim abſque periculo, aut tum cùm gigneretur, aut cū ſuſcitabit à mortuis, fecerit naturà immortalem. Ex his omnibus cōficitur, Adamū mortali conditione procreatū eſſe: interim fatemur, immortalitate donandū à ſuo genitore fuiſſe, non quidem naturali, ſed gratuita ſi legi paruiſſet.

Obiectio Iuliani Halicarnaſſei, & eius affectationis hominum.

Iulianus Halicarnaſſeus, & qui eius ſectæ ſunt, dicunt, Adamum natura conditum eſſe immortalem, ſicut anima cum naturali immortalitatu creata eſt, non autem gratuita: & niſi peccaſſet, mānſurum fuiſſe, paſſionis, corruptionis, mortis exſortem: & quidem hæc omnia ex ſuapte naturà, quippe qui in ea rurſus diſſolubilis non fuerit, ex quibus erat coagmentatus. Porrò quia aduerſus legem Dei ſceleratèque deliquit, ideó mulctatum eſſe tum animæ morte, quę eſt abalienatio à Deo per peccatū: tū corporis quæ eſt diſſociatio ab hac vita quæ ipſis corporeis ſēſibus percipitur. His nos reſpondemus: Si naturā Adamus cum procrearetur, accepiſſet immortalem, vt vos dicitis, ea ſanè haud mutata eſſet in mortalem per peccatum, vt neque Satanę immortalitas naturalis cum mortalitate eſt commutata poſtquam aduerſus Deum deliquit. Rurſus, ſi vt anima, quod vos adfirmatis, ita & corpus natura immortale procreatum fuit: atque ipſum violare legē non modò corpori, ſed magis animæ cuius imperio illud regebatur, imputādum fuit: cur patrato flagitio corpus quidem mortalem naturam induit, anima verò ſuam ſibi natura inſitam immortalitatem retinuit? Sed dicetis, etiam animam per peccatum obiiſſe mortem; Sed quid corpus? an non ipſum quoque per peccatum obiit? Si negatis, falſi eſtis: ſin fatemini, cur, cum pariter ambo natura eſſent immortalia, pariterque peccarint, corpus duplici morte adfectum eſt: animam verò ea ſola quæ peccati mors dicitur, inuaſit? Profectò nihil hic illis reliqui eſt quod reſpondeāt: verùm enimuerò conficere aut ab ipſa natura, aut à ratione petitis argumentis, aut denique ſanctorum Patrum teſtimonijs, niſi corpus ſua natura factum eſſe immortale iuxta ac Animam, neque in ea diſſolubile eſſe ex quibus colligatum eſt, & ſubſcribemus lubentes veſtræ ſententiæ, neque contendemus amplius, gratuita immortalitate donandum fuiſſe à ſuo genitore, ſi præcepto paruiſſet.

De Iuliano Halicarnaſſeo vide ſuſidem prolixè.

Mors Animæ.

Altera eiuſdem Iuliani obiectio.

Audent iidem lanistę laceſſere eos qui carnem corruptibilem natura dicunt, quaſi hi & ipſam carnem malam, & carnis ſimul opificem malum faciant. Nos verò aduerſus iſta producimus Doctores Eccleſiæ priſcos, gloria & laude dignos, qui & ſi carnem eſſe natura corruptibilem dixere, non tamen idcirco malam eſſe profeſſi ſunt. Gregorius enim oratione quam de virtute ſcripſit, ad hunc loquitur monachum. Corpus omni ex parte compoſitum eſt: quod autem compoſitū eſt, id nemo indiſſolubile eſſe dixerit: at quod diſſolui poteſt, corrumpi poteſt: eſt igitur caro corruptioni ſubiecta. Rurſus Cyrillus tomo tertio Commentarij in Epiſtolam ad Corint. Eſt quidem, ait, caro natura ſua corruptioni obnoxia: ſed tamen per virtutem Dei, cui planè nihil eſt difficile, ipſam ſuperaſſet naturam, atque in vita ſempiterna fuiſſet conſeruatus Adamus, ſi legem impiè non violaſſet. Dominus Seuerus item oratione, quam aduerſus Feliciſſimum ſcripſit, hæc ſummatim habet: Suapte quidem natura mortale & corruptibile erat Corpus, atque in ea diſſolubile ex quibus fuerat coniunctum; verum nulla erat mortis in ipſo efficientia: neque enim vt mortis laqueis ſubijceretur, conditus fuerat homo ab initio: ſed neque rurſus vt naturæ ſortem ſuperaret, eſſetque immortalis: ſed per gratiā atque benignitatem voluntatis diuinæ ſeruabatur ad vitam ſempiternam & immortalem: voluntati autem diuinæ natura rerum obſiſtere nequit. Igitur et ſi natura ipſa quod coagmentatum eſt, rurſus diſſoluere cupiat, tamen in homine hoc malum minimè quiuiſſet efficere, impedita per diuinam voluntatem atque gratiam: ipſa enim mortalitas abſorpta fuiſſet à vita, & naturam refrenaſſet diuina gratia. At verò mortalitatis corruptricis corporis, quæ efficienter eſt cōſecuta, fons & origo fuit peccatum, atque aduerſus legem admiſſum facinus. Tūc enim occepit mors ea quæ quod compoſitum eſt diſſoluit, vim ſuam atque efficacitatem in homine reipſa exercere, quando anima per fractam legē neceſſariò eſt à Deo abalienata, atque perturbationibus varijs adfecta, implicataque: ex quibus naturæ perturbationibus, ipſum etiam corpus (nam & in illo enatæ atque effectæ ſunt) corruptibile eſſe intelligimus, & pronunciamus. Concludimus ergo, mortis corruptioniſque debitum ex violata lege natum atque contractum eſſe: non autem inde, quod corpus Adæ eſſet compoſitum, atque in ea ex quibus conſtabat, diſſolubile. Neque enim difficile erat omnium rerum parenti Deo, eius qui corruptioni ſubiectus fuit pro naturæ ſuę cōditione, vitam corruptionis fato eximere, atque in vita ſempiterna tueri conſeruareque. Ad hunc igitur modum Doctores carnem quidem ſuapte natura diſſolubilem fuiſſe dicūt nec tamen proinde aut ipſam, aut à malo effectore procreatam eſſe.

Nazianzenus, oratio de virtute: poſſet etiam reddi, de dignitate vel præſtantia.

Cyrilli cōment. in Epiſt. ad.

Voluntatis Diuinę potentia.

Mortis debitum ex Peccato natum eſt.

Alia obiectio Iuliani impij.

Ridebat quidem impius Iulianus, quod Moſem, Eccleſiæ Doctores dicerent, hominem corruptibili natura prognatum fuiſſe, & tamen non fuiſſe moriturum, ita volente Deo. Sed ei reſpondet Cyrillus: Platoni, inquit, tuo licet dicere quaſi ex Dei perſona, ad ſolem, lunam, cęteraſque ſtellas: Quoniā orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, & indiſſolubiles non

non poteſtis: neutiquã tamen diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata perimeut, propter conſilium noſtrũ quod maius eſt vinculum quàm vis vlla quæ vobia accidat: tu Platonem vis vera dicere, & nos Moſi non credemus, qui ait, hominem non fuiſſe diſſoluendum, ita volente Deo? Profectò haudquaquam difficile Deo fuiſſet, eum qui à corruptione occupabatur, quantum ad ipſam eius naturam ſpectabat, prorſus à corruptione vindicare, atque aſſerere in vitam ſempiternam. Igitur niſi de arbore ediſſet mortem non obiiſſet Adamus: & quia edit, obiit. Cęterum Plato haud rectè ait, ſolem, lunam, ſtellas cęteras immortales eſſe, quippe quæ Anima vitaque careant.

Obiectio Theodori, & Neſtorij, atque eius factionis aliorum.

Aiunt Theodorus & Neſtorius, aliique qui hos ſequuntur, mortem non ob peccatum, legẽue Dei violatam, inuaſiſſe genus humanum: ſed mortali nos cõditione à Deo genitos eſſe, neque quemquam vlla ratione mortis terminum, quem ille noſtro generi naturæque, præſtituerat, viuendo transgreſſurum fuiſſe, etiam ſi Adamus non deliquiſſet: multa enim abſurda conſequi, niſi id ita eſſe ſtatuamus. Quî enim inquiunt, conueniet dicere, Deum, cuius conſilium erat nos efficere immortales, propter peccatum feciſſe mortales? deinde ſi propter Adæ peccatum nos occidit Deus, conficitur, & iuſtos eum occidiſſe propter peccatores, & patrum ſupplicia ad filios extendiſſe, quorum vtrunque improbum eſt: ait enim, neque patres morituros pro filiis, neque filios pro patribus. Tum vt demus Adamum obiiſſe, quia de arbore guſtauit, quam dicemus Noæ, Melchizedeco, Abrahamo mortis fuiſſe cauſſam? Profectò hodie

Ezech. 18 nullum eſt ſcelus, aut grande, aut leue, quod à patribus admiſſum in filiis vindicat, quis igitur exiſtimet ob leue illud Adæ peccatum, quia de fructu vetito guſtauiſſet, vniuerſam poſteritatem morte mulctare? Et verò is Deo mos eſt, vt malis ignoſcat bonorũ gratia, nõ autem vt probos improborum cauſſa perdat, atque vt pro ſua miſericordia grandiũ flagitiorũ gratiam hominibus faciat, tantum abeſt, vt leue piaculum grauiſſima pœnâ vindicet. Ad hæc, ſi propter peccatum amandati ſumus in hunc mundum diſſolubilem, magnæ profectò gratiæ debeantur peccato, vt quod creandæ huius mortalis machinæ cauſſa fuerit. Prætetea ſi Adamus occidit, quia peccauit: cur non occiderunt dæmones longè maioris flagitij rei? Si dicat quis, hos animo occidiſſe: atqui cur Adamus etiam corpore? Ex his confeciſſe putant, Adamum, ſiue abſtinuiſſet ab arbore qua ſibi fuerat interdictum, ſiue nõ abſtinuiſſet, prorſus moriturum fuiſſe: cùm eſſet natura mortali conditus. Cęterum in eius Scripturæ verbis tropum eſſe, quæ ita loquitur ac ſi Adam propter peccatum obiiſſet mortem, nimirum vt cùm ille audiret peccatum ſibi mortis cauſſam fuiſſe, odio haberet, vitaretque peccatum: quemadmodum multis aliis locis tropo vſa eſt ſcriptura, vt cùm habet: & tentauit Dominus Abrahamum. Neque enim Deum facto periculo opus habere. Rurſus vbi ait, Deum voluiſſe interficere Moſen, vxoris tamen opera placatum dimiſiſſe illum impunem. Et cùm narrat, Chriſtum Ieſum inde à mane ieiunum, atque famelicum acceſſiſſe ad ficum arborem alieno à ficis naſcendis tempore. Hæc enim atque huius generis alia diuerſum quid ab eo ſignificare, quod verba audita præ ſe ferũt. Itaq; per tropũ

Adamũ non factũ mortalem propter Peccatum Argumẽta Hæreticorum.

Geneſ. 22

Exod. 4.

Marc. 11.

ſimiliter accipienda eſſe ea verba, quæ nobis Adamum à Deo mortalem natura procreatum memorant, ac deinde legem ipſi impoſitam fuiſſe, vt ſi ederet de arbore illa, moreretur. Nempe vt cùm audiret Adamus ſe ob violatam legem atque rebellionẽ Paradiſo pulſum, mortique deditum eſſe, odio haberet, fugeretq; peccatum, rebellionẽque. Sed nos ad hæc reſpondemus, Non ita profectò, viri, ſacra ſcriptura loquitur, vt vos exiſtimatis, quippe quam omnibus locis diſertè pronuntiantem oſtendimus, peccatum Adami cauſſa fuiſſe, mortis, cùm illi ipſi, tum vniuerſæ poſteritati, ſecundum illud: Quo die comederis de arbore, mortem oppetes. & rurſus, Quia auſcultaſti voci vxoris tuæ, atque ediſti de arbore, qua tibi interdixeram, maledicta eſto terra propter te. Et apud diuum Paulum legimus. Sicut per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors, &c. Et alibi. Nam abſque lege peccatum erat mortuum: ego verò viuebam quondam abſque lege (hoc eſt, cùm nihil mortale cogitarem) porrò cũ veniſſet mandatũ (ipſo ſcilicet violato) reuixit peccatũ, ego verò mortuus ſum: & inuentũ eſt mandatũ, quod vt vita eſſet, datum fuerat (ei qui ipſi pareret) mihi (qui fregi) mortem adferre. Alia prætereà plurima ſacræ ſcripturæ loca facilè inuenias, quæ cum his congruam, atque diſertè mortem per peccatum nos inuaſiſſe teſtentur. At ſi hæc non recipitis, proferte nobis vnum aliquem locum, in quo ſcriptura dicat, nos non mori propter peccatum: verùm quando illius modi locus nuſquã eſt, alterũ illud verũ ſit neceſſe eſt. Neque enim conſentaneum eſt, vt eo repudiato, quod ſacris literis proditum inuenimus, id amplectamur, quod nuſquam ſcriptũ extat. Nã ad ea duo, quæ vos ceu abſurda ex noſtra illa ſententia colligebatis, nempe Deum occidere iuſtos propter iniuſtos, & patrũ ſcelera punire in filiis, dicimus ea haud inde conſequi: neque enim Deum propter Adæ impietatem occidere ipſius poſteros, ſiue probos, ſiue improbos, vt neque filios ob ea quæ patres patrauere flagitia. Sed fuerat Adamus natura quidem mortalis genitus, conſeruabatur tamen in immortalitate per effectoris ſui benignitatem, & gratiam. Sed vbi legem violaſſet, atque deliquiſſet, remouit ab ipſo Deus ſuam immortalitatis gratiam, atque tum ille talis manſit qualis alioqui natura fuerat, hoc eſt, mortalis. Sedenim ſi ante amiſſam immortalitatis gratiam ille filios procreaſset, tum verò dici potuiſſet, eos illius filios, qui nihil peccaſſent, immortalitatis gratia meritò deſtituendos non fuiſse. Verùm quando poſt adẽptã ſibi demũ immortalitatis gratiã prolẽ gignere cœpit, id quod ipſius natura habebat, trãſmittebat in filios: id verò quod antè amiſerat, neque iã tũ habebat, cõferre in hos non potuit. Mortalis itaque mortales procreauit, atque hũc omniũ nepotũ mors conſecuta eſt, non autẽ ex illius delicto. Immò verò ſi accuratè ſacras litteras perluſtretis, erit, vbi ~~& quando Deum permiſiſſe filios~~ per patrum cauſſam inueniatis. Nam apud Samuelem ſcriptũ eſt. Quia recordor eius quod Amalec fecit Iſraeli exeũti Ægypto, vade tu Saul, & pugnato aduerſus Agag, populumque ipſius, &c. Et alibi ſcriptũ extat, propter Dauidis peccatũ vxores ipſius conſtuprandas eſſe. Et rurſus in Gabaonitarum gratiam perẽptos eſſe ſuſpendio à Dauide filios Rephæ, filiæ Aiæ. Porrò quod ceu abſurdum colligitis, peccatũ creãdi huius mundi cauſſam fuiſſe, reſpõdemus, id prorſus

Rom. 5.

Rom. 7.

1. Sam. 15

2. Sam. 12

2. Sam. 21

falſum eſſe, atque abominâdum. Interitu hoc libenter fatemur, mundum eſſe hominis peccatoris cauſſa conditum: idque hac ratione: nam Adam ſimul atque formatus erat, traductus eſt in Paradiſum, ceu locum medium, vt ſi pareret legi, in cæleſte regnum ſubueheretur: ſin minus pareret, detruderetur in húc mundum, id quod alibi eſt à nobis explicatum. Eſt igitur hominis peccatoris gratia, non autem peccati, effectus iſte mundus, vallis nempe lacrymarum, & locus dolorum, vmbræque mortis, non deliciarum, vt vos exiſtimatis. Denique quod à Dæmonibus collegiſtis argumentum, qui & ſi deliquerunt etiam grauius, non tamé ſunt morte mulctati, ſic diſſoluimus: Dæmonas, quia ſeſe extuliſſent, atque per ſuperbiâ iactaſſent, ideo deturbatos eſſe, non autem ob peccatum mortuos, quia à rerum parente Deo natura immortali fuerant prædititum cùm gignebantur, prius nempe quàm peccaſſent: Adamum verò mortuum eſſe: quia adépta ipſi erat immortalitatis gratia ob admiſſum peccatum. Neque verò iiſdem omnibus rebus præditi ſumus nos, dæmoneſque: nos enim ſua Deus gratia dignatur illos verò minimè, tametſi plurima ratione polleant. Igitur ex his omnibus dilucidè conficitur, nos ob peccatum mori. Verum enimuero ſi propterea regnauit in noſtra natura peccatum, quia Adam præuaricatus eſt contra legem Dei, quanto magis iuſtificabimur & ſeruabimur per vitam Chriſti, qui & mortem ſuperauit, & naturam noſtram vicit, viamque nobis aperuit ſalutis, cùm de cælo ad nos deſcenderet, qua pergentes perueniremus in beatas habitationes domus patris illius, qui cum patre & Spiritu S. laudetur, glorioſe prædicetur, & adoretur pro tantis beneficiis, quæ in humanum genus contulit, hinc vſque in generationes generationum. Amen.

D. SALONII EPISCOPI VIENNENSIS, IN PARABOLAS SALOMONIS EXPLICATIO MYSTICA

Interloquutores.

VERANIVS ET SALONIVS.

VERANIVS. Parabolæ qua lingua dicuntur? S, Græca. Latina verò interpretantur Similitudines. V. Quare Salomó huic libro nomen iſtud impoſuit? S. Vt per hoc demonſtraret quia non iuxta literam, ſed aliter & ſpiritualiter intelligere debemus, quod dicit. V. Quid ſignificat Salomon quod per Parabolas locutus eſt? S. Dominum Ieſum Chriſtum qui per Parabolas locuturus erat turbis Iudęorum. Nam & ipſo nomine ſuo eundem Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat. V. Quomodo ergo interpretatur Salomon? S. Pacificus ſiue amabilis. Significat autem illum, de quo dicit Apoſtolus: Chriſtus pax noſtra, qui fecit vtraque vnũ. Et item: Pacificans per ſanguinem ſuum, ſiue quę in cœlis ſunt, ſiue quę in terris. Item quod Salomó amabilis interpretatur, aptiſſime illũ ſignificat cui loquitur Pater dicés: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. V. Quid ſignificat ipſo pacifico regni ſui ſtatu? S. Perenne Chriſti & Eccleſiæ regnum de quo ſcriptum eſt: Et regni eius nó erit finis. V. Quare iuxta LXX. Interpretum tranſlationem hæc dicta Salomonis nó Parabolæ, ſed Prouerbia nominantur? S. Sicut Parabolæ dicuntur, quia occulta ſunt & ſecreta myſteria ſignificant, ſic & Prouerbia congruè vocantur, quia talia ſunt quæ ſæpius in ore fidelium verſari, & memoriæ commendari ac retineri debeant. V. Quid vtilitatis Parabolę Salomonis tribuunt? S. Sapientiá videlicet & diſciplinâ. & hoc eſt quod ait: Ad diſcédam ſapientiam & diſciplinam. V. Quid diſtat inter ſapientiam & diſciplinam? S. Sapientia eſt Diuinarũ rerum cognitio: Diſciplina verò eſt ſanctæ & puræ vitæ conuerſatio. V. Quid eſt ergo diſcere ſapientiã? S. Scire & intelligere, quomodo rectè credere debeas. V. Quid eſt diſcere diſciplinã? S. Cognoſcere, qualiter vnumquéque oporteat viuere, & quid operando conueniat agere, & quò debeat intentionem cordis dirigere. Sequitur. Timor Domini principiũ ſapiétiæ. V. Quot ſunt timores Domini? S. Duo, hoc eſt, ſeruilis & ſanctus. V. Seruilis quare dicitur? S. Quia veluti ſerui Domino ſeruimus timore Gehennæ, ne ad tormenta ducamur. V. Sanctus timor quare dicitur? S. Quia ſicut bonus filius timet, ne vel in modico offendat oculos amantiſſimi Patris, ſic & qui perfecti ſunt in Eccleſia, timent, ne peccando offendant oculos Dei. V. Quis ex illis duobus ſapientior? S. Seruilis: quia quicunque ſapere incipit, hoc eſt, poſt peccata ſe cognoſci terraſte, primò diuino timore corripitur ne ad tormenta trahatur. V. Timor verò ſanctus quid operatur? S. Auget ſapientiã, quoniam perfecta Charitas foras mittit timorem illum ſeruilem. Timor verò ſanctus permanet in ſæculum ſæculi. V. Quid eſt quod Salomon dicit: Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum? Nunquid non ſolent aues ſæpe retibus capi? S. Solent vtique. V. Qui ſunt ergo iſti pennati? S. Sancti & electi viri, qui habent pẽnas fidei, ſpei & charitatis, cęterarũq; virtutũ quibus ad cœleſtia cõtéplanda volant. habent & ſpiritales oculos, quibus & inſidias hoſtis antiqui præuident, & peccata pręcauent. Fruſtra ergo, id eſt, in vanũ, iacitur rete ante oculos pennatorũ, id eſt, Laqueus inſidiatũ diaboli obiicitur ſanctis & electis viris, quia facile in terrà ſuperare poſſũt inſidias diaboli, qui ſuã conuerſationé habent in cœlis. V. Quæ eſt ſapientia, de qua dicit Salomon: *Sapientia foris prædicat, in plateis dedit vocẽ ſuã*. S. Chriſti Ieſu, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia, ſic dicit Apoſtolus. V. Hæc ergo ſapientia quomodo foris pręduicat? S. Intus prædicat, id eſt in ſecreto, ãtequam pateretur, quia paucis id eſt, ſolis diſcipulis myſteria ſuæ diuinitatis oſtendit: poſt reſurrectionem verò ſuam foris pręduicauit, quia miſſo deſuper ſpiritu ſancto, aperte ſe per Apoſtolos, quod Dei Filius eſſet, mũdo declarauit. V. Quomodo in plateis dedit vocẽ ſuã? S. Quia quę antè in ſecreto & in occulto, & in vno tãtũ Iudęorũ populo docuerat, poſtea in latitudine plebiũ, & corã omnib.

De Timore ſeruili, & filiali.

gen-

gẽtibus manifeſte pręḍicat per Apoſtolos, juxta hoc quod eis pcepit, dicẽs: Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine, hoc eſt, in manifeſto: & quæ in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta, id eſt, apertè & coram omnibus. v. Quid eſt quod ait: *In capite turbarum clamitat?* s. Per caput deſignantur principes Iudæorum. In capite turbarum clamitabat, quia principibus Iudæorum, homicidium quod in ſe patrauerãt, palàm per Apoſtolos ad memoriam reducebat, & eoſdem ad pœnitentiæ remedium vocabat. v. Quomodo intelligendum eſt quod ſequitur: *In foribus portarum vrbis profert verba ſua?* s. Per vrbem ſancta deſignatur Eccleſia, congregata de vtroque populo, Iudæorum videlicet & Gentium. Fores portarum huius vrbis, ſancti doctores fuerunt qui verbum Euangelij prædicando, credentes in eam introduxerunt. Sapientia ergo in foribus portarum vrbis verba ſua proferebat, quando Chriſtus in Apoſtolis ſuis loquebatur. v. Quid eſt quod ait: *Inclina cor tuum ad intelligendam prudentiam?* Quomodo poteſt homo inclinare cor? s. Ille inclinat cor ſuum ad cognoſcendam prudentiam, qui humiliat ſe, & emundat animum ſuum à peccatis, vt dignus fiat ad percipienda myſteria Diuinitatis. v. Quid eſt quod dicit: *Ne innitaris ſapientiæ tuæ?* Quis enim innititur ſapientiæ ſuæ: s. Ille, qui ſua ſapientia, aut ſuis viribus confidit ſe poſſe implere diuina mandata. v. Ecce iterum dicit: *Ne ſis ſapiens apud temetipſum.* Quis enim eſt ſapiens apud ſemetipſum? s. Ille certè, qui ſe præ cæteris quaſi doctor extollit, & iactat de his quæ ex dictis Patrum rectè cognoſcere ac intelligere potuit. v. Quæ eſt ſapientia vera hominis? s. Timere Dominum & recedere à malo, & hoc eſt quod mox ſequitur: *Time dominum & recede à malo.* v. Vnde ſcis, quod hæc vera ſapientia hominis? s. Quia in libro Hiob ſcriptum eſt: *Ecce timor Domini ipſe eſt ſapientia, Et recedere à malo, intelligentia.* v. Quis ille homo, de quo Salomon dicit: *Beatus homo, qui inuenit ſapientiam?* s. Chriſtianus fidelis & catholicus. s. Quando iſte inuenit ſapientiam? s. Cum doctrinam veritatis, id eſt, Euangelij corpore ſimul & corde percipit, & in Scripturis ſanctis, Domini voluntatẽ ſtudet cognoſcere. v. Quando affluit prudentia? s. Quando cum magno amore, & ſui conditoris dilectione audit præcepta diuina, & opere ſtudet implere. v. Quid eſt quod ait: *Viæ eius pulchræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ?* Quæ ſunt iſtæ viæ ſapientiæ? aut quæ ſunt ſemitæ eius? s. Viæ ſapientiæ ſunt actiones Domini, quas geſſit in carne: ſiue doctrinæ ipſius, quæ continentur in libris Euangelij, quæ viæ pulchræ ſunt, quia diuinæ. Semitæ ſapientiæ, ſunt præcepta & mandata Domini, quæ ad pacem æternam pacificæ: quia omnia præcepta dñi ad pacem æternã perducunt. v. De qua lege, aut de quo cõſilio dicit Salomon, cùm ait: *Cuſtodi legem atque conſilium?* s. De lege videlicet ac conſilio ſapientiæ Domini Ieſu Chriſti. v. Quæ eſt lex ſapientiæ? s. Lex ſapientiæ eſt, quæ dicit: *Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata, id eſt, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, &c.* v. Quod eſt conſilium ſapientiæ? s. *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c.* Quid eſt quod ait: *Abominatio Domini eſt omnis illuſor?* Quis eſt illuſor? s. Illuſor eſt, qui verba Dei peruersè intelligendo & docendo corrumpit. Illuſor eſt, qui ſuos proximos ſimplices & pauperes, inſultando contemnit. Illuſor eſt, qui magna Dei promiſſa quaſi parua deſpicit, & pœnã

Cordis flexus

Mat. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Illuſor propriè quis ſit.

æternæ dãnationis quaſi tolerabilem ſpernit. Omnes hos tales abominatur Dominus, & cum ſimplicibus eſt ſermocinatio eius, quia illos gratia cœleſtis ſapientiæ illuminat, quia nihil in ſe duplicatũ habent. v. Quare Salomon dicit: *Et ego filius fui Patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea?* Quomodo vnigenitus fuit coram matre ſua, cum præceſſerit eum frater vterinus, ſicut Scriptura ſancta libri Regum, teſtatur? s. Verum eſt, quia præceſſit eum frater vterinus, ſed ille mox mortuus eſt: quaſi nunquã fuiſſet, ſine nomine ab hac vita diſceſſit: propterea ſe vnigenitum appellat. v. Quare dicit: *Ne declines ad dexteram neque ad ſiniſtram.* Quis enim ſe ita continere poterit, vt corpus ſuum in dexteram partem aut in ſiniſtram non declinet? s. Nemo, ſed per dexteram deſignatur via bona, per ſiniſtram via mala & reproba. Non prohibet ambulare in dextera via, ſed declinare ad dexteram. v. Quis ergo declinat ad dexteram, vel ad ſiniſtram? s. Iuſtus declinat ad dexteram, qui de ſua iniuſtia & ſuis viribus præſumit. Iniuſtus declinat ad ſiniſtram, qui propter carnis fragilitatem ſaluari ſe poſſe deſperat. Declinat ad dexteram, qui vult plus ſapere, quam oportet ſapere. Declinat ad ſiniſtram, qui ſeruit ſtultitiæ? v. Cur ergo dicit paulò inferius: *Vias quæ à dexteris ſunt nouit Dominus?* s. Per vias quæ à dexteris ſunt, deſignantur ſanctæ actiones & opera bona. Hæc enim nouit Dominus, id eſt dirigit, & placent illi. vnde & econtra in iudicio dicturus eſt reprobis: *Non noui vos,* hoc eſt, non vos elegi, non eñ mihi placetis, quia nõ vos video in luce mea, nõ vos video in iuſtitia mea. v. Quid eſt ꝙ dicit: *Ne des alienis honorẽ tuũ, & annos tuos crudeli.* De quo honore dicit? aut quos vocat alienos? s. De honore dicit, quo factus eſt homo ad imagi Dei. Alienos dæmones appellat, & eſt ſenſus: Ne honorẽ tuum, ꝙ ad imaginem Dei creatus es, male viuendo ſubdas immundis ſpiritibus. v. Quem appellat crudelem? aut de quibus annis dicit? s. Annos vocat ſpacia vitæ. Crudelem, diabolum: & eſt ſenſus. Spacia vitæ, quæ tibi dedit Deus, male viuendo ne tradas diabolo. v. De qua ciſterna docet Salomon bibere aquam, aut de quo puteo fluenta? cum dicit: *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui?* s. Ciſternam vocat Catholicam, id eſt, veteris & noui Teſtamenti doctrinam: puteum verò profunditatem & altitudinem eiuſdem Catholicæ doctrinæ: aquam ſcientiam: fluenta, copiam & abundantiam ſcientiæ, id eſt, varios ſacræ ſcripturæ appellat intellectûs. Docet enim his verbis, cauere à doctrina hæreticorum, & attendere lectionibus ſacrarum ſcripturarum, & eſt ſenſus; *Bibe aquam de ciſterna tua,* id eſt, ſerua, & opere imple doctrinam quam aliis prædicaris. *Et fluenta putei tui,* id eſt, abundantia ſermonis tui ſeu ſcientiæ, affluenter in te redundet operibus bonis. v. Quare dicit Salomon: *Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide:* cum ſtatim ſubiungat: *Habeto eas ſolus, ne ſint alieni participes tui?* Si fontes noſtros foras deriuamus, & in plateis aquas diuidimus, quomodo ſoli eas habere poſſumus? s. Quamuis in verbis ſonare videatur, tamen nulla eſt contrarietas, quia hæ ſententiæ non poſſunt niſi ſpiritualiter intelligi. Fontes ergo noſtros foras deriuamus, cùm aliis vim prædicationis infundimus, cum verba ſacræ ſcripturæ aliis annunciamus. In plateis aquas diuidimus, cùm populis prædicamus. Platea namque dicta eſt à latitudine: eſt enim græcus ſermo. In pla-

1. Reg. 12.

Dextra vel ſiniſtra quæ ſit myſticè.

Mat. 7.

teis ergo aquas diuidimus, quando in multitudine
Auditorum, verba ſcientiæ dilatamus, & iuxta v-
niuſcuiuſque qualitatem diuina eloquia diſpenſa-
mus. v. Si aquas in plateis diuidere debemus, quo-
modo ergo eas ſoli habere poſſumus? s. Aquas in
in plateis diuidimus, quando aliis verba diuina latè
prædicamus, & tamen ſoli aquas babemus, quia de
ipſa prædicatione humanas laudes non quærimus.
v. Quid eſt quod dicit: *ne ſint alieni participes tui.* s. A-
lienos vocat dæmones, de quibus dixit Pſalmiſta: *A-
lieni inſurrexerunt ſuper me, & fortes quæſi animam meã,*
Pſal. 48. *&c.* Tunc enim malignos, id eſt immundos ſpiritûs
in prædicatione participes & ſocios nobis facimus,
quando per ſuperbiam intumeſcimus, & de prædi-
catione noſtra inanem gloriam deſyderamus. v. De
quo homine dicit Salomon: *Nam Apoſtata vir inuti-
lis graditur ore peruerſo?* s. Apoſtatam hominem appel-
lat ſchiſmaticum, qui laborat ſcindere vnitatem Ec-
cleſiæ. v. Qua lingua dicitur apoſtata? s. Græca, quod
interpretatur in Latino ſermone, refuga & recedes
à veritate. Quare ergo ſchiſmatic⁹ dicitur apoſtata?
s. Quia more ſuperbientis Angeli, intus prius intu-
meſcit, & cadit a mentis ſuæ ſtatu, quia ſic ab amore
ſui Conditoris & à veritate recedit. Niſi enim prius
à veritate recederet, in Eccleſia iniuſtitiam non diſ-
ſeminaret. v. Cur ergo de illo dicitur: *Annuit oculis,
terit pede, digito loquitur?* s. Interior mentis cuſtodia,
quæ membra exterius ſeruat ordinata: hic ergo apo-
ſtata, quia ſtatum & cuſtodiam perdidit, idcirco do-
minica membra exteriora habet ex morte, & tulit
inordinata. v. Quid eſt quod de lege ſua dicit: *Liga
eam in digitis tuis, ſcribe eam in tabulis cordis tui?* Quis e-
nim legem in digitis ligare poteſt? aut ſi fecerit, quæ
vtilitas erit? s. In digitis dicit, id eſt, in actibus. Le-
gem in digitis ligat, quicunque in bonis operibus
eam ſtudet implere & exornare. In tabulis cordis
dicit, id eſt, in latitudine cogitationis. Scribit ergo
legem in tabulis cordis ſui, qui eam cum gaudio ſu-
ſcipit & memoriæ commendat. v. Quid eſt quod
ſapientia dicit. *Per me Reges regnant, & conditores legũ iu-
ſta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decer-
nunt iuſtitiam?* s. Chriſtus Dei virtus & Dei ſapien-
tia. v. Nunquid Chriſtus omnibus tyrannis impiis
& principibus dat regnum & imperium? s. Non vti-
Iob. 34. que, veruntamen ipſo permittente, impij Reges &
principes ſuſcipiunt regna vel imperia, quia ſcriptũ
eſt in libro Hiob: Permittit regnare hypocritam
propter peccata populi. Sed in hoc loco Reges, ſan-
ctos dicit Apoſtolos qui primum ſemetipſos, dein-
de Eccleſiam ſibi commiſſam, fideliter regere noue-
runt. Siue Reges appellat omnes ſanctos, qui ſeip-
ſos & alios bene regere ſciunt. v. Quos appellat cõ
ditores legum? s. Vtriuſque Teſtamenti ſcriptores.
v. Quos vocat principes & potentes? s. Cæteros
Doctores & rectores fidelium. Omnes enim iſti per
ſapientiam Dei Patris habuerunt regnum, princip-
atum & imperium. id eſt per Chriſtum acceperunt,
vt aliquid boni eſſent, vnde ipſe dicit: *Sine me nihil po-
teſtis facere.* v. Quid eſt quod ſapientia dicit: *Delectabar
per ſingulos dies ludens coram eo,* id eſt, coram Patre om-
ni tempore ludens in orbe terrarum. Nunquid ſa-
pientia, id eſt Dei filius pueriliter ludebat coram Pa
tre? s. Abſit. Sed quod dicit ludens, intelligendum
eſt, gaudens. Ludebat enim per ſingulos dies, id eſt,
gaudebat ſe eſſe vnum, id eſt, vnius ſubſtantiæ cum
Patre à pricipio ex diebus æternitatis. v. Quomodo
ludebat omni tẽpore in orbe terrarũ. s. Quia cùm tẽ
A pora, orbis, & creaturæ eſſe cœpiſſent, ipſe Filius gau
debat, quia ipſe quod erat, ſemper in Patre mane-
bat. v. Quid eſt quod ait: *Sapientia ædificauit ſibi domũ?*
Quam domum ædificauit ſibi ſapiẽtia? s. Sapientia,
id eſt, Dei filius ædificauit ſibi domum, quia ipſe Prou. 9.
creauit hominem in vtero virginis, quem in vnita-
te ſuæ perſonæ aſſumpſit. v. Quomodo excidit co-
lũnas ſeptẽ? s. Septẽ colũnas excidit, quia per ſepti-
formẽ gratiam Spiritûs ſancti erexit Eccleſias per
orbem terrarũ, quæ ſicut columnæ ſuſtentando cõ-
tinent memoriam eius, id eſt, myſterium incarna-
tionis ipſius. v. Poteſt aliter intelligi? s. Verè poteſt:
Sapiẽtiæ domus, Eccleſia Chriſti eſt Columnæ autẽ
B domus huius, ſancti Doctores, quæ columnæ bene
eſſe ſeptem dicuntur. Quia ſancti Doctores repleti
ſunt ſeptiformi gratia ſancti Spiritus. v. Quomodo
ergo excidit ſapientia has columnas? s. Excidit co-
lumnas, quia mentes prædicatorum ab amore præ-
ſentis ſæculi ſeparauit, & erexit eos ad portandam
eiuſdem Eccleſiæ fabricam. v. De quibus Ancillis
dicit paulò inferius: *Miſit Ancillas ſuas vt vocarent ad
arcem & ad mœnia ciuitatis?* s. Ancillas vocat ſanctos A- Prou. 10.
poſtolos. v. Quare vocat eos, ancillas? s. Propter Prou. 15.
inſipientiam, infirmitatẽ & paupertatem: idiotas, in-
firmos, pauperes & deſpectos elegit Apoſtolos,
quos ad prædicandum miſit in mundum, vt fideles
C populos vocarent ad arcem æternæ beatitudinis, &
ad mœnia cœleſtis Hieruſalem. v. Quis eſt filius ſa-
piens qui lætificat Patrem? aut quis eſt filius ſtultus,
qui mœſtitia eſt matri ſuæ? s. Ille, qui accepta fidei
ac Baptiſmatis myſteria bene ſeruat, & opere implet,
filius ſapiens eſt, ille proculdubio lætificat Deum Pa
trem. Qui verò accepta fidei ac Baptiſmatis ſacra-
menta, malis operibus vel hæretica prauitate corrũ-
pit, filius ſtultus eſt: hic nimirum eſt mœſtitia matri
ſuæ, videlicet Eccleſiæ, quia contriſtat eam. v. Quid
eſt quod ait: *Stultus labiis verberabitur?* Quomodo po
teſt homo ſtultus labiis verberari? s. Verberatio in Prou. 10.
D hoc loco, damnationem ſignificat. Stultus ergo la-
biis verberabitur, quia propter verba iniqua & ma-
la quæ locutus eſt, condemnabitur. Vnde & alibi di-
cit †Moſes: *et vita in manibus linguæ, quoniam vnuſquiſ-
que aut ex verbis ſuis condemnabitur, aut ex verbis ſuis iu-* † fortè
ſtificabitur. v. Cur dicitur habere manus lingua, cum Salomõ. Prou. 18.
manus habere non poſſit? s. Metaphoricè dictum Mat. 12.
eſt, id eſt per tranſlationem, quemadmodum venti
dicuntur habere pennas. Manûs enim linguæ, ipſa
verba ſunt quibus aut bona loquendo meretur vi-
tam, aut mala loquẽdo meretur mortem: aliter per
manûs ſæpe in Scripturis ſacris opera deſignan-
tur, vt illud: *Labores manuum tuarum quia manduca-
bis.* In manibus linguæ dicit, id eſt, in operibus. Ope-
E ra enim linguæ, ſunt colloquia bona vel mala, ex Pſal. 127.
quibus mors naſcitur aut vita. v. Quis ille piger, de Prou. 10.
quo dicitur, *Sicut acetum dentium, & fumus oculis, ſic pi-
ger his qui miſerunt eum?* s. Piger eſt male viuens Ca-
tholicus, qui non laborat nec operatur vt ad æter-
nam beatitudinem peruenire mereatur. Per acetum
& fumum, hæreticorum deſignatur perfidia. Per o-
culos & dentes, Prædicatores ſanctæ Eccleſiæ, qui
bene oculi dicuntur, quia recta itinera præuident.
Pulchrè etiam dentes, quoniam ſpiritualia alimenta
fidelibus miniſtrare ſolent. Ergo ſicut acetum den-
tibus, & fumus oculis, id eſt, ſicut perfidia hæretico-
rum eſt contraria bonis Doctoribus, quia contriſtat
eos

eos & moleſtiam illis gignit & lachrymas: ſic piger, id eſt, Catholicus malus, grauis eſt eiſdem bonis Doctoribus qui miſerunt eum, hoc eſt, qui iuſſerunt vt fidem ſuam operibus impleret. Ideò grauis eſt, qui fidem ſuam prauis operibus deſtruit. v. Quid Prou. 11. eſt quod ait: *Manum in manu, non erit innocens malus?* Quomodo malus homo manus eſt in manu, & ideo non erit innocens? s. Qui manum iungit ad manum, nihil vtique operatur: malus ergo quàmdiu fuerit manus in manu, non erit innocens, quia etſi ad tempus ſubtrahit manus ab opere malo, tamen quandiu malus eſt, innocentiam cordis habere non Prou. 11. poteſt, vnde ſuperius dicit: *Abominabile eſt Domino cor prauũ.* v. Quid eſt ergo manus in manu? s. Cõſciẽtia praua in opere malo. v. Quomodo intelligẽdum eſt Ibid. quod ait: *Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua?* s. Quomodo circulũ aureũ ſi infixeris in naribus ſuis, id eſt, in naribus porci, ille dum pergit terram vertere ac fodere naſo, immergit circulum aureum in volutabrum luti, & tũc perdit circulus aureus decorem quem habuit. Similiter mulier fatua, ſi habet pulchritudinem vultus, vel ſi accipiat ornamenta inaurium, monilium, ſimul & veſtimentorũ: ſordidat pulchritudinem ſuam, & amittit decorem ſi ſe cœno libidinis coinquinare diligit, & adulterus corrumpit. v. Spiritualiter autem quomodo intelligenda eſt hæc ſententia? s. Quicunque ſacras ſcripturas intentè meditatur, & iugiter perſcrutatur diuina eloquia, accipit ornamenta ſcientiæ. Quòd ſi male viuendo corrumpit & deſtruit quod bene intelligit, circulum aureum habet in naribus: ſed more porci, terram fodit, coinquinat & luto immergit, quia ornamentum quod per notitiam ſcripturarum immunda actione ſordidauit, talis Anima eſt mulier pulchra & fatua: pulchra per ſcientiam, ſed dedita carnalibus delectationibus fatua eſt per actionem. v. Quid eſt quod dicit: *Anima quæ benedicit, impinguabitur & qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.* Plures nãque ſunt, qui alios inebriant, ſed ipſi non inebriantur. s. Non dicit hoc de corporali ebrietate, ſed de ſpirituali Anima, quæ ſi benedicit, impinguabitur, quia quæcunque exterius prædicando benedicit, ſpiritualem benedictionem accipit, id eſt, gratia ſpirituali augetur & creſcit. Similiter qui ſacro eloquio mẽtes auditorũ ſtudet inebriare inebriatur & ipſe, ſcilicet Spiritûs infuſione repletur. v. Quare non dixit homo, *ſed anima quæ benedicit impinguabitur?* s. In ſcripturis diuinis ſæpius poni ſolet pars pro toto, aut totum pro parte, ſecundum ſpeciem Grammaticæ artis, quæ dicitur Synecdoche: ſic ergo in hoc loco, pars poſita eſt pro toto homine. Totum verò ponitur pro parte, vt illud: *Tulerunt Dominum de monumento:* Dominum dicit pro corpore Domini. v. Quis eſt ille, de quo dicit: *Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis?* Nunquid propterea maledicendus eſt aliquis, quia non in omnibus frumenta ſua miniſtrat? s. Frumenta, verba ſunt ſanctæ prædicationis: ergo quicunque abſcondit hæc frumenta, id eſt, verba ſanctæ prædicationis apud ſe retinet, & non vult annunciare aliis eloquia, iſte *maledicetur in populis,* quia pro culpa ſilentij condemnabitur, quoniam multis prodeſſe potuit: ſed quia noluit, ideò pro multarum pœna iuſtò punietur. v. Qui ſunt illi qui vendunt frumenta, de quibus mox ſequitur: *Benedictio autem ſuper capita vendentium?* s. Illi vendunt frumenta, qui verba vitæ & ſanctæ prædicationis ſuis

Prou. 11.

Synecdoche frequens in Scripturis

Ioh 20.

Prou. 11.

A auditoribus annunciant. v. Quod precium accipiũt ab eis? s. Precium fidei, & confeſſionis ſanctæ. v. Quomodo veniet benedictio ſuper eorum capita? s. Quia ſingulis eorum dicturus eſt Dominus: *Euge ſerue bone & fidelis, quia, &c.* v. Quid eſt quod ait: Mat. 25. *Qui conturbat domum ſuam, poſſidebit ventos?* Quomodo poteſt aliquis poſſidere ventus? s. Domum in hoc Prou. 11. loco mentem appellat, in qua vnuſquiſque veluti in domo habitat per cogitationes. Ventos, immundos ſpiritûs appellat. Qui ergo domum, id eſt, mentem ſuam malis & noxiis cogitationibus perturbare non timet, iſte nimirum poſſidebit ventos, quia per malas cogitationes viam fecit dæmonibus, vt ingrediantur & habitent in ipſo. Poſſidebit ventos, B id eſt, dæmones ad condemnationem ſui. v. Quomodo *mulier diligens, corona eſt viro ſuo, & putredo in* Prou. 12. *oſſibus eius, quæ confuſione res dignas gerit.* s. Mulier bona & caſta honorem viro ſuo præbet in omnibus; & quia diligit eum & bene regit domum ipſius, Corona illi eſt, quia eius virtutibus addit gratiam, vnde coronatur à Domino. Adultera verò mulier, quamuis foris videatur ſpecioſa, putredo tamen eſt in oſſibus, quia intus fœtore luxuriæ ſuæ membra coinquinat. v. Quomodo intelligendum eſt quòd ait: *Melior pauper eſt & ſufficiens ſibi, quam glorioſus & indigens pane?* s. Verè melior eſt frater idiota & ſimplex Ibid. qui operatur bona quæ nouit, vnde vitam æternam C mereatur habere in cœlis: quàm glorioſus, id eſt, clarus doctrina & eruditione ſcripturarum, vel cõptus Doctoris officio, qui indiget pane dilectionis, quia neque Dominum diligit neque proximum. Vel certè ideò pane indiget, quia non operatur quæ intelligit, aut docet. v. Quis eſt homo verſutus qui cælat ſcientiam? Sic enim dicit: *Homo verſutus celat ſcientiam.* s. Verſutus hoc loco in bona ſigni- Ibid. ficatione ponitur, id eſt, ſapiens & prudens. Vir ergo verſutus, id eſt, ſapiens & prudens aliquando de induſtria cælat ſcientiam, duabus videlicet de cauſis: vna quia infirmis Auditoribus non poteſt loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, id eſt, 1. Cor. 3. D magna ſacrarum ſcripturarum myſteria quæ nouit, non audet illis manifeſtare, ne fortè ſcandalizentur: altera, quia non vult ſanctum dare canibus, neque Mat. 7. mittere margaritas ante porcos. v. Quid eſt quod ait: *Vult & non vult piger?* Si vult, quomodo ergo nõ Prou. 13. vult? s. Per pigrum ille deſignatur, qui ſe non vult exercere in bonis operibus. Vult ergo regnare piger cũ Deo, & nõ vult laborare pro Deo. Vult peruenire ad beatitudinem, & tamen non vult præcepta Chriſti implere, vt beatitudinem mereatur obtinere. De hoc enim Iacobus dicit: Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. v. De quibus operibus dicit: *Anima autem operantium impinguabitur?* s. De il- Iac. 1. E lis dicit, qui bona operantur, qui Domini ſtudent Prou. 13. implere præcepta: illorum anima impinguabitur gratia ſpirituali, & dulcedine regni cœleſtis. v. Quare impinguabitur anima illorum qui bona operantur? s. Quia poſt labores vitæ præſentis imarceſſibili mercede remunerabitur. v. Quis eſt nuncius impij, de quo dicit: *Nuncius impij cadit in malum?* s. Nuncius im- Ibid. pij, id eſt, Angelus diaboli: Arrius fuit & Sabellius, cæterique hæretici Angeli Satanæ, illi nimirum ceciderunt in malum, id eſt, æternæ gehennæ tormentum. v. Quis eſt legatus fidelis, de quo ſequitur: *Legatus fidelis ſanitas?* s. Legatus fidelis eſt vnuſquiſque Ibid. Catholicus Prædicator & doctor, qui ſibi, ſuiſque

malum eſt, dicit omnis emptor, & cùm receſſerit, tunc gloria-
Prou. 20. *bitur*? s. Secundum literam ſolet emptor vituperare A
quod emere deſiderat, & dicere: *Malum eſt, malum eſt*,
veruntamen ſi hoc emerit, gloriabitur cum receſ-
ſerit. v. Spiritualiter autem quomodo intelligi de-
bet? s. Ille veraciter eſt emptor, qui ſibi æterna in
cœlis præmia comparare deſiderat. Ipſe nimirum e-
mere ſtudet terrenis cœleſtia, caducis manſura, tem-
poralibus æterna. Talis ergo emptor quicquid pati-
tur in præſenti, malum eſſe dicit, quia malum eſſe
intelligit. Attamen quia omnia aduerſa pro Deo pa-
tienter ſuſtinet, cum receſſerit de Mundo, tunc glo-
riabitur, quia perueniet ad beatitudinem. v. Item,
quomodo intelligendum eſt, quod paulò poſt dicit:
Ibid. *Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo be-* B
nedictione carebit? s. Hæreditas hæc, acquiſitio auari-
tiæ poteſt intelligi: ergo quicunque per auaritiæ ne-
quitiam in hac vita ſibi diuitias multiplicare deſide-
rant, neceſſe eſt, vt in futuro æternæ hæreditatis Bea
titudinem amittant. Aliter: Quicunque pro bonis
operibus humanam laudem quærere deſiderant, in
principio quaſi ad hæreditatem feſtinant, ideóque
in nouiſſimo benedictione carebunt, quia nullam
remunerationem percipient à Deo. De talibus enim
Mat. 6. et ſcriptum eſt: *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem*
10. *ſuam*. Quid eſt quod ait: *Ruina hominis eſt deuorare ſan-*
Prou. 20. *ctos, & poſt vota tractare*? Quid eſt hoc, deuorare ſan-
ctos? s. Deuorare ſanctos, eſt voto ſe obligare. Im- C
pij autem deuorabant ſanctos, quādo voto ſe obli-
gabant vbi perſequerentur ſanctos & occiderent
eos, quemadmodum quadraginta viri Iudæi, ſicut in
Act. 23. Actibus Apoſtolorum loquitur *Deuouerunt ſe non mā-*
ducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum. Et Pa-
gani, vt ſæpe legimus, diis ſuis deuouerunt ſangui-
nem Chriſtianorum. v. Quid eſt quod ait: *Et poſt vo-*
ta tractare? s. Poſt vota promiſſa tractare, eſt ſanctos
perſequi & diſtrahere, & quaſi vile mancipium cō-
temnere. v. Quomodo ergo *ruina eſt hominis, deuora-*
re ſanctos, & poſt vota tractare? Si enim peccatum eſt
alicui homini nocere, multò magis peccatum eſt, cū
aliquis ſanctos Dei perſequitur, aut offendit, aut læ- D
dit, & idcircò ruina eſt illi, qui perſequendo ſanctos,
æternæ damnationis ſibi præparat interitum. v.
Quomodo intelligendum eſt quod ait: *Sicut diuiſio-*
nes aquarū, ita cor Regis in manu Dei. Quare dixit cor Re
Prou. 21. gis tantum eſſe in manu Dei, & non omnium homi-
num? cum alibi ſcriptum ſit: *In manu eius ſunt omnes*
fines terræ? Si omnes fines terræ in manu, hoc eſt in po
Pſal. 94. teſtate Dei ſunt: & corda omniū hominū ſūt in manu
eius. s. Regē in hoc loco nō illū debemus intellige-
re, qui Rex eſt ſolo nomine, & tēporaliter aliis im-
perat, ſed vnumquemque virum ſanctum, fidelem
atque religioſum Chriſtianum, cuius milites ſunt ſa
cræ virtutes, & ipſe vitiorum bella in ſe bene vince- E
re nouit. Sicut ergo Deus multifariis diuiſionibus
aquarum, late, fines terrarum & aëris implet: ita cor
Regis quocunque voluerit, inclinabit, id eſt, ad
quodcunque bonum voluerit, conuertet: quoniam
1. Cor. 12. ſicut diuiſiones gratiarum Angelis & hominibus
iuxta voluntatem ſuam tribuit, ita corda Regum, id
eſt, ſanctorum, variis donis replet & diuerſis ornat
muneribus. v. Quid eſt quod ait: *Vir qui errauerit à via*
Prou. 21. *doctrinæ, in cœtu Gigantum commorabitur*? Qui ſunt iſti
Gigantes, in quorum cœtu morabitur qui errauerit
à via doctrinæ? s. Gigantes appellat immundos ſpi-
ritus, id eſt, dæmones, de quibus beatus Hiob dicit:

Ecce gigantes gemunt ſub aquis, & qui habitant cum eis: id
A eſt, dæmones, & omnes quos ipſi deceperunt & qui Iob. 26.
illis conſenſerunt, ſub pœnis torquentur. v. Quare
dæmones appellantur gigantes? s. Quia dæmones
ſuperbi & elati ſunt, & mali ac fortes, ſicut olim fue-
runt gigātes. s. In cœtu ergo iſtorum gigantū, id eſt,
dæmonum, commorabuntur omnes qui errauerūt
à via doctrinæ, id eſt, à via veritatis, quia ſimul cum
dæmonibus torquebuntur in pœna æternæ damna-
tionis. v. Quæ eſt ciuitas fortium, vel quis eſt ſapiēs
de quo dicit: *Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & de-* Prou. 21.
traxit robur fiduciæ eius? s. Ciuitatem appellat Mun-
dum, fortes dæmones. Mundus iſte quondam ciui-
tas fortium erat, quia Idolorum cultui deditus, dæ-
B monibus ſeruiebat, & fiduciā vitæ habebat in cultu
eorū qui non ſunt dij ſed opera manuum hominū.
v. Quis eſt ergo ille ſapiens qui hanc ciuitatem for-
tium aſcendit? s. Ille Filius Virginis, Dei Virtus, &
Dei Sapientia, qui tunc ciuitatem hanc aſcendit,
quando natus in carne, viſibilis mundo apparuit.
Ipſe nimirum deſtruxit robur fiduciæ eius, quia ſub-
uertit & abſtulit de mundo cultum deorum, in qui-
bus confidebant gentiles. v. Quid eſt quod ait pro-
uerbium: *Adoleſcens iuxta viam ſuam, & iam cum ſe-* Prou. 22.
nuerit, non recedet ab ea? Nunquid non multi recedunt
à via ſua mala quam ambulauerunt in adoleſcen-
tia? s. Verè plurimi inſpirante diuina gratia in ſene-
C ctute conuertuntur à vitiis quæ habuerunt in ado-
leſcentia, nec Salomon hoc fieri poſſe negat. Sed fre
quentius hoc contingere ſolet, vt mores quos ho-
mo diſcit in adoleſcentia, non eos mutet in ſenectu
te, attamen non ſemper ita euenire confirmat, & id-
circo ponit huiuſcemodi prouerbium, vt omnes ad-
moneat, quatenus à prima ætate virtutibus & bonis
operibus ſtudeant inſudare, ne fortè in ſenectute
non poſſint ſtudia bonorum operum diſcere, quæ
neglexerint in tenera ætate. v. Quid eſt quod dicit:
Fouea profunda os alienæ? Quæ eſt hæc aliena, cuius os
eſt magna fouea? s. Os alienæ dicit os meretricis: Prou. 20.
qui ergo verba meretricis libenter audit, & oſcula & 23.
D eius delectabiliter ſuſcipit, quaſi ianuam pulſat pro-
fundæ foueæ, id eſt, inferni: & niſi citò ſe ab eius
colloquio vel oſculo ſubtrahat, deſerente ſe Deo,
illicò mergitur in foueam mortis, & hoc eſt quod
dicit: *Cui iratus eſt Dominus, incidet in illam*. v. Quid eſt
quod ait: *Appone cor ad doctrinam meam*? Et paulò poſt
ſubiungit: *Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter in cogitationi-* Prou. 22.
bus & ſcientia, vt oſtenderem tibi firmitatem & eloquia ve
ritatis. Quomodo tripliciter deſcripſit doctrinam
ſuam & ſcientiam? aut quid eſt apponere, & intelli-
gere doctrinam? s. Tripliciter verò doctrinam ſuam
deſcribit, qui vnicuique præcepit eam vt ſtudeat
implere cogitatione, locutione, & opere. v. De qui-
E bus terminis dicit: *Ne tranſgrediaris terminos antiquos,*
quos poſuerūt patres tui? s. Terminos antiquos dicit ter Ibid.
minos veritatis & fidei, quos ſtatuerunt ab initio,
Catholici Doctores. Hoc ergo præcepit, vt veritatē
ſacræ fidei & Euangelicæ doctrinæ nemo aliter ſu-
ſcipiat, quàm à ſanctis Patribus eſt tradita. Siue hoc
præcepit, vt eloquia ſanctarum ſcripturarum nemo
aliter interpretur, niſi iuxta vniuſcuiuſque ſcriben-
tis intentionem. v. Quæ ſunt opes illæ de quibus
dicit: *Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non potes,* Prou. 23.
quia facient ſibi pennas, & volabunt in cœlum? Quas pen-
nas ſibi, opes, id eſt, diuitiæ ſeu copiæ facere poſſunt?
s. Opes iſtæ ſunt arcana Diuinitatis, & ſecreta cœle-

ſtium myſteriorum, & eſt ſenſus: Ne erigas oculos
tuæ mentis ad perſcrutanda diuinitatis arcana, &
myſteriorum cœleſtium ſecreta quæ penetrare non
potes nec intelligere vales, quoniã ſolis Aquilis hæc
patent, id eſt, ſupernis ciuibus tãtum manifeſta ſunt.
v. Quæ ſunt cellaria, de quibus dicit: *In doctrina re-*
Prou. 24. *plebuntur cellaria vniuerſa ſubſtantia & pretioſa & pul-*
cherrima. s. Cellaria ſunt corda iuſtorũ qui per doctri
nam ſapientiæ replentur ſubſtantia pretioſa & pul-
cherrima, id eſt, donis virtutum atque bonorum o-
Ibid. perum. v. Quid eſt quod dicit: *Septies enim cadit iu-*
ſtus, & reſurgit? Si iuſtus eſt, quomodo cadere, id eſt,
peccare dicitur? s. Loquitur hic Salomon de le-
uibus & quotidianis peccatis, ſine quibus nullus iu-
ſtorum in hac vita eſſe potuit, nec eſſe poteſt, vt alibi
dicit: *Benedicam Domino in omni tempore.* Septies etiam
Pſal. 33. ſignificat aliquando, ſæpe & frequenter, quod aptiſ-
ſime hic intelligi poteſt: *Septies*, hoc eſt, ſæpe cadet
iuſtus & ſæpe reſurget: aut certe omni tempore ca-
dit & reſurgit, ſcilicet gratia diuina, ſecundum quod
ſupra dictum eſt. v. Quomodo intelligendum eſt:
Prou. 24. *Præpara opus tuum foris, & diligenter exerce agrum tuum,*
vt poſtea ædifices domum tuã? Quod eſt hoc opus quod
foris præparare debemus? s. Opus vocat bonam a-
ctionem, ideóque addidit tuum, hoc eſt, tibi vtile &
neceſſarium. Opus ergo noſtrum foris præparamus,
cum actionem noſtram benè exterius cõponimus,
& vt Deo placeat, ordinamus. v. Quomodo agrum
noſtrũ diligẽter exercemus? s. Agrũ diligẽter exerce-
mus, ſi à ſpinis vitiorũ, corpus noſtrum purgamus. v.
Poſt agri exercitiũ domũ noſtrã quomodo ædifica-
bimus? s. Si primò exterius actus noſtros bene cõpo-
nimus, domũ nobis benè ædificamus, cum puritatẽ
vitæ & munditiam etiam cogitationũ ſeruamus, &
habitaculum noſtræ mentis, piis cogitationibus ex-
ornamus. v. Quis eſt dñs, aut qui ſunt Reges, de
Prou. 25. quibus dicit: *Gloria Domini eſt celare verbum: gloria Re-*
gum, inueſtigare ſermonem? s. Dominus iſte Dei filius
eſt, videlicet Dominus Ieſus, cuius gloria fuit celare
verbum, id eſt, ſe eſſe Dei filium: quia dum in carne
apparuit, magis ſe hominem, quàm Dei filium con-
fiteri voluit, vt diabolus eum non cognoſceret, &
ita paſſione ſua genus humanum redimeret. Quo-
niam ſi eum diabolus cognouiſſet Dei filium eſſe,
nunquam crucifixiſſet: Gloria quippe Domini fuit
celare verbum, id eſt, in forma hominis, Diuinitatis
ſuæ occultare potentiam, vt dum infirmitatem car-
nis oſtenderet, diabolus eum à paſſione retrahe-
re nõ feſtinaret, quatenus per ignorãtiam paſſionis,
perueniret ad gloriam Reſurrectionis. v. Qui ſunt
ergo Reges quorum gloria eſt, inueſtigare ſermonẽ?
s. Reges iſti, ſancti fuerunt Apoſtoli, qui diligenter
ſermonem Domini inueſtigare ſtudebant, quo ſe
Domini fore ſignificabant. Nam vbi non apertè ſe
Dominum eſſe monſtrabat, ſed myſticè volebat in-
telligi, eius ſermonem ſumma perſcrutabantur dili-
gentia, quale eſt illud: *Ego & Pater vnus ſumus, &c.*
Ioh. 10. Nam cum celaret Verbi diuinitatem, & oſtenderet
carnis infirmitatem, interrogauit hos Reges, dicẽs:
Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Cui Regum ex-
Mat. 16. imius videlicet beatus Petrus Apoſtolus, inueſtigãs
ſermonem illius, quem antea ſæpe audiuit, cõtinuò
reſpõdit: *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* v. Quid eſt quod
ſequitur: *Cælum ſurſum, & terra deorſum, & cor Regum*
inſcrutabile eſſe dicuntur? s. Reges vocat Prophetas & A-
poſtolos, qui reuelante ſancto Spiritu arcana diuini-
tatis cognoſcere meruerunt. Per cor Regum deſi-
A gnatur ſcientia & intellectus Prophetarum & Apo-
ſtolorum. v. Quomodo ergo intelligendũ eſt quod
ait: *Cælum ſurſum, & terra deorſum, & cor Regum in-* Prou. 25.
ſcrutabile? s. Sicut altitudo cœli & profunditas terræ
comprehendi non poteſt ab hominibus, ita noſtræ
fragilitatis capacitas non valet comprehendere ne-
que penetrare altitudinem ſcientiæ & intellectûs
Prophetarum & Apoſtolorum. v. Quomodo ſibi
concordant, aut quomodo ſibi conuenire poſſunt
ea quæ dicit: *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam,*
ne efficiaris ei ſimilis, &: *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam* Prou. 26.
ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur? Iſtæ nimirum ſenten-
tiæ valde ſibi videntur eſſe cõtrariæ. s. Verè bene ſibi
B concordant, ſi eas diligenter conſideremus. Per hoc
enim quod ait: *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam,*
nos admonet, vt quia ſtultus ſapientiam non perci-
pit, nos eius ſtultitiam non imitemur, ſed potius cõ-
temnamus & deſpiciamus, & quoties ei loquimur,
non turpiter, non furioſe, non ſuperbe, ſed honeſte,
patiẽter atque humiliter hoc loquamur, & ſapiẽter,
ne illi ſimiles efficiamur. Per hoc verò quod ſequi-
tur: *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam*: nos admonet,
vt ſapienter increpemus & redarguamus ſtultum,
& manifeſte demonſtremus, quanta ſit in eo ſtulti-
tia, ne fortè ſi non agnoſcat ſtultitiam ſuam, ſe pu-
tet eſſe ſapientem. v. Quis eſt ille ſuſurro, de quo
C dicit: *Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt*
ad interiora ventris? s. Suſurronẽ appellat incẽtorem Prou. 26.
litis, & bilinguem, qui laudes verborum ſimulat, &
ideò quaſi ſimplicia eſſe videntur verba ipſius: Sed
perueniunt ad interiora ventris, quia ſuſurro ſem-
per quærit audire, vnde poſſit iurgia ſeminare qui-
bus ſtomachus indignetur, & omnia interiora per-
turbentur. v. Quis eſt ille amor abſconditus, de
quo dicit: *Melior eſt manifeſta correptio, quam amor abſcon-*
ditus? s. Amorem abſconditum in hoc loco amorẽ Prou. 27
vocat illicitum, id eſt, libidinoſum: vt eſt amor adul-
terinus qui pro ſua turpitudine abſconditur, ne à ſa-
pientibus redarguatur. Melior eſt ergo manifeſta
D correptio, quàm amor abſconditus, quia multò me-
lius eſt, aliquem, vt corrigatur manifeſtè increpare
quàm ſtudio ſimul peccandi, occulte diligere. v.
Quid eſt quod ait: *Anima ſaturata calcabit fauum, anima* Prou. 27.
eſuriens, amarum pro dulci ſumet? Quomodo anima ſa-
turata fauum calcat? s. Iuxta literam anima ſatura-
ta fauum calcat, quia quicunque cibis repletus eſt,
dulcem contemnit ac deſpicit eſcam: Qui verò e-
ſurit, licet aliquam in cibis amaritudinem ſumat,
paruipendit. v. Spiritualiter autem, quomodo in-
telligenda eſt hæc ſententia? s. Anima ſaturata, eſt a-
nima diuitum qui in præſenti vita habent conſola-
tionem ſuam, quoniam rerum temporalium copiis
E abundant. Vnde Dominus in Euangelio ait: *Væ vobis* Luc. 6.
qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Anima ergo diuitum
calcat fauum, quia pro terrenis bonis ſpernit dulce-
dinem regni cœleſtis. Anima verò eſuriens, & ama-
rum pro dulci ſumet, quoniam qui eſurit & ſitit iu- Mat. 5.
ſtitiam, omnem amaritudinem pro dulcedine ſu-
mit, quia patienter ſuſtinet omnem præſentis vitæ
aduerſitatem pro amore ſupernæ dulcedinis, id eſt,
æternæ beatitudinis. v. Cui loquitur Salomon, cum
dicit: *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuóſque greges* Prou. 27.
conſidera? Nunquid lanigeros docet conſiderare gre-
ges? s. Non. loquitur enim Paſtori Eccleſiæ, & eſt
ſenſus: Diligenter curam impende iis quibus præ-
poſitus

poſitus es, & agnoſce animos & actus ſingulorũ: &
ſi aliquam ſorditatem vitiorũ inueneris, citius ca-
ſtigare & emendare ſtude. v. Quare mox ſubiungit.
Non enim habebis iugiter poteſtatem, ſed corona
Eccl. 8. tribuetur in generationem generationum? s. Vt Pa-
ſtor Eccleſiæ, ouibus ſibi commiſſis inceſſanter curã
adhibeat, & eſt ſenſus: Non enim tu ſemper habebis
poteſtatẽ paſcendi oues dominicas, ſed corona tri-
buetur in generatione generationũ: id eſt, æterna
præparata eſt corona, quã & tu percipies ſi bene pa-
ueris dominicas oues. v. Quid neceſſe fuit Salomoni
Prou. 27. dicere: *Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ virentes,*
& collecta ſunt fœna de montibus? Quis enim hoc dicit
aut ignorat? s. Verè nullus, ſi hæc verba tantũ iux-
ta literã accipimus. v. Quomodo intelligẽda ſunt? s.
Verè tantũ ſpiritualiter. v. Quid ergo prata ſignifi-
cant? s. Per prata deſignãtur cœleſtia myſteria, quæ
ideò prata dicũtur quia paſcua ſunt animarũ fideliũ.
Hæc enim prata, hoc eſt, diuina myſteria diu clauſa
fuerunt ſub typis ac figuris legalibus. v. Quomodo
& quando aperta ſunt hęc prata? s. Aperta quippe
ſunt prata, quia per gratiam Domini Saluatoris re-
uelata ſunt cœleſtia ſacramenta, quando aperuit di-
ſcipulis ſuis ſenſum, vt intelligerent Scripturas. Tũc
Luc. 24. apparuerunt & herbæ virentes, hoc eſt, nouæ ſenté-
tiæ, euangelicæ veritatis & gloriæ. v. Quid ſignificãt
fœna quæ collecta ſunt de mõtibus? s. Per montes
deſignãt S Patres veteris Teſtamẽti ſcriptores. Per
fœna, ſcripta eorum. Collecta ſunt fœna de monti-
bus, quia ſcripta Sanctorũ veterum Patrum collecta
ſunt ad pabulum & ad refectionem ouiũ dominica-
rum, id eſt Animarũ fidelium. v. Quid eſt quod ait:
Pauper & creditor obuiauerunt ſibi, vtriuſque illuminator
Prou. 22. *eſt Dominus?* Quis eſt iſte pauper & iſte creditor, qui
ſibi obuiauerũt? s. Pauper, eſt humilis, verbi auditor:
creditor autem eſt, qui pauperi, id eſt, humili audito
ri, pecuniã verbi Dei, prædicando cõmittit. v. Quã-
do pauper & creditor obuiant ſibi? s. Quando in v-
nam eandémque Auditor ſimul & Prædicator di-
uinæ pietatis gratiã conueniunt, vnde pulchrè ſe-
quitur: Vtriuſque illuminator eſt Dominus, quia ſi-
ne gratia diuinæ pietatis, nec ille potuit prædicare,
nec iſte credere. v. Quid eſt quod ait: *Cum Prophetia*
defecerit, diſſipabitur populus? Quæ eſt hæc Prophetia,
Prou. 29. qua deficiente, populus diſſipabitur? s. Prophetia eſt
ſacerdotalis eruditio atque doctrina: Ergo cum ceſ-
ſauerit doctrina & eruditio Sacerdotum, populus
diſſipabitur: quia cũ deeſt admonitio & increpatio
Sacerdotũ, ſuæ voluntati & arbitrio relinquitur, &
continuò variis peccatis virũſque corrumpitur. v.
Quomodo ignitus clypeus eſt omnis ſermo Dei: ſic
enim dicit Salomon: *Omnis ſermo Dei ignitus clypeus eſt*
ſperantibus in ſe? s. Omnis ſermo diuinæ autoritatis
idcirco ignitus clypeus dicitur, quia corda electorũ,
Prou. 30. quæ ſpẽ ſuam in eo ponunt, & igne charitatis ac-
cendit, & ſcientia veritatis illuminat, & ſordes vitio-
rum quas in eis reperit, cõſumit & purgat, & ab in-
ſidiis hoſtiũ, cunctíſque defendit aduerſitatibus. v.
Quæ eſt ſanguiſuga, cuius duas dicit eſſe filias, ſic e-
Ibid. nim ait: *Sanguiſuga duæ ſunt filiæ dicentes: affer, & nun-*
quam ſatiantur. s. Sanguiſuga, diabolus eſt qui ſemper
ſanguinem ſitit, id eſt, ad peccata homines trahere
cupit, & ſitim peccandi inceſſanter accendit. v. Quæ
ſunt illæ duæ filiæ ſanguiſugæ, dicẽtes, *affer affer* & nũ
quam ſatiantur? s. Luxuria videlicet & auaritia: iſtæ
nimirum ſpiritualiter diaboli ſitim & ardorem imi-

tãtur, quia ſicut nunquàm peccãdo ſatiatur, ſic nec
A auaritia nec luxuria. Nã quantò quiſque magis luxu
riatur & fornicatur, tantò amplius delectatur. Simi-
liter quantò quiſque ſibi diuitias accumulat, tantò
magis eas ſemper augmentare deſiderat. v. Quare
poſuit Salomon exemplũ Stellionis, dicens: *Stellio* Prou. 30.
nititur manibus, & commoratur in ædibus Regis? s. Vt
pigros & ingenio tardos ad operandum & benedi-
cendum prouocaret. v. Quod genus animalis eſt
Stellio? s. Genus lacertæ valde pigrũ, & colore va-
rio, vnde nomen accepit Stellio, quia quaſi ſtellis, id
eſt, guttis diſtinctus & variatus eſt. v. Quid ergo ſi-
gnificat ſtellio? s. Illos ſignificat qui tardi ſunt in-
genio, & tamẽ quotidiano ſtudio & diligentia, ma-
B gis æternã aulam conſcendunt: hoc eſt: quamuis cũ
magno labore ad notitiam ſacrarũ ſcripturarũ per-
ueniunt, & penetrare valẽt ſecreta cœleſtiũ myſte-
riorum. De talibus ſcriptum eſt in Euangelio: *Qui ha*
bet, & dabitur ei, & abundabit: quoniam qui habuerit Mat. 13.
ſtudiũ legendi, dabitur ei facultas intelligendi. v.
Quæ ſunt illa tria, de quibus Salomõ dicit: *Tria ſunt*
quæ bene gradiuntur, & quartum incedit fœliciter? s. Leo Prou. 30.
fortiſſimus beſtiarũ, qui ad nullius pauet occurſum:
Gallus ſuccinctus lũbos: & Aries, nec eſt Rex qui
reſiſtat ei. Iſta ſunt quæ bene gradiũtur. v. Quem ſi-
gnificat iſte Leo? s. Illum, de quo ſcriptũ eſt, *Sicut leo*
de tribu Iuda, &c. Dominum ſcilicet Ieſum Chriſtũ
C qui fortiſſimus beſtiarũ dicitur, quia quod infirmũ
eſt Dei, fortius eſt hominibus. v. Quod eſt illud in-
firmũ Dei? s. Infirmũ fuit Dei, carnẽ noſtræ mortali-
tatis aſſumere: ſed hoc fortius eſt hominibus, quia
ipſe homo natus ex Virgine, perfectus extitit Deus.
v. Quare iſte Leo ad nullius pauet occurſum? s. Quia
peccatũ nõ fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius:
vnde ipſe dicit in Euangelio: *Ecce venit princeps Mundi,* Ioh. 14.
& in me non inuenit quicquã. v. Quid ſignificat Gallus
ſuccĩctus lũbos? s. Sanctos prædicatores. v. Quare
Galli prædicatores dicuntur? s. Quia inter præſentis
vitæ tenebras verum mane, hoc eſt, veram lucẽ præ-
dicando, annunciant gloriã videlicet æternæ beati-
D tudinis. v. Quare iſti Galli ſuccincti lumbos dicũtur?
s. Quia ſancti prædicatores in mẽbris ſuis luxuriam
& libidinem reſtingunt. v. Quid ſignificat Aries, cui
non eſt Rex qui reſiſtat? s. Per arietem, ſancti deſi-
gnantur Cõfeſſores & Sacerdotes qui veluti arietes
gregẽ præcedunt, quia populum fidelem per exẽpla
ſua gradientem ducunt. Iſti nimirum arietes, ſi ſpi-
ritualiter & rectè viuãt, nullus eſt Rex qui eis reſiſte
re valeat: quia nullus eſt tàm ſæuus perſecutor qui
eorũ intentionem valeat impedire, quia etſi eis mala
ingeruntur, omnia patienter ſuſtinent pro Chriſto.
v. Quid eſt illud quartũ, quod incedit fœliciter? s.
Ille, qui ſtult⁹ apparuit poſtquàm erect⁹ eſt in ſubli-
E me. v. Quis eſt ille? s. Antichriſtus, qui reuelabitur in
ſublime, hoc eſt, in excelſum: qui cũ fuerit homo ne
quiſſimus, dignabitur ſe filiũ Dei nominare, & mẽ-
rietur ſe eſſe Deum. v. Eleuatus in ſublime quomo-
do ſtultus apparebit? s. Quia in ipſa elatione & ſu-
perbia ſua, ſubitò diuino gladio percoſſus interibit.
v. Quare de illis ſuperioribus dicit: *Tria ſunt quæ* Prou. 30.
bene gradiuntur: de iſto vero: *Quartum quod incedit fœ-*
liciter? Quare ſimiliter de iſto non dixit, incedit be-
ne, ſed dicit, fœliciter? s. Quia omne quod fœlici-
ter incedit, ſemper, non bene incedit: neque omne
quod incedit bene, ſemper fœliciter. v. Quæ ſunt
ergo quæ incedũt bene, aut quę fœliciter? s. Illa be-

ne incedũt, q̃ ambulant ſanctè & iuſtè ille incedunt
fœliciter, quæ in hac vita habent proſperitatem ſuá.
leo, gallus, & aries bene gradiuntur, ſed non fœlici-
ter: Quia & Chriſtus Dei patris voluntatem in om-
nibus compleuit, ſed multa aduerſa, & mortem ſu-
ſtinuit. Similiter ſancti Prædicatores & Confeſſo-
res diuinam ſtuderẽ adimplere voluntatem, ſed mul-
tas in hac vita ſuſtinent perſecutiones. Antichriſtus
verò non bene inceder, quia ſuperbus contra Dei vo
luntatem omnia facier: Sed inceder fœliciter, quia,
quãtis ad breue tẽp⁹, in magna erit gloria & proſpe
Prou. 31. ritate. v. Quis eſt ille Rex Lamuhel, de quo dicit:
Verba Lamuhel Regis viſio qua erudiuit eum mater ſua.
s. Lamuhel, Hebræa lingua dicitur: Latinè inter-
pretatur, *in quo Deus*. Ipſe nimirum eſt Salomon Rex
Iſraël, in quo fuit Deus, quia niſi Deus in eo man-
ſiſſet, tot & tanta diuina myſteria nec intelligere,
nec ſcribere potuiſſet. v. Quæ fuit mater eius, quæ
erudiuit eum, & docuit viſionem? s. Secundum li-
teram poreſt intelligi carnalis eius mater Berſabea
Regina, quæ prudenter illum docuit: Sed mater in
huc loco nulla melius intelligitur, quàm ſpiritualis
& diuina gratia quæ illum in corde inuiſibiliter eru
diuit, & docuit intellectum ſapientiæ quam ipſe
foris, hominibus & prædicauit & ſcripſit. v. Quæ
eſt mulier illa fortis, de qua dicit: *Mulierem fortem quis
inueniet? procul & de vltimis finibus precium eius?* s. Mu-
lier fortis appellatur ſancta Eccleſia Catholica, quæ
ideò mulier dicitur, quia Deo ſpirituales generat fi-
lios ex aqua & Spiritu ſancto. Fortis ideò dicitur,
quia cuncta ſæculi huius aduerſa ſimul & proſpera,
propter fidem & amorem ſui Conditoris ac Redẽ-
ptoris contemnit & deſpicit. v. Quare dixit Salomõ:
Mulierem fortem quis inueniet? Quia per Spiritum ſan-
ctum cognouit, quomodò nullus Prophetarum,
nullus omninò Electorũ ſufficeret ad redemptio-
nem humani generis, niſi ſolus mediator Dei &
hominũ, homo Chriſtus Ieſus, ideóque ait: *Mulierem
fortem quis inueniet?* ſubauditur, niſi Chriſtus. v. Quare
mox addidit: *Procul & de vltimis finibus precium eius?* s.
Vt oſtenderet quia non ſuo tempore, ſed longe poſt
eum, nec ſimilis illi venturus erat Chriſtus, id eſt pu
rus homo peccatorũ ſordibus: ſed in fine ſæculorũ
deſcenſurus erat de cœlis Filius, qui natus ex Virgi-
ne, perfectus eſſet Deus & homo: & hoc eſt quod
ait: *Procul*, id eſt, longe poſt. ſignificat autem tempus
Pſal. 18. quòd fuit à diebus Salomonis, vſque ad partũ Vir-
ginis. *De vltimis* verò *finibus*, dicit, quia à ſũmo cœlo
egreſſio eius. v. Quod precium dedit Dominus pro
hac muliere? s. Semetipſum, ſicut dicit Apoſtolus:
Ephef. 5. *Qui dilexit nos, et tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ &
hoſtiá in odorẽ ſuauitatis.* v. Mulier fortis quomodo fa
cta eſt quaſi nauis inſtitoris? ſic enĩ dicit Salomõ: *Fa
cta eſt quaſi nauis inſtitoris, de longe portans panem ſuum.*
s. Inſtitor dicitur negociator, propterea quod ſem-
per inſtitit vt acquirat & multiplicet merces &
lucra ſua. Nauis ergo Inſtitoris onuſta diuerſis mer-
cimoniis quæ in ſua patria magis abundant, per ma
re pergit ad loca peregrina, vt illic venditis omni-
bus illis quæ attulit, chariora domũ reportet. Sic er-
go mulier fortis, id eſt, ſancta eccleſia, ſemper deſi-
derat onerari virtutũ diuitiis, & abundare bonis o-
peribus: nauigans per mare ſæculi huius, vt per ea
mereatur, id eſt, acquirat maiora, id eſt, diuinæ gra-
tiæ dona. v. Quis eſt huius nauis inſtructor? s. Dñs
Ieſus Chriſtus, qui dedit precium ſanguinis ſui, &
redemit Eccleſiam. Sancta ergo Eccleſia ad exemplũ
A inſtructoris, hoc eſt, Domini ac redemptoris ſui, ſem
per ſibi multiplicare laborat virtutũ atque bonorũ
operum lucra, vt per ea mereatur maiora acquirere,
id eſt, æternæ beatitudinis præmia, & hoc eſt quod
ait, *De lõge portans panem ſuum*, quia in omnibus bonis
quæ temporaliter agit, ſolam tantũ viui paniſque ſa
cietatem deſyderat, quia æternã ſolummodò retri- Prou. 31.
butionẽ expectat. v. Quid eſt dicere: *Sindonem fecit &
vendidit & cingulum tradidit Chananæo?* s. Sindonẽ fecit
eccleſia, & vẽdidit, quia fidẽ quam credendo texue-
rat, loquendo dedit, ac ab infidelibus fidem rectæ
cõuerſationis accepit: quare & Chananæo cingulũ
tradidit, quia per vigorem demonſtratæ iuſtitiæ, flu-
B xa opera Gentilitatis aſtrinxit, vnde hoc quod per-
cipitur, viuendo teneatur. v. Quid eſt quod ait: *Stra-
gulatã veſtẽ fecit ſibi byſſus & purpura indumẽtũ eius?* Quæ
eſt ſtragulata veſtis? s. Stragulata veſtis eſt, quæ va-
riata textura firmiſſima fieri ſolet. v. Quid ergo ſi-
gnificatur per ſtragulatam veſtem? s. Fortia opera
ſanctæ Eccleſiæ, & diuerſa virtutum ornamenta, de Pſal 44.
quibus Propheta dicit: *Aſtitit Regina à dextris tuis in
veſtitu deaurato, circundata varietate.* v. Byſſus & pur-
pura quomodo indumentum eius mulieris, id eſt,
ſanctæ Eccleſiæ eſt? s. Byſſus eſt gen⁹ lini cãdidiſſimi:
vnde pulchrè per byſſum deſignatur corporis ca-
ſtitas, & ſanctæ cõuerſationis puritas. Per purpurã ve
C rò, ſanguinis effuſio deſignatur. Fortis ergo mulier,
id eſt, ſancta Eccleſia induit ſe byſſo Dei: id eſt, ſer-
uat corporis caſtitatem, & ſanctæ conuerſationis ru-
tilat nitore. Induit & ſe purpura quando in ea ſancti
Martyres pro Chriſti nomine ſanguinem fundunt.
v. Si byſſus & purpura indumentũ eſt ſanctæ eccle-
ſiæ, cur ergo dicit in ſequentibus: *Fortitudo & decor
indumentum eius, & ridebit in die nouiſſimo?* s. Nulla eſt
contrarietas, quia fortitudo refertur ad purpuram, Prou. 31.
decor verò ad byſſi candorem. Eſt ergo fortitudo
indumentũ eccleſiæ ſanctæ, quia propter fidẽ Chri-
ſti & iuſtitiã, patienter ſuſtinet malorum hominum
improbitatem & perſecutionem. Eſt & decor indu-
D mentũ eius, quia operatur iuſtitiã, & ſe virtutum gra
tia ornat. v. Quare autẽ dicit. Ridebit in die nouiſſi-
mo, cùm Dñs dicat in Euangelio: Væ vobis qui ride-
tis, quia lugebitis & flebitis? s. In ſcripturis ſacris, ri- Luc. 6.
ſus, gaudiũ ſignificare ſolet: vnde Dominus in Euã-
gelio: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis, id eſt gau-
debitis. Et beatus Hiob dicit: *Os autẽ veracium replebi-
tur riſu, id eſt gaudio* Mulier ergo fortis, id eſt ſancta Ec-
cleſia ridebit in die nouiſſimo, id eſt gaudebit in re-
tributione regni cœleſtis. v. Quid ſunt filij mulieris
qui eam beatiſſimã prædicauerunt? aut quis eſt vir
eius, qui laudauit eam? ſic enim dicit: Surrexerunt Prou. 31.
filij eius, & beatiſſimã prædicauerunt filij eius, & vir
E eius laudauit eã. s. Filij huius mulieris, id eſt, ſanctæ
eccleſiæ, ſunt oẽs electi: vir eius, Dñs eſt Ieſus Chri-
ſtus. Surgent enim filij Eccleſiæ, videlicet omnes e-
lecti, de puluere terræ in nouiſſimo die iudicij & im
mortalitatis gloria decorati, matrẽ ſuam beatiſſimã
prædicabunt, id eſt, laudabunt ſanctã eccleſiam quæ
illos genuit Deo, ex aqua & Spiritu ſancto. Surget &
vir eius, Dñs videlicet Ieſus Chriſtus, cùm in die Iudi
cij manifeſtus apparuerit in potẽtia diuinitatis, &
laudabit eã, dicẽs in iudicio: *Venite benedicti Patris mei,
poſſidete paratum vobis regnum ab initio mundi: Eſuriui, & Mat. 25.
dediſtis mihi mãducare, &c.* v. Cur ergo poſuit præteri-
tũ, dicens, Surrexerũt? debuit enim dicere, ſurgent. s.

Quod

Quod ergo Salomon futurum nonerat, certiſſimũ tenebat:& ideò more Prophetico, præteritum poſuit pro futuro. v. De quibus dicit quod ſequitur:

Prou. 31.

Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas: Multas filias appellat Eccleſias hæreticorum, & turbas malorum Catholicorum. v. Quæ filiæ dicuntur Chriſti vel Eccleſiæ: Quare dicũtur filij Chriſti aut Eccleſiæ? s. Propter fidei ac Baptiſmi ſacramentum, & adoptionem filiorum, quam in Baptiſmate perceperunt. v. Iſtæ filiæ quas diuitias congregauerunt? s. Orationes, ieiunia, eleemoſynas, afflictionem, & caſtimoniam carnis, linguæ refrenationẽ, meditationem ſcripturarum, & cæterorũ bonorum operum diuitias, quæ veræ diuitiæ ſunt ſi ſpirituali fiant intentione, videlicet propter regni cœleſtis retributionẽ, aliter nihil proſunt agentibus. Vnde filiæ videlicet hæreticorum, aut turbæ malorum Catholicorũ, fruſtrà cõgregauerũt ſibi diuitias: quia vel in fide errauerunt, vel certè huiuſmodi bona opera non ſpirituali fecerunt intentione, de quibus in Euangelio Dominus. *Multi dicunt mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tũc confitebor illis, quia nunquàm noui vos.* Sancta verò Eccleſia catholica ſupergreſſa eſt, hoc eſt, tranſcendit omnes illas, quia quicquid agit, in fide tantum recta: & ſpirituali operatur intẽtione. v. De qua gratia, & de qua pulchritudine loquitur cum dicit: *Fallax gratia, & vana pulchritudo: mulier timens Dominum, ipſa laudabitur.* s. Fallax gratia humanæ laudis, quam hypocritæ ab omnibus exquirunt: Pulchritudo vana, eſt pulchritudo caſtitatis, vel bonæ operationis, quã hypocritæ hominibus oſtendere cupiunt, vt ab eis laudentur. v. Quare hæc gratia & hæc pulchritudo fallax, dicitur vana? s. Quia fallit hoc eſt, decipit ſimulatores: quoniam dum in hac vita quærunt mercedẽ, in futuro nullam recipient remunerationem, & ſi caſtitatem ſeruant vel aliqua bona operãtur, vana ſunt omnia quæ faciunt. v. Quæ eſt mulier timens Dominũ? s. Sancta videlicet quæ in hac vita ſemper manet Eccleſia in timore Domini, quæ ſemper eius deſiderat præcepta implere. v. Quomodo ergo laudabitur hæc mulier? s. Idem Salomõ in fine huius libri manifeſtè demonſtrat, cum dicit: *Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius.* v. Cuius ſunt hæc verba? s. Viri illius Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. v. Quãdo hæc verba dicturus eſt? s. In die iudicij quando præcipiet Angelis vt poſt finẽ huius vitæ, Eccleſiam ad Regni cœleſtis gaudia introducant. Sic enim præcipiet Angelis: *Date ei de fructu manuum ſuarum*, hoc eſt, bonorũ operum. Nã per manûs, opera deſignantur: ac ſi patenter dicat, quia fructũ bonorum operũ facere curauit, hoc eſt, charitatem, gaudiũ, pacem benignitatem, bonitatem, modeſtiã, continentiam, fidem, patientiam, hoc fructu dignam illi reddite mercedem. *Et laudent eã in portis opera eius:* hoc eſt, in iudicio, ſiue in ingreſſu patriæ cœleſtis laudnet eã opera ipſa quæ fecit, hoc eſt, remuneretur pro bonis operibus, quæ geſſit.

Margin notes (left): *Diuitiæ chriſtianorum.* — B — *Bonorum operum retributio.* — *Mat. 7.* — C — *Prou. 31.* — *Hypocriſis.* — D — *Prou. 31.* — E

D. SALONII VIENNENSIS EPISCOPI DOCTISSIMI, DIALOGVS alter, ad Veranium fratrem, in quo Eccleſiaſtes Myſticè exponitur.

Interloquutores.

VERANIVS ET SALONIVS.

A VER. Quot nominibus vocatus eſt Salomon? s. Tribus, ſicut ſcripturæ ſacræ manifeſtiſſimè docent. id eſt, Salomon, Ydida, & Eccleſiaſtes. v. Quare his nominibus appellatus eſt? s. Salomon, id eſt, pacificus dictus eſt, eo quòd in regno eius pax fuit. Ydida vocatus eſt, id eſt, dilectus Domini: quia dilexit eũ Dominus. v. Eccleſiaſtes qua lingua dicitur? s. Græca, nã Hebraicè Cohelech dicit. v. Quomodo ſonat in Latino ſermone Cohelech, aut Eccleſiaſtes? s. Ille propriè dicit Eccleſiaſtes, qui cœtũ, id eſt, Eccleſiam congregat. Vnde Latino ſermone rectè Eccleſiaſtes dicitur Cõcionator, quia cũcionatur, id eſt, loquitur ad populũ & ſermo eius nõ ad vnũ ſpecialiter, ſed generaliter dirigitur ad oẽs. Concionator ergo in Eccleſia ſancta dici poteſt prædicator. v. Quot libros ædidit Solomon? s. Tres tantùm iuxta numerũ vocabulorum ſuorum Prouerbia, Eccleſiaſten, & Cãtica Cãticorum. v. Quid ait Salomon in Prouerbiis, aut quid docet in Eccleſiaſte, vel Cantico Canticorum? s. In Prouerbiis docet paruulum, & per varias ſententias inſtruit quaſi filium. In Eccleſiaſte verò iã perfectæ ætatis virum imbuit, vt intelligat, quia in huius mundi rebus nihil eſt perpetuum, nihil glorioſum aut magnũ: ſed omnia ſunt breuia, caduca, & vana, quæ cernimus. In Cantico Canticorum iam conſummatũ virum atque perfectum in omnibus, & variis exornatũ virtutibus, ſponſi, id eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti amplexibus iungit. v. Spiritualiter autem quid ſignificat ille Salomon, Ydida & Eccleſiaſtes? s. Dominum Ieſum Chriſtum qui eſt noſter Salomon, id eſt, pacificãs omnia per ſanguinem ſuũ, fecit vtraque vnum, id eſt, de duobus populis vnam ſibi conſtruait Eccleſiam. Vnde Apoſtolus: *Chriſtus, inquit, pax noſtra, qui fecit vtraque vnum.* Ipſe eſt Ydida, id eſt, dilectiſſimus Patris filius, de quo ipſe pater ad diſcipulos ait: *Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Ipſe nimirum eſt Eccleſiaſtes, id eſt, Cõcionator noſter qui congregat cœtum videlicet ſanctam Eccleſiã de vniuerſo orbe terrarum, ad quem loquitur, dicens: *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris.* Hic eſt filius Dauid, ad quẽ cœci in Euangelio clamabant dicentes: *Miſerere noſtri fili Dauid.* Hic eſt etiam Rex Hieruſalem, nõ terreſtris, ſed illius cœleſtis quæ eſt mater omnium noſtrũm. v. Quid eſt quod dicit Eccleſiaſtes, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas:* cùm ſcriptũ ſit in libro Geneſis: Vidit Deus cuncta quæ fecit & erãt valde bona? Si cũcta quæ fecit Deus valde bona ſunt, quomodo ergo oia vanitas, & nõ ſolũ vanitas, ſed etiã vanitas vanitatũ? s. Cœlũ & terra, maria & oia quæ in hoc circulo cõtinentur, per ſe quidem bona ſunt, quoniam à bono Deo creata ſunt: ſed cõparata Deo, vtiq; pro nihilo habẽda ſunt, quia ſemper Deus permanebit id quod eſt, illa verò oia trãſibũt. Nã quæ videntur tẽporalia ſunt, quia trãſitoria. Quæ autẽ nõ videntur, æterna ſunt. v. Quare bis replicauit ſententiã ſuã dicẽs. Vanitas vanitatũ dixit Eccleſiaſtes: Vanitas vanitatũ & omnia vanitas? s. Ad exaggerãdã magnitudinem vanitatum iterauit ſententiam ſuam, vt per hoc demonſtraret, quia omnis gloria mundi ſicut flos fœni marceſcet, & ſicut fumus pertranſibit. v. De quibus generationibus dicit: *Generatio præterit, & generatio aduenit?* s. De generatione Iudæorum, & generatione Gentiũ. Recedit enim generatio prima Iudæorum, quoniam periit propter infidelitatem, &

Margin notes (right): *Salomonis triplex nomen.* — *Eccleſiaſtes quis ſit.* — B — *Salomon, Chriſti typus.* — C — *Eph. 2.* — *Mat. 3.* — *Mar. 1.* — *Luc. 3.* — D — *Mat. 11.* — *Mat. 9. 15 & 20.* — *Eccl. 1.* — *Gen. 1.* — E — *Eccl. 1.*

ſuccedit ei generatio de gentibus,congregata videlicet ſancta fidelium Eccleſia quæ per fidem Christi ſaluatur. Poteſt & ſic intelligi: Generatio vadit, & generatio venit,id eſt,alijs morientibus alij naſcuntur,& quos prius videras iam non vides, & incipis
Eccl.1. videre eos qui ante non fuerant. v. Quare Salomõ
Mat.5. et dicit:*Terra in æternum ſtat*,cùm Dominus in Euange-
24 lio dicat:*Cœlum & terra tranſibunt*? s. Verè iuxta Do-
Mar. 13. mini ſententia, cœlum & terra tranſibunt per me-
Luc.21. liorationem,ſed non per ablationem,quia igne iudicij purgata meliorabuntur, quoniam renouabuntur ſed penitus non deſtruentur. Tamdiu quippe ardebit cœlum ſurſum,& terra deorſum,quantùm malitia hominum ſimul & dæmonũ coinquinari potuit.
Eccl.1. Ergo iuxta ſententiam Salomonis,*terra in æternum ſtabit*,quoniam nunquàm deſtruetur, veruntamen renouabitur & meliorabitur. v. Quid ſignificare vo-
Ibid. luit Salomon, cum ait:*Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens girat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem*? Quis enim neſcit quòd oritur Sol & occidit,& per incognitas nobis vias regreditur ad locũ ſuum, vnde ortus eſt vt iterum oriatur? s. Hoc ideò Salomon dicit,vt oſtẽderet quia Sol ipſe qui hominibus in lucem diei datus eſt, ſua mutabilitate,id eſt,ortu ſuo & occaſu,quotidie huius ſæculi monſtraret interitũ. Per has namque mutationes temporum, & per ortum Syderum & occaſum, docet Salomon, quod humana ætas quotidie oritur & occidit. v. Quid Sol in hoc loco ſpiritualiter ſignificat? s. Illum verum Solem, Dominũ videlicet Ieſum Chriſtum, qui eſt Sol iuſtitiæ de quo dicit Propheta: *Vobis qui timetis Deum orietur, Sol*
Mal.4. *iuſtitiæ*.Iſte Sol iuſtitiæ quotidie oritur timẽtibus ſe, id eſt,fidelibus ſuis,ſanctis videlicet & piis hominibus.Occidit etiam Meridie Pſeudoprophetis,id eſt, hæreticis & malis catholicis, quia propter peccata ſua,lumen gratiæ ipſius amittunt.Occidit & infidelibus,quia luce fidei nõ merentur illuſtrari. v. Quid eſt quod ait: *Omnia flumina currunt in mare & non red-*
Eccl.1. *undat*: ad locum vnde exeunt,reuertuntur vt iterum fluãt? Quis enĩ nouit,quòd ad locũ ſuũ flumina reuertũtur,vt iterũ fluãt? s. Nouit Eccleſiaſtes ille,ſcilicet Salomon,per gratiã S.Spiritûs:Sed iſte noſter Eccleſiaſtes,videlicet Ieſus Chriſtus qui eſt ipſarum aquarũ conditor,per potentiam diuinitatis qua æqualis eſt Deo Patri,pleniſſimè nouit,quæ flumina quia in mare currunt,in Abyſſum defluunt & per occultas venas ad capita fontium reuertuntur, & de matre Abyſſo iterum ebullire incipiunt. v. Spiritualiter autem quid ſignificant hæc flumina? s. Per hæc flumina deſignantur ſancti Prædicatores, qui cùm virtutibus emicant & doctrinis coruſcant: Verè flumina ſunt,quoniam aridã terram carnalium cordium ſancta ſua prædicatione ſimul & operatione irrigãt, vt ferant bonorũ operũ fructûs. v. Quomodo ergo vt iterũ reuertãtur hæc flumina ad locũ vnde exeũt, refluũt? s. Quia ſancti Prædicatores in omni doctrina & opere quod faciunt, ad laudem ſui Creatoris recurrunt, vt Domino [illegible] ſuo laudes & gratias referant,per quem vt talia facerent, & omne bonũ ſuum acceperunt. Semper etenim ad fontẽ veri luminis reuertuntur, ne fortè areſcant & exiccentur, vt ex eo aquam ſcientiæ, & gratiam virtutum accipiant,vt iterum fluant: hoc eſt,& ſemetipſos bonis operibus repleant,& aliorum cordibus fluenta doctrinæ ſpiritualis infundant. Omnes etiam fideles flumina ſunt, & hæc flumina ad locum vnde exeũt,
A reuertuntur, quoniam per ſancta deſideria ad amorem ſui Cõditoris redeunt,& de omnibus bonis laudes & gratias illi referunt, à quo ea perceperunt. v. *Quare dedit Salomõ cor ſuum*, hoc eſt ſollicito corde ſtu-
duit,*ſcire prudentiam atque doctrinam,erroreſque & ſtul-* Eccl.1.
titiam? Bonũ quippe eſt ſcire prudentiã atque doctrinam,quid autem boni eſt ſcire errores atque ſtultitiã? s. Sicut bonum eſt ſcire prudẽtiam & doctrinã, ita verè bonũ eſt,errores ſcire & ſtultitia. Qm prima ſapientia eſt,carere ſtultitia:Cæterùm verò ſtultitia nemo poteſt,niſi qui intellexerit eã. Similiter nemo errores vitare poteſt niſi q̃ eos intelligit: propterea in rebus terrenis plurima ſunt noxia creata,vt dũ ea
B vitamus,erudiamur ad ſapientiam. v. Quare fuit æquale ſtudium Salomoni ſcire prudentiam & doctrinam,& econtrario,errores & ſtultitiã? s. Vt dum appeteret alia,& ad alia declinaret,id eſt,apprehẽderet bona,& deuitaret mala,vera eius probaretur ſapiẽ-
tia. v. Quid eſt quod Salomon dicit,*quia in multa ſa-* Ibid.
pientia multa ſit indignatio: & qui addit ſcientiam, addit & laborem: Quomodo multa eſt indignatio in multa ſapientia? s. Ideò in multa ſapientia multa eſt indignatio, quia quãtò quiſque maiorem ſapientiam percipit,tãtò amplius ſibi indignatur, & dolet ſe vitiis & peccatis ſubiacere & nõ habere virtutes. Nã quantò quiſque plus in ſapientia proficit, tantò ma-
C gis ſibi iraſcitur de malis operibus quæ geſſit,& cõtriſtatur & dolet ſuper peccatis ſuis, ideóque addit & laborem,quia quantò amplius cœleſtia & æterna cognoſcit,tantò magis dolẽdo & flendo laborat vt errorũ laqueos euadere poſſit, & liberari valeat de huius ſæculi miſeria. v. Quare dicit: *Riſum de-*
putaui errorem & gaudio dixi,cur fruſtra deciperis? cum Eccl.2.
hominum naturale ſit ridere,& Dominus in Euange-
lio dicat? *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra ma-* Mat.5.
gna eſt in cœlo? s. Non reprehendit Salomõ riſum na- Luc.6.
turalem,id eſt, modeſtum & honeſtum, vnde alibi
dicit: *Vir ſapiens, tacitus ridebit*. Sed riſum diſſolutum Eccl. 21.
D & immoderatum atque perſtrepentem appellat errorem: talis nẽpe riſus vocatur cachinnus. Similiter non ſpirituale ſed temporale gaudium vocat deceptionem. Illi verò qui præterita mala ſua non plangunt, neque intelligunt ruinã peccatorum ſuorum, & cachinnant & gaudent in rebus temporalibus, quia noua & breuia putantur eſſe bona perpetua,& idcirco ſuauitate præſentis vitæ decepti, quotidie huius ſæculi errore vexantur. v. Quid eſt,quod ait:
Vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, Eccl.2.4.
& nihil permanere ſub Sole? Quomodo dicit nihil 6.8.&
permanere ſub Sole cum ſuperius dixerit: terra autẽ 12.
in æternum ſtat,s. Nihil enim permanebit ſub Sole Eccl. 1.
quod non tranſeat,quoniam omnia vana ſunt. Vnde
E in Euangelio ait Dñs:*Cœlũ & terra tranſibunt*:attamẽ Mat. 24.
terra in æternũ ſtabit, quia nõ funditus deſtruetur, ſed meliorabitur, ſicut dictũ eſt ſuperius. v. Quare
dicit: *Sapientis oculi in capite eius, ſtultus autem in tenebris* Eccl.2.
ambulat? Nũquid oculi ſtulti nõ ſunt in capite ipſius? s. Oculi in hoc loco non poſſunt corporales,ſed ſpirituales intelligi: oculi videlicet mentis,id eſt ſenſus & intẽtiones animi. Per caput verò deſignatur Chri-
ſtus, vnde Apoſtolus ait: *Caput viri Chriſtus*. Oculi vi- 1.Cor. 11.
ri ſapientis in capite ſunt, quia vir ſapiẽs omnẽ intẽtionem ſuam ad Chriſtum dirigit,& in Chriſto collocat,& oculos ſuæ mentis ſemper ad cœleſtia meditanda ſubleuat: ſtultus verò in tenebris ambulat, quia

quia & ſtultitiæ ſimul, & peccatorum ſuorum tenebris obſcuratur, & amore huius Mundi obſcuratur, odit enim cœleſtia, & ideò non poteſt ſicut vir ſapiens ad cœlū oculos ſuos erigere, quia non cogitat ea quæ Dei ſunt, ſed quæ huius ſæculi. v. Quid ergo diſtat inter virum ſapientem & ſtultum? s. Hoc diſtat, quia iſte ſapientia & claritate illuſtratur & exornatur, ille verò errore ſtultitiæ ſuæ obtenebratur & deturbatur. Tantùm quippe diſtat inter ſapientem & ſtultum, quantum inter diem & noctem, lucem & tenebras. v. Quomodo tantùm diſtat inter ſapientem & ſtultum, cùm *vnus ſit interitus vtriuſque? ſic enim moritur doctus vt indoctus, ſapiens vt inſipiens*: s. Quamuis vnus ſit occaſus, & ſimilis mors ſapientis & ſtulti, & ſæpe in hac vita magis affligatur ſapiens quā ſtultus: tamen non erit ſimilis memoria in futuro, nec æqualem percipiēt remunerationem. Quoniam ſapiens in die iudicij ad regni cœleſtis eleuabitur gloriam, ſtultus verò demergetur in æternæ damnationis tormēta. v. Quis eſt ergo iſte ſapiens, qui tantùm diſtat à ſtulto quantùm lux à tenebris? Nunquid ille qui philoſophicæ tantum diſciplinæ pollet affluentia, vel liberalium artium ſplendet eloquentia? s. Nonnunquam ſæcularis prudentia inimica Deo eſt, & carnalis ſapientia quamuis eloquētiæ floribus exornetur, nullum tamen in ſe ſpiritualem, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet. Sed ille veraciter eſt ſapiens qui Dominum diligit, qui eius mandata cuſtodit, & quantùm poſſibile eſt humanæ fragilitati, eius voluntatem in omnibus ſtudet implere, de quo paulò inferius dicit, *Homini bono in conſpectu ſuo dedit Deus ſapientiam, & ſcientiam, & lætitiam.* v. Quare ſtatim ſubiungit: *Peccatori autem dedit afflictionem & curam ſuperfluam?* Si enim Deus peccatori homini dedit curam & ſollicitudinem ſuperfluam habere, quid ergo ipſe peccat, ſi curis ſuperfluis atque ſollicitudine rerum temporalium affligitur? s. Cauſa ſuperfluæ curæ atque malæ ſollicitudinis non eſt in Deo, ſed in illo qui antè ſponte ſua peccauit, quia peccatis ſuis exigentibus promeruit vt haberet curam ſuperfluam & ſollicitudinem, & ideò quòd ait: *Peccatori autem dedit curam ſuperfluam*: intelligendum eſt, ſuis meritis exigentibus dari permiſit, videlicet quia peccator fuit. v. Quid vult demonſtrare per hoc quod ait, *Omnia tempus habent?* Quod ſi omnia tempus habent, ergo æternæ Diuinitatis ſubſtantia, tēpus habet. s. Abſit, illa quippe ineffabilis & æterna maieſtatis diuinæ Eſſentia quæ omnia creauit ex nihilo, nō loco clauditur, non tempore coanguſtatur, non vllo ſpacio terminatur. Et idcirco Salomon vt oſtenderet de quibus hoc dixerit, ſtatim ſubiungit dicens: *Et ſuis ſpacijs tranſeunt vniuerſa ſub cælo.* Vult enim demonſtrare, quòd contraria ſibi ſunt omnia quæ in mundo ſunt, & nihil eſt perpetuum ex omnibus quæ ſub cœlo ſunt, & iſta tempus continent. v. De qua plātatione ait aut de qua euulſione loquitur, cùm dicit: *Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum eſt*: Nunquid de plantatione aut euulſione arborum aut herbarum dicit? s. Non, ſed de natiuitate & morte hominum, nam quod ſuperius dixit: *Tempus naſcendi*: hoc eſt quod ſequitur, *& tempus plantandi*: hoc eſt enim plantare quòd naſcitur. Quòd ſuprà dicit, *tempus moriendi*, hoc eſt quod hic ſequitur, *tempus euellendi id quod plantatum eſt.* Nam euelli, hoc eſt quòd & mori. Soli quippe Deo notus eſt ortus & occaſus

Eccl. 2.

Ibid.

Eccl. 3.

Ibid.

A hominum, id eſt, tempus naſcendi, & tempus pereundi, & tempus plantandi, & tempus euellendi: Quoniam ipſe inſtituit, & tempus in quo vnuſquiſque naſceretur & plantaretur ad vitam, & tempus in quo moreretur & de hac vita euelleretur, hoc eſt, per ſententiā mortis eradicaretur. v. Quid eſt quod iterum dicit: *Tempus occidendi & tempus ſanandi?* Nulli quippe dubium, quòd tempus ſanandi à Deo conceditur, ſed nunquàm Deus inſtituit tempus Occidendi alium: aut eum quem ſemel occiderit homo, poterit vnquam ſanare? s. Non vtique, ſed illi ſoli eſt tempus occidendi, & tempus ſanandi, qui per Moſen loquitur, dicens: *Ego occidam & ego viuere faciam, percutiam & ego ſanabo.* B Ipſe nimirum ſtatuit tempus, in quo peccatores occidantur, & ſanentur infirmi, hoc eſt, peccatis languidi. Tunc enim occidit, cum vel corporis infirmitate, vel aliqua mundi huius aduerſitate peccatores affligit vt corrigantur. & moriantur peccatis, & viuant Deo. Sæpe namque Deus ideò flagellat ſceleratos, vt eos occidat & ſanet, id eſt, vt deſinant eſſe quod ſunt, & incipiāt eſſe quod non ſunt. Eſt ergo *tempus ſanandi*, cùm Deus omnipotens eos quos occidit, id eſt, aduerſitatibus miſericorditer afflixit, per occultam inſpirationem compungit, & ad pœnitentiam prouocat. v. De qua deſtructione vel ædificatione loquitur, cum dicit: *Tempus deſtruendi, & tempus ædificandi?* C Nunquid de ædificatione ac deſtructione domorū loquitur? Quid enim nobis prodeſſet, ſi hoc diceret? Quis enī neſcit quod alij deſtruūt, & alij ędificāt domos? s. Nō hîc loquitur Salomō de domorum, ſed de malorū deſtructione, & ædificatione bonorū, quoniam neceſſe eſt prius mala deſtruere, & ſic bona poſtea ædificare, iuxta illud Pſalmiſtæ: *Declina à malo, & fac bonum.* Hoc ergo dicit, quia tempus & deſtruendi mala, & tempus eſt ædificandi bona. Quoniam in præſenti vita conceſſum eſt nobis tempus à Deo vt deſtruamus mala & ædificemus bona, id eſt, prius in nobis per pœnitentiam deleamus peccata, poſtea verò per ſancta deſideria, virtutum cōD ſtruamus ædificia. v. Quare dicit, *tempus flendi, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus ſaltandi?* Quis enim ignorat, quia alio tempore flemus, alio autem ridemus? aut quid profuit dicere, *tempus ſaltandi?* Nūquid forſitan oſtendere voluit, quia oportet nos ſaltationum exercere ludicra? s. Abſit, nihil oportet nos ſcurriliter agere: ſed tempus flendi, eſt vita præſens: tempus ridendi, in vita futura. Qui ergo in præſenti vita quotidianis fletibus & lachrymis ſe purgare ſtuduerit, in vita futura ridebit, id eſt gaudebit. Similiter *tempus plangendi*, eſt vita præſens: *tempus ſaltandi*, eſt vita beata. In motu namque ſaltationis, homo ſuæ mentis gaudium, & animi demonE ſtrat affectum. Qui ergo in hac vita plangendo ſtudet abolere peccata, in futura vita ſaltabit, id eſt, lætabitur & exultabit in gloria æternæ fœlicitatis. v. Quid eſt quod ait: *Tempus ſpargendi lapides, & tempus colligendi?* Quid enim prodeſt lapides ſpargere, aut quid prodeſt colligere, niſi fortè domum aliquis velit ædificare? s. Non de hac cauſa loquitur Salomon, ſed de Gentium diſperſione & collectione. Nam per lapides, Gentes adſignantur. Vnde Ioannes: Potens eſt, inquit, Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Tempus enim fuit ſpargendi lapides ante aduentum Domini, quia Gentiles non permanſerunt in vnitate fi-

Ibid.

Deut. 32.

Ibid.

Pſal. 36.

Eccl. 3.

Eccl. 3.

Mat. 3.

dei,ſed recedentes à Deo diſperſi ſunt quia varios
Deos adorabant, & diuerſa Idola colebant. Tem-
pus autẽ fuit colligendi lapides poſt Aduentũ Dñi,
Gal. 4. quia ſicut Apoſtolus dicit: *Vbi venerit plenitudo tẽporis,*
miſit Deus Filium ſuum, factũ ex muliere factũ ſub lege, vt
eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum re-
ciperemus. Tonc quippe cœpit colligere lapides, quia
peracto Paſſionis ac Reſurrectionis ſuæ myſterio,
direxit Apoſtolos ſuos in vniuerſum terrarum or-
Mat. 28. bem, dicens: Ite, docete omnes Gẽtes, baptizate eos
in nomine Patris, & Filij & Spiritûs ſancti. Deinde
celebrato, quadrageſimo die, Myſterio Aſcenſionis
in cœlos, mox vt Apoſtolis fama nominis eius diſ-
fuſa eſt: longe latéque per mundum, lapides, id eſt,
Gentiles qui erant diſperſi per variam Idolorum cul-
turam, collecti ſunt, quia reſipiſcentes & abominan-
tes Idola in vnitatem fidei conuenerunt. v. Cur ite-
rum dicit: *Tempus dilectionis & tempus odij*, tamen
Ioannes Apoſtolus dicit: Qui oderit fratrem ſuum,
homicida eſt. Et in Euaogelio dictum eſt: Qui odit
animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cu-
ſtodit. Item: Qui noo odit Patrem ſuom, & matrem,
fratres, & ſorores, vxorem, & filios, adhuc autem &
animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Dic
ergo, quando tempus eſt dilectionis, & quando tẽ-
pus odij? s. Et nunc quidem tempus eſt dilectionis,
quoniam poſt Dominum, diligere debemus Patrem
& matrem, vxorẽ & filios, & cæteros propinquos.
Odij verò tempus, quia pro Chriſti confeſſione cõ-
temnere ſimul & odiſſe debemus & patrem & ma-
trem, omnẽſque propinqoos (ſi nobis in via Domini
fuerint contrarij) ſicut ſancti Martyres ſæpe feciſſe
leguntur. v. Quid eſt quod rurſum dicit: Tempus
Eccl. 3. belli & tempus pacis? Quomodo tempus eſt belli?
cum Dominus in Euangelio dicat: Eſto conſentiens
aduerſario tuo citò, dum es cum illo in via. Et item:
Si quis percuſſerit te in dexteram maxillam tuam,
præbe illi & alteram: & qui voluerit auferre tunicã
tuam, dimitte illi & pallium. s. Verè nobis ſemper
eſt tẽpus belli & pugnæ, quãdiu in præſenti vita ſu-
mus, Quoniã ſemper neceſſe eſt nobis pugnare ad-
uerſus inſidias hoſtis antiqui, & aëreas, id eſt, mali-
gnorũ ſpirituũ debellare poteſtates. Pacis verò tem-
pus erit, cùm de præſenti ſeculo migraoerimus: quo-
niam ſi bene pugnauerimus in hoc ſeculo, in futuro
coronabimur, & in cœleſti Hieruſalem in æterna pa-
ibid. ce requieſcemus. v. Quare dicit: *Cuncta fecit Deus bo-*
na in tempore ſuo, cùm ſuperius dixerit, omnia vani-
tatẽ eſſe? Si omnia vana, quomodo ergo bona ſunt?
s. Omnia vana ſunt, quia tranſitoria: veruntamen
cuncta bona ſunt, qooniam à Deo bona creata, &
bona qoidem ſuot non tamen ſemper, ſed in tem-
pore ſuo. Nam bonum eſt vigilare, bonum etiam eſt
dormire: attamen ſemper vigilare, aut ſemper dor-
mire non eſt vtique bonum. v. Quare dubitando
loquitur Salomon, dicens: *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum*
Eccl. 3. *Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat*
deorſum? Quis enim ignorat, quia ſpiritus iumento-
rum, id eſt, pecorum, cunctorúmque brutorum ani-
malium ſimul cum corpore diſſoluatur? Spiritus ve-
rò filiorum Adam, id eſt hominum, non ſimul cum
corpore diſſoluitur, ſed mox vt egreditur de cor-
pore, aut deducitur ad gloriam, aut demergitur in
pœnam? s. Paulò ſuperius oſtendit Salomon, quia
quantùm ad corporis vtilitatem, nihil diſtat inter
iumentum & hominem, quia ſicut moritur iumen-
tum, moritur & homo. Sed vt oſtenderet, quia ſe-
A cuodum Animæ dignitatem multùm diſtat homo à
iumento & pecore, idcircò disiunxit dicens: *Quis no-* Eccl. 3.
nit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus
iumentorum deſcendat deorſum? Oſtẽdit enim quia hæc
ſola differentia eſt inter homines & beſtias, quo-
niam hominis ſpiritus aſcendit in cœlum, & ſpiritus
iumenti ſeu pecoris deſcendit in terram, quia mori-
tur, & ſimul diſſoluitur cum carne. v. Cur ergo di-
cit Salomon, *quis nouit?* quaſi nemo ſit qui hoc co-
gnoſcere poſſit. s. Ideò ait: *Quis nouit?* vt difficulta-
tem rei demonſtraret: nã quis in ſcripturis ſacris nõ
impoſſibilitatem, ſed difficultatem aut raritatem ſi-
gnificare ſolet, ſicut eſt illud: Generationem autem
B eius quis enarrabit? hoc eſt, aut nullus, aut perrarus.
Nam quod impoſſibile eſt fieri, nullatenus poteſt,
quàmuis cum magno labore. Ergo ideò dicit. *Quis*
nouit? quia perrarus, aut certè difficile inuenitur ita
ſpiritualis homo qui tunc perfectè comprehendere
valeat, cùm de corpore ſpiritus egreditur, vtrùm a-
ſcendat, an ducatur ad pœnam. v. Quid ſignificant
ſpiritualiter iſti filij Adam, aut illa iumenta? s. Filij
Adam ſignificant ſanctos & electos viros qui meri-
tò appellantur homines, quia ratiooaliter, ſancte, &
& ſpiritualiter viuunt: per iumenta verò deſignan-
tur carnales qui propterea iumenta vocantur, quo-
niam beſtialiter & carnaliter, ſicut iumenta & pe-
C cora viuunt. Hinc enim ſanctus Propheta Daniel
dicit: *Homines & iumenta ſunt Domine.* Solet enim
fieri, vt illi qui videntur homines iuſti, peccent &
conuertantur à iuſtitia ſua, & faciant iniquitatem.
Econtrario illi qui ſunt mali & impij, conuertantur
ab iniquitate ſua, & faciant iuſtitiam & æquitatem.
Ideò dicit Salomon: *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum A-*
dam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat
deorſum? quia tam incertus eſt vitæ huius ſtatus, vt
& peccator, qui iumentum vocatur, per pœniten-
tiam conuerſus ſurgat, & aſcendat in cœlum: & iu-
ſtus à iuſtitia ſua ruat io peccatum, & demergatur
ad inferos. v. Quid eſt quod ait: *Stultus complicat* Eccl. 4.
D *manus ſuas, & comedit carnes ſuas:* Quis eſt enĩ tàm ſtul-
tus, qui carnem ſuam comedat? s. Sultus iſte, piger
ille debet intelligi, de quo in Prouerbiis dicit: Ab-
ſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuũ
applicuit eam. Iſte piger & ſtultus complicat manus
ſuas, & comedit carnes ſuas, quia magis eligit in o-
cio & torpore viuere, & habere pugillum farris,
quàm laborando acquirere, vnde paſcatur. Come-
dit carnes ſuas, dictum eſt per hyperbolen. v. Quid
eſt hyperbole? a. Hyperbole igitur dicitur, quan-
do aliquid incredibile profertur. v. Quomodo er-
go dictum eſt hyperbolice, comedit carnes ſoas?
s. Quia incredibile eſt vt homo comedat carnes
E ſuas. Sed ad exaggerandam pigritiam huius ſtulti
ait, comedit carnes, vt oſtenderet, quia magis ſtultus
deſiderat, vt caro eius tabeſcat inedia, & miſeria fa-
mis deficiat quàm vt manuum ſuarum laboribus
ſuſtentetur. v. Quis eſt vnus, de quo dicit Salo-
mon: Vnus eſt, & ſecundum non habet, non
filium, oon fratrem, & tameo laborare non ceſ-
ſat, nec ſatiantur oculi eius diuitiis? s. Ille eſt, qui
cum ſit vnus, id eſt, ſolus, oon habet ſecundum, hoc
eſt, filium, non fratrem aut aliquem propin-
quum, & nunquam ceſſat laborare, hoc eſt, di-
uitias congregare, nec tantas congregat, vt ei
ſufficiant. Et ideò maxima vanitas eſt, congre-
gate

gare diuitias & ignorare cui eas relinquant. V. Quē
significat ſpiritualiter ille vnus, qui non habet ſecun A
dum: S. Dominum Ieſum Chriſtum, qui naturaliter
ſolus eſt Dei patris filius, & ſolus deſcendit de cœ-
lis ad redimendum genus humanum. V. Quomodo
non habet filium vel fratrem, cum in ſacro baptiſma
te omnes Chriſtiani filij Dei efficiantur, & fratres
Domini noſtri Ieſu Chriſti? S. Ille ſolus proprius &
naturalis filius, cæteri verò omnes ſunt adoptiui,
& ideo fratres eius ſunt nō natura, ſed gratia. V. Quo
modo ergo iſte vnus laborare nō ceſſat? S. Quia pec
cata noſtra patienter ſuſtinet, & miſericorditer ad
pœnitentiam exſpectat, & pro nobis quotidie apud
Deum patrem interpellat. V. Quomodo non ſatian-
tur oculi eius diuitijs? S. Quia noſtram ſemper deſi- B
Eccl. 4. derat ſalutem. V. Quis eſt iſte funiculus triplex, de
quo dicit Salomon: Funiculus triplex difficilè rum-
pitur? S. Vnitas Patris & filij & Spiritus Sancti, quia
in diuinitate tres ſunt perſonæ, ſed tantum vna eſt
natura. V. Cur ergo ait, difficile rumpitur? Illud enim
quod difficilè eſt, fieri poteſt, quamuis cum magno
labore. Nunquid ergo poteſt iſte funiculus rumpi?
S. Verè nunquam, quia indiuidua eſt ſanctæ Trinita
tis natura, ſed difficilè in hoc loco pro impoſſibili
accipiendum eſt, quia non poteſt, vt diuinitatis ſcin-
datur natura. v. quis eſt ille puer pauper & ſapiens,
Ibid. de quo dicit Salomon: Melior puer pauper & ſapiēs,
rege ſtulto & ſene? s. Dominus Ieſus Chriſtus, qui C
puer dictus eſt propter innocentiam & ſimplicita-
tem, quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt do-
lus in ore eius. Iſte puer cum eſſet diues, pro no-
ſtra ſalute factus eſt pauper. Iſte veraciter eſt ſa-
piens, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinita
tis corporaliter. v. Quis eſt ille rex ſenex & ſtultus?
s. Diabolus qui penè ab ipſo mundi exordio regna-
uit in genere humano, & ideò ſenex vocatur, et ve-
rè ſtultus rex, quia quanto plures decipit, tanto ſibi
pœnam accumulat maiorem. In regno quippe hu-
ius regis ſenis & ſtulti, id eſt Diaboli, natus eſt puer
optimus, Dominus videlicet Ieſus Chriſtus, qui fa-
ctus eſt rex regum, & Dominus dominantium. v. D
Quid eſt quod ait: *Cuſtodi pedem tuum, ingrediens
domum Dei?* Nunquid ab offenſione lapidum mo-
net cuſtodire pedem, quando ingredimur domum
Dei, id eſt, Eccleſiam? s. Quamuis ſemper honeſte &
cum timore ac ſilentio debeamus ingredi domum
Dei, tamen non pedem corporis docet cuſtodien-
dum, ſed pedem animæ, id eſt, greſſum mentis, vt
in conſpectu Dei mundas preces effundamus, & eſt
ſenſus. Quando ingrederis domum Dei, videlicet
Eccleſiam, cuſtodi pedem tuum, id eſt, greſſum men
tis tuæ, ne offendas in malis cogitationibus, vt ora-
tio tua pura dirigatur ad Deum. v. Quid eſt quod
ait: Ne dederis os tuum, vt peccare facias carnem E
tuam? Quomodo dat homo os ſuum, vt peccare fa-
ciat carnem ſuam? s. Quando loquitur vanitates &
verba libidinoſa, quibus caro incitetur ad peccan-
dum. Sed iſte eſt proprius huius loci ſenſus: Ne dede
ris os tuum, vt peccare facias carnem tuam, hoc eſt,
noli quærere vanas excuſationes, quibus des occa-
ſionem carni tuæ ad peccandum, hoc eſt, noli dice-
re: Non ego pecco, ſed quod in me habitat peccatū,
id eſt, fragilitas carnis meæ. Quia ſi hoc dicis, Domi
num prouocas ad iram, quaſi ipſe ſit autor malitiæ
Eccl. 6 atque peccati. v. Quid eſt quod ait: Omnis labor ho
minis in ore eius, ſed anima illius non implebitur?

Quomodo poteſt fieri, vt omnia quę laborat homo
A ſint in ore illius? S. Vir Eccleſiaſticus, ſapiens & do-
ctus omnem laborē ſuum habet in ore ſuo, quia om
nia quę in ſcripturis ſacris diſcit, quotidie meditatur
prędicat & docet, & anima illius nō implebitur, quia
nō ſufficit ſibi quod didicit, ſed magis ac magis ſem
per diſcere cupit & ſtudet. v. quid eſt quod ait: Me-
lius eſt videre quod cupias, quàm deſiderare quod Eccl. 6.
neſcias? quomodo videt homo quod cupit, aut quo
modo deſiderat quod neſcit. s. Ille qui oculis men-
tis diſcernit inter bonum & malum, videt quod cu-
piat bonum, & quod repudiet malum. Qui autem
ſequitur voluntatem cordis ſui & concupiſcentias,
ſæpè deſiderat quod neſcit, quia vult comprehende
B re quod non poteſt. v De quo dicit Salomon: Qui
futurus eſt, iam vocatum eſt nomen eius, & ſcitur
quod homo ſit? S. De Domino Ieſu Chriſto, cuius
nomen antè vocatum eſt in ſcripturis ſacris, quia ip-
ſe carnem de virgine ſumpſerit, & cognitum eſt Pro
phetis & ſanctis Dei, quod verus homo erat ventu-
rus. v. Si hoc de Domino Ieſu Chriſto dictum eſt,
quid eſt quod ſequitur: Et non poſſit contra fortio-
rem ſe in iudicio contendere? quis eſt ille fortior,
contra quem Dominus Ieſus contendere non poſ-
ſit in iudicio?
S. Deus pater, qui fortior eſt, quia Filius ſecundum
humanitatem minor eſt Patre. v. quid eſt quod ait: Eccl. 7.
C Melior eſt ira riſu, cum riſus naturalis ſit, ira verò
ſit vitium? S. Ira non ſemper eſt vitium, ſed aliquan-
do eſt virtus, quando iraſcimur nobis ipſis, vel aliis
peccantibus, hæc ergo ira melior eſt riſu, quia riſus
diſſoluit mentem, & lætitia corrumpit hominis ani
mum, hæc ira corrigit & emendat peccatum. v. quid
eſt quod ait: *Calumnia conturbat ſapientem, & perdit ro-
bur cordis illius?* Qui enim verè ſapiens eſt, nulla tur- Ibidem.
batur calumnia, nulla deiicitur aduerſitate. S. Sapiēs
in hoc loco non intelligendus eſt ille, qui perfectus
& conſummatus in ſapientia eſt, ſed qui iam cœpit
habere ſapientiam, & tamen adhuc non eſt perfe-
ctus. Talem ſapientem calumnia hominum ſiue ad-
D uerſitas aliqua facile conturbat & perdit vigorem
ac fortitudinem animæ illius, qui dum patienter nō
ſuſtinet aduerſa, vexatur impatientia. v. quid eſt, ma
le dicere, quia priores dies meliores fuerunt, quàm
iſti qui modo ſunt? S. Ideò malū eſt hoc dicere, quia
ipſe ait, ſtulta eſt talis interrogatio. v. quare ſtulta in
terrogatio eſt, ſi quis dicat: Quæ cauſa eſt, quia prio-
ra tempora meliora fuerūt, quam nunc ſunt? S. Ideo
ſtulta interrogatio eſt, quia vnus Deus conditor eſt
omnium temporum, cunctorumque dierum. v. quā
uis enim vnus ſit Deus, conditor omnium tempo-
rum, cunctorumque dierum, nunquid non fuerunt
tempora bona & mala? S. Verè fuerunt, ſed virtutes
E faciunt nobis tempora bona, vitia & peccata faciunt Tēpora va de bona.
tempora mala, & idcirco nos ita ſemper bene viue-
re debemus, vt dies præſentes nobis meliores ſint,
quàm præteriti. v. quid eſt quod ait Salomon: Noli
eſſe iuſtus multum, neque plus ſapias quàm neceſſe
eſt? Quid enim mali eſt, multum homo ſit iuſtus, aut
quis poteſt plus ſapere quàm neceſſe ſit? S. Ille mul-
tum & nimis iuſtus eſt, cuius iuſtitia ſæua & crude-
lis, & alios excitat ad querelam & murmurationem,
verbi gratia, qui videt fratrem ſuum peccare, & ma-
gis vult eum condemnare atque punire, quàm per
pœnitentiam corrigere & emendare, ille nimirum
multum & nimis eſt iuſtus. V. quomodo ſapit homo

Rom.11. plus quàm neceſſe eſt? s. Quando ſuperbe ſapit, vnde monet Apoſtolus: Noli altum ſapere, id eſt, noli ſuperbe ſapere, ſed time. Ille etiam plus ſapit, quam neceſſe eſt, qui ea vult intelligere quæ non poteſt comprehendere, neque penetrare. v. Quare Salomon dicit: Qui timet Dominum, nihil negligit, cum
Iacob. 3. Iacobus Apoſtolus dicat: In multis offendimus omnes? Nunquid Iacobus aut cæteri Apoſtoli non timebant Deum: qui ſe in multis offendere cõfitebantur? s. Timebant vtique, & in multis offendebant, quia non eſt homo ſuper terram qui faciat bonum, & non peccet. V. Quomodo ergo verum eſt, quod
Eccle.7. dicit: Qui timet Dominum, nihil negligit? S. Qui enim ſanctum & caſtum Dei timorem habet, nihil omnino negligit, quia neque proſperis eleuatur, neque aduerſis deiicitur, quoniam quicquid illi accidit non eum cõtriſtat. V. Quis eſt ergo ille, qui ſanctum & caſtum Dei timorem habet? S. Qui Dominum in nullo vult offendere, & quantum ipſe adiuuare dignatur, eius voluntatem & mandata ipſius in omnibus vult & ſtudet adimplere. V. Quid eſt quod ait,
Ibidem. Sapientia conſortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis? quæ eſt hæc ſapientia, aut qui ſunt iſti principes? S. Sapientia in hoc loco Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat, qui eſt virtus & ſapientia Dei. Decem principes ciuitatis, ſancti Angeli ſunt intelligendi, qui ſunt principes ciuitatis, id eſt, cœleſtis Hieruſalem. Sunt & principes Eccleſiæ, quia ipſi quotidie regunt eam, & cuſtodiunt. Veranius. Cur ergo decem dicuntur? S. Quia decem fuerunt ordines Angelorum, ſed vnus cecidit per ſuperbiam: & idcirco boni Angeli ſemper ad hoc laborant, vt de hominibus numerus adimpleatur, & perueniat ad perfectum numerum, id eſt, denarium V. Quomodo ergo ſapientia confortat ſapientem ſuper decem principes ciuitatis? S Quia maius eſt auxilium ſapientiæ, id eſt, Domini Ieſu Chriſti, quàm ſit Angelorum. V. Quid eſt quod Salomon dicit: Virum vnum de
Eccl.7. mille reperi, mulierem autem ex omnibus non inueni? Nunquid non multæ mulieres ſanctæ fuerunt, virgines ſimul & viduæ, quæ pudicitia ac caſtitate, ac bonis operibus Deo placuere? ex quibus plurimæ illarum Martyrio coronatę ſunt? S. Verè fuerunt, & vſque nunc ſunt plurimæ virgines ac viduæ Deo acceptæ. Sed hoc dicit Salomon, quia ſuo tempore de multis viris vix potuit inuenire bonum. De mulieribus verò nullam inuenit, quia omnes eum non ad virtutem: ſed ad luxuriam traxerunt. V. Poteſt hæc ſententia ſpiritualiter intelligi? S. Verè poteſt, nam per virũ deſignatur bonus animi cogitatus, per mulierem verò, carnalis & diſſoluta cogitatio. De mille ergo vir vnus inuenitur, id eſt, vnus cogitatus, mũdus & purus, qui peruerſa cogitatione non turbetur id eſt, polluatur extrinſecus. De mulieribus verò nulla inuenitur quæ placeat Deo, quia carnalis & peruerſa cogitatio nõ eſt accepta Deo. V. Quid eſt quod
Eccl.8. ait: Qui cuſtodit præceptum Dei, non experietur quicquam mali? Quomodo nihil mali experietur, qui præcepta Dei cuſtodit, cum ſancti viri qui præcepta Dei cuſtodierũt, multa perpeſſi ſint in hoc ſæculo? S. Verum eſt, quia qui præcepta Dei cuſtodit, id eſt, omne quod iuſſit & præcepit Deus, non experietur quicquam mali in futuro, hoc eſt, nullum malum patietur, nullum malum ſuſtinebit in die iudicij. Quamuis enim aliqua mala patiatur in hac vita leuia ſunt & tranſitoria: in futura vita nihil mali patietur, qui peruenit ad æternæ beatitudinis gloriam.

A V. Quid eſt quod ait: Melior eſt canis viuus, leone mortuo? quid per canem viuum aut leonem mortuũ *Eccle.9.* Salomon vult intelligi? S. Canis viuus ſignificat populum Gentium, leo mortuus populum Iudæorum à Deo derelictum. Melior eſt ergo apud Deum canis iſte viuus, quàm leo ille mortuus, quia nos qui de Gente credimus viuentes, per fidem cognoſcimus Deum Patrem, & Filium, & ſpiritum ſanctum. Aliter: Canis viuus eſt peccator, qui ſe peccatis mortuum confitetur, & per pœnitentiam reſurgẽs, incipit per iuſtitiam viuere. Leo mortuus, eſt iuſtus, qui in ſua iuſtitia confidit, & de meritis ſuis gloriatur, & idcirco ſuperbia elatus mortuus eſt apud Deum. Melior

B eſt ergo peccator humilis, & per pœnitentiam correptus, quam iuſtus ſuperbus, quia ille abominabilis, iſte Deo acceptus eſt. V. Quid eſt quod dicit: Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum *Ibidem.* de capite tuo non deficiat? Nunquid poteſt aliquis candida veſtimenta ſemper habere? Et ſi forſitan ita eſt diues vt ſemper veſtimenta candida poſſit habere, quod omnino difficilè eſt: quomodo fieri poteſt, vt de capite ipſius nunquam deficiat oleum? Quis nãq; ferre poteſt, vt ſemper habeat caput oleo perunctum? S. Hæc ſententia non hiſtorialiter, ſed ſpiritualiter debet intelligi. Nam per veſtimenta, virtutes deſignantur, quibus anima veſtitur & ornatur.

C Per oleum verò deſignatur opus miſericordiæ, id eſt Eleemoſyna, vel certè ſpiritualis lætitia, & eſt ſenſus: Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, id eſt, quæcunque bona egeris, ſint munda & pura, vt poſſint Deo eſſe accepta, & nunquam deficias ab operibus miſericordiæ, & ſemper habere ſtude ſpiritualẽ lætitiam. V. Quæ ſunt muſcæ, de quibus Salomon dicit: Muſcæ morientes exterminãt ſuauitatem illius? *Eccl. 10.* S. Verumtamen Salomõ ſpirituales muſcas intelligit. V. Quæ ſunt illæ ſpirituales muſcæ? S. Dæmones, vitia & peccata, hæc enim omnia exterminant hic ſuauitatem vnguenti, id eſt, gratiam Sancti Spiritus. V. Quid eſt quod ait: Cor ſapientis in dextera eius, &

D cor ſtulti in ſiniſtra illius? Quis enim habet cor ſuum *Ibidem.* carnale in dextera vel in ſiniſtra manu? S. Verè nullus: & ideò hæc ſententia ſpiritualiter debet intelligi. V. Quomodo ſpiritualiter debet intelligi? S. Per cor deſignatur intentio ſeu cogitatio. Per dexteram manum, opus bonum, per ſiniſtram verò malum. Cor igitur ſapientis in dextera eius, quia intentio & *Dextera* cogitatio viri ſapientis ad hoc tendit, & ad hoc la- *myſtice* borat, vt ſemper bona operetur. *quid ſit.*
quatenus in die iudicij ad dexteram Domini, id eſt, in ſorte iuſtorum ſtare mereatur, & cum ipſis in æterna beatitudine gloriari. Cor verò ſtulti in ſiniſtra illius, quia & mala quæ cogitat, & malis operibus

E accumulat, pro quibus in die iudicij à ſiniſtris, id eſt, in ſorte reproborum ponetur, & cum eis in æternũ punietur. V. Quis eſt ille ſpiritus, de quo dicit: *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris?* Quis eſt iſte qui habet poteſtatem, cuius ſpiritus ſi aſcenderit ſuper nos, locum noſtrum dimittere non debemus? S. Diabolus, princeps huius mundi: ſpiritus eius, eſt maligna ſuggeſtio. V.
Spiritus Diaboli quomodo aſcendit ſuper nos? S.
Quia perſuadendo facit vt mala cogitemus: ſi ergo ſuggerente Diabolo, mala cogitatio aſcenderit in cor noſtrum, non ei locum dare debemus, ſed contra ipſam fortiter pugnare, ne forte opere compleamus

mus malam cogitationem. Poteſt & ſic intelligi: ſi habes in te humilitatem, munditiam, caſtitatem, patientiam, charitatem, & Diabolus ſuggerit tibi ſuperbiam, libidinem, immunditiam, iram, odium: ne dimiſeris locum tuum, id eſt, ne dimittas humilitatem & efficiaris ſuperbus. Sic & de cęteris eſt intelligendum. V. Quare dicit Salomon? *Vae tibi terra, cuius rex iuuenis eſt, & cuius principes mane comedunt*? Nunquid
Eccl. 10. non beata fuit terra Iſrael, quæ iuuenem habuit re-
Dauid gem, Dauid ſcilicet, qui fuit triginta annorum, quã-
2. Reg. 5. do ſuſcepit regnum? Nunquid non bonus rex Ioſias,
4. Reg. 22 qui regnare cœpit in adoleſcentia? S. Verè bonus rex Dauid, bonus & Ioſias. Sed vę terrę cuius rex iuuenis eſt, hoc eſt, in quo parua & infirma eſt ſapientia, & carnalis prudẽtia quæ iuuenilia deſideria ſequitur, odit iuſtitiam, veritatem, & iudicium. V. Quomodo principes mane comedunt? S. Principes mane comedunt, quando luxurioſam vitam ducunt: & idcirco væ terræ cuius principes mane comedunt, quia magis amant huius ſæculi voluptates, & carnis delectationes: quàm populi ſalutem, ideoque luxurioſe viuendo peruertũt iudicium. V. quomodo beata eſt terra, cuius rex eſt nobilis, & cuius principes comedunt in tempore ſuo? S. Si rex nobilis eſt, hoc eſt, decorus ſapientia, ſplendidus iuſtitia, ornatus bonis moribus & actibus, verè beata eſt terra cui præeſt, quia regit eam in iudicio & æquitate, & exaltat iuſtitia. VERANIVS.

qui ſunt illi principes, qui in tempore ſuo comedũt? S. Illi nimirum, qui non luxuriantur, qui non amant huius ſæculi voluptates, qui non viuunt in crapula & ebrietate, ſed cibos quærunt tantum ad corporis ſuſtentationem. Ideoque beata terra quæ tales habet principes, quia dum iuſtitiam & æquitatem diligunt, vtique non peruertunt iudicium. V. quid eſt quod ait: *Da partes ſeptem nec non & octo*? quæ ſunt il-
Eccl. 11. læ ſeptem partes vel octo quas dare nos iubet? S. Per ſeptenarium numerum, vetus Teſtamentũ propter Sabbatum, qui eſt ſeptimus dies ſanctificatus in lege: per octonarium verò, deſignatur nouum Teſtamentum propter diem Dominicam, qui eſt octauus, Domini Chriſti reſurrectione ſanctus. VER.

Quomodo ergo intelligendum eſt quod ait: *Da partes ſeptem, nec non & octo*? S. Hoc modo: id eſt, vtrũque Teſtamentum, vetus ſcilicet & nouum, pari veneratione credendo ſuſcipe, & pręcepta eorum diligenter implere ſtude. V. quid eſt quod ait: *Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunque*
Ibidem. *loco ceciderit, ibi erit*? Nunquid quod cadit lignum ad Aquilonem, aut ad meridiem, non ſępè mouetur in alias mundi partes? S. Nulli hoc dubium eſt, ſed hæc ſententia ſpiritualiter intelligi debet. Nam per lignum, homo deſignatur, quoniam vnuſquiſque eſt quaſi lignum ſyluæ generis humani. Per Auſtrum, qui eſt calidus ventus, deſignatur requies Paradiſi. Per Aquilonem, qui eſt frigidus, deſignatur Inferni ſupplicium, Et eſt ſenſus: Vbicunque ſibi homo locum ad futuram ſedem præparauerit, ſiue ad Auſtrũ cùm ceciderit, id eſt mortuus fuerit, in requie Paradiſi & gloria regni cœleſtis permanebit in æternũ.

Si verò malè viuendo ſibi locum præparauerit ad Boream, inferni pœnas luet in ſæcula ſæculorum. V. Quid eſt quod ait: *Qui obſeruat ventum, non ſeminat, &*
Eccl. 11. *qui conſiderat nubes, nunquam metit*? Quis enim eſt tam ſtultus, qui ſemper obſeruet ventum, vt non ſeminet, & ſemper conſideret nubes, vt nunquam metat?

A S. Hæc ſententia ſpiritualiter intelligenda eſt. Nam per ventum & nubes ſæpè tempeſtas generari ſolet: per ventum enim deſignatur Diabolus, per nubes præſentis ſæculi aduerſitates. quicunque igitur timet Diaboli perſecutionem, aut mundi huius aduerſitates, non ſeminat, id eſt, verbum Dei non prædicat, nec operatur bona quæ valet. Etiam nunquam metet, quia & ſi aliqua bona inchoat, ad perfectionem non ea perducit. V. quid ergo agendum eſt? S. Sine conſideratione nubium, & timore ventorum, in mediis tempeſtatibus ſeminare debemus, id eſt, in omnibus aduerſitatibus verbum Dei prædicare, & bona opera quæ valemus, agere ſemper oportet. V. quid eſt: *Mane ſemina ſemen tuum, & veſperi ne ceſſet* *Eccl. 11.*
B *manus tua*? Quis enim ſemper & mane & veſperi ſeminare poteſt, maximè cùm glaciali tempore nullus audeat ſeminare? S. Semen hoc loco non intelligendum eſt, frumenti vel alterius cuiuslibet grani, ſed ſemen boni operis ex quo naſcitur fructus iuſtitiæ, & merces æternæ remunerationis. V. quid ergo docet cum dicit: *Mane ſemina ſemen tuum, & veſperi ne ceſſet manus tua*? S. Vt nullo tempore nulla ætate à bonis operibus ceſſemus, & noſtram matutinam iuſtitiam veſper inueniat, & veſpertinam miſericordiam iterum ſol ortus accumulet. In adoleſcentia pariter & ſenectute virtutum copia nos ſemper Deo com-
C mendet. Mane ergo ſemina ſemen tuum, & veſperi ne ceſſet manus tua, hoc eſt, ſemper te in bonis ope- *Eccl. 12.*
ribus exerce. V. quid eſt quod ait: *Et florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis*? Quid enim profuit hoc dicere, cum nullus ignoret, quia & amygdalus florere ſolet, impinguari locuſta, & diſſipari capparis? S. Hæc ſentẽtia ſpiritualiter eſt intelligenda, & magnum in ſe continet myſterium. Nam per Amygdalum deſignatur Dominus Ieſus Chriſtus, quia ſicut nux Amygdali conſtat ex corio, oſſe, & nucleo: ita Chriſtus ex carne, anima, & diuinitate. quoniam per os amygdali, diuinitas deſignatur. V. Per locuſtam, & capparim quid ſignifica-
D tur? S. Per locuſtam, populus Gentilis, per capparim populus Iudaicus. V. quomodo ergo intelligenda eſt hæc ſententia? S. Florebit amygdalus, id eſt, naſcetur Chriſtus, & coruſcabit miraculis. Impinguabitur locuſta, id eſt, credet Gentilis populus, & replebitur donis ſpiritualibus. Diſſipabitur capparis, hoc eſt, peribit propter infidelitatem populus Iudaicus. V. quare verba ſapientium ſtimulis & clauis aſſimilantur? Sic enim dicit Salomon: *Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi*. S. Aptiſ- *Eccle. 12.*
ſime verba ſapientum clauis & ſtimulis comparantur, quia peccatorum culpas neſciunt palpare, ſed pungere: qui enim veraciter ſunt ſapientes, eorum pro-
E culdubiò verba claui ſunt & ſtimuli, quia peccatores non blandimentis fouent, ſed aſpera increpatione redarguunt, & eorum ſecretas conſcientias quaſi pungendo, ad dolorem & lamenta exerceãt vt corrigantur. V. quid eſt quod ait: *Quæ per magiſtrorum cõ-* *Eccl. 12.*
ſilium data ſunt à paſtore vno? Qui ſunt illi magiſtri, per quorum conſilium data ſunt ſapientum verba, aut quis eſt vnus ille Paſtor, à quo data ſunt? S. Magiſtri ſunt ſancti Prophetæ & Apoſtoli. Paſtor vnus eſt Deus, à quo data ſunt omnia verba ſapientum, quia ipſe docuit magiſtros, id eſt, Prophetas & Apoſtolos, & reſtruxit eorum conſilium, quoniam ipſe dedit verba in corde & ore ipſorum. V. Quid eſt quod Eccleſiaſtes in fine libri ſui dicit: *Deum time, & man-*

data eius custodi, hoc eſt enim omnis homo? Quomodo fieri poteſt, vt hoc tantum ſit homo, id eſt, timere Deũ & mandata eius obſeruare? Multò quippe maior eſt pars eorum hominum qui nec timent nec cuſtodiũt. S. Verè maior pars eſt malorum, quàm bonorum,
Matt. 20. quia ſicut Dominus dicit: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Et in comparabiliter maior infidelium multitudo, quàm fidelium. V. quid ergo vult in hoc loco Salomon demonſtrare? S. Hoc namque demonſtrat in his verbis, quia non eſt homo, qui Deum nõ timet, & mandata eius non cuſtodit. S. Quare non eſt homo? S. Quia non cuſtodit modum rationemque ſuæ naturæ. V. Quæ eſt ratio & modus naturæ humanæ? S. Rationabiliter viuere, quia inter animãria omnia ſolus homo creatus eſt rationale animal, & ſolus accepit à Deo rationem & intellectum, ita vt agnoſceret ſuum creatorem, & diligeret eum, ac timeret, & corde & ore ſimul laudaret. VERANIVS. Quid eſt Deum timere? S. Voluntatem eius implere, & bona quę facienda ſunt facere. V. Si ergo qui non timet Deum, & mandata eius non cuſtodit, non eſt homo, quid ergo eſt? S. Beſtia eſt. V. quomodo beſtia eſt: cum in eo videatur humana ſubſtantia & perſona? S. Quamuis enim videtur habere humanam ſuſtantiam & perſonam, tamen quia non rationabiliter, ſed beſtialiter viuit, non homo, ſed beſtia dicendus eſt. V. Quomodo beſtia vocatur? S. Si eſt crudelis ſuis domeſticis & ſubiectis aut vicinis, leo eſt, non homo: ſi autem raptor eſt, tigris vel lupus: ſi verò eſt adulter aut fornicator, aut immundus, canis eſt aut porcus aut ſi ſtultus, aſino comparatur: fraudulentus itaque aut ſimulator, congruè vulpeculæ aſſimilatur: ſic de cęteris intelligendum eſt. V. Quis eſt ergo veraciter homo? S. Ille qui Deum timet, & mandata eius cuſtodit.

Beſtia eſt non homo, qui Dei non ſeruat mandata.

OLYMPIODORI IN ECCLESIASTEN SALOMONIS ENARRATIO, ZENOBIO ACCIÆOLO FLORENTINO INTERPRETE.

PRÆFATIO.

3. Salomonis Librorum argumentum.

RErum certam cognitionem cum à Deo Salomon accepiſſet, qui fuit filius Dauid non ſolum carnis progenie, ſed imitatione virtutis, triplici ipſas diuiſione partitus eſt, in morales ſcilicet, ac naturales, & eas quæ intellectu ſolo percipiuntur: Ac morales quidem tradidit in Prouerbiis: naturales autem in Eccleſiaſtæ ſententiis, intelligibiles verò in Canticis canticorum. Eſt tamen inuenire & in Eccleſiaſte moralium interſperſam doctrinam, & rerum naturalium: in Prouerbiis cum tamen ſua propria ſingulis diſcreta ſint. Cantica verò Canticorum, totum prorſus vbique de intellectualibus diſſerit, ſpectatque ad allegoricum ſenſum. Sed & in Eccleſiaſte ac in Prouerbiis eſt item inuenire quæ intellectualia ſunt. Se verò ipſum Eccleſiaſten, hoc eſt, concionatorem Salomon nominauit, tanquam cunctos mortales in Eccleſiæ cœtum vocans, & in concordiam nectens, ac in communi phyſicarum rerum ſpeculationem tradens. Illud quoque ſciendum eſt ſapientem hunc noſtrum Eccleſiaſtem modo è ſuâ ipſius loqui perſonâ, modo eius perſonam gerere qui ea quæ in mundo ſunt attonitus admiretur. Atque hæc quidem vt in pręmio quodam proſpectu dicta à nobis ſint. Primum vero caput hæc fermè complectitur. Eccleſiaſtæ genus narrat & dignitatem, tum vero & ciuitatem ipſam in qua regia illi conſtituta erat. Decernit autem atque oſtendit quæcunque in hoc mundo ſunt, vanitatem eſſe: non quod omnia damnet atque accuſet, verum potius conſilia hominum reprehendat qui in hoc mundo ſpem ſuam collocaſſe videntur. Docet autem & de Solis ipſius motu, primo quidem lectionis occurſu phyſicè loquens, cùm tamen ad Theologicam allegoriam eius mens intentioque pertineat. Idem inquit & de fluminibus quæ in mare prorumpunt neque illud complent. Hinc etiam docet in rebus quæ creauit Deus nihil eſſe recens ac nouum, ſed eas eum tueri locum quem ab opifice Deo ſemel ſortitæ ſunt. Neque vero oculum expleri poſſe aſpectu, neque penitus ſcire homines prima præteritorum, neque futurorum poſtrema: laborioſamque occupationem filiis hominum Deum dediſſe. Agere autem homines quæcũque agant, nullâ quidem neceſſitate, electione autem ſpiritus, hoc eſt propria libertate. Quodque peruerſum eſt, donec in ſua prauitate perſiſtat, concinnari corrigique non poſſe. Vt autem ſermoni ſuo fidem autoritatemque conciliet, ipſe qui omnia quæ in mundo ſunt vana eſſe affirmat, docet ſe ſapientem & regem diuitemque fuiſſe, vt ita facilius in animos legentium irrepat, vanitatem cuncta appellans. Docet etiam in multitudine ſapiẽtiæ, multitudinem eſſe cognitionis, minimeque de mundi huius lætitia. Contenditque ſi fieri poſſit, vt rationalis ſubſtantia quæ nobis ineſt, ſaluam fieri carnem.

Argumẽtum Libri ſequentis.

CAPVT PRIMVM.

VErba Eccleſiaſtæ filij Dauid regis Iſrael in Hieruſalem vanitas vanitatum, omnia vanitas. Verba) Cuncta ſcilicet hæc verba ſapientis Eccleſiaſtæ, erudiẽtis nos aſpernari vitæ, huius vanitatem: auditorem conuertunt atque hortantor ad verbum fidei, quæ eſt in Chriſtum Deum
Eccl. 6. noſtrum. *Eccleſiaſtę.*) Tanquam in Eccleſia Dei verba ſapientiæ cuſtodiantur, Eccleſiaſten ſe Salomon nominauit. *Filij Dauid.*) Suum genus ac dignitatem refert Eccleſiaſtes vt ad perſonę autoritatem animum conuertentes promptiores reddamur ad doctrinam ſuſcipiendam. Quod autem ſpectat ad latentem ſenſum, ita intellige. Dauid intepretatur manu fortis: Manu autem fortis eſt omnia continens Deus. Huius verò Filius, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, verus eſt Eccleſiaſtes, qui ex omnibus gentibus populiſque duobus, vnam ſibi fecit Eccleſiam, quique regnat in verò Iſrael. Iſrael nanque interpretatur mens videns Deum · in viſione pacis regiam ſedem habens, iuxta quod ſcriptum eſt: Et factus eſt in pace locus eius. Hieruſalem ſiquidem pro viſione pacis *Pſal. 75.*
accipitur. Ipſe igitur mani feſtè nos docet voluntatẽ hominum, quæ circa mundana verſantur, vanitatem eſſe: quam & diffuſius vanitatum vanitatem appel-

lat

lat *Quid habet homo amplius in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole?* A Omnes quidem homines ſub eodẽ ſole verſamur: eorum verò qui laborant, alij quidem vires intendunt ſuas ob ea quæ ſolem ſupereminent, vt cœleſte regnum in hæreditatem accipiant, alij verò ob ea laborant quæ ſunt ſub ſole, vt inanem ſcilicet gloriã, vel pecunias, dignitatemue acquirant. Quid igitur, inquit, homini homo amplius habet in eo labore quo laborat ſub ſole, quãdo omnes relictis præſenti vita communem mortem ſubimus? *Generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat?*

Eccl.1. Eorum quæ creata ſunt alia quidem durant abſque ſucceſſione cum præſenti ſæculo ſimul extantia, veluti cœlum, terra, aſtra, & Sol: alia verò corrũpuntur ac pereunt, ſed generis ſucceſſione, B ſeruantur, vt homines ſunt, vt aues, vt piſces ac plantæ. Quid igitur homines laboratis circa terrena, quando ipſa terra ſenſu carens elementum in longinquũ tempus perdurat, vos autem ſecundum generationem peritis? Aut ita intellige: Terra quidem in æternum ſtat, accuſatrix veſtri effecta, in qua nefaria opera perpetraſtis. Myſtico autem ſenſu: Generatio autem præterit, Iudæorum ſcilicet eiecta & repulſa. Generatio verò aduenit, eorum ſcilicet qui in Chriſtum crediderunt. Sacra verò ſcriptura, terra nuncupatur: inſtar enim terræ, immobilis eſt, fruct' gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, veterique ac Nouo teſtamento ſubnixa manet in ſæculũ, immobiles C habens & iuſtorum promiſſiones, & quæ peccatoribus repoſita declarantur ſupplicia. *Oritur Sol & in locum ſuum aſpirat.* Certum Solis curſum diſpoſitionẽque oſtendit, vt nos ad illius contemplationem attollat qui fabricatus eſt Solem. Mouetur autem circulari motu vt nonnulli arguunt ex verbis Eſdræ ita dicentis: Magna eſt terra, & excelſum eſt cœlum, &

3.Eſdr.4 velox curſu eſt Sol, & vertitur in circulo cœli, & in vna die ad locum ſuum reuertitur. Quaſi dicat: hic etiam Sol quamlibet magnus ad Solem iuſtitiæ comparatus, vanitas eſt. Myſtico autem ſenſu ita intellige: Oritur Sol in cordibus fidelium dirigens ad huc proficientes ad ea quæ agenda ſunt, ſed & in ipſis occidit quando altitudines ſententiarum inquirunt, atque ita maius deſiderium cognitionis illis accendit. Aliter: Oritur Sol, vnigenitum Dei verbum è paterno ſinu: occidit in nouiſſimis diebus, ad occaſum vitę eius carne aſſumpta ſuam quodãmodo diuinitatẽ occultans. Ipſis quidem fidelibus Deus immutabiliter factus homo cognoſcebatur, ab infidelibus autem ſimplex verus eſſe homo putabatur. Oritur inſuper ex deipara Maria ſecundum carnem: occidit autem Inferni ima deſcendens. Sed & rurſus exoritur à mortuis ſurgens. Quibuſcunque autem modis hunc ſolem conſideres, omnes fideles trahit ad te-

Ioh.12. gnum cœlorum veriſſimè teſtatus: Cum autem exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. *Ibi ipſe oriens tranſit ad Notum, & flectitur ad Aquilonem.* Climata explicat quæ Sol percurrit. ſymbolicè autem contemplando, poteris Notum intelligere qui à calida mundi regione ſpirat, pro inſita hominibus rationali prudentia quæ nequaquam torpet, ſed quia ignea ferũenſque eſt. Aquilonem verò pro fortitudine, eſt enim ventus hic acer & expeditus. Liben, pro temperantia quæ infrigerat voluptates corporis & extincat. Apelioten verò ſeu ſubſolanum, pro ipſa iuſtitia quæ per omnes commeat extenditurque virtutes.

Omnes igitur animæ regiones illuſtrans, interno A ſplendore radiat ſol iuſtitiæ. Aliter: Deus Verbum carne aſſumpta, villas & ciuitates ad Notum conſtitutas ipſe ſuis pedibus circuiuit, Per Apoſtolos autem, boreales plagas. E gentibus itaque Eccleſiam congregans, omnia demum colluſtrans, omnes ad ſalutem conuertit. *Luſtrans in circuitu pergit Spiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Eccl.1. Literali quidem ſenſu: ſpiritum vocat ſolem propter motus velocitatem. Non nulli tamen è gentiliũ opinione ita exponunt: Quoniam ij putant ſolem anima præditum eſſe animal. Myſtico autem ſenſu, ſpiritus ſanctus Apoſtolis infuſus, circuire illos terras omnes faciebat, & Euangelium prædicare. Sed & Apoſtolos induxit, vt conuerſo itinere redeuntes, eos inuiſerent quos prius in B doctrina fidei erudierant, vt in Act. Apoſtol. planè inuenies. *Omnes torrentes intrant mare, & mare non redundat.* Pſal.13. Mos eſt diuinæ ſcripturæ, vt omnes pro plerìſque accipiat, iuxta illud: Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Neque enim iuſti, neque Prophetæ declinauerunt. Eſt igitur admirari ſapientiam creatoris, quonam pacto hoc fiat, vt pleriſq; fluuiis mare intrantibus, ipſum tamen in terminis ſuis conſiſtat. Myſticè autem, flumina ſunt Apoſtoli, iuxta quod ſcriptum eſt: Et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Mare autem intelligitur præſens vita, iuxta Pſal. 35. illud: Hoc mare magnum & ſpacioſum. Euangelici Pſal. 103 itaq; Apoſtoliciq; ſermones in dulcorẽ mutant huius C vitę ſalſedinẽ, verũ mare hoc nequaquã impletur, neque enim omnium fides eſt. Moraliter autem, quaſi propoſito exemplo ſubinnuit eos homines qui inexplebilis auaritiæ morbo laborant, Inſatiabile nanque illorum deſiderium non expletur quanquam Amos 5. & 9. more torrentum vndique ad illos diuitiæ confluãt.

Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Amos Propheta inquit: Qui vocat aquas maris & effundit eas ſuper faciem terrę. Videtur itaque hoc loco phyſicas adducere rationes, quod videlicet aqua maris à nubibus inde attracta, & in terram effuſa faciat ipſos torrentes. Inquit igitur: E mari, torrentes fluuiique exorti rurſus in illud reuertuntur. D Myſtico autem intellectu: Ad locum vnde Apoſtoli exierunt, illuc fecerunt vt fideles conuerterentur: ad Deum videlicet, vt in lumine Domini poſtea ambularẽt. Aliter: Qui è virtute in vitium ac malitiam decidũt, torrentum ac fluuiorum more ex alto quodam loco in pręceps concauumque ac terreſtre delabuntur. Poſſunt tamen & cum ad ipſum iam viã tum peruenerint, reſipiſcere, ad pœnitentiam tedeuntes & per conuerſionem reuerti iterum in via quę perducit ad Paradiſum, vnde homo primus eiectus fuit. *Cuncta rationes difficiles, non poterit homo eas explicare ſermone.* Rationes quę de certa rerum cogni- Eccl.1. tione afferendę ſunt, magnam difficultatẽ habent E eo quod non poſſunt homines quantumuis magna pollentes ingenij vi, rerum omnium abſolutam conſequi cognitionem. Aliter: Omnes rationes, tàm quę ad ſęcularem, quàm quę ad diuinam ſapientiam pertinent non ſine labore tradi poſſunt: ſęculares tamen ac mundanę ſcientię plerunque diſcentibus detrimentum adducũt. Sciẽtia verò Dei ac diuinus ſermo ſemper eſt vtilis quem tamen non poterit homo pro dignitate explicare licet alioquin prudens ſit, niſi qui accepit donum doctrinę ſapientięque ſermonem. Aliter: Semper ferè diuini verbi doctores laborant, atque in anguſtia ſunt, ac plerunque ab ipſa doctrina retrahuntur, cum fruſtrà ſe videant ope-

ram inſumere, ac laborem ſolum lucrari ob auditorum inobedientiam ac deſidiam. Prædicationis itaque officium deterret eos qui cum negligentia audiuntur. Aliter: Oportet prius facere ac deinde alios docere. Labor eſt itaque nõ vulgaris atque exiguus ſed valde periculoſus, quenquam alios ea docere quæ prius ipſe non fecerit. Quapropter homo perfectus ac prudens cum rei magnitudinem contemplatur, ab ipſa prædicatione reſilit ac retrahitur.

Eccle. 1. *Non ſaturabitur oculus viſu, neque auris auditu implebitur.*

Verba hæc ſecundum phyſicam rationem ita exponi poſſunt, videlicet: Neque oculus vniuerſam ſenſibilem creaturam mundique machinam poteſt complecti, neque cuiuſquam mens omnes capere rationes atque ſermones qui de illa explicari poſſet: quia videlicet deeſt homo qui de iis loquatur ac doceat. Aliter: Oculi hominum cum valde agiles ſint ac quodammodo lubrici, ad concupiſcentiam proni ſunt neque expleri poſſunt. Sed & qui pruritum aurium patiuntur, ſemper quidem res nouas diſcere geſtiunt & affectant, nunquam tamen curant ad veritatis notitiam peruenire. Quapropter & diuini verbi præcones non laborant vt aures oculoſque diſcentium modeſtos temperatoſque efficiant. Aliter: Audiendi ſenſus ac vidẽdi, principales regiique ſunt ac cæterorum ſenſuum maximè rationales: proprias namque operationes humanæ vitæ peruriles ac neceſſarias ſine vlla ſatietate efficiunt. Guſtus autem, odoratus ac tactus, citius fatigantur ac tædio afficiuntur. *Quid eſt quod fuit? Ipſum quod futurum eſt. Quid*

Ibidem. *eſt quod factum eſt? Ipſum quod faciẽdum eſt.* Creatarum rerum aliæ quidem alienæ ſunt, id eſt ſemel creatæ, ſucceſſionem non habituræ: vt Sol, vt Luna, perpetuo durant. Aliæ verò per ſucceſſionem conſeruantur, quæ videlicet ſunt ſub Sole: vt animalia ipſa ac plantæ quæ generationi ſubiacent & corruptioni. De huiuſmodi ergo creaturis quas ſucceſſio ſeruat, habetur hic ſermo, homo ſiquidem natus eſt olim, fuitque ab initio, quo defuncto alius generatur. Item

Eccl. 1. & planta fuit, planta naſcitur. *Et non eſt aliquid recens ſub ſole: neque qui dicat ac loquatur, ecce hoc nouum eſt.*

Iam præceſſerunt in ſæculis quæ fuerunt ante nos. Sæculum quandoque ſpacium vitæ humanæ ſignificat, iuxta illud: Non comedam carnem in ſæculum id eſt, in tota vita mea. Et alibi: Erit tibi ſeru[*] in ſæculum. Quandoque autem perpetuum, temporariam durationem mundi huius ab initio creationis vſque ad finem. Dicit ergo nihil eſſe nouum in ſucceſſionibus hominum, animalium ac plantarum. Aliter etiam: Qui probi officioſique fuerint in hac vita, in futuro ſæculo coronantur, puniuntur autem ſceleſti. Quid eſt igitur quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quaſi dicat, officioſè quiſpiam vixit? præmia virtutis accipiet: ſceleſtè alius vixit? ſui flagitii pœnas dabit. Quæ igitur in futura vita & ſæculo nobis aduenient, præmia illorum erunt quæ in hac vi-

Eccl. 8. ta ſæculoq; præceſſerint. *Non eſt priorum memoria, ſed nec eorum quidẽ qui poſtremo futuri ſunt erit recordatio cum iis qui futuri ſunt in nouiſſimo.* Particularia ſingulorum hominum facta, quæ in tota vita geſſerunt, ſunt quodammodo infinita, vt eorũ meminiſſe nequaquam poſſimus. Sed neque ſcimus ea quæ poſteri ac venturi facient, hoc eſt, ignoramus quæ ſigillatim cuncti homines ab initio mundi fecerint. Neque enim cum illis in vita fuimus, ſed neque eorum qui poſt nos futuri ſunt cognitionem habemus. Vniuerſalia enim fortaſſe quodammodo poſſumus, particularia verò cuncta ſcire non poſſumus. Non eſt igitur priorum memoria, neque in nouiſſimis futurorum. Aliter: Qui officioſè vixerunt in hoc mundo, mox cœleſtis regni præmium conſequuti non habent in ſenſu memoriam laborum quos in præſenti vita per-

Luc. 14. tulerunt: ſed neque ſenſu animoque percipiunt damnatorum pœnam: non erit itaque ipſis memoria cũ illis qui futuri ſunt in nouiſſimis, hoc eſt eorum qui tunc punientur. Non quod vlla obliuio animas occupatura ſit, ſed quia ex præſenti voluptate, dolorum memoria ceſſabit, iuxta quod ſcriptum eſt: In die bonorum, obliuio eſt malorum. *Ego Eccleſiaſtes fui*

Eccl. 1. *rex Iſrael in Hieruſalem.* Quia nos adhortatur ſenſibilia cuncta deſpicere, facilius autem conſilio illius creditur qui ea contemnenda proponat quæ ipſe poſſederit ac expertus fuerit, ideò ſuam nobis expoſuit dignitatem vt cum attẽtione verba ſua accipiamus. *Et dedi cor meum ad quærendum, & ſpeculandum in ſapientia de omnibus quæ ſunt ſub Sole.* Et cum Dei munere ſapientiam accepiſſem, totam meam mentem dedi in conſiderationem rerum quæ ſunt ſub ſole. Aduerte autem quod Eccleſiaſtes non contemplatur inacceſſibilia quæ ſunt ſuper cœlum, ſed quæ ſub ſole ſunt. Inquit igitur, non humana intelligentia ſpeculatus ſum, ſed ſapientia vtens, quæ mihi dono Dei tradita

Eccl. 12. fuit. *Quoniam laborioſam diſtentionem dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea.* Filios hominum vocat, qui ad hæc terrena & vana hiant attoniti iuxta illud quod in Pſalmo legitur: Filij hominum vſquequo graui corde? Vide igitur in ſapientia quod laborioſam occupationem dedit Deus filiis hominum: ad magnam enim illorum vtilitatem factũ eſt, quod in comparandis diuitiis & in acquirenda inani gloria, ac etiam in iis quæ ventri ac gulæ gratificantur, ſummopere laborandũ ſit. Si enĩ labores & anguſtias tãtas ſubimus ac patimur vt poſſideamus quæ vana ſunt, quò nam flagitij ac ſceleris progrederemur, ſi hæc ipſa ocioſis nobis vltro aduenirent? Vtiliter igitur data eſt hominibus hęc difficilis diſtentio vel occupatio. Si autem & ipſa virtus cum labore perficitur, & hoc item homini peruтile eſt. Si enim quoquo te vertas, & circa bonum & circa malum laborare oportet, conſequitur verò malum punitio, bonum autem fruitio voluptaſque ineffabilis, ſine vlla comparatione præoptandus eſt labor & occupatio circa bonum. Pręſertim verò officioſus vir qui verè vacat virtuti, circa multa occupari non debet, iuxta illud Euangelij dictum: Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima: paucis verò eſt opus ac vnum eſt neceſſarium. Quo loco intelligit de pręceptis, aut de charitate pręcepta omnia continente. Vtiliter itaque data eſt hominibus laborioſa atque difficilis

Eccle. 2. occupatio. *Vidi quæ ſiunt cuncta ſub ſole, & ecce omnia vanitas, & electio ſpiritus.* Quęcunque, inquit, faciunt homines, non quę operantur eorum bonorum gratia quę ſunt ſuper ſolem, atque cœleſtium: ſed eorũ

Eccl. 2. gratia quę ſunt ſub ſole corruptibilium ac terreſtriũ omnia vidi quod vanitas ſunt: pręter enim hoc quo elabuntur ac euaneſcunt, etiã diſponunt ſe homines ad ſupplicia poſt pręſentem vitam futura, quando quidem nulla coacti neceſſitate hęc faciunt ſed pręuia electione certoque cõſilio. Spiritum verò hoc loco animam intelligit rationalẽ quę liberi arbitrij poteſtate decorata eſt. *Quod deprauatum eſt, adornari nõ poterit: neque quod deficit, poterit annumerari.* Si ex perſona

Eccle-

Eccleſiaſtæ verba hæc accipis, ita intellige. Qui prauè obliquatus eſt & in vitium cecidit, dum in peruerſitate ſua perdurat, virtutem re ſumere non poterit. Si autem à vitio recedat, tunc virtutem reſumit *Pſal. 36.* iuxta illud Declina à malo, & fac bonum. Sed neq; is cui deficit gratia Dei donec eſt in hoc defectu pœnitentiamque non ſubit, poteſt inter pios annumerari. Aliter: Fuerunt nonnulli qui dicerent caſu fortuito mundum factum eſſe, ac imperfectum exiſtere, ad quos Salomon ſe conuertit dicens: Quid nam deprehenditur in hoc mundo quod imperfectum ſit atque peruerſum, vel ita vt emendari illud oporteat? Quid verò etiam deficit in vniuerſo mundo, vt addendum annumerandumque ſit? Quod ſi verba hæc accipis ex illorum perſona, qui perpendunt naturam hominum, & qui dicunt quoſdam eſſe ita natura peruerſos vt emendari non poſſint, in multis redarguimus eorum ſtultam opinionem, Nullus *Matth. 9.* enim natura eſt malus. Igitur & Matthæus de Telo- *Mar. 2.* neo ad Euangeliſtæ dignitatē vocatus eſt. Sed & plu- *Luc. 5.* rima in hoc mundo quæ ignaris videntur noxia & mala, vt ſerpentes, vt leones, & his ſimilia, hominibus conducunt ad ſalutaria pharmaca, & vt conuertantur prudentioresque fiant animalium illorum exemplo & comparatione cum dici ſibi audiunt: Vade ad formicam ô piger: nec non vt verecundia *Prou. 6.* afficiantur, cum comparari illis ſe ſentiunt, vt: Com- C paratus eſt iumentis inſipientibus. Nihil eſt itaque *Pſal. 48.* in hoc mundo malum, ſed omnia commoda & vtilia. Vidit enim Deus, inquit, Scriptura, omnia quæcunque fecerat, & erant valde bona. Ne igitur dica- *Gen. 1.* tis ô ſtulti: Quod prauum eſt concinnari non poterit, neque quod deeſt annumerari. *Locutus ſum in corde meo dicens: Ecce magnus effectus ſum, & appoſui ſapientiam ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem & cor meum vidit multam ſapientiam & cognitionem, parabolas & ſcientiam. Cognoui ego quod & hoc electio ſpiritus, quoniā in multitudine ſapientiæ multitudo cognitionis: & qui addit cognitionem, addit dolorem.* Loqui aliquis dicitur in corde ſuo, cum mentem ad cogitandum applicās D ſecum diſputat & ratiocinatur. Collegi itaque, inquit, & ſubducta ratione appoſuiſſe me vidi ſapientiam ſuper omnes qui me præceſſerent natu. Appoſui autem, ſignificat profectu magno auctam in eo fuiſſe ſapientiā. Sapientia verò, eſt cognitio diuina- *Sapientia deſcriptio.* rum humanarùmque rerum & cauſarum quę ad eaſdem res pertinent. Cognitio verò eſt ſpeculatio de natura rerum: & qui hac quidem præditi ſunt cognitione, ſeſeipſos erudiunt atque ab ignoratione vendicant. Qui verò ſermones ſapientiæ diſcunt, alios quoque homines veritatem ſubinde edocent. Sapientiam verò & cognitionem non iam vanitatem eſſe dixit, ſed ſpiritus electionem, monens nos nequaquam fati beneficio naſci aut fieri homines ſapientes, ſed ſapientiæ deſiderio ac labore, petitamque à Domino Deo ſapiētiam conſequentes. Quod ſi quis adhuc ſciētiæ plus habere deſiderat, addat (inquit) & ſtudioſos labores. Aut etiam ſic intellige. Qui adeptus ſcientiam cognitionèmque delinquit, longè amplius puniendus eſt: ideò qui addit cognitionem, addit & dolorem. Cui autem ſapientia ſit amplior quàm ipſa cognitio ſiue ſcientia, meritò inquit in multitudine ſapientiæ contineri multam cognitionem.

A *Dixi in corde meo. Agè iam, periculum faciam in lætitia & in bonis, & ecce hoc quoque vanitas. Riſui dixi errentum, & dixi lætitiæ, quid ita hoc facis?* Mūdana, inquit, mecū gaudia tēptans, inſpexi nū quid haberēt boni: & vidi demū quod lætari vel ob affluentiā diuitiarū, vel propter gloriam aut aliquid eorum quæ in mūdo ſunt, mera eſt vanitas. Dixi autem huiuſmodi lætitiæ (riſum enim hic lætitiam intelligit) dixique huiuſmodi gaudio: Circumuagare à me longius & abſiſte: Quid ita hoc facis? hoc eſt, quid me allicis vt huiuſmodi reb⁹ gaudeam? Etenim vanitas mera eſt, ac nihil penitus aliud iſtis de rebus lætitia & voluptas. *Et conſideraui ſi cor meum traheret vt vinum carnem* B *meam.* Poculum quod bibentes haurimus, à conſpectu noſtro tollitur & euaneſcit. Conſideraui itaque num in proſperitatibus mundanis voluptatibúſque humana mens eſſe poſſit ita virilis ac fortis vt abſumere ac delere valeat quaſi epotum vinum concupiſcentias carnis. *Et cor meum præceſſit in ſapientia, & pollens in lætitia, donec viderem quale bonum filiis hominum quod faciant ſub Sole in numero dierum vitæ ipſorum.* Eccleſiaſtes noſter cum à Deo ſapientiam accepiſſet, vimque prudentiæ ſicut arenam maris, accutiſſima mentis acie præditus, poterat quidem diuinos tractare ſermones, ac magna loqui myſteria, quod ipſum ſanè cernitur pulchrè efficere. Poterat autem & ingenij acumine, ad quæcunque libuiſſet commodè vti. Sicut enim aliquis acuto præditus viſu, eadē oculorū vi, modo ad honeſta & neceſſaria vtitur, modò & laſciuè abutitur, nulla quidē oculorū culpa & cauſa, ſed effectu & intētione peccante: ita & is, cui Deus mētē ſapiētia exornauit, ſi quidē vt decet dono Dei vtatur, res diuinas cómodè cōtēplatur: ſin verò ad terrena deprimatur, elangueſcit ac degenerat in Dei dono: optimè tamen ac perſpicaciſſimè terrena quoque percipit, ac intellectu cōſequitur: neq; verò mentis acies, ſed animi intentio prout vel male Dei dono vtitur, digna laude vel vituperatione cenſetur. Dedi igitur, inquit, cor meum, hoc eſt mentem meam, & reputaui quale nam bonum eſſet in hominibus, & quid nam operari poſſunt, dum in hoc mundo ſunt, ex quo perpetuam in hac vita lætitiam voluptatemque conſequantur. Qualia itaque ſunt humana facinora contemplatus, & rationali quadam ſapientia vſus, dedit ſeipſum ad ea peragranda quæ ſubinde enumerat. *Magnificaui opus meum, ædificaui mihi domos, plantaui mihi vineas, feci mihi hortos & Paradiſos, & plantaui in eis lignum omnis fructus. Feci mihi piſcinas aquarum vt rigarem ab eis Syluam producentem ligna.* Magnificaui, inquit, factum meū, non opus Dei, ſed meum ipſius: operibus enim Dei nullus quicquam poteſt adiicere. Ædificaui mihi domos. In Hebraico ſuo ſermone commodam di- E ctionem nactus, propriè ac perarguté locutus eſt: Domificaui mihi domum. Plantaui mihi vineas. Regia poteſtate vſus, diuitiarùmque copia, circa omne poſſeſſionum genus effuſus ſum. Feci mihi hortos & pomaria. Hortus eſt oleribus conſitus, pomarium verò variis plantis atque arboribus, ideóque additur: Et plantaui in ipſis lignum fructiferum. Feci mihi piſcinas aquarum, vt ex ipſis irrigarem ſyluam germinantem ligna. Splendidè ac ſumptuoſè pomaria concinnauit, proceraſq; arbores, quæ ſponte quodammodo ſua in montibus enaſcuntur: vt palmas, ſalices, quercus, ac piceas in pomariis ſuis cōſeuit: ideóque meminit ſyluę ſtudio compa-

CAPVT II.

A mortem: aduerſarij ſubiens perſonam, inquit. Si hęc communia ſunt ſtultis & ſapientibus, quæ vtilitas denium erit ſuſcepiſſe labores officioſus & ſapientem fieri? Mox autem boc refutato ſermone, oſtendit quale ſit nobis à ſapientibus lucrum. Ait ergo:

Eccle. 1. *Tunc abundanter loquutus ſum in corde meo, quoniam ſtultus ex abundantia loquitur, quia & hoc vanitas.* Adducta ſtulti illatione, tanquam ex illius perſona eandem nunc illationem per ſeipſum diſſoluit. Inquit enim: Et ego abundantius loquutus ſum in corde meo, quod vana & ſuperflua eſt talis cogitatio, & inſanæ mentis eſt talia verba effundere. Stultus enim furore efferuens quæ temere cogitauit, per os effundit: quoniam ſtultus ex abundantia loquitur, hoc eſt ſuperefluętè in ipſo ſtultitia. Mox & cauſam docet, redarguens illationem ſtulti cum dicit. *Quoniam non eſt memoria ſapientis in ſæculum.* Et ſi enim, inquit, quæ varia & differentia ſunt in hac vita, ſtultis æquè ac ſapientibus communia ſint, at in futuro tamen ſæculo ſapiens erit in memoria æterna, & immortalem habet fruitionem: ſtulti verò memoria deletur, iuxta id quod eſt in Pſalmo: Periit memoria illorum cũ ſonito, boc eſt, non ſunt exiſtimandi memoria digni. *Secundum quod aduenientibus diebus omnia obliuione tradita ſunt.* In venturo, inquit, ſęculo quæcunque nobis in hac vita occurrerint, ſiue infirmitas, ſiue proſpera valetudo, ſiue diuitię ſiue etiã paupertas, in obliuionem ibunt. Tum verò concludens ſolutionẽ inquit. *Et quomodo moritur ſapiens ſicut & ſtultus?*

Quomodo, inquit, dicetis ô ſtulti quod propter communem omnibus mortem, nihil ſapiens ſtulto plus habeat? quando quidem ſapientis memoria perpetua ſit apud Deum, ſtulti verò nequaquam.

Eccl. 1. Si enim quæ in hac vita occurrunt omnia ſunt communia, tamen in futura vita vnumquemque opera ſua ſequentur. *Et odio habui vitam, quoniam aduerſum me facinus, quod factum eſt ſub Sole, quoniam omnia vanitas & electio ſpiritus.* Propterea, inquit ſapiens, odio habui laborioſam vitam, & quem laboraui laborem meum, ob ea quæ ſunt ſub Sole: malum enim D facinus, laborioſam vitam peccatorum hominum intelligit. Hic autem ſapiens odit imputam & impollitam vitam, & menſuram in perpetuum quærit. Et ſtulti ſubiẽs perſonam inquit: Quoniam malum aduerſum me facinus quod factum eſt ſub Sole. Sapiens enim non teſtatur ſe laborare ob ea quæ ſunt ſub Sole. Quanquam enim propter neceſſarios vitę vſus laboret etiam ſapiens, non principalem operam conſumit circa hęc mundana atque pręſentia, ſed laborat quod ſatis eſt ad neceſſaria vitæ: ſummum verò ſuum ſtudium virtuti impendit, tranſeuntia hæc & temporaria contemptui ducens, ſtudens autem ea ſibi comparare quæ ſunt futura æterna E quæque ſunt ab oculis noſtris procul remota.

Eccl. 2. & 5. *Et odio habui omnem laborem meum quem laboro ſub Sole, quoniam relinquam ipſum homini poſt me venturo. Et quis ſcit, ſapiens ne ſit futurus an ſtultus, et ſi dominabitur in omni labore meo quem laboraui, & in quo ſolicitus fui ſub Sole? & hoc etiam vanitas.* Prorſus ſapiens noſter laborioſam collectionem pecuniarum & poſſeſſionum, & huic impenſum laborem, cum teſtatione odij prudens dicit, dictum. Primum quidem quod huiuſmodi rerum poſſeſſio perpetuò non durat apud habentem, ſed ipſe quidem vitam egreditur, nihil ſecum portans, alter verò poſſidenda accipit, quæ ipſe labore multo comparauit. Alterum etiam memorabile verbum, inquit quod videlicet ignorat diues quali ſucceſſor ſuus futurus ſit vita: intemperatè ne ac luxurioſe victurus, an prudenter ac ſobriè diuitias expenſurus. Tertium notatu dignum eſt, quod licet demum temperatum ac prudentem ſucceſſorẽ futurũ, ſciamus, ignoramus perpetuò ne ſit futurus relictæ hæreditatis poſſeſſor, cum pecuniæ ad alios atque alios continuè deuoluantur, multis variiſque caſibus commutatæ. Inquit igitur: Licet concedamus prudentem fore hæredem, qui parcè relictis vtatur, hoc ipſum quoque eſt vanitas. Quare autem hoc dicat, contemplandum nobis relinquit, quoniã videlicet melius eſt noſipſos dum ſumus in vita, diſpenſare B diuitias noſtras in pauperum ac egenorum neceſſitates, vt ita theſaurum habeamus indeficientem in cœlis, quàm alios in hæreditatẽ tranſmittere qualeſcunque demum illos fore contingat. *Et conuerſus ſum vt renunciarem cordi meo in omni labore meo, quem laboraui ſub Sole.* Eccl. 2. Deteſtans Eccleſiaſtes quæ ſuperius dicta ſunt, conuertitur ad euangelicam vitam quaſi & ipſe cum Petro Apoſtolo Saluatori dicat: Ecce omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te. Matth. 19 Subinde autem prædictam indignationis cauſam reſumit, quam contra tempora concepit. Ait ergo: *Quoniam eſt homo, quoniam labor ipſius in ſapientia & ſcientia & in fortitudine, & homo ei qui non laborauit in ipſo dabit C partem ipſius, & hoc etiam eſt vanitas, & magnum malum.* Quæ enim, inquit, vtilitas homini in humana ſapientia & prudentia & fortitudine laboranti, & maligne ſe gerenti, hoc eſt, ſuarum rerum partem aliis non ponenti, ſed ſemper amplius ſuis bonis addenti? quandoquidem alius qui nihil in ea ſubſtantia laborarit, omnes ſuas diuitias accipit. Eſt autem & intelligere: Conuerſus ego ſum, vt renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laboraui ſub Sole, cogitans quod alius quidem diuitias meas accipiet, ego verò curas laboremque ſubiero. Interpoſita verò illa verba videlicet: Quoniã eſt homo, quoniam labor ipſius in ſapientia & ſcientia & fortitudine boc ſignificant. Contempſi, inquit, laborare circa res vanas, rationibus colligens, quod eſt alter labor dignus laude, qui ſtabiles congregat virtutum diuitias. Eſt autem huiuſmodi labor quem laborat homo, vt acquirat ſapientiam, ſcientiam, & fortitudinem. Hunc igitur laborem ego potiorem ducens, conuerſus ſum vt renunciarem cordi meo in omni labore quem laboraui ſub Sole: boc eſt circa res vanas. *Quoniam ſit homini omni labore ſuo electio cordis ſui, pro eo quod ipſe laborat ſub Sole. Quoniam omnes dies eius in doloribus & in diſtentione animi ſui, neque in nocte dormiit cor ſuum, & hoc etiam vanitas eſt.* Aduenit, inquit, homini labor quem laborat. ſiue bonus ſit ſiue malus, ab electione conſilij. Electio conſilij. Quod ſi operam virtutibus impendat, laudandus hic labor: ſin verò circa vitium occupetur, omnes illius dies tranſeunt in plenitudine dolorũ, iracundię, occupationis ſolicitę ac vigiliarum. Hęc enim omnia conſequuntur eos qui circa inane ſtudium vitæ huius verſantur, quare & hoc etiam vanitas eſt. Eccl. 8. *Et non eſt homini bonum niſi quod comedit et bibit, & oſtendit animæ ſuæ bonum in labore ſuo. Et hoc etiam vidi ego quod eſt de manu Dei. Quis enim ex ſeipſo bibit & comedit?*

Quæ media, inquit, ſunt & indifferentia, nec mala per ſe, nec bona, ab ipſo Deo hominibus tribuũtur: qualia ſunt diuitiæ, bona valetudo, autoritas. Sumpta igitur aduerſarij perſona, inquit Eccleſiaſtes.

Quod ſi hæc dantut ab ipſo Deo, hominibus, nihil A ergn in bominibus inuenier ur boni, præter edendi bibendique voluptatem. Tum verò ſoluens obiectionem, inquit. *Quod homini bono in conſpectu ſuo dedit ſcientiam, ſapientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit occupationem addendi & congregandi, vt tradat ei qui eſt bonus in conſpectu Dei. Quoniã & hoc vanitas eſt et electio ſpiritus.* Nolite, ioquit, dicere ô inſani, quod tranſitoria & corruptibilis hæc cibariorum voluptas bona ſiti homini eoim bono Deus ſcientiam & ſapientiam dedit, vt in iis lętetur in conſpectu Dei, hoc eſt, cuſtoditus & aſpectus à diuina prouideutia. Homini autem peccatori negocium dedit circa hæc ſenſibilia, vt laborans & congregans affligatur. Quod ſi in B hoc laborandi ſtudio & congregandi perſiſtat, & hoc ſanè ipſum eſt vanitas & electio ſpiritus. Sciendum verò eſt, Denm hanc dediſſe homini peccanti & cnngreganti occupationem, non vt peccet quidem accongreget, ſed magis vt contemplatione ac tædio vanitatis mundanæ, in cognitiooem veniat labotioſę huius vitę, deſideretque immortalem ac iucundam vitam, quę in futuro ſęculo ſanctis in prę mium danda eſt.

Cur peccatoribus varias curas obuenire ſinat Deus

CAPVT III.

OMnibus eſt tempus, & occaſio eſt omni rei quæ ſub Sole eſt. Rerum aliæ quidem temporariæ ſunt, aliæ verò æternæ quidẽ, & inuiſi C biles ſunt, ſnp taque Solem conſtitutæ.

Hic autem eſt ſermo de iis quæ ſunt ſub Sole ac tempori ſubiiciuntur, quandoquidem & temporaliter eſſe cœperunt, ſuoque tempore, hoc eſt opportuno fiunt. Et tempus quidem ſpacium illud ſignificat in quo fit aliquid. Occaſionem verò dicimus commodum tempus ac opportunum aliquid faciendi. Poteſt itaque tempus & occaſio eſſe, ſed occaſio eſt rebus peragendis temporis opportunitas. Et tamen tempus non eſt, ſed illa quam nanciſcimor cuncta qoidem qoæ fecit Deus, opportuoo prouenıũt tẽpore, vt æſtas, autumnus, hyems ac ver. Quæ D verò homines facimus, laudabilia quidẽ ſunt ſi fiant temporeopportuno: ſin verò antè tempus fiant aut præter tempus, iute damnantur. Opportuno quis tẽpore ſuę commiſcetur vxori, cum appetit filios procreate. præter tempus verò, cum voloptatis & concupiſcentiæ cauſa boc facit. Qui æſtate ſeminat, antè tempus ſeminat, qui etiam hyeme ad meſſem ſeſe accingit. pręter tempus hoc ipſum aggreditur. Er diſciplina autem horum verborum docemut, omni in re defect⁹ vitare atq; exceſſus, eo quod res fermè omnes hinc, atque hinc aſſiſtentes ac propinquas enormitates babeant. Nam qui deficit à medio fortitudinis ſtatu, labitur in timiditatem, qui verò illum ex E ceſſerit, audax efficitur. Poteſt itaque & alia ſigoificatione accipi tempus, pro ipſa mediocritati norma: occaſio autem: pto tempore opportuno. Nam qni & ad oormam & ſno tempore, actiones omnes ſuas moderatur, hac veluti regula & amuſſi vtens, facile iu omni virtute conſnmmatus euadet.

Occaſio quid ſit.

Tempus gignendi & tempus moriendi.

Sæpe contrariarum rerum diſtincta ſunt tempora, contingit tamen qoandoqne, & eodem tempore vtraque fieri. Corporalis itaqne natiuitas & generatio alind habet tempus, & aliud corporalis interitus: ſpiritualis verò natiuitas, per lauacrũ regenerationis, vnum & idem tempus habet cum morte. Nam qui renaſcuntur in diuino lauacro, cõſepulti ſunt in Chriſto in baptiſmate. Et corporaliter quidem naſci ac mori in noſtra poteſtate non eſt: ſed arbitrio Dei & generamur & morimur. Spiritualis verò natiuitas & ıoteritus pendet à nobis, opus enim eſt cum diuina operatinne & gratia, noſtra quoque electione, vt moriamur quidem peccato, naſcamur autem iuſtitiæ. Sapieoter autem ac notanter Eccleſiaſtes à natiuitate cœpit & morte, temporariæ huius vitæ nos admonens. Propterea enim & Moſes, vt aiunt, primũ quidem ſuum volumen Geneſin inſcripſit. Exodum verò ſecũdum nominauit, vt in biſtoria figuratè oobis hanc temporariam vitam deſcriberet. *Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum eſt.* Præter literę B ſenſibilem ac manifeſtum intellectum, myſticè ſic intellige. Sępè quidem vno eodemque tempore plãtat aliquis & euellit, videlicet cum euellit zizania qnæ ſeminauit malus bomo, plãtat autẽ ſiue ſerit legitima verbi ſemina, amputans vitium, inſerens virtutem. Sæpè verò bæc facit alio tempore: vt cũ Paulus abſcindit ſornicatium à communione Eccleſiæ: plantat verò eundem, pœnitentia emendatum. Matth. 13

Tempus occidendi, & tempus ſanandi. Occidẽdi quidem peccatum, ſanandi verò animam cuique ſuam, pœnitentiæ medicina. Huiuſmodi verò actio, ſuo ſemper & opportuoo fit tempore, pręſertim verò nunc dum ſumus in præſenti vita & Teſtamento gratiæ, C Paulo teſtaute qui ait: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Corporalibus, autem ita myſticum ſenſum accommodabis. Principi ac Domino tempus eſt perdendi bomicidam, curandi verò ac fouendi eum qui beoe de ſe meritus fuerit, minuſque etiam ac clementius corrigendi eum qui lenius in ſe deliquerit. *Tempus deſtruendi & tempus ædificandi.* Diuina ędificatio diuiditur in practicam theoricamque virtutem. Qui igitur officioſè operatur & ex virtute, moralem domum practicamque ædificat. Qui verò ſpiritualia & inuiſibilia contemplatur, ſpeculatiuam ſibi conſtruit domum, atque is qnidem vtcunque ædificat, domum non manufa- D ctam ſemper ſibi parat in cœlis. Qui pœnitentiam facit, demolitur ac deſtruit anteactę vitæ peccatum. Et bonum quidem nobis pulchrumque eſt tollipro cul à peccato, ſuperædificari autem ſuper fundamẽtum Apoſtolorum. *Tempus flendi & tempus ridendi.* 1. Cor. 5. 1. Cor. 6 Eph. 2.

Eſt tempns quoddam non ſecundum ſpacium tẽporis motuſque ſumptum, ſed à rebus ipſis. Nam qui non in profundo cordis, ſed in ſuperficie vultus fleuerit, audire poterit illud de ſe dici, quod dictum eſt olim Hieruſalem: Voce ſua ſerò lamentata, & lachrymæ eius in maxillis eius. Qui verò decenter lachrymas fuderit & tactus dolore cordis intrinſeco pœnitentiam ſecerit, exaudietur vtique iuxta illud: E Planctũ planxit Hieruſalẽ, clamantẽ lachrymarũ tuarũ quando vidit, miſertus eſt tui. Et eſt etiã in tẽpore ſpacium ſignificante, lugere in hac vita in futura rideamus. Nam & ob peccata, ac ruinam diſcipnlorum vel fratrum opportunè lugemus, de profectu verò illorum meritò ridemus & exultamus. Thren. 1.

Tempus plangendi & tempus ſaltandi.

Plangunt ac ſe percutiunt, qui pœnitentiæ ſtudent at verò ſaltant, qui præcincti ſuot temperantia, excultique prudentia, immoti fortitudine per, fecti iuſtitia. Saltauit itaque Dauid in conſpectu Domini, ſed non temere. Ideò & Prophetæ facti velut pueri in plateis ac foro vitæ buius, propter immuratatem 2. Reg. 8. 1. Par. 15.

mabitiæ

malitiæ, infantilemque ſimplicitatem dicebant Iu- *Math. 11.* dæis: Luximus vobis & non planxiſtis, hoc eſt, triſtia vobis prædiximus, & pœnitentiam non egiſtis. Apoſtoli quoque ad eoſdem dixerunt: Tibia vo- *Luc. 7.* bis cecinimus & non ſaltaſtis: hoc eſt, regnum cœlorum annunciauimus, inſtar tibiæ ſonoram vocem fundentes, neque tamen tripudium duxiſtis, neque præ lætitia doni huius ſaltaſtis. Hæc enim nos docet Euangelica Saluatoris parabola.

Tempus iaciendi lapides, & tempus colligendi.

Eccl. 3. Qui mortaliter peccauit ſine propoſito emendationis & pœnitentiæ, eiicitur è ſpirituali domo: qualis eſt lapis ſcabioſorum, de quo ſymbolicè & figuratè apud Moſen ſcribitur. Qui verò peccat vt curari velit, colligitur per pœnitentiam in ædificationem Apoſtolorum & Prophetarum. Omnis itaque qui ſaxeo eſt corde, ducitur foras, precioſi ve- *Deut. 22.* rò lapides colliguntur. Lege etiam cautum erat la- *Ioh. 8.* pidari adulteram. Et magiſter quidem lapidibus cædit diſcipulos peccantes hoc eſt, correctiuis ſermonibus. Cum verò ſatis illos erudierit ac reprehenderit, ceſſat à correctiuis ſermonibus, colligitque quos iactaſſe viſus fuerat lapides.

Tempus amplectendi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

Eccl. 3. Iuxta literam, tempus amplexandi propriam vxorem, quando tempus orationis non impediat, aliàue honeſta neceſſitas. Tempus eſt, inquam, licetque id nobis facere, vel propter filios procreandos, vel vt conſulamus fragilitati atque innocentiæ noſtræ, ne videlicet libidine ſuccenſos, callidus hoſtis ad adulterium nos prouocet. Tempus verò abſtinendi à complexibus: vel propter orationes Deo fundendas, vel vt grauidæ vxori parcamus.

Aliter: Tempus amplectendi erat in principio creati orbis, vt multiplicantes impleremus terram: nunc verò tempus abſiſtendi à complexibus, quandoquidem extrema hora diei nos occupauit, & ad finem ſeculorum mundus feſtinat. Spiritualiter verò ac myſticè ita intellige: Honora ſapientiam vt te amplectatur, atque hic quidem complexus ſemper eſt opportunus. Cùm verò in ſacris ſcripturis, lex per læuam manum ſignificetur, per dextrā verò Euangelica doctrina: ipſaque mens nomine capitis innuatur, totius verò corporis appellatione in- *Cant. 2.* telligatur Eccleſia, meritò canit ſponſa in Cantico *& 8.* Canticorum: Læua eius ſub capite meo, & dextera ipſius amplexabitur me: hoc eſt, ipſa quidem lex ad ſapientiorum quorundam tantummodo peruenit intellectum, ipſumque perficit, Euangelica verò doctrina diuino quodam complexu totam Eccleſiam comprehendit. Ab hoc quidem complexu, nullum vnquam tempus eſt abſiſtendi. Cùm tamen arca iam fabricata eſſet, ac terris diluuia imminerēt: tempus erat abeſſe procul à complexibus matrimonij, *Gen. 7.* ideoque hinc maſculi, hinc verò fœminæ ſeorſum disiunctæ intrarunt in arcam. Poſtquam verò a- *Gen. 8.* quæ diluuij iam reſederant, Noë cum vxore ſua exiuiſſe arcam narratur, tempus enim tunc erat coniugalia amplexus. Semper autem tempus eſt elongari à vitio & peccato, agglutinari autem Deo illique perpetuò adhærere.

Tempus quærendi, & tempus perdendi.

Si literalem locum ordinemque inſpicias, videtur hæc ſententia ordine præpoſtero eſſe accipiēda. Nemo enim quærit, niſi quod prius perdidit. Myſtico tamen ſenſu nihil immutando lectionem, ita in-

A telliges. Qui eſt in ignorantia conſtitutus, tempus tunc habet quærendi veritatem, qua inuenta tempus aliud ſibi aduenit, vt ignorantiæ perdat tenebras & relinquat. Aliter: Quærit aliquis animam ſuam quæ periit, ei verò inuenta ab errore reſipiſcens, debet quantum ad priorem ſpectat iniquitatem, perire prorſus ac mori. Ingruente verò martyrio, tempus eſt perdendi animam, vt ipſam inueniamus. *Tempus cuſtodiendi & tempus abiiciendi.* Qui pecuniarum diſpenſator eſt, nouit quo tempore pecu- *Eccl. 3.* nias vel apud ſe cuſtodiat vel expendat. Myſticè autem, tempus eſt cuſtodiendi ſacram doctrinam, ne illam temere quibuſcunque nullo delectu habito profundamus. Tempus verò effundendi, cum doci- B les fuerint ac bene diſpoſiti auditores. Oportet enim, inquit, abiicere argentum meum trapezitis, nō autem ſancta dare canibus, neque ſuibus Margaritas. Aliter: Tempus eſt ſeruandi Euangelica præcep- *Math. 7.* ta, idem quoque tempus eſt abiiciendi legales vmbras *tempus ſcindendi, & tempus ſuendi.* Qui Eccleſiæ hoſtes aduerſariosque conciliat, & ad vnitatem Catholicæ fidei perducit, ille proculdubio conſuere dicitur: qui verò fornicantem cum vxore patris ſui ab Eccleſia eiicit, opportune hic ſcindit. Aliter: Qui coram Domino per contritionem ac pœnitentiam cor ſuum diſcindit, ſeipſum aſſuit in Eccleſia primogenitorum fidelium. *Tempus tacendi, & tempus* C *loquendi.* Qui in ſilentio & ſub Monaſterij diſciplina doctrinam ſacram fuerit perdoctus cum autoritatem conſequutus fuerit loquendi ac prædicandi, tunc Dominus illi præbet opportuno tempore linguam eruditionis, vt cognoſcat quando verbū proponi oporteat, atque ita fit, vt tempore ſuo tunc loquatur. Audituro enim populo dicitur in veteri lege: Audi Iſrael & tace. Senior autem prudens ita ad loquendum excitatur: Loquere ſenex, tibi enim hoc conuenit. *Tempus amandi, & tempus odio proſequendi.*

Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, magna cum dilectione Saluatoris pedes oſculata, hoc eſt, ſemitas pietatis ac veræ fidei ingreſſa, magno ſe protſus D odio ab iniquitate auertit, vt iam vtriuſque rei atque effectus vnum tempus idemque fuerit. Aliter, Semper quidem anima in amore verſari debet, atque in odio: vt amet quidem ſecundum opera ſponſum ſuum, ac dicat: Oſculetur me ab oſculis oris ſui: oderit autem inimicum hominem, hoc eſt, Diabolum *Cant. 1.* qui zizania ſeminat. *Tempus belli, & tempus pacis.*

Qui bellum gerit contra ſpiritales nequitias, pacem cum Deo habet. Et in hac quidem vita tempus eſt aſſiduè pugnandi contra Principatus & Poteſtates. Qui verò palmam conſequetur, deinde in futuro ſęculo lętabitur in deliciis, & in multitudine pacis. *Quid habet amplius homo in iis quæ laborat?* Poſtquam *Eccl. 3.* E ea perſecutus eſt quæ ad actionum tempora occaſionesque pertinent, iterum redit ad perſonam hominis contemplandam, docetque laborantem circa res humanas, nihil denique plus ceteris habiturum: quandoquidem & aduerſa & proſpera omnibus fermè communia ſint, præcipuè verò mortalis vitę interitus. Solus itaque ſapiens qui hæc cognoſcit, amplius nō nihil cęteris hominibus aſſequutus fuerit. *Vidi igitur occupationem quam dedit Deus filiis hominū vt occupentur in ea: omnia quæ fecit, bona ſunt in tempore ſuo.* Iam ſuperius dictum eſt quod filiis quidem hominū hoc eſt, ſecundum paſſionem carnis viuentibus, ſapientibus verò nequaquam, Deus occupationes,

& difficultates dedit, vt dum occupãtur circa ea quę media quadam ratione indifferenter ſe habent, tam ad malũ quam ad bonum, penitus ad alteram partẽ, hoc eſt, ad iniquitatis viam non delabantur. Omnia igitur media & indifferentia bona ſunt, modò ſuo tẽpore exerceantur, & ad neceſſarios vſus, ſicuti eſt agrum colere, opibus comparandis ſtudere, bibere, & comedere, atque vt ſemel dicatur, operandi bonum tempus eſt ſicut contrà, ſemper: tempus à flagitiis abſtinẽdi. Aliter: Tẽpus hic appellat vſum ipſarũ rerum, hoc eſt cum quis rebus vtitur quantum naturæ leges iuraque permittũt. Ait itaque Eccleſiaſtes: Contemplatus ego hominum mores, quò pacto videlicet occupentur & conuertantur ab iis quæ natura permittit, ad ea quæ ſunt præter naturam. Hic, inquit, prudenter conſiderans, vidi quod natura quidem nihil eſt malum, ſed omnia quæ ſecundum naturam mouentur ac fiunt, per ſe bona ſunt. Oculi enim boni ſunt, qui ſine praua intentione aliquid intuentur. Sed cum occupantur & conuertuntur à ſimplici operatione naturæ ad curioſa ſpectacula, non iam amplius boni ſunt. Omnia igitur bona in tempore ſuo, hoc eſt, ſi ſecundum ſimplicem naturæ operationem, & iuxta quod decet vſurpentur & fiant.

Eccl. 7. *Et ſæculum tradidit Deus in cordibus eorum, vt non inueniat homo opus quod fecit Deus ab initio vſque in finem.*

Permiſit, inquit, Deus ſolicitos eſſe & occupari ſapientes mundi huius, ne ſi aſſiduè tranquillo attendiſſent ad fabricam & ſtructuram mundi huius, perſpecta & cognita illius pulchritudine, viſibilia hęc Deum eſſe, vel Deos arbitrarentur. In multiplici tamen occupatione non reliquit illos ſua prouidentia deſtitutos, ſed humanæ naturæ communem mortis cogitationem adiunxit, vt ſcientes quod hic perpetuò futuri non ſumus, æternæ vitæ curam habeamus. Aliter: Sęculum ſignificat temporale ſpacium, complectiturque omnia quæ in ipſo fuerint. Inquit ergo: Deus filiis hominum ſęculi præſentis dedit cognitionem, videlicet quod temporale initium habuit cœlum & terra, & quæcunque conſpicimus, & quod hæc ipſa tempore immutãtur. Eorum verò quæ ante initium temporis fuerunt quæque poſt hoc ſæculum futura ſunt, certam & manifeſtam ſciẽtiam non habemus, ideoque nobis dicitur ab alia Scriptura: Altiora te ne quæſieris, & profundiora te te ſcrutator.

Eccl. 3. *Et cognoui quod non eſt bonum in ipſis, niſi lætari & facere bonum in vita ſua.* Sapiens cognoſcit quod natura bonum eſt. Natura autem bonus ſolus eſt Deus, qui omnia protulit ex ſua ingenua bonitate, Qui tamen quantum in ſe eſt, quantumquę ſua facultas patitur, bonum operatur erga Deũ & proximum charitate ſeruata, hic ineffabili & vera lætatur lætitia. Cognoui igitur, inquit, quod nihil eſt boni in vita niſi hoc ipſum bonum operari, & in bona operatione lætari.

Ibidem. *Et omnis homo qui comedit & bibit, & videt bonum in omni labore ſuo, hoc donum Dei eſt.*

Sapiens quidem nouit quod bonum eſt, omnis autem homo, hoc eſt, vulgaris, & in multitudine media ſumptus, qui aberrat à cognitione veri boni, cũ voluptate ſola bonum diffiniat & metiatur, comedere ac bibere bonum eſſe exiſtimat. Et ſanè manifeſtum, quod ſenſibilium rerum copia, Dei munere hominibus data eſt, non tamen vt conceſſis rebus abutamur, ſed vt eas communicemus in proximos liberales, Deo gratias de acceptis muneribus. Commiſcuit antẽ hoc loco perſonas Eccleſiaſtes, eius ſcilicet qui verè ſapiens, quod propriè bonum eſt cognoſcit, & eius qui errore malo ductus, fallitur circa ipſius boni cognitionem. *Cognoui quod omnia quæcunque fecit Deus, ipſa erunt in ſęculum, ac ea non eſt addere, & ab ipſis auferre non eſt, vt timeant faciem eius.* Rerum aliæ quidem viſui ſunt obnoxiæ, aliæ verò videri non poſſunt. Hic autem ſermo habetur de viſibilibus rebus, & harum quidem aliæ ſemper eodem modo perdurant, vt terra cœlum, Sol, Luna, alię verò per ſucceſſionem ſeruantur in ſpecie, vt homines plantę & ſimilia. Noui igitur, inquit, quod non eſt apponere ad ea quę in mundi conſtitutione Deus creauit, cum eiuſmodi compoſitio perfecta ſit & indeficiens. Sed neque ab ea quicquam vt ſuperuacaneum eſt auferre. Qui verò ad ſpeculationem mundi animum adiiciunt, rationeſque ſingularum rerum quãtum in ſe eſt, conſequuntur, timore Dei occupantur attonitique redduntur, autoris omnium ſapientiam demirantes. In omni itaque hominum mente inſitus eſt à natura Dei timor, vel legitima quędam ratio, quę ab ordine ac pulchritudine vniuerſi, hominum corda conuertit ad creatoris ſapientiam contemplandam. Sciendum verò eſt, hęc quę videmus, eſſe veluti ſymbola quędam ac ſigna ſpiritualium rerum. Quare ſi finem ſpectes ob quem facta ſunt, omni prorſus carẽt defectu. Nam ſiue quid eorum principaliter Deus produxit, ſiue quid in ſecundas cauſas referendum eſt, non eſt eis apponere quicquam nec demere. Omnia igitur bona & pulchra, perfecta omnia ſunt, ac neceſſaria Dei opera. *Quod eſt factum, iam eſt, & quæ futura ſunt, iam fuerunt, & Deus quæret eum qui perſecutionem, &c.* Si quid olim fuit, nunc etiã eſt. Homo fuit, homo & eſt, arbor fuit, arbor & etiã eſt. Sed pari ratione fuerunt, & quę futura ſunt. Homines futuri ſunt poſt nos, & iam priores illis fuerunt alij. Deus autem quęret perſecutione affectum hoc eſt, innocuum, qui alij perſecutionem non inferat, & ſeruabit eum.

Eccl. 3. *Et etiam vidi ſub ſole locum iudicij, ibi impius: & locum iuſti, & ibi pius. Dixi ergo in corde meo: Simul iuſtum & impium iudicabit Deus, quoniam ſuum tempus eſt omni operi.*

Ab his ſenſibilibus ad ſpiritualia nos attollens, ait ſe prognoſtice ac puro mentis intuitu contemplatum eſſe locũ iudicij, qui repoſitus eſt impiis ſub ſole, quaſi dicat Infernum. Sed & locum iuſti ſe vidiſſe commemorat. Addidit autem & ad locum iuſti, particulam illam videlicet, ſub ſole. Quod ſi ſecundum literam ſimpliciter accipiatur, nulli dubiũ quin in Paradiſo, & in cœlis futuri ſint iuſti. Sin autem ad vtrumque inſeras, ſub Sole ad iuſtum videlicet atque ad impium, contemplatum fuiſſe intellige eos qui nunc ex hac vita decedunt, qui nõdum ad regna peruenerunt cœlorum. Digna ſanè inquiſitu res eſt, vbinam ſub Sole iuſti vita functi collocentur. Conſtat autem quod in Paradiſo, cum dixerit Chriſtus Latroni: Hodie mecum eris in Paradiſo: ſciendumque eſt quod literalis traditio Paradiſũ docet eſſe in terra. Nõnulli verò dixerũt quod Paradiſus etiam eſt in inferno, id eſt, ſubterraneo loco, ad quam ſuam opinionem illud accommodant Euangelium: Diues Lazarum vidit, ipſe tamen in inferiore demerſus, cum Lazarus eminentiore eſſet in loco, vbi eſſet Abraham. Verùm quomodocunque ſe habeant, illud proculdubio conſtat, tum

Luc. 23. Luc. 15.

ex præſenti

Paradiſus ubi ſit. ex præſenti Eccleſiaſtæ noſtri loco, tum ex omni ſacra Scriptura futuros pios in proſperitate ac pace, A inuiſtos verò in ſuppliciis ac tormentis. Aliis autem placuit Paradiſum eſſe in cœlis. Bonus autem ac ingenuus Eccleſiaſtes, hiſtoriæ ſenſum potius conſe-ctabitur. Tum verò ſecundum examinans ita infert. *Dixi intra meipſum: Nunquid cum impio damnatur & iuſtus?* Hæc ſanè verba diſquiſitionem ambiguam habent, non abſolutam affirmationem. Semel enim docuit alium eſſe locum iuſti, alium impij, ſed poſtea nos admonet & in metum adducit, cum Deus ſit omnes homines iudicaturus, noſtráſq; res omnes diligenti examine diſcuſſurus. Inquit ergo: *Tempus erit omni rei & omni operi.* Hoc eſt, erit vniuerſalis iudicij tempus. Myſtico autem intellectu ſic accipe: B Vidi ſub iuſtitiæ ſole Dominum Ieſum Christum, qui ſcilicet venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Vidi inquam locum impij à ſiniſtris videlicet conſtitutum, & iuſti: item vidi locum qui eſt à dextris eius, & dixi in corde meo, quod Deus omnes ad iudicium conuocabit, pro dignitate vnicuique diſtribuens, illud tempus definiens ac decernens, in quo noſtra omnis actio & operatio diſtricto examine perpendetur. *Ibi dixi in corde meo de ſermone filiorum hominis, quod iudicabit illos Deus.* Simile eſt hoc illi quod in Euangeliis legitur: Omne verbũ ocioſum quod loquentur homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Intellige autem cum hoc loco dicit ſermo- C nem, ſubintelligi & internum mentis verbum, occultámque cogitationem, nam & de his quoque ratio à nobis diligens exigetur. *Et vt oſtenderet quod ipſi iumenta ſunt, & vt oſtenderet occurſus filiorum hominis, & occurſus iumenti, occurrit enim a que his. Vt mors huius, ita & huius mors. Et ſpiritus eſt in cunctis, & nihil plus habuit homo quàm iumentum.*

Propterea, inquit, vidi & conſideraui rationes iudicij quod exercetur ſub Deo, vt oſtendam hominibus, hoc eſt, vt homines doceam nihil eos à iumentis differre ſecundum corporis rationem, vitámque illam, quæ tota corpori vacat & indulget. Eundémque namque aërem cum brutis animantibus homi- D nes reſpiramus, eundémque interitum ſubimus, & in his ſanè rebus, homo iumento amplius nihil habet. Iumentorum itaque brutalis vita, quæ Veneri indulget, vanitas mera eſt. Monet autem nos per hęc Eccleſiaſtes, ne corpori indulgeamus, ſed animã quæ prædita eſt ratione, virtutibus excolamus, hac enim ſimiles Angelis ſumus, cum vis ipſa ſentiendi, nobis cum iumentis brutíſque animalibus ſit communis. *Omnia pergunt in vnum locum quæ de terra facta ſunt, & omnia in terram reuertuntur. Et quis nouit ſpiritum filiorum hominis, & ſi ipſe aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus iumenti deſcendat ipſe deorſum in terram.* Manichæi animas huc & illuc transferri aſſerentes, immortales E quidem illas eſſe aiunt, ſed omnia ſubire corpora tàm hominum quàm brutorum, reptilium quoque ac plantarum. Nos Chriſtiani quos diuinæ ſcripturæ meliora erudiunt, iumenta accipimus pro iis ho- *Iumenta Myſtice, qui ſint.* minibus, qui nõ vtentes munere rationis, comparãtur iumentis inſipientibus. Homines autem meritò illos eſſe cognoſcimus, qui diſtincti à beſtiali ritu viuendi, ſecundum rationem ſe moderantur. Quis igitur ſcit, num ij qui apud multos videntur prudentiores, in ipſo iudicij tempore digni cenſebuntur regno cœlorum, an potius ad inferni barathrum demittentur? Quis item contra illud ſcit, an qui ca-

rere quodammodo ratione videntur, occulto Dei A iudicio ad ſuperna tollentur? Quod enim rationalis anima ſit immortalis, brutorum verò anima corpori immoriatur, cuius planè manifeſtum eſt, qui paulum modo rationis ſit particeps. Aliter. Multis in locis Eccleſiaſtes voluptuarij hominis perſonam ſubiens, conuenientes ſuſceptæ perſonæ ſermones loquitur, quaſi dicat, quis nouit quæ futura ſunt? edamus & bibamus, cras enim moriemur. *1. Cor. 15* Explicans autem Apoſtolus qualia ſint quæ ad præſentem vitam pertinent, inquit: Si in hac vita in Chriſto tantum ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. *Ibid.* Vbique igitur Eccleſiaſtes per ænigmata nos erudiens, ad futuræ vitæ cogitationem B tranſmittit. *Et vidi quod non eſt bonum, niſi cum lætabitur homo in operibus ſuis. Quis enim adducet illum, vt videat quæ poſt ſe futura ſunt?* Si è perſona voluptuarij hominis intelligantur hæc verba, ita intellige: Vidi, inquit, ego voluptati addictus quod nihil ſit boni in vita, præter quam lætari in iis operibus & voluptatibus, & quod hæc portio eſt homini hæreditáſque concеſſa. Quæ verba cum voluptuarius temerè effuderit, docet ſubinde Eccleſiaſtes vnde ſit quod huiuſmodi cogitationes huic hominum generi inaſcantur, quia videlicet nemo illis poteſt intellectũ cœcum habentibus oſtendere, quæ futura ſunt eis poſt illas, quibus nunc fruuntur, voluptates, æterna C ſcilicet tormenta ſuppliciáque grauiſſima. Sin autẽ verba eadem è perſona ſapientis dicta intelligãtur, altior quidam ac nobilior illis inerit ſenſus. Nõ eſt, inquit, homini bonũ excepta illa lætitia ac fœlicitate, quæ illum excipiet ex operibus quæ fecerit in hac vita. *Lætitia maxima ex bonis operibus.* Actio enim ex qua lætitiam habere expectat, ipſa ſcilicet ſecundum virtutem, hæc erit portio ſua & ſors. Eum namque qui officioſè non vixerit, non continget vita perfunctum redire huc amplius, vt per pœnitentiã emendet quæ perperam geſſit.

CAPVT IIII.

D Et conuerti ego me, & vidi calumnias quæ fiunt ſub ſole. Et ecce fletus, calumnias patientium, & non eſt qui eos conſoletur, neque poteſtas quæ liberet eos à manu calumniantium, & non eſt qui conſoletur eos.* Ad alia me, inquit, examinanda conuerti, & contemplatus homines, vidi calumniatores iniuſtos, & qui calumniam patiebantur lugentes ex infirmitate, eò quòd nullius pro illis contra calumniantes vindictæ potentiam exerceret, atque ita eos conſolaretur. Calumniatores autem ſunt, alij quidem in pecuniis, alij verò in opinionibus ſectarum, ſicut hæretici contra fideles. *Calumniatorum varia genera.* Quin & ipſe princeps autórque malorum diabolus, cum apoſtaticis poteſtati- E bus, aſſiduè calumnias texunt, mendaciáque moliũtur. *Et laudaui mortuos qui iam deceſſerunt, magis quàm eos qui viuunt vſque nunc. Et fœlicior vtriſque, qui nondum natus eſt, nec vidit opus malum, quod paratur ſub ſole.* Mortuos viuis putat beatiores. Quid ita? Nempe quia iuſtitiam laborum omnium deſſuerunt, peccatores autem laſſati ſunt in peccatis, vtiliter itaque vtriſque mors communis aduenit. Myſtico autem ſenſu ita intellige: Qui peccato mortui ſunt, viuentes in Chriſto, longè meliores ſunt illis qui viuunt in peccato. Tum ſequitur: Et fœlix mihi ſuper vtroſque, qui nondum natus eſt, neque nouit laborioſam

hanc vitam,quam opus malum nominat. Ab iis au-
tem verbis Eccleſiaſtæ, quidam adducti ſunt vt di-
cerent animam præexiſtere ante corporis inſtitu-
tiooem. Quomodo enim, inquit, vocari poteſt
beatus ac fœlix, qui nihil ſcit? Quibus ita reſpon-
demus: Si quemadmodum ipſi dicitis, anima in cor-
pus hoc detruditur, vt tanquam in carcerem conie-
cta corripiatur & caſtigetur ob ea delicta quæ an-
tequàm ſubiret corpus, admiſit: quomodo tunc fœ-
lia eſſe poterat, cum peccaret, neque argueretur?
Heb. 12. Quem enim diligit Dominus arguit, & caſtigat om-
Apoc. 3. nem filium quem ſoſcipit. Si autem à Deo diligi bo-
num eſt, ſi etiam bonum eſt corripi, deſcendit auté
anima in corpus vt corripiatur: ergo bona erit cor-
porea hæc vita, & in corpore hoc fœlicior erit ani-
ma, illis quæ antequàm ſubirent corpus, peccabant,
neqoe dignæ habebantur correptione diuina. Faci-
le eſt itaque euertere illatam ab illis rationem. Ne-
que enim anima corporis conſtitutione prior exi-
ſtit, & Salomon fœliciorem vocat vtriſque qui nõ-
dum natus fuerit, hoc eſt, qui in exiſtentiam nul-
lam venerit, nihilque fuerit, vt ſermo hic cum Do-
Mat. 26. mini verbis prorſus conoeniat. Bonum illi erat, ſi na-
tus non fuiſſet homo ille. Hac autem abſoluta quæ-
ſtione, alia nos & quidem grauior quæſtio ſuſcipit:
Si melius ſit homini noo natum ipſum eſſe, quàm
natum, ob malum igitur contigerit homini natum
eſſe. Erit ergo malorum cauſa Deus, qui hominem
produxit in vitam: Quomodo itaque vidit Deus cũ-
Gen. 1. cta quæ fecit, & ecce erant valdè bona? Cui quæſtio-
ni ſic reſpondemus: Quod cùm duas hoc loco per-
ſonas attulerit noſter Eccleſiaſtes, alteram quidem,
calumniam inferentis, alteram verò patientis, non
ſimpliciter loquitur de calumniam patiente, ſed lu-
gentem illum inducit pro iis quæ iniuſtè patitur.
Verba igitur hic expreſſa non prodeunt à perſona
ſapientis aut fidelis hominis, ſed eius qui in hoc mũ
do pacem habere percupiat. Philoſophus enim ne-
que ſi iniuſtè quid patiatur lachrymas fundit, quin
lætatur potius & exultat, ſicut & Apoſtolus ſcribit:
Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſce-
Heb. 10. piſtis. Cum itaque Eccleſiaſtes, duas hoc loco perſo-
nas induxerit, ad philoſophiæ normam nequaquàm
ſe moderantes, quarum altera eſt inferentis, altera
verò calumniam patientis, ac præ dolore nimio &
ignorantia rerum lachrymas effundentis, ſubiunxit
quòd in comparatione horum duorum hominum
carentium Philoſophia, bonum ſit in natura rerum
non eſſe, quã benè ſentẽtiam facilè puſſet experien-
tia ac exemplo, nobis veram oſtendere. Si quis e-
nim interrogaret ſanctos Martyres, Apoſtolos, aut
Prophetas, vel cunctos homines qui ſecundum vir-
tutem vixerunt: Agite, nobis hoc dicite ſancti viri,
propoſita vobis optione vel naſcendi autore Deo,
vel non naſcendi vtram in partem propenſiores
fuiſſetis? Nónne illico reſpõſuros putas: Gratias agi
mus Deo noſtro qui ſecũdum bonitatem ſuam nos
fecit, quíq; nos in virtutis gymnaſio voluit decerta-
re, vt has nobis æternæ gloriæ coronas plecteret &
imponeret? Satis itaque oſtenſum eſt, quòd de pec-
catoribus & imperfectis hominibus loquitur Eccle
ſiaſtes. *Et vidi ego omnẽ laborem & omnẽ fortitudinẽ ope-
ris, quod æmulatio eſt homini, hoc vanitas & electio ſpiritus.*
Eccl. 4. Fortitudo & induſtria digna vituperatione cenſetur,
cum quis vires ſuas circa vanitates intendit, & voti
tamen compos efficitur. Zelus autem vituperabi-

lis eſt, qui proximè vicinam habet inuidiam. Vidi
A igitur, inquit, laborem hominum circa res vanas, &
alios vidi homines illis inuidere. Vt exempli gratia,
iniuſtè aliquis diuitias ſibi comparat, ecce alij ſtatim
huic inuidere incipiunt: vel ipſi, ſimiles conſequi di-
uitias affectantes, idem & ipſi ſtudium æmulantur.
Huiuſmodi igitur occupatio hominum vanitas eſt,
& vt ſæpè iam diximus, electio ſpiritus. *Stultus com-* Eccl. 4.
plicuit manus ſuas, & comedit carnes ſuas. Manus homi-
ni datæ ſunt, vt illis opportuna ſibi & conueniẽtia
operetur. Ociofus itaque ceſſator, manus clauſas &
complicatas tenens, cum ſubinde pœnitentia tan-
gitur, ac dolore diſtabeſcit, dicitur meritò car-
nes proprias deuorare. Myſtico autem ſenſu, qui
B operationes ſuas non exercet in virtutibus, carnes
deuorat ſuas, cùm ipſe ſibi ſit ſuppliciorum media-
tor & tormentorũ proxeneta. Aliter: Complicare,
complecti ob dilectionem, & ſalutando blandiri.
Stultus itaque cũ diligat turpes ſuas operationes &
amplectatur, proprias deuorat carnes, ipſe ſibi iuſtũ
ſuppliciũ parans. *Bona eſt plenitudo pugilli cũ requie, ſu-* Ibid.
per plenitudinem pugillorum duorum cum labore & ele-
ctione ſpiritus. Melius eſt modicùm iuſto, ſuper diui- Pſal. 36.
tias peccatorum multas. Myſtico autem ſenſu, pu-
gillus, eſt indeficiens fides quæ eſt in Dominum Ie-
ſum Chriſtum. Duo autem pugilli intelligendi ſunt,
cùm quis duobus Dominis ſeruire ſtudet, Deo ſci-
C licet & mammonæ, & opprobria illa pati quæ Pro- Mat. 6.
pheta cõmemorat. Vſquequo claudicabis in vtrun-
que poplitem? Melius eſt ergo ſine vlla controuer-
ſia quod hic prius ponitur. Aliter: Pugillus vnus, v-
nitas ipſa quæ materia caret: pugilli duo, materialia
quæ diuidi poſſunt. Habetur præterea ipſa dualitas
in ſcripturis ſacris immũda atque impura. Nam im-
munda animalia bina ingrediebãtur in arcam Noë.
Melius ergo eſt vnitatem ſequi, ac officioſam vitam Gen. 7.
ducere cum quiete, hoc eſt, ſine inanis gloriæ fuco: & 8.
quàm occupari circa dualitatem, hoc eſt, res mate-
riales. Aliter: Cõtemplari poſſumus hominem fuiſſe
olim pugillum, cum videlicet Deus puluerem de Gen. 2.
D terra accipiens, ac veluti pugillo concludens plaſ-
mauit hominem. Pugillus etiam fuit mulier: à late-
re nanque, Adam coſtam manu Deus apprehendens,
Euam plaſmauit. Melior ergo eſt cœlibatus pugillis
duobus, hoc eſt, dualitate & copula coniugali. Quã-
uis enim coniugium damnandum non ſit, cœliba-
tus certè eſt laudabilis & moleſtia carẽs. *Et conuerſus*
ſum & vidi vanitatem ſub ſole. In circuitum, inquit,
mouens oculos mentis meæ, nihil vidi eorum quæ
huius mundi gratia fiunt ab hominibus, quod non
vanitas mera ſit. Per hæc autem verba intellige ſi-
gnificari nequitias hominum & peccata. *Eſt vnus* Eccl. 4.
& non ſecundus, nec filius nec frater: nec eſt finis in omni la-
E *bore eius, nec oculus eius impletur diuitiis, & cui ego labo-*
ro, & fraudo animam meam bonis? hoc etiam vanitas eſt
& occupatio mala. Amplius, inquit, res humanas con-
ſiderans vidi quoſdam, qui ne legitimos habẽt hæ-
redes, inſanabili affectu circa diuitias occupari, ocu-
lum habentes inexhauſtum & inexplebilem. Quod
cum ſatis contemplatus ſit, introducit inexplebilem
huius hominis perſonam ea auaritiæ pœnitentia ita
loqui: Et cui ego laboro & fraudo animam meam
bonis? Iure ergo & huic labori vanitatem attribuit.
Aliter: Myſticè ſic intellige: Eſt vnus. Vnum hoc lo-
co accipit, qui ſeipſum tantummodo fouet ac dili-
git, qui ne habere quidem velit filios ac fratres.

Nam qui deſiderio illorum tenetur, quàmuis natu-
ra nullos affines & conſanguineos habeat, quia ta- A
men ſecundum Dei præcepta charitatem ſecta-
tur, omnes homines quàmuis externos, eſſe ſi-
bi filiorum loco putat & fratrum, iuxta illud: Eſto
Eccl. 4. orphanis tanquam pater, & tanquam maritus ma-
tri eorum. Hic itaque vnus ac ſolus qui habere non
curat filium neque fratrem, laborioſa quadam ele-
ctione viuendi ac ſollicitudine fraudat animã ſuam
bonis, neque ad futura attendens, neque in vita
quicquam boni efficiens. Huic ergo & vanitas at-
tribuitur. *Boni duo ſuper vnum, quibus eſt bonum precium*
Eccl. 4. *in labore ipſorum.* Concordiam duorum in operibus
bonis laudat, hæc nanque precium conſequitur a-
pud Deum. Itaque Saluator benè concordes Apo- B
Mar. 6. ſtolos binos miſit antè faciem ſuam. Eos verò qui
Luc. 10. turrim ſuperbiæ fabricantes in malo opere conue-
Gen. 11. niebãt, diſsipauit Deus atque diſperſit. Myſticè au-
tem ſic accipe Laudabilis eſt & apud Deum precio-
ſa, duorum (hoc eſt animæ corporiſque) in bono cõ-
cordia. Quomodo autem meliores ſint duo quàm
vnus, exemplo nunc propoſito planè intelliges. Si
corpus quidem voluptatibus abſtineat, & tempe-
ranter ſe gerat, anima verò ipſa inani gloria capia-
tur, irrita quodammodo vanáque redditur corporis
temperantia. Ruríuſque ſi anima quidem humilita-
tem colat, libidinetur autem corpus, animæ vana
eſt humilitas. Vnà enim parte compoſiti hominis C
delinquẽte, aut anima videlicet aut corpore, neceſ-
ſe eſt & partem alteram comprehendi. *Bona itaque*
duorum copula & concordia, ſi conueniant ad precioſam
virtutem, quoniam ſi cadant, vnum eriget participem ſuũ.
Et væ vni ſi cadat, neque ſit alter ad illum erigendum. Qui
bonis de rebus conueniunt, mutuum ſibi auxilium
præſtant. Si enim accidat vt alter ex humana fragi-
litate omittat aliquid quod faciendum ſit, alterius
conſilio emendabitur. Quod autem dicit, ſi cadat,
non eſt accipiẽdũ de ambobus eodẽ tẽpore, ſed mo
dò de hoc modò de illo. *Et ſi dormierint duo, calor ipſis*
Eccl. 4. *erit, vnus autẽ quomodo calefiet?* Ex eo ꝙ corpori ſolet
accidere, ſpiritualiter erudimur. Qui enim ſimul cu- D
bant & dormiunt, magis quàm qui ſolus iaceat, ca-
leſiunt: ita etiam qui ſpiritualiter conueniunt & cõ-
Mat. 18. cordant. Vbi enim fuerint duo aut tres congregati
in nomine meo, ibi & ego ſum in medio ipſorum,
dicit Dominus, qui videlicet ſancti Spiritus ignem
calorémque fidelibus ſuis gratificatur. *Et ſi quiſpiam*
præualuerit contra vnum, duo reſiſtent aduerſus eum. Ite-
Eccl. 4. rum per ea quæ ſenſibiliter ſolent accidere, ſpiritua-
lem nobis tradit doctrinam. Sicut enim duo con-
cordi animo vel forum plateáſque ciuitatis ambu-
lantes, vel per deſertas eremi ſolitudines, tutius ac
facilius repellunt irruentis contrà ſe alterius impe-
tum, ita & futurũ intellige in ſpirituali pugna. Nam E
cum Eccleſiaſtes edocere nos velit, quæ ad corpus
animámque pertineant, ſicut etiam Paulus Apoſto-
lus fecit: quo loco & ipſe trium quæ homini inſunt
1. Theſſ. 5. rerum mentionem facit, cum ait: Integer veſter ſpi-
ritus & anima conſeruetur. tria nobis latenter con-
templanda propoſuit, videlicet quod ſi vnus quiſ-
piam nobis inſurgat, hoc eſt ſuperbia carnis, tunc
anima ſpiritui amicè coniuncta, carnem compeſ-
cat ac frenet, vt ſpiritualibus animæ motibus ſubii-
ciatur, & pareat. Sciendum namque eſt (quod ad hũc
locũ pertinet) hominẽ tribus ex rebus conſtare, Aĩa
ſcilicet, corpore ac Spiritu, nõ quod ſecundum ſub-

ſtantiæ vim aliud ſit ſpiritus, aliud anima (neque e-
A nim duo rationalia inſunt homini) ſed quod ratione
ſola, ea ſeorſum conſiderantes, aliud eſſe ſpiritum
dicamus, aliud animam. Vocamus enim ſpiritum,
actum animæ ipſius, dexteriorem ſublimiorémque
vim: qui ſpiritus eſt idem, puto, qui & intellectus ſi-
ue ipſa mens, ſicut in Eſdræ libris accipi animaduer-
timus. Aut ita intellige: Spiritus & ipſum chariſma
ſpiritus, quod animam lætificat & illuſtrat, diuina
nobis inſufflatione tranſmiſſum. Itaque ſi impollu-
tum ſeruemus quod nobis ineſt ad imaginem Dei
factum, integrum habemus chariſma ſpirituale. Sin
verò ad peccatorum ſemitas declinemus, donum
ſancti ſpiritus violamus in nobis. Hoc eſt, puto,
B quod Apoſtolus nos precatur manere integros ſi- *1. Theſſ. 5.*
cut ab initio fuimus, immaculatum habentes cor-
pus & animam, purúmque ſeruantes chariſma ſpiri- *1. Cor. 12*
tuale. Aliter quoque ita poteſt intelligi Motûs ani-
mæ diuiduntur in rationabilem, iraſcibilẽ, & concu- *Motus A-*
piſcibilem. Si igitur tria hæc ex virtute officioque *nimæ tri-*
conueniant, tunc ſecundum rectam naturæ normã, *plex.*
ita excandeſcit contra malas affectiones ac dæmo-
nas concupiſcẽtiæ ipſa vis ac potiora tantũ deſide-
rat: vnde & Daniel vir concupiſcentiarum voca- *Dan. 9.*
batur. rationalis autem pars omnia iuſte modera- *& 10.*
tur, iraſcibilem vim concupiſcibilémque compeſ-
cens. Sin autem contra eueniat, vt præter legem ra-
C tionis, altera illarum virium, vel ira ſcilicet, vel ap-
petitus, quod delectat perſequatur: tunc duæ re-
liquæ partes concordi fœdere puritatem ſeruan-
tes, vt rationalis (puta) cõcupiſcendíq; vis, iracundiã
deprimunt ac ſibi obedire cogunt: aut contrà, ira-
cundia rationi adiuncta, concupiſcentiam ſedat. Ita
ergo fit vt concordes duo, tertium reluctantem re-
digãt in ſeruitutem. *Funiculus triplex non citò rumpetur.*
Ruſus Eccleſiaſtes exẽplo triplicis funiculi ad ſpiri- *Eccl. 4.*
tuales nos euehit contemplationes, ac primùm qui-
dem charitatem nos docet, in cõcordiæ nexum nos
vocans. Inquit ergo: Si anima, corpus, & ſpiritus in
bonum conueniant, non facilè diſſoluuntur ab ho-
D ſtis incurſu. Aliter: Cum rationalis animæ vis, iraſ-
cendi ac concupiſcendi potentiæ, vnitatis purita-
tem cuſtodiunt, animam ſeruant prorſus innoxiam.
Aliter: Qui credunt in ſubſtantialem Trinitatem
Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, à reſiſtenti-
bus hæreticis & aduerſariis expugnari nõ poſſunt.
Bonus eſt puer pauper & ſapiens, ſuper Regem ſenem &
ſtultum, qui neſcit prouidere in poſterum, quòd & è carcere
vinculíſque interdum quis egrediatur ad regnum, quódque
in regno ipſius natus ſit pauper. Pueri fermè non eo di-
gni ſunt honore quo ſenes, neque ita pauperem ve-
neramur vt Regem. Comparans igitur Eccleſiaſtes
ſtultitiam cum ſapientia, quantùm hæc ipſa præſtet
E oſtendit. Inquit enim longè potiorem eſſe puerum
& pauperem, modò ſit ſapiens, eo qui ſit ſenex &
ornatus regia poteſtate, ſed ſtultus. Amens enim nõ
intelligit, ſapientiam, è ſeruili quandoque conditio-
ne atque in vincula coniectum hominem, ad faſti-
gium regium euehere. Cuius rei exempla ſumi po-
terunt ex Ioſeph quem Dei munere inſita ſapientia, *Gen. 41.*
& adoleſcentem & precio coemptum, & in carce-
rem detruſum, totius Ægypti gubernatorem con-
ſtituit. Hæc eadem ſapientia ſi Regi inſideat, mode-
ſtiam tueri docet ac frugalitatem, ita vt Regia digni-
tate qua pollet nequaquàm extollatur, ac tumeat.
Nam Dei gratia & ſui cognitione pauperem ſe eſſe

intelligit, neque in regno, neque in diuitiarum copia, paupertatis humilitatē deponit, vt beatus & ipſe ſis quemadmodum & pauperes ſpiritu. Aliter: Seneſcens ac ſtultus, Hebræorum populus dici poteſt. Cui iunior ſucceſſit in Dei cognitionem populus ex gentibus conuocatus, verè ſapiens, ac redemptus à diabolica ſeruitute, & per fidē Chriſti Saluatoris cōſequutus regale ſacerdotium, ſpiritu quidē pauper, ſed Euangelica beatitudine decoratus. Exēplar aūt ac dux huiuſmodi pauperū ipſe Chriſtus eſt ſaluator noſter, qui ſapientia quidem Patris Dei eſt: iuuenis autem, ſi corporeæ genituræ tempus conſyderes. Idem quoque Rex dignitate diuina, pauper factus propter noſtram ſalutem, quanquàm per ſe ditiſſimus. Euaſit idem catenas mortis, & inferni carcerem fregit ac ſoluit, ſuo nos erudiens exemplo mediocritatem ſectari, cum dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant ſub Sole, cum adoleſcente ſecundo qui exurget pro eo. Non eſt terminus omni populo, omnibus inquam qui fuerunt ante eos. Et poſtremi non lætabuntur in eo. Sed & hoc vanitas & electio ſpiritus.* Totus hic locus ad allegoricum intellectum myſticúmque pertinere putandus eſt, quandoquidem nullus eſt qui corporali intuitu cunctos poſſit videre homines, qui ambulāt ſub Sole. Cum verò myſticum ſenſum alij aliò referri contendant: nam adoleſcentem ſecundum alij Chriſtū Dominum volunt intelligi, alij autem filium perditionis Antichriſtum, nos vtramque proſequemur expoſitionem. Vidi, inquit, cunctos iuuenes qui ambulant ſub hoc viſibili Sole, hoc eſt, ipſos peccatores, cum adoleſcente ſecundo, hoc eſt, Antichriſto qui exurget pro ipſo domino videlicet noſtro Ieſu Chriſto. non erat finis multitudinis peccatorum, eorum ſcilicet qui ab initio ſæculi præceſſerunt: Sed & poſtremi, qui temporibus Antichriſti ſcilicet in eum credent, non lætabuntur in eo, neque enim ſeruare poteſt impietas adhærentes ſibi. Vt autem doceat hunc errorem infidelitatis non neceſſitate, nec caſu, ſed electione liberæ voluntatis eſſe populis aduenturum, adiunxit dicens: Sed & hoc vanitas eſt & electio ſpiritus. Aliter: Vidiſſe ſe, inquit, ambulantes ſub iuſtitiæ Sole, omnes ſcilicet qui verè viuunt ex fide, cum adoleſcente ſecundo qui proculdubio eſt Saluator noſter, homo de cælo cæleſtis, qui nobis natus eſt ac ſurrexit pro adoleſcente primo Adam, qui fuit homo de terra terrenus. Et infiniti erant, inquit, ſub hoc Sole in anteriora progredientes, hoc eſt, ſecundum viuentis fidei diſciplinam, præteritæ quidem vitæ obliti tanquàm mortui peccato, tendentes autem de virtute in virtutem, ſemper oculos mentis ad propoſitam vitæ æternæ gloriam dirigētes. Sed qui nam ſunt poſtremi ipſorum, qui non delectabuntur in adoleſcente ſecundo Domino noſtro Ieſu Chriſto? Nimirum vel Iudæi ſunt qui cum primi eſſent, facti ſunt nouiſſimi, vel qui in fine ſæculi credent in Antichriſtum, vel generaliter omnes qui poſt primos officioſè piéque viuentes, ipſi cum ſenſus & voluptatis illecebras conſectentur, meritò poſtremi ac nouiſſimi & habendi ſunt & vocandi. Sed hos quoque nouiſſimos oſtendit electione propriæ voluntatis non gauiſuros eſſe in adoleſcente ſecundo, ideóque tritū iam ſibi verbum illud adduxit: ſed & hoc vanitas & electio ſpiritus. Sciendū eſt autē (quod ad prædictorum enarrationem pertinet) Adam hominem primum, adoleſcentem vocari, ſub intellectu eius temporis quo recens creatus erat adhuc in Paradiſo voluptatis, vigore iuuentutis ſuæ ſtrenuus erat operando virtutes. Vocatus adoleſcens & Chriſtus Saluator, propter magnum robur diuinæ virtutis. Vocatur & Antichriſtus, qui iuuenili temeritate feruidus eſt in malo, robuſtúſque nequitiæ innouator. *Cuſtodi pedem tuum cum ingrederis in domum Dei, & propinquus eſto vt audias.* Aequiuoca quadam ratione loquēdi, exterioris hominis membra de interiore dicuntur, vt oculos puta, manus ac pedes, & membra reliqua. Non tamē cōtrà contingit, vt interioris hominis partes de exteriore dici conſueuerint. Dicuntur enim pennæ alæque de anima, iuxta illud. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ. inquit ergo: Cuſtodi animæ tuæ pedem in omni opere tuo cum incedis, vt in conſpectum venias domus Dei, hoc eſt cæleſtis Hieruſalem. Qui verò cuſtodit pedem animæ ſuæ, propè eſt vt audiat, hoc eſt, vt obediat verbo diuinæ præceptionis, & proficiendo mandata legis exequatur. Quod ſi de corporali pede dictum intelligas cuſtodi inquit, totum corpus tuum (à parte enim totum ſignificauit) ne inſtrumētis eiſdē quibus in bono vtimur, abutamur in malo, quaſi dicat: Ne quæſo pedibus eiſdem quibus templum Dei frequentas, theatrales adito ludos, & obſcœna ſpectacula. De alijs quoque humani corporis membris idem intellige faciendum. Et profectò qui impolluto pede ſubeunt Eccleſiam Dei, debent ab impuris locis & prophanis ſe penitus, vt Deo contrarijs, continere. *Super donum ſtultorum ſacrificium tuum, quia ignorant quid faciant mali.* Quia ſtulti quoque nonnunquàm munus offerunt Deo, vt qui ex inani gloria eleemoſynam faciūt, ſicut & Cain, qui rectè quidem offerebat, male autem diuidebat: ideò, tuum, inquit, ſacrificium cum prudentia fiat & diſcretione. Inſipientes enim non intelligunt, quoties malè offerūt, eò quòd illorum actus careat diſcretionis iudicio. Qui enim prudens ac ſciens operatur bonum, pari quoque cognitione malum deuitat. Qui verò priuat illud. ignorat facilè & alterum ignorabit. Illud itaque quod ait: Quia ignorant quid faciant mali: ita intellige, ignorantia occupantur, & tenebris obteguntur mentes. Propriè autem & diſtinctè locutus eſt cum dicit, donum ſtultorum: ſacrificium verò prudentium tantummodo intellexit.

Mat. 5. — Mat. 11. — Electio libera volũtatis. — 1.Cor.15 — Mat. 20. Mar. 10. — Pſal. 67. — Gen. 4.

CAPVT V.

N*E feſtines in ore tuo, neque properet cor tuū ad offerendum ſermonem in conſpectu Dei, quoniam Deus eſt in cælo ſuperius, & tu inferius es in terra.* Promptam ad loquendum linguā corripiendam monet, tum verò quia è temerario ac prompto corde ipſi linguæ fatuæ, ſententiæ quas efferat, ſuggeruntur. Vt fontem quoque ipſum ac caput obſtruat inſipientium verborum, inquit: Ne properet cor tuum efferre verbum in conſpectu Dei. Quaſi dicat: Quia Deus vbique præſens, omnia perſpicit, etiam deprehendens occultas animæ cordiſque cogitationes, quanquàm per ſermonis iudiciū non emergant, Deus enim qui in altiſſima cælorum ſpecula ſedem habet, quæ in imo fiunt conſpicit vniuerſa. Aliter: Ne temerè de diuinis myſterijs verba profunde, neque vtcunque omnia quæ in buccan veniunt. Mortalis enim homo cum ſis, ac graui corpore circumſeptus, & orbis infimus habitator, nequaquàm potes

pores inuiſibilis Dei ſubſtantiam ſupercœleſtiſque
comprehendere. *Idcirco ſint pauci ſermones tui.* Ob om-
nes cauſas ſuperius dictas, ſint tui ſermones non ſo-
lum pauci numero, ſed etiam diligenti examinatio-
ne perpenſi. *Quoniam in multitudine tentationis aduenit*
ſomnium, & vox ſtulti in multitudine ſermonum. Si mo-
Loquaci- re Prouerbij abſolutè ac libere hoc dictum putes,
tas fugiē- ita intellige. Sicut qui per diem multis tentationi-
da. bus curiſque agitantur, per quietem ſubinde ſom-
niis conturbantur: ita & ſtultus in multiloquio pec-
cans, ſua ipſius voce arguitur. Aliter: Sicut ſomniũ,
dormientem quempiam vel ad auaritiam vel ad li-
bidinem tentans, euolat & mox irritum euaneſcit,
vt nihil eorum quæ facere videbatur certum eſſe cō
tingat: ita & vox hominis ſtulti nihil vtile commo-
dúmque concludens, ſomnio videtur eſſe perſimi-
lis: quaſi dicat, ſomniis comparatur, ſtulti hominis
ſermo. Sin autem velis Eccleſiaſtem quaſi ratione
confirmantem quæ ſuperius attulit, hæc verba pro-
ferre, videlicet, quoniam aduenit ſomniũ in multi-
tudine tentationis, & vox ſtulti in multitudine ſer-
monum, ita accipies, vt quaſi nos moneat dicẽs: Ne
multiloquus eſto ac nugax, neque ſtultitiam tibi in-
ſitam tuo profer ſermone, quoniam multæ nugaci-
bus adueniunt tentationes, quæ ipſos non interdiu
ſolùm vigilantes conturbent, ſed per quietem quo-
que dormientes exterreant. *Sicut vouiſti votum Deo,*
ne moreris illud reddere, quoniam non eſt voluntas in ſtultis.
Tu igitur quæcunque voueris, redde. Votum eſt, cum quid
Vita ſol- Deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autem
uenda. Deo & pollicemur non pecunias modò, ſed abſtinẽ-
tiam victus, & caſtitatem, & quæ ſunt generis eiuſ-
dem. Quia ergo ſtultos perſæpe pollicitorum pœ-
nitentia ſubit ac dolor, nolentes vota perſolue-
re, hortatur vt citò ac velociter quæ promiſimus
Deo reddamus. *Melius eſt te nõ vouere, quàm poſt votum*
promiſſa non reddere. Malum eſt proculdubiò ac dete-
ſtabile ſi nihil vnquam velis Deo tribuere, mul-
tò tamen eſt peius ſi pollicearis te Deo quid datu-
rum, neque perſoluas. Duobus igitur propoſitis ma-
lis, bonum dixit, quod minus eſt malum. Alio quoq;
ſenſu intellige: Caue ne quid temere promittas in
conſpectu Dei, quia ſimul ac reus voti factus fueris,
multitudo te circumueniet tentationum, quæ per-
ſoluere promiſſionem impediat, ita vt ne dormiens
quidem ſine moleſtia ſis futurus. Vt exempli gratia,
pecunias auarus quiſpiam vouit Deo ſe redditurum,
mox autem non interdiu ſolum torquetur & auo-
catur, rationibus hinc inde ſubductis, egeſtatem ſi-
bi ac pauperiem ante oculos ponens, ſed (vt par eſt)
dormiens quoque, eiſdem imaginibus conturba-
tur, ne vota Deo perſoluat. Quanto autem ſuppli-
cio torquendi ſint qui cõtẽnunt vota complere, do-
Act. 5. cent nos in Actibus Apoſtolorum Ananias & Saphi
ra, repentina morte ſublati. *Ne dederis os tuum vt pecca-*
re facias carnem tuam. Lingua ſi nugax fuerit, corpus
totum coinquinat, præſertim vero ſi cum mulieri-
Mulierum bus incautus ſermo commiſceatur, carnem ſtimulat
colloquiũ. ad peccandum. *Ne dixeris ignorantiam eſſe in conſpectu*
Dei. Cum effreni, inquit, lingua peccaueris, ad pœni-
tentiam redi, neque conſuetam prætende excuſa-
tionem, quòd imprudens neſciúſque peccaueris. A-
liter: Qui in ipſa fece nequitiæ volutantur, ita pru-
dentiam Dei negant & aſpernantur, vt dicant dedi-
gnari Deum curare ac ſcire quæ hic ab hominibus
ſcelera committantur. At tu nequaquàm hæc dixe-

ris, nihil enim latet oculos Dei. *Ne fortè iraſcatur Deus*
A *cõtra ſermonem tuum, & deſtruat opera manuum tuarum.*
Ne, inquit, ore tuo ac lingua peccaueris, ne & fru-
ctum bonorum operum tuorum amittas. Iratus e-
nim Deus contra temerarios ſermones, delet è libro
vitæ ſi quid eſt quod piè, videamur nobis, laudabili-
térque feciſſe. Aliter: Caue ne dicas, Deus ignorat
quæ ab hominibus perpetrantur. Iraſcitur enim ta- Peccatorũ
lia dicentibus, neque approbat opera illorum. Sim- ſupplicia.
plices quoque & tardioris ingenij peccatores, nihi-
lò minus è medio tollit, vel paupertate eoſdem ple-
ctit, illorum fortunas operáque corrumpens.
Quoniam in multitudine ſomniorum, ac vanitatum, copiáque
ſermonum: Tu Deum time. Tria ſimul valdè ſimilia com-
B parauit, inania ſcilicet ſomniorum phantaſmata, va-
nos hominum labores, & ineptam multiloquij lo-
quacitatem. Somnij enim perſimilia ſunt, nugacis
hominis verba, neque ſanè multum à ſomniis diffe-
runt irrita hominum ſtudia. In multitudine igi-
tur ſomniorum, hoc eſt, ſomniantium hominum
fruſtráque laborantium, nec non verba plu-
rima effundentium, iraſcitur Deus. Multitudinem
autem hoc loco, non ſimpliciter multiloquium in- Ocioſilo-
tellige, ſed ocioſi loquium. Paulus enim loquens de quium.
regno Dei, quamuis ad mediam vſque noctem ver- Act. 20.
ba produceret, nullo tamen auditores afficiebat fa-
ſtidio. Qui autem multa quidem verba profundat,
C rem verò ipſam de qua agitur, minus facilem red-
dat, nihil fermè videtur loquutus fuiſſe. Sed & qui
ocioſè ac præter rem loquitur, in verbo quoque v- Nugacitas
no nugax eſſe deprehenditur. Semel autem nobis
cunctarum virtutum obſeruantiam ſuggerens: Tu,
inquit, Deum time, Timor enim omnia excedit.
Si calumniam pauperis, & rapinam iudicij videris in pro-
uincia, ne mireris ſuper hoc negocio, quoniam excelſo excelſior
eſt alius qui cuſtodiam habet, & ſuper ipſos alij quoque ex-
celſi ſunt, & ſuperfluitas terræ. Rapinam iudicij vocat,
cùm ditiores in prouincia & ciuitate, largitionibus
corrumpunt iudices ad iniqua iudicia: Aliter: Etiam
rapinam iudiciorum exercet, qui cauſas nihil ad ſe
D pertinentes, violenter ſibi vendicat & extorquet.
Ait ergo: Quotienſcunque videris, calumnia & lar-
gitionibus inopes à potentioribus premi, ne admi-
reris, hoc eſt, ne ita ob hãc ipſam rem indigneris, vt
fluitare mundum ſine vlla prouidentia ſuſpiceris.
Deus enim ſuper omnes excelſus, omnia ſpeculans,
& obſeruans quæ ab ipſis patrantur qui ſibi viden-
tur excelſi, locupletes & glorioſi, reddet vnicuique
pro ſuorum operum dignitate Et ſuper ipſos excel- Operum
ſi, hoc eſt, qui ſeipſos inaniter iactant & magnifa- dignitas.
ciunt, nihil aliud fermè cenſendi ſunt, quàm ſuper-
fluitas terræ, hoc eſt, inutilis terræ globus & maſſa,
iuxta illud: Quid ſuperbis, inquit, terra & cinis? *Su-* Eccl. 10.
E *per omnes autem Rex eſt Dominus agri elaborati.* Generali
quadam concluſione vtens Deus, inquit, inſtar viri-
darij Mundum ſibi hunc excoluit & ornauit, & in eo
dominatur vt agri Dominus, cuius & aſſiduam pro-
uidentiam gerit. Non itaque decet opinari mũdum
carere gubernatione regnãtis, ob eas quæ inter ho-
mines fiunt iniquitates, immò reuocare mentem o-
portet, Quòd cùm mundus hic, ager nuncupetur,
iuxta Euangelicam parabolam, Deus hominem mũ- Mat. 13.
di huius Regem dominúmque conſtituit, ſicut ſcri-
ptum eſt: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Admo- Pſal. 8.
net itaq; nos hoc loco Eccleſiaſtes, dignitatis noſtræ,
vt debitam venerationem Deo exhibentes, qui nos

regia boneſtauit corona, pie officioſéque viuamus. Aliter: Quandoqoidem oeus voiuerſi huius Mundi eſt oominus & poſſeſſor, veluti agri cuiuſdam diligentia ſumma elaborati, idcircò ſeduli caueamus ne demoliamur vineam oomini Sabaotb, aut iniquis actionibus aut impus dogmatis, aut perniciofis doctrinis. Omoibus enim præeſt, omnia ſpeculatur agri Dominus & poſſeſſor elaborati. Aliter: Diuina ipſa Scriptura eſt velut ager quidam fetaa & odoratus, quaſique Paradiſus oprimis arboribus conſitua, habenſque theſaurum occulmm. Par eſt autem vt qui bunc babere quærunt theſaurum, placere ſtudeant Regi Domino agri huius, hoc eſt, Deo omnipoteoti. Placebuot autem, ſi cunctis mundi deliciis renunciauerint, & ſi oeque Iudæorum more ſolum literæ iaceotis ſenſum conſectentur, neque è cunctis etiam Scripturæ verbis allegorias & myſteria perſcrutentur, ita vt tanquam inutilem poſthabentes literæ veritatem, plantas agri huius radicitus ſubruant & euellaot, cum potius deceat fideliter quæ ſunt ſcripta rimari, & duce Spirim ligonibus terrã verſare. Ita nimirũ Deo placebimus agri huius Domino, & ſpiritualem illi Paradiſum reddemus excultum. *Qui pecuniam diligit, pecunia non explebitur, & qui amauit fructus in multitudine ipſius, & hoc etiam vanitas.* Huius ſententiæ poſterior particula ita conſtruenda eſt. Et qui amauit fructus, boc eſt, quicuoque amauit ſibiipſi, oon autem communis vtilitatis gratia congerete fructus, quaſi dicat: Qui labotat auaritiæ morbo, ſiue pecuniam cógetat ſiue fructus, nũquàm expletur plura ſemper affectans, vt potius pecuniarum dici ſemus quàm dominus mereatur. *Multitudine bonorum multiplicati ſunt qui comedunt ea. Et quæ virtus ac fortitudo poſsidenti bona? Principatus enim eſt illi vt videat oculis ſuis.* Symmachus ioterpres poſteriorem particulam ita coouertit. Quæ enim vtilitas ineſt habenti ea bona, niſi vt tantummodo ea ſpectet oculis ſuis? Seoſus autem hic eſt. Inuenias qui ſumma animi vi, & corporis cootentione flagitium aggrediatur, vt auarus ſolet, qui quacunqoe poteſt ratione pecunias cogit, éſtque fortitudo bæc ſtrenuitáſque damnanda. Qui verò ſic impudenter auari ſunt, hoc ſibi tanquam bonum ſummum proponunt, vt ioter pocula patináſque verſeotur, & vt ſpectaculo fruaotur quas congeſſere pecuniarum. In multitudine ergo bonorum, hoc eſt in affluentia pecuniarum quæ illis aſſiduè multiplicatur, geſtiũt non ſecus ac ſi bonis illis pecuniiſque veſcantur. Et quæ illis demum reſultat vtilitas ex huiuſmodi ſtrenuitate atque virtute? Solo namque intuitu principatũ gerit in pecuniis, auaritia tali correptus. Quaſi dicat, nullo alio vſu dominus eſt earum prætequá quod appoſitas cootemplatur. Aliter: Quibus legitimo honeſtatis iure opes atque diuitiæ augeſcunt, multiplicantur etiam qoi illis vtantur. Qui enim verè cupiont probitate ſibi augeri, multis, boc eſt, pauperibus ſuas opes impertiuut. Vt itaque à tenacitate nos dehortetur, ad miſericordiam verò conuertat: quid prodeſt, inquit, impudenti auaro ac tenaci, ſua turpis hoiuſmodi virilitas & fortitudo, qoæ oculorum ſolo intuitu pecuniis vti diuitus permittit? *Dulcis eſt ſomnus ſerui, ſiue parum comedat, ſiue multum: pleno autem diuitiarum non eſt qui ſinat eum dormire.* Poſita comparatione oſtendit fœlicius euenite homini ſeruili cooditione ſubiecto, quàm ei qui liber cum ſit, auaritiæ tamen eſt ſeruus. Famulus enim ſecuram

Demoliri vineam Domini.

Contra Auaros.

A

B

C

D

E

vitam ducens, quocunqoe demum victu alatur, dulci ſomno reficitur. At qui pecuoiis ſeruit, berum habet importunum qui dormire eum non ſioit, curam ſcilicet augeodi lucri anxietatibus plenam. Myſtice autem. Qui Deo famulantur, æquo animo fuerunt atque lætantur de temporaria buius ſæculi vita in æternam transferri, quam vitæ præſentis tranſlationem pulchrè atque appoſite vocauit ſomnum. Auaros autem noo ſomnus excipit, ſed horribilis mors quæ oon ſinit eos quieſcere, ſed æterno tradit ſupplicio. *Eſt infirmitas quam vidi ſub Sole, diuitias conſeruatas apud Dominum in perniciem ſuam, & pereunt diuitiæ illa in occupatione mala.* Omnes iniquitatis ſpecies, morbi ſuot ipſius animæ. Adeò verò grauis eſt & infenſus auaritiæ morbus, vt radix malorum omniũ merito nomioetur. Inquit ergo, vidi aſſeruatas opes io pernitiem poſſidentis. Aut enim peregrè proficiſcens, perdit auarus diuitias, cum propter eas nonnũquàm graſſatorum inſidias raptorúmque patitur, aut ſi cætera euadat incommoda, vita demum excedens pecuniis tunc priuatur. Planéque iotelligit ſe pro incerta re atque inſtabili laboraſſe, vt quibus omnino caritutus erat pecunias congregaret. boc enim ſignificat cum dicit, in occopatione mala. Quia verò multi ſub prætextu hæredum filiorũ diuitias cumulant, meritò ſubiungit: *Et genuit filium, & nihil eſt in manu eius. Sicut egreſſus de ventre matris ſuæ nudus reuertetur, vt pergat ſicut venit.* Et ſi auarus ſub prætextu filiorum ſe excuſet, tamen hunc monemus, vt naſcentis ſibi filioli manum inſpiciat. Et cùm inuenerit illum ſine pecuniis de veotre matris in buoc muodũ veniſſe, rurſus inſpiciat morientis manũ, etenim inueniet eum ſicut nudus & inanis pecuniarum venit è matris vtero, ita & pauperem ſubire ſinum telluris ea hac vita commigrantem. Meritò ergo ſequitor: *Et nihil accipiet in labore ſuo vt veniat in manum ipſius, & hoc infirmitas mala. Sicut enim aduenit, ita & abibit. Quid ergo eſt illi amplius? laborat enim in ventum, & omnes dies in tenebris, in luctu & triſtitia multa, in infirmitate & ira.* Si itaque neque auarus ipſe, oeque illius filius quem hæredem ſibi inſtituit, oeque bomioum prorſus aliquis poteſt ſecum moriens efferre ſeoſibilium facolarum, nónne infœlicis animæ morbus eſt auaritia? Quid itaque laboras io ventum, cum ſint diuitiæ prorſus inſtabiles, & aquatilis bullæ cum detumeſcit, perſimiles? Sed & ipſa auaritia in tenebris elanguescit, boc eſt ignorantia & luctu. Auarus enim neque ſuipſius miſeretur, cum parcè ac vix, congeſtis vtatur, ſed etiam triſti inſuper iracundia ſtimulatur, & leui occaſione in contentionem ſurgit & excandeſcit, animi graui ægritudine occupatus. Vide igitur quot auarum iocommoda circumueniant, poſt quæ defunctum vita, etiam tenebræ inferni ſuſcipient repulſum à conſpectu Dei, iuxta illius iram ſeueriſſimè puniendum. *Ecce, vidi ego bonum, hoc eſt, vt comedat quis & bibat & videat bonum in omni labore ſuo quem laborat ſub Sole, in numero dierum vitæ ſuæ quos dedit ei Deus. Diuitias enim dedit, ſubſtantias & poteſtatem vt comedat ex eis, & accipiat partem ſuam, et lætetur in labore ſuo, hoc eſt donum Dei. Non enim recordabitur multis diebus vitæ ſuæ, eò quòd Deus occupet illum in lætitia cordis ſui.* Auari perſonam miſeriáſque ſuperius oſtẽdit Eccleſiaſtes. Cùmque viſus ſit in eum grauiter irruiſſe, nunc viciſſim aliam aggreditur curandi rationem, vt non inuehendo perterreat, ſed vt blandè ac ſenſim contrectando, ſi fieri poſſit, liberum metu, ſu-

Mors eſt ſomnus.

1. Tim. 6.

Incommoda ex diuitus.

Contra curam diuitiarum.

Auaritia morbus Animæ infœlicis.

tu,ſuſpicionibus conciliet. Quia enim auarus ſic ma-
lis affectionibus occupatus,vt ſimplicē virtutis exa-
ctæ medicinam ferre nō poſſit, multa cum prudētia
noſter Eccleſiaſtes quæ iucunda homini contingunt
in vita,breuiter percurrendo , præceptis ſuis admiſ-
cet, atq; ita mox docet nō oportere vētri omnia &
gulæ luxurioſius indulgere,cū breuis hoc in ſæculo
nobis futura ſit vita. Hortatur itaq;, aliud intendēs,
auarum,vt dū viuit ſuis vtatur bonis,ita diſſimulan-
ter appoſitis voluptatibus,adducere illum ſtudēs ab
auaritiæ morbo.Inquit ergo: Bonū eſt tibi auare lo-
cuples comedere, bibere ac lætari,donec ea medita-
ris quæ ſunt ſub Sole. Sed profectò decet etiam te
id cogitare , quod paucos ac numerabiles dies tibi
ad viuendū dederit Deus.tēpus enim vitæ tibi con-
ceſſæ ſecretū eſt tibi in ſorté,terminúſq; deſcriptus.
Cū itaque diuitias à Deo acceperis,facultatémque il-
lis vtēdi,cogita non ſolū vt comedas & bibas, ſed vt
portionē tuā ſortēque accipias. Vide autē quàm ſit
admirabilis Eccleſiaſtæ noſtri doctrina. Poſtquā em
blandè permulcendo,metū auaro ſuſpicionéque im
minuit, edendi ſcilicet ac bibēdi voluptate propoſi-
ta,nūc ſenſim irrepit docens nō eſſe hāc ſortē homi
nis,partémque propriā,vt eſculentis ſcilicet poculē-
tíſque perfruatur.Monet ergo vt partē ſibi decētius
decretā accipiat,hoc eſt,hæreditatē ac ſortē quæ ſit
illi ſtabilis ac perpetuò duratura Ea verò eſt, diſper-
gere pauperibus opes ſuas,& de huiuſmodi diſpen-
ſatione ſolidā lætitiā capere Hoc enim verè eſt donū
Eleemoſyna, eſt donum Dei. Dei,in eleemoſynis & charitate pauperū vitā ope-
ráque cōſumere.Tunc verò vt magis illi perſuadeat
partem hāc ſibi propriā capere, hoc eſt bene vti ſuis
diuitiis vt ita ſtabiles illi fiāt,reuocat illi in memoriā
breuitatē vitæ huius,quū dicit, quod non multos re
cordabitur dies vitæ ſuæ . Huiuſmodi autē hominis
occupatio in pauperibus ſubleuādis,& acceptiſſima
eſt Deo, & miſericordis cor animámque lætificat.Et
hæc quidē quæ docuimus , ab Eccleſiaſte adducta,
nūc blandè auaros adhortando , nūc cōtrà ſeuerius
increpando,ſatis fuerint ad ipſius literæ ordinē ſen-
ſúmque explicandū. Qui verò diuinus ac ſublimius
loquentem poteſt audire Eccleſiaſten,quū meminē-
Mat. 19. rit ad ſe pertinere illud Euangelij dictū : Qui habet
Mar. 10. aures audiendi,audiat : idem profectò nouit qui ſo-
Luc. 18. lus ſit bonus,vnus enim bonus eſt Deus.Idē quoque
Ioh.6. nouit,quod qui manducat carnē filij hominis,& bi-
bit eius ſanguinē, futuræ felicitatis partem hic aliquā
fruitionémque accipit.Bene igitur operam inſumit
ſuā,virtutéſq; exercet dū eſt ſub Sole,hoc eſt in præ-
ſenti vita,ſecum animo deputans quod Deus nume-
rabiles poſuerit dies ſuos,neque deceat ne vnū qui-
dem illorū pari vacuum ac ſterilem præterire. La-
bor enim quem virtuti homo impendit,propriè di-
cēdus eſt hominis eſſe pars quę ſola nimirū efficiat
vt pars noſtra ſit Deus,iuxta illud quod Pater Eccle-
ſiaſtæ noſtri canit in Pſalmo : Portio mea es Domi-
ne. Et profectò hæ ſunt illæ diuitiæ , de quibus ait
1. Cor.1. Apoſtolus . In omnibus diuites facti eſtis in ipſo, in
omni cognitione & ſapiētia.Nā qui hæc bona ſpiri-
tualia bibit & comedit, & in his lætitiam ſuam po-
nit,planè intelligit quod hæc chariſmata Dei ſunt,a-
uéntque peruenire ad æternam vitā: Temporariā ve-
rò hanc vt exigui ſpacij deſpicit & contemnit. Acci-
dit enim hoc omnibus qui Dei munere circa ſpiri-
tualia occupātur,& ad ea contēplanda mentem at-
tollunt,vt mundana hæc omnia paruipendāt.Si qui
verò putant diuitias iſtas ſenſibiléſque fortunas,ſum
mū eſſe hominis bonū , hi mihi paucis rogādi ſunt,
quid ita ſit quod illas Deus æquè cunctis hominibus
nō impartiat,quum tamē idem perſonarum non ſit
acceptor. At qui cernitur quæ verè ſunt bona, cun-
ctis æquè liberaliter effudiſſe,hoc eſt liberū arbitriū,
diſpoſitionémque ad exercendas obeundáſque vir- *Liberum*
tutes: Quapropter licet ad bene officioſéque viuē- *arbitrium*
dum diuitiæ adminiculo eſſe poſſint , & virtutes ip-
ſas quādoque vt præmia cōſequantur: non abſolutè
tamē,neque ſuaptè natura vel bonæ vel malæ dicē-
dæ ſunt & habendæ. Sed quum per ſe mediæ ſint,ac
ſúſque déque accipiantur,facilè tranſeunt & immu-
tantur in habitum bene illis maléve vtentis.

CAPVT VI.

*Eſt & malū quod vidi ſub Sole , & quidē fre-
quēs eſt apud homines. Vir cui dabit Deus diui-
tias,ſubſtantiā & gloriā, & non eſt quod deſit
animæ ſuæ ex omnib[us] quæ cōcupiſcet, nec tribuet
ei poteſtatē Deus vt comedat ex eo:nā vir extraneus vorabit
illud: & hoc quoque vanitas, & infirmitas mala.* Literæ hu
ius intellectus rectà fertur in auaros & nimia parci-
tate aſtrictos.Quod ait inquit: Nec tribuet ei pote-
ſtatē Deus vt comedat ex eo,ſimile eſt illi qđ ait Apo
ſtolus ſcribēs ad Romanos : Tradidit illos Deus in *Rom.1.*
paſſiones ignominiæ.Non qđ Deus ipſe quēquā ho-
minū cogat,auaritiā intēperantiáve ſectari,ſed quod
ea permittat quæ homines electione liberæ volun-
tatis aggrediuntur,dū liberi arbitrij naturā faculta-
témque cōſeruant. Myſtico autē ſenſu ita intelligē- *Liberi Arbitrij natura.*
dum:Sæpè accidit vt aliquis magnas ſibi diuitias in
dicēdi copia,& in ſciētia ſcripturarū cōpararit, alia-
rúmq; rerū cognitione:ſed quia deinde fœditas mo-
rū,verbis ſuis diſſidet ac doctrinæ: hinc fit vt qui in
libros illius traditionéſq; incidunt, magnā inde ipſi
quidē vtilitatē capiāt , nihil verò ipſe autor emolu-
mēti perceperit , eo q; correſpōdētes verbis mores
nō habuerit.De huiuſmodi viris intellexit Saluator,
quū dixit:Quicquid dixerit vobis facite,ſecūdū ve- *Mat. 23.*
rò opera eorum nolite facere. Aliter: diues olim fuit
popul[us] Iudæorū,locupletat[us] rege,Prophetis & ſacer
dotio:q tamē ex diuitiis fructū nō cœpit,morbo gra
ui corrept[us] in Saluatorē ſuū cōmiſſæ,ppterea vene-
rūt externi, & bona ſua comederūt populus ſcilicet
è Gētibus in eccleſiā conuocatus,de quo ſcriptū eſt:
Qui alienati erāt à gubernatione Iſrael, & externi à *Heb.9.*
teſtamēto pmiſſionis. *Si genuerit quiſpiā centū liberos et
vixerit multos annos, & multitudo magna fuerint dies anno-
rū eius, & anima illius nō impleatur bonis ſubſtātiæ ſuæ, &
ſepultura illi nō fuerit:ego dixerim quod melior illo ſit abor-
tiu[us]. In vanitate enī venit, & pergit ad tenebras,et in tenebris
occultabitur nomē eius, nō videt ſolē, neq; cognouit : requies
huic ſuper hūc,* Quod ait,ſi genuerit quiſpiā centū,per
hyperbolē dictū intellige. Vtitur aūt hoc loquendi
modo Scriptura, quū à paruo declinat in immēſum
aliquod.Hyperbole enī eſt ſermo veritate excedēs, *Hyperbole*
vt aliquid expreſſius ante oculos ponat, ſicut & A-
poſtol[us] ait: Adhoc per exceſſum vobis oſtēdo. Si lin-
guis Angelorū loquar,& ſi habuero omnē ſciētiā,&
cognouero cūcta myſteria,charitatē verò nō habeā,
nihil mihi prodeſt. Atqui ſine charitate habere illa q
recēſuit,nō eſt poſſibile.Sed quo pacto ſit accipiēdū
quod dicit,ipſe præueniēs nos edocuit,quum dicit:
Per hyperbolē viā vobis oſtēdo. Dicit ergo Eccleſia-
ſtes: Quāuis ergo fœcūd[us] in numero filiorū quiſpiā
fuerit,quod eſt impoſſibile: ſi verò etiā ad annoſum

vixerit ſeniú,flagitioſè autē, neque ſecundū virtutē duxerit vitam,atque ita perdiiè,vt deſunctus ne ſepultura quidem dignus cenſeatur(quādoquidem & hoc ipſum perſæpe contingit) facilè dixerim tali homine longè meliorē eſſe abortiuum.Hic nanque homo verè iu vanitatem venit,& in tenebras pergit, in ignorantia viuens:& oomē ipſius in tenebris occultabitur,quū delendus ſit è libro viuētium,neque dignus babendus ſit iuſtitiæ Sole. Quare autē abortiui fœtus,aut mortui enaſcantur,aut vnū viuant diē alterúmve, explicare hoc loco non eſt conſiliū, ſed potius inſcrutabili diuinæ prouidentiæ relinquendum puto. Myſticè autē quæ ſuperius dicta ſunt,intellige.Apoſtolus quidem & ipſe erat Iudas Iſcariothis,& doctrinæ ſuæ verbis multos genuit filios: ſed quia ſubinde non impletus eſt bonis vt perſeueraret in finem,ſed conuerſus eſt ad iniquitatē,repletúſque eſt potius ſpiritu Satanæ: ſepultura etiā caruit, hoc eſt,non immortuus fuit Saluatoris ſepulturæ. Qui enim Christo · ulti ſunt in baptiſmo,munúſque Dei cuſtodiunt in virtute viuentes, hi profectò & cum Christo reſurgunt. Talis itaque magiſter ac doctor qui multos quidem genuerit ſua doctrina di-

Numerus centenari⁹

ſcipulos(hoc enim ſignificat centenarius ille numerus) multúmque ætatis edocendo contriuerit, tali autē,quàm modò diximus,ſepultura dignus non habeatur,eo quòd mortuus peccato, & ſepultus non fuerit,pergit procul dubiò ad tenebras,neque videbit iuſtitiæ Solem. Paulus verò Apoſtolus, qui de

1.Cor.15

ſeipſo dicit:Nouiſſimè autē omoium tāquàm abortiuo viſus eſt mihi:ſepultura dignus eſt habitus, qui

Phil.1.

& bonū certamen certauit, cupiens diſſolui, & eſſe cum Christo. De illo autē qui malè vixit, vt Hiere-

Hier. 22.

mias ſcribit:Sepultura Aſini ſepelietur, hoc eſt, non habebitur dignus quiete hominum rationalium, cū Paſſiooes carnis conſectatus,inſtar peccatorū vitam finierit. *Et ſi mille annorum vixerit curſum,bona non cognouit. Nónne ad locum vnum omnia pergunt?* Etiam ſi ad copiam filiorum congeſtáſque diuitias, hoc cuiquam Dei munere accedat, vt mille annorum ſpacio ſit in vita,noo tendat autē ad verum bonum , hoc eſt, vt ſecundum virtutem laudabiliter viuat, quid ſibi denique omnia illa proderunt? Etenim io eundem pariter pergit locum,io quem abortiui pergunt,& qui acerba morte intercepti rapiuntur è vita. Terra eſt enim hic quoque, & iu terram ibit. *Omnis labor hominis in ore ipſius , ſed aīa eius nō implebitur.* Quia ſuperius de eſculentis ac poculentis mentionē fecit, ne quis fortè ſuſpicari poſſit,ipſum ventris & gulæ illecebras attuliſſe,apertè nunc ioquit Et ſi homines ad indulgentiam ventris plurimos labores inſumunt, nihil tamen eorum quæ gulæ gratificantur,ipſius animæ parit ſaturitatem : ſed inanis penitus ac ieiuna perſiſtit, quum ſibi conuenieus alimentum, verbi ſcilicet ac virtutum,ex inertia hominum non accipiat. Aliter: Nequitia, imperf um quid eſſe cenſetur. Anima ergo quæ huic annexa perdurat,ſemper aliquid profert flagitioſi cōtumelias ſcilicet,iurgia,blaſphemias,doloſa verba. Neque propterea tamen expletur , eo ꝙ nequitia, ſicut dixi,imperfecta incōpletáque ſit. *Quid enim eſt amplius ſapienti ꝗ ſtulto? Quoniam nouit Pater ambulare in conſpectu vitæ.* Quid babet,inquit, amplius ſapiens ab ipſo ſtulto ? quaſi reſponderi deceat. Multum ſanè habet , atque omnibus modis. Stultus enim ſeſe voluptatibus more pecudū mancipauit:ſapiens verò pauper ſpiritu, iuxta

Euangelij dictū,ambulat coràm vita, hoc eſt,per virtutū ſemitas pergit , donec demū perueniat ad vltimū appetibile. Diſſolui enim cupit & eſſe cū Christo,qui profectò eſt vita æterna. Aliter: Populus ſtultus & inſipiens Iudæorum , in ligno vitā ſuſpendit. Gentilis verò populus olim pauper & vacuus gratiarum Dei , ad crucifixū accurrit:ita profectus in conſpectū vitæ ſalutaris,in Dominū Ieſum Christū, fide locupletatus eſt. *Meli⁹ eſt proſpicere oculis, quàm ambulare iuxta voluntatem animæ ſuæ. Sed & hoc vanitas eſt, & electio ſpiritus.* Inquit Apoſtolus : Animalis homo *1.Cor. 2.* non percipit ea quæ ſunt ſpiritus. Eſt verò animalis homo,qui traditus appetitui ſenſitiuo,ſemitas rationis egreditur. Et io Euangelio ſcriptum eſt : Si o- *Mat. 6.* culus tuus lucidus fuerit,totum quoque corpus tuū lucidum erit: hoc eſt,ſi rationalis animæ vis,ipſe ſcilicet intellectus,luce fuerit illuſtrata , appetitus ſenſitiui licentiam in ordinem ſuū rediget. Lōgè itaque melius eſt perſpicaces habere oculos animæ ac rationis , luce ſancti Spiritus illuſtratos, quā pergere iuxta voluntatem animæ, hoc eſt,animalis hominis ritu,qui in teoebris ambulat. Neque enim aliud iſte homo cēſendus eſt quàm vanitas & electio ſpiritus, cū certa electione cōſilij,animalis homo effectus ſit, ad vanitatéſque commigrarit. Sed ex Euangelij ver- *Certa conſilij electio* bis,quæ nos ad huius loci cōparatiooem attulimus, ſuboriri dubitatio poteſt,quū illic vnius oculi tantū, hic verò duorum mentio facta ſit. Dicimus autē,ibi quidem intellectū, vnius oculi appellatione ſignatū *Luc. 11.* eſſe,hic verò ſpirituales operationes intellectus,practicā ſcilicet ac ſpeculatiuam oculorū dualitate mōſtrari: quib⁹ qui piè officioſéq; vtatur,perſpicacē ſanè habebit oculorum intuitū. Eſt præterea & illud ſcitu digniſſimum, morē hunc eſſe diuinæ Scripturæ, vt pro vna tantū potentia, totam anima nobis quādoque propooat: vt à cōcupiſcibili,quū dicit: Et comedet vuas donec impleat animā,hoc eſt, appetitū. Ab iraſcibili autem,quū dicit: Anima benedicta tota eſt ſimplex , homo autē iracundus caret pudore. Pro parte nanque iraſcibili ipſum totum , hoc eſt animam protulit. Quum verò inquit,animas noſtras ſanctificari ad obedientiam veritatis: quia rationalis tantū potentia ſanctificationis eſt capax , ad hanc vnam vim ſenſum intendens,totū ipſum,hoc eſt,animam nominauit. Quandoque verò totū cum partibus ſuis animæ appellatione vult intelligi, vt quum dicit: Omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſub- *Rom. 13.* dita ſit. Hoc etiam loco ad rationalem aſpiciens potentiam,quam dualitate oculorum expreſſit, longè melius eſſe ait homini ſpirituali quàm animali. *Si quid fuit, iam vocatum eſt nomen eius: & eſt cognitum quod eſt homo, & non poterit iudicari cū eo qui ſit fortis ſuper eū, quoniam multa ſunt verba augentia vanitatem.* Multi ſunt, inquit, ſermones vanitatē multiplicātes, quin impudēter efferuntur contra prouidentiā Dei. Sunt nāque permulti qui incōſultius quærāt: Quare hunc Deus paupertate oppreſſit hominē, huic verò contrà magnas opes diffudit? Cur hunc venuſtum eſſe voluit, hūc deformem? & quæ ſunt huiuſmodi curioſæ nugationes. Quas vt è medio tollat noſter Eccleſiaſtes, ait omniū rerum quæ factæ ſunt rationes, cur ita factæ ſint, repoſitas eſſe apud autorē Deū qui tātæ eſt ſapiētiæ, vt nō ſolū eas ſciret eſſe futuras antequàm fierēt , ſed earū quoq; nomina recondita haberet in præſciētiæ ſuæ cōſilijs. Si quid enim Deus in generationē produxit, huius & rationē & nomē cōprehēſum

habuit

habuit apud ſeipſum. Qoum itaq; multò ante præſciret quæ cuique homini vtilia eſſent futura, ita denique vnum quemque produxit io vitam: quum in quam, præſciret omnes hominis conditiones, quod mutabilis, quod mortalis, quod imbecillis erat futurus. Nullos itaque hominum auſit efferre verba con tra illum qui nouit omoia antequam fiant, & conoenienti loco ſingula ſtatuit iuxta ſibi vni cognitas rationes. Non enim poterit quiſquam iudicare hoc eſt, cootendere in iudicio cum fortiſſimo omnium: vincet enim proculdubiò fortis, iuxta quòd Dauid
Pſal. 50. canit in Pſal. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vin
Rom. 3. cas quum iudicaris.

CAPVT VII.

Qvid eſt amplius homini? Quoniam quis nouit quid ſit homini bonū, aut quid futurū eſt ſibi? Et in vmbra ea fecit. Quis enim homini nunciabit, quid poſt eum futurum ſub Sole ſit? Non officioſam hominis vitam, ſed vanam ſtultámque carpit, cum dicit: Quid habet amplius homo qui circa vana & peritura occupatur? Dicéſne hunc habere cooiugem? Verum cui ſatis conſtat ob eādem ipſam coniugem dolituros nec ne ſit, vel in adulterio de-
Matt. 27. prehēſam, aut alias afferētē doloris cauſas? An pecu-
Act. 1. nias habere hunc dices? Atqui pecuniæ Iudam ad la-
3. Reg. 21 queum compulerunt. An verò potius vineam? Quaſi non propter vineam ſit Nahoth, inſidias mortémqoe perpeſſus. Quis enī homini nunciabit, quid illi
Futurorū nulla eſt ſcientia. ſit euenturū donec eſt in hac vita? Præſens verò hæc autoritas ooſtri Eccleſiaſtæ, omnē funditus euertit diuinandi ſuperſtitionem, vanáſque Aſtrologorum nugas de hominū genituris. Nullus enim mortaliū certam futurorum ſcientiam conſequi poteſt. Vt verò etiam concedamus homini cuncta ad votum in hac vita ceſſura eſſe, illo tamen calculo hunc vrgebimus, qui eū malè vrat & torqueat: numerabiles ſcilicet poſitos eſſe ſuæ vitæ dies, qui velut vmbra trāſcurrunt. Ex quo planè cōprobatur, viuēdum eſſe nobis ſecundum virtutem, mentis oculos erigeotibus ad futuram vitam, mortis & vmbrarum immunem, de qua nobis abundè per Prophetas, Apoſtolos & redemptorem Mundi eſt traditum. Quæ enim veotura oobis in hoc Mundo ſint, penitus ignoramus. Quæ verò nobis repoſita ſint in futuro ſæculo, fide iam ſcimus, quod tormenta videlicet peccatores, æterna verò gloria iuſtos accipiet. *Melius nomen bonum, oleo bono: & dies mortis ſuper diem natiuitatis eius.* Symmachus, pro eo quod legimus ſuper oleum boonum tranſtulit, ſuper vnguentum beneolens. Io voguēto autem, omnes hominū delicias ſignificauit. Melius itaque eſt, inquit, ex officioſis actionibus laudabilis famæ fructum percipere, & exultare ob nomen ſuom ſcriptum in cœlis, propter vinam booorum operū fidem, quàm frui omnibus humanis deliciis. Bonam etiam decernit eſſe traoſitus vitæ huios diē ſoper diē natiuitatis. Natalitius eoim dies in turbulentum vitæ huius pelagus nos inducit, vbi draco latibulum ſuum poſuit: trāſitus verò dies, è ſtadio nos educit. Et ſi quidem peccator fuerit qui decedit, peccare vltrà iam deſinit: qui verò fuerit iuſtus, vita perfructur æterna. Myſticè autem: Melius eſt habere nomen bonum, hoc eſt, habere Chriſtum in pectiooe ac forte propter fidei Chriſtianæ ſacramentū, & vocari eius cognomioe Chriſtianorum: quàm ſine illius fide, in eleemoſynas facultates ſuas profundere. Multi nanque Gentilium quia hoc carent nomine, ſine vlla vtilitate ac fructu animæ ſuæ fortunas ſuas erogant indigentibus. Si tamen hoc fecerint, affectu miſericordiæ moti, ipſi quoque io cognomē hoc ſanctum aliquo pacto peruenient: ſicut & Cornelius ipſe venit Centurio. Bona eſt etiam interitus Act. 10.
dies, quia peccato mortui, Chriſto cooſepelimur: ſuper diem vulgaris huius ac mundanæ natiuitatis, qua oos Adam pater primus in vitam progenuit. *Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, propterea quod hic futurus eſt finis omnium hominum.* Luxuriæ maculas & deſidiæ, quas anima contrahit è cooiuiuiis, etiam ſanctus ille Iob quum ſecum tacitè reputaret, ſacrificia pro expiandis filiis offerebat: Iob. 1.
quāquā illi nō malo cōſilio, ſed ruendæ gratię cauſa conuiuia inter ſe qoaſi cognatorum Chariſtia celebrarent. Funebris verò luctus longè vtilior eſt cooniuio. In eo namque communem fragilitatis humanæ conditiooem reputātes, & orbatis compatimur, & errores proprios emendamus, ac in melius reſipiſcimus. Hoc enim ſignificat quod ſtatim ſubſequitur. *Et viuens affert bonum in mentem ſuam. Super riſum bona eſt ira. In triſtitia enim vultus, cor & animus emendabitur.* Iraſci ſine peccato, booum laudabileque cenſetur: vt cum quis vel contra dæmonas, vel contra Ira laudabilis.
carnis paſſiones inſurgit & excandeſcit: huiuſmodi iram, hoc loco bonā appellat. Quæ autem non odio peccati, ſed appetitu vindictæ illatas vlciſcitur ioiurias, hæc damoanda eſt ira. Melius itaque eſt hoc pacto iraſci, quàm riſu lento diſſolui. Grauis eoim vultus nec reſolutus, correctionis eſt index, & ad ſolidum virtutis gaudium animam parat. Aliter iraſci quodāmodo uti poteſt, qui ſeuera, delinquentes corripit obiurgatione. Melius eſt ergo vel præceptori vel domino ſubditos oratione graui coërcere, quàm per riſum atqoe blanditias pati illorum mentes langueſcere. In vultus enim auſteritate, quam hoc loco triſtitiam oominat, & ſibi melius conſulet, & ſubditos in viam probitatis conuertet. *Cor ſapientum in domo luctus, & cor ſtultorum in domo lætitia.* Vir ſapiens & funebri luctu ſecum animo deputans, ſeſe natum de corruptili carne, breui ex hac vita migraturum: mortales cæteros qui eadem ſunt oati cōditione affectu, pio proſequitur. Contemnit autem quæcuoque ſuis oculis obuerſantur, vt caſui mortique ſubiecta. Stultus autē cum mentis hebetudioe, ſolida putet eſſe quæ ſunt io mūdo, neque illorum mutationē intelligit, proptereáque futuri exitus ſit ſecuros, deliciis effluit, voluptatibúſque indulget. Animaduerte autem quod ioitio te admonui, ac ſæpe ohiter reperiui, Eccleſiaſten ooſtrum (nō iogenuè quidem ex ſententia ſua loqueotem, ſed ex perſona voluptuarij, quā nonnunquàm vt ſibi commodum eſt aſſumit) ita de patinis, poculíſque diſſerere, vt videri poſſit iis, qui noo iotelligunt obliquū ſermoois ductum, velut Epicureus quidam, bonum hominis voluptate metiri. Sed animi ſui conſilium compluribus in locis planè oſtendit, tum proximè à nobis loco expoſito, vbi ſapientis ait mentem verſari in domo luctus, ſtulti verò io domo lætitiæ. *Melius eſt audire correctionem ſapientis, ſuper virum audientem carmen ſtultorum.* Hoc nanque effœminat aoimum, ſapientis verò correctio colligit & confirmat. *Quia ſicut vox ſpinarum ſub olla, ita riſus ſtultorum.* Ebulliens inquit, riſus & cachinnatio ſpinis videtur eſſe perſimilis, quæ ſub ollæ fundo ſtrepitantes conflagrant. Primo quidem, quia ſicut ille fragor ardentium

ſpinarum planè percipitur audita, quamquàm oculis noo cernatur, ita & immodeſtus cachinni ſoous, ſtoltos facilè prodit. Tum verò, inde à ſpinarum globo fumus attolitur, hic qooque caligo quædam mẽtis ex huiuſmodi riſu cognoſcitur. Ibi ollam ſpinæ ſuccendunt, hic animam ſtulti, riſus peccati ſorde nõ carens, igni parat æterno. *Riſus.* Sapiens enim vix tenui ac modeſto riſu vultum reſoluit. *Sed & hoc vanitas, quia calumnia vexat ſapientem, & perdit cor vigoris eius.* Aliam vanitatis ſpeciem nobis ante oculos ponit. Quem verò hic ſapientem vocat? Si profectò accipiendum putes, qui cum ceciderit non collidetur in tentationibus, tunc ita intellige. Inſipientes corde, qoi non ſunt Dei gratia confirmati, non ſolum in ſeipſis, ſed in Dei prouidentia ſcandalum patiuntur, ita vt calumniis ac blaſphemiis abſtinere oon poſſint, qnod vel Deum intueri humana oõ putent, vel contẽpto quodam humanarum rerũ, pati omnia temerè immutari, cũ ſæpe videant impios lætis exultare ſucceſſibus, cõtrà autẽ iuſtos grauiter premi. Ad hoc pertinet illud, quod in Pſalmis cecinit Dauid: *Pſal. 72.* Penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacẽ peccatorum vidẽs. Sentiſne qnomodo animæ vires labefactæ ſint, & neſcio quid ineptire videatur Sed quia perfectus erat ſapiẽs ac Spiritu ſancto plenus, ſtatim ſubdidit nouiſſima, ad quæ peccatores demũ perueniant: *Ibid.* Facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerũt, perierunt propter iniquitatem ſuam. Si verò ſapientem pro eo accipias qui nuper ſacra imbutus ſit doctrina, planè ſcito quod Neophyti huius, hæreticorum contagia & calumniæ & diabolicæ tentatiooes, & quæ modò retuli iuſtis impiiſque contingere, facilè poterunt animæ vigorem infringere. Quod niſi maturè ad ſe rediẽs cõualeſcat, huic quoque vanitatis ſarcina inſidebit. *Melior eſt finis orationis quàm principium.* Orationis, in qua agitur de virtute, melior eſt finis principio: neque enim ſolum cœpiſſe pulchrum eſt, ſed multò magis rei cœptæ finem impoſuiſſe. *Melior eſt longanimus, eo qui ſpiritu eſt elatus.* Superius eſt à oobis dictũ, quæ contraria ſint, in cõparationem propriè dictã venire non poſſe. Nõ itaque cõparatiuè ad amuſſim accipiẽda ſunt quæ nũc tradit Eccleſiaſtes, ſed diſcretis rationibus ita vt ſe habent reputanda. Inquit ergo ſapientem ac longanimem bonum eſſe, illi autem qui per ſuperbiam ſpiritus leuiter efferatur, Deum reſiſtere. *Ne ſis velox in ſpiritu tuo iraſci, quoniam ira in ſinu ſtultorũ requieſcet.* *Habitus iracũdiæ.* Ne ſis velox, id eſt, caueto ne malum iracundiæ concipias habitum, ita vt tranſeat in affectũ cordis: ſed ſi oporteat fortaſſe ex enata occaſione nõnihil iraſci, caue, inquã, ne in paſſionẽ ac peccatũ temerè cadas. Ita enim quæ culpabilis eſt, habitat & quieſcit in ſtultorum mente ac capite, quod hoc loco ſinum vocauit, tanquàm iræ ſit receptaculum qooddã, ſedéſque. Aliter quoque: In ſinu accipies, quaſi dicat, ne ſtultorũ more ac ratione carentiũ hominũ, iram in ſinu confoue, néve illi blandiendo indulge atque adulare, quod profectò efficiunt qui procliuiores ſunt ad vlciſcendum. *Ne dicas quidnam factum eſt quod priores dies fuerunt præſentibus meliores? Non enim ſapienter de hac ipſa re interrogaſti.* *Priſca tempora an meliora fuerint præſentibus.* Quotidie ſic ſtulti homines loqui ſolent. Dicunt enim: Patrum noſtrorum temporibus illis priſcis, loqui Deus hominibus modò per Angelos, modò per Prophetas ſolebat: licebat antiquis Patribus vxores multas accipere, multas diuitias poſſidere, quæ tamẽ nobis Euãgelica lex coërcuit. Sunt præterea qui dicant: olim me Deus

A auxilio ſuæ gratiæ protegebat, nũc verò me penitus ſolũ dereliquit, idcóque bona operari nõ poſſum. Hæc aũt oĩa ſunt inſipientiũ verba. Eſt & alios ita blaterãtes audire. Tẽpeſtate noſtra mũdus hic malis hominibus eſt refertus: alij ſunt boni dies, alij verò mali. Cæterùm qoi docevirtute ſuã moderatur vitã, de vita in vitã tranſit, ac de fide in fidẽ proficit operibus bonis, neque apud illũ eſt aliqna dierũ differẽtia: ſed cõgruis rationibus nouit euertere, qoas paulò ante adduximus, ſtultorum hominũ quæſtiones. *Bona eſt ſapientia cum hæreditate, & amplius eſt videntibus ſolem: quoniam ſapientia eſt in vmbra ipſius, ſicut vmbra argẽti. Multa quoque cognitio ſapiẽtiæ viuificabit habentẽ ſe.*

B Ille cui per dona ſpiritus datur ſermo ſapientiæ, habet proculdubiò ſapientiã cũ hæreditate ac portione ſancti ſcilicet Spiritus. Hic etiã copiam magnã habet cognitionis in vidẽdo ſole hoc, quem luminare magnũ vocamus. Neqoe enim pulchritudine attonitus illum cultu latriæ veneratur vt Deũ, neque in ſola illius admiratione ſpectaculóq; cõſiſtit: *Cultus latriæ.* ſed ab hac ſolari luce, proportione quadã ducitur ad autorẽ ſolis contemplandũ, atque diuina ſuperiori luce perfunditur: Præſtat enĩ ſapientia, quæcũque argentũ præſtat, ſiue pecunia: eripit à periculis, extruit ciuitates, protegit habentẽ, *Sapientiæ commoda.* accipitur enim vmbra hoc loco pro ipſa protectione. Habet aũt adhuc amplius

C ſapiẽtia, viuificantẽ ſcilicet cognitionẽ ſiue ſciẽtiã, dũ perſuadet viſibilia cũcta cõtemnere, ſolã verò ſuſcipere vitã æternã. Aliter: Sapiẽtia, inquit, cũ hæreditate ac ſorte, hoc eſt, fides cũ operibus, amplius aliquid præſtat habẽtibus ſe, quàm aliis, qui mortuã ſine operibus fidẽ habeãt. *Fides cum operibus.* Quid aũt amplius præſtat? Nẽpe ſolem ipſum: ad ſolẽ nanque iuſtitiæ contuendũ perueniũt, qui ſunt præditi fide. Argẽtũ verò in ſcripturis, myſtico ſenſu pro eloqnio ipſo accipitur. Sicut igitur enarratiuus & dilucidus ſermo docet nos ſapientiæ diſciplinas, ſic & vmbra ſapientiæ, hoc eſt, practica virtus, qnæ introductio quædam eſt veluti vmbra, perducit nos ad perfectã ſapientiam, diuina-

D rũ ſcilicet rerũ contemplationem & intellectum. Huiuſmodi verò ſapiẽtiæ poſſeſſio, vitã nobis cõfert ſempiternã. Per vmbram itaque argẽti, hoc eſt, verborũ enunciationem quæ rerũ quaſi vmbra quæpiã eſt, ad res ipſas & ſcientias peruenimus. Per ſapiẽtiæ verò vmbrã, hoc eſt, practicã vitam, quæ eſt veluti præuia introductio ad theoricam, *Theorica.* peruenimus ad contẽplandam diuinarum rerum ſublimitatem. Ita verò literã compones. Sapiẽtia eſt in vmbra ipſius, id eſt, ſublimis contẽplatio myſteriorũ, eſt in practica vita ipſius poſſidentis: ac per hoc qui prius hanc habuerit vmbrã, habebit & mox ſapientiã: ſicut vmbra argẽti ſcilicet ſe habet ad ſapientiæ diſciplinas,

E hoc eſt, ſicut verba ſunt præuia & inducũt ad ſapientiæ diſciplinas. *Vide opera Dei, quoniam quis poterit adornare quẽ Deus peruerterit in die proſperitatis eius?* Fuere permulti, qui vidẽtes enormitates rerũ magnas contingere in vita mortaliũ, dũ nolũt autorẽ malorũ & iniuſtitiæ Deũ aſſerere, egregiè ſe putarẽt illius partes tueri poſſe, ſi in aliud blaſphemiæ genus ac ſtultitiæ laberẽtur. Dicebant enĩ neque à Deo mũdũ creatũ eſſe, neque vlla Dei prouidẽtia gubernari. Si enĩ curã gereret De⁹ humanarũ rerũ, cur, inquiũt, nõ oẽs æquè diuites ſtatuiſſet? Cúrve non omnibus vegetã tribuiſſet ac proſperam corporis ſanitatem? *Dei Prouidentia.* Hanc vt radicitus tollat opinionem noſter Eccleſiaſtes,

manifeſtè

manifeſtè aſſerit eſſe Deum Mundi autorem, nec poſſe quemquam porrigere quæ ſint prauè obliquata, illo excepto: vt claudos, puta, reuocare in ſanitaté, & quæ ſunt generis eiuſdem. Quod ſi velis planè cognoſcere omnia nobis in vtilitatem noſtram Deum diſpenſare, aduce animum ad ea quæ protinus inſequuntur, videlicet: *Viuere in bono, & intuere in die mali. Intuere (inquam) hoc enim congruum. Hunc fecit Deus de diſſertatione, vt non inueniat homo poſt eum quicquam.* Viue, inquit, ſecundum virtutem: hoc eſt enim, viue in bono, & obſerua cùm tibi tentationes infortuniáque acciderint, vt videas congruè ac opportunè nec ne cuncta fecerit Deus. Hanc verò humanorum caſuum rationem pulchrè nobis Deus occuluit, quam

B

& diſſertationis nomine ſignificauit Eccleſiaſtes, quod de huiuſmodi rerum cauſis ſoleant homines inter ſe multiplices diſſertationes afferre. Pulchrè, inquam, Deus nobis illam occuluit, ne cognoſcat homo quæ ſibi ſint euentura. Congruè verò Deus atque appoſitè quod videtur nobis malum adducit, poſt id quod viſum eſt nobis bonum. Contráque nonnunquam bona malis ſuperinducit: vt, exempli gratia, bene quis valet, & hoc fruitur bono viuens ſecundum virtutem, paulóque mox in aduerſam incidit valetudinem, vel de opulento pauper efficitur.

Calamitates cur iuſtis eueniant. Et quid ita nobis hæc euentura non præuidemus? cúrve horum euentuum cauſas ignoramus? Nempe ad maiorem noſtram commoditatem. Si enim quæ ventura nobis eſſent, homines præſciremus, nullus Dei nobis ineſſet metus, nulla religio. Hac autem perutili rerum ignoratione concluſi, cú ad ſingula pendeamus: & Deum pio colimus metu, & cognoſcimus ab eo, & quidem ſolo, nobis malorum omnium finem futurum. Nullus quippe poteſt illo excepto, quod peruerſum eſt in hominibus emédare. Conſonum eſt itaque, quod eſſe videtur diſſonú, & æquale eſt quod inæquale videtur. Vnde omnes eodem pacto communique futurorum ignoratione commouentur ad timorem Dei. Protinus verò ſubſequitur. *Omnia vidi in diebus vanitatis meæ.* Hæc inquit, vt ſapiens conſideraui in diebus vanitatis.

Præſens vita, eſt vanitas. Vocat autem vanitatis dies, præſentem vitam: primò quidem, quia viuentes homines plerique quod fas piúmque eſt, minus ſequuntur: tum verò etiam, quia fugit velut vmbra, neque conſiſtit. Ea propter futuræ vitæ deſiderio nos extimulans, inquit: *Noli eſſe iuſtus multum, neque nimium ſapias, ne obſtupeſcas: noli eſſe multum impius, neque ſis durus, ne moriaris in tempore non tuo.* Cú virtus ipſa in mediocri quadam norma conſiſtat, vitia vtrinque aſſident per exuberantiam & defectum. Inquit ergo: Ne ſis multum iuſtus, hoc eſt, ne exuperanti odio vitiorum, omnem abiicias erga delinquentes beneuolentiam tanquàm rigidus & inhumanus: ſed neque ſis nimium ſapiens, aut plura quàm ſit opus quærito, ne quando obſtupeſcas. Nimia ſunt ac plura neceſſariis, quæcunque ſunt extra

Curioſitas fugienda. limites ſacræ doctrinæ. Inquit ergo: Quæcunque noſtram ad vtilitatem diuinus ſermo nobis voluit eſſe occulta, ne ſolliciti ſimus ea inquirendo. Hæc enim perſcrutari, ſtupor eſt quidá ac phreneticæ métis vitium. Sed neque circa dogmata opinionéſque ſectarú multum cómorando ſis impius ac ſuperſtitioſus, ſtudeto autem quæritare quod verú eſt, curatóque vt ſalubri pœnitentia tua deleantur peccata.

Durities. Nolique eſſe durus, hoc eſt, qui emolliri neſciat quíque aduerſetur Spiritus ſancti doctrinæ. Subinde au-

A

tem generali quadam comprobatione concludit: Ne moriaris tempore non tuo. Importuno tempore ac non ſuo decedit è vita, qui conſummatus non fuerit in virtutibus, ſed qui in peccatis moritur quibus conuixit. Qui verò eſt virtutú plenitudinem cóſequutus, ſicut granum frumenti quod maturú eſt cadit in tempore ſuo. *Bonum eſt te hoc tibi aſciſcere, hoc autem ne pollueris manum tuã: quoniam qui Deum timet egredietur omnia.* *Ioh. 2.* Cum proximè de vitio præceperit ac virtute, núc appoſitè ſubinfert, quòd bonum eſt hoc ſibi, id eſt, virtuté cóparare: bonú quoque ſuas quas hoc loco manus vocauit, impollutas vitij cótagione ſeruare. Tú verò & de timore domini ſancto, qui nos ſanctificat, facit mentionem cum dicit: Deú timens

B

omnia egredietur. Cum enim ſuas orationis actiones ex virtute moderetur, & profectibus aſſiduis augeatur, euadet illæſus tentationum certamina. *Sapientia auxiliabitur ſapienti, ſuper decem qui poteſtatem habent in ciuitate. Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & qui non peccet.* Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt ipſa ſapientia, ei qui in ſe crediderit, iam per fidei lumen ſapienti effecto, auxiliatur multò validius quàm decé præcepta legis, quæ in ciuitate Iudæorú potentiam & authoritatem magnam habent. Vt ení quis decé ſeruaret præcepta legis, nó tamen erat quin ex mortali fragilitate in peccatú aliquod laberetur. Ipſa præterea lex nullum iuſtificabat: noſter

C

verò Dominus Ieſus Chriſtus nobis fuit, iuſtitia, ſanctificatio, & Redemptio. Aliter: Ipſe homo paruus eſt múdus, ſed hoc loco ciuitas nominatur, quinque ſenſus habes in corpore, quinque in anima. Si itaque *Mundus eſt ciuitas.* putet homo, poſſe ſibiipſi ſatis auxiliari per decé ſenſuú, qui ſibi ſunt inſiti, facultates, niſi rei publicæ ſuæ curá geſſerit Dei ſapientia Chriſtus noſter: fruſtrà ſe ſciat omnem operá deſumpturum: homo enim cùm ſit ex peccati carne progenitus, non peccare non poterit. *Cunctis ſermonibus quos impij loquentur ne adhibeas cor tuum, ne etiam tu audias ſeruum tuum imprecantem tibi. Sæpe enim tibi nequens erit, & deſcenſibus quàm plurimis affliget cor tuum, ſicut & tu aliis imprecatus es.* Hoc loco

D

nos admonet Eccleſiaſtes iniuriarú penitus obliuiſci, nomine impiorú conuitiatores & iniurios demú omnes ſignificans. Túm generali quadam cóprobatione concludens, non oportere, inquit, aurem accómodari contumeliis ac maledictis, ne ſi tuus quidé ſeruus tibi mali quid imprecetur, ita vt plerúque ſerui faciunt, ira ſuccenſeas: credibile eſt enim vehemé- *Seruis nó iraſcendum.* ter illum tibi ac ſæpe inſidiari. Hoc enim ſignificat quod dicit: Et deſcenſibus quàm plurimis affliget cor tuú. Aut aliter ita intellige: Conuitium perſæpe cú auditur, animam turbat. Si igitur quiſpiá in quélibet ſibi cóuitiantem ira ſuccendatur, in multos cadit labitúrque deſcéſus, à ſublimi ſede rationis de-

E

tractus in iracundiæ Paſſioné, atque ita triſti turbulentia implet cor ſuú. Cogita autem quod & tu frequenter aliis conuitiatus fueris & imprecatus, atque ideò in melius reſipiſcés, induere maledictorú omnium & iniuriarú obliuionem. *Hæc omnia tentaui in ſapientia. Dixi ſapiens efficiar, & ipſa procul elongata eſt à me multò magis quam erat. Eſt alta profunditas, quis inueniet eam?* Cùm ſpiritualium rerum & ſenſibilium cognitionem attigiſſet Eccleſiaſtes, & ex parte aliqua, ſapientiæ magna myſteria proſpexiſſet, contemplatus illius patentiſſimum pelagus, quod quanto vlterius quis proceſſerit, tanto illi maiora ſpacia relinquútur, in eiuſmodi voces erupit. Quod & mul

to poſt videmus Apoſtolo Paulo contigiſſe, cum ex admiratione proclamat. *Rom. 11.* O altitudo diuitiarum ſciẽtiæ & ſapientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. *Circuiui ego & cor meũ, vt cognoſcerem & conſiderarem & quærerem ſapientiam & rationem, vt cognoſcerem impietatem ſtulti, & turbulentiam, & errorem: & inuenio amariorem morte ipſam mulierem, quæ laqueus eſt venatorius, & ſagena cor ipſius. Bonum eſt vinculum ad manus ipſius. Qui eſt in conſpectu Dei educetur ab ea, qui autem peccator eſt, cõprehendetur in ipſa.* Vir ſapiens cum ad intelligendum aliquid vires intendit, collecta mente oĩa in circuitu rationibus luſtrat, ſeipſum ſuáſq; facultates ſpeculatur atque perpendit. Tum & obiectam rem, materiámque intelligendam optimè conſilit, neque prauo animi iudicio à veritate aberrat. Neque item recta linea fertur ad ſenſibilia proſpectanda, ſed clauſis ſenſuum feneſtris, ac recedens in ſuæ mentis penetralia deambulat in circuitu: ibi arcano reflexu in ſe rediens intellectus, ſeſe ſpeculatur ipſum, & quod intelligendum obiicitur. Hoc itaque pacto colligens meipſum, inquit Eccleſiaſtes, quæſiui ſcire quænam eſſet mundanarum rerum ſapientia, & eiuſdem ratio: ſiue illam intelligat rationem quæ poſitis calculis numeriſque ſubducitur, vt in Arithmetica fit facultate: ſiue potius numeros genethliacis obſeruationibus ſeruientes: aut ſimpliciter rationes omnes quæ per numeros colliguntur à ſtudioſis ſecularibus, gentilibúſque philoſophis. Quæſiui ergo ſcire quænam hæc ſit multorum Sophiſtarum ſtultitia & turbario, & inconſtans error, mentíſque circumductio, & inueni demum hanc ipſorum ſapientiam perſimilem eſſe adulteræ mulieri. Sicut enim illa blandis ſermonibus ac doloſis iuuenes lactat, ita & hæc ſtultos venatur irretitos ſyllogiſmorum laqueis & ſagenis. Ac ſicut illa molli contrectatione animam frangit, fractámque deuincit: ita hæc, mala eadem adducit titillanti orationis conceptu. Peccator itaque ſine vlla controuerſia atque præſidio facile in illius captiuitatem protrahitur: pius verò ac fidelis auxilio Dei ſuffultus, ab illius extrahitur laqueis. Aſſerit autem vel morte peiorem eſſe huiuſmodi ſapientiam, ſiue potius ſtultitiam dici oporteat tantóque noſtræ animæ damnoſiorem eſſe, quantò peius eſt morti animam tradere (quod hæc præſtat ſapientia) quàm eandem animam nexu corporis expedire, quod temporariæ mortis eſt munus. *Ecce hoc inueni, dixit Eccleſiaſtes. Singillatim inſpexi vt inuenirem rationem quã quærebat & exſpectabat inuenire anima mea, neque tamen inueni. Virum de mille vnum inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Veruntamen hoc inueni, quod fecerit Deus hominem prorſus rectũ, ipſi verò ſibi homines, quæſtiones multiplices, rationéſque compararint.* Totus hic locus ſenſu myſtico ac morali exponẽdus eſt, ita videlicet. Cùm inſpicerem, inquit, vniuerſum genus muliebre, non ſexu quidem corporeo, ſed eneruí ac effœminato ingenio muliebri, in nulla mulierum rationem inueni, quam quærebat anima mea, fortem ſcilicet viriléemque rationem: huiuſmodi namque rationem ſapiens exigit ac requirit. Neque verò ſolum hoc mihi accidit in iis qui mollitie eneruati, à viris ad fœminas deſciuerunt: ſed quod grauius multò eſt, cùm ad illos quoque inſpiciendos me tranſtuliſſem, qui putabantur mulieres non eſſe, perquàm rarum in his quoque inueni, qui virili ingenio ac virtute verus eſſet vir, dicique mereretur. Ex admiratione itaq; cùm

Ars Sophiſtica ſimilis Adulteræ.

mecum tacitus reputare cœpiſſem, vnde hæc enormitas orta eſſet, inueni demũ quod Deus omnes homines rectos protulerit, carentéſque prauitate, ipſi verò ſua electione, in obliquas viuẽdi rationes cómigrarint, diſſectíque ſint: vt alius quidem libidinibus, alius auaritiæ ſeruiat, alij paſſionibus aliis ſint ſubiecti.

CAPVT VIII.

QVIS *nouit ſapientes? & quis nouit verbi ſolutionem? Sapientia hominis illuminabit faciem eius, & impudens vultu ſuo punietur.* Qui verè ſapiens ipſe non fuerit, neque diſcretionis donũ fuerit Dei beneficio conſequutus, non facilè ſapientem verum diſcernet ab eo qui videatur ſapiens & non ſit. Ille autem quem Deus diſcretionis dono dignatus ſit, noſcit planè quid inter verum ſapiẽtem, exiſtimatúmq; interſit: hic etiã poteſt ſoluere quæſtiones, ac ſermonũ vertices explicare: hic profectò habet animæ ſuæ faciem luce magna conſpicuã, iubare ſcilicet diuinæ ſapientiæ illuſtratã. Qui verò nequaquàm ſapiens fuerit, effreni tamen vultu impudentiam præ ſe tulerit, hoc eſt, qui cõtentioſis ſermonibus captiunculíſque ſophiſticis ſeſe effetat: redargutus, impudentiæ pœnas dabit, odióque habebitur. *Os Regis cuſtodi, & de verbo iuramenti Dei ne ſtudeas à facie eius ambulare.* Bonũ quidem cenſetur homini, vt terreno Regi ac mortali pareat ſubiectúſque ſit. Bonũ verò eidẽ eſt, ſi os Regis omniũ Dei ſeruarit & cuſtodierit, ſicut & Scripturæ nobis cuſtodire præcipiunt. Eſt autem os Rgis Dei cuſtodire, diuina myſteria ſilẽtio occultare, neque indignis ac prophanis auditoribus explicare. Bonum quoque eſt homini præcepta legis, quæ ſuo Deus ore pronunciauit, fideliter obſeruare. Bonum item eſt cauere ne iurando per Deũ, ſacro ſanctum illius nomen temerè ac leuiter vſurpemus: neque etiam ſtudeamus extra faciẽ Dei ambulare ſed omnia noſtra opera ſic peragamus, vt Deum vereamur tanquàm præſentem iudicem & inſpectorem. Aliter quoque ita verba hæc pũctis diſtĩgues, videlicet: Et de verbo iuramenti Dei nequaquàm ſtudueris & feſtinaueris, hoc eſt iuramenta ne frequẽter ac temerè vſurpato, ſed à facie ipſius ſcilicet iuramẽti ambulato, hoc eſt, abſiſte longius ac diſcede, neque omnino ſuſtine, vt iuramentũ in os tuũ admittas. *Nec conſiſtas in ſermone malo, quia omne quod voluerit facit. Tãquàm Rex poteſtatẽ habẽs loquetur, & quiſnã illi dicet, quid feciſti?* Simpliciter ac abſolutè bonũ eſt, nullo mali genere animã occupare, neque cõſiſtere in iis quæ quouis modo malè locuti ſumus aut opinati: quia tamen ſubſequentia verba de præceptis, vt videre mox poteris, mentionem faciunt, ita itelliges quæ modò exponenda propoſui: videlicet, cùm ille præceptorũ legem tulerit, qui eſt omniũ Rex & Dominus, autoritatẽ habẽs, neque præterea liceat cuiquam intercedere ac reluctari. Ne quæſo vt pertinax contrariã tu legem præceptis feras, rationẽ curioſius perſcrutãdo, quare hoc potius quàm illud præceperit obſeruandũ. Qui enim ſic loquutus fuerit, malignitatis crimina non carebit. Tu verò ſtãs in timore ac fide, cura vt quæ præcepta tibi ſunt ſequaris. *Qui cuſtodiet præceptũ, neſciet verbũ malum. Et tempus iudicij cognoſcit cor ſapientis, quoniã omni negotio eſt opportunitas temporis & iudicij.* Qui cuſtodierit, inquit, Dei præceptũ, neſciet verbũ malum, hoc eſt, opus malum nõ faciet. Eſt enim duplex cognitio: altera quidem generica, in pura mentis

Iuramenta fugienda.

Cognitio duplex.

tis intelligentia & notitia: altera verò quæ in actionem prodit atque emergit, iuxta quod ſcriptum eſt: Cognouit Adam Euam vxorem ſuam: non quod prius illam neſciret, ſed cum ad illius carnalem copulam acceſſiſſet, tunc illam dicitur exteriore quadam actionis notitia cognouiſſe. Qui ergo ſecundum hanc agendi cognitionem, præcepta cuſtodit, ignorat proculdubio malum, quia illud non operatur. Cæterum ſecundum priorem ſimplicem ac latentem in intellectu cognitionem, qui nouit bonum, nouit protinus & quid ſit malum, contraque bonum nouit, qui non ignarus fuerit mali (contrariorum enim eadem eſt cognitio) non vſu quidem ſed ſciendi vi ac facultate. Inquit ergo: Cum ſapiens vir omnia ſuo tempore ac diſcretè faciat, diſponatque, in iudicio, nouit affuturum vniuerſalis Iudicij tempus, in quo Deus iudex iuſtas iuſtitias iudicabit, vnicuique pro dignitate. *Quoniam ſcientia hominis multa eſt ſuper eum, quia non eſt qui futurum cognoſcat. Quo enim pacto futurum ſit, quis renunciabit ei?* Immenſa cum ſit ipſa ſcientia, premit hominem atque obruit. Si enim voluerit omnia ſcire, vaſta mole irruens ſuper eum, angit eius mentem ac ſuffocat. Sunt autem quędam neceſſaria ad ſalutem, à quorum cognitione homo nequaquam repellitur: vt puta hominem eſſe animal rationale, mortale, cuius anima ſit immortalis: eſſe bonis maliſque paratas repenſiones, & quæ demum ad eruditionem fidei ſpectant. Præterea verò creatum fuiſſe hominem ad imaginem Dei, ſuique officij eſſe, puram & immaculatam imaginem conſeruare. Quæ autem poſt ipſum futura ſint, ſolum ſcire Deum, & eos duntaxat quibus idem Deus voluerit nota facere. Quia verò Eccleſiaſtes hoc loco vltimi iudicij potiſſimum mentionem facit, ita hæc omnia ad intellectũ iudicij accommodabis. Multa eſt ſcientia & immenſa de rationibus & ſermonibus iudicij, neque eſt qui homini certas vnquam iudicij rationes renunciauerit, hoc eſt, quo tempore aut vbi locorum, iudicium ſit futurum, vel quo pacto Deus vniuſcuiuſque vitã moreſque diſquiret, aut quomodo qui hora vndecima in vineam venerunt, preciũ primæ retributionis accipiant, aut quo Dei iudicio approbantur boni, quos ipſi fortaſſe malos eſſe cenſuimus: contrà verò damnabiles Deo ſunt, qui nobis eſſe probi videbantur. Itaque propter omnia noli eſſe ſollicitus ac ſapere plus quàm oporteat, ne obſtupeſcas, vt ſuperius idem eccleſiaſteste monuit. *Non eſt homo qui poteſtatem habeat in ſpiritu, vt prohibere ſpiritum penitus poſsit: neque eſt qui poteſtatem habeat in die mortis.* Spiritus ſignificatio latè patet. Nam ipſa anima ſpiritus nuncupatur: ipſe quoque ventus & aër quem reſpiramus: & donum Sancti ſpiritus hac appellatione ſignificatur. Itaque ſecundum prędicta omnia ſignificata, nullus ſanè eſt, qui poteſtatem habet ſuper ſpiritum ſolo Deo excepto. Neque enim animare corpus, aut anima caſſum reddere: neque ventum impellere, vt Notum puta vel Aquilonem: neque infundere chariſma ſpiritus, aut reuocare: neque item aërem vitiare, temperatumúe efficere, alterius eſt cuiuſquam quàm ſolius Dei. *Non eſt itaque poteſtatem habens in ſpiritu, vt illum prohibere poſsit: neque eſt poteſtatem habens in die mortis. Non eſt emiſsio vel nauigatio in die belli.* Verba hęc literaliter intellecta, hæc ſonant. Bello ciuitatem ac prouinciam occupante, non eſt commodum neque tutum claſſes educere ac nauigare ad negocia externa. Myſtico autem in-

Iudicij Extreme Circunſtantiæ nobis adhuc ſunt incognitæ.

A tellectu ſic accipe: Quem Deus iuſſerit mori in bello, non eſt qui extinctum emittat ſeu reuocet in hãc vitam. Aliter: Quando in iudicio quis incœperit cõſcientiæ ſcelerum ſuorum bella ſentire, nequaquam poterit huiuſmodi preces effundere: Mitte me Domine in vitam vt pœnitẽtiam ſubeam peccatorum. Sed neque qui articulo mortis animam agit, poteſt precari: Da mihi quæſo Domine vt pœnitentiæ cauſa modicum quid adhuc viuam. Nullus eſt itaque poteſtatem hanc habens in die mortis. *Neque impietas ſaluum faciet ſibi ſubiectum.* Cũ itaque nõ ſit qui in die mortis poteſtatem habeat, neque ſit in die belli tuta nauigatio vel emiſſiõ, impietatem ſummo ſtudio euitemus. *Et omnia vidi ego.* Hæc ſe omnia vidiſſe affir-

B mat Eccleſiaſtes, & cognouiſſe, vt tanquam conſcio rerum omniũ atque experto, fidem docibiles habeamus. *Et dedi mentem meam in omne opus quod factum eſt ſub Sole, vt viderem quætunque potenter operatus eſt homo in hominem, vt ipſum damno moleſtiaque afficeret. Et tunc vidi impios in ſepulchra deductos, etiã de loco ſancto.* Attentè, inquit, applicui mentem meam, vt viderem opera hominum, & quàm multiplici ratione homo homini damnum inferat: quia verò perſæpe homines ſcandalizantur, & iniquam rem putant, eoſdem eſſe impios qui & potentes fortunatique ſint, ideò profundius, inquit, ſuper hac recontẽplatus ſum, & vidi demum poſtremam impiorum ruinam, cum ſci-

C licet non tantum corpore, ſed anima moriantur. † Quod enim ait hoc loco, in Sepulchra inductos in ſupplicia & tormenta intelligit. Eis verò qui in Sepulchra hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olim iuſti ſanctique fuerint, nihil quod in Templo Dei ſacra miniſteria muneraque obtinuerint. Docet itaque nos, Eccleſiaſtes, nequaquã ſcandalizari, propterea quod in hominum vita enormem ſtatuum diffidentiam conditionumque cernamus: cum contra potius ſpectare debeamus ad eam quæ in futuro ſæculo eſt retributionẽ. *Et proceſſerunt & laudati ſunt in ciuitate, quod ita effeciſſent.* Qui videbã-

D tur, inquit, eſſe pij ac ſancti, cum tamen in impietate ſua ambularent atque procederent, nihilominus laudem ab hominibus retulerunt, vel ignorãtibus illorum impietatem, vel eiſdem callidè adulantibus. Nihil verò illis profuit aut ſimulatæ ſpecies pietatis, aut adulantium laus. In vanitatem namque abiit hoc totum negocium, quando quidem in Sepulchra miſeri corruerunt. Quod autem ait, & hoc etiam vanitas: poſſet à ſuperioribus diſtingui ſententiis, & ad inſequentes aptè verſus tranſmittit vt videlicet legatur. *at hoc etiam vanitas. Quia enim non eſt contradictio facientibus malum citò, propter ea impletum eſt cor filiorum hominum in ipſis, vt faciant malum* Huc eſt, inquit, quod vanitatem auxit & confirmauit, quia non ſunt qui

E contradicant facientibus malum citò, neque qui eos coarguant, vt citò hic ad contradicentes referatur, ſignificetque ſedulò ac vehementer contradicant, acrique reprehenſione compeſcant. Vt illud, citò, ad operantes malum referto, quaſi velociter ac ſtudioſè peccantes. Inquit, ergo: Quia mali non arguuntur, ſed potius laudibus & plauſu efferuntur, idcircò impletum eſt, & in malo habitu ſtabilitum cor filiorum hominum, vt ſtudeant operari mala. Appoſitè autem dixit filiorum hominum, filij enim Dei mala non operantur. *Qui peccauit, operatus eſt malum ex tunc, & à iuuentute ſua.* Peccatum dolo ac fraude mala Diaboli inuectũ eſt in orbem terrarum,

†Scilicet Anima excidit à diuinâ gratia, alioqui non interit.

ea ptopter Orationem dominicam concludimus o-
rantes,ſed libera nos à malo,boc eſt, à Diabolo.Qui
Oratio dominica. ergo peccat , Diaboli iuſſum exequitur & volunta-
tem.Diabolus autem ex tūe,& à iuuentute ſua ,hoc
eſt,ab initio,dux fuit & autor peccati. Aliter: Non
eſt,inquit,recens peccatum,ſed peruetuſtum. Hinc
eſt quod & Noë dicentem Deum audiuit,conſediſ-
ſe iam & confirmatam fuiſſe bominum mentem, vt
Gen.7. ſeduli eſſent in peccatis ,ac vehementer operarētur
malum.Iuuentutem hoc loco intellige,non quo ad
ætatem, ſed ſimilitudine quadam , quoad temeta-
rios mores, & ritu iuuenum à rationis ſemita leui-
ter aberrantes:quos mores dici poſſunt habere Dia
boli,autores peccati,& qui veſtigia illorum ſectan-
tur ſcelesti, peccatoreſque homines.Aliter: Qui ha-
bitum peccati iam contraxit , & iam propoſuit in
mente ſua peccare , ex tunc peccare iam incipit, ex
quo voluntatis aſſenſum præbuit , tamerſi deinde
Electio immutati cõſilij. multo poſt ,propoſitū illud in actum producat,aut
etiam non producat quod cogitauit,retardatus for-
taſſe non electione immutati conſilij ſed aliquo in-
tercedente impedimento . Aliter : Qui peccat ,ma-
lumque operatur , & ſi nobis ſolummodo innoteſ-
cat eum flagitium patrat , tamen apud latens præ-
ſcientiæ diuinæ iudicium, iampridem multoque an
tequam nobis peccator appatet,reus eſſe cognoſce-
batur. *Et hoc ego noui,quod erit bonum timentibus Deum
quomodo cunque timeant à facie eius , & bonum non erit,
impio,& non prolongabit dies in vmbra, qui non timeat à fa
cie Dei.* Poſtquam ſatis coarguit vanitatem mundi
huius,ſanctum Domini timorem Eccleſiaſticæ con-
cioni conatur inſerere. Cum enim viuant in conſpe
ctu Dei,caueantque ſibi in omni ſua actione & co-
gitatu tanquàm Deo iudice cuncta cernente,omniū
bonorum operum & conceptuū Deus illis cauſa exi-
ſtit:contrà verò,ipſi impio nullū eſt bonum. Quod
autem ait,non prolongabit diem in vmbra, ita intel
lige: peccator diu non erit in vita , quoniam videli-
cet totum tempus vitæ ſuæ quantumuis longum ſit,
non reputauit eſſe vmbram,ſed ſollicito ſtudio ſibi
comparare ſtuduit quę fluxa & temporaria ſunt,tā-
quàm eſſent perpetuò duratura . Vel aliter ita intel-
lige: Quanquam peccator in præſenti vita per pa-
tientiam Dei, protegi quodammodo defendique vi
deatur potius quàm puniri, paulò tamē poſt, æternis
ſupplicius tranſmittetur . *Eſt vanitas quæ facta eſt ſuper
terrā. Sūt iuſti qui quoniā peruenit ad eos tāquā opus iniuſto
rū ſiūt iniuſti: et ſūt iuſti: quoniā peruenit ad eos tāquā opus
iuſtorū . Hoc etiā dixi quod eſt vanitas.* Nūc Eccleſiaſtes
perſonā eius inducit, qui è ſcādalo labitur in errorē,
aitque. Vidi iuſtos in hac vita ab iis malis correptos,
quæ potius impiis debebantur , vtputa ægritudine,
paupertate,vel alio difficili caſu adueniente. Con-
traque,inquit, vidi quę piis deberentur , ad impios
perueniſſe: idcirco talis inſipiens tanquàm contem-
ptor factus diuinæ prouidentiæ: & hoc,inquit, vani
tas eſt.Sapiens autem vir euentus rerum proſpiciēs,
& quæ ſingulis pro dignitate retribuantur,planè no
uit atque intelligit Deum nequaquam hęc permit-
tere euenire:ſed vt iuſti maiori præmio coronentur,
impij verò grauiori pœna torqueantur. Notanter
autem hic quoque vanitatem ſupra terram vidiſſe ſe
ait: in cœlo ſiquidem nihil eſt vani. *Et laudaui cum læ-
titia,quod non eſt bonum homini ſub Sole præter quàm quod
comedat & bibat,& lætetur: & hoc ipſum aderit ſibi in la-
bore ipſius omnibus vitæ ſuę,quos ſibi dedit Deus ſub Sole.*

A *In quibus dedi cor meum vt cognoſcerem ſapientiam,& vi-
derem occupationem quæ facta eſt ſuper terram: quoniam die
ac nocte non eſt qui videat ſomnum oculis ſuis.* Si adhuc vo
luptuariam perſonam loqui exiſtimes, hęc in volup
tate ac vſu ſenſibilium rerum gaudium hominis re-
poſitum ducit,atque mētitur.Sin verò quis loquen
tem ſibi proponat audire Eccleſiaſten, ſtatim perci-
piet quis ſit verus cibus ac potus,quum fideles Chri
ſtiani iam in præſenti vita arrabonem ſpiritus acce-
perimus. Quod autem ait: Dedi cor meum vt co-
gnoſcerem ſapientiam : noſter eccleſiaſtes acutiſſi-
mo ſuæ mentis oculo contemplatus, intellexit ac vi
dit nullum hominem vacuum eſſe occupatione at-
que ſollicitudine , nullumque demum eſſe, qui ſom
B num,hoc eſt,quietem videat: ſed ipſorum alij qui-
dem officioſè circa res diuinas occupati verſantur,
alij verò inutiliter ac reprehenſione digniſſimi , cir-
ca perituras res ſtudent. Et iuſtus quidem hoc pacto
non dat ſomnum oculis ſuis dormitationem, ſed
vigilat, quoniam ſibi nox proceſſit , dies autem ap-
propinquauit. Vigilat ergo neque cadit in caliginē
ignorantiæ, atque per diem , hoc eſt, tempus pro-
ſperitatis:neque per noctem,hoe eſt tempus tenta-
tionis . Iniuſtus autem in perpetua iniquitate inſe-
quentem diei noctem coniungens, dulcem oculis
ſomnum non capit, vel aſſiduè cogitans quonam
pacto conſequatur quę concupiſcit , vel timens ne
C amittat quę poſſidet: *Et vidi omnia opera Dei , quoniam
non poterit homo inuenire opus quod factum eſt ſub Sole,quā
tumcunque laborauerit homo vt quęrat, & non inueniet. Et
quæcunque dixerit ſapiens ſe cognoſcere,non poterit tamen in
uenire.* Recondita illa Dei cognitio,per quam facta
ſunt omnia,ſoli Deo eſt nota . Nos autem mortales
quicquid vel ſcribimus,vel loquimur, vel de his re-
bus intelligere nos arbitramur , ex parte cognoſci-
mus,participatione quadam ſuæ gratiæ illuſtrati.
Nullus itaque,neque ſecularis ſcientiæ, neque diui-
næ ſapientiæ, vel mediocriter conſultus,vel quan-
tum homini licet,perfectè eruditus, poterit ſubſtan
tias rerum,neque menſurā cœli, terræ ac maris : aut
D quomodo hæc ipſa concreta coaluerint , quibusve
adminiculis innixa cōſiſtant intelligere.Quod ſi for
tè quiſquā ſapiens videatur probabiles rationes af-
ferre, ipſam tamē intimam veritatem inuenire pror
ſus non poterit.

CAPVT IX.

*OMnia hæc tranſmiſi in cor meum, & cor meum
hæc omnia vidit, quod ſint iuſti atque iniuſti,
& opera ipſorum in manu Dei.* Dixit ſu-
perius , quantum rerum cognitio ſit ab-
ſtruſa, vt nos auerteret ab inutili ac vana perqui-
rendi ſollicitudine. Nunc autem proponit,qua in re
ſatisfacere ſibi poſſit ſapientis intuitus & cognitio,
E quod videlicet iuſti ſapienteſque homines, vnà cum
operibus ſuis ſub vmbra Dei & protectione ſuæ dex
træ conquieſcant. Neque enim permittit Deus illos
impetentium viribus deuaſtari . Probi namque ho-
mines & officioſa opera proteguntur à Deo: at ve- *Pſal. 87.*
rò de impiis ſcriptum eſt: Et ipſi de manu tua repul-
ſi ſunt. *Dilectionem & odium non eſt homo qui ſciat: omnia
ante faciem eius, vanitas in omnibus.* Symmachus pro eo
quod attulimus, vanitas in omnibus, ita expoſuit:
Omnia incerta ſunt in conſpectu ipſorum: hoc eſt,
neſcit homo ſi quem nunc maximè odit, mutatis vi
cibus, amicum & beneficum ſit experturus: contra-
que, an timendum ſibi quandòque ſit ab eo quem
nunc

honc amore proſequitur. Altiori autem intellectu:
Qui adhuc ſapit quę hominis ſunt oeque planè Deo
ſe tradidit, neſcit diſcreto iudicio quę dilectione ſűt
digna, & quæ odio. Ardua eñ virtus atque difficilis,
amore eſt digna: odio autem proſequenda voluptas
quæ de ſenſibilibus prouenit. Homo aotem qui per
uerſe aberrat in intellectu rerum, facile ſibi omnia
quæ vana ſont, ante oculos vt bona proponit: de-
que iis iudicat non vt veritas habet, ſed vt voluptas
ſubdola ſubminiſtrat. *Euenius vnus iuſto & impio, &
bono & malo, mundo & immundo, ſacrificanti & non ſa-
crificanti: ſicut bonus, ſic & peccator: ſicut iurans, ſic qui iuſ-
iurandum timet. Hoc malum eſt inter omnia quæ ſunt ſub So-
le, quod videlicet & idem cunctis ſit euentus.* Sepè ſupe-

Proborum & improborũ quomodo ſit eadem ratio.

rius oſtenſum eſt, quod quæ media ſunt, ſuſque de-
que habenda, per ſe nec bona nec mala, vt ægritu-
do, vt ſanitas, vt diuitiæ, vt paupertas, & quæ gene-
ris ſunt eiuſdem, iuſtis ac peccatoribus communia
ſunt atque æquè cõtingũt, quatenus ſcilicet hic quo
qoe animalia ſunt morti ſubiecta. Quatenus autem

Libera Electio cõſilij

rationales ſunt, plurimum ſanè inter ſeſe differunt:
quandoquidem libera electione conſilij, alteri qui-
dem quod pium faſque eſt operantur, alteri verò ad
impietatem feruntur. Aduerte autem quod iurantem
poſuerit inter peccatores. Quod autem malum vo-
cauerit communionem illam, æqualitatemque euẽ
tuum, ita intelligendum eſt, vt hæc verba proferan-
tur è perſona prauè de rebus ipſis iudicante: quum
propter æquales communéſque caſus, nihil opine-
tur ab impio iuſtum differre. Pariter enim vterque
labores perpetitur, donec eſt ſub Sole: cęterum poſt
huius vitæ curriculum, vnicuique redditur pro digni
tate. *Ipſum quoque cor filiorum hominis impletum eſt mali-
tia, & circuitus in corde ipſorum, et poſteriora ipſius ad mor-
tuos. Quoniam quis communicat ad omnes viuentes?* Cor fi-
liorum hominis impletum eſt malitia: huc & illuc in
circuitu ambulant, neque deſiſtunt vnquam homi-
nes fatigari, donec ipſi quoque ad mortuos deue-
niant: nullus eſt enim qui perpetuam & indeciduam
habere poſſit cum viuentibus ſocietatem. Sed & ip-
ſum, quicũque is demum ſit omnibus, finis excipiet.
Aliter. Filij hominis, hoc eſt, gregarij ac vulgares, vi-
dentes communi quadam ſorte iuſtos iniuſtoſque
vexari, implentur iniquitate atque malitia, & ipſo-
rum mens in flagitioſis laboribus circumfertur, do-
nec prauis operibus mortui, mereantur inter vita iã
functos adnumerari, quoniam nullam habeant ſocieta
tem cum iis qui vixerunt ſecundum virtutem, qui
nunc propriè ac verè dicendi ſunt, propterea quod
ad repoſitam ſibi æternam vitam peruenerunt.
Eſt ſpes, quoniam melior eſt Canis viuus Leone mortuo.
Mendicus qui viuit ſecundum Deum, meliorem ha
bet ſpem, quam proteruus & arrogans, qui in pecca
to ſuo mortuus eſt. Aliter: Populus gentilis veluti
canis immundus, quum per fidem in Eccleſiam ve-
nerit, iam regeneratus in Domino, meliorem ſpem
habet quàm regius ille populus Iudæorũ. *Viuẽtes no-
runt ſe morituros eſſe, mortui verò penitus nihil cognoſcunt.*
Illi quorum intellectus humore viuido irrigatur,
quum ſecum reputant temporarium vitæ huius cur
riculum, officioſè viuunt, confirmari ſpe vitæ æter-
næ. Qui verò in peccato mortui ſunt, ignorantiæ ne
bula occupati, viuunt ſine oratione, pecorum mo-
re. *Neque eſt amplius illis pretium, quoniam defuit memoria
ipſorum.* Quid enim precij ſit peccatoribus, quorum
ne meminiſſe quidem dicitur. Deus? Nouit enim
Dominus eos ſolos, qui ſui ſunt. Hoc verò ad Iudai-
A cum populum referendum eſt. *Amor quoque ipſorum
& odium & zelus iam perierunt.* Qui in peccatis mor-
tui ſunt, quorum eſt populus Iudæorum, neque cha
ritatem erga Deum habent, neque odium erga ini-
quitatem: neque poſſunt dicere iuxta illud Phinees:
Zelans zelaui ſuper Dominum. *Neque habent partes in
ſæculum, in omni opere quod ſub Sole eſt.* Iudęorum popu
lus, terram promiſſionis, quæ ſibi ſorte obtigit, ami
ſerunt. Ciuitatem quoque Hieruſalem ac ſacerdotij
dignitatem, ita vt neque in pręſenti vita partem ſuã
habeant ſuper terram. *Vade ergo & comede in lætitia pa
nem tuum, & bibe in corde bono vinum tuum, quoniam ap-
probauit Deus opera tua.* Literali ſenſu, in lætitia & cor-
B de bono vti quis dicitur, bonis ſibi à Deo conceſſis,
quum modeſtè vtitur & ad naturæ neceſſitates: hic
eſt enim proprius vſus rationalis creaturæ: ea prop-
ter, inquit, panẽ tuũ comede. Nã qui inexhauſta cupi
dine, gulę ventrique deſeruiunt, pecorum vitam
potius conſectantur. Myſtico autem ſenſu, panis, &
vinum rationalis creaturæ, ſunt ipſæ virtutes ex qui
bus animæ nutriuntur. Aliter: Verbum caro factum
homines cohortatur, ad myſticam ſui corporis par-
ticipationem: quum propter noſtram ſalutem car-
nem aſſumpſerit. Approbat ergo hoc fieri, congau-
det myſterijs ritibúſque Eccleſiæ. *In omni tẽpore candi-
da ſint veſtimenta tua.* Hoc eſt, actiones & opera quæ

Myſtica Corporis Chriſti participatio.

C virtutis normam ſequuntur: nec non tradita nobis
indumenta per lauacri regenerationem, quę procul
dubiò candide aſſeruantur per omne tempus quò à
peccatorum ſordibus abſtinemus. Candida quoque
habere dicitur veſtimenta, qui lauat per ſingulas no-
ctes lectum ſuum, & lachrymis ſuis ſtratum ſuum ri
gat, ita ſordes peccatorum per pœnitentiam tergẽs.

Pſal. 6.

Et oleum tuo in capite non deficiat. Literali ſenſu, mites ac
perhumanos vult eſſe eos qui virtutes exercent, ne
ſcilicet extenuent ac decolorent facies ſuas ficta hy-
pocriſis auſteritate. Myſtico autem intellectu, oleũ
duo hæc præſtat, vt lumen ſcilicet tueatur, & defeſſa
membra confirmet. Vtraque verò hæc affert vnctio
D Sancti ſpiritus, mentem nanque fidelium illuminat
& in ſolida tranquilitate conſtituit. Hanc verò vn-
ctionem proculdubiò habebimus, niſi ipſi Sancto
ſpiritui, moleſti ingratique reſiſtamos. Aliter: Noſtrũ
caput Chriſtus nuncupatur in Scripturis ſanctis, qui
ſibiipſi collatas accepturus eſt quaſcunque pauperi-
bus eleemoſynas contulerimus. Ne itaque deſiſtamus
caput hoc noſtrum perungere oleo miſericordiæ,
hoc eſt, Chriſti pauperes & egenos miſericordi affe-
ctu protegere. *Vitam cognoſce cum vxore quam dilexi-
ſti omnib⁹ diebus vitæ vanitatis tuæ, qui dati ſunt tibi ſub So
le, omnibus diebus vanitatis tuæ, quoniam hæc pars tua in vi-
ta tua & in labore tuo quo tu laboras ſub Sole.* Verba hæc

Oleum myſticè quid.

E ſi abſolutè accipias, ita myſticè intellige: Cum vxo-
re dilecta, hoc eſt, Eccleſia, quæ ſponſa eſt Chriſti:
in hac ſiquidem inuenietur vita æterna. Quod ſi ad
vxorem mariti cuiuſque referas, tunc literali ſenſu
nos admonebit, vt iuxta monogamiæ legem, vxore
vna contenti ſimus. Coniugalis namque caſtitas &
obſeruantia, ipſa quoque nobis eſt æternæ vitæ con
ciliatrix. Vitam igitur cognoſce, & vide cum vxore
quàm dilexiſti, quaſi dicat: Caue ne ab vxore deci-
piaris, ſicut eſt. Adam deceptus ab Eua vxore. Tu
verò contrà ſtude, vt noſtrę ſocietatis debiliorem
partem, hoc eſt mulierem, in melius ipſe conuertas,
ad æternę vitę cognitionem. Myſtico autem ſenſu,

Gen. 3.

ſapientia vxor noſtra dicitur, cui ſi conuiuamus, æterna proculdubiò vita perfruimur. *Quæcunque inuenerit manus tua vt facias, quantum patitur facultas tua operare: quoniam neque opus, neque ratio, neque cognitio, neque ſapientia eſt inferno quo tu perrecturus es.* Hortatur nos vt omni contentione ac ſtudio practicas aggrediamur virtutes, non tamen ſupra facultatem elaborantes. Qui enim quod poteſt in his exercet, ſecundum congruam cognitionem viuit, & dignus inuenitur ſcientiæ dono ac ſapientiæ, quantum permittit De⁹ atque ad illius vtilitatem impartitur. In inferno autẽ quum practicæ operationes eſſe non poſſint, quas medus ſenſibus exercemus: qui ibi propter patrata flagitia ſunt ſepulti, non valentes amplius practicas obire virtutes, neque ſapientes effici poſſunt neque aliter officioſi ac probi: ad id enim tantummodo delati ſunt in infernum, vt æternis torqueantur ſuppliciis. *Verti me & vidi ſub Sole, quia non eſſet leuibus curſus, neque bellum potentibus, neque ſapientibus panis, neque diuitiæ prudentibus, neque ſcientibus gratia: quoniam tempus & caſus continget omnibus ipſis, neque nouit homo tempus ſuũ.*

Verti me, inquit, hoc eſt, aliud contemplatus ſum, quod vincere in curſu brauiumque accipere non ſit cuiuſcunque leuis ac expediti ad currendũ, neque omnium qui potẽtes ſunt, egregium ſe ac inuictum præſtare in bello: neque ad prudentes ſapientéſque viros atque induſtrios diuitias deuolui, ſed neque eos qui multa nouerunt, gratiam conſequi. Caſus enim omnibus communes contingunt, hoc eſt, incerti rerum euentus. Nihilque eſt hominibus vnquàm ſatis, nihil vndique perfectum, nihil æquale, omniaque ferè difficili fine terminantur. Tranſeunt enim omnia, & immutantur, inacceſſis Dei iudiciis. Sed neque homo, inquit, nouit tempus proprij finis: idcirco vigilare oportet, operarique virtutes. Myſtico autem ſenſu, quicunque ſunt virtute agiles atque expediti, quiúe potentes, qui ſapientes, qui diuites, ſibi ipſis nequaquã debẽt cõfidere: contrà verò dicere

Pſal.126. id debent, quod verè ſapientes teſtantur: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt

Rom.9. qui ædificant eam: debéntque Deo vt autori, referri. Vt enim ait Apoſtolus, neque volentis eſt neque currentis, ſed miſerentis Dei, brauium victoriamque referre. Nam neque gratiam habet quiſpiam, quod multa cognoſcat, niſi eaDeo gratiam accipiat. Neque ſcire poteſt aduenientis ſibi gratiæ tempus, niſi mente diuino lumine illuſtretur. *Sicut piſces capiuntur in rete malo, & ſicut aues in laqueo: ita illaqueantur filij hominis in tempore malo, quando repente irruit ſuper eos.* Rete malum, eſt è multiplici vitio ac iniquitate contextum. Eſt ſiquidem & bonum rete, ſagena ſcilicet è præceptis inſtitutiſque tum antiquis, tum recentioribus Saluatoris noſtri contexta.

Homines ergo, qui fluitans & inſtabile huius vitę pelagus ſulcant, varias voluptatum illecebras conſectantes, quaſi carẽtes ratione piſciculi, malis retibus implicantur. Illi quoque qui opinione vana ſcientiæ ſuperbiunt & efferuntur, quum ſibi videantur excelſi eſſe atque aerambuli veluti volantes aues dæmonum laqueis facilè capiuntur, & incidunt in malum tempus infernorum ſuppliciorum, quum repentinus interitus illis aduenit. *Et hoc etiam vidi ſapientiam ſub Sole: meo quidem iudicio magna eſt ciuitas parua, & in ipſa pauci viri, & veniet ſuper eam rex magnus & circundabit eam, & ædificabit munitiones magnas circa ipſam, & inueniet in ea virum pauperem ſapientem, & ſeruabit ciuitatem in ſapientia ſua, & homo non recordatus eſt*

A *viri illius pauperis. Et dixi ego: Bona eſt ſapientia ſuper potentiam. Et ſapientia pauperis nihili facta eſt, & verba eius non ſunt audita.* Locus hic ad perſonam ſcandalum patiẽtis pertinet, qui tanquàm ſecum loquens vidiſſe ſe dicit magnam ſapientiam ſub Sole, ciuitatem quampiam exiguam paucis inhabitatam hominibus: quã quum obſideret rex magnus, ſeruauit quidam ciuis pauper quidem, veruntamen ſapiens, cuius ſolerti conſilio victa fuerint arma obſidentis: ingratos verò fuiſſe ciues in pauperem illum. Solent enim plerũque homines beneficiorũ eſſe immemores, conſiliaque puſillorum hominum, quanquàm ſint perutilia, paruifacere, quum tamen opulentis ac potenti

B bus adulentur, eorúmque ſermones laudibus in cœlum ferant. Sed ego, inquit ſapiens, longè à vulgari opinione abhorrens, aliter dicam: ſapientiam ſcilicet longè meliorem eſſe potentia. Atque hęc quidem ad literalem pertinent intellectum. Altiore autem myſtico ſenſu ita intelliges. Parua ciuitas, eſt militans Deo, in terra, Eccleſia: parua, inquam comparatione eius quæ triumphat in cœlis. Pauci in hac ciuitate ſunt viri, ſancti ſcilicet & electi Dei. Magnus autem rex, iniquitatis caput, eſt Diabol⁹. Hic aſſiduè hanc circuit ciuitatem, vt illius ciues redigat in ſeruitutem. Pauper autem ſapiens in hac ciuitate, cuius conſilio ipſa ſeruatur, ipſe eſt Chriſtus Dominus

C Deus noſter. Dicit enim ciuibus ſuis ſanctis: Confidite, ego vici mundum. Ac huius quidem pauperis *Luc.18.* verba, a ſtultis gentilibus & perfidis Hebręis non audiuntur Sapiens verò Eccleſiaſtes intelligens in ſpiritu, quod Deus non per ſolam diuinitatis ſuæ potentiam & virtutem, ſed ſapientiæ ſocietate vtens, verbumque caro factum, tyrannum Diabolum deiecturus eſſet, nullam ſibi perfugij excuſationem relinquens, vt ſicut olim ipſe antiquum vicerat hominẽ Adam, ita demum ſub homine fractus corrueret nouus Adam. Propterea nunc afflatus ſpiritu, multò ante hoc myſterium patefecit, in hæc verba prorumpens. *Sapientia melior eſt quàm potentia: verba ſapientum*

D *audiuntur in quiete, plusquam clamor potentium in ſtultitia.* Locus hic non eſt accipiendus, quaſi per comparationem dicatur: neque enim comparat ſapientiam cum ſtultitia. Fit enim comparatio inter ſimilia, non inter contraria. Inquit ergo: Verba ſapientum audiuntur in quiete, hoc eſt, quum auditores iucunde accipiunt quę dicuntur, fit requies quidem in mente ipſorum. Clamor verò ſtultorum dignus eſt quì damnetur, licet illi potentia magna polleant: anima enim quæ ſtultitia repleta eſt, cum clamore & turbulentia ſermones profert ſine quiete, ordine, ac conſtantia. Aliter: Apoſtoli ſapientiæ miniſtri, auditorum mentes quietas ab omni paſſione ſedatas que

E reddant: inſipientium verò clamor Iudæorum, quũ iniuſtè clamarent: Tolle tolle, crucifige eum: & illos perdidit, & omnes qui huiuſmodi acclamationib⁹ aſ- *Mat.25.* ſenſus faciles præbuerunt. *Melior eſt ſapientia quàm bellica inſtrumenta.* Melius eſt conſilium cuiuſcunque prudentis, quàm omne auxilium quod ab armis expectari poſſit Myſticè autem oſtendit potentiam ſaluatoris noſtri IeſuChriſti, qui vtique eſt ſapientia. Huius enim virtus, arma belli, hoc eſt, Diabolum tartareáſque phalanges euertit, omnéſque ſpecies ſuæ iniquitatis ad debilitatem redegit. *Et peccatorum multa bona perdet.* Adam peccauit, & in omnem generis humani poſteritatem, peccati labem mortémque

que tranſmiſit, ipſéque imaginem Dei, ad quam factus fuerat, violauit, & violatores ſibi ſimiles quàm plurimos propagauit. Vnus quicunque is demum ſit, dum ſeſe peccati ſorde commaculat, & bona corrumpit, quę ſibi ex acquiſitis virtutibus inſidebant, & multos etiam malo exemplo ad imitationem inducit.

CAPVT X.

Muſca natura.

M*uſcæ mortificantes putrefaciunt apparatum olei ſuauitatem.* Apparatum oleum eſt vnguentũ, ſicut & Aquila interpretatus eſt: muſca verò impurum animal, quod putredines & vlcera inſidendo exugit, appetitque lacerę cutis ſciſſuras. Mortificat autem & corrumpit oleum vnguentarium Muſca, cũ ſe in illud temerè proijcit: nam & ipſa immoritur, & olei vim extinguit. Iudæi ergo propriam vitam contemnentes, animæque ſalutem verè ſunt muſcæ mortificantes, cum ſuaue redolens verbum ſaluatoris Ieſu Chriſti ſemper vitiare ac fœdare ſtuduerint, ſemperque affectarint cauſas calumniarum arripere, quibus illum vrgere poſſent. *Parum ſapientia precioſius eſt, quàm gloria magna ſtultitia.*

Iudæi Muſcarũ ſimiles.

Multi à ſua ſtultitia gloriam & laudem retulerunt, vt puta qui dicendi facultate pollentes, iniuſtũ clientibus patrocinium præſtant: qui ex opulentia clari ampliquè habentur, vel qui ſeculari ſapientia præditi, circa inutiles quæſtiones vitam conſumunt. Sed longo interuallo precioſior eſt habendus, qui ianuas & initium ſapientiæ quæ eſt ſecundum Deũ, ingreditur, & in ea eruditur, incipitque eam libare, omnem ſtultorum gloriam paruipendens. *Cor ſapientis in dextrum ipſius, & cor ſtulti in ſiniſtram ipſius.* Cor hoc loco pro intellectu ac mente accipi decet. Materiale enim cor & carneum, omnibus in ea parte corporis ſitum eſt, quam thoracis cratem appellant. Sapientis itaque intellectus ſemper in dextras vergit partes virtutis ac laudabiles, ſtulti autem mens in ſiniſtra fertur, & in ea quæ facilè culpari poſſint. *Sed & cum ſtultus in via ambulauerit, cumque cor ipſius retardetur ac deſipiat, omnia ſunt ſtultitia.* In hac vita quam verè viam dixeris, ſtultus perambulans, cum ad ſiniſtra cor habeat, ſemper ceſſat ac poſterior inuenitur: in vacuum enim pergit, nequaquam ſibi propoſito ſupernæ vocationis brauio. In anteriora itaque ſeſe non extendit, nec properat ad finem, ſed quamuis adhæc ipſa pergere videatur, medio in curſu deficiet, omnia imperfectè & ſine ratione cogitans & aggrediens. Quod ſi ipſam adeat viam iuſtificationum, vel, vt verius dicam, adire ſe ſimulet, hoc eſt, diuinorum obſeruantiam mandatorum: quia tamen illius mens flectitur ad ſiniſtra, ceſſabit prorſus atque deficiet, vt neque quid præceptum ſit intelligat, neque operetur iuxta legiſlatoris voluntatem. *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, quia curatio ceſſare faciet peccata magna.* Spiritus poteſtatem habentis, eſt Diabolus princeps mundi huius, & dominus filiorum inobedientiæ, qui nulla coacti neceſſitate, ſed electione liberæ voluntatis ſeſe vltro ſubiecerunt illius dominationi atque tyrannidi.

Electio libera voluntatis.

Inquit ergo: Si te ad ſupernæ patriæ beatitudinem cogitatione ac ſtudiis erectum, irruens ex aduerſo ſpiritus poteſtatem habentis, deturbare conetur ad inferiores ſemitas mundi huius, omnes illi aditus præclude: omnes obſtrue ſenſuum operationes, vt neque per aures, neque per linguam, neque

A aliunde admittatur. Primis nanque affectionum ſublatis principiis atque cauſis, nulli prorſus orientur affectus. Quod ſi quid ad ipſa mentis penetralia, callidus hoſtis, veneni transfuderit: tu tamẽ in veſtigio tuo conſiſtens, locum ſtationemque ne deſeras: ita vt, temperantia munitus, procul libidines, ſtupraque repellas odiúmque coërceas charitate, ſtationesque ſingulas virtutum ſtrenue tuearis. Si enim cadas, vt negligentius reſiſtens permittas inſidere tibi ac requieſcere ſuper te ſpiritum poteſtatem habentis, multa & magna peccata ſuper animam tuam facilè aggregabis.

** Hic & Apoſtol. Ephe. 4. nolite locum dare diabolo.*

Aliter: Si animam tuam curaueris adhibita virtutum diligentia, plurima ſedabis. Talis eſt enim virtutum curatio, vt cohibere poſſit ſpiritum B habentis poteſtatem, ne ſuper te veniat & cõculcet. *Eſt malum quod vidi ſub Sole, quaſi non ſpontaneum egreſſum ſit à facie potentis. Stultus traditus eſt ſublimitatibus magnis, & diuites in humilitate collocabuntur.* Literali ſenſu, aliam ſe vidiſſe ait iniquitatem in humanis rebus, principes ſcilicet viros ac magiſtratus, inuitos quidẽ quaſi metu coactos maioris alicuius poteſtatis, eos qui ſtulti ſunt gloria honeſtare, fortunas verò locupletum ciuium populari factione ad dicere inuita proſcriptione: ſæpe enim principes ciuitatis ac magiſtratus, regiis edictis contra voluntatem ſuã obedire coguntur. Myſtico autem intellectu, ſponte C ſua homines atque electione ſemel voluptatis viã ingreſſi, inuiti mox facere plurima compelluntur, vrgente eos Diabolo qui poteſtatem habet ſuper filios inobedientiæ, vt tanquàm iniquam deteſtentur ac accuſent iuſtiſſimam Dei prouidentiam, ita ſtultè interrogantes: Vt quid inſipientes in ſublimes dignitatum gradus conſpicui efferuntur? contrà verò qui honeſto loco nati gentilitiis polleant opibus, in paupertatem diſiiciuntur? Cum itaque cœci mortales ſponte primum noſtra volentes, hauſto voluptatis poculo ebrietatem contraxerimus, tum ſurripit ille callidus poteſtatem habens, ſubijcitque nobis quæ inuiti faciamus, ebrietatis nebula occupati: cuius ge- D neris ſunt libidinibus pollui, rixari, percutere. Neque enim qui ebrij fiunt, talia ſe facturos cogitant: ſed ebrij iam effecti, vel inuiti compelluntur ad huiuſmodi flagitia perpetranda: ita & voluptatis ſtudio traditi, ſcandalizamur ſæpe de inacceſſis Dei iudiciis, ac contrà diuinam ſapientiam linguam temerè exercemus. *Vidi ſeruos in equis, & principes quaſi ſeruos ambulare ſuper terram.* Vitę mutabilitatem & conuerſionem nobis contemplandam proponit, vt à mundanis rebus incertis, ad ſtabilem illam cœleſtẽ beatitudinem nos conuertat. *Qui fodit foueam, incidet in eam.* Locus hic totus ſoli vacat myſtico intellectui, aliter enim ſemper hoc non contingit, vt qui E foueam fodit in eam cadat. Inquit ergo: Peccator ſuam animam prius excruciat qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & vnuſquiſque ob ea quæ peccauerit, punietur. Ipſe etiam Moſes legiſlator ita faciũdum ſanxit in homicidam, videlicet: Facite illi eo pacto quo contra proximum ſuum malignatus eſt. *Et qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.* Sepes animæ, lex eſt diuina, & metus, veraque legalium ſenſuum cognitio. Qui ergo legem Dei contemnit, & diuina præuaricatur mandata, qui falſa cognitione decidit in peccatum cuius opifex eſt ipſe callidus ſerpens, iſte incautus ac diuina caſſus gratia, morſus ſerpentis perpetietur. *Qui extrahit lapides, dolebit, & affligetur in eis.* Qui ſibi domum virtutibus

Eph. 2.

Pſal. 10.

Sepes animæ.

extruit, lapides congregat, ac benè ædificat: qui verò vel ſacerdotia vana elatione demolitur ac ſoluit quæ prius erant extructa, lapides auſert, angiturque miſer, dolet ac periclitatur. Aliter: Lapides ſancti apud Prophetam Zachariam ſancti homines ſunt. *Zachar. 9* Qui ergo huiuſmodi lapides eximit, hoc eſt, perſequitur ſanctos atque interficit: labore affligitur, hoc eſt, perniciẽ ſibi attrahit: ſicut Herodes fecit qui Ioannem Baptiſtam gladio percuſſit. *Matth. 15 Mar. 6. Luc. 9.* *Ligna ſcindens periclitabitur in eis, ſi excideret ferrum, & ipſe faciem conturbatus eſt, & fortitudines corroborabit. & ſuperflua robuſti ſapientia.* Per ſymbola & ſenſibilia, ad ſpiritualia nos perducit. Inquit ergo: Qui ſua fretus doctrina, veluti ferro quodam vtens, ſcindere ac comminuere aggreditur diuinas ſcripturas, quaſi ligna quædam benè olentia: ſi fortè decidat & aberret ab intentione Spiritus ſancti, neque ſecundum legiſlatoris mentem rectè ac fideliter eas interpretetur, ſed à ratione procul exorbitet, in magno eſt periculo ne in perniciosas hæreſes impingat, faciemque doctrinæ ſuæ confundit & animas auditorum. Quod autem ait, & fortitudines corroborabit, ita intellige: hoc eſt, aduerſantes validiores efficiet: ex iis enim erroribus quos interpres aliquis ac magiſter in doctrina verbi admiſerit, validiores aſſumunt vires, qui ex aduerſo loco ſecum diſputantes contendunt. Qui verò fortis extiterit in opere & ſermone, ita vt cum ſapiẽtia eloquatur, habet omnino multum, atque adeò omnino aliquid amplius quàm cęteri, vt ſcilicet in ſcindendis lignis nequaquam periclitetur. Nam qui tantummodo potens fuerit in ſermone, ac volubili præditus lingua, ſophiſticis autem captiunculis abũdet, vacuus diuina ſapientia, excidente ferrò periclitabitur, in cædendis quæ ſuperius diximus lignis.

Si mordeat Serpens in ſilentio, nihil eſt amplius excantanti.

Qui clàm peccat, nec emiſſa voce palàm ſuo de peccato gloriatur, ſiue is agendo perperàm delinquat, ſiue in corde ſuo impium dogma hæreticumque concipiat, poterit tamen in melius emendari, cum nondum ad effrenam peruenerit impudentiã. Neque ſanè nimium laborabit in eo reuocando, qui cunque ſalutari doctrina excantare aggrediatur virus inferni ſerpentis. Aut ita intellige. Si peccati ſerpens mordeat in ſilentio, hoc eſt, ita vt peccator admiſſum ſcelus confiteri nolit, nullam poterit ſalutẽ præſtare qui ſancta excantatione curandum ſuſcipiat, ſua peccata non confitentem. *Peccatorũ confeſſio.* *Verba oris ſapientis, gratia: & labia ſtulti demergent ipſum. Initium verborum oris ſui ſtultitia, & vltimus error eius malus: & ſtultus multiplicabit verba.* Paulus Apoſtolus cupiens eos quos in fide erudiebat ſapientes eſſe, ita ad eos ſcribit: Sermo veſter penitus ſit in gratia, ſale conditus. *Col. 4.* Sermo enim ſapientis neque auſterus eſt inhumanusúe, neque mollis & diſſolutus, ſed gratia multa conditus, ita vt pariter cohibeat, neque ſinat auditorem diffluere. Labia verò ſtulti, hoc eſt, verba, mortem illi perniciémque conciliant. Nam & ſuæ ipſius animæ noxius eſt ſtultus, & animas quoque auditorum corrumpit: nemerſio enim de qua hic loquitur Eccleſiaſtes, ad æterna referenda eſt ſupplicia, iuxta illud: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum. *Pſal. 54.* Stultus verò cum inſipienter loqui incipiat, circumfertur & errat in ſtultitia cordis ſui, finemque ſortitur malum. Sed & verba, inquit, ſtultus multiplicat, hoc eſt, incaſſum blaterat & nugatur, ſiue multa loquatur, ſiue pauca. Multitudo enim hoc loco, pro nugacitate ponitur. Nam qui nil boni loquitur, nihil vtile, etiam in paucis verbis nugatur. Quod ſi quid tamen interdum videatur boni loquutus, cum deinde mores orationi non conſonent, & hic quoque nugatur, cũ planè ignoret quid loquatur, quidve bene agendo comprobet & confirmet. Oportet enim eum qui bene dicat, prius facere, ac deinde alios edocere. Multiplicat ergo verba, hoc eſt, ſiue multa ſiue pauca loquatur, ſuo illo ſermone importunus eſt ac moleſtus. *Neſcit homo quid factum fuerit: & quid futurum ſit poſt ipſum, quis renunciabit ei? Labor ſtultorum affliget eos, neſcit pergere in ciuitatem.* Et ſi multa iam nouerimus quæ facta ſunt ante nos, tradita nobis à ſanctis patribus perlegentes, qualia ſunt: In principio creauit Deus cœlum & terram, & permulta alia, licet etiam per fidem ſciamus quæ ſunt futura, vt de iuſtis puta atque iniuſtis, quod reſurgent, hi quidem in vitam, illi verò in mortem pœnámque æternam: tamen omnia nequaquam ſcimus, ſed quædam: Ex parte enim cognoſcimus, inquit Paulus, & ex parte prophetamus. *Gen. 1.* *1. Cor. 13.* Quis autem nobis ea quæ pòſt ſunt renunciabit? hoc eſt, futura: vtputa, num filios genituri ſimus, an genitos iam liberos amiſſuri, nobis ne in patria, an apud exteros moriendum ſit, exiguóne ſpacio an contra longinquo futuri ſimus in vita. Idcirco qui ſolliciti ſunt hæc reſcire, vel per auguria, vel per natalis obſeruationem diei, vel per mendaces alias huiuſmodi diuinationes, & qui cętera demum ſcire affectant, quorum habere certam cognitionem non poſſumus, in vanum laborãt, inutilemque ſibi deſumunt operam. Hæc autem fermè cuncta ſtultis contingunt, propterea quod minimè norunt pergere in ciuitatem, hoc eſt, optimæ ciuitatis normam ſibi ad viuẽdum proponere, neque perſequi volunt Eccleſiæ ſimplicem fidem, pulchrãque pergere in ciuitatẽ, ſupercœleſtem ſcilicet Hieruſalem cuius opifex & autor eſt Deus. *Væ tibi ciuitas cuius rex iunior, & principes tui mane comedunt. Beata eſt terra, cuius rex filius liberorum, & principes tui veſcuntur tempore ſuo in fortitudine, & non confundentur.* Literalis quidem ſenſus, miſeram cenſet ciuitàtem, cuius rex inſtabiles habet mores iuuenum ritu, & cuius principes dimiſſis publicis negociis curiſque ciuilibus, prima irrumpente aurora poculis comeſſationibúſque indulgent. Nam qui mero & crapula ſeſe infarciunt, quique leues ſunt & parum ſibi conſtantes, neque regno neque principalibus aliis gerẽdis ſunt apti. Beatam verò iudicat regionem, cuius rex ſit filius liberorum patrum, hoc eſt, qui ſit officioſè ac liberaliter educatus, quique probæ educationis mores conſeruet, vt nihil penitus velit quod ſeruile ſit, quod illiberale, quod turpe: & cuius principes regionis, omnia ſtudio curant quæ ad commoda ſubditorum pertineant: modeſtè præterea ſuoque tempore veſcuntur, non iis quæ ad ventris & gulæ gratiam comparentur, ſed quæ virile robur bonámque valetudinem pariant ac tueantur, hoc eſt, quæ neceſſaria ſint. *Rex dignus quis ſit.* Tales enim principes inſitam pectoribus gerentes iuſtitiam, iuſtúmque iudicium iudicantes, nulla vnquam ignominia confundentur. Myſtico autem ſenſu morali, anima rationalis eſt ciuitas, huiuſque ciuitatis rex intellectus: qui ſi fuerit iuueniliter leuis atque inconſtans, motúſque ſuos quaſi principes quoſdam habuerit gulæ voluptatibus indulgentes, væ proculdubiò adiunctum habebit: ſin verò rex intellectus ſacris enutriatur diſciplinis, verè filius eſt libe- *Anima eſt ciuitas*

liberorum & motus habet rationum, qui congruo tempore omnia exequuntur, tàm quæ ad corporis curam ſpectant, quàm quæ ad animæ faciunt mentiſque ſolertiam. Quod ſi ciuitas hæc & prouincia, quam animam nuncupamus, ita viuat, ita ſe regat, boniſque profectibus roboretur, nulla vnquam turpi nota ignominiaque fœdabitur. *In plenitudinibus humiliabitur contignatio, & in deſideria manuum ſtillabit domus: in riſu faciunt panem, & vinum lætificat viuentes, & pecuniæ obediunt omnia.* In parabola nos erudit, hortans ne contemnamus operari bonum, ne ſpiritualis noſtræ domus, hoc eſt, animæ contignatio, id eſt firmæ ac connexæ rationes humilientur & corruât, ita vt domus ipſa perſtillet, defluentibus vndique vitiis conturbata atque ita ſi quas habebamus priꝰ virtutes, ex deſidia & inertia amittamus. Oportet ergo aſſiduè inſpicere noſtram hãc domum, neque ſolum ea reſpectare quæ benè hactenus geſſimꝰ, ſed oculos ad contignationem, hoc eſt, ad ſupremum finem erigere. Nam qui ſegnius ſeſe habẽt ad capeſſendas virtutes, ad ſolam voluptatem oculos animúmque conuertunt, occupãturque circa id quod hominum quàm plurimi, ſuaue læiúmque opinantur, palámque iactant comparari pecunias oportere, cum argento dicant omnia ſubiecta. Aliter: Deſides ocioſique homines ſinunt ſtillare domum ſuam qui verò aguntur ſanctis Eccleſiæ iuſtitutis, pané quodam myſtico vinoque aluntur, cuius virtute cõfirmati, dæmonis aduerſantis inſidias facilè ridere poſſunt, ſcientes quod vniuerſi mundi machina argento ſubiecta ſit: hoc eſt, Dei verbo propter nos incarnato, quod argenti appellatione ſacra vocat ſcriptura. Sciẽdum verò eſt quod nomine panis omne ſiccum alimentum ſolet eadem ſcriptura deſignare, ſicut & vinum vocat aut aquam, quod inſitam humiditatem habet. Hoc ſignificare voluit Moſes, cum quadraginta diebus, quibus legem accepit: ne-

Exod. 34 que panem, inquit, comedi, neque bibi vinum, hoc

Deut. 9. eſt, neque ſiccum, neque humidum quicquam guſtaui. *In conſcientia tua Regi ne imprecreris, & in ſecreto cubiculi tui ne imprecreris diuiti. Volucris enim cæli aſportabit vocem tuam: & qui habet alas ſermonem tuum renunciabit.*

Volucrem cœli, ſunt qui putent eſſe animam ipſam, vel ſpiritum nobis inſitum: habentem verò a-

Matth. 3. las, aut ſpiritum ſanctum qui apparuit in columbæ

Mar. 1. ſpecie, quique omnia cõplet, & omnia nouit: aut ipſos ſanctos Angelos. Contrà verò nonnulli habentem alas, pro Diabolo accipiendum dicunt: volucres verò cœli, parentes Diaboli aëreas poteſtates. Secundum verò vtranque expoſitionem ita intellige: Ne regi, néve diuiti imprecceris, ac ne in penetralibus quidem. Tua namque maledicta excurrens fama deferet ad illius aures, cui tu malum imprecatus fueris. Imprecari verò quempiam dicimus, cum malum aliquod vel ſibi vel proximo aduenire votis exposcit.

CAPVT XI.

Is. 58. MIttte panem tuum ſuper ſacrem aquæ, quia in multitudine dierum inuenies illum. Scriptum eſt: Frãge eſurienti panem tuum. Cæterum panis appellatione, omne genus eleemoſynæ deſignatur. Dicit ergo Eccleſiaſtes. Cum lachrymis & miſericordi affectu facito eleemoſynam: huius enim fructus tecum permanebit in ſeculum. Aliter: Aquas pro hominum conuẽticulis & congregatione

ſolet appellare ſcriptura, iuxta illud: Libera me de aquis multis & de manu filiorũ alienorũ. Inquit ergo: O tu quiſquis es diuinæ legis interpres ac doctor, alimentum verbi quod tibi gratia Spiritus ſancti liberaliter dedit, ſine vlla intermiſſione pauperibus & egenis imparti, præmium miniſterij huius relaturus, vt cum Deo verbo viuas iunctus in ſecula. *Da partem ipſis ſeptem, partem quoque dato & ipſis octo, quia ignoras quid futurum ſit mali ſuper terram.* Pſal. 143

Qui credit veteri teſtamento, partem dedit ipſis ſeptem, propter ſabbati cultum qui in lege veteri continetur, quique tunc ſpirituali ſanctificatione perficitur, cum à peccatis deſiſtimus ac requieſcimꝰ. Qui verò nouum recipit teſtamentum, partem ſuá dedit & ipſis octo, propter dominicam reſurrectionem, quam octauo celebramus die, hoc eſt, Sabbatum inſequente, vt primo quodam initio: reſurrectionis, ſeculíque futuri. Inquit ergo: Recipe Vetus ac Nouum teſtamentum. Vel aliter. Noſtræ huius vitæ tempus, ſeptem dierum numero deſignatur. Inquit enim ſcriptura: Requieuit Deus die ſeptimo ab omni opere quod patrarat. Initium verò futuri ſeculi, octaua eſt dies, cuius ſymbolum nobis eſt dominica reſurrectio. Quod ergo nos monet Eccleſiaſtes, hoc eſt: Modeſtè, inquit, viue in præſenti ſeculo, & theſauriza tibi per operum bonorum executionem, quæ ad futuræ vitæ bonum pertineant, atque ita partem ipſis ſeptem dato, & ipſis octo. Aliter: Septem dona Spiritus numerat Eſaias. Poteſt igitur Chriſtianus populus appoſita quadam collatione per ſeptenarium numerum deſignari, cum ſeptem ſpiritualibus donis ditatus fuerit. Octonario autem numero deſignabitur populus Iudæorum, qui octauo die circuncisionis accepit ſignum. Inquit ergo, Confer eleemoſynam in omnes homines. Quod autem inquit, quia non cognoſcis quid mali futurum ſit ſuper terram: ad omnes poteſt accommodari expoſitiones, quas modò attuli, ita videlicet. Recipe duo teſtamenta, vt ignorantiæ pariter ac nequitiæ tenebras procul abs te repellas. Vel, modeſtè age quæ ad huius pertinent vitæ officia, cogitans aſſiduè & de futuro ſeculo Neque enim noſti quam grauia repoſita ſunt tormenta iis, qui neque ſeptenariis partem ſuam dederunt neque octonariis. Vel, eleemoſynam omnibus confer in cordis tui ſimplicitate: neque enim noſti, quis hominum verè indigeat, quiſue ſimulata paupertate per auaritiam petat. *Si repleta fuerint nubes pluuia, in terram effundunt: & ſi deciderit lignum ad auſtrum ſiue ad boream, in loco vbi ceciderit ibi deſidebit.* Prima quidem particula huius loci, literali ſenſu poteſt ad eleemoſynam referri: quia ſicut nubes iuſſu diuino imbrem ſuper omnes ſpargunt, ita conuenit eleemoſynam cunctis hominibus impartiri. Myſtico autem & ſublimiori ſenſu, nubes pro ſanctis viris accipiuntur, quorum vnus fuit Moſes, qui dicit: Expectetur vt pluuia eloquium meum. Sancti ergo repleti diuino verbo, quale ſcilicet factũ eſt ad Oſeæ, ſanctóſque alios effundunt fœcundum imbrem, non ſuper ſolam Iudæam, ſed & in omnem terram in quam exiuit ſonus eorum. Et hæc quidem de prima particula loci huius, quæ ad pluuiam pertinet. Ligna verò in ſcripturis ſacris ſignificant modo iuſtos viros, modo etiam peccatores. Auſter autem accipitur, pro illuſtri loco ac lucido, vel pro veriſſima illa luce, quæ eſt Ie-

Gen. 1.

Eleemoſyna omnibus danda.

ſus Chriſtus Dominus Deus noſter.

Contrà verò Boreas pro caliginoſo ac tenebrarum pleno accipitur loco, proque ipſo Diabolo qui in tenebris habitat. In quocunque igitur loco ſeu illuſtri ſeu tenebroſo, hoc eſt, ſiue in turpi ſcelerum ſtatione, ſiue in boneſta virtutum, daprehendatur homo cum moritur, in eo gradu atque ordine permaneet in æternum. Nam vel requieſcit in lumine fœlicitatis æternæ cum iuſtis & Chriſto Domino, vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius Diabolo. *Qui obſeruat vētū non ſeminat, & qui cōſiderat nubes non metet. Sicut non eſt qui ſciat quæ via ſit ſpiritus, neque quomodo compingantur oſſa in ventre prægnantis, ita non cognoſces opera Dei quodcunque facturus eſt.*

Qui ventos obſeruant, ſationi minus incumbunt. Plerumque enim contingit, vt qui hodie perflat vētus, craſtina die ſit quieturus: aut contra bacchaturus ſit die craſtina, qui hodie cōquieſcit: hodie ſi compluat, cras erit aër ſerenus. Non oportet ergo ventos obſeruare, ſed ſpe bona ſationem facere, Deo confidentes autori bonorum omnium. Nam ſi præ obſeruationa nubium ac ventorum differamus ſationis tempus, irritam deinde meſſem experiemur. Sed etiam ſi maximè velimus, obſeruare non poſſumus aëris qualitates: neque enim ſcimus viam ipſius ſpiritus. Sapienter nāque ac variè Deus humanis cōſulit rebus. Neque aliter ignoramus Dei erga nos conſilia & diſpenſationes, quàm & oſſa quæ compinguntur & geſtantur in ventre prægnantis. Quis enim nouit, maſculus ne ibi deliteſcat an fœmina? integrum ne gignatur, an parte aliqua corporis imperfectum? Quod ſi ignoramus quale nam ſit quod in vtero genitricis compingitur, multò ignorabimus magis, quanam ratione offula illa, quā Embryonē vocant, in corpus animalis coaleſcat & conformetur, quo etiam pacto oſſa componantur, quóve totius corporis ſibi congruat harmonia. Inquit ergo:

Eleemoſynæ dandæ ratio.

Tu quoque ne tantopere ſis ſollicitus curioſè quærendo cui ſis eleemoſynam daturus, cui non daturus: vt puta fidelis ne ſit ille an infidelis, iuſtus ne an iniuſtus. Et enim ſi pendebis animo iſta diſquirens, amittes ſationis tempus, neque inuenies in tēpore meſſis quod metas. Sine vlla itaque dilatione temporis, in ſimplicitate cordis tui eleemoſynam confer: neque enim ſcis an ſpiritus eum viuificet quem tu fortaſſe putas iniuſtum, contráque illum à ſe repellat, quem tu iuſtum exiſtimas. *Mane ſemina ſemen tuum, & veſpere ne ceſſet manus tua, quia neſcis magis ne prouenturum ſit hoc an illud: quod ſi vtraque in idem tendant, bonum hoc erit.* Qui tenebras ignorantiæ ab intellectu ſuo procul expellit, cum ſit in ipſo principio virtutum, mane primo ſationem facit, iuxta illud:

Iob. 4.

Donec dies eſt operamini. Quod ſi hic ad finem permaneat officioſè viuens ſecundum virtutem, operatus dici poteſt vſque ad veſperam, ita vt manum ſuam ab opere non remiſerit neque ceſſarit. Inquit ergo: Virtutem aggreſſus, perſeuera vſque in finem, neque enim nouiſti quænam ex tuis bonis operibus placitura ſint iudici: illâne quæ iuxta carceres peregiſti, an ea quæ iam perductus ad metam. Quod ſi vtraque eodem pariter modo approbentur, bonitatis & perfectionis plena cenſebitur huiuſmodi operatio. Aut aliter ita intellige: Ab ineunte pueritia operare virtutem, neque dixeris nunc, adoleſcentior cum ſim, fruar delitiis quas babet vita: poſtea verò cum ad ſenectutem peruenero, ad pœnitentiam me conuertam: nequaquam enim noſti quid tibi euen-

A turum ſit, aut quādo tibi aderit finis vitæ. Eſt itaque operæpretium operari ſemper virtutem, ſummaque contentione ad hanc aſſequendam conari. Oportet etiam ſæpe Deum precari, vt quæ ipſi operamur, ſuæ ſint maieſtati placita & bonitati. *Dulce lumen, & bonum eſt oculis videre ſolem. Si annis multis vixerit homo, in omnibus his lætabitur opera tenebrarum: quoniam multa tenebræ erunt, & omne quod aduenit, vanitas.* Docet nos hoc loco Eccleſiaſtes quale ſit illud mane, quo nos hortatus eſt ſationem facere, hoc eſt, ſuaue prorſus ac dulce oculis ipſius intellectus. Mane inquam illud, quod producit iuſtitiæ Sol, animas noſtras interno ſplendore illuſtrans. Sicut qui Solem

B hunc ſenſibilem vident, per ipſius lumen viſibilia intuentur, atque ita ſenſus ipſos variis officiis intendunt: qui verò ſolem non vident in tenebris deſident ocioſi, eò quod non videant quæ Solis lumine illuſtrantur: ita pari ratione & qui intelligibilē contuentur Solem, lumen in mente ſua recipiunt, per quod planè vident atque cognoſcunt quæ ad eiuſdem Solis voluntatem ſibi agenda ſunt, quęve etiam dimittenda. Is autem qui ad diuini verbi ſententiā viuendum ſibi conſtituat, tametſi multos annos verſetur in vita hac quæ difficilis fermè ab omnibus exiſtimatur, anima tamen ſua voluptate lætitiaque perfunditur, cum non ſolum complectatur, animo

C & intelligat quæ agenda ſibi ſunt in practico vitæ curſu, verumetiam mente pacatiſſima contemplentur pulcherrimas illas ſpecies quæ à materia ſeiunctæ, ſolo intellectu percipiuntur. Speculatur autem hæc, lucidiſſimis iuſtitiæ Solis fulgoribus illuſtratus. Neque verò tantum hęc ipſa contuetur, verum reputat animo & tenebrarum dies qui in futuro ſæculo ſunt impios comprehenſuri. Et cum meminerit dies illos perennes fore, peccatoréſque ipſos poſt rerum omnium vanitatem venturos ad æterna ſupplicia, omni ſtudio & contentione declinat à malo, bonúmque operatur. *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & bonis fruatur cor tuum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & imma-*

D *culatus deambula in ſemitis cordis tui, & in viſione oculorū tuorum.* Cum dicit, ambula immaculatus in ſemitis cordis tui, planè oſtendit quod ad ſpiritualem lętitiam hoc loco iuuenem cohortatur. Iuuenem verò intelligit, qui ſit animo robuſtus ac fortis, & qui tutò poſſit atque intrepidè contra Diaboli colluctationes in campum deſcendere, exuere antiquum hominem, ac induere, tum qui ſit ad imaginem Dei factus. Hic autem qui ambulat immaculatus in ſemitis cordis ſui, hoc eſt, animam in tuto loco conſtituens mentémque purificans, habet vtique & puros ſui corporis ſēſus, redditúrq; aptiſſimus ad admirabiles pulchritudines cōtemplandas, lætitiam ſum-

E mam percipiens in ſpirituali adoleſcentia, internaque mentis perſpicua viſione. Quia verò maſcula nomenclatura perſępe ſcriptura vtitur in his locis in quibus fœminas æquè ac viros ad virtutem hortatur, ſciēdum eſt quod à principaliori parte ac ſexu orationem aggreditur, mulieris namque caput eſt vir: vna verò vtrique animę eſt ſubſtantia, & vnum *Eph. 5.* ſumus omnes in Domino cum fœminei ſexus viriliſque differentia ad corpus ſolum pertineat.

Quare & ſi hoc loco adoleſcentem ſolum videas adhortationem accipere, ſub huius tamen adhortationis lege fœminas putato ęquè ac viros ipſos comprehendi. Verba quoque Pauli Apoſtoli, quibus

1. Cor. 11. bus inquit: Deſpondi vos vno viro virginem caſtam exhibere Chriſto: tam ad viros pertinere quàm ad mulieres exiſtimato. Et cognoſce in his omnibus quod ducet te Deus in iudicio.

C A P V T XII.

Et remoue iram à corde tuo, & abducito malignitatem à carne tua, quoniam iuuentus & amentia vanitas. Et memento Creatoris tui in diebus adoleſcentiæ tuæ, antequàm veniant dies afflictionis & anni, in quibus dices, non eſt voluntas mea in eis. Hoc loco in memoriam nobis reuocat diuinum iudicium, loquitúrque tāquàm autoritatem habēs: Remoue iram à corde tuo. Potes enim cum ſis præditus ratione, iracundiam frenare: Malignitatem verò carnis, accipit pro omni peccato. Nam & Apoſt. opera carnis peccati appellat. Præcipua verò malignitas carnis, eſt ipſa libido: Paſſiones verò quas dicim⁹, ſūt motus incōſtātis animi ac iuuenilia. Animo autē iuuenili, amētia ferè plerúmque annexa eſt, quæ nihil eſt aliud quàm mera vanitas. Inquit ergo: Si velis exuere hunc iuuenilem animum, & petulantis ſuperbię motum freno compeſcere, indelebilem Dei memoriam conſeruato. Dies autem adoleſcentiæ, præſentis vitæ dies ſignificant: verè ſtultitiæ dies, ſi ad perfectionem comparētur futuræ vitæ. Si enim in præſenti vita memoriam Dei abieceris, incumbit tibi tempus punitionis, quod diem vocat afflictionis, cum peccatores tunc puniendi ſint, & tunc dices non eſt voluntas mea in ipſis. Nullus enim cum torquetur, tormentis carere nollet. Qui ergo in hac vita non ſecutus Domini præcepta ſed ſuas cupiditates, ex amentia & animi imperfectione facit ea quæ vult: in tempore punitionis torquetur ita vt nō vult. *Antequam obtenebreſcat Sol & lumen & Luna & ſtellæ, & reuertantur retrò nubes à pluuia, in die in qua commouebuntur cuſtodes domus, & in obliquum deprauati fuerint viri fortitudinis, & ceſſauerint molentes, quoniam ad paucitatē redactæ fuerint, et obtenebreſcent quæ aſpiciūt per foramina, & occludent ianuas in platea in infirmitate vocis molentis.* Audiui quempiam qui verba loci huius putaret ad particulatē vniuſcuiuſque interitū pertinere: alium qui ad vniuerſalem mundi conſumptionem, alium item qui ad altiorem ſenſum referret: quæ omnia paucis omnino vobis explicabo. Orationem conuertit Eccleſiaſtes ad eum quem admonendum ſuſcepit, aitque: Rationem habeto tuæ ſalutis, eamque curato diligenter, donec vti potes libero volun-

Liberum voluntatis Arbitrium. tatis arbitrio, integrúmque tibi eſt ad virtutem accedere. Poſt hanc etenim vitam tibi accidet non ſicuti vis, ſed torqueberis ſicuti non vis. Rationem itaque tui habeto ante obitus diem, antequam ſcilicet tibi Sol obtenebreſcat, & Luna & ſtellæ: huiuſcemodi enim tenebræ vnicuique contingunt in extremo vitæ obitu. Tolle itaque curato ſalutem tuam, priuſquam in aquam terrámque ſoluaris. Corpus enim hoc noſtrum quod veluti nubes quædam videtur animæ ſuperincumbere ac ſuperpoſitum eſſe, defunctis nobis, in ſimilia elementa reſoluitur, aquam ſcilicet atque aërem. In ipſo etiam mortis die, domus, hoc eſt, animæ cuſtodes commouentur, & obliquū declinant: ac remittuntur quæ prius rectæ ac intenſæ fuerant rationis vires, quæ hoc loco viri fortitudinis nuncupantur: dolent enim ac conturbantur in ipſo formidabili à corpore noſtro exitu. Poſſunt & cuſtodes domus intelligi, corporis noſtri materiales

A oculi ac ſenſibiles, qui in mortis articulo, conſueti vires extingui ſentiunt. Tunc etiam molentes ocioſi ſunt, hoc eſt, dentes ipſi ac molares qui inditos ori cibos molunt atque comminuunt, non quod prorſus numero paucifiant, ſed quia ad paucitatem virtutis officiique deueniant. Pupillæ quoque oculorum, quę veluti per foramina quædam proſpiciūt, tenebris obducuntur, cum meatus omnes & operationum viæ, quibus vſi ſumus in vita, penitus occluduntur. Inſipit enim tunc homo tenui vocis filo ac infima voce vix & ægrè loqui cum in extremo reſpirat, quàm te hæc mortis incommoda comprehendant, cura vt in officioſis, operetiſque virtutem. Aliter ad vniuerſalem mundi finem ita hæc accom-

B modare poteris. Sicut per verbū Dei creatura mundi creata eſt, ita & diuino iuſſu quandoque reſoluetur. Cum enim ad ſæculorum finem mundus peruenerit, ſuperuacuus erit vſus luminarium: tunc pluuia opus non erit quæ irriget terram, ſed nubes quodammodo à pluuia retrò conuertentur, hoc eſt, pluuiam nullam dabunt: vel cum pluuia pariter ſoluentur & euaneſcent, cum neque nubiū neq; imbriū vſ⁹ *Nubium* aliquis ſit futur⁹: vel tūc in aliud miniſteriū Domino *Vſus in futuro ſæculo.* Deo obedient, vehicula fortaſſe geſtandis ſanctis effecta. Tunc & cuſtodes domus commouebuntur, hoc eſt ſancti, fortitudinis viri hoc loco nuncupati,

C qui nunc in obliquum pauliſper declinabunt & ſecedent propter Antichriſtum: non quod penitus rectitudinem iuſtitiæ remiſſuri ſint aut caſuri. Ipſi eñi ſunt cuſtodes Eccleſiæ & mundi huius, quorum pręſidio conſiſtit & conſeruatur. Tunc & molentes re- *Sancti cuſtodes Eccleſiæ.* digentur ad paucitatem. Molentes pro ipſis Iudæis accipiendi ſunt, qui tanquam in piſtrino molentes, graue legis iugum laborioſúmque pertrahunt. Redigētur autem ad paucitatem, quia præter paucos, cęteri omnes ad fidem Chriſti conuerſi erunt. Tunc enim ſaluus erit omnis Iſrael, hoc eſt, plurimi ex Iſrael. Tunc pauci illi ad fidem Chriſti non acceſſerint, qui nunc dici poſſunt modicum quid per fora-

D mina literæ legalis aſpicere, cæcitate vltima caligabunt & tenebreſcent, cum in ipſo errore penitus fuerint confirmati, & viuentes in obſtinatione & cōtumacia, ianuam ſalutis ſibiipſis occluſerint. Plateam verò ſiue forum pro pręſenti vita intellige. Illud autem patiuntur Iudæi quod ſuperius dictum eſt, eo quod permanſerint contumaces in infirmitate vocis molentis, hoc eſt, legalis literę. Grauis enim lex eſt, atque etiam debilis & infirma, cum iuſtificare neminem poſſit, ſicut & Apoſtolus inquit: Infirmitas enim legis, in qua infirmata eſt propter carnē & quę ſequuntur. *Et conſurget ad vocem paſſerculi vel auicula, & humiliabuntur montes filiæ Cantici, & ab altitudine videbunt & ſtupore in via.* Hoc loco ſapiens no-

E ſter Eccleſiaſtes loquitur de extremo iudicij die, quando mortui conſurgent in iuſſu & voce tubę Archangeli. Iuſſu autem paſſeris, hoc eſt verbi quod carneum Corpus aſſumpſit, qui propter ſollitariam *Matth. 24* ſuam in Cruce manſionem de ſeipſo dixit per Pro- *1. Theſ. 4.* phetam Dauid: Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in *1. Cor. 15.* tecto. Tunc humiliabuntur filię Cantici, hoc eſt, *Pſal. 10.* animę rationales mortalium hominum, quę in deliciis & in voce Organi & cantus ſuauitate, muſiciſque inſtrumentis oblectatę nimium fuerint.

Aut animas intellige falſa docentium Magiſtrorum ac mendacium Prophetarum, quę ſono-

ra volubilitate verborum quaſi dulci quodam cantico, pernicioſa voluptate occuparint aures & animã auditorũ. Sed & ipſæ Iudæorum animę, quę ſi hæ ſunt Cantici Prophetarũ, humiliabuntur, quoniã non audient tunc canentes Prophetas & vocantes eas

Iſa. 5.

ad fidem Chriſti, ſicut cecinit Eſaias: Cantabo dilecto canticum dilecti: & quæ ſunt generis eiuſdẽ. Omnes itaque prædictę peccatorum animæ, ſed fortaſſe & iuſtorum animæ admirabuntur & obſtupeſcẽt quando adducentur in viam iudicij, & videbunt ex alto venientem in nubibus Filium hominis in gloria Patris ſui. *Florebit amygdalus, & pingueſcet locuſta, & diſſipatur capparis.* Cum præſentem viam animo Salomon reputaret, in Cantico Canticorum inquit: Hyems tranſiit: triſtitiam vitæ huius ac turbulentiam denotans. Ver autem nominauit futuram in ſplẽdore gloriæ vitam iuſtorum. Sequitur enim: Flores viſi ſunt in terra noſtra. Idem ergo nunc ſibi in mentem venit, atque ait: quod tunc in gloria reſurrectionis florebit amygdalus, pingueſcet locuſta. & aperietur capparis (ita enim alij interpres expoſuit.) hæc autem omnia Verè ipſo prouenient. Ait ergo, futuram vitam vernò tempori eſſe maximè comparandam. Aliter: Qui agriculturæ ſunt periti, aiunt antè cęteras arbores efflorere amygdalum, & reliquarum poſtremam folia exuere, vt videatur quodammodo frondibus virere perpetuis. Scimus autẽ nuces amygdalas triplices eſſe. Nam extrinſecus viridem corticem ligneæ teſtæ, ſiue duriori putamini impoſitum habent, cui nucleus ineſt, quem comedimus. Talis verò eſt homo è corpore, anima, ſpirituque compoſitus. Inquit ergo: Tunc florebunt iuſti ſicut amygdali, habentes in vigore & gloria, corpus, animam & ſpiritum. Aliter: Virga Aaron quam germinaſſe credimus, nuces protulit, gerens ſignum Saluatoris Domini Ieſu Chriſti, qui virga fuit egreſſus è radice Ieſſe. Ait ergo quod in futuro ſæculo ſacer florebit ſermo dignis auditoribus, perfectam, tribuens doctrinam. Iuſtis igitur in gaudio conſtitutis, locuſta pingueſcet, hoc eſt peccatorum corpora depaſcetur infernus, ita vt pingueſcere videatur. Locuſta enim hoc loco ſupplicium figurat & pœnã, quia & locuſtis Deus Ægyptios deuaſtauit. In hoc itaque ſtatu rebus conſtitutis, florentibus in quam iuſtis, peccatoribus autem traditis ad æternum ſupplicium: diſſipatur capparis & euaneſcit. Quæ cum amarorem quendam & ſalſedinem habeat, anxietatem figurat ſollicitudinẽmque peccati. Ipſum verò peccatum priuatio quædam cum ſit, neque reuera ſubſiſtat: in nihilum redigetur atque ceſſabit, cum homines exacto iudicio, amplius in hoc mundo peccaturi non ſint. *Quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ.* Inquit Propheta Dauid: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt: non perpetuam habitationem, ſed incolatum vocans præſentem vitam. Tunc ergo, inquit, commigrans homo è pręſenti incolatu in ęternam ſuam domum, hoc eſt futurum ſæculum perueniet. *Et circumierunt in foro plangentes.* Tunc & qui fuerunt in hac vita peccatores, plorabunt & ſe percutient. Forum verò ſiue platea, pręſens dicitur vita, propter crebras rerum vices ac mutationes.

Amygdala, & hominis comparatio.

Exod. 10.

Pſal. 119.

Antequam rumpatur funiculus argenti. Orationem conuertit ad auditorem quem admonendum ſuſcepit, aitque: Cura adoleſcẽs vt piis operibus tuaque probitate ſeuerum venturum iudicem tibi placabilem reddas atque demulceas, antequàm per ſupremam iudicijs flãmã deleantur huius mundi diuitiæ, funiculuſque auaritiæ ſcindatur, qui materiam præbet omnibus peccatis ad homines implicandos: radix enim malorum omnium auaritia perhibetur. Antequàm igitur excedas ab hac vita in qua viget doloſa pecunia & auaritiæ ſtudium, diſpone omnes operationes tuas, vt ſecurus iudicij futuri egredi poſſis.

1. Tim. 6.

Et antequàm conteratur flos auri, Florem auri pulchritudinem intellige, vel arcam repoſitoriũmue in quo aurum repoſitum aſſeruamus. Ait ergo: Antequàm præcioſa mundi huius ſuppellex diſpereat, accede ad virtutem. Aliter: Argentum plurimis in Scripturæ locis pro diuino ſermone accipitur, aurum verò pro intellectu ac mente. Thecam verò auri, intelligimus noſtrum cerebrum. Ita igitur verba hęc expones. Antequàm tranſeat tibi doctrina ſacræ Scripturæ, quę inſtar triplicis funiculi ac flagelli malas noſtras affectiones vitiáque depellit: dum potes cerebrum tuũ purgare, donécque es in vita, multã tui rationẽ habeto. *Et antequam conteratur hydria ſuper fontem.* Hoc loco Eccleſiaſtes noſter philoſophatur de maſſa ac globo humani corporis. Ne quis enim putaret hoc corpus noſtrum quod in morte reſoluitur in nihilum, perpetuò abſtrictum eſſe, ſymbolicè nobis oſtendit ſuam reparabilem perennitatẽ. Sicut enĩ hydria iuxta fontem attrita, aqua non perit nec euaneſcit ſed in fontem ſuum reuertitur: rurſuſque cum quis voluerit, aquàm poterit haurire de fonte: ita & corpus quod in elementa reſoluitur, in fontem ſuum, terram videlicet ipſam redit, paratum iterũ in mẽbra componi, quando author ille voluerit, qui ab initio illud plaſmauit. Aliter: Aqua hydrię in fonte non perit, ſed ad ſuam plenitudinem integritatemque accedit, in fonte ipſo exiſtentem. Quando igitur quod ex parte euacuatum fuerit, iuxta Apoſtolum, tunc veniet quod perfectum eſt. Particularis itaque hęc noſtra cognitio, quæ nunc nobis ineſt, tunc perfectionem ſuam accipiens, erit velut aqua hydriæ ad plenitudinem fontis deueniens, fonti parte tunc addita qua fons prius carebat. *At antequam conuoluatur rota ſuper lacum.* Alius eandem ſententiam verbis expreſſit. Conuolui enim rotam ſuper lacum, eſt rotam conuoluendo infringi ac decidere in lacum ſiue ciſternam vnà cum aqua ipſa, quam figuli ſuo operi ſuper infundunt. Rotam enim hoc loco accipit ciſternæ vel puteo appoſitam, qua figuli ſolent aquam exaurire. Similiter autem hic quoque aquã intelligit in lacũ deferri, ſicut ſuperius ſuum in fontem. Aliter: Rota accipitur pro noſtra hac vita, ob ipſas reuolutiones ac motus, iuxta illud: Vox tonitrui tui in rota. Inquit ergo: Antequàm rota huius vitę nos ſecũ pręcipites deuoluat in lacum, propriã curemus ſalutem. Lacus verò pro inferno accipitur iuxta quod alibi dicitur: Saluaſti me de lacu inferiori, & à deſcendentibus in lacum. *Et antequàm reuertatur puluis in terrã ſicut erat.* Corpus nãque noſtrũ in aſ fine ſibi elementũ terrã ſoluitur, iuxta illud: Terra es, & in terram reuerteris. *Et ſpiritus reuertatur ad Deum qui dedit illum.* Spiritus ſi cum animæ vocabulo coniunctus legatur, potiorem animi vim, hoc eſt, intellectum mentẽmque ſignificat. Sin verò ita ſimpliciter & abſolutè poſitum inuenias, ſine vlla mentione animæ, ſicut hoc loco ponitur, pro anima ipſa poſitus intelligitur. Inquit ergo: Cum in terram Corpus reſoluitur, anima reuertitur ad Deum, redditura rationem rerum quas geſſit in

Reſurrectio.

Vita humana rotæ ſimilis.

Pſal. 76.

Gen. 3.

vita

vita creatori ſuo. Neque enim de terra plaſmata eſt anima noſtra rationalis, ſed talis exiſtit, qualem ſolus ille nouit qui eam creauit. Noſtroque huic terreno corpori colligatur, ſicut etiam & à corpore educitur, cum illi ſoli placuerit, qui eam corpori colligauit. *Vanitas vanitatum dixit Eccleſiaſtes, omnia vanitas, & amplius: quod fuerit ipſe Eccleſiaſtes ſapiens, & docuerit hominem ſcientiam. Et auris inueſtigabit elegantiam parabolarum.* Repetit hoc loco quem ſuperius perſæpe vſurpauit ſermonem, aſſeritque omnia quæcunque ſunt in mundo vanitatem eſſe, ſe verò ipſum nonnihil amplius quàm cęteros homines accepiſſe, hoc eſt, egregiæ ac ſingularis ſapiẽtiæ propriam poſſeſſionem: ſola namque ſapientia ſolius eſt ſapientis poſſeſſio. Ait præterea ſe hanc ſapientiæ poſſeſſionem ſine inuidia cęteris communicaſſe hominibus, tam videlicet ea tradentem quæ ad ſenſibilium rerum ſpectant cognitionem, quàm ea quæ à materia ſeiuncta intellectu ſolo percipiũtur. Tum ſubinfert, quod qui purgatam habuerit aurem, qualem videlicet ille qui dicit Appoſuit mihi aurem vt audirem: poterit facilè inueſtigare elegantias ſcientiarum quæ in Prouerbiis continentur, aut aliter ita intellige: Qui habuerit elegantem aurem ornatam
Gen. 24. in auribus verbi diuini, qualẽ habuit Rebecca quæ accepit inaures à puero ſeu ſeruo Abraham, hic poterit audire atque percipere quæ parabolicè tradũtur. *Multum quæſiuit Eccleſiaſtes vt inueniret ſermones voluntatis, & ſcriptos rectitudinis ſermones veritatis. Verba ſapientum ſicut ſtimuli boum, & ſicut claui igniti, quæ ex conſtitutionibus tradita ſunt à paſtore vno, & ſuperfluum ex ipſis.* Sermones volũtatis intelligit, conformes ſermones voluntati diuinæ, quos quiſque ſequutus homo fuerit, percipiet gloriam vitæ ac fœlicitatis æternæ. Vel ſermones intelligit myſteria continentes, de
Pſal. 39. quib⁹ ait Saluator in Pſalmis Dauid: Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Voluntas autem
a fuit Patris, vt vnigenitus Filius ſuus humanam carnem aſſumeret. Voluntatis itaque diuinæ ſermones, ipſiúsque ſapientiæ, quæ & rectitudo & veritas iure optimo nuncupatur, quæſiui, inquit noſter Eccleſiaſtes, ex iis monumentis quæ ſcripta Prophetæ nobis reliquerunt. Neque enim ſatis eſt tantummodo voluiſſe, niſi & multo quoque ſtudio perquiramus.
Luc. 11. Qui enim quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Hæc igitur cũ quæſiſſet Eccleſiaſtes, cognouit quod verba Prophetarum piéque de Deo ſentientium patrũ, ſunt per ſimilia ſtimulis boum. Sicut enim ſtimuli boues pungunt, vrgẽtque aratro ſulcum proſcindere, ita & Theologorum verba excitant nos qui ſpe bona aramus, proſcindere ſulcum ſpiritualem: vt cũ purgatus fuerit ager cordis noſtri, pulchros in eo virtutis ſurculos conſeramus. Similia quoque ſunt clauis ignitis atque candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita & ſapientium verba Theologorum, in penitiſſimos ſinus intellectus noſtri altius figuntur. Hæc autem verba tradita ſunt nobis ex conſtitutionibus: alia verò exẽplaria habẽt, è cõpoſitionibus. Conſtitutiones autẽ ſiue compoſitiones, intellige, opera Dei, quæ admirabili ac ſupremo ordine & harmonia diſpoſita & conſtituta ſunt: ex quibus proportione quadam ac ſimilitudine ducimur in aliquã Dei opificis cognitionẽ. Poteris & conſtitutiones hoc loco accipere pacta vtriuſq; teſtamẽti. Veteris ſcilicet ac Noui. Vnde autẽ cognitio data eſt nobis, vt & ſenſibilia ſpecularemur, & intelligeremus

A quæ intellectualia ſunt? Ex vno nẽpe paſtore. Quo autem? qui ſcilicet & in cœlis, & in terra rationales paſcit creaturas, qui & dixit. Ego ſum paſtor bonus. Ioh. 10.
Sequitur autem: Et ſuperfluum ex ipſis. Quodnam ſuperfluum ex harum ſcilicet rerũ cognitione? Ampla enĩ & per magnifica cognoſcimus, vtputa, quod hæreditas noſtra vita æterna futura eſt: quod bonus ille paſtor dignatus eſt noſter fieri magiſter: & (quod denique in ſuprema fœlicitate locandum eſt) quod qui digni habiti ſumus imperfecta hac cognitione quæ eſt ex parte dum viuimus, ad perfectum deinde in futuro ſæculo veniemus, puri pariter à ſancta cõſubſtantiali Trinitate illuſtrandi. *Fili caue tibi à faciendis multis libris, quoniam non eſt finis. & meditatio multa,*
B *carnis labor.* Multi libri multique ſermones, qui non tendunt ad vnum eundemque propoſitum finem, conturbant animam legentis atque confundunt.
Quoties verò cunque de vera religione ſermonem quis faciat, tametſi in longum ſpacium temporis illum protrahat, ſicut Apoſtolus fecit, qui in ſchola Act. 20.
trinoctium de myſteriis Chriſti perdocuit: is neque tunc multa dicit, neque moleſtus eſt & importunus, immò verò potius auditores ſatiare nõ poteſt. Talia etiã ſunt ſanctę ſcripturæ volumina quę multis conſcripta verſibus, multa tamẽ nequaquã dicuntur, ſed lex Domini nuncupãtur: quandoquidẽ vnus in vtroque Teſtamento legis eſt lator, librique omnes ſan-
C ctæ ſcripturæ in eundẽ finem ſcopũmque feruntur: ſicut & nos Dominus docuit, qui verè magnus eſt Eccleſiaſtes, Patriſque ſapientia, his maximè verbis: Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & pro- Matt. 5. 19
ximũ tuũ ſicut teipſum: in his enim duobus mandatis, tota lex & Prophetæ pendent. Vidés ne igitur vt & 22. Mar. 12.
in ſermone vno & verbo abbreuiato, multiloqui libri & argumẽtoſi cõprehendantur, neque ideò multi ſunt? Quæ ſunt itaque volumina quæ nos dehortatur cõponere Eccleſiaſtes? Nẽpe gentilium volumina & monumẽta, qui ſcilicet alterius euertunt & impugnant ſententias, ſemperque inter ſeſe grauiſſimũ bellũ gerunt. Nec nõ abſterret nos ab hæreticorum Luc. 10.
D libris inuicẽ diſſidentium, recentibuſque Iudæorum voluminibus ac ſecundariis quę infinita propè ſunt, fabuliſque conferta. Dũ enim ſcripturas nouis quibuſdã figuris interpretari ſtudent, in ridiculas fabellas & genealogias conuerſi ſunt traditioneſque ædiderunt à ſententia ſcriptoris longiſſimè aberrantes. Multa itaque meditatio, quæ in huiuſmodi conficiẽdis libris adhibetur, ſolum affert laborem carnis, & affligit corpus ſine vlla vtilitate ac fructu. Meditatio verò quam intendimus circa diuinos libros, in qua nos verſari die noctúque ſanctus Dauid hortatur, cum dicit: Et in lege eius meditabitur die ac no- Pſal. 1.
cte, non labor eſt carnis, ſed exultatio ſpiritus. Quã-
E uis enim in ſudore, & lachrymis ſeminemus laborã- Pſal. 125
tes circa honeſtum, in exultatione tamen meremus inclytum virtutis fructum. Bonorũ ſiquidem laborũ, glorioſus eſt fructus. Aduertẽdum eſt autẽ quod Filium ſuum vocat Eccleſiaſtes, quem admonendũ ſuſcepit. Cauendum eſt igitur nobis, vt omni ſtudio paternam hanc dignationem ſeruemus. Quod profecto faciemus ſi paterna mãdata nõ trãſgrediamur. Quod verò ait, nõ eſt finis: intellige ſine fine verſari circa res vanas, vel quod res vanæ propoſitũ finem fructũmque illum non habent quem conſequi poſſimus illas perſequentes: vel quod infinita librorum eſt multitudo, qui per orbẽ terrarũ circumferũtur:

Audi ſupremum finem ſermonis: Deum time, & mandata eius obſerua, quoniam hoc eſt omnis homo. Omne opus adducet Deus in iudicium, in omni quod omiſſum fuerit, ſiue bonum ſiue malum. Ego, inquit, tibi compendioſam & breuiſſimam ſalutis viam oſtendo: Deum time, & mandata eius obſerua. Timorem verò intellige, non qui eſt valde imperfectorum quaſique ſeruilis, quo incipientes ac timidi introducuntur in virtutis ac pietatis viam (Hic namque propter imminentes minas formidataque ſupplicia, perturbatione non caret) ſed intellige timorem Domini ſanctum & ſanctificantem, quem debemus ex charitate pióque affectu erga illum qui leges tulit, mandatáque ſeruari ſua inſtituit. Si enim carnem à fornicatione compeſcamus ſupplicij metu non charitate iubentis, quis dubitet quin ſublato iudicij pœnarúmque terrore, in fœdas libidines prolapſuri ſimus, cum ſtupri deſiderium in pectore habeamus? Quod & de cæteris flagitiis quæ lege nobis prohibentur intelligendum eſt. Si verò non minarum metu atque ſupplicij, ſed odiò vitiorum peccare nolumus, tunc charitate proſequentes Latorem legis, mandata eius ſeruamus, & cauemus ſeduli ne deſluamus. Sancto enim timori adiuncta eſt operatio: ſicut & qui operatur, idem etiam timet ne quod præceptum contemnat atque poſt habeat. Timor hic itaque ſanctus, cum ab honeſtate proficiſcatur, noſtras ſanctificat animas & charitati æquipollet. Qui verò timorem hunc habet, & mandata Dei cuſtodit, hic eſt ſapiens omnis homo, hoc eſt, integer & vndecunque perfectus. Hæc itaque, inquit, ſecurus operate, certus quod omne opus humanum à liberi arbitrij facultate profectum adducet Deus in iudicium, rationem à nobis exigens eorum quæ geſſerimus in vita, quæque etiam facere omiſerimus, ſiue illa bona ſint, ſiue etiam mala. Omittuntur autem perſæpe multa ſedulò ac volentibus nobis, multáque rurſus nobis inuitis. Nam ſi cum poſſim benè quid facere, illud tamen ſciens bonum eſſe omitto atque poſthabeo, hæc voluntaria eſt omiſſio. Si verò per ignorantiam boni, omiſi operari bonum quod poteram, hæc ipſa omiſſio præter voluntatem contingit. Accidit autem vt inuiti quandoque bonum operemur, perſæpe verò ſcientes atque conſultò: rurſuſue contraria ratione, malum per ſæpe aggredimur conſcij quid patremus, noſtrámque conſcientiam contemnentes: hoc ſanè ipſum voluntarium eſt peccatum. Quandoque verò per ignorantiam patramus aliquid quod lege diuina prohibetur ne fiat, quod ſanè peccatum præter noſtram voluntatem contigiſſe putandum eſt. De huiuſmodi verò peccatis & beatus Dauid orabat dicens: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine: hoc eſt, quæ per ignorantiam peccaui, cum mala eſſe neſcirem. Nos autem benè iam per Eccleſiaſten edocti, timeamus Deum, & illius mandata cuſtodiamus, omni noſtra contentione ac ſtudio: ſumma enim ſalutis noſtræ in miſericordiis Domini, ac benignitate iudicis repoſita eſt: cum quo, & per quem, Deo Patri eſt gloria, ſanctóque Spiritui, & nunc & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Timor ſeruilis. — *Timor ſanctus.* — *Liberi Arbitrij facultas.* — *Omiſſio duplex.* — *Pſal. 18.*

IVSTI ORGELITAVI EPISCOPI IN CANTICA CANTICORVM SALOMONIS.

PRÆFATIO.

Cupiens in domo Dei aliquid offerre de muneribus Dei, & in lege ipſius, ſi non die ac nocte, ſaltem per interualla temporum exerceri: librum Canonicum ſapientiſſimi Salomonis, qui prænotatur Canticum Canticorum, ſecundum eam editionem, quam beatæ memoriæ vir eruditiſſimus Hieronymus presbyter, ex Hebræa veritate tranſtulit in Latinum, confidens in eum cui omnia ſunt poſſibilia, ſuſcipio pertractandum: non quod ex me tantæ altitudinis valeam profunda rimari, ſed in quantum oſtendere voluerit qui corda illuminat, quod haurire valuero, fratribus in Chriſto noſtris, ex domo ipſius contemplanda producam, pariterque vobiſcum offeram perfruenda. Neque hoc (metuens infirmitatem meã) aggredi quolibet auſu præſumerẽ, ſi illum leonem, qui eſt de tribu Iuda radix Dauid, viciſſe, & ſeptem ſigillis, ſancti videlicet ſpiritus ſeptemplici virtute ſignatum, librum & ab eodem fidelibus iam reſeratum eſſe, neſcirem. Et licet ſciam non eſſe me dignum qui in regis cubiculum introductus, eius inæſtimabilia ornamenta conſpiciam, attamen quia ſine perſonarum acceptione, vniuerſis Ieſus Dominus noſter clamat: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis: ſecundum ſimilitudinem quàm ipſe propoſuit in huius vitæ miſeria, tanquam in noctis medio conſtitutus, pergam ad eum, poſtulaturus tres panes, videlicet, vt ſecundum præceptum patrum, triformi expoſitionum regula, venientem amicum de via nec, reficiã. Sed ad priorẽ petitionem excuſatione oppoſita conquieſcam, donec & ſi non propter amicitiam vel propter importunitatem, tamen quicquid eſt neceſſarium, eodem largiente percipiam. Igitur ſacramenta libri huius, quia multum inſcrutabilia & inuoluta dignoſcuntur, non immeritò in ipſa prænotatione tituli, Cantica Canticorum præſcribuntur, qui à cęteris eminentiora ſine dubitatione aliqua perducuntur. Sunt enim plurimis, & penè inſolitis vltra aliarum ſcripturarum conſuetudinem velata myſteriis, ita vt niſi Chriſtus præſit, ſenſibus nec ſubtiliſſimis intelligentiarum aditis, valeant inueſtigari. Quapropter precor omnes, in quorum manus iſtud opus inciderit, vt laborem noſtrum pia mente conſyderent, & in tanta difficultate, ſicubi hæſitauero, intuentes in quam arduis gradiar, agnoſcant. Sicubi autem inoffenſo pede concurrero, illi qui dextram lapſo porrigit, & vbi voluerit, ducit: vnà mecum gratias agant. Studebo ſanè quanta valuero breuitate, prælatis ſententiis expoſitiones annectere, ne congeſta prolixitas, adferat legenti faſtidium.

Sed quia tãtę myſteriorũ profunditates cõpẽdio ſermonis nõ queũt explicari, ſufficiat lectori hui⁹ arcani, ſi

D. Hieronimi Trãſlatio. — *Apoc. 5. & 6.* — *Luc. 11.* — *Luc. 11.*

ni, ſi patefactum reperiat oſtium, ſecretiora verò quæ illic Rex æternus condi voluit, infuſo ſibi lumine deſuper, magis ipſe cum introierit perſcrutetur. Iam nunc quod primordia, vel conſequentia præfati libri continent, illuminante Spiritu ſancto, per quem ſcripta ſunt, cernamus.

IVSTI ORGELITANI EPISCOPI, IN CANTICA CANTICORVM Salomonis, explicatio Myſtica.

Myſtica.

1. *Oſculetur me oſculo oris ſui.*

VOx Eccleſiæ hæc eſt, venientis ad Chriſtum in oſculo, offenſam quam apud eū homines peccando contraxerant, reſolui cupientis, & pacem in qua, dum eſſemus Deo patri inimici, per ipſum filium eius reconciliamur, inuenire deſiderantis. Propter quod Propheta
Iſ. 26. ad Deum: Pacem tuam Domine da nobis, & omnia reddidiſti nobis. In Euangelio quoque redeuntem à regione longinqua filium, pater deoſculatus eſt. Tunc enim quodammodo venientibus ad ſe, oſculū tradidit, quando vnicum ſuum in homine naſci voluit, per quem etiam vt ei pacis vinculo adhæreamus, attribuit. Denique & Angeli, naſcente Chriſto,
Luc. 15. gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, idcircò voce conſona clamauerunt, quia ipſum, qui eſt pax noſtra, nobis vtique talia dicendo, perſpicuè docuerunt. 2. *Quia meliora ſunt vbera tua vino, flagrantia vnguentis optimis.* Vbera Chriſti, Apoſtolos & Euangeliſtas non incongruè accipimus, per ipſos enim in fide nutrimur & ſpirituali alimento reficimur. Idcircò autem meliora vino probantur, quia Euangelica doctrina eminentior, quàm lex olim data, dinoſcitur. Denique illic figura, hic veritas: illic tanquam auſteritas vini, diligendum tantummodo proximum, & inimicum odiendum oſtendit, hic dulcedo gratiæ, pro inimicis orandum, & eos qui nos oderunt admonet diligendos. Ipſa quoque Chriſti vbera, id eſt, Apoſtolos vnguentis optimis flagrantia declarat, quia tantis, virtutibus, tantiſque enituere miraculis, vt odor iuſtitiæ eorum longe latéque diffuſus, tunc intuentes oblectaret, & vſque huc omnes reficiat audiētes, ſicut vnus ex ipſis pronunciat dicens: Deo autem gratia, qui ſemper
1. Cor. 2. triumphat nos in Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat in omni loco, pro nobis. 3. *Oleum effuſum nomen tuum, ideò adoleſcentulæ dilexerūt te.* Quē vnxit Deus, id eſt, Chriſtum, oleo lætitiæ præ participibus ſuis, huius etiam velut oleum effuſum eſt nomen. Quicunque enim Chriſtiani à Chriſto nomi-
Chryſma. nantur, ipſique chryſmate perunguntur, atque in eius nomine baptiſati, Sancto ſpiritu adimplentur, vt
Pſal. 132. vnguentum, quòd deſcendit à capite in barbam Aaron, quod verum, perfectum, atque fortiſſimum declarat, id eſt, ſacer ſpiritus qui à Deo diffuſus eſt in Chriſto: deſcendit etiam in oram veſtimenti eius, ac totum, vſque in finem, Eccleſiam replet, quæ ei inhærendo, ſine dubio, veſtis ipſius eſt. Nam in transfiguratione vultus eius ſplenduit ſicut Sol, vt in E-
Mat. 17. uangelio legimus, & indumenta ipſius velut nix cā-
Luc. 9. dida facta ſunt, quæ talia nullus fullo ſuper terram facere potuit. Nullus enim doctorum ad tantum nitorem, ſicut ille diſcipulos ſuos aliquando perduxit, vel ſic à maculis ablutos, inſtar niuis candidos in ſe credentes facit. Hunc ergo adoleſcentulæ, vel nouellæ Eccleſiæ, vel incorruptæ animæ dilexerunt, quæ etiam flagranti vnguento repletæ, cum Apoſtolo dicunt: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris Rom. 5.
per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. 4. *Trahe me poſt te, curremus in odore.* Dicit Dominus in Euangelio: Nemo venit ad me niſi Pater qui miſit me, at- Ioh. 6.
traxerit eum. Attrahitur enim ad Chriſtum, qui credit Chriſto. Illi verò currunt poſt eum, qui eum imitantur, vel qui dono ipſius ipſum ſequendo proficiunt. 5. *Introduxit me Rex in cellaria ſua.* Introduxit Chriſtus Eccleſiam in ſua cellaria, cū ei reuelat ſcripturarum occulta myſteria, ſicut Apoſtolus ait: vt oſtenderet in ſæculis ſuperuenientibus abundantes Ephe. 2.
diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Vel tunc ex toto ſancti introducuntur in Chriſti cellaria, cū eis in fine dicetur: Venite benedicti Pa Mat. 25.
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. 6. *Exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum ſuper vinum.* Exultant ſancti & lætantur in Domino, cum recordantur quemadmodum per vbera Chriſti, Apoſtolorum ſcilicet doctrinis ſpiritualí lacte nutriti ſunt. Quam doctrinam Chriſti dum priſcæ legis præceptis inſpiciunt clariorem, in illa vel ex ipſa Chriſtum intuentes intelligūt, quibus ipſe in Euangelio dicit: Veſtri beati oculi qui vident, & aures quæ audiunt. Amen dico vobis, mul Mat. 13.
ti Prophetæ & Reges, quæſierunt videre quæ vide- Luc. 10.
tis & non viderunt, & audire quæ audiſtis, & non audierunt. 7. *Recti diligunt te.* Nec enim praui poſſunt diligere æquitatem. Illi enim recti ſunt & diligunt Deum, qui non amore creaturæ captiui tenentur, ſed ſicut rectos decet, precioſum munus præponentes Deo autori omnium dilectione fortiſſima adhæſerunt. Sed & illi Deum rectè diligere approbantur, qui non ſolum in beneficiis ſed in flagellis ipſius conſtituti, ſimiliter gratias agunt ſicut & ille dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, laus eius in ore meo. Pſal. 33.
Id eſt, & quando lætitiam ex dono capio, & quando dolorem eodem corripiente ſuſcipio. Sicut alius quoque vehementiſſima paſſione probatus, carne putridus, & ſyncerus corde locutus eſt: Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala cur Iob. 1.
non ſuſtineamus: Dominus dedit Dominus abſtolit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen, &c. 8. *Nigra ſum, ſed formoſa filia Hieruſalem ſicut tabernacula cedar.* Nigra, confeſſione peccatorum: formoſa, gratia ſacramenti, filia Hieruſalem. Ex illa enim primitiuorum Eccleſia, per Euangelium nata eſt quæ prima credidit in Hieruſalem, vel certè ſicut Apoſtolus dicit: illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quę eſt mater noſtra. Et meritò, quia adſimilat ſe tabernaculis cedar, quod interpretatur obſcuritas, ad Gal. 4.
cuius filios Apoſtolus dicit, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Poteſt etiam nigra Epheſ. 5.
vocari, cùm paſſionibus, opprobriis, contumeliis & deſpectui traditur. Conſydera nigram atque formoſam in Paulo: In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtamur: aporiamur, ſed non deſtituimur: deiicimur, ſed non perimus. 2. Cor. 4.
Quemadmodum tabernacula Cedar, tanquàm purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema & ſicut pellis Salomonis ſemper mortificationem Ieſu Chriſti in carne noſtra circumferentes, vt vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. 9 *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, Quia decolorauit me Sol.* Id eſt, nolite me conſtitutam in perſequutione deſpicere. Æſtus

enim tribulationum ſuſtinui, & quaſi decorem tem
Act. 14. poralis iucunditatis amiſi. Per multas enim tribula-
Mat. 5. tiones oportet me intrare in regnum dei. In illis
Ioh. 16. nãq; ſum, de quibus ſcriptum eſt: Beati qui lugent,
quoniã ipſi conſolabuntur. Et vos quidẽ triſtitiam
habebitis, mundus autem gaudebit, ſed triſtitia ve-
ſtra in gaudium conuertetur. 10. *Filij matris meæ pu-
gnauerunt contra me.* Filij ſcilicet Synagogæ, qui docen-
tem & arguentem Stephanum martyrem lapida-
Act. 7. uerunt: Et facta eſt perſecutio magna in Eccleſia,
quæ erat Hieroſolymis, & omnes fratres diſperſi
ſunt per regiones Iudeæ & Samariæ. Vel illi etiam
pugnauerunt aduerſus Eccleſiam, qui Paulum præ-
dicantem in Gentibus, per ciuitates ſingulas perſe-
cuti ſunt. Similiter & illi qui his qui ex Gẽtibus cre-
diderant onera legis imponenda cenſebant. Quæ
Act. 15. beatus Iacobus cum cæteris Apoſtolis ſalubriter re-
mouenda decreuit. Nam & illi qui Galathas in Chri
ſto credentes circumcidi ſuaſerant, perturbantes E-
uangelicã traditionem, aduerſus Eccleſiam pugnaſ-
Gal. 6. ſe docentur. De quibus Paulus Apoſtolus ait: Neque
enim hi qui circumciduntur legem cuſtodiunt, ſed
volunt vos circunci ſi, vt in carne veſtra glorientur.
Gal. 5. De ipſis etiam dixit. Vtinam abſcindantur qui vos
conturbant. 11. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis.* Vi-
Act. 9. neæ quoque iſtæ Synagogæ ſunt. Acceperat quippe
& 22. Saulus poteſtatem & epiſtolas à principibus ſacer-
dotum, vt quoſcunque credentes in Chriſto repe-
riſſet viros ac mulieres, in cuſtodias traderet vt pu-
nirentur. Vt dum iſta perpetraret, quaſi Synagogæ
vineam cuſtodiret. Et ſequitur: Vineam meam non
cuſtodiui. Factus enim ex Saulo Paulus, ex perſecu-
tore prædicator, dum verbum dei Iudæis contradi-
centibus prædicaret, & omnino ſperneretur, eiſdem
incredulis dixit: Vobis quidem oportebat prædicari
verbum dei: ſed quoniã repuliſtis illud & indignos
Act. 13. vos iudicaſtis tanta ſalute, ecce conuertimur ad Gẽ-
tes. Sic enim præcepit nobis per ſcripturam domi-
nus: Dedi te in lucem Gentium, vt ſis in ſalutem vſ-
Iſa. 49. que ad extremum terræ: vel ſicut ipſe ad Galathas
Act. 13. ſcripſit: Audiſtis conuerſationem meam in Iudaiſ-
Gal. 1. mo, quia perſequebar eccleſiam dei, & expugna-
bam illam & proficiebam in Iudaiſmo ſupra mul-
tos coëtaneos meos in genere meo, Abundantius
æmulator exiſtens paternarum mearum traditionũ.
Et iterũ: Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus
Phil. 3. ſum detrimenta, tanquàm ſub ænigmate dicens: Po
ſuerunt me cuſtodẽ vineis, vineam meã enim non cu-
ſtodiui. 12. *Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas,
vbi cubas in meridie.* Legimus in euangelio: Si dixerint
ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite exire. Hic enim
Mat. 24. atque illic, partes eſſe noſcuntur: Chriſtus autem in
Mar. 13. eccleſia catholica tanquam in meridie cubans, mũ-
dum vniuerſum ſuo fulgore perfudit, & in ſpiritu
feruentibus requieſcit. Atque ex ea charitate qua
orbem vniuerſum irradiat, credentes in ſe po-
pulos quotidie paſcit. 13. *Ne vagari incipiam per greges
ſodalium tuorum:* Id eſt, Si in ea claritate, qua fidelium
tuorum vniuerſitas conſiſtit, te habitantem ignora-
uero, per greges ſodalium, id eſt, per congregatio-
nes hæreticorum incipiam oberrare. Sodales quip-
pe Chriſti ex quadam parte hæretici adpellentur,
quia Natiuitatẽ, Paſſionẽ, & Reſurrectionẽ ipſius
profitentur: ſed quia de ipſis Apoſtolus ait: Haben-
tes formam pietatis, & virtutes eius abnegantes, nõ
2. Tim. 3. iam ſodales, ſed aduerſarij comprobantur. 14. *Si
ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere & abi poſt
A vestigia.* Vox Chriſti eſt ad eccleſiam: Si ignoras te ô
pulchra inter mulieres, ſi non intelligis quia tu es
illa cui in Pſalmo dicitur: Audi filia & vide & incli- Pſal. 44.
na aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & do
mum patris tui, quia concupiſcit Rex pulchritudi-
nem tuam, quia tu ſola accepiſti decorem incorru-
ptibilis ſacramenti. Et bene ait: Inter mulieres, id
eſt, glorioſa inter hæreſes. Congruè enim mulierum
nomine vocitantur, quia virginitatem quæ eſt in
Chriſto amiſerunt. Igitur non oberres, me alibi ex-
tra te quærendo vllo modo, in te quippe vbi me ha-
ctenus non quærebas, tanquàm in meridie requieſ-
co. Iam intellige vbi me paſcentem, & gubernan-
B tem temetipſam, quæras, ne velut in nocte quorũ-
libet ſimulatio te abducat. Quia tantummodo in te
certa ſynceritas, me apud te regnante perdurat. In
illis te eſſe cognoſce, quib⁹ poſt Reſurrectionẽ meã
veraciter repromiſi. Ecce ego vobiſcum ſum vſque Mat. 28.
ad conſummationem ſeculi. Quod ſi quadam pro-
miſſorum meorum dubitatione aliquo modo flu-
ctuas, nec meam præſentiam, nec tuam pulchritu-
dinem cognoſcis, egredere, & abi poſt veſtigia gre-
gum tuorũ. Meritò etenim poſt veſtigia gregũ per-
get quia paſtoris præſentiam dereliquit. Et paſce
hædos tuos, iuxta tabernacula paſtorum. Iniuſtos
homines oblectans traditionibus vel conuẽticulis
C hæreticorum. His etenim redargutionibus obiurga-
ri merentur, qui Chriſtum in catholica eccleſia, vel
ſeipſos eccleſiam catholicam eſſe non cognoſcunt.
15. *Equitatui meo in curribus Pharaonis.* Dicit Abacuc
Propheta: Nunquid in fluminibus iratus es domine
aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio Abac. 3.
tua, qui aſcendis ſuper equos tuos, &c. quadrigæ tuæ
ſalus: Quos equos Apoſtolos & euangeliſtas accipi-
mus. Ideò Chriſtus loquitur ad eccleſiam: Tunc e-
quitatui meo in curribus Pharaonis aſſimulaui te,
cùm ſapientes mundi, ad meam fidem euocandos
cõuerti, vt depoſito tumore ſeculi, ſub me qui ſum
ſalus vera, currendo proficiant, mẽque circumferen-
D do piis prædicationibus, credentium fide oculis ma-
nifeſtent. Ac ſicut princeps mundi huius, qui iã miſ-
ſus eſt foras, falſis philoſophis, tanquàm elatis curri-
bus vſus eſt ad perniciẽ, ita ego mea ſapientia reple-
tis Apoſtolis, credentes inſtituam ad ſalutem.
16. *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis.* Caſtitatem co-
mitem verecundiæ prædicauit. Dicitur enim genus
turturum amiſſo corporali conſortio ſolitarium in-
cedere, nec carnalem copulam vltra requirere. Ha-
bet itaque Chriſti ſponſa eximiam pulchritudinem,
quando cum pudore retinet caſtitatem. 17. *Col-
lum tuum ſicut monilia.* In collo hi inſinuantur, qui le-
gem dei diebus ac noctibus meditari non deſiſtunt,
E quique etiam velut munda animalia, ſalutarem do-
ctrinam iugiter ruminando reddunt. Hi quia præ-
clara eccleſiæ ornamenta ſunt, velut ſponſæ moni-
lia deſcribuntur. 18 *Murenulas aureas faciamus tibi.*
Vox iſta doctorum eſt, qui tunc ornamenta eccleſiæ
auro argentóque permixta diſponunt, quando ſpi-
rituales intelligentias eloquij nitore ediſſerunt. Mu-
renulæ autem à capite defluentes, ſolent ad ceruí-
cẽ ornãdam aptari. Et idcirco illæ doctrinæ præcla-
ræ ſunt, quæ à capite, id eſt Chriſto procedentes,
ſic ſpirituali officio miniſtrant, vt ceruicem noſtram
iugo Chriſti ſubdendam edoceant, ita vt talibus ab
Apoſtolo dicatur: Non alta ſapientes, &c. 19. *Dum* Rom. 12.
eſſet

eſſet Rex in accubitu ſuo. Narrant euangelia ante biduū
Mar. 14. Paſchæ, recumbente Domino, à muliere habente a-
Ioh. 12. labaſtrum vnguenti Nardi piſtici, eius capiti ſu-
perfuſum, & hic prophetia dicit: Cum eſſet Rex in
acubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Igitur
tam hæc quàm illa figurate dicta vel facta noſcun-
tur, quia Rege noſtro vel in Cruce, vbi inclinato ca-
pite ſpiritum reddidit, vel in ſepulchro vbi corpore
conditus requieuit, in ſuo accubitu conſtituto: Ec-
cleſia piæ confeſſionis odorifero vnguento eū per-
unxit, vt eum voluntariè paſſum fuiſſe, & à mortuis
reſurrexiſſe die tertia virtute propria, in ſalorē credē
tiū prædicare nō ceſſet. 20. *Faſciculus myrrhæ dilectus
meus.* Myrrhæ ſpecies mortuorum corporibus con-
diendis apta dinoſcitur. Faſciculus itaque myrrhæ
Chriſtus paſſus & mortuus & ſepultus. Igitur vbe-
ra eccleſiæ, id eſt, eruditi & ſpirituali lacte redundā-
tes, qui naſcentes in fide populos nutriunt, illi ſine
dubio comprobantur, qui mortem Domini ſicut
præceptum eſt annunciare donec veniat, omnibus
modis non deſiſtunt. 21. *Botrus Cypri dilectus meus.*
Botrus in Cypro, Chriſtus ſuſpenſus in Crucis ligno
quod genus ligni odoriferum ſemper & incorrup-
ptum eſt. Signum etenim Crucis, cum odore chryſ-
matis prænotamus in fronte. Bene autem ait Botrus
Cypri, dilectus meus mihi, quia non illis qui crucifi-
xerunt ſed his qui in crucifixum crediderunt, botri
iſtius dulcedo conceſſa eſt. In vineis Engaddi, in ſy-
nagoga populi vbi dominica peracta eſt paſſio. En-
gaddi interpretatur oculus tentationis meæ. Lege
Euangelium & inuenies Phariſæos & Sadducæos
nihil aliud intendiſſe ſuis interrogationibus, niſi vt
Dominum per ſingula tentarent, & inuenirent cau
ſas accuſandi eum. Quibus ipſe dicit: Quid me ten-
Mat. 22. tatis hypocritæ? Sed tantum bonum Paſſionis Chri
ſti illis quidem geſtum, nobis autē qui credidimus,
conſtat eſſe cōceſſum. 22. *Ecce tu pulchra es amica mea.*
Chriſtus Eccleſiam quam amicam pacis ſuæ oſculo
fecit, bis pulchram pronunciat, ſicut Apoſtolus
ſanctam corpore & ſpiritu eſſe docuit, adiiciens, o-
culi tui columbarum. Nihil eſt magis quod faciem
ornet in corpore, quàm diſpoſitio oculorum, per
quos conuenienter ſanctos Apoſtolos accipimus,
qui etiam futura proſpicere potuerunt, quorū priui
1. Cor. 10 legia deſignans beatus Paulus Apoſtolus ad Corin-
Rom. 12. thios ſcribens ait: Vos eſtis corpus Chriſti. Et alio
1. Cor. 12. loco: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia pri-
Eph. 4. mum Apoſtolos, &c. Iam cum dicit, oculi tui co-
lumbarum, ipſos Apoſtolos quibus præceptum eſt,
vt eſſent aſtuti ſicuti ſerpentes, & ſimplices ſicut co-
lumbæ, euidenter oſtendit. Per cuius auis ſimilitu-
dinem eoſdem ſancto etiam Spiritu repletos eſſe de-
monſtrat. 23 *Ecce tu pulcher es dilecte mi.* Chriſtum
quem pulchrum & decorum Eccleſia hoc loco cō-
memorat, Pſalmiſta ſic pronunciat, dicens: Specio-
Pſal. 44. ſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in la-
biis tuis. Sed hæc tua pulchritudo exinde eſt, quia in
principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deū,
& Deus erat Verbum, & Verbum caro factum eſt,
& habitauit in nobis. Addens autem: Lectulus no-
ſter floridus, ipſum corpus dominicum in quo Dei-
tas requieuit, ſyncerum odoriferum, ex virgine na-
tō oſtendit. 24. *Tecta domorum noſtrarum.* Domus iſtæ,
in quibus Chriſtus habitat, ſancti ſunt, ſicut Prophe
ta dicit, quoniam habitabo in eis. Tecta autem &
laquearia domorum iſtarum, cedrina & cypreſſina,

quæ incorruptibilia & odorifera dinoſcuntur, dile-
A ctionem Dei & proximi, quæ per Spiritum ſanctum
deſuper conceſſa eſt, id eſt, vt ſancti in ſe ſint, de-
monſtrat. 25. *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Ego
decus mundi, ex virginitate humilium. 26. *Sicut li-
lium inter ſpinas.* Expulſo homini de Paradiſo dicitur:
Maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos
germinabit tibi: quæ terra, vtique caro humana in- Gen. 3.
telligitur, quæ aculeus libidinum & concupiſcentia-
rum ſpinas producere conſueuit. Quapropter quod
ait: Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic amica mea
inter filias: filias hæreſes dicit, quæ per baptiſmum
quaſi renatæ, filiarum nomine nuncupantur. Sed ſpi
nis comparatæ, corrumpentes & corruptibiles per-
B docentur. Quam corruptionem eccleſia neſcit, quæ
liliorum ſynceritati comparata, vltro citróque re-
dolet, ac reſplendet. 27. *Sicut malum inter ligna ſylua-
rum.* Dicit Pſalmographus: Quoniam quis in nobi- Pſal. 88.
bus æquabitur Domino, aut quis ſimilis erit Deo in-
ter filios Dei? illic adoptione, hic natura eſt filius. Et
ideò nullus in ſanctis, vel in vniuerſo genere homi-
num, quàmlibet filij vocabulo cenſeatur, Chriſto ſi-
milis reperitur, qui fructus ſui dulcedine, refectio-
néque electos incomparabili decore præcedit.
28. *Sub vmbra illius quē deſideraueram.* Eodem prote-
gente quem ſemper adeſſe quæſiui, humilis ac ſecu-
ra permanſi. 29. *Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Di-
C cit in Euangelio Dominus, Ego ſum vitis, vos eſtis
palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic adfert Ioh. 15.
fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere.
Quamuis igitur fructus oriatur in palmite, ad vi-
tem tamen deputandus eſt ex cuius radice palmes
cum fructu proceſſit, & ideò quicquid iuſti in bo-
nis operibus fructificant, totum eſt referendum ad
Chriſtum. In cuius fructibus incomparabilis dulce-
do ſentitur. Illi etiam ſancti qui per gutturis ſpeciē
ruminare quæ guſtauerāt, id eſt meditari quæ Chri-
ſti ſunt, conſueuerunt: ipſi etiam nimiam dulcedi-
nem ex eius fructu percipiunt. 30. *Introduxit me in
cellam vinariam.* Aſcenſurus in cœlos Dominus præ-
D cipit Apoſtolis ab Hieroſolymis ne diſcederent, di-
cens ad eos: Gaudete quia vici mundum, & vado ad Act. 1.
Patrem, vos verò ſedete in ciuitate, quoadúſque in-
duamini virtute ex alto. Et ſicut in Actibus Apoſto-
lorum ſcriptum eſt: Tunc reuerſi ſunt in Hieruſa-
lem, à monte qui vocatur oliueti, qui eſt iuxta Hie-
ruſalem, ſabbati habēs iter. Et cum intraſſent in cœ-
naculum, aſcenderunt, vbi manebant Petrus & Ioan-
nes. & poſt pauca: hi erant omnes vnanimiter con-
gregati cum mulieribus, & matre Ieſu Maria, & fra-
tribus eius. Erat autem turba hominum ferè centū
viginti in hoc loco conſtituti: & ſuperueniente Spi-
ritu ſancto, repleti ſunt, & cum cœpiſſent loqui va-
E riis linguis, muſto pleni à populo putabantur. Tunc
itaque Eccleſia in cellam vinariam introducitur,
quando hæc Apoſtolica congregatio in vnitate per-
manens Spiritu ſancto repletur, ſicut & Apoſtolus
dicit: In vno ſpiritu omnes nos in vnum baptizati 1. Cor. 12.
ſumus, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes in vno ſpiritu
potati ſumus, quia charitas per Spiritum ſanctum,
piorum in corde diffunditur, ſtatim ſubiunxit: Or-
dinauit in me charitatem. Hæc enim eſt ordinata
charitas, vt diligat homo proximum ſuum, tanquā
ſe ipſum. Sic diligat Deum, vt etiam ſeipſum abne-
get propter ipſum: diligitur in malis quoque non
iniquitas, quam ipſi faciunt, ſed creaturā in qua bo-

niſi à Deo formati ſunt. Sed & illa ordinata charitas:
vt ſerui Dominum non ſicut malefactores ſentiant,
nec ſicut laſciuientes execrabili amore ſe diligãt, ſed
etiam vbi neceſſe fuerit ſemetipſos mutuò expulſa
ſuperſtitione cum libertate corripiãt ſecundũ illud:
Meliora ſunt vulnera diligentis, q̃ fraudulenta oſcu-
Prou. 27. la blandientis. Et iterũ: Qui arguunt laudabũtur, &
Prou. 24. ſuper ipſos veniet benedictio. 31. *Fulcite me floribus,
ſtipate me malis.* Sanctorum cœtibus coniũgi vel cir-
cundari deſiderat, quæ pio & caſto amore langueſ-
cit: quia languor non eſt morbi, ſed ineffabilis deſi-
Pſal. 118. derij, ſecundum illud: Defecit in ſalutari tuo anima
mea, & in verbum tuum ſuper ſperaui. Defecerunt
oculi mei in eloquium tuum dicentes, quãdo conſo-
laberis me? Fœlices illi, qui tali profectu proficiunt.
Quodammodo enim qui multum deſiderat lãgueſ-
cit & deficit, donec optata vel quæſita reperiat.
Prou. 3. 32. *Laeua eius ſub capite meo.* Ipſe Salomon in Prouer-
biis ait: Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & af-
fluit prudentia: longitudo dierum in dextra eius, &
in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Ac ſic electa Chriſti
Eccleſia ſiniſtram habens ſub capite, temporalia ſi-
bi ſubiecta deſcribit: & dextera eius ſe amplexari,
dum æterna concupiſcit, edocuit. 33. *Adiuro vos
filiæ Hieruſalem per capreas.* Filias Hieruſalem, ſanctas
& pacificas Doctorum animas dicit, quas per mun-
da & velocia animalia quæ ruminare non deſinunt,
& in campis ſanctarum ſcripturarum aluntur, con-
1. Cor. 7. iurat, ne ſuſcitare faciãt donec ipſa velit. Quod Pau-
lum Apoſtolum feciſſe cognoſcimus, cùm virgini-
bus de conſeruanda ſanctimonia, non præceptum
ſed conſilium dedit. Et in Euangelio diuini dicitur:
Mat. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ ha-
bes, & da pauperibus. Et alio loco vbi Spadones lau
Mat. 19. dantur, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnũ cœ-
lorum. Et ſtatim adiicitur, qui poteſt capere capiat.
Et iterum Apoſtolus, cũ ad continentiam hortatur:
hoc ad vtilitatem veſtrã dico (inquit) non vt laqueũ
vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, hortor,
& quod facultatem præbeat ſine impedimento Deũ
Philem. obſecrandi. Et turſus ad Philemonem: Sine conſilio
autem tuo, nihil volui facere, vt ne velut ex neceſ-
ſitate bonum tuũ eſſet, ſed voluntarium. Tũc enim
dilecta quoadusque velit nullo modo ſuſcitatur,
quando ſanctorum vota, voluntate ſpontanea Do-
mino offeruntur. 34. *Vox dilecti mei.* Hæc vox
Chriſti quæ in hac Prophetia tantum commemo-
ratur, non inſcite de illa accipitur, qua genus mor-
tuorum hominum in Euangelio ſuſcitantur, ſicut
ipſe pronuntiat dicens: Amen amen dico vobis, quia
Ioh. 5. veniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt,
audient vocem eius: & procedent qui bona fecerũt
in Reſurrectionem vitæ. Et in Apocalypſi dicitur:
Apoc. 20 Beatus qui habitat partem in Reſurrectione pri-
ma. Ille in prima Reſurrectione partem inuenit,
qui erutus de mala conſuetudine, tanquàm à mor-
te, Chriſto viuificante reſurgit. 35. *Ecce iſte ve-
nit ſaliens in montibus.* Venit Chriſtus ſaliens in
montibus, cum perfectior perfectis apparuit: Tran-
ſiliens colles, cũ omnem ſanctorũ altitudinem, ſuæ
maieſtatis excellẽtia ſuperauit. 36. *Similis eſt dilectus
meus capreæ.* Similis capreæ, quia in ſimilitudine car-
nis peccati, nobis apparuit: ſimilis etiam ceruorum
hinnulo, quia de ſanctis qui ſerpentem vicerunt, ſe-
cundum carnem duxit originem. 37. *En ipſe ſtat poſt
parietem.* Stat poſt parietem noſtrum, induitur vela-

mine corporis noſtri. 38. *Reſpiciens per feneſtras.* Cùm
A quiddam ſui occuluit, quiddam autẽ manifeſtauit,
quaſi per feneſtras & cancellos proſpexit. Nõ enim
ſe ex toto præcipuè ſecundum Deum oſtendit, qui
patrem videre cupienti Philippo dixit: Tanto tem- Ioh. 14.
pore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Et alio
loco: Qui diligit me mandata mea cuſtodit, & ego Ibid.
diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Vel tunc
per feneſtras & cancellos proſpexit, quando plebem
in parabolis edocuit. Poteſt etiã intelligi, quòd tunc
per feneſtras proſpexit, quando in Paſſione lancea
perforato latere, ſanguine & aqua manante, redem-
ptionis & lauacri ſacramenta produxit. 39. *Dilectus
meus loquitur mihi.* Dilectus in hoc libro ſæpe deſcri-
B bitur, quis enim tàm dilectus Eccleſiæ, quàm ille
propter quem Martyres animas poſuerunt? Surge,
propera, & veni, ſurge, crede, propera, peracto curſu
pij laboris præmium ſuſcipe. Amica mea, reconci-
liata mihi per mortem: formoſa mea, munda facta
per lauacrum. 40. *Iam enim hyems tranſiit.* Quia tẽ-
poralis tribulatio finem accepit. 41. *Imber abiit &
receſſit.* Crebra & multiplex tentatio, vel Paganorum
perſequutio quieuit. 42. *Flores apparuerunt in terra.*
Sancti redundauerunt in mundo, menſe nouorum,
quando Paſcha celebratur, exorti, quibus Apoſtolus Col. 3.
dicit: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt
C ſapite, non quæ ſuper terram. 43. *Tempus putationis
aduenit.* Hi qui in domo Domini ſunt plantati, adhi-
bita diſciplinæ falce, ab omni ſuperſtitione purgati,
venturis fructibus præparantur. 44. *Vox turturis
audita eſt in terra.* Anna in Euangelio, octoginta qua- Luc. 2.
tuor annorum caſtiſſima vidua non recedens de tẽ-
plo in ieiuniis & orationibus Chriſtũ agnoſcit, & lo-
quitur omnibus de eo, qui exſpectabãt redemptio-
nem Iſraël. Iſtarũ quoque auium combinationẽ in
ſacrificium offerri mandauit, qui nil omnino in o-
blatione Dei præclarum, niſi cum fideles corpore &
ſpiritu ſanctificati Domino offeruntur. 45. *Ficus
protulit groſſos ſuos.* Tandem etiam Synagoga, creden-
tes in Chriſto produxit Iſraëlitas, ſicut & Apoſtolus
D ait: Nolo vos ignorare myſterium hoc, quia cæcitas Rom. 11.
ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo Gentiũ
ſubintraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. 46. *Vineæ
florentes, & dederunt odorem.* Congregationes Cleri- Congrega-
corum, Monachorum quoque & Virginum in Ec- tiones cle-
cleſia proficiunt, & per bonam famam & conuerſa- ricorum.
tionem innouetur. *Surge amica mea & ſpecioſa mea.*
Piis appellationibus ſemper hortatur Eccleſiam vt
relictis temporalibus ad æterna feſtinet. 48. *Colum-
ba mea in foraminibus petræ.* Non ob aliud Eccleſia co-
lumba vocatur, niſi quia eſt ſine dolo, & Spiritu ſan-
cto repleta habitat in foraminibus petræ, quia ſem
per receptaculum habet in his, ex quibus ſanata eſt,
E vulneribus Chriſti. Recipitur etiam in cauernam
maceriæ, cum ſancta ex ſcripturarum conſolatione
fouetur, vel cum præcedentium ſanctorum meritis
atque orationibus ex toto protegitur. In his forami-
nibus petræ, Thomas Apoſtolus tanquam columba Ioh. 20.
protectionem inuenit, cum poſt Reſurrectionem
contrectatis Chriſti vulnerum locis, remota omni
dubietate, Deus meus & Dominus meus, fideliter
exclamauit. 49. *Oſtende mihi faciem tuam Sion.* Sion in-
terpretatur ſpeculatio, quæ meritò in illis intelligi-
tur, qui cum Apoſtolo dicunt: Nos autem gloriam 2. Cor. 3.
Dei ſpeculantes, in eandem imaginem tranforma-
mur à claritate in claritatem tanquam à Domini
ſpiritu.

ſpiritu. Et iterum: Non contemplantibus nobis
quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim
videntur, temporalia ſunt: quæ autem non vi-
dentur, æterna ſunt. Hæc itaque inuitatur, vt
3. Reg. 17 ſemper ante neum adſiſtat, ſicut Helias, qui di-
4. Reg. 3. cebat: Viuit Dominus in cuius conſpectu ad-
Hierem. 2 ſto hodie: nec ſit de illis, quos Propheta denotat di-
cens: Verterunt ad me tergum & non faciem. &, vox
tua, inquit, in aurib⁹ meis. Et Clamauerũt iuſti, & Do
Pſal. 33. minus exaudiuit eos, & ex omnib⁹ tribulationibus
eorum liberauit eos. 50. *Vox enim tua dulcis.* Oratio-
nes ſanctorum ſemper Domino acceptæ, gratiáque
eius præſentes, quia de Chriſti lumine acceperunt,
vt in decore iuſtitiæ permanerent. 51. *Capite nobis
vulpes paruulas.* Dicit per parabolam in Euangelio
Mat. 13. Dominus: cum creuiſſet herba & fructum feciſſet,
tunc apparuerunt zizania, id eſt, proficiente Eccle-
ſia, numeroſæ etiam hæreſes ſurrexerunt, vel in illa
fide permanere, quàm praue ſentirent, inueſtigatæ
Iudic. 15. ſunt. Sic & ille Samſon, qui interpretatur Sol, cap-
tis trecentis vulpibus, eorum caudis ignem appoſuit
& fructus inimicorum accendit. Semper enim hæ-
Hæretico- retici in primordiis, velut ficta religione conſpicui,
rum in- in extremis ſuis ignem trahunt, gehennæ incendio
genium. deputari. Et ideò capite nobis vulpes, conuincite
hæreticos, eorúmque verſutias, ſanctarum ſcriptura-
rum concludite teſtimoniis: Quos, vulpes paruulas
dicit, quia nihil magni ſecundum rectam fidem in-
telligendo continent, omne enim quod ſapiunt, ex-
hibent: qui puſilli ſunt, demoliuntur vineas, ſubuer-
tunt plebes, prauis eas traditionibus corrumpentes.
vinea noſtra floruit, Eccleſia catholica indeclinabili
augmento proficit. 52. *Dilectus meus mihi, & ego illi.*
Ephe. 5. Dicit Apoſtolus: Erunt duo in carne vna. Sacramen-
tum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto &
Eccleſia. De ipſo enim eadem eccleſia dicit: Domi-
Pſal. 15. nus pars hæreditatis meæ. Et iterum à Patre, filio di-
Pſal. 2. citur: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem
tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Habet
igitur Chriſtus eccleſiam in ſuo corpore, & eccleſia
Chriſtum in capite: quę connexio, quia diſſociari nõ
poteſt, meritò dixit, dilectus meus mihi. 53. *Qui pa-
ſcitur inter lilia.* Paſcitur inter lilia Chriſtus, quando
corpus eius, quod eſt Eccleſia, Sanctorum & Virgi-
num cœtibus, decoratur. 54. *Donec adſpiret dies, &
inclinentur vmbræ.* Donec euangelica traditio in cla-
riore luce proficiat, & figuræ veteris Teſtamenti,
quæ velut vmbræ in ritu ſacrificiorum typicis ob-
ſeruationibus præceſſerunt, depellantur. 55. *Reuer-
tere ſimilis eſto dilecte mihi.* Dum dilectum inſinuat re-
gredi, ſimilémque capreæ & hinnulo dicit: Chriſti in
cœlos Aſcenſionem, mundis & velocibus animali-
bus comparandam demonſtrat. Hęc enim celeri ſal-
tu montium altiora tranſiliunt: Supergreſſus eſt au-
tem Chriſtus omnia quæ videntur excelſa, quia de
Phil. 2. ipſo Apoſtolus dicit: Propter quod Deus exaltauit
illum, & dedit illi nomen quòd eſt ſuper omne no-
men, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœle-
ſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua
confiteatur quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei
patris. Bethel autem interpretatur domus Dei: ergo
ſuper montes Bethel, quia omnibus ſanctis qui in
cœlo & in terra ſunt, Chriſtum prædicat potentio-
rem. 56. *In lectulo per noctes quæſiui.* In his qui in fide
dormitant, & ignorantiæ tenebris deleti ſunt, quæ-
ſiuit Chriſtum quem diligit Eccleſia, ſed vide quid
ſequitur: Quæſiui illum, & non inueni. dicit Domi- Gen. 3.
A nus ad Adam. In ſudore vultus tui comedes panem
tuum. Non enim qui vitio quodam vel ſopore iner-
tiæ reſoluuntur, ad illius panis qui de cœlo deſcen-
dit, eſum, citò perueniunt: ſed qui ſanctis laboribus
inuigilauerint, ipſi eum reperiunt. 57. *Surgam &
circuibo ciuitatem.* Conſideraui omnem gloriam præ-
ſentis ſæculi, inſpexi congregationes infidelium; &
diuerſas ſectas philoſophorum, ſed nec illic reperi
quem diligit anima mea. 58. *Inuenerunt me vigiles.*
Diſputauerunt contra me ſæculi ſapientes, idolo-
rúmque cultores, multa inaniter perſcrutantes, plu-
réſque libros irritis laboribus conficientes, quibus
dixi: Cur incaſſum ſuperfluo conatu vexamini? Cur
B fruſtrà vehementer ingenia veſtra atteritis, num
quem diligit anima mea vidiſtis? Quandoquidem
falſo nomine ſapiẽtiæ gloriamini, ſtultam fecit Deus
ſapientiam veſtram, quia Chriſtum illic inuenire mi
nimè valuiſtis. 59. *Paululum cum pertranſiſſem.* Cum
pertranſiſſem huiuſmodi homines qui in ſæculo va
na ſcientia clari putantur, & cum eorum ſuperſtitio- 1. Cor. 2.
ſis adinuẽtionibus reſtitiſſem, eorúmque ſapientiam
ſtultam iudicaſſem: inueni quem diligit anima mea.
Inde eſt, quod Apoſtolus de talibus dicit, ſapientiam
loquimur inter perfectos: Sapientiam autem non
huius ſæculi, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſte-
rio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus
C ante ſæcula in gloriam noſtram. & quia ipſa ſapien-
tia, quæ Chriſtus eſt, apud tales non reperitur, Se-
quitur: quam nemo principum huius ſæculi cogno-
uit, ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum glo-
riæ crucifixiſſent, ſicut ſcriptum eſt: quod oculus nõ
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit,
quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Sed
quia apud ſpirituales inuenit illum quem diligit ſpõ
ſa, audi quid ſequatur: Nobis autem reuelauit Deus
per ſpiritum ſuum, ſpiritus autem omnia ſcrutatur,
etiam profunda Dei. 60. *Tenui eum nec dimittam.* Ita
namque adhærebo Chriſto, in eius fide perſeuerabo,
donec ipſum in Synagogæ populis, tanquam in do-
D mo matris prædicans, introducam in cubiculum ge-
nitricis meæ, vt Iudæi qui eum hactenus negabant
ore, corde recipiant: illuminatíſque mentis oculis
eorum. In cubiculum, in ſecreto ſanctarum ſcriptu-
rarum conſiſtentem, qui nobis olim reuelatus eſt, a-
liquando reperiant. vel tunc Chriſtus in domo ma-
tris inducitur, cum ad Hieruſalem cœleſtem, Chri-
ſtianus populus, qui eſt corpus ipſius, ſociatur. Vbi
eſt quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominis, &c. 61. *Adiuro vos filiæ Hieruſalem.*
Hanc ſententiam iam in ſuperioribus conſtituit, in
quantum Deus audiuit, adhibitis teſtimoniis nos
pertractaſſe meminimus. Sed idcirco iterum in hoc
E libro arbitror repetitum, ne quiſquam doctorum,
vel muneribus ſollicitet, vel minis deterreat credi-
turos, ſed tantum quæ ſancta ſunt prædicet, & vo-
luntariè ad fidem vel religionem crediturus, ſiue
conuertendus adducat. 62. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit
per deſertum.* Per deſertum aſcendit eccleſia, quando
populus gentium, fide occupans credentium multi-
tudinem, proficit. De ipſa enim in Pſalmis canitur:
poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine Cordis cõ
aqua, in exitus aquarum. Virgulta fumi ex aromati- punctio.
bus, orationes dicit, quæ ex cordis compunctione Pſal. 106
ad Dominum aſcendunt à ſanctis. Solet enim fumus & 115.
lachrymas excitare. Myrrha & thus & vniuerſi pul-

uetis pigmenta, mortificationis inſignia, vel diuerſa gratiarum, quæ in electis redundant dona, inſinuãt. 63. *En lectulum Salomonis.* Lectulus Salomonis requies Chriſti eſt, quæ requies Eccleſiæ, conuenienter accipitur: quam ſub numero in Pſalmis

Pſal. 75. legimus electam, Quoniam, inquit, elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi: Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, quoniã elegi eam. In ſexagenario autẽ numero, quia ſexagenarius totus ſuis partibus conſtat, & per denarium aſcendit: meritò ea fortiſſimis Iſraël deſcribuntur, qui præſente Domino in Eccleſiæ cu-

Iſa. 62. ſtodiam deputantur. Ad ipſam etiam dicitur per Prophetam: Super muros tuos Hieruſalem, cuſtodes conſtitui, tota die & nocte perpetuò non tacebunt. Omnes tenentes gladios ad bella doctiſſimi. Et vniuſcuiuſque enſis ſuper fœmur ſuum. Ipſis enim Apoſtolus dicit: State ergo ſuccincti lumbos veſtros

Epheſ. 6. in veritate, & induite loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei. Illi itaque ſunt ad bella doctiſſimi, qui contra carnis ſuę concupiſcentias nouerunt repugnare. Et ille enſem ſuper fœmur ſuum vtiliter baiulat, qui carnales fluxus atque libidines, ſpiritali cibo mortificat. Quicũque igitur huiuſmodi in eccleſia reperiuntur, hi fortes, ex fortiſſimis Iſraël contemplando Deum, eſſe noſcuntur. 64. *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon.* Vbi ciborum exhibitio ſcribitur, illic credentium fides, quam Chriſtus aduertitur. Nam cum Dominus mu-

Ioh. 4. lieri Samaritanæ ad puteum loqueretur, & illa regrediens maieſtatem eius cæteris in ciuitate cõmanentibus nunciaſſet, diſcipuli eius superuenientes rogabant eum dicentes: Rabbi manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos neſcitis. Et paulo pòſt, ex ciuitate illa, multi crediderunt in eum Samaritanorum. Horum fidem cibum ſibi futurum oſtendit, quando diſcipulis hoc ſe comeſturum quod illi neſcirent paulò ante prædixit. Sed in hoc loco, vt ſequentia docent, nomen Ferculi magis inſtrumentum, in quo aliquid deferatur, vel ſicut alia editio habet geſtatorium quàm ipſum cibum oſtendit. De lignis Libani, de præcipuis in Eccleſia ſanctis. 65. *Columnas eius fecit argenteas* Suſtentacula eccleſiæ præparauit ex doctis vel Apoſtolis ſuis, ſicut Paulus vas electionis ad Galatas ſcripſit:

Gal. 2. Cum cognouiſſent, inquit gratiam Dei, Iacobus, Cephas Ioannes qui videbantur columnæ eſſe, dextras mihi & Barnabæ dederunt ſocietatis. 66. *Reclinatorium aureum.* In illis bene epulaturus Chriſtus reclinatorium inuenit, qui intellectu ſyncero præditi velut aurum in ſancta congregatione refulgent.

67. *Aſcenſum purpureum.* Aſcenſus purpureus, Martyrum eximiam perfectionem in effuſione ſanguinis docet. 68. *Media charitate conſtruxit.* Vt iſta omnia eccleſiæ ornamenta conſtrueret, nulla alia cauſa eſt, niſi quia dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. 69. *Egredimini & videte filiæ Sion.* Semper præ oculis habete ſanctæ animæ Regem Salomonem, pacificum noſtrum qui Chriſtus eſt, quẽadmodum Paſſionem ſuſtinuit, vt genus humanũ

Mar. 15. ab interitu liberaret: inſpicite eum in diademate,

Ioh. 19. quo coronauit eum mater ſua, in illa ſpinea corona quam capiti eius Synagoga ſuperpoſuit, in die deſponſationis eius. Tunc enim vniuerſam eccleſiam ſibi deſpondit, quando in patibulum Crucis aſcendens, ex eadem Cruce ſignum in frontibus, omnes in ſe credentes edocuit, ſicut ipſe ait: Ego cum exaltatus fuero à terra, traham omnia ad meipſum. Qui dies Paſſionis, fuit etiã dies lætitiæ cordis eius. Scit enim Chriſtus quæ bona per ſuam Paſſionem, in progenies & multa tempora fidelibus condonauit. 70. *Quàm pulchra es amica mea.* Repetitio ſermonis commendat pulchritudinem quam laudat, vel ea ſanctorum genera, quæ ſub ſpecie ſimilitudinum intromittit, conſideranda præmonſtrat.

Signum Crucis in frontibus. Ioh. 12.

71. *Oculi columbarum abſque eo.* Simplicitas ſpiritualium plurimum veneranda, quia ſe nec extollere nouerunt, & conſcia puritate, magis Deo quàm hominibus placere contendunt. 72. *Capilli tui ſicut greges caprarum.* Docet Apoſtolus, mulieri capillos pro ornamento datos, & idcirco Eccleſia illos po-

1. Cor. 11. pulos in ornamento quàm maximè habet, qui ex circunciſione primitius crediderunt, qui venditis, & in vſum pauperum prorogatis facultatibus ſuis, habebãt cor & animam vnã: hi aſcenderunt de mõte Galaad, Galaad interpretatur aceruus teſtimonij, ac ſi Aſcenſus, id eſt, profectus eorũ proceſſit de teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum, cum illic Chriſtum intellexerunt, in quem poſtea crediderunt. 73. *Dentes tui ſicut greges detonſarum.* Dentes prædicatores dicit, qui ea quæ ſuſceperunt, ſalubriter cõminuendum, in corpus Chriſti traiciunt: Hi detonſarum gregibus comparantur, quia expoſito vetere homine, in nouitate Spiritus proceſſerunt. Aſcenderunt quoque de lauacro, cum accepta per baptiſmata remiſſione peccatorũ profecerunt in Chriſto. 74. *Omnes gemellis fœtibus.* Omnes repleti in charitate Chriſti & proximi, & quia ad miſericordiam prompti, idcirco ſterilis nemo inter eos. 75. *Sicut vitta coccinea, labia tua.* Raab illa meretrix, quæ ſaluari meruit,

Ioſ. 6. & Iſraëlitico populo aſſociari, coccineũ funiculum in ſignum ſalutis per feneſtram ſuæ domus appendit. Quapropter illorum labia decora, qui Paſſionẽ iugiter prædicant, & per eius ſanguinem, datam redemptionem annunciant, nihilque dulcius quod loquantur ſe inueniſſe congaudent, ſicut & Apoſtolus ait: Nihil me arbitror inter vos ſcire, niſi Chri-

1. Cor. 2. ſtum Ieſum, & hunc crucifixum. 76. *Sicut fragmen mali punici, genæ.* Illi in facie eccleſiæ decorem efficiunt, qui comitante verecundia, caſtitatem obſeruant: ſiue ſancti Martyres, qui imitantes Chriſti paſſionem, roſeo ſanguinis ſui decore perfuſi ſunt, abſque eo quòd intrinſecus latet, præter caſtitatis & martyrij meritum. Multa ſunt & alia ſanctorum bona, quæ ille nouit, qui ea in eorum corde conceſſit. 77. *Sicut turris Dauid collum tuum.* Turris dicitur perfectio vel doctrina Sanctorum, quæ non à ſe ſed à Chriſto ædificata eſt, cum propugnaculis, tum ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs quibus infideles vel hæretici debellantur.

Caſtitatis & Martyrũ meritum.

77. *Mille clypei pendent.* Poteſt hæc turris, ſcriptura canonica Veteris & noui Teſtamenti conuenienter intelligi, quæ per Spiritum ſanctum, velut turris excelſa, constructa eſt, mille clypei pendent ex ea. Hic numerus per plenitudinem vniuerſitatis accipitur, ſicut in Pſalmo: Verbi quod mandauit in mille generationes, tãquã diceret, in omnes generationes. Itaque in hac ſancta ſcriptura, omnis

armatura

armaturá fortium reperitur, ex qua vel contra diabolum, vel contra miniſtros eius fortiter repugnatur, nam & ipſe Dominus, cum in deſerto à diabolo tentaretur, ea hac turri arma produxit, cum
Mat. 4. eum prolatis ex ſacra ſcriptura teſtimoniis vſquequaque deuicit.

79. *Duo vbera ſicut duo hinnuli capreæ.* Duo vbera eccleſiæ, duo ſunt Teſtamenta coaptata duobus hinnulis capreæ gemellis, id eſt, duobus populis, qui ex te nutriuntur, Circumciſionis videlicet & Præputij, ea peccati traduce natis, quæ tamen paſcuntur in liliis, dum Sanctorum proficiunt pariter exemplis & doctrinis. 80. *Donec aſpiret dies & inclinetur.* Donec, ſicut Apoſtolus ait: abſorbeatur quod mor-
2.Cor. 5. tale eſt. 81. *Vadam ad montem myrrhæ.* Coniungat bis qui ſe propter Deum mortificando crearerunt, ſeque illi offerendo, odorem gratiæ propinare non deſinunt. 82. *Tota pulchra es amica mea.* Sicut dicit
Ephes. 5. Apoſtolus, vt exhiberet ſibi Eccleſiam ſine macula & ruga. nec hoc vacat. quod ait: Tota pulchra es, in omnibus ſcilicet puſillis & magnis. Sed ſic, non ſolum in Martyribus, Confeſſoribus, eruditis Virginibus, ſed etiam in continentibus, eleemoſinariis ac pœnitentibus. 83. *Veni de Libano ſponſa mea, veni.* Libanus, candor interpretatur: niſi enim quis candorem in ſacro Baptiſmate, quo peccatorum remiſmiſſio datur, perceperit, ad Chriſtum venire non poteſt. 84. *Coronaberis de capite Amana.* Scit interpretatur lucerna, Hermon conſecratio: quæ omnia referuntur ad Chriſtum, qui quos illuminat, conſecrat, ipſóſque coronat, quos illuminans conſecrauerit. 85. *De cubilibus Leonum.* Euocatur eccleſia de cubilibus Leonum, & montibus Pardorum, quando relicta elatione ſuperba, vel diuerſarum traditione ſectarum, ſimplex & humilis venit ad Chriſtum.

86. *Vulneraſti cor meum ſoror mea.* Vulnus iſtud, cordis dilectio eſt. Ingentis amoris itaque in illo oculo, Eccleſia Chriſto complacuit, quoniam non temporalia, ſed æterna proſpexit. Sicque iam in vno crine colli, quia non ornari viſibilibus, ſed futuris ſtuduit, aut forte vnus oculus & crinis colli, eſt credentis eccleſiæ populus, quem Chriſtus ſic dilexit, vt animam ſuam poneret pro eo. 87. *Quàm Pulchra ſunt mămæ tuæ.* ¡Quam admirandi ſunt illi doctores, qui naſcentes in fide homines nutriunt, & garrientium carnalium moleſtias populorum tanquàm piæ nutrices perferunt, douec quos ſpirituali lacte educauerant, ad perfectionem perducant. 88. *Pulchriora vbera tua vino.* Iam ſupra, vbera iſta Apoſtolos, vel Apoſtolicos viros eſſe prædiximus, quorum doctrina vinum exuberat, veteris ſcilicet Legis traditionem, atque præceptum. Et odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Diſtributio gratiarum quæ per Spiritum ſanctum conceſſa eſt, quam Apoſtolus declarat, cum dicit: alij datur ſermo ſapientiæ,
1.Cor.12. alij ſcientiæ, &c. in tantum præeminet, vt cunctas Mundi vanitates exuperet. 89. *Fauus diſtillans labia tua, ſponſa.* Fauus diſtillans labia tua, expoſitio Scripturarum ſacrarum, mel & lac in doctrina tua ſub lingua tua, eo quòd lacte paruulos nutris, in melle diuerſorum vulnerum peccatorum putredines tollis. 90. *Et odor veſtimentorum tuorum.* Dicit per Prophetam ad Hieruſalem de ſanctis: Viuo ego dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento veſtieris, & circundabis tibi eos quaſi ſpon-

ſa. Proinde veſtimenta eccleſiæ, omnes videlicet
A ſancti, præclari in verbis & operibus, reddunt ſuauitatem odoris. 91. *Ortus concluſus, ſoror mea ſponſa.* Huic ſponſæ, quæ velut ortus concluditur, id eſt, Chriſti gratia, tàm indiſſolubilis maceria cir- Iſa.52.
cundatur, vt de ea Eſaias Propheta dixerit: Non adiiciet vt pertranſeat per te omnis incircunciſus & immundus. Poteſt etiam ortus concluſus, & fons ſignatus, ipſa mater Domini ſancta Maria intelligi, quæ virgo concipiens, virgóque generans, concluſi orti & ſignati fontis intemeratum in ſe decus exhibuit. 92. *Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum.* Profectus tui, congregatio ſanctorum Martyrum, cum pomorum fructibus, cum reliqua fidelium multitu-
B dine, quæ iuſtitiæ dulcedine decoratur. 93. *Cypri cum nardo, nardus & crocus.* Incorruptio & fortitudo, virtutis Martyrum, doctrina, bona fama, repetiuntur in vniuerſis populis Baptiſmate in Chriſto renatis. 94. *Myrrha & Aloe cum omnibus.* Mortis Chriſti inſignia cum præcipuis ſancti Spiritus donis. 95. *Fons ortorum puteus aquarum.* Fons patens, eruditio populorum: puteus, profunditas doctrinarum, quæ fluunt impetu de Lybano, cùm feruore Spiritus emittuntur à Chriſto. 96. *Surge Aquilo,* Aquilo
& veni Auſter. Vnus Spiritus, id eſt, quia Aquilo at- & Au-
que Auſter ſunt diuerſa vocabula, vnius Spiritus ſter, My-
ſancti inſinuant dona. Aquilo dum æſtuantibus re- ſticè quid.
C frigeria præbet, Auſter dum duros ad credendum, vel benefaciendum reſoluit. Aquilonem autem in bonam partem poni Pſalmiſta docet, mons Syon
latera Aquilonis ciuitas Regis magni. Et rurſum E- Pſal. 47.
zechiel Propheta: Eſt ſuper me manus Domini,
& vidi, & ecce Spiritus fulgens veniebat ab Aqui- Ezech. 1.
lone. Et quoniam in duobus vnus aduertitur, non ait, perflate: ſed perfla ortum meum, & fluant aromata illius, inſpira credentem populum & redundent bona opera eius. 97. *Veniat dilectus meus in ortum ſuum.* Ingrediatur in eccleſiam ſuam & delectetur in operibus Sanctorum ſuorum, vel, paſcatur à fidelibus in pauperibus, retributurus pro tem-
D poralibus regnum æternum.

98. *Veni in ortum meum ſoror mea.* Feſtina ad regnum meum plebs nomine meo ditara, ſoror mea, de ſanguine meo, ſponſa mea in fide mea, ſicut & Oſeas Propheta dicit: Deſponſabo te mihi in fide.

99. *Meſſui myrrham meam cum aro.* Suſcipe qui propter me paſſi vel mortui ſunt, cum meritis eorum Martyres meos. 100. *Comede fauum, cum melle meo.* Eos qui tenera vel vehementiore doctrina Veteris & noui Teſtamenti eruditi ſunt, ſuſcipe in corpore meo. 101. *Comedite amici, & bibite.* Dicit Dominus in euangelio ad Apoſtolos: Iam non dico vos ſeruos & amicos. Petro autem Apoſtolo
E in illo vaſe de Cœlis emiſſo, in quo ei diuerſa ge-
nera animalium ſunt oſtenſa, dictum eſt: Petre Act. 10.
macta & manduca, id eſt mortifica quod ſunt, & quod ipſe es effice. Ergo comedite amici & bibite. Sit vobis lætitia de conuerſatione populorum in veſtram tranſeuntium vnitatem.

102 *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Propter Chriſtum mori paratus ſum, ſed poſt mortem cum ipſo regnaturum me eſſe credo. Ego etiam à temporalibus delectationibus conſopitis quodammodo ſenſibus conquieſco, ſed futura deſydero, æternáque conquiro. 103. *Vox dilecti pulſantis.*

Dicit in Apocalypſi ipſe Dominus, ego ſto ad oſtiũ *Apoc. 3.* & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, introibo cum illo & cœnabo cum ipſo, & ipſe mecum. Pulſat Dominus quando quæ bona ſunt, vel per doctrinam docet, vel occulta inſpiratione ſanctorum corda ad benefaciendum inſtigat. Vel hæc eſt vox pulſantis in euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis, & *Mat. 11.* onerati eſtis, & ego reficiam vos. 104. *Aperi mihi ſoror mea amica mea.* Aperiri ſibi petit Chriſtus vel obedientia infidelium, vel in fide Gentium vocatarum. Tunc enim oſtium illi aperitur, quando ea quæ præcepit, adimplentur: vel quando in his qui crediderunt, ei per fidem introitus reſeratur. Soror Chriſti eſt Eccleſia de ſanguine eius. Amica, quia per mortem eius reconciliata: columba de Spiritu ſancto, immaculata baptiſmi ſacramento. 105. *Quia caput meum plenũ eſt.* Hi qui principali honore in eccleſia præeminere videntur quaſi caput in Chriſti corpore aduertuntur, & qui in ipſa fidelium congregatione ſacramenta viſibilia adminiſtrant, veluti cincinni deſcribuntur. Sed quia plerúmque mortales homines, vitiis vel tenebrarum operibus inficiuntur: Hi ergo velut guttis noctium prægrauati, Chriſto quaſi capiti adhærere videntur. Sed de quibuſdam Apoſtolus ait: Ipſi Chriſtum non ſynceré annunciant. Propterea vox ſponſæ velut pro talibus ingemiſcentis ſubſequitur. 106. *Spoliaui me tunica mea.* Veniens ad fidem, veterem hominem ſecundum priſtinam conuerſationem depoſui, & indui nouum qui ſecundum Deum creatus eſt. Si quid etiam contagij dum in terrenis gradior, pedibus meis acceſſit: Chriſto lauante ablutum eſt, & tunc miniſtros ſacramentorum per quos ornari debeo, carnalibus infectos vitiis non ſine mœrore conſpicio. Et idcirco quia malis quibus renunciaueram, in quorundam præuaricatione me fuſcari perſentio, ſpoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos lugubri corde pronuntio, tanquàm apertius loquens. Nunquid condecet vt veſtibus peccatorum quibus credens me exui, iterum induar? Aut ſordibus quibus abluta ſum rurſus male viuendo inquinari me patiar? vel ſi oportet vt à profectu ad defectum, vel à nitore iuſtitiæ ad peccatorum nigredinem male conuerſando regrediar? 107. *Dilectus meus miſit manum ſuam.* Miſit manum ſuam per foramen, quando me per Paſſionum anguſtias tranſire perdocuit: & venter meus conturbatus eſt ad tactum eius, quando imminente perſecutione infirmiores mei conturbati contremuerunt acerbitate pœnarum, quæ mihi illatæ ſunt ex permiſſu eius. Tactus autem iſte, aduenientis plagæ intelligitur cruciatus, ſecundum illud in Hiob dicente Satana ad Dominum: Alioqui tange oſſa & carnem eius, niſi in faciem *Iob. 1.* benedixerit tibi. 108. *Surrexi vt aperirem dilecto meo.* Euigilans corde Chriſtum confeſſa ſum, nec deterrita ſuppliciis corporalibus in Paſſionibus, & in operibus meis confeſſorum mortificatio, & in electis apparuit in conſpectu Domini mors precioſa Sanctorum. 109. *Peſſulum oſtij mei aperui.* Omni dubietate remota Chriſto credidi, cúmque ineffabili amore dilexi, & clara voce in nationibus prædicaui, atque vt mihi adeſſet in tribulationibus inuocaui. 110. *At ille declinauerat.* In hoc quaſi declinauit atque tranſiuit, cum me perſequentibus tradidit & iniquis, & vt in meum corpus deſæuirent, ipſe permiſit. 111. *Anima mea liquefacta eſt.* Promiſſiones eius audiens æſtuaui deſyderio, quando beatos eſſe qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, eodem promittente cognoui. 112. *Quæſiui, & non* *Mat. 5.* *inueni illum.* Sic in conculcatione malignantium derelicta ſum quaſi auxiliator non eſſet, & qui ab inimicis defenderet, ſubuenire non poſſet, ſicut & beatus Iob in Paſſione poſitus dixit: Clamo ad te, & nõ exaudis me, ſto & non reſpicis me. Immutatus es mihi in crudelem, & in furore manus tuæ aduerſaris mihi. 113. *Inuenerunt me cuſtodes.* Comprehenderunt me ſæculi poteſtates, qui quaſi Rempublicam regere noſcuntur. 114. *Percuſſerunt, vulnerauerunt me plagis.* Et ſuppliciis in corpore meo debacchati ſunt, & onerantes vinculis in carceribus concluſerunt. Prolongantes exquiſitis cruciatibus vitam, nec mortem celeriter inferentes, ne faciliter ab illatis pœnis exui poſſem. 115. *Tulerunt pallium meum.* Etenim quando eccleſias ad ſolum vſque demoliti ſunt, & altaria ſimul cum euangeliis & cæteris libris Canonicis ignibus cremauerunt, quando *Altaria euerſa.* ſacerdotes concluſerunt ad metalla condemnatos, quando nec ſacrificando locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi eſt attributa licentia. Cum hæc omnia perſecutores agerent, tunc quodammodo ſponſæ Chriſti, id eſt, eccleſiæ, quaſi quoddam pallium abſtolerunt. 116. *Adiuro vos filia Hieruſalem.* Sanctos quoſque coniurat ſi per iſtas tribulationes ad ipſum contempta vita mundi perueniant, vt inſinuent eccleſiam in his perſecutionibus conſtitutam ineffabili circa Deum dilectione feruentem, nec tantis & tam horrendis anguſtiis vllo modo frigeſcentem. 117. *Qualis eſt dilectus tuus?* Vox interrogantium electorum, & fidem eccleſiæ ex eius reſponſione inquirentium. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto? id eſt, qualis eſt Deus ex Deo, vel Filius à Patre in ſimilitudine, omnium æqualitatem declarans perſonarum. Qui enim non diſcernuntur in vnius eſſe naturæ, & in eadem permanere creduntur gloria maieſtatis.

118. *Dilectus meus candidus & rubicundus.* Candidus, quia in principio erat Verbum, & Deus erat Verbum. Rubicundus quia ex Virgine genitus: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Candidus in Virginitate, rubicundus in Paſſione, ſicut & Propheta de eodem dicit: Quis eſt iſte qui *Iſa. 63.* venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra. Edom ſanguis interpretatur, & idcirco ab effuſione ſanguinis rubicundus. Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Electus ex milibus. Ipſe eſt de quo in Pſalmis: Quis ſimilis erit Deo inter filios Dei, Et iterum: Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis.

119. *Caput eius aurum optimum.* Legimus in Apoſtolo caput viri Chriſtus. Caput autem mulieris vir. Caput verò Chriſti Deus. Et ideò ſicut in metallis *1. Cor. 11.* nihil ſimile auro, ita nec in creaturis quicquam cõparabitur creatori. Eſt autem caput Chriſti Deus, ſecundum quod paulò ante ex Euangelio commemorauimus, In principio erat Verbum, &c.

120. *Coma eius ſicut elata palmarum.* Hi equidem ſancti, capiti ſuo, id eſt, Chriſto adhærere noſcuntur, qui in ſimilitudine corui ſe peccatores agnoſcunt. De quibus eſt ille qui dicit: ſi iuſtum me voluerim facere coram te, os meũ cõdemnabit me. Et rurſum

alius.

Pſal. 50. alius. Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco.
Et conſona voce Ioânes cum electis pronunciat, Si
1.Ioh. 1. dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos
ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si verò con-
feſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, qui
nobis peccata dimittat, & mundet nos ab omni ini-
1.Tim.1. quitate. Similiter & Paulus. Chriſtus Ieſus venit in
hunc Mundum peccatores ſaluos facere, quorum
Mat.23. primus ego ſum. Et quia omnis, ſecundum Euange-
Luc. 14. lium, qui ſe humiliat exaltabitur: hi qui ſe confeſſio-
& 18. ne peccati deiiciunt, ſecundum quod in hoc libro
ſcribitur, palmarum proceritati non immeritò cõ-
parantur. 121. *Oculi eius ſicut columbæ.* Spiritu ſan-
cto repleti, electi eius abſque vllo felle amaritudinis
permanent, & ſcripturarum riuulis populum im-
buunt. 122. *Quæ lacte ſunt lota.* Exinde mundiores
effecti, quia Chriſtum in carne natum, fide non du-
bia credunt, & ſacramento viſibili ſe renatos, ablu-
tos & nutritos agnoſcunt, reſident iuxta fluenta ple-
niſſima, id eſt, inter ſancti Spiritus affluentiſſima do-
na. 123. *Genæ illius ſicut areola aromatum.* Sicut enim
in oculis columbarum, iure Apoſtolos accipimus
Spiritu ſancto repletos, ita & in genis quæ vicinæ
ſunt oculis, eas Eccleſias quæ per Apoſtolos credi-
derunt, quæ velut areolæ aromatum, ſuauiſſimum
odorem ex ſancta conuerſatione producunt conſi-
tæ à pigmentariis, piis ſcilicet prædicatoribus ad
quos Apoſtolus ait: Tu autem cum oleaſter eſſes, in-
Rom.11. ſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oli-
uæ factus es 124. *Labia illius diſtillantia myrrham.* Docto-
res eius Spiritu, vel etiam carne Virginis, in hócque
Paſſionem eius prædicantes, vt pro illo, qui pro no-
bis mortuus eſt, non recuſent mortem. 125. *Manus
illius tornatiles aureæ.* In manibus Chriſti deputantur,
qui ea quæ bona ſunt, operari non deſinunt. Idcirco
tornatiles aureæ, quia ad omne opus bonum ſem-
per paratæ, plenæ hyacinthis, ſecundum illud Apo-
1. Tim.6. ſtoli. Diuites in operibus bonis facilè tribuentes, &
theſauriſantes ſibi fundamentum bonum in futu-
ro, vt apprehendant veram vitam. 126. *Venter eius
eburneus.* In ventre ipſius deputantur, qui credentes
in fide parturiût, & eburneus etiam ipſe venter, fons
baptiſmi ex quo renaſcimur, non inconuenienter
accipitur: & quia eboris, defuncti animantis ſpecio-
ſa & incorruptibilia oſſa noſcuntur, propterea no-
bis ab Apoſtolo dicitur: An ignoratis, quia qui-
cunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mor-
Gal.3. te ipſius baptiſati ſumus? Conſepulti enim ſumus
cum illo in baptiſmum per mortem, vt quomodo
ſurrexit Chriſtus per gloriam Patris, ita & nos in no-
nitate vitæ ambulemus. Diſtinctus Sapphyris, ador-
natus eſſe progenitis & in confeſſione clariſſimis
ſanctis. 127. *Crura illius columnæ marmoreæ.* Crura quæ
totum corpus baiulant, ipſi ſunt ſancti, qui dorſum
Eccleſiæ, velut marmoreæ columnæ fundatæ ſuper
baſes aureas deſcribuntur. Hi enim iuſti qui cæte-
ros charitate ſupportant, & ſcripturarum conſola-
tionibus fulciunt, Sicut ait Apoſtolus: Debemus
Rom. 15. nos firmiores imbecillitatem infirmorum ſuſtinere,
& non nobis placere. Et paulò poſt, tanquam baſes
aureas, ſcripturas ſanctas inſinuat dicens: Quæcun-
que ſcripta ſũt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt per
patiẽtiã & conſolationem ſcripturarũ ſpem habea-
mus. 128. *Species eius vt Lybani electus.* Omnes ſancti
qui ſuauiſſimum odorem ex bona conuerſatione

dederunt, & in incorruptionis integritate perducit,
A Deo authore, tantam bonorum gratiam percepe-
runt. 129. *Guttur illius ſuauiſſimum.* Hi qui myſteria
eius exponunt, & in lege ipſius quotidie meditãtur,
in ſacra doctrina ſaporem ſuauiſſimum adminiſtrãt.
Et totus deſyderabilis, vbi illud adimplebitur quod
beatus Ioannes in Epiſtola ſua dicit: Chariſſimi nūc 1. Ioh.3.
filij Dei ſumus, & non dum adparuit quod erimus:
Scimus quia cum adparuerit, ſimiles ei erimus, &
videbimus eum ſicuti eſt. 130. *Talis eſt dilectus meus.*
Ad has gratiarum varietates, & ad iſta myſteriorum
ornamenta iuſtos intendere perſuadet, cum ſponſi
decorem in eius membris cõtemplandum inſinuat.
131. *Quò abiit dilectus tuus &c.* Tanquam ſcrutantes at-
B que dicentes, quia tantam pulchritudinem eius ex-
poſuiſti, vt ad quærendum eum, noſtrum cor ardens
efficeretur, nunc oſtende quò abierit, vel vbi decli-
nauerit. Bene autem appellatur Eccleſia virgo, pul-
cherrima mulierum, quia de ea Paulus ſic fidelibus
loquitur: Deſpondi vos vni viro, vt virginem caſtam
exhiberem Chriſto. Et congruè de ipſo dicit: Quò 1.Cor. 11.
abiit, quò declinauit dilectus tuus? Declinauit enim
quodammodo, cum in forma Dei eſſet non rapinã
arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum Phil.2.
exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem
hominum factus, & habitu inuentus vt homo, hu-
miliauit ſe vſque ad mortem, mortem autem Cru-
C cis. Igitur qui excelſum quæſierit in forma Dei, non
eum repetiet, niſi credat in formam ſerui, in qua ſe
idcirco humiliauit, vt nos iacentes erigeret. 132. *Di-
lectus meus deſcendit ad ortum.* Deſcendit ad ortum ſuũ,
quando viſitauit in Aduentu ſuo, Iſraël populum
ſuum, ſicut ipſe ait: Non ſum miſſus niſi ad oues Mat. 10.
quæ perierunt domus Iſraël. Areolam autem aroma
tis, ipſam ſanctam Mariam virginem intelligendam
accipimus, ex ea quippe nobis ordo iuſtitiæ or-
tus eſt Dominus Ieſus Chriſtus. 133. *vt paſ-
catur in hortis & lilia.* Vt regnet in gentibus, vel in ec-
cleſiis delectetur, vt ex eis virgines quoſque vel ſan
ctos aſſumat. 134. *Ego dilecto meo, & dilectus meus.* Ego
D Chriſti regnum, & ille Rex meus: ego corpus ipſius,
& ipſe caput meum. Paſcitur inter lilia cum in cor-
de Virginum requieſcit, vel cum illic per gratiam
quam ipſe tribuit, quotidie augetur & proficit.
135. *Pulchra es amica mea, pulchra, &c.* Pulchra per iu-
ſtitiam, ſuauis & amica, quia ſemper pacifica, decora
ſicut Hieruſalem. Dicit Dominus in Euangelio: In
Reſurrectione non nubent neque nubentur, ſed e- Mat.12.
runt ſicut Angeli in cœlo. Meritò autem eccleſia, ſi- Luc.20.
cut Hieruſalem decora deſcribitur, cui in æternum
ſimilitudo Angelorum à Domino condonatur.
136. *Terribilis ſicut caſtrorum acies.* Quanti tyranni &
perſecutores vnà cum autore ſuo diabolo, cona-
E ti ſunt eccleſiæ virtutem diſrumpere, & præualere
nullo modo potuerunt. Habet enim ſancta eccleſia
caſtrorum aciem ordinatam, quando imminente
Chriſto nec Martyres perſecutio, nec Virgines car-
nalis delectatio, nec miſericordes cupiditas, nec
humiles temporalis gloriæ deuicit ambitio.
137. *Verte oculos tuos à me, quia.* Non me ſemper in
corpore conſpiciendum requiras, quem Spiritu per
fidem melius cernis. Idcirco etenim in cœlos aſcen-
di, vt non ſemper localis tibi adpareã, qui ſic om-
nia diuinitatis meæ præſentia repleo vt vbique ad-
ſim, cunctáque contineam & à nullo loco cõtinear.

138. *Capilli tui ſicut greges caprarum, dentes tui ſicut grex
ouium, quæ omnes gemellis fœtibus: & ſterilis ſicut cortex* A
mali punici. Hos quatuor verſus, bis in hoc loco con-
ſtat eſſe deſcriptos, quos Deo donante iam in ſupe-
riori loco tractauimus, in quibus tamen Iudæorum
& Gentilium populos conuertendos cum geminæ
dilectionis fructu prædixit, & Martyrum gloriam
cum eorum meritis declarauit. 139. *Sexaginta ſunt
Reginæ, & cætera.* In ſexagenario numero, qui aſ-
cendente ſenario, per denarium adimpletur, omnẽ
bonorum perfectionem quæ ex legis præceptis cõ-
ſummatur, agnoſcimus. Quemadmodũ autem ipſe
ſenarius, totis ſuis partibus conſtet, breuiter aduer-
te: nam ſexta pars eius, vnius, tres, duos, media autẽ
tria eſſe probatur. Vnum autem & duo & tria, ſex B
eſſe qui neſciat, quod in alio numero, diſtributis
partibus & in vnum reductis, ita adimpleri difficile
inuenitur. Itaque Reginæ, perfectæ ſanctorum ani-
mæ, quæ non ſunt, peccatorum ancillæ dicuntur.
2. Cor. 3. Sic enim ſcribitur: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas.
Concubinæ autem quæ ſunt Agar, in ſeruitutem ge
rãt, in illis qui ſuſcepto ſemine verbi dei, non ſpiri-
tualia, ſed carnalia ſapiunt, meritò deputantur. A-
duleſcentulæ autem, quarum non eſt numerus,
eorum eſt multitudo, qui, quæ ſemper ſancta ſunt,
audire parati ſunt, nec tamen quæ audiunt operibus
adimplere contendunt, de quibus Apoſtolus dicit. C
2. Tim. 3. Semper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam verita-
tis peruenientes. Et licet iſta ſint genera hominum
qui Chriſto tanquàm per doctrinam ipſius ſocian-
tur, attamen quia in electis non diuerſitas, ſed vni-
tas commendatur, audi quid ſequitur. 140. *Vna eſt
columba mea perfecta.* Columba, quia ſimplex eſt, &
ſpiritualiter ſapit: perfecta, quia mundum relin-
quens, me magis quàm temporalia aut ſe diligit, ſe-
Mat. 19. cundum illud: Si vis perfectus eſſe, vade & vende
omnia quæ habes, & da pauperib⁹, & veni, & ſeque-
re me. 141. *Vna eſt matris ſuæ electa.* Matris ſuæ cæ-
leſtis Hieruſalem, de qua Apoſtolus dicit: quæ autẽ
Gal. 4. ſurſum eſt, Hieruſalem mater noſtra eſt. Vna eſt er- D
go illi, quia in futura beatitudine, ipſa tantũmodo
conſociabitur illi. 142. *Viderũt illã filiæ, & beatiſ.* Quæ
enĩ ſanctæ ſunt animæ, quæ eccleſiã non miris laudi-
bus efferunt, cũ etiam nec cõcubinæ, id eſt, carnales,
in eius præconio ſileãt, quando eam inuictã in Mar-
tyribus, & victricẽ in Virginibus admirãtur. 143. *Quæ
eſt iſta quæ progreditur quaſi.* Conſurgit quaſi aurora,
cum ſpretis tenebrarum operibus, caſtè & ſobriè
viuit in coniugatis: pulchra vt Luna, cum in conti-
nentibus candido nitore reſplendet: electa vt Sol,
cum in virginibus perfectionis decore refulget, ſi-
cut illa bona terra in euangelio, quæ ſuſcepto in ſe
ſemine verbi Dei triceſimũ & ſexageſimum, atque
centeſimum fructum produxit. Terribilis vt acies E
ordinata: An non terribilis, quæ gentium ritus, ido-
lorúmque cultus ſubuertit, & ipſa in fide Chriſti
perdurans, à gentibus ſuperari non potuit? Eſt & in
eo terribilis multum, cum ei in Petro datur illa po-
Mat. 16. teſtas, vbi dicitur: Quæcunque ligaueris ſuper ter-
& 18. ram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueris
ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. 144. *Deſcen-
di ad hortum nucum, vt viderem.* Ortus nucum, Cano-
nem Veteris & noui Teſtamenti deſignat. Species
enim nucũ aliud oſtendit in cortice, & aliud retinet
in medulla. Quod ſi quis in Scripturis ſanctis non
diſcreuerit, & quodammodo velut in nucis cortici-
bus interna non quæſierit, & ad partum ſpiritualis
intelligentiæ peruenire non poteſt. Quod autem
ait, vt viderem poma conuallis, vt viderem fructum
humilimæ in eccleſia plebis, ſicut in Pſalmis cani-
tur: Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, Pſal. 17.
& oculos ſuperborum humiliabis. 145. *Vt inſpice-
rem ſi floruiſſent vineæ.* Vt probarem ſi in tantum pro-
feciſſet eccleſia, vt germinarent in ea qui ad Mar-
tyrij perfectionem attingerent: & rubicundam, pro-
pter Chriſti ſui ſanguinis effuſionem pulchri eſſent.
146. *Neſciui, anima mea conturbauit me.* Quid neſciuit
Chriſtus, niſi peccatum? Neſciuit etiam illos qui in
Euãgelio dicũt: Domine, nónne in tuo nomine pro-
phetauimus, & in nomine tuo virtutes multas feci- Matth. 7.
mus. Et tunc, inquit, dicam illis: Amen dico vobis,
quia neſcio vos, non quod eos: quales eſſent neſci-
ret, ſed quia nihil boni ex ipſis eſſe recognouit. Aĩa
mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.
Aminadab iſtum quoque in Chriſto genealogicè re-
perimus. Vnde & has quadrigas in bonã partem ac-
cipiendas eſſe cognoſcimus, in quibus Euangeliſtas
non incongruè accipimus. Porro autem quod ait:
Anima mea conturbauit me, hæc conturbatio non
eſt tranquillitati contraria, ſed ſollicitudini con-
gruens reperitur, ſecundum illud quod ad Martham
in Euangelio dicitur. Quid ſolicita es, & turbaris
erga plurima. Et in Pſalmis: Commouiſti terram, & Luc. 10.
conturbaſti eam, ſana contritiones eius, quia mota
eſt. Vnde verò omnes Euangeliorum narrationes
manant niſi per Spiritum ſanctum, ſecundum illud
Ezechielis Prophetæ: quocũque Spiritus ibat, illuc Ezech. 3.
& rotæ pariter ferebantur? 147. *Reuertere reuertere Su- & 10.
namitis.* Bis Sunamitem iſtam in libro Regum lau-
dabili in loco reperimus conſtitutam: id eſt, tàm il- 3. Reg. 1.
lam quæ Dauid Regi in ſenectute miniſtrauit, & in 4. Reg. 4.
eius complexu virgo quidem pulcherrima perman-
ſit, quàm etiam illam cuius Heliſeus filium ex pro-
miſſione natum, & poſt hoc mortuum ſuſcitauit.
Quapropter in hoc nomine, ſanctam Eccleſiam ac-
cipiendam eſſe quis dubitet? Frequenter verò ei, Re-
uertere dicitur, quæ quondam in illo iuniore filio
in regionem longinquam abiens auerſa fuerat, tunc
etenim reuerſa eſt, quando ad Deũ ex corde conuer
ſa eſt. Aut idcircò tàm crebro ei reuertere dicitur,
vt etiam ſi conuerſa deliquerit, in deſperationẽ non
decidat, ſed à peccandi conſuetudine ſpei indulgen-
tiam reſipiſcat. Quæ vox ad ſanctos vtique compro-
batur, qui conuerſæ pulchritudinem deſiderant in-
tueri. 148. *Quid videbitur in Sunamite, niſi.* Quid in
Eccleſia intuendum eſt, niſi diſpoſitio eorum qui
ſemper in procinctu tanquàm in caſtris conſtituti,
contra diabolum dimicare non ceſſant, idcircò vti-
que, ne fideles fidem amittant, ne religioſi apo-
ſtatæ efficiantur elati, ne miſericordes auaritia
obdurentur, ne pœnitentes reuertantur ad vomi-
tum, ne virgines integritatis decore careant, ne con-
tinentes caſtimoniæ nitorem amittant. Hi ſunt in
Eccleſia chori caſtrorum iugiter in certamine con-
ſtituti, & Deo moniente ſemper inuicti.
149. *Quàm pulchri ſunt greſſus tui.* Quam admiran-
di profectus in his qui Verbum Dei annunciant
in Eccleſia Chriſti, ſicut Apoſtolos ſcriptum in
Propheta commemorat: Quam ſpecioſi pedes E-
uangelizantium pacem, Euangelizantium bona? Rom. 10.
Et iterum ipſe: Calciati pedes in præparatione e-
uangelij pacis. 150. *Iunctura femorum tuorum* Ephes. 6.
Iunctura

Iunctura femorum tuorum ex Circuncisione & præputio venientium, ſocietatem aduertimus populurum, id, vt tàm illi qui ex femore Abraham ſecundum carnem propagati ſunt, quàm illi qui in ſemine eius, id eſt, in Chriſto meruerunt, cum in vnitatem fidei copulantur, tanquàm monilia quæ fabricata ſunt manu artificis, deſcribuntur. Quis enim artifex tanquàm monilia, hos in fide populos ſociauit, niſi ille de quo Apoſtolus ait Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum? *Ephe. 2.* 151. *Vmbilicus tuus crater tornatilis.* Hi qui non extremo, ſed in medio Eccleſiæ corpore commutantur, vmbilicus dicuntur. Crater tornatilis vaſa ſunt vtilia: in eo tornatilas, quia ad obediendum, vel ad omne opus bonum parata, nũquam indigent poculis, quia Spiritus ſancti gratia ſemper repleta ſunt. 152. *Venter tuus ſicut aceruus tritici.* Qui ſemper ſancta ſcripturarum alimenta percipiunt, & ea quæ ſunt ſalutaria infra ſe congerunt, in ventris ſimilitudine deputantur, hi velut aceruus tritici congeſtus ſimiles meritò pronunciãtur, quia ex doctrinà ſana, ex qua quotidie replentur, multos affatim reficiunt: quæ doctrina in tantum proficit, vt etiam ad virginitatis obſeruantiam piis perſuaſionibus multos adducat. *virginitatis obſeruatio.* 153. *Duo vbera ſicut duo hinnuli.* Duo teſtamenta, duobus hinnulis capreæ, id eſt, ex peccati traduce venientibus populis coaptata. Ex his enim operibus nutriuntur, qui in originali peccato obnoxij, in Chriſto tanquàm hinnuli, renaſcuntur. 154. *Collum tuum ſicut turris eburnea.* Notitia ſcripturarum, quæ frequenti meditatione conquiritur, velut turris eburnea, in colli pulchritudine deſignatur. Idcircò autem turris eburnea, quia qui verbo Dei aſſiſtunt, quotidiano profectu per nitorem iuſtitiæ in excelſiora proficiunt. 155. *Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon.* Spirituales doctores tui conſtituti in porta in Chriſto, ſicut aquæ irriguæ ad erudiẽdos populos. Idcircò nãq; piſcinæ, quia Spiritus ſancti repleti ſunt ſciẽtia. In alio libro ipſe etiã Salomõ dicit: *Eccl. 2.* Extruxi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluas lignorum germinantium. 156. *Naſus tuus ſicut turris Libani.* Naſus eccleſiæ illi ſunt, qui odorem iuſtitiæ, qui eſt in Chriſto, percipientes, ad cordis interna traiiciunt. Hi qui in magna virtute conſiſtunt, ſicut turris Libani diſponuntur. Libanum autem candorem eſſe iam ſuperius diximus: horum puritatis candor reſpicit cõtra Damaſcum, quia ſapientia eorum quæ ex Deo eſt, illuminat mundum. 157. *Caput tuũ vt Carmelus & comæ.* In Carmelo monte ſancti Helias & Heliſæus ſæpe receptaculum habuere: *3. Reg. 18.* quapropter in capite Eccleſiæ domino noſtro Ieſu Chriſto, quo ſublimius vt eſt, tanquàm in monte Carmelo, & iuſti habitaculum, & multitudo populorum, tanquàm diuerſitas animalium, ſapientiæ percipiunt alimentum. Comæ capitis iſtius, ſicut purpura Regis iuncta canalibus. Eminentiores quique ſancti, beati videlicet martyres Chriſti, conſimilati per purpuram regalibus ornamentis: & ſalutaribus ſemper copulati intelligũtur doctrinis. 158. *Statura tua aſſimulata eſt Palmæ.* Perfectio tua peruenit ad præmium, & doctores tui dulces effecti ſunt per Spiritum ſanctum. 159. *Dixi, aſcendam in Palmam.* Illi in Palmam aſcendunt, qui in Chriſti Cruce proficiunt, de quibus Apoſtolus dicit: qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis, id eſt, ipſi autem fructus huius palmæ, ſanctæ Crucis

præmia conſequuntur, qui illud: ſi tamen compatimur, vt & cõglorificemur, cũ eodem Apoſtolo dicunt. *Rom. 8.* 160. *Et erunt vbera tua ſicut botri vineæ.* Nec etenim alij reperiuntur, qui naſcentes in fide enutriant, niſi doctores eccleſiæ. 161. *Et odores tui ſicut malorum.* Et ſuauitas eruditionis tuæ per eos propagabitur, qui ſobriè & iuſtè viuendo, odorem bonæ conuerſationis propinare non deſinunt. 162. *Guttur tuum ſicut vinum optimum.* Poſſunt etiam in gutture illi ſancti intelligi, per quos lex & Prophetæ & Euangelica doctrina pronunciata eſt: quæ vtique ſancta ſcriptura eximio ſapore prædita, vt vinum optimum redolet, ac reſplendet, & per Spiritum ſanctum potantes inebriat. 164. *Dignum dilecto meo potandum.* De hac ſacra ſcriptura Chriſti potant, cũ ex ea Chriſtiani, qui ſunt membra ipſius miris modis & incomparabili dulcedine ſatiantur. 163. *Labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.* Labia & dentes Chriſti doctores eccleſiæ: hi quod ſanctum eſt, ruminare non deſinunt, cùm ea quæ ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, quotidie meditantur. 165. *Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius.* Huic dilecto ex voce Eccleſiæ dicitur: Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera. Videamus & alibi, quomodo ipſa dilecto ſuo loquatur: Nos autem populus tuus, & oues gregis tui. Et, quomodo ad me conuerſio eius, dicit Propheta: Eritque antequàm clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego exandiã, dicit Dominus. Sed nulla eſt ad eccleſiam tàm euidens Chriſti conuerſio, niſi cum Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. *Ioh. 1.* 166. *Veni dilecte mi egrediamur.* Egreditur Chriſtus cum eccleſia in agro, quando ſanctis præditis viſitat mundum, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, Qui ſeminat bonum ſemẽ, eſt Filius hominis: ager, eſt mundus. *Mat. 13.* Commoremur in villis in populis credentibus circũquaque diffuſis, *Mar. 14.* in quibus Chriſtus per fidem habitat, non ſine eccleſia, cùm eoſdem ipſos in ſuis membris reputans, ſuam efficit eccleſiam. 167. *Mane ſurgamus ad vineas.* Vt animæ quæ per fidem coli iam meruerunt, in matutinis Chriſtum reſurrexiſſe cognoſcant, ne vltra de ſui corporis Reſurrectione diffidant.

168. *Videamus ſi floruit vinea.* Appareat, ſi fideles, quæ corde crediderunt, ore pronuncient, ſicut Apoſtolus ait: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem: *Rom. 10.* vel ſi flores fructus parturiunt, ſi in eis per ſancta deſideria pietatis opera prodierunt. 169. *Si floruerunt mala punica.* Si illi qui in Chriſto crediderunt, in tanta dilectione proficiunt, vt etiam occidi pro ipſo omnibus modis delectentur. Vis videre malum punicum? audi in Actibus Apoſtolorum, Paulum Apoſtolum: Ego, inquit, non ſolum iudicari in Hieruſalem, *Act. 21.* ſed & mori pro Chriſto paratus ſum.

170. *Ibi dabo tibi vbera mea.* In hac ſancta confeſſione ſociabuntur tibi doctores mei comparati, vt patiantur pro te, qui quoque ſine fine regnabunt apud te. 171. *Mandragoræ dederunt odorem.* Hi qui alta radice in fide fundati ſunt, & quadam diſciplinæ vel parſimoniæ auſteritate vigere noſcuntur, publicis prædicationibus populos inſtruxerunt, odorem ſuauitatis ex conuerſatione ſanctiſſima propinantes. 172. *Omnia poma noua & vetera.* Quoniam tàm in Patriarchis & Prophetis, quàm in Apoſtolis & Martyribus,

ego ipſe noua & vetera ſeruaui tibi, quia illi te pronunciauerunt, & crediderunt venturum, iſti prædicare non deſinunt ex virgine natum, ac pro ſalute omnium paſſum, & poſt Reſurrectiunem in cœlos aſſumptum. 173. *Quis mihi det te fratrem meum.* Sugit vbera matris Chriſtus, cum myſteriis priſcæ legis reficitur Chriſtianus populus, vel cum eum ſpiritualibus ſacramentis doctores, & piiſſima expoſitione, tanquàm verò lacte reficiunt.

174. *Vt inueniam te foras & oſculer.* Vt te, inquit, quē veteris Teſtamenti figuræ tegebant, per Euangelium, ego in veritate reperiam. Et bene ait: Te foris inueniam, quia & illi iuniori filio, de regione lun-
Luc. 15. ginqua redeunti, pater in occurſum regreſſus eſt, vt deoſculer, inquit, te, vt tibi reconciliari merear, & iam nemo me deſpiciet, videlicet vt non dicatur Petro pro Cornelio, quem gratia Spiritus ſancti præue-
Act. 11. nerat: Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis? ſed Ipſe Petrus pronūciet: In veritate comperio, quoniam perſonarum acceptio non eſt apud Deum, ſed in omni loco, & in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. 175. *Apprehendam te, & ducam te.* Cum enim te apprehendero, tibique per fidem adhæſero, reſtat vt introducam te in domum Patris meæ, in congregationem videlicet Hieruſalem, illuc vtique te introducam, quando cum omnibus bonis quæ per tuam gratiam conſequuta ſum etiam ipſa perduci eò, hoc eſt ad cœleſtem Hieroſolymam meruero. 176. *Ibi me docebis, & dabo tibi poculum.* Ibi me docebis, vt iam non ænigmate per ſpeculum, ſed facie ad faciem videam, & non ex parte ſicut nunc, ſed tunc cognoſcam, ſicut cognitus ſum, vt ille ait: et dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malogranatorum meorum, quando optimos & dulciſſimos protulero martyrum & ſanctorum fructus, & filij hominum qui in vmbra alarum tuarum ſperant, inebriabuntur à pinguedine domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. 177. *Laua eius ſub capite meo, & dex. Adiuro vos filia Hieruſalem.* Hæc quæ in hoc loco ſcripta ſunt, in ſuperioribus iam prædicta, & Chriſto illuminante, reperiuntur expoſita. Sed idcirco arbitror iteratò in hoc libro conſcripta, vt vehementius cordi inſideat & bis inſinuata viuaciori memoria remoueantur. Hæc iubent ſpernenda temporalia, & infra nos poſita, velut ſiniſtram ſub capite conſtituram educent, & cœleſtem gloriam, quæ nos ex ſuperiori parte, tanquàm dextera complexatur, exſpectandam admoneant, vel illud, vt ſeruituri Domino, voluntarij non inuiti, quæ ſunt ſancta perficiant, ſecundum
1. Pet. 5. quod Petrus Apoſtolus docet, paſcite, qui in vobis eſt gregem Dei, non coacti, ſed ſpontanei.

178. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto.* Bene de deſerto aſcendere deſcribitur, cui Propheta dicit: Pro eo fuiſti derelicta, & odio habita, & non erat qui pertranſiret, de cuius etiam filiis in Pſalmo canitur? Errauerunt in ſolitudine, in ſiccita-
Pſal. 106. te viam ciuitatis habitationis non inuenerunt. Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit, & clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos, & deduxit eos per viam rectam, vt irent, in ciuitatem habitationis. Idcirco ſequitur. 179. *Deliciis affluens.* Vnde & populus Iſraël à deſerto egrediens, in terrā promiſſionis lacte & melle fluentem ingreditur, & ille

A filius, qui de ſiliquis porcorum paſci cupiens, ſaturari non poterat, ad conuiuium quod de pingui occiſo vitulo Pater præparauit, reficiendus inducitur. Has delicias à deſerto veniens Eccleſia, in Chriſto multiplices reperit, & nixa ſuper dilectum ſcribitur, quia ad ipſam per Prophetam idem dilectus dicit: Ego feci, ego feram, ego portabo, & ego ſaluabo. 180. *Sub arbore mali ſuſcitaui vos.* In odorifero Crucis patibulo, vbi ego occubui, illic te à peccatorum interitu ſuſcitaui, quando te credentem ſigno Crucis prænotare præcipio. 181. *Ibi corrupta eſt mater tua.* Vbi tu per meam mortem ſuſcitari meruiſti, illic per ſuam impietatem ſynagoga capta eſt, quando crucifige clamabat, & ſanguis huius ſuper nos,
B & ſuper filios noſtros, Pilato iudicante, reſpondit.

182. *Pone me, vt ſignaculum.* Ita vt cum Pſalmiſta dicere poſſis: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. Quoniā Pſal. 4.
quæcunque ſignata ſunt, facile temerari nō poſſunt. Sic recipe fidem meam, vt eam integram illibatámque cuſtodias, & quem per Crucis ſignaculum accepiſti theſaurum iuſtitiæ, quem in te contuli, à nullo fore contingendum vllo modo pertimeſcas.

183. *Vt ſignaculum pone me.* Primitus ſuper cor, inde ſuper brachium ſignaculum ſuperponendum intellige, id eſt, vt tàm in cogitatione, quàm in opere, ad meum ſignum recurras, ac te per hoc, non alterius,
C ſed mei eſſe demonſtres, méque confutante, integra perſeueres. 184. *Quia fortis vt mors dilectio tua.* In tantum dilexi te, vt mori voluerim pro te. & hæc erat fortitudo amoris, acerbitas mortis. Dura autem ſicut infernus ſimulatio, vt ſancti quoque econtrario pro Chriſto occidi non metuant, quem pro ſua ſalute, mortem ſuſcepiſſe ſine dubio cognouerunt. 185. *Lampades eius lampades ignis.* Vaſa in quibus caſtitas habitat, ſemper ſunt ſplendida & ſpiritus ſancti igne feruentia. 185. *Aquæ multæ non potuerunt.* Nec flumina obruent illam, nec tribulationes, nullæ quamlibet validæ perſecutiones, dilectionē, quæ eſt ex Deo, vel circa Deum, perturbare vel vin-
D cere poſſunt. Secundum illud quod Apoſtolus dicit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, an tribulatio, an anguſtia, an perſequutio, an fames, an nuditas, Rom. 8.
an gladius, an periculum. Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque excelſum, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt Chriſto Ieſu Domino noſtro. 187. *Si dederit homo omnem ſubſtantiam.* Tanquam dicat: Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatē autē non habeam, nihil mihi prodeſt. Hac enim nihil precioſius, vt Ioannes Apoſtolus ait: Quia Deus
E charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet. 1. Ioh. 4.
188. *Soror noſtra parua, & vbera nō habet.* Eccleſia ex gētibus veniens, rudis adhuc ad credendum, & nec dū prædita viris eruditis ad docendū, ſecundū quod Apoſtolus loquitur: Nō potui vobis loqui, quaſi ſpiritualib⁹, ſed tāquā paruulis in Chriſto, lac vobis potū 1. Cor. 3.
dedi, nō eſcā. Nōdū em̄ poteratis, ſed nec quidē adhuc poteſtis, adhuc em̄ eſtis carnales. Et alibi ſæcularia iudicia ſi habueritis, cōtēptibilesq̄ ſunt in eccleſia illos cōſtituite ad iudicandū. Ad verecūdiā veſtrā dico. Sic nō eſt inter nos ſapiēs quiſquā, qui poſſit iudicare inter fratrē ſuū. Dū eos in tāta puſillanimitate redarguit, vtiq; adhuc puſillā in fide, & nec dū ſpiritualibus

126

ritualibus nutrimentis habilem plebem oſtendit.

189. *Quid faciemus ſorori noſtræ?* Quemadmodum diſponemus Eccleſiam tempore, quo ad fidem vocanda eſt? 190. *Si murus eſt, ædificemus ſuper eam.* Qui cœperint in fide creſcere, & ita ſtabiliti, vt robore ſuo infirmos quoſque commoneant, ſuſcepto honoris priuilegio, ad ceteros docendos inſtituantur. 2.Tim. 2. Secundum quod Paulus ad Timotheum: Hæc commenda fidelibus qui idonei erunt & alios docere. Tit.1. Et iterum ad Titum: Huius rei gratia reliqui te Cretę, vt ea quæ deſût corrigas, & cõſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui. Dum iſta ſic in Eccleſia diſponuntur, tanquàm propugnacula argentea muris adiiciuntur. 191. *Si oſtium eſt, compingamus.* Pſal. 140 Dicit Propheta in Pſalmis: Pone Domine in cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. Itaque ſi eſt quis idoneus ad loquendum, & velut oſtium, quod aperitur & clauditur, tempus loquendi vel tacendi intelligit, hoc tale oſtium tabulis cedrinis compingamus, vt dum odoriferum lignum, in ſe ſuſcepit, cum Paulo dicere poſſit: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, Gal.6. per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. 192. *Ego murus, & vbera mea ſicut turris.* Vox Eccleſiæ eſt, tàm in fide & pro fide proficientis: Ego murus, quia ipſe ædificauit me, qui fortiſſimus pugnat pro me: & vbera mea ſicut turris, hi conſtructe Deo proceritate iuſtitiæ creuerũt, & in me paruulos qui in Chriſto ſunt, nutriunt, & donec ad perfectionis cibum perueniant, eos educare non deſinunt, quoadúſque eis voce ſapientiæ dicatur: Relinquite infantiam, & venite, & ambulate per vias prudentiæ. 193. *Ex quo facta ſum coram eo.* Ex quo in Chriſto pacem reperi, ex eo & murorum pręſidia, & turrium propugnacula cum decore ſuſcepi, cum eis ab eo qui me condidit ciuitas eſſe promerui, habens munimẽta in ſanctis, & decorem retinens in electis. 194. *Vinea fuit pacifico.* Cultura aſſidua adhibita eſt à Chriſto in eccleſia quæ illos habet populos, de quibus Pſal. 91. in Pſalmis canitur: Plantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt. Tradidit eam cuſtodibus. Commiſit eam regendam Apoſtolis vel ſucceſſoribus eorum epiſcopis. Ad quam ſub nomine Hieruſalem, dicit Dominus per Prophetam: Super te & ſuper muros tuos poſui cuſtodes tuos, tota die & nocte, Iſa.8. vſque in finem non tacebunt. 195. *Vir affert fructus eius mille argenteos.* Chriſtus de quo Propheta dicit: ecce vir Oriens nomen eius. Compenſa regnum cœlorum pro ſanctis laboribus vel eleemoſynis. Secundum illud quod in euangelio dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere, hoſpes fui, & collegiſtis me, nudus & operuiſtis me, infirmus & in carcere, & veniſtis ad me. Math. 25 In mille autem argenteis, plenitudo totius remunerationis oſtenditur, & merces conſummata iuſtorum. 196. *Vinea mea coram me eſt.* Secundum quod in Pſalmis canitur: Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Dicit etiam Apoſtolus: Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcẽdet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur, cum illis obuiam Domino in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. 1.Theſ.4. Igitur quia ſemper poſt reſurrectionem ſancti cum Domino ſunt, idcirco Dominus dicit, Vinea mea coram me eſt. 197. *Mille tui pacifici & ducentis his.* Duodecim quippe ſi per centenum numerum amplientur, mille ducentos efficiunt, qui numerus vtique Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui ex eis ſpiritualiter, per Euangelio in Chriſto ſunt geniti, conuenit, qui in ſumma perfectione conſtituti, tanquàm illa terra optima centeſſimum fructum autori ſuo reſpondet. Hi quoque pacifici, id eſt, Chriſti diſcipuli meritò deſcribuntur, ſimul quia ipſi eccleſiæ fructus cuſtodiunt vel malos foris doctrinæ ſuæ voce deterrent, vel ſuis orationibus, de improbis canibus & beſtiarum morſibus, eccleſiam quam Chriſtus plantauit defenſare nõ ceſſant. 198. *Quæ habitas in hortis.* Quæ redundas in populis ſub cultu iuſtitiæ conſtitutis, vel doctrinæ ſpiritualis aqua ſemper irriguis. 199. *Amice auſculta, fac me audire.* Dicit in euangelio Dominus diſcipulis ſuis: Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Et iterum: Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat in audit eum gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Ioh.15. Fac me audire vocem tuam, illam vtique, qua remunerandis fidelibus dicis: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Math.28 200. *Fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum.* Qui conuerſatus es nobiſcum in terris, pronus regredere ad ſuperna. Sicque aſcendens in excelſis, qui nunc appares obtutibus carnis, adeſto ſemper oculis cordis, vt te in fide retineamus, quem aſpectu non cernimus. Aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum, quia tu es qui carnem ſuſcepiſti mortalium, & ſaltu celeri omnes altitudines tranſcendiſti cœlorum. Super montes aromatum, excelſior exiſtens ſuper omnem gloriam Angelorum.

Math.6. Luc.11.

DD. PETRI LAODICENSIS, ET GERMANI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI EXPOSITIONES IN ORATIONEM DOMINICAM.

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.

D. PETR. LAOD.

TVnc demum ſe Deus patrem noſtrum dici vult, cùm Spiritus ſanctus adueniens, Chriſti nos adoptione dignatur. Quiſquis enim Deum patrem vocat, is purus à peccatis, hæreſque regni cœleſtis eſſe debet. Temerarius autem, Diabolo ſimilis effectus Deum patrem dicit, quem non glorificat. Cæterùm hoc pronomine, Noſter, in vno multos indicat, quia videlicet vnum omnium ſit corpus, vnũque caput, qui Chriſtus eſt. Rom. 12. 1.Cor.12. Subinnuit etiam opor-

tere, vt alij inuicem pro aliis oremus, quia fratres ſumus omnes.

D. ᴜᴇʀᴍ.) Re vera pater omnium noſtrûm eſt, quaſi πάντας τηρῶν hoc eſt omnes cõſeruans. Quod ſi voluntatem eius facimus, pater noſter eſt: ſin minùs, cuius opus exequimur, is pater eſt. Vel: An patrem eum vocas? vt filius actiones tuas inſtitue, vt ipſi patri cœleſti acceptus eſſe queas. Quis enim ſub inferioris Mundi principe militás, eique per mala opera in filium adoptatus, auſit eum patrem appellare, qui ſit boni cuiuſuis Dominus & author? Conſtat vtique ab eo qui ſit huiuſmodi, non Dominum Sabaoth patrem vocari, ſed aduerſarium, cuius etiã opera facit. Vel: Tun, ô homo, Deum patrem tuum appellas? Recte dicis. Is enim omnium noſtrum pater & creator eſt: verum ea opera feſtinanter exequere, quæ patri tuo grata ſunt. quod ſi mala opera facis, haud dubiè Diabolum patrem inuocas, hic enim malorum ἔφορος, ſeu præfectus eſt. Proinde hunc quam primùm effuge, bonóque patri & factori tuo gratus euade.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

D. ᴘᴇᴛʀ. Hoc porrò verbum, Sanctificetur, non imperatiuum, ſed optatiuum eſt: vt ſit, ἁγιασθήτω, οἷον ἁγιασθείη, hoc eſt, ſanctificetur: quaſi, vtinam ſanctificetur, non vt ſanctum è profano fiat, ſed vt eius ſanctitate nobis reuelata, ſanctitatem eo dignã exhibeamus, præſertim quotieſcunque Dei nomen exprimimus.

D. ᴏᴇʀᴍ. Nomen intellige filij Dei, quod ſuper nos inuocatum eſt. Siquidem Chriſtus eſt, nóſque Chriſtiani: & nomen eius ſuper nos inuocatum eſt. Procul dubiò Deus verè ſanctus eſt: at nos eum obſecramus, vt ſanctificet in nobis nomen ſuum, quod eſt opus noſtrum, rationi conſentaneum: ſanctúmque: corpus noſtrum omni ex parte purum reddat, vt ab omni repræhenſione tutum in die illa inueniatur, in qua de factis & dictis omnibus reddenda erit ratio. Age verò, an Deus ſanctus non eſt? certè ſanctus eſt, ſed hoc dicis. In me ſanctificetur nomen tuum, vt homines bona opera mea videant, & te, qui pater & creator meus es, glorificent.

Matth. 5.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

D. ᴘᴇᴛʀ.) Cæterum regni Dei nomine, vel futuram bonorum fruitionem, vel gratiam, quã ille per ſpiritum ſanctum nobis impertit: vel ſecũdum eius aduentum intelligit. Quis verò Chriſtus naturâ Deus, ratione diſpenſationis, ſeu carnis aſſumptæ, Rex tanquam homo vocatur: idcircò fideles orant, vt idem regnum infidelibus quoque adueniat: vt in Chriſtum credentes eum Regem ſuum eſſe profiteantur.

D. ᴏᴇʀᴍ.) Regnum Dei, ſanctus ſpiritus eſt, vt inquit: Regnum cœlorum intra vos eſt. Quandoquidem ſpiritui ſancto vnà cum patre & filio regnare curæ eſt, vt qui virtutes intellectuales & Angelicas, exercitúſq; cæleſtes, atq; omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundum, credentémque in nomine patris, & filij, & ſancti ſpiritus, ſanctificet atque illuminet. Verè rex cœli & terræ, viſibilium & inuiſibilium. Verum enimuerò quemadmodum ciuitas cùm ab hoſtibus obſidetur, auxilium regis implorat, ita & nos cùm ab aduerſariis poteſtatibus & à peccatis obſidemur, petimus ab illo vt nobis opem ferat, nóſque redimat. Regem ne vocas? vt ſpiritalis miles efficitor, vt regi gratus eſſe queas, qui te ſtipendiariis ſuis accenſuit. Agè verò, an Deus rex non eſt, quia regnum eius aduenturum eſt? Profectò rex omnium eſt, verum quemadmodum ciuitas &c. vt iam diximus. Aliter. Quandoquidem cùm inquit Propheta, Regnauit Deus ſuper gentes, tempore præterito tanquã futuro vtitur, idcirco exclamamus, Adueniat regnum tuum ſuper nos, qui gentes ſumus, Domine.

Pſa.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CŒLO ET IN TERRA.

D. ᴘᴇᴛʀ.) Horum autem verborum, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, ſenſus hic eſt.

Quemadmodum Angeli omnes in cœlo purè atque inculpatè conuerſantur, fac vt homines quoque in terris eodem ſe pacto gerant. Vel, Quemadmodum ſunt in cœlis Angeli, ita facito, vt nos etiam per ſpiritalis purique corporis reſurrectionem ibidem ſimus. Vel, Quemadmodum Eccleſia in cœlis pacifica & tranquilla eſt, ita fiat & in terris.

D. ᴜᴇʀᴍ.) Voluntas Dei & Patris, œconnomia eſt ſeu diſpenſatio filij eius vt Angelis in cœlo mutua eſt concordia, mutuúſque conſenſus: ita & nos in charitate ſine hypocriſi viuere quærimus. Quæriſne qualis ea ſit voluntas, quæ fit in cœlo? eam quę in terra eſt te adimplere oportet. Senſus hic eſt. Domine quemadmodum fit in cœlo voluntas tua, & Angeli omnes in pace degũt, nec vllus eſt inter eos qui pellat, & qui pellatur: neque qui affligatur, neque qui bellum gerat, & qui bello impetatur: ſed omnes te profunda in tranquillitate glorificant: ita etiam in nobis terreſtribus hominibus fiat voluntas tua: vt omnes gentes vno ore, vnóque corde te creatorem & patrem omnium noſtrum glorificemus.

Hypocriſis.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

D. ᴘᴇᴛʀ.) Panem verò ἐπιούσιον, vel eum intelligit, quo noſtrum corpus ſuſtentatur, id eſt quotidianum: vel ἐπιόντα, hoc eſt futurum (hac autem velut ὀνοματοποιΐα, ſeu nominis confictione, deriuatur τὸ ὁμοούσιον, ſiue id, cuius eadem cum aliquo eſſentiæ ratio eſt) vel παρὰ τὸ ἐπιέναι, hoc eſt, ab eo quod aduenturus eſt. Vt ſit ſenſus, Tu panem, non præſenti ſęculo congruum, ſed eum qui ſanctis in futurum ſęculum repoſitus eſt, da nobis hodie. vel, Quandoquidem οὐσία, hoc eſt eſſentia, propriè & firma & ſtabilis eſt, quippe quę ſit animi noſtri natura, quæ imaginem inuiſibilis Dei præ ſe ferat: idcirco panis ἐπιούσιος, is dici poteſt, qui cum vera verſatur eſſentia, nimirum Deus Verbum, panis viuus.

D. ᴜᴇʀᴍ.) Panis ſuperſubſtantialis vel quotidianus eſt Chriſtus, qui eſt, & priùs erat, & in æternum permanet. qui vltro ſe manducandum præbet, atque ſemper ſupereſt inconſumptus, vitámque mundo dat: quem baptiſmatis intermedio ſuſceptum omni tempore accipere, habere, & manducare poſſimus, quippe qui eſſentiæ noſtræ conueniat, pro vt nobis ſic ſatis eſt, ne egentes & fame confecti, ad blaſphemiam adigamur: aut nimis bonorum abundantia efferamur, atque à te procul abiiciamur. Si

Chriſtus ſe manducandum præbet.

panem

panem quæras, aurum ne accumules: ſin eo careas & priueris, hoc ipſum excitet te, vt quæras. Super ſubſtantialem ſeu quotidianum panē accipere poſtulamus, Quandoquidem omnis homo duabus ex naturis conſtat, nimirum anima & corpore: hinc fit vt panem petamus, qui vtrique naturæ conueniat. Panis quidem certè corporis, hic ipſe eſt quo veſcimur. animæ verò panis, verbum Dei eſt. Fili, aperi os tuum, & frequentius Dei memor eſto, immò potiùs illum reſpirato.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITtimus debitoribus noſtris.

D. PETR.) Deinceps idem Dei verbum nos exhortatur ad ἀμνησικακίαν, hoc eſt, iniuriarum nobis illatarum obliuionem, præſertim quum peccatores nos eſſe ſciamus: & moderatè agendum eſſe monet, ſi volumus nobiſcum eadem moderatione manſuetudineve agi. Ait enim: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Porrò peccati genus omne, debitum eſt.

Iniuriarū obliuio. Niſi quis autem virtute τῆς ἀμνησικακίας ſeu malorum obliuionis, excolat animum, fieri non poteſt, vt peccatorum remiſſionem conſequatur.

D. GERM.) cùm dicimus, condōna nobis peccata noſtra ſicut & nos iis condonamus qui nos offenderunt: certè ſi hoc faciamus, ipſe quoque nobis ita faciet. C Quare cum cuiquam remiſeris, ſi fratrem odio habere deſieris, tum ignoſci tibi poſtula. Sin autem illatæ iniuriæ recordaris, qualem remiſſionem petis? Porrò huiuſmodi ſolutio hæc eſt, verbi gratiâ, Domine dimitte nobis debita noſtra, id eſt, peccata noſtra & offenſas, ſicut & nos dimittimus omnibus qui peccant & delinquunt in nos, fratribus noſtris, & liberis, & ſeruis, omnibus denique qui nobis ſubiiciuntur. Hæc cùm dicis, ô homo, an ita facias, ipſe in animo perpende: ſiquidem terribile eſt incidere in manus Dei viuentis: & vbi te correxeris & emendaueris, D tunc demum conuertere ad Deum, qui tuus & pater & creator eſt.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. SED LIBERA nos à malo.

D. PETR.) Poſtremò docet detrectanda non eſſe certamina, ita tamen ne nos iis temerè obiiciamus. Quodſi neceſſitas vrgeat, orandus eſt Deus, vt nos liberet, nec eis ſuccumbere ſinat. Quiſquis enim vincit in certamine, nec animum deſpondet, is non intrat in tentationem. Tentatio enim eſt, quotieſcunque Diabolo ſuccumbimus, & ab eo in errorem inducimur. E Quiſquis autem caſſibus tentationis irretitus non eſt, is liberatus eſt à malo. Malus porrò, Diabolus eſt, non naturâ, ſed προαιρέσει, hoc eſt, optione liberaque electione. Siquidem malitia ſeu vitioſitas rebus naturalibus haudquaquam accenſetur, ſed ex vitioſo affectu qui noſtra in poteſtate poſitus eſt, atque à volūtate procedit. Ceterùm Diabolus, κατ' ἐξοχὴν, hoc eſt, excellētiæ cuiuſdam ratione Malus appellatur, quia in eo præ cæteris omnibus vitioſitas exuberat. Aliter. Ob noſtræ carnis infirmitatem à Deo petimus, vt tētationem deuitare queamus. Porrò ex peccatis alia corporalia ſunt, alia ſpiritalia. Corporalia quidem hæc eſſe dicimus, A ventris ingluuiem, ebrietatem, luxuriam: ſpiritalia verò, odium erga proximum, inuidiam, contentionem, vanam gloriam, ſuperbiam. Iam hæc vitia in noſtro inualeſcunt animo, ſi charitas ab eo continentiáque abfuerint. Euaneſcūt autem omnia, partim dilectione ſpiritali, partim ieiunio & abſtinentia. Mens enim noſtra tunc demum & proprium lumen recuperat, & Deum remotis omnibus obſtaculis intuetur.

Diaboli malicia ex libera Electione.

Peccatorū 2. genera.

D. GERM.) Nos, Domine, nullo non ſupplicio digni ſumus, obſecramúſque ne nos in manus infeſtiſſimorum hominum, malorúmque dæmonum prodas, vt pœnas de nobis repetāt: ſed tu, Domine, nos B erudi & caſtiga tanquam filios: quia quemadmodum φιλανθρωπία, hoc eſt humanitas & clementia tua ſe habet, ita etiam παιδεία ſeu caſtigatio tua. Quid hoc? An hominem Deus in tentationem inducit? Abſit. nec enim Deus author malorum eſt, ſed obſecremus eum, ne, in tanta miſerationum ſuarum copia, nos in tentationem incidere permittat. Domine ſi quæſierit nos Satanas cribrandos vt triticū, quemadmodum ſanctos quoque tuos Apoſtolos quæſiuit quidem, at non aſſecutus eſt: vel quemadmodum veterem illum Iobum permittas vt quicquam in nos poſſit. Immò etiam ſi maleuol⁹ homo nos tentare voluerit, ne nos eius voluntati trādas, C ſed ſub vmbra alarum tuarum protege nos.

Luc. 22. Iob. 1.

QVONIAM TVVM EST REGNVM, ET VIRTVS, ET GLORIA, PATRIS, ET filij, & Spiritus ſancti. Amen.

D. GERM.) Nam in tua manu & poteſtate ſunt miſericordia & ſalus, mors & vita, pater, & fili, & ſpiritus ſancte, nunc & ſemper & in ſecula. Domine, quia regnum tuum eſt, fac ne regnum aliud formidemus, neque poteſtatem, neque dominatum, ſed quamlibet ſupplicii propter peccata noſtra, digniſſimus, tu pro arbitratu in nos animaduertito, nec D nos hominum manibus exponas, ſed in tuas potiùs manus incidamus, vt enim magnificentia, ita & miſericordia tua eſt, pater omnipotens.

ἈΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ, EX TERTVLL. LIBRO DE ORATIONE.

Compendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apoſtolorum! ſermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta! quot ſimul expūgūtur officia Dei, honor in patre, fides, teſtimoniū, in nomine: oblatio obſequij, in volūtate: E commemoratio ſpei, in regno: petitio vitæ, in pane: exomologeſis debitorū, in deprecatione: ſollicitudo tētationū, in poſtulatione tutelæ. Quid mirū? Deus ſolus docere potuit, vt ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis, & de ſpiritu ipſius iā tunc, cùm ex ore diuino ferretur, animata, ſuo priuilegio aſcendit in cœlum, commendans patri, quæ filius docuit.

Exomologeſis debitorum.

VERSVS S. PATRIS NOSTRI GERMANI PATRIARCHAE CONſtantinopolitani, De cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, in Latinè redditi, vt cum ſententia quindenarius ſyllabarū

numerus ſeruetur.

SONVS PRIMVM.

PRimum, Seruator, hominem, mortalium radicem,
In humido quondam plantans Paradiſi gramine.
Sed hanc effodit inuidus ille radicem Serpens,
Inobedientiæ ligno, vt paxillo fodiens.
Effoſſa radice, mox & areſiunt rami,
Hancque ruinam præcipitium Tartari ſubit.
Iam lignum Crucis hocce tuæ ſuffodit Inferos,
Et flumen è lateris bifluo riuulo tui,
E terris, ad vſque cœli ſcatoriens verticem,
Inacceſſoſque ſplendores ex occaſu tartari.
Gloria tibi, ô Creator & Seruator hominum.

SONVS II.

Secundus Adam apparuiſti, quin priore prior,
Conſortium alterum communicaſti immutabilis,
Vt priori ſic prioris mederetis crimini.
Peſſimus draco luctator doloſus me corripit,
Móxque fidei pedibus vacillantem intuitus,
E terra leuiſſimum ſpe Deitatis ſubleuat,
Præcipitémque dat in aeterni penetralia.
At verò, rex huc ipſe tu deſcendiſti cœlitus,
Lapſúmque confirmans, deiicis qui me deiecerat,
Vtrumque clauis in ligno crucis cofixus pedem,
Ceruicémque moribundus reclinas viuificam.
O tui genus ſapientiſſimum certaminis!
Laudo crucem, ſepulchrum, & reſurrectionem tuá.

SONVS III.

Tertius homo Cain, filius primogenitus,
Inobedientiæ ſpinis obductus ſurculus,
Secundò genitam ſpicam miſerrimè ſuffocat,
Vt diuinæ religionis inuidens cultui.
Ex hacce radice ſpinoſus ſuccreuit Iſrael,
Qui nunc inſitoris ſui, dirus, manus & pedes.
Ferreis furiosè cruentauit mucronibus.
Hiſne repenſas, ô liuide, colono munera?
Paſtorémque bonum, legitimo fratrem genere
Iugulas, ſepelis, & ad inferna præcipitas?
Mactas eum, qui detentas apud inferos oues
Inauditis pauit ſacro crucis pedo pabulis,
Effractis hoſtium portis educens viriliter
In Paradiſi paſcua pios antè mortuos?

SONVS IIII.

Quartus humectauit rore, puerorum fornacem,
Verus Dei filius verſatus inter homines,
Ligno crucis flammam dilectionis exuſcitat,
Orbíſque totius quatuor partes illuminat,
Sublime, profundum, longum, latúmque in cruce cerno.
Et crucifixum Deum ſublimem cunctis prædico,
Qui manus extendit, vt extremitates vniret,
Ad explanandam ſynceram ſuam religionem.
Profundum quid eſt? durus Orcus & tenebricoſus,
Ad vſque quē deſcendit quærens ouem (me) perditā.
Ergo cœleſtia cuncta, ſimul & terreſtria,
Orientalis ſimul, & occidua regio,
A Cruciformis ſymboli ſacro dicata lumine
Crucémque reſurrectionémque Domini colunt.

SONVS DENVO I.

In mundum deſcendiſti, creator, peccatum mundi
Mea natum ex inobedientia deleturus.
Creator tua propter plaſmata plaſma factus es,
Inuadens in ligno eum qui ligno me deiecerat.
Et mihi manus porrigens iacenti, vt me releues.
Ambas extendens in cruce, quin & reclinans caput.
Hæccine parua ſunt, ingenti tua præ clementia.
Mors me clanculum drachma ſuſtulit è tua, terri
B Et in inferni tenebricoſos detruſit ſpecus,
Æreíſque portis, & ferreis clauſit vectibus,
Ipſis denique libertatis excluſit foribus.
Non parcens hæc, Domine, deſcendis ad inferos, *Chriſti deſcenſus ad Inferos*
Hic vectibus & portis effractis furem detinens,
Mox precioſam congaudere tibi dragmam iubes.
Collaudo tuam, veneror, & colo clementiá.

SONVS DENVO II

Canorus ille ſerpens æreus ſtans in deſertis,
Chriſti crucifixionem, orbis ſeruatricem, canit, *Num. 21*
Non iam doloſè, vt quondam, inſuſurrans apotheosin.
C At perſpicuè crucifixum ſignificans Deum.
In hoc æreo ſerpente virus atrum non fuit,
Neque peccati virus in Chriſtum vires habuit.
Serpens expirans ſimul atque diris deuotus eſt,
Tranſgreſſionis ſecutæ cunctas vires hebetat.
Chriſtus pro nobis maledictus eſt, in ligno crucis
Quando pependit, ibique clauis fixus ubiit.
Calorem cædens, atque defunctis vitam tribuens.
Quis crucem, quæſo, quis crucifixum non veneretur? *Crucis veneratio.*
Vitámque mortuam? lapſámque reſurrectionem?
Eum denique, olim maledictis qui benedixit?
D

SONVS DENVO III.

Sonus grauis audiebatur in Orci ſpecubus,
Cum Protoplaſtus querulas ibi voces funderet,
Præ Paradiſi deliciarum deſiderio.
Iam per conuexas planctus conualles intonuerat.
Cùm perlaſus eſt in cœlos ad Creatoris aures,
Quem (cum facilis ſit) mouit ad miſericordiam.
Pauperibúſque paucos in annos aſſimilauit.
Ergo pauperis cultu penetrauit ad inferos.
Indéque prædam, quam nemo queat dicere, tulit.
Virgo pudica carnem miniſtrauit ei ſuam,
E Crúxque ſcalas præbuit, queis in orcū deſcenderet.
Deſcendit, inuenit hominem, eduxitque tenebris,
Et Paradiſi priſtinæ reſtituit gloriæ.
O Dei bonitatis immenſam profunditatem!

SONVS DENVO IIII.

Leuis nebula, lucida Virgo mater, puella,
Cum primum vidit Luciferum, quem enixa fuerat,
Tenebricoſo condi tumulo, victa dolore,
Obruta ſæuis calamitatum tempeſtatibus,
Largis triſtia lamentorum fulgura lacrymis
Effudit, atque medio deprumpſit pectore.

At

At exoriens mox lucidus è terra Lucifer
Nouum creauit diem tenebris haud obnoxium.
Ver immortale cunctis arriſit tunc mortalibus.
Triſtibus elapſis ſucceſſerunt læta gaudia.
Et in obſcuro Tartari ſpecu vinctis captiuis
Neſcio quæ rediuiua effulget reſurrectio.
Matth.16 Vnguentiferæ matronæ volant, vt hirundines,
Ioh.19. Nil ſuſurrantes, nil fabuloſum deblatterantes:
Sed quod oculis viderant linguis denuntiantes,
Exurrexiſſe Chriſtum maximum Solem tumulo.
Iam diſcipuli, rationales oues Domini,
Occulti cauliſque præ nimio metu relictis
Mille ſaltibus citis huc illuc omnes fugiunt.
Quibus apparet multo clarius lumen nebulæ,
Quæ dulcem vitæ rorem nec mora cunctis impluit.
Gaude gaudij dux huius & autor Virgo Mater.

D. ARNOLDI ABBATIS BONAEVALLIS
TRACTATVS DE VLTIMIS SEPTEM VERBIS DOMINI.
PRÆFATIO.

VLtima Chriſti verba, quæ cruci affixus, noui Teſtamenti hæredibus tractanda propoſuit, licet ſparſim à nonnullis commentariis Euangeliorum videantur expoſita, mouit me tamen verborum ſanctorum reuerentia amplius eorum penetralia ſcrutari, & quòd illa hora qua conſummata videbantur quæ de eo fuerant Prophetata, prolata ſunt, cùm iam non doctrinæ ſed paſſionis agebatur negocium, & quòd in eis ſua omnia Chriſtus recapitulat dogmata, & quæ diffuſè prius prædicata, breuibus coartat capitulis: ita vt in illo verborum compendio, Chriſtianæ fidei ratio ſplendeat, & de ſemine exiguo ſeges immenſa vniuerſitati credentium profutura conſurgat. Quanto etenim breuius dicta ſunt, & in illo articulo quo ſeria & neceſſaria agi rerum circunſtantia poſtulabat, tanto diligentius inquirenda ſunt: & tanto penitius inquirenda, quanto fœcundior & cauſalis & ſeminalis ratio in eo eis deliteſcit. Euolutis igitur cauſis, quaſi ex quibuſdam latebris, & ex quodam reclinatorio aureo honorabilem internorum intellectuum maieſtatem producẽs in medium, & egreditur palam in decore ſuo cognoſcibilis veritas, quam antea oppoſitis velaminibus ignorabas: & cum propius acceſſeris, & infuderit ſe tibi, illuminans ſenſum tuum diuinæ radiis veritatis, intelliges & videbis in ſcintilla incendium, & in ſtilla reperies pelagus, & in lechito olei, vnde creditori reddas debitũ, & tibi affatim ſuppeditabit, inconſumptibilem cibũ. Ante tamen ex ordine attendamus, quiſnam ille ſit qui ſe clamat derelictum. Nonne ipſe, qui latroni promittit & donat Paradiſum? Vtrobique verbi virtutem intellige. Audi quid hæc vltima ſchola ſubtilitatis edoceat. Hic idem qui ſe derelictum cauſatur, non pro latrone patrem rogat, ſed poteſtatiue immerito donatis reatibus, repente flagitioſum ſanctificat, & cæleſtibus inuehit ſedibus, & ſecũ in gloria locat. Hoc fundamentum fidei eſſe, hoc argumentũ probabile & neceſſarium, omni euidentia conſtat, quod regni Chriſti etiam in cruce perfecta ſit efficientia, nec minuatur humilitate carnis imperij dignitas: imo hoc ad gloriam crucifixi pertineat, quod in illa contumelia Crucis, ſapientiam & fortitudinem mundi huius vincat & ſuperet, quod ſtultum & infirmũ æſtimabatur incarnati verbi venerabile ſacramentũ. Quod enim filius in perſona derelictorum conqueritur, non eſt impoſſibilitatis indicium, ſed hoc potius inſinuat, quod diminutio illa excellentiæ ſuperioris, humanitati corporis tribuat incrementum: & viciſſim humilitas & ſublimitas quibuſdam reuolutionibus inter ſe partiantur negocium: forma Dei ſe exinaniens, & forma ſerui nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen accipiens. Non derelinquitur vſquequaque, ſed diſpenſatoriè ſingularum exprimitur ratio naturarũ, quia & relinqui & pati & mori, quidam arcti & difficiles ſunt tranſitus, per quos ad ſolidum & immobilem ſtatum, quaſi pelle peccati depoſita, & omni ſcabie vitiorum deterſa, renouatus homo perueniat. Vnde etiam quod ſit in Cruce fons vitæ, quod ſupplicante Chriſto, etiam crucifigentibus locus eſt veniæ, quod inter conuitia, & ſupplicia pietate matris afficitur, quod omnibus conſummatis, victor migrat ad patrem, indiſcuſſum relinquere, ingratitudinis eſſet & torporis: cum hæc ſingula capitula proprium ſyntagma requirant: & meditatores legis Dei totius hic religionis reperiant ſemina, de quibus exercitatus animus, Diuinorũ intellectuũ fructus vberes metat. Ad quarum verũ indaginẽ licet inſufficientem me, iudicem: nec oculis impuris puram lucem intueri ſuſtineã, interim tamen ſub vmbra Diuinorũ ſecretorũ ſedens, à prohibitis & inacceſſibilibus abſtinens, ad reliquas Paradiſi arbores præſumpſi manus extendere, & experiri guſtu, quid ſaporis intra ſe dulcedinem multitudo propoſita contineat.

D. ARNOLDI TRACTATVS DE NOVISSIMIS SEPTEM VERBIS DOMINI, ET PRIMVM DE VERBO ILLO. Matt.27.

Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti?

POſt regulas fidei Euangelico dogmate promulgatas, poſt ſigna & miracula & documenta iuſtitiæ, quia iter longum fuit per præcepta, ventum eſt & ad compendioſum, & efficax per exempla. Et ne aliquid doctrinæ deeſſet, ſequuta eſt forma: quæ ideo ad vltimum dilata eſt, vt quaſi piæ hæreditatis teſtamentum filij ſuperſtites eo deuotius amplecterentur, quo Chriſti ſanguine conſcripta priuilegia ſua viderent, & impreſſam obedientiæ eius imaginem bulla imputribilis exhiberet. Ideoque ex illa cathedra Crucis quoddam Deuteronomium dictatum eſt, in recapitulatis breuiter quæ multa prolixitate diffuſa erant, ſatagit ſimul magiſter bonus facere & docere & exemplo conſummare doctrinam, nec tam veritatis præceptor eſſe quam teſtis. *Deus meus, &c.*

Modo vltro eloquitur, qui paulo ante ad Herodis & Pilati inquiſitiones conticuit, curioſitatem & faſtum timentium hominum aſpernatus, pauperes ſpiritu de patibulo edocet: ibique ſcholam religionis iterum inſtituens, pauca proponit capitula, in quibus & affectum charitatis intimat, & zeli ſancti imitationem commendat. Non poſſunt impedire tormenta doctrinam, ſed quaſi hebes contemnitur ferrum: & prouidet ſollicita pietas, vt ad regulam fidei Mar.15.

diſcipulorum mores æquentur, & conqoadrato fũdamento ædificatio firma ſtabiliter innitatur. Se igi A tur ipſum modo hominem exhibet, modo Deum, modo omnipotentem & modo infirmom: vt inter ſe ſublimitas & humilitas vices negocio congruas partiantur. Modo ſupplicat, modo imperat: modo ſe dicit derelictũ, modo latroni promittit Paradiſum. Agit ſecundum vtramque naturam quod exigit cauſa. In hac cõtemnitur, in illa gloriam regnumque largitur. Perſtrepebant ante crucem clamores irriſorij, & ad dolorem volnerum cruenta plebs addebat cõuicia: ringebat & toruis aſpectibus in faciem quam

Matt.27. conſpuerat intendebat, & vnanimi claſſico acclamabat,

Mar.14. Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædificas. Vide quantum mali error & perfidia Principum adlinieuerat plebi: quantum rubiginis ſuæ affricuerat populo imprudenti, auctoritas ſacerdotum: quantum conualuerat coniuratio facta in Christum cum occiderent eum & nomen eius delerent è medio: Non verebantur omnes homicidij titulo in perpetuum eſſe notabiles, vno in ſe & in paruulos ſuos tanti ſceleris reliquias congerebant, & vltro damnationis ſuę Chirographo ſubſcribebant.

Nondum expirauerat Chriſtus, ſed foſſis manibus pedibuſque, & ſciſſo veptibus capite, viuebat in cruce, & parricidalium mentiom intuens vota, non tã clauorum acumine quàm illorum crimine pungebatur. Pro his igitur ad patrem conuertitur, & charitatis argumento prolato in medium, inauditum dicendi genus nouus orator aſſumit: & inimicorum cauſam allegans, ipſis inuitis atque negligentib⁹ parti contrariæ ſuffragatur: & vtrum plus poſſit peccatum quam iuſtitia, Deo patri quęſtionem propooit. Et ediſſerit, eſſe inconueniens, vt amplioris ſit virtutis delictum quàm donum, & præualeat malicia bonitati, & perditio ſaluti. Cum enim ipſe ad hoc nitatur vt ſaluentur, & Iudæi ad hoc vt damnentur, plus debet apud Deum poſſe filij charitas, quam populi cæcitas: quia & hoc non minimum habet pondus, quod cauſæ huic non patrocinatur alienus, ſed filius neque reipublicæ commodum ex hac indulgentia minuitur, ſed augetur: ideóque nec legibus nec iudici derogat, ſi temperatur ſeotentia: quia cum communibus vtilitatibus tribunalia deſeruiant, non eſt ſibi contraria inſtitutio, quæ quocunque tramite ad propoſitum redit, quæ quod à ſtatu integritatis ſuę elapſum erat reſtituit.

Alioqui ſubtracta ſibi agonum ſuorum ſtipendia Chriſtus quæritur, proteſtans non eſſe quæſtuoſos tanti diſcriminis ſudores, ſi hi quibus tanti laboris opera impenſa eſt ſic relinquantur, & ad ſalutem eorum inefficax ſit hæc humilitas, & ita ſanguis filij in conſpectu patris vileſcat, vt non omnia poſtulata obtineat. Clamat igitur: Heloi Heloi, quare me dereliquiſti? Non improperat patri, nec derelictum ſe dicit, quaſi contumelia Crucis contra propoſitum videatur appoſita: vltro enim & vlnas patibulo, & palmas ferro expoſuit: ſed quantum ſit obedientiæ fundamentum & culmen, interrogans innuit, cum ſe & minorem & æqualem oſtendit. Deſeritur humilitas, adeſt maieſtas: fortius eſt & ſapientius omni virtute & ſenſu hominum, quod in Chriſto Iu

Rom.1. dæus & Græcus ſtultum æſtimat & infirmum. Secundum formam ſerui, legationis ſuæ miniſterium non erubeſcit, non diffitetur carnis naturam paſſibilem & mortalem. In hac forma patri blanditur mediator attentus, nec abnegat quod videtur, nec rapinam arbitratur, ſi aliquid pro poteſtate loquitur, & patrem aliquando ex æquali affatur. Deum igitur ſuum vocat, ne quis quod proprium eſt alterius ad alterum, exiſtimet alienum: & quod commune videtur, ſecare præſumat, quaſi diuiſum. Naturæ diuinæ communio inter patrem & filium, non admittit ſciſſuram: & licet ſit ibi diſcretio perſonalis, vna tamen eſt diuinitas & eſſentia naturalis. Suum dicit, vt manifeſtum fiat, quod ille qui ſuus eſt in nullo ei contradicere poſſit. Deum ſuum dicit, vt nobis minimè formidandum iudicem intimet, quem ſicut ſuum flectere poſſit, & ad eum tutum eſſe acceſſum, quem nõ vt alienum appellat, ſed ſuum. Nec paruã B confidentiam huius familiaritatis germanitas exigit, quæ in conſpectu patris tantam derelictorum ſollicitudinem gerit, vt ſe quoque in eo quod conſtat voluntarium eſſe & ſpontaneum, dicere non dubitet derelictũ. Impoſſibile ſane eſt, vt in patrem bonũ, bonæ voluntatis cadat ingratitudo, & non magis in tam benigno dilecti ſibi filij affectu complaceat.

Quod autem derelictum ſe filius cõmemorat, mercedem obediẽtię poſtulare videtur: nec diu beneficiũ differri tolerat, quod deberi ſibi obedientia morti obuiam procedens, confidenter proclamat. Quare (inquit) me dereliquiſti? Huius myſterij rationem nõdum intellexerat mundus, necdum tanti ſacramen- C ti effectus palam aduenerat: & neceſſe erat, vt tam opus quam virtus huius holocauſti innoteſceret, & auditoribus euangelij imprimeretur hæc forma vt diſcerent ea præſenti regula, vnumquemque oportere deinceps introire in ſãcta in ſanguine proprio, & finem adueniſſe earum expiationum, quæ factæ erant eatenus in ſanguine alieno. Periret enim & prorſus dilueretur religionis auctoritas, ſi iterum circa imagines & vmbras veritatis occuparetur, & non magis ipſam veritatem apprehendens, mores in ſe taurinos vel hircinos mactaret, & in altari intrinſeco puræ deuotionis nõ adoleret fragrantiam, pro turture & columba pietatis & ſanctimoniæ inten- D dens affectus. Deſeritur Chriſtus ad modum Ionæ Ion.1. Prophetę: proiectum in mare, venter beluę ſuſcipit: ſed propè erat ſuſceptio matutina, de qua pater prædixerat dicens ad filium: exurge gloria mea: & filius Psal.107 ad patrem: exurgam diluculo. Exarmata erat nauis, fractumque remigium: ſed recollectis reliquiis, iterum nauigij ſupellectilem gubernator magnus aptat ad curſum: & cuius res deploratæ eſſe videbantur, dũ clauderetur intra Sepulchrum, deuicta morte victor egrediens, imperauit ventis & mari. Et infernus obſtupuit iudicem, quem quaſi prædam peculiarem vnguibus carni infixis pro conſuetudine indifferenti attraxerat. Sane ille Pſalmus cui titu- E lus eſt: In finem, pro ſuſceptione matutina, ex perſona Chriſti ſic incipit. Deus Deus meus, reſpice in me, Psal.21. quare me dereliquiſti? Sed hæc erant verba delictorum, id eſt, in perſona eorum quibus ipſe ſe vnierat, quibus per omnia abſque peccato ſimilis erat. Suos dicit peccatores, propter quos venerat, quorum caput erat: neque membra ſua à ſe abſcĩdi conueniens iudicabat. Alioquin abſque nota & labe peccati ſi corpus inquiras, caput ſine corpore conſtituas: nec erit cui proficiat bonitas, ſi non ſit infra quæ regatur infirmitas. Agit igitur caput cauſam corporis ſui & pro infirmis ſuis ſollicitus medicus, in tantum compatitur, vt etiam ex parte ſe infirmari non dedignetur,

digneretur, &(vt amplius dicam) ſit peccatum, qui abradebat peccatum. In qua parte patitur, derelinquitur: quia naturæ impaſſibili, in nullo congruit iniuriari vel pati. Abſentat ſe paſſioni diuinitas: hoc ſolius carnis eſt, in hoc ſolo ſe deſeri Filius innuit, vt vndique ſanæ fidei veritas eluceſcat: & palã ſit, quia ſecundum quod Deus eſt, omnino non moritur: & ſecundum quod homo, diſpenſatoria ratione ad tẽpus moriturus deſeritur. Deſeritur itaque cum derelictis, & pro natura quam aſſumpſerat, tributum ſoluit: & euecturus ſecum genus ſuum vltra huius ſæculi pelagus, Piratis rapacibus naulum carnis ſuæ protulit: inuiſcatiſque dentibus eorum, illuſit voracibus, & tam ſe quam prædam ſuam abſtraxit, & euexit. Pro debitorib⁹ debitorem ſe obiecit, & quod ex ſe non debebat, vltro debere non abnuit, ideòque totius debiti ſummam, ab eo qui pro omnibus ſe tradebat, exactor exegit. Relictum vidit ad tempus, & penitus poſſe extingui arbitratus eſt: ſed abiectio voluntaria non expers erat omnipotentiæ, & talia ille amaritudinis, concupiſcentiæ venena infuſa antiquitus, ab imo auulſit, & vomitu repentino tota veteris fermenti conſperſio eiecta eſt. Extenſis igitur brachiis Chriſtus in cruce totum corpus ſuum infra ſe poſitum complexus eſt: & ſub alis crucis aggregato genere noſtro, ibi & protexit & fouit, vbi nihil poſſe putabatur: & in quo victus æſtimatus eſt maximæ victoriæ vexilla erexit: quia neque mors in eum vſquequaque præualuit: neque Pater vllo modo negare filio indulgẽtiæ priuilegium potuit, quod ad pedes eius proſtrata charitas poſtulauit. Obtinuit itaque deiectio capitis veniam corpori, & percuſſo vertice, ſolidata ſunt membra: vt non ſegnis ſit recompenſatio, & ſemper quid debeat homo Chriſto pro quo ille mortuus eſt, in hac forma meditetur & relegat: Fixumque præ oculis ſit hoc charitatis argumentum, maneatque hoc viuum documentum, & continuę perſuaſionis exemplum. Sed & nobis, qui toties derelinquimur quoties nos tentamina colaphizant, non negligẽda quæſtio eſt, inquirere cur derelinquimur, & intellectis cauſis indagare remedia. Quia non poterit in illa mente diu labes obrepere, quæ ſe prouida ſtuduerit circumſpectione munire. Deſerimur non nunquam, cum hanc curam negligimus: & commonemur nos contumeliæ propulſantes, vt ſolliciti ſimus, & medetur quandóque negligentiæ confuſio: compelluntque ad remedia confeſſionum nonnullos (cum ſe erubuerint aberraſſe) ipſa tentationum ludibria. Caſtigatur ſæpe ex caſu ſuperbia, & præſumptio ex ruina. Pulſatur ſanctitas, ne extollatur & vt exerceatur, vexatur ad tempus in modico derelinquitur, & in magnis miſerationibus denuo cõgregatur. Labitur, & erigitur: deficit, nec ſufficit ex ſe vt ad medicum recurrat. Ad hanc inquiſitionis formam propoſita à Chriſto in cruce quæſtio nos inuitat, quoties nos pungit ſtimulus carnis, vel rapit in mirabilibus ſupra nos elatio mentis. Nec tamen peremptorius æſtimandus eſt recrudeſcentis peccati pruritus, cui obuiam pergit ratio, & ſerpenti ſcabiei opponit cauterium. Licet enim ſubfumigent afflata incendia, & flamma vorax iam rectorum clambat faſtigia, vna gratiæ ſtilla ſubitoſque reſpectus clemẽtię, vno flatu ea in cineres rediget: ſedataque procella diuinitus, quod putabatur detrimentum, inuenitur ſolatium: & quod relictum & oblitum, aſſumptum & reſtitutum.

A

D. ARNOLDI TRACTATVS SVPER VERBO ILLO,

Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Luc. 23.

DOmine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra: qui & ex impiorũ ore perficis laudẽ. Ecce vn⁹ de derelictis aſſumitur. Latro ille collateralis tuus, natus ob ſcelera illum victoriæ tuæ præcurſorem conſtituis, & viuificatum ea gratia in Paradiſum præmittis: in quo cõfuſus eſt inimicus, & vltor hæreticus, & proditor percuſſus diſcipulus, & detractor Iudæus. Opponebant à Phariſæis Chriſto pro crimine, quod cũ peccatoribus quos lex abdicabat, ad legis iniuriam, non tantum verbo, ſed etiam communicaret conuiuio. B Cum enim leproſos & immundos ex ritu & decreto extra caſtra depelleret, abraſiſque parietibus earum domorum in quibus fuerant conuerſati, ipſis quoque in quibus cõſediſſent ſubſelliis, propria mãdaretur purgatio, hoc arguebant in Chriſto, quod huiuſmodi perſonarum nec incolam vitaret nec domum, ſed ſuſciperet & ſanaret. Inoleuerat ſuperſtitio: & occaſione legis intellectæ carnaliter, perſequebantur quidem miniſtri legis peccatum, cum tamen nec ipſi eſſent à peccato immunes: ſubſcribe- C bãtque damnationibus propriis, nullum locum miſericordiæ reſeruãtes. Nephas putabãt, quod Chriſtus curabat in ſabbato, quod miſericordiam præponendam docebat iudicio. Ita & quidam hæretici (in quibus ſunt Nouatiani) qui volunt videri defenſores Eccleſiæ, eos qui in quocunque crimine poſt baptiſmũ lapſi ſunt, pœnitentia cenſent indignos: & omnino non poſſe reſtitui dogmatizat illa impietas quem in aliquod crimen humana impegit infirmitas. Verùm Chriſtus & falſos defenſores fidei hæreticos, & inimicos gratiæ Iudæos, pręſenti iudicio deſtruit & conuincit: mutans legem in gratiam, terrorem in manſuetudinẽ, aſperitatem in lenitatem, vm- D brã in veritatẽ, iudiciũ in miſericordiã. Nou⁹ rex, noua lex: nouus dux, noua lux: fractis prioribus tabulis & ſilice ad ſilicem comminuto, nouis ſubſcriptionibus figit titulum, & dictat pietas, & diſcernit omnia charitas. Scribitur tribus linguis inſignibus, Hebraica, Latina, & Græca regnum Chriſti: & dominatio eius trina natura in gentes, cruci inſculpitur, nec corrumpere Pilatus quod ſcripſerat voluit. Et licet tam inſignem titulum deleri perfidia Iudæorum clamoſe expeteret, obtinere nullo modo præualuit. Iã ad hanc ſcripturam Latro Crucifixus pertinebat, & cum intra ſe illæ litteræ colligebant: iam ſpes ſubintrabat conuerſo, quia Crucifixo ſibi mundo inhia- E bat cœleſtibus, dilatatúſque charitate, quaſi conſputis repudiatiſque infra ſout, cum Chriſto tractabat de regno, affectabat ſuperiora: & cum iam animæ egreſſum accelerans, in primis labris eſſet, & hora vltima aduentaret, æquo animo ibat: nec vrgebat formido pœnarum conſcientiam, quæ ſe Sanguine Chriſti præterfluente ſentiebat ablutam. Exacuebãt linguas venenatas blaſphemantes Chriſtum Iudæi, & conclamabant & euomebant conuicia, & quaſi victores inſultabãt pendenti: fugerant Apoſtoli, ſola plebs maledicta firmatis nequã ſermonib⁹, celebrabat ludibriũ: Romanis militibus ſeditionibus multuoſis cedentibus, pro poteſtate miniſterium,

potius exhibentibus, quam cenſum. Sed & alter
latro oblatranti plebi aſſentiens, quod nec ſe nec a-
lios ſaluos poſſet facere, reſtabatur: irridebatque cō
participem ſuum qui in eum quem in eadem ſecum
damnatione videret, ſpem poneret: & nugatorium
omnino videbatur, illum credere regem vel Deum,
quem ſecum oppreſſerat idem opprobrium & ſimi-
le tormentum. Erat itaque vnus irriſor, alter confeſ-
ſor: vnus exprobrator, alter venerator: hic ſperans,
hic diligens, ille negligens: aderátque illi controuer
ſiæ iudex, qui data ſententia, blaſphemum ad Tartara,
confitentem præmiſit ad regna. Sane hic de quo agi
mus Latro, manſueti animi, & ſicut teſtem Chriſti
decebat, in Auditorio publico, fidei protulerat argu
menta, & nouo Philoſophandi genere ſupplicij tan
ti immemor, cum blaſphemo illo, de timore Dei &
iuſticia diſputabat. Neque (inquit) tu times Deum,
Luc. 23. qui in eadem damnatione es: & nos quidem iuſte,
nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali geſ-
ſit. Credit & confitetur, teſtis eſt innocentiæ Chriſti:
increpat maledicum, nec ſibi parcit, ſed tantum ac-
cuſator ſui, ſeipſum aduerſum ſe ſententiæ veritate
prolata, perſequitur. Damnatio (inquit) ſimilis qui-
dem eſt, ſed cauſa differens: cum hic ad hoc deſtina-
tus ſit ex obediētia, nos ob flagicia. Cauſam accuſat,
non arguit pœnam: execratur ſcelus ſuum, non de-
trectat iudicium. Neque (inquit) tu times Deum,
fateri non erubeſcit, quem ex inuidia, non ex meri-
to nouerat crucifigi. Intelligere enim, reuelante non
carne & ſanguine, ſed ipſo cui atteſtabatur, iam po-
terat, quia quod fiebat, voluntarium erat non neceſ-
ſarium: quia vt ſic fieret, voluntarie fuerat diffinitum.
Ibi igitur Philoſophatur, & prædicat, & fatetur, v-
bi non tantum diffugiunt & tremunt Apoſtoli, ſed
& ipſi maligni ſpiritus iamiam impoſiti ſibi freni ſa
liuaria maſticantes, per antiquum Organum ſuum,
linguam fœmineam nitebantur colligationes illas
impietatis diſſoluere: ſcientes quia fortis armatus
Luc. 23. hic, ancipiti gladio erat eos de diu poſſeſſo huius
mundi atrio electurus. Itaque concionator illuſtris,
oblato confeſſionis & fidei odoramento, impoſito-
que latroni blaſphemanti, ſilentio, victoriæ ſuæ pal-
mam & auctoramentum à iudice exigens ad Chri-
ſtum conuertitur, & dicit: Memento mei Domine,
dum veneris in regnum tuum. Conſyderare neceſſe
eſt, quem locum, quem modum, quod tempus, hæc
cauſa habuerit, & quàm celerem auditum confeſſio
meruerit, quid poſſit pœnitentia, quando bonus Do
minus tribulato corde clamantem ad ſe ſeruum ſuū
etiam in vltimo peccati puncto non negligat. Hora
mortis erat, iamque confitentis anima faucibus hæ-
rebat, iamque linguam eius alligabat anguſtia: illó-
que articulo temporis ferè ab ipſis Apoſtolis ſalus
deſperabatur. Modus paſſionis, Crux, inter omnia
ſupplicia turpiſſimum & atrociſſimum. Quibus poſt
poſitis, quaſi plagarum & ſanguinis immemor, di-
ctator Euangelij Latro efficitur: & (quod perſuade-
ri illa hora difficile erat) Chriſtum Deum in Cruce
fatetur: ibi orat, ibi adorat, multa ſimul pietatis offi-
cia complectitur. Credit, timet, compungitur, & pœ
nitet, confitetur, & prædicat, amat, confidit, & orat.
Fide illuminatur, timore ſubditur, compunctione
mollitur. Pœnitentia concutitur, confeſſione pur-
gatur, prædicatione zelatur, dilectione dilatatur,
confidentia ſperat, oratione impetrat. Ne iraſcaris,
princeps Apoſtolorum: tibi dico Petre, cui claues re

gni cœlorum commiſſæ ſunt. Et te amarè flentem
A Chriſtus reſpexerat, & donauerat negationis reatū: Matt. 26.
qui non ex ſententia, ſed ex infirmitate deſciueras. Te Luc. 22.
tamen iuxta Crucem non video: territus lates, nec
ſaltem Matrem Chriſti fœminaſque ſanctas proſe-
queris, quę ſpectaculo lugubri aſtabant immobiles.
Nec ibi Apoſtolica auctoritate vteris, vbi ad inuicē,
fixis iuxta crucibus priuata miſcent colloquia, Salua
tor & peccator. Abſens eras, & miniſterij tui cla-
ues (quod pace tua dixerim) modo non profers. Sup
plet vicem tuam ſummus ſacerdos: apertiſque ſeris
antiquis, Latro primitiæ derelictorum introduci-
tur, aperiente Chriſto, in regnum cœlorum. Amoue
tur ab introitu Paradiſi cuſtodia ab initio peruigil,
B & verſatilis gladius ille minax, quem Cherubin ab
antiquo non vibrauerat. Ibi Latro locatur, vnde Lu Gen. 3.
cifer corruit & cuitu forſitan vltra ſepties ignoſcere
nolles, vltra ſeptuagies ſepties reus, ſed abſolutus à
bono Ieſu, modo cum Angelis conuerſatur. Reſur-
ge, & diſce ignoſcere, neque annumeres peccata, vel
multiplices tēpora. Non arctatur numero, non clau
ditur fine, nullas omnino habet metas diuina cle-
mentia. ſit qui inuocet, erit qui exaudiet: ſit qui pœ-
niteat, non deerit qui indulgeat. Non huic pœniten-
ti multorum annorum ieiunia imponuntur, non nu
dipedalibus vel ſacco afficitur: ſimul & confitetur,
& iuſtificatur, & glorificatur. Vide horam, nota per-
C ſonam. Vltima hora, peccatrix perſona, multa anti-
quaque peccata illico abolet gratia, nec proceſſu mo
raque temporis indulgentia limat corroditque cul-
pæ rubiginem: ſed vbi repente facto cœlitus ſono
ſpiritus ſanctus illabitur, quicquid immaduerat pec
cati tabe, ſiccatur: nec ſupereſt vllum fœditatis ve-
ſtigium vulneri, quod miſericordię abluit lauacrum.
Fœtebat etiā quatriduanus in monumento Lazarus, Ioh. 12.
ſuſcitatus non tabeſcit lāguore, Erigitur, ſoluitur, &
ſtatim conualeſcitur. Nulla lepręe trepido, nullus ſinus
in facie Simonis ſupereſt. Hoſpes incolumis, curato
ri ſuo hylarem exhibet famulatum: nullum ſignum Luc. 7.
horroris, comitantibus magiſtrum, idem conuiua
D & miniſter, prætendit. Maria Magdalenæ ad pedes
Chriſti plorat & orat, tergit & vngit: nec imprope- Ioh. 11.
rat Chriſtus vitam infamem & inuerecundiam, nec & 12.
opponit quod diluit, nec exprobrat quod ignoſcit:
quicquid agit, in huiuſmodi celeri nutu ſpirit' ſanct'
conſummat: nec emēdicat aliūde ſuffragia, qui quod
illuminat, format: qui ſtatim piſcatores facit docto-
res, & idiotas prædicatores. In hac gratia non affli-
gitur expectatio dilatatione, nec internallū eſt inter
optatū & datū. Dauid dicit: Peccaui: & Propheta: trāſ 2. Reg. 12
latum eſt peccatum tuū. Ad Cain dicitur: Peccaſti, Gen. 4.
quieſce. Ad mulierē in adulterio deprehenſam: Non Ioh. 8.
te condēnabo noli vltra peccare. Quid cōmemorē
E Niniuitas, quorum pœnitentia ſubito iudicē amo- Ion. 3.
uet à ſententia? Quid Achab & Manaſſē, reges impios, Matt. 12.
quorum contritionē in anguſtiis non eſt aſpernata 4. Reg. 24
diuina clementia? Inter cætera pietatis exempla, la-
tro noſter nobis occurrit, pœnitentiæ regula, confeſ
ſionis forma, indulgētiæ præco, ſpei exemplum, qui
dū ingemit, ſubito quod quęrit inuenit, quod petit
accipit, & ilico audit: Hodie mecū eris in Paradiſo.
Nō ad loca purgatoria, flāmaſq; peccatorū vltrices,
confitēs deſtinatur: nō ad loca tenebroſa & tormēta
deducitur, nullā pars aduerſa gratię Dei pręſumit in
ferre calūniā: vna Crucis pœna oīa abolet crimina:
imo nō pœna, ſed gratia. Pręmittit igitur in Paradiſū
hic

hic noſtræ nuncius abſolutionis, & primitias libertatis noſtrę teſtis libertate donatus, Paradiſi ciuibus id expectantibus & deſyderantibus, primus inuexit.

D. ARNOLDI ABB. BONÆVALLIS

TRACTATVS DE VERBO ILLO DOMINI, *Mulier, ecce filius tuus.*

Ioh.19. VBi ſūt miſericordię tuę antiquę domine? Quid differs? Iam venit hora, mater tua coram te eſt, & Ioannes quem diligis. Latroni loqueris, & matri non loqueris? Intuetur te illa in mulieribus benedicta, & confixis in te oculis, vulnera tua, materna pietate conſiderat. Et licet non ignoret quid boni conferat Mundo paſſio tua, tamen parentis affectu commouetur, & pectus maternum immanitate doloris arctatur. Suſpirat intrinſecus: & erumpentes reuocat lachrymas: & eo amplius anxietas intumeſcit, quo prohibetur egredi, & per luctus lamentaque diſſolui. Emergebant quidem aliquando gemitus, ſed increpati reprimebantur, reuertebanturque in ſinum mentis de quo prodibant, & collidebant ſe ad inuicem introrſus: eratque in anima illa tempeſtas valida, occurrentibus ſibi procellis & quaſi in ſartagine frixis medullis ebulliebant amaritudines, quas excoquebat & coagulabat exacerbatio perſeuerans. Imperabat quippe dolori ſilentium, formido: & ringentium Iudæorum torui in eam oculi illos turbines ſuffocabant. Verùm illa tantarum procellarum ſalſuginem ebibebat. Et (quod difficillimum erat) moriebatur, & mori non poterat, & clauſo tanti doloris tormento intrinſecus, alium vultum palam exhibebat: nec poterat ex facie colligi Crux illa animæ & patibulum ſpiritus, in quo erat hoſtia viua, beneplacens Deo, & medullatum holocauſtum: quod cum ipſa incenderet, tantum conſcientiæ miniſterio vtebatur, ipſáque ſine ſtrepitu ſeipſam mactans, in altario interiori, et ligna & flammas & latices congerebat. Nimirum in tabernaculo illo duo videres altaria, Aliud in pectore Mariæ, aliud in corpore Chriſti: Chriſtus carnem, Maria immolabat animam, Optabat quidem ipſa, ad ſanguinem animæ, & carnis ſuæ addere ſanguinē, & eleuatis in cruce manibus celebrare cum filio ſacrificium veſpertinum, & cum Domino Ieſu corporali morte redemptionis noſtræ conſummare myſterium: ſed hoc ſolius ſummi ſacerdotis priuilegiū erat, vt de ſanguine munus intra Sancta inferret: nec poterat ei conſors hæc eſſe cum aliquo dignitas: & in reparatione hominis, nulli Angelo, nulli homini cum eo fuit, aut eſſe potuit communis auctoritas.

Cooperabatur tamen plurimum ſecundū modum ſuum, ad propiciandum Deum, ille matris affectus: cum tam propria quàm matris vota, charitas Chriſti perferret ad Patrem: cum quod mater peteret, filius approbaret, Pater donaret. Diligebat pater filium, & filius patrem: mater verò poſt vtrumque ardebat, vnumque erat quod diuerſa exhibebāt officia, quod pater bonus, quod filius pius, quod mater ſancta intendebat, quod in commune elaborabat dilectio, ſimulque ſe complectebātur, pietas & charitas & bonitas: matre ſupplicante, filio interpellante, patre propiciante. Filius ad pectus matris & vbera, pater ad filij crucem & vulnera reſpiciebat: & quid inter hæc tanta pignora non mouerent? quid illa ſanctitatis Schola niſi pietatem doceret? quid niſi miſericordiam informaret? Dilectio & ſanctitas & bonitas nihil ſibi contrarium ſapere poterant, nec reluctari ſibi nec aduerſari, concordiæ congruebat: & omnino decebat, vt ſupplicatio & ſanctificatio & exauditio in negocio rectitudinis conuenirent. Ieſus ergo vt per omnia, pietatis fœdera commendaret, antiquum decretum quod de honorandis parentibus dictauerat, obſeruauit: & matrem adhuc volens ſic eſſe ad conſolationem Apoſtolorum reſeruauit ſuperſtitem: vt ex his quæ ipſa ab initio audierat & viderat, & contulerat in corde ſuo, ſenatus Apoſtolicus doceretur, & Euangelica firmaretur doctrina. Honoratur etiam affatu familiariſſimo: & licet breuis fuerit ſermo, intimatus tamē eſt debitus affectus, & expreſſa ſingularis dilectio, *Mulier* (inquit) *ecce filius tuus.* Exo. 20. Deu. 5. Matth. 15 Ioh.19.

B Præſens erat Ioannes, cui & dicitur: *Ecce mater tua.* Non eſt paſſus Chriſtus, vt Iudaica rabies in ſanctuarium ſuum, prophanam mitteret manum, vel aliqua infeſtatione violaretur illud templum Spiritusſancti. Poſitus eſt fidelis æditims ad tanti theſauri cuſtodiam. Diſcipulus qui in cœna dominica ceruical ſibi in pectore magiſtri aptauerat, ecce iterum alio priuilegio honoratur, & poſt illud reclinatorium in quo viderat, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: officina illa in qua Verbum caro factum eſt, diligenter à filio ei commendatur: probato dilectóque Diſcipulo pudor virgineus, matris thalamus, & ſanctimoniæ integritas aſſignatur, vt teſtis eſſet idoneus, virgo virgini, fidelis cubicularius matri Domini ſui, miniſter deuotus pro reuerentia magiſtri Vices filij naturalis, filius accipit adoptiuus, & tranſfunditur in miniſtrum filialis affectus: formaturque & firmatur in ambobus pietatis vnicæ gratus concorsque complexūs, non ex traduce naturæ, ſed ex munere gratiæ. Vnum igitur contubernium Ioannis & Mariæ virginitas accipit: & vnius moris in domo, vnum integritatis propoſitum, vnam habitationem meretur communémque conuictum. Ecce Ioannes, piæ hæreditatis ſuſcipis teſtamentum: eligeris, & in hoc præponeris omnibus. Ioſeph qui eatenus miniſtrauerat, te ſubrogato cedit: nec maritalia iura opponit, vt obſtruatur os loquentium iniqua in poſterum: quia matrimonium illud diſpenſationi diuinæ, non copulæ carnali ſeruierat. Ideoque nec Ioſeph, cum Ioannes eam ſuſcipit in parentem, queritur de diſiunctio connubio, quod diſpenſatorium fuerat ſine vllo carnalis copulæ commercio. Hoc teſtimonium integritati matris Chriſtus in fine perhibuit, vt haberet Eccleſia ſancta ex Euangelio lapidem, quem Bonoſi Heluidiique hereticorum impudenti fronti infigerent, qui in matris illibatæ virginitatem auſi ſunt impia blaſphemáque garrire. Tu igitur Ioānes ſancte, ad hoc eligeris, vt miniſtres & obſequaris, ea dilectione qua filius: ea obedientia qua diſcipulus: ea ſubiectione, qua miniſter & famulus. Ioh.13. & 21.

C D E

Petro commendatur Eccleſia, tibi Maria: illi tumultuoſa negocia, tibi pacifica & quieta: illi atria & veſtibulum, & altaria ſanguinum, tibi commendatur altare incenſi, et Sancta Sanctorum. Ad culmen myſterij tui nullus tecū admittitur: ſolus illi aſſiſtis propiciatorio, ſolus illud vas aureum continens manna, illud diuinæ legis ſcriniū Pontifex deſtinatus obſeruas. Loco filij poſitus es, et vt vicē in matre ſuppleas ordinaris: nec abnuit te mater ſancta vicarium, li- D. Petro cōmēdata fuit Eccleſia.

cer longè imparem & inferioris tituli, tamen quia ſic viſum eſt filio, amplectatur ſucceſſorem. Certè piſcator fueras, & in hac arte à parētibus inſtitutus, nullum te ſtratagema inclytum facit: ſed qui infirma mundi elegit vt fortia confundat, in aſſumptione tua, paupertatis & humilitatis & caſtitatis gloriam commendauit, fundatámque charitatem & illuſtris animæ puritatem, hoc ſingulari titulo honorauit. In tueor igitur quadrigam qua currendum eſt ad patrē ſic debere diſtingui: vt per te ad Matrem, per Matrē ad filium, per filium verò attingere poſſit pœnitentis affectus ad patrem. Et in hoc ferculo quod nos ab hoc ſæculo euehit, tu ſis columna argētea: mater aſcenſus purpureus: filius, media charitas: reclinatorium aureum viſio patris in decore ſuo, & æternæ pacis iocūda trāquilitas. Hanc interim gloriam propriè virginitas promeretur. Per hanc in hunc gradum diſcipolus ſublimatur per hanc ipſa mater & Virgo placuerat Deo, & obumbrante virtute altiſſimi, in illo beatifico vtero, verbum caro factum eſt: per hanc fuerat Gabriel Archangelus Mariæ domeſticus, immo tota militiç cœleſtis multitudo & naturæ Angelicæ gloria (admirans quod ſic integram in terris reperiſſet) circumfuſa vndique cognato cœlibatui exhibebat reuerentiam, & diuino incolatui clientelam: propriè tunc Gabriel & Ioannes huic aſſignati officio communibus ſtudiis miniſtrabant: ſimulq; ab ambobus tam in cœlo quàm in terra diuina & humana cōſolatio procurabatur: Ioanne, iuxta quod res poſtulabat, prouidente ſubſidium: Archangelo, pia vota perferente ad filium. Factū eſt igitur vt Dominus imperauerat: & cohabitabant ſimul in bono iocundoque conuentu, virginitas & humilitas, dilectio & puritas: & erat vnanimitatis participatio in idipſum, inter dominam & miniſtrum ſicut magiſtri ordinarat auctoritas. Bonus itaque Dominus, bono fine conſummans pietatis myſterium: in cruce iuſtificat impium, & debitum matri reddit affectum. Addit quoque & tradit exemplum quod ad cōſeruanda quç ſancta ſunt, debeat eligi ſanctitudo: nec ſacramentorum archana impuris ſint exponenda conſpectibus, nec poſſit digne ſacris miniſtrare myſteriis, niſi qui in Schola ſtuduerit continentiæ conuerſari. Decet enim, vt qui mundandis vel mundis officium exhibeat, omnimoda ſplendeat ſanctitate: quia omnino huic formæ contrarium eſt, vt contrectet incorrupta corruptus, & purificatoris muneribus manū apponat impurus. Quod non ideò dicimus, quod in his qui iam abluti ſunt & ſanctificati, de quantiſcunque naufragiis euaſerint, aliqua poſt indulgentiā nota permaneat: quia niſi ad antiqua reuertatur contagia, nulli prior prçiudicat vita.

Quomodo ſit accedē dum ad Deum.

Cœlibatus

Schola cōtinentiæ.

D. ARNOLDI ABBATIS, TRACTATVS DE VERSO ILLO CHRISTI IN CRUCE: SITIO.

Ioh. 19.

ECce iterum myſteria, & ad inuicem ſibi ſacramenta diuina occurrunt. Reſponſum erat de Cruce latroni, & Matri: & ad confirmationem ſpei pietatiſque exemplum Latro in regnum præmittitur, mater interim ob rerum myſterium reſeruatur. His pie prouidéque diſpoſitis, Chriſtus inter ſupplicia ſitit. Exhauſtum erat ſacrum pectus ſudore ſanguineo, & lignum illud cui affixus erat, ſanctis baiulauerat humeris: & vt ſolet ex mœſticia ſomnus nonnollis obrepere, ſic poterat ſitis illa accendi. Forſitan ſic erat: Ego verò ſacramentalem hanc ſitim intelligo, in qua non tam deſideratur potus, quam hominum ſalus. Neque enim ab irriſoribus & interfectoribus poterat beneficiū expectari, quia omnes ad impietatem proni, paratiores erant augere iniurias, quam miſereri vel compati. Perſeuerabant adhuc nec flagellis, nec ſputis, nec colaphis poterant ſaturari. Vnde nec conſequēs videtur, vt audita ſitis, eorum cor immoliret quibus parum erat quod in cruce pendebat, nec ſatis actum eſſe ipſa morte malignantibus videbatur. Chriſtus tamen, ſicut per Dauid prædixerat, irruentibus in ſe vniuerſis, tanquàm parieti inclinato & maceriæ depulſæ, currit & ſitit. Sitit conuerſionem, currit ad remiſſionem, exoluit quæ non rapuit. Et licet illi precium illud magnum cogitarent repellere, iam abſorpto ſerpente feſtinat ad lauacrum inimicorum, & moritur pro impiis, & rebelles adoptat, & tanti effectus beneficij largitur ingratis. Hoc etiam in titulo Pſalmi. 33. continetur: vbi affectare Dauid in perſona Chriſti prædicitur, cum coram Abimelech vultum ſuum mutaſſe perhibetur. Affectabat Dauid, & tympanizabat ad oſtia ciuitatis, & ferebatur manibus ſuis, & in barbam eius defluebant ſaliuæ. Affectante quippe Chriſto, & hoc ſitiente, vt manſueſceret domus exaſperans, & duræ ceruicis populus molliretur, exhauſtoque pœnitentiæ antidoto, felleas viſcoſaſque peccati feces euomerent, viſa ſunt eis huius doctrinæ verba omni ratione carentia: & dementiæ adſcribebant, quod eos ad carnis ſuç edulium inuitabat.

Pſalm. 61

Horrebant potum ſanguinis, & carnem humanam cibum inſolitum menſis ſuis inferre, impium & nepharium iudicabant. Durus erat ſermo huiuſmodi, quia ſenſu carnis oppreſſi, ſpiritum & vitam in verbis veracibus contemnebant. Hoc intimabant illæ per barbam Dauid fluentes ſaliuæ, quod infantilia hæc verba & friuola æſtimarent Iudæi, & contemnenda eſſentia prophanis ſacramenta dominica & quaſi arreptitij & furibundi reputandi eſſent horum dogmatum diſcipuli, & intellectualium myſteriorum miniſtri. Sed Chriſtus diffinitiones patientiæ edocens, nec iraſcitur, nec vlciſcitur, ſed ſuſtinet et præſtolatur, et affectat vt illuminetur populi cæcitas, vt conualeſcat et exurgat infidelitatis mole ſuffocata illa tyrannica et effrenis obſtinatio, tandemque pateat veritas, et redeat ab errore conuerſa impietas. Tympanizat ergo ad oſtia clauſa, ad aures opilatas, et incredulis cordibus intonat, et excoſa, in cruce, pelle corporis ſui, in pſalterio decachordo, veteris et noui Inſtrumenti concurit conſonantiam: & quaſi incantatis ſerpentibus, ad inſolitam harmoniā reddit edomitos: et detractores facit cantores, et impios modulatores. Mutatur omnino facies Chriſti in ſpecie ſacramentorum, coram Abimelech, id eſt, coram Iudæis, qui ad regnum Dei Chriſti ex promiſſionibus factis ad patres, pertinere videbantur. Hic Achis, id eſt, ignorans, hic eſt ex parte, populus ille qui nō credit nec intelligit. Porrigit quidē diſcipulis ſuis imo toti Eccleſiæ propriis manib' Euchariſtiam, quaſi ſe ipſum ferens: quam qui digne accipit, viuit, nec immerito proſcribitur, qui cōtemnit: et aliis quidem tantæ rei myſterium odor eſt vitæ in vitam,

Ioh. 6.

1. Reg. 21

Euchariſtia.

tam, aliis odor mortis in mortem. Vnde & Achis,
2. Cor. 2. Dauid dimittit: quia quibuſdam ex Iudæis repellen
1. Reg. 29 tibus verbum hoc & indignos ſe vitæ æternæ iudi-
Act. 13. cantibus, doctrinam huiuſmodi Chriſtus ad gentes conuertit. Abimelech & Achis, non ſunt vnius perſonæ nomina: ſed quia vnius myſterij continet rationem, non incongrue diuerſis reſpectibus vni perſonæ aptantur. Ex parte, Achis, id eſt, ignorantia & error, adhuc in eodem populo perſeuerat: & qui filij regni videbantur, contempto affectu charitatis Chriſti, & tympano crucis, quaſi Dauid à ſe dimittunt, vt eat: cum dicũt Chriſto, Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Maledicunt adhuc Iudæi Chriſto, & veri Heliſæi derident caluariam: necdũ
4. Reg. 2. tamẽ vrſis, id eſt, dæmonibus, deriſores exponit: ſed B in multa patientia expectat pœnitentiam, & differt nec infert pro meritis iram. Sed peruerſa & auerſa mens carnalium, ſitis huius non intelligens ſacramentum, ſancto ori amaritudinem applicat in calamo, & fonti miſericordiæ venena propinat. Non tãgit Iudæe Chriſtus poculum tuum, non guſtat acetum, de ſuburbanis Gomorræ & vinea Sodomorum. Fons ille, de quo aquæ viuæ emanant, cuius riui in æternitatem proſiliunt, non exaruit, neque vt à te impleatur affectat. Hoc potius ille fons ſitit irriguus, vt ex eo affatim haurias, illáque repleatis dulcedine vt puri te refrigerent latices, & ardentium in te libidinum extinguant carbones. Hoc ſitit, vt virens in C te charitas perſeueret: vt ſicut palma in ſublime comam ſpei attollas, & ſicut cedrus Libani imputribilis viuas. Pincernas veneficos, ſitis illa diſcernit, & propinatores amaritudinis horret & abijcit. Nullis paſſionum ardoribus fons iſte ſiccatur, nullis preſſuris Charitas exhauritur. Etiam vbi percutis & irrides, vbi fel porrigis, non commutat ſe dulcedo in amaritudinem, nec exigit Charitas vltionem. Sanguis & aqua, de latere exeunt vulnerato: aqua in lauacrum, & ſanguis in mortis exemplum. Charitati igitur Chriſti quæ eſurit & ſitit iuſtitiam noſtram, teſtimonium perhibet in cœlo Trinitas, ipſe filius qui iuſtificat, ſpiritus qui ſanctificat, Pater qui glorificat: D quia & iuſticia, & ſanctitas, & claritas noſtra deſurſum eſt: & teſtimonium Dei (quod maius eſt hominis) hæc in nobis dona ſua commendat, & informat, & confirmat. Nihilominus in terra, per viſibilia & corporalia ſacramenta, quod intus inuiſibiliter agitur, commendatur extrinſecus: & atteſtantur fidei Chriſtianæ, ſpiritus, aqua & ſanguis: quæ tria vnum ſunt, & indiuidua manent, nihilque eorum a ſui connexione ſeiungitur: quia Catholica Eccleſia hac fide viuit & proficit, vt iam nec ſine vera diuinitate humanitas, nec ſine vera humanitate credatur Diuinitas. Nec ſufficere nobis poſſet ad intellectum veritatis, teſtimonium quod de cœlo eſt, quod ſibiipſi perhibet Trinitas, niſi & nobis innoteſceret aliqui- E bus ſignis & aliquibus argumentis, fidei veritas. Sũt itaque hæc tria, ſpiritus ſanctificationis, ſanguis redẽptionis, aqua purificationis. Non redimit ſanguis niſi quos gratia vocat & leuat: nec niſi ablutos & mortuos peccato, ſpiritus ſanctificat. In commune participant, redemptio & ablutio & ſanctificatio. Alterum ſine altero eſſe non poteſt: quodque agitur vnum eſt, non multiplex. Spiritus namque ſanctus ſuperfertur myſterijs, intereſt ſacramentis, quorum rationem aqua mundans ſignificat, quæ illius rei cõtinet ſignum, cui & ſanguis Chriſti & ſpiritus Dei

A perhibet affectum. In aqua mundamur, in ſanguine in ſonoamur. Mirum dictu, tremendum relatu. Profluentibus de ſacro latere aquis viuentibus, & emanantibus de fonte vberi largis liquoribus, Chriſtus ſitire ſe perhibet: & ipſe mundum irrigans & fœcundans, de ariditate cauſatur.

Omnino ſane ſitis illa exprimit, raros tunc extitiſſe qui crederent, cum ipſi & laterent & dubitarẽt illa hora Apoſtoli, & adhuc non illabebatur ſanguis & aqua in corda diſcipulorum radicitus, nec immaduerant ebrietate ſpiritus, quorum animas timor & dubietas ſiccauerant. Te ſitit Chriſtus, ô Petre: reuertere, & dic libere: Obedire oportet Deo magis quã Act. 5. hominibus. Reuertere & confide, & cum frater tuus Gal. 6 B in aliquo delicto præoccupatus fuerit, tu qui ſpiri- Matt. 26. tualis es, iudica in ſpiritu lenitatis. Et tu tentatus es aliquando, & ad vnius vocem ancillæ, à propoſito excidiſti. Verùm ſanguis magiſtri tuo reatum aſperſit, manet tibi eadem gratia, non priuaris Apoſtolatu, manent tibi claues tuæ, & eadem excellentiæ tuę dignitas perſeuerat. Exurge, & bibe de fonte miſericordiæ: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos: & in eadem menſura qua propinatum eſt tibi, remetire eis: & ad formam tuam, qui ſtat, videat ne cadat: & qui ceciderit, adijciat vt reſurgat. Etiam 1. Cor. 10 te Iudæe parricida, Chriſti charitas ſitit. Muta intentionem, replica orationem. Dixiſti: ſanguis eius ſu- Matt. 27. C per nos & ſuper filios noſtros. Bonum eſt quod dicis, ſi rectè intenderis. Sit ſuper te ſanguis eius, & conſepelire ei, per baptiſmum, in mortem. Opta ſaluari, non damnari: bibe & tu nobiſcum de calice paſſionis illius. Non eſt hoc horroris, ſed poculum pietatis. Liminare frontis tuæ lini hoc ſanguine: & præteribit te Angelus percutiens, nec tanget primo- Exod. 12. genita tua, ſed attrita Ægypto, euades illæſus.

D. ARNOLDI TRACTATVS DE VERBO SEXTO DOMINI IN Cruce: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*

D OCulũ pro oculo, dentẽ pro dẽte euelli, lex præcipit. Nemini parcit Moyſes, omnes iniurias ſuas perſequitur & vlciſcitur: & abſque vlla miſeratione, decretorum eius cõtemptor occiditur. Tempore gratiæ temperantur edicta, & Euangelica manſuetudo à populo acquiſitionis, iram & conuicium & contemptum excludit, nec Racha fratri dici aut fatue, vel etiã iraſci ma- Ibidem. giſtri noſtri diſciplina permittit. Ipſe quoque qui iudex eſt omnium, cuius eſt vindicta, nequaquam per ſingulos dies iraſcitur, & gladium in vaginam reuocari præcipiens, percutientes in gladio, gladio perituros denunciat. Ipſe ſciſſo dorſo verberibus, vellica- E tis genis, facie ſputis illita, puncto capite vepribus, latere ſaucio, terebratis palmis, pedibus cõfoſſis, tanquam agnus iugulatori ſuo alludens, carnem ſuam non reluctans explicuit: & nudum corpus, quaſi incudem, malleatorum ictibus patienter ſuppoſuit.

Poterat vtique accitis multis millibus Angelorum agere pro ſe, & de tantis ludibrijs eruí: ſed qui præcepit Luc 6. percuſſori ſiniſtræ maxillæ porrigi dexteram, & auferenti pallium præberi & tunicam, ſeipſum intra regulas ſuas concludens, voluit, vt à capite, patientię forma prodiret in membra, & in hoc æmulatio filiorum probaretur, ſi non ſe degeneres exhiberent. Igitur quid prius ſitierit, manife-

ſtat:& iterum conuerſus ad Patrem , orat , vt hæc
Luc. 23. ignorantia populo dimittatur. Pater (inquit) dimit-
te illis, quia neſciunt quid faciunt. Quid eſt domine,
quod dicis? Non accuſas, non quæris vindictam:
potius excuſas, & coniurationis illius ſpiſſamentum
attenuas, & hæreditarium onus ab impiis transferés,
crimen maliciæ nō opponis, qui ideò dimittendum
Ioh. 15. cenſes, quia admiſſum ignoranter ipſe teſtaris. Vbi
eſt illud quod dixeras prius: ſi non veniſſem & locu-
tus fuiſſem eis, peccatum non haberent? Nunc au-
tem, & viderunt & oderunt, & me & Patrem meum.
Viderunt quidem, & oderunt: & quod de te ſcripſe-
rat Moyſes, & antiqua cōclamabāt volumina, omni
Sabbato decantabant. Intraſti Synagogam, & (ſicut
palam erat) nequaquam ex commentario literatus,
Iſa. 6. librum Eſaiæ explicas, & in auribus omnium legis.
Luc. 4. Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me, ad
Euangelizandum pauperibus miſit me. & in Audito-
rio publico, in te impletum huius ſcripturæ vatici-
nium, proteſtaris. Quis ignorantię locus erat, cum
Ioh. 7. ipſis inquirentibus, quomodo literas noſſes quas nō
didiceras, hoc ipſum diuinæ ſapientię documentum
eſſet, quod te quem in Scholis ſuis nunquam elemē-
tarium viderant, eruditum in lege probarent? Certè
latere non poterat, ſed in hoc te vniuerſitas miraba-
tur. Ex te ſapis, ex te intelligis, diſputas publicè de le
ge cum Scribis, & ex lege brutos hebeteſque Docto
res conuincis. Quis dubitatis locus, quæ ignoran-
tiæ ratio eſſe poteſt, vbi cęci vidēt, claudi ambulāt,
leproſi mundātur, reſurgunt mortui, pauperes Euan
gelizantur? Sed obſtinatis animis & nolentibus in-
telligere vt bene agerent, nec ſigna ipſa perſuaſoria
erant, nec virtutes operariæ. Intantum in eorum pe
ctore Christi induruerat odium, vt & bona quæ ne-
gare non poterant, non virtute Dei, ſed præſtigiis
Matth. 12 dæmonum fieri dicerent. Opera Chriſti, Beelzebub
Mar. 3. aſcribebant: & Spiritus ſancti vnctionem, dæmo-
Luc. 11. niis. Et tamen Chriſtus neſcire eos quid agant affir-
mat: ideòque pro errore eorum & cæcitate obnixe
ſupplicat Patri. Sed habebat hæc ipſa poſtulatio or-
dinem: & neceſſe erat, in terra ſterili & paluſtri & pur
gamenta creante pro frugibus, vſque ad imum fidei
fundamenta infigi, & ex profundis adytis primum
ſubmoueri ſenſus erroneos, vt firmam ſtabilémque
domum ſibi veritas aptaret & illuſtraret, fideiq; fū-
datum templum ſpes gloriæ pingeret. Nec tamē li-
cet tanti criminis molem Mediatoris authoritas
elimaret obſtinatio illius infidelitatis ex ſe excu-
ſabilis erat: nec habebat quid opponeret deſti-
tuta ratione mens, & animus ad vera proſpicienda
caligans, cui rectiſſima ſpecies veritatis (ad inſtar re-
mi qui in aqua demiſſus, curui præfractique ſimili-
tudinem reddit) aliter intelligebatur quam erat: &
cum eſſet præ oculis res ipſa, nulláque interiectio
impediret, ex ſe in tranſuerſum intuens, ſtrabus lu-
dificabatur aſpectus. Ideòque nec ratio, nec doctri-
na in culpa erant, quæ vtique non deerant: Sed dū
multo impendio temporis ſuperuacua quęrūtur, ma
lum inolitum in ipſis viſceribus ſedens, medicantem
non admittebat manum.

Ideòque quia ſe ægrotare neſciebant, ſanitatis con-
temnebant ſubſidia. Neque aliquid ipſa luce oculis
malignius erat in ſeſtius, demiſſiſque palpebris & cō-
plolis in arctum, violenter ſibi cæcitatem imprime-
bant, vſque adeo in hoc malum voluntarij, vt volun
tas conſuetudinem, & conſuetudo faceret neceſſi-

A tatem: neceſſitas verò vſque ad illam vecordiam erū
peret, vt neſcirent quid facerent. Hæc erat illa ani- *Neceſſitas ex conſuetudine*
mi craſſitudo, quam Eſaias populo Iudæorum im-
properat, per quam in hanc hebetudinem venerant
vt videntes non viderent, & audientes non audirēt:
quia exaſperantes animos dignum erat in propriis
ſenſibus confundi: & qui abhorrebantur iuſticiæ docu *Mar. 4.*
mentis, & veritatis radios abhorrebant, abdicari à
naturæ & gratiæ luce, in cæcitate ſua tabeſcerent, &
haberent intra ſe fumoſas exhalationes quæ totum
candorem intellectuum & ſenſuum denigrarent. Le
gis quippe ſaliua quam ab antiquo imbiberant, ita
eorum faucibus inuiſcata hærebat, & ceremoniarū
veterum ſapor, palatum mentis perfidæ ita infecerat
B vt eſſet eis in Sathan, quiſquis à Moyſe doceret diſ-
ceſſum, & de occidente litera viuificantem ſpiritum
hauriret. Vnde & Moyſen Chriſto præponētes, quaſi
in blaſphemum, linguā zelatorem armabant: præfere
bant ſeruum Domino, & diſcipulum magiſtro. Nec
negare poterant miracula: ſed tanti ponderis odium
erat, tantæ immanitatis inuidia, vt Chriſti bene ge-
ſta vel dicta eis nō ſaperent. Ad veſanas mentes nul
lus omnino veritati patebat acceſſus: & quę palàm
erant & nulla tergiuerſatione abſcondi poterant,
peruerſe prout poterant interpretabantur: & in de-
fenſione legis, iam non tam rationibus quam con-
uiciis vtebantur. Ex ipſa quippe lege conuincebañ
C tur, & propriis concludebantur dogmatibus: nec
ſupererat aliquod præuaricatoribus effugium, niſi
quod detrahebant & perſequebantur violentia ve-
ritatem: vnáque communis intētio omnium ad hoc
conſpirauerat, vt contumelia gloriam ſuffocarent: &
mortis opprobrio pariter & nomen eius delerent &
famam. In hoc, omne conſilium eorum voluebatur:
& ad hanc definitionem, omnia perfidię argumenta
conuenerant, vt ſanctum & iuſtum (quia contrarius
erat eorum operibus) de medio tollerent: ac per hoc
probarent, nullum ei eſſe cum diuina natura conſor
tium, cū ſicut cęteri homines, mortalis & paſſibilis
videretur. Hæc erat cęcitas, hęc ignorantia plebis er
D ronee, quā dimitti Chriſti charitas poſtulat, benefi-
ciū pręſtans ingratis: quod vtique & ibi ex parte cō-
pletū eſt, & in fine perfecte cōplendū, quando intra
huius indulgentię ſinum tota, Iſraelitici populi maſ-
ſa cōcurret, cū gentium intrauerit plenitudo. Hoc
ſciens Ieſus, quod omnia dederat ei pater in manus: *Rom. 11.*
cū dare poſſet quod petebat, & poteſtatiue hoc pro
pria contineret auctoritas, ſupplicantis tamen pro tē
pore perſonam exhibuit, vt ex affectu charitas, & ex
ſubiectione humilitas, & ex effectu innoteſceret ve-
ritas, quod in tanti abſolutione criminis, nulla eſſet
inter aduocatum & iudicem cōpugnantia volunta-
tum, ſed vna & concors eſſet in hoc negocio allega-
E tio vtriuſque: quia nullus omnino ſeueritati locus
ibi eſſe poterat, vbi vulneratus Chriſtus proprij mer
cedem ſanguinis exigebat. Exauditur ergo pro ſua re
uerentia, nec tunc gratis accipit, ſed ingens erogat
preciū: vt cōmēdetur his pro quibus res tanti pōde-
ris agitur, quā deſperata eſſet humani generis cauſa,
q̄ aliter cōponi non poterat niſi exſolueretur pro pa
ce eius, tanti precij quantitas, quod ſingulariter ha-
bebat apud ſe humilitas Chriſti & aſſumpta huma-
nitas. Conuenerunt itaque iuſticia & pax, & oſculū
datum eſt: & pro captiuo ſuo vadem fidelem libe-
rator ſe poſuit: tantáque auctoritate firmatū eſt hu-
ius indulgētię priuilegium, vt in ipſius Chriſti Cru-
cifixi

cifixi membrana proprio ſanguine conſcriptæ ſint
illius abſolutionis literæ: maneátque infixum vſque
hodie ſigillum, plaga lateris, quam ſemper oculis
Patris exhibet præſentia Saluatoris. Perennem igitur
huius gratiæ hæreditatem teſtator noſter tranſmiſit
ad poſteros: & originalis mali præciſa radice, licet
recrudeſcat peccatum in multis, generalitas tamen
in illa ira abraſa eſt, vt ad expiationem eorum quæ
quotidie admittuntur, non iterum Chriſtum crucifi
Confeſſionis lauacrum. gi oportet: ſed vnum Confeſſionis ad omnia crimi-
na ſufficit lauacrum: & ad omnia flagitia vna pœni-
tentiæ ſufficit hoſtia. Vnde illud Crucis ſacrificium,
factum eſt nobis & ſanitas & exemplum: quia &
propterè ſanguis ille nos purgauit, Chriſto aſpergen-
Heb. 9. te populum, ſemel in ſancta illatus: & nos ſimilis
interitus formam in proprio ſanguine, crucifixis
membris noſtris, & abdicatis voluptatibus, retine-
mus. Nec nos latitudinis Crucis, & altitudinis & lon
gitudinis & profunditatis vſquequaque myſteria
intacta præterire conuenit. Nam ſua profunditate
vſque ad intima noſtra penetrat hoc vexillum, &
cuſpide præacuto rimatur interiora: & pertingens
vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, ipſis inſigi-
tur affectibus, ſecretóſque & abditos comprimit
motus, & totius petulantiæ perforat appetitus. Hoc
in profundo cordis Crux agit abſcondita. Intus cō-
pungit animam, ſubtérque Leuiathan verme vene-
nato hoc vecte transfixo, intrinſeca noſtra pacificat
& conſcientiam munit, & meditationes ſanctificat.
Exod.15. Et ſicut lignum Moyſi à Domino oſtenſum, aquis
Marath immerſum, omnem illarum amaritudinem
in dulcedinem vertit: ita ſanctæ Crucis virtus ani-
mo recondita, omnem tentationum ſalſuginem ſua
immerſione contactúque indulcat. Iam vero longi-
tudo, quæ à pedibus vſque ad ligni tranſuerſi incru-
ſtaturam ſe erigit, continuæ mortificationis Chri-
ſtianæ indicium eſt, & oportere crucifigi ſimul co-
gitationes & opera, efficax documentum. Neceſſe
quippe eſt, quantumcunque longa ſint huius ſæculi
ſpacia, vt omni vita, infatigabilis ad ea quę ante ſunt
ſemper tendat, ſemper ſe euehat patientia conſtans,
& longanimitas perſeuerans. Latitudo autem cha-
2.Cor.11. ritatis, zeli amplitudine vniuerſa complectitur, cum
ægris infirmatur, & cum his quibus eſt ſcandalum
vritur. Extendit ſe & ſuperfertur afflictis, affecto nu
tricio: expanſiſque alis, pullos implumes aggregat,
& fouet, & protegit, & ſeipſam in tutelam paruu-
lorum exponens, negligit: neque alios vt defendat,
Pſal.119. propria damna formidat. Cum his etiam qui ode-
runt Pacem, intantum eſt pacifica vt nec læſa exigat
vltionem, nec exacerbata referat contumeliam: & ſi
corrigat, omnino ſollicite agit vt plus agat beni-
uolentia quàm ſeueritas, cohortatio quàm commo-
tio, humilitas quam poteſtas. Iuſtum & impium ſi-
mul complectitur: alterum, vt ſtet, alterum, vt re-
ſurgat. Non eſt ei aduena bonitas, nec emendicata a-
liunde clementia: non ſtimulis, non legibus, non lo-
ris ad portanda aliena onera vrgetur, vltro demiſſo
poplite curuat ſcapulas, nec graue iudicat eos pati
qui ſeipſos ferre non poſſunt, ſed de alterius miſe-
ria beneficium ordinat, & liberalitatem exornat. Si
2.Cor.12 qua ſunt apud infirmos inhoneſta, his abundantius
honorem circundat, non improperat, non diffa-
mat: ſanat, non vulnerat: curat non lacerat: exone-
rat, non grauat. Operit peccata, nō diuulgat. Huius
latitudinis myſteria Chriſtus etiam inter ſupplicia

commendans, in eo quod expanſis manibus eleua-
A táque leua & dextera inter latrones ſe medium ex- Chriſtus medius inter Latrones.
hibebat, volebat intelligi, commune eſſe illud bene-
ficium, & non ſolum bonis, ſed & impiis quod age-
batur proficere, & ſe potius medicamina illa ægris
propoſuiſſe quam ſanis, & gratia illa pari libertate
donaſſe eos qui de libera, & eos qui nati fuerant de Gal. 4.
ancilla. Reſtat altitudo, quam vſque ad ſummum
intimat pars porrecta. Hæc eſt bonæ ſpei confiden-
tia, quæ crucifixos mundo cœleſtibus inuehit, & ex
bonæ conſcientiæ teſtimonio ſecuros certóſque illi
gloriæ conſociat, iam iámque bonis illis manum in-
tentat, iam guſtat, iam os aperit, iam delibat, iam cō-
uerſatur cum Angelis, iam illa proſequitur agmina,
B iam agnoſcit, iam liqueſcit, iam amat, iam iubilat, ſā
lætatur & delectatur, hilareſcit & quieſcit, intelligit
& diligit: & tamen quantalibet perfectione quiſ-
que quæ ſurſum ſunt ſapiat, intereſt tamen plurimū
inter fidem & ſpeciem, nec ſine Cruce eſt electis il-
latio plenitudinis, quos iam probatos conſumma-
tóſque nulla quidem tentatio concutit, ſed (vt dixi-
mus) hoc ſolum deeſt ad cumulum pacis, quod non-
dum ex toto ſe integram exhibet contemplatio ve-
ritatis.

D. ARNOLDI TRACTATVS DE SEXTO ET SEPTIMO, VLTIMIS verbis Domini in Cruce.

C POST myrrharum calicem & reliqua Cru-
cis ludibria, quod à Matthæo & Marco &
Luca fuerat prætermiſſum, Ioannes nō ta-
cuit: hoc videlicet, quod bene diſpoſitis
omnibus, & aſſignato in nouiſſimis teſtamento gra-
tiæ, & certæ ſpei regulis commendatis, ad intiman-
dum quod nihil omnino deeſſet ad doctrinam for-
mámque iuſtitiæ, Chriſtus intulerit: Conſummatū Ioan.19.
eſt: ac deinde in manus Patris ſpiritu commendato, Luc. 23.
inclinans caput, quaſi gratias agens, poteſtatiuè e-
miſerit animam: conſummans omnem legalium ra-
D tionem hoſtiarum, & vltimam enigmatibus anti-
quis manum imponens. Seſe itaque totum obtulit
Patri, & conſummata eſt illius holocauſti plenitu-
do, expenſis in illud miniſterium carne ſimul & ſpi-
ritu: quia & pro carne & pro ſpiritu hominis ageba-
tur, & totus homo totum Chriſtum habuit ſanato-
rem: dum & caro in medelam carnis oblata eſt in li-
gno, & ad ſanctificationem animæ obtinendam, ſpi-
ritus ille deſcendit ad Inferos & aſcendit ad ſupe-
ros: ibi confringens ferreos vectes, hic portas ape- Pſal.106
riens æternales. Et à corpore quidem, Anima Chri-
ſti per illud triduum ſe abſentans, non ita diuinita- Pſal. 23.
tem quemadmodum carnem deſeruit: ſed erat Deus
E in ea indiuiſibiliter, mundum reconcilians ſibi: tol- 1.Cor.5.
lens à nobis mortis formidinem, per maturam Re-
ſurrectionem: purgans illa amaritudine, quicquid
voluptatum venena infecerant, victoriæ ſuæ gloriā
cœlo exhibens & Inferno. Abſtractiſque his qui in
illa expectatione diu languerant, etiam Angelorū
deſideria compleuit, quibus hæc hominum reſtitu-
tio grata fuit. Nec fuit mora inter oblatum & im-
petratum, ſed ſub omni celeritate ſe complexæ ſunt
Paſſio & abſolutio. Itaque, alterum ex altero con-
ſtitit, vt eadem hora & repleret ſuperos, & Inferos
captiuaret. Acta ſunt tamē in cœleſtibus gaudia illa
prolixiori ſpacio, neque ſtatim reuerſa eſt ad corpus

ſuum Anima Chriſti ſed interim his quos de tam
antiquis tenebris liberauerat, ſplendoris diuini A
gratulabundam exhibebat præſentiam: & his qui
in mundo erant conſolationem diſpenſatorie ali-
quantulom differebat, vt & dilatio augeret deſyde-
rium, & Reſurrectionis repentinæ lætitla impleret
affectum. Quia igitur hoc in capite libri ſcriptum
Pſal. 39. erat, vt hanc Patris voluntatem filius faceret, & res
diu expectata & multis præfigurata modis, occul-
tam à ſæculo faciem in lucem protulerat, exoneratũ
peccatis populum, non vltra paſſus eſt Chriſtus ſu-
peruacuis grauari culturis: quia deinceps non eſſet
religio, ſed ſuperſtitio, ſi cæremoniarum veterum
feces cum vino mero in Euangelico calice miſcerē-
tur. Nec tantum Paſſionum ſuarum finem, ſed illa- B
rum etiam obſeruantiarum intelligi voluit: vt poſt-
qoam aduenerat veritas, figuræ ceſſarent, nec vltra
ſuperfluè vexarentur fideles ſpinoſis circuitionibus,
per deuia aberrando, cum indicaret eis ipſa veritas
viam, & loquerentur poblice, qui loquebar ecce aſ-
Eſa. 52. ſum. Vnctus erat Chriſtus oleo lætitiæ præ cunctis
Pſal. 44. humanæ naturæ participibus, qui etiam præ Ange-
Heb. 1. lis nomen hæreditabat differentius: & exiccata iam
Eſa. 10. erat à facie huius olei Iudaica vnctio: & neceſſe erat
vt complicarentur Ephot, & Teraphin non aptarent:
Exod. 38. & quicquid Beſeleel vel contexuerat vel cœlauerat,
locum daret viuis & rationalibus documentis: &
abeſſent vmbræ & imagines & typica integumenta, C
vbi ipſa veritas nudam formam & puram ſpeciem
intuentibus exhiberet. Itaque finem legis aduenisſe,
in fine Paſſionum Chriſti monſtratum eſt: & quic-
quid ab antiquo in ſanguine Hircorum & Vitulorũ,
ſiue in aliis quibuſcunque vel odoramentis vel liba-
mentis, lex multipliciter ad expiationem peccato-
rum agendum decreuerat, gratia reduxit ad com-
pendium: & abbreuiato tantæ fatigationis itinere,
vnum ſanguinem, vnam incenſionem propoſuit, &
vnum holocauſtum omnia continens, ea modera-
tione aptauit, vt ad id comparandum, quantæcun-
que mendicitatis eſſet homo, haberet ſufficiẽs præ-
cium, nec quemqoam perſona vel locus impediret à D
tantæ dignationis acceſſu. Vnum igitur agnum ha-
bet Eccleſia, neque quoties Paſcha reuoluitur, quæ-
ri alterum neceſſe eſt: & cum vna ſit tribus & fami-
lia populi Chriſtiani, vni populo vna ſufficit hoſtia,
& in vna domo vna ponitur menſa. Vnum habet
Panem & Calicem vniuerſitas fidei: & multitudini
credentium vnus cibus apponitur idémque ſumi-
tur, nec conſumitur: & cum omnes impleuerit, ſu-
Exod. 25. pereſt & abundat. Mutabantur Panes propoſitio-
Mat. 10. nis per ſingula Sabbata, appoſitiſque calidis, frigi li
& 11. tollebantur. quia veteres oblationes, quaſi frigidas
& calorem Spiritus non habentes, repudiandas tē-
pore gratiæ, ipſa varium mutatio intimabat. Agnus E
noſter idem eſt, nec diuerſi per diuerſas familias im-
molantur: quia ſicut vnitas eccleſiæ nec ſcindi po-
teſt nec diuidi, ita neceſſe eſt, vt vnum agatur ab om-
nibus, & vniforme obſequium deuotio communis
exhibeat: totiúſque vniuerſitatis conſenſum, ſacrifi-
cij ſingularitas ipſa commendat. Quod vero ad e-
Exod. 12. ſum agni, ſi forte quid ſupereſſet, vicinus cõiunctus
domui eius cui ſupererat, vocari præcipitur, intro-
ductionem Gentium ad communionem ſacramen-
torum Eccleſiæ exprimit: quas vtique per Euangeliũ
vocatas, cõuiuij huius ſapor illexit, & eaten' ieiunos
ad ea quæ Iudaicus populus edere non potuit, gra-
tia mater admiſit. Mirum omnino eſt dictu, & res
A ipſa ſpiritualem exigit intellectũ: quod cũ agnus nõ
niſi ab vna familia poſſet immolari, quæ eſſe poſſet
tantæ paucitatis familia, ita carens filus vel nepoti-
bus aliiſque propinquis, vt vnum non poſſet per ſe
agniculum edere: maximè cum tam numeroſa illius
gentis eſſet fœcunditas, multáque coniugia multi-
plicem ſobolem cumularent? Sed (vt diximus) inti-
mata eſt Prophetice vocatio gentium, & admiſſæ
ſunt per fidem ad participationem ſacramentorum,
Iudæis ſecundum carnalem ſenſum litteraturæ hæ-
rentibus, nec peruenire valentibus ad ſpiritualis
plenitudinem intellectus. Aſſatus eſt ergo agnus no
ſter in veru Crucis, ſubter incenſis tormentorum
B carbonibus, nihil crudum aut carnale in eo iam ſa-
pimus, nihil elixum aut molle: ſed ita illa boni odo-
ris aſſatio in patibuli flamma indurauit, ita ſolidata
eſt, vt nihil in eo vltra ſuperſit vel paſſibile vel mor
tale: ſed omnino mortis pyra ab antiquo accẽſa ſan-
guinis illius conſperſione extincta eſt. Ideóque & ſi-
bi & nobis conſtat incorſumptibilis illius integri-
tas, quia nec corrumpi poteſt quod omnino eſt ſo-
lidum nec minui quod æternum. Caput eius cum
pedibus edimus, nec abhorremus intrinſeca: quia fi-
des noſtra in hoc viuit & proficit, hoc fatetur, hoc
credit, quod Verbum quod erat in principio apud
Deum, factum ſit caro in fine ſæculorum, & maie- Ioan. 1.
C ſtas diuina vſque ad infirmitatis noſtræ deſcenderit
inteſtina, nec noſtræ fragilitatis abhorruit officinã:
& qui erat noſtrum principium, ad finem quoque
noſtrum acceſſit conſtituens nobis in ſe metam &
terminum, per finem temporalem reuocans ad fi-
nem infinitum: & conſocians corporis & capi-
tis glutiam, indiuidua connexione aſtrinxit in v-
num. Sic caput, ſic pedes, ſic inteſtina come-
dimus, cum ita altitudinem Chriſti prædicamus,
vt non erubeſcamus humilitatem: ita infirmum,
vt fortitudinem quoque non negemus: ita ſtul-
tum, vt ſapiẽtiam admiremur quia hoc amplius
ſtupendum eſt in illo noſtræ Redemptionis nego-
D cio, quod exinaniri ſic ſe paſſa eſt diuinitatis ſubli-
mitas, quàm quod in ſe incommutabilis virtus &
incomprehenſibilis magnitudo, ſtat in beatitudine
ſempiterna immobiliter perſeuerans. Atque ita &
apud Ezechielem faciem & pedes Dei quaſi prima Ezech. 10.
& nouiſſima Cherubin contegunt, media tantum
videnda exponunt: quia quæ ante mundi conſtitu-
tionem apud ipſum erant, vel quis ſtatus rerum fu-
turus ſit poſt iudicium vltimum, cibus eſt fidei &
ſpei. Interim dum intelligere ſatagit quæ ſecundum
carnem geſta ſunt, & humanitatis indagare affectus:
quaſi ex charitatis eius viſceribus, religionis mãſue-
tudo paſcitur. Carnem igitur hoc modo comedi-
E mus: oſſa vero igne comburimus, quia ſacramenta
quidem (quæ quaſi diuinæ virtutis caro ſunt, & ve-
ritatis integumenta) viſibiliter ſecundum ſuem ſpe-
ciem percipimus & ſumimus: ipſam uero ſubſtantiã
ſecundum inintelligibilem & inuiſibilem ſtatum fir-
mam omnino & ſolidam, nec frangimus nec mi-
nuimus, ſed flammis iniicimus, id eſt, ſpiritualibus
intelligentiis commendamus: quod ſpiritus & vita
ſint in diuinis miſteriis: nec fas ſit intellectu huma-
nu tantæ rei confringi notitiam, quam interim in-
tra ſe Spirituſſanctus colligit, donec euacuato quod 1. cor. 13.
ex parte eſt, perfectum prodeat palam, & cogno-
ſcentes ſicut & cogniti ſumus, iam non hoc ſacra-

mento agamus, ſed ſpecie. Ideo nocte agnum mactare præcipimur: quis nondum ad liquidum elucet huius operis ratio, cuius fides miniſtra eſt quam in ſplendoribus Sanctorum deteget veritas, cum nouum vinum in regno Dei propinabitur, accenſiſque *Mat. 26.* lampadibus, Virgines Animæ ad æternas nuptias *Mat. 25.* admittentur: poſitáque inextinguibili lucerna ſu- *Apoc. 21* per candelabrum, omnibus qui in domo erunt lucebit, tam ſacramentorum veritas, quam ipſius ratio Trinitatis. Interim ſanè immenſi quæſtus res agitur, & virtutem inuiſibilem manifeſtus effectus eloquitur, fideíque certitudinem beneficia indulta corroborant, & ex collatione præſentium, firma fixáque eſt expectatio futurorum. Datur nobis agnus iſte ad epulum, datur ſanguis eius ad poculum. Mandatur *Exod. 12.* extrinſecus liminaribus & poſtibus domorum noſtrarum ſanguis ipſe apponi in ſignum, vt munitum ſit quod patet & quod latet: habeántque caro & Spiritus ſecura præſidia, cum cibus potúſque diuinus Animam introrſus alat & vegetet, abigatque extra virtutes contrarias ſignum Crucis & ſanguinis nota. Nec dubium, quin omnino formident dæmones Paſſionis formam, terrorémque eis caracteris huius inſpectio ipſa incutiat. Etiam ipſos Sacramenta ſancta & fidei muniunt ſigna, quos conſtat non quantum expedit Chriſtiano dogmati & caſtis moribus conformari, ſed ſolius fundamenti obtuitu, cui quo- *1. Cor. 3.* quo modo inhærent: nec ſtatim propter ligna & fœnum quæ ſuperponi à negligentibus vident, irruunt dæmones in quoſcunque carnales: ſed tenerentur fundamentum, & diſparent ad viuificum ſignum, nec temere accedunt ad conſecratam ſanguinis balſamo domum. Alioquin, ſi ad ſingulos exceſſus vim *Crucis titulus in frontibus.* ſuam penitus Sacramentorum ſubtraheret virtus, & inaniret frontibus errantium Crucis titulus pingeretur, & nulla ſpes ſupereſſet ruentibus. A quibus licet lapſus articulo Spiritus ſanctus abſcedat, manent tamen etiam in reis, nec ſunt inania ſacramenta: ad quæ, vt compingitur qui deliquit, idem Spiritus redit. Tantáque eſt ſacramentorum dignitas, vt ipſo Spiritu abſente, non audeat vis inimica ingredi, niſi deſperatione & conſuetudine, deliberatóque conſenſu, ſignum ſanctum, victa captiuáque mens, apoſtaſiæ ſcalpello eraſerit. Hinc eſt, quod extermi- *Exod. 12.* nator Angelus, primogenita quæque ægyptiorum percutiens, viſo hoc ſigno, à liminibus ſanguine illitis, quaſi increpatus ſe cohibet: enecatíſque Aegyptiis, illeſi, incoluméſque manent quorum latera frontémque cruoris huius conſperſio rubricauerat. Sic Raab cùm eſſet meretrix, appenſa ad feneſtram *Joſue 6.* veſte coccinea, ſaluatur, & ſola ex Hiericho libera euadit: nec patuit domus eius vaſtationi & prædæ, *Exod. 12.* quam tam celebris ſigni reuerentia muniebat. Iubetur etiam, vt feſtinanter & auide hoc agatur conuiuium, vectéſque itinerarios habentes in manibus lumbis præcinctis, panes Azimos edant cum lactucis agreſtibus: quia tanti operis miniſtros, nec deſides decet eſſe nec molles, neque viaticum accipientibus exituríſque de Aegypto, quærenda ſunt diuerſoria voluptatum: ſed in exitu de populo barbaro, ſimul ſe debent componere amaritudo pœnitentiæ & ſinceritas vitæ. Hæc carnaliter aliquando, ſicut & cætera legis ænigmata, profuerunt, dum fides & pietas ad id quod promiſerat veritas, con- *Gal. 4.* currebant: ſed vbi venit plenitudo temporis, finiſ- *Rom. 10.* que legis Chriſtus, quicquid de agno vel hœdo vel

iuuenca rufa mandatum eſt, omnia factus ſecundū A congruos ſtatus, & in ſe omnia referens iuxta proprios intellectus, ceſſatum eſt à multis, vbi vnum ſufficientiam poſuit: nec oportuit adhiberi ſignantia, vbi ſignificatum aduenit. Sacrificia de craticula vel ſartagine, zelum feruorémque ſanctorum per- *Leui. 2.* loquuta ſunt. ſuffumigationes aromatum, incenſiones orationum, & pia vota affectúſque ſanctorum: incenſi adipes, emortuas voluptates. Indumenta ſacerdotum, multiplicium gratiarum ornatum continebant. Fœminalia, quæ ad operienda pudenda pri- *Exod. 28.* mo loco poſita ſunt, tantam edocent oportere eſſe continentiæ verecundiam, vt ne ſuſpitioni quidem locum relinquat: & ita abſcondi quicquid id eſt in- B honeſtatis notabile, vt nullo caſu ad ea intuenda, zelotes admittatur aſpectus. Sed talem ſe exhibeat *Sacerdotū* conuerſatio ſacerdotum, quaſi ſine ſexu ſit: & omni- *caſtitas.* no abominetur huiuſmodi labē, quinetiam confundatur & erubeſcat ad membra communia, ipſámque operiat naturam conſciam ſui, deteſtetúrque quod poteſt, non quod agit, & quaſi emortuas & fœtidas partes illas ſepeliat & abſcondat. Secunda veſtis, quæ poderis, id eſt talaris dicitur linea eſt: quæ mundiciæ perſeuerantiam intimabat, & vitæ immaculatæ candorem: quæ ſtricta erat & adhærens corpori, quia ſingularitatem hoc propoſitum diligit, & expeditos eſſe oportet, qui ſanctis miniſtrant altari- C bus, carnémque & veſtem & totam conuerſationem ſolitariam exhibere. Tertio loco aderat Balteus, lineam tunicam inter vmbilicum & pectus aſtringēs, vt in eandem legem ſub eiuſdem propoſitionis vinculo, mens & actio conuenirent: & vtcunque quadam neceſſitudine ageretur, carnaliſque & ſpiritualis affectus hanc regulam ſibi pari voto conſcriberent, & in idipſum communi ſtudio perenniter cōſentirent. Quartus ornatus erat Thyara vel Cydaris: qui capitis cultus (eo quod domeſtica eſt ibi camera ſenſuum, & propria ſapientiæ domus) indicat, quò philoſophica contemplatio tendat, & quantæ ſit ſapientiæ, eligere cœlibatum. Hæc omnia fieri iuſſa D ſunt de lino, vnde & byſſus aptatur, vt non lateat huius ſtudij & propoſiti animos: quia multis ablutionibus opus eſt, vt ad hunc candorem exercitatus quiſque perueniat, diu torqueri & longa conſuetudine carnales ſolidari affectus, ne tentationum mole facile diſrumpantur. Et quidem ad caput noſtrum (quod eſt Chriſtus) hac Cydari ſignante, tota puritatis noſtræ referēda eſt gloria: & tunc demū tuta poterit eſſe perſeuerātia, ſi in eo fixa ſit ſpes, & fiducia radicata. Hæc quatuor indumēta minoribus & ſummis Sacerdotibus, ex lege & decreto erant communia. Quatuor reliqua, ſunt propriè ſummi ſacerdotis. In primis, poſt indumenta prædicta, Tunica hya- E cinthina ſummus Pontifex induebatur: dependebántque in inferiori eius parte per circuitum. lxxij. tintinnabula: & inter duo tintinnabula vnum malū punicum. Omnia erant ex auro puriſſimo, vt totus vocalis ingrederetur in Sancta, ſi aliter ageret, continuò moriturus. Veſtis ſanè illa hyacinthina animā in ſanctimonia enutritam ad illum profectum indicat peruenire, vt Spiritu viuat Spiritu ambulet, à *1. Cor. 2.* nemine iudicetur, & omnia iudicet. Hoc enim eſt ſummum Sacerdotium, ad hunc apicem ſanctitatis attingere, vt totum ſe vir iuſtus cœleſtem exhibeat, moreſque ſupernos & diuinam exprimat formam, ſolíque Creatori mente infixa, indiuiduo conuerſa-

tione inhæreat, hoc totum complectens, tunica hya-
A cinthini coloris inſinuat. Tintinnabula vero aurea
erant: Mala autem ex hyacintho & purpura, cocco
& byſſo, in modum ſpherulæ facta, hoc ſignante Spi
ritu ſancto, quòd viri contemplatiui quorum con-
Phil. 3. uerſatio in Cœlis eſt, & qui quæ ſurſum ſunt ſapiũt
Coloſ. 3. non quæ ſuper terrã, fidei Chriſtianæ doctrinam, &
maximè nouiſſimum debent populis denunciare
terribile Iudicium: totúſque eorum inceſſus & ſer-
mo reſonare debent diuina myſteria, nec gratiam di
uinam quæ data eſt illis, premere vel ſuffocare de-
Mat. 25. bent ſilentio. Quia non ſatis eſt, acceptum in ſu-
Luc. 19. dario repoſuiſſe talentum, niſi à negociatione ſer-
uus reuertatur cũ lucro: nec prodeſt hyacinthina tu
B nica, nec caſtitatis continentiæque inſignia Doctori
ſufficiunt, nec pacificus eſt ad Altaria ſancta ingreſ-
ſus, ſi negligit annunciare impio viam ſuam, pecca-
tíque ſtipendium: cùm & ille non habens correcto-
rem, in peccato ſuo pereat, nec proſit doctori ſua Iu
Ezech. 3. ſtitia, cum ſanguinem errantis Iudex de manu ſpecu-
latoris requirat: nec magnum eſt ſibi viuere, niſi ſa-
tagat & alios ſecum viuere (vt ait Seneca) qui res &
homines fugit, qui alios videre non poteſt, ſed velut
timidum atque iners animal metu oblituit, nequa-
quam dicendus eſt viuere ſibi, ſed ſomno & ve-
ntri. Ideo ingrediens in ſancta Sanctorum, totum
vocalem ſe debet ſummus Pontifex exhibere, & vir
C tute verbi quaſi floribus odoriferis allicere audito-
res: vt Prædicatio quaſi tintinnabulum ex auro pu-
riſſimo, puritatem perfectionémque ſingularis intel
ligẽtiæ indicet: & ea omni parte per circuitum ſer-
mo eius, lucis diuinæ intonet claritatem: & ipſi flo-
rum colores in hyacintho (vt dictum eſt) cœleſte
deſideriũ, in purpura magnanimitatem regiam ad-
uerſus peccatum, in cocco bis tincto inflammatum
in dilectione Dei & proximi piæ mentis oſtendat
affectum. Oportet ſane, vt ſacerdotalis actio ſemper
ſit, & auro ſapientiæ fulgida, & hyacintho ſpei in
ſublime erecta, & purpura regni (vt debellatrix pec-
cati & in captiuitatem redigens dæmoniorũ mon-
D ſtra) circundata, & cocco bis tincto, dilectione ge-
mina, flammea & byſſo retorta ſemper in oppreſ-
ſione & caſtigatione carnis ſollicita. In Malis puni-
cis quæ intra corticem vnum contegunt multa gra-
na, virtutum multifaria operatio exprimitur: quæ
vndique vno charitatis integumento ambitur. Et re
cte tintinnabulis mala miſcentur, cũ ſimul prædica-
tio & actio cohærẽt, & doctor ipſe, quæ dicit, hæc fa
cit. Sextum deinde additur indumentum, quod Su-
perhumerale dicitur: hoc apud Hebræos etiam E-
phot appellatur. Hoc Samuel cũ puer eſſet, habuiſſe
1. Reg. 2. legitur: & Dauid ante Archam hoc tulit. Sed Ephot,
2. Reg. 6. id eſt, ſuperhumerale quod ſummorum erat Ponti-
E ficum, erat ex hyacintho & purpura & cocco byſſó-
que contextum. Aliud vero Ephot quod & pro tu-
Ephot duplex. nica linea accipitur, ſimplex erat & lineum. In hoc
ſuperhumerali duo lapides onichini, auro incluſi in-
ſerti erant: vnus in ora vna, & vnus in altera: & ſcul-
pta erant nomina filiorum Iſraël, ſex in lapide vno,
& ſex in altero. Itaque in ſuperhumerali Pontificis,
hoc debet intelligi, quomodo in portandis fratrum
oneribus officium illud ſe habere debeat, quãtáque
eis ex debito regiminis ſollicitudo incũbat, vt pro-
Luc. 15. priis humeris ouem perditam ad ouile reportent.
In hoc bonorum operum patientia, in laboribus
perſeuerantia indicatur. In coloribus vero ſuperhu-

meralis, quæ ſit ratio, dictum eſt ſupra. Quod autem
A nomina Patriarcharum geſtat in humeris, ob recor- Exod. 28
dationem eorum vtique fit: vt videns populus Pa-
trum nominia conſcripta in veſte Pontificis, eorum
imiterur iuſtitiam, veniátque in memoriam fides A-
brahæ, manſuetudo Iſaac, patientia Iſraël, caſtitas Io
ſeph, diſciplina Moyſi, zelus Phinees, victoria Ioſue,
Samuelis ſinceritas, Dauid humilitas: eorúmque qui
de illis aij. Patriarchis egreſſi ſunt Principib⁹ vel Sa-
cerdotibus, recte facta vel dicta: qui per fidem vice- Heb. 11.
runt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repro-
miſſiones. Duplex autem ratio eſt, quare hæc in hu-
meris Pontifex nomina portet. vt & ipſe auditori-
bus ſequenda Patrum exempla proponat: & ipſe
B eos quos verbo inſtruit & exemplo, ſi præoccupati Gal. 6.
fuerint in aliquo delicto, in ſpiritu lenitatis ferat, &
amplius exonerare quàm grauare infirmos intẽdat.
Eorum enim onera, ipſum lege officij ſui ferre ne- Heb. 5.
ceſſe eſt, & per ſingulos ſicut diuerſi morbi exigunt, 2. Cor. 11.
cum his qui ignorant vel errant, & infirmari & vri.
Quod autem ſex nomina in ſiniſtra parte erant &
ſex in dextera, in lapidibus Onichinis ſculpta, illud
eſt, quod ad conſcriptionem hæreditatis ſupernæ
pertinent, non tantum qui probati perfectíque vi-
dentur, ſed etiam qui minoris æſtimationis habẽtur:
quia imperfectum noſtrum non abijcit diuina per- Eſa. 42.
fectio, & calamum quaſſatum non conterit, & linũ
C fumigans non extinguit. Amplexatur quidem dex- Can. 2.
tera eius, eos qui digni ſunt promoueri ad oſcula: ſed
& leua eius ſupponitur eorum capitibus, quos im-
becillitatis vertigo inclinat: nec patitur lapſos om-
nino collidi, quos corruentes excipit & piam manũ
inclinatis ſupponit.
Onix vero, lapis eſt habens vnguis ſimilitudinem,
albíſque cingentibus zonis igniculos emittit: vnde
per hunc lapidem, in quo dextrorſum & ſiniſtror-
ſum nomina. xij. filiorum Iſraël ſculpi iubentur, re-
cte intelligimus, hanc ſcripturam pertinere ad Chri-
ſtum: qui in carne aſſumpta, quaſi vnguem ſe nobis
exhibuit, & operuit multitudinem peccatorum: zo-
D nis candidis, id eſt, continentiæ doctrinis cingens e-
lectos, & miraculorum igniculis accendens ad fidẽ,
ardebat intus, & lucebat exterius. Ipſe eſt autem la-
pis ille, in quo & lex eſt conſcripta diuinitus: & in
quo ſcribuntur nomina eorum omnium qui nomẽ
ipſius non aſſumunt in vanum, quos nulla tribula-
tio vel aduerſitas, cùm ſemel inſculpti fuerint, era-
dere poterit vel delere. Ideo à dextris & à ſiniſtris lo 2. Cor. 6.
cantur, quia fundatos vel ſcriptos in petra, nec altũ
concutit nec profundum: quia per arma iuſtitiæ, in
proſperis & in aduerſis gradiuntur inuicti. Sequitur
indumentum ſeptimum, quod Hebraicè hoſen, Græ
cè λογίον, Latinè verò, rationale vocatur. Hoc ex
E eiſdem ſpeciebus & coloribus quibus eſt ſuperhu-
merale, & propter eaſdem rationes, aptari iubetur.
Duplex verò fit, propter lapidũ põdus, ne forte rũ-
patur. Quadrangulum quoque erat, & palmi men-
ſuram tã in latitudine quàm in longitudine cõtinẽs.
In quaternario, doctrinæ Euãgelicæ iugẽ memori
accipe. In palmi mẽſura, plenã iuris mẽſurã, quantũ
poſſibile eſt operationi humanæ attingere. Qui e-
nim palmo aliquid metitur, expanſis digitis manum
extendit, vt poſſit attingere in locum quò tendit.
Eadem igitur menſura erit piæ intentioni in lon-
gitudine boni operis, & in latitudine charitatis. In-
texti quoque erant in eo. xij. lapides per quatuor
ordines,

ordines, terni & terni in latere vno, & terni & terni in latere altero. Et ſculpta erant nomina filiorum Iſraël in ſingulis ſingula, per tribuum differentias & ætatẽ. Per quatuor verò rationalis angulos, quatuor annuli aurei erant, habentes contra ſe in ſuperhumerali alios quatuor annulos, vt anoulus cootra anoulum veniens, cathenulis aureis vtrinque ad hoc inſertis, ſuperhumerale & rationale inuicem iungeret, & mutuò copularet. Sed & vocini erant in ſuperhumerali infixi, in quibus catenæ inſerebantur, quæ annulos vtrinque ſibi occurrẽtes nectebant. Etant etiam & io lateribus & in ſuperioti parte rationalis & humeralis annuli duo in ſummitate, & duo in lateribus, & per ſingulos diſcurrentes catenæ, ſub & ſupra: vt in quatuor angulis & in ambobus lateribus iuncturæ adeſſent, & ad ſcapulas & ad extremitates & ad media, vtrúmque indumẽtum firmæ ſtringerent ligaturæ. Hoc autem indumentorum noo tantum rationale ſed etiam rationale iudicij, à oomino dictum eſt. In quo doctrina & veritas pooi iubentur, & hoc ſummi Pontificis pectus cum ingreditur in Sancta Sanctorum, ornatur. Inprimis diligenter attendendum eſt, quòd qui hac veſte induitur, in qua, litteris, doctrina & veritas impreſſa eſt, conſecratum doctrinæ & veritati pectus ſuum intelligat: neque debere ſæcularibus negociis & actionibus & lucris occupari, ſed doctrinam fidei, exemplo & moribus indicare: quia omnino infame eſt, abuti ratiooe, & corrumpere doctrinam & circumuentionibus vel technis opprimere veritatem. *Pontifex, ſecularibus negotijs non occupetur.*

Oportet quippe, vt omnia quæ agit moderatrix ratio ſic diſponat, & ſic ſuis locis aptet miſericordiam & iudicium, vt cum iudicat, ſeueritas non excludat clementiam: & cum miſeretur, iuſtitiam pietas non relinquat: & ſiue percutiat ſiue parcat, à veritatis tramite non recedat. *Iudicij modus.* Conſiderans igitur loca & tempora, & modos actiooum & ætates & gradus, in numero & pondere & menſura, ſingula ſuis aptet rationibus diſcretio Sacerdotis: io cuius pectore horum debet eſſe ſcientia, cuius etiam neceſſe eſt vitam eſſe doctrinam: nec vllum locum in anima illa habeat falſitas, quæ ad iudicij diuioi regulã quadrare debet quæcunque vel docet, vel agit, vel ſtatuit, vel corrigit. Superhumerale etiam & rationale, ſibi iunctis annulis, cathenarum complexu ad inuicem copulantur: vt puri cogitatus in mente ſancta, & rationabiles conueniant actiooes, & omnia vinculo pacis cohæreant, vniuerſámque Pontificis diſpoſitionem charitatis complexus aſtringat. Aderat præter has ligaturas, quæ cœleſtibus deſideriis piiſque affectionibus aptantur: præter Ephor, quod poſterius & anterius logion coniungebat, Baltheus tam Tunicam hyacinthinam quàm ipſum ſuperhumerale & rationale ſuperne conſtringens, tanta firmitate vt trium indumentorum vna ſpecies eſſe videretur, & omnia ſibi ſtrictum cohærerent: vt daretur intelligi, quanta ſit diligentia, ſanctitas obſeruanda, cui etiam poſt tantæ excellentiæ gloriam, poſt dona virtutum, poſt agones & colluctationes & victorias innumerabiles, reſtant plerúmque circa nouiſſima etiã, carnis pericula: & neceſſe eſt vt ſemper huiuſmodi ſolicitudo & intus & extra inuigilet vt actionũ & meditationum, in finem, illibata gloria perſeueret. Etiam ſummos fulgura feriunt montes. Et niſi hoc Baltheo, etiam cum omnia eatenus bene diſpoſita fuerint, & ratio & opera iogi nexu ſtringantur, per motus & impulſus diuerſarum tentationum diſiungi poteſt & diſſilire quod nullo turbine propellente firmum videbatur & competenter diſpoſitum. Baltheus iſte ex purpura erat & Biſſo retorta, & hyacintho & Cocco bis tincto, in ſimilitudinẽ pellis colubri in rotundo contextus. Geſtat autem ſic ornatus Pontifex, nomina filiorum Iſraël, pro diuerſis rationibus in pectore & in humeris. In humeris quidem, à dextera & leua, propter cauſas prædictas. Vel ideo in duobus tantum ordinibus, quia noſter ſummus Pontifex, cuius imperium ſuper humerum eius & gentibus ſcripturam Crucis reliquit, & eorum nomina Redemptioni intimauit inſcripta, quorum linguas Crucis titulus continebat. *Eſa. 9.* In rationali vero, quatuor lapidũ ordines diſtincte ſunt poſiti (vt dictum eſt) in quatuor eius extremitatibus, ſupra terni, & infra terni. In nomioibus Patriarcharum quæ hærent pectori ſummi Pontificis, hoc intimatur, quod qui in regimine ſunt, ſemper affici debeant pro his qui ad eorum ſollicitudioem pertinẽt, & quantũ poſſibile eſt, recordari eorũ debent ex nomine, & Oratinnis exhibere ſuffragia: neque aliud illud pectus occupare debet, quam animarum zelus: quia officij illius eſt, reuocare deuios, reconciliare erroneos, confirmare eos qui proficiunt in iuſtitia: & qui deficiunt, cohortari ne deſperent de venia. *Pontificis officia.* Sed & ſeipſum etiam ad præcedentium Patrũ quorum geſtat nomina, conformare debet exempla: vt quorum recolit gloriam, imitetur & vitam: neque ab eorum fide & operibus ſe alienum exhibeat, quorum actus & titulos circumfert & probat. Quod autem duodenarius numerus in quatuor ordines diuiſus, per ſingulas partes, ternarium reddit, accipi noo incongrue poteſt, quod Euangelij quadratura præ omnibus ſcripturis inſinuat Trinitatẽ. Et hæc eſt Apoſtolica doctrina, quæ decem Legis præcepta in duobus conſummat, & totum illud antiquarum traditionum diſpendium, in dilectiooe Dei & proximi abbreuiat & coarctat. Sequitur octauus ornatus Pontificis, Thyata videlicet, quam etiam nonnulli vocant Galerum, vel cydarim. Hac etiam minores Sacerdotes vtebantur: erátque biſſina, circumdata corounla aurea, opere textili facta, ſicut hodie Phrygium mitris noſtrorum Pontificum plerunque conſuitur: erátque in modum caſſidis porrecta aliquantulum, verticis cacumen in ſublime excedens: aſtringebatúrque capiti vitta hyacinthina, ne caſu aliquo immolante Põtifice laberetur. *Mitra chriſtianorum Pontificum.* At vero ſummi Thyata Põtificis, excellentior erat, & præter hæc, laminam auream (quam petalum vocant) fronti habebat inſertam: in qua nomen Dei quod apud Hebræos ineffabile dicitur, ſcriptum erat. Hæc Thyara quæ caput tegit & ornat Pontificis, totámque eius pulchritudinem coronat & protegit (vt dictum eſt ſupra) omnes ſenſus capitis Deo indicat conſecratos, & totam corporis gloriam debere ad caput referri. Totus enĩ bonæ mẽtis candor, & ſapientiæ ſplendor, prædicationis gratia mundiciæque gloria, benignitas charitatis, & quæcunque ſanctitatis inſignia, ab illo vniuerſali capite veniunt, eo quòd totũ corpus per connexiones & ſubminiſtrationes creſcit ac proficit, ſolidatur ac perficitur. *Coloſ. 2.* Ideóq; ad totius cãdoris indiciũ, & cõplanatæ mentis compoſitũ ſtatum, omniúmque ſenſuum concordiam intimandam, cydaris biſſina in capite Pontificis ponitur. In vitta vero hyacinthina quæ cydarim

A, B, C, D, E

capite aſtringit, boc intelligitur, quod amor & regni
cœleſtis deſiderium, huius perfectionis apicem cu-
mulat, & ille reſpectus totas gratiarum connexio- A
nex vnit & ſociat. Auri vero lamina, cui nomen illod
Dei quod diffiniri non poteſt ab homine, erat in-
ſcriptum, ſubiectam & ſuppoſitam diuinæ eſſentiæ
omnē indicat creaturā. In ſuperioribus quidem hoc
nomen ponitur, vt quicquid vndique eſt, quantum-
cúq; ſit, ſe cognoſcat inferius, ſe fateatur indignius:
& ſi quid habet candidum ſi quid conſpicuum, ad
illud nomen referat vnde accepit, illíque excellen-
tiæ deuotus aſſcribat. Hoc nomen tetragrammaton
ideſt, quatuor literarū erat, ſcilicet Iod, He. Vau, Het:
Coiꝰ interpretatio lingua Hebraica, ineffabile ſonat:
nó quia dici nó poſſit, ſed quia (vt dictū eſt ſupra) ſi-
cut eſt, nec capi humano ſenſu poſſit, nec diffiniri.
In fronte vero hoc nomen Pontifex gerit, quod v- B
Apoc.14 tique eſt ſuper omne nomen, cui omne genu flecti-
tur. De quo & in Apocalypſi legitur Ioannis, quod
cum agno ſtabant ſupra montem Sion cētum qua-
draginta quatuor millia, habētes nomen eius & no-
men Patris eius, ſcriptum in frontibus ſuis. Ibi enim
verecundiæ ſedes eſt, & ſignificat profeſſionis no-
ſtræ fiduciam: per quam non tantum in nomine glo
riæ vel omnipotentiæ Dei, ſed etiam in Cruce Chri-
ſti gloriamur. Vnde & ipſe quatuor literæ, quatuor
Abac. 3. Crucis intimant cornua, de quibus Abacuc ait: Cor
nua in manibus eius, ibi abſcōdita eſt fortitudo eius.
Sic ornatus Pontifex, creaturarum omnium typum
portabat in veſtibus Sanctis in quarum coloribus,
totius mūdi ſimilitudinem præferebat. Byſſus enim C
terræ deputatur de qua gignitur, Purpura mari, quia
ex eius cocleis tingitur: hyacinthus aeri, cuius ſpeciē
habet: Coccus, propter ruborem, igni vel ætheri.
Iuſtum enim erat, vt Pontifex Creatorem non ſo-
lum pro Iſraël, ſed etiam pro vniuerſo mondo (qui
ex his quatuor conſtat) rogaret, & indicaret cuncta
indigere miſericordia Dei: & cum ſacrificaret, vni-
uerſalis conditio expiaretur. Nec tantum pro liberis
& parētibꝰ, ſed pro omni creatura & voce & habitu
precaretur. Hæc quæ dicta ſunt in viſibili Pontifice,
ad inuiſibilia iuſtitiæ ornamenta nos mittunt, de
Pſal. 131. quibus dicitur. Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.
Iſa. 11. Et alibi. Erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fi-
Pſal. 92. des cinctorium renum eius. Hæc omnia noſter Pō- D
tifex, indutus decore & fortitudine, in Spiritu & ve-
ritate conſummauit: & ingreſſus ſacratiore cultu
quam Aaron, virtutum ſignificatarum: ipſam rem
amplius nos voluit moribus implere quam veſtibus,
Luc.12. & lumbos ſpirituali zona ſuccingi percipiens, ad lu-
cem ſui intellectus & cognitionem diuinam, ſine
carnis mentiſque munditia neminem poſſe perue-
nire, in illa præcinctione nos docuit. Denique ip-
ſe Tunica inconſutili quaſi podere Pontificali indu-
tus, integritatem charitatis, & vnitatem Spiritus in
vinculo Pacis, in eo nos obſeruare docuit. Crucem
autem quaſi ſuperhumerale, Sacrificium oblaturus,
pro populo humeris impoſuit: & plaga & ſanguis
loco rationalis, non ſolum intra ſe duodecim filiorū
Iſraël nomina concluſerunt, ſed & totius generis
humani opus illud complexum eſt naturam: ſicut
& infixus capiti titulus continebat, ſcriptus Græcè Ioan.19.
Hebraicè & Latinè. Nihil ad ſanguinem Chriſti,
Coccus legis bis tinctus apparet: vltra ſeptuagies
ſepties noſtra tinctura præcedit: totum pallidum eſt
quicquid lex typice colorauit: & ad comparationem
veritatis totum marcidum eſt, quicquid contextum
fuerat in figuris. Nulla hyacinthi comparatio ad car
nem Chriſti: quia cum Verbum caro factum ſit, to- Ioan. 1.
tum cœleſte erat, quod nulla peccati infecerat ma-
cula: nec quicquam ei de ſuo Princeps huius Mundi
adiiniuerat. Nec biſſus nec purpura huius munditiæ
vel gloriæ aliqua ratione aptantur, omnia ſuperat e-
ius poteſtas & ſanctitas, ſanctitudo naturæ, & prin-
cipatus iuſtitiæ, & amplioris gloriæ ſunt quam fila
quęlibet, torquentibus digitis elaborata, vel conchi-
liorum ſanguine delibura. Impoſita eſt capiti Chri-
ſti corona pro Cydari, & intextæ illi ſerto erant pro
bracteis ſpinæ: & pro lamina aurea in qua nomen
Dei ſculptom erat, lignum ceruici ſupereminens: in
quo Pylatus pro Beſeleel, conſcripſerat nomen quo
nihil in cœlo vel in terra ſanctius, nihil potentius,
nihil mirabilius. IESVS NAZARENVS REX
IVDÆORVM. Hæc ſcripſit Gentilis homo neſ-
ciens quia ipſe eſſet Rex etiam Gentium. Ideo aurē
ſcripſit vtique non intelligens, quia ad hunc titulū
peruenturus erat & iungendus aliquando populus
Gentium. Vnxit etiā manus Sacerdotis noſtri, immo
& caput & pedes & latus, ſanguis Balſamo precio-
ſior: quem vtique puncturæ veprium & Clauorum
& Lanceæ exprimebant, & fundebant extrinſecus:
etátque omni Oleo liquor ille celebrior, ſanctifica-
tionem, & emundationem noſtram non ſignificans,
ſed conſummans. Hæc & alia multa quæ lex vela-
mine poſito ſuper faciem Moyſi abſconderat, Chri-
ſto transfigurato in monte paucis paruere diſcipu-
lis, & conſummato in Cruce facta ſunt euidentia v-
niuerſis. Ruptum quippe eſt illud velum integu-
mentorum carnalium, & patuit Candelabrum, &
propoſitionis Panes, & altare incenſi, & Cherubin
& Propitiatorium, & Sancta Sanctorū. Petræ quo-
que ſciſſæ ſunt, & ſepulchra reſerata: quia hæc con-
ſummatio & lapideis cordibus aperit ſpiritualem
intellectum, & ad eos qui mortui erant in pec-
cato, vitalem reuocat ſpiritum: ita vt qui deſperati
erant, & malæ conſuetudinis inſtitis alligati, in ci-
uitate Dei noſtri (quæ eſt ſancta eccleſia) deinceps
viuentes appareant: & qui diu fuerant cineres, fiant
doctores: & qui ſepulti, magiſtri.

DE LAVDIBVS MARIAE, EIVSDEM S. ARNOLDI CARNOTENSIS, ABBATIS BONÆVALLIS TRACTATVS.

SI linguis hominum loquar & Angelorum
nihil digne, nihil propriè, de ſanctæ ac per-
petuę Virginis matris Chriſti Mariæ gloria
eloqui potero. Quia vere in laudibus eius
modulandis non inuenitur conueniens organū, &
hebes eſt cuiuſcunque ſubtilitatis ingenium. Cum
enim debitæ venerationis ſumma ad Chriſtum re-
ſpiciat, ex cuius plenitudine roratum eſt deſuper:
quod Maria prædicatur gratia plena, manifeſtū eſt,
indiuiduam eſſe Matris & Filij gloriā, & commune Luc.1.
eſſe vtriuſque præconium, cuius definitio omnem
ſuperat intellectum. Quia etſi illud antiquum con-
ſiliū de incarnato in ſancta Virgine Verbo quod eꝛ Ioan.1.
apud Deum erat, palam factū ſit mundo, tamen hu-
ius tam

ius tã inſolitæ actionis modú (quia res miraculi eſt
& ordinem noo ſequitur naturæ) ſenſus humanus
timet attingere, & hæret ancipiti affectu quia & ſtu-
por eſt maieſtas operis, & ingratitudinis foret præ-
terire ſileutio laudes auctoris. Res mira & inaudita:
mater Virgo, Verbum caro, neus homo: quis in tàm
celebri miraculo ſileat? Itẽ quis hæc prædicare ſuffi-
ciat? Scimus quidẽ ſupra nos eſſe hoc aggredi: ſed
illa in cuius ſacratiſſimo vtero Verbum caro factú eſt
locuturis de Verbo, conciliat Verbum: Nec fas eſt
muta eſſe gaudia eccleſiæ, vbi implente nos Verbo,
hoc habemus in meute, quod mater iu vtero. Et ip-
ſum quidem vnigenitũ Patris ipſa prius mente cõ-
Luc. 1. cepit, quàm carne Salutata ab Aogelo, credidit ſibi
manere virginitatis propoſitũ, & naſci ex ſe Sanctũ
Sanctorum: quia & hoc acceperat cœlitus intimatũ,
quod uon eſſet apud Deum impoſſibile omne ver-
bum. In huius beatitudinis cõmercio, vnita ſunt di-
uinis humana, terrenis cœleſtia. Securum acceſſum
iã habet homo ad Deũ, vbi mediatorem cauſæ ſuæ
Filium habet ante Patrẽ, & ante Filium matrem.
Chriſtus nudato latere, Patri oſtendit latus & vul-
nera, Maria Chriſto pectus & vbera, nec poteſt vl-
lo modo eſſe repulſa, vbi concurrunt & orant om-
ni lingua diſertius, hæc clementiæ monumenta, &
charitatis inſignia. Diuidunt coram Patre inter ſe
mater & Filius pietatis officia, & miris allegationi-
bus moniunt redemptionis humanæ negocium, &
condunt inter ſe reconciliationis noſtræ inuiolabile
Teſtamentum. Maria Chriſto ſe Spiritu immolat &
pro mundi ſalute obſecrat, Filius impetrat, Pater cõ
donat. Magnum quidem eſt, quod latroni concedi-
tur venia: ſed & hoc ſtupendum, quod cõſummata
diſpenſatione incarnationis, expiraturus Ieſus ma-
trem tanto affectu honorat, victor ſuppliciorũ, &
quaſi ſui immemor, ad matrem de Cruce cõuertitur
& colloquitur intimans, quanti apud eũ meriti eſſet
& gratiæ quã ſolam in illo puncto reſpiceret, cũ iam
capite vulnerato, ſoſſis manibus & pedibus, in vlti-
mis eſſet. Mouebat enim eum matris affectio, & om
nino tunc erat vna Chriſti & Mariæ voluntas, vnú-
que holocauſtum ambo pariter offerebant Deo: hæc
in ſanguine cordis, hic in ſanguine carnis. Verũ al-
tius repetenda ſunt operis huius capitula, & breui
eſt ſermone colligẽdum, quo initio, quo progreſſu,
ad hanc beatitudinis cumulum Virgo ſancta deue-
Pſal. 44. nerit, vt cum Chriſto communem in ſalute mundi
effectũ obtineat, & à dextris eius regnans in cœleſti-
Luc. 1. bus, circumamicta varietatibus, in deaurato veſtitu
aſſiſtat. Inuenta eſt Virgo ab Angelo in Nazareth, ſo-
litaria, ſeorſum à turbis, vacans proculdubio medi-
tationibus ſanctis, credo ſecum pertractãs, quomo-
do ſine offenſione legis maneret in propoſito caſti-
tatis: quia hanc elegerat, hanc deuouerat, & integri-
tatem carnis & ſpiritus apud ſe Domino cõſecrarat.
Stabat in aduerſo Lex, vrgebat ad cõiugium Moyſes,
qui maledictum intentans ſterilibus, ſemen & ſobo-
lem à filiis Iſraël exigebat. Nullum de Virginibus à
Domino datum erat præceptum, ſed nec erat Apo-
1. Cor. 7. ſtolus qui daret conſilium. Acceperat tamen hoc
ipſum à Deo per Spiritum ſanctum familiare man-
datum, non ex reſponſo Angelico, ſed ex inſpiratio-
ne ſecreta, quæ ei & affectum virginitatis intimaue-
rat, & vſque ad neceſſitatẽ voti purum deſyderium
alligauerat: quis tamen rei exitus futurus eſſet, non-
dum erat intimatum diuinitus: ſed huiuſmodi acceſ-

ſionibus gradatim ſibi officinã purgatiſsimã apta-
A bat Spiritus ſanctus. Ob hanc eam æſtimo elegiſſe
ſolitudinem ſegregatã, vt diebus & noctibus in hu-
ius controuerſiæ anguſtiis, cõgruis ſe rationibus mu
niret, quib⁹ & ſtare ſibi poſſet optata virginitas, nec
tamẽ quaſi in contemptú ſui, legis indignaretur au-
ctoritas Hoc enim (vt diximus) id eſt, coniugium, ad
propagandum populum Dei, ita lex ab omnibus in-
differenter exigebat, vt nec ſummos Sacerdotes pa-
teretur immunes: quia neceſſe erat, Filium patri de-
functo ſtatim ſubſtitui, nec aliũ quenquàm in ordi-
nẽ Pontificalẽ aſſumi. Ideóque propter ſucceſſoris
neceſsitatẽ oportebat eos miſceri cõiugibus, vt eſ-
ſent parati filij ſtatim cú Pater obiiſſet, cõſecratione
B patrata, ad cõtinuationis incenſum accedere, & in-
tra ſancta mane & veſpere ſecúdum ritum legis om
ni die inferre: tãtáque erat huius rei neceſsitas, vt cũ
immundis & contaminatis concubitu, ex aliarum
tribuũ cuiuſcúque officij perſonis, nullus ad ſancta
pateret acceſſus, ſolam ſummi Pontificis perſonam,
propter hanc impoſsibilitatem, lex à miniſterio non
excluderet: licet & à quibuſdã ita accipiatur, vt no-
ctibus propter incenſum matutinũ vxores nõ tan-
gerent, & ab illa hora ſi hoc egiſſent, vſque ad veſpe
rã permanerent immundi: qua hora purificati, lege
nõ temerata, ex ordine miniſtrarent. His difficulta-
tibus vallata, quia humani conſilij ratio non occur-
C rebat, qua & decretũ & votũ pariter cõuenirẽt, cau-
ſam ſuã Maria Domino commendabat, & medita-
tionibus & ſanctis orationibus vacans, de Cœlo ex-
pectabat conſilium, vbi Spiritu & mente conuerſa-
tionẽ ſibi parabat, vbi cœlebs animus medullitus
inhærebat Nec defuit conſolatio. Gabriel Archãge-
lus deſurſum illabitur ſolus ſolã affatur Aue (inquit)
Maria gratia plena, Dñs tecũ. Raro in veteri Teſtamẽ Luc. 1.
to ſalutatione Angelica quẽquã honoratũ reperies.
Non ſalutatur Abrahã cũ extollitur titulo fidei, cùm Gen. 15.
credit nil hæſitans naſciturũ de anu ſterili filiũ ſibi
iam ſeni: neque cùm eundem filium de quo & cui
promiſsiones factæ erãt mactare iubetur, nec cũcta- Gen. 22.
D tur. Non ſalutatur cum iugulatis 5. Regibus, erepto
Loth victor reuertitur: & licet à Melchiſedech obla
tis decimis dignus ſit benedici, non tamen meretur Gen. 14.
cœlitus ſalutari. Sub arbore Mambre & Deo loqui-
tur, & euntem in vltionẽ Sodomæ ſupplicationibus Gen. 18.
deuotis proſequitur, & licet cõuiuio & hoſpitio di-
gnus inuẽtus ſit, & ſi in illis quinque flagitioſis vrbi-
bus decẽ inuenirentur immunes reliquis veniã im-
petraſſet, nõ tamẽ ad ſalutationis familiaritatẽ per-
uenit. Nõ ſalutatur Moyſes, cũ de rubo eũ Deus allo- Exod. 3.
quitur, neq; cũ in mõte Sina Teſtamẽti tabulis hono Exod. 19.
ratur. Ad nũciato Chriſto ſalutationes incipiunt, &
iã ꝓximo Ieſu qui eſt Saluator, mũdi ſalute nõ lõgè
E poſita, Verbũ ſanctæ ſpei, Verbũ incolumitatis & re-
ſtitutionis noſtræ de Cœlis ad terras defertur, iã hoc
Verbõ prius rarũ omnino incipit frequẽtari. Salutat
Angelus Mariã, nec multo poſt Elizabeth occurrit, & Luc. 1.
ipſa ſalutans & prophetans. Salutant Angeli poſt Re
ſurrectionem ſanctas mulieres, ſalutat ipſe Chriſtus
diſcipulos. Denique & hunc ſalutandi morẽ, ſaluata
per Chriſtũ, ſemper gaudia ſua cõmemorans, exultãs
ſeruat eccleſia. Inuenta eſt in Chriſto perpes lætitia,
& ſalutis æternæ medicamina per ipſum ſunt nobis
in pœnitẽtiæ Balſamis deſignata. Maria lingua ſyria-
ca nomina dicitur: Chriſtus dñs Maria nũa, & licet
ipſa ſe Chriſti profiteatur ancillã, hoc ſeruitutis gen⁹

omni regno ſublimius eſſe intelligit. Conſtituta
quippe eſt ſuper omnẽ creaturam: & quicunque Ie-
ſu curuat genu, matri quoque pronus ſupplicat &
acclinis. In ſuperbis & inferis admirationi eſt virgo
Luc. 2. puerpera: ſtupẽt dæmones, gaudẽt homines, in Cœ-
lo gloriã Deo concinunt principatus & poteſtates.
Nõ cadit in Angelos zelus, nec inuidiæ liuore cãdi-
datus ille tabeſcit exercitus, nec de proposito ſibi eas
oĩs ordine offenduntur: quia & ſi Chriſtus aliquãdo
Pſal. 8. paulominus ab Angelis, propter paſſibilitatẽ, ſit im-
Heb. 2. minutus, modo gloria & honore coronatus ſub pe-
dibus ſuis cõtinet oĩa ſubiecta. Nec à dominatione
vel potẽtia Filij, mater poteſt eſſe ſeiũcta. Vna eſt Ma
riæ & Chriſti caro, vnus ſpiritus, vna charitas: & ex
quo dictũ eſt ei. Dominus tecũ, inſeparabiliter per-
ſeuerauit promiſſum & donũ. Vnitas diuiſione nõ
recipit, nec ſecatur in partes, & ſi ex duobus factũ ſit
vnũ, illud tamẽ vltra ſcindi nõ poteſt. & Filij gloriã
cũ matre non tã cõmunẽ iudico quàm eandẽ. Ecce
tabernaculũ Dei, habens intra ſe Sanctũ Sanctorum,
virgam ſignorum, tabulas Teſtamẽti, altare incenſi,
ambo Cherubin reſpiciẽtia in alterutrũ, Manna, &
ſine vmbra propitiatorium palam expoſitum. Hæc
non in figuris ſed in ipſa veritate, ſacrarium Virginis
in ſe continebat repoſita, exhibens mundo legem
& diſciplinam, incenſionem zeli, caſtitatis odorem,
concordiam teſtamentorum, panem vitæ, inco-
ſumptibilem cibum, ſanctitatem, humilitatem, &
obedientiæ holocauſtum, pœnitentiæ omnibus tu-
tũ naufragis portũ. Nulla facta eſt Angelicæ digni-
tati iniuria, ſi illius excellẽtiæ cacumen obumbrat vir-
go exaltata ſicut Cedrus in Libano. Cedrus arbor
eſt procera, & imputribilis. Virginitas quoque Ma-
riæ quia nulla concupiſcentiæ carnalis viſcatur po-
rredine, in hoc procerior & altior virginitate vide-
tur Angelica, quod hæc virtutis illa naturæ, hæc vo
luntatis illa neceſſitatis: & in carne quod non eſt
carnis agere, res incõparabilis meriti eſt & gloriæ ſin
gularis. Proſequi Prophetarum oracula quæ de Ma-
ria ſcripta ſunt, non eſt noſtri propoſiti: neque enim
rem tanti culminis ſibi noſter arrogat ſtilus. Quo-
modo enim illud diuinum puerperium eloquar,
Luc. 2. quod ab Angelis in Bethleem celebratum eſt, vbi in
anguſto Tugurio hoſpitata virgo, non habens diuer
ſoriũ, infantem Ieſum laſciniis repoſuit faſciatum:
vbi virgo & obſtetrix & genitrix ſibi ipſi in illa ce-
lebritate exhibuit clientelam: Nihil quippe dolo-
ris, nihil clamoris ibi erat, nullã ibi vſurã pœnarum
pro voluptate vltio repetebat. Neque enim erat
Chriſtus in peccato cõceptus, cuius ſolius eſt dona-
re peccatum. Vnde ipſi egrediẽti, nullũ exigẽs tormẽ
ti vectigal, vltro natura ianuas reſerabat. Aderant il-
Luc. 2. lic Cherubin & Seraphin, & gratulabũdus, gloria in
excelſis Deo decantabat cœleſtis exercitus: & vſ-
que ad Paſtorum excubantium aures, harmoniæ An
Mat. 2. gelicæ conſonantia perſtrepebat: Reges Arabum &
Pſal. 71. Sabba ab Oriente egreſſi, ſequuti ſtellam inſoliti
luminis, genibus curuatis, & humi purpura defluẽ-
te, Ieſum noſtrũ pannoſum adorãtes, donis ſacra-
mentalibus venerati ſunt. Ab ortu Saluatoris vſque
ad Baptiſmũ anni 30. defluxerant, nec toto hoc tẽ-
pore ſeiuncta eſt mater à Filio, ſemper indiuidua a-
Luc. 3. ſtitit, & diuini cõſcia ſecreti, humili affectu venera-
batur vt Deũ, amplectebatur vt Filium. Ventum eſt
ad miracula, & illico Iudaica perfidia mouit calũnias
& corde felleo doctrinã euangelicã perſecuta, rin-
gẽs in Chriſtũ deſpumabat cõuicia, dicẽs eũ in Beel- Mat. 9.
A zebub eiicere dæmonia: & non eſſe à Deo, Sabbati cõ Ioan. 9.
temptorẽ. Multa præterit ſuccinctus & ad finẽ pro-
perans ſtilus. Quid ſingula, proſequar? Nec mortuo
Chriſto quieuit inuidia, nec ſaturata eſt cruentæ ple
bis malicia, cum pedibus & manibus claui, cum lan-
cea lateri, fel ori, ſpinæ capiti, & totum corpus hæ-
reret Cruci. Obſeruabant milites crucifixum, irride-
bãt Iudæi nec extorquebant reſponſum. Fugienti-
bus Apoſtolis, in faciem Filij ſe oppoſuerat mater, &
gladio doloris animæ eius infixo, vulnerabatur Spi-
ritu, & crucifigebatur affectu: & quod in carne Chri
ſti agebant claui & lancea, hoc in eius mente, com-
paſſio naturalis & affectionis maternæ anguſtia. Sta
B bat ante Crucẽ, non minor quàm martẽ Chriſti de-
cebat. Fortaſſe autẽ quia in morte Filij intelligebat
Redẽptionem mundi, etiã ſua ipſa morte ſe aliquid
æſtimabat publico muneri additurã. Sed Ieſus alie-
no adiutorio nõ indigebat qui dixit, factus ſum ſicut
homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Suſce-
pit quidem parentis affectum, non tamen quæſiuit
auxiliũ: imo ipſam inter reliquos pro quibus ſui ſan
guinis patri ſacrificiũ offerebat, illo generali benefi-
cio cõplexꝰ eſt. Ecce bone Ieſu, corã te eſt mater tua.
Cur modo nõ dicis: q̃ eſt mater mea, & qui ſunt fra- Ian. 13.
tres mei? Modo matrẽ non abiicis, nec ignoras, ſed
cõmendas diſcipulo, & vicariã imponis ſolicitudinẽ
C illi quẽ præcipuè diligis, qui ſupra pectus tuũ in Cœ
na recubuit. Mulier (inquit) ecce Filius tuus: & ad Ioan. 19.
diſcipulum: ecce mater tua. Supererat Ioſeph ad quẽ
vſque ad illud tempus præcipua obſequii ſpectaua-
rat ratio, & cui ad hoc ipſum fuerat deſponſata: &
modo quaſi hoc miniſterio cenſeatur indignus, Ioã Ioſeph
nes aſſumitur. Hũc intellectum circũſtantia ſermo- chriſto ſu
nis videtur exigere. Verum ſecretiori ratione virgi- perſtes.
nitas virginitati cõmendatur, vt hoc teſtimonio io-
guletus Bonoſus hæreticus, & prophanus Helui-
dius: qui ore fœtido auſi ſunt garrire ꝙ de vtero vir
ginali alius præter Chriſtũ partus effuſus eſt, & poſt
Saluatorẽ natum, Ioſeph eam licentia maritali con-
D tigerit. Ipſe Chriſtus de Cruce, maternæ virginita-
tis eſt arbiter idem & aſſertor. Obſtructum eſt os lo
quentium iniqua: ſuſcepit eã Ioannes in ſuã non ab-
nuẽte Ioſeph, nec aliqua calumniam referente: ſu-
ſcepit eam in ſuam, non quaſi maritus, ſed loco Filij,
aſſecla & cuſtos & teſtis, & cõſcius. Erãt quidẽ am-
bo in miniſterio Mariæ, Ioſeph cædẽte pro tempore
& cauſa, Ioanne præpoſito. Chriſtus quidem in eum
expenſis contumeliis & tormentis, iam hora pro-
pinquante, in matre amplius q̃ in ſe pati videbatur:
nec diſſimulans quòd humano pungeretur affectu,
circa nouiſſima expreſſit quãtã matri vellet reuerẽ-
tiã à mundo exhiberi, cui in vltimis tam officioſum
E reliquit dilectionis indicium: in ipſo mortis articulo
exponens, quòd matris eſſet intemerata virginitas,
& quòd ei gratiæ ſingularis æterna maneret hære-
ditas. Suſcepit itaque diſcipulus, quod ei cõmenda-
tum eſt, & Chriſtus dixit: Conſummatum eſt. Hoc
dixit. & bono pietatis hoc myſterium omne cõple-
uit. Poſtulabat ordo, vt & de cæteris capitulis q̃ Chri
ſtus in Cruce tetigit, aliqua ſcriberemus, ſed ſupra
nos eſſe ſcimus, ad tantæ profunditatis myſteria mit
tere manum. Quis enĩ diſſerere ſufficiat, quòd ſe de- Mat. 27.
relictũ clamat in Cruce quaſi infirmus, & latronẽ in Luc. 23.
paradiſum ꝓmittit quaſi Deus? ꝙ orat ꝓ eis qui ſe ma Luc. 23.
ledicũt, & crucifigẽtibus obtinet veniã? & ꝙ in eodẽ Ioan. 19.
puncto

puncto in quo apud Patrem totius mundi cauſam allegat, quam propriè & ſingulariter matrē reuereatur indicat, q de ſiti & nō de corpore vulnerato eloquitur, quod tūc demū proteſtatur omnia cōſummata, & ſic in manus Patris ſpiritu cōmendato, capite inclinato, emoritur. Magis hæc noſtra videntur honoranda ſilentio, quàm indigni ſermonis auſu temerario contingēda. Verū de Maria quod cœpimus vt breuiter proſequamur, hoc ex actionibus Apoſtolorum traditū nobis accepimus, q poſt Paſſionem Chriſti cū Apoſtolis vſque ad Pentecoſte in orationibus & ieiuniis vnanimiter conuerſata eſt. Poſtea vero Ioāne in eius obſequiis perſeuerāte, nō diu vocatione dilata, migrauit ad Filiū: & Angelis occurrentibus & deportātibus illā inclitā animā, aſſumpta eſt in Cœlū. Vtrū in corpore, aut ſine corpore, nullius canonicæ ſcripturæ diffiniuit auctoritas: ſed quocunque modo ſit, eā cū Chriſto eſſe, dubiū nō eſt. Nec fas

Act. 1. Virgo Maria non diu poſt Filium obiit.

eſt homini loqui, quid illud gloriæ ſit q beatitudinis plenitudo, qua illa illa perfruitur, quia ſicut ſcriptū eſt, pax illa oēm ſuperat intellectū: nec eā oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs aſcēdit. Hoc certū eſt, q ibi eſt, vbi tā ipſa q Filius vultui Dei aſſiſtūt pro nobis, miſericordiā poſtulātes nō iudiciū, & obtinētes omni pœnitēti remiſſionē peccatorū. Imò datū eſt Filio à Patre omne iudiciū, & eius eſt tēperare & diſpēſare ſeueritatis diſtrictæ decretū: qui nō facile eos quorū aduocatus exiſtit condemnat, cumq; idem ſit aduocatus & iudex, nequaquàm crudeliter iudicat, q ſemper miſericorditer interpellat. Merces quippe mortis eius, ſalus eſt hominū. Nec illud ſibi perire facile patitur, pro quo & ſanguinis preciū magnū datum eſt, & tantum reconciliationis humanæ ſtudium fuit, vt ſua diſpendia non attenderet dū erroneum lucraretur.

1. Cor. 2. Heb. 9. Ioan. 5.

GEORGII TRAPEZVNTII IN ILLVD EX IOH. CAP. XXI.

Si volo eum manere, donec, &c. Et quod ſanctus Ioannes Euangeliſta nondum ſit mortuus, breue Opuſculum ad Papam.

Svper Dilectiſſime Pater cùm iam particulā Euangelij Ioannis legerem, qua Petrus Dei filium de illo interrogauit, dicēs: Domine, hic autē quid? audiuitque: Si eū volo manere donec veniā, quid ad te? Primùm occurrerunt, quæ aliàs de ſic & de ſi particula diſſerui: deinde, vtrum mortuus ſit an adhuc viuat Tonitrui filius, cœpi cogitare. Nā etſi vtrumuis quis dixerit, à ſinu eccleſiæ non recedat. Non enim vel morte vel vita Ioannis ſalui facti ſumus: nec alterū apertè ſic in Euangelio dicitur, vt alterum credere nefas ſit. Habet tamen inueſtigatio rei huius, non parum fructus, ſi nō contentione vincendi, ſed veritatis amore inquiritur. Cū enī inueſtigari rectè nō poſſit, niſi per euāgeliū, opus eſt diu noctūque Euāgelij verba ſæpius repetere. Id non ſolū animū ab aliis cogitationibus abſtrahit, ſed & ad apicē ipſum Sāctarū literarū impellit. Accedit, vt qui hæc faciliora, & in quibus non poſſumus cū æterna pernicie animi errare, ſcrutatur: Is exercitatione iam ingenij, gradu hinc facto ad altiora ſecurior poſſit cōſcendere. Hoc autē & ipſi ſaluti allaturū eſt, & alios ad ſacrarum literarum ſtudia poterit commouere. Primùm, quoniam ſi quis diuinas literas crebrò & cum fide lectitat, huic via ſalutis indies magis magiſque aperitur. Alterū: quia licet iam omnia doctorum eccleſiæ diligētia, hoc eſt Spiritus ſancti gratia, vnde omnia dona profluunt, ſatis pateant: tamen & noua quæque delectant, & legentes ad frequentiorem ipſa nouitate alliciunt lectionem. Crebra autē harum rerum lectio animorum eſt cibus, quo aduerſus voluptates corroboramur carnis. Adde quod abyſſus nec ſimplex, ſed duplex, diuina ſcriptura eſt: ſi cui placet illud Pſalmiſtæ ad vetus nonnunquam conferre Teſtamentum, quo ad Creatorem: magnitudine, multitudine, altitudinéque rerū admiratione compulſus, exclamauit: Abyſſus abyſſum inuocat ad vocē cataractarum tuarum. Veteris enim Teſtamenti, per gratiā Saluatoris, abyſſo patefacta, & velo templi (quo prohibebamur interiora proſpicere) per ſuam Paſſionem ſciſſo, inuocata effudit ſe noui Teſtamenti abyſſus, & excitauit vocem cataractarum Dei, id eſt Euangeliſtarum, Apoſtolorum, doctorúmque omnium Eccleſiæ. Si ergo ſcripturæ altitudo abyſſus eſt magna, nunquam deerunt cū zelo nobis veritatē rimantibus, quæ cū vtilitate cōmuni cōſcribamus. Cuius rei exceſſum ac magnitudinē Euangeliū ſignificaſſe videtur, vbi dicitur. Nec mūdū quidē ipſum, ſi ſingula quæ Ieſus fecit, conſcriberētur, videri capturum. Ad ſanctitatē autem tuam, & quæ nūc in hac per facili quæſtione, auxilio eius cuius tu in terris Vicarius es, & poſtea quę dictabimus, meritò mittenda putauimus: ne dū volumus & nobis & aliis prodeſſe, in laqueū dilabamur. Id enī & fuit, & eſt, & diuina præſente gratia erit ſemper mihi inſitum & propoſitū, mortē optare potius & exitū huius vitæ, quàm aliquid, nō dico ſcribere aut dicere, ſed ne cogitare quidē, quod Apoſtolicæ doctrinæ ac eccleſiæ Dei, cuius tu Princeps es, repugnare videatur. Quare ſi fortè parū aduertendo, aliquid huiuſmodi, aut etiā ex ignorātia ſcripſerim, dixerim, cogitauerim, aut in futurū ſcripſero, dixero, cogitauero, quod aures ſanctitatis tuæ quæ regni cœlorū claues his tēporibus miſeratione diuina tenet, poſſet offendere: id ex nūc ſponte totoque aīo, reuoco, eiicio, reſpuo, & ſicut non dictum haberi ſupplico. Id modò hic dictum, quaſi dictū in omnibus eſſe velim, quæ aut Græcè aut Latinè attigi, vt attingā. In animo enim eſt, niſi vel ſenectus retardauerit, vel ægrotatio impedierit, vel tenuiū fortunarum cōditio reuocauerit, nonullos ſcripturæ locos, prout Deus aſpirabit, tractare. Sed alios quidē aliàs, nunc aūt ipſius Ioānis, de quo dicturi ſumus, interceſſione freti, quæſtiunculā quæ à verbis euāgelij originē trahere videtur, dilucidè, quantū Deus donauerit tractare conabimur. Sæpius poſt Reſurrectionē diuerſis Dominus modis apparuit diſcipulis, & ſæpius cū ipſis & comedit, & bibit. Latus quoq;, & manus, & pedes, nō oculis ſolū, verumetiam tactui obtulit: vt vndiq; eundē ſeipſum eſſe demōſtraret, qui ſurrexerat, qui

Ioh. vlt.

crucifixus fuerat, quique ante Paſſionem cũ illis cõ- *Ioh. 20.* verſabatur. Demum ſecundum Ioannis Euangeliũ apparuit Ieſus in littore, illis piſcantibus, interrogauitque, ſi quicquam pulmentarij haberent? Quibus negantibus iuſſit in dexteram nauigij partem rete immittere: quo facto, centum & quinquaginta tres magni piſcati piſces ſunt. Quod quidem ad futurã Sanctorum quietem ſacramentaliter pertinere, perſpicuum eſt. Nam & magnitudo & multitudo & numerus piſcium certus, & tractio eorum per fluctus maris tandem ad littora tutior, & docentorum à littore cubitorum diſtantia, & in dextrum retis demiſſio, & ſeptenarius diſcipulorum numerus, hæc omnia non abſque magno myſterio diligenter narrantur, & futuram triumphantis eccleſiæ cum Domino vitam apertè ſignificare videntur. Erat id certè ſuum illius, qui plus aliis amabatur à Chriſto: qui in Dominicum pectus incubuit, & inde hauſit profundiſſima ſacramẽta: cui matrem orbis dominam, ipſe Dominus moriens commendauit, vt quemadmodum initium Euangelij ſui in æterna generatio- *Ioh. 1.* ne filij Dei fundauit, inſtar tonitrui clamans: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: ſic culmina per futuram Sanctorum vitæ myſticam orationem imponeret, ad quam vt tutius mari iactati & vndis, ſancti peruenire poſſent. Petrus etiam antea, quando ipſi claues regni *Petrus Eccleſiæ Princeps.* cœlorum cõmendatæ fuerunt, eccleſiæ totius Princeps conſtitutus, apertius tunc vel reſtituitur, vel cõfirmatur. Nam ne fortè aliquis, quoniam ter Dominum negauerat, amiſiſſe ipſum Eccleſiæ principatũ putaret, ter interrogatur, an Dominum amaret. Qui multò prudentior iam atque ſublimior, gratia Saluatoris, non effertur præſumptione, ne rurſum negatione proſternaretur, ne lachrymis & amaro fletu iterum ſibi ad propellendum piaculum opus eſſet: ſed pia confeſſione amare quidem ſe tertiò reſpondit: ſed quid amaret, ipſum ſcire ait, cui nihil poteſt eſſe occultũ. Sic Dominus terna interrogatione, ternáque Petri confeſſione amandi, ternæ curauit negationis vulnus, quod, fletu Petri ſanatum ad cicatricem vſque productum, credendum eſt. Tunc enim interrogationis illius vi, & confeſſionis virtute bonìſſimæ, cicatricẽ quoque ipſam abolitam nemo dubitauit: ac ideò ter ſibi vt ſano iam & humiliter amanti cõmendatur Eccleſia, vt paſcat oues agnóſq; Domini: quæ commendatio militantis eccleſiæ Petro tunc facta, ſucceſſoribus etiam ſuis facta cognoſcitur. Oportet enim, ſicut oues agnique veteres, videlicet in fide, atque nouelli, ad diem vſque aductus in gloria Domini per ſucceſſionẽ duraturi ſunt: eodem vtique modo illum permanere, cui commendatio facta eſt. Vniuerſali ergo eccleſiæ Petro præpoſito, decenter mors quoq; illi prædicitur: vt hinc vitam etiam Domini exprimendam pro viribus, duabus diſceret rationibus, quoniam vniuerſalis Paſtor & Vicarius Chriſti præcipuus fuit conſtitutus, & quoniam Crucis patibulo Deum erat glorificaturus, quorum alterum trahitur ex altero. Nam ſi non eſt ſeruus Domino maior, oportet patroni labores clientem ſubire. Et qui labores Domini ſumit ſui, is mortem non debet ſimilem recuſare. Quare vitæ quoque totius imitatio pro viribus neceſſaria eſt, quæ liquidò Euangelij verbis exprimitur. Nam morte Crucis, extenſione manuum ſub oculis Petri poſita, ſtatim ei dicitur, Sequere me, id eſt qui morte me

ſecuturus es, veſtigia quoque viuendi in ea ſequaris. A Petrus igitur Dominum ſequebatur, dùmque ſequeretur, vidit Ioannem. (Is enim diſcipulus, quem diligebat Ieſus) ſequentem. Et curioſitate mentis humanæ qua magis aliena quã noſtra quærimus, nimium commotus (nõ enim erat adhuc omninò perfectus) audet à Domino petere, qua morte Ioannes moreretur, dicẽs: Domine, hic autem quid? Dominus autem & hanc curioſitatem reprehendit, nec moriturum Ioannem vſque ad exitum huius ſæculi (vt ego arbitror) oſtendit, dicẽs: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Hinc quæſtiuncula naſcitur re facilis, varietate opinionum difficilis. Nam multi iã mortuum eſſe Ioannẽ contendunt, nonnulli extre- B mis tẽporibus cum Enoch & Elia moriturũ opinantur. Quod nos ſequentes, apertè oſtendemus, idipſum, & per hunc Euangelij locum ſignificari, & aliis rationibus confirmari & tum ipſius Ioãnis in Apocalypſi, tũ Euangelij auctoritate ac teſtimonio ſignificantius comprobari, atque adeò demonſtrari. Si (inquit) eũ volo manere, donec veniã, quid ad te? Græcè, ſi Verbum de Verbo exprimitur, non ſic eũ volo manere, ſed ſi eũ volo manere, ſcriptũ eſt. Verũ quoniam, ſicut particula, ſi, apud nos, ſic eadẽ apud Græcos indicatiuo quidem Verbo coniuncta, affirmatiue capitur: ſubiunctiuo autẽ, ſuſpenſiuè dubitatiueque. Iungitur autẽ hic indicatiuo, idcirco non C ſi, ſed ſic patres interpretati ſunt, ne ſcilicet. Si particula Latinæ Græcæque linguæ ſciolos propter duplicem poteſtatem turbaret. Sic verò affirmãdo expreſſè dixerunt, vt nemo ambigeret, eam quoque Græcã particulam non aliter quam affirmatiuè ibi poſitam eſſe. Sed de duplici poteſtate Si particulæ, latius à nobis in aliis dictũ eſt, & vulgò patet. Quis enim non viderit, aliud ſignificari cũ dicitur, Si amo te, non detraho tibi? aliud: Si amarẽ non detraherẽ tibi? Alterum enim & amorem affirmat, & non detrahendi voluntatem confirmat: alterũ è regione amorem quidẽ vel ſuſpendit, dubiúmque facit: vel penitus negat: quantòque † maior negatur, tanto de- *† amor.* D trahẽdi voluntas aſſeritur. Itẽ ſi me audiſſet, doctior eſſet Significatur enim, non eſſe doctum, cum non audierit. Contrà, Si multos audiui doctos, ſi multa legi ſi multa ſcripſi, cur me imperitũ putas? Non eſt opus plura dicere de re manifeſta, qua pleni ſunt libri, plena priſcorũ volumina ἐὰν quoque Græca coniunctio, eaſdem habet poteſtates. Teſtis eſt Priſcia- *Priſcianus* nus, Grammaticorum omniũ excellentiſſimus, nec minus in Græcis quàm in Latinis literis peritus: quippe qui Græcus natione fuit. Fuit enim ex Cæſaria, Cappadocis: nec in Italia, ſed Athenis & Græcè didicit, & Latinè. Is in libris de Conſtructione, vbi de ſubiungendi modo, & de particula. Si, eaſdẽ E omninò ait habere ipſam vires quas, ἐὰν Græca. Idq; tàm Latinis quàm Græcis oſtẽdit exemplis. Sed ſermo etiã ipſe Græcus perſpicuum id facit, adeò vt exemplis opus non ſit. Dicatur alicui, carnes die Sabbati comedenti: Carnes tu comedis in Sabbato? Reſpõdeat, ἐὰν τρώγω τί πρὸς σέ, id eſt, Si comedo, quid ad te? Patet, quia comedere aſſerit. Quod ſi diceret, Si comederem, quid ad te? non omninò comedere cõcederet, ſed quaſi negãdo ſub cõditione poneret. Hoc in Græco ſermone nõ poteſt liquidò percipi. Sed latet adeò, vt peritiores etiã huius ætatis fugiat, niſi Latinæ linguæ proprietates inſpexerint. Cuius rei cauſa eſt, quoniã ſubiicientia verba minuta quadam

ſcribendi

ſcribendi ab indicantibus differentia diſtinguűtur.
Prima enim præſentis indicans perſona, & voce &
ſcriptura eadem eſt cum ſubiungendi. Sicut in pro-
poſito, volo eum manere, θέλω αὐτὸν μένειν, Illud
θέλω, poteſt & volo & vellem dici Latinè. Sed, vel-
lem, nullo pacto conuenit: omninò enim è rebus a-
lienum. Quare nec vllus vnquam id cogitauit. Quas
ob res & anctoritate illorum qui traduxerunt, & cő
ſuetudine multorum ſæculorum, & ipſius Græci ſer
monis proprietate, & quoniă res ipſa diſiűctiua du-
bitandi vocem non patitur, affirmans dominus di-
xit: Ita volo eum manere, donec veniam, quid ad te?
Sed dicet fortaſſe quiſpiam, nemioem vnquam au-
ſum fuiſſe aliter quăo affirmatiuè dominica hæc ver
ba interpretari: ſed, donec veniam, non extremű il-
lum ſignificare aduentum oomini. Poſſe namqoe
aduentum oomini appellari etiam, cum qno v-
nuſqoiſque vocatus, naturæ cőoeedit. Vt velle Ioă-
nem ſic viuere aſſerat, donec veniat, id eſt, donec ip-
ſum pet mortem ad ſe vocarit. Hac ſententia diuiſa,
primum conſtat Ioannem viuere donec veniat, oo-
minum dixiſſe. Alterum ergo quæratur, an illud, Do
neo veniă, finem ſæculi huius ſignificet, vel terminű
viuendi in hoc ſæculo monſtret. Quod certè ſi quis
attendat, procul à vero eſſe videbitur. Nihil enim a-
liud dicit, qni ita dicit, niſi vt planius & ſub oculis
ponatur, Volo eum viuere donec moriatur: ſed ab-
ſurdum per ſeipſum totum fuerit, ſi cőnexa talis ex-
poſitio fuerit. Connectatur igitur, & dicatur: Sic eű
volo manere, donec veniă, quid ad te? id eſt, volo eű
viuere dooec moriatur, quid ad te? Dicam apertè,
quod modo in mentem incidit: Homo certè non di
co doctus & grauis, ſed mediocriter eruditus ac le-
uior, ſi data ſibi poteſtate hominis alicuius vi-
tæ, atque interrogatus ſic reſpondeat, parum ani-
maduertiſſe putabitur: quomodo igitur deum ore
ſuo ſic locutum quiſpiam crediderit? Sed curioſita-
tis, inquiet, arguere diſcipulum voluit. Sic arbitror:
Et Cyrillo, viro doctrina præcipuo, ſanctitate ma-
gno, prudentia & eloquentia graui, hoc ipſum pla-
cuiſſe legimus. & illud, Quid ad te? id apertè oſtedit.
Sed in reprehendendo Petro ſacramentum etiam il-
lud aperire noluit, non moriturum Ioannem vſqoe
ad extrema ſæculi huios. Nam ſi curioſitatis ipſum
arguere ſolummodo voluiſſet, illud vltimum, Quid
ad te? vel cur alieoa quæris, dixiſſe, ſatis ſupérque e-
rat. Sicot omnibus ſimul quærentibus, ſi eo anno re
ſtituturus eſſet regoű Iſraëli reſpoodit, leniſſimè ar-
guens: Nun eſt veſtrű cognuſcere tempora, vel mo-
menta. Nunc autem non arguit ſolum, cùm vehe-
mentius intulerit, Quid ad te? verumetiam ad finem
vſque vitæ huius victurum Ioannem aſſeruit, dicĕs:
Volo eum manere donec veniam. Ita & conditio-
nem vitæ Ioannis aperuit, & curioſitatem Petri re-
darguit. Exiuit autem ſermo iſte in diſcipulos, quòd
diſcipulus ille non moritur. Exiuit ſermo ad diſcipu-
los. A quo exiuit? per quem diſſipatus fuit? [illegible]s di-
ſcipulis omnibus prædicauit? duo certè ſolum ſer-
monem hunc oomini audierunt, Petrus & Ioannes:
cæteris oominum ea replicaſſe, quæ Petrus & Ioan-
nes ſecretius acceperant, minimè credendum eſt.
Ioannes autĕ & virginitate tum corporis, tum ſpi-
ritus, apprimè præditus, & cæteris virtutibus ſum-
mus, quod & dilectioœ oomini, & commendatio-
ne Matris eius percipitur, nequaquă id quòd ad glo-
riam ſuam pertinere videbatur, ſociis quaſi iactabű-

Cyrilli opinio. | Act. 1.

dus prædicaſſet. Relinquitur ergo, à Petro fratribus
A enarrata fuiſſe, quæ dominus de Ioanne dixit. Petrű
autem aliter dixiſſe quàm audierat, nefas eſt dictu.
Quid ergo retulit fratribus Petrus? quod dominus
de Ioăne dixit: Sic eű volo manere donec veniă. Id à
Petro, à cæteris omnibus eodĕ intellectum modo
fuit, quod diſcipulus ille non moritur. Quare ipſe
quoque delinquere mihi viderer, ſi nő ita hunc do-
mini ſermonĕ caperem, ſicut omnes diſcipuli tunc
intellexerunt. Facile năque crediderim, quăuis die
Pentecoſtes aduĕtu paracleti ad perfectionĕ in hac
vita vltimă Apoſtoli peruenerunt: tamĕ eo die, quo
hæc acta fuerunt, multo ſublimiores omnibus ſuc-
ceſſoribus ſuis fuiſſe. Fides em̃ in Chriſtű crucifixű,
B & è mortuis ſuſcitatű, ſua gratia & doctrina ſaluato-
ris cőfirmata plurimű eius eleuabat in dies. Fuit autĕ
dies ille, quo oominus hæc peregit, tertius appari-
tionis ſuæ. Nă & ſi ſæpius ſe tàm mulieribus quàm
viris manifeſtauit, & aliter aliis, modò pluribus, mo
dò paucioribus tamĕ tertio dicimus die nunc appa-
ruiſſe, quoniă tribus maximè diebus apertius, expreſ
ſius, miraculoſius apparuit. Primű, in ipſo Reſurre-
ctionis die. deinde, in octaoo à Reſurrectiooe: tertiű
quando Petrű præfecit eccleſiæ, ac de Ioannis mor-
te pronűciauit, duo ſacramĕta diſcipulis patefaciĕs.
Sed quod ſequitur, forſan aliò trahitur? nequaquă.
Quid enim ſequitur? Et oon dixit ei Ieſus, quòd nő
C moritur: ſed, ſic eű volo manere, donec veniă, quid
ad te putabit aliquis fortè, perſpicuò hic Euangeliſtă
illis cőtradicere, qui arbitrĕtur non moriturű ipſum
vſque ad finĕ ſæculi huius, cű ſcribat. Nő dixit ei Ie-
ſus, quod nő moritur, vſque ad extrema tĕpora ſci-
licet. Sic em̃ ſupplendű ſemper eſt, exclamabitq; ab
ab eo ipſo explanatű eſſe nobis quod quæritur, atq;
mutare nő oportere. Ego autĕ pro modeſtia ſumma
& virginali humilitate, qua gloriă humanam Ioan-
nes omninò calcauit, ita eű ſcripſiſſe crediderim: vt
& veritatem digito monſtrarit, & inanĕ huius ſæcu-
li gloriam abiecerit. Non enim negat rem, ſed ſer-
monĕ & verba. Subiiciătur oculis omnia, quid Ieſus
D dixit? Sic eű volo manere, donec veniam: affirman-
do Ieſus dixit, & quiſquă negabit? Quid diſcipuli
quomodo id, quű exiſſet in publicű, intellexerunt,
quod Ioănes non moritur? Tenen affirmationĕ do-
mini, & Apoſtolorum ſententiă omnium, quod nő
moritur. Quid poſtea Ioăoes? nő tàm virginali mo-
deſtia, humilitatéque præditus, quàm veritatis ami-
cus: quid ait? Sed non dixit ei Ieſus, qnod non mo-
ritur. Non enim hoc verbű protulit Ieſus, ſed aliis
verbis vſus eſt. Quibus? Sic eű volo manere, donec
veniă. Animaduerto, quod nő ſtetit Ioănes ibi, Non
dixit ei Ieſus quod oon moritur. ſtetiſſet autĕ, ſi rem
ipſam negare voluiſſet. Sed addidit, ſed ſupple di-
E xit: Sic eű volo manere donec veniă. Sermonis igitur
& verborű collationĕ facit, non rerű. Nam ſi rerű fa-
cere collationem voluiſſet, illud, ſolum ſcripſiſſet:
Non dixit ei qnod non moritur, hoc enim ita dictű,
ſtatim oſtendit quod moritur. Sed non dixit, ꝙ non
moritur, inquit: ſed dixit: Sic eű volo manere donec
veniam, quid ad te? Perſpicuum ergo eſt, verborum
ipſum collationĕ facere, non rerum quàmuis & re-
rű dicere non dubito. Alter enim ſermo mortĕ om-
ninò negat: quod qnoniă falſum eſt non dixit: Non
moritur alter, quădo moriturus eſt, oſtendit, Donec
enim veniam (inquit) volo ipſum ſic manere, atque
viuere ſcilicet. Quas ob res ſi quis diligĕter Euăgelij

verba examinet,& aſſertiuè dictum eſſe, Sic eũ volo
Ioh. 21. manere donec veniam, perpendat: quod fruſtrà aut ſuperfluè dictum putare nefas eſt. Videretur autem eſſe ſuperfluum, ſi ad ſingulorum exitum, Aduentum Domini referat: ſi prædicti omnes ſimul diſcipuli per illa verba, non mori Ioannem vſque ad extrema tempora, intellexerunt. Sic denique Ioãnes ipſe non rerum, ſed verborum & ſermonis facit collationem: vel quod verius eſt, etiam rerum. Quis dubitabit, ipſum Tonitrui filium quem Dominus maximè omnium diſcipulorum dilexit, cui matrem moriens in Cruce ſoli commendauit, adhuc viuere victurúmque vel ad extrema ſeculi huius? vel ſicut ille, qui longè ante alios ipſum dilexit, ordinauit, inſtituit, prædeſtinauit? Verum quantum hic Euangelij locus ad hanc rem conferat, ne nimium creſcat, & modum excedat oratio, ſatis iam ſit. Nunc ratiunculis quoq; nõnullis, idipſum affirmari, aperiamus. Primùm igitur dicimus, diligenter in omnibus ſcripturis canonicis obſeruari oportere, quod nihil fruſtrà, nihil ſuperfluè, nihil ſine cauſa in ipſis ſcriptum eſt: Spiritu enim ſanctodictante, omnes ſcriptę ſunt. Spiritus verò ſanctus omnia ſcit, omnia præuidet, omnia breuiter, & vt oportet, & quantum oportet, & ſicut oportet, diſponit, dictitat, edit. Non eſt ergo quicquam in Euangelijs abſque magno myſterio dictum. Sed niſi eo prorſus pacto intellexerimus prædicta Domini verba, ſicut omnes Apoſtoli ac diſcipuli qui tunc erant, acceperunt: fruſtrà totus ille locus de Ioanne conſcriptus eſſe videbitur. Cur enim poſteaquam vniuerſalis eccleſiæ præfectura Petro & ſucceſſoribus collata eſt, & mors eius qualis futura eſſet, ad apertum de Ioannis morte diſſeritur? Nã de Petri quidem morte prædicere, multis de cauſis oportuit: Non enim tacenda ſunt ſacramenta. Sacramentum autem quiddam eſſe, quòd vicarius Chriſti, Eccleſiæ ſuæ præpoſitus & Pontifex ſummus, immediatè poſt Chriſtum, & primus, Crucis ſimiliter morte moriturus eſſet, non eſt negandum: præſertim cum huic apertiſſimè vitam quoque magiſtri ſequendam, apprimè diceret. Et certè ſicut quæ neceſſaria ſunt, ſæpius repetenda: ſic quæ
Petri præfectura. nihil conferunt, nemo ſcribit. Præfectura Petri aliter ſæpe atque aliter exprimitur, ne quis in poſterũ audeat mutire, vel dicere, Romanos Pontifices, qui Petro ſucceſſerunt, eccleſiæ vniuerſalis non eſſe paſtores. Quocirca claues regni Cœlorum ei præcipuè cõmittuntur. & per hunc Euangelij locum, quem modò tractauimus, grex agnorum atque ouium nomini ſibi commendatur, & ante paſſionem ad Petrum ſermone conuerſo, & ad omnes communiter primo dicitur: Ecce Simon, Sathanas expetiuit vos cribrare quaſi triticum, atque conuoluere, & decipere ſcilicet, ac in errorem demum intrudere, deinde inferre. **B** Ego autem oraui pro te, ne deficiat fides tua: tu vero aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Vbi duo maxima apertè exprimuntur myſteria. primum, quod Petri ſolius & ſucceſſorum ſuorum, id eſt eccleſiæ Romanæ, cuius vrbis duntaxat epiſcopum conſtat fuiſſe Petrum, non deficiet fides. Alterum, quod cæterorum deficiet aliquando. Quare, inquit, tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Aliquando autẽ dixit, vt oſtenderet, neminem Apoſtolorũ Spiritus ſancti confirmatum gratia erraturum. Sed ſucceſſores, ad confirmationem quorũ Petrus, hoc eſt ſui ſucceſſores cõuerti iubẽtur, quod reipſa perfectum. ſæpe nãque cæteræ orbis eccleſiæ **A** à Romana confirmatæ ſunt, ipſa ab aliis nunquam. Sed tempora quoque præfecturæ Petri admirationem, ſi conſiderantur, adaugent & fidem rei faciunt firmiorem: Claues promittuntur, cum ipſe ante alios filium Dei viui confeſſus eſſet: fidei non defecturæ gratiam à proficiſcente in Crucem quaſi Teſtamento accepit, paſcendarum ouium, ſimpliciter omnium, atque agnorum auctoritatem, poſt Reſurrectionem, parum antequàm Dominus in cœlos aſcenderet. Quorſum hæc? vt oſtendamus mortem quidem Petri, & genus mortis prædicendum fuiſſe: Ioannis autem mortem, niſi quis in extremis ſeculi futuram cum Apoſtolis exiſtimet, non fuiſſe ſcribẽ- **B** dam. Ad quid enim moriturum, cum non minus ad eũ venerit in hac conditione communi, ſcriberetur? Ad reprehenſionem curioſitatis Petri? At vnico verbo redarguitur, ne quærat aliena, vt interroganti Petro ſatisfieret. At increpatur, & quidem vehementer. Quid enim acrius, quàm quærentem audire: Quid ad te? Cur autem affirmando intulit, communem hanc mortalitatis noſtræ conditionẽ omnibus certiorem atque ineuitabilem, niſi naturæ ipſius Dominus aliter ſtatuerit? Quapropter ſi nihil fruſtrà & abſque cauſa ſcripturæ referũt, totius autẽ loci quo de Ioanne hic ſcribitur, nulla poteſt inueniri cauſa niſi quòd Dominus voluit ad extrema tempora ip- **C** ſum conſeruare, patet, nondum Ioannem mortuũ eſſe. Sed dubitabit fortè aliquis, ſi nihil ſcriptum ſine cauſa eſt, neque factum multo magis: cur putandum eſt, non ceſſiſſe adhuc naturæ Ioannem, cum etiam huius cauſa non afferatur certior, & multa ſint in ſcripturis quorum cauſas ignoremus? Multorum ignorare nos cauſas, nemo ibit inficias. Cauſa enim mortis in Ioanne differendæ, planè percipi, quis poterit ambigere? profectò nemo. Clamat enim ſcriptura, Enoch & Heliã ad alia loca, in vitã ſcilicet lõ- Eccl. 44. giorem tranſlatos cuius tranſlationis cauſa primo 4. Reg. 2. quidem ignorabatur, credebatur tamẽ, quia expreſsè dicta. Sic accipienda nobis ſunt, vt & firmiter cre- **D** dere debeamus, etiãſi nullã cauſam videamus. poſt incarnationẽ Verbi, huius quoque rei, ſicut aliarum multarũ rerũ, ac penè omniũ cauſa nobis innotuit. Diabolus enĩ licentius in vltimis tẽporibus propter peccata noſtra omnibus ſuis viribus vſurus eſt: vt etiã electi, ſi poſſibile ſit, in errorẽ contrudãtur. Nam cũ reuelatus erit homo iniquitatis (omnes enim liberi arbitrij ſumus) præſtigioſis eius miraculis decepti periremus, niſi Dominus dupliciter præcipuè prouidiſſet. Primũ ſcripturarũ præmonitionib⁹, quæ magna voce figmenta & impietatẽ illius prædicãt, prædicũt, ſugillãt. Deinde tot ſanctorũ hominũ miraculis, doctrina, ꝓphetiis: quos paruo tẽpore, ante- **E** quàm impietatis illius vis & falſa doctrina incipiat, miſſurus eſt, qui vt etiã authoritate, qua maximè nos moueãt, à vetuſtiſſimis temporibus & quaſi ſtatim à triplici rerũ, temporũ, ætatũ principio, & reſeruati ad hoc diuinitus miniſteriũ ſunt, & reſeruatos eſſe ſcriptũ eſt: vt prædicationibus ipſis qui ſint, & cur venerint, ſincera integrâque fide credam⁹, ſcripturis præmoniti, docti, cõfirmati, quod Antichriſti tẽporibus ventui ſunt. Oportuit aũt vnũ ex illis mittere, qui ante legẽ fuerunt: vnũ qui ſub lege: tertium, qui Chriſtũ ipſum viderit, audiuerit, allocut⁹ fuerit, multóq; magis neceſſe aduerſus Antichriſtũ, qui ſe Chriſtum filiũ eſſe Dei finget, quàm aliquẽ ex vetuſtiſſimis.

mis. Reſeruauit autem ex veteribus duos: Reſeruauit igitur etiam ex Apoſtolis. Tres ergo reſeruati ſunt aduerſus Antichriſtum, pro veritate: vt in trium tantorum virorum Teſtimonio, Miraculis confirmato, ab impietate incredibili atque inaudita homines illius ſæculi reuocentur. Erit autem Teſtimonium Ioannis vt ego arbitror, multo maioris dignitatis: quod facilè percipitur, ſi quaſi controuerſiam inſtituamus. Dicant impij Antichriſtum eſſe Meſſiã & filium Dei, teſtes. Vetuſti negent, aſſerantque, Tyberij Auguſti temporibus Chriſtum veniſſe: quanquam male poterunt, tamen contendentes impij replicare, non fuiſſe illos tunc Hieroſolymis, & propterea falſò atteſtari quod non viderunt. At Ioannes & vidiſſe clamabit, & audiſſe illum, & tetigiſſe, & allocutum fuiſſe, & aſtitiſſe, in cruce pendenti, & aſpexiſſe ſanguinem & aquam è latere mortui profluentem, & poſt reſurrectionem comediſſe ac bibiſſe cum illo, & manus atque pedes Crucifixi vidiſſe, palpaſſeque. Miracula quoque narrabit, multo plura quàm ſcripſit: ſi tamen Mundus tunc capere poterit, auribuſque ſuis vocem illam audiſſe aſſeuerabit, Lazare veni foras, & quatriduanum mortuum exiliſſe foras è Sepulchro vidiſſe, & inſtitas quibus erat alligatum Lazari corpus manibus ſuis ſoluiſſe, hæc aliáque huiuſmodi Miraculis affirmabit. Tres igitur temporibus illis, falſitati reſiſtent teſtes: Enoch ille iuſtus, cuius ante diluuium iuſtitia claruit, quãdo nullum aliud mandatum extabat hominibus, quã quod natura in ſingulorum pectoribus inſitum eſt: Helias Propheta, qui vel mortuos in vitam reſtituit oratione, & ſub lege coruſcauit: Ioannes Euangeliſta quem Dominus plurimũ dilexit, Apoſtolorum ſanctiſſimus, quem in vniuerſalem Eccleſiæ paſtorem Dominus, vt ego arbitror, non præpoſuit, tum vt illi Virgini Matrem Virginem commendaret, tum vt Petro tunc, quem velociori Martyrio deſtinauit, Ioanni poſtea in temporibus Antichriſti, Eccleſiam committeret: & ſic duobus diſcipulis, quorum alter dilexit, alter dilectus Chriſto maximè omnium fuerat, alteri in ipſo Euangelij initio, alteri in fine, & vtriſque in perſecutionibus maximis Eccleſia commendaretur. Accedit, quod omnes Apoſtoli Martyrio vitam terminarunt, vt nemo poſſit ambigere veraciſſimos illos teſtes fuiſſe, qui ſicut Dominus, morte Teſtimonium ſuum perſanxerunt. Nam Chriſtus Dominus noſter, filius Dei, & Pontifex maximus, fuit & homo, ſicut Pſalmiſta canit, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech: & rex, dicitur enim in perſonam eius: Ego autem conſtitutus ſum rex ab ipſo ſuper Sion montem ſanctum eius, & Pilatus in titulo: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum, & Martyr primus, & maximus. Nam cum Teſtimonium nec de ſe ipſo ſuum, quod filius Dei eſt, Iudæi acciperent, nec patris ſui, qui Miraculis inauditis teſtabatur ipſum eſſe filium ſuum: morte Teſtimonium comprobauit. Scimus certè Iudæos rectè intellexiſſe verba Domini, quibus Patrem ſuum omnipotentem Deum appellabat. Vnde dicebant: Mori ipſum ſecundum legem debere, quia Filium Dei ſeipſum fecit. Nec.n. aliter intelligi poteſt, quod Deum Patrem eſſe ſuum prædicabat, propterea dicit: Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Nam ante aduentum in carne, Verbi, reconditum magno in Sacramento tenebatur, quod Deus ita eſt Pater, vt Filium habeat ex ſubſtantia ſua genitum, æqualem natura, & cõſubſtantialẽ: verùm quoniam mors vltimũ terribilium eſt, nec adduci mentis compos homo poteſt, vt credat in ipſo terrore mortis aliquem vel de ſe, vel de alio mentiri, hac de cauſa Martyres verè nuncupantur, qui morte propria prædicationem ſuam veram eſſe demonſtrarunt. Primus verò Martyr Chriſtus, cùm tradere ſpiritum Deo vellet, magna voce intonuit clamans: Pater, in manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Hanc teſtificationem per Sanguinem & mortem Apoſtoli omnes Dominum ſecuti, de prædicatione ſua fecerunt. Cur Ioannes hac gloria ſolus priuaretur? an quia plus cęteris amabatur? immò contra: quoniam maximè diligebatur, idcircò Martyrium, quod à Chriſto initium cœpit, in eum terminabitur. Et ſicut plus diligenti, Eccleſia incipiens fuit commiſſa: ita plus dilecto deſinens commendabitur? Ita quiſpiam inquiet. Sed tamen incredibile videtur, tanto temporis ſpacio dilectum diſcipulum vinculis adhuc corporis teneri, nec liberatum hoc carcere frui Domino reſolutum, ſed longiſſimo tempore in hoc reſolutionis deſiderio iactari. Nec.n. credendum eſt, minus Ioannem quàm Paulum reſolui deſideraſſe, qui ait: Cupio reſolui, & eſſe cum Chriſto: Quaſi verò non poſſit Dominus & ipſi & Enoch atque Helię ante mortem etiam beatitudinem elargiri, quamuis non illi æqualem quàm reſoluti habebunt, tantam tamen vt audiret atque videret ea quæ nec oculus vidit, nec in cogitationem hominis aſcenderunt, quod in corpore adhuc animo detento fieri poſſe, is ipſe teſtatur dicens: Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Adde quod in æternum pro hoc breuiſſimo temporis ſpacio corona Martyrij fulgens, & futura prædicatione promeritus, magis magiſque reſplendebit. Illud profectò mirum eſt, quod mortuum contendunt: qua morte dormierit, nequeunt exponere, nec reliquias eius vnquam viſas alicubi fatentur. Non eſt certè veriſimile vt multorum non tantæ claritatis ſanctorum qui in eremo latitarunt, & mors narretur, & reliquiæ oſtendantur: & Ioannis Apoſtolorum clariſſimi, quem in Aſiæ luce verſatum fuiſſe conſtat, ibique ab hac vita receſſiſſe, vt aiunt, nec mors exponatur, nec exanime corpus vnquam viſum fuerit. Sed operæpretium eſt, breuiter ac ſummis, vt aiunt, digitis tangere, quę feruntur. Tradunt omnes ferè, qui hac de re locuti ſunt, poſtquam Ioannes ſenſit vltimum aduenisſe diem, iuſſiſſe diſcipulos foueam facere: in quam cum viuus veſtituſque deſcẽdiſſet, imperaſſe illis, vt abirent, & ſic iacentem in fouea, Dominumque expectantem relinquerent, obtemperarunt illi: & poſtero die reuerſi, non inuenerunt ipſũ. Quis ex hac hiſtoria non intelligat, præ modeſtia hoc impetraſſe ipſum à Domino, ne prædicaretur viuus in cœlum raptus? Nam ſi moriturum iã iam ſe præcognouit, quur ita viuus præfodi voluit: & non expectauit, corpus exangue in Sepulchro defodi? Dicam aperte quod ſentio: niſi ratione modeſtiæ, ſicut diximꝰ, feciſſe ipſum putauerimus, puerile quid videbitur, ſic voluiſſe defodi. Quod autem poſtero die non fuit inuentus, nonne inſolubili argumento eſt, viuum inde alio tranſlatum? Ita prorſus, quas ob res, ſi nulla poteſt inueniri alia cauſa, Euangelicis digna Sacramentis: cur de vita Ioannis & morte Dominus hic dixit, & Euangeliſta iterauit? Si extrema tempora teſtibus egebunt, qui teſtimonium iam diu veniſſe Chriſtum perhibeant, ſi Apoſtoli alicuius

Ioh. 13.

Cur Eccleſia cura D. Iohanni credita nõ fuerit.

Pſalm. 2.

Beatitudo Enoch & Heliæ.

D. Iohannis Obitus. Euſeb. Hiſt. Lib. 5. Cap. 23

excellentior eſt hac de re teſtificatio, ſi omnes Apoſtolos obdormiiſſe Martyrio conſtat: Ioannes à nemine conſpectus exanimis eſt. præterea affirmatiuè dictum eſt à Domino: Volo eum manere donec veniam. nec de propria conditione hoc rectè intelligi poteſt, ſi omnes Apoſtoli & diſcipuli Domini verba eius ſic intellexerunt, vt non moriturum Ioannẽ vſque ad extrema tempora exiſtimarint: Si denique Ioannes ipſe modeſtiſſime ſermonem & verba conferens, rem non eſt inficiatus, quis dubitabit, dilectiſſimum Christi, diſcipulum, alterum virginis Mariæ, per affectum propter virginitatem, filium, cui vt Mater filio commendata fuit, qui generationem Verbi æternam hominibus intonuit, cui Eccleſiæ militantis ſtatus fuit reuelatus: quis, inquam, dubitabit, Euangeliſtam, Apoſtulum, Prophetam, Martyrijquoque coronam in extremis temporibus potiturum, vt vterque, qui plurimum dilexit, & qui plurimum dilectus à Domino fuit, in maximis perſecutionibus, alter incipienti, alter deſinenti Eccleſiæ præſit? Ita inquiunt: ſed multi Doctores Eccleſiæ, tàm Orientales quàm occidentales, iam mortuum eſſe ipſum ſcripſerunt: quorum auctoritati repugnandum non eſt. Sit ſanè. Abyſſus enim eſt ſcriptura, vt incipientes diximus: & aliter alij ſingula capiunt, & omnes ſuſcipiendi niſi aut Euangelicæ ſcripturæ, aut alteri alteris contradicant. In hac verò quæſtione, ſi prædictus Euangelij locus & ratiooes ſolum conſiderantur, articulis fidei noo contradicitur: cootradictio in re ſola remanet. Et credo, ſi quis omni præoccupatione ac cootentione abiecta, integer, res ipſas conſideret, nobis aſſuturum. Certior verò ſum, cum iam tertium locum tractauerò, abſque controuerſia omnes aſſuturos. Nulla enim aliorũ eſt auctoritas, ſcripturæ auctoritati collata. Nec tamen Patres qui contrà ſcripſerunt, criminari fas: ſi loci ſcripturæ, quos in medium adducemus, non occurerunt, cum ſcriberent. Nihil enim habemus, quod non accepimus: & ſpiritus, vbi vult, ſpirat. Quare ſtultum eſt, ſi accepiſti, gloriari quaſi non acceperis. Sed iam ſcripturam de re propoſita loquentem audiamus: Hic idem Ioannes in calce noni cap. Apocalypſis dictum ſibi eſſe ſcribit: Oportet te iterum Prophetare populis,
Apo. 9. gentibus, linguis, & multis regibus. Id certè non poteſt de Euangelio dici, licet poſtea quàm Apocalypſis ſcriptum ab eo ſit. Nam nec Euangelium Prophetiam vllius vnquàm appellabit, nec multis ſcriptum eſt linguis, ſed Grecè ſolum. Nec refert ſi per traductionem, ad multas peruenerit linguas. Traductiones enim non ſunt auctorum, ſed tranſlatorum. Ipſe autem Prophetaturus multis populis, gentibus, regibus, per multas dicitur linguas. Accedit quod his ei dictis, confeſtim in initio Capituli decimi dicitur de duobus teſtibus Enoch & Helia. Vnde patet, non ſimul ſibi dictum diuinitus fuiſſe de tribus teſtibus, ſed diuiſim in calce noni de ſeipſo, & actutum in decimo de reliquis: quum omnia ſint nota Domino, nec honeſtis hominum deſideriis vnquam reſiſtat, ſed ſemper fauendo proſequatur, non minus quàm præuenerit. Prophetauit igitur ſemel de vniuerſo ſtatu Eccleſiæ militantis, in Apocalypſi. Sed oportet ipſum iterũ multis linguis Prophetare regibus multis, populis multis, gentibus multis. Quare ſi Euangelium Prophetia non eſt: nec ſi eſſet, multis linguis ab ipſo editum eſt: nec multis ipſe prædicauit gentibus ſed Græcis, nec omnibus Græcis, ſed Aſiaticis ſolum: nec regibus multis, Romanis enim Aſia tunc
A ſubiecta fuit: perſpicuum eſt, ante aduentum Antichriſti Prophetaturum, quod veniet homo iniquus, quod præſtigiis ſuis multos decipiet, quod vi quoque vtetur aduerſus fideles, cæteráque huiuſmodi. Enoch & Helias hoc ſimiliter facient. Quapropter & ſcriptura non mortuos, ſed aliò raptos in corpore dicit, vt fideles illius temporis facilius poſſint credere, illos ipſos eſſe qui diuinitus ad prædicandum & Prophetandum, cum multo fulgore in extremis tẽporibus reſeruari fuerunt. Hac ipſa ratione, eademque de cauſa, tum per explanatum Euangelij locum tum multo expreſſius, ſignificantius, clarius per Apocalypſim, Ioannis quoque reſeruatio ſcribitur.

B Nec ita ſuffecerit, ſed ab Euangeliſtis Matthæo & Marco, ipſorum filiorum Zebedæi Martyrium magno præconio conclamatur. Nam cum vterque fratres, æſtimantes in hac vita regnum Chriſti futurum, petiiſſent ab eo vt alter in dextris eius, alter in ſiniſtris ſederent: atque ad hoc preces etiam ſuæ (vt Euangeliſtarum ſcriptum alter reliquit) Matris adhibuiſſent, ignorare ipſos quid peterent, primum audierunt, deinde ſic interrogati fuerunt: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Responderunt: Poſſumus. et Dominus de ambobus, Calicem quidem meum bibetis. Calicem hic nemo dubitat, violentam mortem, id eſt Martyrium appellari; ſiue
C ſic Iudæorum linguã & ſcripturæ conſuetudine fueris vſurpatum ſiue aliter, nihil refert. Sic Matthæus, Marcus autem ad hæc addit. Et baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? Cumque illi reſpondiſſent. Poſſumus. Similiter infert: Calicem quidem meum bibetis, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini: baptiſmum hic intelligens, effuſionem ſuper ſe proprij Sanguinis. Hæc Iacobus & Ioannes non intellexerunt. Adhuc enim terrena, piſcaturam ac retia nimirum, colebant Ideò de potu & de baptiſmo aquatico dici putantes, illico ſe poſſe reſponderunt. Et Dominus: Calicem quidem meum bibetis, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini: hoc eſt, e-
D go pro vobis cæteriſque hominibus ſanguinẽ meũ effundam, ſed vos quoque pro veritate prædicationis veſtræ ſanguinem veſtrum effundetis. Hunc Calicem baptiſmumque ſanguineum, Iacobus quidem iam bibit, & baptizatus eſt, ab Herode occiſus: Ioannes verò, minimè. Bibiturum ergo quis negat? Chriſtus enim Dominus noſter de vtriſque fratribus dixit: Calicem quidem meum bibetis, & baptiſmo meo baptizabimini, hoc eſt, ſanguine veſtro infuſi, pro veritate moriemini. Nec refert, ſi quis dicat, animo illum Martyrem fuiſſe. Non enim dixit Dominus: Calicem quidem meum bibere, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizari parati eritis, ſed rem
E ipſam, & effuſionem ſanguinis apertè affirmando, Bibetis, & baptizabimini, inquit: Quod ſi Doctoris alicuius auctoritas nooo ullos perturbat, ſciant Ioannem Chryſoſtomum, cuius auctoritas non immeritò magna ſemper fuit, & eſt in Eccleſia, cum illud Matthæi exponit, Calicem quidem meum bibetis, his verbis vti: Magna vobis certè bona prædico, Martyrij enim corona potiemini, & violenta morte ſicut & ego, à vita decedetis. præterea ſi licebit, quæ planè ſcriptura prædicat, non ſicut dicuntur accipere, ſed ad animũ atque intentionẽ referre, vereor ne facilè pleráque omnia commota labeſcant, labefacta ruant, diruta in nihilum redigantur: & Antichriſto la-

ſto latiſſimam viam præparent, atque aperiant.

Credendum igitur eſt, Ioannem adhuc viuere, & in extremis temporibus, Martyrio moriturum, nec credendum ſolum, verumetiam prædicandum. Scripturarum enim Sacramenta qui taciturnus teti net, oon euadet impunè: præſertim id, qood & in du bium apud omnes, adhuc vertitur. Et niſi per utilis futura eſſet Chriſtianis hæc prædicatio, oon equidem tanta cura crediderim cooſcriptum fuiſſe. Scriptum eſt ergo, vt & ſciamus, & prædicemus, poſteriſqoe conſtans & firmom relinquamus, quod & Dominus & per Euangelia & per Apocalypſim nobis tradidit, credidit, commendaoit, vt hac quoqoe ſcripturæ præmonitione atque doctrina, vel moneantur, & fidem ſeruent futuri temporibus Antichriſti fideles, vel inexcuſabiles vndique facti, conticeſcant.

THEODVLI COELE SYRIAE PRESBYTERI THEOLOGI, IN DIVI PAVLI EPIST. AD ROMANOS, COMMENTARIVS.

ARGVMENTVM

Authores ex quibus Theodulus Cœleſyrien Texuit Commentarium ſuum in Epiſt. D. Pauli ad Rom.

Dioniſius Alexandrinos	Methodios	Photinus
Ioanues Chryſoſtomus	Baſilius Magnus	Gregorius Nazianzenus
Cyrillus	Seuerianus.	Theodoritus.
Geonadius.	Iſidorus.	Oecumenius.

EPISTOLÆ. D. PAVLI AD ROM.

Euangelicam hac Epiſtola inſtitutionem continet de iis qui ſunt extra Chriſti gratiam: tum de iis, qui ſunt in gratia: tum de ſpe atque rebus ſpiritualibus

P*Aulus.* Quia abſentibus ſcribit, ideò nomen eius appoſitum eſt, à Saulo autẽ propterea in Paulum ſanè permutatum eſt, vt ne inferior eſſet, Apoſtolorũ corypheo Petro, *Seruus.* Multę ſeruitutis ſuot formulę: quæ omnes io Paulo comparuerunt. Alis namque creationis, alia fidei, alia Apoſtolatus, alia ad Rem publicam attinens. *Seruus:* ipſi namque totos ſum venditus, liberatus ab lege & peccato. *Ieſu Chriſti.* Ieſus humanam naturam ſignificat, ſpiritos verò vnctionem, Chriſtus. *Vocatus Apoſtolus* Moderatè confitetur, quod non per ſeſe acceſſerit ad Apoſtolatus officiũ, verũ vocat⁹ vocatus autem non ad fidẽ tantummodo, ſed ad muneris Apoſtolici functionem *Segregatus in Euangelium.* Alius ſanè ad alia ſelectus eſt, ego verò ad Euangelium ſegregatus ſum: *Dei* Deum enim caſtẽrem, Chriſtum annunciabat: nam Patrem ex veteri Teſtamento norant iam antea. Nihil autem triſte, Prophetarum inſtar, prædicamus: enimuero Deum incarnatum ao nunciamus. Nemo, inquit, me noua tradere arbitretur. Iam olim enim promiſſum fuit hoc Euãgelium. Quod adiicit *In Scripturis*, indicat, quod nedum dixerint, verum etiam ſcripſerint Prophetæ. Secundum ſpiritum enim Ieſus Dei erat. *Definito filio Dei.* Hoc eſt, demonſtrato, declarato cum per Prophetas, tum per mirifica Dei ſigna, perque reſurrectionem. *in virtute.* Id eſt, non gratia, qua cæteri filij pollent, ſed virtute, propriaque potentia, quam operabatur & exhibebat diuinis ſignis. *Secundum ſpiritum Sanctificationis.* Et ex ſpiritu, inquit, ſancto, quem præſtabat Ieſus in ſeſe credentibus: *ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri, per quem accepimus.* Et ea reſurrectiooe, inqoit, mortiſqoe diſſolutiooe, reſurrectione autem, qua ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus reſurrexit. *gratiam.* Non ex propriis virtutibus, rebuſque per nos ſtrenuè geſtis, accepimus Apoſtolatum: ſed quicquid id eſt, gratia & donum eſt *et Apoſtolatũ, ad obedientiam.* Atqui Spiritus ſancti, Apoſtolatus eius munus eſt, vt in Actis memoratur. Omnia tamen, quæ ad ſanctam Trinitatem pertinẽt, communia nouit. *fidei.* Etenim oon oportet varus occupari rebus eum qui filij Dei generationem & eſſentiam nouiſſe velit, ſed ſolummodo verbo obedire, *in omnib⁹ gentibus pro nomine eius:* Et ſi enim ipſe nõ omnes circumierit gentes, omnes tamen, per Apoſtolos Euangelium acceperunt, *inter quas eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti.* Non, inquit, vt circa eſſentiam Dei curioſi ſimus: verum vt nomini eius credant. In quibus gentibus, hoc eſt, cum quibus & vos vocati eſtis. Nõ enim à vobis ipſi veniſtis. Deprimit autem ſimul illorum faſtum, perinde ac ſi dicat: Ne exiſtimetis vrbem imperatoriam veſtram primas in orbe hodie tenentem, cæteris præſtantiorem Euangelij nomine eſſe, ſiquidem cum cæteris, penèque gentibus vocaſti eſtis. *omnibus qui ſunt Romæ.* Non enim apud ipſum eſt diſcrimen inter diuitem & pauperem. *dilectis Dei.* Primum dilectis Dei poſuit, deinde vocatis ſanctis: innuens, ex dilectione Dei eſſe ſanctificationem. *vocatis ſanctis.* Vndique vocatis dicens, beneficia Dei nobis exhibita reuocat nobis ad memoriã. *Gratia vobis.* Nemo enim, inquit, ex operibus ſeruari poteſt. *& pax.* Nam ab Deo gratia & pax ſtabilis eſt. *à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Primum quidem.* Porrò perditionem Patris, filiorũ adoptionẽ quæ nobis obtigit, commonſtrat. *gratias ago.* Conueniebat enim ab gratiarum actione præfari. *Deo meo.*

Gratias autem agere decebat, ne dum pro proximorum pariter officus, hæc enim Charitatis eſt indicium. Deum enim omnibus commuoem, ſibi tantum vendicat, *per Ieſum Chriſtum, pro omnibus vobis, quoniam.* Ipſe namque nobis autor eſt gratiarum actionis, quam Patri exhibemus: quippe qui natura no-

ſtra aſſompta, proprio ſanguine Deo Patri uoareconciliauit. *fides veſtra annunciatur in toto Mundo.* Siquidem Romanorum fidem apud omnes paſſim diuulgari, non erat indecorum. *Teſtis enim mihi eſt Deus.* Meritò Deum teſtem adducit, hominibus enim incognitis perſuadere animus eſt. *cui ſeruio.* THEODORITI, Species ſeruitij : Dei, ſeu diuini cultus multæ ſunt. etenim qui adorat Deum, illi inſeruit, eum que colit: tū qui inedia corpus ſuum extenuat, quin etiam qui ſacris literis adhibet mentem, ac qui peregrinorum curam gerit. Diuus verò Apoſtolus ſeruire ſe Deo dixit, gentibus adferens Euangelium de Filio Dei, ac ſeruire Deo in ſpiritu, hoc eſt intradito ſibi dono, *in ſpiritu meo.* Vel hoc dixit: Quoniam non meo conatu contigit mihi ſeruire Deo, ſed Spiritus Paracleti gratia. vel, quia non carnalis eſt mea ſeruitus, ſed ſpiritualis. *in Euangelio.* Multi quidem ſeruitutis modi ſunt: ego verò per Euangelij prædicationem inſeruio. Hinc ſimul commonſtrás, quod neceſſario pro ipſis ſollicitus ſit qui Verbum Dei ſuſceperunt, ſuſcepturique dum ſint. *Filij ipſius,* Vidē quod ſupra dicens in Euangelium Dei, Chriſtum dixerit, *quod inceſſanter memoriam veſtri faciam ſemper in orationibus meis.* Sinceræ charitatis eſt, meminiſſe, & citra intermiſſionem iſtuc facere, maximè verò in precibus ad Deum. *Precans, ſi quomodo iam tandem.* Proficiſci Romā vrgebat: ſed enim citra Dei volūtatem iſthuc tranſire nolebat. Quod addit iam tandem, olim, ἤδη ποτὲ, ὀλίγον ποτὲ, admodum vrgentis profectionem, argumentum eſt. *proſperum iter inſtituam, in voluntate Dei, veniendi ad vos.* Facilitatem (inquit) habeam, & vt profectio mea ad vos ſit bona, ſit honeſta, & fœlix. *Deſidero enim videre vos.* Non ſimpliciter inquit, nec citra fructum videre vos laboro, ſed vt donum vobis communicem. Dicit autem, doctrinā & inſtitutionem, hoc enim eſt ſulciri Eſt autem hinc colligere, ipſos vehementer fuiſſe commotos. *vt aliquid.* Quod ait, Vt aliquid, moderantis eſt, quaſi dicere velit, parum quippiam. Quum ſubiicit impertiam, indicat, quod nihil mei vel ex me dabo: verùm illud duntaxat, quod à Deo ego accepi. *ſpiritualis gratia vobis impertiam.* Haud enim exigua gratia vel exile donum eſt: fide nō cōcuti, *vt fulciamini vos, hoc autem eſt, vt ſimul conſolationem accipiam in vobis, per mutuam fidem, veſtram & meam.* Poſtquàm fulciri vel conſtabilitionis meminiſſet, vt ne contriſtaret eos planè, quod in fide concuterentur mutarentve, ſtatim conſolationem mutuam ſubdit: Hoc eſt, vt ego vos, & vos ipſi me conſolemini. Mutua enim inter nos conſolatione (inquit) indigemus, ob eam, quæ in nobis eſt, fidem. Valde autem moderatè agit. Poteſt etiam iſta paracleſis ſic intelligi: Vt vos quidem à me ad fidem adoocemini, ego autem ad lætitiam vertar, quando quidem vos Chriſto credentes cernam. *Nolo autem vobis clam eſſe fratres, quod ſæpe propoſui venire ad vos.* Multorum namque fidelium conuentus, maximam conſolationem parit, *& prohibitus ſum huc vſque.* Si igitur venire optas, atque vtilitatis cauſa iter inſtituis, quur non aduenis? Prohibitus ſum, inquit Non autem iam ſciſcitamur cauſam curioſè vetationis iſtius. non enim noſtrum eſt poſcere à Deo cauſas eorum quæ mandat: ſed noſtra intereſt, obedire tantūmodo. *vt fructum quempiam & in vobis habeā, quemadmodum &.* Omnino dixerit hic aliquis, quod eam ob rem vetitus ſit, quia non ſecundum Dei voluntatem proficiſci voluerit. Haud

quaquam, ad hoc reſpondet: fructum enim & in A vobis habere volui. Fructum autem appellat, quod eos ad fidem perducat, *in reliquis gentibus.* Dum, cæteris eos gentibus copulat, faſtum illorum retundit. *Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum, ſic quantum in me eſt, promptus ſum, & vobis qui Romæ eſtis, Euangelium prædicare.* Perinde ac Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum. Sic quantum in meo eſt ſtudio, ac promptitudine, vobis etiā prædicare Chriſtum, repete, Debitor ſum. *Non enim pudet me Euangelij Chriſti.* Quia infidelibus pleráque incelebria Euangelio ineſſe videntur: quod genus ſunt, Crux, mors, Iudæorum dementia: docet iā eos, nihil in ipſo inglorium incelebréue reputandum, B propter quod pudefieri quiſquam debeat. Deinde ad reliqua pergens, extollit Euangelium. Alia etiam ratione iſthuc intelligi poteſt. Quoniam Romani ob non parum multa quibus abundabant, inſignia & præclara, veluti diuitiis, potentia, ſapientia, turgebant. Vos quidem, inquit, illorum cauſa ſuperbitis: ego autem Deum prædicaturus venio in medio veſtrum, & non erubeſco. Quam ob cauſam? Potentia enim Dei ad ſalutē ſuſcipientium illud, vt ſequitur. *Potentia enim Dei eſt ad ſalutem omni, Iudæo.* Pulchrè dicit Ad ſalutem eſt enim & ad pœnam potentia Dei ad ſalutem autem non cuiuis cedit, ſed credendi. Inobedientibus enim & incredulis pœnam intermi- C natur Euangelium. *Primum & Græco. Iuſtitia.* Verbi tantum honor eſt primum, non gratiæ exuberantia *enim Dei in ipſo reuelatur.* Vt ne ſalutem & iuſtitiam audiens, eam ſolummodo ſignificare ipſum cenſeas, quæ eſt in hoc ſæculo: ſubdit, eam reuelari, quod & futuram ſalutem & iuſtitiam innuit, perinde quaſi nondum tota manifeſtata ſit. In ipſo, Euangelio ſcilicet. Aliter. Oportet enim fidem adhibere Prophetis, perque illos ad Euangelij fidem perduci. Vel aliter: Domino enim Chriſto credens, baptiſmatis gratia accepta, transfertur per ea illò vt futuris bonis credat, nimirum reſurrectioni à mortuis, & æternæ vitæ, regnoque cœlorum. *ex fide in fidem, quemadmo-* D *dum.* A fide incipit, & in credentem deſinit vel à fide orditur, & in fidem deſinere debet tanquam non debeamus nos cuncta quæ in ipſo ſunt, curioſè rimari: Iudæo quidem reuelatur ex fide legiſlatoris, quæ fuit illi in Ieſum Chriſtum. Græco autem ex fide naturæ, in ipſam Ieſu Chriſti fidem. *ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide.* Vt non videatur imperſuaſibile verbum, quod fides ſalutem donet, & iuſtitiam, Abbacuc vatem teſtis vice producit Abbac. 2. *viuet.* In die iudicij. *Reuelatur enim ira Dei de cælo, ſuper omnem.* Primum quidem poſt præfationem de iudicio, quod eſt contra gentes quæ naturæ legem non cuſtodierunt. *impietatem & in iuſtitiam hominum veritatem* Iuſti E tia namque vniformis, varia verò circa dogmata eſt impietas. Hanc ad rationem varia eſt circa vitam, adeoque mores malitia & prauitas. *in iniuſtitia detinentium. eo quod id quod.* Veritas quidem eſt Dei cognitio iniuſtitia verò idolorum impoſtura. Illi igitur veritatē Dei in iniuſtitia detinēt, quotquot cultum Dei Idolis tribuunt. Detinentium. *de Deo cognoſci poteſt.* Cognitio enim Dei manifeſtata eſt inquit. Per viſibilem enim creaturam, inuiſibilis Deus cognoſcitur. Proinde huiuſmodi ſuapte ſponte in errorem abducuntur. *manifeſtum eſt in ipſis.* Per pulchritudinem & magnitudinem huius creaturæ. *Deus enim ipſis manifeſtauit* Dum apponit omnibus creaturam doctricem

ctricem ſuæ maieſtatis. Cœli enim, vt Dauid, inquit, enarrant gloriam Dei. *Inuiſibilia enim ipſius*. Vbi dixiſſet Apoſtolus, quod ſuam illis Deus notitiam manifeſtaſſet, ipſique ſuapte ſponte eũ neglexiſſent: iam hoc demonſtrat, inquiens? Quoniam per ea quæ cõdidit Deus, veluti per inuiſibilia & viſibilia monſtrauit tuam ipſius maieſtatem. Nam creatura vocem edens, per viſum autorem ſuum deprædicat. Inuiſibilia verò, intelligit Angelos, adeòque vniuerſam cœleſtem potentiam ac virtutem. Per opera autem, quæ cernuntur accipit: vt cœlum, terram, mare. Intuere ergo in ea quæ dicit: Inuiſibilia, inquit, ipſius, per viſibilia perſpicua redduntur. Quànam ratione iſtuc? Qui enim cœlum intuetur, cogitabit omnino, quod intra ipſum ſint ſpiritus nonnulli adminiſtratorij. Itaque quod non apparet, ex eo quod conſpicitur. *creatura mundi ex operibus intellecta conſpiciuntur*. Vt ne coæternos Deo Angelos arbitreris, creationi eos ſubiicit. Inuiſibilia enim, inquit, qualia nã hæc? Quæ à condito mundo ad generationem rerum peracta ſunt. Pulchrè autem ait Conſpiciuntur: ex viſibilibus enim intelligibilia cognoſcuntur. *ipſa videlicet ſempiterna eius virtus ac diuinitas, vt ſint ipſi*. Repete, Intellecta conſpicitur. At quomodo per creationem, æterni creatoris agnoſcitur virtus & potentia? Quia quum quæ generationis via producta ſunt, corruptibilis ſint naturæ, ſuoque tempore ad ſubſtantiam ſint traducta, horum autorem incorruptibilem, & ſempiternum eſſe, omnino neceſſarium fuerit. *inexcuſabiles. Quod cum Deum*. Quum enim tot tantáque ſint, quæ Dei maieſtatem indicent, quomodo ſe purgabunt, qui voluntarij excæcati, non incubuerunt ſtudiis ſuis, vt Deum agnoſcerẽt. Quin imò etiam hoc accidit. *non cognouiſſent*. Cognouerũt quidem Deum per creationem, ſed ſuapte ſponte neglexerunt, nec vt Deum tamen glorificauerunt. *non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt*. Pro quibus enim oportebat glorificare Deum, illique gratias agere, quod mundum, quem conſpicimus, nobiliſſimum opus condiderit: è contraria tantum abeſt vt glorificauerint, vt ignominia etiam adfecerint. *ſed vani facti ſunt in diſceptationibus ſuis*. Errauerunt, inquit, & à Deo prorſus exciderunt. Porrò quum dixiſſet, quod voluntarij excæcati eſſent: adiicit cauſam; quæ eſt, quod omnia ſuis rationibus commiſerint, & non fidei. Volentes enim per formam & figuram, formę omnis expertem: perque imagines corporeas incorporeum deprehẽdere: in errorem delapſi ſunt quum non poſſent cogitationibus ſuis ad finem duci. Verbi gratia: Vndénam pateat, quod cœlum aut terram Deus condiderit? Quis nam pater Dei, quæſue cauſa ſubſiſtentiæ vel perſonæ eius, aut quæ ipſa ſit hypoſtaſis? *obtenebratumque eſt cor eorum non intelligẽs*. Nubibus enim adæquatæ cogitationes eorum obfuſcarunt ipſorum cor inſipiens. Inſipiens autem ideò appellat, quod noluerint fide vniuerſum ipſum comprehendere. *Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*: Cauſam reddit: Cur omnia cogitationibus ſuis permiſerint. Putarunt, inquit, ſe eſſe ſapientes, ſeque ſufficere ſibi ad cuius libet rei comprehenſionem: idcirco ſtulti facti ſunt. Quid enim dementius, lapidum & lignorũ adoratore? *Permutauerunt que gloriam incorruptibilis Dei*. Habebant ſanè ſcientiam Dei, ſed hanc tranſtulerunt in gloriam & cultum idolorum, quibus & creationem rerum, adeòque præſcientiam diuinam tribuerunt. Hæc itaque idolis adiudicarunt quæ conficta fuerunt ad ſimilitudinem hominum,
A alitum, & cæterorum. Nec interea loci pudefiunt, quæ ſolius Dei ſunt propria, ſerpentibus & reptilibus accenſere. *in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium*. Quod Deum corruptibilem eſſentiam putabant, ſatis erat ad redarguendam illorum amẽtiam: at enim, quod corruptibilis imaginis ſimilitudinibus Dei gloriam adiudicarunt, iſthuc verò cum attonitæ, tum ſtupidæ prorſum mentis eſt. *Propterea tradidit eos Deus in deſideria cordium ſuorum, ad immunditiam, vt ignominia afficerent corpora ſua in ſemetipſis*. Non ipſe ſanè tradidit: abſit, verùm is quidem iſtos neglexit, à cura ſua illos excidere ſinens. Quod quum contingit, conſe-
B quitur eos ab Sathana comprehendi: hinc Tradidit eos, in quæ tradidit. Dei itaque permiſſum, traditionem appellat. *qui permutauerunt*. Viden rurſus permotandi verbum, ſignificare per mutationem ſecundũ formas? *veritatem Dei in mendacio*. Theod. Veritatem vocat Dei nomen, mendacium autem manufactum Idolum. Quũ igitur debuiſſent verum adorare Deũ, creaturæ diuinum cultum obtulerunt. Aliter: Quoniam Deus verè quidem Deus eſt: idola autem, quæ coluerunt vani, appellantur dij. *&, coluerunt*. Hoc eſt, quæ verè de Deo dici & intelligi poſſunt, mendacio attribuerunt, hoc eſt idolis. *et ſeruierunt*. Suapte namque ſponte in cultu idolorum perſeuerarũt. *crea-
C turæ potius*. Atqui per hoc, inquit, Deus nihil quicquam læſus eſt propria ſua gloria, nam in ſe permanſit, idque in ſæcula, benedictus. Ipſorũ autem pœnæ prædictæ ac prædicendæ, ſunt corporis ſui ignominia & permutatio. *Quam creatori qui eſt benedictus in ſæcula, Amen*. Comparatione ſemper terribiliorem facit ſermonem: Creaturæ, inquit, potius quam creatori ſeruierunt. *Propterea tradidit eos Deus in paſſiones ignominiæ. Fœminæ namque eorum*. Propterea qualenam illud eſt? nempe quod ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori. *mutauerunt naturalem vſum, in eum qui eſt præter naturam*. Habentes namque natura congreſſum legitimum, permutarunt illum in illegiti-
D mũ. *Similiter & mares relicto naturali vſu fœminæ*. Turpiſſimum quiddam rectè dicit. *exarſerunt in cupiditate ſua*. Oſtendit quod nedum aduerſum diuinas leges verumetiam aduerſus naturales bellum gerant. *inter ſe mutuo, maſculi in maſculos*. Multam inſaniam & œſtrum denunciat, propterea exarſerunt. *turpitudinem*. Non dicit cupiditatem ſuam exercẽtes, ſed enim turpitudinem: planum faciens, quod ipſam etiam naturam pudefecerint. *operantes*. Viden quod non ignorantiæ affectus fuerint, ſed quod ſtudioſè tanta ſcelera patrarint? κατὰ enim præpoſitio in participio κατεργαζόμενοι, ἐπίτασιν, hoc eſt intentionem & contentionem quandam oſtendit. Perinde ac ſi quiſ-
E quam contendat, ac totus in hoc ſit, vt offendat Deũ. *& mercedem quam oportebat*. Quæ illis oportuna erat, ac quæ illos decebat, qui tales eſſent. *erroris ſui in ſe ipſis recipientes*. Mercedem dicit, quæ debebatur errori eorum. Errorem porrò vocat, quod adorarint creaturam: quam in ſemetipſis recipiunt, mulier à muliere, vir ab viro turpia patientes. Quum enim ſermonibus de Gehenna non adhiberent fidem, hanc ipſis mercedem & compenſationem, Diuus Paulus profert, qua pudore eos ſuffundat. *Et quemadmodum non probauerunt Deum habere in agnitione, tradidit eos Deus*. Obſeruas ne, quod non ignorantiæ error fuerit, ſed ſcientiæ? Ac quoſdam potius illorum ſub

obſcurè petit, etiam ſi orationem ſuam perinde inſtituat, quaſi de aliis loquatur. *in reprobam mentem, vt facerent quæ non oporteret.* Per auerſionem enim à Deo, reproba mens à dæmonibus inducitur. Hanc ſanè auerſionem, inductionemque, mos eſt ſcripturæ appellare traditionem. *Repletos omni iniuſtitia, fornicatione, malicia, refertos inuidia, cæde, lite, dolo, prauis moribus: murmuratores, detractores, Deo odibiles, iniurios, ſuperbos.* Nullam itaque menſuram dicit, neque quicquã medij habet: ſed Repletos dicit, ſeu pleni ſunt iniuſtitia, eaque omni. quum enim quiſquam Deum auerſatus fuerit, & ab eo diſceſſerit, meritò omnia malorum genera è contrario in eum ſubintrant.

Deindè generatim iniuſtitiam nominant, in poſterum & ſpecies eius iuxtà recenſet Gennadij. Hæc iniuſtitiæ appellatione, omnia illorum, quæ inter ſeſe admiſerunt, ſcelera complexus, ſingula deinceps ſigillatim denumerat. Ac maliciam quidem dicit, quę ex cõfirmatione adquædam è labore fit. πλεονεξίαν. Auaritiam autem, noxam & circumuentionem accipit, quę fit ex cupiditate plura habendi. Malitiam verò, conatum, quo proximum ſuum quiſquam adfligere ſtudet. Inuidiam porrò, ob proximi ſecundiorem fortunam, liuorem: Cædem, ad ipſum vſque homicidium, motionem. Litem, vituperandam ſeu ad conuitia vergentem contentionem vocat. Dolum, ob fratrum honorem, inſidias & artes. Morum prauitatem, ipſam moroſitatem, atque adeo in vitæ cõuerſationiſque ratione difficultatem. Murmurationem autem, ſub dente præſentium male loquentiã. Obtrectationem, maledicè etiam à quibuſdam in abſentes. Deo odibiles, non eos quos Deus oderit: non enim iſthuc Diuo Paulo tam nunc monſtrare propoſitum eſt, verum eos, qui Deum oderunt: hominũ ita circa omnia execrationem explicans. Iniurios, audaces, temerarios & conuitiatores vocat. Superbos, eos qui eorum cauſa quæ ipſi habent, inflantur erga eos qui talia non poſſident. Arrogantes, oſtentatores dicit, qui ob ea quæ non habent, gloriantur æquè ac ſi habeant, inuentores malorum, qui ob vetera mala, alia non perinde buna noua moliri flagrant. Parentibus immorigeros, imprudentes in rebus parentum. Inſipientes, conſcientia vacantes. Huiuſmodi enim nihil eſt inſipientius. Fœderis expertes, qui pacta non ſeruant, nec promiſſis ſtant, nec fœderibus perdurant, quæ cum nonnullis percuſſerint. A charitatis affectu alienos, immites appellat, & ſæuos, & amicis carentes. Irreconciliabiles, reconciliationem aut inducias non admittentes, iniuriarumque non immemores, immiſericordes verò, inflexibiles neque adeò ad miſericordiam propẽſos. *arrogantes.* Si enim rectè agens, oſtentet ſeſe, in nihilum redegit ab ſe rectè acta, & cum virtute: qualinam ſupplicio dignus fuerit, qui in peccatis ſuis ſeſe oſtentat? *inuentores malorum, parentibus immorigeros, inſipientes fœderis expertes, à charitatis affectu alienos, irreconciliabiles, immiſericordes,* Quod quidem exercentium ſeſe proprium eſt & ſtudiuſè quicquam agentium, non certè ignorãtium. Diſſidentes ab omnibus, hoc eſt, omneis odio proſequentes auerſanteſque. *Qui ſimul ac iuſtitiam Dei agnouiſſent.* Rurſum indicat, per cognitionem eos peccaſſe, iuſtitiam Dei verò, mandata vocat. *nempe quod talia agentes digni ſint morte.* Quæ verò eſt iuſtitia Dei? Quoniam (inquit) huiuſmodi committentes, digni ſunt morte, hæc enim Dei eſt iuſtitia. *nõ ſolũ qui ea faciũt, verumetiã qui conſentiũt agentibus.*

Odibiles Deo qui ſint.

Duas culpas & accuſationes ponit: alteram facere & coagere vel adiutare facientes: alteram, proximũ ad mala cohortari, irritaréque. Iſidori. Nonnulli, quod dictum eſt haud aſſequentes, verùm pendentes animi, Apoſtolicas dictiones depra uatas, rati hũc ad modum interpretati ſunt: Non ſolum facientes ea, verúm & cõſentientes Sic enim habebat, inquiũt, vetus exemplar: vt facere maius ſit, conſentire verò minus. Ego verò neque errаſſe exiſtimans Apoſtolicos libros, neque aſſentiens illis, qui non aſſequuti ſunt mentem Pauli, lectoribus iſthuc iudicandum permittam. Cenſeo igitur, quod ſimulatque delinquentes commendare, dum delinquunt, ſit multo moleſtius ac maius quam delinquere: meritò hac caſtigationis ratione dictum eſt. Nõ ſolum ea faciunt, verumetiam agentibus aſſentiuntur. Nam qui cum delicto condemnat peccatum, poterit olim ſuo tempore ſeipſum recuperare: maximum nimirum habẽs ad emendationem morum ſuorum iuuamen, condemnationem peccati. Qui verò nequitiam laudibus vehit, ſeſe ipſe auxilio, quod ex permutatione morum in melius deprehendebat, viduabit. Quum ergo iudicium iſthuc quo alter alteri peccanti adſentitur, corruptæ ſit ſententiæ, animæque immedicabiliter languentis: haud immeritò, delinquentis flagitium laudans, longè ſceleratior eſſe iudicatus eſt.

Peccantes laudare quam ſit flagitioſũ.

CAPVT SECVNDVM

Propterea. Notat Apoſtolus vrbem, imperium occupaſſe orbis: hinc ad principes ſermo transfertur, tametſi ad plebeios & priuatos etiam referri commodè queat. *inexcuſabilis es ò homo, omnis qui iudicas. In quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas: eadem etenim facis, qua iudicas.*

Nam qui mala agit, & alios interim condemnat, contra ſeſe primum condemnationis ſententiã profert. *Nouimus enim quod iudicium Dei eſt in veritate, aduerſum eos, qui talia operantur.* Hic quidem, in mundo nimirum, non eſt iudicium ſecundum veritatẽ: multi namque rei euadunt, & plerique inſontes condemnantur. Illic autem, apud Deum, eſt ſecundum veritatem. Porrò iſthuc Dei iudicium, neque iniuſtum innocentem reddit, neque iuſtum morti adiudicat, condemnatúe, quando ad iudicium quiſquam conſtitutus fuerit. *Arbitraris autem hoc ò homo, qui iudicas talia agentes, & eadem facis, quod effugies iudicium Dei?* Pleriique namque putant: Quod etiam (dicentes) peccem, alios verò à peccando arceam, mercedem inde tamen referam. Verùm tali imbutus affectu, illud Chriſti audiet: Medice cura te ipſum, etenim condemnationem tu ipſe tibi primus adduxiſti. *An diuitias bonitatis ipſius, & patientiæ, & longanimitatis contẽnis.* Longanimis quidem eſt, veruntamen ſi non conuertamur, enſem ſuum vibrabit. *Ignorans quod bonitas Dei ad pœnitentiam te ducit?* Propterea enim longanimis eſt, non vti longanimitate eius vearis ad occaſionem maioris contemptus, verum vt pœnitentiæ interuallum accipias. Perſeuerans itaque in tranſgreſſione vindictam Dei experieris. *iuxta verò duritiẽ tuam, & cor pœnitere neſcium.* Quando namque neque bonitate quiſpiam mollitur, neque indignationem formidat, quid hoc quæſo durius? *theſauras tibi ipſe.* Omnino obiectuandũ hic oſtendit, & quod tibi ipſe iræ autor es, & quod reiicis bonitatem Dei, atque colligis indignationem, *iram, in die iræ, &c.* Ne verò dum

iram

iram audis, perturbatiunem animi exiſtimes, ſubdit: Reuelarionis & inſti iudicij.

Hic enim iuſtum iudicinm non eſt motus. Tum enim maximè iuſtnm eſſe iudicium reuelatur, qnum reddit vnicuique ſecundum opera ſua. *reuelationis, & iuſti iudicij Dei, qui reddet cuiuis ſecundum.* Tanquam ad interpretationem, pro, id eſt, coniunctio copulatiua, Et adiicitur. *opera ſua.* Non enim fides tantum ſufficit, ſed operum etiam ſuus eſt vſus & commoditas. *Alijs quidem ſecundum tolerantiam operis boni, gloriam & honorem & incorruptibilitatem quærentibus.* Tolerantiā dicens, docet, vt ſeſe ſtrenuè aduerſum tentatiunes gerant. *vitam.* Qnærentibus vitam æternam, eſt Hyperbaton. *æternam.* Reſurrectionis ianuas aperit. *Illis verò, qui ſunt ex contentione, veritati que.* Rurſum indicat, peccata eſſe ex conteutione & ſocordia. *non obtemperant, ſed morem gerunt.* Et coniunctio eſt attractitia, ſeu paragogica. *iniquitati, indignatio & ira, tribulatio & anguſtia, ſi quo ſuper omnem.* Qnis enim credit, quod boneſtum ſit ipſa iniuſtitia, & malum ipſa veritas? Perſpicuum autem eſt quod in generatione eſt peccatum, boc enim potiſſimum obtemperantibus indicat. Voluntarius enim obtemperat, qui obtemperat. *animam hominis operantis malum.* Non eſt (inquit) rex, non eſt potens, qui effugiet. *Iudæi primum &c.* Qanto enim maiore inſtitutione donatus eſt, tanto maioribus, ſi peccet, pœnis afficietur. *Græci.* Obueniet: vel erit. *Gloria autem et honor et pax homini operāti bonū.* Pulchrè dicit pax. Iſthic enim nemo per inuidentiam pugnabit cum eo, qui honore eſt adfectus, glorificatusúe. *Iudæo primum* Vt ne exiſtiment Iudæi, gentes præputio munitas, etiam ſi impiæ ſint, inferiores ſe eſſe: ideo eas copulat. *& Græco. Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.* Græcum, non idolorum cultorem dicit: ſed præputiatum, quidem interim tamen colentem Dei & fidelem. *Nam quotquot citra legem peccarunt, citra legem etiam peribunt.* Non enim perſouarum, ſed operum etiam eſt quæſtio. *Et quotquot in lege peccauerunt per legem iudicabuntur.* Hinc ad multas vſqne paginas pugnam Gentium introducit & Iudæorum: patrocinaturque gentibus ſanè, natura, quæ iuſta ſunt agentibus. Iſtuc verò agit, legem abrogare eiicerέque volens, fidem autem in eius locum ſurrogare. Aliter: Monſtrare vult duobus peccantibus, Iudæo nimirum & præputium habente ethnico, Iudæum peius adfligendum, quatenus lege duce, ac ei rectum indicante, iter deliquit. Citra legem autem peccantes introducit Gentes: quæ & ideò citra (inquit) quam præuaricatus eſt iudicabitur, id eſt condemnabitur.

Atque hoc peiorem interitum ſignificat. Iudicium autem appellat, & non interitum: quandoquidem forum iudiciarum præcedat condemnationem. Si peius igitur Iudæus punitur iuxta præſentem ſcripturam, quomodo de Græco, interibit dixit: de Iudæo verò, iudicabitur? quorum alterum quidem malum videtur ambiguum, alterum autem indubitatum. Atqui animaduertas oportet, quod iudicium condemnationem dicat: hoc eſt, minimè incertam internecionem. Sed eſt pœna ſupra pœnam. Ac duo iſta non pariūnt indubiam perniciem. Non ſolum parem hic dignitatem Iudæi & Græci oſtendit, ſed multo etiam magis Iudæum grauari legis traditione: nam Græcus citra legem iudicatur. Citra legem autem hic, non difficilius: ſed quod placidius & māſuetius eſt, vocat hoc eſt, græcus non habet accuſantem legem, nam ſine lege, hoc eſt, ſine condemnatione, quæ eſt à ratiocinatione cogitationeque legis, condemnatur tantum. Iudæus verò in lege, hoc eſt, tum natura tum lege accuſante perit, Plutoniſque regiæ adiudicatur. Quanto enim maiore ſtudio curat lex mortales, tanto maiore iuxta pœna damnat neglecta. *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Fortaſſe enim homines fallunt: verum auditores legis Deus nun iuſtificat, ſed factores. Rom. 2. Iac. 2.

Nā quando gentes, quibus non eſt lex, natura quæ legis ſunt faciunt. Naturæ cogitationibus vtentes ad iuſtam operationem. Aliter: quando dixerit natura, pro naturæ cogitationibus accipit. *illi legem non habentes, ſibi ipſis ſunt lex, qui oſtendunt opus legis.* Admirationi igitur ſunt huiuſmodi, lege non indigentes pedagogo, qui ſuipſorum ſunt legiſlatores, legiſlationiſque adimpletores. *ſcriptum in cordibus ſuis: teſtimonium dicente ipſorum.* Nam non opus habent literis comprenſa, cæterum cor eorum ſcriptam in mente perdurantem legem habent. *conſcientia, & inter ſe,*

Satis enim eſt, legis loco propriam habere conſcientiam, quæ Teſtimonium dicat bonis operibus. *mutuo cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die quando iudicabit Deus.* Siqnidem in illo iudicio, non indigemus exteriotibus vel accuſatoribus, vel bonum nobis Teſtimonium dicentibus, ſuæ enim cuiuſqne cogitationes & conſcientia, vel accuſabit vel defendet. *occulta hominum, ſecundum Euangelium meum.* Homines ſanè manifeſta indagant, Deus verò abſtruſorum eſt explorator. *per Ieſum Chriſtum.* Pater namque iudicabit neminem, vt qui omne iudicium filio dederit. *Ecce tu Iudæus agnominaris.* Ioh. 5.

Quum dixiſſet, quod Deū timenti Græco nihil deſit ad ſalutem, ſi modo legis factor extiterit: ponit deinceps, cuius gratia plurimum turgebant Iudæi, commonſtrans nimirum, quod nihil illis commodet, ſi non rectè viuant, quod Iudæi ſint, quod legem habeant. Ac primùm nomen ipſum poſuit. En tu, inquit, Iudæus cognominaris. Videbatur enim nomen ipſum, magnum eſſe quippiam, perinde ac hodie Chriſtianorum. *& requieſcis in lege.* Non enim es reuera, niſi adimpleas legem. *ac gloriaris.* Valde, inqnit, ſuperbis legis nomine, ac propter ipſam delicatus es: quippe qui dignus iudicatus ſis diuina lege præ cæteris. Requieſcis porrò indicat, quod haudquaquam laboribus eius, aut virtutib⁹, rebusúe præclarè geſtis data ſit lex, verum diuina potius ex gratia. *in Deo.* Cen ſolus præ cunctis mortalibus dilectus, videtur autem eorum ſimul ſtoliditatem notare. *& noſti voluntatē.* Atqui cognoſcere quidem, & nō facere, maiorem pœnam apparabat. Interim tamen eo nomine inflabantur admodum. Vnde non dicit Facis, ſed Cognoſcis Dei voluntatem. *probaſque quæ eximia ſunt, inſtructus ex lege, confidens teipſum ducem eſſe.* Legis namque inſtitutio nuuit exactam eorum quæ præſtantia ſunt, explorationem docere, ac propterea quod eorum quæ commoda forent, probationem nouiſſent, non parum faſtuoſi erant. *cæcorum. lumen eorum qui in tenebris agunt, eruditorem inſipientium, doctorem infantium, habentem.* Non es (inquit) dux, verū talem te reputas ipſe. Cæcos autem & dicit, & in tenebris agentes, & inſipientes & infantes, qui ipſis ac

cedebant proſelytos: qui nondum legis ſcientiam habebant, hiſce enim nominibus ob vanam ſuam, qua intumeſcebant gloriam, ipſi proſelytos vocabant. Hinc & Apoſtulus, tacitè exprobrando, talibus illorum nominibus vſus eſt. *formam ſcientiæ & veritatis in lege.* Studioſè dixit, Formam ſcientiæ & pietatis, indicans, quod non veram cognitionem & pietatem habeant, ſed fictam tantummodo imaginē quandam, quæ figuram quidem præ ſe ferat veritatis, re ipſa verò nulla ſit. Bellè autem poſitum eſt, In lege: oportebat namque imaginem veram in conſcientia & operibus poſſideri. Tu verò, inquit, valde intumeſcis, quod legi talis imago ſit: verū id nihil ad te attinet, poſtquam non es factor legis. *Alium igitur docens, te ipſum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis adulterium non committendum, ipſe mœchus es.* Conſectarium erat dicere, quod qui talia à Deo acceperunt, nec tamen ea cuſtodierunt, hoc maiori ſint ſupplicij rei, quò maius in agnitione peccatum ſit.

Non nimirum tamen eos impetit, verum per interrogationem promouens ſermonem, illud ipſum oſtendit. *Qui abominaris idola, ſacra deprædaris.* Lex pecunias in idolis execrabatur, vt quæ dæmonibus eſſent dicatæ. Vos verò idola quidem execrari vos dicitis: pecunias autem quæ in ipſis ſunt, rapitis. Proinde neque idola reuera deteſtamini.

Qui in lege gloriaris. Gloriaris ceu magni æſtimatus à Deo per legem.

Quid igitur præuaricatione ignominia legē afficis, Deumque pariter honore ſuo ſpolias? *per tranſgreſſionem legis Deum contumelia afficis* Quia graue erat quod dixerat, Deum contumelia afficis: Prophetam adducit teſtem, quaſi dicat: Non meum hoc verbum eſt, ſed Eſaiæ. *Nomen enim Dei propter vos vituperatur.* Gentes enim animaduertentes eos perperam vitam inſtituere ſuam, ad maledicentiam vertebantur, ita vt ſecum commentarentur, Nunquid tales à Deo diliguntur? num quicquam illis ab eo datum oportuit? An ne ſceleſtos illos & eſſe, & fore nouerat? *inter gentes, ſicut ſcriptum eſt.* Non ſolum vos, inquit, contumelia Deum afficitis, verùm alijs iuxtà occaſionem præbetis. *circuncisio quidem prodeſt, ſi legem opereris:* Poſtquam eximium quiddam videbatur Circuncisio, tandem ad ipſam peruenit inquiens, ardua & cō moda, dicetis, res eſt circoncisio, pertinet enim ad populum Dei, eiuſque eſt ſymbolum. Nę inquam, iſtuc equidem fateor: ſed tum, cum legem fueris operatus. *ſin tranſgreſſor legis fueris, circuncisio tua.* Demonſtrare illi animus eſt, Circuncisionem eſſe, vt ita dicam, mentalem, cuius ſenſibilis & corporea illa fuerit, qua & purgentur ſuperflua & circuncidantur. ex hoc quiſpiam incircuncisus eſſe poteſt corpore, circuncisus autem mente, ac è diuerſo circuncisus corpore, incircuncisus autem mente. Siquidem præputium & circuncisionem veram, cum bona tū praua opera denunciant. *in præputiū verſa eſt.* Ad mētale adeoque internum præputium abiit circuncisio tua: propter te nimirum, qui ea male vſus es. Nec enim palàm dum contumelia vult afficere circuncisionem. *Si igitur præputium iuſtificationes legis ſeruauerit, nonne præputium eius in circuncisionem.* Hoc eſt gentes præputium habentes *reputabitur.* Non dicit, quod vincat circuncisionem: fuiſſet enim id admodum odioſum: verum quod in circuncisionem reputatur, coram Deo videlicet. *Et iudicabit præputium.* Hoc eſt, condemnabit, quemadmodum dictum eſt: Viri Niniuitæ ſurgent, & condemnabunt generationem hanc. *Matth. 12. Luc. 11.* *ab natura legem perficiens.* Ex natura pręputium dicit, in carne adhuc præputium habentem. Talis igitur ad implens quæ ſunt legis, condemnabit te circuncisionem habentem: & quo ad literam, legem etiam, ſed operibus eam tranſgredientem. *Te qui per literam & circuncisionem es tranſgreſſor legis.* Per legem enim ſcriptam, & circuncisionem adhibitam factus es omnium tranſgreſſor. Aliter. Definit iam, quis reuera Iudæus, quiſue reuera præputium gerat. Ac videtur quidem non reiicere Iudæum, ſed præuaricatorem. Omnino autem deiicit, demittitque eos. omnia enim illis monſtrat, quibus ipſi ſeſe agnoſcant, ſuumque deliquium animaduertant. *Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, Iudæus eſt, nec quæ in manifeſto in carne circuncisio eſt, circuncisio eſt.* Hæc dicens, vniuerſa corporea & carnalia reiecit *Verum qui in occulto, Iudæus: & circuncisio cordis in.* Veluti mente. Non enim, inquit, neceſſum eſt, carnale præputium circuncidere: ſed enim cor ipſum, à prauis operibus. Quum addit in ſpiritu, iter præſtruit fidei, fideles enim per Spiritum ſanctum peccatorum circuncisionem habent. *ſpiritu non litera.* Qui corde circuncisus eſt ab omni impuritate, is enimverè Iudæus eſt legem adimpleus, *cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo.* Occultæ namque, & in corde circuncisionis, non erit laudator homo: ſed enim qui explorat corda & renes Deus.

CAPVT IIII.

Qvæ igitur excellentia eſt Iudæi? aut quę eſt commoditas circuncisionis? Opponit ſibi ipſi argomentum Diuus Apoſtolus: Si igitur iuxta rationem nihil prodeſt, neque Iudæum eſſe, neque circuncidi: ſed magis obeſt, adeo vti tranſgreſſores maiore ſupplicio digni iudicentur: quid nam Deus nos elegit? quam verò ob cauſam idem nos circuncidi mandauit? Licebat itaque ad obiectionem dicere, quod figura extiterit carnea iſta circuncisio, huius, quæ fit per fidem in ſpiritu circuncisionis, quod item Iudæus ſpiritualis Iudæi typus extiterit, qui Chriſtum ſit profeſſurus. Iudas enim (ſi interpreteris) confeſſionem ſignificat. Verum hac interim dilutione prætermiſſa, vt quæ nondum poſſit admitti, ad aliam perrexit. Prodeſt, inquiens, Iudaiſmus, hinc enim iter ſalutis dedicerunt.

Acceperunt ſanè legem docem agendorum, quod ſi eam non obſeruarunt, de ſe ipſi conquerantur. Mihi, inquit, interim ad tranſgredientes ſermo eſt. THEODORETI. Iudaicum deprimens ſupercilium, demonſtranſque fruſtra ipſos circuncisionis, legis Iudaicæque appellationis nomine intumeſcere, vt ne quis ſuſpicetur, hoſtili iſthuc animo, inuidentique ac infenſo Apoſtolum facere, infert: In quo igitur præcellit Iudæus quæue eſt commoditas circuncionis?

Quod ſi alienigenarum gentium, inquit, quædam pietate & virtute ornatæ diuinis præconiis fruūtur: quidnam ab gentibus ſecreuit Iſraelē Deus? quor circuncisionem eis dedit? pręcellentiam enim Iudæi, pręrogatiuā eius prę gētib. dicit. deinde ſubdit: Multū per omnem modum, elegit nāque maio

res

tes ipſorum, ab Ægyptiorum tyrãnide in libertatem eos aſſeruit, illorumque famam per multa mirifica ſigna celebriorem reddidit, legem in auxilium tulit, Prophetas excitauit. Hoc enim dicit, Multum per omnem modum. Atque hæc omnia ſilentio prætericns, ſolius legiſlationis meminit, primùm quidem (inquiens) quoniam credita ſunt illis oracula reſponſaque. *Multa ſanè per omnem modum. primum quidem,* περισσὸν καὶ πολὺ, excellens & multum, ſe mutuò hic reſpiciunt, & in idem propemodum recidunt. *quod commiſſa ſunt illis oracula Dei Quid enim.* Quoniam, inquit, omnino in manus ſibi traditã acceperunt legem, quæ eſt oracula Dei. *ſi quidam illorum increduli manſerunt? nunquid incredulitas ipſorum fidem Dei abolebit? Haud quaquam.* Deinde, vt ne dicant: Ne tradidit quidem nobis Deus legem, verum quæ eſt vtilitas nobis traditæ legis, poſtquam non parum multi, ipſi non crediderint? Ecquid hoc ad Deum, inquit, ſi vos non crediditis? non enim neceſſe eſt, vt Deus inuitos ſeruet, nunquid enim, quia nonnulli increduli manſerunt, propterea fidem Dei hoc eſt beneficentiam aboleuerunt? hoc eſt, irritam fecerunt? Minime gentium. Quanquam enim ipſi noluerunt ſeruari, Deus tamen quod ſuum eſt, fecit. *Sit autem Deus verax,* & omnis homo mẽdax. *ſicut ſcriptũ eſt.* Sit autẽ Deus verus. Nõ quia increduli permãſerũt Iudæi, propterea offẽſa eſt vlla ex parte gratia & clemẽtia Dei, aut imminutũ eſt donũ: ſed hæc omnia facta ſunt, vt iudice euidenter Dei veritas, in iis quæ promiſit Abrahamo, hominumque mendacium. Mentiti ſunt enim per incredulitatem ſuam Deo, diis ſeruientes vanis ac dæmonibus. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,*
Pſal. 50. *& vincas.* Vt iuſtificeris. Producit Dauidem, idem aſſeuerantem. Quoniam propterea, inquit, in indignos collocat beneficium *Deus*, vt commonſtretur ipſius bonitas, & vt victoriam obtineat, in iudicium cũ hominibus vocatus. *cũ iudicaris.* Antitheſis eſt: De⁹ inquit, in nos beneficia contulit, nos ipſum abnegauimus & mentiti ſumus: ac noſtram ob malitiam viſus eſt magis miſericors, quanto magis erga indignos eſt beneficus? Ob eam proinde cauſam **D** vincit in iudicio. Nos enim ipſi ingrati victoriæ occaſionem ei præbuimus. Quur ergo punit nos, per uincere quos demonſtratus eſt? Si cauſa es ipſi victoriæ, punit autem, iniuſtus eſt: ſi autem iniuſtus non eſt, punit autem, non igitur tu ipſi cauſa es victoriæ. Licebat enim ipſi & alia ratione vincere, etiam ſi malus non videaris. Non enim qui non eſt malus, dignus eſt Dei dilectionem vendicare.

Si autem iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniuſtus eſt Deus, qui infert iram?

Si, inquit, ex noſtra iniuſtitia magis oſtenditur veritas & iuſtitia Dei, & quia neque noſtra iniuſtitia **E** prohibuit eum iuſta facere, hoc eſt, ad finem deducere quæ Abrahamo promiſerat: Ac ſi non aliter viſus eſt iuſtus verus, niſi nos eſſemus iniuſti: Si ita ſeſe habet, iſthuc, iniuſte igitur punit eos, qui autores ipſi ſunt facti veritatis. Sin antẽ iniuſte nõ punit, nõ igitur vos illi cauſa eſtis veritatis *ſecundũ hominẽ dico. Abſit. Alioqui quomodo.* Quandoquidem humanis ratiocinationibus eſt vſus, Deum non eſſe iniuſtum oſtendens infert: Humano more loquor, dum hæc dico: quum alia ſint argumenta ſanctiora, diuiniora que ſecundum itaque humanam ratiocinationẽ hũc admodum dicemus: Num iniuſtus eſt Deus? ac re-

A ſpondet: Nequaquam, & rationem ſubiicit: Quomodo enim iram infert? Anne perſpicuum eſt, quod vos non eſtis ipſi veritatis: & iuſtitiæ autores, ſed ipſe ſibi: *iudicabit Deus mundum.* Si iniuſtus (inquit) eſſet, non iudicaret mundum, ipſum enim iudicare, indicat quod iuſtus eſt. Natura enim ipſa iudicij eſt, quòd iuſtus iudicet iniuſtos. *Si enim veritas Dei in meo mendacio exuberauit in gloriam eius.* Idem rurſus dicit: Si enim propterea, inquit, exuberauit & victoria Dei, quod ego iniuſte egi, atque abnegaui ipſum, immeritò iudicor aut condemnor. decebat enim, me compenſatione retributionéue dignum exiſtimari, quippe qui autor & cauſa, veritatis, adeoque victorię fuerem. Atqui poſtquam illi nõ ſum verita-**B**tis cauſa, idcirco ſanè iudicor. *quur ego adhuc tãquã peccator iudicor? Et nõ quemadmodũ vituperamur.* Vbi glorificatur, propter victoriã, iuſtitiã, veritatéq;. *et perinde ac nonnulli aiunt nos dicere: Faciamus mala vt veniant bona.* Quid iudicamur, inquit, ceu peccatores, qui autores ſumus victoriæ Deo? Quur etiam non fit, æquè ac nonnulli arbitrantur nos dicere, nóſque proſcindunt: Faciamus malum, vt hac ratione Deus victoriam obtinens, nobis compenſationem reddat, beneficia in nos conferendo quod victoriæ cauſa ei extiterimus per ſcelera noſtra, quæ patrauimus. Ec non fiat illud, quod dicere exiſtimant: Quod ob iniuſtitiam noſtram nobis Deus benefaciat, eo quod **C** autores victoriæ ipſi ſimus. Atqui non vſu venit, illud videlicet vt bona veniant: adeóque beneficium accipiamus ab Deo, ceu illi qui victoriæ illi cauſam præbeamus. Iam enim, inquit, diuerſum fit. etenim ob flagitia noſtra punimur. Audiuerunt Græci Chriſtianos dicentes, vbi exuberauit peccatum, ſuperexuberauit gratia. At ipſi ſane hæc dicebant, poſtquã mundus plenus fuit peccatorum, ipſum quidem filium Dei ad ſeſe attraxit ad ſalutem: hincque in nos abundauit gratia. Quod ipſi dictum ſiniſtre interpretantes, Chriſtianos dicere affirmabant: oportere mortales peccare, vt gratia exuberet. *quorum condemnatio iuſta eſt.* Quorum, videlicet hac ratione de nobis male loquentium, blaſphemantiúmque condemnatio iuſta eſt. Quoniam bene dicta, malè interpretantes, inuertunt ac proſcindunt. *Quid igitur? Excellimus? nulla ratione. Iam antea enim cauſati ſumus, Iudæos omnes & Græcos omnes, ſub peccato eſſe, perinde ſcriptum eſt. Non eſt iuſtus.* Quid igitur præcellimus eos? Per legem Circunciſionis, inquit, nihil prius cæteris obtinuimus, in iis quæ obtinuimus. SVARIANI. Quid igitur excellentius cæteris ſumus aſſecuti? Antea enim cauſati ſumus Iudæos & Græcos. & quæ deinceps ſequũtur, dicta ſunt per defectum. Et enim quòd dixit: Quid igitur excellentius adepti ſumus? conſectariũ erat inferre, iuſtitiã quæ eſt ex fide. quòd in ſequentibus etiam in progreſſu dicit, nempe iuſtitiam Dei per fidem Ieſu Chriſti. Quid igitur, inquit, nos præcellens tenemus? iuſtitiã quæ eſt ex fide. antea enim cauſati ſumus Iudæos & Græcos. Ecqui antea cauſatus eſt? Dum Græcos coarguit, quòd corrumperẽt naturalem cognitionem, quum, inquit: Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi, ex operibus intellecta conſpiciuntur, & quia cum cognouiſſent Deum, non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Iudæos autem reprehendit, quòd legem ſint tráſgreſſi. Nam qui, inquit, in lege gloriaris, per tranſgreſſio- Rom. 1.

nem legis Deum contumelia afficis. Porrò ſimul ac
oſtendiſſet, quod apud alios quidem natura elan-
guiſſet, apud alios verò & natura & lex: conſequen-
ter Euangelij gratiam introducit, & ait: Quid enim
habemus eximium aut excellens ea gratia? fidem,
quæ per Ieſum Chriſtum efficax & iuſtitia. *ne vnus qui*
dem. Quum ſupra dixiſſet: Quid igitur plus habet
Iudæus? docuiſſetque non nihil præcellere gentibus
Iudæos, quandoquidem omnino eis & credita & tra
dita eſſet lex: nunc oſtendit, illos in nullo præſtare
gentibus, quia legem Dei non ſeruauerint ac fortaſ-
ſe inferiores ſint illis, ac minus tanto habeant præ-
ſtantiæ, quanto incognitione peccare peius eſt.
Quid igitur, inquit, eſt in quo Iudæi præcellimus? ni
hil ſanè. Quid ita? Nam omnes peccato ſumus ob
noxij, & Iudæi. *non eſt qui intelligat, non eſt qui.* Nihil
igitur ex lege Iudæo præſtantiæ ſeu prærogatiuæ
accedit, non enim eam cuſtodiuit, non obſeruauit.
Nec præputium gerentis nam & is peccauit, neuter
igitur altero eſt melior. Omnes namque cauſati
ſumus, hoc eſt euicimus, peccato eſſe obnoxios. De
inde ne videatur ipſis infenſus, Dauidem, nec non
Eſaiam, teſtes producit. *exquirat Deum.* In præputio
Pſal. 13. videlicet. *Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt: non*
Pſal. 5. *eſt qui faciat bonitatem, non eſt adusque vnum.* Quom
& 13. enim à Deo declinarunt, ſimul inutiles & abiecti
Rom. 3. facti ſunt. *Sepulchrum apertum guttur eorum, linguis ſuis*
doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum, quorum
os execratione & amarulentia refertum eſt, veloces pedes ip-
ſorum ad effundendum ſanguinem. Hæc obtrectatoribus
conuenit applicari. *contritio & afflictio in vijs ipſorum.*
Per vias, mores intellige & vitam: contritionem &
miſeriam, peccatum dicit. Nihil enim adeò atterit &
extenuat, cum animum tum corpus, vt peccatum.
viamque pacis non cognouerunt, non eſt metus Dei coram ocu
lis eorum. Viam pacis commodam vocat vitam: &
conuerſationem. *Nouimus autem, quod quæcunque lex*
dicit. Vt, ne dicant Iudæi: Ecquid hæc ad nos? Omni-
no enim de nobis dicta ſunt certè profecto, inquit,
maximè iſta ad vos attinent. Omnes enim id noui-
mus, quod quæcunque lex dicit (legem autem no-
minat, vniuerſum vetus Teſtamentum) iis qui in le-
ge ſunt loquitur. Quæ enim neceſſitas erat, alios,
& non proprios, per Prophetas, nimirum Dauidem
& Eſaiã ad correctionem Iudæorum diuinitus allega
tum in iudicium vocari? THEODORETVS. Multa iſt
huc cautione ac diligentia poſuit, non enim dixit,
de iis qui ſunt extra legem: ſed iis qui ſunt in lege.
Etenim pleráque de Babyloniis, de Perſis, Medis &
Ægyptiis loquitur, & aliis quàm plurimis gentibus.
Iudæi tamen vaticinia de hiſce adferebant. *iis qui in*
lege ſunt loquitur, vt omne. Tale quiddam ſub obſcu-
rè indicat.

Hanc ob cauſam, inquit, Prophetæ redarguerunt
Iudæos planumque fecerunt eos ne quicquam ma-
gnifica de ſeſe prædicare: quinimò tum iuxta mun-
dum peccatis obnoxium, vt iter præſtruerent fidei.
Etenim cognoſcentes mortales, quod neque per le-
gem & circuncisionem, neque per præputium li-
ceat ſeruari æternum, facilè Chriſto acceſſerint,
gratia ſua genus mortalium conſeruanti. Aliter:
Grandiloquos adeòque ſuperbos oſtendit Iudæos,
propterea igitur arguebantur, à Prophetis, vt
faſtuoſa loquentium obfirmarẽtur ora. *vt omne os ob-*
turetur & ſubditum fiat. Non ſolum Iudæi. *vniuerſus*

mundus Deo: eo quòd ex operibus legis non iuſtificabitur
A Deinde ne indigna patiantur Iudæi, toti mundo
connumerati, vt obnoxij ſint, denuò quę contra eos
ſint explorat. *omnis caro coram ipſo.*

Neque enim quæ ſunt in lege adimpleuit. *Per*
legem enim cognitio peccati. At enim quid dico, quòd
vos Iudæi nihil cõmoditatis ex lege accipiatis, quo
minus cum vniuerſo mundo rei efficiamini? Imò ſi
quis rite exploret, inueniet ab lege vos detrimen-
tum accipere: non ob eius naturam, verum propter
veſtram malitiam. Ecqui fit iſtuc? Quia peccati no-
titiam per legem habetis. In cognitione verò pec-
care grauius eſt, quam per ignorantiam indignum
admittere facinus. Aliter, Oportebat ad Abraham
B factas promiſſiones impleri: In ſemine tuo benedi- Gen. 22.
cetur cunctis gentibus. Ea igitur eſt iuſtitia, quod
Deus promiſſionis tenax fuerit, eámque etiam apud
indignos ſeruauerit. Vel hunc ad modum intelli-
gere licet. Ad hoc nobis lex profuit; manifeſtauit,
cognitúmque nobis reddidit peccatum, non ſo-
lum quòd ab abſurdis nos operibus arceat, eáue
prohibeat: verum etiam, quòd morem ſibi non ge-
rentes ſupplicio afficiat. Non enim quale pecca-
tum eſſet agnouiſſemus, niſi erroribus atque deli-
ctis noſtris pœnam inferret. Ac per omnia, om-
nes protſus peccato faciens anxie obnoxios, in-
fert protinus, verbi & Euangelij ſui quod prædicat,
C excellentiam oſtendens. *Nunc autem ſine lege iuſtitia*
Dei manifeſtata eſt. Commonſtrato, ipſos ex lege ni-
hil adiutos, ad deſiderium eos perducens compen-
dij ac ſcientiæ, qua ſeruari queant, opportunè ad-
modum ad fidem Chriſti pergit. *cui teſtimonium di-*
xere Lex & Propheta. Si cum lege peccauimus, ecqui
ſeruari poterimus? Sic enim quiſquam dicere queat,
maxime verò, quomodo citra legem? Huic reſpon-
det: per iuſtitiam, quæ ex Deo eſt: quam ſi Deus de-
derit, ne ambigas de ſalute tua ô homo. *Iuſtitia autem*
Dei per fidem Ieſu Chriſti. Ab Deo tradita. Porrò iuſtitia
Dei manifeſtata eſt, vt erat, quæ antea fuerat occulta.
Proinde vt effugiat calumniam, néue à quopiã videa
D tur nouitatis ſtudioſus, vt ne recens eſſe dogma iudi
cetur & prædicatio, dixit. Manifeſtata eſt: neque id
ſimpliciter, enimuerò iam olim teſtimonium eſt na
cta, adeóque per Moyſen prædicta, & Prophetas.
Qualis autem eſt iuſtitia? dixerit aliquis, aut quomo-
do ab Deo eſt tradita? Per fidem, inquit, Ieſu Chriſti.
Atque vt ne nouum quiddam audire videãtur, ſi om
nino eos ſeruari æternúmque beari liceat, citra vl-
lam ipſorũ adiectionem, contributionẽ, vel operatio-
nem: demonſtrat, quod ipſum credere, ſit cõtribue-
re. Animæ nanq; fortitudine, ipſum credere indiget.
hinc & ait: Per fidem: innuens, per eam nos etiã adij-
cere vel contribuere quicquã. *in omnes & ſuper omnes*
E *credentes.* In omnes, nimirũ Iudæos: vt qui ex genere
ſuo ſéque ipſis habuerunt ſalutis autorem. Super
omnes verò gentes, ceu ab Iudæis in ipſas quoque
ſit trãsfuſa gratia. Attamẽ & hos & illas gratiæ par-
ticipes fore dixit, nõ tamen ſimpliciter, verũ credẽ-
tes: & quia nõ iniuria gratia ſit oĩbus cõmunis. *Non*
enim eſt diſtinctio. Nã omnes peccauerũt, & deſtituuntur glo-
ria Dei: iuſtificati gratuito ipſius gratia, per Redemptionem
quæ eſt in Chriſto Ieſu. Per Redemptionẽ. Quomodo
iuſtificatur homo: per remiſſionẽ (inquit) peccatorũ,
quã in Chriſto Ieſu conſequimur: id eſt, per Ieſum
Chriſtum, *quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem.*
Quem

Quem propoſuit. Beneuolentia enim patris, propitiatio facta eſt noſtrorum peccatorum, per, Propoſuit autem verbum, denunciat veterem adeòque æternam Dei hac de re voluntatem atque decretum. *in ſanguine ſuo.* In ipſius ſanguine. Pater quidem propoſuit ac decreuit, filius autem ſanguinem effudit pro nobis. Communis itaque gratia ſanctæ Trinitatis, cooperatus eſt namque & Spiritus ſanctus. *ad oſtenſionem iuſtitię ſuæ.* Ad oſtenſionem iuſtitiæ. Perinde ac demonſtratio locupletis in hoc cernitur, quod alios etiam locupletat. Hac ratione Chriſtus iuſtitiam ſuam oſtendere volens, mortales etiam iuſtificauit. *Per remiſſionem præteritorum, quæ Deus tollerauit.* Per remiſſionem. Demonſtratio iuſtitię ipſius maximè in hoc conſiſtit, quod remiſſos, hoc eſt, mortuos planè in peccatis iuſtificauit. Deinde orationem ad mortalium culpam, eam exaggerans, dirigit: quod peccata fuerint in tollerantia Dei, hoc eſt: quod Deus ea longanimis tulerit. Quum enim data patientia, mores & vitam quiſque ſuam in meliorem permutare ſtatum debuiſſemus, tunc peccauimus. Qui igitur grauiter adeò flagitia commiſerunt, vt vel indigni eſſent venia: hos iam per fidem ſeruat, æternumque beat. *ad demonſtrationem iuſtitiæ ſuæ, in præſenti tempore, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificet eum qui eſt ex fide Ieſu.* Mortuum namque peccatis nunc ſeruari, quando tempus ſupplicij inſtat. iſthuc verò eſt commoſtratio iuſtitiæ: per hoc quod nedum ipſe Deus iuſtus ſit, verumetiam iuſtificet per fidem in Ieſum Chriſtum, proprium etiam populum ſuum. *Vbi igitur gloriatio tua?* Quum hæc ita ſeſe habeant, pateręque ſeruet eum qui ex fide in Chriſtum proprius factus eſt, Deoque adiunctus, vbinam in poſterum Iudæorum gloriatio manet? monſtrat autem eos temere gloriari. *excluſa eſt. Per quam legem?* Non dixit obſcurata eſt, ſed Excluſa eſt, oſtendens olim quidem fuiſſe relictum iactantiæ & gloriationi locum, iam nunc verò per fidem excluſam. Aliter: Excluſa eſt: id eſt, eiecta eſt *operum? nõ: ſed per legem fidei.* Legem operum periphraſtice dixit legem: ſicuti legem fidei, periphraſtice pro ipſa fide accepit. Non per opera ergo, inquit, quæ nos peregimus, Iudæorum gloriatio eſt excluſa, ſed enim per fidem. Perinde quaſi dicere fuiſſet ei animus: omnis iſta gloriatio, & quæ viſa eſt dignitas, primatusúe veſter, excluſa ſunt per fidem, citra operum indigentiam, acceſſumúe. *Arbitramur autem fide.* Arbitramur: pro eo quod eſt, rationibus certis accedentes putamus, iuſtitia fidei, omnem hominem volentem eſſe participem eiuſdem, ſine operibus legis iuſtificari, *iuſtificari hominem, ſine operibus legis.* Proinde inquit: dicimus ex fide iuſtificari hominem, citra legis obſeruationes. *Aut Iudæorum ne Deus tantum? non etiam gentium? Nã, & gentium, poſt quam vnus eſt Deus.* Quod ſi eos tantummodo, qui ex lege proficiſcantur, aut ex lege incedunt, iuſtificaret, nec omnem hominem credentem: vnius modo partis ſtudioſus eſſet, ac Deus Iudæorum tantum. *qui iuſtificabit circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.* Cum qui ſunt è lege, tum qui extra legem, opus habent fide ad ſalutem. *Legem igitur deſtruimus per fidem? Haudquaquam.* Tumultuabantur Iudæi, perinde quaſi lex per fidem è medio tolleretur. Quare, inquit, non ſolum non deſtruit legem fides ſed potius conſtituit. Ecqua nam id ratione? Quia lex ſalutem

Apoc. 9.

A impertiri volens, non poteſt hoc præſtare: fides autem ſaluat & æternum beat. Quum itaque legis ſcopum expleat fides, ſtatuit profectò legem ac ſtabilit. Vel ſic intelligas licebit. Opus erat lege, vt iuſtum faceret hominem, verùm hoc præſtare non potuit, omnes enim peccauerunt. Fides autem veniens idipſum tranſegit. Simul enim quiſpiam credidit, & iuſtificatus eſt. Proinde legis voluntatem ſtatuit: vel ante hac apud maiores noſtros, ad hæc vſque tempora, Prophetæ, quæ ad fidem pertinebant, vaticinati ſunt, fidem itaque amplectentes, ſtabilimus legẽ. *ſed legem ſtatuimus.* Quum dicit, Statuimus, indicat fuiſſe concuſſam.

B

CAPVT IIII.

QVid igitur dicimus Abraham patrem noſtrum inueniſſe ſecundum carnem. Impenſe Abrahami nomine Iudæi intumeſcebãt, quod Abraham circuncíſus eſſet adſerentes. Conſilium itaque & ſcopus Apoſtoli eſt, demonſtrare, quod Abraham etiam ipſe non ex operibus legis, ſed per fidem iuſtificatus ſit. Quid igitur dicimus, Abraham patrem noſtrum ſecundũ carnem inueniſſe? aut qualem ipſum conſecutum iuſtitiam? operumne an fidei? Oſtendit autem, quod per fidem ſit nactus iuſtitiam. Vnde & inuentionem ipſam appellat, poſtquam non ex operibus ipſam C poſſederit: ſed ex fide, quæ per gratiam Chriſti præſtatur: Aliter: qualem nam, inquit, antequam Deo crederet Abrahamus, iuſtitiam eius per opera fuiſſe audiuimus? Secundum carnem namque iuſtitiam appellat operum: quandoquidem per ipſam carnem nimirum, opera perficimus. Vel hunc ad modum intelligere etiam queas. Hyperbaton huic ſententiæ ineſt. Sic enim quadantenus conſecutio textus ac ſtructura erat compoſita. quid igitur dicemus Abraham ſecundum carnem patrem noſtrum inueniſſe? Redeamus, inquit, ad principem generis noſtri ſecundum carnem Abrahamum, quem ex omnibus gentibus Deus eligens, benedixit ei, poſteriſque eius D per ipſum benedictionem ſeſe tranſmiſſurum promiſit, vt quatenus ſe Abrahami res haberent, ita & noſtræ habituræ eſſent. Secundum carnem. Pulchrè ad Iudæos ſecundum carnem refertur. Secundum fidem enim & promiſſionem, fideles nos, filij ſumus Abrahami, perinde ac ſcriptura dicit: Nõ filij carnis, ij ſunt filij Dei, ſed filij promiſſionis reputantur in ſemen Abrahami. *Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriationem: ſed non apud Deum.* Duo indicat: & quod Abraham ex fide iuſtificatus eſt, & quod iuſtitia per fidem maior eſt. Dicit itaque. Si operibus & virtutibus ſuis Abraham iuſtificatus eſt, habet quidem gloriationem, ſed non apud Deum, verum E apud ſeipſum, eo quod ſtrenue & cum virtute ſeſe geſſerit. Qui verò ex fide ſeruatus eſt, poſtquam nõ habet vnde apud ſe glorietur (nullum enim opus operatus eſt) coram Deo gloriatur. Maius porrò eſt apud Deum gloriari, quàm apud ſemetipſum. Virtutes enim recteque geſta, haud raro alijs delictis obſcurantur: gloriatio verò quæ eſt in Deo, inalterabilis perſeuerat. *Quid enim ſcriptura dicit? Credidit Abrahã Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Geneſin profert, atteſtãtem quod Abraham ex fide iuſtificatus ſit. *Operanti autem merces non imputatur ſecundum gratiam ſecundum debitum: Non operanti verò.* Maiorem ſecundum

gratiam iuſtitiam eſſe monſtrat, quam fides præſtat, hác ad rationem: Ei qui grauiter operatur, pręmium ſecundum debitum debetur, & meritum. At verò quid quæſo poteſt, qui totus etiam in virtute verſatur ac ſtrenue ſe gerit? quid inquam, & quomodo Chriſtum poteſt debitorem ſuum vel facere vel habere? Enimuerò qui ex fide iuſtificatur, ſecundum gratiam iuſtificatur. Vbi porrò Deus donat, omnino grandia donat. Ecquid verò donat? filiorum adoptionem præſtat, fratres efficit Chriſti, hæredes Dei, cohæredes Chriſti, quæ ſanè iam olim nobis præſtitit dona. *ſed credenti in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius.* Neque fidem exiſtimes cuipiam facilè obtingere: fortitudine enim indiget, circunciſaque anima. *ad iuſtitiā.* Vides quod operanti merces ſecundum opera tribuitur, credenti verò, iuſtitia imputatur. Innumeras autem mercedes iuſtitia continet. *Quemadmodum & Dauid dicit, beatitudinem eſſe hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus.* Dauid iuſtitiæ fidei tribuit ſanctificationem, citra opera. *Beati quorū dimiſſæ ſunt iniquitates, & quorum contecta ſunt peccata* Beatitudo ſummitas adeòque finis bonorum eſt.

Merces ſecundum Opera tribuitur.

Videtur quadamtenus alienum eſſe Teſtimonium. Non enim eſt Beatus, cui fides ad iuſtitiam ſine operibus imputatur, nam mutuum inter ſe reſpectum habent, opera & fides. Quod ſi Beatus eſt is, cui peccata per gratiam dimiſſa ſunt: ter beatus eſt, quem per gratiā iuſtificauit Deus. GRAOORII Theologi. Remiſſæ ſunt, ad baptiſma: Contecta, ad pœnitentiam refertur. Quod adiicit, Cui non imputauerit: eſt interpretatio verbi Contecta ſunt, vera namque & recta pœnitētia tegit peccata, vt apud Deum non imputentur. *Beatus vir cui non imputauerit Dominus peccatum.* Beatitudo, inquit, ab Dauide dicta, ad circuncíſionemne venit, ān ad præputium? Magis autem oſtendit ad præputium *ipſam* veniſſe, locumque habere: propterea quod Abraham in præputio exiſtens, & ſeruatus & iuſtificatus ſit. SEVERIANI. Circunciſio treis ob cauſas data eſt: Primum vt eſſet ſignum fidei, deinde vt eſſet indicium generis Abrahami, poſtremo, vt eſſet Argumentum & index & præmonſtratio rei publicæ vitęque purę & ſobriæ. *Beatitudo igitur illa ad circuncíſionem, an ad præputium pertinet.* Proinde non eſt data vt iuſtitiam efficeret, verùm vt iuſtitiæ ſigillum eſſet, & euidens iuſtitiæ ſignificatio, quæ Abrahamo ex fide obtigit. *Dicimus enim, quod imputata eſt Abrahamo fides ad iuſtitiam. Quomodo igitur imputata eſt? quum in circuncíſione eſſet, an cùm in præputio? Non in circuncíſione.* Confirmat, in præputio magis habere locum beatitudinem: Abrahamo, inquiens iuſtitia per fidem imputata eſt. Videamus itaque, in circunciſione ne an præputio talis fides Abrahamo imputata ſit: Planum autem ſit, quod incircunciſo dum obtigerit. Quare in præputio potius beatitudo einſmodi locum habet. *ſed in præputio.* Si ergo in præputio quum eſſet, iuſtificatus eſt: magis igitur à Dauide dicta beatitudo in præputio locum habet, quàm in circunciſione. *Et ſignum accepit circuncíſionis, ſignaculum iuſtitię.* Obiectionem quæ videbatur hic emerſura, diluit. Hunc enim ad modum opponere quiſpiam poſſet. Adeòque præclara & ardua res erat circunciſio: vt ſine hac iuſtificari non liceret. nam & ipſe iuxta tuum ſermonem: in pręputio iuſtificatus, circunciſione opus habuit. Cui hac via occurrit: Non ob aliam rem

Circunciſionis Myſteria.

circunciſus eſt, quàm ſignum. Ac circunciſionem A infert, demonſtrationem eſſe præſentis iuſtitiæ: quæ in ipſo, quū in pręputio dum eſſet, renitebat. Si verò propter indiciū, adeòque ſigillū, accepit circunciſionē: nihil ipſi ad iuſtitiā profuit. Cæterū tali ratione ipſum iuſtificatum eſſe ſignificabat: hoc eſt, quum in præputio eſſet, iuſtitia eum Deus dignatus eſt. *fidei, quæ eſt in præputio.* Fidei quæ ex fide eſt. *Vt ſit pater omnium.* Ad quid autem omnino circunciſio neceſſaria fuit, ſi nihil eadem iuſtitiæ profuit? quid inquam opus ea habuerunt? Primum quidem, perinde ac ſupra commemorauit, vt eſſet ipſa ſignum, deinde vt communis eſſet pater, & eorum qui in circunciſione eſſent, & eorum qui in præputio agerent. B *credentium.* Non ſimpliciter qualitercunque credentiū, verum credentium in Chriſtum Ieſum. *per præputium vt imputetur & ipſis iuſtitia.* Per præputium, hoc eſt, eorum qui in præputio credunt. *Et vt ſit pater circunciſionis.* Iuſtitia per fidem ſcilicet, ſine operibus. *non iis tantum qui ex circuncíſione ſunt: verumetiam.* Quemadmodum in præputio agentes, eam ob rem ſolam nō habebunt Abrahamum patrem, quod in præputio crediderint eum eſſe patrem, niſi & fidem eius imitati fuerint. Hac ratione, neque circunciſi tantum patrem habebunt Abrahamum, niſi fidem eius cùm imitati fuerint: tum moribus ea preſſerint. Planum itaque eſt, quod Iudæi excident à cognatione A- C brahami, niſi in Chriſtum crediderint. *veſtigia fidei.* Ingredientibus, in obedientia perſeuerantibus. *quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahami* Rurſus meminit, quod in præputio credidit, & poſtea circunciſus eſt.

Non enim per legem promiſſio Abrahamo, aut ſemini eius. Mirificum quiddam dicit. Adeò, inquit, circunciſio ſine fide iuſtificare non poteſt: neque progenitorem tuum, ó Iudæe, tibi Abrahamum facit. Nam & ipſa lex, ob quam glorians nihil profuit ad promiſſiones ipſi Abraham factas, vt quæ nondum ſancita eſſet: ſed ſola fides. Quum enim incircunciſus dum eſſet, antè legem promiſſiones illi datæ ſunt credenti. D Si itaque lex ad promiſſiones nihil fecit, circunciſio ad iuſtitiam haudquaquam quicquam valebit, ſufficietúe. *vt hæres eſſet mundi.* Hæres mundi. SEVERIANI. Hæredes mundi iuſtos ferè adſeuerat, quoniam impiis è medio ſublatis, ſupplicioque traditis in die iudicij, vniuerſum deinceps mundum poſſidebunt iuſti innouatū, ipſorúmque erūt tā cœleſtia quàm terreſtria bona. *ſed per iuſtitiam fidei.* Per iuſtitiam: non quamlibet, inquit, ſed fidei. *Si enim qui ex lege, hæredes ſunt.* Euacuata eſt fides. Qui enim legem, ceu eam qua ſeruetur, tenet is: ſalutem per fidem obuenientem contumelia efficit. Hæredes autem, nimirum cœlorum regni. *euacuata eſt fides.* Ceu E nihil commodantes, irritæ factæ ſunt promiſſiones: hoc eſt inefficaces, nihil efficientes, inutiles factæ ſunt. Quomodo. Si enim fides deſtruitur, propter quam promiſſiones factæ: perſpicuum eſt, quod promiſſiones pariter abolentur: quæ ſi abolitæ fuerint, neque Abraham pater cuiuſpiam relinquitur. *irritaque facta eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Vbi namque non eſt lex, ibi, neque tranſgreſſio eſt. Propterea ex fide ſunt hæredes vt.* Adeò autem, inquit, per legem promiſſiones non ſtabiliuntur, vt quadamtenus etiam impediant. Quomodo? Quoniam lex iram efficit, ſi quis nimirum eam præuaricetur. Nemo

quanam

enim ipſam implere potuit. Vnde autẽ ita prouenit quânã ratione iſthinc promiſſiones oriantur? Atqui fides gratiam Dei adducit. gratia portò ſi adſit, veniunt implentúrque promiſſiones. *ſecundum gratiam.* Vbi nanque gratia Dei, ibi haud ſunt dubiæ promiſſiones, ſed firmæ ac ſtabiles. Deus enim, inquit, eſt qui per gratiam iuſtificat. & quis eſt qui condemnet? *Vt firma eſſet promiſſio omni ſemini*, Hyperbaton eſt, omni ſemini Abrahami. *non illi quod ex lege ſolum eſſet, verum ei etiam quod.* Ex lege eos dicit, qui ex Iudæis ad fidem Chriſti acceſſerunt. *ex fide Abraham eſſet. qui eſt Pater omnium noſtrũ. ſicut ſcriptum eſt: Quoniã Patrem multarum gentium poſui te.* Eos qui ſine lege fideles facti ſunt. Hic iterum intuere & conſidera, quo pacto duos populos conectat, omniúmque Patrem Abrahamum faciat. THEODORETI. Perinde, inquit, atque omnium eſt conditor Deus, omniúmque Deus & curator: conſimilem ad modũ Abrahamum omnium Patrem elegit, non Iudæorũ tantum, verum cunctorum iuxta credentium. *Ante conſpectum eius, cui credidit*, Coram eo. Hoc eſt: æquè at Deus non eſt partis vnius tantum, ſed omnium planè Deus, non diſſimilem admodum Abraham cunctorum eſt Pater. *qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint.* Reſurrectionis hic ſermonem & argumentum texit, idque cómodè & ad inſtitutum: Credidit enim Abraham Deo, quod quum mortuos reſuſcitet, ipſum etiam ſibi ſenio cõfecto poſſe dare ſemen. Nam ſi mortuos viuificat, & iis quæ non ſunt eſſentiam communicat multo magis poterit etiã effœto & ſenij nomine mortuo corpori meo dare ſemen. *qui præter ſpem in ſpe credidit vt eſſet ipſe Pater.* SAVERIANI. Præter ſpem propriæ naturæ, in ſpe promiſſæ potẽtiæ. Alter: Præter ſpem, ſcilicet humanam, in ſpe Dei. *multarum gentium ſecundum id quod dictum eſt: Sic erit ſemen tuum.* Multarum gentium quæ ſecundum fidem & promiſſionem agerent. Quis verò per fidem & promiſſionem ei filius datus eſt? Iſaac ſanè. nam Iſmaël filius eius ſecundum carnem. *Porrò quum in fide non elanguiſſet, haud conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum.* Multa profectò erant, quæ fidem eius languidam & inualidam reddere, potuiſſent, ſed enim ad nullum iſtorum planè generoſa eius anima elanguit. Primum quidem nullum exemplum quod intueretur, cuius mens eius inniti poſſet habuit, verũ primum præter ſpem promiſſio progenerandæ ſobolis illi tradita eſt. Secundum, quo animus eius labefactari potuiſſet, quominus adhiberet fidem, erat corpus ſuum ſenio iam prorſus confectum, & emortuum. Tertium quod Saræ coniugis ſuæ nutrix pariter intermortua eſſet, & effœta, & ſterilis ſenio, adeóque inutilis ad prolem cùm concipiendam, tũ gignendam. *centum enim ferè tum annos natus erat, nec emortuam matricem Saræ.* Rectè dixit, Centum propemodum annos. nonaginta enim nouem tum habebat. *promiſſione autem Dei.* Non erat operis demõſtratio, ſed tenuia verba. *non vacillauit incredulitate*, Non dixit, Non credidit, ſed non fuit incertus animi, non hæſitauit, neque dubitauit. Quum dixit roboratus eſt, monſtrat multo labore & virtute animi, defatigationéque fidem rectè firmari. *ſed roboratus eſt fide. dans gloriam Deo.* Dans gloriam Deo, hoc eſt, non curioſè indagans, quomodo iſtuc fieri queat, verum illico rediens, Deum laudans, ceu benefactorem, qui iam dederat, quod iam olim promiſerat. A *At certus factus, quoniam quod promiſerit, potẽs ſit præſtare Deus, iam ob rem reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Certior redditus. Non dixit credens, ſed ſignificantius, Certior redditus. *Non ſcriptum eſt autem propter ipſum tantum*, Viden quod ex fide iuſtificatus eſt? *quoniam reputatũ eſt ei, verum propter nos etiam, quibus itidem ad iuſtitiam imputabitur, ſi crediderimus in eum.* Vt ne dicerent auditores, Ecquid iſthuc ad nos? Ille enim iuſtificatus eſt, infert? Hæc non Patriarchæ ſolummodo cauſa ſcripta ſunt, verum etiam propter nos vti exemplo Abrahami nobis ꝓpoſito, fideles ſimiliter efficiamur, eundémque ad modum fides ad iuſtitiam nobis reputetur. *qui excitauit Dominum ex mortuis. qui traditus eſt* B *propter delicta noſtra, & excitatus eſt propter.* Studioſè in ſermonem de domino ſe conuertit, inquiens: Non ob propia ſua commiſſa mortẽ obiit, quandoquidẽ neq; hac ratione reſurrexiſſet, perinde ac nemo ante hunc alius excitatus erat, verum ob noſtra peccata mortuus eſt, vt nos ab illis liberaret. *iuſtificationem noſtram.* Vt nos, inquit, iuſtificaret, atque peccatis liberos faceret: Non enim eam ob cauſam peccata noſtra in ſe tranſtulit, mortis ſupplicium pro nobis ſubiens. vt nos obnoxios teneret morti, eiúſque debitores, enimuerò vt nos iuſtificaret, ac omnino inculpatos dimitteret.

C

CAPVT V.

I*Vſtificati igitur ex fide. Pacem habemus apud Deum.* Quomodo autem aliquis pacem habet apud Deum? Si ſequatur mãdata eius, quemadmodum qui peccat, bellum gerit aduerſus Deum. *per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Per dominum. Si enim per ipſum à præteritis peccatis, liberati ſumus. per ipſum rurſus, & per fidem in eum à peccato deinceps abſtinemus. Etenim facilius eſt tueri ſeruaréque, quàm acquirere bona, eius ope atque conſilio. *Per quem & acceſſum habemus.* Per ipſum nanque adducti ſumus ad Deum. Si ergo quum lon- D gè abeſſemus ab Deo, per mortem eius viciniores illi facti ſumus, multo magis propinqui ipſi exiſtentes, pacem habebimus, erga ipſum per gratiam Chriſti. *in fide.* Poſitis iis quæ ad Chriſtum attinent, noſtra etiam ſubdit, ad inenarrabilia enim dona & beneficia Dei in nos collata, nos nihil præter fidem attulimus *ad gratiam hanc, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ Dei.* Hoc eſt, vt donaremur, adeóque digni iudicaremur cognitione Dei, vt ad eũ deduceremur, liberaremúrque à peccatis, eáque acciperemus quæ baptiſma confert. Quod verò ait Stamus, ſtabilitatem indicat. *Non ſolum autem, verum etiam gloriamur in tribulationibus ſcientes, quod tribulatio patientiam* E *operatur, patientia verò probationem.* Non ſolum, inquit, ob tradita nobis bona, & ob ventura nobis adhuc gloriamur. Verum ob cõtraria & aduerſitates etiam gloriamur. Ecquid ita? Quoniam ad patientiam nos adflictiones inducunt. Quod verò patientiæ loco eum probatos inquit, efficit: quæ porò cõmoditas eius, quod quiſpiam probatus efficitur: ſpem nobis præbet futurorum bonorum. Qui iam hæc ſperauerit, id nõ pudefiet. At qui in hominem ſpem ſuam collocauerit, fortaſſe ſpe ſua excidere poterit. Qui verò in Deum ſperat, nunquam à ſpe ſua excidet. Verumtamen nedum (inquit) in bonis, in quibus

ſtamus, verumetiam in bonis quæ expectamu, ceu præſentibus, gloriamur. Hoc enim exactæ firmæque fidei. Pulchrè autem gloriæ dixit. Quum enim promiſſa eueniunt, efficiunt eum qui promiſit celebriorem, glorificántque. *probatio verò ſpem, ſpes autem non pudefacit.* Probatio verò ſpem. Mala igitur conſcientia percuſſi, neque ſperant retributionem boni & mali, qood enim quiſque vult, id etiam arbitratur. *Nam dilectio Dei effuſa eſt in corda noſtra, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Vnde planú fit, inquit, quòd Deus illic ſit nobis bona daturus. Vnde inquam? ex quibus hæc dedit. Ecquid verò dedit? Spiritum, quem ex ſola dilectione, qua nos dilexit, impertiit nobis. Non enim propriis virtutibus vel operibus Spiritus paracleti gratiam impetrauimus. Aliter: Benè dilectionem Dei, quæ eſt donum Spiritus, effuſum eſſe ait, vt qui largiter traditus ſit in corda noſtra. Meotalis autem inhabitatio adorandi, terque ſancti Spiritus, cum ſola mente, tum corde eſt comprehenſibilis. Spiritum ſanctum dicés, pulchrè ad Deum tranſit. *Quum enim adhuc eſſemus infirmi,* Quum quæ futura eſſent, ex Spiritus ſancti datione firmaſſet, nunc ex morte Chriſti eadem ſtabilit. Si, inquit, pro viro virtutibus conſpicuo, nemo mori eligat: Domini noſtri bonitatem mihi hic contemplare, qui Filium ſuum etiam pro impiis, peccato dedit. *Chriſtus ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt. Vix enim pro iuſto quis moritur, pro bono forſan aliquis etiam audeat mori.* Hoc eſt, opportuno, adróque conuenienti tempore. *Commendat autem ſuam dilectionem erga nos Deus:* Commendat, confirmat, demonſtrat. *Quoniam, quum adhuc peccatores eſſemus nos, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo magis igitur, iuſtificati nunc ipſius ſanguine ſeruabimur per ipſum.* Si tum, inquit, non eſt aſpernatus nos, quum pececatores eſſemus, opúſque erat morte filij eius, vt nos cóſeruaremur, quáto magis nunc nos non contemnet, vt qui ſumus iuſtificati ſanguine Chriſti, neque porrò ſit neceſſe filiú eius poſtmodum mori *ab ira.* Ab ira, id eſt futuru ſupplicio. *Si enim quum hoſtes eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filij ſui, multo magis reconciliati ſeruabimur in vita eius.* Non opus eſt quemadmodum antea, vti deinceps Filium ſuum in mortem tradat, verum viuentis erit ſalus, quare nihil erit difficilè nos per ipſum beari. *Non ſolum autem, verum etiam gloriamur in Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.*

Vt ne rubore ſuffundamur, mœtotéque conficiamur, quod adeò extitesimus impij vt etiam neceſſarium fuerit filiú Dei pro nobis in morté tradi vt ſaluaremur, infert. Non ſolú auté ſeruati ſumus, inquit, verum gloriari debemus: Proinde gloriamur, quod Chriſtus omnino pro oobis mortuus eſt, cum impij éſſemus. Id enim maxime Patris dilectionem indicat, quando quidem & pro impiis filium ſuum dederit. Dilectos porrò ab Deo neque lugere, nequa mœſtos eſſe, ſed enim exultare potius & gloriari in Deo conuenit. *per quem nunc reconciliationem accepimus.* Reconciliationem, id eſt, aſſertionem, qua Deus nos in libertatem aſſeruit, qua item per Chriſtum Deo Patri, itaro ante hac nobis, reconciliati ſumus. *Propterea, perinde ac per vnum hominem peccatum in mundum ingreſſum eſt, & per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit.* Quum ſuprà multifariam confirmaſſet, iuſtificatos oos communicatione Spiritus ſancti, mortéque filij, iam núc ex rationabili eadem ac decenti corroborat. Decebat, inquit, ac rationabile erat, vt qui per vnum hominem peccatores, mortique obnoxij facti eſſent per inobedientiam Adami, per vnum hoioiné Chriſtum Dominum ſeruarétur, iuſtificati, & immortales conſtituti. *in quo omnes peccauerant.* Ἐφ᾽ ᾧ. in quo Adam. vel per quem Adam, vel quod in ipſo etiam alij peccauerint. OECVMENII. Porrò ne quis iniuſtitiæ ioſimulet Deum, quod ob Adami delictum nos moriamur, ſubdit: In quo omnes peccauerunt, perinde quaſi dicat: Ipſe quidem principium præbuit & cauſam, peccauimus autem & ipſi nos. Non enim propter auitum, adeoque primorum parentum peccatum tantum punimur: nec ideò ſolum, quia per mortem Adami, in genus eius & propagationem peccatum deriuatum ſit, enimuero ob ſuum quiſque perpetratum indignú facinus, mortis terminó recipit. *Andtuſque ante enim legem, peccatum erat in mundo, peccatum verò non imputatur, ſi non ſit lex.* Demonſtrare eſt illi animus, quod non vſque adeò propter peccata noſtra intermorimur, quantú propter Adamum qui peccato locum fecerit per inobedientiam ſuam, inquiens: Erat ſanè in hominibus antè legem etiam peccatum, verum non imputabatur ipſis, quandoquidem non eſſet lex peccatum denuncians adeoque vetans. Non imputato itaque peccato, obibant diem homines? Quid ita? Noone perſpicuum eſt, quod propter Adami iſtuc condemnationem eis acciderit? Oecumenij. Obſerua Apoſtoli prouidentiam vt ne videretour iniuria affici, indignaúe pati alterius cauſa morientes, intulit: Peccatum in mundo erat, etiamſi non imputaretur. Quocirca non ob ſolum Adamum, cæterum propter noſtrum etiam peccatum intermoriebamur. Aliter: Ego cenſeo, peccatum ipſum hic dicere, quod ex præuaricatione Moſaicæ legis, eiuſque præceptorum conſtet, qualia ſunt, oportere circuncidi, Sabbatum ſanctificari: hæc deinde manducari, ab illis verò temperari.

Nam peccatum vniuerſim ipſi humanæ naturæ cognitum cum erat, tum imputabatur: quod genus eſt homicidium, furtum, puerorum virginumque corruptiones, horumque ſimilia. Cuius rei teſtes ſunt Cain, Lamech, ac tempore diluuij, Sodomitæ. Gen. 5. De hiſce namque peccatis, naturalis erat lex poſita. & 18. Conditor enim vniuerſi Deus, hominem creans, rerum quas agere deberet, & non agere naturalem quandam eidem cognitionem indidit, & inſeruit. Nonnulli ex patribus, inter quos eſt Gregorius Nazianzenus, aſſtimant: Gen. 3. Mandatum traditum Adamo, ne veſceretur ligno ſcientiæ boni & mali, legem eſſe, peccata huiuſmodi generatim prohibentem. Lignum enim efficiens ſcientiam boni & mali, peccatum eſſe intellexerunt. Ἄχρις, vſque, non pro, tantiſperdum, ſed veluti ad finem dixit, ac tanquam diceret: Donec lex regnabat, peccatum potens fuit nam citra legem non eſt trangreſſio. *Verum regnauit mors ab Adam.* Regnauit, accepto ordine ac domi natu à tranſgreſſione Adami. *Vſque Moſen, in eos etiam qui non peccauerant.* Moyſen, totum vetus Teſtamentum appellat, itidem vt iſthic: Si Moyſen non audiunt. Luc. 15. Tempus igitur ad aduentum vſque Chriſti, Moyſen dicit. Ait itaque quod mors veteris Teſtamenti tempore ſceptris ſit potita, iam nunc verò in nouo Teſtamento per gratiam Chriſti ſoluta ſit, ac deſtructa, per ſanguinem Dei noſtri. Non peccantes autem eos vocat, qui antè legé in terris vixeruot. Oecumenij. Non quod qui antè legem vixerint,

tint, non peccauerint, magis enim illi delinquebant quàm qui poſt legem duxere vitam, verumenim ob eam quam ſupra retulit, cauſam. Nam peccatum ſanè erat, patrabatur ab hominibus, at enim non imputabatur ipſis, eò quod nun eſſet lea peccatum denuncians. Quantum igitur adhoc, quod non imputaretur peccatum (peccatum enim non imputatur, inquit, ſi non ſit lex) peccati tum expertes fuerunt, etiamſi peccarent. *in ſimilitudine tranſgreſſionis Adam.* In ſimilitudine, Nam etiam ſi mandatum Adæ traditum non ſint tranſgreſſi, alia tamen præuaricati ſūt. Ac quemadmodum ille admiſſo flagitio propriam ſuam mortalitatem in genus omne mortalium tranſfudit, conſimilem ad rationem, Chriſtus vniuerſam iuſtitiam replens, à quæ morte reſurgens, cunctis incorruptibilitatem impertiit. Quum deinceps figuram eum vocat, oſtendit ſublimitatem eius ſententiæ, quam ſubiicit: Sed non quemadmodum delictum. *qui eſt typus futuri.* Qui (inquit) Adam figura erat venturi, nimirum Chriſti. Quanam ratione? Æquè, inquit, atque per mortem Adami omnes moriebantur, ſic per mortem Chriſti, omnes viuemus reſurgemusque. Typus igitur ex contrario contingit. Aliter: Ecqui figura Chriſti eſt Adamus? Etenim perinde ac ille omnibus ſuis poſteris, iis etiam qui non ederant de ligno illo, cauſā mortis per manducationem induxit: Haud diſſimilem ad modum Chriſtus, in ipſum credentibus, etiam iis qui nihil iuſtè egerunt, iuſtitiæ † autor eſt & collator.

† *Prima quidem, qua in Baptiſmo donatur: non autē ſecunda quæ per Pœnitentiam confertur.*

Sed non quemadmodum delictum, ſic & donum. Obſerua quid dicat: Non adeò, inquit, efficax eſt delictū Adami, vt donum Dei. Si igitur tàm fuit potens delictum Adami (etiamſi infirmum eſſet ac longè inferius dono Dei) vt etiam eos qui non peccauerant, morte frangeret: quantò maiore robore donum Dei efficax erit, eos etiam qui non rectè egerint reſurrectione ſua viuificare? *Si enim vnius ob delictum, multi mortui ſunt.* Vult indicare efficaciorem potentioremque fuiſſe Dei gratiam, Adami præuaricatione. Ecquanam ratione iſtuc? Nam videmus eum qui paria effecerit, etiamſi diuerſi ſint effectus. Vt enim obedientia Chriſti in omnes homines allegauit vitam & reſurrectionem: haud impari via, inobedientia Adami, in omnes homines demiſit mortem. OECVMENII. Quum iſta ita ſeſe habeant, quemadmodum dixit, efficacior fuit gratia Dei. Et nō ſecundū hoc maius ipſum dico, quo quiſpiam cogitare poſſet, nimirum quòd vita cum maior ſit morte, tum etiam præſtantior. Enimuerò quod ipſo opere, adeòque reuera maiora effecerit Chriſti obediētia, Adami tranſgreſſione. Quomodo? Nam mors principium ex Adam docens, noſtri omnium peccatum cooperationem habuit, vt contra omneis eſſet potens, quod tamen minimè potens futurum erat, ſi à cunctis ſordibus manſiſſent puri mortales. Gratia autem Dei vel citra noſtrā cooperationem ad omnes acceſſit, atque hoc indicat, quod gratia Reſurrectionis non ſolum in fideles, efficax fuerit, veluti eos qui fidem ad ſalutem cō tribuerint attuleriùtque, verumetiam in infideles, vt Iudæos & Græcos. Quod igitur noſtro auxilio non eget: maius dicit, q̄ quod eget noſtra, ad hoc vt potēs ſit, valeàtque ope. *multo magis gratia Dei, & donum in gratia, quæ eſt vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos exuberauit.* Nedum, inquit, gratia Patris, ſed Filij quoque. Eſt autem confirmationis argumentum à poſſibili doctum, quum ait: Gratia Patris & Filij. Vbi autem Pater & Filius, planum fit, quod Spiritus poſſit neminem non ſeruare. *At non quemadmodum per vnum,* Non inquit, vt peccatum Adam, ita & donum Dei, verùm donum eſt maius. Qua ratione? Iudiciū enim hoc eſt, condemnatio, ex vno Adam in omneis homines venit. Gratia verò ac donum Dei adeò exuberauit, vt & ipſum Adami peccatum deleret, nec illud ſolummodo, verum omnia omnium aliorū mortalium alia delicta, quæ poſt illius peccatū commiſerunt. Nec id tantum effecit, verum ad iuſtificationem, id eſt, ad iuſtitiam omnes deduxit. Multum autem intereſt inter obliuionem peccatorum & iuſtitiam. *qui peccarat, donum. Iudicium enim ex vno ad condemnationem, donum autem ex multis delictis ad iuſtificationem.* Conſtructio eſt. Non ſic, inquit, donum eſt, perinde ac tranſgreſſio & peccatum eſt per vnum qui peccauerat, ſed donum eſt longè excellentius & maius. *Si enim vnius delicto mors regnauit per vnū*, Iterū idē confirmat, & ait: Si enī vnius Adami delicto, per ipſum vnum mors regnauit, multò magis nos gratiā & donum accipientes & iuſtitiam, non ſuccumbemus morti, ſed enim viuemus. *multò magis exuberationem gratiæ ac doni iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* Exuberationem, ipſam largitatem & copiam vocat. Confirmat autem iſtuc, quod in vita regnare debeamus, quatenus gratia nobis haud parcè, neque diuiſim data eſt, ſed copioſè. Vel hunc ad modum intelligere queas: Non ſolum vt viuamus, data eſt nobis gratia Dei, vtque peccatū tollatur, & pœna ſimul auferatur: verumetiam vt & Filij Dei efficiamur, & cohæredes Chriſti, & hæredes Patri, concorporeíque Filij, aliáque innumera bona conſequamur. Eam ob rem exuberationem, inquit, gratiæ accipientes. Aliter: Eadem ratione certat. Quum enim communem vulgi opinionem exuperaret atque adeo mirificum videretur, vnius Ieſu Chriſti, vita, dono & virtute, omne ſeruari mortaliū genus, multipliciter illud comprobat. *Igitur quemadmodum per vnum delictum, ad omnes homines ad condemnationem: ſic per vnius etiam iuſtificationem, in omnes homines ad iuſtitiam vitæ. Vt enim per obedientiam vnius hominis.* Idem rurſus argumētum eſt. *peccatores conſtituti ſumus multi*, Peccatores conſtituti ſumus, morte ſcilicet & pœna. Vel, quod ſerie quadam & ordine in omnes homines primi parentis peccatum tranſierit, omnibus nobis per imitationem & ſucceſſionem quandam peccantibus. Vel peccatores, pro eo quòd eſt obnoxij morti & ſupplicio. *ſic & per obedientiam vnius iuſti conſtituentur multi.* Si quidem obediens factus eſt Patri vſque ad mortem, mortem verò Crucis. *Lex autem.* Legis gloriam tollit. Ad Iudæos enim illi certamen erat, & ait: Non ſolum autem nobis nihil profuit Lex, vt & peccatum per tranſgreſſionem augeret. Coniunctio ἵνα, id eſt, vt, non eſt poſita hic vt rationem reddat, verumetiam quod acciderit indicaret. Non enim in eum finem ſancita eſt lex ac data, vt peccatum faceret abundare, minimè gentium: verùm data eſt, vt nos ſeruet & erudiat. Atqui non obſeruata auxit peccatum, non quod per propriam naturam peccatum augeat, ſed per ſocordiam & tranſgreſſionē eorum, qui ipſam non obſeruant. GENNADII. Simile eſt hoc ei, quod Galatis Apoſtolus dixit, Lex præuaricationū cauſa lata eſt. Nam particulam ἵνα. id eſt, vt, hic iuxta proprietatem linguæ poſuit, ſignificat enim conſequens. Cū-

Vt finale, non cauſale.

ctis enim Adami poſteris, imò ipſi etiam Adamo, lege lata, abundauit delictum. Quò enim præcepta maiora, hoc ſt quis ea tranſgrediatur, delicta grandiora *ſubintrauit*. Subintrauit, acceſſit, opportunitatem eius oſtendit. *vt abundaret delictum*. Vt abundaret. Quum enim molta mandata dediſſet Lex, ſi quis eam præuaricetur: peccata auget. *Vbi autem abundauit peccatum.* Ne perterreſias, inquit, quod peccatum abundauerit, etenim bominum tranſgreſſione ad bonum & commodum vſus eſt neus, indigentibus opes tribuens. Hinc enim gratia per Chriſtum maior & deſiderabilior facta eſt, cuius bonitate nobis cómunicata, fides auctior eſt reddita. Non enim ex abuodantia peccati, pœna etiam maior eſt facta, ſed ſalus iucundior amabiliórque nobis obtigit. *ſuperexuberauit gratia.* Nõ enim à peccatis tantummodo nos liberauit, ſed innumera etiam booa largita eſt. *vt quemadmodum peccatum regnauit.* Peccatum enim Regis inſtar, mors verò, militis & miniſtri in morem fuit. *in morte.* In morte, per mortem. *ſic & gratia regnet per iuſtitiam.* Gratia nanque oei, & iuſtitia, maiora perſequitur, quàm peccatum & mors. *in vitam æternã per Ieſum chriſtum.* Per iuſtitiam, videlicet Chriſti.

CAPVT VI.

Q*Vid igitur dicemus? permanebimus in peccato, vt gratia exuberet?* Quid? Veniemúſne ad hæc verba, per conſecutionem ex præcedentibus? Qualia verò intelligat, ſubiicit, poſtquam ſupra dixiſſet: Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia, vt ne inſipientibus videantur dicta, per adhortationem ea tollit. *Haudquaquam.* Id in apertè abſurdis dicere conſueuimus. SEVARIANI. Quoniam dum baptizamur, profitemor nos mundo eſſe mortuos, atque peccato diabolo nos reluctaturos. *qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in ipſo?* Mortui ſumus peccato. Vel quòd quadã ex parte illi obedierimus, at quomodo tum licet peccati nomine & mori & viuere? Vel, quod mortui, inquit, ſumus peccato, Christo credentes, baptiſmatéque tincti. Non oportet igitur ſalutarem, inquit, mortificationem expectantes, viuere minimè optimam peccati vitam. Mortui proinde ſumus peccato. Quomodo? vt ne, inquit, morem geramus ipſi. *An ignoratis, quòd qui baptizati ſumus in Ieſum Chriſtum, in mortem eius baptizati ſumus? Cõſepulti igitur ſumus ipſi per baptiſma, in mortem: vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per* Admirabili vſus eſt ſermone, interpretans, quomodo mortui ſimus peccato. An ignoratis, inquit, quòd quotquot in Chriſtum baptizati ſumus, in mortem ipſius baptizati ſumus? Nam mortem imitatur Baptiſmus, hoc enim indicat. In mortem eius baptizati ſumus. Etiãſi enim baptiſma oõſit corporalis mors, peccatum tantũ eſt. *gloriam Patris.* Credibilem facit Reſurrectionẽ, Per gloriã excitantis. Pulchrè porrò dicit Patrẽ excitaſſe, adhuc enĩ infantibus diſſerit. THEODORETI. Gloriam Patris, Chriſti diuinitatem appellat, nam & alio loco dicit: Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater gloriæ. *ſic & nos in* Sic & nos. Conſectariũ erat dicere: Sic & oos reſurgemus. Verum ad vitæ inſtitutionem peruenit, aliã à nobis Reſurrectionem poſtulans, quæ eſt per vitæ nouitatem, in qua emoritur quidem peccatum, reſurgit aũt vita, virtute & fide cõſpicua. *in nouitate vita ambulemus.* Si fornicator non porrò fornicetur, & raptor ac prædo non amplius prædetur, vitæ iſtuc A eſt nouitas. *Si enim ſimul inſiti ſumus.*

Adæquationem quandam oſtendere inſtituit cum noſtri, tum Chriſti. Si ſimul, inquit, inſiti ſumus, hoc eſt, ſi participes ſomus mortis. Inſitos verò propterea ſimul nos dicit, quia æque ac corpus Chriſti Dñi noſtri tumulatum, adeóque in terram ſepultum, ſalutem mundo protulit: ſic & noſtrum corpus per Baptiſma ſepultum, iuſtitiam produxit nobis ipſis. *Similitudini mortis eius, Reſurrectionis quoque erimus.* Similitudinem quidem mortis habuit in baptiſmate, nõ corporalem mortem. Nam tres obitus & ortus, hoc eſt triplex illa tinctura, mortem & Reſurrectionem ſignificant. CVRILLI. Similitudo erat mortis, B Chriſti mors, eò quòd non permaneret ipſe in morte, ſed tertio die reuiuiſceret, reſurgerétque. Ac rurſum ſimilitudo mortis erat, Paſſio & Crux in Chriſto, idque decenter & apprimè, reuixit enim, neque quiſquam mortuus remãſit. OECVMENII. Vide hic bonitatem Dei. Morte Domini ceu in imagine, adeóque ſimilitudine mortui ſumus, verùm Reſurrectionis reuera cõſortes erimus, *hoc ſcientes, quod vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt.* Commemorat poſtmodum, quàm ſit nobis celebris Reſurrectio, inquiens: Scientes, quòd vetus noſter homo, id eſt, vita condemnata, ſimul crucifixa eſt Chriſto, per Baptiſma: vnde etiam dicit, in eo deſtrui corpus peccati, hoc C eſt, mala opera, ſcelera, flagitia, mortem expectare. Hæc enim dicit corpus peccati. Aliter: Veterem hominem non naturam appellauit, ſed enim prauam mentem & ſententiam, quam baptiſmate dari neci adfirmat. *vt aboleatur corpus peccati, vt ne deinceps ſeruiamus peccato.* In hoc, inquit, vt aboleator & morte planè tollatur, ne porrò quiſquam in peccatum incidat. Internecionem & mortificationem dicit, quatenus ad peccatum, vt ſit caſſum vita.

Triplicis merſionis in Baptiſmate myſterium.

Nam mortuus non quicquam porrò committit. CVRILLI. Abolitum autem eſt ac deſtructum corpus peccati, id eſt affectuum in ipſo inſita feritas, concitans quidem perpetuò ad turpia mentem, terD renſque voluptatibus ceu luto admouens. Atque hoc dicit D. Paulus. Nam impoſſibile legis, in quo languebat per carnem, Pater Filio miſſo in ſimilitudine carnis peccati, amouit, ac de peccato condemnauit peccatum in carne. Vidẽs quinam corpus peccati ſit abſolutum? Condemnatus eſt enim in carne peccati ſtimulus, occiſúſque eſt in primo Chriſto. Tranſiit autem ab ipſo, & per ipſum, ad nos gratia. *Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.* Animaduertis, quòd quãtum ad peccatum oporteat nos eſſe mortuos? Qui enĩ (inquit) obiit, iuſtificatus eſt, hoc eſt, diſceſſit: nec non liberatus eſt à peccato. Nõnulli iſtuc de baptiſmate intellexerunt, in quo Chriſto cõ E ſepulti ſumus. *Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus, quod pariter etiam cum ipſo viuemus:* Reſurrectionẽ deinceps prædicat. Si, inquiens, mortui ſomus cum Chriſto, quemadmodum obimus diem per baptiſma, credimus, quod & ſimol viuemus cum ipſo, beatam illam reuera ſenióque vacantem vitam, poſt Reſurrectionem nobis obuenturã. *Scientes quod Chriſtus excitatus ex mortuis, poſtmodum haud moritur, nec mors porrò in ipſum.* Et vnde (dixerit aliquis) perſpicuum eſt, quod ſimul viuemus cum Chriſto? Nam & illud obſcurum eſt, num Chriſtus excitatus denuo occumbat mortíque addicatur. Minimè, inquit gentium. Nam eius te rei certiſſimum eſſe oportet, nempe

nempe Chriſtum vltra non moriturum, eam enim ob cauſam etiam mortuus eſt, vt mortem deſtrueret, eámque exarmaret. *dominetur.* OSCVMENII. Quánam enim ratione in ipſum dominaretur, in quo nos vitam habebimus. Nam & nobis ſimul remiſſa eſt mors, in primitiis, qui Chriſtus eſt. *Quod enim mortuum, peccato mortuum eſt ſemel, quod autem viuit.* Adeo, inquit, deinceps non morietur, vt & illud ſemel quòd mortuus eſt, non ceu morti obnoxius reliquorum mortalium inſtar mortuus eſt, verũ propter mundi peccatum, vt iſtud tolleret occideretque. *Deo. Sic & vos.* Viuit Deo, hoc eſt, vt Deus, citra vllum nocumentum, vel corruptionem. Vt enim intelligitur, mortuus eſſe peccato, hoc eſt propter peccatum, ſic etiam accipitur, quod dixit Deo, hoc eſt, ideò quod ſit Deus. OSCVMENII. Hanc ad rationem intelliges, ac perinde ac dicere ſolemus de homine apud nos agere, adeóque noſtræ ſortis: Mortuus eſt ſanè carne, viuit autem Anima. Iuxta quorundam verò interpretationem ſic accipias, quod ait, Viuit Deo, hoc eſt, eſt Deus, vel per hoc quod ſit Deus, non quod ſi Anima eſſet, viueret. Cæterum quod certius erat, minúſque pugnæ habebat, poſuit, quod ſcilicet ſit ipſe Deus. *exiſtimate nos ipſos mortuos quidem eſſe peccato, viuere autem Deo,* Ne dicerent, quid ad nos, ſi ſemel vita defunctus Chriſtus in poſterũ non moriatur? Sic & vos de vobis ipſis cogitare quomodo? quoniam moriemini quidem propter peccatum ſemel, viuetis autẽ Deo.

Act. 7.

Etenim in ipſo viuimus, mouemur, & ſumus, æque ac alio in loco ait. Vel hanc ãd rationem intelligas licet. quemadmodum Chriſtus mortem obiit, & viuit, ſic & vos exiſtimate vos ipſos oportere mori, quantum ad non peccandum attinet. Viuere autẽ, in diuinis cœleſtibúſque rebus, per Ieſum Chriſtum, hoc eſt, Chriſto auxiliante. *in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* In Chriſto Ieſu, id eſt, per Ieſum Chriſtum, per mortẽ em̃ ipſi' nobis vita obtigit. *Ne igitur regnet peccatum in mortali.* Poſtquam nos mortuos eſſe peccato dixiſſet, quantum ad peccatum: Ne dominetur veſtri peccatum, ſubdit. Pulchrè verò adiicit. In mortali veſtro corpore, per corpus enim peccatum vires accipit Ne itaque regnet, inquit, vt obediatis ipſi. obedire enim peccato, eſt idem quod inſeruire.

Tyrãnidis & regni differẽtia.

THEODORETI. Regnum hic ab tyrannide differt, quod tyrannidi inuiti ſubdantur ciues, regno verò ſuapte ſponte morem gerant. Commonefacit igitur nos: ne poſthac peccati potentiæ ac potentatui aſſentiamur, diſſoluit nanque imperium eius Dominus, quo homo factus eſt, ac mortale dum corpus habentibus legem tulit, ea tamen ſanciens, quæ imbecillitati noſtræ reſponderent, conuenirẽntque. Nec dicit, Peccatum tyrannidem exerceat, ſed ne regnet: alterum enim peccati eſt proprium, alterum verò ab noſtro conſilio dependet *mortali veſtro corpore, vt obediatis ipſi.* Conſolatur eos, dum corpus mortale dicit, monſtrans, quod opportuna ſit aduerſus peccatum lucta, quandoquidem & corpus accommodum ſit opportunum. *in cupiditatibus eius, neque exhibete membra veſtra.* Cupiditatibus eius, nempe corporis, ne perficiatis quæ ipſum ſuaſerit. *arma iniuſtitiæ.* Arma iniuſtitiæ. Corpus nánque, vt manum quiſpiam ducere poteſt, vt fiat ſcutum cum eleemoſynæ, tum rapinæ, ſic lingua, vt ſit grata & non maledica inſtitui poteſt, atque ad hanc rationem aratus reliqui. *peccato.* Belle iniuſtitiam, peccatum appellauit. Aut ſeipſum quiſquam iniuria per ipſum afficit,

A aut proximum. *Verum exhibete vos ipſos Deo.* Ex vocibus interim eſt diuerſitas & pugnantia, dum non peccato, ſed Deo illos & corpora & ſeipſos exhibere præcipit. *velut è mortuis viuentes, & membra veſtra.* Ita, inquit, vos ipſos exhibete Deo, vt par eſt. Nam mortuos vos iã olĩ peccatis viuificauit atq; à peccatis adeò ne in vos dominaretur, imperio liberauit. *arma iuſtitiæ Deo* Qui enim ad arma iuſtitiæ membra ſua cõſtituit, Deo ſemetipſe exhibet. *peccatũ enim vobis non dominabitur.* Qualénam peccatum non dominabitur? Quod antè baptiſma in vobis potens erat, quod remittit etiam gratia Chriſti. Id verò lex præſtare haud potuit. Non eſtis igitur ſub lege, quæ non

B potuit liberare, ſed potius afficere pœna. *Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia.* Niſi, inquit, nos ipſos ſubdimus peccato, haud intercipimur. Quomodo: quoniam non ſumus porrò ſub lege denunciãte tantum peccatum, nec enim ea ornata eſt virtute, qua nos liberare poſſit, ſed ſub Chriſti gratia, quæ & commiſſa flagitia cõdonat, & quæ in futurum excubias canit, ſi nos modò minimè torpeamus. *Quid igitur? peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Haudquaquam.* Vt ne ſegnis auditor fiat: quum audit ſeſe non redigendum eſſe ſub iugum peccati, quod ſub gratia ſit vigilante, præmunit orationem ſuam, ipſúmque auſcultatorẽ à tali cogitatione ſocordiæ

C auocat. *Neſcitis, quòd cui vos ipſos exhibetis ſeruos ad obedientiam,* Exhibetis, id eſt facitis, demonſtratis, præparatis. *ſerui eſtis cui obeditis.* Serui eſtis, inquit, illius rei, cui paretis. *ſiue peccati ad.* Siue peccati ad mortem ducentis, ſiue obedientiæ Dei ad iuſtitiam agentis. *mortem.* Non dico ad Gehennam, neque quæ iſtic ſunt iudicia & ſupplicia. Nónne enim ſatis, vos rubore ſuffundi, ob eam ignominiam qua peccato vos in ſeruitutem redigitis, quum ſitis ab Chriſto liberati? *ſiue obedientia ad iuſtitiam.* Siue obedientiæ: repete, ſerui eſtis. *Gratia autem Deo, quoniam eratis ſerui peccati, obediſtis.* Quum terruiſſet eos ſeruitute peccati, & morte ex eodem proueniente, bene-

D ficiorum iuxta Dei meminit, addens ipſi animum, atque demonſtrans facilem fore deinceps ad ſalutem viam. *autem ex corde.* Nemine, inquit, vobis vim faciente, aut cogente obediſtis. Id verò ad encomiũ illorum pertinet. *in quam traditi eſtis doctrinæ formam.* Simulac dixiſſet, ſpontaneam illorum eſſe voluntatem diuinum ſimul auxilium deinceps ſubdit: Vos quidem, inquit, voluntarij obediſtis. Deus autem in formam hanc doctrinæ tradidit. Qualem? vt rectè viuere velitis & cupiatis, tum etiam incolumes ſitis, valeatiſue circa religionis Chriſti doctrinam. Formam doctrinæ appellat, veluti finitionem & regulam. *Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Non

Voluntas ſpõtanea.

E ſolum inquit, Deus liberauit nos à peccato, verum etiam ſubiugauit iuſtitiæ. *Humanum loquor propter imbecillitatem carnis veſtræ. Quemadmodum enim exhibuiſtis membra veſtra, vt ſeruirent impuritati & iniquitati, ſic etiam nunc exhibete membra veſtra, vt ſeruiant iuſtitiæ ad ſanctificationem.* Moderatum & exiguum quiddam dico, atque adeò quod non excedat humanam naturam. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Natura meſtior inſtitutionem adhortationémque meã ad vos. Noui enim quinam in mortali corpore ſoleant affectus concitari, propter imbecillitatem carnis veſtræ. Non dixit electionis, deliberationis aut cupiditatis veſtræ, quæ illorum erat iniuſtitia, ſed carnis,

quæ præter ſentētiam illis erat, hoc dicit, vt ſermonem ſuum & verbum moleſtia & grauamine liberet. Aliter: Multò quidem maiorem oportebat Chriſto ſeruitutem exhibere, & iuſtitiæ, quàm ea eſt, quā exhibuiſtis impuritati, & iniquitati, propter imbecillitatem tamen carnis veſtræ æqualem poſco.

Quando enim ſerui eratis peccati, liberi eratis ab iuſtitia. Quando in peccatis viuebatis, adeò parebatis peccato, vt ne tantillum quidem boni ageretis, hoc enim indicat quod ait: Liberi eratis ipſa iuſtitia hoc eſt, non eratis ſubditi iuſtitiæ in re. Proinde & nunc ſimulátque tranſlati eſtis in iuſtitiam, liberi facti eſtis ipſi peccato. Nam iſthuc ſubaudire, ſuperioris capitis ſcopus poſtulat, *quem igitur fructum habebatis tum ex iis, ob quæ nunc pudore adficiamini?* Quæ igitur vobis eſt è vetere prauitate cōmoditas? Immò planum eſt, quoſt iſtius etiamnum vos pudeat. Tantum enim mali eſt peccatum, vt cōmiſſo illo, rubore ſuffundamini. *finis enim illorū mors.* Nedum ab ignominia, verumetiam ab euentibus peccati malignitatem probat. finis, inquit, illorum mortem nanciſcitur, nempe ſpiritualem. *Nunc autem liberati à peccato, redacti autem in ſeruitutem Deo, habetis fructum veſtrum ad ſanctificationem. finem.* illorum, inquit, fructus mors eſt & cōfuſio: Horū aūt emolumentū, eſt ſanctificatio & vita. Attamen quū hæc ſe ita habeant, ſic Deo ſeruite deinceps, vt iam impuritati & iniquitati. *verò vitam æternam.* Ex iis quæ C data ſunt, ea quæ expectantur, firma facit, hoc eſt, à ſanctificatione vitam æternam. *ſtipendium enim peccati, mors. Donum autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Stipendium veluti fructus eſt. Obſerua autem, quomodo ſermone ſuo pergat, fortioréſque & ſecuriores reddat, ad futurarum rerum expectationem, ac quomodo gratos eos facere Deo laboret, eo quòd per Chriſtum redempti ſint. PHOTINI. Stipendium ſeu, mercedem, quam nobis per peccatum comparamus, quámque admiſſum flagitium ſeu perpetratum peccatum nobis reddit atque donat. Non dixit, merces virtutum ſeu officiorum, ſed donum vel gratia, demonſtrans quod non ex labo- D ribus ſuis, verum ex gratia diſceſſerint ac liberati ſint à peccatis.

CAPVT VII.

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) Scientibus: Cū laude hæc dicūtur. *quòd lex tamſper dominatur.* Mortui ſum⁹ peccato, ſuprà dixit. Quocirca non dominatur noſtri, quatenus ei ſumus mortui. Nunc commonſtrare vult, quòd neque lex in nos exerceat dominiū. Humanū autem exemplum cōmemorat, deinde pergens oſtendit, quod nedum nos mortui ſimus legi, verùm quod lex pariter ipſa in adoentu Chriſti obierit. *in hominem.* Non dixit in virum aut mulierem, ſed in hominem, vt vtrumque compre- E henderet & ſignificaret. *dum viuit: mulier enim viro ſubdita, viuenti viro alligata eſt ſoli.* Tantiſper dum viuit, videlicet vit, per elleipſin ergo hic D. Paulus locutus eſt, perſpicuum autem efficit id quod ſequitur. *Sin maritus obierit diem ſuum, ſoluta eſt à lege mariti.* Ad virum legem retulit. Credentes autem Chriſto, ad mulieres locum tranſtulit. *Viuente igitur marito, adultera vocabitur, ſi alteri copuletur viro: ſin mortuus fuerit maritus, libera eſt.* Soluta eſt ab lege. PHOTINI. Exēpli vice legē vita defunctā hic adfert, nō finis & cōcluſionis loco, vt ne inuiſam reddat orationem ſuā. *ab lege, vt non ſit amplius adultera, etiamſi alteri viro copuletur.* A lege ſtatuente de marito, vxorémque adne- A ctentem marito, κατήργηται, pro ſoluta eſt, liberata eſt. *Itaque fratres mei, & vos occiſi eſtis legi.* Non concluſionis, ſed exempli loco legem adducit, ne aſpera videatur oratio, vt antea dictum eſt, Iudæis enim verba facit, verùm credentes. morte Chriſti lege ſe mortuos, & ab ea liberatos. Si igitur lege mortua non eſt tranſgreſſo, qui aduerſus eam committat, quippe quia Domino credit: multò magis, inquit, ſi quis ipſe mortem obiit, perinde ac vos obiiſtis, ſolutus eſt à lege, nec eſt porrò trangreſſor legis qui Chriſto fidem adhibet. *per corpus Chriſti, vt iungeremini vos alteri.* Per corpus leto dati pro nobis, ſimul enim cum ipſo in Baptiſmate mortui ſumus, nec ſu- B mus porrò noſtri iuris, empti ſumus enim precio. *qui à mortuis excitatus eſt.* Ceu lege ad orcum demiſſa, adeóque vita defuncta. Quapropter præuaricatores poſthac haud inueniemur. THEODORETI. Fructum feramus, legem nimirum, vita moribúſque noſtris exprimendo. Si quidem carnem, carni latas ſanctiones nominauit, de eſu videlicet, potu, lepra, ídque genus alus. Aliter: Ad meliorem ſpem excitat. Tum enim, inquit, fructū ferebamus legi, quicquid faceremus colligentes, iam nunc verò Deo viuimus fructum producentes. *vt fructum feramus Deo: Quando namque eramus in carne, affectus peccatorum, quæ per legem vigebant.* In carne, id eſt carnali vita. Nō dixit au- C tem in lege, ne gratificaretur Iudæis, legem adhuc colere viſus. *efficaces erant in membris noſtris.* Non enim norā (inquit) cōcupiſcentiā, niſi lex diceret: Nō cōcupiſces. Carnis itaq; cupiditates per legē manifeſtātur Exod. 20 Nec dixit efficacia ſunt, vel operantur efficaciter mēbra, Rom. 7. vt ne carnem accuſet, ſed efficaces, inquit, erant vel operabantur adfectus. *Vt fructum ferrent morti.* Innuit affectiones carnis per Satanam forinſecus etiam accidiſſe, vt nos morti obnoxios redderent, eíque includerent: per peccata enim admiſſa, morti fructum ferebamus, commodabamúſque. *Nunc autē ſoluti ſumus à lege, vita defuncti, in qua detinebamur.* Rurſus quòd inuidioſum erat declinans non dixit: Lex D eſt abolita vel ſoluta, verùm: Nos à lege liberati ſumus, hoc eſt abſoluti & Redēpti. Quamobrem? Nā mortui ſumus per peccatum quod nos detinebat, excitatíque ſumus non per legem, ſed per Chriſtum: Perſpicuum igitur eſt, quòd à lege abſoluti ſumus tanquā mortui, ſubiectíque ſumus ei qui nos à morte redemit Chriſto. *Vt ſeruiremus nos in nouitate ſpiritus.* Ne exiſtiment, poſtquàm abſoluti ſint à lege, ſibi deinceps quid vis etiā patrare licere citra omnē vel metū vel periculū, aliud longe exactius miniſterium ad ſeruitium adfert, ſpiritus nimirū. Pulchrè verò. In nouitate dixit: Non enim eadem in nouo Teſtamēto mandata, quæ veteribus legis tēpore iniungebā- E tur, verùm cōmunia noua præcepta, ſapientiámque maiorem complexa, Chriſtus nobis dedit. perinde ac dicat, vt inſeruiamus à ſpiritu profectis mādatis. Nam veteribus iniunctum erat, non occidere: nobis Mat. 5. ne iraſci quidem: illis porrò nō mœchari, nobis au- Luc. 18. tem, ne viſu quidē curioſis eſſe, præceptū eſt *& non vetuſtate literæ.* Non enim lex porrò, ſed ſpiritus nobis imperat. Quum dixit: Vetuſtate, oſtendit legem eſſe marcidam, & inutilem, quod enim antiquatum eſt, ſenióque confectū, proximè obſcurationem eſt. *Quid igitur dicemus? Lex ne peccatū eſt? Abſit.* Quum dixiſſet, vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, ceu ſpiritus ſeruet æternū, lex autē minimè ſeruet, ſubdit: Quid

igitur

igitur dicemus? Lex ne peccatrix eſt aut peccati ſuppeditatrix? Id verò (inquit) non adſero, verum ipſam præbere mihi peccati cognitionem. Quare cruciari me grauius etiam oportebit, ſi per † cognitionẽ delinquã. *† fortè poſt.* Pariter autem cõmonſtrat, legem eſſe peccati conſtitutricem, non modò præter propriam naturam, verum etiam præter ſuam malitiam. *Peccatum non noui, niſi per legem. Cupiditatem enim non noueram, niſi lex diceret: Non concupiſces.* Non dixit, peccatum nõ feci niſi per legem, verùm, non noui. Lex itaque in cauſa eſt, non vti peccatum committas, Sed vt illud ipſum potius agnoſcas. Erudire namque ſolet (ea enim eius eſt natura) nec permittit per ignorantiam, ad brutorum naturam excidere, & ratione vacantibus pecoribus adæquari. B *Occaſionem autem accipiens peccatum per mandatum, operatum eſt in me omnem cupiditatem, citra namque legem.* Peccatum hîc videtur accipere ipſum diabolum. Perinde enim vt ſcriptura *Ioh. 14. Col. 3. Ioh. 1.* Seruatorem noſtrum appellat vitam & iuſtitiam, quandoquidem & vitæ & iuſtitiæ ſit autor: hunc admodum, contrariam ſanè vim, aliàs peccatum aliàs mendacium, nonnunquàm verò mortem appellat. Sic poſtmodùm vbi inquit, Peccatum reuixit, *Infra.* Satanam indicat. Per peccatum itaque deinceps occaſionem accepit diabolus. Etenim præcepta legis, ceu materiem arti ſuæ quandam faciens, hominem deduxit eò vt diuerſum à mandatis ageret. Planum eſt autem, quod Apoſtolus per, ſeipſum, omnem hominem intelligat. C Proinde lex non eſt cauſa peccati, ſed peccatum per mandatum, hoc eſt legem, ſeduxit me. Viden quàm tacitè monſtret, legem peccati occaſionem eſſe? At palàm hoc non adſerit, ne impingat aduerſum eos. Rectè, Omnem ait: Nam & priuſquam lex ſanciretur, erat concupiſcentia. Nam *Gen. 7.* quur cataclyſmus factus eſt? quur Sodoma interiit? *Gen. 19.* Atqui quas nunc non noueram, didici ex lege cupiditates. *peccatum eſt mortuum.* Mortuum, id eſt inefficax, perinde quaſi dicat. Etiamſi etiam ante legem, peccatum affectum ſuum haberet, non tamen tantùm, quantùm nunc agnoſcitur, erat. Dormire nãq; videbantur peccata, & mortua eſſe, non enim multa D noram. Hinc & in ignorãtia, agens non adeò peccabam. *Ego autem viuebam.* Quondam viuebam ſine lege, priuſquam daretur mandatum primis parentibus, vitam viuentibus in Paradiſo. *quondam ſine lege,* Quondam, ante Moyſen videlicet, non eram tum mortuus multitudine peccatorum. Tum enim ſolùm naturæ legem habebam, quæ me accuſaret, nunc verò & ſcriptam. Animaduertis quiſnam ex circumſtantia lex nocuerit? *Vbi autem veniſſet mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum, quod ad vitam erat, eſſe ad mortem.* Mandatum legem vocat: quum autem ait, Reuixit: oſtendit fuiſſe quidem peccatum, ſed quietum perE manſiſſe. Lex autem ceu beneficio nos afficiens, manifeſtauit iſthuc, vt auerſemur illud. Circumſtantia autem, iis qui non effugerunt. Quæ itaque ad vitam mihi lata erat, (ea enim eius natura erat & finis) in mortem mihi verſa eſt, propter noſtram ſocordiam, non certè per ipſius naturam. *Nam peccatum occaſione accepta per mandatum impoſuit mihi, & per ipſum occidit.* Eadem rurſus variis modis probat, idque non immeritò. Magnã namque gloriam, ingẽnſque decus lex habebat. Oſtendit itaque, legem nihil quicquã profuiſſe, ſed accepto pondere & occaſione læſiſſe quoque, vt gratus ſit, cũ docet deſerendã eſſe legẽ, A & ad fidem Chriſti accurrendum. *Itaque lex ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum & bonum.* Non enim legis naturæ erat, quòd mihi nocuiſſet, ſed noſtræ, inquit, malitiæ, quòd non demandata iniunctáque nobis cuſtodiuimus. Aliter: Legem Moſaicam dicit; Mandatum, quod Moyſi traditum fuit: ſanctũ profectò, vt quod doceret, quid æquum, quid decens eſſet. Iuſtum autẽ, quod rectè in tranſgreſſores ſententiam ferat. Bonum, ſeu vitam, obſeruantibus eã, impertiens. *Quod igitur bonum eſt, factum eſt mihi in mortem? Haud quaquam, ſed peccatum, vt appareat peccatũ, per bonum mihi mortem operatum eſt.* Sed peccatum vti demonſtretur, quomodo ſceleratum, validum & fortè B peccatũ, per bonum ipſum, id eſt, legem, mortem operatum eſt. Maximum autẽ peccati robur indicat, ob oculos nobis ponere volẽs Chriſti donũ quantũ ſit, quippe quòd nos à tam forti, à quo nemini effugere liceat, peccato liberauerit. *Vt fiat excellenter peccans peccatum per mandatum.* Vt ipſius omne venenum, omniſq; malitia appareat, quod ait: καθ' ὑπερβολὴν, per exceſſum, per exaggerationem, & intenſionem dictum eſt. Non parum igitur lex profuit, omnẽ peccati amarulentiã reuelans, vt ita ipſum euaderemus. *Nouimus enim,* Quum dixiſſet legem eſſe cauſam peccati, tametſi id non ſit ex natura ſua, vt ne exiſtimẽt quicquã ipſum contra legem dicere: non ſolùm ipC ſam ab accuſatione liberat, verũ etiam defendit ac laudibus vehit. Vocat autem in iudicium eos qui nõ obſeruarunt legem. Vide quomodo Titus hunc locum ſit interpretatus, in quarto contra Manichæos. *Titi Liber cõtra Manichæos.* *quod lex ſpiritualis ſit.* Magiſter ac præceptor virtutis, hoſtis peccatorũ, ſpiritualis eſt, id eſt donum ſancti Spiritus eſt, ac veluti imperium eiuſdem. *Ego autem carnalis.* Ego autem, id eſt, ipſe homo, non quatenus eſt homo, verũ quatenus nos ipſos ita inſtituimus. Carnalis, ſub carnis cupiditatem poſitus, ac quæ corpori placent perficiens. *Venditum ſub peccatum.* Nã cum morte, perturbationum pariter cœtus ſubiit, vt ira triſtitia, concupiſcentia mala, his (inquit) traditus D ſum: id enim ſignificat, Venditus. Traditus autẽ ſum perturbationibus, principium ducentibus in Adami præuaricatione. PHOTINI. Vnde perſpicuum eſt, quòd venditus ſum ſub peccatum? Ex eo, quod ignoro quidnam agam: liber autem & ſolutus ab ipſo, agnoui quid me oporteat facere, cùm à naturæ tum charitatis lege edoctus. Enimuerò voluntario peccato ſubiugatus, ſub eius iure fui conſtitutus, ac planè diuẽditus: hinc nõ noui, quid operer. *quod enim operor,* Quod enim operor. Deinde dicit, quomodo venditus ſit ſub peccatum. Ignoro, inquit, quomodo decipiat ac rapiat ad peccatum. furtim, inquit rapior, vt propemodum me clàm ſit, quidnam paE tiar. *Nõ noui.* Non noui. Hic non ſignificat ignorantiam: nemo enim vnquam in ignorantia peccauit. verùm, non noui, inquit, pro eo quòd eſt, tenebris obſepior, dolorem & violentiam ſuſtineo, verùm neſcio quomodo eneruet. Tale eſt quod ait: Non volo. Non enim neceſſitatem oſtendens hoc dixit, verùm quod non probet ea quæ fiant. *Non enim quod volo, hoc facio, ſed quod odi, hoc ago.* Non enim quod volo: Non dicit quòd peccatum ipſi vim faciat, aut cogat inuitum: verùm deceptionem eius oſtendere vult, & quomodo dulcedinem quandam ſenſibus inſpirans, eos corripiat. Nam haud rarò,

quam rem cum damno, tum odi, in eam corripior. A *Si autem quod nolo, hoc facio, conſentio legi, quod bona ſit. Nunc autem non adhuc ego operor illud, ſed quod habitat* Non exiguum legis præconium dicit. Quòd peccatum nolim, à lege habeo. Quomodo igitur lex cauſa mali eſt, quum iſtbuc ſolummodo doceat? Autor eſt autem adeò laxus lex, vt ob opportunam peccati ſuauitatem, homo illa etiam agat, quorum accuſatrix eſſe videatur, quæ etiã damnet cùm antequã agat, tum poſtquam egerit. *in me peccatum.* Ecce quomodo operat̃ iſthuc peccatũ (Suauitas (inquit) rei mihi obiicitur, ſicque decipit me, ne perſeuerẽ in iis in quibus decreui atque conſtitui. Bona eſt lex, videlicet quoniam meipſum accuſo, tranſgrediens legem, odióque proſequens peccatum. B *Noui enim, quod non habitat in me, hoc eſt.* Libertatem vult oſtendere, nempe quod homo non ſit dominus ad boni malíque momentum. Dicit itaque: Non habitat in me bonũ, non eſt certũ, neque neceſſariò apud me permanet, vt poſſim bona perſequi, immò adeò natura mea corrupta eſt, vt vi quadam ad mala me pertrahat. Id enim eſt veluti habitatio, aſſidua perduratio, ac veluti conſeſſio eſt ac reſidentia. *in carne mea bonum.* Carnem dicit, quæ poſt tranſgreſſionem per peccatum eſt inhabitata, vt D. Methodius in Sermone de Reſurrectione ait. *Nam velle adiacet, perficere autem non inuenio.* Voluntas quidem eſt mihi, facere non adparet propter peccati raptum, & celerem qua me in- C uadit arreptionem. Corripit enim me, & ita apprehendit, vt non peragam quæ à me laudantur, ſed quæ potius vituperãtur. *Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago.* Oſtendit tantum peccati eſſe deceptionem & fraudem, eiúſque perſuaſionem, quum inquit: Sedulo attẽdo, éſtque mihi animus bonum facere aliquod, éſtque mihi animus nihil mali tranſigere, nihilominus me concupiſcentia inuadit, captiuũ me ducens, adeóque perſuadens, quæ mihi placuerunt poſthabere, atque conatus meos bonos intermittere, eíque obtemperare. *Si autem quod nolo ego, hoc facio, non adhuc ego operor ipſum.* Ferè enim præter voluntatem meam ad ma- D lum arripior, vt adeò totum peccatum ſit ex dæmonibus ſuggerentibus. Iſti enim ſimulac exiguum loci occupauerint, totum ſubuertunt. *ſed quod habitat in me peccatum.* De bono non dixit habitationem, de peccato autem dixit. Nam ſæpe delinquendo, ad peccati habitum peruenimus. Nimia enim conſuetudo instar naturæ eſt. *Peccati cõſuetudo.* *Inuenio itaque legem, volenti mihi facere bonum. Nam malum mihi adiacet.* Obſcurum eſt quod dixit, eſt autem huiuſmodi. Laudo, inquit, legem ſecundum cõſcientiam meam, atque ipſam legem deprehendo, me, ſi quando boni quicquam facere delegero, ad hoc adhortantem. Quid igitur deinceps? Malum, inquit, ago, nam mihi malum ad- E iacet, id eſt, ſedulo, mihi adglutinatum eſt, vt ne volenti quidem mihi bonum agere, lex ſufficiat auxiliari. Nam præter adhortari nihil valet. Igitur à lege abſtinendum (hoc enim hìc efficit D. Paulus) Chriſtóque accedendum, & attendendum, qui non adhortatur tantùm, verùm etiam tollit præteritum delictum, per baptiſma: deinde verò ſeruat & opitulatur. Vel hanc ad rationem intelligere queas: Difficilem eſſe peractu legem relinquitur, quandoquidem volens etiam facere bonum, non poſſum, inuenio ipſam haud poſſe facile ſeruari. Nam volenti mihi facere bonum, malum eſt magis

in procinctu, vel quia & legi & voluntati meæ ma- A lum reſiſtit. Patrocinari itaque bonis lex inuenitur *obl[e]ctor autem lege Dei.* Volenti, hoc eſt, adhortationem ac veluti conſultationem exhibenti. Quatuor ſunt legũ formulæ, de quibus hic diſputat. Prima lex eſt Dei, de qua dicit hic: Oblector autem lege Dei. Altera eſt, quæ opponitur legi Dei. Tertia eſt, de qua inquit: Legi mentis meæ. Quarta eſt, qua de ait. Legi peccati, quæ eſt in membris meis. *Lex quadruplex.* Harum prima eſt Euangelica inſtitutio, foriòſecus per Verbi miniſterium & prædicationem ingrediens, animam noſtram componens & ordinans. Altera eſt, quæ primæ opponitur, & hæc forinſecus accedit, iuxta operationem mali, animam hominis captiuans. Tertia, B quam dicit legem mentis, hæc eſt, quæ naturæ noſtræ à Conditore eſt inſita & inſperſa, ad ea quæ Deo grata, ſunt excitans. Quarta eſt, peccati lex, hæc eſt peccati amans, quæ per conſuetudinem ad malum, peccatum in nobis indurauit. Quomodo igitur in adeo ex diametro pugnantibus legibus incedemus? Harum namque duæ extrinſecus nos adeunt: altera quidem ad boni operationem vocans, Euangelica ſcilicet: altera verò ad malitiam adhortans, Euangelicæ oppoſita, prauitatis nimirum lex. Aliæ duæ intus ſunt, & intrinſecus animam cohibent, altera quidem lex mentis, à conditore Deo nobis inſperſa, & ad meliora nos ducens. Quarta eſt lex pec- C cati, ob frequentiam, peccatíque crebram vſurpationem nobis infixa. Proinde animaduerte, quàm ſcitè & accuratè dixerit: Video aliam legem contrapoſitam, reluctantémque legi mentis meæ, adeóque huic legi renitentem, quæ mihi ad bonum eſt inſita. Porò iſta me captiuum detinet per legem peccati, quod eſt in artubus meis, perinde ac dicat, foriſecus adſpirans, commouet & irritat omneis in me repoſitas ſordes & ſtercus, quæ mihi ad peccatum conſuetudo ſæ ſè iniecit & iouſſit. Vel ſic accipias licet vt D. Methodius in concione de Reſurrectione. Lex Dei (inquit) Euangelica, mouet & exuſcitat, quæ nobis ſunt inſita & inſper- D ſa à Conditore Deo, ad boni operationem ſemina. Nam quælibet legum foriòſecus accedentium, propriam & mutuam interiorum in nobis legum, mouens & prouocans, aut piè aut impiè agere nos adhortatur. Vel συνήδομαι αὐτοῦ, id eſt, conſentio ei bene habenti. Nam & antea quid bonum eſſet noram, quom verò iſthuc literis quoque proditum reperiam, commendo ipſum. Atque interiorem quidem hominem, dico mentem: legem verò in membris, peccatum ob obedientiam eius perſuaſionum & morigerationem. Quemadmodum Mammonem & ventrem, Deum appellamus, *Mat. 6.* propter ſubditorum ipſis ſeruitutem, & ob eos *Luc. 16.* E qui nolunt ipſi dicere vale, ipſum peccatum nimirum opponitur naturali legi, hoc enim eſt quod ait: Legi mentis meæ. Quod addit, In membris meis, eſt pro, per membra bellum gerenti aduerſus me. Neque hoc fit corporis culpa, neque enim ſi Regis domum tyrannus quiſpiam occupet, domus eſt cauſa. Hæc verò explicat, vti demonſtret, quinam ante gratiam, quales item poſt gratiam communicatam ſimus, Ac quòd per hoſtes in ſeruitutem redactus ſit, & coactus eorum robore. legem verò imbecillem ad opem ferendam demonſtrat, loquiens: O infœlix ego homo.

Secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris

in membris meis, oppoſitam legi mentis meæ. Interiorem hominem, mentẽ aut animam vocat, inquiens: Cupit quidem mens mea agere, quæ lex exigit, verum in ipſo tempore peccati, quando corripior per peccatum. Hoc enim alteram legem appellat, eo quòd propria quædam, & ea quæ ſint extra legem, imperet. Hæc itaque lex ſiue peccatum, decipit me, propter inſitam membris meis & nobis ipſis concupiſcentiam, méque captiuum ducit. Nam concupiſcentiam quæ in nobis eſt vt commodet, ad incommodum peccatum vertens, nobis ipſis contra nos pro munimentis vtitur. *captiuantémque me legem.* Rectè dixit Captiuum ducentem me. Pugna enim excitata inter peccatum legiſque mandata, ſine cótradicente peccato, abiit victoriam referens peccatum, captiuum agens calamitoſum hominem. *peccati.* Legem peccati, periphraſtice ipſum peccatum vocat. *quod eſt in membris meis. O miſerum me hominem.* Quod eſt in membris meis, hoc eſt, quod per membra mihi mea reluctatur. Id verò non eſt corporis culpa, neque enim ſi regiam tyrannus quiſpiam domum occupauerit, ipſius iſthuc domus eſt cauſa. *quis me liberabit ex corpore mortis huius?* Quis, inquit, me liberabit ex corporalibus actionibus, ſpiritualem mortem adducentibus? Aut quis me liberabit, vt nó arripiar ab iis quæ in corpore meo ſunt, cupiditatibus, quæ nobis prorſus mortem conciliant? Quis autem alius præter Chriſtum? id enim clàm indicat. Neque enim lex me liberabit, neque mea voluntas, quantúmuis hoc conetur, ſeruabit. *Gratias ago Deo meo, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Gratias, inquit: ago Deo, quoniam ipſe me (inquit) liberauit per mortem filij ſui. *Proinde ipſe ego mente ſeruio legi.* Quantum ad voluntatem meam attinet, quod ſupra dicebat oblector ſecundum interiorem hominem lege dei. *De carne autem legi peccati.* Peccatum per carnem eiúſque cupiditates, quæ ſua ſunt, facit.

CAPVT VIII.

N*vlla igitur.* Lex quidem ad hunc modum agit: Chriſtus verò à præteritis nos peccatis liberauit, verumetiam in futurum nos liberos effecit, ac tales, qui delictis intercipi captiuíque teneri non poſſimus, hoc enim denunciat, Nulla igitur cómdemnatio nunc, ac ſi dicat nulla poſtmodum, propter peccatum, condemnatrix proferetur ſententia. *nunc condemnatio eſt in chriſto Ieſu, non ſecundum carnem ambulantibus, ſed ſecundum ſpiritum.* Quid igitur? nulla condemnatio, neque peccatum nunc? Hoc iam confirmat, & inquit: Nulla ſanè condemnatio, ſed iis tantummodo, qui non ſuapte ſponte carnalem vitam viuunt. Si enim ſolummodo ſpiritualiter viuere elegerint, non peccabunt. Porrò in lege, neque qui rectè viuere voluit, potuit, nemine adiuuante neque confortante: in Chriſto autem Ieſu, tanquam iis qui ſunt in Chriſti fide, eligentibus ſpiritualem vitam. *Lex enim ipſius ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege, peccati & mortis.* Quemadmodum legem peccati, peccatum appellat, ſic & legem ſpiritus, ſpiritum, quem dicit vitæ eſſe choragum ac datorem, hoc eſt quod dicit. Spiritus per Ieſum Chriſtum. Ipſe namque Chriſtus autor eſt, quur nobis impertiatur ſpiritus donum, idem nobis ſoluit peccatum, & attrahit, quatenus eſt homo, ſpiritum quem nobis communicet. Is itaque ſpiritus

liberauit me à peccato, & inde emergente morte,
A ducens nos ad quæque optima. *Impoſſibile itaque legis, in quo ægrotabat per carnem, Deus miſſo.* Vides quod legem non condemnet. Non enim dixit, prauitatem legis in qua fraudabat, ſed impoſſibile, & in quo firma erat, perinde ac ſi dicat, voluit ſeruare, ſed non potuit. In quo, inquit, ægrotabat per carnem, hoc eſt, per carnalem effectum, non enim carnem vituperat criminatur, calumniatur. *ſuo ipſius filio.* Deus miſſo ſuo ipſius filio. Suprà confirmabat, nos per per Spiritum paracletum ſeruatos, nunc per filium dicit. Nam cómuni ſanctæ Trinitatis nos beneuoléntia ſalui facti ſum⁹ *in ſimilitudine carnis peccati.* Quod ait in ſimilitudine, non ad carnale reſpicit, verum ad *Similitudo carnis peccati in Christo quid ſit.*
B peccata carnis. Non enim aliam à noſtra naturam ſibi adunauit, minimè gentium, verùm haudquaquã peccatricem naturam aſſumpſit, perinde ac dicat, in ſimilitudine peccantis carnis, peccato tamen vacans ipſe. D. Cyrillus libro decimoquinto aduerſus Iulianum: Corpus (inquit) Chriſti, non erat peccati corpus, ſed ſimilitudo carnis peccati. Aliter: Chriſtus naturales affectus ſuſcepit, ad confirmationem veræ humanæ naturæ, ne videretur apparenter in ſpeciẽ, per imaginationem duntaxat hominem induiſſe, repulſis tamẽ affectionibus, adeóque cupiditatibus planè vitioſis, quæ vitæ noſtræ puritatem ſordibus conſpergere defœdaréque ſolent. Has enim vt indi-
C gnas Deitate, reiecit. Hanc ob rem dictus eſt, in ſimilitudine carnis peccati factus eſſe. Carnem itaque noſtram vnà cũ affectibus ſuſcepit, peccatum autẽ admiſit nunquam. *& de peccato condemnauit.* Non ſimpliciter, neque inexploratè dixit. Quemadmodũ potẽs eſt, pro potẽtia ſua condemnauit peccatum, verùm primum certè commóſtrans, quod maximè impegerit, offenderit, deliquerit, peccatum nempe ipſum. *peccatum in carne.* Per carnem, inquit, ſuam. Hoc enim admirabile eſt, quod per carnem, quæ iam olim obnoxia erat peccato, ipſum condẽnaret. Quomodo? quũ videlicet peccati vacuã & inanem retinet. Hac eñ ratione & vincit & punit peccatũ. At-
D qui peccati ſanè punitio, eiuſdẽ eſt ablatio & interitio. Hacque ratione, dum peccatum ſuſtulit, exhibuit ſe eſſe Deum. *vt iuſtitia legis impleatur in nobis, qui non ſecũdum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.* Vt ne quis dicat: Et quid hoc ad nos? hæc Chriſtus fecit, vt ſcopus legis (hæc enim iuſtificatio eſt) impleatur in nobis. Quis verò legis ſcopus eſt? Vt ne fiamus obnoxij execrationi, impleatur autem in nobis, quibus illis, qui nolunt ſecundum porrò carnem viuere, ſed ſecundum ſpiritum: vt enim ne dicas, Chriſtus victoriam obtinuit, nec opus eſt porrò nos tutò viuere: Iis qui ſecundum carnem non inambulant, adiecit, perinde quaſi dicat: Scop⁹ quidem legis per
E Chriſtum nobis partus eſt ac exhibitus: verum noſtri etiam hic vita & pręſentia opus eſt. Chriſtus nãque nobis victoriam & coronam impertit, noſtra autem intereſt, poſſe retinere quæ nobis ſunt tradita, per non peſſimam videlicet conuerſationem, & fidem. *Qui enim ſunt ſecundum carnem, quæ carnis ſunt ſapiunt.* Qui inquit, carnalibus ſeſe cupiditatibus dediderunt, iis etiam vnicè ſunt intenti. *qui vero ſecundum ſpiritum, quæ ſunt ſpiritus.* Qui verò quę ſunt ſpiritus, ſcilicet ſapiũt. *Affectus enim carnis, mors. affectus autẽ ſpiritus.* Affectũ carnis vocat, terreſtrẽ mẽtis impetũ atque adeò conatum & raptum ad abſurdas opera-

tiunes. Hæc verò non eſt carnis calumnia. Non enim dixit natura, ſed affectus qui poteſt corrigi. *vita & pax.* Vita, quatenus attinet ad hoc quod dixit, Affectus carnis mors: pax verò, quatenus attinet ad ea quæ ſequuntur: Nam affectus carnis eſt infenſus Deo. *Nam adfectus carnis inimicus eſt Deo.* Affectus carnis non eſt caro, verùm ipſius ad intemperantiam impetus. Ita D. Methodius in Concione de Reſurrectione tradit. *legi enim Dei non ſubiungitur.* Legi enim Dei, cauſam inimicitiæ dixit, quod non obtemperent legi Dei. *neque enim poteſt.* Ne turberis, quum audis: Neque enim poteſt: non hoc dixit, quod carnalem adfectum habens, Deo placere nunquam poſſit, cæterum, quod ſi in eo perſeueret, non poſſit Deo ſubiici. Nam quomodo aliàs pleriqne reſipiſcentes ſeruati eſſent? Non enim iſthuc adfirmat, quod affectu carnali imbutus non poſſit Deo ſubdi, verum enim adſectus ipſe (quæ ſunt praua opera, quæ & meritò deſerere licet) Deo non ſubiungatur. *Qui verò in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Quinam verò ſunt in carne? iſti nimirum, qui adfectum carnis habent, nam iſtuc per mutuum reſpectum dixit. *Vos.* Ob datam vobis Dei gratiam, non eſtis in carne, hoc eſt, in carnalibus peccatricibúſque operationibus, verum in ſpirituali affectu. *autem non eſtis in carne.* Haud eſt ambigentis hoc loci coniunctio εἴπερ, ſiquidem: ſed perſuaſi, adeoque certi, perinde ac ſi dicat: Quoniam iam ſpiritus Dei habitat in vobis. Quemadmodum & in eo loco, vbi dicitur, ἐπείπερ δίκαιον παρὰ θεῷ, poſtquàm ſanè iuſtum eſt apud Deum, reddere adfligentibus vos adflictionem. Nam & iſthic coniunctio εἴπερ pro ἐπειδήπερ eſt poſita. *Si verò quiſquam ſpiritum Dei non habet, non eſt eius.* SEVERIANI. Spiritum Dei dixit, noui Teſtamenti dona. Porrò ne mœrore afficeret Romanos, non dixit. Si verò Spiritum Dei non habetis vos, ſed permutauit, vt veluti de aliis loqui videatur. Inſuper ſpiritus Dei, etiam ſpiritus Chriſti, nam & Patri & Filio Spiritus eſt communis. *Quod ſi Chriſtus in vobis eſt.* Quod triſte erat, in alium quempiam, cúmque vnum tranſtulit: quod verò lætum ac deſiderabile, ad Romanos multitudinis numero refert, inquiens: Si autem Chriſtus in vobis eſt. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Monſtrauit Apoſtolus, quo haud carnem, ſed peccatum potius accuſet. Præcepit enim corpori, vt peccatu moreretur, hoc eſt, peccatum non efficax eſſe debere, neque vllas habere vires. Spiritum verò hic animum appellauit, quæ iam ſpiritualis facta eſt, hanc iuſtitiam adire iubet, cuius fructus amabilis eſt vita. *corpus quidem mortuum eſt propter peccatum.* Corpus quidem mortuum eſt, quatenus ad peccati effectum & operationem, hoc enim eſt quod ait: Propter peccatum. *ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam.* Ne perterreſias, inquit, quum audis mortuum corpus. Tibi namque eſt etiam vita, nempe ſpiritus, ad iuſtitiæ & operationem & effectum. Vt autem dixit: Corpus quidem mortuum, ſic conſequens erat dicere. Spiritus autem vita. Porrò Vita, dixit, innuens nedum eſſe ſpiritum, cæterum viuificantem etiam ſpiritum. CYRILLI. Excitatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, à Patre, qui operatus eſt circa carnem ipſius vitam, per Spiritum ſanctum, qui ad eum etiam pertinet. Proinde etiam ſi à Patre dicatur excitatus, ipſe tamen etiam per ſeſe reſurrexit, A per Spiritum ſanctum. Omnia nanque operatur diuina Chriſtus, per Patrem & ſpiritum Paracletum, quare & noſtra Chriſtus corpora excitabit. *Si autem ſpiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui Chriſtum excitauit à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra.* Ad Reſurrectionem peruenit. Quoniam igitur in hac omnes reſurgunt, ſed alij quidem ad vitam, alij verò ad ſupplicium, non dixit, Excitabit, ſed Viuificabit: hoc eſt, ad vitam & gloriam reſurgere faciet. *per Spiritum ſuum habitantem in vobis.* Cauſam viuificationis reddit. Habitantem dixit, vniuerſalem tantummodo ipſius vim denuncians, adeóque oſtendens. *Proinde fratres de-* B *bitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis.* Poſt tantum, inquit, exhibitum nobis beneficium, debemus certè ſecundum voluntatem Dei, vitam ducere, nec porrò ſecúdum carnem. Deinde ne exiſtimetur neceſſaria corporis miniſteria adimere, vt alimentum, indumentum: infert: Vt ſecundum carnem viuamus, hoc eſt, in peccatis, vt ve carnalibus eam cupiditatibus permittamus. *moriemini.* Moriemini: morte immortali in Gehenna. *ſi autem ſpiritu opera corporis occideritis, viuetis.* Si autem per Spiritum ſanctum opera corporis, hoc eſt praua opera interfeceritis, viuetis vitam illam cœleſtem ac ſempiter- C nam. *Quotquot enim ſpiritu Dei ducuntur.* Non dixit, quotquot ſpiritum Dei acceperunt, verùm. Quotquot ſpiritu aguntur: hoc eſt, vniuerſæ vitæ ſuæ heniochum, aurigam & ducem eum præſtituunt. Nam omnes qui baptizantur, Spiritum ſanctum accipiunt: at non omnes præſidatum ei permittunt atque concedunt. *hi ſunt filij Dei.* Filij Dei. Ecce filiorum etiam adoptionem annunciat. *Non enim accepiſtis.* Poſtquam filiorum adoptionis meminit (fuerunt autem & Iudæi hoc nomine honorati, quemadmodum illud indicat: Filius meus primogenitus Iſraël. Et ego dixi, dij eſtis, & filij altiſſimi omnes) vult oſtendere, multam adoptionum D differentiam. Non enim, inquit, accepimus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad timorem, non perinde ac Iudæi ſpiritualem acceperunt legem, ſeruorum inſtar ad terrorem: id enim indicat ſpiritus ſeruitutis. Nam ipſi per timorem, qui in manus illorum poſitus erat, cogebantur facere quod bonum honeſtúmque erat. Nos verò, vt filij, propter ſpem in Cœlis repoſitam, quæ decet & recta ſunt perſequimur. Quocirca ad ſeruos illos ex æquo omnes in timore vitam agentes, nomine tenus & honore filiorum adoptio pertinet, ad nos verò re vera applicatur, noſtráque ipſa eſt opere. OECVMENII. Perinde ac omnia apud eos typus erant, noſtro- E rum, quæ nobis per Chriſtum obtigerunt, bonorum: ſic & filiorum adoptionem arbitramur pari ratione figuratam fuiſſe.

> In carne eſſe, quid.

> Exod. 4.
> Pſal. 81.

ſpiritum ſeruitutis rurſus ad timorem. Spiritum ſeruitutis, ſpiritualem legem vocat. Non enim acceperunt ſpiritum vniuerſim Iudæi. *ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus.* Spiritum adoptionis filiorum. Nœ conſequens erat dicere ſpiritum libertatis, attamen quod potius eſt, protulit & accepit.

Abba pater. Abba pater, dicimus enim: pater noſter, qui es in Cœlis. Poſuit autem Hebræam dictionem Mat. 6.
vt oſtenderet Luc. 11.

vt oſtenderet genuinum Patrem & verum per omnia. *hi ſunt filii Dei.* Quia Iudæi Patrem vocabant Deum, vult iam demonſtrare, hoc ipſis non fuiſſe permiſſum, nobis autem reuera iſthuc datum eſſe, atque hoc perſpicuum fieri ex teſtificante ſpiritu. Ipſe itaque ſpiritus, hoc eſt, ipſe Paracletus ſimul teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, id eſt, cõmunicato nobis ab ipſo dono. Non enim ſolius chariſmatis donſue buiuſmodi vox eſt, verumetiam donantis ſpiritus. Atqui in hoc loco, Spiritus teſtatur, nonnihil eſt controuerſiæ. *Si autem filii, & hæredes:* Auget dignitatem, quum inquit. Si filij, & hæredes. *hæredes quidem Dei.* Viden quòd alia ſit noſtra adoptio, quàm Iudæorum? Nos enim hæredes ſumus, cæteri autem non item. Nam de iis, Malos (inquit)

Mat.21. malè perdet, & vineam illorum aliis agricolis elo-

Mat.8. cabit, & rurſus: Multi, inquit, venient & recumbent cum Abraham, filij autem regni eiicientur. *cohæredes autem Christi.* Iterum amplificat dignitatem Chriſtianorum, nóſque Domino Chriſto vicinos ac propinquos ſtatuere contendit. *Siquidem compatimur, vt ſimul glorificemur. Arbitror autem non eſſe dignas afflictiones.* Ne ſegniores reddamur, quum vniuerſum gratiæ eſſe cogitemus, exigit etiam à nobis quæ noſtra ſunt. Si enim, inquit, triſtium conſortes erimus, bonorum quoque participes erimus. *præſentis temporis, ad futuram, quæ in nobis.* Ad futuram deinceps oſtendit, totum propemodum eſſe gratiæ, eo quòd Deus vincat compenſationibus beneficiíſque nos, ac quòd non poſſimus dignum aliquid futura permutatione hic vel pati, vel contribuere, vel adferre. *reuelabitur, gloriam.* Pulchrè dixit, Quæ reuelabitur. nam hodieque eſt, cæterum occultata eſt. *Expectatio enim creaturæ.* Ἀποκαραδοκία vehemens auidáque exſpectatio eſt. Quod porrò ait, eſt huiuſmodi: Ipſa creatura auide exſpectat futuram noſtram gloriam. Quam ob cauſam? Incorruptibilis creata, ob mortalium peccata corruptibilis facta eſt, quandoquidem & nos ex incorruptibilibus, corruptibiles facti ſumus. Vult igitur creatio & creatura, vt homines immortalitatem accipiant, id quod in Reſurrectione futurum, vt & ipſa propriam incorruptibilitatem accipiat. Homine enim, propter quem creatio facta eſt corruptibilis, incorruptibilitatem recipiente, & ipſa ſimul propriam induet, nunquam interituram ſanè naturam. Atqui totum iſtuc proſopopœia eſt, vt bonorum excellentiam in apricum proferat: & vt demonſtret, vos multo magis debere, huiuſmodi ſempiternam naturam, adeóque incorruptibilitatem aſſequi conari, quàm illa creationem inſenſibilémque creaturam. Nec enim exiſtimabis; inanimatam & ſenſu vacantem creaturam, talia vel exſpectare, vel percipere. Aliter. Ἀποκαραδοκία, διον ἐπιταμένη ἐστὶν προσδοκία, hoc eſt, Apocaradocia eſt, veluti intenſa expectatio. Excitans itaque auditorem, & attollens, erigénſque à creatura, grandem reddit ſermonem ſuum Apoſtolus, contemptum præſentium conſtituens, cupiditatemque futurorum, atque vt futurorum bonorum excellentiam exhibeat, ac deſiderium oſtendat, quo cupiant liberari à quibus detinentur, malis: infert, etiam creationem valdè expetere præſtolaríque bona. Ingemiſcit, inquit, creatura, non quia gemitum cuiuſpiam quod à terra moueatur, audiuerit, hoc dicit, verum vt ob oculos poneret cupiditatem, qua expetit creatura à malis, quibus eſt obnoxia, liberari. *reuelationem filiorum Dei manet.* Reuelationem, hoc eſt, mundi finem, quando demonſtraturus eſt Deus, quinam ſint filij Dei, quíue, filij Satanæ. *Vanitati enim ſubiecta eſt.* Vanitati ſubiecta eſt, id eſt, corruptibilis facta eſt, ſed non planè condemnata eſt, reuertetur enim ad incorruptibilitatem denuò. *non volens, ſed propter eum qui ſubiecit.*

Chriſti potentiæ hoc opus eſt, vt vel inuitam ſubiecerit creaturam. *eam in ſpe. Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis.* Sperat, inquit, ipſa liberationem, in ſpe igitur liberationis ſubiecta eſt. Deinceps ſeipſum interpretatur, quomodo in ſpe ſit ſubdita. Nam & ipſa creatura liberabitur. *ad libertatem gloriæ filiorum Dei.* Ad libertatem veluti ob libertatem gloriæ, hoc eſt noſtri cauſa creatura erit incorruptibilis. Perinde namque vt propter nos facta eſt obnoxia corruptioni, ſic rurſum propter nos erit conſors incorruptibilitatis, vel ad libertatem, ſignificat, quod æque ac nos à corruptione liberabitur, ex incorruptibili corruptibilis futura. *Nouimus enim, quòd omnis creatura ſimul nobiſcum ingemiſcit.* Ingemiſcit creatura, cupiens in poſterum deponere corruptionem. Quod ſi hæc creatura deſiderat, quanto potius nos iſthuc velle debemus, nec terrenis adeò hic inhiare rebus. quippe, verbo Dei honorati ſumus, filiorúmque adoptionem præſtolamur. *& parturit ad vſque nunc.* Quia primitias ſpiritus habemus, nóſque ipſi ingemiſcimus, propterea præpoſitio σὺν, id eſt, ſimul, adiecta eſt συστενάζει, hoc eſt, ſimul ingemiſcit. Rubore autem ſuffundit auditorem, quum hoc dicit: Ne ſis, inquit, inferior creatura, aduenturúmque Chriſtum lubens expectes. *Non ſolum autem, verũ etiam nos ipſi primitias ſpiritus habentes. Et nos ipſi in nobis ipſis gemimus.* Nedum creatura (inquit) ingemiſcit, verum etiam nos, qui primitias quaſdam exiguas, ac veluti guſtum quendam ſpiritus accepimus, eò peruenire feſtinamus conamúrque. Nam ſi primitiæ, adeóque principium ſpiritus tale eſt, vt faciant mirifica ex vmbra, quid finis & conſummatio ſpiritus efficiet? *filiorum adoptionem?* Ne quis obiiciat: Dixiſti nos Deos eſſe, quam ergo aliam adoptionem exſpectamus? ſubdit, Liberationem corporis, hoc eſt, incorruptibilitatem, tum enim ſtabilis erit adoptio, effectúſque eius euenient. Nunc enim neque gloria eſt conſpicua. Expectamus etiam, vt liberemur à caſu & ruina in peccatum, ad quod per damnatam vitam propellimur. *expectantes redemptionem corporis noſtri.* Tum enim adoptionis euenta & effectus apparebunt. Porrò ne videatur præſentia criminari, hæreticiſque nonnihil anſæ dare, non præſentia, ſed futura, quæ expectantur, dixit bona, quæ ſunt meliora, ipſam nimirum filiorum adoptionem. *Spe enim ſeruati ſumus, Spes verò quæ videtur, non eſt. Quod enim videt quiſquam, quî adhuc ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus per patientiam expectamus.* Spe enim. Perinde ac ſi dicat, omnia à Deo accipientes, fidem ipſi attulimus, cuius magna pars eſt, ſpes futurorum bonorum. Ne igitur quære, cuncta tibi hic adeſſe bona, ſed nonnulla etiam ſpei recondе. Si enim cuncta eſſe tibi præſtò vis, nondum porrò ſperas. Etenim ſpes quæ videtur, nõ eſt ſpes, Si autẽ quæ nõ videmus, ſperamus per patiẽtiã

aſſequemur illorum expectationem, Patientia autem eſt maxima virtutis pars. Nemini nō item perſpicuū eſt, quòd ſpes & fidem & patientiā generet. *Similiter & ſpiritus opitulatur infirmitatibus noſtris.* Nec exiſtimes, inquit, defatigari te expectando, Spiritus enim non ſinet te defatigari, verum hac in re te adiuuabit. Sumus enim infirmi, nec patientes ſatis eſſe poſſumus, citra ſpiritus Paracleti auxilium. Nam ſi conaris bonum operari, quantum in te eſt, ſpiritus pariter tui curam geret: ſi verò negligis, tu ſimul neglig̃eris. *Nam quid oremus, & quatenus oportet.* Ecquid dicam, inquit, quod ad patientiæ exhibitionem dexteriorem, ſpiritus indigeamus auxilio, vt in re difficili? Quis enim hoc inficiari queat? quum & in iis, quæ facilia videntur, vt in oratione, eius ope carere non poſſimus. Admodum enim inutilia nonnunquam citra ſpiritus Paracleti gubernationem peteremus. *Ignoramus.* Seipſum immiſcet, ne inſenſum ſe reddat, neue grauis videatur. *Verum ſpiritus ipſe intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Porro.* Olim plerique varia chariſmata accipiebant, nempe Prophetiarum, interpretationū, linguarum, quæ omnia ſpiritum vocabant. Nonnulli etiam orationis donum accipiebant, quum enim ignoraret vulgus quæ ſint commoda, ſæpe inutilia petebat. Acceperunt itaque chariſmata quidem orationis, vt adeò pro populo ad Dominum preces funderent: quod & ipſum ſpiritus dicebatur. Dicit igitur, quod donum & gratia orationis apud Deum pro nobis intercedit vehementiſſimis gemitibus. Hoc verò ait, commendare atque commonſtrare nobis volēs ignorare nos, quid orādum ſit. Nam ſi hoc nō eſſet, quid erat neceſſum quoſdam accipere, pro populo interpellādi & orandi donū? *qui ſcrutatur corda chariſma nouit.* Ipſe, inquit, Paracletus corda ſpiritualiū hominū ſcrutās, qui gratiam videlicet atque orandi ſuſceperunt ſpiritum. *quiſnam ſit affectus ſpiritus.* Nouit quiſnā ſit adfectus, ſpiritualium videlicet hominum, qui commemoratum orationis cum ſpiritum, tum donum acceperunt. *quoniam ſecundum Deum intercedit.* Nouit (inquit) Paracletus, quod ſecundum Deum intercedit, non ſecundum noxiam quandam cupiditatem. Secundū deū, id eſt, voluntatem Dei. *pro ſanctis.* Pro ſanctis. PHOTINI. Qui per orationem ſanctificantur. Vel quia pro puris, Deóque placentibus operibus petitiones faciat, vel pro hominibus ſanctificationem deſiderantibus. *Nouimus aūt, quod diligentibus Deū.* Sic, inquit, in ignorantia precum à ſpiritu iuuamur, vt & mala in bona nobis permutet. Porrò totus hic locus ad eos qui in periculis ſunt conſtituti pertinet, eruditque eos, ne quæ ſibi videantur commoda ſeligant. Nec dixit quod non accedat quicquam periculi cæterū ad bonum cooperetur, hoc eſt, quod ipſis periculis vtatur ad bonorum, inſidias & calamitates ſuſtinentium, probationem. *omnia cooperantur ad bonum.* Omnia, etiam mala, nam & hæc Deus conuertit ad bonum, ad explorationem enim patiētiam conuertuntur. Magnum autem eſt, quod in bonum permutentur, vt adeò ne accedāt quidem mala vel adoriantur electos. *iis qui ſecundum propoſitum.* Quia minimè probabile videbatur, quod mala in bonum conuerterentur, Dei vocatione adiecta cōfirmauit, quod dixerat. Nō enim quibuſlibet id contigit, cæterum à Deo tantummodo vocatis. Deinde ne exiſtimetur Deus partem ſolummodo mortalium vocaſſe, ſubiicit: iis qui ſecundum propoſitum

Spiritus, pro dono ſpiritus.

A vocati ſunt, oſtendēs, omnes quidem vocatos eſſe: verum eos dumtaxat obediſſe, adiutóſque à Deo eſſe, qui ſecundum propoſitum, ac prædeſtinationem ſint vocati. *Quoniam quos præſciuit, prædeſtinauit etiam.* Quos præſciuit, repete, ſecundum propoſitum vel prædeſtinationem vocatos. *conformes fieri imagini filii ſui, vt eſſet ipſe primogenitus.* Perſpicuum eſt, quòd filius Dei ſecundum naturam humanitatis ſanctus eſt & peccato vacat, id & credentes facti ſunt, ſecundū gratiam. Conformes autem vocat, qui ſint haud imparis cum eo formæ, imaginem verò Filij, diſpēſationem nominat, & corpus inde ſuum. Nam ſecundum carnem & diſpenſationem ſumus confor-
B mes ipſi nos homines, adeóque fratres ipſius: ſecundum verò Deitatem, vnigenitus Filius Patris ſui æterni eſt imago. CYRILLI. Qualiſnam hîc imago Dei intelligatur, declarabit ipſe, quum dicit: Quemadmodum enim tulimus imaginem terreſtris, ſic & imaginē ſupercœleſtis feremus: hoc eſt, vitam in ſanctificatione, ac irreprehenſibilem ad quemque proximum conuerſationem. Quemadmodum enim imaginem terreſtris, id eſt Adami, dicimus eſſe vitam in inobedientia & peccato, haud diſſimilem admodum imaginem ſupercœleſtis, hoc eſt Chriſti, ſanctificationem, iuſtitiā & obedientiam adſeueramus *inter multos fratres.* Inter multos fratres.
C Per omnia cognationem noſtram, quæ nobis cum Chriſto eſt, ſignificare vult, cognationem autem, quæ eſt in diſpenſatione carnis ſuæ. *quos autem prædeſtinauit, eos & vocauit, & quos vocauit, hos etiam.* Vbique qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſubaudi. Nam abſurdum colligitur, ſi Deus in quoſdam beneficium contulit, in quoſdam verò non contulit: ſin ſecundum propoſitum ſubaudiatur, ipſorum virturem ſtatui, Deúmque à perſonarum reſpectu liberum facit. *iuſtificauit, quos autem iuſtificauit,* Iuſtificauit, per lauacrum regenerationis. *hos & glorificauit.* Glorificauit, per chariſmata & filiorum adoptionē. *Quid igitur ad hæc dicemus?* Perinde ac dicat: Quum
D iſta ſic habeant, nemo deinceps de tentationibus, quibus hic expoſiti ſumus, conqueratur. Quid enim adducere poteris aduerſus tantam Dei bonitatem? *ſi Deus pro nobis, quis contra nos?* Vt ne dicant: quoniam Reges nobis aduerſantur, & populi ac duces (omnes enim dolum nectebant fidelibus) ait: Poteſt Deus hoſtium noſtrorum technas occaſionem facere coronarum. Nemo igitur contra nos. *qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quomodo nos Deus perdet, qui nedum conformes nos filio ſuo fecit, ſed & iuſtificauit & glorificauit. Nec id tantum fecit, ſed & filium ſuum dedit pro nobis omnibus peccatoribus, pu-
E blicanis & fornicatoribus. *quomodo non etiam vnà cum ipſo nobis omnia donabit?* Si filium in mortem dedit, quid eſt quod de aliis ambigamus? Nam qui maius dat, minus etiam dabit, *Quis igitur accuſabit electos Dei?* Plerique impij accuſabant pios atque credentes, ait ergo: Ecquis iam poterit accuſare electos Dei, vel de iis quicquam conqueri? Animaduerte autem quod non dixerit ſeruos Dei, aut fideles, ſed electos: dignitatem illorum amplificans. *Deus qui iuſtificat?* Non dixit, qui remitit peccata, ſed quod maius eſt, Qui iuſtificat. *quis condemnat?* Si enim Deus proprio calculo quempiam iuſtificat,

Adami vtriuſque imago, quid ſit.

iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Quid veró efficit is, qui condemnat? Condemnandi autem verbo, veluti de peccato vtitur. *Chriſtus qui mortuus eſt, immò & reſurrexit, qui eſt etiam.* Chriſtus? Per interrogationem ipſum cœptum perficit, tanquàm ſint irrefragabilia. Ecquis eſt (inquit) qui condemnet, ſpiritu ſimul excipiente adiuuantéque imbecillitatem noſtram, Patre autem iuſtificante, Filio verò pro nobis mortuo? porrò quos ipſa Trinitas iuſtificauit, quis condemnet? Oecumenij. Poteris etiam ſic intelligere, veluti ad ea quæ in præſentia dicta ſint, reſpondeatur: Si ſpiritus, inquit, nos adiuuat, ſi excipit, ſi Pater iuſtificauit, quis eſt qui condemnare poſſit? relinquitur itaque Filius. At Filius inquit, poteſt condemnare? Atqui vſque adeò diligit, vt & mortem pro nobis elegerit. quumque ſit in gloria Patris, & in propriam ſit reuerſus gloriam, non deſtiterit ab dilectione erga nos, verùm apud Patrem pro nobis intercedat. Conſolationem autem & intercessionem ſic intellige, quod per incarnationem, quia homo factus eſt, pro nobis ad Patrem interpellet. *ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis.* Ne per interceſſionem, diminutionem quãdam intelligas: primum parem adeòque æquam dignitatem poſuit, nimirum quod ſit ad dexteram Patris, deinde adiicit. Intercedit: mõſtrare volens ignitam ipſius dilectionem erga nos, non quod ipſe per ſeſe non poſſit ſeruare credentes. Oecumenij. Ceu humano more dictum eſt. Quoniã Pontifex erat. *Quis nos ſeparabit à dilectione Dei?* Nemo, inquit, nos ſeparabit, poſtquam tanta nos dilectione Deus & prouidentia proſecutus eſt ac dignatus. *Adflictio ne, an anguſtia, an perſecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius?* Non dixit, pecuniæ, gloria, & quæcunque homini ſpecioſa videntur, ſed ea, quæ humanam etiam naturam cogere ſolent: porrò θλίψεως, adflictionis nomine multa ſignificantur, carceres, vincula, cathenæ, proſcriptiones, idque genus cætera. *Sicut ſcriptum eſt.* Podefacere eos volens, adduxit Teſtimonium. Si enim qui in veteri Teſtamento erant, vitam contemnebant, quibus tamen terreſtria præmia promittebantur, quanto magis nos debemus, vt qui regnum cœlorum obtineamus, adflictione ac labore quandam Deo permutationem? *Quoniam propter te occidimur.* Teſtimonio ſermoni ſuo fidem facit *totum diem.* Die enim propemodum occidi ſolent homines *reputati ſumus tanquam pecudes mactationi deſtinatæ.* Omnibus, inquit, ad iniuriam expoſiti ſumus, nos Apoſtoli videlicet, tanquàm nos oporteat primum mactari, cui ſanè rei nihil contradicimus. *Verum in his omnibus egregiè vincimus, qui dilexit nos.* Auditorem erigit, vt ne ſuccumbat, animumúe deſpondeat, audiens adflictionem & perſecutionem idque genus reliqua: Omnium, inquiens, dominamur, per gratiam Chriſti, nec dixit ſimpliciter. Vincimus, ſed enim, ὑπερνικῶμεν, hoc eſt ſuperuincimus, excellenter vincimus, hoc eſt, per eos qui nobis inſidiantur, coronamur. Inſidiatores enim & aduerſarij noſtri, ſunt nobis coronarum ſuppeditatores, ſi modo patienter iniuriam propter Chriſtum feramus *Perſuaſus enim ſũ, quod neque vita neque mors, neque Angeli, neque poteſtates, neque inſtantia, neque futura, neque altitudo.* Quia ſupra, præſentia dixit, nũc futura cõmemorat. Neque futura (inquit) mors, neque futura vita, neque Angelus, neque poteſtates, poterunt me ſeparare à dilectione Dei, quæ mihi per Chriſtum donata eſt. Nam omnia mihi præ illa charitate ſunt exigua. Quum omnẽ deinde creaturam enumeraſ-

A ſet, viſibilem & ſpiritualem, adiicit. Neque alia quædam, præter eam quæ eſt: ſubſiſteret, neque ipſa mihi quicquam eſſe videtur ad charitatem Dei. Poſtquam verò & Angelorum & poteſtatum mentionẽ fecit, ne exiſtimes, Angelos aut poteſtates, quoſpiam à Chriſto auertere velle, abſit: enimuerò vehemens deſiderium ſignificare quærens, & ardorem erga Deum, ad hos ſermones peruenit. *profunditas, neque vlla alia creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu, Domino noſtro.* THEODORITI. Profunditatem, vt opinor, Gehennam appellat: altitudinem autem, regnum, præterea æternam vitam, & æternam mortem. Aliter: Id eſt, neque valde ce-

B lebria, neque apprime incelebria nos ſeparabunt à dilectione Dei. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: Etiamſi alia tanta creatura eſſet, quanta eſt viſibilis & inuiſibilis, nihil quicquam tamen ab ea me charitate diuellet.

CAPVT NONVM

V*Eritatem dico in chriſto, non mentior, ſimul Teſtimonium mihi dicente conſcientia mea, in Spiritu ſancto, quoniam triſtitia mihi magna eſt, & inceſſabilis dolor cordi meo.* Supra primum meminit charitatis Dei, vt ne videatur verba dare, ſi de propria dilectione loquatur.

C Nihil enim mirum, ſi amatus redamet. Quippiam ardui porrò dicturus eſt, eam ob rem præſtruit ſibi iter, vt verus eſſe credatur. Vide autem. Veritatem (inquit) dico in Chriſto, non mentior, conſcientiáque mihi ad hoc teſtis eſt in Spiritu ſancto. *optarim enim ipſe ego anathema eſſe à chriſto.* Obſerua epitaſin, hoc eſt, intentionem. Non dixit velim, ſed optarim. Videtur velle pro fratribus abalienari à Chriſto, adeòque cognatis ſuis, hæc enim anathematis vis eſt. Atamen exactè rimanti hæc, apparebit eum ob Chriſti hæc dixiſſe dilectionem. Quanam ratione? Quia enim videbat Deum à Iudæis vituperari, huc admodum: Nos, inquiunt, qui legem & pro-

D miſſionem accepimus, & qui maiores ſumus ipſius Chriſti, ad quos pertinebat adoptio filiorum, eiecti ſumus. Subierunt autem in noſtri locum, homines recens ab aris & focis egreſſi. Quum igitur hæc dictitos norat, & ne eſſet occaſio blaſphemiæ contra Deum, cupijt Iudæos etiam reſipiſcere, atque adeò anathema pro ijs fieri. Quod ſanè indicium eſt ingẽtis dilectionis, qua erga Chriſtum accenſus eſt. Quẽ enim nulla creatura ſeparare potuit à Chriſto, quomodo charitas, erga cum cognatos tum fratres ſegregaret? Ne itaque dicerent, excidit promiſſio Dei, irritaque facta eſt promiſſio, & ad opus non peruenit aut exitum, adducit, verbum: Optarim, in-

E quit, anathema fieri, id eſt, cuperem à gloria Chriſti ſegregari, vt Dominus ille meus Chriſtus non vituperaretur, propterea quod audiret nonnullos tali Chriſtum maledicentia petere: Res ipſę factæ ſunt irritę, & vmbrę inſtar. Nam aliis verò pręſtitit. Exciderunt itaque é regno tales. Lubens autem nihil nõ periculorum ſuſtinuiſſem, ne ita obloquerentur, & malè ſentirent de eo, qui eſt deſiderabilis prę filiis hominum. Pręceptor porrò cunctarum gentium hęc dicit, qui innumeras expectabat coronas, qui omnium dilectionem & ſalutem ſuę ipſius ante ponit. *pro fratribus meis, qui mihi cognati ſunt ſecundum carnem.* Propter Chriſti dilectionem, hoc dixit. Voluit

enim ipſum ab omnibus glorificari. Cæterum do-
num ita publicare noluit, vt nō ſanguine ad ſeſe perti
nentes quoque contingeret. Donum namque, quo
adeò ardenter Chriſtum amat, cognatos etiam amo
re complecti facit: *qui ſunt Iſraelitæ, quorum filiorum eſt
adoptio, & cultura, & promiſſiones, quorum ſunt patres, et
ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper om-
nia, Deus.* Oſtendit, Deum nihil prætermiſiſſe, quod
faceret ad Iudæorum beneficeotiam. Ipſi namque
propria tum imprudentia, tum ſtultitia ab omnibus
iſtis bonis exciderunt, ob eam cauſam recenſet do-
na Dei. *benedictus ſæcula, Amen.* D. Apoſtolus pro om
nibus gratiam retulit. Et ſi enim, inquit, aduerſus ip
ſum blaſphemi ſunt Iudæi: Ego tamen, vt is qui ar-
cana norit, eiuſque prouidentiam compertam ha-
beat, ſcio quód prædicari laudarique, quippe qui
Deus exiſtat, ſit digniſſimus. *Non quod iam veluti exci-
derit ſermo Dei.* En anathema quęro fieri, vt Iudæi
Chriſto accedant, & vt ne videatur Deus in ſuis pro
miſſionibus minus eſſe verax. Attamen ſi penitius rē
fuerimus contemplari, oeque nunc excidit ſermo,
aut promiſſio Dei facta eſt irrita. Hæc enim dixit, in
quit, non quod ſermo nei caſſus factus ſit, verum vt
dilectionem ipſis meam oſtenderem. Deinceps etiā
mouſtrat, quomodo ſermo Dei, & promiſſio Abra-
hamo facta, non ſit irrita facta, nec exciderit. Qua-
Gen. 22. lis oam quæ pollicetur ſemen eius futurum aſtris
ſimile. Semen autem ſecundum promiſſionem eſt
eorum. Suntúe ij, qui non exciderunt à diuina pro-
miſſione. *Nō enim omnes qui ſunt ex Iſrael, illi ſunt Iſrael:
nec, quia ſunt ſemen Abrahami, omnes propterea filij, verum
in Iſaac vocabitur tibi ſemen, hoc eſt.* Et quomodo non
excidit verbum Dei? Quooiam, inquit, non omnes
qui ex Iſrael ſunt, Iſraelitæ ſunt, hoc eſt, Abrahami:
deinde ſeipſum declarat, Non enim ſi qui ſunt filij
Abrahami ſecūdum carnem, propterea ſunt filij pro
miſſionis, quibus promiſſio data eſt. Verùm quales
nam ſunt filij Abrahami? Andi, inquit, Scripturam.
Obſerua autem quod oon dixerit ex Iacob, verùm
ex Iſraele, virtutis manifeſtationem ac notitiam Iſ-
raeli attribuens, ſupernumque ac cœleſte donum.
non filij carnis. Deinde interpretatur adductam ſcrip-
turam, quid ſit. In Iſaac vocabitur tibi ſemen: Quo-
Gen. 21. niam, inquit, qui ex promiſſione ſunt, filij ſunt. Non
dixit autem, Abrahami, ſed Dei: oſteodens neque I-
ſaac ſimpliciter eſſe filium Abrahami, indicando
quod filiorum adoptionem habentes, ij ſunt iuxta
promiſſionem filij Abrahami, *hi ſunt filij Dei.*
Hac enim ratione & Idumæi filij, quandoquidem &
ipſi ſunt de ſemine Abrahami, quantum ad carnem
attinet debebant eſſe filij Dei, ſed non ſunt, nam ſe-
cundum carnem ſunt ſemen Abrahami. Nos verò
ſumus filij Abrahami, qui ſumus eiuſdem cum eo fi-
dei, filij autē Dei, per lauacrū regenerationis. *ſed filij.
promiſſionis reputantur in ſemen.* Quotquot ſecundum
Iſaac nati fuerint. hi ſunt & ſemen Abrahami & filij
Dei. Nam Iſaac non eſt natus lege naturæ, cæterum
virtute promiſſioois. Igitur qui ſic nati ſunt, filij
ſunt Abrahæ. Hanc verò ad rationem nos naſci-
mur per baptiſma. Quinetiam & verbis nos promiſ
ſionis filij efficimur. Verbis quidem, quod per no-
men Patris & filij & Spiritus ſancti, in baptiſmate
fiat ſubmerſio & intinctio: promiſſione verò, quate-
nus Prophetæ ante multa tempora baptiſma nun-
ciarunt, vt, Lauamini mundi eſtote. *Promiſſionis enim
ſermo ille: ſecundum tempus iſthuc veniam, eritque Sarræ
filius. Non ſolum autem, ſed & Rebecca, ex vno ſemen ha-*
A *bens patre noſtro.* Quid mirum eſt, quod Iudæi creden
tes, in ſemen Abrahami reputantur, infideles autem
non item? Nam id & in veteribus deprehendes. Iſaac
namque ſolus pro ſemine cenſetur, quum tamen &
alij ex Chettura naſcerentur. Noo ſolum autem hoc
inquit, verumetiam Rebecca ſimulac ex vno Iſaac
ſemen haberet, duoſque genuiſſet, non habuit tamē
ambos placentes Deo, neque reputatos in ſemen A
brahami. Pari ratione Iudæi, alij quidem fideles ſe-
men Abrahami ſunt, & ſeruantur ęternum: alij verò
infideles, & pereunt. *Iſaac, quum.* Ex quo non ha-
buit duos placentes Deo, ambigentibus dubia diluit:
Quid mirum, inquiens, Iudæorum quoſdam ſerua-
B tos eſſe, quoſdam verò uon item, quum & in Pa-
triarchis iſthuc acciderit. *nondum nati eſſent, neque quic-
quam vel mali vel boni egiſſent.* Eſau & Iacob. *propoſitum
Dei maneat ſecundum electionem.* Electio ſecundum præ
ſcientiam ac prędeſtinationem. *non ex operibus, ſed ex
vocante.* Quum enim nondum quicquam egiſſet Ia-
cob, vocauit eum dilectum: Iacob (inquiens) dilexi, Mal. 1.
Eſau autem odio habui. *Dictum eſt fœmine: Quoniam* & 2.
*maiori, ſicut ſcriptum. Iacob dilexi, Eſau ſum odio proſecu-
tus.* Dictum eſt, matri priuſquam pareret: Maior ſer
niet minori. *Quid igitur dicemus? Nunquid iniuſtitia eſt a-* Gen. 25.
pud Deum? abſit. Ad Moyſen enim dicit. Quid igitur? Nū
iniuſtus eſt Deus? Nequaquam. Audi itaque reliqua
C deinceps. Virtus quidem & vitium iſthic diſcerne-
bant, hic verò vnum erat vniuerſorum Iudæorum
peccatum, quod vitulum ſcilicet conflarant, & inte- Deut. 9.
rim tamen alij quidem ſunt puniti, alij verò ſeruati. & 16.
Miſerebor enim, inquit, cuiuſcunque miſertus fue-
ro. Non enim tuum eſt, ô Moyſes, nouiſſe quinam cle
mentia digni ſint: verùm iſthuc mihi permitte. Ho-
mines quidem poſt natiuitatem fortaſſe quicquam
animaduertūt, cęterum Deus priuſquam quiſquam
naſcatur, nouit quid ſit in homine. Porrò Eſau, ceu
impius odio eſt habitus. Quid verò dicemus de Iu-
dęis in deſerto? Nōne omnes vitulū finxerunt? Quo
modo igitur dictum eſt: Miſerebor, cuius miſertus
D ſum? Nam iniuſtitia apud Deum nulla eſt. Interim
tamen, quum in vniuerſum omnes fuiſſent vitulum
Miſerebor, inquit, cuius miſereri voluero. Atqui oc
cultis oculis Deus irrepit in corda mortalium, ne-
que hominum more iudicat. Proinde neque ho-
die in Iudęis iniuſtus eſt Deus. Quotquot enim di-
gni ſunt, ſeruantur, credunt enim. Et quotquot non
ſunt digni, pereunt, non enim credunt. *Miſerebor, cu-
ius miſerebor, & miſerabor, quem miſerari voluero.* Perin-
de quaſi dicat: Ego noui quinam digni ſint ſalute, &
quotquot indigni. Quod ſi Moſes ignorauit arca-
num hac in re diuini conſilij, quanto magis rerum &
euentuum cauſę nobis clam erunt? *Non eſt igitur vo-*
E *lentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei.* Operęprecium
quidem eſt velle & currere, adeòque quemlibet pro
ſua virili agere, attamen citra voluntatem Dei, ne-
que volens, neque currens quippiam eximij perfi-
ciet. *Ait enim ſcriptura Pharaoni: In hoc ipſum.* Videba-
tur ipſi obijci. Quur reiectus eſſet Iudaiſmus apud
Deum, & introducta fides. Volens igitur erudire nos
ne petamus cauſas eorum quę ait Deus, ſed vt om-
nia potius bona cenſeamus, quicquid etiam agat, e-
tiam ſi nos ignoremus, multa adducit, quibus infini-
tam adeòque inſcrutabilem iudiciorum Dei natu-
ram nobis commendet. Huius itaque dilutionem
infra ſubdit. *excitaui te, vt demonſtrarem in te potentiam
meam,*

meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Pharao ex propria malitia paſſus eſt, quæ paſſus eſt, A etenim Deus eum ſeruare volebat, hinc & longanimis erat, locum ei pœnitentię relinquens. O E C V M E N I I. Potentia Dei eſt longanimitas, adeòque maxima potentia. Quis enim non obſtupeſceret, ſi Deus ſit longanimis? Ait itaque: In hoc regnare permiſi, vt demonſtretur, quàm ſim longanimis. *Proinde cuius vult, miſeretur, quem autem vult, indurat.* Qui dignus eſt miſericordia, eius miſeretur, qui verò durus eſt & inobediens, durum & incredulum eſſe concedit. Non enim iudicij præſens tempus eſt, cæterum morum, liberęque poteſtatis. Indurat igitur, pro, durum eſſe permittit, intelliges. Gregorij Nazanzeni.

Exo.4.7. & 14. Quod Ægyptius tyrannus à Deo induratus eſt, non B ſic accipiendum eſt, quaſi Deus diuinæ ſuæ voluntati pugnantiam & reniſum, menti tyranni impreſſerit: verùm, quòd voluntas, adeòque propēſio ad malitiam, non acceperit verbum molliens, iſtum quo Dei ſententiæ aduerſabatur, reniſum. D. Baſilij. Indurauit Deus Pharaonem longanimitate, pœnęque dilatione, eius ira malitiam intendeos, vt ad extremum vſque finem nequitia eius aucta, diuinum aduerſus eum iudicium iuſtum appareret. *Dices igitur mihi: Quid adhuc quæritur? voluntati eius quis reſiſtet? Atqui o homo, tu qui es, qui ex aduerſo reſpondeas Deo?* Veluti ex conſecutione dicens: Quid igitur reliquum eſt aduerſum nos? Deinde obſtruit omneis qui volunt C nouiſſe quæ facit Deus, eorumque ſcire cauſas. Pro iis quæ diſcis, gratus eſto: ob ea verò quæ ignoras, ne ſis ægro animo, compertum habés, quod omnia haud citra rationem eueniant, etiamſi huiuſmodi rationes te lateant, pulchrum autem eſt quod ait: Tu quis es? Es ne particeps dominatus eius? Es ne iudex ipſius? *Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit: Quur me ſic feciſti?* Non vt libertatem tollat voluntatis, hæc dicit minimè, verum vt oſtendat omnibus modis nos oportere obtemperare Deo, etiam ſi ignoremus cauſas rerum, euentuumque. Itaque in poſtulatione cauſarum à Deo, quur ita fiant vel non fiant, conuenit perſuaſum eſſe, nihil differre hominem à D luto. *An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa fingere?* Habet, inquit, poteſtatem Deus excitans mortuos, alios quidem ad gloriam, alios verò ad ignominiam excitare, iuxta formulam vitæ quam quiſque pro ſeſe hic tranſegit. Hæc D. Methodius, in concione de reſurrectione. *aliud quidem vas ad honorem, aliud verò ad ignominiam?* Ad diſpenſationum poteſtatem hic accipitur figulus Non quia alios quidem bonos, alios non tales Deus condidit: Abſit, verum omnia Dei bona ex æquo ſunt omnibus communia. Quia verò ad omnes, huiuſmodi bona Dei peruenerunt, omneis voluit probare. Verum Apoſtolus hæc de potentia Dei ait, quæ ſibi placent, agit E Omnia, inquit, pulchrè & probè decenterque facit, etiam ſi nos non intelligamus, rationemque ignoremus. Nam perinde ac figulus quod ipſi viſum fuerit parat, neque quicquam contra dicit ei lutum, curioſeue ſciſcitatur: hanc ad rationem neque tu (inquit) curioſus eſto. Num ſi ignorâs es rerū quas te Deus latere voluit, ęgreferes? At qui ignorantia tibi omnino conducit, ſi modò ſpiritu Dei imbutus es. *Si autem Deus volens oſtendere iram, ac manifeſtare potentiam ſuam.* Longanimitatem voluit commōſtrare. Verùm ſimulac ad dementiā longanimitate eius abuſi ſunt, iram illis deinceps habuit, O E C V M E N I I. Nūquid

D. Methodij concio de Reſurrectione.

igitur iræ affectu Deus apprehenſus eſt? haud quaquam. Enimuerò, quia talia egit, qualia nos indignātes facimus, iram huiuſmodi rem, ex nobis cognito appellauit. *tulit in multa longanimitate.* Hoc eſt, omnino longanimis fuit, ad reſipiſcentiam ducens. vt verò non peruenit ad reſipiſcentiam moreſque ſobrios, afficit relinquentem ita pœna. *vaſa iræ, apparata ad interitum, & vt manifeſtaret diuitias gloriæ ſuæ, ſuper vaſa.* Vas iræ erat Pharao, id eſt homo Dei iram accendens, vel Dei iram ad ſeſe attrahens: neque hoc ſolum, verum ad interitum iuatā deſtinatus, ac planè in hoc conſtitutus, vt periret, atque id non à Deo, cæterum à propria malitia. Quid (inquit) condēnas, quod Deus citra rationē tibi videtur agere? Per ſubdiſtinctionem iſtuc legendum eſt, vel quod iam dixit, ſubaudiendum. *miſericordia.* Quemadmodum ad vaſa iræ tulit iram, quum diu fuiſſet longanimis ac patiens, ſic ad vaſa miſericordię, hoc eſt, ad eos qui digni per eum miſericordia ſua reputati eſſent, attulit humanitatem & clementiam, hoc enim ſubintelligendum. *quæ præparauit ad gloriam, quos & vocauit nos.* Præparauit autem, poſtquam dignos cognouit per fidem. Id verò ad gloriam ſuam pertinet. Vnde igitur âlij quidem vaſa iræ, alij verò vaſa miſericordiæ? à propria videlicet deliberatione ac voluntate. Deus autem apprimè bonus, vtriſque bonitatem ſuam oſtendit. Non enim eorum qui ſeruantur tantum miſertus eſt, verumetiam Pharaonis, partem etiam populi ſui miſeratus eſt. *non ſolum ex Iudæis, verumetiam ex Gentibus, ſicut & in Oſea dicit.* Vides quod non vnius partis, Deus eſt Deus? ſed enim ex Iudęis & Gentibus, qui per fidem digni ſunt ſalute, ſeruat. *Vocabo non populum meum, populum meum.* Oſea. 2.

Quia verò non ſimpliciter dixit, nec veluti ſi quiſquam aſſeueret, quòd Deus ea gentibus ſimpliciter bearit fideles: verùm quia digni fuerunt ſalute, ſubdit Prophetam, qui ante multa retro tempora iſtuc pręcinuerit. Ecce enim Deus & populum & dilectā Eccleſiam, tum filios quoque ea gentibus appellat. quid ita? omnino ſanè ob ſuam ſapientiam & fidē. *& nō dilectā, dilectā. Et erit in loco, vbi dictū eſt eis:* ex gētibus Eccleſiam intelligit, quę ante hac non erat dilecta, nec enim agnoſcebat Deum. *Non populus meus vos, illic vocabuntur filij Dei viuentis. Eſaias autem.* Gentes enim rurſus auerſabatur, ob ſuperſtitionem & idololatriam. *clamat ſuper Iſraelem. Si fuerit numerus filiorum Iſrael, velut arena maris.* Non temiſſè loquitur, ſed clamat. *reliquiæ ſeruabuntur. Verbum enim conſummans & concidens in iuſtitia Nam verbum conciſum.* Non omnes, inquit, ſed pars ex ipſis, id enim reliquię volunt. O E C V M E N I I. Conſummans vel perficiens, indicat, quod finem habeant omnes ſermones fidei, cognitionisque Dei, nec aliud verbum poſthac prędicandum ſit, pręterquam quod diuulgatum eſt. quemad E dum Iudęorum politia & lex, in pręſentem Chriſtianiſmi ſtatum deciderunt. Verùm in perfectione totius fidei, omniſque ſermonis, datum eſt nobis fidei illud mirificum verbum. Conciſus verò & conſummatus ſermo eſt fidei, ſermo. *faciet Dominus in terra.* Fidem intelligit. Si enim dixeris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quod Deus ipſum excitauit ex mortuis, ſeruaberis. Vides breuitatem? *Ac ſicut prædixit Eſaias: Niſi Dominus Sabbaoth.* Virtutum exercituum. *reliquiſſet nobis ſemen.* O E C V M E N I I. Is. 1.

Poteris etiam hoc de Chriſto accipere, ſicut inquit. D. Cyrillus. *velut Sodoma facti eſſemus, & Gomorra*

Iraſci Deū quid ſit.

aſsimilati eſſemus. Obſerua hic dilutionem. Quamobrem fideles quidem æternum ſunt ſeruati: in Iudaiſmo verò permanentes, *Quid igitur dicemus? quod gentes non.* Quæ eſt rerum permutationis ratio? Et qui iuſtitiam conſecuti ſunt? Ii quibus iuſtitia non erat curæ? qui verò ſecundum legem vixerunt, & per eã in ioſtitia ſunt inſtituti, ad eam noo peruenerunt? Quid inquam cauſæ eſt? Offenderuut, inquit: *perſequentes iuſtitiam, iuſtitiam acceperint, iuſtitiam autem.* Nouum enim eſt, & alienum planè, quod nõ ſectantes, apprehenderint: Iudæi verò ſectantes, nõ apprehenderint. *quæ eſt ex fide: Iſrael autem perſequens legem iuſtitiæ.* Illa enim verè eſt iuſtitia, quemadmodum iuſtitia legis eſt fallax & vana. *ad legem iuſtitiæ non peruenit.* Hoc eſt, ad iuſtitiam quæ eſt ex lege. *Quare? Quoniam non ex fide, ſed veluti.* Non enim quæ lex poſtulat, obſeruauit. *Ex operibus legis.* Voluit, inquit, iuſtificari, quid igitur cauſæ eſt, quo minus perueoiret ad iuſtitiam? Quoniam ex operibus quæſiuit iuſtificari. Quis autem mortalium ex operibus iuſtificatur? Inducit autem hic totius loci dilutionem, cauſamqoe dictorum omoium reddit. Qoæ igitor cauſa eſt? quoniam, inquit, oon ex fide, ſed veluti ex operibus legis. Hanc enim dicit eſſe cauſam interitus eorum, qooniam noo fide, ſed veluti ex operibus legis ioſtificari volũt. *Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt. Ecce pono in Sion, lapidem offenſionis, & petram ſcandali.* Offenderuot, id eſt, increduli manſerũt.

Iſ. 8
1. Pet. 2.

Quomodo autem aliquis offendit? Si aduerterit animum ad exteruam legem, æque ac Iudæi faciebant. Offenſionis porrò lapidẽ, petramque ſcandali, Chriſtum Dominum appellat, nomine illo ab iis qui in cum impegerunt, eóque offenſi ſunt impoſito. THEOORETI. Impingere cooſuerunt, qui aliò mente ſua feruntur, dum ad iter noo defigũt oculos, vel inuiti. Hoc patiuntur ſanè Iudæi. In ſuperflua enim legis inhiaotes, à vatibus prædictum iam olim lapidẽ videre noluerunt. *omnis qui credidit in ipſum non pudefiet.* Video non eſſe vnius duntaxat partis ſtudioſum Deum? Sed quiſquis in eum crediderit, ſeruabitur æternum. Infidelibus ſecus quam natura eius ferat, ſe oſtendit: infidelibus autem natura clementem & benignum ſe exhibet.

CAPVT X.

F*Ratres, voluntas quidem.* Εὐδοκία. bona voluntas, id eſt: vehemens cupiditas. *cordis mei, & precatio ad Deum pro Iſrael, eſt ad ſalutem.* Iudæos notaturus, beneuolentiam primum conciliat, vt ne videatur io uidentis eſſe ſermo, verùm eius qui increpationis verba profert, ait itaqoe: Valde deſidero atque precor, vt ipſi ſeruentur. *Teſtimonium enim illis exhibeo.* Videtur gratificari Iudæis. Teſtimoniũ illis dico, quod non per hominem ſunt diſſecti à Chriſto, ſed enim per zelum ſanè Dei. Hoc verò per ignorantiam agunt, exiſtimantes eoim legem eſſe bonam, non adhibent fidem ei qui poteſt ſeruare, Chriſto. *Zelum Dei habent, verum non ſecundum ſcientiam.* Zelum qoidem habent, inquit, ſed non vt agnoſcant, quod verè bonum eſt, nempe Chriſtũ: ſi enim talem habuiſſent zelum, vtique ipſum agnouiſſent. *ignorantes enim Dei.* Verbum eſt veniæ, quandoquidem gratia Dei indigeat. *iuſtitiam & propriam.* Iuſtitiam Dei vocat, fidem in Chriſtum *iuſtitiam quærentes.* Propriam iuſtitiam, eam quę eſt ex lege, appellat, vel quia nihil potrò valeat, vel quia laboris ac ſudoris ſit indiga.

A *ſtatuere, iuſtitia Dei non ſunt.* Ne legis quidem igitur iuſtitiã impleuerunt, quam lex poſtulat, quęrunt enim ſtatuere, proinde non ſtatuerunt. *ſubiecti.* Id, eſt, obedientem non ſubiecerunt ceruicẽ. *Finis enim legis Chriſtus eſt ad.* Finis enim legis Chriſtus, In libro nono aduerſus Iulianum, ſic eſt ſcriptum: Quoniam fiois & veluti ſublatio legis & impletio eſt Chriſtus. Aliter: finis enim legis, obſerua, quidnam aſtruat. Quoniã lex, inquit, iuſtum volebat facere hominem, ſed non potuit, nemo enim ipſam impleuerat. Hic igitur finis erat legis, & propter hunc omnia facta ſunt, & feſtiuitates, & ſacrificia. Verùm hunc finem Chriſtus perficit, per maiorem in ſe fidem. Et quia ex lege iu-

B ſtitiam qoandam appellauit, vt ne exiſtiment quod lex iuſtificare queat, Chriſtum finem & adimpletionem legis eſſe ait: Lex namqoe perfectionem habet per fidem in Chriſtum. Qui igitur Chriſto credit, legem implet. *ad iuſtitiam omni credenti.* Vt verè iuſtificet legis conſũatorẽ, hoc eſt fidelẽ. *Moyſes enim ſcribit iuſtitiam quę eſt ex lege.* Legalis iuſtitiæ finis qualis quãtuſque ſit, monſtrat. *Quoniam.* Non igitur ſeruari poteſt æternum, qui man data legis non impleuerit. Quum igitur oemo mortalium implerit, iuſtitia ſanè per legem excidit, euanuit, adeòque interiit. *qui fecerit ea homo, viuet in ipſis. Quæ verò ex fide eſt iuſtitia ſic dicit.* Qui legem impleuerit, inquit, illis tantum

C bonis fruitur, quæ per legem annunciata ſuot, hoc eſt, terra fluente lacte, & melle. Quum feciſſet mentionẽ quæ eſt ex lege: iuſtitiæ itẽ quę ex fide eſt meminit, oſtenditque non adeò laborioſam aot difficilem eſſe. Quare hãc oonnulli adſecuti ſunt, illam verò nemo *Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cælum? hoc eſt Chriſtum deducere, aut, quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum à mortuis reducere, ſed quid dicit?* Vt ne exiſtimetur fides tranſactu facilis, beneque comprehenſibilis intellectu, ideò demonſtrat eam laborc etiam indigere, & aduerſus obſcuras cogitationes habere luctã. Ne dixeris enim neque in corde tuo, hoc eſt, ne cogitaris quidem, ſed omnem cogitationem

D eüce foras. *Prope te eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. hoc eſt verbum fidei. quod prædicamus.* Breuis ſanè ſalus eſt, oihil indigens externis vel operibus vel circunſpectionibus, in mente oamque & lingua ſita eſt, veruntamen ſolido forti, prudentique animo opus habet. *Quoniam ſi confeſſus fueris in ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quod Deus ipſum.* Oſteodit, quo pacto in corde, veluti in mente, cogitatione, & lingua ſalus ſit conſtituta. *excitauit à mortuis, ſeruaberis.* Modum explicat, quo aliquis ad fidem perduci qneat: Cogita enim potentiam eius qui Chriſtum à mortuis excitauit, ſic fiet, vt non ſis difficilis ad fidem futurus. *corde namque creditur ad iuſtitiam, ore au-*

E *tem fit confeſſio ad ſalutem.* Corde namque creditus Chriſtus iuſtificat: ſin ore quiſquam eum ſuo confiteatur, ſeruat. Sufficiebat quidem eot ad vtraque, & ad credendum & coofitendum, niſi opere ſimul eſſet precium, ore pariter profiteri, ſiue docere eos qui inſtituuntur in religione Chriſti, & in perſecutionibus coofiteri, & noo abnegare ipſum. *Dicit enim ſcriptura Omnis qui credit in ipſum, non pudefiet.* Teſtimoniũ protulit, vt oſtenderet, non eſſe in fide differentiam Soph. 9.
inter Iudæum & non Iudæum. Omnis enim qui & 10.
credit, ęternum beatus erit. *Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci.* Omnibus communem eſſe gratiam prędicat, & quod ſupra multis verbis effecit, Iudęorum

faſtum

faſtum deiicere volens, iam nunc paucis ſanè perſe-
quitur. Non eſt, inquit, medium inter Iudæum & in-
circunciſum. *Idem enim eſt Dominus omnium.* Suprà de
Patre dixerat: Num Iudæorum Deus tantum, non
autem & Gentium? Nunc idem de Filio comme-
morat, adeò non nouit ſacroſancti Ternarij diſcri-
men *diues in omnes, qui inuocant ipſum. Omnis qui inuoca-
uerit nomen Domini, ſeruabitur.* Chriſtum ſalutis noſtræ
apprimè adpetentem indicat, quippe qui ſuas exiſti-
mat eſſe, ſi plures beentur æternum. Iſtuc autem fa-
cit, erudiens eos, ne ſemetipſi deſperent. Nam qui
diuitias proprias arbitratur, alios ſeruari, nunquam
cunctabitur aut differet illam ipſam ſalutem. Si om
nis: nihil igitur gentes ipſas Iudæi excellunt, vel Ioë
le teſte. *Quomodo igitur inuocabunt, in quem non credide-
runt?* Paulò antè dixit: Quicunque inuocauerit no-
men Domini, ſeruabitur. Quomodo igitur licet eis
adſequi Prophetæ verba, hominibus credere nolen-
tibus? Seipſos itaque accuſent, vt qui ſalutem à ſe
excludent ſuam. *quomodo verò credent, quem non audie-
runt?* Per conſequens id accidit, poſtquàm enim ſer-
mones eius audire renuerunt, meritò quidem nec cre
diderunt etiã. *Quomodo audient, ſine prædicante?* Proin-
de, inquit, concionator, conuicijs vos tollerare cùm
obiurgationes? *ecquî verò prædicabunt niſi mittantur?*
Ob oculos eius ponit, quod non propria autoritate
prædicaturus illis verbum, ſeſe intruſerit, cæterum
ſeſe à Chriſto amandatum teſtatur, dignum ſe- C
ſe fide hac ratione faciens. *Sicut ſcriptum eſt:*
Quàm ſpecioſi. Non ſolum inquit, quod miſſus ſim, ve
rumetiam quod olim in Propheta ſit prædictum, me
Apoſtolum futurum. Vtriuſque ergo rei nomine fi-
dem mihi adhiberi, par eſt, cum ex Apoſtolatu, tum
ex Apoſtolatus mei prædeſtinatione. *pedes.* Pedes
eorum celebrati ſunt, ob prædicationis rationem.
Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Si igitur
aliàs non licebat credere, niſi audiretur, & niſi præ-
dicaretur, iamque prædicatum eſt, & crediderunt
etiam quidam, perſpicuum ſit, quod Deus nihil qui-
dem reliquerit, quod ad ſalutem mortalium face-
ret. Quare qui non crediderunt, de ſe ipſi conque- D
Iſa. 53. rantur. *Sed non omnes obedierunt Euangelio. Eſaias enim
ait: Domine.* Quia D. Paul. obiectum erat: Si à Deo
miſſi eſtis, quur non omnes ex æquo obtemperarũt
Euangelio? ſubdit, quod antè multum retrò tempo-
ris, iſtuc prædictum ſit. Quum enim nos liberi ſu-
mus, neminem Deus adigere vult, vtique pertrahe-
re ad ſalutem ſuam. *quis credidit auditui noſtro? Fides igi
tur ex auditu.* Si offenderis, quod pauci obedierint, of
fenſionem tibi adimat quod prædictum ſit, non om
Pſal. 18. nes credituros. *auditus autem per verbum Dei. Sed dico:
Nunquid non audierunt? Atqui in omnem terram exiuit ſo-
nus eorum, & in fines orbis terræ verba ipſorum.* Quan-
do quidem Iudæi perpetuo ſigna inquirebant, occa
ſione accepta ex loco Prophetico, hortatur eos haud
eſſe neceſſarium ſigna inquirere, fides enim ex audi-
tu, vt cernitis, non ex ſignis naſcitur. Quum audi-
tum dixiſſet, infert, per verbum Dei, ne vile quippiã
exiſtimes auditum, vel prædicationem, non enim hu
mana iſtic verba, verùm diuina dicuntur. Fides (in-
quit) ex auditu eſt. Verùm hic obiiciet quiſpiam:
Num quid igitur audiuerunt Iudæi? cui reſpondet:
Vniuerſus terrarum orbis audiuit, perinde ac Pro-
pheta teſtatur: & Iudæi, apud quos maximè diuul-
gatum erat, non potuerunt audire. *Sed dico, an ne Iſ-
rael cognouit? Primus Moſes dicit: Ego prouocabo vos in non*

gente, in gente autem non intelligente. Prædicauerunt ſanè Deut. 32.
A multi. Eſt autem veri ſimile, Iſraelitas non agnouiſ-
ſe prædicationis vim. Et quomodo iſtuc contigit?
Quoniam, inquit, gentes quibus nihil prædictum
erat, agnouerunt: Iſrael verò non agnouit, etiam ſi
iam audiuiſſet. En ipſe namque legiſlator ait: Ego
prouocabo vos per non gentem. quum igitur vide-
rent, ex gentibus nonnullos accedere fidei, deinceps
item acceſſuros, ſeſe autem reiici, par erat, eos cau-
ſam nouiſſe, quæ alia dari haud poteſt, quàm quod
ſuapte ſponte ſint obliti cœleſtium, nec non apertiſ-
ſimorum vaticiniorum *exacerbabo vos.* Ad iracundiam
prouocabo, hoc eſt, excitabo vel irritabo. Nam ſæpe
numero vſuuenit, vt qui adhortationi non credide-
B rint, æmulatione perſuadeantur, quę res plurimũ ſa-
nè roboris habet. *Eſaias verò audet, ac dicit: Inuentus
ſum* In gente non intelligente. quid autem eſt vilius,
aut imprudentius aut inſipientius idolorum culto-
ribus? *iis qui me non quærunt, perſpicuus factus ſum.* Ἀπο-
τολμᾷ. Maluit, inquit, periclitari Eſaias, quam ea nõ
dicere, quæ ad reipublicæ ipſorum diſpenſationem
pertinentia ſpiritus Sanctus nunciarat. *me non interro-
gantibus.* quidnam non inquirentes, neque interrogã
tes, ex gentibus videlicet: Viden quantas agnoſcen-
di Chriſti habuerint occaſiones? Animaduertentes
enim fide probari gentes, debuerunt & ipſi accedi.
Enimuerò voluntarij excæcati ſunt. *Ad Iſrael autem
C ait: Tota die expandi manus meas.* Gentium hic prudentiã
tollit, quum totum iſtud Chriſti myſterium gratiæ
tribuit. Attamen & gentium eſt, nam quod & inuen-
tum & monſtratum Chriſtum non dimiſerint, ipſo-
rum eſt virtutis. *ad populum minimè morigerum, & con-
tradicentem.* O Iudæorum quanta hæc eſt accuſatio.
Vt enim non diceretur, quur nobis non apparuit: ec-
quur nobis nõ eſt factus conſpicuus? abũde ſatiſque
demonſtratum ipſis ait: Nam adhortabatur eos, nec
tamen eſt exauditus Dominus. Totum diem, inquit,
ceu tempus incarnationis intelligat, vel potius om-
ne illud quod præceſſerat tempus, abuſque ex Ægyp
to emigratione. Deus quidem vocabat, ac velut vl-
D nis ſuis complectebatur. quid autem iſti agebant?
inobedientes erant, & contradicebant.

CAPVT XI.

D*ico igitur vobis.* Poſtquam igitur inobedientes
euaſerunt, & contradixerunt, nunquid iſtuc in
reiectionem eorum factum eſt, ceu reuerti non poſ
ſint, atque per hoc irritę factæ ſunt promiſſiones ad
Abrahamum factæ? Haud quaquam, nam & popu-
lus eius eſt, ipſum que præcognouit, hoc eſt ante gen
tes. Porrò confirmatio eſt in promptu. Nam & ego
ſum præco ac doctor gentium. Minimè igitur repul
E ſi eſtis, cęterum vos ipſos repellitis. Per interroga-
tionem & inficiationem, prouehit ſermonem. *num re-
pulit Deus populum ſuum? abſit. Etenim & ego Iſraelites
ſum, ex ſemine Abrahami, ex tribu Beniamin. Non repulit.
Deus populum ſuum, quem præcognouit.* Si enim repuliſ-
ſet, non ex Iudæis ſanè Apoſtolos & præcones dele-
giſſet. *Aut ignoratis, in Elia quid dicat ſcriptura: quòd in-
tercedat apud Deum aduerſus Iſrael, dicens: Domine, Prophe
tas tuos occiderunt, & aras tuas ſuffoderunt.* Vt ne dicant 3. Reg. 19
Iudæi: Tu igitur ſolus es vniuerſus populus Iſrael, &
in te promiſſiones Abrahamo factę finem ſunt ac-
cepturę? dicit ad hoc: Multi quidem ſeruati ſunt, qui
vobis haud ſunt cogniti. Etenim & Elias ſolus puta-

barur eſſe relictus, verum audiuit etiam alios eſſe. Hanc ad rationem iam nunc ait: Nę ex Iudæis crediderunt haud pauci, atqui vos id ignorantes, arbitramini me ſolum eſſe. *& ego relictus ſum ſolus, et quærunt animam meam.* Quod ſi Elias ignorabat ſe ſolum eſſe, non eſt mirum ſi vos neſciatis. *Verum quid dicit ei diuinum reſponſum?* Id eſt, verbum Dei. *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non flexerunt genu Baal.* Reliqui verbum, indicat plurimam partem gratiæ fuiſſe.

Sic igitur. Quemadmodum igitur tum ex vniuerſo populo ſeptem milia Deo placebant, ſic hodieque pauci placent, qui & ipſi in ſemen Abrahamo reputantur, nec excidit promiſſio Dei. *& in præſenti tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem ex gratia, iam non ex operibus.* Proinde & temporibus Eliæ gratia ſeruati ſunt, hoc enim coniunctio, Et, denunciat. Ac rurſus, perinde ac Eliæ temporibus, reliquiæ placebant, ſecundum gratiam electorum: monſtrauit ſimul electorum probationem, nõ enim reprobi delecti ſunt, ſed quum ait, gratia: Dei donum oſtendit. *Nam gratia ſic non amplius eſſet gratia. Si verò ex operibus, non porrò ex gratia quoniam opus non eſt porrò opus.* Vt ne dicant: Etiam ſi Prophetæ admonerent nos ac Deus nos adhortaretur, ac prouocatio per gẽtes ſatis eſſet, vt nos ad fidẽ accederemus: attamen quia grauia quædam & intolerabilia à nobis exigebantur, eam ob rem non obedimus, ſubdit: Gratię eſt, quicquid per Chriſtum contingit, nec opera ad fidem ſunt neceſſaria. Neque enim qui crediderunt, ob præterita opera vocatione illa digni viſi ſunt, verum gratia Dei hoc totum eſt. Nam ſi gratia opus poſtulat, opus igitur non eſt opus, quum gratia anteuerterit, & facta ſit opus, ac veluti expellat opus ne ſit opus. *Quid igitur? quod inquirebat Iſrael, hoc non eſt aſſecutus.* Hoc non eſt interrogantis, ſed accuſantis. Secum, inquit, ipſe pugnat Iudæus, quęrens iuſtitiam, quam nõ vult accipere. Hoc enim (inquit) inquirit, quod non vult aſſequi. Nam quod ait: Non conſecutus eſt, ſecundum propriam intelliges voluntatem. *electio autem eſt aſſecuta?* Tanquàm ex tũ Iudęis, tũ gentibus fideles. Electionem autẽ dicens, illorum oſtẽdit aſſumptionem. Deique gratiam. Aſſecutus eſt autem, bonorum magnitudinem indicat. *Reliqui autem indurati ſunt, perinde ac ſcriptum eſt*: Reliqui, quicunque in Iudaiſmo perdurarũt. Inter reliquam reprehenſionem, obdurationem eorum accuſat.

Dedit ipſis Deus. Dedit, nõ actum, ſed permiſſum intellige, vel vti accipere permiſit. *Spiritum compunctionis oculos vt non videant, & aures vt non audiant in hodiernum vſque diem.* Animi circa peiura habitudinem & attentationem, compunctionem vocat. Compũgi enim eſt, infingi alicubi & affigi tàm malo quàm bono. Hic ſanè per immutabilem ipſorum ad malũ propenſionem & conatum, κατάνυξιν. nominauit. Dicto obdurati ſunt, Eſaiæ Teſtimonium profert, vt non videatur eſſe infenſus illis. Cauſam itaque ipſorum obdurationis, ipſorum fuiſſe contentionem ait: Oculos enim habentes, quibus videre poterant mirifica Chriſti: & aures, vti doctrinam ipſius audirent: neutro horum opportune vſi ſunt, verùm hos quidem clauſerunt, illos verò obfirmarunt, incumbentes in hoc vnicè, ne ſeruentur. *Inſuper & Dauid ait:* Tandem incredulitatis pœnam, vaticinantem Dauidem profert, quæ iam vera facta eſt, & ad ſuum effectum deducta.
Pſal. 68. *Fiat menſa ipſorum in laqueum.* Bona ipſorum atque deliciæ ad perniciem vertantur. *& ad venationem, & ſcandalum.* Facilè à perſequentibus, immo miniſtris capiantur. *& in retributionem ipſis.* Retributionem dixit, oſtendens, quod hæc patientes peccatorum pœnas luant. *obtenebrentur oculi eorum ne videant.* Quod voluntarium ab ipſis futurum erat, tanquam in execrationis parte commemorat. Nam ſimulac noluerunt ſolem iuſtitiæ intueri. Ne videãt inquit. *ac tergum illorum ſemper incurua.* Ipſos Romanis ſubiugandos indicat, quod, Semper, adiicit: innuit eos nunquam futuros liberos. *Dico igitur, num impegerunt vt caderent? Haud quaquam.* Quũ acriter eos carpſiſſet, attentat iam nonnihil conſolationis eis adducere, & inuenit. Næ peccata, inquit, ſunt grauiſſima: Nunquid igitur ſic impegerunt, vt lapſi non reſurgant, etiam ſi cupiant? Minimè gentium, inquit: Nam qualiacunque commiſerint facinora, ſi modò velint, Deo reconciliari poſſunt. Interim tamen obſerua, quod in ipſa conſolatione reos facit maximorum delictorum. *Verum ipſorum delicto ac lapſu, ſalus gentibus obtigit.* Totus hic locus eò pertinet, vt ipſis animum addat, conſoleturque ne deſperent: vtque gentium demitteret faſtum, perſuaderetque ne ad dementiam verterentur. ob eam, inquit, cauſam ſeruatę ſunt gentes, quia Hebræi ſeruari non ſuſtinuerunt, ceu hos primum oportuerit (vt dignitas poſtulabat) æternum beari, deinde gentes. At poſtquã illi renuerunt, vos exemplaria facti eſtis fidelium. Vnde & ipſe ait: Iudęo primum & Græco. rum Dominus: Proficiſcemini potius ad oues, quæ interierũt in domo Iſrael. Et neceſſarium erat vt vobis primum annunciaretur verbum. Viden incredulitatem Iudæorum locum dediſſe gentibus vt fierent exemplaria? *vt prouocaret eos.* Vt quia à ſeipſis credere noluerunt, per zelum quendam crederent. *Quod ſi lapſus ipſorum, diuitiæ ſunt mundi: & quia ſuccubuerunt, opes gentium.* Ad conſolationem eorum hæc dicit, & admonitionem. Si enim lapſus eorum, atque ipſum ſuccumbere, occaſio facta eſt tantorum gentibus bonorum, quornam bonorum occaſio erunt, quantæque ſalutis, ſi omnes ſeruentur? Hac itaque ratione ne deſpondeant animum, eos erudit. *quanto magis plenitudo eorum?* Conſolatur eos ita conſtitutos, abunde confidere ipſos putans ſalutis ſuæ nomine, ſi modo reſipiſcant. Etenim ſi quando tot tantique impegerunt, tot ſimul ſalutem conſecuti ſũt, ac dum illi eiecti ſunt, tot vocati ſunt, conſidera quid futurum ſit, ſi redeãt ad ſaniorem fidei mentem. Nec dixit, quãto magis conuerſio eorum, ſed quanto magis plenitudo ipſorum? hoc eſt, quando omnes ad Chriſtum acceſſerint. Hoc verò adiecit, gratiæ donique Dei plenitudinem & exuberantiam demonſtraturus.

Rom. 1. Matt. 10. Act. 13. & 18.

Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidem ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum glorifico, ſi quo modo ad æmulationem. Pro Iudæis verba facit, vt ne videator ex inuidentia, quæ dixit, memoraſſe, vtque gentium demittat faſtum. Vos, inquit, gentes ob duas cauſas laudo & glorifico, Primum, quoniam in miniſterium veſtrum, hoc eſt prędicationem, vobis datus ſum, neceſſe habeo & laudare & glorificare vos, ceu diſcipulos. Deinde vt ex Iudęis (quos & propriũ corpus appellat) nonnullos ſeruem, laudibus nimirum veſtris impulſos. Atque per hoc gentes ſplendidas reddit, ceu eas quę ſint ſalutis cauſa Iudęis factę. Nam illi, inquit, qui ad interitum pertinebant, vobis occaſio ſunt ſalutis. Siquidem robur ex fide ſunt nacti. Aliter: Videtur eos, terere ac ferire, qui ſuos

ſunt ex gentibus, eorumque arrogantiam deprimere. Tacite aute Iudæos carpit ac circumit, inquirens quomodo fulciat tantam ruinam, eorumque interitum, nihil autem inuenit ob rerum naturam. Etenim ex iis quę dixit, maiore ſunt accuſatione digni, quum, quæ iis bene parta ſunt, alij ipſis indigentes acceperint. Poſthac contentionem illorum indicãs, non dicit, ſi quo modo perſuadeam, ſed prouocem & ſeruem. *prouocem carnem meam, & ſeruem quoſdam ex ipſis.* O Iudaicam contentionem, & tenſum, & peruicaciam. Non enim dixit, perſuadebo, ſed ad æmulationem prouocabo, vt qui aliter perſuaderi nõ poſſint, niſi per intentionem, perúe appoſitionem exempli aliorum. Suprà eos cognatos & fratres appellat, nunc verò carnem, magis eos ſibi admouens, viciniorefque reddens. *Nam ſi reiectio eorum, eſt reconciliatio mundi, quæ erit aſſumptio?* Neque ſic tamen omnes ſed quoſdam, adeò ipſorum exploratam habebat peruicaciam. Poſtquã eos notauit, hic rurſus laudat, eadem cum ſuperioribus dicens. Si enim, inquiens, eorum tranſgreſſio & offenſio facta eſt ſalutis occaſio mundo, quid dixerit aliquis futurum, ſi aſſumpti fuerint à Deo? Quid igitur aliud, niſi reſurrectio loquit ex mortuis? Verum perinde vt reſurrectio non receptio eorum futura eſt, ſic neque ſalus gentibus obtigit propter ipſos, atqui verba ipſis facit, quibus eos inhortetur ad ſalutem. OECVMENII. Sĩ enim reiectio ipſorum. Hoc etiam eos condemnat. Siquidem alij quidem ex peccatis ſuis lucrum acceperunt, hi verò ne ex rebus quidem ſtrenuè geſtis, adeòque virtutibus aliorum adiuti ſunt. Quod ſi quæ neceſſitate fati contingunt, illorum eſſe adſeueret, ne mireris. Nam vt hos demitteret, illos verò adhortaretur, ſic format ſermonem. *niſi vita ex mortuis.* Aut hoc dicit: Quid erit aſſumptio eorum? niſi vt dicamus, quod mortuos eos peccatis, aſſumẽs Deus, eos viuificet. *Si autem,* Primitias & radicem, Abrahamum vocat: maſſam autem & ramos qui ex genere ipſius crediderunt *primitiæ ſancta, & maſſa.* Si iraſcens ipſis, tanta donauit aliis, quando iam eis reconciliatus fuerit, quid non dabit? *At ſi radix ſancta, & rami.* Si igitur cum primitiis & radice, neceſſe eſt ſanctam eſſe maſſam & ramos: Iudæi verò non ſunt ſancti, exciderunt ergo à cognatione Abrahami. OECVMENII. Vel quia ipſos ſanctos appellat, adhortans ad fidem, perinde ac dicat. Studioſi eſtis, ac virtute decori, velle vobis tantummodo deeſt. *Sin nonnulli ramorum effracti ſunt, tu autem oleaſter quum ſis, inſitus es ipſis, ac ſimul particeps radicis & pinguedinis oleæ factus es, ne glorieris aduerſum ramos: ſi autem gloriaris, non tu radicem baiulas, ſed radix te.* Paucitatis ſignificatiuam poſuit dictionem, animum illis addens, quandoquidem in ſuperioribus oſtendit, haud multos ſeruatos eſſe, veluti ſi dicat, reliquias fore ſaluas. Incredulitate. Quanto oſtendit viliores gentes, tanto illos carpit magis, quum ait, porrò Inſitus es, oſtendit, gentes excellentiori ſe radici inſiſtere. Proinde verba hæc ſunt carpentis. Iſtuc ad calamitatem Iudæorum ſpectat, nulla in re excellentes, gentes nimirum, conſortes eximiæ ipſorum radicis fieri, ipſos verò eiici expellique. Ingentem Iudæorum vilitatem exhibet, nõ enim dixit, glorieris, ſimpliciter, ſed contrà glorieris, id quod ad humi iacentes refertur. Deinde admordet etiam eos, gentibus digna euenisse monſtrans, gloriatione ex fide,

Fati neceſſitas.

A etiamſi non deceat gloriari. Ecquid hoc ad effractos ramos? nihil ſanè. Nam ſi aduerſus radicem gloriaretur, haberet hoc rationem: Sin radicem veluti ſanctam adoro, quid ad ramos qui exciderunt, ſi baiulor à radice? verum vmbram eis vult inuenire conſolationis, vt ne vltra quàm par ſit, in mœrore ſubmergantur, ſed ſobrij potius ſint, ac excubias canant, tanquam ſalutis reliquiæ.

Dices igitur, effracti ſunt rami, vt ego inſerar? Figuratus eſt ſermo, ceu Gentes dicant: Ecquur non gloriarer, quum tot tantaque mihi ſint bona? ego inſertus ſum, factusque hæres gloriæ, adeòque bonorum à patribus in ipſos deriuatorum, promiſſionibus item quæ illis ſunt traditæ, ego nouus hoſpes nihil tale B meritus fruor. Ac quum dicit, Bene, gentibus adſentitur, ceu iis quæ vera dicant. *Bene per incredulitatem effracti ſunt: tu autem in fide ſtas. Ne nimium altè ſapias, ſed metue.* Per incredulitatem effracti ſunt. Intuere hic D. Apoſtoli ſapientiam. Quum videtur verba facturus pro Iudæis, magis eos atterit, atque concidit, illorum reiectionis, noſtræque aſſumptionis, fidem in Chriſtum cauſam adſerens. Metue, inquit. Nam fidei & incredulitatis res agitur, haud naturæ. Nec dixit humiliare, ſed metue, dementia enim contemptum parit & imprudentiam. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, forſan ne tibi quidem parcat.* Calamitatem ipſorum nonnihil minuere animum inducit, genC tium quadam obiurgatione. Sermonis ſui moleſtiam ad duriciem, ambiguitate tollit.

Vide igitur bonitatem & reſectionem Dei, ſuper eos qui ceciderunt quidem: reſectionem, ſuper te autem, bonitatem.

Ad Deum rem perducit, & ad ipſius gratiam refert. Non enim dicit: Intuere, conſidera, quantum laboris & virtutum rerumque bene ac pie tranſactarum habeas. *ſi perſeueraris in bonitate, alioqui & tu excideris, & illi, ſi in incredulitate non permanſerint, inſerentur. Nam potens eſt Deus illos rurſus inſerere.* Si digna Dei manſuetudine peregeris. Non enim fide tibi, inquit, ſola opus eſt. Nam neque tibi bona, neque illis mala ſunt immutabilia. Non enim Deus D illos excidit, verùm ipſi ſeipſos. Probabilem facit ſermonem, dum Dei potentiam recordatur. *Si enim tu ex naturali excisus es oleaſtro, ac præter naturam inſitus es in pulchram & veram oleam: quanto magis illi ex natura ſua inſerentur propriæ oleæ?* Rationem reddit, quod poſſit eos, ſi modò velint, inſerere. Si enim fides efficit quæ ſunt contra naturam, quanto potius quę ſunt ſecundum naturam efficiet? Ne quis Iudæos præcellentiores gentibus exiſtimet, quum audit gẽtes præter naturam inſitas: Iudæos etiam inſerendos adiicit, vt alterutrius eandem dignitatem ob oculos ponat, ac quod ad rẽ nihil quicquam ſint prę ſtabiliores, quia ad natiuam oleam pertineant, quanE doquidem & ipſi inſitione opus habeant. *Nolo autem vos ignorare fratres Myſterium hoc, vt ne ſitis apud vos metipſos prudentes.* A vobis ignoratum. Ignorantiæ autem mentione, ſuæ voluntati autoritatem parit. *Quoniam induratio ex parte Iſraeli contigit.* GENNADII. Ne inquit, magnum aliquid & mirificum de vobis ipſi ſuſpicemini, decipientes vos, blandientesque vobis, tanquàm ſuper alios, vos quippiam intelligatis. Diſcite itaque omnino Myſterium iſtuc horribiliſſimum & ineffabile prorſum.

Dei erga omnes prouidentiam oſtendens: Iudæis nãque ex parte induratis, ac ſalutẽ repellentibus ab

Fides ſola non eſt opus.

ſe, talem nimirum ſuper vos Deus excæcationem & indurationem adduxit, omnibus autem vobis, & illis rurſum adoptatis, gratia denuo omneis aſſumet. Teſtimonium autem & huic ſententiæ ipſum diuini Eſaiæ vatis oraculum depromit. Non ex toto inquit. Siquidem & e Iudæis plerique crediderunt, & crediturì ſunt. *tantiſper dum plenitudo gentium acceſſerit.* Plenitudinem gentium, cunctos ex gentibus credentes dicit. Quando ergo ad fidem omnes acceſſerint, tum & Iſrael credens ſeruabitur. Iſraelem autem appellat eos qui in Iudaiſmo perdurarunt.
Nam pones (inquit ſcriptura) eos dorſum, & in reſiduis, hoc eſt reliquiis, parabis faciem eorum. *& ſic omnis Iſrael ſeruabitur.* DIONYSII. Alexandrini bona pars, ſeu plures. *ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion liberator.* Ne quis ad Iudæos, qui recens Chriſto acceſſerint, ſcripturam hanc pertinere deputet, ſignum ponit quo cognoſcatur, quando hoc vaticinium complendum ſit. Qualénam id eſt? Quando abſtulero peccata illorum. Si enim nondum abſtulit, igitur hoc vaticinij adhuc complendum eſt. Vnde infert, dona Dei vacant pœnitudine. *& auertet impietatem ab Iacob, hocque erit ipſis à me Teſtamentum, quando auferam peccata eorum.* Auertet quidem à peccatis, conuertet autem ad ſeipſum. Tum eueniet, inquit, promiſſio Dei, quando peccata per baptiſma abſtulero. *Secundum quidem Euangelium dilecti propter vos, ſecundum autem electionem dilecti propter patres.* Quando Euangelium illuxit orbi, propter vos gentes Iudæi ſunt inimici. Qua ratione iſtuc? Nã vobis fide annunciata, illi contentioſiores facti ab fide reſilierunt.
Quatenus ad maiores attinet, patrum nempè nomine, à Deo dilecti ſunt. OECVMENII. Deinde quia incredulitate perſeuerarunt, ac propter hoc nõ ſunt dilecti, rurum quiddam accipiens: Propter patres, inquit, perinde quaſi dicat: Licet ipſi ob incredulitatem ſuam dilecti non ſint, propter patres tamen adhuc diliguntur, vnde & ſalutem ſunt accepturi. *Pœnitudine enim vacant dona, & vocatio Dei.* OECVMENII. Vocatio gentibus exhibita. *Vt enim & vos olim non obediſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſequuti eſtis horum inobedientia, conſimilem ad rationem iſti iam inobedientes facti ſunt in veſtri miſericordiam conſequãtur.* Innuit ex gentibus primum vocatos eſſe quoſdam, deinde quia non crediderunt, Iudæos electos, atque eidem rurſus deinceps aueruntum. Poſtquam enim noluerunt Iudæi fidem adhibere Chriſto, denuo gentes vocatæ ſunt, ac ſecundum accitæ crediderunt: atqui id in Iudæorum reiectionem non vergit, ſed vt etiam ipſi miſericordiam rurſus conſequãtur. *Concluſit enim Deus omnes ſub incredulitate, vt omniũ miſereatur* Concluſit, hoc eſt, incredulos arguit iudicauitque. Vt alios, inquit, propter aliorum contentionem ſeruet, hos autem propter illos, ex verò propter hos. *O profunditas.* Profunditatem quidem nouit, quantum autem ſit, non nouit. *diuitiarum, & ſapientiæ & ſcientiæ Dei.* Quum intelligeret ſapientiam Dei, qua à condito vſque mundo in rerum diſpenſatione conſpicuus fuerit, & gubernationẽ, nõ habens quod dicat, demiratus eſt tantummodo. *quam imperſcrutabilia iudicia eius, & inueſtigabiles viæ ipſius.* Non enim ſolum cognoſci non poſſunt, ſed nẹ inquiri quidem.
Nedum enim comprehendi non poteſt, ſed ne indagari quidem, id eſt, diſpenſationes. *Quis enim nouit mentem Domini? aut quis à conſiliis illi fuit.* Ipſe, inquit, ſolus nouit quæ ſua ſunt. *aut quis primum dedit ei, & retribuatur ei?* A Nulli, inquit, pro debiti compenſatione beneficium exhibet, verum primus beneficia incipit, donaque impertit. *Quoniam ex ipſo.* Ipſe inuenit bona *& per ipſum.* Ipſe fecit etiam quæ ſunt. *& in ipſo ſunt omnia.* Ipſe continet etiam res. *ipſi gloria in ſempiterna ſecula, Amen.* Quia magna dixit & incognita, ad admirationem ſeſe conuertit, & ſic hoc argumentum finiit.

CAPVT. XIIII.

ADhortamur igitur vos, Fratres per miſerationes Dei, exhibere corpora veſtra. Ipſæ (inquit) miſerationes Dei, per quas ſeruati eſtis, B adhortantur vos. Ipſas namque miſerationes ſuas profert, vt Deo dignam vitam geratis. *hoſtiã viuentem, ſanctam, bene placentem Deo, rationalem cultum veſtrum.*

Quia ſacrificij mentionem facit, ne quis exiſtimet nos mactari iuberi, intulit: Viuens, ſeu viuentem hoſtiam. Qui verò erit victima corpus? Videãt oculi quę recta ſunt: lingua manuſque altera quidem laudibus Dei, altera verò præceptis vacet, ſic fiet hoſtia viua ipſum corpus. Secernens itaque ſacrificium iſthuc ab Iudaico, ſanctum, inquit, bene placens, & rationis capax. Nam Iudaica victima corpo- C rea & externa quum eſſet, non perinde ſancta aut beneplacens erat. Rationalem cultum, ſeu rationalem ſeruitutem ſeu miniſterium, quaſi dicat: Exhibete corpora veſtra hoſtiam, per rationalem latreiam, hoc eſt cruore vacantem. Vel offerte ſacrificium viuens, & rationale Miniſterium: Offerte namque ſubaudiendum eſt. Rationalis ſeruitus, eſt vita ſecundum Chriſtum. *Et non conformemini ſeculo huic.* OECVMENII. Id eſt, ne ſimul transferamini cum deceptione eius: vel, ne ſimul mutemini cum tempore hoc. Et quomodo aliquis ſeſe offert hoſtiam viuentem? quomodo? Ne transformemini, id eſt, ne efformetis vos iuxta formam mundi huius, nihil e- D nim ſani habet aut firmi. Hinc etiam figuram ipſum vocat, inſtabilitatem eius denuncians, atque hoc dicens, mortalem innuit. *transformemini in renouationem mentis veſtræ.* Mundi figuram nominans, virtutis formam intelligit, natiuam eius pulchritudinem monſtrans, Quia homo quum quiſpiam ſit, non poſſit non peccare: ideò innoua, inquit, teipſum per pœnitentiam, nihil enim adeò animam ſenio conficit, annoſam reddit, antiquat, atque peccatum. *vt probetis vos quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.*

Corpus humanũ quomodo fiat viua hoſtia.

Vel hoc dicit: Innouare, vt diſcas quid ſit commodum, quæue bona Dei voluntas. Ad Iudæos ſermo- E nem dirigit, qui lege tenebantur, inquiens: Lex quidem Dei itidem voluntas erat, ſed non beneplacens neque conſummata, verùm ob imbecillitatem veſtram conceſſa: perfecta autem & beneplacens Dei voluntas eſt, nouum Teſtamentum. *Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi. cuiuis qui eſt inter vos, ne ſit arrogans, ſumtuoue ſapiat.* Quum ſupra per miſerationes dixiſſet, nunc per gratiam, inquit, haud quaquam ſe fide dignum iudicans ad perſuadendum.
Hinc alias quidẽ miſerationes, aliàs verò gratiã obiicit ac proponit. Gratiæ autẽ mẽtionẽ faciens, beneficia iuſta Dei recordatur. *ac præter id quod opportunũ eſt.*

Voluntas & Dei beneplacẽs.

Ne

Ne inquit, vltra menſuram noſtram ſapiamus, id enim dementiæ eſt atque ſtultitiæ. *ſed ſapiat ad ſobrietatem, cuilibet vt partitus eſt Deus menſuram fidei.* Prudentiam enim accepimus, non vt ad dementiam ea vtamur, aut ſtultam eam reddamus, ſed vt ad ſobrie- *Sobrietas.* tatem ac mentis noſtræ ſanitatem eam potius adferamus, hanc enim nunc ſobrietatem appellat, non eam quæ luxui & libidini opponitur. Fuerunt non nulli apud eos donis conſpicui, ac alij quidem admodum turgeſcebant huiuſmodi donorum nomine, alij verò adſpernabantur alios, contráque eos efferebantur: hi verò æmulabantur. Quare ait: Quid alios deſpicis? quid inuides? Si Deus diſtribuit, omnino benè & commodè diſtribuit. Progrediatur ergo vnuſquiſque quò poteſt, neque extollatur. Dei enim donum eſt, non tua virtus, neque quiſquam alijs, quod non habet, inuideat. Deus enim dona diſtribuit, qui nouit, quid cuique decorum ſit atque conueniens, In ipſa igitur perſeueret, neque æmuletur, neque efferatur dono ſuo. *Quemadmodum enim in vno corpore membra multa habemus, membra autem omnia.* Quid enim tu, inquit, criſtas erigis atque ſuperbis: quid verò æmularis? Nonne omnes vnum corpus ſumus? membra autem inter nos mutuo alter alterius? Nec dixit, is qui inferius donum habere viſus eſt, membrum eſt eius cui maius chariſma obtigit: verum is qui maius habet, eius eſt membrum, cui minus eſt donum. Hac diiudicatione volens cũ hos dimittere, tum illis addere animũ. *non eandem habent operationem: ſic multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem inter nos alter alterius membra ſumus.* Eo reſpicit Parabola: quemadmodum, inquit, membra differentem nacta ſunt operationem: ſic diuerſa à ſpiritu paracleto data ſunt chariſmata. *Habentes autem donatia, ſecundum gratiam quæ data eſt nobis.* Si donauit, quid tu faſtu turges? Nunquid enim tua virtute dona peperiſti? haudquaquam. Dei namque donum eſt. *diuerſa ſiue.* Pulchrè dixit diuerſa, vt oſtendat, non alterum quidem magnum, alterum verò paruum eſſe: nam omnia Dei magna ſunt, verùm varia ſunt & conuenientia. *Prophetiam.* Commonſtrat iam, quod qui maiora quę videntur dona accipiunt, ſint cauſa quur accipiant. Si enim gratia eſt, tanto magis adfluit, quanto magis inuenit commodum quiſquam ea per fidem exhibere ſibi. *ſecundum proportionem fidei.* Subaudi, habeamus. *miniſterium.* Miniſterium, generale quippiam eſt, omnia enim dona ad Miniſterium & proximi commodum dantur: deinceps ad ſpecialia etiam accedet *in miniſterio.* Subaudiendum, accepit aliquis. *ſiue qui docet* Scilicet, permaneat. *in doctrina* Si quis accepit, dona doctrinæ & inſtitutionis in doctrina: tepere, perſeueret. *ſiue qui adhortatur in conſolatione.* Donum adhortationis accepit, in adhortatione permaneat, ſeu perſiſtat. *qui impertit, in ſimplicitate: qui præeſt in ſedulitate.* Deinceps oſtendit, quod qui donis abutuntur, ea inutilia reddant. *qui miſeretur in hilaritate.* Non enim ſatis eſt, præbere tantum. Non veluti damno adfectus, verum ceu lucro auctus ſit, hinc enim continget exhilaratio. *Dilectio non ſit fucata.* Ne ſit fucus charitatis, ſed ipſa charitas: qua exiſtente, commemorata rectè tranſiguntur. *odio proſequentes malum.* Nedum abſtinentes, verum penitus illud odio proſequentes, atque illud præpoſitio, ἀπὸ innuit, in dictione ἀποςυγοῦντες. Deinde ſubdit: Non ſolum odio proſequamini malum, cęterum bonum iuxta teneatis. Adhærentes, ipſam ad bonum propenſionem palàm indicat. *adhærentes bono.* Poteſt A enim & in turpibus quædam eſſe dilectio. *Fraterna charitate erga vos mutuo adfecti, honore alius alium præuenientes.* Si fraterna inter vos charitas viguerit, omnino vos mutuo diligitis, fratres enim eſtis. Deinde commemorat, quomodo fraterna charitas rectè perficiatur, ſi quiſque fratrem ſuum honore præuenerit. *Studio non ſegnes.* Etenim & hoc honorem parit, quando non honoramus tantum, verùm & in hoc ſtudioſè incumbim᾽, vt honore alios anteuertamus & vincamus *ſpiritu feruentes.* Feruentem habentes & flammantem in vobis Spiritum ſanctum, quod fiet, ſi in bonis operibus vixerimus. Vt ſitis calidi & excitati: ſic fiet, vt Domino inſeruiſtis. *Domino ſeruientes.* B Ea commemoratis enim eueniet, vt Domino ſeruiamus. *ſpe gaudentes, in afflictione patientes, in oratione perſeuerantes.* Quî fiet autem vt ſpiritu ferueamus? Si ſpe, inquit, gaudeatis. Nihil enim adeò ad quæuis ſlacré efficit, atque ſpes bona, ac ſi patientes (inquit) permanſeritis, & ſi intermiſſionem citra orationem veſtram coram Deo effundatis. Patientia namque parit probationem. Ea enim adiutante, erunt facilia omnia. *neceſſitatibus ſanctorum communicantes.* Si neceſſitate conſtricti fuerint. *hoſpitalitatem perſequentes.* Ne expectes tantisper dum ille ad te reuenerit, erubeſcit *Hoſpitalitas.* enim ac pudore ſuffunditur: verum tu inſequere eũ, inuita eum. *Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & ne maledicatis.* C Quum docuiſſet, quomodo erga cum fratres, tum amicos, nos affectos eſſe oporteat, ſimul iam nunc inſtituit, qui Chriſtiani ſeſe aduerſum hoſtes gerere debeant. Obſerua autem, quod non dixerit: ne vlciſcaris te de hoſte, neque maledicta in eum euomas: verùm quod longè maius eſt: Benedic, & intercede pro eo apud Deum. *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.* Nedum verbis (inquit) benedicite, verumetiam operibus: gaudentibus quidem congaudentes, dolentibus condolentes. Magnum autem eſt, congaudere gaudentibus: quandoquidem fœlicitas proximorum impiis ſeſe occaſionem inuidiæ præbeat. *idem inter vos mutuo ſentientes.* D *non alta affectantes, verum humilibus conſentientes.* Si magnum te exiſtimas, talem & fratrem tuum reputa, etiam ſi pauper fuerit. Nam apud Deum diuitiarum & inopię nullus eſt reſpectus aut diſcrimen. Quomodo autem tibi hoc contingat? Si de te ipſe non alta ſentias, verum ſi commodes & conſentias tenuibus, atque ad illorum humilitatem deſcenderis. Ea his vanam illorum gloriam ſupprimit. Veriſimile namque erat, propter vrbis amplitudinem, tali affectu detineri. *Ne ſitis prudentes apud vosmetipſos: nulli.* Hoc eſt, Ne exiſtimetis vos eſſe ſapientes, ac nullius conſilio indigos, dicit enim ſcriptura: Væ prudentibus & intelligentibus apud ſeſe. *malum pro malo reddentes.* Si E náque vituperabilis atque inſœlix eſt, qui tibi iniuriã infert: quur non prauorũ imitatione fugis? Si quidẽ dum vlciſceris te, impietatis te ipſum conſortem reddis. *proſpicientes bona coram cunctis mortalibus.* Tantũ dicit: Date operam, ne cuipiam vituperationis occaſionem detis, & vt boni & probi appareatis, Vel quia paulo antè dixerat: Nemini malum pro malo reddentes, appoſuit, curam gerentes boni, perinde ac ſi dicat: Nõ ſatis eſt vos tantũ non reddere malũ: cęterũ oportet vos ei etiã proſpicere, qui vobis malefacit. Nã & ſuprà non ſatis fuit, non execrari eos qui perſequuntur nos: ſed benedicere nos illis etiam præcepit. *Si poſſibile eſt, quantũ in vobis eſt, cũ omnib. pacẽ habẽtes,*

Nonnunquam enim non poteſt habere locum pietatis ratio. Quod verò ait: Quantum in nobis eſt, valet. Tu fac quod tuum eſt, nec exhibeas inimicitiæ occaſionem, neque Græco, neque Iudæo, hoc enim eſt quod ait: Cum omnibus. *Non vos ipſos vlciſcentes dilecti, ſed date locum iræ.* Id conſectarium eſſe ſolet, vt qui iniuria ſit adfectus, vltionem ac vindictam affectet, atqui idipſum tibi nunc, inquit, annunciatur: Ne vlciſcaris te: ipſum ſic futurum eſt, vt Deus tuo nomine vltionem ſumat. Date enim, inquit, locum ſpatiumque iræ, vt veniat Deus. Si enim vt non vltionem de te ſumas, veniet ſuper illos ira Dei. IOANNIS CHRISOSTOMI. Quia cui vis facta eſt, maximè deſiderat videre, vt vltione ipſe fruatur, hoc ipſi magna copia tribuit. Si ipſe, inquit, de te vltionem ipſe non ſumpſeris, Deus erit vltor tui. Permitte igitur ipſi cauſam tuam, vt ipſe pro te egrediatur aduerſus hoſtem. hoc eſt, ait: Date locum iræ. *Scriptum eſt enim:* Maiori conſolatione iniuria affectum recreans, illique animum addens, protulit Teſtimonium. *Mihi vindictam, & ego rependam, dicit Dominus.* Mihi, hoc eſt, apud me. *Si igitur eſurierit inimicus tuus, ciba illum, hoc enim faciens carbones ignis coaceruabis ſuper caput ipſius.* Non ſoluto, inquit, pacifici ſitis & pacati, nec vltionem ſumatis de inimicis veſtris, verumetiam benefacite, alentes eos & potu ſaturantes. Quia verò id admodum durum erat & arduum, ſubdit, ignem ei coaceruabis, hoc faciens. Hoc autem dixit, vt animum adderet, cui eſt iniuria illata: vtque perterrefaceret illum qui intulit. *Ne vincaris à malo, ſed vince in bono malum.* Emollito iam antea eo qui iniuria erat affectus, perſuaſoque vt benefaceret, per hoc quod diceret: Carbones coaceruabis: nunc altius ipſum adhortatur. Si tali, inquit, affectu ipſum alis, vt ignem ei aggreges, non viciſti malum, ſed victus es ab eo. Ego autem volo, vt tu vincas malum. Proinde ne maleficeo affectu bene facias. Pro tua enim conſolatione, quę dicta ſunt, commemorata ſunt, non vt ita facias.

Quomodo ſit inimicis benefaciendum.

CAPVT XIII.

Omnis anima poteſtatibus præeminentibus ſubdatur. Multam capitis huius vndique prouidentiam facit, monſtrans Chriſti Euangelium, non ad publicæ bonæ ordinationis ſubuerſionem datum eſſe: & quod ſatis ſit hoſtio, qui veritatis nomine ſint nos aduerſum tot hoſtes, eoſque ſuperfluos, cogitare oporteat. *Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo.* Non de quouis hæc ſigillatim principe dicit, ſed de ipſo magiſtratu. quum enim eundem eſſe omnium honorem, idemque preciũ dicere ſeditioſũ, eſſet intulit: Deus poteſtatem inſtituit. *Quæ autem ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt.* De eodem hæc loquutus eſt Quum enim, Non eſt poteſtas, diceret, niſi à Deo. rurſus idem profert. Quæ ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt, veluti factæ. Deus, inquit, ordinauit & diſpenſauit eas. *Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* Ne ſeſe deteriores viliores que reddi, Chriſti ſerui arbitrentur, ſi poteſtatibus ſubiiciãtur: oſtendit quod neceſſarium ſit, obtemperare & non reluctari, neque inobedientem eſſe quempiam magiſtratui. Qui enim iſthuc attentauerit, Deo reſiſtit, qui condidit inſtituitque magiſtratus. *Qui autem reſiſtunt, ſibiipſis iudicium accipient.* Condemnationem appellat, quam ipſi ſibi à Deo attrahunt, pariunt, conciliant. *principes enim non ſunt metus bonorum operum.* Quid doles, inquit, ſubditus poteſtati? quid verò metuis eam atque tremis? Nunquid enim increpat bene honeſtéque viuentes? nunquid eſt terrifica ei qui virtuti impendit operã, Hoc eſt, iis qui bene operantur, & vita ſunt bonis digna, conſpicui? *ſed malorum. Quod ſi vis non metuere poteſtatem.* Id eſt, mala patrantibus. Quod ſi cupias, vt vel princeps vel magiſtratus nedum tibi clemens ſit, verùm te laudibus etiam vehat. *fac bonum & habebis ex ea laudem. Dei namque miniſtra eſt tibi in bonum.*

Adeò, inquit, laudabit te ſi bonum operetis, vt ſit etiam auxiliatura ad hoc tibi. Porrò timor occaſio tibi erit bene rectéque viuendi. Eam autem ob rem dixit, Dei eam eſſe miniſtram ad bonum, quandoquidem miniſtret ac inſeruiat voluntati Dei, cum bonos laudibus euehens, tum malos puniens: hinc te ad bonum etiam impellit. *Sin malum feceris, time.* Non igitur princeps aut magiſtratus, metus tibi cauſa eſt, ſed ſcelerata tua vita. *Non enim fruſtra gladium geſtat.* Viden quomodo per terrefecerit ſubditum, armaueritque magiſtratũ? *Dei enim miniſtra eſt, vltrix ad iram, ei qui malum operatur.* Nam qui ſceleratam vitam ducentes pœna adficit, Dei miniſter eſt ad iram. *Quare neceſſarium eſt, ei ſubiici.* Neceſſarium eſt igitur, inquit, magiſtratui ſubiici, non ſolum propter iram Dei, magiſtratui ſubditis obuenientẽ, ſed etiam propter conſcientiam, hoc eſt, vt ne videaris conſcientia vacare, & ingratus eſſe benefactori ac miniſtro Dei, ſi nõ obtemperes poteſtati, atque hoc eſt quod ait: *Non ſolum propter iram, verum etiam propter conſcientiam. Propter hoc enim & tributum penditis.* Tantis, inquit, beneficiis vos perfundit magiſtratus, vt & tributum ei pendatis: mercedem nimirum gubernationis, præſidatuſque eius. *miniſtri enim Dei ſunt.* Hoc eſt, ſub operarij Dei, miniſtrantes ipſi ſunt principes, ex hoc quod curam ſubditorum gerunt. Neglectis ſuis priuatis rebus, publico ſuorum ciuium commodo inuigilant. *in hoc ipſum inuigilantes ſedulo. Reddite igitur omnibus quæ debetis: cui tributum, tributum: ei cui vectigal debetis, pendite vectigal: cui timorem, timorem.* Monſtrauit pauloantè, rem eſſe neceſſariam magiſtratũ, hinc debita hic nominat, ea quæ exhibentur eidem. *cui honorem, honorem.* Non ſolum pecunias debetis, cæterum etiam honorem. *Nemini quicquam debeatis, niſi vt vos mutua inter vos charitate proſequamini. Nam qui alterum diligit.* Ad matrem adeòque fontem omnium bonorum peruenit, nempe charitatem: oſtendens eam eſſe tum neceſſariam, tum debeti. *legem impleuit.* Lucrum charitatis ſubdit. Qui hanc implet, vniuerſam (inquit) legem implet. Porrò quum ait: Qui diligit, totam legem impleuit: innuit quadantenus, vniuerſa mandata, charitate impleri. Atqui non dixit, Implentur ſimpliciter, ſed in ſummam rediguntur: hoc eſt, breuiter & ſuccincta ratione totum fit, & vniuerſum completur mandatorum opus paucis. *Quod enim ait lex: Non committes adulterium, non occides, non furtum facies, non dices vanũ Teſtimonium, non concupiſces, et ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo redigitur, ac ſumma tim comprehenditur, nempè: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Dilectio proximi.* Quod habet mãdatum, Sicut te ipſum: intenſam admodum charitatẽ ſignificat. *malũ non operatur. Plenitudo itaque legis dilectio.* Viden vtramque in charitate virtutem eſſe, & quod à malis abſtineat, & bona perficiat? ecce abſtinentiam à malis: Proximo, inquit, malum non operatur. Ecce bonorum operationem.

Pleni-

Plenitudo,inquit,legis charitas,proximo enim bene ficium impertit. A Vniuerſum autem legis ſtudium nihil aliud,quam hoc ipſum poſtulat. *Et hoc ſcientes.* SEVERIANVS. Implete,inquit,dilectionis opus, ſcientes tempus id vrgere,virtutemque depoſcere. Nunc enim eſt propior ſalus noſtra, quàm quum credidimus. hoc eſt,nunc quum nouimus quæ ſint opera commodiora,leuius nobis eſt & facilius ſeruari,quã quando inſtruebamur in fidei adhuc verbo atque norma. Non enim ſimul cum fidem in Chriſtum primum docemur, ſtatim exactam agendorum comprehenſionem aut cognitionem tenemus. *tempus. Quoniam hora eſt.* Sciẽtes,inquit,hoc.qualenam Hoc tempus nimirum,adeòque opportunitatem temporis. B *Iam* Iam , proximè finem. hinc operæ ſanè eſt precium , vrgere nos bonorum operum peractionem . *nos è ſomno excitari* . Ex ſocordiæ , nec non accediæ ſopore expergiſci , ſurgere. *Nunc enim propior eſt noſtra ſalus* . Præſente namque vita vel paululum preterlabente , vicinus redditur Reſurrectionis futuræ tempus.Si enim quemadmodum opus fuerit,inſtructi inueniemur , ſaluiſtis nobis iudicij illa dies illuceſcet:ſin minus , pernicioſa nobis erit. At tamen ipſe ex commodioribus illam diem denunciat . *quam quando credidimus* . Veriſimile.eſt.eos qui primum crediderunt,ceu neophytos , feruentes fuiſſe in fide & religione, at poſtea illos deferbuiſſe ac veluti emarcuiſſe. C Hoc igitur nunc ſubobſcurè indicat. Quanto , inquit , vicinior eſt ſalus noſtra, tanto nos feruentiores eſſe in fide & moribus oportuit,potius quàm ſegniores eſſe. *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Noctem, præſentem vitam appellat.nihil enim à ſomno res humanæ diſtant. Diem futurum tempus nominat.quod quæ iã abdita ſunt, tum reuelabuntur. *Deponamus igitur opera tenebrarum, induamurque arma lucis.* Opera tenebrarum , prauas operationes accipit:arma verò luminis , virtutem ipſam. Perinde autem vt arma muniunt, pari ratione luminis arma ſplendidum reddunt. *Vt in die decore circumambulemus.* Quum ſupra dixiſſet futurum iudicij diem,nunc ipſum exhibet, ac veluti præſentem ſtatuit,in trepidationem conijciens auditorem. D Quum ait:Circumambulemus:exuit inuidia & odio ſermonem.nam & ſe ipſe immiſcuit. *Non in cõmeſſationibus et temulentiis.* Non bibere ſanè , verum immodicè bibere prohibet. *non in cubilibus & libidinibus.*

Nox eſt vita humana.

Non tollit Matrimonium , ſed fornicationem. *non in lite & æmulatione.* Per litem intelligit , indignationem & excandeſcentiam:per æmulationem,inuidiam. *ſed induite Dominum Ieſum Chriſtum:*

Qui enim Chriſtum Dominum induerit,is habet vniuerſam virtutem. Qui verò ipſe induendus eſt? Si nobis intrinſecus & forinſecus omnia ipſe ſolus fuerit,ſi externa bona noſtra ille ſolus extiterit: E Porrò nunquam ab eo deſtitui,indumentum vocat. *& carnis, prouidentiã ne feceritis ad concupiſcentias.* Quũ ait, Carnis non eſſe gerendam curam:addit,Ad concupiſcentias: ne exiſtimes , in neceſſariis rebus non oportere nos carnis noſtræ cura tangi , vt in cibo & potu. Eſt enim ei proſpiciendum,vt permanere poſſit,non ad libidinem.

Chriſtum induere quid ſit.

CAPVT. XIIII.

L*anguentem in fide ſuſcipite.* Fuerũt nonnulli ex Iudæis credentes, qui legis adhuc cæremoniis detenti, multos cibos execrabantur, & ne Prophani fierent, A veſcebantur oleribus ſolis:ita vt nõ continentiæ ita, ſed execrationis iſta obſeruatio videretur . Extiterunt & alij ex Iudæis credentes , qui ſolida fide firmati,haud quaquam obſeruabant cibos. Ad hos igitur,in fide ſinceros,ſermonem ſuum vertens , cibos abominantes nonnihil carpit,ac tãgit,infirmos eos in fide appellans. *non ad diiudicationes diſceptationum.* Primum aduerſum ipſos vulnus eſt,dicere Languentes in fide. Alterum eſt,Suſcipite,oſtendit enim,eos ingenti cura indigere. Tertium , quod ait. Non ad diiudicationes diſceptationum ſeu cogitationum. Indicat autem,vſque adeò impingere illos infirmos vt & eos qui eodem ſecum charitatis & amicitiæ B vinculo colligati debeant,iudicent. *Alius quidem credit,licere ſibi veſci quibuslibet : qui verò in fide infirmus eſt, veſcitur oleribus.* Alius(inquit)ſincere credens, neque vllam Iudaicam obſeruans traditionem aut obſeruationem,quibuslibet citra abominationem veſcitur. Prædicat autem ipſum à fide: Qui,inquit,circa fidem infirmus eſt,oleribus veſcitur,hic ſimul increpat eum, quod non ſecundum laudatam continentiam edit olera.verùm hypocritam agit,at ſecundum fidei infirmitatem. *Qui veſcitur,non veſcentem ne aſpernetur. Et qui non veſcitur, veſcentem ne iudicet. Deus enim ipſũ ſuſcepit.* Non dixit,nõ corrigat,ſed, ne adſpernetur,oſtendẽt quod ridicula agat. Opus eſt enim,ip C ſum fraterna charitate corrigere,nec veluti execratum contemnere. Porrò quemadmodum qui per fidem omnia edebant indiſcriminatim , vilipendebant obſeruatores: ſic illi hos veluti edaces ac gaſtrimargos iudicabant. Obſerua autem , quum dixiſſet,Deus ipſum ad ſeſe attraxit, ac liberauit ab omni Iudaica obſeruatione. SEVERIANVS. Chriſti miniſter,quem Chriſtus ſuſcepit , alienus eſt à lege. Quis igitur es,qui iudicas ex lege,ab lege alienum? *Tu quis es,qui iudicas alienum ſeruum.* Ad ſincere credentem ipſi ſermo eſt. Hinc manifeſtum eſt,quod nedum vilipendebant,verum etiam iudicabant manducantes olera. *Suo Domino ſtat,aut cadit:* Dei eſt,& ad D Deum pertinet lapſus eius & reſurrectio . *Ne* igitur iudices ipſum, quum non digna condemnatione agat. Alienus namque ſeruus eſt. *Statuetur autem. Nam potens eſt Deus ſtatuere eum.* Rurſus ferit infirmos, adeò que eos qui ciborũ diſcrimina obſeruabant. Quum enim dicit,Statuetur ,indicat , quòd concutiuntur in ipſorum etiam vt Dei conſolidatione opus habeant. *Alius quidem diem à die diſcernit,alius autem omnem diem iudicat.* Veriſimile erat , eos qui continuo ieiunabant,eos condemnare,qui non continuo inedia corpus caſtigarẽt ſuum,quos hic vetat, iudicare, condemnare, & accuſare,fuerunt enim qui recens ad fidem acceſſerant. Metuebat itaque,ne multa ac E cuſatio planè eos à fide abſcinderet,ita perculſos ob huiuſmodi accuſationes. *Vnuſquiſque in propria ſententia.* Ne de omnibus accipias , quod ait Apoſtolus: Vnuſquiſque in ſua ſententia certus eſto , verum de ieiunio tantum,idque quum fidei recens infixi fuerunt Romani,conſentiebant Iudæis. Nam ſi de fide commemoratum locum acceperis, à toto ſeu ſcopo excidiſti. *certus ſit.* Quilibet propriæ ſententiæ certus ſit. Vel quod rectè facit ieiunans ſemper, vel quod bene,non ieiunans ſemper., OECVMENIVS. Non eſt accipiendum, quod dixit de doctrina fidei,quemadmodum & ipſe prædixit.

Ciborum delectus duplex.

Laudata à cibis abſtinentia.

Qui diſcernit diem, Domino diſcernit: Ambo enim, hic & A ille, vno vtuntur ſcopo, nimirum honore Dei. Nam qui obſeruat diem, legem ſeſe Dei adimplere cenſet. qui verò hic ſeſe indifferenter gerit, ſimili honore Deum adficit. *qui non diſcernit Dië, Domino non diſcernit: qui edit, Domino edit.* Qui ſic adfectus eſt vt in ſingulos dies ieiunet, Domino ſic adfect⁹ eſt: & qui in ſingulos dies inedia ſeſe non caſtigat, propter Dominũ ſic adfectus eſt. Quicquid autem propter Dominum fit, bonum eſt, inquit. *gratias enim agit Deo. Et qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.* Si igitur opportunum eſt, vt per omnia gratię agantur Deo, quid adeò vehementer ieiunij cauſa diſſidetis? parum enim diſtatis: nec eſt adeò magnum, quod inter vos B eſt medium, Ac ſi pro ipſorum concordia loquitur. Enimuerò qua via Chriſto placere poteſt, qui non edit? veluti enim legi detẽtus iſta dicit. Obſerua hic, quàm continuò hic feriat Iudaiſantẽ. Si enim quod quæritur, eſt gratias agere: perſpicuum eſt, quod ille gratias agat qui edit, non qui non edit, quomodo enim is gratias agat, quum lege dum teneatur? *Nullus enim noſtrum ſibiipſi viuit, & nullus ſibiipſi moritur.* Habemus (inquit) Dominum, cui & viuimus, ſi viuamus: cui & morimur, ſi moriamur. Si igitur Domino & vita & mors noſtra precioſa eſt, ipſe reget ac diſpenſabit ea quæ ad nos attinent, nec eſt opus, vt proximum noſtrum iudicemus, vel contemnamus. C *Siue namque viuamus, Domino viuimus: ſiue moriamur, Domino morimur.* Vitæ enim ipſe mortiſque ſolus poteſtatem habet. *Siue igitur viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus.* Rationem adduxit eius: nempe, quod & viuentes nos & morientes ſumus Chriſti. Præterea & illud monſtrat: Si tanta, inquit, vſus eſt erga nos prouidentia vt & crucifigeretur, haud iam nos deſpiciet. Nam ſi morientibus, adeoque defunctis vita proſpicit, quanto magis viuentium tangetur noſtri cura? Iſthuc verò ad condemnatos dicit, quod imbecilles in fide apud Deum curentur, quodque ratio eorum habeatur: ob tantam nimirum ipſius erga omnes prouidentiam. In fide autem exiguum D rubore ſuffundit, dum beneficia Dei ad memoriam illi reuocat. *In hoc enim chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit.* Noſtri dominatus iuſtificationes antea repoſuit. *Vt in mortuos & viuentes Dominetur.* Hoc in animas & corpora. Hæ enim ſunt immortales, illa verò morti obnoxia. Hæc. D. Methodij quoque in concione de Reſurrectione, eſt ſententia. *Tu autem, quid iudicas fratrem tuum?* Ad eum, qui in fide puſillus eſt, hic rurſus eſt ſermo. *aut & tu quid contemnis fratrem tuum?* Ad ſolidum in fide hęc verba facit. *Omnes enim ſtatuemur ante tribunal Chriſti.* Nõmine tenus fratrem. Diluit ipſis interrogationem. *Scriptum eſt enim: Viuo ego dicit Dominus.* Videtur quidem per Prophetiæ prolationem demittere E fidelem, vt ne flocci faciat Iudaiſantem. Atqui totum locum ideò protulit, vt animum eius, qui Iudaiſmo adhuc laborat, concutiat: hic quidem iudicij mentione, ſuprà verò ipſis Chriſti beneficiis illos pudefaciens. Si enim ante Chriſti thronum iudiciarium omnes ſiſtemur, ipſe à nobis, nõ lex ipſa, delictorum noſtrorum rationem exiget. Quid igitur adhuc legem tenes, & non potius Chriſtum amplecteris? *quoniam mihi flectetur omne genu & omnis lingua.* Dominatum ipſius in omnes teſtatur. *confitebitur Deo.* Propria peccata ex propria conſcientia, tanquam iudice.

D. Methodij concio de Reſurrectione.

Iſa. 45.

OECVMENII. De Deo & Patre dictum, quod ipſe iudicet neminem, iudicium autem dederit filio. A Perſpicuum eſt igitur, quod de iudice hoc à D. Paulo in medium ſit depromptum, Confitebitur Deo & rationem reddet Deo. Igitur Chriſtus Deus eſt, etiam ſi hoc impii nolint. *Proinde vnuſquiſque noſtrum de ſeipſo rationem reddet Deo. Ne igitur nos mutuo iudicemus. Verùm id iudicate potius.* Rurſus prima tenetur ratione: Vt ne accipias, timoris ac terroris cauſa, iudicij ipſum meminiſſe, ſed enim propter ſermonis cõſequentiam. *Vt non ponatis offendiculum fratri, aut ſcandalum.* Hoc & ad ſincerum fidelem, & Iudaiſmum adhuc ſpirantem quadrat. Etenim & perfectus ille offendebatur ex ciborum obſeruatione, qua proximus occupabatur: cibos item obſeruans, vehementi B increpatione ſincere credentis lædebatur. Vno itaque conſilio vtrunque corrigit, & ad rectius iter reuocat, per borum, quæ proximo ſcandali occaſionem prębent, commemorationem. *Noui autem, & perſuaſus ſum in Domino Ieſu, quoniam nihil cõmune eſt per ſeſe.* Adhuc de ciborum obſeruatione ei ſermo eſt. Quom igitur dixiſſet, Noui & perſuaſus ſum, nihil eſſe commune: ne obiiceret qui Iudaiſmo adhuc addictus eſſet: Ecquid ad nos, ſi tu perſuaſus es, lege diuerſum docente? adiicit. In Domino Ieſu: oſtendens, quod ab ipſo hęc didicerit, certuſque factus ſit, nec à ſeipſo protulerit. Theodoreti. Nihil inquit, commune eſt per ipſum. Vt ne dicerent: Tu quis es, qui re C ſiſtis Moyſi? ipſius Moyſi Dominum in mediũ adducit, docens, ab eo legales obſeruationes antiquatas, ac nullum cibum debere à te immundum iudicari. Nam quod Apoſtolus ait, per ipſum, accipiendum eſt, pro Euangelica ipſius ſanctione. Seueriani. Nihil commune eſt per ſe, ſeu natura, hoc eſt immundum. *niſi ei qui reputat quicquam eſſe commune, illi commune eſt.* Per ipſum, nempe Deum, vel per gratiam, quæ data eſt nobis ab ipſo: Nihil natura commune eſt, verum ex voluntate vtentis fit commune, vnde & illi ſoli eſt commune, non omnibus. illi (inquit) commune eſt. *Quod ſi verò propter cibum frater tuus contriſtatur.* Fi- D deles eis conuiciabantur & obiiciebant, quod Iudaicis ceremoniis adhuc adhærerent, ideòque cibos obſeruarent. Non vult igitur eos in non adeò magnis rebus attonitos reddere, admodum veritus, ne forſan animum deſpondentes, omnino ab fide deficerẽt tandem. *nihil* igitur in cibis commune ſeu impurum dicit: verùm hoc tantum præcipit, vt ſibi temperet à nimia fratrum accuſatione, ob æqualem & eandem Chriſti erga ſe curam, perinde ac antehac dictũ eſt. *non adhuc ſecundum charitatem obambulas.* Vult enim vigere inter Chriſtianos charitatem, ſciens omnia per ipſam quadãtenus rectè perfici. *Nec cibo tuo illum perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt.* Ne, quia tu omnibus veſceris quum fidelis ſis: acriter ipſum accuſãs, pror- E ſus ipſum tandem à fide eiicias. Etenim & pro ipſo Chriſtus mortuus eſt, vnde debes etiam pari ratione illi acquieſcere. Oecumenij. Hic conſulit & fideles à cibis abſtinere, vt iis qui in fide adhuc ſunt exigui, cõdeſcendãt & inſeruiant, id quod & in progreſſu deinceps ait. *Ne igitur vituperetur veſtrum.* Nã accuſans eũ, & ſemper cum ipſo contendens ob ciborum obſeruationem, nõ ſolum ipſum contentioſiorem reddis, verumetiam occaſionem das gentibus & infidelibus vituperare noſtram fidem, ob huiuſmodi contentiones veſtras. OECVMENII. Bonum veſtrum, id eſt, fides. *bonum.* Bene quidem doces: verùm contentio veſtra cauſam maledicentiæ præbet.

Non

Non eſt regnum Dei, cibus aut potus:. Compeſcere eos in animum inducit, vt ab accuſatiouibus deſiſtant. Nō A enim, inquit, per cibum & potum ingredi poſſumus regnum Dei. *ſed iuſtitia, pax, & gaudium in Spiritu ſancto: Nam qui in hiſce ſeruit chriſto.* Qualia igitur ſunt, quæ in regnum introducunt? Iuſtitia, pax, lætitia: hoc eſt, vita virtutibus conſpicoa, pax erga fratrem, ex vnanimitate gaudium. Quum verò pax etiam, gaudium & lætitia ſit in turpibus quoque rebus, apponit: In Spiritu ſancto, perinde quaſi dicat. Hanc dico pacem & lætitiam in Spiritu ſancto factam, hoc eſt per Spiritum ſanctum docetur. *ſùm Deo gratus eſt.* Eſt quando & ea vana gloria quiſpiam inſeruiat Deo, non vel ex metu, vel dilectione Dei: propterea inducit: Qui enim in huiuſmodi Chriſto inſeruit, B hoc eſt in iuſtitia, gaudio, & pace ſpirituali. *tum probatus hominibus.* Etenim & homines te demirabuntur, videntes paci ſtudere te, gaudium item & iuſtitiam complecti, vel propter cibos. *Proinde quæ pacis ſunt perſequamur, & quæ ad mutuam inter nos ædificationem pertinent.* Quia hæc iam ſunt in confeſſo, & quia pax demonſtrata eſt eſſe bona: hanc itaque accedamus & amplectamur, per quam omnium noſtri ædificatio proueniet. *Ne propter eſcam deſtrue opus.* Non ſolū (inquit) non ædificas, ſeu nomine litem ſerens: verumetiam quam fidem habet alter, eam diſſipas: cōtentioſiores ita alios efficiēs, exacerbánſque, vt tandem penè à fide deficiant. *Dei.* OECVMENII. Deus C inquit, per Crucem illum extruxit, tu verò ædificationem extructionémue eius diſſipas. *Omnia quidem munda ſunt.* Vt ne multa valentium in fide conſternatione confirmet infirmum, vt cibos obſeruet, ad te ipſum deinceps pergit. *ſed malum eſt homini per offenſionem edere.* Mala conſcientia edere, malum eſt, inquit. Nam etiam ſi coactus edis, nihil agis. Cum diiudicatione enim & condemnatione ediſti. Neque enim manducare, te purum efficit, ſed mens & ſententia, cum qua manducas. *Bonum erat non veſci carnibus, neque bibere vinum*: Hic nedum fidelem adhortatur, non grauiter impetere infirmum in fide: verumetiam illi condeſcendere, ac nonnihil aſſentiri, ne- D que carnes edere, neque vinum bibere: & ſi quid aliud opus ſit, deuitare ob fratris tui ſalutem. Maximam enim habet aſſenſus, adeóque permiſſus occaſionem infirmitas ipſa. *neque in quo frater tuus impingit, aut offenditur, aut imbecillis eſt.* Obſerua quo pacto in ſermone ad fidelem pertinente, eos qui in fide ſunt imbecilles, notat. Impingere eñ dixit, quod eſt cæterorum proprium. deinde: Offenditur, inquit, quod eſt eorum qui facilè offenduntur: poſtremò firmus eſt, quod eſt in fide exiguorum. *Tu fidem habes? apud te ipſum habe.* Fidem hic de propoſitis dicit, veluti eſcis: tanquàm fides doctrinæ omnibus debeat eſſe manifeſta. Hic verò, & vana gloria in fide firmū E viſum duci innuit. Perfectus es, inquit, & in fide firmatus: quid ob virtutem tuam criſtas tollis? Deus te, animúmque tuum nouerit, eique tātum placeas. *Beatus qui non iudicat ſeipſum in eo quod probat.* Hoc eſt, in ea re quam probauerit, hac vel illa ratione, veluti veſci hoc vel illo. Quomodo autem id continget? ex pura conſcientia. Quum enim dixiſſet, Apud te ipſum fidem habe: illud vult, Conquerentur de te infirmi, quod impure agas: Serua igitur fidem apud te, vel fratris tui nomine. Quod ſi conſcientia tua non diiudicat te, non condemnat, non ambigit, beatus es. Ex hoc in fide languentem ferit. Nam ſi ex conſcientia, corona & beatitudo fi- A deli prouenit, manifeſtum eſt, quod inde etiam cōdemnatio. Ne igitur per diiudicationem ede, propter neceſſitatem. *Qui enim diiudicat, ſi ederit, condemnatus eſt, quoniam non ex fide. Omne autem quod nō ex fide, peccatum eſt.* Hoc rurſus ad ſanum in fide pertinet; quid enim ipſum adigis edere, ſi nondum firmatus eſt? Eſtne te clam, quod qui diiudicat, ſi ederit, condemnatus eſt? quoniam non ex fide edit, verum vel ex neceſſitate, vel ex verecundia: neque enim credidit purum eſſe cibum, & interim edit. quur igitur ei condemnationis ſit occaſio? Deinde quod ſequitur, per inficiationem ait: Quicquid quiſquam non ex fide fecerit, peccatum eſt.

B

CAPVT XV.

E*I autem qui poteſt vos.* Hyperbatō eſt: Ei qui poteſt vos fulcire, gloria ſit in ſæcula, Amen. *fulcire iuxta Euangelium meum.* Deinde orat, adeóque votum edit pro infirmis. oratione nanque potius opus habebant, quàm conſilio. Quum porrò dicit, Fulcire, indicat, quod concutiantur. deinde firmationis modum ſubdit: Secundum Euangelium meū. OECVMENII. Vt viuant, perinde atque Euangelium annunciat. *& prædicationem Ieſu chriſti, ſecundum reuelationem myſterij, temporibus æternis.* Chriſtus eadem C prædicauit. Nequaquam igitur ſunt humanæ leges quæ per Euangelium traduntur. fidem autem illis firmat, cùm à prædicatione, tum nomine. Nam Euangelium dicitur, ipſa verbi annunciatio. Qualis autem ea eſt prædicatio? Chriſti, adeóque ipſe Chriſtus *tacit.* Dati, inquit, ſecundum reuelationem myſterij. Qualis? taciti & abſconditi, præcedentibus temporibus ſæcularibus, hoc eſt multis: noſtris verò hodie temporibus manifeſtati. Significat autem ipſum donum magni eſſe precij, nedum ex prædicante Chriſto, & ex eo quod Euangelium dicatur: verumetiam, quod nūc nobis gratis illuxerit, & ſi fuerit ante tempora & mundi creationem, A D principio enim erat Chriſtus, verùm nunc cognitus eſt, qui antehac ignorabatur. *manifeſtati autem nunc per ſcripturas propheticas, ſecundum mandatum æterni Dei.* Qui vero manifeſtatum eſt per ſcripturas Propheticas? Patre nimirum imperante, vt iſthuc fieret. Hac itaque ratione incredulum ad fidem hortatur. Quid enim metuis candidè ac ſincerè illi credere, quādoquidem Prophetæ diuinitus afflati prædixerunt, Deus verò Pater demandauit Filij ſui Euangelium diuulgari per vniuerſas gentes? *ad obedientiam fidei.* Nā fides opus habet obedientia, vt credens non multū ſit curioſus, quamobrem nunc ſit primum manifeſtatum, & quur olim omnibus retro ſæculis fuerit E occultatum. *ad omnes gentes patefacti.* Ne metuas, inquit, Non tu ſolummodo credis, verum vniuerſus terrarum orbis. *ſoli ſapienti Deo,* Ad diſcrimen variorum Deorum, non Chriſti, aut Spiritus paracleti. handquaquam enim eò referendum eſt hoc encomiū. *per Ieſum chriſtum, cui gloria in ſæcula, Amen.* Patefacti in gentibus per Ieſum Chriſtum, vt qui & ipſe etiam promulgauerit. Reliquum eſt per medium hyperbaton. Soli ſapienti Deo gloria: OECVMENII. Sic accipias licebit: Ei qui poteſt vos firmare, ſoli ſapienti Deo. Firmare autem quomodo? per Ieſum Chriſtum: Gloria, inquit, ſit in ſæcula. *Debemus autem nos, qui fortes ſumus, infirmitates eorum, qui non*

ſunt fortes, baiulare. Ad eos qui in fide ſani ſunt, ſermooem traosfert, docena oportere nos condeſcendere & aſſentiri infiemis. Hoc eñ, inqnit, debemus. Vide aũt quam bumiliter de embecillibus loquatur. Alios enim potentes vocat: de his antem dicit, infirmitates & imbecillitatem noa debere baiulare. *me nobis ipſi placere.* Sed pioximo per adſenſum, ſeu infirmitatis rolerantiam. *Quilibet enim noſtrûm proximo placeat, ad ædificationem.* Potens, fortis & fidelis es? capeſcatur ergo robur tuum infirmus, per tuam tolerantiam ac permiſſum: Oportet enim quêlibet noſtrũ proximo placere. Verum quum & quiſpiam in malo ei placere queat, adiecit, Ad bonum, ad ædificationem. Hoc enim faciens, ædificabis ipſum & corriges, erigéſque. *nam & Chriſtus ſibi ipſe non placuit. Sed quemadmodum ſcriptum eſt.* Si voluiſſet Cbriſtus, quod ſuum eſt, quærere, non ſuiſſet paſſus. licuiſſet enim & ipſi extra iniuriam manere. etenim ſibi ipſe non placuit, neque ſuüpſius curam geſſit, ſed noſtram commoditatem ſpectauit. IOANNIS CRYSOSTOMI. Potuiſſet alienus eſſe a conuiciis & opprobrio Iudæorum, neque pati quæ pertulit, ſi priuatum commodum ſpectaſſet: ſed noſtram vtilitatem quærẽs, propriam ſanè poſthabuit, & iniuria eſt affectus, malamque apud non parum multos gratiã
Pſal. 68. retulit. *Opprobria opprobrantium tibi, ceciderunt ſuper me.* Nihil, inquit, nouí contigit: cæterum qui veteris Teſtamenti temporibus te & contumelia & iniuria affecerunt Deus pater, illi & aduerſus filium tuum me, ſeſe cõcitarunt. *Quæcunque olim ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã olim ſcripta ſunt.* Hæc inquit, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt imitemur. *vt per patientiã & cõſolationẽ ſcripturarum ſpem habeamus. Deus autem patientia, & conſolationis.* Vt accepta conſolatione per ſcripturas, & per ſcriptam iſthic patiẽtiam confortati, maneamus in ſpe Dei. Patientia enim ſpem efficit, & ſpes rurſus patientiam & expectationem parit. *det vobis idem ſapere inter vos mutuò.* Oſtendit, quod cum ſcripturis & doctrina & conſolatione quæ ex ipſis prouenit, opus etiam ſit oratione, vt Dei nobis auxilium concilicmus. *per Ieſum Chriſtum.* Dilectionem ipſis precatur. At quia & in malo dilectio eſt, ab ea hanc ſecernens, addit, Secundum Ieſum Chriſtum. *vt vnanimiter vno ore glorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Ieſu chriſti:* Quæ verò eſt commoditas, ſi charitatem habeatis, atque idem inter vos ſentiatis? hæc nimirũ, vt vnanimiter glorificetis Deum. *Propterea.* Quum hæc ita ſeſe habeant, aſſumite alter alterum: hoc eſt, reconciliamini inter vos, ac Chriſtum vita veſtra cõmonſtrate. Hoc facientes, Deum per dilectionem glorificabitis. *Aſſumite vos mutuò, quemadmodum & Chriſtus vos aſſumpſit ad gloriam Dei.* Hyperbaton eſt, aſſumite vos mutuò ad gloriam Dei. *Dico autem, Ieſum chriſtum.* In Iudaiſmo dum perſeuerantibus, ipſúmue ſpirantibus, hæc Apoſtolus ſeu accuſans eos loquitur. Chriſtus in hunc mundum veniẽs, Patri ſuo cooperatus eſt, vt promiſſiones Abrahamo factæ, ad finem perducerentur. Cooperatus eſt autem, legem vniuerſam implens: circũciſus etiam, ideò enim ait, ipſum miniſtrum fuiſſe Circuncifionis vt & hãc firmaret, compleretque legem. *miniſtrum fuiſſe circunciſionis.* Poteſt & ſic hic locus intelligi: Miniſter fuit Chriſtus Iudæorum, hoc eſt, eorum qui inter promiſſionem detenti fuerunt, vti Pater qui has promiſiſſet, veras etiam efficeret, eáſque præſtaret. *pro veritate Dei.* Vt verum oſtenderet, & exhiberet

patrem qui promiſerat. *vt ſtabiliret promiſſiones patri-*
A *bus factas.* Lex quidem non potuit ipſas ſtabilire. Quomodo igitur non abſurdum eſt, Cbriſtum, qui promiſſiones noſtras Patribus factas firmauit, negligere: ac legem tenere atque tueri, quæ non potuit promiſſiones nobis ſeruare? *& vt gentes pro miſericordia glorificarent Deum.* Iudæi etſi promiſſiones acceperant, nihil tamen per eas adiuti fuiſſent, niſi Cbriſtus eas firmaſſet. Vos autem gentes, inquit, pro ſola clementia & humanitate debetis Deum glorificare: poſtquàm neque promiſſiones habetis, ſed miſericordia vobis eſt communicata, quæ totum id quicquid eſt, efficit. Quantò magis igitur miſericordia perfuſi eſtis, tantò maiores debetis Deo agere gra-
B tias: adeóque debitores eſtis Dei, vt ex Iudæis in fide imbecilles feratis. Id enim in gloriam Dei cedit, cõcordia veſtra, páxque veſtra. Differit autem hc fidelibus, qui ex gentibus Chriſto acceſſerant. ij enim maximè ciborũ diſcrimen obſeruantea impetebant. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Promiſſio ad Abrahamum facta erat huiuſmodi: Tibi dabo terram, & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ve- Gen. 20. & 22.
rum facti ſunt obnoxij pœnæ deinceps, quotquot à ſemine Abrahami deſcenderant. Lex enim, quam prætergrediebantur, iram ipſis operabatur, ac promiſſione illos ita orbabat, Patribus addicta. Proinde filius Dei in carnem veniens, cooperatus eſt Pa-
C tri, vt promiſſiones illas præſtaret. Vniuerſam enim legem implens, in qua & Circunciſio erat: atque per Crucem eos qui tranſgrederentur legem, liberans, non permiſit intercidere promiſſionem. Quum igitur Chriſtum Circunciſionis miniſtrum dicit, hoc ait: quod ſimulátque aduenifſet, impleſſétque legẽ, ac circunciſus eſſet factus ſemeo Abrahami, diſſoluit maledictionem, placauitque iram Dei: pronos etiam & auidos hac ratione faciens eos qui promiſſionem in poſterum accepturi erant. Vt ne igitur dicant illi in iudicium vocati: Quomodo igitur Chriſtus circuncidebatur, & omnem legem obſeruabat, ſi in diuerſum ipſam illam conuertit, ac tantum nos
D euertit? Reſpondet: Non vt permaneret lex, id egit, verum vt eam diſſolueret, atque ab illius nos liberaret maledictione Porrò ne hanc ob rem criſtas erigerent gentes, adiicit, gentes propter miſericordiam Deum glorificare debere. Quod verò dicit, eſt huiuſmodi: Iudæi promiſſionem ſanè habebant, tu verò nihil huiuſmodi: verùm ex ſola humanitate atque clementia ſeruatus es, quanquàm & illis nihil profectò, quo alios excellerent, obtigiſſet ex promiſſione illa, niſi Chriſtus aduenifſet. Gloria autem Dei hoc totum eſt, nempe, coagmentatas eſſe gentes cum Iudæis, vt vnanimiter Deum prædicent, fortiores quoque imbecilliores baiulent. *ſicut ſcriptũ*
E *eſt: Propter hoc cõfitebor tibi in gentibus, & nomini tuo pſallam. Et iterum dicit, Lætamini gentes cum populo eius. Et rurſus: Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. At iterum Eſaias dicit:* Teſtimonium ſcripturæ producit, oſtendens coagmentari Iudæos gentibus. *Erit radix Ieſſe, qua exurgit vt dominetur gentibus, in eum gentes ſperabunt.* Erit radix Ieſſe. qualis? quæ exurget, vt dominetur in gentes. *Deus autem ſpei impleat vos omni lætitia & pace.* Ruſus ad votum & precationem venit, inquiens: Deus, inquit, liberabit vos à mutua pugna, mœſtitiáque & infœlicitate inde prouenient. *vt credatis. & in ſpe exuberetis, in potentia Spiritus ſancti.* A nobis enim fides ipſa adferenda

Pſal. 60. Pſal. 118. Iſa. 11.

ferenda eſt. Hinc iam erit nobis cauſa omnium bonorum ipſa in Deum ſpes, quam cum quadam exuberantia illis exoptat: Vt eahiberet, inquit: quod non aliter erit, niſi potentia. Qui igitur ſpiritum habet, omnia habet. *Perſuaſus ſum autem fratres mei, & ipſe ego de vobis, vos quod pleni ſitis.* Non opus habeo diſcere ab aliis. *Bonitate.* Bonitatem appellat, perfectam virtutem, quod adiicit, μεϛοὶ, id eſt, refert: verbum eſt incenſionis. *replens omni cognitione.* Quid enim quod aliquis fratrum amore dilectionéque ſincera flagrat, ſi non poſſit commodè charitate vti? propterea adiicit, Omni cognitione. *quippe qui poſsitis & alios adhortari.* Non ſolum, inquit, opus habetis admonitione, verum alios etiã inſtituendi. *Audacius autem ſcripſi vobis fratres, ex parte, veluti memoriam ſubinde veſtri faciens.* Oportebat enim eos qui duriter tractati eſſent & obiurgati, mitigare lenitatéque quadam excipere. Perſuaſus ſum (inquit) de vobis, verumtamen audentius ſcripſi quadantenus. hæc ſunt placantis verba, neque hic deſiit. cæterũ quid ait? Veluti ad memoriam vobis reuocans, nec dixit docens, neque reminiſcens, ſed ἐπαναμιμνήσκων. hoc eſt, paululum quippiam vobis ad memoriam reuocans: Aliter: Placidè (inquit) veluti reminiſcens, vel ad memoriam reuocans: hoc eſt, parum recordatus ſeu commonefaciens vos. Talis autem dictionum ſignificatio prohibet, ne omnino ad memoriam iſta eis reuocet. Vnde non dicit docens, ſed reminiſcens. *per gratiam quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Ieſu Chriſti.* Non meus eſt labor, inquit, ſed gratia Dei. Oſtendit autẽ, quòd neque recordari eorũ auſus fuiſſet, niſi gentes ei concreditæ fuiſſent. pleráque autem miugat *inter gentes ac ſanctè miniſtrem Euãgelium Dei, vt fiat oblatio gentium.* Proinde & à vobis nõ iniuria ſanè audias *acceptabilis & ſanctificata.* Proinde quum mihi miniſterium iſthuc, & ſacrum officium, adeóque opus concreditum ſit, dabo operam, vt ſedulò perſequar voluntatẽ Dei, quæ eſt vt oblatio veſtra, grata benéque accepta reddatur. *in Spiritu ſancto.* Quomodo autem eritis acceptabiles & ſanctificati? Si habetis, inquit, Spiritum. Ecqui hoc fit? per vitã irreprehenſibilẽ. Quare qui nõ rectè viuunt, Spiritũ ſanctum à ſeſe abigũt. *Habeo igitur gloriationem in Chriſto Ieſu, in iis quæ ad eum pertinent.* Glorior igitur, nõ in me ipſo, neque in diligẽtia mea, ſed in rebus ad cœleſtem Patrem redeuntibus, pertinentibúſque. Proinde fides in Chriſtum, Patri etiam eximia res eſt, & ad Patrem pertinet. *Non enim audebo loqui quicquam eorum quæ non effecit Chriſtus per me.* Quia dixit, Habeo gloriationem, addit: Non ſunt inanes verborum faſtus, quæ dixi. Nihil enim audeo dicere, præter ea quæ mihi ſunt à Chriſto tradita, ad gẽtiũ ſacrũ miniſteriũ, & vt mihi gẽtes obediãt: quin etiã ſignorum operationes & prodigiorum demonſtrationes mihi ſunt traditæ. Seipſum enim hic ruſus attollit, quum nimium ſeſe ſuprà demiſerit, Confidentius ſcripſi vobis, vt ne veluti à vili quòpiam profecta oratio reiectitia fiat. *ad obedientiã gentiũ, verbo & opere: in potentia ſignorum & prodigiorum.* Nihil ſuum fuiſſe, ſed totum Chriſti, oſtendit. *in virtute Spiritus Dei.* Spiritus ſancti dignitas eſt & honor, quòd hæc eius virtute fecerim. *Vt ita ab Hieruſalem finitimiſque circumiacentibus locis, ad Illyricum vſque impleuerim Euangelium Chriſti.* Quæ dixit, demonſtrat ex diſcipulorũ multitudine. Propterea dixit κύκλῳ hoc eſt per circuitũ: vt ne rectam viam intelligas, ſed omnia quæ Hieroſolymæ circumiacent. Non dixit autem prædicare, A ſed quod maius eſt, Implere. *ipſúmque adeò auidus prædicarim: non tamen vbi nominatus eſſet Chriſtus.* Erat mihi honorificum, & gloriæ mihi ducebam, annunciare Euangelium, vbi nondum nominatus eſſet Chriſtus. Ecquur ita? Vt ne, inquit, ſuper alienum fundamentum ædificarem. SAVARIANI. Non veluti deprecans, aliorúmque Apoſtolorum communionem deuitans, enimuerò, auarum & iniquum iudicarem, alienorum operum gloriam mihi arripere ac vendicare. *vt ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. Sed perinde ac ſcriptum eſt.* Alienum fundamentũ, aliorum præconum doctrinam appellat. alienum autem, non quod diuerſa doceant, verùm mercedis B laboriſque nomine. *Quibus non annunciatum eſt, de ipſo videbunt: & qui non audierunt, intelligent.* Oſtendit, quòd dum fecerit, prophetiam ſimul impleuit. *Propterea & impediebar ſæpe, ne venirem ad vos.* Eius quod Sap. 1. principio dixit, Sæpe decreui mecum venire ad vos: nunc rationem reddit. Ad gentes, inquit, doctrina & prædicatio me hactenus arcuit. *Nunc autem nondum locum habens in regionibus his.* Vides quòd eorum gloriam, ſuámue vtilitatem appetens, hæc non ſcripſerit, neque perinde ac quiſpiam obiicere poſſet, quod aduletur ipſis, ſeu magnatibus & potentibus, etenim tantum non hoc ſcribit: Opere meo completo, adeò vt nihil mihi porrò tranſigendum reſtet, ad vos C venire in animum induxi. *deſiderium autem habens veniendi ad vos iam inde à multis annis, vt ſi proficiſcar ad Hiſpanias.* Ne videatur eos floccipẽdere, ſi ſcribat. Quoniam nihil habens quod agam, ad vos veniam: charitatis rationem replicat. *veniam ad vos.* Ne rurſus videatur adulantèr dixiſſe, deſiderium habens iam inde à multis annis: corrigit hic quod dixit, inquiens: Propterea potiſſimum venire volo, vt ad Hiſpanias proficiſcar. *Spero enim, me, ſi tranſiero, viſurum vos, & à vobis deducendum illuc.* Ne dicant profectionis tuę nos facis ocioſum quiddam & ſuperuacaneum, adeóque fruſtrà & nulla de cauſa ad nos proficiſceris, infert: Vt à vobis deducar: vt rurſus charitatem ob oculos D ponat. Verùm quia hoc non erat debitum, adiicit: Simulac veſtri ſatur fuero: quod Patris erat magis, quàm præceptoris aut doctoris. *ſi veſtri primũ quadã tenus plenus fuero.* Id eſt, ex parte. Nullũ enim tẽpus dilectionem meam erga vos complere ac ſaturare poteſt. *Iam verò abeo Hieroſolymam.* Quum dixiſſet: Non porrò locum habens in climatibus hiſce, veniã ad vos. & quia moram nexurus erat, dilaturúſque aduentum, ne illuſos ſe arbitrarentur: cunctationis ſuæ cauſam explicat. *miniſtrans ſanctis.* Si Paulus miniſter eſt, rei inde magnitudinem tecum reputa. Ne dum cauſam vult dicere cunctationis ſuæ, cæterum eos iuxta commonefacere, vt perinde quicquam, vt E alij, ſanctis in Hieruſalem degentibus impertiant. Eò enim reſpicit, quum Macedoniæ & Achaiæ ſuã eleemoſynam mittentium mentionem facit. *Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ.* Communicationem, ipſam elleemoſynam appellat. Eleemoſyna. quandoquidem ipſi pecunias, ſancti autem interceſſionem apud deum cõtribuant. *communionem quãdam facere in pauperes ſanctos.* Duplex eſt impertitionis neceſſitas, propter paupertatem, & virtutem. *qui ſunt in Hieruſalem.* Ecquur illud facere voluerunt? Nouerunt, inquit: quippe qui debitores ſint. Non igitur vt eleemoſynam, verùm vt debitũ mittunt. *Si enim ſpiritualibus ipſorum cõmmunicauerunt gentes, debent & in carnalibus mi-*

miſtrare ipſis. Deinceps quomodo ipſorum debitores ſint, recenſet, Propter ipſos, inquit, potiſſimum venit Chriſtus. Loquitur de iis, qui ex Circunciſione crediderant, illorum etiam bona tanta erãt, & promiſſiones. Quemadmodum igitur ſpiritualibus ipſorum communicauerunt gentes, ſic operæpretium eſt, eos in carnalibus opem ferre. Non dicit autem rurſus communicare, λειτουργῆσαι, hoc eſt miniſtrare. In ordine ita eos collocans eorum qui ſanctis miniſtrent, adeóque tuto repoſiturus (in Cœlis enim repoſiturus erat) inquit, & ſigillo muniens. *fructum hunc, abibo per veſtram operam in Hiſpanias*. Fructum appellat eleemoſynam, innuens eum qui quicquam impertiat pauperibus lucrum facere. *Noui autem quòd veniens ad vos.* Rurſus Hiſpaniarum meminit, amorem ſuum erga Hiſpanos ingentem detegens. *in plenitudine benedictionis Euangelij Chriſti veniam.* Hoc eſt, Noui, quod veniens ad vos, ornatos vos bonis inueniam. nam quod ait, In plenitudine benedictionis Euangelij veniam, eos intra omnia bona eſſe conſtitutos ſignificat. OECVMENII. Vel ſic intelligere hũc locũ poteris: Noui quod veniens, eò venturus ſum, vt vos Euangelij benedictione impleam: hoc eſt, vt vos ad fidem & virtutẽ inungam. *Adhortor autem vos fratres, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per dilectionem ſpiritus, vt ſimul certetis mecum.* Perinde ac ipſe non ſatis idoneus eſſet ad perſuadendum, per Chriſtum inquit, & Spiritum ſanctum vos adhortor. Obſerua, quòd hic, Filij & Spiritus meminit, nondum etiam Patris, Hoc autem dictum eſt, vt quando Patris & Filij ſolius mentionem facit, non turberis, quod non Spiritum etiam exprimat. indiſcriminatim enim ſanctam Trinitatem ponit. *in orationibus pro me ad Deum.* Maxima eſt D. Pauli humilitas, quod dicat ſe illorum etiam precationibus ad Deum habere opus. *vt liberer.* Non dixit, vt confligam cum illis, vel vt vincam eos: ſed Vt liberer, Chriſti mandatum implens, Orate ne intretis in tentationẽ. *ab infidelibus in Iudæa.* Indicat ſceleratos quoſdam lupos potius quàm homines, inſurrecturos aduerſum ſeſe. *vtque miniſterium meum erga Hieruſalem, gratum fiat ſanctis.* Vt ſacrificium meũ acceptabile fiat apud Deum, vtque ipſi cum alacritate & gratiarum actione recipiant, quæ illis offerã. *vt in lætitia veniam ad vos.* Simulátque enim liberatus fuero ab infidelibus, & miniſterium meum gratum extiterit, in lætitia, neque quicquam in mœrore veniam. *per voluntatem Dei.* Quod principio dixit, id nunc quoque commemorat: Si qua ratione proſperum iter nactus fuero veniendi ad vos. *ac ſimul quieſcam apud vos.* Viden ipſum omni vacare faſtu? Non enim dixit, docebo vos aut inſtituam, ſed ſimul requieſcam, vel refocillabor: hoc eſt, vos apud me per doctrinam, & ego apud vos, ob fidei veſtræ communicationem. *Deus autem pacis cum omnibus vobis, Amen.* Id vbique Apoſtolo in more eſt, vt poſt adhortationem, votum adiiciat & exoptationem.

CAPVT XVI.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, miniſtram Eccleſiæ quæ eſt apud Cenchreas, vt ipſam ſuſcipiatis in Domino. Vide quanti faciat Phœben: & quod primum eius meminerit, & quod ſororem eam appellat. Ecquid ſi forſitan Pauli ſoror fuerit? *dignè ſanctis.* Aut ſecundum Dominum, vel per Dominum, aut Dignè ſanctis, quemadmodum (inquit) decet

A ſanctos accipere. Duplicem autem dedit eis curandi occaſionem, tum quod propter Dominum ſuſcipienda ſit, tum quia ſancta ſit. *& aſſiſtite ei, in qua re veſtri opera indiguerit.* Conſidera hic Apoſtoli modeſtiam, qua nemini grauis eſt. Non dixit, liberate ipſam ab iis quæ ei imminent, eámue circumſtant: ſed Aſtate, aſſiſtite: hoc eſt, quantùm in vobis eſt cõferte, & manum ei porrigite. *Nam & ipſa multorum aſſectrix fuit.* Ingens laus, quæ ſola ſufficiebat eam cõmendare. *meique ipſius. Salutate Priſcam & Aquilam.* Maximum poſtremo loco encomium poſuit. Fœlix ea vera eſt, vt quę potuerit prodeſſe, ac refocillare animam Pauli ſanctam. Mei ipſius: hoc eſt, Apoſtoli,

B præconis verbi, doctoris terrarum orbis. *cooperatores meos in Chriſto Ieſu, qui pro anima mea ſuam ipſorum ceruicem ſuppoſuerunt: quibus non ego ſolus, gratias ago.* Cooperarij fuerunt in doctrina, in tentationibus, in periculis. ingens hæc profectò laus eſt. *verumetiam omnes Eccleſiæ gentium.* Vel propter inſtitutionem, vel propter pecuniarum collationem. *Et quæ in domo eorum eſt, Eccleſiam.* Adeo probatæ vitæ fuerunt Priſca & Aquila, vt & domum ſuam Eccleſiam fecerint. Vel quod tota cum domo ſua fideles fuerunt. ſic domum reliquam, Eccleſiã vocat. *Salutate Epænetum, dilectum meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſtum.* Magnum eſt Pauli eſſe dilectum qui iudicio, & non ad

C gratiam amare nouit. Primitias autem ipſum vocat, ſiue quod primus crediderit, ſiue quòd maiorem omnibus pietatem oſtenderit. Atque ne exiſtimes, ipſum in rebus carnalibus fuiſſe primitias, addit in Chriſtum. *Salutate Mariam quæ multum.* Oſtẽdit, quòd cum doctrina, alia etiam erga ipſos fecerit. *laborauit erga nos. Salutate Andronicum & Iuniam.* Nedum, inquit, erga ſeipſam laborauit, vt ſeruaretur, verùm erga nos etiam, Apoſtoli ordinem implens, & Euangeliſtæ. Quomodo igitur dixit. Mulieri autem docere non permitto? Prohibuit mulieri, ne in publico & in communi conuentu primatum ſibi vendicaret, néue concionandi cathedram occuparet, cæ- *1. Tim. 2.*

D terum à doctrina verbi non remouit. *cognatos & concaptiuos meos.* Maior laus eſt, concaptiuos meos. ſiquidem duriora patiebantur in carcerem intruſis, dum perſecutionibus, iniuriæ & contumeliæ obnoxij erant, ac tantum non ſuccumbebant. *qui ſunt inſignes inter Apoſtolos.* Magnum quidẽ eſt, eſſe Apoſtolos: ſed quod inter ipſos ſint celebres & inſignes, eſt omnium maximum. *qui & ante me fuerunt in Chriſto.* Vide piam mentem ſanctámque animam. Non veretur dicere, quod ante me crediderunt illi Chriſto. *Salutate Ampliam, dilectum meum in Domino. Salutate Vrbanum.* Ingens laus. *cooperatorem noſtrum in Chriſto: & Stachyn dilectum meum.* Hoc maius

E eſt, quod doctrina cooperatus eſt. *Salutate Appellem, probatum in Chriſto.* Veluti irreprehenſibilem. *Salutate eos, qui ſunt ex Ariſtobuli domo.* Fortaſſe non fuerunt eiuſmodi, quales priores: ideò nec nominatim eorũ meminit. *Salutate Herodianum, dilectum cognatum meũ. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi familia, qui ſunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphoſam.* Aequalis omnibus laus quoniam in Domino fuerunt, id eſt, fideles. *Quæ in Domino laborant.* Suprà Mariam recordabatur, quæ multum laborauerat, haſce autem adhuc laborare dicit: quæ res maiorem ipſi laudem parit. *Salutate Perſidem dilectam, quia multum laborauit in Domino.* Hæc maior eſt Tryphæna & Tryphoſa: quoniam cũ

dilecta

dilecta eſt, tum multa fecit in Chriſti gloria. *Salutate Rufum, electum in Domino, & matrem ipſius & meam. Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam: Patroban, Hermen, & que cum ipſis ſunt fratres.* Duplex bonum eſt, & quod filius ſit inculpatus, & quod mater virtutibus ſit redimita. hoc enim indicat, quod ait: & meam. *Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & ſororem eius, & Olympiam, & que cum ipſis ſunt.* Magnum eſt quod iſti D. Pauli fratres dicantur. *Sanctos omnes* Quod ſi Sancti, non parum profectò encomij nanciſcuntur. *Salutate vos mutuò in oſculo ſancto. Salutant vos Eccleſiæ Chriſti.* Nunc ad omnes promiſcuè ponit, ne quiſpiam triſtitia afficiatur, cuius nomen expreſſum non ſit. Ad diſcrimen eius, quod minime ſanctum eſt. Non porrò hunc vel illum, ſed iunctim omnes eſt complexus, quum, Vos, dixit *Adhortor autem vos fratres.* Noua conſultatione ſupplicis perſonam gerit, fratres eos multò ſanè honore vocans. *vt conſideretis eos.* Scrutari & perdiſcere hortatur. Subiicit autem oculis fallacias eorum: non enim palàm ſe conſpiciendos præbent ſcelerati. Porrò maxima eſt Eccleſiæ ſubuerſio, eam inter ſeſe diſſociari. *qui diſſenſiones.* Poſt diſſenſionem nàque, ſcandalis patefit aditus. *& ſcandala præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt: ac declinate ab ipſis tales enim Domino Ieſu Chriſto.* Quid verò ſint ſcandala, ipſe interpretatur. Hæreſes, inquit, præter doctrinam Euangelij noſtram ſubeuntes repentèſque. *non ſeruiunt, ſed ſuo ventri.* Hæreſes enim omnes & offendicula hinc oriuntur, quod earum autores & ventri & affectibus ſuis ſeruiant. Eam ob rem dicit, quòd Chriſto non ſeruiant, ſed aluo. Videtur autem Iudæorum hic notare quoſdam: Iudæos enim veluti gaſtrimargos accuſat, ſuáque tantum quærentes, per ſubuerſionem Eccleſiarum, *& per commoda loquentiam & bona verba imponunt cordibus.* Verbis, inquit, veſtri curam gerunt, mens verò illorum erga vos doloſa eſt. Nouum autem deceptionis modum hic profert, quod nimirum adulatione dolum nectant. *ſimplicium.* Non dixit veſtra, ſed ſimplicium. *Obedientia enim veſtra ad omnes peruaſit. Gaudeo igitur propter vos. Volo autem vos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad malum.* Quòd verò non nobis, ſed ſimplicibus imponant, inde liquet, quòd obedientia veſtra & fides, ad omnes peruenit: multos autem eorum, fidei & obedientiæ, vt ne & ipſi ad terram iſtam doctrinam turpiter cum rubore quondam acclinentur. Qui nondum eſtis decepti. Obſcure innuit, quòd ex ipſis etiam nonnulli in errorem fuerint inducti. Volo, inquit, ad bonum vos eſſe prouidos, ad mala verò volo vos imperitos & inexpertos praui, eſſe. SEVERIANI. Hoc eſt, prudentia quidem vti, vt ne ab aliis iniuria vobis inferatur, ſimplicitate autem, vt ne aliis fallacias machinemini. *Deus autem pacis.* Quia diſſenſiones fuerunt, pacis datorem inuocat, vt offendicula tollat & compeſcat. *conteret.* Multò maius eſt, q̃ ſi imperaſſet, dicendo. Conterat, *Satanam, celeriter ſubter pedibus veſtris.* Nedum, inquit, offendicula diſſeminantes conteret, verùm ipſum iuxta imperatorem eorum Satanam: idque celeriter, ex temporis breuitate conſolationem conſtituens. *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum.* Gratiæ Dei nunquam nó ſeruantis apud eos meminit. Quod ſi hoſtes quum adhuc eſſetis, vos ſeruauit, multò magis nunc. Viden quod operibus & gratia habeamus opus, vt æternum beemur? Quum enim obedientiam eorum adduxiſſet, gratiã pariter eis exoptauit & precatus eſt. *Salutant vos Timotheus cooperator meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater.* Viden Timothæi encomion? Adiurabat autẽ eum in Euangelio. *cognati mei.* Cognatos appellat, qui pietatis nomine tales videbantur. *Saluto vos, Tertius, qui ſcripſi epiſtolam hanc in Domino.* Magnæ ſibi laudi duxit, ſe eſſe amanuenſem Pauli. *Salutat vos Caius hoſpes meus, totiúſque Eccleſia.* Hoc eſt, qui me hoſpitio recepit. Non parum autem laudis ei accedit, quòd vniuerſam ipſe Eccleſiam hoſpitabatur, adeóque ipſum Paulum, qui haud ſimpliciter apud ipſum tractatus eſt. *Salutat vos Eraſtus, œconomus vrbis, & Quartus frater.* Dignitatem eius poſuit, vt ſcias neque diuitias, neque dignitatem cuipiam obſtare, quo minus rectè viuat, & fidei accedat. *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Gratiæ meminit, Chriſti beneficia ad memoriam reuocans. *cum omnibus vobis, Amen.* Sic auſpicari ab oratione, ſicque definere ac finire ſermonem conuenit oratione & voto. Hoc enim fundamentum, hunc item terminum ſemper facere, Diuo Paulo & gratum & conſuetum eſt.

Opera neceſſaria ad ſalutem.

Hæreſiarcharum ingenium.

ADVMBRATIONES CLEMENTIS ALEXANDRINI IN EPISTOLAS CANONICAS.

Ex Caſſiodori Inſtitut. Diuinarum Lectionum. Lib. I.

EPiſtolas Canonicas, Clemens Alexandrinus Presbyter, qui & Stromateus vocatur: id eſt, epiſtolam ſancti Petri primam, ſancti Ioannis primam & ſecundam, & Iacobi, Attico ſermone declarauit. Vbi multa quidem ſubtiliter, ſed aliqua incautè locutus eſt, quæ nos ita transferri fecimus in Latinum, vt excluſis quibuſdam offendiculis purificata doctrina eius ſecurior poſſet hauriri.

Clementis Alexandrini Commentarius in 1. D. Petri Canonicam.

BENEDICTVS *Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti qui per magnam miſericordiam ſuam regenerauit nos.* Si etenim Deus nos genuit ex materia, poſtea vero ſecundum profectum vitæ regenerauit. *Pater Domini noſtri per Reſurrectionem Ieſu Chriſti*, ſecundum fidem veſtram reſurgentis in nobis: Sicut è cótrario moritur in nobis, id noſtra infidelitate faciente. Dicebat autem iterum, nũquam reuerti ſecundò ad corpus, animam in hac vita, neque iniuſtam fieri quæ Angelica facta eſt, neque malignam, ne iterum occaſionem peccandi per ſuſceptionem carnis accipiat: In Reſurrectione autem, vtramque in corpus reuerti coniungũtur ſibimet inuicem iuxta genus proprium ſecundum cõpoſitionem alterius ſe quadam congruentia corp-

tantes ſicut ſagena, vel ædificatio lapidum. Propterea Petrus, inquit, & vos ipſi ſicut lapides viui ædificamini domus ſpiritalis, cuſtoditum ſcilicet in Cœlis locum ſignificans ſedis Angelicæ. *In vos*, inquit, *qui virtute Dei conſeruamini fide ac ſpeculatione, percepturi finem fidei veſtræ Animarũ ſalutem.* Hinc apparet quoniam non eſt naturaliter Anima incorruptibilis, ſed gratia Dei per fidem & iuſtitiã, & per intellectũ perficitur incorruptibilis. *De qua ſalute*, inquit, *exquiſierunt & ſcrutati ſunt Prophetæ*, & cætera quæ ſequuntur: declaratur per hoc, cum ſapientia locutos eſſe Prophetas, & Spiritum in eis Chriſti fuiſſe ſecundũ poſſeſſionem & ſubiectionem Chriſti. Per Archangelos enim & propinquos Angelos qui Chriſti vocantur ſpiritus, operatur Dominus. *Quæ nũc*, inquit, *annunciata ſunt vobis per eos qui vobis euangelizauerunt.* Vetera, inquit, quæ per Prophetas facta ſunt, & plurimus latent, nunc vobis reuelata ſunt per Euangeliſtas. *Vobis enim*, inquit, *manifeſtata ſunt per Spiritum*
Ioh.16. *ſanctum qui miſſus eſt*: hoc eſt, Paraclytum, de quo Dominus dixit. Niſi ego abiero, ille non veniet. *In quem concupiſcunt*, inquit, *Angeli proſpicere.* non Angeli apoſtatæ, ſicut plurimi ſuſpicantur, ſed quod verum eſt ac diuinum, Angeli qui deſiderant profectũ perfectionis illius adipiſci. *Sanguine*, inquit, *precioſo ſicut agni incontaminati & immaculati.* Hic tangit Leuiticas & Sacerdotales antiquas celebrationes. Significat autem animam mundam per iuſtitiam quæ offertur Deo. *Præcogniti quidem*, inquit, *ante conſtitutionem mundi.* Primò quippe precognitus ante omnem creaturam quod erat Chriſtus. *Manifeſtati autem in nouiſſimis* per generatum corpus. *Regenerati non ex ſemine corruptibili.* Corruptibilis igitur eſt anima quæ cum corpore ſimul profunditur, vt quidam putãt. *Verbum autem domini*, inquit, *permanet in æternum*, tam prophetia quam diuina doctrina. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium.* Quoniam vero electum genus ſumus Dei electione, abundè clarum eſt. Regale autem dixit, quoniam ad regnum vocati ſumus & ſumus Chriſti. Sacerdotium autem propter oblationem quæ fit orationibus & doctrinis, quibus adquiruntur animæ quæ offeruntur Deo.
Iſa.53. *Qui cum malediceretur*, inquit, *non maledicebat, cùm pate-*
1.Pet.2. *retur non comminabatur.* Dominus hoc vtique per bonitatem atque patientiam. *Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè*, ſiue ſemetipſum, vt ſit hyperbaton hoc modo ſe habens. Tradebat autem ſemetipſum, ſecundum iniuſtam legem iudicantibus, quia inutilis illis erat vtpote Iuſtus exiſtens, tradebat Deo iniuſtè iudicantes, id eſt eos qui eum nequiſſimè condemnabant, & gratis neci eius inſtabant, vt ſupplicia ſumentes erudiantur. *Qui enim vult*
Pſal. 33. *vitam*, inquit, *diligere, & videre dies bonos*: hoc eſt qui vult æternus & incorruptibilis fieri. Vitam vero ominum dicit, dies autem bonos hoc eſt ſanctos. *Quia oculi*, inquit, *Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.* Multiformem Spiritus ſancti ſpeculationem ſignificat: *Vultus autem Domini ſuper facientes mala*, hoc eſt ſiue iudicium, ſiue vltio, ſiue manifeſtatio. *Dominum vero Chriſtum*, inquit, *ſanctificate in cordibus veſtris.* Sic habes etiam in oratione Dominica. Sanctificetur
Mat. 6. nomen, inquit, tuum. *Chriſtus enim*, inquit, *ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, Iuſtus pro Iniuſtis vt nos offerret Deo, Mortificatus quidem carne, viuificatus autem Spiritu.* Hæc ad fidem eorum redigens dicit. Hoc eſt in noſtris viuificatus eſt ſpiritibus. *Adueniens*, inquit, *prædicauit eis qui quondam erant increduli*, ſpeciem qui-
A dem eius non; viderunt, ſonum verò vocis audierunt. *Cum ſuſtinet*, inquit, *Dei longanimitas.* Ita eſt bonus Deus, vt etiam per eruditionem ſalutis operetur effectum. *Per Reſurrectionem*, inquit, *Ieſu Chriſti*, ſcilicet quæ per fidem in nobis effecta eſt. *Subiectis ſibi Angelis*, qui ſunt primus ordo, & ſubditis poteſtatibus qui ſunt ſecundi ordinis Subditis quoque virtutibus, quæ ad tertium ordinem pertinere declarantur. *Qui reddent*, inquit, *rationem ei qui paratus eſt iudicare viuos & mortuos.* Hi ſecundum præcedentia erudiuntur Iudicia. Ob hoc etiam ſubiungit. *Propter hoc enim & mortuis Euangelizatus eſt* nobis qui quondam videlicet extabamus infideles, *vt iudicentur qui-*
B *dem ſecundum hominem*, inquit, *in carne, viuant autem ſecundum deũ in ſpiritu.* Quia à fide videlicet exciderũt dum adhuc in carne ſunt iudicantur ſecundum Iudicia præcedentia vt peniteant. Idcirco, & ſubnectit dicens. *Viuant in ſpiritu ſecundum Deum.* Sic Paulus quoque, Nam & ipſe tale aliquid dicit, quem tradi- 1.Cor. 5.
di inquiens Sathanæ vt viuat ſpiritu. *Sicut boni*, videlicet, *diſpenſatores multiformis gratiæ Dei.* Similiter & Paulus multifarie inquit, & multimodis, Deus olim Heb.1.
locutus eſt patribus noſtris. *Gaudete*, inquit, *communicantes Paſſionibus Chriſti*, hoc eſt ſi iuſti eſtis, propter Iuſtitiam patimini, ſicut & Chriſtus pro Iuſtitia paſſus eſt. *Beati*, inquit, *quoniam qui eſt eius honoris,*
C *& virtutis Dei ſpiritus ſuper vos requieſcit.* Hic poſſeſſionum eius & Angelicum ſpiritum ſignificat. Gloria quippe Dei illi ſunt per quos ſecundum Fidem & Iuſtitiam glorificatur ad gloriam honorabilem ſecundum profectum introductorum fidelium. Poteſt etiam ſic intelligi ſpiritus Dei ſuper nos, Hoc eſt qui ſecundũ fidẽ animæ ſuperuenit, veluti venuſtas quædam mentis, & animi pulchritudo. *Quoniam*, 1.Pet. 5.
inquit, *tempus iudicij inchoandi à domo Domini.* His enim in perſecutionibus conſtitutis, Iudicium conſequetur. *Deus autem*, inquit, *totius gratiæ.* Totius gratiæ dixit, quoniam bonus eſt, & omnium bonorum dator eſt ipſe. Marcus Petri ſectator, prædicante Petro
D Euãgelium palam Romæ coram quibuſdam Cæſareanis equitibus, & multa Chriſti teſtimonia proferente, petitus ab eis vt poſſent quæ dicebantur memoriæ commendare. Scripſit ex his quæ à Petro dicta ſunt Euangelium quod ſecundum Marcum vocitatur. Sicut Lucas quoque Actus Apoſtolorum ſtilo executus agnoſcetur, & Pauli ad Hebræos interpretatus Epiſtolam.

Explicit Clement. Alexandrini Comment. in Epiſt. Petri 1.
Incipit eiuſdem Comment. in Epiſtolam Iudæ.

IVdas qui Catholicam ſcripſit epiſtolam frater fi-
E liorum Ioſeph extans valde religioſus, cum ſciret propinquitatem Domini, non tamen dixit ſe ipſum fratrem eius eſſe, ſed quid dixit? *Iudas ſeruus Ieſu Chriſti*, vt pote Domini, *frater autem Iacobi.* Hoc enim verum eſt, frater erat eius Ioſeph. *Subintroierunt enim quidam*, inquit, *homines impij, qui olim præſcripti & prædeſtinati erant in Iudicium Dei noſtri*, non vt fiant Impij, Prædeſti-
ſed exiſtẽtes iam impij in Iudicium præſcripti ſunt. natio.
Quoniam Dominus Deus ſemel populum, inquit, *de terra Ægypti liberans, deinceps eos qui crediderunt perdidit*: vt eos videlicet per ſupplicium erudiret. In præſenti quippe tempore puniti ſunt, & peribunt propter eos qui ſaluantur donec conuertantur ad Dominum.

Angelos

Angelos vero, inquit, *qui non ſeruauerunt proprium principatum* ſcilicet quem acceperunt ſecundum profectum? *ſed dereliquerunt*, inquit, *ſuum habitaculum*: cœlum videlicet ac ſtellas ſignificans. Apoſtatæ facti ſunt & vocati. *In iudicium*, inquit, *magni Dei vinculis perpetuis ſub caligine reſeruauit*. Vicinum terris locum, hoc eſt caliginoſum aërem ſignificat. Vincula vero dixit amiſſionem honoris in quo conſtiterant, & cupiditatem infirmarum rerũ, cupiditate quippe deuincti propria conuerti non queunt. *Sicut Sodoma*, inquit, *& Gomorrha*. Quibus ſignificat Dominus remiſſius eſſe, & eruditos pœnituiſſe. *Similiter iiſdem*, inquit, *& hi ſomniantes*, hoc eſt qui ſomniant imaginatione ſua libidines, & reprobas cupiditates, bonum eſſe putantes, non illud quod vere bonum eſt, & omni bono ſuperius. *Carnem quidem*, inquit, *maculant, dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant*, hoc eſt ſolum dominum qui verè dominus noſter eſt Ieſus Chriſtus, & ſolus laudabilis: maieſtatem inquit, blaſphemant, hoc eſt Angelos. *Quando Michael Archangelus cum diabolo diſputans, altercabatur de corpore Moyſi*: hic confirmat aſſumptionem Moyſi. Michaël autem hic dicitur qui per propinquum nobis Angelum altercabatur cũ diabolo. *Hi autẽ*, inquit, *quæcũq; quidem ignorant, blaſphemãt. Quæcũque aũt naturaliter tanquam muta animalia nouerũt, in his corrũpuntur*. Significat eos comedere ac bibere, & rebus venereis indulgere, & alia eos perpetrare dicit quæ ſunt communia cum animalibus ratione carentibus. *Væ illis*, inquit, *quia in via Cain abierunt*. Sic etiam peccato Adæ ſubiacemus ſecundum peccati ſimilitudinem. *Nubes*, inquit, *ſine aqua*, hoc eſt qui verbum diuinum, & fœcũdum in ſe non poſſident. *Ob hoc*, inquit, *& à ventis, & ſpiritibus violentis, huiuſmodi circumferũtur homines. Arbores*, inquit, *autũnales infructuoſę*, & infideles videlicet, qui nullum fructum fidelitatis apportant. *Bis*, inquit *mortuæ*, ſemel ſcilicet quando delinquendo peccarunt. Secundo vero, quando ſuppliciis contradentur ſecundum prædeſtinata Dei iudicia: mors quippe reputanda eſt, etiam quando quiſque hæreditatem non continuo promeretur. *Fluctus*, inquit, *feroces maris*. His verbis vitã gentilẽ ſignificat, quorũ ambitionis abbominabilis eſt finis. *Sydera errantia*, hoc eſt errantes & apoſtatas ſignificat, ex huiuſmodi ſtellis ſunt, qui Angelorum cecidere de ſedibus, *quibus*, propter apoſtaſiam *caligo tenebrarum reſeruatur in ſempiternum. Prophetauit autem de his ſeptimus*, inquit, *ab Adam Enoch*, his verbis Prophetiam comprobat. *Illi*, inquit, *ſegregantes* fideles à fidelibus ſecundum propriam infidelitatem redarguti. Et iterum diſcernentes ſancta à canibus. *Animales*, inquit, *ſpiritum non habentes*: Spiritum ſcilicet qui eſt per fidem ſecundum vſum iuſtitiæ ſuperueniens. *Vos autem*, inquit, *chariſſimi ſuperædificantes voſmetipſos ſanctiſſimæ veſtræ fidei in Spiritu ſancto. Quoſdam autem*, inquit, *ſaluate de igne rapientes, quibuſdam vero miſeremini in timore*, id eſt eos qui in ignem cadunt, doceatis vt ſemetipſos liberent. *Odientes*, inquit, *eam quæ carnalis eſt maculatam tunicam*, Animæ videlicet tunica macula eſt, ſpiritus concupiſcentiis pollutus carnalibus. *Ei autem*, inquit, *qui potens eſt conſeruare vos ſine offenſione, & conſtituere ante cõſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in lætitia*. In conſpectu gloriæ ſuæ dicit coram Angelis. Immaculatos autẽ conſtituendos? Angelos factos? cum dicit Daniel de populo, & venit in cõſpectu domini, non hoc dicit quoniã vidit Deũ. Hoc enim impoſſibile eſt vt quiſ-

que nõ mundo corde videat Deũ: ſed hoc dicit, quia A cuncta quæcunque faciebat populus in conſpectu erant Dei, & manifeſta illi conſtabant. Hoc eſt quoniã nihil abſconditũ eſt à Domino. In Euangelio vero ſecundũ Marcũ interrogatus dominus à principe Sacerdotum ſi ipſe eſſet Chriſtus filius Dei benedicti, Reſpõdens dixit: ego ſum, & videbitis filiũ hominis à dextris ſedẽtem virtutis. Virtutes autem ſignificat ſanctos Angelos, proinde etiam cũ dicit à dextris Dei, eoſdem ipſos dicit propter æqualitatem & ſimilitudinem Angelicarum ſanctarũmque virtutũ qui nominantur nomine Dei. Cum ergo ſedere in dextra dicit, hoc eſt in eminenti honore requieſcere. In aliis autem Euãgeliis dicitur principi Sacerdotũ in- B terroganti ſi ipſe eſſet filius Dei, non è contra reſpõdiſſe. Sed quid dixit? vos dicitis. Satis bene reſpondens. Si enim diceret, ſicut vos intelligitis, mentiretur vtique non ſe confitens filium Dei, illi nõ ita de illo ſentiebant, dicens autem, vos dicitis, verè locutus eſt, quod enim non ſapiebant, verba dicebant hoc ille verum eſſe confeſſus eſt.

Explicit in Epiſtola Iudæ Apoſtoli.
Incipit eiuſdem Epiſtola Ioannis prima.

Quod erat ab initio, quod vidimus oculis noſtris, quod audiuimus. Cõſequens Euãgelio ſecũ- C dum Ioannem, & conueniens etiam hæc epiſtola principiũ ſpiritale cõtinet. Quod ergo dicit ab initio, hoc modo presbyter exponebat, quod principiũ generationis ſeparatum ab opificii principio non eſt. Cũ enim dicit quod erat ab initio, generationem tãgit ſine principio filij cũ patre ſimul extantis? erat ergo verbum æternitatis ſignificatiuũ eſt, non habentis initium, ſicut etiam verbũ ipſum, hoc eſt filius Dei ſecundum æqualitatem ſubſtantiæ vnũ cum patre conſiſtit, ſempiternum eſt & infectũ? quod ſemper erat verbum, ſignificatur dicendo in principio erat verbum. Quod vero dixit, *quod vidimus oculis noſtris*, domini ſignificat in carne præſen- D tiam, *& manus*, inquit, *noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ*, Non ſolum carnem eius, ſed etiam virtutes eiuſdem filij ſignificat, ſicut radius ſolis vſque ad hæc infima loca pertranſiens, qui radius in carne veniẽs palpabilis factus eſt diſcipulis. Fertur ergo in traditionibus, quoniam Ioãnes ipſum corpus quod erat extrinſecus tangens, manum ſuam in profunda miſiſſe, & ei duritiam carnis nullo modo reluctatam eſſe, ſed locum manum præbuiſſe diſcipuli. Propter quod & infert: *& manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ*, contrectabilis vtique factus eſt qui venit in carne, ſicut *& vita quæ manifeſtata eſt*. nam & in Euangelio ſic dicit, & quod factum eſt, in ipſo vita e- E rat, & vita erat lux hominum. *Et nunciamus*, inquit, *vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem*. Et palam facta vobis. Patris appellatione ſignificat, quoniam & filius ſemper erat ſine initio. *Quia Deus*, inquit, *lumen eſt*: non eſſentiam diuinam exprimit, ſed declarare volens maieſtatem Dei quod melius eſt & excellentius apud homines propriè diuinitati coaptauit. Sic & Paulus lumen vocans inacceſſibile. Sed & ipſe Ioannes in eadem ipſa epiſtola, *charitas*, inquit, *Deus eſt*. virtutes ſignificans Dei, quoniam clemens eſt & miſericors, & quia lumen, hoc eſt iuſtos ſecundum profectum animi per charitatem conſtituit. Lumen ergo Deus qui eſt inenarrabilis ſecundum rationem

ſubſtantiæ, *Et tenebræ*, inquit, *in eo non ſunt vlla*, hoc eſt nulla iracundia, nulla paſſio, nulla circa quemquam mali retentio, nullum perdens, ſed cunctis ſalutem tribuens. Lumen autem ſignificat vel præcepta legis, vel fidem, vel doctrinam. Tenebræ vero horum contraria, non veluti altera via ſit. Vna quippe via eſt ſecundum præcepta diuina. Monas namque Dei opus eſt, dyas autem & quicquid præter monadam conſtat, ex vitæ peruerſitate contingit. *Et ſanguis filij eius*, inquit, *mūdat nos*. Doctrina quippe domini quæ valde fortis eſt, ſanguis eius appellata eſt. *Quod ſi dixerimus quod non peccauimus, mendacem facimus eum & verbum eius non eſt in nobis*. Doctrina eius videlicet, ſi verbum veritas eſt. *Et ſi quis*, inquit, *peccauerit: conſolatorem habemus ad Patrem Ieſum* B *Chriſtum*. Sicut enim apud patrem conſolator eſt pro nobis dominus, Sic etiam conſolator eſt quem poſt Aſſumptionem ſuam dignatus eſt mittere. Hæ nanque primitiuæ virtutes, ac primò creatæ, immobiles exiſtentes ſecundum ſubſtantiam & cum ſubiectis Angelis, & Archangelis, cum quibus vocantur æquiuoce diuerſas operationes efficiunt: ſic etiam & Moyſes Michael Angeli virtutem per vicinum ſibi & infimum Angelum vocat. Similiter quoque in Prophetis centis inuenimus, ſed Moyſi quidem propinquus ac vicinus Angelus apparuit. Exaudiuit eū, & locutus ei Moyſes manifeſtè facie ad faciem. Aliis autem Prophetis ſecundum operationem Angelo- C rum motus quidam fiebat, veluti audientium ac videntiū. Idcirco & ſoli audiebant, ſolique cernebant, ſicut & in Samuele manifeſtatur. Helyſæus enim ſolus audiebat vocem qua vocatus eſt. Si autem eſſet manifeſta & communis vox, ab omnibus præſentibus audiretur, Nunc autem à ſolo in quo operabatur motus qui ab Angelo fiebat, audita eſt. *Non ſolum autem*, inquit, *pro noſtris peccatis* Dominus propiciator eſt, hoc eſt fidelium, *ſed etiam pro toto mundo*: proinde vniuerſos quidem ſaluat, ſed alios per ſupplicia conuertens, alios autem ſpontanea aſſequente voluntate, & cum honoris dignitate, vt omne ge- D nu flectatur ei, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Hoc eſt Angeli, homines, & animæ quæ ante aduentum eius de hac vita migrauere temporali. *Et in hoc cognoſcimus quoniam nouimus eum ſi mandata eius cuſtodiamus*. Qui enim intellector eſt, vtique & opera perficit quæ pertinent ad virtutis officium. Qui vero opera perficit, non continuo etiam intellector eſt. Poteſt enim eſſe rectarum operationum, non tamen intelligibilium ſacramentorum cognitor, demum ſciēs quædam propter opera perfici timore ſupplicij, quædam verò propter repromiſſionem remunerationis, docet, perfectionem intellectualis hominis per charitatem opera complentis: proinde ſubiungit ac dicit. *Qui vero cuſtodit ver-* E *bum eius verè: in hoc charitas Dei perfecta eſt. In hoc enim cognoſcimus, quoniam in ipſo ſumus* ſecundum fidem & ſecundum charitatem. *Non mandatum nouum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus quod habuiſtis à principio*, per legem ſcilicet & Prophetas. Vbi dicitur vnus eſt Deus: Idcirco & infert. *Quoniam mandatum vetus eſt verbum quod audiſtis*. Iterum autem dicit, *Mandatum autem hoc eſt quod tenebræ tranſierunt*, peruerſionis ſcilicet. *Et lumen verum iam clarus* ſecundum fidem, ſcilicet ſecundum intellectum, ſecundum teſtamentum, ſecundum præparata iudicia in hominibus operans. *Qui dicit ſe*, inquit, *in lumine eſſe* in lumine dicit in veritate, *& fratrem ſuum*, inquit, *odit*.

A Fratrem videlicet dicit non ſolum proximum, ſed & dominum. Oderunt enim eum infideles, & non cuſtodientes mandata eius, propter quod etiam infert. *Qui diligit fratrem ſuum*, inquit, *in lumine permanet, & ſcandalum in eo non eſt*. Deinde profectus, & prouectiones ſignificat animarum adhuc in carne poſitarum, & *filiolos* quidem vocare eos quibus ſunt remiſſa peccata propter nomen Domini. Nam multi ſolo credunt nomine, *patres* autem perfectos appellat, eos qui intellexerunt quod erat ab initio, & intelligibiliter perceperunt filium videlicet de quo ſupra dixit, quod erat ab initio. *Scribo*, inquit, *vobis iuuenes quia vicistis malignum*. Fortes iuuenes B contemnentes voluptates. Malignum, diaboli extollentiam ſignificat. Filij autem cognoſcunt patrem, vtpote qui ab Idolis confugerunt, & ad vnum Deum conuocati ſunt. *Quoniam mundus*, inquit, *in maligno eſt*. Nónne mundus & omnia quæ in mundo ſunt creatura Dei dicitur & hæc valde bona, *ſed concupiſcentia carnis & oculorum, & ambitio ſeculi*, quæ ex vitæ peruerſione contingunt, *non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt*, & ex vobis, *Idcirco & mundus pertranſiet & concupiſcentia eius: qui vero fecerit voluntatem Dei* & mandata eius, *permanet in æternum. Ex nobis*, inquit, *exierunt, ſed non erant ex nobis*, neque Angeli apoſtatæ, neque homines cadentes, ſed vt ma- C nifeſtentur quoniam non ſunt ex nobis. Clare ſatis diſcernit genus electorum, & perditorum, & illud quidem quod in fide permanet, vnctionem habet à ſancto, quæ fit ſecundum fidem. Qui verò nō permanet in fide, mendax eſt, & Antichriſtus. *Qui denegat*, inquit, *quia Ieſus non eſt Chriſtus*. Ieſus enim Saluator & liberator & Chriſtus Rex: qui negat filium, ignorando eum, nec patrem habet, neque cognoſcit eum. Qui vero cognoſcit filium, & patrem ſecundum ſcientiam nouit, cum manifeſtatus fuerit Dominus, in ſecundo aduentu, fiduciam habebit, & non confundetur. Quæ confuſio eſt grande ſupplicium. *Omnis*, inquit, *qui facit iuſtitiam, ex Deo natus eſt*, D ſecundum fidem ſcilicet renatus. *Propterea mundus non cognoſcit nos, quoniam nec eum cognouit*. Mundum dicit ſeculariter in delitiis viuentes. *Dilectiſſimi*, inquit, *nunc filij Dei ſumus*, non naturali dilectione: ſed quia patrem Deum habemus. Maior quippe eſt charitas, vt cum nullam cognationem habeamus ad Deum: diligit nos tamen, & filios ſuos vocat. *Et necdum claruit quod erimus*: hoc eſt ad qualem peruenturi ſumus gloriam: Si enim manifeſtatus fuerit, hoc eſt ſi perfecti fuerimus, *ſimiles ei erimus*, veluti requieſcentes & iuſtificati mundi in virtute, vt ipſum vultum eius videamus ſicuti eſt comprehenſibiliter. *Qui vero facit iniuſtitiam, ex diabolo* E *eſt*, hoc eſt ex parte diaboli: eademque conſectans & eligens *Ab initio*, inquit, *diabolus peccat*. Ab initio ſcilicet à quo peccare cœpit inconuertibiliter in peccando perſeuerans. *Omnis*, inquit, *qui natus ex Deo eſt, non peccat, quia ſemen eius in eo manet*. Verbum eius videlicet in eo qui ſecundum fidem renatus eſt. *Sic filios Dei intelligimus, ſicut & filios diaboli* ſimilia diabolo eligētes: ſic etiam ex maligno eſſe dicitur. *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*. In hoc enim ſecūdum infidelitatem Chriſtus moritur, rectè itaque ſubiungit dicens, *& ſcitis quia omnis homicida & infidelis, non habet vitam æternam in ſeipſo manentem*. In mēte quippe fideli viuēs Chriſtus permanet,

Ipſe

Ipſe enim pro nobis , hoc eſt pro credentibus *animam ſuam poſuit* : hoc eſt pro Apoſtolis. Si ergo pro Apoſtolis animam ſuam poſuit. Apoſtolos autem eius dicit ſemetipſos tanqoam ſi diceret, *nos* inquam Apoſtoli propter quos animam ſuam poſuit, *debemus pro fratribus animas ponere* : ſalus quippe proximorum, Apoſtolorum erat gloria. *Quia maior eſt*, inquit, *Deus corde noſtro* , hoc eſt virtus Dei conſcientia quæ ſubſequetur animam, propter quod ſubiungit & dicit. *Quoniam cognoſcit omnia , chariſſimi ſi cor noſtrum non redarguat nos , fiduciam habebis apud Deum. In hoc cognoſcimus quia manet in nobis , de Spiritu quem dedit nobis*, ſecundum epiſcopatum, ſcilicet & prouidentiam futurorum. *Perfecta*, inquit, *charitas foras mittit timorem.* Perfectio namque fidelis hominis charitas eſt. *Iſte eſt* , inquit, *qui venit per aquam & ſanguinem* : & iterum, *quia tres ſunt qui teſtificantur , ſpiritus*, quod eſt vita, *& aqua* quod eſt regeneratio ac fides, *& ſanguis*, quod eſt cognitio, *& hi tres vnum ſunt*. In Saluatore quippe, iſtæ ſunt virtutes ſalutiferæ, & vita ipſa in ipſo filio eius exiſtit. *at hæc eſt confidentia quam habemus ad eum, quia ſi quid petierimus ſecundum voluntatem eius audiet nos.* Non abſolutè dixit quod petierimus, ſed quod oportet petere, *& mundus omnis in maligno conſtitutus eſt* . Non creatura, ſed ſeculares homines, & ſecuodum concupiſcentias viuentes. *at filius Dei venit , & dedit nobis intellectum* ſecundum fidem ſcilicet aduenientem in nos, qui etiam Spiritus ſanctus appellatur.

Explicit in prima Epiſtola Ioannis.
Incipit euſdem in Epiſtola Ioannis Euangeliſtæ ſecunda.

A SECVNDA Ioannis epiſtola quæ ad virgines ſcripta eſt ſimpliciſſima eſt: ſcripta verò eſt ad quandam Babyloniam electam nomine, Significat autem electionē Eccleſiæ ſanctæ. Aſtruit in hac epiſtola perſecutionem fidei extra charitatem non eſſe, & vt nemo diuidat Ieſum Chriſtum, ſed vnum credere Ieſum Chriſtum veniſſe in carne: Nam qui habet filium in intellectu perceptibiliter, & patrem quoque cognoſcit, & magnitudinem virtutis eius ſine initio temporis operantem intelligibiliter mente continetur.
B *Si quis venit ad vos*, inquit, *& hanc doctrinam non portat, non ſuſcipiatis eum in domum, & aue ne dixeritis ei, qui enim dixerit aue, communicat operibus eius malignis.* Tales ſalutare prohibet, & in hoſpitium ſuſcipere. Hoc enim in huiuſmodi non eſt inhumanum, ſed nec cōquirere, vel condiſputare cum talibus ammonet qui non valent intelligibiliter diuina tractare, ne per eos traducantur à doctrina veritatis, veri ſimilibus inducti rationibus. Arbitror autem, quia & orare cum talibus non oportet, quoniam in oratione quę
C fit in domo. Poſtquam ab orando ſurgitur, ſalutatio Gaudij eſt & pacis indicium.

DIDYMI ALEXANDRINI, PRÆCEPTORIS DIVI HIERONYMI IN OMNES EPISTOLAS CANONICAS BREVIS ENARRATIO.

EIVSDEM DIDYMI DE SPIRITV SANCTO LIB. III, DIVO HIERONYMO INTERPRETE.

HIERONYMVS IN CATALOGO.

Didymus Alexandrinus captus à parua ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus tantum miraculum ſui omnibus præbuit, vt Dialecticam quoque & Geometriam, quæ vel maxime viſu indiget, vſque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conſcripſit. Commentarios in Pſalmos omnes: Commentarios in Euangelium Matthæi & Ioannis: & de dogmatibus: & contra Arianos libros duos: & de Spiritu ſancto librum vnum, quem ego in Latinum verti: in Eſaiam tomos 18. in Oſeæ ad me ſcribens commentariorum libros tres: & in Zachariā meo rogatu libros 5. & infinita alia quæ digerere proprij indicis eſt. Viuit vſque hodie, & octogeſimum tertium ætatis exceſſit annum.

DIDYMI ALEXANDRINI, IN EPISTOLAM BEATI IACOBI APOSTOLI BREVIS ENARRATIO.

CAPVT I.

IACOBVS *Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruus , duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione, ſalutem.* Sicuti mortalem gloriam homines appetentes, in ſuis conſcriptionibus dignitates, quas putantur habere præponunt: ita ſancti viri in epiſtolis quas ſcribunt ad eccleſias, principaliter profetūr ſeruos ſe eſſe nomini noſtri Ieſu Chriſti, æſtimantes hanc appellationem ſupra regna totius mundi conſiſtere. Iure nanque Iacobus circuncisionis Apoſtolus his, qui ex circuncisione ſunt, ſcribit: ſicut & Petrus cū eorundem probetur Apoſtolus Iudæis ſcribit in diſperſione conſtitutis. Poſſunt enim hæc quæ iis ſcri- *1. Pet. 1.*
D buntur, aptari etiam illis qui occulte ſpiritualiter ſunt Iudæi. Nam & Ioannes vnà cum Iacobo & ſimilibus eorundem exiſtens Apoſtolus, de Iſraëlitis ſpiritualibus, & tribubus eorum habuit ſermonem contemplationis in Apocalypſi. *Omne gaudium exiſtimate fratres mei , cum in tentationes varias incideritis, ſciētes quod probatio fidei veſtræ patientiā operatur: patiētia autē opus perfectū habet, vt ſitis perfecti, & integri in nullo deficiētes.* Ad perfectionē virilē & patiētiā ſimul inuitās cōſequēter fratres ſuos appellat, & nō filios quib' ſcribit. Quomodo eīm perfecti nō ſint, qui nō ſolū

bit. Quomodo enim perfecti non ſint, qui nō ſolum ſine triſtitia, ſed etiam cum gaudio propter Chriſtū tentationes ferre noſcuntur? Nam quicunque varias tentationes cum delectatione ſuſtinet, cum probatiſſimum opus ſequitur, à quo etiam patiētia corrigitur perfecta & fortitudo præcipua. Hæc itaque patientia bene certanti opus naſcitur eſſe perfectum, quod opus nunc euenit, quando non propter aliud, ſed diuina charitate perficitur. Quòd enim maius ſtudium eſt, quam vt aliquis perfectus ſit, & omnes virtutes habeat: conſequenter quibus agitur vt poſſidentibus eas indigentia nulla proueniat? His itaque ſimile eſt & illud: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio ſpem, ſpes vero non confundit. Verborum enim differentia non ſenſuum in his ſermonibus eſſe probatur Apoſtolorum. *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.* Dum ſufficienter inuitaſſet, cum gaudio ſuſtinendas eſſe tentationes, vt opus probabile, & perfectæ patientiæ teneantur, quæ perficiuntur propter ſe, non propter quicquam aliud geſta, per alteram monitionem ſuadere contendit promiſſionibus, vt præſentia corrigantur, beatum eſſe dicens qui tentationem ſuffert. Fiet, inquit, quiſquis fortiter certamen exceperit, vir perfectus, & in cunctis exercitatus, qui vero talis apparuerit poſt triſtitiam, merebitur ad præmium vitæ coronam à Deo cum diligentibus præparatā. Ea quibus agnoſcimus, quoniam ſecundum vniuſcuiuſque virtutis potuit à Deo corona præberi, alij quidē iuſtitiæ, alij immarceſcibilis & rectæ fidei. Par eſt autē præter iſtas coronas etiam alia corona, ſpectantibus & futura ſuſtinentibus conferenda, cuius materies dominus eſt ipſe. Super has autem repoſita eſt & altera fruentibus dominum & experimentum habentibus Paradiſi delitiarum, & potatis de torrente delitiarum Dei. Exempla verò prædictarum coronarū ſunt hæc: Repoſita, inquit, mihi eſt corona iuſtitię. & iterum: Portabitis immarceſcibilem gloriæ coronā. Itēq;. Erit in illa die dñs Sabaoth corona ſpei. Iterūque: Coronā delitiarū protegat te. Quę corona cōſiderādū eſt, ne fortè ipſa ſit de qua dictū eſt, corona gratiarū, an altera. Sicut eñ qui fruitur corona delitiarū, & qui habet gratiā Dei cooperantem, coronā gratiarū percipit: ſic & qui iuſtitiam operatur, & rectè ſectatur de his quæ ſapienda ſunt, aut qui appetit perfectam gloriam, coronā iuſtitiæ & gloriæ promeretur ita & qui ſuſtinēte tentationē non deſpicit inſiſtens etiā ipſi morti, coronam æternæ vitæ percipiet, pro qua temporalia bona contempſit. Quærendum eſt ſi materia coronæ vitæ, quam præparauit Deus diligētibus ſe, ea ſunt quæ præparauit Deus diligentibus ſe, quæ ſcilicet propter magnitudinem maieſtatis aſpectui & auditui nequeunt ſubdi, nec ad purum intellectum hominis cuiuſlibet admitti. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum deſcendens eſt à patre luminum.* Patrem luminum intelligibilium, hoc eſt, illuminatorum rationalium Deum dicit, à quo tanquam à datore rerum venire ad homines, inquit, diuina dona, quæ eò quod proſint optima dicit data, eò quod plena & ſine defectu ſunt, dona perfecta indubitanter appellat. Et quomodo aliqui dicunt, quantum ad iſtam vocem, ſola quæ meliora ſint, à Deo eſſe, non etiam quæ moleſta iudicantur & triſtia, ponēdum eſt illud

Rom. 5. (beside "His itaque ſimile eſt & illud")
2. Tim. 4. (beside "ſunt hæc: Repoſita")
1. Pet. 5. (beside "iterum: Portabitis")
Prou. 4. (beside "Iterūque: Coronā delitiarū")

vbi ait ſcriptura: Ipſe deduxit ſuper eos mala. *Baruch. 1.*
A Et illud: Deſcenderunt mala à domino ſuper portas Hieruſalem, & his ſimilia. *Mich. 2.*

Ex quibus & aliis huiuſmodi exemplis agnoſcitur ſententia & iudicio Dei, ſuauia atque triſtia hominibus prouenire. Cum ergo cuncta Dei prouidentia deferantur, attamen conſequēs erat, vt qui inuitabat ad patientiam perfectionēque virtutis, non malorum illationem, ſed memoriā debetet habere meliorum, dum omnis qui ſtudet ſecūdum virtutem viuere, nō triſtia ſed optima data potius & dona perfecta meretur. Alter vero quidā ſcripturas ſubtilius animaduertēs, & ea quæ pie de prouidentia ſunt exponens dicit, meliorem miniſtrationē fieri præcedente voluntate Dei, aduerſa verò propter quandam vtilitatem per accidentiam deſtinari. B

CAPVT II.

Sicut enim corpus ſine Spiritu mortuum eſt, ſic & fides ſine operibus mortua eſt. Quoniam ſicut ſpiritus cohærens corpori viuificat eum, & opera fidei cooperata, viuam eam eſſe procurant, cogitandum eſt vt fides habeatur cum operibus virtute dignis, vt non mortua ſed viua conſiſtat. Nam & qui habet corpus animale non mortuum, ſed viuum, illud per ſocietatem ſpiritus vult habere. Notandum ſcilicet quia cū fides mortua ſit præter opera, iā neque fides eſt. C Nam neque homo mortuus, homo eſt. Quomodo vero aliqui cauſam eſſe ſpiritum dicētes, quo corpus viuat, honorabiliorem eſſe corpore dicunt, & ideo conſequenter & opera honorabiliora magis quam fidem aſſeuerant viuificantia eam perfectius ſtudui, vt quod mihi videtur exponerem. Non enim ſicut indubitanter ſpiritum corpore meliorem, ita ſine reluctatione opera fidei præponenda ſunt, quando gratia ſaluatur homo non ex operibus, ſed ex fide: niſi fortè & hoc in quæſtione ſit, quòd ſaluet fides quæ cum operibus propriis viuit, tanquam aliud genus operum ſit, præter quæ ſalus ex fide proueniat: nec autem ſunt opera quæ ſub vmbra legis obD ſeruantur.

CAPVT III.

Si quis verbo non offendit, hic perfectus eſt vir, poteſt etiam freno circumducere totum corpus ſuum. Quoniam verbū duplex eſt, aliud quod ad ſenſum, aliud ad effectiuam prolationis pertinet rationem, ſecundum mentis ſermonem præſentia ſunt ſumenda.. Quiſquis enim non offendit in ſenſu rerum ſapiendarum & agēdarum, perfectus vir eſt ſubditum faciens totū corpus velut equum, & quo vult educens eum comprimit & ad ſeruitium redigit, & proprias mortificat paſſiones. Quia vero de E ſermone animæ ſcribit hæc, palam eſt aduertenti textum congruentes aptarum, cuius initium eſt: Nolite plures magiſtri fieri fratres mei. Et paulo poſt: In multis enim offendimus omnes. Et mox intulit, ſi quis in verbo nō offendit, hoc eſt, docendo. Quando enim de his quæ agēda ſunt & ſapiēda aliquis docet, ſi habuerit veritatem, ſenſus de huiuſmodi rebus, tunc inoffenſibile habet verbum. Nō enim putandū eſt de peccato prolationis ſermonis, quæ ſolœciſmos & barbariſmos quidam vocant, hæc fuiſſe dicta: Niſi forte quis dicat inoffenſibilē habere quēque voce ſermonem, quādo irreprehenſibilē eum, & ſine vitio profert: licet aliquid vanū aut riſibile, aut

Iac. 3. (beside "textum congruentes aptarum, cuius initium eſt:")

aut iniurioſum dicere videatur, eò quòd ſecundum
artis regulam ſit loquutus. Quod vero non ſine cō-
ſideratione dicimus, totum corpus fuiſſe ſumptum
pro paſſionibus & operationibus eius, aduerte quod
ſcriptum eſt: *Lingua enim cum ſit modicum membrum,
& magna exultat.* Accuſans ſermonem pro ea lin-
guam accuſare dinoſcitur, tanquam ponentem, & a-
lia vana loquentem. Cum vero hæc in iſto corpore
ita ſint, conſequenter & de omni corpore talia o-
portet intelligi.

CAP. IIII.

B **N**On habetis propter quod non poſtulatis. Petitis & non
accipitis, eo quòd male petatis, vt in concupiſcen-
tiis veſtris inſumamini. Cum vera ſit expoſitio Salua-
Mat.7. toris dicentis: Petite & dabitur vobis: quam etiam
Luc.11. facit eſſe credibilem cum dicit: Omnis qui petit, ac-
cipit: quærere libet quomodo aliqui orantes non
audiantur, vt accipiant quæ habere poſtulauerūt per
ſuam petitionem: Ad hæc dicendum eſt, quoniam
qui via cognita ad poſtulandū venit, nihil relinquēs
eorum quæ pertinent ad impetranda quæ cupit om
nia, percipit quod ſibi dari rogauit. Si quis autem
extra intentionem traditæ petitionis poſcere vi-
deatur, iſte neque petere modo debito creditur, &
ideo non percipit quod petit. Nonne falſum quod
Luc.11. C dictum eſt: omnis qui petit accipit. Nam cū doctor
dicat omnis qui accedit ad me cauſa doctrinarum,
habebit diſciplinas earum, accedere ad doctorem
de rebus ipſis accipiendum eſt, hoc eſt, vt etiam de-
ſiderium habeat doctrinatum, vt exerceat & medi-
tetur eas, & ſumma intentione reſpiciat ea quæ à
magiſtro dicuntur & naturam habeat bonam. In-
dubitanter enim huiuſmodi homo percipiet diſci-
plinam, quam magiſter date promiſit. Si quis alius
acceſſerit ad doctorem, non faciens quæ prædicta
ſunt, ſed tantummodo vt videatur ab eo, & videat
eum, volens falſam facere promiſſionem doctoris,
dicendum eſt ei, non acceſſiſti ad eum ſicut inuita-
D uit, ſed aliter, & tantummodo ad videndum eum.
Apertiorem enim faciens ſcriptor epiſtolam, & qui
petere videantur nec accipiant indubitanter male
petentes illos dicit, qui vanis cupiditatibus inhæ-
ſerunt. Quia vero inſtant aliqui dicentes: Quare il-
li, qui pro ſcientia & perceptione virtutis petunt
& non accipiunt? dicendum eſt illis. Quomodo &
ipſi non propter ipſa bona percipienda petunt, ſed
vt per ea laudentur. Eſt enim amor concupiſcen-
tiæ velle laudes acquirere: vnde etiam his non da-
tur, quoniam ad concupiſcentias inſumendas vo-
lunt poſſidere, quæ poſcunt. *Neſcitis quia amicitia
mundi inimica eſt Dei? Quicunque ergo voluerit amicus
eſſe mundi, inimicus erit Dei.* Quoniam nequitia pro-
E uidet amicitias mundi, virtus autem acquirit chari-
tatem Dei, cum virtus & nequitia, non poſſint vnà
ſubſiſtere. Qui peccando amat mundum, inimicus
Dei eſſe monſtratur, ſicut è diuerſo qui non peccan-
do amicitias apud Deum pietate confirmat, conti-
nuo mundi aduerſarius inuenitur. Vnde ſicuti im-
poſſibile eſt ſeruire Deo & mammonæ, ita amicum
Dei eſſe ſimul & mundi. Denique veniēs Ieſus vt Dei
amicos faceret obedientes ſibi, gladiū & diuiſionem
miſit in terram. Sermo nanque & doctrina illius di-
uidit & abiūgit à terrenis atque materialibus rebus,
per hæc præparans vt inimicitiæ ſint apud mundum
A & vnitas apud Deum: Hæc ſunt amicitiæ apud illū:
Quapropter & pacem dat, non ſicut mundus amā-
ti. Ille nanque per pacem quam dat ad corporeos a-
ctus inuitat, amatores concupiſcentiæ & paſſibiles
eos facit: Ieſus autem pacem præbens amicos Dei
conſtituit, ex toto corde eum diligentes. Mun-
dum vero intelligere debemus, deſideria corporalia
& conuerſationem huius mundi.

DIDYMI ALEXANDRINI IN
Epiſtolam Petri primam, enarratio.

CAPVT I.

B **P**ETRVS *Apoſtolus Ieſu Chriſti, electis ad-
uenis diſperſionis.* Poſitus Petrus circun-
ciſionis Apoſtolus, omniūmque Iudæo-
rum habens ſtudium, ſcribit eis qui in
totius orbis diſperſione morabantur, tanquam ad-
uenis ciuitatum extranearum, cum vtique nequa-
quam plures eorum in Iudæa conſiſterent. Si quid
autem ſupra textum hic poteſt intelligi, animaduer-
tendum eſt hoc de animæ ratione, quaſi aduenam
eam velit agnoſci. Vnde etiam dictum videtur, pere- Pſal. 38.
grinus ergo in terra & aduena, ſicut omnes patres Pſal.119.
mei. Et iterū Heu me, quoniā incolatus meus pro-
longatus eſt. Aduenæ ſiquidem ſiūt hominum ani-
C mæ corporibus copulatæ, dum in eis temporaliter
eſſe conſtituuntur. Nam ſi eſſent ex ea ſubſtantia, ve
ra corpora eſſent habitatrices terræ. Denique animę
habentes cōpaſſionem carnis, eſſe in habitatione car
nea nuncupantur & velatione, quanquam aduenæ
ſunt in terram, ſed magis aſſimilantur indigenis. Vn-
de & terrores inſeruntur ſuper habitatores terræ,
ſapientes vtique ea quæ terrena ſunt, & terreni in-
duros imagine. *Secundum præſcientiam Dei Patris.* His
concordant quæ à Paulo dicta ſunt ita: Sicut ele- Eph.1.
git nos in ipſo ante originem mundi eſſe ſanctos,
& immaculatos coram eo in dilectione, prædeſti-
nans nos in adoptionem filiorum. Licet enim
D quidam dicant quoniam ſemper, & ante mundum
rationalium ſubſtantia ſit. Veruntamen præuidens
Deus fidem & actus hominum quæ aguntur, per
Euangelicam doctrinam præſcienter elegit eos in
Chriſto ante mundi originem, iam tunc prædeſti-
nans eos filios eſſe participio ſanctos adoptionis.
Præſcientia enim nihil aliud eſt putanda, quam con-
templatio futurorum: quæ non eſt iam præſcientia
poſtea, ſed ſcientia, dum ea quæ primitus contem-
plata ſunt veniūt ad effectum. Licet igitur ſecūdum
præſcientiam electi erant quibus Petrus ſcribit, ve-
runtamen exiſtentibus eis Petrus loquitur. Abiīcit
itaque fabulam Manichæorum de naturis, & intel-
E lectus præſens. *In hæreditatem incorruptibilem, inconta-
minatam, & immarceſcibilem conſeruatam in cælis in vo-
bis.* Vt oſtendat quomodo in infinitum beatorum
permanebit hæreditas, incorruptam & immar-
ceſcibilem eam dixit, per hoc manifeſtans & di-
uinam & puram hæreditatem, eo quod ſit incon-
taminabilis eius perceptio apud eos, qui proprieta-
tis præmio diuitiarum præſentiū bona deſpiciunt,
ſciētes ſe habere meliorem & perpetuam facultatē.
Quam dum dicit manſurā, perpetuitatem eius ape-
rit: & dū probat meliorem, diuinitatem repoſitæ hæ
reditatis oſtendit. Si ergo in cœlis fidelibus hęc re-
ſeruatur hæreditas, friuola quædam & tepida profe-

runt aliqui putãtes eam ſe percipere in terrena Hieruſalem Mille annis, exiſtimant eſſe delitiarum præmia proprietate recepturos. Qui etiam interrogandi ſunt, quomodo aſtruant delitias corporales, cum dicatur hãc hæreditatem nec corrũpi poſſe nec marceſcere, maximè cum ipſi dicant, hæc poſſe finiri cõpleto anno milleſimo. His copulanda ſunt illa verba, quibus indicatur, quod in regno cœlorũ ſit hæreditas conſtituta, & nequaquam corruat, eo quod ſit intelligibilis, quando ſenſibilia, non ſicut intelligibilia cognoſcuntur. Illa namque Spiritus ſanctus digniſſimis manifeſtat. *In quo exultabitis modicũ, nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus, &c.* Probatur fides eorum, qui propter eum in tentationibus diuerſis tribulantur, & vſque ad finem in huiuſmodi probata fide perſiſtunt. Quos vtique conuenit exultare, licet aliquis labor eorum voluntatibus importunus eſſe videatur. Hunc enim laborem hic ſub triſtitiæ nomine deſignat, tanquam ſit aliqua triſtitia quæ poſſit è diuerſo per hæc verba cognoſci, cum & apud Paulum duo triſtitiæ genera declarentur, quarum vnam mortem operari, alteram vero pœnitentiam ſtabilem ad ſalutem, quæ ita deſcribit. Mundi triſtitia mortem operatur, Dei vero pœnitentiam ſtabilem ad ſalutem. (2.Cor. 7.) Certum eſt enim quoniam qui triſtis eſt laborando, dum pro fide decertat, neque ſecundum mundi triſtitiam triſtatur, neque ſecundum pœnitentiam. Illa nanque pro amiſſione delectabiliũ rerum, hæc autem pro honore trãſactorum geritur peccatorum. Vtrunque vero harum triſtitiarum extraneus eſſe cognoſcitur qui tentatur. Et quomodo diuerſus decertantium prouectus, alij, eum labore quæ triſtitia vocatur, tentationes ferũt, alij autem ſine triſtitia, & ſic excellenter eas & cum delectatione ſuſcipiunt, vt lætentur, quoniam digni ſunt facti pro nomine Chriſti pati. Et arbitrantur ſe incomparabilem gloriam poſſidere, quando Chriſti nomine tribulantur. *De qua ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vos gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret, qui in eis erat ſpiritus Chriſti, qui prænunciabant in Chriſto Ieſu paſſiones, & poſt hæc glorias, quibus reuelatum eſt, quod non ipſis, vobis autem miniſtrabant hæc.* Quoniam quidam minorem aſſerunt promiſſionem & ſalutem ſanctorum, qui ante aduentum Saluatoris fuerunt, exiſtimantes plus aliquid habuiſſe poſteriores, eò quod viderunt Ieſum ſenſibiliter, etiam ſigna ab eo corporaliter facta, & doctrinam eius audierunt, oſtendẽdum eſt quoniã huiuſmodi opinio falſa eſſe dinoſcitur. Duo aduentus ſunt Chriſti. Vnus quidem intelligibilis ſecundum quem recipitur tanquam Deus verbum. Alter vero ſenſibilis ſecundum quem videtur ex Maria progreſſus. Sed diuinior intelligibilis quàm ſenſibilis, qui etiam prauis hominibus eſt collatus. Omnibus itaque ſanctis qui poſt aduentum fuerunt & ante aduentum, intelligibiliter adueniens Dei verbum, proportione actuum quos vnuſquiſque geſſit, ſanctificant eos, quibus ſemetipſum decenter irradiauit, non minoratis ſcilicet eis propter ſenſibilem præſentiam qui fuerunt ante eius aduentum. Non enim propter maliciam, ſed propter temporis diuerſitatem hoc aduentu frui nequiuerunt. Igitur licet Prophetæ perſcrutati ſunt, in quod vel quale tempus finem acciperet animarum ſalus, & Chriſti fierent paſſiones, & poſtea gloriæ. Cognouerunt tamen per reuelationem, quam non ſibi, ſed eis qui poſt aduentũ eius erant futuri miniſtrabant hæc. Non ergo minorem ſanctitatem eorum eſſe dicendum eſt, quando diuinitatem filij Dei præſentiam habuerunt. Quomodo enim minor alicuius eorum qui poſt aduẽtum fuerunt videbitur, Abraam qui Deum vidit, dum omnea vtique qui ſecundũ Chriſtum finiuntur, in eius ſinũ proficiſcũtur? Quomodo minores erũt Moyſes & Helias, qui Ieſu in gloria trãſformati ſimul apparuerũt, licet non viderint ſenſibiliter eũ de virgine procreatũ? Nõ enim præponẽdus eſt eis, qui intelligibilem aduentum eius habuerunt, ille, qui eum ſecundum carnem vidit, dũ multi etiã peccatorea hoc viderint. Quod autem & peccator videt multo inferius eſt illo, quod venit ad ſolos ſanctos, Perfectiore vero probatione etiam hoc dicendũ eſt. Apoſtolis nullus eſt celſior fide aut conuerſatione inter eos qui Chriſti Euangelium ſunt ſecuti, ſed neque Ioãne Baptiſta. Putas ergo quod hi quos cõtigerit circa finem mũdi conſiſtere, & viderint ſecundam & glorioſam Chriſti præſentiam, beatiores erunt baptiſta & ſanctis Apoſtolis? Abſit. Nullus enim ſic hebes eſt, præcipuè cum ſit dictũ, quod nullus in humano genere maior ſit Baptiſta Ioanne. Igitur ſi nõ minorãtur qui non viderint ſenſibiliter, ſed ſecundũ præſentiam ab illis, qui eam viſuri ſunt, neque minores erunt eorũ qui ſenſibiliter ſecundum Euangelium diſpenſationem Chriſti viderũt. (Mat. 11.) Neceſſario ſiquidẽ hæc diximus propter eos, qui minores faciũt priſcos poſteris. Multi ſunt etenim etiã hæreticorũ, qui hac falſa ſententia ſeducuntur, deſiderium habentes maximum veteri detrogent teſtamento. Sed & his dicendum eſt, quoniam & ſi non viderunt aut ſenſibiliter audierunt quæ dixit Ieſus & fecit, veruntamen deſiderium habuerunt. Multi enim (inquit) Prophetæ & iuſti concupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. (Mat. 13.) Et de Moyſe dicitur, quomodo æſtimauit maiores eſſe diuitias Chriſti, quàm theſauros Ægyptiacos. Dictum eſt autem & de Eſaia, quod vidit gloriam Chriſti. *In quem concupiſcunt Angeli proſpicere.* Notandum quòd apud Græcos, in quæ, legatur, non in quem. (Eſa. 6.) Et ſic exponitur: Si quis exiſtimauerit quæſitã à Prophetis ſalutem in fine eſſe mundi, quod in omnibus & in ſummo eſt appetitu, quando ipſius quidem cauſa alia cuncta fiant, ipſum vero cuius cauſa nullius agitur. Non ab re eſt etiam intelligi de ſanctis Angelis, & ſimpliciter cunctis beatis rationalibus hoc dictũ, eum omnes appetitum habeant, proſpicere ea quæ in fine ſeculi ſunt agenda. Si vero alium quendam ſtatum fecerunt beatum (per ea quæ reuelata ſunt à ſancto Spiritu eis, qui Euangelium ſuſceperunt) præter eum qui dictus eſt, dicendum eſt & cõcupiſcere in eum proſpicere Angelos qui in tranſgreſſione quadã inuenti ſunt. Nam licet quidam eorum praui ſint, attamen detenti ſupplicio, reſipiſcentes vnde ceciderunt (quod etiam ſtudioſis hominibus compromittitur) habebunt deſiderium vel per feneſtras ea reſpicere. Sed vero dicunt Manichæi de Angelis (quos creatorẽ putant) hoc eſſe dictũ interrogandi ſunt, ſi habet quiſquam naturam ea concupiſcendi, quæ præter naturam ſunt, & non ei cõueniunt, & ſi propter multam fatuitatem hoc conceſſerint, rurſus interrogãdi ſunt, ſi appetitus infinitus eſt omnis? Nanque neceſſarium eſt appetitum compleri, dum res quæ deſideratur affuerit. Si vero hoc

ita

ira non eſt in prædictis Angelia, erit adeptio eorom, quæ manifeſtauit Spiritus ſanctus, quando nequaquam habere poſſunt concupiſcentiam eorom, quorum adhæc natura apta denegatur. *Sed ſecundum eũ qui vos vocauit ſanctum, & vos ſancti in omni conuerſatione eritis; quia ſcriptum eſt, ſancti eritis, quia ego ſum ſanctus.* Cùm Deus, qui per Euangeliom euocauit ad ſalutem, ſit ſanctus, neceſſe eſt obedientibus vocationi omni conuerſatione atque prudentia fieri ſanctos eius, præcipuè dom is qui vocat adhæc inuitet & tribuat ſanctitatem. Ait enim, quomodo ego fons ſanctitatis ſom, per ſubſtantiam ſanctos exiſtens, vos ſtudete participari ſanctitate qoon diligo, vt ſitis ſicut & ego. Et vide diſpenſationem. Se namque ſanctom eſſe dixit, accedentes autem ad eum fieri, vel futuros ſanctos inuitat. Quærendum eſt in qua veteri ſcriptura homini verba ſint poſita. Et notandó

Leu. 19. eſt quoniam in Leuitico legitur, & locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere omni congregationi filiorum Iſrael, & dices eis: Sancti eritis, quoniam Dominus Deus veſter ſanctus eſt. Dicendum tamen eſt, quod ſi non inueniretur ita poſitum, non omnino ſecuodom dictum ſermonem huiuſmodi dicta quæreremus, ſed intelligibiliter dum omnia ſpiritualia diuinitus eloquia doceant, quoniam & qui vocat ſanctus eſt, & qui vocantur, vt ſanctificentur. aduenient. Requirendi vero ſunt Manichæi, ſi creator eſt qui hæc dicit, quomodo ſanctus eſt ſanctificans eos quibus hæc reuelata ſunt, qui ſcilicet vltra eum ſunt quorum nec aliquando habuit ſcientiam? Si vero pater ſaluatoris eſt, & filius cum eo hæc dicens, quomodo Prophetæ non eius ſed Dei creatoris exiſtentes deſiderium habuerunt promereri ea quæ diligitis? qui vltra Deum eorum eſt, huius notitiam non habet. Quapropter oportet eum Deum Prophetarum & Euangelij confiteri ſecundum pietatis verbum cum nihil occurrit. *Et ſi patrem inuocatis eum qui ſine diſcrimine perſonarum iudicat ſecundum vniuſcuiuſque opus. &c.* Si is quem vocãt patrem iudex eſt, perſonam non accipiens eorum qui iudicantur ab eo, & ſecundum vniuſcuiuſque iudicat actionem, cum timore & omni ſancta conuerſatione perficere omne tempus incolatus noſtri feſtinemus. Sic enim poterimus & patrem eum tribuentem promiſſiones agnoſcere, & extra omne ſupplicium permanere. Quærendum eſt enim ſi pater iudicat nullum, & omne iudicium dedit filio quid hic poſſit intelligi. Si enim patrem qui ſignificatur, quomodo iudex iſte, & iudicans ſecundum vniuſcuiuſque opus? Si verò filius iudicat ſecundum vniuſcuiuſque opus omne iudicium ſumens, quomodo pater exiſtit? Pro quibus dicendum eſt, quoniam & filius eadem diuinitate eſt iudicante filio pater eſt qui iudicat. Sic & filius pater eſt genitorum, generans eos participio ſanctitatis. Sæpius enim filios ſuos vocauit Apoſtolos. Et alij dixit: Fili remittuntur tibi peccata tua. Alieni verò ait: fides tua te ſaluam fecit. Et hæc, qui diuinitati derogantes, poſſunt ſufficienter arguere. Dicens enim eſſe iudicem creatorem, non dubitetis eundẽ putare qui pater eſt dilectorum Christi. Quapropter vna diuinitas etiam, per hæc verba. *Renati non ex*

Luc. 5.

Matth. 10 *ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, verbo Dei viui, & permanentis.* Regenerationis & reſtitutionis nomine, ſignificat introductionem natiuitatis poſt deſtructionẽ priſcę generationis factam. Quomodo enim non habuit deſtrui cum eſſet corruptibilis, vt poſtea incorrupta veniens maneret æterna, ſeruans perfectè

A & ſine aliqua circumſcriptione vitæ eos qui naſcuntur ea ea? Eſt enim prima natiuitas ſecundum Adam mortalis, & ideo corruptibilis, poſterior autem ex ſpiritu & verbo ſemper viuente Dei. Et hoc ergo verbum quod pro ſemine ponitur, incorrupta demonſtrat: quia ex virtute & ſpiritu ei congruente dicitur incorruptũ. omnis enim qui naſcitur ex Deo, I. Ioh. 3. peccatum non facit, quoniam ſemen eius in eo manet, & non põt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Ad hoc quoque percipiendum eſt etiam illud: Filij regni ſunt ſemen bonum. Hæc ergo natiuitas incor- Matth. 13 ruptibili ſemine conſiſtit verbo Dei viui & permanentis. Viuum verò & permanens verbum dicimus,

B ſecundum Euangelicam diſciplinam Hoc ergo conſcriptor Epiſtolę confirmare volens. aſſumpſit exemplum fœni dicens. Aruit fœnum & flos eius decidit, Eſa. 40. verbum autem Domini manet. Quæ cum dixiſſet, verba Prophetica interpretatus eſt, dicens: Hoc eſt Matt. 24. autem verbum quod euangelizatum eſt inter vos. Secutus & illic Dominum, vbi ait: Verba mea non tranſibunt. Si viuum eſt verbum & permanens in his, ſignificari putamus illud, quod erat in principio apud Deum Dei verbum, requirendi ſunt hæretici circa quos dicunt fieri regenerationem, putas ne circa terrenos? Sed impoſſibile eſt. Non enim naturam habet ſecundum eos incorruptibile ſuſcipiendi ſe-

C men. Si verò hoc impoſſibile eſt, erit potius impoſſibile de ſpiritualibus hæc intelligi. Nam ſi animæ ſemen per ſubſtantiam ſpirituales ſunt vt ipſi volunt, quid eis amplius generatio præbebit vtilius? Quapropter de voluntaria regeneratione hoc ſapiendũ eſt, vt poſſint congruere quæ ſequuntur. Sic enim habet.

CAPVT. II.

DEponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum & ſimulationes, & reliqua. Turbat enim hæreticos etiam illud: Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, & illud: Oportet vos naſci denuo: & quæcon- Ioh. 3 Ibidem.

D que reperiuntur his eſſe ſimilia, quibus oſtenditur non eſſe naturam bonam & malam. *Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, & vos tanquam lapides viui ædificamini in domum ſpiritualem, in ſacerdotiũ ſanctũ offerentes hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.* Qui ad Euangelium acceſſerunt renati ex incorruptibili ſemine, genus electum atque probatum ſunt, ſimul & viui lapides conſtituti, ſuperædificati viuenti lapidi, electo & honorato, fundamento Apoſtolorum & Prophetarum, ad perficiendum Deo ſpiritualem domum, ad quam perducuntur, magis autem offerentur ſpirituales hoſtiæ, de quibus dictom eſt: Im-

E mola Deo ſacrificium laudis, & iterum: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ. Hæc verò ſunt ſanctorum ora- Pſal. 49. tiones contemplatio & actus egregij oblati, non per Pſal. 4. figuratom pontificem, ſed per ſacerdotem qui ſecũdum ordinem Melchiſedech permanet in æternum. Hic enim eſt Ieſus ſummus pontifex, pertranſiens omnes cœlos. Illius ergo perſonam gerit homo aſſumptus à Dei verbo, vnde non ei, ſed per eum, Deo hoſtiæ dicuntur offerri, cum diuinitas vna ſit patris & filij, & quæ Deo patri ſacrificantur, offeruntur & filio. *Vobis ergo honor credentibus, non credentibus autem lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput Anguli, & lapis offenſionis & Petra ſcandali, qui offendũt*

verbo non credunt, in quo & poſiti ſunt. Sicut Ieſus cum ſit lumen rerum ad iudicium venit in mundum, vt A illuminaret eos qui cæci erant ante eius aduentum, & excæcaret qui malè videbant. Sic etiam poſitus eſt ad ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael, excitans eos qui peccato corruerant, & corruere faciens qui in peccatis ſtatum firmiſſimum poſſidebant. Sic & cum lapis electus, & honoratus ſit, honorem præſtat eis qui per fidem ſuperædificantur in eo, fundamentum eorum robuſtiſſimum vehementer exiſtens. Apud eos qui non credunt, non honorabilis ſed offenſionis eſt lapis, & petra ſcandali, cū ſimiles exiſtant ædificatoribus qui deſpexerunt eū. Hi namque ſunt Scribæ & Phariſæi. Ad hoc enim, hoc eſt, ad non credendum, & offendendum, in eo B poſitos dicit eos, qui ab eius doctrina diſſentiunt.

Eſt autem poſitio qua poſiti ſunt voluntaria, initiū non credendi gerens. Sicut enim mundus qui in maligno poſitus eſt, non ex natura ſed ex paſſione propria poſitionem habuit in maligno, ita & de quibus ſermo eſt, ad non credendum à ſemetipſis ſunt poſiti, cognati exiſtentes eorum, qui traditi ſunt ad contumelias paſſionum, & reprobum ſenſum. Quia enim peccantes in multa patientia eos portabat De⁹, contemnentes benignitatē & longanimitatem eius, poſt multam inuitationem, monitionem doctrināque: reliquit eos ſecundum propriam pergere voluntatem, quando alios quidem tradidit cœleſti mi C litiæ deſeruire, alios autem diuerſis concupiſcentiis cordis ſuis ad impudicitiam. Nemo in ſe quidem miretur, audiēs quoniam vna res aliis ſit ad vtilitatem, aliis ad læſionem. Videmus enim eundem cibum aliis quidem ſalutem, aliis ferre necem. Idem odor vnguenti, aliis quidem nocet atque mortificat, aliis prodeſt, ſic & ſpiritualiter accipiendum eſt, quoniā Apoſtoli Chriſti bonus odor ſunt, aliis odor ex vita in vitam, aliis ex morte in mortem. Hunc ſermonē extēdimus, eo quod malè quidā iſtis vtūtur. *Vos autē genus electum, regale ſacerdotiū, gens ſancta, populus acquiſitionis, vt virtutes annūcietis eis, &c.* Secūdū veterē diſpoſitionē legis, aliud erat regnū, & aliud ſacerdotale D genus. Sacerdotale namque à Leui, regale ex Iuda genere ſuccedebat. Alter enim apud Hebræos regnabat, & alter ſacerdotium obtinebat. Poſt illam itaque conſtitutionem ſucceſſit Euangelium, vnum & eundem ſacerdotem, regēque conſtituens, Chriſtus namque vtrumque eſt. Ad eum namque dictū

Pſal. 109 eſt: Tu es ſacerdos in æternum, & iterum: Ego ſuſci-
Eſa. 45. taui eum regem cum iuſtitia. Sed & ipſe de ſe di-
Pſal. 21. cit: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, hoc eſt, à

Deo. His itaque diſpenſatis neceſſarium erat diſperſos ab eo qui ſimul rex & ſacerdos eſt, electum eſſe genus & regale ſimul atque ſacerdotale. Patre ſiquidem eorum vtrumque habente principatum, ne E ceſſe eos tanquam ex rege regale, & tanquam ex ſacerdote eſſe ſacerdotale genus. Quapropter gens ſancta dicuntur, vocati ab eo, qui ſanctus eſt, vt ſancti ſint. Hi namque ſuper hoc, quod ſancta gens vocantur, etiam populus acquiſitionis exiſtunt, extranei ab omni perditione facti, acquiſitionem, quæ fit ex his qui ſuſcipiuntur, non qui proiiciuntur. Fugiendum eſt itaque de naturis loqui, quod Manichæi proponunt, dicentes bonam ſeu malam naturam, etiam propter præſentes voces, Nam quod eligitur, non ex natura, ſed virtutis munere poſſidetur. Quærendum eſt autem, quomodo dum ex omnibus gentibus ſint vocati fideles, vnam gentem ſanctam eos A eſſe dixerit. Et dicendum, quia forſan licet ea diuerſis gentibus ſint vocati, tamen eo quod reſpuerint omnem vanitatem, propter quam gentes diſperſæ videbantur, & ſuſceperint voluntatem, vnam eādemque mentem, vnam reſpicientes vtique diſciplinam & fidem vnam. Quando anima & cor vnum fit omnium credentium, ideò vna gens dicti eſſe noſcuntur. (Act. 4.) *Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſeretur.* Intelligenti quoniam de his qui crediderunt ex gentibus, hæc conſcripta ſunt, nihil occurrit aduerſum, quoniam ante vocationem, cum non eſſent populus, neque his miſereretur, vt eſſent populus Dei, & B miſericordiam conſequerentur, euocati à Deo venerunt. Multa nāq; ex hoc aduerſitas conſiſtit contra eos, qui putant hæc de diuerſis eſſe conſcripta naturis. Non enim poſſibile eſt de ſpiritualibus dici, quia fuerunt aliquando non populus, & miſericordiam non habentes, neque rurſus de terrenis, quoniam de non populo populi, & de non miſericordiam cōſecutis, miſericordiam conſecuti ſunt. Malitia namque nec populū, nec miſerādū, cū malitiæ perceptibiles ſpirituales nō ſunt, ſed ex virtute miſericordiā conſequuntur, & populus Dei fiunt, terrenę verò virtutis è diuerſo ſuſceptibiles non ſunt. Fruſtra igitur arbitrantur diuerſitatem naturæ hæc verba ſigni C ficare. *Chariſſimi obſecro tanquam aduenas & peregrinos, abſtinete vos a carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam, &c.* Qui propter diuinam pietatem digni ſunt vt amentur, iure chariſſimi nuncupantur, non quod tales natura fuerint, ſed quia eſſe meruerunt. Conſcriptor ergo huius Epiſtolæ dicit, quoniam præcipuo circa vos affectu conſtringor, obſecro ac inuito vt abſtineatis à carnalibus deſideriis, quę militant aduerſus animam, & inimicitias multas habent aduerſus eam. Quoniam alia animæ, & alia carnis ſubſtantia eſt. Illa ſiquidem incorrupta & immortalis, incorrupta, immortaliaque deſiderat: hæc autem cum ſit corrupta atque diffuſa, turpia & languentia D concupiſcit. Hac igitur differentia conſiſtente circa carnem & animam hominum, neceſſe eſt & ſtudia vniuſcuiuſque ſubſtantiæ eſſe contraria. Quia verò alterius generis eſt alteriuſque ſubſtantiæ anima præter corpus, palam aduertenti compaſſiones eorum atque diſcordias. Nam quando ſubtrahit ſe anima à paſſionibus corporalibus, munda & ſplendida conſeruatur, ſalubriter operationes dignas & pure intelligens ac perficiens, memoriam habens boni, diligens Deum, & ſcientiam eius habere volens. Quando verò carnis paſſionibus implicatur, omnia apud eam his aduerſa reperiuntur, quæ intellexerit obliuioni repente tradit, quæ dudum ſciebat E amittit, amorem libidinis habens potius quàm Dei dilectionem, ita vt penè ad hoc vſque credatur peruenire, quatenus tota putetur conuerti in carnem: De quorum tali effectu, in ſcriptura diuina nomina huiuſmodi referuntur. Carneus enim qui venditus eſt ſub peccato vocatur, ſed etiam illi qui vehementer inclinantur ad carnem & ſancto ſpiritu deſolantur, propterea carnes nuncupātur, dicente illis Deo. Non permanebit ſpiritus meus inter homines iſtos, eo quod carnes ſunt. Cum igitur anima præter natu (Gen. 6.) ram degens carnea vocetur, & cum ſecundum naturam mouetur, ſpiritus inuiſibilis, mens, & occultus homo dicitur, conſtat quòd nō eſt de ſubſtantia corporis,

163

corporis,cum ſit immortalis atque perpetua eius
natura,& corpori humano adhæreat,& in eo viuat, A
quatenus poſſit data hominibus mandata ſeruare,
& illuminata Chriſti virtute poſſit aſcendere, ſecun-
do verbum quod eam inuitat aſcendere per ædifica
tum aſcenſum qui ducit ad cœlum. *Subiecti eſtote om-*
ni humanæ ordinationi propter Deum.

Sicut alia fiunt propter Deum frequenter,& pro-
pter aliud, ſimiliter & ſubiici principibus& poteſta
tibus humanis ,aliquando propter Deum, aliquan-
do propter aliud quicquam fit. Qui enim propter
Dominum ſubditur eis, qui ad principandum ſunt
conſtituti, tunc ſolummodo eis ſubiectus non eſt,
quando contraria voluntati Dei percipiunt. Qua-
propter etiam reluctandum eſt vſque ad mortem, B
ſi quando voluerint extra Chriſtum nos facere ali-
quid,dicere,vel agere præter ſenſum aut ſanctiones
Rom. 13. Eccleſiaſticas. Manifeſtat itaque Paulus in quibus o-
porteat eis ſubdi,id eſt,vt tributum ſoluatur atque
vectigal: vt libertatis pudor apud eos decenti iure
ſeruetur. Sic enim redditur honor cui congruit,& ti
Matt. 22. mor cui debetur. Hoc enim præ omnibus docuit ſal
uator dicens,oportet reddi quæ ſunt Cæſaris Cæſa-
ri,& quæ ſunt Dei Deo. Ordinationem verò huma-
nam dixit poteſtatem, quæ hominum diſpoſitione
conſiſtit. *Siue regi tanquam præcellenti,ſiue ducibus tanquã*
ab eo miſſis ,ad vindictam malefactorum,laudem verò bono
rum. Præcones veritatis omnem malitiæ occaſio- C
nem auferentes à nobis, ſcribunt quatenus tales ſi-
mus apud eos qui in poteſtatibus degunt, ne per nos
Euangelium aut doctrina eius impediatur, nolentes
nos eis officium debitæ deuotionis exoluere, & eo-
rum actibus eſſe ſubiectos, quando tamen rectis le-
gibus aliquid agere comprobantur. Scribit itaque
Petrus omni ordinationi humanæ ſubiiciendos, re-
gibus quidem tanquam egregium culmen habenti-
bus, ducibus autem tanquam miſſis ab eo ad com-
probationem bonorum & malorum ſcilicet vl-
tionem. Paulus autem. Omnis, inquit, anima pote-
ſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non enim eſt po-
teſtas niſi à Deo: quæ autem ex Deo, ordinata D
Rom. 13. ſunt,& reliqua. His igitur ordinationibus ab eo,
qui bonorum eſt cauſa conſtitutis, ipſe namque
conſtituit, & deſtruxit reges, cuius ſapientia di-
xit. Per me reges regnant, & potentes ſcribunt
Prou. 8. iuſtitiam. Per me principes magnificantur,& tyran-
ni per me poſſident terram. Non oportet contur-
bari ſiquãdo fiunt huiuſmodi iudices, vt malè quidẽ
faciant, vt puniant bonos, approbent autem & lau-
dent inobedientes legi, ſiue amore pecuniarum, ſiue
gratia delictorum in aliquos oportune non facien-
tes iudicium, faciant tranſcendentes legem abſque
prouidentiæ voluntate, per quam ad culmen euecti
ſunt. Et non miſerandum ſi aliter faciant, quam vult E
ille, per quem adepti ſunt poteſtatem. Nam penè a-
pud omnes inuenis eſſe peccata. Dedit nobis Deus
ſenſum vt vtamur, vtimur eo malè frequenter, ſed
noſtra voluntate. Quod autem ita fit, non oportet
vt illum, qui dedit ſenſum, culpare debeamus. Plan-
tauit in nobis vigorem vt diligamus, & odio habea-
mus, vt quidem odio habeamus mala, & diligamus
bona. Homines ergo diuerſo muneribus his vtun-
tur, non itaque Deus, ſed & ipſi ſunt magis in culpa.
Quapropter omni querela liber eſt Deus, ſcilicet hi
qui ab eo ad principandum conſtituuntur, abſque
eius propoſito perpetrare aliquid noſcuntur. Con-

ſtituit enim eos vt terribiles & malorum tortores
eſſent, & laudatores bonorum, & honorantes bo-
nos. Qui dum vſi fuerint hoc modo poteſtate quam
obtinent, non ſolùm non offendimur, ſed etiam col
laudamus eum qui ordinatum appetit principatum.
Si verò hi contrarium quicquam gerant, non accu-
ſemus Deum, ſed potius longanimitatem eius circa
eos, ſicut & circa alios homines qui delinquunt.
Sed ſicut ſerui Dei, omnes honorate, fraternitatẽ diligite, Deũ
timete, regem honorificate. Cum differentia ſit filio-
rum Dei atque ſeruorum eius, ſeruis iubetur vt ti-
Mala. 1. meant, ſicut & ipſe Deus dicit: Si Dominus ego ſum,
vbi eſt timor meus? nequaquam timorem, ſed gloriã
à filiis exigens cum dicit: Et ſi pater ego ſum, vbi eſt
B gloria mea? Filius enim glorificat patrem, & ſeruus
timet Dominum ſuum, ſicut Propheta dicit: Quia
igitur ſcribens hæc, nondum filios factos, ſed ſeruos
adhuc nouit, quibus ſcribens ait: ſicut ſerui Dei Deũ
timete. Conſequens eſt enim, vt per hæc verba diſ-
ciplinabiliter, & ſicut oportuit, omnes qui in ſublimi
tate ſunt honorentur, & diligantur recta voluntate
fraternitatis. Omnium enim qui laudabiliter agunt,
Deus timor, & fundamentum eſt. Et Deum timete.
Veruntamen hoc principali ordine conſeruandum
eſt. *Serui obedite cum omni timore Dominis veſtris, &c.*
Non paſſibilem timorem ſeruos habere præcipit a-
pud Dominos. Hic enim irrationabilis, & ad irratio
C nabilia conſtitutus eſt, ſed eum qui cum diſciplina
& recta ratione conſiſtit, cuius proprium eſt reuerẽ
tia. Qui enim propter Chriſtum & doctrinam eius
Deũ timet, cum reuerentia ei ſubiectus eſt, cum ille
qui per verbera aliáque tormenta timet Deum, paſ-
ſibilem timorem habere videt. Hac ſignificatione &
hic poſt alia vtitur ad feminas dicens: Conſiderãn-
tes veſtram in timore caſtam conuerſationem. Et
frequenter ſcriptura hæc de timore, tali modo per-
loquitur. Qui cum malediceretur, non male dice-
bat, cum pateretur, non comminabatur. Præſentes
equidem laudes eius ſunt, qui voluntariam & non
ſubſtantialem habet benignitatem, per quæ verba,
D nos inuitat ad laudem eius, qui naturam non habuit
ad peccandum, quaſi ſubſtantiale ſit eius bonum.
Vnde hominem Ieſum laudat, qui peccatum non fe-
cit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, & expertus om
nia, ſecundum ſimilitudinem noſtram, præter pec-
catum. quapropter & præſentia de eo ſunt percipiẽ
da, qui alibi dicit: quæritis me occidere qui veritatẽ Ioan. 8.
loquor vobis. qui cùm malediceretur non maledi-
cebat, nulli malum pro malo, aut maledictum pro
maledicto reddens: ſed neque cum pateretur com-
minabatur eis, qui malis afficiebant eũ, tradens eos,
qui inſurgebant aduerſus eum, iuſte iudicanti Deo
verbo inhabitanti in ſemetipſo Nam licet vnitas in
E diuina ſit ſancta & impartita hominis ad verbum:
veruntamen alter eſt intellectus hominis aſſumpti,
& alter aſſumentis eum verbi Dei. Audientes eum:
Ego & pater vnum ſumus. Et, ego in patre & pa-
ter in me eſt, & illud: qui vidit me, vidit patrem. In- Ioan. 10.
telligimus quod qui hæc dixit, vnigenitus Dei filius Ioan. 17.
eſt. Et rurſus cognoſcentes illud: Nunc anima mea Ibidem. 6
turbata eſt. &: Quia cœpit mœſtus eſſe & contriſtari,
de homine quem aſſumpſit, ſcripta ſentimus.

CAPVT III.

C*Vm eſtis filiæ benefacientes, nec timentes vllam pertur-*
bationem. Inuitat feminas vt imitentur ſanctas,

& præcipoè Saram, ſuadens eis, ſic ſubiici viris, ſi-
cut illa ſubdita erat Abraham, cuius & filias eas fa-
ctas dicit per operationes bonas. Sicut enim quis fa
ciens opus Abraham, & habens eius fidem, filius
eius fit, ita bona facientes fideles feminæ, matrem
habent Saram. Et hæc quidem ad teatum. Allegori-
ce vero conſideramus qnomodo quilibet fit filius
Abraham & Saræ, hoc modo vt Apoſtolus ait, di-
Gal. 4. cens: Quia Abraham duos habuit filios, vnum de an
cilla, & vnnm ea libera. Deinde ſpiritualiter intelli-
git per mulieres duo teſtamenta: & poſt alia dicit: eũ
qui ex libera natus eſt, ſecundum ſpiritum ſanctum
Iſa. 51. liberam dicens ſupernam Hieruſalem. Concordat
his verbis Prophetia, dicens: Reſpicite Abraham pa
trem veſtrum, & Saram quæ vos concepit. Noo e-
nim poſſibile eſt ad illos homines id eſt, Abraham &
Saram bæc referri carnaliter. Quomodo enim ad-
huc conciperet buius prophetæ tempore, quę ante
multos annos naturæ debitum ſuſceperat mortem?
Quapropter & hæc percipienda ſunt proximè ver-
bis Apoſtoli dicentis: Matrem eſſe earum quę ſecun
dum ſpiritum generantur, non fœminam, ſed teſta-
mentum nouum & Hieruſalem eſſe ſupernam, & in
uitat mulieres per opera boua, matrem habere Sa-
ram, & ſuper omnia conſiſtere, nec habere timorem
illum, quem pauor ſequitur & tumultus, quem ra-
tionabiliter perfecta charitas mittit foras, quoniam
penæ magis eſt, non Dei. Hunc eoim per omnia di-
Iſa. 51. uinus interdicit ſermo, alicubi quidem dicens: Quis
Matth. 10 eſt vt timeas bominem mortalem? Alicubi autem:
Nolite timere eos qui occiduut corpus, & alia his
vicina.

Dominum vero Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris.
Sicuti dum magnificatur Deus, non augmentum ma
gnitudinis ei proferri ſignificatur, ſed neque dum
glorificatur ei extrinſecus culmen ſnblimitatis affer
tur, ſic neqne dum ſanctificatur Dominus, ei titulus
ſanctitatis augetur. Vnde & in cordibus noſtris hoc
facere iubemur. Si enim ſanctitatis eius integram
perfectionem habuerimus, non tantum ore eum ſan
ctificamus, ſed in cordibus noſtris. Dum enim hoc
facimus intellectu noſtro, Dei ſanctitas magis auge-
tur. Similiter & qui magnificat eum, magnitudinis
eius participium ſuſcipit in ſemetipſum. Vnde dictũ
Pſal. 33. eſt: Magnificat anima mea Dominum, & iterum: Ma
gnificate Dominum mecum. Similiter & de gloria
eius dicendum eſt. Hæc autem non videantur eſſe
mira ſubtiliter aduertenti: qood dicitur à nobis bo-
na non ſnſcipit, ſed miniſtrat. His enim ſimiliter in-
telligeudm eſt, & illud: Sanctificetur nomen tuum.
Sanctificatur enim nomen Dei, quando induti eo,
ea quæ ſunt ſanctitatis implemus. Adhoc accipien-
Iſa. 8. dum eſt & illud: Deum ſanctificate, & ipſe erit ti-
mor veſter. Et iterum: ſi in eo confidis, erit tibi in
ſanctitate. Vide ſiquidem quomodo in ſanctitate ip
ſe Dominus fit ei qni ſanctificat eum. Sic enim vt
ſanctificatur Chriſtus ab eo, qui imitatur eum: ſic
animaduertendum eſt, qooniam qui tranſcẽdit mã-
datum præſens, quomodo maculet Chriſtum, qui
confitetur eum ore & negat operibus. Sic enim ad
quoſdam dicit? Profanaſtis nomen meum in genti-
bus. Per vos enim blaſphematur nomen meum, cũ
viuitis in peccato. Parati ſemper ad reſponſionem
Rom. 2. omni poſcenti vos rationem de fide, & ſpe quæ in
vobis eſt. Sicuti continue agi quod bonum eſt diui-
na doctrina vult, ita & inſtructos eſſe fideles horta-
tur, vt parati ſint ad comprobationem rerum ſapien
A datum. Quia enim multi Euangelio diſciplinabili-
ter intendentes, exigunt nos ſatisfactionem ſpei bea
tæ, non oportet ſegnes eſſe & ad ſatisfactionem de-
ferre requirentea, ſed magis eſſe præparatos Chriſti
diſcipulos, quatenus volenti mutuò percepere ra- *Coll. 3.*
tionales pecunias non negator. Non enim de ſenſi-
bilibus pecuniis hoc Apoſtolis eſt præceptum, aurũ
oon babentibus & argentum. Ad hoc etiam Paulus
inuitat ſcribens: In ſapientia ambulate, propter eos
qui foris ſunt, ſcientes quomodo oporteat ſingulis
reſpondere, foris dicens eos, qui nondum fideles exi
ſtunt. Iſti namque requirunt volentes agnoſcere ali-
quid de ſpe quę in nobis eſt. Propterea qui præſide-
B re Eccleſiaſtico magiſterio deputatur, ſuper hoc
quod debet habere doctrinam, debet etiam reſul-
tantes obſtruere. Cum ergo ſic inuitet diuina do-
ctrina præparari fidelem virum, neſcio vnde moti
quidam ſicut iumenta viuunt, arbitrantes actibus ſo
lis incumbi, cum oeque ipſi inculpabiliter poterint
apprehendi ab eo, qui ſine doctrinæ ratione viuere
concupiſcit. Qnomodo etiam ipſi nunc claodendi
ſunt, dum cum ratione celebrãtur? Quod ergo pe-
rulãtes ineaaminabiliter aliquid dicere præſumunt,
audiant ſcripturam ſanctam, quam ſine intellectn &
examinatione videri quenquam noſſe ſcriptnras cul
pabile magis eſt. Scieotia enim inquit, non intelligẽ-
C tium ioeaaminata ſunt verba, & diſciplina ſine pro-
batione erat. Qui eſt in dextera Dei deglutiens mor
tem vt vitæ æternæ hæredes efficeremnr, perfectus
in cœlos ſubiectus ſibi Angelis & poteſtatibus & vir
tutibus. Sicut per filium Dei, qnod verbum eſt ſeu
ratio, eſſentiam cuncta rationalia, & vt eſſent, habue
runt: ſic per eum omninm eorum ſalus effecta eſt.
Qui enim non ſubſtantiabiliter, ſed acquiſitiue ſan-
ctitatem habent, cum creaturę ſunt, iure purgatio
facta eſt circa cuncta hoc modò habẽtia bonitatem.
Vnde etiam ſublimi ore correctionem ſuſcipiunt.
Pacificauit enim Ieſus per ſanguinem crucis ſuę quę
in cœlis & quæ in terra ſunt, omne bellum deſtruẽs
D & tumultum. Moa etenim in deſcenſu eius & nati- *Coll. 1.*
uitate facta de virgine dictum eſt: Gloria in excelſis
Deo, & in terra paa. Concorditer autem & in præ- *Luc. 2.*
ſentibus dictum eſt: quia cũ reſurrexiſſet à mortuis
& ſederet in deatera in excelſis, profectus in cœlum
ſubiecti ſunt Angeli ei. poteſtates, atqne virtutes. Si-
cut enim bomines abſtinentes à peccatis ſubiecti
ſunt: ita & ſuperior rationalia correcta ſpontaneis
culpis, quæ forſitan habuerunt, ei ſubiecta ſunt, cõ-
pleta diſpenſatione, habita pro ſalute cunctorum.
Poſſibile eſt autem aliquos huiuſmodi ſpontaneis
paſſionis voluntatibus abſtinentes dicere, quia non
omnino mutatio facta ſignificatnr ſubditorum ani-
E malium ſupernorum, cum tali intellectu qnæ ſcrip-
ta ſuot ſuſcipiuntur, Deo verbo exiſtenti filio Dei,
omnis creatnra tanquam regi omnipotenti ſubdita
eſt. Et quoniam hic Deus verbum hominem aſſum-
pſit, eumque ſuſcitans poſt mortem ſuper omnia
principia, poteſtates, virtutes, & dominationes eſſe
conſtituit. Huic omnes Aogeli Dei iuſſi eum adora-
re, ſubiecti ſunt, ſcientes eum vniri cum Deo verbo,
cum in deatera diuinitatis ſit, & in nomine eius non
ſolùm terrena & inferna, ſed etiam cœleſtia genu fle
ctant, & omnis lingua ad gloriam Dei patris Ieſum
Dominum eſſe confiteatur. Cùm autem omnem lin
guam audis, nõ humana ſolùm debes nomerare elo-
quia,

quia,ſed etiam eorum qui ſunt in cœlis. Dictæ ſunt enim & illorum linguæ, cum ait: Si linguis hominũ & Angelorum loquar.

CAPVT. IIII.

Si autem initium à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? & ſi iuſtus quidem vix ſaluus ſit, peccator & impius vbi parebit? Inſtante iam tempore vt initium ſumeret Dei iudicium, incipit facere tranſitum à maioribus ad minores. Quapropter ait, tempus inchoationis iudicij ex domo Dei, hoc eſt, à fidelibus & complentibus Dei viuentis Eccleſiam, vnde etiã infert. Si primum à nobis qui ſumus Dei domus, examinatio actuum cogitationumque fit, quem creditis terminum non credentibus Dei Euangelio peruenire? Per hoc certamen, multúmque timorem fidelibus infert, quatinus caute diſcant iudicem, ad quem habere poterunt ſine dubio rationem. Hos ergo excitans ad timorem eius inuitat, dicens non credentes diuinæ doctrinę ineuitabilem & indeclinabilem ſuſcepturos ſcilicet vltionem, quam finem, eorum nominauit circumſcribentem incradulitatẽ eorum. Docens enim iſtis verbis & excitans potius eos inquit: Cum iuſtus vix, & cum potiori certamine queat adipiſci ſalutem, quid oportet ſentire de impiis? quoniam per ſe iudicati ad iudicium non reſurgent, & de peccatoribus qui in conſilio iuſtorum non reſurgunt. His enim qui bona geſſerunt ad reſurrectionem vitæ venientibus, qui praua fecerunt, ad reſurrectionem iudicij ſuſcitantur. Quapropter nequaquam inter bonos peccator & impius apparebit, cum iuſtus vix ſaluetur æſtuando & decertando quomodo eius iudicium tranſigatur? Nam licet nihil praui ſibi ſit conſcius, veruntamen ſciens quoniam non in hoc iuſtificatur, donec eum iuſtificet iudex, æſtuat & decertat. Quæſbo, vtrum aliud ſit peccator, & aliud impius? quia hic dicit ſicut & in a-
Pſal. 1. lijs ſcripturæ locis, vbi ait: Ideò non reſurgunt impij in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum. Ex hoc quidem oſtenditur differentia duorum ordinum. In alijs autem eundem peccatorem dicit &
Rom. 5. impium, cum ait. Statuit autem ſuam charitatem in nobis Deus, quia cum peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, & mox ait. Pro impiis. Poteſt autem impius eſſe, qui omnino extra Dominum eſt, peccator autem quem Deus quidem continet, ſed illo contemnit eum Deum tranſgreditur leges eius. Si verò aliquando in tantu idem peccator & impius inueniatur, differentiam tamen habebit in intellectu. Poſſibile eſt autem eum qui peccat, mox & impium eſſe, quando per contemptum impie agit in Deum.

DIDYMI ALEXANDRINI IN
II. PETRI EPISTOLAM, ENARRAT.

EX II. CAP.

Si Angeli fortitudine & virtute cum ſint maiores, non perferunt aduerſus eos exetrabile iudicium. Angeli manentes in ſanctitate quam habẽt à Deo, ſunt potiores hominibus, licet excellenter beati ſint homines. Angeli ſiquidem cuſtodiunt ſanctos viros, & eis auxiliantur, dum homines nequaquam valeant Angelis prębere ſolatia. Sic vtique & illud quod in Euangelio de Ioanne dictum eſt: Quia nullus inter natos mulierum maior
A ſit eo, cum potior illo inueniatur, qui in regno ſit mi- Matth. 11
nor, interpretati ſunt ſapientes viri, dicentes, quia cum ſit perfectus inter homines, nullo mortalium minor eſt, quando qui inferior eſt omnium ſupernorum rationalium maior eſt eo: quia non ſolum virtutis ſcientiæque differentia potiores ſunt Angeli; ſed etiam quod nõ ſint grauibus ac paſſibilibus perplexi corporibus. Alter verò quidem dicit, nequaquam maiores hominum Angelos eſſe, non fortitudine & virtute, eò quod mortali vita priuati ſunt. Vnus denique Angelus percuſſit regis Aſſyriorum ſub vno momenti tempore exercitum, centum octoginta quinque milia. Et alter penè omnem populum
B Iſraelitarum vaſtauit, niſi citò Dauid rex eorum rogaret Deum, vt iracundię finem daret, & terminum vltionis, quæ illata fuerat propter peccatum; de populo numerato contractum.

EX III. CAP.

Latet enim illos hoc volentes, quia cœli erant olim & terra de aqua, & per aquam conſtituta verbo, & per quã tunc mundus aqua inundatus deperiit: qui nunc autem cœli ſunt & terra, eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Multis notum eſt, & ex iſtis verbis ſignificari mundanas reuolutiones atque mutationes. Sic enim habent: Cœ-
C lum enim erat olim & terra ex aqua, & per aquam conſtituta verbo Dei, per quę qui tunc erat mundus aqua inundatus deperiit: qui autem nunc ſunt cœli & terra, verbo repoſiti ſunt igni reſeruandi. Et poſt alia: Nouos verò cœlos, & terram nouam ſecundum promiſſa ipſius expectamus. Aiunt enim qui hac ſententia detinentur: Seculum erat olim, & terra abſque cœlis, & terra quæ nunc eſt, & extra iſtos qui nunc ſunt, noui cœli & terra noua erunt. Omnibus manifeſtum eſt tres mundo per ſucceſſionem conſiſtere, quoniam ſcriptum eſt: Qui nunc ſunt cœli & terra eodem verbo repoſiti ſunt: & mutatio denuo ſimilis erit eis qui ſub dilunio perierãt.
D Agnouit autem hæc conſcriptor Epiſtolæ ex verbis Ieſu de conſummatione ſęculi ſic probans. Sicut enim in diebus Noë comedebant & bibebant homi-
nes, nubebant, & nuptui dabantur, vendebant, eme- Matt. 24.
bant, plantabant, ædificabant, vſque ad diem qua ingreſſus eſt Noë in arcam, & venit diluuium, & tulit omnia: ſic erit in præſentia filij hominis. Amplius autem concionatur his verbis cum dicit: Igne ſoluendam hanc, quæ nunc inſpicitur, creaturam. Ait enim venire iudicij diem latenter vt fur, in quo cœli magno impetu & ſine dilatione tranſibunt, elementis vtique tabefactis ab igne illato, poſt quod cœlis radicitus amputatis, nouos cœlos nouámque terrã
E futuram, in quibus iuſtitiam & promiſſiones Dei in ſua habitatione poſſideant iuſti. Non eſt igitur ignorandum præſentem Epiſtolam eſſe falſatam, quę licet publicetur, non tamen in canone eſt.

DIDYMI ALEXANDRINI IN
EPISTOLAM DIVI IOANNIS
primam enarratio.

CAPVT I.

Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod inſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitę. Multi per hæc verba putant præſentiam ſalua-

totis poſt reſurrectionem factam diſcipulis demon-
ſtrari, aſſerentes quia dixerit, hæc Ioannes de ſe cæ-
terisque diſcipulis, quia prius audierint, quoniam
Dominus reſurrexit, poſtea verò oculis ſuis inſpexe-
rint, ita vt contrectarent pedes & manus & latus
eius, & ſenſu caperent figuras clauorum eius, &c.
Nam licet ſolus Thomas palparet eum, attamē hoc
omnibus repræſentatum, cum ipſe Saluator dixerit
vniuerſis: Palpate me & videte, quoniam ſpiritus
Luc. 24. carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.
Alij verò profundius hæc verba ſuſcipiunt, eo quod
non ſimpliciter dixerit: Manus noſtræ contrectaue-
rūt, ſed adiecerit, de verbo vitę. Inſuper & illud: quod
Exod. 3. erat ab initio. Idem verò ſignificant hæc verba qui-
bus ait. Quid erat ab initio, quid illud vbi ait: ego
ſum qui ſum. Quomodo enim, qui exiſtentia vt ſint
præparat, nō rationabiliter dicatur, quod erat: dum
hoc de nullo alio quam de Deo verbo verum poſſit
exiſtere? Singula namque creaturarum aliquid eſſe
dicuntur, vt eſt eſſe Angelum, aut cœlum, ſolus autē
ſaluator eſt omnino quod eſt, quò participantia vni
uerſa veniunt ad eſſentiam. Huius autem quilibet au
ditum prius per introductionem doctrinæ ſuſcipiēs
ad hoc venit vt eum diſciplinabiliter poſſit inſpice-
Ioan. 14. re, poſt multam ſ. exercitationem, quæ contrectatio
de verbo vitæ vocatur. Qui vtique verè dixit: Ego
ſum vita. Exponitur autem etiam, ſic de eo qui erat
in principio, per legē audiuimus & Prophetas, quia
venturus eſſet, hunc venientem aperte oculis noſtris
vidimus, non fatuite conſentientes ei qui in carne
viſus eſt, ſed cum multa contrectatione perſcrutan-
tes ſcripturas de ipſo teſtimonia perhibentes: & ita
credidimus de verbo vitæ. Myſticè verò hæc quili-
bet aduertens dicere poterit, non incongrue poſi-
tum vidimus & inſpeximus. Sed vnicuique verbo ſub
iacere ſignificantiæ proprię rationem. Cum enim
Ioh. 1. ſaluator (de quo iſta conſcripta ſunt) Deus verbum
factus ſit caro verbum diſpenſatione ſuſcepta reſpi-
ciens. Quis in humanatione Chriſti videt eum ſenſi
biliter, perceptionē habens viſibilis perſonæ, ad-
uertens autem diuinitatem, inſpicit eum gloriam
habentem tanquam vnigeniti à patre plenum gratia
& veritate. Has duas perceptiones, id eſt, ſenſibilem
2. Cor. 5. & intelligentiam demonſtrat etiam ille qui dicit: Et
ſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed
nunc iam non cognoſcimus. Quia verò inſpiciendi
ſermo, intellectualem ſignificat perceptionem, ma-
nifeſtant etiam hoc illa verba: Beati mundo corde,
quoniam ipſi inſpicient Deum. Hæc itaque differē-
Ioann. 6. tia videndi & inſpiciendi ſic maneat, quomodo vtra
que ſunt ſimul. Nam aliquando intelligibilis inſpe-
ctio viſionis voce ſignificatur, vt eſt illud: Qui videt
me, videt & patrem, non quia patrem quis oculis car
nis vidit, quiſquis enim eſt ex Deo, hic videt Deum.

*Et vita palam facta eſt, & vidimus & teſtamur, & nun-
ciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, &c.*

Visam, quæ erat in patre palam factam nobis, vi-
dimus ait: Congruenter dictum eſt vidimus eam:
& audientes de eadem hac palam facta vita, teſtimo
nium perhibentes annunciamus & vobis, quos con-
ſequens eſt videre eam manentem. Siquidem diffe-
rentia videndi & conſpiciendi. Hæc dicenda ſunt,
quod vidit aliquis nunciare poterit alteri, cum de
inſpectione non omnino poſſit hoc fieri. Multa
enim quæ perfecte inſpecta cognoſcuntur, voce ſi-
gnificari non poſſunt, dum per eruditionem ineffabi

lem cognoſcuntur, & ſunt vocis indicatione morta-
A lis. Non enim licet homini loqui hæc, hoc eſt, impoſ
ſibile. Hoc ergo animaduertendum eſt, quia teſti-
monium perhibentes & vitæ eius non commendāt
es de quibus teſtantur. Sed ſemetipſos teſtimonij
confeſſione meliorant. Denique pietatis athletæ
quos conſuetudo fraterna Martyres vocat, id eſt te-
ſtes, videmus quia ſemetipſos equidem ornauerunt,
quod autem in ſuo Martyrio veritati aliquid addide
rant. Et hæc eſt annunciatio quam audiuimus ab eo,
& indicamus vobis: quoniam Deus lux eſt, &c. Ab
ipſo ſaluatore annuntiationem diſcipulis factam
ſcripſit quo declaratur, quia cum Deus lux ſit, nullas
tenebras habet in ſemetipſo. Hanc annuntiationem
B & vobis inquit, offerimus, vt eandem quam nos,
de Deo ſententiam habeatis, quoniam Deus lux eſt.
Lux verè eſt Deus intelligibilis atque perpetua. Ni-
hil enim ſenſibile ſemper manet. Huic luci contra-
rias eſſe tenebras intelligendum eſt, quæ tenebræ i-
gnorant eum & habitus deteriores ſunt. Quia ergo
neutra ſpēs tenebrarum, hoc eſt, nec ignorantia,
nulla nequitia eſt in Deo, iure dictum eſt nullas te-
nebras in eo eſſe. Poſſibile eſt non pro his tantum-
modo dictum eſſe, tenebræ in eo non ſunt vllæ.
Sunt enim de cunctis ſpeciebus ignorationis atque
malitiæ. Quia enim malitia in Deo non eſt, conſtat
ex eo quod dictum eſt, fidelis Deus & non eſt iniu-
C ſtitia apud Deum. Et iterum: Quid ergo dicemus
iniuſtitia apud Deum? Abſit. Ad hoc percipiendum
eſt etiam illud quod dictum eſt: Rectus Dominus
Deus & non eſt iniuſtitia apud eum. Quia verò nec
ignorantia in eo eſt, manifeſtat Daniel de eo dicens,
qui cognoſcit quę in tenebris ſunt, & lux cum eo Dan. 2.
eſt: Et illud Occultorū agnitor Deus, cognoſcēs om Sap. 8.
nia antequam fiant. Si enim habet ſcientiam occul-
torū atque tenebroſorū & omniū quę facienda ſunt,
cuius vlterius erit ignarus? Non habet igitur cōmu-
nionem hæc lux cum ignoratione intelligibiliū. Vn-
de ſcriptum eſt. quę communio luci ad tenebras? Si 2. Cor. 6
volūt hęretici dicere, vt derogent deitati diſcordare
D pręſentiam, ad illud quod dictū eſt: Poſuit tenebras
latibulum, hoc eſt, Deus. & illud: Intrauit Moyſes in
nubē vbi erat dominus. Sciant tenebras in his ſigni-
ficari incomprehenſibilitatis eius obſcuritatem. Poſ
ſibile eſt nāque per ignorantiam noſtrā, rationū hāc
fieri vobis obſcuritatē, non in Deo, qui lux eſt. Ipſis
quoque ſermonibus aduertendū eſt, quia idem ſigni
ficat id quod dictū eſt in tenebris, & nube, ſeu caligi
ne Deū eſſe, & latibulū ſuū in tenebris poſuiſſe, quod
ſignificatur ex his verbis, & tenebrę in eo non ſunt
vllæ. In ipſo igitur non ſunt tenebræ, quia nec natu-
rę eius eſt has habere: ipſe verò in tenebris & caligi-
ne eſſe videtur, nobis vtique comprehēſionem eius
E non habentibus, cuius ſubſtantiæ eſſe noſcuntur.

*Si dixerimus ſocietatem habere cum eo, & in tenebris ambu-
lamus, mentimur, & non facimus veritatem. Et reliqua.*

Quoniam cum Deus lux ſit, ſine participatione om-
nium tenebrarum eſt, & nullam communionem cū
eis habet. Qui ex eius illuminatur luce, ambulat in
lumine, ſecundum verba ipſius ſaluatoris dicentis:
Donec lumen habetis, ambulate in lumine, ne vos te
nebræ comprehendant. Et iterū: Ego ſū lux mundi.
Qui me ſequitur, non ambulat in tenebris, ſed habe-
bit lucem vitę. Quiſquis enim peccando in tenebris
ambulans dixerit ſe communionem habere per par
ticipium apud Deum, & mente non eſſe tenebroſa,
mentitur,

mentitur, non faciens veritatem. Si enim veritas ſe-
A bus ipſis manifeſtatur per eos, à quibus agitur. i. re-
bus ipſis fallitur qui non facit ea, licet pura verbi pro
latione dicat ſe confiteri veritatem.

CAPVT II.

IN hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius ſeruamus. Qui dicit ſe eum ſcire, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, &c. Sciendi ſeu cognuſcendi ſermo,
in ſcriptura diuina præcipuè, non ſemper notitiam
manifeſtat, niſi experimentum alicuius habere rei,
& vniri ei tanquam in eo qui non ſciuit peccatum,
Luc. 13. vt illud: Nunquam vos agnoui operarij iniquitatis.
Peccatum enim neſciuit, non quod non habuit no-
B titiam, quid eſſet peccatum, ſed quia non fecit illud:
peccatum namque non fecit, licet expertus ſit om-
nia ſecundum ſimilitudinem noſtram, præter pecca
tum. Secundum hanc ſimilitudinem, qui cuſtodit
mandatum, non cognuſcit verbum malignum. Di-
cit autem ipſe Ieſus operariis iniquitatis, nunquam
vos agnoui. Oſtendens quoniam nunquam cum eo
participati ſunt, quibus hoc dicebatur. Hoc modo
Gala. 4. namque accipiendum eſt & illud: nunc autē cognoſ
2. Tim. 2. centes Deum, magis autē cogniti à Deo. Et illud: no
uit Dominus qui eius ſunt. Quia verò & pro noſſe &
dictum eſſe, poſitum eſt ſciendi verbum, aperte vide
Amos. 5 tur ex eo quod dictū eſt: quoniam cognoui peccata
C veſtra. Deus enim ſcit peccata, quia illorum habet
apud ſe notitiam, hoc quoque modo, ſumēdum eſt
Luc. 15. etiam illud: Vos eſtis iuſtificantes vos ipſos coram
hominibus. Deus autem cognoſcit corda veſtra. Si-
Luc. 6. milis etiam veritatis eſt & illud: Sciens autem Ieſus
malitiam eorum: & illud: ſciens cogitationes eorū.
His ita diſtinctis: qui dicit ſe ſcire Deum & copola-
tum ei, & habere participium eius, neceſſario conſe
quenter habebit vt & eius mandata cuſtodiat: quo-
niam hoc quoque reciprocum eſt, dum mendax mē
tiatur qui mandata eius non ſeruans, cum ſe habere
confirmat. Vtraque enim hæc ſignificantia ex præſen
tibus indicatur. Ait enim, in hoc ſcimus, hoc eſt, no-
D notitiam habemus & ſequitur: Quoniam cognoui-
mus eum. i. vniti & adhærentes ei, & eius mandata
ſeruantes. Nam qui non ſeruat ea, palam eſt quod à
ſcientia Dei videtur extraneus. Sic enim ſacerdotes
filij Heli neſcierunt dominū nequaquam mandata
eius ſeruantes, licet haberent ſimplicem eius com-
prehenſionem cum ſacerdotes eſſent. His ita mani-
feſtatis, qui vult ſcientiam habere Dei, vacet ab om
nibus per quę minimè Dei mandata ſeruantur. Hæc
enim ſunt nequitiæ materialéſque paſſiones. Sicut
enim neſciens peccatum Ieſus neque operatio ini-
quitatis plenitudini non fraudatur cum ſit ſapientia
& veritas Dei, ita neſciens iudicij diem non minui-
E tur: quia neque quando dicitur Deus in ſcripturis
ſanctis obliuiſci & pœnitere & iraſci diuinitata minui
tur. Quo enim modo illa pandūtur, eodem & quod
dictum eſt: De iudicij ignoratione res obliuiſcitur: ſi
cut enim cū Deus ſolus ſit ſapiens & ſcientiam ha-
beat omniū, obliuio paſſibilis & pœnitētia, aut ali-
quid huiuſmodi in eo nequaquā exiſtit, cū vtique de
eo diſpenſa vitę dicantur. Ita ergo ſapientia & verita
te Dei ignorantiā non recipiente, propter quādam
vtilitatem horū, & diē iudicij dicitur ignorare, quo-
rū ſingula aperte monſtrabuntur, cum de his fuerit
dicendi propoſitum. *Qui cuſtodit verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt. & reliqua.* Qui verè ex tota

anima & ex toto corde diligit Deum, eius imperij
A verba cuſtodit, & ex re ipſa cognoſcitur dilectionem
Dei habere, ex qua reprobatur hæc modo cauſa. Qui
Deus cum eius ſeruantur verba, diligitur, & proba-
tur eum habere, qui eius cognoſcitur mandata ſerua
re. Quod verò dilectio cauſa eſt eius ſeruandi man-
data, manifeſtatur ex eo quod dictum eſt: Si quis me
diligit, mea mandata ſeruabit. Et ex illo: Si quis dili- Ioh. 14.
git, verbum meum cuſtodit, & pater meus diliget
eum. His itaque conſonanter dicendum eſt, legem
& prophetas pendere per mandata dilectionis. Quia Ibidem.
verò è diuerſo ſententia ad nos cōuerſa accuſabili o-
ſtendit cauſam probatione, manifeſte monſtratur ex
eo quod dictū eſt. Qui habet mandata mea & ſeruat Ibidem.
B ea, hic eſt qui me diligit, ſimul & ex præſenti ſermo-
ne quod dictum eſt, qui cuſtodit verbum ei⁹, in hoc
charitas Dei perfecta eſt, Verè perfectam dilectionē
dicens, per quam nihil malorū atque fallaciū eum
qui ab hac dilectione poterit ſegregari. Chariſſimi
non nouum mandatū ſcribo vobis. Sed mandatum
vetus quod habuiſtis ab initio, &c. Quia fortè de-
rogabant aliqui Euangeliſtæ tunc doctrinæ tanquā
heri & nuper inceptę, docet quia mandatum ſcribit
non tunc primitus hominibus datum, ſed vetus &
quod antiquitus habuerunt. Priſcum nāque manda-
tū eſt: Diliges dñm Deū tuū, & proximū ſicut teip-
ſum. Quoniā auditum fuerat hoc mandatum olim Exod. 20
C & à longo iam tempore, ſapienter antiquum, & in
notitiam hominum iam veniſſe prædicatur. Poterit
autē aliter dicere, quomodo poſſit intelligi hoc mā-
datum quod ſcribitur de charitate proximi, ab ini-
tio eſſe, & ab eis quibus nunc ſcribit auditum cū nō
Iudæi ſed gentiles eſſent? ſicut oſtendit finis Epiſto-
læ. Hoc enim ſermone terminatur: Filioli cuſtodite
vos ab idolis. Vnde conſiderandum eſt ne fortè ve-
tus mandatū dicat & ab initio exiſtens, quod etiam
ab omnibus hominibus eſt auditum, id eſt, amabile
effectū per naturalem accedentem ſenſum. Omnes
enim homines cum ſint naturaliter manſueta & cō-
munia animalia, diligunt proximos. Vnde ſaluator
D hunc naturalē affectū mouens, ait: Omnia quæcun-
que vultis vt faciant vobis homines, & vos facite ſi Matt. 7.
militer. Cum dicit vetus eſſe mandatū, oſtendit non
eū qui eius alio ſe ſuccedente ſicut eſt ſecundū literā
teſtamentū legis. Quæ igitur iſta ſunt vetera? Non
propter tēpus & quod eis ab aliis ſuccedant, vetera
ſic dicuntur, ſed quod antiqua ſint & nō modo pri-
mo cœpta. Ad hanc ſignificationem referēdus eſt, &
antiquus dierū qui Prophetæ monſtratus eſt. Sed &
iā his qui propoſitum habet cōmendandi præſentia
de dilectione proximi antiquitus à Moyſes tēpori-
bus inchoatum dicit, cum mandatum & propter an
tiquitatē, non propter ſucceſſionem vetus fuiſſe di
E ctum. Non enim omnia mandata quæ in antiqua
ſcriptura referuntur præterierunt aliis ſuccedenti-
bus. Semper etenim manent, ſicuti præſens, & de ho
nore parentum, & huiuſmodi mandata ſimilia, dum
figuratiua ſolummodo, & quæ ſunt futurorum vm-
bræ tranſierunt. *Nolite diligere mundum, nec ea quæ ſunt in mundo. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. Quoniam omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, &c.*

Quoniā amicitiæ ſūt erga deū, ita vt qui voluerit eſ-
ſe mūdi, inimicus conſtituitur Dei, cōſequēs eſt ergo
qui voluerit amic⁹ eſſe dei ita vt habeat in ſemetipſo
charitatē ei⁹, recedat à charitate mūdi, & q̄ in eo ſūt.

Ne quis autem putet ex eo quod dixit, mūdum, vni-
uerſitatem cœli & terræ & quæ in eis ſunt indicari.
Interpretatus eſt ea quæ in mundo ſunt: vt conſe-
quenter etiam eum intelligere valeam. Eſt igitur
in eo paſſibilis & intellectualis affectus & appetitus,
qui per carnis concupiſcentiam militare aduerſus
animam deſignatur. Contra quam admonitio præ-
Prou.6. betur ſic dicens: Non te vincat concupiſcentia pul-
chritudinis. Et alia ſententia quæ dicit: Omnis qui
Matth.6. vidit mulierem ad concupiſcendum eam, iam adul-
terauit eam in corde ſuo. Adhæc autem oculo-
rum concupiſcentia eſt, omne quod per aſpectum
ad dilectionem irrationabilem vſque perducit. Ab
hac ergo dilectione nos conuenit abſtinere, ſcientes
quia talis mundus tranſit cum concupiſcentia ſua,
Sap.2. cum vtique temporalis exiſtat, & à nobis charita-
Pſal.113. tem accipiat. Dei cum ſanctis voluntas ſemper ma
Matt.7. nens virtus eſt. De qua ſcriptum eſt: Iuſtitia im-
mortalis eſt. Et iterum iuſtitia eius (hoc eſt viri bea-
ti per reuerentiam) permanet in ſeculum ſeculi. quia
Dei verò voluntas in actione conſiſtit, indicatur per
hoc quod ait: nō oīs qui dicit mihi Domine dñe in-
troibit in regnum cœlorum, ſed qui facit volunta-
tē patris mei. Per hoc repreſentata generali & actua-
1.Reg. 2. li virtute earum ſpecies agnoſcitur, ex eo quod di-
ctum eſt: Inueni Dauid virum ſecundum cor meum,
qui facit omnes volūtates meas. Poſſibile eſt ex præ
ſentibus verbis viſibilem mundum intelligi, id eſt,
non eſſe diligendum ab eis, qui valde præcellunt, dū
conſiderant non præſentia, ſed æterna. Et quoniam
qui habent in eius amore viuendi propoſitum, paſſi
biliter in rebus inſenſibilibus habitare contendunt.
Rectè ſuperbia ſeculi & carnis atque oculorū cōcupi
ſcentia eſſe dicitur in eis. Quicunque omnia cōtēnut
ſupra mundum erit, diligens Deū, & faciens volun-
tatem eius, qui permanet in æternum. *Filioli nouiſſi-
ma hora eſt, & ſicut audiſtis quoniam Antichriſtus venit.
Et nunc autem Antichriſti multi facti ſunt. Vnde cognoſci-
mus, quia nouiſſima hora eſt. Ex nobis exierunt, ſed non erant
ex nobis. Sed ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique no-
biſcum. &c.* Non de omnibus qui fallacem doctri-
nam habent hæc ſcribuntur, ſed de ſolis declinanti-
bus ad falſam ſectam poſt inſtructionem Euangeli-
cam, qui tanquam ex Chriſtianis facti noſcuntur an
tichriſti: quoniam quantum ad hoc, quod aliquan-
do ſuſceperunt doctrinam Chriſti ex diſcipulis Chri
ſti, extra eos facti ſunt, eligentes fallacibus ineſſe do
ctrinis. Quapropter licet annuncient ſcripturas, non
ſunt reſpiciendi, cum vtique ab earū voluntate re-
ceſſerint, & ad impios ſenſus acceſſerint, palā facti
ſunt enim recedentes ab vnctione quā habebant à
ſancto ſpiritū, eo videlicet oſtentantes quòd ſint anti
chriſti. Chriſtianiſmi quicūque ſunt participes, Chri
ſti in eis permanet vnctio i. chriſma à ſancto perci-
pientes vt poſſint ſciētiā ſpiritualiū habere cuncto-
rū, dum illi ſint antichriſti. qui ab Eccleſia ſaluatoris
abſceſſerint, vt etiā præſidere videantur hæreſibus.
Rectè ſiquidē dicitur, quod de ſolis eis ſit indicatum
hoc, quod ait, ex nobis exierunt: quia praue ſentien-
tes noluerūt eſſe nobiſcū, propter ipſam vtique fal-
ſæ ſcientiæ voluntatem a nobis alienati. Quia verò
non de omnibus falſe docentibus hoc ſcriptum eſt
cunctis palam eſt. Non enim alios antichriſtos voca-
ri mortis eſt quā eos qui falſa de Chriſto docent, mū-
di. s. ſapientibus non in hac ſignificatione ſubiectis.
Requirendi ſunt etiam ex hoc verbo hi qui diuerſi-
tatem naturarū introducere moliūtur: quid autem
A in hoc vbi dictum eſt, ex nobis exierunt? Quomodo
enim terreni ab ſpiritualibus ſunt egreſſi, cum ſem-
per ſecundum eos longinquo conſiſtant propter di-
uerſitatem ſubſtantiæ? quomodo autem etiam per-
manere potuerunt nobiſcum terreni. ſ. exiſtentes? dū
nec quantulumcumque ſimul valeant eſſe virtutis
inſuſceptibiles, & illi qui eam habere noſcuntur. Igi
tur licet figurate dicta ſint hæc, attamen voluntariā
neceſſitatem oſtendunt, à quorum & cohabitatione;
quæ poteſt eſſe malis viris cum bonis abſceſſerunt,
dum vitio ſuo tales ſint facti. Non igitur oportet in-
telligi contrarietatem hoc verbo ſignificari naturа-
rum. Nam ſi ſecundum idem ex nobis fuerunt vel
B non fuerunt, oppoſitio iure monſtratur. Quia verò
ſecundum aliud quid ex nobis ſunt, accedentes ad
ſcripturam diuinitus inſpiratam, ſecundum aliud ve
rò non ex nobis ſunt, aliud præter noſtrum haben-
tes ſenſum, palā eſt ex eo quod vnguentum habeāt
à ſancto hi, a quibus receſſerunt mali, vt ſciant om-
nia dogmata Eccleſiæ recta complecti. Conſequens
eſt enim quod qui ſemetipſos collegio fidelium ſe-
gregarunt: antichriſti ſunt. Quomodo enim non
ſunt antichriſti, qui contraria ſapiunt, quam Chriſti
confitetur Eccleſia? Si ſcitis quoniam iuſtus eſt, ſcito
te quoniā & omnis qui facit iuſtitiam ex eo natus eſt.
Qui diſciplinaliter animaduertit de Deo, qui ſubſtā
C tialiter iuſtus eſt, mox ſcit quoniā ex eo generatur q
iuſtitiam eius facit: ſicut is qui ſcit eum ſanctum, ma
gis autem ſanctimonium exiſtere, tradit ſemetipſum
vt ſanctificetur. Certe ſciens illud quo ait: ſancti eri-
tis quoniā ego ſanctus ſum. Bene autem dictum eſt, Leui.18.
qui facit, non enim dixit qui fecit, vel qui facturus iu
ſtitiam. Operantem enim iuſtitiam cōmendat virtus
cum ſit. ſ. actualis. Nullus itaque anteq̄ faciat quę vir
tutis ſunt iuſtus eſt, ſed neque dum ceſſauerit opera-
ri eam. Quod verò Deus iuſtus eſt, ex multis valet
agnoſci, Moyſes enim, ſanctus (inquit) & iuſtus Do- Exod.9.
minus. Sicut & per Pſalmiſtam dicitur: Iuſtus Domi Pſal.10.
nus & iuſtitiam dilexit. Iſte item pater eſt ſaluatoris.
D Dicit enim ad Deum: Pater iuſte mundus te non co Ioann.17
gnouit. Cum ergo huius ſit filius, tanquam Deus ex
Deo, & ſanctus ex ſancto, ita eſt & iuſtus ex iuſto.
Nec repugnat his verbis quod dicitur, eum eſſe iu-
ſtitiam. Quia enim per ſubſtantiam hoc eſt, dicitur
eſſe iuſtitia ſimul, & iuſtus. quando is qui per parti-
cipationem iuſtus eſt, nunquam propter iuſtitia nun 1.Cor.2.
cupatur, niſi fortè ipſum habitum, pro eo qui habet
eum, quilibet intelligat. Quo verbo etiam Apoſto-
lus vſus eſt dicens, fideles fieri in Chriſto iuſtitiam:
Eum (inquit) qui peccatum nō nouit, peccatum pro 2.Cor.5.
nobis fecit vt nos eſſemus iuſtitia Dei in eo.

CAP. III.

E *CHariſſimi nunc filij Dei ſumus, et nondū manifeſtatum
eſt quod ſumus. Scimus quoniā cū apparuerit ſimiles ei
erimus, &c.* Per ea quæ ſcribit excitat auditores, vt a-
gnoſcant quales ex Deo ſint facti dicens: O confida-
les noſtri digni exiſtentes vt diligamini, filij Dei ſu-
mus, iam à præſenti ſeculo quod ſeculum ſignificat,
eò quod nunc tales ſimus dum conſtat in nobis, ſi-
cuti poſſibile eſt, in præſēti vita filiorū adoptio. Sicut
enim ex parte cognoſcimus & arras ſpiritus nunc
habemus, ſic & particulam (vt ita dicam) filiorū ado
ptionem poſſidemus, dum ad plenum eam in futu-
ro percipiamus. Nondum verò manifeſtum eſt, vir-
tus &

rus & operatio eius aperta, ſit attamen, licet ita ſe res habeat, ſcimus quia dum apparuerit quod futuri ſumus, ſimiles oſtendemur patri noſtro, viſuri eum ſicuti eſt, hoc eſt, perfecte & indifferenter videntes eũ. Dum ergo ſit expectatio & ſperet vnuſquiſque ſimilem ſe forè Deo vt excellenter videat eum, caſtificet ſemetipſum, ſicuti eſt caſtus ille quem ſperat inſpicere, mundus corde conſiſtens. Caſtificat autem ſe quiſque actus & ſapientiam inculpabilem habens. Ait enim ſcriptura: Animas veſtras purgantes ad o-

1 Pet. 1 bedientiam veritatis. Obedit enim veritati qui ſcientiam ei in ſe præcipuam habet. Vnde perfecto huiuſmodi reperitur. Quis enim inquit, gloriabitur caſtũ habere cor? Et quis fiduciam habebit, mundum ſe eſſe à peccato? dum ſit mundus à peccato, quis actibus caſtus efficitur? Sic enim & eloquia domini caſta ſunt

Pſal. 11. dicta caſtificantia eos, qui ſecundum ea & intellectũ & opus habent. Quia verò ſunt prouectus apud eos qui filij Dei ſiũt, palam eſt aduertenti ſcripturas ſan-

Ioan. 1. ctas. Ait enim hic doctor in Euangelio ſuo: Suſcipientes Ieſum (hoc eſt dum credunt in nomine eius) poteſtatem accipere Dei filios fieri. Qui tãtũ hanc poteſtatem habet, virtute & nondum operatione, filius eſt. Cum autem bene vtitur hac poteſtate, etiam operatione fit filius, cuius ſe prius tantummodo videbatur habere virtutem, nequaquam expectans credere in ſolo Chriſti vocabulo, ſed etiam in ipſo: Omnis, inquit, qui credit quia Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Aſſumens enim cũ hoc affectu etiam cuſtodiam mandatorũ, potius filius adoptatur. Qui enim facit iuſtitiam ex Deo natus eſt. Et qui diligit inimicos ſuos, & orat ꝓ perſequẽtibus ſe, fili⁹ fit cœleſtis patris. Igitur ſi in hoc ſęculo in quod ex parte cognoſcimus & quod bonum eſt agimus, tantus eſt filiorũ Dei prouect⁹, quid oportet credi poſt hæc in futuro? Ego ſiquidem non habeo quod dicã, ſed ſequor eum qui dixit nondum manifeſtatum eſt quod futuri ſumus: quoniam cum apparuerit, ſimiles ei qui genuit erimus. Hanc itaque perfectionem habendam putandum eſt in futuro poſt omnia dum ſicut pater & filius vnum ſunt, vnum erunt in patre & filio qui hanc perfectionem expectant, ſimiles patri filioque futuri participatione Trinitatis. Quæ verò ignorantes aliqui magnitudinem intellectus de Deo, & menſuram ſpiritus excellentes ſcientiæ, ſicuti eſt Dei ſubſtantia, increpandi ſunt impie cogitantes. Non enim quod putant hoc indicat, id quod dicimus, videmus eum ſicut eſt ſpiritus ſancti, & aſſimulatos ei notitiam eius habere poſſe, poſtquã non poteſt altera conuerſatio reperiri, huiuſmodi cõtẽplatione futura cunctiſque peruenientibus, ad ſcientiam plenitudinis Chriſti, Dei omnia in omnibus facti, dum hoc extiterit non differt de Deo, quatenus alter in Angelo ſit, alter in homine. Ceſſabit enim tũ huiuſmodi differentia omnibus trahendis ad vnã ſimilitudinem quæ ad Deum perfecta erit. Cum verò dicunt ineruditi ſi non eſt naturæ creaturarum vt habeant ſcientiam ſubſtantiæ Dei, falſò credunt omnes, dicentes ſe intellectum habere Dei, quod non ſapienter dicunt ſed valde fallaciter & caprioſè. Non eſt enim impoſſibile eiuſdem rei veraces contemplationes, diuerſas eſſe, quarum prouitur alia quidem in eo quod eſt, alia verò quid eſt, alia autem cur eſt. Tertia ſiquidem non fit circa Deum nõ habentem vtique cauſam propter quæ eſt, ſunt ergo aliæ duæ, quarum alia quidem poſita in eo quod eſt, oſtendit quia ex diuinis ſcripturis & naturalibus intelligẽtiis de eo tractam, ea magnitudine & pulchritudine creaturarum eius, vt eſt poſſibile contemplantes eum. Huic concordans etiam Apoſtolus ſcri-

bit, primitus oportere credere accedentem ad Deũ. Heb. 11.

Altera verò qua quæritur quid eſt, cum ſit inappetibilis creatoris, in ſola trinitate conſiſtit, ſciente patre quod eſt filius, & filio quod eſt pater, cum Euangeli-

ſta dicat ſaluatorem dixiſſe: Nemo nouit quis eſt Matt. 11.

filius niſi pater. Et quis eſt pater noſter niſi filius. Ad-

iiciens: Et cui voluerit filius reuelare. Conſidera ne Ibidem.

in præceps ruas. Reuelat enim de ſe & de patre notitiam his quibus apparet, oſtendens & palam faciens ſemetipſum cordi mentis vt eum videntes contemplationem habeant patris. Si verò permanſerint contendentes atque dicentes, hanc ſcientiam Dei ſecundum ſubſtantiam reuelare filium dignis, quæ ipſe, & pater, & ſanctus habet ſpiritus, qui perſcrutatur etiam profunda Dei, audiant naturæ differentiam. Igitur Trinitatis ſcientia ſubſtantialis eſt, creaturarum verò affectus quidem, ſuſcipiens magis & minus. Et impoſſibile eſt eadem peruenire in eis quæ ſubſtantialiter, & in eis quæ per affectum ſunt. Cum enim bonus & malus Deus ſecundum ſubſtãtiam ſit, qui vtique omnium cauſa eſt, hi qui facti ſunt boni & ſancti, Dei participatione ſunt tales, ita vt multa ſit differentia boni Dei & bonæ creaturæ. Ille namque non ex aliquo ſed ſubſtantia talis eſt, ſed neque factura talis. Creaturæ verò ex Deo & nõ ex ſemetipſis ſunt bonæ. Et creatura quidem bona eſt, ille verò cum bonus ſit, bonos facit. Hæc eadem dicenda ſunt & de ſancto & de omnibus rebus, quibus Deus ſubſtantialiter eſt. Creaturæ verò participatione Dei ſunt tales. His ita declaratis, etiam de ſcientia ſermo faciendus eſt. Cum Deus mens ſit, intellectu naturali & ſubſtantiali nouit ea quæ nouit. Creaturæ verò licet habeant vt ſint mens, attamen & ſcientiam habent quæ eſt factura, dum mens eorum ſit facta. Hæc diſciplinabiliter magis, non diſciplina eſt. Licet ergo filius ſciens quis eſt pater, reuelet eum quibus voluerit, ita tamen hoc palã facit ſicut illis nouit eſſe poſſibile. Quapropter etiam de patre reuelante filiũ ſunt dicenda, & ſi mira & pater ſpecie videtur eſſe quę dicta ſunt, breui iudicio animaduertat à nobis inuenta. Dicimus ſcientiam eſſe, diſciplinam eſſe, & indiſciplinabilem habitum. Cui quidem damus maius & minus. Non autem hoc quoque diſciplinæ concedimus. Non enim alia quędam præter ſcientiam exiſtens, virtutem intelligendi habet. Ipſa enim poſſe ſcientia eſt cum mens diſciplinabilis, hoc eſt, eius qui diſciplinę capax eſt, alterũ habitũ diſciplinabilẽ habeat abſque ſubſtãtia ſua. Ex his quilibet indiciis erudit⁹, quodãmodo cognoſcit differentiam ſcientiæ Dei, quam habet de ſemetipſo & quam aliquo mõ percipere creaturæ poſſunt.

Omnis qui manet in eo non peccat. Omnis qui peccatũ non videt eũ, nec cognouit eũ, &c. Sicut is qui in virtute & diſciplina manet non peccat nec ignorat: ita conſiſtens in Chriſto, quæ iuſtitia eſt & ſanctificatio, non delinquit. Quomodo enim qui cum iuſtitia eſt iniuſtitiã agere poteſt? aut cum ſanctimonio pollutionem habebit? Quod cum ita ſit, omnis qui peccat factus extraneus Chriſti, non habet participium nec ſcientiã eius. Nam cum dicit non videt eum, ſignificat quo participium habet eius. Cui res conſequens eſt, vt neque ſcientiam internam eius habere videatur.

Dum his qui in ſuperficie perceptionem Dei habet peccare poſſit quales erant filij Heli ſacerdotes. Sed & alij ſimiliter ſacerdotes qui cum putabantur ſcié-tiam Dei habere, peccabant & peccantes efficaci ſcientia priuabantur, imaginariam tantummodo ſcientiam habentes eius. Sicut enim qui perceptionem haber in ſuperficie boni aget malè, cum nullus malè agens habeat diſciplinabilem intellectum boni. Nam ſi noſſet vtilitatem boni, eligeret participationem eius vt per eius effectum vtilitatem eius acquireret intelligendo & agendo quod bonum eſt. Itaque qui ſcientiam habet Dei ſapienter participatur eo qui eſt bun⁹, iuſtus, ſanctus, & nihil agit quod his rebus aduerſum eſt. Qui autem ſenſibilium rerum ſcientiam babet, ſolummodo figuram ſpeciei rerum ſenſibilium percipit. Nec tamen operatur ſecundum eam. Sentiens enim aliquis ignem & aquæ perceptionem habens, non vrit, non calefacit, non humectat, dum vtique diſciplinam intellexit non ſpeciem eius habuerit, cum hæc diſciplina aliquid ſenſibile non ſit vt operetur ſecundum eam. Præbet enim operationes proprias ei, qui percipit eam. Cũ hæc diuiſio ſcientiarum, quoniam bonum ſenſibile non eſt, ſed intelligibilis eſſentia Deus eſt, qui eſt in bono dum participatur Deo non peccat, quando ipſa ſcientia mox agit vt operationem babeat quę intellectum verum bonitatis habuerit. Hæc ergo ſcripta ſunt ſecundum continuam congruentiam, quorum reciprocationes, quicunque nouit bene agit.

Nam ſi omnis qui in Deo eſt, conſeqoens eſt vt non peccet, omnis qui peccat, cõſequẽs erit vt in Deo nõ ſit. Hoc quidem primum eſt, altera verò huius dicti congruentia eſt. Quiſquis babet peccandi propoſitum, habebit conſequentiam non videndi nec cognoſcendi Deum. Cuius denuo reciprocatio cũ oppoſitione generatur ita. Omnis qui nouit & vidit eũ, non peccat. In hac ergo continua congruentia ſignificatur eruditio trina Primum cum dicitur differentia videndi ad agnoſcendũ, dicens ita non poſſe ſcire Deum qui diſciplinabilẽ non habet intellectum, ſed nec videre eũ qui eo expertus nõ eſt. Super illa verò etiam hoc dicendum eſt, qui ex operibus eius ſenſibilibus percipit, vidit eum reuelante filio. Sed etiã qui diuinam doctrinam nouit, ſcientiam eius habet. *Qui facit peccatum, ex Diabolo eſt, quia ab initio Diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, vt ſoluat opera Diaboli.* Quoniam præ cunctis Diabolus verſus eſt ad peccãdum ex eo nomen babet. Diabolus ergo græco vocabulo ſeductor ſeu accuſator, vel derogator ſignificat: Et omnis qui operatur peccatum poteſt tali appellari vocabulo. Poſſibile eſt enim hoc quod ait ab initio peccare diabolum etiam ſic intelligi.

Quia omni homine faciente peccatum Diabolus per eum ab initio, babens principatum in eo qui peccat per ſumnuſſiones malignarum cogitationũ, ſicut in Iuda factum tum, cum miſiſſet Diabolus in cor eius, vt traderet Dominum, initium in eo peccãdi fuit. His congruum etiam quæ de Anania dicta noſcuntur. Cum prius enim compleſſet Diabolus cor eius, poſtea peccauit, ipſe contingens de prætio prędij quod vendiderat occaſione benefaciendi. Reſpondeat aliquis in hoc loco dicens, quid efficeret Diabolus in peccatoribus, cum ipſi prius peccauerint dantes ei locum? Dicendum eſt, idem eſſe facere peccatum quod peccare, cum datur Diabolo locus. Dat enim ei locum concupiſcentia, quàm fragili cogitatione ſubiectus poſtquam ſuſceperit eum,

A actualiter peragit peccatum. Hoc enim ſignificat quod dictum eſt, qui facit peccatum. Bene ſiquidem dictum eſt, qui facit, non ait qui fecit, cum is qui pœnitens fuerit poſt peccata, iam non ſit ex diabolo. Sed ille ſit ex eo qui operatur ad peccatum. Sic enim etiam peccati ſeruus eſt, qui facit peccatum, non etiam qui fecit, Omnis enim qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Quapropter increpandi ſunt hæretici, dicentes eos qui peccant naturaliter malos ex diabolo eſſe, & ſubſtantialiter eſſe malum. Diabolus enim non ſubſtantialiter, ſed voluntarię operationis indicium eſt. Poſita eſt autem & cauſa propter quam ex eo ſũt peccatores, palam faciens nõ ſubſtantiam

B eius ſed operationem. Peccare namque operatio eſt, nullus autem naturaliter hoc agens. Igitur peccare voluntarium eſt. Deſtruitur autem ſcientia eiuſmodi hominum etiam ex his quæ ſequuntur. Ait enim: In hoc apparuit filius Dei, vt ſoluat opera Diaboli. Opera namque Diaboli ſunt, ea quæ ſatanæ voluntate perficiuntur. Quapropter etiam hæc ſoluuntur, dum ſi eſſent ſubſtantialiter, ſolui non poſſent, & maximè cum ipſi dicant mali naturam ingenitam. Sed autem ingenita, & ſine perditione eſt. Dum verò ſoluantur opera diaboli, igitur voluntaria ſunt hæc, nõ vtique inuoluntaria. Quod autem ait apparuiſſe filiũ Dei, per incarnationem huc factum eſſe dicendum

C eſt, quando in carne apparuit, & in ea manifeſtatus eſt. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſanctum eius manet in eo, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſtantur filij Dei, & filij Diaboli.* Hæretici qui per omnia falluntur in omnibus, etiam per hunc ſermonem volunt derogare diuinitati, dicentes natiuitatem quæ ex mundi creatore fit peccatricem eſſe, dum ea natiuitas quæ ex Deo noui teſtamenti non poſſit hoc agere: & ſicut putant ipſi veteris teſtamenti verba concludunt, vbi ſcriptum eſt. Filios genui & exaltaui, ipſi verò me ſpreuerũt. & illud: Deum qui genuit te dereliquiſti. Quibus inferunt verbis dicentes. Si qui naſcuntur ex opifice mũ- *Iſa. 1.*

D di, peccant. Hic verò dicitur, omnis qui natus eſt ex *Pſal. 31.* Deo, peccatum non facit. Cum filij differentes ſint, quando alij quidem peccant, alij verò nequaquam, neceſſe erit etiã patres eorum diuerſos eſſe. Hęc autem ſapiunt indocte, eo quod non intelligunt ſcripturæ verba. Non enim ſcriptum eſt: omnis qui natus eſt ex Deo non peccabit, ſed peccatum non facit. Cum vtique non faciat peccatũ qui ſecundũ iuſtitiã operatur. Hic enim eſt qui ex Deo natus eſt, habens natiuitatem eius inquantum facit iuſtitiã & idso peccatũ non facit, quoniã non poteſt peccare qui videtur habere virtutem. Et illud ſiquidam, quos intro-ducunt filios peccatores, cum iuſtitiam facerent pec-

E care non potuerunt. Tunc vtique peccatum facientes cum reliquerunt genitorem & ſpreuerunt eum qui exaltauit illos. Hoc etenim eis euenit quoniam ceſſauerant iuſtitiam operari. Quapropter contraria non ſunt verba quæ poſuerunt de diuerſitate filiorum: neque enim demõſtrant patres. Denique quia non poſſit peccare qui ex Deo natus eſt, etiã cauſam dixit. Idem quia ſemen eius in eo manet quod diuinitus venit. Huc ſemẽ aut virtus eſt aut ſpiritus filiorum adoptionis & ſi propterea peccare nequit, poſſibilitas hęc naturalis non eſt. Sed propter aliquam cauſam facultas peccandi prohibita eſt, hoc eſt, propter Dei ſemen. Dicentes autem quia cum contraria ſi-

ria ſimul non exiſtant, non poteſt iniuſtitiam facere qui iuſtitiam habet, non poſſibilitatem ſignificamus naturalem, ſecundum quod dicimus non poſſe irrationabile animal diſciplinam aut aliqnid ſimile poſſidere. His dictis ſequitur, quod manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Si enim omnis qui facit peccatum, ex diabolo eſt, & is qui ita agit manifeſtatur quia filiusDiaboli eſt: ſicut Helymas magus cum eſſet plenus omni dolo & omni iniquitate, agnitus eſt filios eſſe Diaboli. Et qooniam omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, cum babeat in ſemetipſo Dei ſemen. Qoi ita non peccat, inuenitut aperte filius eſſe Dei. Ideo autem ego adieci, qui ita non peccat: ne qois nos circumueniat dicens: Filios Dei nos dicere non peccaotes. Parunlos enim peccatum non facientes, dicendum non eſt filios Dei eſſe. Ætate namque prohibentnr, noo virtute peccare, vt non aliud quicquam dicsmus aſſerentes noo ſalnbriter eaponi de infantibus quipeccatum faciūt. Noo enim idem eſt peccare, & peccatum ooo facere, illud oamque ætas prohiber, hoc autem virtus expellit. *Omnis qui non facit iuſtitiam, non eſt de Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.* Quoniam qui facit iuſtitiam, ea Deo natus eſt, conſequens eſt vt qni ita natus eſt, diligat fratres. Qui non habet iuſtitiam oon faciendo eam, & odio habendo fratrem ſnnm, ex Deo natus oon eſt, oon aliqno modo niſi quia natus ex eo noo eſt. Non enim reſpiciendi ſunt illi qui dicunt noo eſſe iſtos ex Deo propter terrenam natnrā. *Quoniam hoc eſt mandatum quod audiſtis ab initio, vt diligamus inuicem, non ſicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum, quia opera eius maligna erant, fratris autem iuſta.* Quooiā mandatum ab initio habemus vt inuicem diligamus. Non oportet odiſſe fratrem, ne in maligno ſecuodum Cain eſſe teperiamnr, qui fratrem occidit ſuum. Iſte namqne peremit Abel fratrem ſuum.

Quæ verò cauſa fuerit occidendi fratrem ſignificauit: qnis opera eius, inqoit, maligna erant, fratris autem iuſta. *Gen. 4.* Cū enim reſpexiſſet Deus ſuper Abel munera, ſuper Cain autem & oblationem eius non reſpexit ex hac cauſa percuſſus inuidia Cain, mortem operatus eſt aduerſus proprium fratrem. Qnapropter licet dicatur ex maligno eſſe propter opera tunc mala, tamen non naturaliter eſt in illo. Per hunc ſermonem oſtendit, quia ſit homicida Cain, dicens, cum peremiſſe proprium fratrem. (Nam & in libro qui leprogeneſis appellatur, ita legitur,) quia Cain lapide aut ligno percuſſerit Abel, vnde deputandum nō eſt, percuſſione dici ſolummodo fieri vnlnus, ſed abſolute omnem plagam quæ lacerationem facit in corpore. Nolite mirari fratres ſi odit vos mundus. Nos ſcimus quoniam tranſioimus de morte ad vitam, qoia diligimus fratres. Non eſt mirandum ſi praui bomines qui nominantur mundus, odio babent eos qui ſecundum Cbriſtum pie viuont. Tunc enim magis eſſet mirabile ſi diligerent eos. Quapropter & ſi nos odit mundus, Iobannes inqoit, veruntamen diſciplinabiliter nouimus quod relinqoentes mortem in vita ſumus, fraternam charitatem babentes in pectore. Mortem & vitam in his, non illa quæ communiter dicuntur, percipere debemns, quibus etiam irrationabilia animalia participantur, ſed vitam æternam quæ ex fide ſaluatoris & virtute generatur, & contrariam ei mortem ſeqnentem moa peccatorum. Qooniam qui in hac morte eſt non habet Dei memoriam, quia nec reſpexit intelli-

A gibilem lucem. Non eſt enim inquit in morte, qui memor ſit tui: *Pſal. 41* Et iterum: illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte. *Pſal. 12.* Diſcedendum ab ea eſt iam, non peccaodo nec obliuionē habendo Dei, vt tranſeamus ad vitam quæ morti videtur eſſe contraria. Nam quæ deducit nos ad charitatem fratrū: ſequenda eſt. *Qui non diligit, permanet in morte.* Qooniam qui diligit fratres ſecundum Deum, ad vitam ex morte tranſit qui non habet hanc charitatem permanet in morte. Sicut erat mortua vidua quæ in delitiis degebat, licet communem haberet vitam. qui enim ſic viuit, neceſſario abibit memoria Dei. His ita manifeſtatis ſi quis non habet figuram qua charitatem

B deſignat fratris, in morte eſt, ſicut è diuerſo procul ab ea eſt, qui virtotem habet ſecundum quam non reputat aliquis malum, nec proaimo malum facit.

CAPVT IIII.

C*Hariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt.* Qnoniam multi pſeudoprophetę prodierunt in hoc ſæculo. quemadmodum ante aduentum Chriſti cum eſſent in Iudæa Dei Prophetæ, multi exiſtebant fingentes ſe habere prophetiam, & opus erat exanimabili diſciplina. quoniam quidam eorum dicentes. Hæc dicit Dominus, ſpiritum ſanctnm & Dei verbum habebant: Et qui-

C dam ſpiritu maligno moti erāt, Prophetæ falſitatis. Sic & poſt aduentum Chriſti Apoſtolis in Chriſto loqnētibus, & ſpiritum ſanctum habentibus, quem dedit Ieſus cum reſurrexiſſet à mortuis & largiſſimè miniſtrauit, aſſumptus in cœlis, multi falſi Apoſtoli à Diabolo ſunt producti, fingentes Euangelicam ſe habere doctrinam. qnapropter neceſſarium eſt illud ſancti ſpiritus donum, qnod ſpirituum diſcretio nuncupatur, vt diſciplinam habeamus per qnem probemus ſpiritns, vt alij quidem credamus, alij reſiſtamns. Cum itaque reddidiſſet cauſam quoniam oporteat probari ſpiritus, & non omoibus cre-

D di, intulit dicens, multos falſos Propbetas in mundom prodiſſe. Et quidem ſpiritus pſeudoprophetarum pluraliter edixiſſet, non admiremur. qui verò etiam Dei ſpiritus ita donominanit, cum adiectione vniuerſali dicens: Omnis ſpiritus qoi confitetur Ieſum Chriſtum. Nec non & illod: ſpiritus Prophetarum Propbetis ſubiecti ſunt: conſequens eſt dicere, *1 Cor. 14* quod vnus & idem ſpiritus Dei, eſt patri vnicus & filio, qui pluraliter nominatur in diuerſis deſcribitur, qui eo participantur, quale eſt ſpiritus Heliæ, & ſpiritus vniuſcuiuſque ſanctorum, ita vt tanti ſpiritus eſſe videantur quanti ſunt qui eo participantur. Poſſibile eſt enim & vniuſcuiuſqne ſacri doctoris diſciplinam, ſpiritum eios dici. Sic enim intelligi-

E tur quod dictum eſt, vt non omni ſpiritui credatur. quatenus ea quæ pſeudoprophetarum ſunt aduerſemur, & conſentiamus eis, quos per probationem ex Deo eſſe cognouimus. Non eſt itaque mirandum, ſi falſi Apoſtoli hi qui transformantur in miniſtros Cbriſti falſi Prophetæ ſunt dicti, qnando etiam ipſi Apoſtoli frequenter in teſtamento nouo Prophetę nominantur: ſicut in Epiſtola ad Corinthios inuenitur, in qua legimus: & ſpiritus Propbetarum prophetis ſubditus eſt, cum de Apoſtolis diceret: & in Apocalypſi freqoenter Ioannes Propheta nominatur. *Ibidem.* *Hinc cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt*

& omnis ſpiritus qui negat Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus quem audiſtis quia venturus eſt. Et nunc in ſaeculo eſt. Cum dixiſſet omni ſpiritui non eſſe cre-
dendum antequam ab aliquo probatos eſſe noſca-
tur ex Deo, dedit etiam ſignum quod ſi ab aliquo
ſpiritu deſit, ille vtique erroris non eſt Dei. Hoc er-
go indicium huiuſmodi rei dicunt eſſe: Omnia in-
quit ſpiritus qui confitetur Domini verbum. Qui
cum eſſet in forma Dei, formã ſuſcipiens ſerui in car-
ne venit, ita vt appareret & pateretur in ea pro no-
1. Tim. 3. bis ſecundum quod dictum eſt. Manifeſtatur in car-
1. Pet 4. ne. Et illud: Chriſto paſſo pro nobis in carne. Qui er
go ita confitetur, ex Deo eſt, dum diſpenſationẽ ve-
rè factã doctrinabiliter fateatur. Si quis verò ſoluit
Ieſum & purum Deum verbum extra carnẽ eſſe pu
tat, & non verè hominem dicit, & vniuerſa diſpenſa
tionis eius facte pro fantaſia confirmat, cũ huiuſmo
di ſpiritus erroris ex Deo non eſt. Sed dicit aliquis,
multos hæreticorum confiteri eius præſentiam in-
carnatam, quales ſunt noui Prophetæ de Phrygia,
procedentes. His reſpondendum eſt, quia ſicut nul-
lus dicit Dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto non
vocitandum, nec conſequenter dæmones & homi-
nes fictos nec non & hæreticos dicamus ſpiritũ ha-
bere ſanctum, quod eſt incongruum ſatis & impium.
Nam ſi non voce ſolum, ſed etiam operibus & affe-
ctu vero nõ dolo Dominũ Ieſum dicat aliquis, hic
vere in ſpiritu ſancto eundẽ dominum confitetur.
Sicut quibus dixit Ieſus: Vos me vocatis magiſtrum
& Dominum, & bene facitis. Sum etenim veſter ma
Ioh. 13 giſter qui ſuſcipitis doctrinam meam, & Dominus:
ſeruitis enim voluntate germana facientes, quæ di-
co, impletis voluntatem patris mei, qui in cœlo eſt,
ſicut ego. Non habent ſpiritum ſanctum qui dicunt
Dominum Ieſum, & non faciunt quæ præcipit, cum
procul ab eo ſint corde, ſolis enim labiis honoran-
tes: quando illi habent ſpiritum ſanctum, qui operi-
bus & affectu vocant Dominum Ieſum: ita qui con-
fitetur Dominum Ieſum Chriſtũ conſenſu integro,
& vero in carne veniſſe, dicens ſapiendo & agendo,
quæ in humanitate docuit inſuper & imitator eius
effectus eſt præſente imitatione ſupernæ conuerſa-
tionis, hic ſpiritum habet ex Deo, maximè ſi ſequa-
tur veſtigia, veniens vſque ad hoc vt compatiatur
& crucifigatur & commoriatur ei: cum ſpiritus erro
ris è diuerſo conſiſtat, licet labiis confiteatur Ieſum
in carne veniſſe. Negans enim virtutem qua fingit eſ
ſe pium, operibus reſpuit Ieſum: & licet ore confi-
teatur eum in carne veniſſe. Veniente nãque eo quę-
rere & ſaluare quod perierat, & tollere mundi pec-
catum, cum ipſe in perditione & peccati conſiſtat, re
bus ipſis negat aduentum eius in carne factum. Sũt
autem quidam hæretici qui neque vſque ad ſermo-
nem conſentiunt in carne veniſſe Ieſum, ſed aut cor
pus cœleſte eum detuliſſe putant, aut certè vſque ad
phantaſiam hominem apparuiſſe confirmant. Poſ-
ſunt igitur hæc etiam ſpiritualiter exponi. Quoniã
enim verum eſt illud quod dixit: viuo iam non ego,
viuit autem in me Chriſtus, vt ſemper mortificatio-
nem Ieſu in ſuo corpore circumferre videatur mani-
feſtate in mortali carne ſua vita, eius quẽ cõfitetur o-
ſtendit in qua carne venerit Ieſus, cum in diuerſa cõ
uerſatione ſit poſitus, qui ſoluit & ſeiungit à ſemet-
ipſo Ieſum. Qualis eſt qui negat eũ. Qui enim con-
fitetur Ieſum, habet eum in ſemetipſo, & exiſtens in
eo ſecundum quod ſcriptum eſt. Quiſquis confeſ-
ſus fuerit me, confitebor & eum coram patre meo.
A qui verò negat, ex omnibus ſegregatus eſt. De eo nã
que quod dicit, quicunque negauerit me, negabo &
ego eum. Hic propoſitio non aſſumitur ſicut ait ibi: Matt. 10.
confitebor & ego coram patre meo. Figuraliter ita-
que dicit de Antichriſto, quem venire audiuimus:
quia iam in mundo eſt, hoc eſt, per pſeudopropheta-
tas & ſpiritus errorum per quos ſoluitur Ieſus, quan
do non confitentur eum in carne veniſſe. Quod au
tem ait nunc, per hoc quod agitur ab illis intelligen
dum eſt. Qui cognoſcit Deũ, audit nos, qui nõ eſt ex
Deo, non nos audit. Si ſecundum literam verbum
audiendi percipimus, non videtur eſſe verum quod
dictum eſt, dum omnes parui & ſtudioſi ſimiliter vo
B cem audiant exponentis. Vnde quidam pro intelli-
gentia hæc percipiunt, id eſt, vt cõſentiamus, & quæ
dicũtur, audientes faciamus: qui ignorat quæ faciat,
non audit. Qui eſt ex Deo, audit eos qui hæc dicũt,
& operibus exercere contendunt. Poſitum eſt enim
pro intelligere, audire, vbi ait: legem non auditis,
hoc eſt, non intelligitis, & illud: qui habet aures au Mala. 11.
diendi, audiat, hoc eſt conſentiat, & illud: non audi- Pſal. 10.
uit populus meus vocem meam, & illud: ſi populus
audiſſet me. Vnde quæſtio naſcitur vtrum in ver-
bis ſignificatiuis eadem ipſa an alterum eorum opor Ioan. 10.
tet intelligi, quale eſt vbi dicitur: Oues meæ vocem
meam audiunt. Chariſſimi diligamus inuicem quo
C niam Charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit fra
trem ſuum, ex Deo natus eſt & cognoſcit Deum,
qui non diligit, ignorat Deum, quia Deus charitas
eſt. Sicuti crimen & vituperationem habet qui non
elegit quod eligendum eſt, & non amet quod aman
dum eſt, ita laudem conquirunt diligentes dignos,
& eos qui diligendi ſunt. Quando autem hæc ma-
gis prouenire potuerunt, quã dum tulit Saluator
peccatum mundi, & oſtenderetur homo qualis à
Deo ſit factus, per ſimilitudinem & imaginem de-
monſtratur ei qui fecit eum. Dum talis enĩ apparue-
rit homo, mox dilectus exiſtens fit diuinitus vt dili-
D gatur. quia ſaluator miſſus in mundum per dilectio-
nem patris ad creaturas ſuas venit, vt remiſſionem
concederet peccatorum, & oſtenderet pulchritu-
dinem eorum, quos fecit ad imaginem & ſimilitudi-
nem Dei, qui hoc donũ promeruerunt, dilecti ſunt,
vnde inuicem diligunt. Habet enim vnuſquiſque vt
dilectus ſit & vt diligere poſſit, dum mandatũ acce-
perit proximum diligendi. Cum hæc itaque dixiſſet
hic doctor, amplius excitans, ad eaque inuitans illos
quibus ſcribit intulit, dicens: quoniam charitas ex
Deo eſt. Potius adinuicẽ nos diligere feſtinemus, vt
tranſcendens omnia bonitas obſequatur. quid eſt eu
tẽ ex Deo generari generaliter enim hoc omni ſe di
ligenti proueniet vt filius Dei vocetur, cui etiam vt
E peccare poſſit non inerit, quod ſemen habeat in ſe-
metipſo generantis patris. Sequitur etiam eum qui
ex Deo natus eſt, vt ſciat genitorem Deum eſſe cha-
ritatem. Propterea enim inquit, charitas ex Deo eſt,
& qui habet hanc, natus ex Deo eſt & cognoſcit eũ:
quoniam ipſe qui genuit & cognoſcitur, charitas eſt.
Sic enim cauſa eſt vt ſapientes & iuſti & ſancti ſimus,
factus nobis Chriſtus à Deo ſapientia, iuſtitia, ſancti
moniũ: ita cauſa eſt alterutros diligendi, quod Deus
charitas eſt. Eo namque participari ſecundum quod
charitas eſt, habemus charitatem ex eo & diligimus
inuicem. In ſequentibus autem congruè etiam ſal-
uator charitas eſſe monſtretur. Ait enim in filio
qui

qui miſſus pro ſalute noſtra eius charitatem exiſtere, ſic ſcribens: *In hoc eſt charitas.* Quaſi aliquis A oſtendens Ieſum diceret, in hoc eſt Dei verbum, in hoc eſt veritas & ſapientia Dei. Quapropter charitatem ex charitate, Deum ex uno patre, ſaluatorem ſentire debemus. Ante paulum nanque definiunt non differre in Deo vt iuſtus & iuſtitia dicatur. Quibus copulandum eſt non differre vt diligens & dilectio idem eſſe dicatur. Sicut enim eum tranſnominatur, à iuſtitia iuſtus vocatur. Non enim iuſtitia participatur, ſed ipſe hoc eſt. Ita cum diligens dicitur, non quia dilectionem habeat, ſed quia dilectio ſit ita vocatur. Quapropter quæ ita ſunt poſita de Deo in ſcripturis, B vniuoce non tranſnominatiue dicuntur, & illud vniuocum in tali appellatione ſumendum eſt, quorũ vna quidem ratio, ſed nomina plura ſunt, *Deum nemo vidit vnquam.* Cum inuiſibilis ſit Deus, nullus eum ſenſibiliter vidit vnquam, quando non poteſt videre aſpectus corporalis incorporalia. Sed quoniam diuinitatem ſeparant quidam hæretici dicentes: veteres ſcripturæ Deũ viſibilem eſſe oſtendunt, eo quòd quidam eum vidiſſe referantur. Nouæ autem inuiſibilem propter præſentem ſermonem, & illud quod in Euangelio ſcriptum eſt: Deum nemo vidit vnquã. Requirendi ſunt quam dicant eſſe ſubſtantiam eius Ioan. 1. qua putant Deum eſſe viſibilem. Et ſi non peruertatur à ſe mens eorum corpus eum dicent, cum nulla C alia ſubſtantia ſenſibiliter videatur, niſi corporis. Dúmque hoc concesſerint, conſiderent quæ incongrua & impietate pleniſſima ſubſequantur. Omnino namque & incorruptibile erit & diuiſibile & aut inanimatum aut animatum. Repente autem & inconſequens erit, vt inanimatum non intelligat eo quod neque ſentiat. Animatum vero vt ſit compoſitum & non ſine principio erit. Non enim eſt ſine principio quod componitur de ſimplicibus. Compoſita ſunt autem & in principio eius, anima & corpus. Ex his enim animatum conſtat. Et cum non habuerint aliqui ſolutionem tantis ſcilicet incõgruis D ſubſequentibus, rurſus interrogemus vnde affirmẽt viſum ab aliquibus creatorem. Et ſi quidem Moyſen protulerint, ſciant quia præterquam quòd diu rogauit, intelligibiliter non ſenſibiliter ei Deus apparuit. Dicendum nanque eſt quia faciem non vidit, ſed poſtrema Dei. Hæc autem ſunt creaturæ, quarum generationes conſcripſit. Hæc néque poſtrema & poſt Deum ſunt. Si ergo hæc vidit, vt ex magnitudine & pulchritudine eorum, propinquitate eorum creatorem contemplaretur, non per aſpectum ſed mente conſpexit eum. Si vero Eſaiam in medium forte deduxerint, dicentes eum vidiſſe Deum, & ille obſeruatum vidit Deum, factis animalibus velantibus alis E ſuis non ſolum faciem, ſed & in pedes ſedentis in throno. Sed dum Eſaiæ dicta, multa expoſitione egeant, hoc in tempus aliud differamus. Sed inquiũt, ſcriptum eſt, apparuiſſe Deum Abraham & Iſaac & Iacob. Sed neque hoc ſicuti putant, modum corporalis aſpectus inſinuat. Non enim dictum eſt ſicut patriarchæ viderunt eum, ſed ipſe Saluator eis apparuit, ſicut dixit de Deo, qui cuſtodit mandata mea, oſtendam ei me. Nam ſi propterea quod apparuit Abraham, & reliquis, viſibilis Deus eſt, & Saluator oſtendens ſemetipſum digno viro erit viſibilis ſecundum diuinitatem. Non enim de corporali perceptione dicit oſtendere ſemetipſum viro fideli, dum viſionem eius habeant ſecun- A dum hoc etiam infideles. His itaque apertis probationibus deſtruentibus fallacias eorum qui diuinitati derogare noſcuntur, idem erit Deus noui & veteris Teſtamenti inuiſibilis exiſtens eſſentia cum ſit incorporeus, & ſplendido intellectu contemplãdus ab eis qui mũdo ſunt corde beatitudinem illam qua dicimus beati mundo corde quia ipſi videbunt Deum, & apoſtolicam inuitationem qua iubetur: Mat. 5. Sectamini pacem & ſanctimoniam, præter quæ nemo vidit dominum. Hanc itaque diſtinctionem cõ- Heb. 12. tinet & textus huius epiſtolæ, alicubi quidem dicẽs: Omnis qui peccat, non vidit eum nec cognouit eũ: tanquam cognoſcente & vidente eum qui nõ pec- 1.Io. 3. B cat. Alicubi autem dicẽs, hoc eſt in præſenti ſermone, Deum nemo vidit vnquam. Ne vero huiuſmodi ſeductione fallamur ſicut hæretici, per id quod vniuocum eſt diuidendus eſt ſermo videndi & inſpiciendi & quædam alia quæ ſimilia verba reperiuntur, in id quod mente cõſpicitur, & quod aſpectu videtur. Sic enim diſciplinam habemus, ſcientes quomodo videtur Deus & quomodo inuiſiblis eſt, quod non fruſtra appoſitum eſt, neque hic neque in Euãgelio, quod dictum eſt vnquam. Nam & ibi ſcriptum eſt: Deum nemo vidit vnquam. Dicendum nanque eſt, hunc ſermonem, id eſt, nunquam, ſignificare tempus aliquod certum: quia videre diſciplinabiliter C Deum proueniet eis, qui tempus mundúmque tranſcendunt. Intelligibiles etenim operationes tempus omne tranſcendunt. His ergo inhærendum eſt, ne ſenſibiliter videre dicamus Deum. Quatenus quod eſt præcipuum incorporalium ſubſtantiarum cõmuniter habemus. *Quicunque confeſſus fuerit quia Ieſus eſt filius Dei: Deus in eo permanet & ipſe in eo.* In Euangelis legitur, quiſquis confeſſus fuerit me, & ego confitebor eum. Quo intellectu quoque dicenda ſunt. Nõ Mat. 10. enim Deus permanet in eo, qui voce tantummodo cõfitetur quia Ieſus eſt filius Dei, & operibus eũ negat. Quapropter hæc confeſſio oportet vt coniuncta ſit rectis dogmatibus & bonis operibus. Sic e- D nim quilibet filium Dei confitendo Ieſum, in Deo per participationis eius modum manebit, vt & Deus quo participatur, in eo permaneat. Quia vero confunduntur aliqui ex omnibus Ieſus Chriſtus non perſcrutantes ſcripturas, ita vt in maximũ incidant detrimentum. Arbitrati nanque ſunt non diſtinguentes ſcripturarum ſenſum: quia quod ex Maria ſecundum carnem proceſſit, & Angeli voce Ieſus nomen accepit. Item quod ipſe eſt qui cum in forma Dei eſſet vnigenitus Dei filius, non rapinam Mat. 1. arbitratus eſt, &c. idem eſſe, ideo dicendum eſt, quia licet præcipue vnitas facta ſit Dei verbi ad hominẽ Phil 2. quem Deus aſſumpſit, veruntamen eſſentia verbi nõ E eſt in hominem conuerſa. Nec rurſus homo factus eſt, quod eſt Dei verbum, licet Deus ſit, factus ab eo vt habeat ſicuti poſſibile eſt perfectam intranſcenſcibilem deitatem. Quapropter licet vnitas ita ſit facta, tamen prædicta nomina, aliquando quidem eũ qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem: Aliquando vero vnigenitum Dei filium, qui eſt Deus ſubſtantialiter repræſentatus, ſicut exempla propoſita patefaciunt. Dicens enim Apoſtolus alicubi quidem mortuum & ſepultum Chriſtum, alicubi autẽ Chriſtum Dei ſapientiam & Dei virtutem eſſe, apertè docet quia hoc nomen, id eſt, Chriſtus poſitus in homine, qui mortuus eſt & ſepultus. Et rurſus a- 1.Cor.15

libi in Deo verbo qui Dei virtus, & Dei ſapientia. Ad hæc autem ſcribeos, nobis autem vnus domi- Rom. 11. nus Ieſus Chriſtus per quem oïa & nos per ipſum, in creatorem verbum hæc verba ponit. Non enim per eum qui ſecundum carnem ex ſemine Dauid factus eſt, omnis creatura in eo eſt, in quo vniuerſa conſiſtunt & quæ eſt ante omnia. Rurſus autem & in alio loco. vbi ait: Mortui enim eſtis & vita veſtra cœlata eſt cum Chriſto in Deo: Cú apparuerit Chriſtus vita veſtra, & reliqua: Chriſtum dicit vnigenitum Dei eſſe vitam, ſed etiam Chriſtum manifeſtat cum vi- Col. 3. tam cælatam hominis, qui aſſumptus ab eo eſt. Plurima huiuſmodi in ſanctis euangeliis referútur, quæ manifeſtant quia Ieſus nomen congrui ei qui laſſatus eſt ex itinere, & in ſepulchro repoſitus eſt, ita vt Maria diceret de Deo: Tulerút dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum. De eo Angeli mulieribus accedentibus ad ſepulchrum, dixerunt, Ieſum quæ- Ioan. 20. ritis non eſt hic, reſurrexit à mortuis. Cum ergo hęc diſtinctio ita ſeruetur, dubitandum non eſt apud fideles: quia Ieſus filius Dei ſit. Sicut autem nomina hominis, id eſt, Ieſus, & ſimilia, aliquando Deum verum ſignificant, ita & homo dominus vocatur, & Mat. 1. Dei filius. Ait enim quod in te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei viui.

CAPVT V.

O*Mnis qui credit, quia Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt, & omnis qui diligit genitorem, diligit eum qui natus ex eo.* Qui ex Deo naſcuntur adimplendo quæ virtutis ſunt, huiuſmodi fiunt. His itaque proxime dictum eſt etiam illud: qui facit iuſtitiam & diligit inimicos ſuos, & orat pro eis, fiet filius patris cœleſtis ex eo natus. Cum hæc ita ſint, & qui naſcitur ex Deo, credens vtique quia Ieſus eſt Chriſtus, non ſolam confeſſionem huius de aſſumptione Chriſti, ſed illam fidem ſecundum quam ei virtutis opera coniungútur naſci dicitur ex Deo. Quam fidem etiã Abraham habẽs, reputatus eſt inter iuſtos Secundú Prou. 20 hanc ſignificationem dictum eſt & illud, Virum autẽ fidelem labor eſt inuenire. Rarã vtique inuentionem huiuiuſmodi habere poteſt, cú multi ſunt, præter opera fideles, mortuam habentes fidẽ, quæ omnino non eſt fides. Qui ergo ita credit vt naſcatur ex Deo, habet vitam æternam. Si ergo naſcitur aliquis ex Deo, agendo quæ ſunt prædicta cum ſit acceptabilis, & ipſe diligendus eſt, & ante omnia debet ipſe diligere genitorem. His ergo monitionibus inuitat Apoſtolus ad amorem fraternitatis. Quapropter etiam competenter indicat magnitudinem charitatis, & pulchritudinem eorum qui diligendi ſunt, dicens, quia proprium ſit, vt qui diligit Deum, diligat etiam eum qui natus ex eo eſt. Poteſt etiam hoc modo iſte locus exponi, quia hæc propter eos qui erant illo tempore, cú hæc epiſtola ſcriberetur ſint dicta. Diſpenſatione nanque completa ſecundum Euágelica verba & aſſumpto ſaluatore in cœlis, quærebatur tunc ſi Ieſus ipſe eſſet Chriſtus qui expectabatur Iudæis vtique reſultantibus ad hoc, & fidelibus confitentibus Ieſum eſſe Chriſtum qui expectabatur. Huiuſmodi ergo hominis credulitatem indicans propter fidem, quam habuit, ex Deo eum natum aſſeruit. *Hæc eſt enim charitas Dei vt mandata eius ſeruemus: & mãdata eius grauia non ſunt, quia omne quod natũ eſt ex Deo, vincit ſeculum: & hæc eſt victoria, quæ vincit ſeculum* A *fides noſtra. Quis eſt autem qui vincit ſeculum, niſi qui credit quia Ieſus eſt filius Dei.* Subſiſtentia & (vt ita dicam) materiam charitatis, quam nos habere oportet ad Deum, cuſtodiam diuinorum aſſeruit mandatorum, quæ mandata facientes, ea rurſum fuerunt ad Deũ, quapropter ad inferiora non trahunt quia grauia nó ſunt. Non enim ſicut peccatum comparatum talẽto plumbi ſignificat onus maximum vergens deorſum: Ita virtus quæ è diuerſo conſiſtit eius. Hæc nanque vtentes ſe, eleuat & excelſos facit. Sic itaque etiam mandata Dei dú fiunt, leuia ſunt, & nullo onere deprimunt. Si quis autẽ accedens ad ea, non ſicut oportet, ea grauia eſſe dicat, ſuam infirmitatem magis accuſet. His nanque qui robur omnino non habent, B grauia iudicantur, & ea valde leuiſſima: vnde nó ſeri pſit mãdata eius leuia ſunt. Sed ait, grauia non ſunt, illud ſolú aſſumens quod deorſum nó trahit, & ſurſum vehit, vt iuſte ſectemur quod iuſtum eſt, experimentú vtique cognoſcentes, quia Chriſti iugum leue eſt ſuauitatem obtinens copioſam. Qui ergo de Mat. 11. mandatis ita ſemetipſum inſtituit. vt ea perducat ad actiones, ex Deo naſcitur Et dum hęc impetrauerit, contemnit materialem vitam, & ſeculi blandiméta. Et propterea vincit mundú tranſiens à conuerſatione præſentis múdi. Erit prouectus eius atque perfectio, & fide operatrice conſiſtens & iuſtitia reputatur. Quia fidem oſtendens tanquam conſiſtentem C & permanentem ait Hæc eſt victoria quæ vincit ſeculum, id eſt, fides quam habemus, credentes Ieſum eſſe eum qui prophetatus Chriſtus. His igitur infert (quia neceſſario conſequens eſt) vt qui credidit Ieſum eſſe filium Dei, victoriam habeat contra mundum. Vincit autem ſeculum, qui malo non vincitur: ſed in bono deuincit eum. Vincitur autem, quod malum eſt, quando virtutem & ipſam bonitatem habet, quæ ſemetipſam ad hæc informat. Cum hoc vtique opere bonitatis & conuerſatione non grauium mandatorum, qui credit vnam fidem habet ſecundum quam & ex qua erit filius Dei, credens vnigenito Dei filio, ita vt etiam participetur eo. *Et hæc eſt fi-* D *ducia quam habemus ad Deum, quia quicquid petierimus ſecundum voluntatem Dei, audiet nos. Et ſcimus quoniam audiet nos quicquid petierimus. Scimus quoniam habemus petitiones quas petimus ab eo.* Qui experimento artis agnoſcút, quomodo operis alicuius quæque neceſſaria corrigútur, ſpem habent optimam, vt dum opus fuerit, hæc adimplere poſſant. Quia igitur etiam ſacri viri, Ioannes, & qui cum eo Apoſtoli ipſis operibus agnouerunt, quoniam crebro poſtulantes Deú quod ei eſſet gratum, & acceptabile perceperunt, præſumunt quia quotiés ita petierint, quæ cupiunt, Deo annuente merebuntur. Habentes enim ſcientiã munificentiſſimus atque largiſſimus Deus eſt, & pe- E titiones ſecundum voluntatem ſuã habitas confert, multam fiduciam conceperunt apud eum, tanquam filij apud patrem. Quapropter confidunt ſe percipere pro quibus rogantur, certe ſcientes quoniam audit eos: cum præſtari ſibi poſcunt quæ illi grata noſcuntur. Ex his itaque demonſtrabitur, quod à quibuſdam ad quæſtionem venit, quodammodo verum ſit quod dictum eſt. Omnis qui petit accipit, dum hæc propoſitio generalis omnis, abſolute contineat etiam eos qui non vtilia deprecantur. Sed eos tantummodo continet qui ſecundum Dei voluntatem aliquid petunt. Hæc itaque fiducia habebit inculpabilem actionem & contemplationem vitæ

quod

quod poteſt peccato contingere. Vnde ſcriptum eſt, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Et quis fiduciam habebit, quia mundus ſit à peccato? Pauci nanque ſunt in hac virtute degentes. *Pſal. 65* Vnus dicit: Si iniquitatem cogitabam in corde meo non exaudiat Dominus, id eſt, quoniam iniquitatem, non cognoui in corde meo: quod tamen dicere non præſumpſit, ne arrogans eſſe putaretur, ſecundum eum qui dixit. *1. Cor. 4.* Nihil mihi conſcius ſum, ſed nõ in hoc iuſtificabor. His etiam ſimiliter percipiendum eſt etiam illud: Si *1. Ioan. 3.* cor noſtrum nõ reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum. *Scimus quoniam omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed qui natus ex Deo ſeruat ſemetipſum, & malignus non tangit eum.* Quoniam qui naſcitur ex Deo, ſemen eius habens in ſemetipſo peccare non poteſt: B dum hoc primitus ſcripſiſſet, nec erroniè nunc ait: ſciendum quod non peccat qui natus eſt ex Deo. Si enim faciendo iuſtitiã habet vt ſit ex Deo, ſimul autem eſſe peccatum & iuſtitiam impoſſibile eſt: palam eſt igitur quod dum ſic operatus homo iuſtus eſt, & non delinquit. Deinceps dum præmonuiſſet, quoniã voluntariè & non naturaliter filius eſt Dei homo huiuſmodi, competẽter adiecit. Sed ſeruat ſemetipſum & malignus non tangit eum. Si ergo propterea malignus non tangit eum, quod ſeruet ſemetipſum, non ex natura, ſed accedentes habet vt non delinquat. Si quis autem ſemetipſum ſeruat, orat diuinitus cuſtodiri, vt intactus permaneat à maligno. C Præceptum nanque cuſtodiæ, quæ ſtudio noſtro fit, hoc eſt, quo ait, cuſtodi tuum cor: & poſt pauca, cu-*1. Ioan. 5* ſtodite vos ab idolis. Cuſtodiæ vero diuinæ exemplũ *Pſal. 16.* eſt quo ait: Domine ſeruabis nos & cuſtodies nos. Et illud: ſub vmbra alarum tuarum protege me. Et *Ioan. 17.* illud: Pater ſancte cuſtodi eos. Tangit autem aliquẽ malignus lædens & affligens eum, quod manifeſtũ eſt ex eo quod ait: non continget te malum. & ex eo *Zach. 2.* quod dictum eſt à Deo benefactoribus: Qui tetigit *Pſal. 104* vos (vel vt alij qui tetigerit) tangit pupillam oculi mei. Quibus & illud concordat, Nolite tangere Chriſtos meos. *Scimus quoniam ex Deo ſumus, & totus mundus in maligno poſitus eſt.* Mundus, id eſt, mundi a- D matores maligno otti ſunt ſubiecti. Totus ait, quod omnes ſub peccato naſcimur, quorum ipſe ortus in vitio eſt. Per multas cognoſcentes homines prauos inſinuare hanc vocem de mundo dictã: iam dubitamus ſecundum hæreticos, nec cuiuſdam creaturis Dei credimus facturam eſſe mundi, & in maligno conſtituti. Poſitus eſt enim hic ſermo de mundo, pro hominibus, ſicut prædixi & in hac epiſtola & in Euangeliis, ex quibus pauca de multis ponenda putauimus. In hac epiſtola ſcribens Ioannes ait: Nolite admirari, ſi odit vos mundus. Palam eſt *1. Ioan. 3.* enim omni ſapienti, quod mundus odit ſanctos, per quem maligni homines deſignantur. Et illud: Ipſi E de mundo ſunt & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Quod autem ait audire mundum ſeductiõe loquẽtes, non creaturam ſed paſſibiles homines manifeſtat. Ita in Euangeliis ſaluator ait, Me mũ- *Ioan. 7.* dus non poteſt amare, quia teſtimonium perhibeo operibus eius, quoniam maligna ſunt. Et. Væ mundo *Mat. 18.* ab ſcandalis. Et: Si eſſetis ex mundo, mundus quod *Ioan. 15.* erat ſuum diligeret. Nunc autem non eſtis ex mundo, ſed ego elegi vos. propterea odit vos mundus. Non enim per hæc arbitrandum eſt, dum arguit vtique opera maligna, & ſcandala manifeſtat, & odiri dicit diſcipulos ſuos à mundo, quod de conſtitutione terræ & cœli, & quæ in his ſunt, hæc dicat. Mali- A gni nanque & venefici & conceptores odij homines ſunt qui per dominica verba ſignificantur. Hos igitur arguit pro malignis operibus quos etiam notans dicit eſſe de ſcandalis, & habentes odio ſanctos viros. His igitur manifeſtatis, mundum in maligno poſitum oſtendit eſſe eum, qui arguitur, & notatur, & odio habere deſignatur apoſtolos. Horum nanque ſinguli propter malitiam, quod in maligno eſſe dicuntur, deliberari dicimur dum oramus: libera nos à malo. Redimuntur nanque & liberantur ab eo cuncti, qui nequaquàm ab igniris eius iaculis vulnerantur, eò quòd in omnibus aſſumpſerunt ſcutum fidei ſalutaris, volens itaque Saluator hoc à Patre B concedi dicebat de diſcipulis ſuis: Pater ſerua eos à malo. Quapropter deuiare credendi ſunt, qui putãt mundum poſitum in maligno, quaſi in opifice ſuo. *Ioan. 17.* Hoc itaque verbum ſignificat etiam voluntates & modos, id eſt, non naturam eſſe & cauſam, vt quiſquam ex Deo putetur, aut in maligno ſit cõſtitutus, cũ dicit, non Chriſti diſcipuli diſciplinabiliter nuimus, quia ex Deo ſumus, ab eo participium habentes, à quo electi de mundo ex Deo propter ſanctitatem nati ſumus, hoc ſcientes quia omnis mundus propter impietatem quam habet in malitia poſitus eſt, incumbens ei qui præceſſit in malo: ita vt idem eſſe videatur poſitũ eſſe mundum in maligno, quod C eſſe illud: Qui facit peccatum ex diabolo eſt, quia ab initio diabolus peccat. Malignus enim & diabo- *1. Ioan. 3.* lus eſt, & non aliter eſt mundus quàm is qui facit peccatum. His ita declinatis, locum fallaciæ non habebit opinio hæreticorum putantium creaturam ſignificari per hoc quod dictum eſt, totus mundus in maligno eſt poſitus. Nam licet mundus ſignificet aliquando creaturam, non tamen in maligno poſitã, ſed in verbo, per quod omnia facta ſunt ſtabilitatis ſuæ obtinet robur: In Chriſto inuiſibilia & viſibilia cœleſtia & terreſtria ſunt creata, & ante omnia eſt, & in eo cuncta conſiſtunt fundamentum habentia opifex verbum. Sic enim verum erit etiam quod di- *Prou. 8.* D ctum eſt, creata à Deo omnia cum vtique dicit ſapientia de ſemetipſa: Ante ſecula fundauit me, in principio antequam terram faceret, & abyſſos crearet, &c. *Scimus quoniam filius Dei venit & dedit nobis intellectum, vt ſciamus verum Deum, & ſimus in vero filio eius. Hic eſt verus Deus & vita æterna. Filioli cuſtodite vos ab idolis.* Intellectus quem dedit, ſecundum quem cognoſcitur. quia venit verus filius Dei, idem eſt quod mens Chriſti, de qua dictum eſt. Nos autem mentem Chriſti habemus. Qui ergo hunc intellectum & hanc mentem ſubſtantialiter agnoſcit verũ, & eſt in eo virtus Dei, & operibus intellectum habet eius in, in quo cognoſcit eum. Verus filius Dei eſt E Ieſus Chriſtus, verus Deus exiſtens. Et conſidera quemadmodum conſubſtantialis Patri, & nõ idem numero ſecundum Sabellium filius ſit cum Patre. Cũ ſolus enim verus Deus ſciatur Pater, verus Deus inſpicitur filius ab eis, quibus intellectum veniens, ipſe dedit, igitur alterius ſubſtãtiæ ſit Pater & filius, cum Pater ſolus verus ſit Deus, filius nequaquàm verus erit Deus. Si autem filius verus eſt Deus, falſum eſt quòd Pater ſolus verus ſit Deus. Si vtique alterius ſubſtantiæ ſint, Pater ſecundum ſpeciem habebit vt verus ſit Deus. Rurſus ſi verus eſt Deus, prohibetur hoc eſſe Pater. Quapropter tanquàm inſpiciendi ſunt qui alterius ſubſtantiæ dicũt, & non

eiuſdem patrem & filium, quatenus dum vna diui- *Eſa. 45.* nitas patris & filij aſſeritur, etiam veritas vna & eadem agnoſcatur. Quomodo enim non vna diuinitas patris & filij, cum Propheta dicat: Et te orabunt quia Deus in te eſt, & nõ eſt præter te Deus, tu enim es Deus & ignorabamus, Deus Iſrael Saluator. Horum itaque ſingula examinationem (vt fuit poſſibile) in alijs habuerunt. Quærendum quomodo, dum per totam epiſtolam perfectionis & ſanctitatis eorum, quibus ſcribit teſtimonium perhibuerit, ad finem de breuibus rebus & vtiliſſimis admoneat, dicens: Filioli cuſtodite vos ab idolis. Ad hæc occurrẽs aliquis dicit. Quoniam vniuerſæ eccleſiæ ſcribit epiſtolam, & poterit in tertio concilio nuper conſtituto aliquis ex idolo latria conuerſus eſſe, & dũ crebro eueniat vt qui diſcedunt à multorũ deorum cultura, nondũ firme credentes reliquias ſuperſtitionis mente retineant, propter illos hoc verbũ poſuit. hoc enim moris eſt diuinæ doctrinæ. Nam & Paulus a- *1. Cor. 10* poſtolus Corinthiis ſcribens, cũ laudaſſet eos in omnibus diuinis intelligibilibus, in ipſa epiſtola ſcribit vt ab idolothitis ſemetipſos abſtinerẽt, ne ſocij dæmoniorum fierent, & non haberent differentiam ab eis, qui in idolis epulantur. Aliter autẽ aliquis dicit, quoniã ſcribens ſignificauit eis multos antichriſtos iã veniſſe: & eſſe pſeudoprophetas qui de veritate cadentes ſaperent & dogmatizarent nihil ſtabile, nihil firmũ, ſed quilibet idolum factum atque plaſmatum in mentibus ſibi credentibus ſeminarent. Hæc ergo quæ ita depinguntur ſeu plantantur in mentibus falſæ ſcientiæ doctrina non fruſtra quilibet idola vocat, à quibus idolis monet vt ſe cuſtodiant omnes qui ad Deum verum reuerenter accedunt, Sic enim intellectis verbis præſentibus terminum perceptiſſe epiſtolam cum ratione fatebimur.

DIDYMI ALEXANDRINI IN Epiſtolam diui Ioannis ſecundam, enarratio.

CAP. I.

Et hæc eſt charitas vt ambulemus ſecundum mandata eius. Præſens dictum concordat his quæ in epiſtola prima relata ſunt, vbi ait: Et ſcimus quoniam qui diligit Deum *Ioan. 14.* mandata eius ſeruat. Et in euangelio ait: Si quis diligit me mandata mea cuſtodiat. Idem namque eſt ambulare ſecundũ mandata, quod ſeruare ea. Quod enim actuales ſunt virtutes, quæ ſecundum mandata fiunt, ambulat ſecundum eas, qui extra eas non efficitur. In hoc enim idem ambulare ſecundum ea, quod cuſtodire ea. Vnde qui ceſſat in opere ſecundum virtutem, neque mandata ſeruat vlterius, neque ambulat ſecundũ ea. Ex abundantiis ſiquidem dicetur & hoc modo: qui ſecundum virtutem proficit, ambulat vtique ſecundum mandata, quando ambulare prouectũ inſinuat perfecti viri, qui poſtquam ambulauerit ſecundum mandata etiam ſeruat ea: huic dicto concordat etiam quod in enigmate legitur, quod Adam poſitus eſt in Paradiſo, vt operaretur & cuſtodiret eum. Vbi per operationem, effectus prouectionem deſignat, per cuſtodiam vero perfectionis ipſius ſtatum atque conſtantiam.

Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Chriſti Deũ non habet, qui permanet in doctrina hic & Patrem & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert: nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, aue: communicat operibus eius malignis. Ma- A net vtique in Euangelica doctrina, qui ſecundum ea ſapit & agit, dum ſeparat ſemetipſum ab illo, qui ſacit aliquid è diuerſo & ſapit. Proinde quoniam per actualem vitam fit alicuius Deus qui creator eſt omnium, ſicut Abraham cui dixit: Ego Deus tuus. Quiſquis extra rectam fidem conuerſationemque man- *Gen. 17.* datorum Ieſu fuerit, ſine Deo eſt, ſemetipſum ſeparans ne habeat Deum, dum ille ſeparauerit ſemetipſum à diuina doctrina prædicto modo. Is qui manet in eo, & Patrem & Filium habet. Ad eum nanque qui ſeruat mandata eius, dicit filius patrem ſe- *Ioan. 14.* cum venturum, vt maneat apud eum, cum factus fuerit templum ſanctum ædificatum per obſerua- B tionem mandatorum Dei. Cum duplex itaque ſit modus habendi Deum: alter quidem communis eſt omnium creaturarum, per quem ſignificatur omnes habere creatorem. Alter vero eorum indicat modum qui per bonam voluntatem placant eum ſecũdum quod legitur, Deus Abraham Deus Iſaac Deus Iacob & omniũ Hebræorũ. Aduerte ſiquidẽ quod hic dictum eſt, qui habet, inquit, filium, habet & Patrem: & è diuerſo, per quæ ſcilicet intelligimr eadẽ ſubſtãtia eſſe diuinitatis. Quia enim pater in filio eſt, qui habet filiũ habet & Patrem, quod etiam reciprocum eſt. Nam qui habet patrẽ, habet & filium qui eſt in patre. Si quis autem incumbere volens dicat, C & qui diſcipulos habet, habet & filium: & qui filiũ habet, habet & Patrem, ſecundum quod ſcriptũ eſt: *Mat. 9.* Qui vos ſuſcipit, & me ſuſcipit & patrem meum ſuſcipit qui miſit me, ſciat quod nõ ſicut oportet inſinuat Hæc enim de doctrina ſunt dicta, quod qui ſuſcipit Apoſtolos conſentiens eorum doctrinæ, ſuſcipit per eos filium ſimul & Patrem quem prædicãt. Eſt & aliter intelligendum, quoniam qui manet in doctrina habet patrem & filium. Manſerunt in doctrina, eius Apoſtoli, ita vt prædicarent eam: qui igitur ſuſcipit eos, cum ſunt templũ Dei, per hoc quod ſuſcipit illos, habet inhabitantem in eis filium ſimul & Patrem.

D

DIDYMI ALEXANDRINI IN III. diui Ioannis epiſtolam, enarratio.

CAPVT I.

Chariſſime, noli imitari malum, ſed quod bonum eſt. Qui benefacit ex Deo eſt: qui autem male facit, non videt Deum. Cum nulla communio ſit luci ad tenebras, aut concordia Chriſto cum Belial, qui bonum facit actualiter atque contẽplatiue neũ Chriſtũ habens, qui eſt vera lux, procul eſt à tenebris & Belial: quoniam contrarium eſt benefacienti male facere: qui malefacit per hoc ip- E ſum opus, cum ſit Belial & tenebrarum, is non videt Deum nec ſecundum qualitatem aliquam agnitionem habet eius. Omnis enim qui peccat non vidit eum nec agnouit eum, quod vero videre corpus aut non videre, aſpectu vti vel non vti conſtat, cum aliquod ſenſibile videatur etiam ab eo qui male facit ſi aſpectum habeat? Et ſi non videat, qui aſpectu priuatur licet ſit bonus, indubitanter oſtenditur, Deum non eſſe corpus, quando benefaciens, eo quod cor habeat mundum, videt Deum licet aſpectu carnali priuatus ſit, cum non videat eum malefaciens, quãuis acie vehementer acuta conſiſtat. Et ex hoc ergo (hoc eſt bene faciendi & male faciendi ſermone) demonſtrat,

demonſtrat, quæ ſimul non ſubſiſtunt eſſe cõtraria.
hĩc ex eo quod dictum eſt: Declina à malo & fac bo
num, & huiuſmodi verbis in ſcriptura diuina telatis.

DIDYMI ALEXANDRINI IN *Epiſtolam beati Iudæ Apoſtoli, enarratio.*

CAPVT I.

*Vbintroierunt enim quidam homines impij, qui
olim præſcripti & prædeſtinati erant in hoc iu-
dicium, Domini noſtri gratiam transferentes in
luxuriam, & ſolum dominatorem, &c.* Om-
nino quoniam Ieſus ſemel populum de terra Ægy-
pti liberans, deinceps eos qui non crediderunt per-
didit: quidam homines impij ſcripturam diuinam
quodam vtentes dolo atque malignitate ſubingreſſi
ſunt, eam ſe prædicare ſimulantes, præſcripti ſcilicet
id eſt, ad hoc præſcripti iudiciũ quo à ſemetipſis di-
iudicati traditi ſunt improbo ſenſui. Hi nanque
propter immenſam impietatẽ, cum eſſent impudici,
gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti in luxuriam mu-
tauerunt, per ipſam ſpurcitiam ſuam negantes vnũ
dominatorem dominum Ieſum Chriſtum eorum,
qui per Euangelium ſunt vocati. Dehinc vt reuocet
eos qui crediderũt, malignis & impijs, oſtendit quã
ta ſit magnitudo domini quem negauerunt, palam
faciens quoniã ipſe eſt qui eduxit populum ex Ægy-
pto & ſalutẽ præbuit. Secundum quoniam inſtabi-
les atque mutabiles erant, quidam eorum gerentes
in animo quod in Aegypto habuerant voluntatem,
perdididit eos differentes in eremo, licet liberati
fuerint ex Aegypto per fidem. His ita prælibatis ne-
ceſſarium eſt requirere qui ſint quos dicit gratiam
domini in luxuriam tranſtuliſſe, hoc eſt, impios &
diuinæ doctrinæ ſimulatores: niſi forſitan iſti ſunt
præſules hæreſeos Nicolaitarũm, nullam ſpeciem
impudentiæ derelinquentes. Siue autẽ hæreſis ipſa
Apoc. 2. eſt voluntate polluta, cuius fit memoria in Apoca-
lypſi per Iezabel, quæ ſuper fornicationem eſſe
deſcribitur, ſeu altera contemplandum eſt. Porro au-
tem quia & de multis hæreſibus quæ cœperunt tem
poribus Apoſtolorum dicitur hoc, & autoribus ea-
rum, qui ſcilicet impudentiam multámque luxuriã
ſunt ſectati, ita vt ipſam ſpurcitiam ſuam atque lu-
Ephe. 5. xuriam idolorum ſacrificijs permiſcerent. Nam &
Paulus de huiuſmodi hominibus ita dicit: Et nolite
communicare operibus immundis tenebrarum, ma-
gis autem etiam arguite, ea enim quæ occulta ab eis
fiunt, turpe eſt etiam dici. Turpia nanque & vehe-
menter turpia faciunt, quaſi myſtico modo, qui
ſectam Symonis magi ſequuntur. Poſt hos autem
& Marcioniſtæ atque Valentiniani & Sethiniani
nephanda committunt. Vnde & alia epiſtola de eis
2. Tim. 3. ſcribit dicens: Iſti ſunt qui ingrediuntur in domos, &
captiuant mulierculas peccatis inuolutas & libidi-
nibus varijs ductas, & ſub occaſione religionis agũt
turpia. Quapropter in luxuriam tranſtuliſſe cos di-
cit gratiam domini, per quam luxuriam & effectus
eius negant ſolum dominatorem & dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum. Animaduertendum eſt ſo-
lum dominatorem eſſe Chriſtum, eo quod ſolus ve
rus ſit Deus. Sic enim cum ſolus ſit dominator, & do
minus Ieſus, non expellit autoritate patrem dicẽs ei
Mat. 11. Domine cœli & terræ. Sic neque pater cum ſolus ſit
verus Deus extraneum facit à vera deitate filiũ. Di-
ctum nanque eſt ante hæc de eo quod ſit verus Deus

iſte ſolus dominator & dominus Ieſus Chriſtus, qui
A eduxit populum ex Aegypto per Moyſen, quibus ita
dictis conſequens eſt vt non ſit alter Deus Moyſeos.
Neque enim eſt alius præter Trinitatem. Vnum etiã
Moyſes miniſtrare dinoſcitur ſecundum quod dictũ
eſt: Ille de me ſcripſit. Et illud quod ſcripſit Moyſes
inuenimus Ieſum impleuiſſe. Quapropter & ipſe Ioan. 5.
præuidens prophetiæ virtute Crucem, maximas ha- Heb. 11.
bere diuitias ſe putauit improperium Chriſti: & non
aliter quàm ille qui dixit, mihi gloriandũ eſt in Cru-
ce Chriſti. Cum ergo Ieſus ſit qui ex Aegypto He-
bræos eduxit, conſtat quod non de humanitate ex
Maria procedente: ſecundum quod de Deo verbum
dictum eſt Ieſus, ſicuti proxime dixit: nobis autem
B vnus dominus Ieſus Chriſtus per quẽ omnia. Quod
autem ait quia præſcripti ſunt qui tranſtulerunt gra
tiam domini in luxuriam cui ſubiecti ſunt, id eſt, ad
hoc perſcripti iudicium, &c. (ſicut nuper edictum
eſt) conſiderandum eſt ne forſitan hoc poſſit expo-
ni etiam de his qui ſimiles Iudæ præſcripti ſunt vtiq;
prophetijs. De illo nãque dictum eſt: & epiſcopatũ
eius accipiet alter. Et illud: Leuauit contra me calca Pſal. 108.
neum ſuum, aduerſus doctorem panes eius edens, Ioan. 13.
quaſi etiam huiuſmodi impijs præſcriptum ſit, ſicut
de impijs veteris Teſtamenti. *Michael autem Archan-
gelus, quando cum diabolo altercans diſputabat de corpore
Moyſi, nec fuit auſus iudicium inferre blaſphemiæ: Sed dixit
C Imperet tibi Deus.* Si ſubſtantialiter malus eſt diabo-
lus, ſicuti putant terrenas naturas introducentes
qui dicũt aliquid aduerſus eũ crimini non ſubſtãtiæ
blaſphemiæ. Si neque rationabiliter increpat eũ do-
minus, cum naturam non habet, vt increpationem
pro opere non bono ſuſcipiet. Sed dum & incre-
patur à creatore dominóque cunctorum tanquam
dum poſſit ex hoc aliqua vtilitas prouenire, & bla-
ſphemiam arbitratus maximus Archangelus pro-
ferre quicquam aduerſus eũ, licet decertaretur pro
corpore Moyſeos. Nec eſt diabolus terrenæ ſubſtan-
tia. Habuit enim aliquando diuinam gloriam & ſan
ctam dei ſcientiam, licet conuerſus de magnitudine
D tãta ceciderit. Oſtenditur itaque ex communi ſenſu,
quem habemus de cunctis rationabilibus, quoniam
cum ſunt arbitrij liberi, & conuerſio ſit facta dia-
boli, natura non malus eſt, quomodo nec ipſe qui
cunctos malignitate tranſcendit huiuſmodi eſt, licet
aduerſarij huius contemplationis præſcribant præ-
ſenti Epiſtolæ & Moyſeos aſſumptioni, propter eũ
locum vbi ſignificatur verbum Archãgeli de corpo-
re Moyſeos ad Diabolum factum. Non enim ex his
tantummodo, ſed in omni diuina ſcriptura mon-
ſtratur de caſu eius: & vnus nũc ſermo eſt, propter-
ea etiam diabolus appellatus eſt. Voluntatis enim e-
ius nõ eſſentiæ diaboli nomen eſt vt frequenter di-
E ctũ eſt. Sicut enim in Iuda dicendum eſt, cũ ſubſtan-
tiam eius ſignificamus, hominem dicentes eum, mo-
res vero cum diabolum appellamus. Agnoſcentes à Ioan. 6.
Saluatore qui dixit diſcipulis: Vnus ex vobis diabo-
lus eſt. Sic in iſto nomen diaboli malam eius ſignifi-
cat voluntatem, cum forte aliud nomen ſubſtantiã
eius inſinuat. Et ideo dixi forte, quoniam non habe-
mus in diuina ſcriptura clare dicta nomina propria
rationabilium. Quod & ſi nõ eſt, attamen commu-
ni nomine Angeli, eius ſubſtantia declaratur, aliqua
ſcilicet exiſtens præter malam operationem, quod
dum feciſſet, diabolus appellatus eſt. *Væ illis qui in
viam Cain abierunt, & in errorem Balaam mercede diffuſi*

ſunt, & contradictione Chore perierunt. Qooniã per om-
nia declarati ſuot cecidiſſe à verbo veritatis hæreti- A
Gen. 4. ci, oſteodit eos diuerſis ſubiectos malis. Dicit enim
eos in viam Cain ambulare, qoi propter inuidiam
& impietatem oecauit fratrem. Qoi dom contriſta-
ri debuiſſet eo quod ſacrificium eius ſuſceptum ooo
erat quod impie indubitanter obtulerat, & imitari
fratrem, vt & iſte piè Deo muous offerat, inuidia ma
gis correptus aduerſus eum, homicida primus appa-
ruit. Et non in boc ſolo quieuit, ſed etiam exteo-
dens impietatem ſuam, peccator circa Deom factus
volontariè, à vultu eius expulſus eſſe, nihil iam po-
taos in ſe Dei prouidentia pronenire, ſecundum om
nia quæ habebat ſe autoritatem eſſe credebat, & vo-
luntatem ſuam. Præſentes igitur hæreticos ambo- B
lare inquit in viam eius, & extra voltom Dei propter
ignorantiam factos, ſed etiam præpooentes ſemet-
ipſos creatori, illum ſiquidem animalis oaturę ſe ao-
tem ſpirituales eſſe diceotes. Quapropter noo recte
diuidunt ea, quæ volunt immolantes offerre ſe po-
tant, quoniam primitias ſibimet, ſecundas vero par-
tes offerunt Deo. Ex buiuſmodi enim oequitia atque
fallacia. Homicidæ enim ſiuot fratrum ſuorum, offe
rentes eis quæ ſapienda non ſunt, magis autem ad
ſuã imitationem vocantes eos cum dicuot, tranſea-
mus in campum. Dicit igitur coſdem ſimiles eſſe Ba-
laam præponentes pietati mercedem oblatã ei à re-
ge Madianata, vt malediceret eis, qui oei benedictio- C
Num. 22. oe fruebaotur. Qui etiam iniuſtitiæ mercede diffuſi
ſunt, vaticinantes enim inueniuntur, & pro ſancto
Spiritu ſpiritum erroris habeotes, vnde etiam dant
& iſti conſilium fornicationis & idolorum culturæ,
ſicot ille pro ditiooe populi Dei. Hæc autem de hæ-
reticis quilibet dicens, ad ſuperiora proficiat, & oõ
tantum in verbo, ſed in litera qua cooſtant, quæ etiã
in Apocalypſi Ioannis tanguotur, quod hæc habeãt
intellectualiter falſi doctores, cum ſint amatores
principatus atque ſuperbiæ & præſulibus eccleſiæ
reſiſtentes, magis autem Apoſtolis, qui ex Deo ha-
bent vt ſacerdotes ſint. Hi oanque Chore contradi-
Num. 16 ctione ſcilicet errauerunt. Ille ſiquidem reſtitit ſa- D
cerdorio Aaron Dei voluntate collato, & propter
contradictionem noua morte motilatus ipſe, &
qui cum eo eſſe videbantur. *Hi qui in dilectionibus ve-
ſtris maculis coepulantur ſine timore, ſemetipſos paſcentes.
Nubes ſine aqua quæ à ventis circumferuntur, arbores autum
nales, infructuoſæ, eradicatæ, bis mortuæ, fluctus ferocis maris
ſpumantes ſuas confuſiones, ſydera ſeductionis quibus, &c.*
Cum oſteodiſſet eos qui ambulant in viam Caio,
& effuſi ſunt iniuſta mercede Balaã, & eos qui per-
diti ſuot contradictione Chore. Sequitur dicens:
Hi ſunt coouiuia celebrantes, quando dilectiones
habentes coëpulantes in maculis ſuis, dum carnes
polluunt proprias, & transferuot ad loxoriam do- E
mini gratiam. Proiode cum omnia buiuſmodi cum
multo cootemptu faciant, ſioe timore ſemetipſos
paſcunt. Cum enim ſoot ſub paſtore vero ita degen-
tes, ſine timore & ſioe reuereotia conſtituti, quí-
que comparant ſemetipſos ſanctis oobibus pluenti-
bus iuſtitiam. Quæ oubes vtrique veritatis ſuot, ſe-
cundum quod ſcriptum eſt: Nubes pluãt iuſtitiam.
Esa. 45. Et: vſque ad nobes veritas tua. Quibus plenis im-
bre ſpirituali mandatur, oe pluant ſuper indignos.
Veruntamen licet nirantur ſemetipſos prædicti viri
Psal. 35. comparare nubibos ſanctis, attamen nubes ſunt ſine
aqua, oon habẽtes in ſemetipſis ſcientiã Dei. Quod
qui perceperit, habẽt in ſemetipſo fontem aquæ ſa- Ioan. 4.
A lientis in vitam æternam, ita vt fluant de intelligibi-
li eius ventre flumioa aquæ viuæ. Imitantur igitur
iſti oubes. Etiam arboribus ſemetipſos cõparare cõ-
tendunt, quæ booos afferunt fructus, cũ ſint vtique
arbores bonæ, & licet boc faciãt iſti, arbores tamen
autumnales & ſine fructo ſont. Nam licet promittãt
mentientes fructom babere ſe bonũ, arguũtur tamẽ
cõ noo poſſint vuam & ficũ ferre hi qui ſpinæ ſuot
& tribuli, & arbores ſine fructu. Hæc antem omnia
& ſpinæ & tribuli opportuna ſunt vt igne cremẽtur.
Super bæc itaq;, qood ſine froctu ſunt, euenit eis vt
etiã radicitus euulſi ſecuodo moriantur. Qoia peccã
tes conſequenter habent mortẽ, & iſti ſecundo pec-
B cãt, hoc eſt, actu & ſenſo, ſecundò etiã mori dicũtur.
Io eis igitur qoi ſecundo moriuotur, etiã hoc dicen-
dum eſt, quoniã ante fidem mortui ſuot, cum in im-
pietate malitiáq; degẽtes, & viſi ſuot à mortuis per
pœniteotiam ſurrexiſſe accedentes ad Eoangelium.
Quando de illo reflectuntur ad impietatem, ſecun-
dò moriuntur, de quibus dicitur: Melius erat eis nõ
agnouiſſe viam veritatis, quàm agnoſcentes reuer- 2. Pet. 2.
ti poſt tergum. Vnum neceſſario cooſequens eſt, vt
cum ſecundo moriuntur, eradicari videaotur, vt oul-
lam ſpem habeant denuo germinandi. Blaſpheman-
tes enim in Spiritum ſanctum, remiſſionem ooo ha-
bent peccatorũ, oeque oũc, neque in fututu ſeculo.
C Repræſeorat igitur hæc ſcriptura cooturbatos mo-
res, & perturbatũ intellectũ hæreticorum, cum dicit Luc. 13.
eos fluctus ferocis maris ſpomantes ſuas confuſio-
oes, per quæ turpiter immorantur vniuerſa fornica-
ria celebrantes circa eos com quibus copulari feſti-
nant, augentes maliciã ſuam & lumeo ſe eſſe ſimulã-
tes, apud eos qui ſunt in tenebris conſtituti: & imi-
tantes patrẽ ſuum Satanam, qui in lucis Angelõ trãſ
formatur. Veruotamẽ licet hanc fantaſiam celebra-
re valeant, tamen ſydera ſunt erroris, quibus caligo
tenebrarũ æterna ſeruatur. Tradẽtur enim tenebris
exterioribus, dum fuerit eorũ lumen extinctũ. Lux
enim impiorũ extinguetur. De hoioſmodi ſyderibus Iob. 18.
D dicitur: Quæ cadit ſicot folia fici & vineæ, dũ vera ſy & 38.
dera, oõ folia ſed fructus ſuot veræ vitis & fici. Scri-
ptum namque de hoiuſmodi iuſtis eſt: Fulgebunt ſi- Esa. 34.
cut claritas firmamẽti, & intelligẽtes erũt ſicut aſtra,
propterea namque ſancti reſorgentes à mortuis cũ
incorroptibili & ſpirituali corpore, Solis & Lunæ Dan. 12.
& ſyderũ gloriæ comparãtur. Diximus prius de his
qui vocati ſuot eò quod præſcripti, & quod prædi-
ctum de eis ſit, ſicut de Ioda proditore, qood vere
firmatur ex his quæ poſtea ſubiungit Apoſtolus, di-
cens: *Prophetauit autem de his ſeptimus ab Adam Enoch,
dicens: Ecce venit dominus in ſanctis milibus ſuis, facere iu-
dicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus
E operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de om-
nibus duris quæ loquuti ſunt contra Deum peccatores impij.
Hi ſunt murmuratores, queruloſi, ſecundum deſyderia ſua
ambulantes, & os eorum loquitur ſuperba, mirantes perſonas
quæſtus cauſa.*

AD LECTOREM.

*HÆ ſunt, Lector humaniſſime, quas ex vetuſtiſſimo mẽ-
branis ſcripto codice, multa ſane induſtria, cum lectio-
num literarum obſcuritas plurimũ moraretur, Didymi in Ca-
nonicas epiſtolas enarrationes inuenimus. Et ſi, quantum ex
ipſa colligere potuimus compoſitione, aliqua, paucula tamen
deſyderari*

deſyderari videantur, hanc tamen ſaturam iam nunc reponere non erat integrum. Si vero vel caſus, vel noſtra fortaſſe in diſquirendis veterum libris ſedulitas, id incommodi reſarcinorit, tibi illa æque atque hæc legenda noſtris typis communicabimus. Tu boni noſtram interim conſulito operam. Vale.

DIVI HIERONYMI AD PAVLINIANUM in librum Didymi de Spiritu ſancto Præfatio.

CVM in Babylone verſarer: & purpuratæ meretricis eſſem colonus: & iure Quiritum viuerē: volui garrire aliquid de Spiritu ſancto, & cœptum opuſculum, eiuſdem vrbis pontifici dedicare: Et ecce olla illa quæ
B in Hieremia poſt baculum cernitur à facie Aquilonis cœpit ardere: & Phariſæorum conclamauit ſenatus. & nullus ſcriba vel fictus, ſed omnis quaſi indicto ſibi prælio doctrinatum, aduerſum me imperitiæ factio coniurauit. Illico ego velut poſtliminio Hieroſolymam ſum reuerſus: & poſt Romuli caſam & ludorum lupercalia, diuerſorium Mariæ & ſaluatoris ſpeluncam aſpexi. Itaque mi Pauliniane frater, quia ſupradictus pontifex Damaſus qui me ad hoc opus primus impulerat, iam dormit in Chriſto: tam tuo quàm venerabilium mihi ancillarum Chriſti, Paulæ & Euſtochij nunc adiutus oratu: canticum quod cantare non potui in terra aliena: hic à
C vobis in Iudæa prouocatus immurmuro, auguſtiorem multo locum exiſtimans, qui ſaluatorem mundi, quàm qui fratris genuit parricidam. Et vt autorem titulo fatear: malui alieni operis interpres exiſtere, quàm (vt quidam faciunt) informis cornicula, alienis me coloribus adornare. Legi dudum cuiuſdam libellos de Spiritu ſancto: & iuxta comici ſententiam, ex Græcis bonis, Latina vidi non bona. Nihil ibi dialecticum, nihil virile atque diſtrictū, quod lectorem vel ingratis in aſſeoſum trahat: ſed totum flaccidum, nitidum, molle, atque formoſum & exquiſitis hinc inde odoribus pigmentatum. Didymus
Can. 1. vero meus, oculum habens ſponſæ de Cantico canticorum: & illa lumina quæ in candentes ſegetes ſublimari Ieſus præcepit,
Ioan. 4. procul altius intuetur: & antiquum nobis morem reddidit, vt videns vocetur Propheta. Certe qui hunc legerit: Latinorum furta
Tit. 3. cognoſcet: & contemnet riuulos, cum cœperit haurire de fontibus. Imperitus ſermone eſt & non ſcientia: Apoſtolicum vitum ex ipſo ſermone exprimens, tam ſenſuum oomine quàm ſimplicitate verborū.

DIDYMI DE SPIRITV SANCTO, LIBER primus, diuo Hieronymo interprete.

E OMNIBVS quidem quæ diuina ſunt, cum reuerentia & vehementi cura oportet intendere, maxime autem his quæ de ſpiritus diuinitate dicuntur: præſertim cum blaſphemia in eum ſine venia ſit: ita vt blaſphematis pœna tendatur: non ſolum in omne præſens ſeculū,
Mar. 3. ſed etiā in futurum. Ait quippe ſaluator, blaſphemāti in ſpiritū ſanctū non eſſe remiſſionē,
Luc. 13. neque in iſto ſeculo, neque in futuro.
Mat. 12. Vnde magis ac magis oportet intēdere: quæ ſcripturarū de eo relatio ſit: ne in aliquem ſaltem per ignorantiam blaſphemiæ error obrepat. Expedierat quidē fideli & timido moderāri vires ſuas, magnitudinē præſentis quæſtionis ſilētio præterire: & rem plenam periculo, non in ſuum
A diſcrimen attrahere. Verū quoniam quidā temeritate potius, quàm recta via etiā in ſuperna eriguntur: & hæc de ſpiritu ſancto iactitāt, quæ neque in ſcripturis lecta, neque à quoquā eccleſiaſticorū veterum vſurpata ſunt, cōpulſi ſumus creberrimæ exhortationi fratrū cedere: quæque ſit noſtra de eo opinio, etiā ſcripturarū teſtimoniis cōprobare: ne imperitia tāti dogmatis hi qui cōtraria opponūt, decipiāt eos qui ſine diſcuſſione ſolicita, in aduerſariorū ſententiā ſtatim pertrahūtur. Appellatio ſpiritus ſancti & ea quæ monſtratur ex ipſa appellatione ſubſtātia: penitus ab his ignoratur qui extra ſacrā ſcripturā philoſophātur. Solūmodo enim in noſtratibus literis, & notio eius &
B vocabulū refertur, tā in nouis quàm in veteribus. Veteris quippe teſtamēti homo Dauid, particeps eius
Pſal. 50. effectus, orabat vt in ſe permaneret, dicēs: Spiritū tuū ſanctū ne auferas à me. Et Danieli adhuc puero ſuſcitaſſe dicitur Deus ſpiritū ſanctum: quaſi iam habitā-
Dan. 13. tē in eo. Necnō etiam in nouo teſtamēto, hi viri qui Deo placuiſſe referūtur, ſpiritu ſancto pleni ſunt. Ioānes quippe adhuc in matris vtero ſanctificatus exul-
Luc. 1. tat. Et Ieſus à mortuis reſurgens: cum inſufflaſſet in
Ioan. 20. faciē diſcipulorū ait: Accipite ſpiritū ſanctū. Plena ſunt volumina diuinarū ſcripturarū his ſermonibus, quorū congeriē in præſenti opere digerere ſuperſedi: quia difficile nō eſt ex his quæ aſſumpſimus vnū-
C quēmque lectorē ſibi ſimilia reperire. Nemo autem ſuſpicetur alium ſpiritum ſanctū fuiſſe in ſanctis viris ante aduentum domini: & alium in Apoſtolis cæteriſque diſcipulis: & quaſi nomina in differentibus eſſe ſubſtātiis. Poſſumus quidē teſtimonia de diuinis literis exhibere: quia idē ſpiritus & in Apoſtolis & in Prophetis fuerit. Paulus in epiſt. quā ad Hebræos ſcribit: de Pſalmorū volumine teſtimoniū proferens
Heb. 3. & 4. ab ſpiritu ſancto id dictū eſſe commemorat. Et ſicut dicit hic ſpiritus ſanctus: Hodie ſi vocē eius audieri-
Pſal. 94. tis nolite obdurare corda veſtra &c. In fine quoque Actuum Apoſtolorum cū Iudæis diſputans ait: Sicut ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam prophe-
D tam ad patres noſtros, dicens auditionem audietis, & non intelligetis. Neque enim Paulus alium ha-
Mar. 9. bens ſpiritum ſanctum: hæc de eo ſcripſit, qui in prophetis ante aduentum domini alius fuit: ſed de eo cuius & ipſe particeps fuit: & omnes qui in fide conſummatæ virtutis ferebantur. Vnde & cū articulo eius meminit, quaſi ſolitariū & vnum eſſe conteſtans: vbi dicit non ſimpliciter πνεῦμα ἅγιον: hoc eſt ſpiritus ſanctus, ſed cum additamento articuli τὸ πνεῦμα ἅγιον. hoc eſt, hic ſpiritus ſanctus. Et Eſaiam prophetaſſe commemorat cum articulata voce διὰ τὸ πνεῦμα ἅγιον: id eſt, per hunc ſpiritum ſan-
Heb. 3. ctum, & non ſimpliciter πνεῦμα ἅγιον. Petrus quo-
E que in eo ſermone quo præſentibus perſuadebat. Oportuerat, loquit, impleri ſcripturam, quam locu-
Act. 1. tus eſt ſpiritus ſanctus: id eſt τὸ πνεῦμα ἅγιον per os Dauid de Iuda oſtendens & ipſe eundem ſpiritū, & in Prophetis & in Apoſtolis operatū. Plenius de hoc in conſequentibus tractabimus: cum dicere cœperimus, non ſolū dominum verbū factum eſſe ad prophetas, ſed & ſpiritum ſanctum: quia & inſeparabiliter poſſidetur, cum vnigenito filio Dei. Ipſa vox ſpiritus ſancti, non eſt vacua appellatio: ſed ſubiacentis eſſentiæ demonſtratrix patri filióque ſocia, & à creaturis penitus aliena. Cum enim creaturæ in viſibilia & in inuiſibilia: id eſt, in corporalia & in incorpo-

ralia partiantur: nec de corporalibus ſubſtantiis eſt
Spiritus ſanctus, animæ & ſenſus habitator, ſermo-
nis & ſapientiæ & ſcientiæ effector: nec de inuiſibili-
bus creaturis. Hæc quippe omnia, ſapientiæ & cæte-
rarum virtutum & ſanctificationis capacia ſunt. Iſta
vero ſubſtantia de qua nunc ſermo eſt: ſapientiæ &
ſcientiæ & ſanctificationis effectrix eſt. Neque enim
inueniri poteſt aliqua in Spiritu ſancto fortitudo,
aut operatio ſanctificationis virtutiſque, quam ab
extraneo quodam ſuſtineat: quia iſtiuſmodi natura,
mutabilis eſt. Porrò Spiritus ſanctus, cõfeſſione om-
nium immutabilis eſt ſanctificator, ſcientiæ diuinæ
& vniuerſorum attributor bonorũ: & vt breuius di-
cam, ipſe ſubſiſtens in his bonis quæ à domino lar-
Mat. 7. giuntur. Nam eundem Euangelij locum Matthæus
Luc. 11. Lucáſque deſcribens: alter ex his ait: Quanto magis
pater cœleſtis dabit bona petentibus ſe? Alter vero
Quanto magis pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum
ſuum ſanctum petentibus ſe? Ex quibus apparet Spi-
ritum ſanctum plenitudinem eſſe donorum Dei: &
ea quæ diuinitus adminiſtrantur nõ abſque eo ſub-
ſiſtere: quia omnes vtilitates, quæ ex donorum Dei
gratia ſuſcipiuntur, ex iſto fonte demanant. Quod
autem ſubſtantialiter bonum eſt, non poteſt extra-
neæ capax eſſe bonitatis: cum ipſum tribuat cæteris
bonitatem. Igitur manifeſtum eſt, non à corporali-
bus tantum ſed & ab incorporalibus creaturis extra
neum eſſe ſpiritum ſanctum: quia cæteræ ſubſtantiæ
hanc ſubſtantiam ſanctificationis accipiunt: iſte ve-
re non tantum non eſt capax ſanctificationis alienæ,
ſed inſuper attributor eſt & creator. Denique qui
communione eius fruuntur: participes dicuntur Spi
ritus ſancti, ſanctificati vtique ab eo. Perſpicue enim
Heb. 10. ſcriptum eſt, quod ſpiritui gratiæ, in quo ſanctifica-
tus eſt, contumeliam faciens: graui punietur pecca-
to. Si autem ſanctificatus eſt per communionem
Spiritus ſancti: oſtenditur quod ipſe particeps eius
fuerit, & largitor ſanctificationis Spiritus ſanctus.
1. Cor. 5. Apoſtolus quoque ad Corinthios ſcribens: & enu-
merans eos qui regnum cœlorum ſunt conſecu-
turi, addit dicens: Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti
eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomi-
ne Ieſu Chriſti & in ſpiritu Dei noſtri. Spiritum Dei
non aliom aſſerens eſſe quàm ſpiritum ſanctum. Et-
enim in conſequentibus idem approbat, dicens: Ne-
1. Cor. 12. mo in ſpiritu Dei loquẽs, dicit anathema Ieſu: & ne-
mo dicit dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto: ſpi-
ritum Dei, ſpiritum ſanctum eſſe confirmans. Si igi-
tur ſanctificator eſt: non mutabilis, ſed immutabilis
ſubſtantiæ oſtenditur. Immutabilem autem ſubſtan-
tiam Dei tantum & vnigeniti filij eius, manifeſtiſſi-
me tradunt diuina eloquia: conuertibilem & muta-
bilem omnem creaturarum ſubſtantiam prædican-
tia. Ergo quoniam ſubſtantia ſpiritus ſancti non cõ-
uertibilis ſed inconuertibilis demonſtrata eſt: non
erit creaturę ὁμόουσιον. Eſſet quippe & creatura immu
tabilis, ſi cum patre poneretur & filio eandem ha-
bens inconuertibilitatem. Omne enim quod alieni
boni capax eſt: ab hac ſubſtãtia ſeparatur. Tales autẽ
ſunt cunctæ creaturæ: Deus vero cũ bonus ſit: fons
Pſal. 118 & principiũ bonorũ eſt: facit igitur eos bonos, quib⁹
ſe ſe impertit, bonus ipſe non factus ab alio, ſed ſub-
ſiſtens: ideo capabilis, non capax. Vnigenitus quo-
que filius, eius ſapiẽtia & ſanctificatio non fit ſapiẽs
ſed ſapientes facit: & non ſanctificatur, ſed ſanctifi-
1. cor. 1. cat. Vnde & ipſe capabilis eſt, & non capax. Cũ igi-
tur inuiſibilis creatura, quam rationabilem & incor
A poralem ſubſtantiam vocari conſuetudinis eſt, non
ſit capabilis, ſed capax ſi enim capabilis eſſet, nullius
boni capax eſſet, per ſe ſimplex ipſa ſubſiſtens & al-
terius boni receptrix: participatione habeat bonũ,
& non de his quæ habentur ab aliis, ſed de his quæ
habent alia intelligatur, patre & filio habitis magis
quàm habentibus, creatura vero habente, & non
habita: de ſpiritu quoque ſancto retractemus: & ſi
quidem ipſe quoque participatione alterius ſancti-
moniæ ſanctus eſt, connumeretur cæteris creaturis.
Si vero ſanctos facit capaces ſui: cum patre ponatur
& filio. Quod autẽ ab aliis capiatur ſpiritus ſanctus,
& non alia capiat: & nunc & in ſectarum volumine
B prout potuimus expreſſimus: & ex omni ſcriptura
ſermonem noſtrum affirmare perfacile eſt. Beatus
quoque Apoſtolus ad Ephesios ſcribens ait: In quo Ephe. 1.
& credẽtes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto,
qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Si enim ſignantur
quidam ſpiritu ſancto, formam & ſpeciem eius aſſu-
mentes: ex his eſt ſpiritus ſanctus, quæ habentur &
non habent: habentibus illũ ſignaculo eius impreſ-
ſis. Ad Corinthios quoque idem ſcribens: Nolite in- Ephe. 4.
quit, contriſtare ſpiritum ſanctum, in quo ſignati e-
ſtis: ſignatos eſſe conteſtans eos qui ſuſceperant cõ-
munionem ſpiritus ſancti. Quomodo enim diſci-
plinæ & virtutis aſſumptor, ſignaculum & figuram
C (vt ita dicam) in ſuum ſenſum recipit eius ſcientiæ,
quam aſſumpſit: ſic & is qui ſpiritus ſancti particeps
efficitur per communionem eius, fit ſpiritualis pari-
ter & ſanctus. Ipſe ſpiritus ſanctus, ſi vnus de crea-
turis eſſet: ſaltem circumſcriptam haberet ſubſtan-
tiam: ſicut vniuerſa quæ facta ſunt. Nam & ſi non
circumſcribantur loco & finibus, inuiſibiles creatu-
ræ: tamen proprietate ſubſtantiæ finiuntur. Spiri-
tus autem ſanctus cum in pluribus ſit: non habet
ſubſtantiam circumſcriptam. Mittens quippe Ieſus
prædicatores doctrinæ ſuæ, repleuit eos ſpiritu: & Ioan. 20.
inſufflans in faciem eorum: Accipite, inquit, ſpiri-
tum ſanctum, & euntes docete omnes gentes: qua-
D ſi omnes cunctis gentibus mitteret. Neque enim
omnes Apoſtoli, ad omnes gentes pariter ſunt pro-
fecti, ſed quidam in Aſiam, quidam in Scythiam,
& alij in alias diſperſi nationes: ſecundum diſpenſa-
tionẽ illius quam ſecũ habebãt ſpiritus ſancti, quo-
modo & dominum dicentẽ: vobiſcum ſum omni-
bus diebus vſque ad cõſummationem ſeculi. His &
illud cõgruit: Accipietis virtutẽ ſuperuenientis ſpiri- Mat. 28.
tus ſancti in vos, & eritis teſtes mihi in Hieruſalem, Act. 1.
& in omni Iudæa & Samaria, & vſque ad extremum
terræ. Si ergo hi in extremis finibus terræ ob teſti-
moniũ domini conſtituti, diſtabant inter ſe longiſſi-
mis ſpaciis: aderat autem eis inhabitator ſpiritus ſan
E ctus incircunſcriptam habens ſubſtantiam, demon-
ſtratur angelica virtus ab hoc prorſus aliena. An-
gelus quippe qui aderat, verbi gratia, Apoſtolo in
Aſia oranti: non poterat ſimul eodem tempore a-
deſſe aliis in cæteris partibus mundi cõſtitutis. Spi-
ritus autem ſanctus nõ ſolum ſe iunctis à ſe homini-
bus præſto, ſed & ſingulis quibúſq; Angelis princi-
patibus, thronis, dominationib⁹ inhabitator aſſiſtit: Col. 1.
& vt homines ſanctificãs, alterius quàm ſunt homi-
nes eſt naturæ: ſic & alias creaturas ſanctificans, a-
lius ab earum eſt ſubſtantia: quoniam omnis crea-
turæ non ex ſua ſubſtantia, ſed ex communione alte-
rius ſanctitatis, ſancta perficitur. Dicti ſunt quidem
ſancti

ſancti Angeli in Euangelio ſaluatore dicente: venturum eſſe filium hominis in maieſtate ſua & patris,
Luc. 9. & ſanctorum Angelorum. Et Cornelius in Actibus
Act. 10. Apoſtolorum à ſancto Angelo ſcribitur accepiſſe reſponſum, vt Petrum ad ſe Christi diſcipulum vocaret. Verum ſancti ſunt Angeli participatione Spiritus ſancti, & inhabitatione vnigeniti filij Dei, qui ſanctitas eſt & communicatio patris. De quo ſaluator ait: Pater ſancte. Si igitur Angeli non ex propria ſubſtantia ſancti ſunt, ſed ex participatione ſanctæ Trinitatis: alia Angelorũ oſtenditur à Trinitate eſſe ſubſtantia. Vt enim pater ſanctificans, alius eſt ab his quos efficit ſanctos, ita & Spiritus ſanctus alterius eſt ſubſtantiæ ab his quos ſui largitione ſanctificat. Si vero hæretici propoſuerint, ex natura conditionis ſuæ Angelos ſanctos eſſe: cõſequenter coguntur dicere ὁμουσίος eſſe Trinitati, & inconuertibiliter eos iuxta ſubſtantiam ſanctos eſſe. Si autẽ hoc refugiẽtes, dixerint vnius quidem naturæ eſſe cũ cæteris creaturis: non tamen eandẽ habere ſanctitatẽ, quam huminea habẽt: neceſſario deducẽtur, vt dicãt multo melioris homines eſſe ſubſtantiæ: cum hi per cõmunionem Trinitatis habeãt ſanctitatem: & Angeli propria natura ſancti ab ea ſint alieni. Sed vota ſunt hominum perfectorum: & ad conſummationẽ ſanctitatis venientium, æquales Angelis fieri. Angeli quippe hominibus, & non homines Angelis auxiliũ tribuunt, miniſtrantes eis ſalutem, & annunciantes ais largiora Dei beneficia. Ex quo liquido oſtẽditur, honorabiliores & multo meliores eſſe Angelos hominibus, per germaniorem, vt ita dicam, & pleniorem Trinitatis aſſumptionem.

Quapropter cum alius ſit Spiritus ſanctus ab his quæ ipſe ſanctificat: non eſt vnius naturæ, cum cæteris creaturis quæ eum recipiunt. Si autem alterius eſt naturæ à creaturis, & in propria ſubſiſtit eſſentia: increatus & ineffectus oſtenditur. Multæ ſcripturæ ſunt, quæ ſine ambiguitate cõuincant, alterius eum à cunctis conditionibus eſſe naturæ. Quidam etiam Spiritu ſancto pleni eſſe dicuntur: nemo autem ſiue in ſcripturis, ſiue in conſuetudine plenus creatura dicitur. Neque enim aut ſcriptura ſibi hoc vendicat, aut ſermo communis vt dicas plenum eſſe quempiam Angelo, throno, dominatione: ſoli quippe diuinæ naturæ, hic conuenit ſermo: dicimus autem virtutis & diſciplinæ quoſdam eſſe plenos: vt illud: Repletus eſt Spiritu ſancto: non aliud ſignificantes quàm plenos eſſe conſummatæ atque perfectæ vir-
Luc. 1. tutis. Scriptum eſt de Ioanne: Et ſpiritu ſancto im-
Eodem. plebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Et iterum. Re-
Eodem. pleta eſt ſpiritu ſancto Eliſabeth. Et poſt alia. Et ſpiritu ſancto repletus eſt Zacharias pater eius. Haud dubium, quin & Ioannes prophetauit. Necnon in
Act. 2. Actibus Apoſtolorum de multis credentibus qui in vnum conuenerant refertur: Repleti ſunt ſpiritu ſancto. Cum autem participabilis ſit ſpiritus ſanctus, ad ſimilitudinem ſapiẽtiæ ac diſciplinæ, non incaſſis nominibus ſcientiæ ſubſtantiam poſſidet: ſed per naturam ſanctificatorem & implentem bonis vniuerſa bonus ipſe ſubſiſtit: iuxta quam & repleti quidẽ ſpiritu ſancto eſſe dicuntur: vt in Actibus Apoſtolorũ ſcriptum eſt: Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſan-
Act. 4. cto: & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Quomodo enim qui aliqua diſciplina plenus eſt: quia perfecte eã habet, erudite & ſubtiliter poteſt de ea proferre ſermonem: ſic qui ſpiritum ſanctum conſummatè acceperint: ita vt impleantur eo: cum fiduciã
A verbum Dei loquũtur: quia præſens ſpiritus ſanctus dignam Deo vocem miniſtrat. Hinc quidam cum ſupercilio ait: hæc dicit ſpiritus ſanctus. Et Apoſtolus: Sed implemini, inquit, ſpiritu ſancto. Et multis locis Actuum Apoſtolorum, pleni fuiſſe ſpiritu ſan- Ephe. 5.
cto diſcipuli domini ſcribuntur. Conſiderate ergo Act. 6.
fratres viros ex vobis teſtimonium habẽtes ſeptem plenos ſpiritu ſancto & ſapientia. Et de Stephano.
Cum autem plenus eſſet ſpiritu ſancto: intuens in Act. 7.
cœlum vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et de electionis vaſe dicitur. Saulus qui & Paulus plenus ſpiritu ſancto, intuẽs in eum ait: Et in cõ- Act. 13.
mune de vniuerſis credẽtibus annotatur. Diſcipuli
B quoque replebãtur gaudio & ſpiritu ſancto. Angeli Eodem.
aũt præſentia ſiue alicuius alterius excellẽtis naturæ quæ facta eſt, nõ implet mentẽ atque ſenſum: quia & in ipſa aliunde cõpletur. Quomodo enim ea plenitudine quis accipiẽs ſaluatoris, plenus efficitur ſapiẽtia & virtute & iuſtitia & ſermone Dei: ſic qui ſpiritu ſancto plenus eſt, ſtatim vniuerſis donationibus Dei repletur, ſapientia, ſcientia, fide, cæteriſque virtutibus. Qui igitur implet vniuerſas creaturas: quæ tamẽ poſſunt virtutem & ſapientiam capere: nõ eſt ex his quæ ipſe cõplet. Ex quo colligitur alterius eũ eſſe ſubſtãtiæ: quàm ſunt omnes creaturæ. Diximus & alibi: quia ſuperintelligatur in ſancti ſpiritus ſub-
C ſtãtia etiam plenitudo munerũ diuinorum. Denique impoſſibile eſt gratiã Dei ſortiri quempiam: ſi nõ habeat ſpiritum ſanctũ: in quo approbamus cũcta Dei dona conſiſtere. Quòd vero is qui habeat eum: ſermonẽ quoq; ſapiẽtiæ, & reliqua bona perfecte cõſecutus ſit & nũc manifeſte ſermo demõſtrat, & paulo ante diximus ſubſtantiã bonorum Dei ſpiritum ſanctum eſſe, cũ poſuimus exẽplum: Dabit pater ſpiritum ſanctũ petentibus ſe, & dabit pater bona petẽ- Mat. 7.
tibus ſe. Nec exiſtimare debemus ſpiritum ſanctũ ſecundum ſubſtãtias eſſe diuiſum, quia multitudo bonorum dicatur: Impaſſibilis enim & indiuiſibilis atque immutabilis eſt: ſed iuxta differentes efficien-
D tias & intellectus, multis bonorum vocabulis nũcupatur: quia participes ſuos non iuxta vnam eandemque virtutem cõmunione ſui donet: quippe cum ad vtilitatem vniuſcuiuſque ſpũs ſit: & repleat bonis eos, quibus iudicat ſe adeſſe debere. Denique Stephanus primus ille teſtis veritatis, & dignus ſuo nomine, plenus ſapientia & ſpiritu ſancto dictus eſt: ſapientia conſequenter ſuperintellecta, cõmorante in eo ſpiritu ſancto, ſicut loquitur ſcriptura: Et elegerũt Act. 6.
Stephanum plenum fide & ſpiritu ſancto Apoſtoli.
Et: Stephanus aũt plenus gratia & virtute, faciebat Act. 6.
prodigia & ſigna magna in populo. Et adhuc de eodem: & non valebant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui,
E qui loquebatur in illo. Plenus enim ſpiritu ſancto vir beatus & fidei effectus eſt particeps, quæ ex ſpiritu ſancto venit: iuxta illud: Alij autem fides in eodem ſpiritu. Et gratiam atque virtutẽ, iuxta eundem ſpiritũ habẽs, ſigna & prodigia magna faciebat in populo. Necnon & illis donationibus ſecũdum eundem ſpiritum affluebat: quæ vocantur curationum gratiæ atque virtutes. Et hæc enim in enumeratione donorum Dei, in ſpiritu & ſecundum ſpiritũ, in prima Apoſtoli Pauli epiſtola ad Corinthios collocantur. Intantum autẽ Stephanus diuina gratia abundabat: vt nemo contradicentium & eorum qui aduerſus eum diſputabant, valerent reſiſtere ſapiẽtiæ & ſpiri-

tui qui loquebatur in illo. Erat quippe è Spiritu ſan-
cto ſapiens. Vnde & ad diſcipulos ſuos Ieſus perſpi-
Luc. 12. cue proclamat: Cum introducti fueritis ad princi-
patus & poteſtates & concilia & ſynagogas: nolite
eſſe ſoliciti quid vos oporteat dicere: aut quid lo-
quamini in illo tempore. Dabútur enim vobis à Spi-
ritu ſancto ſermones ſapientiæ, quibus non queant
contradicere ne hi quidem qui vehementer in diſ-
putationibus callent. Sed ponamus ipſum teſtimo-
niū quod ita côtexitur. Cū aūt introducti fuerint vos in
ſynagogas ad principatus & poteſtates: nolite ſoliciti
eſſe quomodo aut quid reſpondeatis: Spiritus enim
ſanctus docebit vos in eadem hora quæ oporteat di
cere. Et in alio Euangelio: Ponite ergo in cordibus
Luc. 21. B veſtris non præmeditari quemadmodum reſpon-
deatis: Ego quippe dabo vobis os & ſapientiam: cui
non valeant contradicere, aut reſpondere. Spiri-
tu vero ſancto tribuente Apoſtolis verba aduerſus
eos qui Euangelio contraibant: dilucide oſtenditur
in ſubſtantia eius ſuperintelligi ſapientiæ & ſcientiæ
ſermonem. Quomodo autem Saluator in illa hora
os & ſapientiam diſcipulis largiatur, quibus contra
dicere non queant, ne hi quidem qui apud homines
eloquentiſſimi putantur: non eſt huius temporis
diſſerere: quia nunc propoſuimus oſtendere ſuper-
intelligi ſemper in Spiritu ſancto dona virtutum ita
vt is qui eum habet, donationibus Dei plenus habea
tur. Vnde & in Eſaia, ipſe Deus cuidam dicit: Ponā C
Eſa. 44. Spiritum meum ſuper ſemen tuū: & benedictiones
meas ſuper filios tuos. Nunquā enim accipit quiſquā
ſpirituales benedictiones Dei, niſi præceſſerit Spirit⁹
ſanctus. Qui enim acceperit Spiritum ſanctum, cō-
ſequenter habebit benedictiones, id eſt, ſapientiam
& intellectū & cætera: de quibus ita ſcribit Apoſto-
Col. 1. lus: Propter hoc & nos, ea quo die audiuimus, non
ceſſamus orantes pro vobis & deprecantes vt im-
pleamini cognitione voluntatis eius in omni ſapien
tia & intelligentia ſpirituali, ambulantes digne Deo.
Eos enim qui digne ſibi per opera & ſermones &
prudentiam incedunt, impleri ait voluntata Dei, po
nentis ſuper eos Spiritum ſanctum: vt impleantur D
ſapiētia & intellectu, & reliquis ſpiritualibus bonis.
Sapiētia autem & intellectus quæ in Spiritu ſancto
ſunt, à Deo dantur. Dominus, inquit, dabit ſapientiā:
Prou. 2. & à facie eius ſapientia & intellectus procedit cum
ea ſapientia quæ ab hominibus venit nō ſit ſpiritua-
lis, ſed carnea & humana. De hac itaque Apoſtolus
2. Cor. 1. ſcribit: Non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei cō-
uerſati ſumus in mundo: carnalem ſapientiam, di-
cens quæ in rebus corporeis ex humano ſubſiſtit co
gitatu. Porrò ſpiritualis ſapientia & intellectualis,
circa inuiſibilia & intellectualia ſe tenens: per ope-
rationem Spiritus ſancti capientibus ſe, ſui præſen-
tiam tribuit. In multis quoque aliis locis Apoſtolus E
memorat in Spiritus ſancti ſubſtantia, Dei munera
commorari, ſicut in ilo. Deus autem ſpei repleat vos
Rom. 15. omni gaudio & pace in credendo: vt abundetis in
ſpe & virtute Spiritus ſancti. Deus autem largitor
bonorum, ſpem quam promiſit, reddet in virtute
Spiritus ſancti, his qui habent illum: gaudio & pace
cōplet eos: qui imperturbatam & ſedatam cogita-
tionē poſſidentes, lætas habent mentes & ab omni
perturbationum tempeſtate tranquillas. Qui autē
in virtute Spiritus ſancti prædicta bona fuerint cō-
ſecuti: etiam rectam fidem in Trinitatis myſterio cō-
ſequentur. In alio quoque loco eiuſdem epiſtolæ,

A Non eſt, inquit, regnum Dei cibus & potus ſed iuſti- *Rom. 14.*
tia & pax & gaudium in Spiritu ſancto. In Spiritu e-
nim ſancto iuſtitiam, id eſt, vniuerſam virtutem, &
quam ſupra diximus pacem, Dei gaudio copulatam
eſſe afferens: his qui ſe audire poterant, manifeſtiſſi-
me probat: nō alia hæc bona quàm Spiritus ſancti
eſſe ſubſtantiā. Cū ergo hæc bona ex largitione ſpi-
ritus ſancti ad homines veniāt: vocatio gentiū quā
introduxit per doctrinā Euangelicā, acceptabilia &
ſanctificata redditur in Spiritu ſancto: quia & in
hac ſanctificatos & acceptos faciēs Spiritus ſanctus:
ſubſtantia eſt bonorū Dei. Et qui illo plenus eſt: vni-
uerſa iuxta rationē agit, docēs recte: viuens irrepre-
hēſibiliter: ſigna atque portāta vere perfecteque de-
B mōſtrans. Habet enī fortitudinā Spiritus ſancti præ-
ſtātem ſibi theſaurū & cauſam plenitudinis omniū
bonorū. Nouit Petrus diſcipulus domini Ieſu, largi-
tionem Spiritus ſancti donorū Dei eſſe naturā. Ait
quippe ad eos qui obiurgabant introitum ſuum ad
Corneliū. Si itaque æqualem gratiā dedit illis Deus
præbens Spiritum ſanctum, quomodo & nobis in *Act. 11.*
principio: ego quis erā qui poſſem prohibere domi-
num? Et inſuper ad ſuos: Agnitor, inquit, cordium
Deus teſtimoniū tribuit eis, dans Spiritum ſanctum
ſicut & nobis & nihil diſcreuit inter nos & eos, fide
mūdans corda eorū. In hunc ſenſum cōgruit etiam *Act. 15.*
illud quod in multis locis dicitur, Spiritū ſanctū dari
C à domino. Iacob puer meus, ſuſcipiam eum: Iſraël
electus meus, ſuſcipiet eum anima mea: dedi ſpiritū *Eſa. 42.*
meum in eo. Et adhuc: Qui dat afflatū populo con-
ſtituto ſuper eam: haud dubium quin terram, & ſpi
ritū calcantibus eā. Oſtendimus aūt ſupra non aliū
eſſe ſpiritum Dei, & alium Spiritum ſanctum. Pau-
lus quoque: Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cor- *Rom. 5.*
dibus veſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt no
bis. Et illud: Quāto magis pater veſter cœleſtis da- *Luc. 11.*
bit Spiritum ſanctū petentibus ſe. Iſte ante aūt Spi-
ritus effuſus quoque eſſe à Deo ſuper omnē carnem
dicitur: vt propheēt & viſiones videāt, qui eum ac-
ceperint ſecundū Ioëlem, qui ex perſona Dei loqui-
D tur: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem: *Ioel. 2.*
& prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ. Effuſio
quippe ſpiritus, cauſa extitit prophetandi: & viden-
di ſenſum pulchritudinémque veritatis. Ipſum quo-
que effuſionis nomē, increatam Spiritus ſancti ſub-
ſtantiā probat. Neque enim Deus cum Angelum mit
tit, aut aliā creaturā: effundam dicit de Angelo meo
aut principatu, aut throno, aut dominatione. In ſolis
quippe his quæ ab aliis participantur, hic ſermo cō-
ſentit: ſicut & nunc paulo ante de charitate Dei di-
ximus: quæ effuſa eſt in cordibus eorū qui Spiritum *Rom. 5.*
ſanctum receperunt. Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt *Can. 1.*
in cordibus veſtris, per Spiritum ſanctum, qui da-
E tus eſt vobis. Saluator quoque quia & ipſe capabilis
eſt: in ſimilitudinem quoque vnguenti effuſus dici-
tur: Vnguentū effuſum nomen tuū. Nam & vnguē-
tum quod vaſe cōtinetur, habet quidem odoris ſub-
ſtantiam: ſed prohibetur longius ſpargi, quia vaſe
intrinſecus clauditur: cū autem vas foris fuerit effu-
ſum, emittit procul beneolentiam ſuam, ita Chriſti
nomen beneolens ante aduentū eius, in ſolo Iſraë-
lis populo verſabatur, quaſi Iudææ vaſe incluſum.
Notus enim, ait, in Iudæa Deus, in Iſraël magnū no-
men eius. Quando autē coruſcans in carne ſua Sal- *Pſal. 75.*
uator, in vniuerſam terrā, quin potius in omnē crea- *Pſal. 8.*
turam extendit vocabulum ſuum: impleto eo quod *Act. 4.*
ſcriptum

ſcriptum eſt. Quàm admirabile eſt nomen tuum in
vniuerſa terra: quibus conſequenter Apoſtolus lo-
quitur: Non enim aliud nomen datũ eſt ſub cœlo, in
quo oporteat ſaluari nos: Et pſalmiſta ad dominum
Pſal. 137 loquitur: Magnificaſti ſuper omnia nomen ſanctum
Can. 1. tuum: tuoc complerum eſt, vnguentũ effuſum no-
men tuum. Significat autem effuſionis verbum lar-
gam & diuitem muneris abundantiam. Itaque cum
vnus quis alicubi aut duo Spiritum ſanctũ accipiunt:
non dicitur, effundam de ſpiritu meo, ſed tunc quã-
do in vniuerſas gentes munus Spiritus ſancti redun-
dauerit. Et ad Titum Apoſtolus ſalutem factam gen-
tibus commemorat: Non ex operibus iuſtitiæ quæ
fecimus nos: ſed per lauacrum ſecundæ regenera-
tionis & innouationis Spiritus ſancti, quem effudit B
ſuper nos abundanter. Et hic enim largam attri-
butionem ſpiritus, verbum effuſionis oſtendit. Ex
quibus vniuerſis docemur, capabilem Spiritus ſan-
Tit. 3. cti eſſe ſubſtãtiam, & ex hoc increatam. Capabilem
ſubſtantiam vocat: quæ capitur à pluribus, & eis eui
conſortium tribuit: capacem vero eam quæ cõmu-
nicatione ſubſtantiæ alterius impletur: & capiens a-
liud, ipſa non capitur ab alio. Capabili quippe ſta-
tim inconuertibili æternum eſt conſequens: quo-
modo econtrario capienti conuertibile, & conuerti-
bili creabile ſubſequens eſt. Nihil ergo de creaturis
inconuertibile, propter quod neque ſempiternum
eſt. Non ſolum igitur quod in hominibus eſt ratio- C
nale, conuertitur & creatur: verumetiam in omni-
bus creaturis hæc eadem conuerſio reperitur. Nam
& Angelorum conuerſiones & ruinas, diuina elo-
quia demonſtrant. Licet enim multitudo Angelo-
rum, & aliarum excellentium virturum, in beatitu-
dine & ſanctimonis perſeuerent: tamen cum in ea,
quæ ſimilem habent naturam conuerſa ſint: diluci-
de oſtenditur in primo eos ſtatu non per immuta-
bilitatem ſuæ ſubſtãtiæ: ſed per ſolicitius in domino
ſeruitiũ permanere. Neque eñ poteſt coæqualiũ di-
uerſa eſſe natura. Nam quia omne genus hominum
mortale eſt: & ſinguli homines mortales ſunt: vt
è diuerſo quoque ſi qua de ſuperioribus immortalia D
ſunt: haud dubium quin omnia in eodem genere &
ſpecie conſtituta, ſint immortalia. Cum aũt hęc ſe ita
habeant, etiam ſi vnus Angelus conuertibilis appa-
ruerit, omnes conuertibiles erunt: licet non ſint cõ-
uerſi in beatitudine perſeuerantes: quomodo & cũ-
cta hominũ corpora diuiſibilia ſunt: quanquàm nõ
omnia diuidantur. Quædã enim eorũ paſſa diuiſio-
nem, ex reliquorũ ſimilium ſui, naturam interpretã-
tur. His ita edisſertis: alterius ſubſtãtiæ à viſibilibus
& inuiſibilibus creaturis Spiritus ſanctus oſtẽditur.
Si autẽ hoc verum eſt impiiſſime quidã inter omnia
connumerant Spiritum ſanctum: dicentes in eo
quod omnia per verbũ à Deo facta ſunt, etiã ſignifi- E
cari Spiritus ſancti facturam. Neque enim vnum ex
omnibus: ſed aliud extra omnia per ſubſtantiam ex
vtroque demonſtratus eſt Spiritus ſanctus. Nam ſi
creatura vt ſuperius oſtendimus diuiditur in corpo-
ralia, & in incorporalia, & conditus eſt Spiritus ſan-
ctus: vtiq; aut viſibilis, aut inuiſibilis creatura erit, id
eſt, corporalis, aut incorporalis. Verũ corpus nequa-
quàm erit, ſicut prius diximus: cum doceat & ſcien-
tiam præſtet. & à ſenſu & anima capiatur. Sed neque
inuiſibilis creatura erit: vt paulo ante de eo diſputa-
uimus. Vnde & Apoſtolus in epiſtola quam ad He-
Heb. 1. bræos ſcripſit, aliũ eum eſſe ab omnibus Angelis de-

monſtrat dicẽs: Cui enim Angelorũ dixit aliquãdo:
A ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſca-
bellum pedum tuorum? Nónne omnes ſunt admi- Pſal. 109
niſtratores ſpiritus, in miniſteriũ miſſi: propter eos
qui accepturi erant ſalutem? Et poſt alia: Quomo-
do nos effugiemus tantam negligentes ſalutẽ? Quæ Heb. 2.
principium accipiẽs ad loquendum per dominum,
ab his qui audierunt in nos confirmata eſt: teſtimo-
nium dante Deo ſignis & prodigiis & variis virtuti-
bus & Spiritus ſancti diuiſionibus, iuxta ſuam volũ-
tatem. Hoc enim quod ait, cui Angelorũ, æque acci-
pitur, ac ſi diceret. nulli: per Angelicum nomẽ ſigni-
ficans omnium ſubſtantiã inuiſibilium creaturarũ.
Neque enim vlli quidem Angelorũ & aliæ cuiiam
B rationabili creaturæ dixit Deus: ſede à dextris meis.
In cõmune itaque ſermo pronũciat: non eſſe dictũ
cuiquam creaturæ, ſede à dextris meis. Et hoc in cõ-
mune de creatura. Et pronuntians de omnibus in-
uiſibilibus creaturis: ait eas eſſe adminiſtratores ſpi-
ritus. Propter quod ſubiecit. Nónne omnes ſunt
adminiſtratores ſpiritus in miniſterium miſſi? Licet
enim non omnes ſingillatim inuiſibiles creaturæ
miſſæ ſunt: tamen quia eiuſdem generis & honoris
aliæ miſſæ ſunt, quodammodo & ipſæ poſſibilitate
ſunt Miſſæ: Miſſarũ conſortes æqualiſque ſubſtãtiæ.
Quomodo igitur alius eſt ab vniuerſis creaturis do-
minus, per quem principium ad loquendũ accepe-
C rat illa magna ſalus, cuius negligẽtes Apoſtolus no-
lẽs nos eſſe ait. Quomodo nos effugiemus tantã ne- Heb. 2.
gligentes ſalutem, quæ principium accipiens ad lo-
quendũ per dominum ab his qui audierunt in nos
confirmata eſt: Sed & Deus qui teſtimonium perhi-
bet ſignis & portentis iſti ſaluti: alius eſt ab omnib[us]
adminiſtratoriis ſpiritibus. Sic & Spiritus ſanctus,
cuius diuiſionibus iuxta voluntatem eius teſtimo-
nium perhibet Deus, diſtribuens eum, non per con-
ciſionis partes, ſed per communionem quibus eum
præſtare decreuerit: alterius eſt & ipſæ ſubſtantiæ,
ab his in quę diſpartitur effuſus. Igitur quoniam ap-
probauimus iuxta ſcripturarum ſenſum, alium extra
D omnem creaturam eſſe Spiritum ſanctum: incaſſum
imò impie quidam creatum eum eſſe oſtendere vo-
lentes, teſtimonio vtuntur quo omnia per verbum
facta referuntur: vt ſcilicet in omnibus, etiam æter-
na ſubſtantia cõtineatur. Et quia ad conditionem e- Amos. 4
ius approbandam etiam propheticum ſermonem
vſurpant dicente Deo, creo ſpiritum: etiam in hoc
eos monſtrare debemus prorſus ab intellectu veri-
tatis alienos. Neque enim de Spiritu ſancto propoſi-
tus ſermo Prophetæ fuit: vt ex ipſa ſerie & cõtextu
eloquij intelligitur. Siquidem Amos Propheta ex Amos 4.
perſona Dei, Præparare, inquit, ad inuocandum deũ
tuum ô Iſraël: quoniam ego ſum firmans tonitruũ
E & creans Spiritum: & annũcians in homines Chriſtũ
ſuum, faciens diluculum & nebulam, & aſcendens
ſuper excelſa terræ: dominus Deus omnipotens no-
men eius. Deus enim qui ſe Spiritum condere fuerat
prælocutus & facere: & tonitruum dixit ſe firmare,
& diluculum & nebulas facere. Si igitur in prædicta
narratione perſeueramus: id eſt, in tonitruo & dilu-
culo & nubibus: eundẽ narrationis ordinem etiam
in Spiritu tenere debemus: vt eò quod dicitur à Deo
tale ſit: Vt inuoces me qui Deus ſum, qui vniuerſa
procuro, qui & creator ſum omnium, qui firmo to-
nitruum, & cõdo ſpiritum, qui diluculum & nebu-
lam ad quaſdam vtilitates facio hominũ: præpara-

te vt inuoces ô Iſraël : vt cum præparatus fueris ad
inuocandum,& me oraueris qui ſupradicta conſti-
tuo, fœlicitate temporũ & aliorũ bonorum largitio-
nibus perfruaris : me tibi per ſingulos annos omnia
iuxta naturæ ordinem miniſtrante : vt fœcunde an-
nus fluat , vt ſuis ſpaciis horarum momenta decur-
rant: vt ſuo tempore tonitrua mugiant , vt ſalutaris
aura opportunis flatibus inſpiret. Si vero per alle-
goriam,tonitruũ & diluculum & nebula & creatio
ſpiritus intelligãtur:non ſubſtantiam rei, ſed figura-
tam interpretationem ſignificabũt. Quod ſi è diuer-
ſo oppoſuerit, manifeſte de Spiritu ſancto hæc dicẽ
quia inferatur ad creationẽ ſpirit⁹,illud quod ſequi-
tur:Et annuncians in homines Chriſtu ſuum.in He-
bræo habetur, annunciat in hominẽ loquelam ſuã:
quod ſcilicet qui creator eſt omniũ, ipſe etiam pro-
phetis inſpiret,& ſuã per eos hominibus indicet vo
luntatem. Et ad hoc reſpondendũ eſt,quia quidam
hæretici alium extra creatorem dominu patrem ſal-
uatoris mentiuntur:hoc impiiſſime prædicãtes:non
ſceleratam eorũ ſuſpicionem prouidẽtes à Deo per-
cuti dicente:Ego formans tonitruum & creans ſpi-
ritum : & alias mundi partes faciens & gubernans:
annũcio in homines Chriſtum meum. Et hoc enim
prouidentiæ meæ opus ſuper omnia opera mea eſt:
vt nõ ſolum eorũ quæ foris ſunt: ſed & quæ ad emo
lumentũ animæ & mentis humilitatem pertinent,
cauſa ſubſiſtã.Ergo hoc quod dicitur,creo ſpiritum:
æque arbitror poſitũ ac ſi diceretur, creans ventum.
Deus quippe flatus hos qui per aëris motũ efficiun-
tur,diſpoſitione ſua ducit: ſecundum illud quod ali-
Pſal.134 bi legimus : Qui producit ventos de theſauris ſuis.
Bene autem quod in ipſa ſentẽtia non ait:qui crea-
ui,ſed qui creo Spiritum.Si enim de ſubſtantialitate
Spiritus ſancti ſermo eſſet , dixiſſet vtique creaui.
Neque enim ſemper eundẽ creat.Nunc autẽ conſe-
quenter de flatu dictum eſt qui creo,quia non ſemel
venti facti ſunt : ſed in eo quod ſubſiſtunt quotidie
fiunt.Neque enim fruſtra ſine articulo qui in Græco
ſermone ſingularitatis ſignificator eſt, nunc ſpiritus
creatus dicitur:quoniam non eſt ſanctus,cum penè
ſemper Spiritus ſanctus cum articulo nominetur,
vt in illo αὐτὸ τὸ πνεῦμα id eſt, ſpiritus teſtimoniũ
perhibet ſpiritui noſtro.Et alibi,αὐτός ἐστιν ζωοποιοῦν
Rom. 8. id eſt,ipſe eſt qui viuificat.Et rurſum:Sic & quæ Dei
ſunt, nemo cognouit niſi τὸ πνεῦμα, id eſt ſpiritus
1. Cor. 2. Dei: τὸ γὰρ πνεῦμα, hoc eſt , ſpiritus enim ſcrutatur
omnia etiã alta Dei. Et multa quæ de ſcripturis ſa-
cris excerpere poſſibile eſt. Quod ſicubi raro ſine ar
ticulo nominatur Spiritus ſanctus : ſciendum eſt cũ
additamento eum nominari ſignificante magnifi-
centiam eius.Siquidem dicitur aliquando & ſine ar-
ticulo,cum non ipſe per ſe ſed participatio eius o-
ſtenditur:vt puta ſpiritus Heliæ , & ſpiritu ambula-
Luc. 1. te:& quæcũque his ſimilia ſunt. Quoniam igitur ex
Gal. 5. his,quæ memoraui & ex multis aliis non eſſe creatu
ram Spiritum ſanctum demonſtratum eſt:nuſquam
conditionibus cõnumeratus eſt:ſed ſemper cum pa-
tre & filio poſitus:nunc videamus quam cum vtro-
que habeat indifferentiam.In fine epiſtolæ ſecundæ
quã ad Corinthios ſcribit Paulus,ait : Gratia domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti: & charitas Dei , & cõmunica-
tio ſancti Spiritus ſit ſemper cum omnibus vobis.
Oſtenditur quippe ex ſermone præſenti vna trini-
tatis aſſumptio:cũ is qui gratiam Chriſti accepit,ha-
beat eam tam per adminiſtrationẽ patris quàm per
largitionem Spiritus ſancti. Datur enim à Deo patre
A & Ieſu Chriſto:iuxta illud:Gratia vobiſcum & pax à Heb. 10.
Deo patre & domino Ieſu Chriſto : nõ aliam dante
gratiam patre, & aliam ſaluatore.Siquidem & à pa-
tre & domino Ieſu Chriſto eam dari deſcribit:ſpiri-
tus ſancti cõmunicatione completam. Nam & ipſe
ſpiritus dictus eſt gratia ſecundum illud : Et ſpiritui
gratiæ iniuriã faciens,in quo ſanctificatus eſt.In Za-
charia quoq; repromittit Deus effuſurũ ſe, id eſt,abũ Zach. 12.
dantiſſime tributurum Hieruſalem ſpiritum gratiæ
& miſerationis.Cum enim quis Spiritus ſancti acce-
perit gratiam : habebit eam datam à Deo patre, & à
Ieſu Chriſto domino noſtro . Vna igitur gratia Pa-
tris & Filij & Spiritus ſancti operatione completa
B Trinitas vnius ſubſtantiæ demonſtratur. In alio quo-
que loco: Charitas,inquit,Dei cum omnibus vobis:
quæ à Trinitate & tribuitur & firmatur. Ait quippe
ſaluator.Qui audit verba mea & ſeruat ea: hic eſt qui Ioan. 14.
diligit me. Qui aũt diligit me,diligetur à patre meo,
& ego diligam eũ.Neque enim alia dilectio eſt ſalua
toris ſuper his qui amantur : & alia dilectio Patris.
Deus enim diligit in ſalutẽ:quia ſic dilexit Deus mũ Ioan. 3.
dum vt filium ſuũ vnigenitum daret : vt omnis qui
credit in ipſum non pereat:ſed habeat vitam æter-
nam.Similiter & filius quia vita eſt:vt tribuat vitam
& ſalutem,diligit eos quos vult fieri meliores.Vnde
amare ſe dicit eum qui amatur à patre.Et de eo poni Ioan. 14
C tur in Propheta:Et ipſe ſaluabit illos,quia dilexit il-
los.Hanc dilectionẽ,fructum eſſe Spiritus ſancti cõ-
teſtatur Apoſtolus:ſicut & gaudium & pacem: quæ
à Patre miniſtrantur & filio, dicens : Fructus autem Gal. 5.
ſpiritus,gaudium,pax,charitas. Quæ charitas effuſa
eſt in cordibus credentium per Spiritum ſanctum. Rom. 5.
Charitas quippe,ait, Dei diffuſa eſt in cordibus ve-
ſtris in Spiritu ſancto. Omnis quippe qui commu-
nicat Spiritui ſancto, per participationẽ eius cõmu-
nicat:iuxta illud : Et cõmunicatio ſancti Spiritus ſit
ſemper cum omnibus vobis. Et in alio loco : Si qua 2. Cor. 13
cõmunicatio Spiritus,cum habuerit ſapientiã Dei &
ſermonẽ,& in omnibus veritatem.habebit quoque
D cõſortium ſanctitatis in Patre & Filio & Spiritu ſan
cto. Fidelis autẽ Deus, per quem vocati eſtis in cõ- 1. Cor. 1.
municationẽ filij eius.Scribit & Ioannes de patre: Si 1. Ioan. 1.
in lumine ambulamus,ſicut ipſe eſt in lumine,com-
municationem habemus cum illo:Et adhuc: Com-
municatio autẽ noſtra cum Patre & filio eius Ieſu 1. Ioan. 1.
Chriſto.Igitur quicũque cõmunicat Spiritui ſancto,
ſtatim cõmunicat Patri & Filio. Et qui charitatem
habet patris,habet eam à filio contributã per Spiri-
tum ſanctum. Sed & qui particeps eſt gratiæ Ieſu
Chriſti:eandem gratiã habet datam à Patre per Spi-
ritum ſanctum. In omnibus enim approbatur ean-
dem operationẽ eſſe Patris & Filij & Spiritus ſancti.
E Quorum autẽ vna eſt operatio, vna eſt & ſubſtan-
tia:quia quæ eiuſdem ſubſtãtiæ ὁμοούσια ſunt: eaſdem
habent operationes : & quæ alterius ſubſtantiæ &
ἀνομοούσια, diſſona atque diuerſa ſunt. Neq; enim ex
his tantũ quæ præmiſimus trinitatis vnitas docetur:
ſed ex innumerabilibus aliis: de quibus rurſum ſe-
cundum ſuum ordinem pauca ponemus. Arguens
Petrus Ananiã in eo quod in venditione agri , cuius
ſe totum precium obtuliſſe dicebat,fraudem feciſſet
ex medio:ſancti Spiritus vnitatẽ ad Deum,non ſecũ
dum numerũ,ſed iuxta ſubſtantiam cõprobauit, di-
cens: Anania, quare compleuit Satanas cor tuum vt
mentireris Spiritui ſancto , & abſcõderes de precio Act. 5.
agri?

agri? Nonne manens tibi manebat, & venditum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non hominibus mentitus es, ſed Deo. Si enim qui Domino mentitur, mentitur ſpiritui ſancto: & qui ſpiritui ſancto mentitur, mentitur Deo: nulli dubium eſt, conſortium ſpiritus ſancti eſſe cum Deo. Et quomodo ſanctitas ſubſiſtit in Deo: eodẽ modo & deitas intelligitur in ſpiritu ſancto. Iſte autem ſpiritus ſanctus, quem diximus eiuſdem naturæ eſſe cum
Luc. 12. patre, etiam à filij diuinitate non differt, ſaluatore dicente diſcipulis: Cum in ſynagogam ad principatus & poteſtates introduxerint vos, nolite ſoliciti eſſe quomodo aut quid reſpondeatis, Spiritus enim ſanctus docebit vos in illa hora quid debeatis dicere. Ponite in cordibus veſtris non præmeditari ad reſpondendum. Ego enim dabo vobis os & ſapientiã, cui non poterunt reſiſtere aut contradicere. Et in his quippe dicens, non debere eos eſſe ſolicitos quid reſpondeant contradicentibus: quia in eadem hora docerentur à ſpiritu ſancto quid debeant reſponde-
Luc. 21. re: ſtatim intulit quæ ſit cauſa fiduciæ: Ponite, dicens in cordibus veſtris non præmeditari ad reſpondendum: ego enim dabo vobis os & ſapientiam cui nõ poterunt reſiſtere, aut contradicere. Cum enim dixerit in tempore reſpondendi, doceri eos à ſpiritu ſancto quid debeant reſpondere, in ſequentibus ait: Ego enim dabo vobis os & ſapientiam &c. Ex quibus oſtenditur ſapientiam quæ diſcipulis datur à filio, ſpiritus ſancti eſſe ſapientiam, & doctrinam ſpiritus ſancti, Domini eſſe doctrinam, vnumque naturæ & voluntatis eſſe conſortium ſpiritus ſancti cum filio. Et quia ſuperius demonſtratum eſt ſocium eſſe per naturam ſpiritum vnigenito Dei & Deo patri: filius verò & pater vnum ſunt, iuxta illud: Ego & pa-
Ioan. 10 ter vnum ſumus, non diuiſa & inſeparabilis ſecun-
Matt. 10. dum naturam oſtenſa eſt Trinitas. In alio quoque Euangelio dicitur: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Si ergo ſpiritus patris in Apoſtolis loquitur docẽs eos quæ debeãt reſpondere, & quæ docentur à ſpiritu, ſapientis eſt quam non poſſumus aliam præter filiũ intelligere, liquido apparet eiuſdem naturæ ſpiritũ eſſe cum filio, & cum patre cuius ſpiritus eſt. Porrò pater & filius vnum ſunt. Igitur Trinitas ſubſtantiæ vnitate ſociatur. Per aliud quoque ſcripturarum exemplum trinitatis vnitas & natura & virtus oſtenditur. Filius & manus & dextera & brachium patris dicitur. Sicut crebrò docuimus, ex his vocabulis, vnius naturæ indifferentia demonſtratur. Spiritus etiã ſanctus, digitus Dei, ſecundũ coniunctionẽ naturę patris & filij nominatur. Siquidem in vno de Euan-
Luc. 11. geliis aduerſus eos qui ſignis Domini detrahebant dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia, ſciſcitãs ſaluator ait: Si ego in Beelzebub eii-
Math. 12 cio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? Si autem ego in digito Dei eiicio dæmonia: ergo ſuperuenit in vos regnum Dei. Hunc eundem locum, alius Euangeliſta deſcribens: loquentem intulit filium: Si autẽ ego in ſpiritu Dei eiicio dæmonia. Ex quibus oſtenditur digitum Dei eſſe ſpiritum ſanctum. Si ergo coniunctus eſt digitus manui, & manus ei cuius manus eſt, & digitus, ſine dubio ad eius ſubſtantiam refertur, cuius digitus eſt. Verum caue ne ad humilia deiectus, & oblitus ſermonis de quo nunc diſputatur, depingas in animo tuo corporalium artuum diuerſitates: & incipias tibi magnitudines & inæqualitates & cætera corporum maiora vel minora membra
A confingere: dicens, digitum à manu, & manum ab eo cuius eſt manus, multis inæqualitatibus diſcrepare: quia de incorporalibus nunc ſcriptura loquitur, vnitatem tantum volens, non etiam menſuram ſubſtantiæ demonſtrare: ſicut enim manus non diuiditur à corpore, per quam cuncta perficit & operatur: & in eo eſt, cuius eſt manus: ſic & digitus nõ ſeparatur à manu, cuius eſt digitus: itaque reiice inæqualitates & menſuras cum de Deo cogitas: & intellige digiti & manus & totius ſubſtantiæ vnitatem, quo digito, lex in tabulis lapideis ſcripta eſt. Per aliã quoque ſcripturam, fidei noſtræ probationem monſtrare perfacile eſt. Solus ſapiens dictus eſt Deus: nõ
B accipiens ab alio ſapientiam, neque per cuiuſdam alterius ſapientiæ participationem, ſapiens nominatur. Siquidem multi ſapientes dicuntur, non ex ſua natura, ſed ex communicatione ſapientiæ. Deus verò non alterius ſapientiæ participatione, neque aliũde ſapiens effectus, dictus eſt ſolus ſapiens, & generans ſapientiam, & alios faciens ſapientes. Quæ ſapientia Dominus noſter eſt Ieſus Chriſtus, qui dici- Deut. 34
tur Dei virtus & Dei ſapientia, Spiritus quoque ſanctus dicitur ſapientia. Siquidem & in veteribus libris refertur, repletum eſſe Ieſum Naue à Domino Prou. 13.
ſpiritu ſapientiæ. Sicut ergo ſolus ſapiens Deus, non accipiens aliunde ſapientiam: ſed ſapientes faciens
C & generans ſapientiã, ſolus eſt ſapiens extra omnes qui per nuncupationem eius ſapientes dicũtur, multitudo quippe ſapientium ſalus mundi: & qui ſemet ipſos cognoſcunt, hi ſunt ſapientes: & rurſum cum fueris cum ſapientibus, ſapiens eris: ſic & ſpiritus ſanctus non accipiens aliunde ſapientiam, dictus eſt ſpiritus ſapientiæ: hoc enim ipſum quod ſubſiſtit, ſpiritus ſapientiæ eſt: & natura eius, nihil eſt aliud niſi ſpiritus veritatis & ſpiritus Dei: de quibus iam abundanter in ſecundo volumine diſputauimus. Vnde ne eadem ſuperflue replicemus: contenti ſimus diſputatione præterita.

D

DIDYMI DE SPIRITV SANCTO liber ſecundus, Diuo Hieronymo interprete.

QVia igitur ſpiritus ſapientiæ & veritatis inſeparabiliter cum filio eſt, ipſe quoque ſapientia ſubſiſtit & veritas. Si enim capax eſſet ſapientiæ & veritatis, in id aliquando deſcenderet vt deſineret habere quod aliunde ſuſceperat: id eſt ſapientiam & veritatem. Et filius ſapientia & veritas, ipſe ſubſiſtens non ſeparatur à patre, qui ſolus ſapiens & veritas, ſcripturarum vocibus prædicatur. Eundem circulum vnitatis atque ſubſtantiæ ſpiritus ſancti, ſecundum id quod ſapien-
E tiæ & veritatis eſt ſpiritus, videmus habere cum filio: & rurſum filium à patris non diſcrepare ſubſtantia. Cum autem filius imago ſit Dei inuiſibilis, & forma ſubſtantiæ eius, quicunque ad hanc imaginem vel formam imaginantur atque formantur, addu- 2. Cor. 4.
cuntur in ſimilitudinem Dei iuxta vires tamen humani profectus, iſtiuſmodi formam & imaginem cõſequentes. Similiter & ſpiritus ſanctus cum ſit ſignaculum Dei: hi qui formam & imaginem Dei capiunt ſignati per eum, in eo ducũtur ad ſignaculum Chriſti ſapientiæ & ſcientiæ & inſuper fide pleni.
Nam diuiſiones operationum ſunt, idem autem ipſe ſpiritus qui operatur omnia in omnibus. Operãte 1. Cor. 12

ergo patre multiplicem chariſmatum plenitudinẽ:
multiplicat eam filius ſubſiſtentem per ſpiritum ſan
ctum. Alij enim per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ.
Alij verò ſcientiæ ſecundum eundem ipſum. Alij fi-
des in eodem ſpiritu: & cætera quæ ab Apoſtolo enu
merata ſunt dona, quibus additur: Hæc autem om-
nis operatur vnus atque idem ſpiritus: diuidens ſin-
gulis prout vult. Vnde diſcentes operatricem: & ita
dicam, diſtributricem naturam ſpiritus ſancti: non
obducamur ab his qui dicunt operationem & non
ſubſtantiam Dei eſſe ſpiritum ſanctum. Et ex alijs
quoque plurimis locis ſubſiſtens natura demonſtra
tur ſpiritus ſancti: vt in illo quod Apoſtoli ſcribunt,
Act. 15. Viſum enim ſpiritui ſancto & nobis: quia hoc quod
dicitur, viſum eſt, non operationem ſignificat, ſed na
turam: maximè cum & de Domino ſimile quid repe
Ioh. 5. riatur, vt: Sicut Domino viſum eſt, ita factum eſt. De
nique & ſermones eius ſæpiſſimè lectitantur: vt in
illo Ieiunantibus eis & miniſtrantibus: id eſt diſci-
Act. 13. pulis Chriſti, dixit ſpiriius ſanctus: Separate mihi
Barnabam & Saulũ in opus ad quod vocaui eos. quæ
vox diuinitatis & autoritatis index, non creatam, ſed
increatam ſubſtantiam monſtrst.

Neque enim ſpiritus ſanctus in aliud quoddam
opus vocauit Barnabam & Panlum quod non ſit pa
Gal. 2. tris & filij: cum miniſterium quod eis commiſit &
tradidit ſpiritus, patris & filij ſit miniſterium. Ad Ga
C latas Paulus loquitur: Qui enim operatus eſt Petro
in Apoſtolatum circunciſionis: operatus eſt & mihi
in gẽtes & Barnabæ. Pariter eũ ad nationes ſpirit[9] S.
autoritate directi ſunt. Chriſto quoque operante in
Apoſtolis, ſpiritus completum eſt miniſterium: vt ip
ſi Apoſtoli cõfitentur ſe in Chriſto loqui, & id quod
ſuis oculis viderunt: & miniſtri facti ſunt ſermonis,
id eſt Chriſti: & diſpenſatores myſteriorum Dei. De
Act. 4. nique quaſi principatum in ſacerdotio poſſidentes,
1. Cor. 4. & initiatores fidei à Chriſto ſunt demonſtrati, dicen
te: Euntes ite & docete omnes gentes, baptizantes
eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſanct. Et ſicut
Matt. 28. Apoſtolus ſcribit rectiſſime: Vnus eſt Dominus, vna
D fides, vnum baptiſma. Quis non ex ipſa cogetur ve-
ritate ſuſcipere indifferentiam ſanctæ trinitatis: dum
vna ſit fides in patre & filio & ſpiritu ſancto: & laua
crum detur atque firmetur in nomine patris & filij
& ſpiritus ſancti? Non arbitror quenquam tam ve-
cordem atque inſanum futurum, vt perfectum bap
tiſma putent quod datur in nomine patris & filij,
ſine aſſumptione ſpiritus ſancti. aut rurſus in nomi-
ne patris & ſpiritu ſancti, filij vocabulo prętermiſſo:
aut certè in nomine filij & ſpiritus ſancti: non præ-
poſito vocabulo patris. Licet enim quis poſſit exiſte
re ſaxei, vt ita dicam, cordis & penitus mentis alienę:
qui ita baptizare conetur, vt vnum de præceptis no-
E minibus prætermittat: videlicet contrarius legiſla-
tor Chriſti: tamen ſine perfectione baptizabit: immò
penitus à peccatis liberare non poterit, quos à ſe ba-
ptizatos exiſtimauerit. Ex his colligitur quam indi-
uiſa ſit ſubſtantia trinitatis: & patrem verè filij eſſe
patrem: & filium vere patris filium: & ſpiritum ſan-
ctum verè patris & Dei eſſe ſpiritum: & inſuper ſa-
pientiæ & veritatis, id eſt filij Dei. Hæc eſt ſalus er-
go credentium, & diſpenſatio Eccleſiaſticæ diſcipli-
næ in hac trinitate perficitur. Nam cum ſaluator diſ
cipulos ſuos ad prædicandum Euangelium miſerit:
& ad dogmata veritatis docenda pater in Eccleſia
conſtituiſſe dicatur, primo Apoſtolos, ſecundo Pro-
phetas, tertio magiſtros: ſuper hac re etiam Apoſto-
A li cõgruente ſententia: Et ſicut probati ſumus à Deo
ad credendum Euangelium, ſic loquimur: non vt ho 1. Teſſ. 2.
minibus placentes, ſed Deo qui probauit corda no-
ſtra. hos eoſdem quos Chriſtus magiſtros eſſe præ-
cepit, & pater probauit, & ſpiritus ſanctus diſpenſa-
tores & propoſitos in Eccleſia conſtituiſſe perhibe-
tur. Siquidem cum Miletum Paulus Apoſtolus preſ-
byteros de diuerſis locis & plurimis Eccleſijs con-
gregaſſet. Attendite, inquit, vobis & vniuerſo gregi,
ſuper quos ſpiritus ſanctus poſuit vos Epiſcopos ad
regendam Eccleſiã Domini: quam acquiſiuit per ſan
guinem ſuum. Si enim quos Chriſtus ad Euangeli- Act. 20.
zandum & baptizandas nationes miſit, ſpiritus ſan-
B ctus Eccleſiæ præpoſuit patris ſententia deſtinatos:
nulli dubium eſt, vnam patris & filij & ſpiritus ſan-
cti operationem & probationem: & conſequenter
eandem trinitatis eſſe ſubſtantiam. Nec non & illud
conſiderandum, quod in corde & ſenſu habitare nõ
poteſt creatura, niſi Deus & ſermo eius in ſpiritu ſan
cto: ſicut ad quoſdam loquitur pater. Inhabitabo in
eis, & inambulabo. Et ad ipſum quidam dirigit vo-
cem: Tu autem in ſancto habitas laus Iſrael. Altus
quippe in altis habitat: vniuerſæ conditor creaturæ.
Habitat verò & vnigenitus filius in mente pura, & Leuit. 26.
corde credentium, Per fidem quippe habitare Chri-
ſtum in interiori homine: in ſpiritu ait Apoſtolus,
C ita ſcribens in ſpiritu: In interiori homine habitare
Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Ipſe quoque
de ſe loquitur. Viuit in me Chriſtus. Et iterum: Qui Eph. 3.
in me loquitur Chriſtus. Et ſaluator: Veniemus, in- Ioan. 14.
quit, ego & pater, haud dubiũ, quin ad eum qui prę
cepta eius ſeruauerit, & manſionem apud eum fa-
ciemus. Porrò ſic ſermo iſte contexitur. Si quis dili-
git me, ſermonem meum ſeruabit. Et pater meus di-
liget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud
eum faciemus. In alio quoque loco, omnis natura
rationalium creaturarum, domus dicitur ſaluatoris.
Sicut autem ſuper domum ſuam dominus Ieſus, cu-
ius domus ſumus nos: ita domus Chriſti templum
D Dei eſt: in quo ſpiritus eiuſdem inhabitat Dei. Scri-
bens quippe Corinthiis Paulus ait: Neſcitis quia tẽ-
plum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si au 1. Cor. 3.
tem in domo & templo quo pater inhabitat, illico
inuenitur & ſpiritus ſanctus: ex hoc indiuiſa trinita-
tis ſubſtantia demonſtratur. Et poſt non multa eiuſ-
dem Epiſtolæ: Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra
templum ſpiritus ſancti, quem habetis à Deo? Cum
ergo ſpiritus ſanctus, ſimiliter vt pater & filius, men 1. Cor. 6.
tem & interiorem hominem inhabitare doceatur:
nõ dicam ineptum, ſed impium eſt eum dicere crea-
turam. Diſciplinas quippe, virtutes dico & artes, &
his contrarias perturbationes & imperitias & affe-
E ctus, in animabus habitare poſſibile eſt non tamen
vt ſubſtantiuas, ſed vt accidentes. Creatam verò na-
turam in ſenſu habitare impoſſibile eſt. Quod ſi ve-
rum eſt: & ſpiritus ſanctus abſque vlla ambiguitate
ſubſiſtens, animæ eſt habitator & cordis: nulli dubiũ
eſt, quin cum patre & filio credi debeat increatus.
Ex omnibus igitur quæ præcedens ſermo diſſeruit,
incorruptibilis & ſempiternus ſecundum naturam
patris & filij, ſpiritus ſanctus demonſtratus, vniuer-
ſam de ſe ambiguitatem abſtulit & ſuſpitionem: ne
vnus de creatis ſubſtantiis exiſtimetur, is qui ſpiritus Io. 15.
Dei ſit, quẽ exire de patre ſaluatoris in Euãgelio ver
ba declarant. Cum venerit, inquit, conſolator quem
ego

ego mittam vobis ſpiritum veritatis qui à patre e-
greditur. ipſe teſtimonium dabit de me. Conſolato-
rem autem venientem ſpiritum ſanctum dicit, ab o-
peratione ei nomen imponens: quia non ſolum con
ſolatur eos quos ſe dignos repererit: & ab omni tri-
ſtitia & perturbatione reddit alienos: verum incre-
Pſal. 4. dibile quoddam gaudium & hilaritatem eis tribuit
intantum vt poſsit quis Deo gratias referens: quod
tali hoſpite dignus habeatur dicere: Dediſti lætitiam
in corde meo. Sempiterna quippe lætitia in eorum
corde verſatur: quorum ſpiritus ſanctus habitator
eſt. Iſte ſpiritus ſanctus conſolator à filio mittitur:
non ſecundum Angelorum, aut Prophetarum, aut
Apoſtolorum miniſterium: ſed vt mittit decet à ſa-
B pientia & veritate ſpiritum Dei, indiuiſam habentē
cum eadem ſapientia & veritate naturam. Etenim
filius miſſus à patre non ſeparatur, nec diſiungitur,
ab eo manens in eo & habens illum in ſemetipſo.
Quem ſpiritus veritatis ſupradicto modo miſſus à fi-
lio, de patre egreditur, non aliunde ad alia tranſmi-
grans. Impoſſibile quippe hoc pariter & blaſphe-
mum eſt.

Si enim hic ſpiritus veritatis iuxta naturas corpo-
rum certo ſpacio circumſcriptus eſt, alium deſerens
locum ad alium commigrauit. Sed quomodo pater
non conſiſtens in loco, vltra omnem corporum eſt
naturam: Ita & ſpiritus veritatis nequaquam loco-
C rum fine clauditur: cum ſit incorporalis: & vt verius
dicam, excellens vniuerſam rationalem creaturam.
Quia ergo impoſſibile eſt, & impium iſta quæ dixi-
mus, in corporalibus credere: exire de patre ſpiritū
ſanctum, ſic intelligēdum: vt ſe ſaluator de Deo exiſ
Ioann. 16 ſe teſtatur dicens: Ego de Deo exiui & veni. Et ſicut
loca & commutationes locorum ab incorporalibus
ſeparamus: ſic & prolationes intus dico & foris ab
intellectualiū natura diſcernimus: quia iſtę corporū
ſunt recipientium tactum & habentium vaſtitates.
Ineffabili itaque & ſola fide noto ſermone creden-
dū eſt ſaluatorem dictum eſſe exiſſe à Deo, & ſpiritū
Ioann. 15 veritatis à patre egredi, loquētē: Spiritus qui à patre
D egreditur. Et pulchre, qui de patre, inquit, egreditur.
Cum enim dicere poſſet de Deo, ſiue de Domino,
ſiue de omnipotente: nihil horum tetigit: ſed ait, de
patre: non quod pater à Deo omnipotente ſit alius:
quia hoc ſcelus eſt etiam cogitare: ſed ſecūdum pro
prietatem & intellectum parentis, egredi ab eo di-
citur ſpiritus veritatis. Licet enim ex Deo frequen-
ter ſe dicat exiſſe ſaluator: proprietatem tamen &
(vt ita dicam) familiaritatem, de qua iam ſæpe tra-
ctauimus, ex vocabulo magis ſibi patris aſſumit, di-
cens: Ego in patre & pater in me. Et alibi: Ego & pa-
Ioann. 19 ter vnum ſumus, & multa alia his ſimilia, quæ in E-
Ioann. 10 uangelio obſeruans lector inueniet. Iſte ergo ſpirit⁹
E ſanctus qui de patre egreditur: teſtificabitur, inquit,
Dominus, de me, Teſtimonium ſimile ferens et pa-
tris teſtimonio, de quo ait: Teſtimoniū dicit de me,
qui miſit me pater. Mittente autem filio ſpiritum ve
ritatis, quem conſolatorem vocauit, ſimul mittit &
pater. Neque enim pater mittente filio non mittit:
cum eadem voluntate patris & filij ſpiritus veniat:
ſaluatore quoque per prophetam loquente, ſicut
manifeſtum eſſe poterit ei qui totum perlegerit locū,
Iſa. 48. Et Dominus miſit me & ſpiritus eius: Sed & Apo-
1 Petr. 1. ſtolus loquitur. Quæ nunc annunciata ſunt nobis
per eos qui Euangelizauerunt vobis, ſpiritu ſancto
miſſo de cœlis. et in libro qui ſapientia ſcribitur, ab

his qui diuina chariſmata conſecuti ſunt, vox gratias
A Deo perferens deſtinatur. Quæ autem in cœlis ſunt
quis inueſtigauit? voluntatem autem tuam, quis co- Sap. 9.
gnouit: niſi quod tu dediſti ſapientiam & ſpiritum
ſanctum tuum miſiſti de excelſis? at ſic correctę ſunt
ſemitę eorum, qui ſuper terram erant: & placita tibi
edocti ſunt homines. at in præſenti ſiquidem lectio
ne, non ſola ſapientia Dei id eſt vnigenitus filius eius
datur à patre, ſed & ſpiritus ſanctus mittitur.
In ipſo quoque euangelio dari prædicatur à patre,
& mitti ſpiritus ſanctus, ſaluatore dicente: Et ego
rogabo patrem meum & alium paracletum dabit
vobis, vt ſit vobiſcum in æternum, ſpiritum verita-
tis. at iterum, Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quē
B mittet pater in nomine meo: ille vos docebit om-
nia. Nam & in his ſermonibus, alium paracletum da
re dicitur pater: non autem alium ab eo, qui à filio
mittitur, ſecundum illud. Cum autem venerit ille
paracletus, quem mittam vobis à patre, ſpiritum ve-
ritatis. Quem alium paracletum nominauit, nō iux
ta naturæ differentiam, ſed operationis diuerſitatē.
Cum enim ſaluator, mediatoris & legati perſonam He. 9. 2.
habeat: ea qua pontifex deprecetur pro peccatis no
ſtris, ſaluans in ſempiternum eos, qui per ipſum ac-
ceſſerunt ad Deum: quia ſēper viuēs interpellat pro
eis patrem: ſpiritus ſanctus ſecundum aliam ſignifi-
cantiam paracletus ab eo quod conſolatur in triſti-
C tia poſitos nuncupatus eſt. Verum noli ex filij & ſpi-
ritus ſancti operatione diuerſa, varias æſtimare natu
ras. Siquidem in alio loco reperitur paracletus ſpiri-
tus, legati ad patrem perſona fungi, vt in illo: Quid
enim oremus iuxta id quod oportet neſcimus, ſed Rom. 8.
ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenar
rabilibus: qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſy-
deret ſpiritus, quomodo ſecundum Deum poſtulat
pro peccatis. Saluator quoque conſolationem à qua
ſpiritus ſanctus paracletus nuncupatus eſt, operatur
in cordibus eorum qui ea indigent. Scriptum eſt e-
nim: et humiles populi conſolatus eſt. Vnde & is qui
hoc beneficium fuerat conſecutus, cum prædicans
D loquebatur, Domine, ſecundum multitudinem do- Pſal. 93.
lorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ læ
tificauerunt cor meum, ſiue dilexerūt animam meā.
Vtroque enim ſcriptum eſſe modo, in diuerſis exem
plaribus inuenitur. Sed & pater, Deus omnis conſo
lationis dicitur: conſolans eos qui in tribulatione
ſunt: vt ex ipſis anguſtijs per patientiam ſalutem pri
mum: dehinc coronam gloriæ conſequantur. Spiri-
ritus igitur conſolator, & ſanctus, & ſpiritus verita-
tis datur à patre: vt ſemper cum Chriſti diſcipulis Matt. 28.
commoretur: cum quibus & ipſe ſaluator eſt, dicēs: Ioan. 16.
Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad cōſummationem
ſęculi. Cum autem ſemper Apoſtolis & ſpiritus ſan-
E ctus aſſit & filius: ſequitur vt & pater cum ipſis ſit:
quia qui recipit filium, recipit & patrem: & manſio-
nem filius cum patre facit apud eos, qui digni aduen
tu eius extiterint. Sed & vbi ſpiritus ſanctus fuerit,
ſtatim inueniunt & filius. Siquidem cum in Prophe-
tis ſpiritus ſanctus ſit, faciens eos futura precinere,
& alia quæ Prophetalis operationis ſunt: ſermo dei
ad eos dicitur factus: vt ad id quod ad conſuetudinē
Prophetarum eſt, hæc dicit Dominus, etiam illud
addatur: ſermo qui factus eſt ad Eſaiam, ſiue ad reli-
quos. Quod autem Prophetæ ſpiritum ſanctum ha- Zac. 1.
buerint: Deo manifeſte loquente cognoſcimus. Ait
enim: Quæcunque mandam in ſpiritu meo ſeruis

meis Prophetis. Et ſaluator in Euangelio ſignificat iuſtos viros,& eos qui ante aduentum ſuum,populo ventura cecinerant,ſpiritus ſancti aſpiratione cō-
Math.22 pletos. Interrogans quippe Phariſæos quid eis de Chriſto videretur:& audiens quia eſſet filius Dauid: loquitur:Quomodo Dauid in ſpiritu vocat eum dominum dicens: dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis? Si ergo Dauid vocat eum in ſpiritu ſancto Dominum,quomodo filius eius eſt? Et Petrus ad conſortes fidei loquitur. Oportebat impleri ſcripturam quam prędixit ſpiritus ſanctus per os Dauid
Act.1. de Iuda,&c. Et in eodem rurſus libro. Qui per ſpiritum,inquit,ſanctum ore Dauid pueri tui locutus es: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Eſaias quoque cum ſermone Dei impulſus ad Prophetandum fuiſſet: ſpiritus ſancti imperio Prophetaſſe perhibetur: vt in fine eorundem actuum ſcribitur. Bene ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiã Prophetam ad patres veſtros,dicens: Vade ad populum iſtum,& dic: Aure audietis: & reliqua. Hanc igitur Prophetiam quam Apoſtolus Paulus affimat à ſpiritu ſancto pronunciatam, ipſe liber Prophetæ à Domino dictam eſſe cōmemorat. Et audiui, inquit,
Esa.6. Eſaias,vocem Domini dicentem: Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum? Et dixi. Ecce ego,mitte me. Vade inquit,& dic populo huic: Aure audietis. Et poſt alia ipſe Dominus ait: Et conuertentur & ſanabo illos. Et ſtatim Propheta. Quouſque Domine? cum enim dominus ad Prophetã dixiſſet: vt ea quæ ſcripta ſunt diceret & Propheta iubenti domino reſpondiſſet, vſquequo Domine, ea quæ in Propheta à Domino dicta ſunt, in ſpiritu ſancto commemorata Paulus affimat. Ex quo liquido oſtenditur, vt ſæpe iam diximus, vnam & voluntatem & naturam Domini eſſe & ſpiritus ſancti,& in nuncupatione ſpiri-
1.Cor.8. tus,etiam nomen Domini intelligi. Quomodo enim ad Corinthios vocabulum Dei ſuper patre poſitum, & Domini ſuper filio,neque patri aufert dominationem,neque filio deitatem: ſic quidem eadem ratio-
Act.5. ne qua pater Dominus eſt & filius Deus eſt,ſic & ſpiritus ſanctus Dominus nuncupatur. Si autem Domi-
Ioan.15. nus,conſequenter & Deus: vt paulo ante iam diximus, cum vocem Apoſtoli Petri ad Ananiam qui pecuniam ſubtraxerat poneremus: quia & deitas ſuperintelligitur in ſpiritu ſancto. Verum quoniam inde quęſtionis ordo deductus eſt: cum autem venerit paracletus ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Age nunc ex ipſo ſermone quæramus, ſi quid in eo poſſimus inuenire cum his conſentire quę dicta ſunt. Spiritũ ſanctum à patre in ſuo mitti nomine, ſaluator affirmat: cum propria ſaluatoris nomen ſit filius: ſiquidem naturæ conſortium,& vt ita dicam proprietas perſonarum ex iſta voce ſignatur. In qua appellatione filij, miſſus à patre ſpiritus ſanctus, non ſeruus, non alienus, nec diſiunctus à filio intelligatur. Et quomodo filius in patris appellatione venit, dicens: ego veni in nomine patris mei: filij quippe tantummodo eſt in nomine patris venire: ſalua proprietate filij ad patrem,& patris ad filium: ſic econtrario, nullus alius venit in nomine patris, ſed verbi gratia, in Domini & Dei omnipotentis. Quod manifeſtius adocere poteris Prophetas relegens ex animo. Nam & Moyſes magnus Dei miniſter & famulus, in nomine eius qui eſt: & in nomine Dei Abraham & Iſaac & Iacob venit, Deo ad eum loquente: ſic dices filiis Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos. Et rurſus, dices eis:
A Deus Abraham, Iſaac & Iacob miſit me ad vos: Ser- Exod.3.
uorum quippe iuſtorum quales erant de quibus dixit: mandabo in ſpiritu meo ſeruis meis Prophetis, in nomine Dei facta eſt miſſio. Et quia dignos ſe exhibuerunt Deo, in nomine Dei veniſſe referuntur. Ruſus proficientes in maius,& ſub vnius Dei imperio conſiſtentes, in omnipotentis Dei nuncupatione venerunt. Quia verò filij Iſrael in Ægypto commorantes, didicerunt eos qui non ſunt quaſi deos colere,& mundi partes diuino honore venerari: cōſequens fuit, vt Moyſes ſub eius qui eſt vocabulo ad eos mitteretur: & à falſis eos liberans diis, ad veram transduceret deitatem, & ad Dominum patrum A-
B braham, Iſaac,& Iacob. Quomodo ergo ſerui qui nomine domini veniunt per hoc ipſum quod ſubiecti ſunt & ſeruiunt, indicant Dominum, proprietaté eius referentes, ſerui quippe ſunt Domini: ſic & filius qui venit in nomine patris, proprietatem patris portat & nomen,& per hæc vnigenitus Dei filius approbatur. Quia ergo ſpiritus ſanctus in nomine filij à pa-
tre mittitur, habens filij proprietatem ſecundum Gal.4.
quod Deus eſt, non tamen filietatem vt filius eius ſit oſtendit quia vnice ſit iunctus ad filium. Vnde & filij dictus eſt ſpiritus, per adoptionem faciens filios eos, qui ſe recipere voluiſſent. Quia enim, inquit, eſtis filij Dei, miſit pater ſpiritum filij ſui in corda no-
C ſtra, clamantem abba pater. Iſte autem ſpiritus ſanctus, qui venit in nomine filij miſſus à patre: docebit omnia eos qui in fide Chriſti perfecti ſunt. Omnia autem illa quæ ſpiritualis ſunt & intellectualia: &(vt breuiter vniuerſa concludam) omnia veritatis & ſapientiæ ſacramenta. Docebit verò non quaſi doctor & magiſter diſciplinæ quam aliunde eſt conſecutus. Siquidem hoc eorum eſt, qui ſapientiã & artes aliquas ſtudio induſtriáque didicere: ſed quaſi ipſa ars atque doctrina & ſapientia veritatiſque ſpiritus, inuiſibiliter menti inſinuat ſcientiam diuinorũ. Nam & pater docet ſic diſcipulos ſuos: dicente illo qui ab eo doctus fuerat. Deus docuiſti me ſapientiã:
D & audacter alio conclamante: Docuiſti me Deus à Psal.70.
iuuentute mea, atque ita omnes fiũt docti. Dei quoque filius & ſapientia Dei & veritas ſic docet participes ſuos, vt diſciplinam non arte doceat, ſed natura. Vnde & eum docentem ſolum magiſtrum vocara Math.23
diſcipuli. Has eaſdem diſciplinas quæ dantur à patre & filio in corda credentium, ſpiritus ſanctus miniſtrat his qui animales eſſe deſierint. Animalis quippe homo non percipit ea quę ſpiritus ſunt, arbitrans eſſe ſtultitiam quę dicuntur. Qui verò à perturbationibus purgauerit mentem ſuam: ſpiritus ſancti diſciplinis, id eſt ſermonibus ſapientiæ, ſcientiæque cōplebitur: in tantum vt is qui ea ſuſceperit dicat: No-
E bis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſanctum. Deus autem his qui ſe ita prępárauerint ſpiritum ſapientiæ reuelationiſque largitor ad cognoſcendum ſemetipſum: qui accipientes ſpiritum ſapientiæ, non aliunde, ſed ab ipſo ſpiritu ſancto efficiuntur ſapientes,& ab ipſo intelligunt dominum & quicquid Dei eſt voluntatis,& eundem ipſum ſpiritum ipſo reuelante cognoſcunt, vt ſciant quia à Domino donata ſunt: ita vt is qui fuerit ſpiritum reuelationis & ſapientię conſecutus, ſufficiens ſit veritatis dogmata prędicare, non humana, ſed Dei arte ſubnixus,
ſicut & vnum ex his Apoſtolum poſſumus audire 1.Cor.2.
dicentem. Et prædicatio mea & ſermo meus non in per-

perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis Dei. Aequalem verò ſpiritui virtutem non poſſumus aliam præter Christum Dominum noſtrum interpretari: Ipſe enim diſcipulis ait: Accipietis enim virtutem ſpiritus ſancti venientem ſuper vos. Et ad Mariam Angelus: ſpiritus, *Act. 1.* inquit, ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Creatrix igitur virtus altiſſimi ſpiritu *Luc. 1.* ſancto ſuperueniente in virginem Mariam Chriſti corpus fabricauit: quo ille vſus templo, ſine viri natus eſt ſemine. Ex quibus oſtenditur eſſe ſpiritum ſanctum creatorem: vt iam in dogmatum volumine *Pſal. 103* breuiter oſtendimus. Et in Pſalmo ad Dominum dicitur: Auferes ab eis ſpiritum tuum & deficient: & in terram ſuam reuertentur. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Nec mirũ ſi dominici tantum corporis ſpiritus ſanctus conditor ſit: cum patri filióque ſociatus, eadem poteſtate creauerit omniaque quæ pater creauit & filius. Emitte enim, ait ſpiritum tuum & creabuntur. Porrò iam frequenter oſtendimus eiuſdem operationis eſſe ſpiritum ſanctum cuius eſt pater & filius & in eadem o- *Ioh. 16.* perationem vnam eſſe ſubſtantiam, & reciprocè eorum quæ ὁμοούσια ſunt, operationem quoque non eſſe diuerſam. Vt autem & aliud quoque teſtimoniũ quod nos poſſit adiuuare in fide ſpiritus ſancti ponamus: in Euangelio ita ſermo contexitur: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis ea portare modo, Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, diriget vos in omnem veritatem, Neque enim loquetur à ſemet ipſo, ſed quæcunque audiet loquetur: & quæ ventura ſunt annonciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet & annunciabit vobis.

Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Propterea dixi vobis: quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Ex his enim ſacramẽtorum verbis edocemur, quod cum multa docuiſſet diſcipulos ſuos Ieſus dixerit: adhuc habeo plurima dicere vobis: quia verbum iſtud adhuc multa habeo dicere vobis, nõ ad nouos quoſlibet & penitus Dei gratia vacuos dirigitur: ſed ad eos qui auditores verborum eius, necdum fuerant omnia conſecuti. Quæcunque enim ſufficere poterant tradens eis, in futurum tempus reliqua diſtulit: quæ ſine diſciplina ſpiritus ſancti ſcire non poterant: quia ante aduentum dominicæ paſſionis non erat datus hominibus ſpiritus ſanctus, Euangeliſta dicente: Non enim erat cuiquam ſpiritus datus: quia Ieſus necdum erat glorificatus. Glorificari dicens Ieſum, mortem guſtare pro cunctis. Itaque poſt reſurrectionem apparens diſcipulis ſuis & inſufflans in fa- *Ioann. 20* ciem eorum: accipite, inquit, ſpiritum ſanctum. Et *Act. 1.* rurſum: Accipietis virtutem ſpiritus ſancti venientis ſuper vos.

Quo veniente in corda credentium, implentur ſermonibus ſapientiæ & ſcientiæ. & ſic ſpirituales effecti, ſuſpiciunt ſpiritus ſancti diſciplinam, quæ poſſit eos deducere in omnem veritatem. Necdum enim inſtante hora, in qua oportebat eos ſpiritu ſancto repleri, tunc quando dixit ad eos adhuc multa habeo vobis dicere: conſequenter addidit, ſed non poteſtis ea portare modo. Adhuc enim typo legis & vmbræ & imaginibus ſeruientes: non poterant veritatem, cuius vmbram lex portabat, inſpicere: vnde ne ſpiritualia ſuſtinere. Cum autem, ait, venerit ille hoc eſt paracletus ſpiritus veritatis: diriget vos in omnem veritatem: ſua doctrina & inſtitutione vos tranſferens à morte literæ ad ſpiritum viuificantẽ, A in quo ſolo omnis ſcripturæ veritas poſita eſt, Ipſe ergo ſpiritus veritatis ingrediens puram & ſimplicem mentem, ſignabit in vobis ſcientiam veritatis: & ſemper noua veteribus adiungens, diriget vos in *Pſal. 39.* omnem veritatem. Ad Deum quoque Patrem quidam allegans preces loquitur. Dirige me in veritate tua, hoc eſt, in vnigenito tuo: propria voce teſtante: ego ſum veritas. Quam perfectionem tribuit de- *Io. 14.* mittens ſpiritum veritatis: qui credentes in totam dirigit veritatem. Dehinc in conſequentibus de ſpiritu veritatis, qui à patre mittatur, & ſit paracletus, ſaluator qui & veritas, ait: Non enim loquetur à ſemetipſo: hoc eſt, non ſine me, & ſine meo & Patris B arbitrio: quia inſeparabilis à mea & Patris eſt voluntate: Quia non ex ſe eſt, ſed ex Patre & me eſt, hoc enim ipſum quod ſubſiſtit & loquitur, à patre & me illi eſt. Ego veritatem loquor: id eſt: inſpiro quæ loquitur. Siquidem ſpiritus veritatis eſt. Dicere autem & loqui in trinitate: non ſecundum conſuetudinem noſtram qua ad nos inuicem ſermocinamur & loquimur accipiendum, ſed iuxta formam incorporalium naturarum, & maximè trinitatis quæ voluntatem ſuam inſerit in corda credentium: & eorum qui eam audire ſunt digni: hoc eſt, dicere & loqui. Nos quippe homines quando de aliqua re ad alterum loquimur: primum quod volumus, mente concipi- C mus abſque ſermone. Inde in alterius ſenſũ nolẽtes transferre, linguæ organum commouemus, & quaſi quoddam plectrum chordis dentium collidentes, vocalem ſonum emittimus. Quomodo igitur nos linguam quam palato dentibuſque collidimus, & ictum aërem in diuerſa temperamus eloquia, vt nobis nota communicemus in alios: ita & auditorem neceſſe eſt patulas præbere aures: & nullo vitio coarctatas, in ea quæ dicuntur erigere: vt poſſit ita ſcire quæ proferuntur, quomodo nouit ea ille qui loquitur. Porrò Deus ſimplex & incompoſitæ ſpiritualiſque naturæ, neque aures, neque organa, quibus vox emittitur habet, ſed ſolitaria incomprehenſibiliſque D ſubſtãtia nullis membris partibuſque componitur. Quæ quidem de filio & de Spiritu ſancto ſimiliter accipienda. Si quando ergo legimus in ſcripturis: dixit Dominus Domino meo. Et alibi: Dixit Deus, fiat lux. & ſi qua his ſimilia: digna Deo accipere debe- *Pſal. 109* mus. Neque enim ignorante filio qui ſapientia & ve- *Gen. 1.* ritas eſt, pater ſuam nunciat voluntatem: cum omne quod loquitur, ſapiens veruſque ſubſiſtens, in ſapientia habeat & in ſubſtantia. Loqui ergo patrem & audire filium: vel econtrario, filio loquente audire Patrem, eiuſdem naturæ in Patre & filio conſenſuſque ſignificatio eſt. Spiritus quoque ſanctus, qui eſt ſpiritus veritatis, ſpirituſque ſapientiæ, non poteſt fi- E lio loquente audire quæ neſcit: cum hoc ipſum ſit quod profertur à filio, id eſt, procedens à veritate, conſolator manans de conſolatore, Deus de Deo ſpiritus veritatis procedẽs. Denique ne quis illum à Patris & filij voluntate & ſocietate diſcerneret, ſcriptum eſt: Non enim à ſemetipſo loquetur, ſed ſicut audiet loquetur. Cui etiam ſimile de ſeipſo ſaluator *Ioann. 5* ait: Sicut audio & iudico. Et alibi. Non poteſt filius *Ioann. 5.* facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem. Si enim vnus eſt Patri filius, non iuxta Sabellij dictum Patrem & filium confundentis, ſed iuxta indiſcretionem eſſentiæ ſiue ſubſtantiæ, non poteſt quicquam abſque Patre facere, quia ſeparatorum

diuerſa ſunt opera:ſed videns operantem Patrem &
ipſe operatur: non ſecundo gradu, & poſt illum o-
perans. Alia quippe Patris, alia filij opera eſſe incipe
rent: ſi non æqualiter fierent. Scriptum eſt autem:
Quæ enim ille facit: haud dubium quin pater: hæc
eadem filius ſimiliter facit. Quod ſi operante patre
& filio, non iuxta ordinem primi & ſecundi, ſed iux-
ta idem tempus operandi eadem & indiſſimilia ſub
ſiſtunt vniuerſa quæ fiunt, & filius non poteſt à ſe-
metipſo quicquam facere, quia à patre non poteſt
ſeparari: ſic & ſpiritus ſanctus nequaquam ſepara-
tus à filio, propter voluntatis naturæque conſortiū
non à ſemetipſo creditur loqui: ſed iuxta verbum &
veritatem Dei loquitur vniuerſa quæ loquitur. Hãc
opinionem ſequentia Domini verba confirmant, di
centis: Ille me clarificabit, id eſt paracletus: quia de
meo accipiet.
Rurſum hic, accipere, vt diuinæ naturæ conueniat
intelligendum. Quomodo ergo filius dans, non pri-
uatur his quę tribuit, neque cum damno ſuo imper-
tit aliis: ſic & ſpiritus non accipit quod ante non ha
buit. Si enim quod prius non habebat accipit, trans-
lato in alium munere, vacuus largitor effectus eſt,
ceſſans habere quod tribuit. Quomodo igitur ſupra
de naturis incorporalibus diſputantes intelleximus,
ſic & nunc ſpiritum ſanctum à filio accipere, id quod
ſuæ naturæ fuerat cognoſcendum eſt: & non dantē
& accipientem: ſed vnam ſignificare ſubſtantiam. Si
quidem & filius eadem à patre accipere dicitur, qui
bus ipſe ſubſiſtit. Neque enim quid aliud eſt filius,
exceptis his quæ ei dantur à patre: neque alia ſubſtā-
tia eſt ſpiritus ſancti præter id quod datur ei à filio.
Propterea autem iſta dicuntur: vt eandem in trini-
tate credamus eſſe naturam ſpiritus ſancti quæ eſt
Patris & filij. Quia ergo omnis humana vox nihil
poteſt aliud indicare quàm corpora: & trinitas, de
qua nunc nobis ſermo eſt, omnes materiales ſubſtā-
tias ſuperat: idcirco nullum verbum poteſt ei pro-
prie coaptari, & eius dignificare ſubſtantiam, ſed om
ne quod loquimur, καταχρηστικῶς, id eſt eſt, abuſiue
eſt, & de incorporalibus cunctis, & maxime cum de
trinitate loquimur. Glorificat itaque filium ſpiritus
ſanctus, oſtendens illum & in apertum proferens
his qui mundo corde eum intelligere & videre ſunt
digni, & ſplendorem ſubſtantiæ & imaginem inuiſi-
bilis Dei ſcire. Rurſum imago ipſa oſtendens ſe pu-
rum mentibus glorificat patrem, inſinuans eum neſ
cientibus: ipſe enim ait: Qui videt me, videt & Patrē.
Pater quoque reuelans filium his qui ad calcem ſciē
tiæ peruenire meruerunt, glorificat vnigenitum ſuū,
oſtendens eius magnificantiam atque virtutem. Sed
& ipſe filius tribuens ſpiritum ſanctum his qui ſe di-
gnos eius munere præparauerunt, & pandens ſubli-
mitatem glorificationis & magnitudinis eius virtu-
tem: glorificat illum. Deinde interpretationem infe-
rēs quomodo dixiſſet, de meo accipiet, protinus ſub
iecit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt: Propheta
dixit, de meo accipiet & annunciabit vobis quodā-
modo loquens: Licet à patre procedat ſpiritus veri-
tatis, & det illis Deus ſpiritum ſanctū petentibus ſe,
tamen quia omnia quę habet pater mea ſunt, & ip-
ſe ſpiritus patris meus eſt, & de meo accipiet. Caue
autem cum iſta dicuntur, ne graue labaris intelligen
tiæ in vitium, & putes rem aliquam eſſe & poſſeſſio
nem quę à patre habeatur ac filio: Verùm quę ha-
bet pater iuxta ſubſtantiam, id eſt, æternitatem, im-

mutabilitatem, incorruptionem, immutabilem bo-
A nitatem, de ſe & in ſe ſubſiſtentem: hæc eadem habet
& filius. Et quęcunque ſunt filij, hæc eadem & pater
habet. Procul hinc abſint dialecticorum tendiculæ,
& ſophiſmata à veritate pellantur: quæ occaſionem
impietatis ex pia prędicatione capientia, dicūt, ergo
& pater eſt filius, & filius pater. Si enim dixiſſet, om-
nia quæcunque habet Deus, mea ſunt: haberet im-
pietas occaſionem confingendi: & veriſimile vide-
retur eſſe mēdacium. Cum verò dixerit: omnia quæ
habet pater mea ſunt: patris nomine ſe filium decla
rauit, paternitatem qui filius erat, nō vſurpauit: quā-
quam & ipſe per adoptionis gratiam, multorum ſan
ctorum ſit pater, ſanctum illud quod in Pſalmis le-
B gitur: Si cuſtodierint filij tui. Et iterum: Si derelique
rint filij eius legem meam. Sed in hoc ſermone ſen-
ſuque præpoſito, conſequenter ea quæ diximus ſu-
perius patris eſſe, habet & filius, & quæ filij ſunt, ha-
bet & ſpiritus ſanctus. Ait quippe, de meo accipiet:
propterea & ventura annunciabit vobis. Per ſpiritū
ſiquidem veritatis: ſanctis viris futurorum ſcientia
certa conceditur. Vnde & Prophetæ hoc eodem re-
pleti ſpiritu, prænunciabant ſenſu: & quaſi præſen-
tia intuebantur, quę erant deinceps ſecutura. Satis
hæc abundéque iuxta ingenij noſtri paupertatem
de pręſenti Euangelij capitulo dixiſſe ſufficiat. Si qui
bus autem Dominus reuelauerit, & in viciniam ve-
C ritatis adducti ſunt, magiſque poſſunt cernere veri-
tatem: diſputationi illorum concedamus meliora
quibus ille ſuffragatur qui eſt ſpiritus veritatis: & pe
timus eos qui lecturi ſunt vt ignoſcant imperitiæ:
ſtudioque dent veniam, cupienti totum Deo offer-
re quod potuit: licet ſuam non quiuerit implere vo-
luntatem. Proponamus & Apoſtoli ad Romanos E-
piſtolæ teſtimonium: quęque nobis in illa videntur
præſenti materiæ congruere, ventilemus. Vt iuſtifi-
catio, inquit, legis impleatur in vobis, qui non iuxta
carnem ambulatis, ſed ſecūdū ſpiritū. Qui enim iux-
ta carnē, ſunt: ea quę carnis ſūt ſapiunt. Qui verò iux
ta ſpiritum: ea quæ ſpiritus ſunt ſentiunt. Sapientia
D quippe carnis mors: Sapientia autem ſpiritus, vita &
pax: quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo: legi
quippe Dei non ſubiicitur. Neque enim poteſt. qui
verò in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos
autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpi-
ritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum
Chriſti non habet: hic non eſt eius. Si autem Chri-
ſtus eſt in vobis: corpus quidem mortuum eſt prop
ter peccatum: ſpiritus verò viuit propter iuſtitiam.
Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis
habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtū à mor-
tuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter
inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Ergo debito-
E res ſumus non carni: vt ſecundū carnem viuamus.
Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si
autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.
Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur: hi filij ſunt
Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum
in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo
clamamus abba pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimoniū
perhibet ſpiritui noſtro, quia ſumus filij Dei. Si au-
tem filij, & hęredes. Hæredes quidem Dei, cohære-
des autem Chriſti: ſi tamen cōpatimur, vt & conglo
rificemur. In pręſenti Apoſtoli capitulo, plurima de
ſocietate ſpiritus, quam habet cum patre & filio de-
monſtrantur. Ait quippe Apoſtolus iuſtificationem
diuinam

diuinam & ſpiritualis legis expleti in his: nó qui iuxta carnem ambulant, ſed iuxta ſpiritum: Iuxta carnem ambulantem eum qui per voluptates & vitia carnis corpori copulatus, facit omnia quæ carnis ſunt & corporis opera, Apoſtolicus ſermo deſcripſit. Porrò iuxta ſpiritum ambulantem eum, qui in præceptis legis Dei & euangelij gradiens, ſpiritualium ſequitur ordinem mandatorum. Siquidem ſicut carnalium virium eſt ea ſapere quæ carnis ſunt, ea cogitare quæ corporum: ſic econtrario ſpiritualium virtus eſt, ſemper cogitare de cœleſtibus & æternis & his tractare quæ ſpiritus ſunt. Sed carnis ſapientia ilico morte ſibi ſociata, interficit eos qui iuxta carnem gradiuntur & ſapiunt: ſapientia vero ſpiritus, mentis tranquillitatem & pacem & vitam habentibus ſe largitur æternam. Quam cum poſſederint: omnes perturbationes & genera vitiorum, & ipſos quoque dæmones qui hæc ſuggerere nituntur habebunt ſub pedibus ſuis. Sapientia ergo carnis cum morti iuncta ſit inimica eſt Deo. Inimicos quippe eos reddit qui ſuis legibus vixerint: contraria ſemper & repugnans voluntati & legi Dei. Neque enim fieri poteſt: vt qui in ſapientia carnis eſt, Dei præcepta cuſtodiat & voluntati illius ſubiiciatur. Quandiu ſeruimus voluptatibus: ſeruire Deo non poſſumus. Cum autem titillantem ſubiecerimus noſtris pedibus luxuriam: & totos nos ad ſpiritum transferentes, nequaquam fuerimus in carne: id eſt, in carnis paſſionibus: tunc ſubiiciemur Deo. Neque enim de carne hac in qua viuimus, & in cuius vaſculo noſtra anima continetur, Apoſtoli ſermo eſt, quia omnes ſancti corpore & carne circundari placuerunt Deo, ſed ad id potius quod cótra Dei præceptum ex humana ſocietate perpetratur, de quibus eſt: Diliges Dominum Deum tuũ. Et, quod tibi non vis fieri, &c. Vos autem, ait, haud dubium quin diſcipuli Chriſti, qui ſapientiam ſpiritus ſuſcepiſtis & vitam pacis: non eſtis in carne, id eſt, in carnis operibus, neque eius opera perpetratis: ſiquidẽ ſpiritum Dei habetis in vobis. Idem autem ſpiritus Dei & ſpiritus Chriſti eſt: deducens & copulans eum qui in ſe habuerit Domino Ieſu Chriſto. Vnde & in conſequentibus ſcribitur: Si quis autẽ ſpiritum Chriſti non habet: hic non eſt eius. Rurſum in præſenti diſcimus ſocietatem quam habet ſpiritus ſanctus ad Deũ

1. Pet. 1. & ad Chriſtũ, Sed & in Epiſtola Petri, ſpiritus ſanctus eſſe Chriſti ſpiritus comprobatur: Scrutantes, inquit, & inquirentes, id eſt, Prophetę, de quibus ei fuerat ſermo ſuperior, in quo ait, quale tempus ſignificat is qui in eis erat ſpiritus Chriſti: teſtificans in Chriſto paſſiones, & ea quæ poſt erant ſecutura decreta: in quibus reuelatum eſt: quia non ſibi, ſed nobis miniſtrabant ea quę nunc annunciata ſunt vobis per ſpiritum ſanctum. Iſte autem ſpiritus ſanctus dictus eſt & ſpiritus Dei: nó in præſenti tantum ſermone, ſed & in aliis locis compluribus: vt ibi: Ea quæ Dei ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus Dei. Deinde ſequitur poſt hoc quod ait: Si quis autẽ ſpiritum Dei non habet: hic non eſt eius: & infertur: Si autem Chriſtus in vobis, & manifeſtiſſime demonſtratur inſeparabilem eſſe ſpiritũ ſanctum à Chriſto: quia vbicunque ſpiritus ſanctus fuerit, ibi & Chriſtus eſt: & vndecunque Chriſti ſpiritus diſceſſerit, inde pariter recedit & Chriſtus. Si quis enim ſpiritũ Chriſti non habet: hic non eſt eius: Cui coniuncto, ſi quis cótrariũ aſſumat, dicere poteſt: Si quis Chriſti eſt, ita vt Chriſtus in eo ſit: in hoc ſpiritus Dei eſt. Hoc autẽ idẽ & de Deo patre ſimiliter vſurpandum. Si quis ſpiritum Dei non habet: iſte non eſt eius. Cui ruſum contrariũ

ſi quis aſſumat, dicens: Si quis Dei eſt: in hoc ſpiritus

A Dei eſt. Vnde ſcribitur: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & in vobis habitat ſpiritus Dei? Et in Ioannis Epi- 1. Cor. 3. ſtola: In hoc cognoſcitur Deus habitãs in quibuſdam, 1. Ioan. 4. cum mãſerit in eis ſpiritus quem dedit. Ex quibus omnibus indiſſociabilis atque indiſcreta trinitatis ſubſtãtia demonſtratur. Cum ergo ait: Si Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum propter peccatum: nequaquam vitiis laſciuięque deſeruiens, ſed mortificatũ peccato non commouetur ad vitia: & nequaquam erit vitale peccato. Poſtquam autem corpus peccato mortuum fuerit: Chriſtus in his qui ſua corpora mortificauerunt, præſens ſpiritũ vitæ oſtendit per iuſticiã, ſiue correctionẽ operũ virtutum immortaliũ: ſiue fidẽ Ieſu

B Chriſti, in his qui iuxta fidem illius conuerſantur. Deinde Apoſtolus alio ſyllogiſmo coniuncto vtitur: quod ſignificantius dialectici ἀξίωμα vocãt, & ait: Si autem Rom. 8. ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitãtem ſpiritum ſuum in vobis: Nónne tibi videtur dicere, quia ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum, id eſt, qui eiuſdem Ieſu Chriſti ſpiritus eſt, habitat in vobis, cóſequenter viuificabuntur & mortalia corpora veſtra cũ immortalium animabus ab eo qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum à mortuis principem & primogenitum reſurrectionis? Et quibus tale tantúmque diuinitus per ſpiri-

C tum munus indultum eſt, debitores ſumus ſpiritui nó carni, vt iuxta eam viuamus. Siquidem qui iuxta carnẽ vixerit, morietur illa morte quæ peccatum ſequitur. Peccatum quippe cum conſummatum fuerit, generat Iaco. 1. mortem, ſecundum Iacobũ. Sed & Ezechiel peccantẽ Iaco. 11. animam mori ſcribit: Separatur enim iam à vita quæ Eze. 18. in ſapientia ſpiritus collocata eſt. Si quis autem tranſcenderit vitam carnis, & ſpiritu opera carnis mortificauerit: viuet beata æternáq; vita, relatus in filios Dei & directus in viam rectam, propter ſpiritum ſanctum, qui & Dei ſpiritus appellatur. Si enim, inquit, iuxta carnem vixeritis: moriemini. Quod ſi ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et in conſequentibus. Quot-

D quot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Rurſum refocillans eos, & cóſolans & prouocans ſperare meliora, quibus loquebatur, ait: Non enim accepiſtis iterum ſpiritũ ſeruitutis in timore: id eſt, non ſimilitudine ſeruorum, metu & terrore pœnarũ vos abſtinetis à vitiis quia habetis vobis datum à patre ſpiritũ adoptionis: id eſt, ſpiritum ſanctũ, qui ipſe ſpiritus & Dei & Chriſti & veritatis dicitur atque ſapientiæ. Si autem ſpiritus iſte adoptat in filios Dei eos quorũ dignatione ſui habitator efficitur: tibi conſequentiũ ſuper paruitatis eius intelligẽtiam derelinquo. Porrò in hoc adoptionis ſpiritu clamant qui habuerint illum patrem Deum: ſicut oſtendit ſermo, dicẽs: In quo clamamus abba pa-

E ter: ipſo ſpiritu qui nos adoptat in filios, teſtimonium præbente participatione ſui: quod à noſtro ſpiritu poſſidetur, quia filij Dei ſumus. Cui conſequẽs eſt Deum quidem quaſi patrem, hæreditarias nobis diuitias contuliſſe, ſpiritualia dona: Chriſti vero cohæredes nos eſſe, eo quod fratres eius per gratiam & benignitatem ipſius appellamur. Erimus autem hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi compatiamur: vt & glorificari ei ea paſſionum ſocietate mereamur. Verũ quia & hoc iuxta id quod potuimus edisſerium eſt: proponamus Prophetæ capitulum, quædam de ſpiritu ſancto continens: vt non ſolum de nouo, verumetiam de veteri teſtaméto ſuper eius fide intellectúque doceamur. Nam

& ſuperius prælocuti ſumus, in omnibus ſanctis, tam
his qui poſt aduentum Domini noſtri fuerunt, quàm
etiam retro, in patriarchis videlicet & Prophetis, ſpiri-
tus ſancti gratiam fuiſſe verſatam: & eos diuerſis cha-
riſmatibus virtutibúſque compleſſe. Quomodo enim
vnius Dei & vnigeniti eius gratiam poſſidétes, tam hi
qui ante, quam etiam illi qui poſt aduentum eius iuſti-
ciç ereacte vexillum, veritatis ſunt ſciétiam conſecuti:
ſic & ſpiritus ſancti gratiam poſſidebant: quia inſepa-
rabilem à patre & filio eſſe ſpiritú ſanctum, in multis
ſupra locis oſtendimus. Scriptum eſt ergo in Prophe-
Eſa.63. ta. Miſericordiæ Domini recordatus ſum, & virtutis e-
ius, in omnibus quæ retribuit nobis Dominus: iudex
bonus domui Iſrael: inferens nobis iuxta miſericordiã
ſuam, & iuxta multitudinem iuſtitiæ ſuæ. Et dixit: Non
populus meus filij, & non præuaricabuntur: Et factus
eſt illis in ſalutem ex omni tribulatione eorum: non le-
gatus, neque Angelus, ſed ipſe ſaluauit eos, eo quod di-
lexerit eos: & pepercerit eis. Ipſe redemit eos & ſuſce-
pit eos, & exaltauit eos in omnibus diebus ſeculi. Ipſi
vero non crediderũt & irritauerunt ſpiritum ſanctum
eius, & conuerſus eſt eis ad inimicitiam. Ipſe debella-
uit eos, & recordatus eſt dierum antiquorũ. Qui edu-
xit de terra paſtorem ouium: qui poſuit in eis ſpiritum
ſanctum, congregans dextera Moyſen. Qui frequenter
Dei adepti ſunt beneficia: ſcientes gratia magis & mi-
ſericordia eius, quam propriis ex ſe fuiſſe operibus cõ-
ſecutos: quaſi vno omnes conſenſu & animo concor-
dantes loquuntur, miſericordiæ Domini recordatus
ſum. Cogitantes enim quæ ab eo frequenter in Moyſe
dona ſuſceperint: gratias referũt: & cum miſericordia,
etiam virtutum Domini recordantur, ſiue mirabilium
quæ crebro pro eis fecit in populis, ſiue profectuum a-
nimæ, quibus per legem & Prophetas & præcepta e-
ius ſalubria eruditi ſunt. Siquidem in ſcripturis nomẽ
virtutis vtrunq; ſignificat. Recordati autẽ ſe miſericor
diæ & virtutũ eius, inquiunt, in omnibus quæ retribuit
eis, non iuxta iuſtitiam ſuã: ſed iuxta miſericordiam &
bonitatem eius, qui eſt iudex domui videnti, & ſenſui
mundo corde cernenti Dominum. Hoc ſiquidem ex
Hebræo ſermone in lingua noſtra interpretatur Iſrael:
id eſt, mens videns Dominum. Licet enim tormenta
& cruciatus iudex nonnunquam inferat iudicium me-
rentibus: tamen qui cauſas rerum altius intuetur, vidẽs
propoſitum bonitatis eius, qui cupit corrigere peccan-
tem, bonum illum confitetur, dicens: Inferat nobis
Pſal 129. iuxta miſericordiam ſuam. Si enim iniquitates eorum
quod iudicat attendat Dominus, quis ſuſtinebit? Porrò
quia apud Dominum propiciatio eſt: Dominus vide-
licet noſter atque ſaluator, infert nobis ſecundum mi-
ſericordiam ſuam omnia quæ nos prouehant ad ſalu-
tem. Infert eos quoque iuxta miſericordiam ſuam, &
hoc faciens in iudicio, cum iuſtitia nobis tribuit, quæ
admixta miſericordiæ bonitate largitus eſt.

DIDYMI DE SPIRITV SANCTO LIBER TERTIVS, INTERPRETE DIVO HIERONYMO.

ARguendus eſt ex præſenti capitulo hæreti-
corum error: qui bonitatem à iuſtitia ſe-
parantes: alium Deum bonum, alium iu-
ſtum finxerunt. Ecce enim in præſentia-
rum ipſe eſt Deus & bonus & iudex, & iuxta miſeri-
cordiam ſuam iuſticiãque reſtituens: & pariter bonus
iuſtúſque ſubſiſtens. Fruſtra igitur iniquum dogma ſi-
mulantes, bonũ Deum Euangelij & veteris teſtamenti
A iuſtũ eſſe defendunt: quia & in plurimis aliis locis &
nũc in Prophetę ſermone, iudex bonus ſcribitur Deus: Pſal. 7.
& ecõtrario quod nolũt, in Pauli Apoſtoli Epiſtola (q
certe noui teſtamenti prædicator eſt) Deus iuſtus iudex
refertur. Repoſita eſt mihi, inquit, corona iuſticię, quá 2.Tim. 4.
reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Idem eſt
ergo licet nolint, noui & veteris teſtamenti Deus, viſi-
bilium & inuiſibilium conditor: ſaluatore etiam in E-
uangelio iuſtum & bonum patrem liquido atteſtante:
Pater iuſte, mundus te non cognouit. Et in alio loco:
Nemo bonus niſi vnus Deus. Sed & in veteri lege a-
libi iuſtus, alibi bonus dicitur Deus. In Pſalmis: Iuſtus Ioan.17.
Dominus, inquit, & iuſtitias dilexit. Et econtrario in Mar.10.
B Hieremia: Bonus Dominus his qui ſuſtinẽt eum. Rur- Luc.18.
ſus in Pſalmis: Quàm bonus Deus Iſrael, his qui recto Pſal.10.
ſunt corde. Et hæc quidem è latere contra hæreticos Tre.3.
ſtrictim dicta ſunt. Tempus autem eſt: vt propoſitum Pſal.72.
Prophetæ ordinem proſequamur, qui ita contexitur:
Et dixit, haud dubium quin Dominus: Nónne popul⁹
meus filij, nec præuaricabuntur? Non erant, inquit, ſi
miles his qui generati ſunt & exaltati: & eum qui ge-
nuit illos, deſpexẽre. Et fact⁹ eſt eis in ſalutẽ, id eſt, illis
de quibus Dominus ait: Nónne populus meus filij &
non prçuaricabuntur. Hoc enim ipſum quod non prç-
uaricati ſunt, nec ſpreuerũt patrem, eis factus eſt in ſa-
lutẽ: vel ob idipſum quod appellati ſunt filij, cauſa eis
C ſalutis effectus eſt. Quæ ſalus à Chriſto Domino con-
tributa: Angeli quoque ad paſtores voce firmatur, di-
centis: Ecce euãgelizo vobis gaudium magnum quod Luc.2.
erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie ſaluator,
qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Ipſe fact⁹
eſt cũctis qui in eũ credunt occaſio ſalutis æternæ, &
ipſe eſt ſaluator mũdi, qui venit quęrere quod perierat.
Et ipſe eſt, de quo chorus ſanctorum canit: Deus no-
ſter, Deus ſaluandi. Quia igitur Deus erat qui ſalutem
præbebat æterná, dictum eſt: non legatus, neque An-
gelus, id eſt, nõ Propheta, non patriarcha, nõ legiſlator
Moyſes ſaluauit eos. Omnes enim quos nominaui, po
terãt ad Dominũ fungi legatione pro populo. Deniq; Exo.24.
D Moyſes interpellans eũ pro delinquente plebe, ait: Si Deut.9.
dimittis eis peccatũ eorũ, dimitte. Sed obſecrauit veniá
quadraginta diebus ieiunans, & miſericordiá Dei, ani-
mæ afflictione prouocans. Nemo autem de horũ nu-
mero legatorũ poteſt eſſe ſaluator, indigens & ipſe eo
qui ſalutis largitor verus eſt. Nam & Angeli quanquá
ſpiritus ſint & ad diuerſa propter eos qui ſalutẽ acce-
pturi ſunt, miniſteria mittãtur: non ſunt tamẽ authores
ſalutis, ſed eum qui fons ſalutis eſt, interpretãtur & nũ-
ciant. Vnde dictum eſt: nõ legatus, neque Angelus, ſed
ipſe Dominus ſaluauit eos. Non propter aliud quid,
ſed propter id quod diligeret eos & pepercerit eis. Par-
cere autẽ dicitur, quaſi creaturis ſuis: iuxta illud quod
E alibi ſcribitur: Parces autẽ omnibus Domine amator
animarũ: quia tuæ ſunt: neque enim odies quos feciſti.
Quapropter & pro eorũ ſalute proprio filio non par- Sap.11.
cens pater, tradidit eum in mortem: vt per mortẽ filij Rom.8.
ſui deſtructo eo qui habebat mortis imperiũ, hoc eſt
diabolo, redimeret omnes qui ab eo captiuitatis vin-
culo tenebantur. Vnde ſubiicitur: Ipſe autem redemit
eos, & ſuſcepit eos, & exaltauit illos. Suſcipit enim ex-
altátq; ſaluatos, & redemptos in ſublime tollit virtutũ
alis: & eruditione & ſcientia veritatis, non ad vnũ tan-
tum & alterũ diem, ſed in omnibus diebus æternitatis
habitans in eis, & cum eis & vſque ad conſummatio-
nem ſeculi vitá eis tribuens, ſalutiſque author exiſtens. Matt. 18.

Omnibus

Omnibus autem diebus ſeculi illuminans corda eorũ: non ſinit eos in tenebris ignorantiæ & errore verſari. A Et hoc puto eſſe quod ſcriptum eſt, in omnibus diebus exaltari eos. Quia vero mutabiles & ad vitia ſponte labentes, poſt tanta beneficia Deo fuerunt increduli, & præcepta illius reliquerunt, & exacerbauerunt ſpiritum ſanctum Dei, qui eis multa bona largitus eſt: in peccatum ſimile corruerunt his qui poſtquam geniti Eſa.1. ſunt & exaltati ſpreuerunt patrem ſuum. Vel certe nũc ipſi deſcribuntur, qui & ante deſcripti ſunt: ſi quidem & ibi poſt peccatum dicitur ad eos: Dereliquiſtis Dominum, & ad iracundiam concitaſtis ſanctum Iſrael, & nunc quod ipſi non crediderunt & exacerbauerunt ſpiritum ſanctum eius. Ex præſenti ergo loco ſocietas ſpiritus ad Dominum oſtenditur. Qui derelinquit dominum & eſt incredulus, & ad iracundiam prouocat ſanctum Iſrael, & exacerbat ſpiritum ſanctum eius. Eadem indignatio ſuper peccatoribus tam ad ſpiritum ſanctum, quam ad ſanctum Iſrael refertur. Vnde & in conſequentibus ſimilis copula trinitatis oſtẽditur, dicente ſcriptura Dominum ad inimicitias eſſe conuerſum his qui exacerbauerunt ſpiritum ſanctum eius, & tradidiſſe eos ſempiterno cruciatui poſtquam non ſermone, ſed rebus in ſanctum eius ſpiritum blaſphemauerunt. Ipſe igitur qui eis conuerſus eſt ad inimicitias, debellauit eos & ſubiecit multiplicibus, lõgiſque cruciatibus, vt nec in præſenti tempore, nec in futuro conſequantur veniam peccatorum. Exacerbauerunt enim ſpiritum ſanctum eius, & blaſphemauerunt in illum. Si autem volueris hoc de Iudæis intelligere qui crucifixerunt Dominum ſaluatorem: & iccirco exacerbauerunt ſpiritum ſanctum: id quod ſcriptum eſt: ipſe debellauit eos, ad illam eſt intelligentiam referendum: quod Romanis traditi ſunt quando venit ſuper eos ira Dei in finem. In vniuerſo enim orbe cunctiſque regionibus ſoli exules patriæ, in terra vagantur aliena: non vrbem antiquam, non ſedes proprias poſſidentes: id quod Prophetis & ſaluatori ſuo fecerunt, receperunt. Quia enim ſanguinarij & veſano ſemper furore capti: non ſolum Prophetas occiderũt, lapidaueruntque eos qui ad ſe miſſi fuerant: ſed ad impietatis culmen egreſſi, Dominum ſaluatorem qui pro cunctorum ſalute deſcendere dignatus fuerat ad terras, prodiderunt & crucifixerunt: propterea expulſi ſunt vrbe, quam Prophetarum & Chriſti cruore maculauerunt. Secundum igitur hunc ſenſum debellatos eos à Domino intelligere debemus: non ad breue tempus, ſed ad omne futurũ ſeculum. Vſque ad conſummationem quippe mundi (vt diximus) profugi atque captiui, in vniuerſis aberrãt nationibus, non vrbem, non regionem propriam poſſidentes. Attamen quia naturaliter benignus eſt & miſericors is qui eos debellauerat, tribuit eis locum pœnitentiæ, ſi velint ad meliora conuerti. Vnde & dicitur: Recordatus eſt dierum ſeculi. Recordatus enim temporum futurorum, clauſam ianuam aliqua ex parte Rom.11. eis reſerauit: vt poſtquam intrauerit plenitudo gentiũ, tunc omnis Iſrael (qui hac fuerit dignus appellatione) ſaluetur. Licet enim in id temeritatis eruperint, vt eum qui propter eos miſſus fuerat interficerent, dicentes: Matt.27. Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros: tamen Deus ſuſcitauit eum de terra, in cuius corde tribus diebus & tribus noctibus fuerat commoratus paſtorem ouium ſuarum. Si quidem ita contexitur: Qui eduxit de terra paſtorem ouium ſuarum. Quod vero paſtor ouium Deus qui nunc Prophetali ſermone deſcri- Ioan.16. btus Dominus ſit: manifeſtius in Euangelio diſcimus: ipſo ſaluatore teſtante: Ego ſum paſtor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et iterum: Oues meæ vocem meam audiunt. Poſt hæc omnia Prophetes ait: Vbi eſt qui poſuit ſuper eos ſpiritum ſanctum? Admiratur quippe de quãta fœlicitate ad quantas miſerias peruenerint. Et quomodo loquitur? Qui redemerat, qui poſuerat in illis ſpiritum ſanctum ſuum habitans cum eis, vbi nunc eſt? quò abiit? Dereliquit eos: quia ipſi prius dereliquerunt, & ad iracundiã prouocauerunt ſanctum Iſrael. Poſuerat autem dudũ in eis ſpiritũ ſanctũ Deus, cum adhuc boni eſſent: & præceptis eius obſequi niterentur. His enim tantummodo ſpiritus ſanctus inſeritur: qui vitiis derelictis, virtutũ ſectantur chorũ, & iuxta eas & per eas in fide Chriſti victitãt. B Quod ſi paulatim negligentia ſuggerente, cœperint ad peiora confluere: concitant aduerſum ſe habitatorem ſuum ſpiritum ſanctũ: & eum qui illũ dederat conuertunt ad inimicitias. Huic quid ſimile & Apoſtolus ad Teſſalonicenſes ſcribens, ait: Neque enim vocauit nos Theſ.4. Deus ad immũditiam, ſed ad ſanctificationem. Itaque qui ſpernit, ſiue quod melius habetur in Græco, qui præuaricatur, non hominem præuaricatur, ſed Deum, qui dedit ſpiritum ſanctum ſuum in vobis. Nam in his ſermonibus Deus vocans per fidem in ſanctificationẽ, id eſt, vt ſancti ſpiritus fierent credentes: dedit eis ſpiritum ſanctum. Et quandiu præcepta Dei ſeruauerunt: permiſit in eis ſpiritus ſanctus quem acceperunt. Quã- C do vero amore lubrico corruerunt, & ad immunditiã ſunt delapſi: ſpreuerunt ſiue præuaricati ſunt Dominũ, qui dederat eis ſpiritum ſanctum: vt non immunditiæ deſeruirent, ſed vt ſanctificarentur. Vnde pœnas luent qui iſta cõmiſerunt, nõ quaſi hominem, ſed quaſi Deũ ſpernentes. Et vt ſciamus Dominum eſſe ſpiritum ſanctum qui datur credentibus, ex ipſius Prophetæ Eſaiæ Eſa.51. diſcamus eloquio, qui inducit ad quempiam dicentem Dominũ: Spiritus meus in te eſt, & verba mea dedi in os tuum. Oſtenditur enim ex ſermone præſenti, quod qui acceperit ſpiritum Dei, ſimul cum eo & verba Dei poſſideat: ſermones videlicet ſcientiæ & ſapientiæ. Necnon & in alio loco eiuſdem Prophetæ Deus lo- D quitur: Dedi ſpiritũ ſuper eum. Qui ergo poſuit in eis Eſa.42. ſpiritũ ſanctum: Moyſen dextera ſua ſanctificatum eſſe commemorat, ſiue illum illuſtrem virũ & myſteriorũ Dei initiatorem, de quo ad Ieſum filium Naue Dominus ait. Moyſes famulus meus: ſiue legem ſuam, quæ in Ioſ.1. veteri ſcripta eſt inſtrumento. Nam crebro legiſſe me memini Moyſen appellatũ eſſe pro lege: vt in Apoſtolo: Vſq; in hodiernũ diem, quando legitur Moyſes. Et Abrahã ad diuitem in ſuppliciis conſtitutum: Habent, inquit, Moyſen & Prophetas. Et certe liquido cõprobatur ibi, Moyſen, non ſupradictum virum ſignificatũ Luc.16. eſſe: ſed legem. Porrò quæ eſt dextera Dei quæ adduxit Moyſen, niſi Dominus & ſaluator noſter? Ipſe eſt E enim dextera patris, per quam ſaluat, exaltat & facit virtutem: ſicut alibi de Deo dicitur: Saluauit ei dex- Pſal.97. tera ſua & brachium ſanctum eius. Et rurſum: Dexte- Pſal.117. ra Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me: non moriar, ſed viuam & narrabo opera Domini. Et certe vocẽ hanc ex perſona dominici hominis proferri, quem vnigenitus filius Dei aſſumere dignatus eſt ex virgine, ex ipſo loco manifeſtiſſime comprobatur: quia ipſe eſt dextera Dei, ſicut ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum: quod factus ſit ex ſemine Da- Act.2. uid ſecundum carnem, genitus de virgine ſuperueniente in eam ſpiritu ſancto: & virtute excelſi obumbrante eam. De quo Dauid Prophetauit in ſpiritu:

quod à mortuis reſurgens, aſſumptus ſit in cælos, dextera Dei ſubleuatus. Scribitur ibi autem in hunc modum. Præuidens idem Dauid locutus eſt de reſurrectione Chriſti: quoniam non eſt derelictus in inferno: neque caro eius vidit corruptionem. Hunc Ieſum ſuſcitauit Deus: cui nos omnes teſtes ſumus. Dextera igitur Dei eleuatus, & repromiſſionem ſpiritus ſancti accipiens à patre: effudit hoc donum in nobis quod vos videtis & auditis: neque enim Dauid aſcendit in cœlos. Nulli quippe dubium, exaltatum dextera Dei, & ab inferis reſurgentem eſſe Dominum Ieſum: ſicut ipſe ſcripturæ ſermone teſtatus eſt. Ille ergo qui reſurrexit à mortuis dicit: Ego dormiui & ſomnum cepi, & reſurrexi, quia Dominus ſuſcitauit me. Ipſe ergo ſermone Dei aſſumptus in cœlum: eleuatus eſſe ab ea (de qua ſupra diximus) dextera Dei prædicatur: & accepiſſe repromiſſiones ſpiritus ſancti à patre, & effudiſſe illum in credentes, ita vt omnium linguis loquerentur

Act.2. magnalia Dei. Nam & dominicus homo accepit cō-
Luc.4. municationem ſpiritus ſancti: ſicut in Euangeliis ſcribitur, Ieſus ergo repletus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane. Et in alio loco: Reuerſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam. Hæc autem abſque vlla calumnia de dominico homine qui totus Chriſtus, vnus eſt Ieſus filius Dei, ſenſu debemus pietatis accipere: non quod alter & alter ſit: ſed quod de vno atque eodem quaſi de altero ſecundum naturam Dei & hominis diſputetur: & quia Deus verbū vnigenitus filius Dei, neque immutationem recipit, nec augmentum. Si quidem ipſe eſt bonorum omnium plenitudo. Satis abundéque de Prophetæ teſtimonio diſputatum eſt: nunc ad reliqua pergamus: vt quomodo ſcimus quod pater & filius, ſanctos & bonos ſui communicatione perficiunt, ſic ſanctus quoq; ſpiritus, participatione ſui, bonos efficiat ſanctóſque credētes: & ex hoc etiam vnius cum patre & filio ſubſtantiæ eſſe doceatur. Dicitur in

Pſal.142. Pſalmis ad Dominum: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Scimus autē in quibuſdā exempla-
Eſd.9. ribus ſcriptū eſſe: ſpiritus ſanctus tuus. Porrò in Eſdra abſq; vlla ambiguitate bonus ſpiritus appellatur: Spiritum tuum bonum dediſti: vt eos faceres intelligere.
1.Theſ.5. Quod autem pater ſanctificet, Apoſtolus ſcribit, di-
Ioan.17. cens: Deus autem pacis ſanctificet vos perfectos. Et ſaluator ait: Pater ſancte, ſanctifica eos in veritate, quia verbum tuum eſt veritas. Perſpicue dicens, in me qui verbum tuum ſum & veritas tua, ſanctifica illos fide
Mat.10. & conſortio mei. Dictus eſt & alibi bonus Deus: Ne-
Luc.18. mo bonus niſi vnus Deus. Superius quoque oſtendimus quoniam filius ſanctificet, Paulo in eadem verba congruente. Etenim qui ſanctificat & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Sanctificantem ſignificans Chriſtū,
1.Cor.1. & ſanctificatos eos, q poſſunt dicere: Factus eſt nobis ſapientia ex Deo Chriſtus, & iuſticia & ſanctificatio. Appellatur ſi quidem & ſpiritus ſanctificationis. Vnde & ad eum dicitur: Et omnes ſanctificati ſub manibus tuis, & ſub te ſunt. Bonus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & ex bono patre generatus eſt, & de eo legimus:
Pſal.112. Confitemini Domino quoniam bonus. Confiteantur autem illi qui ab eo aut veniam obſecrāt peccatorum, aut gratias referunt eius clementiæ pro indultis beneficiis. Spiritus quoque ſanctus eos quos dignatur implere ſignificat: vt ſuperius iam demonſtratum eſt, quando oſtendimus eum participabilem & à multis
2.Theſ.2. ſimul capi poſſe. Et nunc in præſenti Pauli teſtimonio
2.Theſ.2. largitor ſanctificationis oſtenditur, in eo quod ait: Debemus autem & nos gratias agere Deo ſemper pro

A vobis fratres dilecti à Domino: quia elegit Deus nos primitias in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus ſancti & fide veritatis. Nam & in hoc loco chariſmata Dei ſub intelliguntur in ſpiritu, cum in ſanctificatione ſpiritus, fides pariter & veritas poſſidentur. Quia ergo recte & pie & vt ſe veritas habet hæc diximus, ſanctificationis, bonitatíſque vocabulum, & ad patrem, & ad filium, & ad ſpiritum ſanctū æque refertur: ſicut ipſa quoque appellatio ſpiritus. Nam & pater ſpiritus dicitur, vt ibi: Spiritus eſt Deus, & filius ſpiritus. Dominus, inquit, ſpiritus eius. Spiritus autem ſanctus, ſemper ſpiritus ſancti appellatione cenſetur: nō quod ex conſortio tantum nominis ſpiritus cum patre ponatur & filio, ſed quod vna natura, vnum poſſideat & no-

B mē. Quia vero ſpiritus vocabulum multa ſignificat, enumerandum eſt breuiter, quibus rebus nomen eius aptetur. Vocatur ſpiritus & ventus, ſicut in Ezechiele: Ezech.5.
Tertiam autem partem diſperges in ſpiritum, hoc eſt, in ventum. Quod ſi volueris ſecūdum hiſtoriam illud ſentire, quod ſcriptum eſt: In ſpiritu violento conteres naues Tharſis, non aliud ibi ſpiritus quam vētus acci- Pſal.47.
pitur. Necnon inter multa hoc quoque munus à Deo Sap.7.
accepit, vt ſciret violentias ſpirituum: non aliud ſe in hoc accepiſſe demonſtrans, quam ſcire rapidos ventorum flatus, & quibus cauſis eorum natura ſubſiſtat. Vocatur & anima ſpiritus, vt in Iacobi Epiſtola: Quo- Iaco.5.
modo corpus tuum ſine ſpiritu mortuum eſt, & reli-

C qua. Manifeſtiſſime enim ſpiritus, hic nihil aliud niſi anima nuncupatur. Iuxta quam intelligentiam & Ste- Act.7.
phanus animam ſuam ſpiritum vocans: Domine, inquit, Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum. Illud quoque quod in Eccleſiaſte dicitur: Quis ſcit an ſpiritus hominis aſ- Eccle.3.
cendat ſurſum, & ſpiritus iumenti deorſum. Conſiderandum vtrumnam & pecudum animæ, ſpiritus appellentur. Dicitur etiam excepta anima, & excepto ſpiritu ſancto, ſpiritus alius qui eſſe in homine, de quo 1.Cor.2.
Paulus ſcribit: Quis enim ſcit hominum ea quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt? Si enim voluerit contendere quiſpiam animam hic ſignificari in ſpiritu, quis erit homo, cuius cogitationes & arcana &

D ſecreta cordis occulta neſciat homo, niſi ſpiritus eius: quia de corpore ſolitario hoc intelligere velle perſtultum eſt. Quod ſi argutia nititur fraude ſurripere, de ſpiritu ſancto hæc ſcripta conteſtans: ſi diligenter verba ipſa conſideret, ceſſabit aſſerere mendacium. Si quidē ita ſcriptum eſt: Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt. Sic & ea quæ ſunt Dei, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei. Quomodo enim alius eſt homo, alius eſt Deus: ſic & ſpiritus hominis, Rom.8.
qui eſt in eo ſeparatur à ſpiritu Dei, qui eſt in eo, quem ſpiritum ſanctum frequenter oſtendimus. Sed & in alio loco idem Apoſtolus à noſtro ſpiritu, ſpiritum Dei ſecernens, ait: Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiri-

E tui noſtro hoc ſignificans, quod ſpiritus Dei, id eſt, ſpiritus ſanctus, teſtimonium ſpiritui noſtro præbeat: quem nunc diximus eſſe ſpiritum hominis. Ad Theſſalonicenſes quoque. Integer, inquit, ſpiritus veſter & a- Theſ.5.
nima & corpus. Sicut enim alia eſt anima & corpus aliud: ſic & aliud eſt ſpiritus ab anima, qui ſuo loco ſpecialiter appellatur. De quo & orauit, vt integer cū anima ſeruetur & corpore: quia incredibile eſt, atque blaſphemum orare Apoſtolum, vt ſpiritus ſanctus integer ſeruetur: qui nec immutationem poteſt recipere, nec profectum. De humano ergo, vt diximus, ſpiritu in hoc loco Apoſtoli ſermo teſtatus eſt. Appellantur quoq; ſupernæ rationabiléſq; virtutes, quas ſolet ſcriptura

pitura Angelos & fortitudines nominare vocabulo ſpi-
ritus, vt ibi: Qui facis Angelos tuos ſpiritus. Et alibi:
Nónne omnes ſunt adminiſtratores ſpiritus? Puto ad
Pſal. 103. hunc ſenſum & illud referri, quod in Actibus Apo-
Hebr. 1. ſtolorum ſcribitur: Spiritus Domini rapuit Philippũ,
Act. 8. & nõ amplius eum vidit eunuchus, id eſt, angelus Do-
mini in ſublime eleuans Philippum, tranſtulit illum in
alium locum. Rationales quoque aliæ creaturæ, & de
bono in malum ſponte propria profluentes: ſpiritus
peſſimi & ſpiritus appellãtur immundi: ſicut ibi. Cum
autem ſpiritus immundus exierit ab homine. Et in cõ-
Luc. 11. ſequentibus: Aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores
ſe. Spiritus quoque dæmones in Euangeliis appellan-
tur. Sed & hoc notandum: nunquam ſimpliciter ſpiri-
tum, ſed cum aliquo additamento ſpiritum ſignifica-
ri contrarium: vt ſpiritus immundus, & ſpiritus dæ-
monis: hi vero qui ſancti ſunt ſpiritus, abſque nullo
additamento ſpiritus ſimpliciter appellantur. Scien-
dum quoque quod nomen ſpiritus, & voluntatẽ ho-
minis & animi ſententiam ſonet. Volens quippe Apo-
ſtolus virginem non ſolum opere, ſed & mente ſan-
ctam eſſe: id eſt, non tãtum corpore, ſed & motu cor-
1. Cor. 7. dis interno, ait, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, volunta-
tem ſpiritu, & corpore opera ſignificans: Conſidera v-
Eſa. 19. trum hoc ipſum in Eſaia, ſonet quod ſcriptum eſt: Et
ſcient qui ſpiritu errant intellectum. Qui enim errore
iudicij alia pro aliis bona exiſtimant: accipient intel-
lectum vt corrigatur error illorum: vt pro prauis ea
quæ recta ſunt eligant. Necnon & illud: Vna fortitu-
do ſpiritus veſtri vide an idipſum oſtẽdat. Et ſuper om-
nia vocabulum ſpiritus altiorem & myſticum in ſcri-
pturis ſanctis ſignificat intellectum, vt ibi: Litera occi-
dit, ſpiritus autem viuificat: literam dicens ſimplicem
& manifeſtam iuxta hiſtoricam narrationem: ſpiritum
Phil. 3. vero, ſanctum & ſpirituale eſſe quod legitur. In hanc
congruit voluntatem & illud: Nos ſumus circuncilio,
qui in ſpiritu Domino ſeruientes ſumus: & non in car-
ne confidentes. Qui enim non litera carnem concidũt,
ſed cor ſpiritu circuncidunt, auferentes omne eius ſu-
perfluum quod generationi proximũ eſt & amicum:
hi vero ſpiritu circuncisi ſunt: in occulto Iudæi & vere
Rom. 2. Iſraelitæ: in quibus non eſt dolus. Qui tranſcendentes
vmbras & imagines veteris teſtamenti, cultores veri
Ioan. 4. adorant patrem in ſpiritu, quia corporalia & humilia
tranſcẽderunt. In veritate, quia typos & vmbras &
exemplaria relinquẽtes: ad ipſius veritatis venere ſub-
ſtantiam: & vt iam diximus, humili & corporea ver-
borum ſimplicitate contempta, ad ſpiritualem legis no-
titiam peruenerunt. Hæc interim iuxta poſſibilitatem
ingenij noſtri, quot res ſpiritus ſignificaret attigimus:
ſuo tempore quid vnumquodque ſignificet, ſi Chri-
ſtus tribuerit, diſſeruri. Nonnunquam autem ſpiritus
& Dominus noſter Ieſus Chriſtus, id eſt, Dei filius ap-
pellatur. Benignus ſiquidem eſt ſpiritus ſapientiæ. Et
Sap. 1. in alio loco: Dominus autem ſpiritus eſt, vt ante dixi-
Io. 4. mus: vbi etiam illud adiunximus: ſpiritus Deus eſt: non
iuxta nominis tantum communionem, ſed iuxta natu-
ræ ſubſtantiæque conſortium. Quomodo enim quorũ
diuerſa ſubſtantia eſt, interdum venit vt communi vo-
cabulo nuncupentur: & hæc dicuntur, ὁμώνυμα, ita co-
rum quorum eadem eſt natura atque ſubſtantia, cum
ſocietate vocabuli, naturæ quoque æqualitas copula-
tur: & diſciplinæ dialecticorũ eſt appellare hæc συνώ-
νυμα. Iccirco & ſpiritus vocabulum & ſi quid aliud in
trinitate vſurpari ſolet συνώνυμον eſt: verbi gratia, ſpi-
ritus bonus, & cætera his ſimilia, de quibus paulo ante

perſtrinximus. Porrò ad hæc neceſſario deuoluti ſu-
A mus: vt quia frequenter appellatio ſpiritus in ſcripturis
eſt reſperſa diuinis: non labamur in nomine, ſed vnum-
quodque ſecundum locorum varietates & intelligen-
tias accipiamus. Omni itaque ſtudio ac diligentia vo-
cabulum ſpiritus, vbi & quomodo appellatum ſit cõ-
templantes, ſophiſmata eorum & fraudulẽtas decipu-
las conteramus, qui ſpiritum ſanctum aſſerunt creatu-
ram. Legentes enim in Propheta: Ego confirmaui to- Amos 4.
nitruum, & creans ſpiritũ, ignorãtia multiplicis in hac
parte ſermonis, putauerunt ſpiritum ſanctũ ex hoc vo-
cabulo demonſtrari: cum in præſentiarum ſpiritus no-
men ventum ſonet. Necnon in Zacharia audientes lo-
cutum Dominum, quod ipſe ſit qui creat ſpiritum ho-
B minis, in eo exiſtimauerunt ſpiritum ſanctum, etiam in
hoc capitulo ſignificari: non animaduertentes quod a-
nimam hominis, aut ſpiritum quem tertium in homi-
ne eſſe iam diximus, ſpiritus appellatio ſignificet: Ergo
vt prælocuti ſumus, quomodo vnumquodque dictum
ſit, cõſideremus: ne forte per ignorantiam in barathrũ
decidamus erroris. Siquidem in aliis rebus ex conſor-
tio vocabulorum error eueniens, confuſionem &
pudorem ei qui errauit importat, de ſupernis vero &
diuinis lapſus ad prana, ad æternam pœnam deducit
& barathrum maxime cum ſemel deceptus noluerit
reſipiſcere, ſed ſuum defenſare impudenter errorem.
Decebat etiam, & magnitudo voluminis exigebat, vt
C finem acciperet oratio. Verum quia infert ſe quæſtio
aduerſus ea quæ ſuperius diſputauimus: quam iccirco
tunc prætermiſimus, ne textum ſermonis irrumperet:
& inter piam prædicationem, impia contentio pone-
retur, neceſſarium puto ad propoſitum reſpondere:
& lectoris arbitrio quid ſuper his ſentiat, derelinquere.
Diſputantibus ergo ſupra quod animam vel mentem
hominis nulla creatura iuxta ſubſtantiam poſſit im-
plere, niſi ſola trinitas: quia tantummodo ſecundum
operationem & voluntatis errorem ſiue virtutem, a-
nimus de his quæ creata ſunt impletur, oborta eſt quæ-
ſtio noſtra, quaſi ſcientiam ſoluens, quod creata ſub-
ſtantia quæ in ſcripturis Satanas appellatur, ingredia-
D tur in aliquos [illegible] & cor quorundam implere dicatur.
Nam ad eum qui medietatem pretij de agro vendi-
to ſibi aliud profitens reſeruarat, à Petro Apoſtolo Act. 5.
dictum eſt: Anania quare impleuit Satanas cor tuum? Luc. 22.
Et de Iuda loquitur ipſe ſaluator, quod intrauerit in
e. [illegible]
[illegible] um ſ[illegible]ntem
i[illegible] leuit Satanas cor tuum,
quomodo Satanas m[illegible]tem alicuius & principale cor-
[illegible] ingrediens in eum, [illegible]
[illegible] cordis [illegible] quidem
hæc poteſtas ſolius eſt trinitatis: ſed ipſa [illegible] idus qui-
dam & nequam ac [illegible] fraudulentiáſque deceptor, in
E eos animam humanam maliciæ affectus trahit, per co-
gitationes & incentiua vitiorum, quibus ipſe plenus
eſt. Denique & Elymas magus filius diaboli, iuxta ma- Act. 13.
liciam, nequitiámque ſubſiſtens, plenus omni dolo, &
omni malicia ſcribitur: Satana patre eius hãc ei volun-
tatem, quaſi ex conſuetudine vitiorũ in naturã verten-
te. Arguens itaque eum Apoſtolus Paulus atque corri-
piẽs ait: O plene omni iniquitate & omni dolo fili dia-
boli, inimice iuſtitiæ Dei. Quia enim verſipellis & cal-
lidus omnẽ in ſe dolũ fraudulentiæ ſuſceperat, appellã-
tur fili⁹ diaboli, quia implebat ipſe omne principale il-
lius fraude & iniquitate & omni malicia, in tantum il-
liciẽs eum atq; decipiens, vt ipſe Satanas impleſſe ani-

mam ipſius, & habitare in eodem putaretur: quem ad omnes ſui peruerſitatis dolos, miniſtrum ſibi ac famulum præparauerat. Ad id vero quod ſecundum poſueramus exemplum, quia in Iudam introiſſet Satanas: (*Luc. 22.*) hoc dicendum eſt. Obſeruans diabolus quibuſdam motibus & operationum ſignis, ad quæ potiſſimum Iudæ cor eſſet vitia procliuius, deprehendit eum patere inſidiis auaritiæ: & reperta cupiditatis ianua, miſit in mentem eius quomodo deſyderatam pecuniam acciperet: & per occaſionem lucri, proditor magiſtri & ſaluatoris ſui exiſteret, argentum proprietate commutans, & ſuſcipiens precium ſceleris à Phariſæis atque Iudæis. Hæc ergo cogitationis occaſio, locum tribuit Satanæ: vt in cor eius introiens, impleret eum peſſima voluntate. Introiuit ergo, non, ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum operationem: quia introire in aliquem, increatæ naturæ eſt eius, quæ participetur à pluribus. Imparticipabilis ergo diabolus eſt, non creator, ſed creata ſubſiſtens. Vnde & conuertibilis atque mutabilis, è ſanctitate decidit atque virtute. Diximus ſupra μεθοχικῶς, id eſt, quod participatione capiatur, eſſe incorruptibile & immutabile & conſequēter æternum. Quod autem mutari poteſt, factum eſſe, & habere principium. Porrò quod incorruptibile ſit, eſſe & retro & deinceps ſempiternum. Non ergo vt quidam putant participatione naturæ ſiue ſubſtantiæ implet quempiam diabolus, aut eius habitator efficitur: ſed per fraudulentiam & deceptionem & maliciā inhabitare in eo creditur quē repleuit. Hac autem fallacia etiam preſbyteros qui aduerſus Suſannam in crudelitatem ſe verterant intrauit: implens animas eorum incendio libidinis & fera ſenij voluptate. Scriptum eſt enim: (*Dan. 13.*) Venerunt autem & duo preſbyteri pleni iniqua cogitatione. (*Eſa. 1.*) His inſidiis impleuit & vniuerſum populum Iudæorum, dicente Propheta de eo. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, ſemen peſſimum, filij iniqui. Semen quippe nequam diabolus: & filij eius propter iniquitatem & plenitudinem dicti ſunt peccatores. Si autem ab his qui eius in ſcripturis filij nominantur, iuxta ſubſtantiæ participationem non capitur: ſi quidem impoſſi[illegible] reaturis frequenter oſtenſum eſt: neque [illegible] us qui poteſt eum capere participatione ſubſtantiæ: ſed tantummodo aſſumptione fraudulentiſſimæ voluntatis. Operationem quippe & ſtudia, non ſolum [illegible] eorum alterum ſed etiam malo- [illegible] creaturis [illegible] ſtantiam ſolutio [illegible] occaſiom [illegible] incipium & ſtultum [illegible] aduerſus ratua reſpondere & [illegible] impiorum, hoc velle diſſ[illegible] uere: non enim tantum impietas eſt ſcelerata [illegible] oere, quantum & de [illegible] ſaltem reſiſtentem velle

A tractare: idcirco illud quod ſolent tractare prætereo, ſacrilega aduerſus nos audacia proclamantes. Si ſpiritus ſanctus creatus non eſt: aut frater eſt Dei patris, aut patruus eſt vnigeniti Ieſu Chriſti, aut filius Chriſti eſt, aut nepos eſt Dei patris, aut ipſe filius Dei eſt, & iam non erit vnigenitus Dominus Ieſus Chriſtus cum alterum fratrem habeat. Miſeri atque miſerabiles, non ſentientes de incorporeis & inuiſibilibus iuxta corporalium & viſibilium diſputari nō licere naturam. Fratrem eſſe vel patruum, nepotem vel filium, corporum nomina ſunt, & imbecillitatis humanæ vocabula. Trinitas vero omnes has prætergreditur nuncupationes. Et quotienſcunque in aliqua de his cadit, nominibus noſtris, & incongruis vocabulis: non ſua natura loquitur. B Cum igitur ſancta ſcriptura amplius de trinitate non dicat, niſi Deum patrem eſſe ſaluatoris, & filium generatum eſſe à patre: hoc tantummodo debemus ſentire quod ſcriptum eſt. Et oſtenſo quod ſpiritus ſanctus increatus ſit: conſequenter intelligere, quod cuius non eſt creata ſubſtantia, recte patri filióque ſocietur. Hæc iuxta eloquij noſtri paupertatem in præſenti dicta ſufficiant: timorem meum quod de ſpiritu ſancto loqui auſus ſim indicantia. (*Matt. 12. Heb. 6. et 10.*) Quicunque enim in eum blaſphemauerit: non ſolum in hoc ſeculo: verumetiā in futuro nō dimittetur ei: nec vlla miſericordia & venia reſeruabitur illi, qui conculcauerit filium Dei, & iniuriam fecerit ſpiritui gratiæ eius in quo ſanctificatus C eſt. Quod quidem & in Deo patre eſt intelligendum. Nam qui blaſphemauerit in eum & impie egerit: ſine venia cruciabitur, nullo pro eo Dominum deprecante, ſicut ſcriptum eſt: (*1. Reg. 2. Luc. 12.*) Qui autem in Dominum Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Necnon & qui filium negauerit coram hominibus: negabitur ab eo coram patre & Angelis eius. Ergo quia nulla venia in trinitatem conceditur blaſphemantibus: omni ſtudio & cautela eſt prouidendum, vt ne in breui quidem paruóq; ſermone de ea diſputātes, labamur. Quin potius ſi quis hoc volumen legere voluerit: quæſumus vt mundet ſe ab omni opere malo & cogitationibus peſſimis: quo poſſit illuminato corde ea intelligere quæ dicun- D tur & [illegible] ctitate atque ſapientia, ignoſcere nobis [illegible] tatem noſtram non impleuit effectus: & tantummodo conſideret qua mente quid dictum ſit non quibus expreſſum ſermonibus. Sicut enim pietatis ſenſum nobis audaciter iuxta noſtram conſcientiam vendicamus: ita quantum de eo loqui pertinet, [illegible] nuſiatem, rhetoricam facundiámque iuxta conſequentiam textúmque ſermonis, nos procul abeſſe ſimpliciter confitemur. Studij quippe noſtri fuit, de ſcripturis ſanctis diſſerentibus, pie intelligere quæ ſcripta ſunt: & imperitiam menſurámque noſtri non ignorare ſermonis.

VICTORINI PITABIONENSIS EPISCOPI COMMENTARIVS IN APOCALYPSIN.

EX SIXTI SENENSIS, SANCTÆ BIBLIOTHECÆ LIB. IIII.

Victorinus, Pitabionenſis Epiſcopus et martyr, diuinorū voluminū fuit admodū ſtudioſus: huic Hieronymus eruditionē tribuens, & eloquentiā adimēs, in libro de viris illuſt. inquit: Victorinus martyr, cum nō æque Latine, vt Græce, noſſet, ſcripſit latino ſermone opera multa, grādia quidē in ſenſibus, ſed cōpoſitione verborū vilora, & in Epiſtola ad Paulinū idē repetēs, ait: inclytus Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui nō poteſt. in Epiſtola verò ad Magnū Oratorē eruditione quoq, ei detrahere videtur, inquiens: Victorino martyri licet in libris ſuis deſit eruditio, non tamē deeſt eruditionis volūtas. Quæ ſane Hieronymi

Hieronymi verba non de ſacra, ſed de prophana ſecularium diſciplinarum doctrina intelligenda ſunt. Is igitur ſcripſit explanationes in Geneſim, in Exodum, in Leuiticum, in Eccleſiaſten, in Cantica Canticorum, in Eſaiam vſque ad viſionem quadrupedum in deſerto, in Ezechielem, in Abacuch, in Matthæum, & in Apocalypſin breuem commentarium annotationum per interualla diſpoſitarum, qui nunc typis excuſus circumfertur cum huiuſmodi Hieronymi præfatione.

PROLOGVS BEATI HIERONYMI PRESBYTERI IN LIBRVM VICTORINI SVPER APOCALYPSIN.

Diuerſos marina diſcrimina tranſuadentes, inueniunt caſus. Si turba ventorum fuerit vehementior, formido eſt: ſi terga iacentis elementi moderatior criſpauerit aura, pertimeſcunt inſidias. Ita mihi in hoc videtur quod miſiſti volumine, quod in Apocalypſin explanationem videtur continere Victorini. Et eſt periculoſum, & obtrectatorum latratibus patens, de egregij viri opuſculis iudicare. Nam & anterior Papias Hierapolites Epiſcopus & Nepos in Aegypti partibus Epiſcopus de mille annorum regno ita, vt Victorinus ſenſerunt. At quia me literis obteſtatus es, nolui differre: ſed ne ſpernerem precantem, maiorum ſtatim libros reuolui: & quod in eorum commentariis reperi, Victorini opuſculis ſociaui. Ab tota inde quæ ipſe ſecundum literam ſenſerit, à principio libri ad ſignum crucis quæ ab imperitis erant vitiata ſcriptoribus correximus, exinde vſque ad finem voluminis addita eſſe cognoſce. Iam tuum eſt diſcernere, & quid tibi placeat comprobare. Si vita nobis comes fuerit, & Dominus ſanitatem dederit, tibi noſtrum in hoc volumine potiſſimum ſudabit ingenium, Anatoli chariſſime.

Gelaſius Papa diſt. 15. Victorini ſcripta inter Apocrypha reiicit. Claruit ſub Valeriano & Galieno Impp. Ann. 270.

VICTORINI PITABIONENSIS EPISCOPI COMMENTARIVS IN APOCALYPSIN.

PRINCIPIVM libri beatitudinem audienti & ſeruãti promittit, vt lectioni ſtudẽs exinde opera diſcat, & quæ præcepit cuſtodiat. *Gratia vobis & pax à Deo, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt.* Qui eſt, quia permanet. Et erat, quia cũ patre omnia fecit, nõ ea virgine ſumpſit. Venturus eſt, vtique ad iudicandum. *Septiformis ſpiritus.* In Iſaia legimus, Spiritus ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris Domini. Iſti ſeptem ſpiritus, vnius ſcilicet dona ſunt ſpiritus ſancti.

Et ab Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus ex mortuis. In homine ſuſcepto perhibuit teſtimonium in mundo, in quo paſſus, ſuo nos ſanguine ſoluit à peccato: & debellato inferno, primus reſurrexit à mortuis, & mors ei vltra non Dominabitur, ſed ipſo regnante mundi regnum deſtructum eſt.

Et fecit nos regnum & ſacerdotes. Id eſt, omnem fidelium Eccleſiam, ſicut Petrus Apoſtolus dicit, Gens ſancta, regale ſacerdotium.

Ecce venit cum nubibus, & videbunt eum omnes populi.

Qui primò in ſuſcepto homine venit occultus, poſt paululum in maieſtate & gloria veniet ad iudicandum manifeſtus. Quod autem dicit, In medio candelabrorum aureorum ambulantem ſimilem filij hominis, ſimilem dicit poſt mortem diuictam, cum aſcendiſſet in cœlum, adunato & iſto corpore cum ſpiritu, & gloriæ ſuæ, quam recepit à patre, poteſtate: quaſi filium hominis ambulantem inter medium candelabrorum aureorum, ſicut in Salomone dicit, Inter ſemitas iuſtorũ ambulabo. Cuius antiquitas eſt immortalitas. Maieſtatis origo, in capite candor oſtenditur, Caput autem Chriſti Deus eſt. Et in capillis albis, albatorum eſt ſimilitudo: lanæ ſimilis, propter oues: ſimilis niui, propter innumerabilem candidatorum turbã de cœlo datorum. Oculi eius vt flamma ignis, præcepta Dei ſunt, quæ credẽtibus lumẽ miniſtrant, incredulis incẽdium. *In facie autem eius claritas vt ſol.* Claritas quod dixit, apparitio illius fuit, qua locutus eſt hominibus facie contra faciem. Solis autem gloria minor eſt quam gloria Domini. Sed propter ortum & occaſum, & rurſus or-

A tum, quòd natus ſit, paſſus & reſurrexit, ideo dixit ſimilem ſcriptura faciem eius gloriæ Solis. In veſte ſacerdotali, carnem quæ corrupta non eſt à morte, & habet paſſionem, ſacerdotium apertiſſime traditum. Mãmæ, duo ſunt teſtamenta. & zona, chorus ſanctorum, vt aurum per ignem probatum. Aliter, Zonam auream accinctus pectori, conflata conſcientia, & purus ſpiritualis ſenſus ita traditus eſt eccleſiis. Per gladium bis acutum de ore ipſius emicantem, oſtẽditur ipſum eſſe qui & nunc Euangelij bona, & prius per Moyſen legis notitiam vniuerſo orbi protulit. Sed quia ex eodem verbo omne genus humanum tam veteris, quàm noui teſtamẽti iudicaturus eſt, ideo bis acutus commemoratus eſt. Gladius enim militem armat, gladius hoſtem interficit, gladius deſertorem punit. Et vt oſtenderet apoſtolis quia iudicium annunciabat, ait: Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Et poſtquam conſummauerat parabolas, ait ad illos: Intellexiſtis omnia? & dixerunt, ita. Propterea omnis ſcriba doctus in regnoDei, ſimilis eſt patriſamilias proferẽti de theſauro ſuo noua & vetera. Noua, Euangelica verba: vetera, legis & prophetarum. Et hæc de ore ſuo proceſſiſſe & Petro ait, Vade ad mare, & mitte hamum: & piſcẽ qui primus aſcenderit, aperto ore eius inuenies ſtaterem, id eſt, duos denarios: & da pro me & te. Et Dauid ſimiliter per ſpiritum ait, Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia ſemel decreuit ab initio Dominus quod futurũ eſt vſque ad finẽ. Denique cum iudex ſit ipſe à patre conſtitutus, volens oſtẽdere quoniã verbo prædicationis iudicabũtur homines, ait: Putatis quia ego vos iudicabo in nouiſſima die? Sed verbũ quod vobis locutus ſum, illud vos iudicabit in nouiſſima die. Et Paulus cõtra Antichriſtũ ad Theſſalonicẽſes ait, Quẽ Dñs interficiet ſpiritu oris ſui. Hic eſt ergo bis acutus gladius, procedẽs de ore ei⁹. Vox eius tãquã vox aquarũ multarũ. Aquę multæ, populi huius mũdi intelligũtur. Sed & donũ baptiſmi, quod emiſit per Apoſtolos, diffunditur ad ſalutẽ hominũ. *Pedes eius ſimiles orichalco.* Tãquã fornace cõflatos Apoſtolos dicit, qui p paſſiones conflati prædicauerunt verbum eius. Per quos enim ambulabat prædicatio, meritò pedes nominantur: vnde Propheta anticipauit dicendo: Adorabimus vbi ſteterunt pedes eius, Dominum primum. Vbi illi primum ſteterunt, Eccleſiam confirmauerunt,

id eſt, in Iudæa, vbi omnes ſancti conuenturi ſunt, & Dominum ſuum adoraturi. Stellæ ſeptẽ in dextera dixit, quia ſpiritus ſanctus ſeptiformis virtutis datus eſt in poteſtatem eius à patre, ſicut Petrus ad Iudæos exclamauit. Dextera Dei exaltatus, acceptum à patre ſpiritum effudit, hunc quem videtis. Sed & Ioánes baptiſta anticipauerat diſcipulis ſuis dicendo: Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritũ. Pater amat filium, & omnia dedit in manus eius. Iſtæ ſunt ſeptem ſtellæ, ſeptem eccleſię quas nominatim vocabulis ſuis vocat, ad quas & facit Epiſtulas: Non quia ipſæ ſint eccleſiæ principes, ſed quod vni dicit, omnibus dicit, nihil enim differt, vt quis vexillationem paucorum millium maiori numero anteponat. In toto orbe ſeptem eccleſias omnes eſſe, & ſeptem nominatas vnam eſſe catholicam, Paulus docuit primo: quod vt ſeruaret ipſe, & ipſum ſeptem eccleſiarum non exceſſit numerum, ſed ſcripſit ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Colloſſenſes, ad Theſſalonicenſes. Poſtea ſingularibus perſonis ſcripſit, ne excederet modum ſeptem eccleſiarum. Et in breui contrahens prædicationem ſuam, ad Thimotheum ait: vt ſcias qualiter debeas conuerſari in eccleſia Dei viui. Hunc typum à ſpiritu ſancto per Eſaiam prædicari legimus de ſeptem mulieribus quæ apprehenderunt hominem vnum. Vnus autem homo, Chriſtus eſt, non ex ſemine natus. Septem mulieres, eccleſiæ ſunt, panem accipientes ſuum: & cum eis ſunt velatæ, quæ petunt auferri improperium ſuum, vt inuocetur nomen Domini in illis. Panem ſpiritum ſanctum, qui nutrit in vitam æternam ſuã ſibi per credulitatem promiſſam. Et tunicas ſuas, id eſt, ſibi promiſſas, quæ cooperiri ſe optant de quibus ait Paulus: Oportet & hãc fragilitatem veſtiri inuiolatam: & mortale hoc veſtiri immortalitate. Auferri improperium ſuum. Improperium eſt peccatum priſtinum, quod aufertur in baptiſmo & incipit vocari homo Chriſtianus: quod eſt, inuocetur nomen tuum ſuper nos. In his ergo ſeptem eccleſiis putes fieri de vna eccleſia ſeptem: & pro qualitate fidei & electionis aut ad eos ſcripſit qui & laborãt in ſeculo, & operantur de frugalitate laborum ſuorum, & patientes ſunt, & cum videant homines quoſdam in eccleſia diſpenſatores præpoſteros, ne diſperſio fiat portant, admonent tamẽ eos de amore, vt in quibus fidei eorum deeſt, agant pœnitentiam, aut ad eos qui locis crudelibus inhabitant inter perſecutores, & perſeuerant eſſe fideles: aut ad eos qui ſub textu miſericordiæ illicita peccata in eccleſia faciunt: aut ad eos qui negligentes, nomine tantum Chriſtiani ſunt: aut ad eos qui humiliter ſtructi, in fide fortiter perſeuerant: aut arguit illos qui ſtudent ſcripturis, & laborant cognoſcere arcana prędicationis, & Dei opus facere nolũt, id eſt, miſericordiam & amorem. Omnibus pœnitentiã denuncians, omnibus iudicium annunciat. *Et in prima quidem Epiſtola ait: Scio laborem tuum, & opera, & patientiam tuã.* Scio laborare te & operari: video patientem te eſſe, ne potes me longe morari à te. *Et quia nõ potes portare malos: & qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, inueniſti eos mendaces, & patientiam habes propter nomen meum.* Hæc vniuerſa ad laudem ſpectant, & laudem non mediocrem. Sed tales viros, & talem claſſem, & tales electionis homines oportet omnimodo admoneri ne iſtis ſibi bonis conceſſis fraudentur. Pauca dixit ſe habere aduerſus illos. *Amorem, inquit, tuum priſtinum dereliquiſti: memento vnde excideris.* Qui cadit, de alto cadit. Ideo dixit, vnde et quoniam omnimodo vſque ad nouiſſimum amoris opera exercenda ſunt: quod eſt principale mandatum.

A Denique niſi fiat, minatus eſt mouere candelabrum de loco ſuo, id eſt, ſpargere plebem. Odire autem ſe opera Nicolaitarum, quæ & ipſe oderat, hoc ad laudem ſpectat. Nicolaitæ autem erant illo tempore ficti homines & peſtiferi, qui ſub nomine Nicolai miniſtri fecerunt ſibi hæreſim, vt delibatum exorcizaretur, & manducari poſſet: & vt quicunque fornicatus eſſet, octauo die pacem acciperet. Ideo collaudauit eos ad quos ſcribit, quibus talibus & tam magnis viris promiſit lignũ quod eſt in paradiſo Dei ſui. Sequens Epiſtola ſequentem conuerſationem alterius claſſis & conſuetudines detegit. Denique ait: *Scio vos pauperes eſſe, laborare: ſed diuites eſtis.* Scit enim apud ſe talibus diuitias eſſe recon-

B ditas. Et detrectationem de Iudæis, quos negat eſſe Iudæos, ſed ſynagoga ſunt Satanæ, quoniam ab Antichriſto colliguntur: quibus ait vt perſeuerent fideles eſſe vſque ad mortem. Et qui perſeuerauerint vſque in finem, non lædentur à morte ſecunda. id eſt, non caſtigabuntur in inferno. Tertia claſſis ſanctorum oſtendit ſeueros, qui fortes ſunt in fide, & nõ expaueſcunt perſecutionem. Sed quia & in illis ſunt qui proni ſunt ad illicitas promiſſiones, ait, Pugnabo cum illis gladio oris mei, id eſt, quid præceperim dicam, & quid feceritis confeſtam. Nam Balaam doctrinam oculis filiorum Iſrael eſſe delibatam, & fornicari olim notum eſt. Ille enim hoc conſilium dedit regi Mohabitarum, & ſcan-

C dalizauerũt populum. Sic, inquit, vos habetis inter vos talem tenentes doctrinam, & ſub pretextu miſericordiæ alios vitiatis. *Qui vicerit, inquit, dabo illi mãna abſconſum* Manna abſconſum, immortalitas eſt, gemma alba, adoptio in filium Dei. Nomen nouum, Chriſtianũ eſt. Quarta claſſis nobilitatem fidelium operantium quotidie, & maiora faciẽtium opera deſignat. Sed & ibi eſſe quoque homines faciles ad illicitas paces dandas, & Prophetias nouas attendendas oſtendit. Arguit & præmonet cæteros, quibus non placet hoc, qui cognoſcunt nequitiam aduerſam, quibus malis dolores inducere quærit in capita fidelium & pericula: & ideo ait: Non mitto ſuper vos aliud pondus, id eſt, non de-

D di vobis legis obſeruationes & onera, quod eſt aliud pondus: vt quod habetis, teneatis donec venio, inquit. *Et qui vicerit, dabo illi poteſtatem ſuper nationes.* id eſt, iudicem illum conſtituet inter cæteros ſanctos. *Et dabo illi ſtellam matutinam.* Primam reſurrectionem ſcilicet promiſit. Stella matutina noctem fugat, lucem annonciat, id eſt, diei initium. Quinta claſſis, id eſt, collectio vel conuerſatio ſanctorum, declarat homines negligẽtes, alias quàm oportet in ſeculo agentes operationes, nomine tantum Chriſtianos. Et ideo hortatur eos ſi quo modo reuerſi à negligentia, periclitati poſſint eſſe ſalui. *Inſtaura, inquit, ea quæ moritura erant: non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo.* Non enim ſatis eſt ar-

E borem miſericordiæ, & fructum non habere: ſicut nec ſatis eſt Chriſtianum dici, & ipſum confiteri, & Chriſtum in opere non habere, id eſt, eius pręcepta non facere. Sexta claſſis, id eſt, conuerſatio collectionis optimæ, cõſuetudines ſanctorum declarat, horum ſcilicet, qui humiles in ſeculo, & ruſtici in ſcripturis, fidem immobiliter tenent, nec omnino vllo caſu territi retrahuntur à fide, ideò ait ad illos: Dedi ante vos oſtium apertum, & ait. Quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ in tã paruis viribus: & ego te ſeruabo de hora tẽtationis, vt ſciant huiuſmodi gloriam: neque in tentationem eos tradi permittit. Qui vicerit, inquit, fiet columna in templo Dei. Columna, decor eſt ædificij, id eſt,

id eſt, qui perſeuerauerit, totum nobilitatur in Eccleſia. Sequitur hæc quoque collectio. Septima claſſis declarat homines locupletes, apud quos in cubiculo quędam ſcripturæ tractantur, foris autem an ſint fideles à nemine intelligitur, ſcilicet iactantes & dicentes ſe omnia cognoſcere, præditi fiducia literaturæ, opera autem negãtes. Et ideo ait ad illos, neque frigidos, neque feruentes illos eſſe, id eſt, neque incredulos, neque fideles. ad omnes enim omnia ſunt. *Et quoniam nec frigidus es, nec calidus, tepidus es, & nauſeam facis: vomam, inquit, te de ore meo.* Nauſea quamuis odibilis ſit, neminem latet, ſic & huiuſmodi homines cum fuerint proiecti. Sed quia tempus eſt pœnitẽtiæ, ait, Conſulo tibi vt emas à me aurum conflatum. id eſt, ſi quo modo poteſtis pro nomine domini aliquid pati. Et collirio, inquit, inunge oculos tuos: vt quod libẽter cognoſcis per ſcripturã, huius & opus facere coneris. Et quoniã ſi huiuſmodi homines de magno excidio ad magnam redeant pœnitentiam, non ſolum ſibi vtiles, ſed multis prodeſſe poſſunt, nó mediocrem eis mercedẽ promiſit, id eſt ſedem in ſolio iudicis. Oſtiũ apertum in cœlo noui teſtamenti prædicator vidit Ioãnes, & dicit ei, Aſcende huc. Quando apertum oſtenditur, clauſum fuiſſe hominibus manifeſtum eſt. Satis autem & plenè ſatisfactum eſt quando Chriſtus in corpore in cœlos ad patrem aſcendit. Vox autem prior quam audierat, cum dicat illum ſecum locutum, ſine contradictione arguit qui alium in prophetis, alium in euangelio dicunt fuiſſe locutum, cum magis ipſe qui venit, ipſe in prophetis locutus ſit. Ioannes enim ex circunciſione erat, & omnis ille populus veteris teſtamenti prædicationem audierat, illa voce ædificatus eſt. Illa eadẽque vox, inquit, quam audieram, illa mihi dixit, aſcende huc. Idem ſpiritus, quem pauló antè quàm filium hominis, inter candelabra aurea ambulantem ſe vidiſſe fatetur, & nunc exinde recolit quæ per legem in ſimilitudinibus renunciata erant, & per hanc ſcripturam coniungit omnes priores prophetas, & aperit ſcripturas. Et quia poſtquam inuitauit in cælum omnes credentes in nomine ſuo Dominus noſter, ſtatim ſpiritũ ſanctum effudit, qui laturus eſt in cœlum, ait, Statim factus ſum in ſpiritu. Et cum aperiatur per ſpiritũ ſanctum mens fidelium, & illud illis manifeſtetur, quod & prioribus eſt prædicatum, ſignificanter ſolium poſitum eſt ſedes iudicij & regis: ſuper quod ſolium vidiſſe ait ſimilitudinem iaſpidis & ſardij. Iaſpidis aquæ color eſt: ſardij ignis. Hæc duo iudicia poſita eſſe vſque ad conſummationẽ orbis ſuper tribunal Dei exinde manifeſtãtur, quoniam iudiciorum duum vnum iam conſummatum in cataclyſmo per aquam, aliud autem conſummabitur per ignem. *Irim autem circa ſolium.* Eoſdem colores habet iris, & arcus dicitur, de quo etiam ad Noe & filios eius locutus eſt Dominus ne timerẽt in reſurrectione Dei. Iam ſtatuam, inquit, arcum meum in nubibus: nec iam aquam timeatis, ſed ignem. Ante ſolium autem tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo, donum baptiſmi, quod per filium ſuum pœnitẽtiæ tempore antequam iudicium iudicet, effudit, ideo ante ſolium, id eſt, ante iudicium. Cum autem dicit mare vitreum ſimile cryſtallo, aquam mundam, ſtabilem, non vẽto agitatam, non in procliuo defluentem, ſed tanquam donum Dei immobile traditum oſtendit. Quatuor animalia, quatuor ſunt euãgelia. Primum, inquit, ſimile leoni, ſecundum ſimile vitulo, tertium ſimile homini, quartum ſimile aquilæ volanti: habentes alas ſenas in circuitu, & oculos intus & foris: & non ceſſabant dicere, hagios, hagios, hagios. ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus.

A Sedentes vigintiquatuor ſeniores habẽtes tribunalia vigintiquatuor, libri ſunt prophetarum & legis, referentes teſtimonia iudicij. Sunt autem vigintiquatuor patres: duodecim apoſtoli, & duodecim patriarchæ. Animalia igitur quòd differentia vultibus ſunt, hanc habet rationem. Simile leoni animal, euangelium ſecundum Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur. Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini. Hominis autem figura Matthæus enititur enunciare nobis genus Mariæ, vnde carnem accepit Chriſtus. Ergo dum enumerat ab Abrahã vſque ad Dauid, & vſque ad Ioſeph, tanquam de homine locutus eſt. ideo prædicatio eius

B hominis effigiem oſtẽdit. Lucas ſacerdotium Zachariæ offerentis hoſtiam pro populo, & apparentem ſibi angelum dum enarrat, propter ſacerdotium, & hoſtiæ conſcriptionem, vituli imaginationem tenet. Ioannes euangeliſta aquilæ ſimilis, aſſumptis pennis ad altiora feſtinans, de verbo Dei diſputat. Marcus euangeliſta ſic incipit, Initium euangelij Ieſu Chriſti, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta: Vox clamantis in deſerto. hæc eſt leonis effigies. Matthæus, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid filij Abraham. hæc eſt facies hominis. Lucas autem dicit: Fuit ſacerdos nomine Zacharias, de vice Abia, & mulier ei de filiabus Aaron. hæc eſt imago vituli. Ioãnes ſic incipit, In prin-

C cipio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbum. hoc erat in principio apud Deum. hæc eſt ſimilitudo aquilæ volantis. Non ſolum autem, ſed & ipſum verbum Dei patris omnipotentis, qui eſt filius eius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, feret eaſdem imagines in tempore aduẽtus ſui ad nos. Et cum prædicatus eſt tanquam leo, & catulus leonis, propter ſalutem hominis homo factus eſt ad mortem deuincendam, & vniuerſos liberandos. Quòd ſeipſum obtulit hoſtiam patri pro nobis, vitulus dictus eſt. Et quoniã mortem deuicit, & aſcendit in cœlos extendens alas ſuas, & protegens ſuam plebem, aquila volans nominatus eſt. Hæ prædicationes quamuis quatuor ſunt,

D vna eſt tamen, quia de vno ore proceſſit: ſicut fluuius in paradiſo, cum ſit vnus, in quatuor partes diuiſus eſt. Oculos autem intus & foris habere animalia, id eſt, prædicationem noui teſtamenti, ſpecialem prouidentiam oſtendit, quæ & ſecreta cordis inſpicit, & ſuperuenientia videt, quæ ſunt intus & foris. Alæ ſenæ ſunt teſtimonia veteris teſtamenti librorum: ideóque vigintiquatuor faciunt tot numeros, quot & ſeniores ſuper tribunalia. Sed ſicut animal volare nõ poteſt, niſi pennas habeat: ſic nec prędicatio noui teſtamenti fidem habet, niſi habeat veteris teſtamenti prænunciata teſtimonia, per quæ tollitur à terra, & volat. Semper enim quod ante dictum eſt, & poſtea factum inueni-

E tur, illud fidem facit indubitabilem. Rurſum tamen & alæ ſi non hæreant animalibus, vitam vnde trahãt non habent. Niſi enim quæ prædixerunt prophetæ, in Chriſto eſſent cõſummata, inanis erit prædicatio illorum. Hoc tenens eccleſia catholica, & ante prædicata & poſtea conſummata volat, & merito tollitur à terra viuum animal. Hæreticis autem qui prophetico teſtimonio non vtuntur, aſſunt ei animalia, ſed non volant, quia ſunt terrena. Iudæis autem, quia non accipiunt noui teſtamenti prædicationem, aſſunt alæ, ſed non viuunt, id eſt, inanem vaticinationem hominibus afferunt, facta dictis non conferentes. Sunt autem libri veteris teſtamenti qui accipiuntur vigintiquatuor,

quos in Epitomis Theodori inuenies. Sed & vigintiquatuor, vt diximus, patres & apoſtolos, iudicare populom ſuum oportet. Interrogantibus enim apoſtolis & dicentibus, Nos omnibus noſtris relictis ſecuti ſumus te: quid erit oobis: reſpondit Dominus noſter: Cum ſederit filius hominis ſuper ſolium gloriæ ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Iſraël. Sed de patrib⁹ qui iudicaturi ſunt, ait Iacob patriarcha, Dan iudicabit & ipſe populum ſuum inter fratres, ſicut vna tribus Iraël. Exire autem fulgura & voces & tonitrua à ſolio Dei, & ſeptem facies igois ardentis, ſignificat prædicationes à Deo, & minas. Nam fulgura aduentum Domini ſignificant: voces autem noui teſtamenti prædicationes, tonitrua autem, quòd cœleſtia ſunt verba. Faces ignis ardentis, donum ſancti ſpiritus, quoniam in lignum paſſionis eſt redditũ. Et cum hæc fierent, cecidiſſe diuerſos maiores natu, & adoraſſe Deum, cum darent animalia gloriam & honorem, id eſt, euangelia actionem, prophetiam ſcilicet Domini, & doctrinam, cum adimpleſſet ante per illos prænunciatum verbum, digne meritóque exultant, ſcientes ſecreta & verbum Domini miniſtraſſe. Denique & cum venit qui mortem diſſiongeret, & coronam immortalitatis ſolũ dignus ſumeret, omnes habentes pro gloria aliqoa actus ſui optimi coronas, proiecerunt eas ſub pedibus eius, id eſt, propter emineotem victoriam Chriſti, omnes victorias ſub pedibus eius. Hoc & in euangelio ſuppleuit ſpiritus ſanctus oſtendendo. Cum enim paſſurus nouiſſime venit Hieroſolymos dominus noſter, & exiſſet illi populus obuiam: alij præciſis ramis palmarum viam ſternebant, alij tunicas ſoas ſubiciebant: duos ſcilicet populos oſtendens: voum patrum, & alium prophetarum magnorum virorum, qui quaſcunque habebant palmas victoriarum contra peccatum, victori omnium Chriſto eas ſub pedibus iactabant.

Palma autem & corona idem ſignificat, quoniam nõ datur niſi victori. In dextera autem ſedentis ſuper tribunal liber ſcriptus intus & foris, ſignatus ſigillis ſeptem, vetus teſtamentum ſignificat, quod eſt datum in manibus Dei noſtri. A patre accepit iudicium. Præco, inquit, præconauit an aliqois dignus eſſet aperire librum, & ſoluere ſignacula eius: & nemo inuentus eſt dignus neque in cœlo, neque in terra, neqoe infra terram. Aperire autem ſigilla, eſt pro homine mortã deuincere. Hoc dignus facere nemo inuẽtus. neq; in angelis in cœlo, neq; in hominib⁹ in terra, neq; inter animas ſanctorũ in requie, niſi ſolus Chriſtus filius Dei: quem dicit vidiſſe agnum tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem. Quod enim erat tũc prædicatum, & quicquid per vanas oblationes & ſacrificia lex in illũ meditata fuerat, ipſum implere oportebat. Et quia ipſe erat teſtator, & mortem deuicerat, ipſum erat iuſtum conſtitui à Deo hæredem, vt poſſideret ſubſtantiam morientis, id eſt, mẽbra humana. vnde dicit leonem de tribu Iuda viciſſe, qui eſt radix Dauid. Leonem de tribu Iuda in Geneſi legimus, vt Iacob patriarcha ait, Iuda te laudabũt fratres tui. Recubuiſti & obdormiſti, & reſurrexiſti tanquam leo, & tanqoam catulus leonis. Ad deuincendam enim mortem leo dictus eſt, ad patiendum pro hominibus tãquam agnus ad occiſionem ductus eſt. Sed quia mortem deuicit, & præuenit carnis officium, qui occiſus dictus eſt: hic ergo aperit quod ipſe ſignauerat teſtamentum. Ob hoc Phinees, & Moyſes legis dator, quòd oportebat eſſe ſignatum & cœlatum vſque ad aduẽtum eius, velauit

ſuam faciem, & ſic eſt populo locutus, oſtendens
A velata eſſe verba prędicationis vſque ad aduentum temporis. Nam & ipſe tunc legis de populo, Accepta lana ſuccida & ſanguine vituli & aqua aſperſit populum vniuerſum, dicens: Hic ſanguis teſtamenti eius quod mãdauit ad vos. Animaduerti ergo oportet hominem diligenter prædicare, & vniuerſa in mondo coercere. Nam nec ſafficit legem illam dici: ſed teſtamentũ nominata eſt. Nulla lex teſtamentum vocatur: nec teſtamentum aliud dicitur, niſi quod faciunt morituri: & quodcunque intrinſecus teſtamenti eſt ſignatum, eſt vſque ad diẽ mortis. Ideo modo deſignatur moritura per agnum occiſum, qui tanquam leo confregit mortem: & quæ de eo pronunciata fuerant, repleuit, & ho-
B minem liberauit, id eſt, carnem de morte, & accepit poſſeſſionem ſubſtãtiæ morientis, id eſt, membrorum humanorum: vt ſicut per vnum corpus omoes homines debitum mortis ſuſceperant, ita per vnum corpus vniuerſi credentes renati in vitam reſurgerent. Modo ergo facies Moyſi aperitur, & creditur, & reuelatur, ideo Apocalypſis reuelatio dicitur: modo liber eius reſignatur: modo hoſtiæ oblationis intelligũtur: modo ſacerdotium, chariſma, fabricatio ædis: teſtimonia apertè intelliguntur, vigintiquatuor ſeniores & quatuor animalia citharas & phialas habentes, cantantes canticum nouum. Coniuncta veteris teſtamenti prædicatio cum nouo, populum Chriſtianum
C oſtendit cantantem canticum nouum, id eſt, cõfeſſionem ſuam publicè cõferentem. Nouum eſt filium dei hominem fieri: nouum, cum corpore in cœlos aſcendere: nouum, remiſſionem peccatorum hominibus dari: nouum, ſancto ſpiritu ſignari homines: nouum, ſacerdotium accipere ſacræ obſeruationis, & regnum expectare immenſæ repromiſſionis. Cithara enim chordam in ligno extenſam ſignificat, id eſt, carnem Chriſti paſſionis ligno coniunctam: phiala, confeſſionem ea nooi ſacerdotij propagine, & angelorum multorum, immo omnium. Et vniuerſæ dominationes domino noſtro referent iam gratiarum actionem liberationis hominum de clade mortis. Reſignatio ſigillorũ,
D vt diximus, apertio eſt veteris teſtamenti, & prædicatorum prænunciatio in nouiſſimo tempore futurorum: quæ licet ſcriptura prophetica per ſingula dicit, omnibus tamen ſimul apertis ſigillis, ordinem tamen ſuum habet prædicatio. Nam aperto primo ſigillo, dicit ſe vidiſſe equum album, & equitem coronatum, habentem arcum, hoc enim primò factum eſt. Poſtquam enim aſcendit in cœlos dominus, & aperuit vniuerſa, miſit ſpiritum ſuum, cuius verba prædicationis tanquam ſagittę, ad corda hominum pergẽtes, vt vincerent incredulitatem. Corona autẽ ſuper caput prædicatoribus eſt promiſſa per ſpiritum ſanctum. Cæteri tres equi, bella, fames, & peſtes, in euangelio à domi-
E no prædicata manifeſtius ſignificat: ideóque ait vnum de animalibus dixiſſe, quia omnia vnum ſunt, Veni, & vide. Veni dicitur inuitato ad fidem, vide dicitur ei qui non videbat. Ergo equus albus, verbum eſt prædicationis, cum ſpiritu ſancto miſſo in orbem. Ait enim dominus: Prædicabitur hoc Euangelium per totum orbem terrarum in teſtimonium coram gentibus, & tunc veniet finis. Equus roſeus, & qui ſedebat ſuper eum habens gladium, bella ſunt ſignificata futura, vt legimus in Euangelio: Surget enim gens contra gentẽ & regnum aduerſus regnum: & erunt terræmotus magni, hic eſt equus roſeus. Equus niger autem famem ſignificat, ait enim dominus: Erunt fames per loca.

Propriè

Propriè autem extenditur verbum vſque ad Antichriſti tempora, quoniam magna fames eſt ventura, quâque omnes lædêtur. Statera in manu, libra examinis, in qua ſingulorum merita oſtenderet. Ait dein, Vinum & oleum ne læſeris, id eſt, hominem ſpiritualem ne plagis percuſſeris. Hic eſt equus niger. Equus autem pallidus, & qui ſedebat ſuper eum, nomen habebat mors. hæc eadem quoque inter cæteras clades præmiſerat dominus, venturas peſtes magnas & mortalitates. Cum enim dicat, Et infernus ſequitur eum, id eſt, expectabat deuorationem animarum multarum impiorum. Hic eſt equus pallidus. Animas autem occiſorum vidiſſe ſub ara, id eſt, ſub terra. Ara enim, & cœlum & terra dicitur ſicut lex ait, imaginaria veritatis facie meditante, quæ duas aras auream intrinſecus fecerat. Nos autem intelligimus auream ita dici, domino noſtro nobis teſtimonium perhibête. ait enim: Cû offers munus tuum ad aram. Vtique munera noſtra, orationes ſunt quas offerimus. Et ibi recordatus fueris habere aliquid fratrê tuû aduerſû te, relinque ibi munus tuum ante aram. Vtique ad cœlum aſcendunt orationes. Sicut ergo cœlum intelligitur ara aurea, quæ erat interior (nã & ſacerdotes ſemel in anno introibât qui habebant chriſma, ad aram aureã, ſignificante ſpiritu ſancto Chriſtum hoc ſemel facturum) ſic & ara ærea, terra intelligitur ſub qua eſt infernus, remota pœnis & ignibus regio, & requies ſanctorum: in qua quidem ab impiis videntur & audiuntur iuſti, & neque illuc tranſmeare poſſunt. Hos ergo tantos, id eſt animas occiſorum, expetere vindictam ſanguinis, id eſt, corporis ſui de habitantibus ſuper terram, voluit nos cognoſcere qui omnia videt. Sed quia in nouiſſimo tempore ſanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura eſt damnatio, dictum eſt eis, Expectate, & pro corporis ſui ſolatio acceperunt, inquit, ſtolas albas, id eſt, donum ſpiritus ſancti. Sextum ſigillum, Factus eſt terræmotus magnus: ipſa eſt perſecutio nouiſſima. Sol fit vt ſaccus, incredulis ſplendor doctrinæ obſcurabitur. Luna ſanguinea, eccleſia ſanctorum oſtêdunt pro Chriſto ſanguinem fundere. Stellas, eoſdem fideles turbari. Agitata ficus amittit groſſos, perſecutione homines ab eccleſia ſeparat. Cœlum inuolui eccleſia de medio fit, & mons & inſulæ de locis ſuis motæ. Nouiſſimam arundinem ſimilem virgæ, vt metiretur dei templum, & aram, & adorantes in ea, poteſtatem dicit quã dimiſſus poſtea exhibuit eccleſiis. Nam & Euangelium poſtea ſcripſit. Cum eſſent Valentinus & Cherinthus & Ebion & cæteri ſcholæ Sathanæ diffuſi per orbem, conuenerunt ad illum de finitimis prouinciis omnes, & compulerunt vt ipſe teſtimonium conſcriberet. Menſura autem filij dei, mandatum domini patrem confiteri omnipotentem. Dicimus & huius filium Chriſtum ante originem ſeculi ſpiritualem apud patrem genitum, hominem factum, & morte deuicta in cœlos cum corpore à patre receptum, effudiſſe ſpiritum ſanctum donum & pignus immortalitatis. hunc per prophetas prędicatum, hunc per legem conſcriptum, hunc eſſe mandatum dei, & verbum patris, & conditorem orbis. Hæc eſt arundo & menſura fidei. Et nemo adorat aram ſanctam, niſi qui hanc fidem confitetur. Aulam autem exteriorem eijce foras. Aula atrium dicitur, vacua inter parietes area. hos tales non neceſſarios eijci iuſſit de eccleſia: quia data eſt, inquit, calcari à gêtibus, id eſt, huiuſmodi hominibus, ita vt à gentibus conculcetur. Deinde repetit de nouiſſimi temporis ruina & excidio, & ait Ciuitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta

A duobus. Et dabo duobus teſtibus meis, & prædicabût amicti cilicio dies mille cclx, id eſt, triennium, & menſes ſex. hoc enim faciunt menſes quadragintaduo. Eſt ergo illorum prædicatio triennium, & menſes ſex, & regnum Antichriſti alterum tantum. De ore illorum prophetarum exire ignem contra aduerſarios poteſtatem verbi dici. Omnes enim plagę quotquot futuræ ſunt ab angelis, in eorum voce mittuntur. Multi putant eum Heliam eſſe, aut Helisæum, aut Moyſen: ſed vtrique mortui ſunt: Hieremię autem mors non inuenitur, quia omnes veteres noſtri tradiderunt illum eſſe Hieremiam. Nam & ipſum verbum quod factum eſt ad eum, teſtificatur ei dicens: Prius quàm figurarem

B te in ventre, cognoui te: & prius quàm de vulua procederes, ſanctificaui te: & prophetam in gentibus poſui te. In gentibus autem propheta non fuit, & ideo verbum Dei verax neceſſe habet quod promiſit exhibere, vt in gentibus propheta ſit. Hos duos candelabra duo & duas oliuas ideo nominari, vt ſi in alio legens nô intellexiſti, hic intelligas. In Zacharia enim vno ex duodecim prophetis ſcriptum eſt, Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra, qui in côſpectu domini terræ ſtant, id eſt, ſunt in paradiſo. Hos ergo oportet interfici ab Antichriſto poſt multas plagas ſæculo infixas: quem dicit aſcendiſſe beſtiam de abyſſo De abyſſo autem eum aſcenſurum, multa teſtimonia enim no

C bis in hoc capitulo contrahenda ſunt. Ait enim Ezechiel, Ecce Aſſur cypreſſus in môte Libano. Aſſur deprimens cypreſſos excelſas, ramoſas, id eſt populos multos in monte Libano. Regnum regnorum id eſt, Romanorum. Formoſus in germinibus, id eſt fortis in exercitibus. Aqua, inquit, nutriet eum, id eſt multa millia hominum ſubiecta erunt illi. Et abyſſus hauſit illû, id eſt, ructauit eum. Nam & Eſaias penè iiſdem verbis loquitur. Fuiſſe autem eum iam in regno Romanorû, & fuiſſe inter Cęſares, & Paulus apoſtolus côteſtatur; ait enim ad Theſſalonicenſes, Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc apparebit iniquus ille, cuius eſt aduêtus ſecundum efficaciam Sathanæ in ſignis

D & portentis mendacibus. Et vt ſcirent illum venturum inquit, tûc erat princeps, adiecit, Arcanû, inquit, malitiæ iam oritur. Sed non ſua virtute nec patris ſui ſuſcitatur, ſed Dei iuſſu. Quare ergo Paulus idem dicit? Idcirco quòd non receperunt amorem Dei, mittet eis Deus ſpiritum erroris, vt omnes perſuadeantur mendacio, qui non ſunt perſuaſi veritate. & Eſaias, ait, Suſtinentibus lucem, illis tenebræ ortæ ſunt. Hos ergo Prophetas ab eodem interfici manifeſtat Apocalypſis & quarta die reſurgere, ne quis domino æqualis inueniatur. Sodomam autem & Ægyptum dicit Hieroſolymam. Dictus populi perſecutor id efficiet. Diligenter ergo & cû ſumma ſolicitudine ſequi oportet Pro

E pheticam prædicationem, & intelligere quoniam ſpiritus ex parte prædicit & præpoſterat, & cum præcucurrerit vſque ad nouiſſimum, rurſus tempora ſuperiora repetit, & quoniam quod facturus eſt, ſemel, aliquoties quaſi factum oſtendit: quod niſi intelligas, aliquoties vt factum, aliquoties vt futurum, in grandi caligine inuenieris. Ergo interpretatio ſequêtium dictorum ea monſtrabit, vt non ordine lectionis, ſed rationis intelligatur. Apertum eſt templum Dei, quod eſt in cœlo. Apertio eſt domini noſtri. Templum enim Dei filius eius eſt, ipſe ait, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, & dicentibus Iudæis, Quadraginta & ſex annis ędificatû eſt templum iſtud:

Euangeliſta,inquit, ille dicebat de tẽplo corporis ſui. Arca Teſtamenti,Euangelij prædicatio, & indulgentia delictorum, & omnia bona quæ cum illo aduenerint, illa dicit apparuiſſe. Mulier autem amicta Sole, & Luna ſub pedibus ſuis,habens coronam duodecim ſtellarum, parturiens in doloribus ſuis,antiqua eccleſia eſt patrum & Prophetarum,& ſanctorum Apoſtolorum,quæ gemitus & tormenta habuit deſiderij ſui, vſquequo fructum ex plebe ſua ſecundum carnem olim promiſſum ſibi videret Chriſtum ex ipſa gente corpus ſumpſiſſe.Sole autem amicta,ſpeciem reſurrectionis ſignificat,& gloriam repromiſſionis,Luna vero caſus ſanctorum corporum, & debitum mortis, quo deficere nunquam poteſt. Nam quemadmodum minuitur vita,ſic & augetur.Nec in totum extincta eſt ſpes dormientium, vt quidam putant: ſed habent in tenebris lucem ſicut Luna. Corona ſtellarum duodecim chorum patrum ſignificat ſecundum carnem natiuitatis: ex quibus erat Chriſtus carnem ſumpturus. Draco roſeus ſtans & expectans,vt cum peperiſſet filium,deuoraret eum:diabolus & angelus refuga ſcilicet,qui omnium hominum interitum per mortem æqualẽ poſſe eſſe opinabatur. Sed qui de ſemine natus nõ erat,nihil morti debebat,ꝓpter quod nec deuorare eum potuit,id eſt,in morte retinere.In tertia enim die reſurrexit denique,& priuſquam pateretur,tentare eũ acceſſit,tanquam hominem. Sed cum inueniſſet non illum eſſe quem putabat,diſceſſit,inquit,ab illo ad tẽpus. Hunc dicit raptum ad ſolium Dei, & nos legim⁹ in actibus Apoſtolorum quemadmodum loquens cũ diſcipulis ſuis,raptus eſt in cœlos.Virga ferrea,gladius perſecutionis. Omnes receſſiſſe de locis ſuis, id eſt, quòd boni mouebuntur,perſecutionem fugientes.

Quatuor angeli per quatuor angulos terræ, ſiue quatuor vẽti trans Euphratem fluuium,gentes ſunt quatuor,quia omni genti à Deo deputatus eſt Angelus,ſicut dicit,Statuit eos ſuper numeros Angelorum Dei, donec ſanctorum compleatur numerus, ſuos non egrediuntur terminos, quia in nouiſſimo cum Antichriſto venient.Quod autẽ dicit,turba multa ex omni tribu,credentibus electorum numerum oſtendit, qui per ſanguinem agni baptiſmo purgati, ſuas ſtolas fecerunt candidas,ſeruantes gratiam quam acceperunt. Septimo autẽ ſigillo ſilentiũ fit in cœlo ſemihora. Semihora initium eſt quietis ęternę.ſed partẽ intellexit, quia interruptio eadẽ per ordinẽ repetit. Nã ſi eſſet ſuge ſilentium,hic finis narrandi fieret. Angelum autem aſcendentem ab oriente ſolum, Heliam Prophetam dicit,qui anticipaturus eſt tempora Antichriſti, ad reſtituendas eccleſias & ſtabiliẽdas à magna & intolerabili perſecutione. Hæc in apertione librorum veteris teſtamẽti & noui prædicata legimus.Ait enim dominus per Malachiam: Ecce ego mittã vobis Heliam Theſbitem conuertere corda patrum ad filios,& cor hominis ad proximum ſuum, id eſt, ad Chriſtum per pœnitentiam: conuertere corda patrum ad filios, ſecundum tempus vocationis Iudęos ad ſequenti populi fidem reuocare.Ideo oſtendit etiam numerum ex Iudæis crediturum, & ex gentibus magnam multitudinem. Mitti etiam in cœlũ orationes eccleſiæ ab Angelo, & ſuſcipi illas,& contra iram effundi, & ſcopari regnum Antichriſti per angelos ſanctos,in Euangelio legimus.Ait enim: Orate ne incidatis in tentationem. Erit enim anguſtia magna, qualis non fuit ab origine mundi.Et niſi abbreuiaſſet dominus dies illos,non eſſet ſalua omnis caro.Hos ergo archangelos malos ſeptem ad percutiendum Antichriſtum mittit. Nam & A ipſe ita dixit:Tunc mittet filius hominis nuncios ſuos, & colligent electos eius de quatuor angulis venti à finibus eius vſque ad fines eius, & antè ait per prophetam:Tunc erit pax terræ veſtræ, cum ſurrexerint in ea ſeptem paſtores,& octo morſus hominum,& indagabunt Aſſur,hoc eſt, Antichriſtum,in foſſa Nembrot, in damnatione diaboli. Eccleſiæ ſpecie ſimiliter commoti fuerint cuſtodes domus. Ipſe autem in parabola ad Apoſtolos ſic ait,cum veniſſent ad eum operarij,& dixiſſent, Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro?Vnde ergo ibi lolium?reſpondit eis,Inimicus homo hoc fecit,cui dixerunt,Vis imus,& eradicamus illud? qui ait: Non ſed ſinite vtraque creſcere vſque ad B meſſem,& in tempore meſſis dicam meſſoribus, colligere lolium,& facere manipulos,& cremari igni æterno:triticum autem colligere in horrea mea.Hos meſſores & paſtores & operarios hic Apocalypſis oſtendit eſſe angelos.Tuba autem verbum eſt poteſtatis & licet repetat per phialas, non quaſi bis factum dicit, ſed quoniam ſemel futurum eſt quod eſt decretum à Deo vt fiat, ideo bis dicitur. Quicquid igitur in tubis minus dixit,hic in phialis eſt. Nec aſpiciendus eſt ordo dictorum, quoniã ſæpe ſpiritus ſanctus vbi ad nouiſſimi temporis finem percurrerit, rurſus ad eadem tẽpora redit,& ſupplet ea quę minus dixit.Nec requirendus eſt ordo in Apocalypſi,ſed intellectus. Sequẽ C dus eſt enim & ipſe propheta. Sunt igitur ſcriptæ in tubis & phialis,aut plagarum orbi Miſſarum clades, aut ipſius Antichriſti inſania,aut populorũ detractio, aut plagarum differẽtia,aut ſpes in regno ſanctorum,aut ruina ciuitatum,aut ruina magna Babylonis ciuitatis, id eſt, Romanæ. Aquila magna medio cœlo volans, ſpiritusſanctus ſignificatur,in duobus prophetis conteſtans magnam plagarum iram imminere,ſi quo modo quiſque volaſſet nouiſſimo tempore conuerſus,vt aliquis adhuc ſaluus eſſe poſſit. Nam fortem quem dicit de cœlo deſcendiſſe,amictum nube,& iris ſuper caput eius,& facies eius tanquam ſol, & pedes eius columna ignis,& habebat librum in manu ſua apertum, D & poſuit pedes ſuos ſuper mare & terram: dominum noſtrum ſignificauit, ſicut ſuperius enarrauimus. Facies eius tanquam ſol, id eſt, de reſurrectione. Super caput eius iris,iudicium intelligitur quod per illum factum eſt,aut futurũ eſt.Liber apertus, Apocalypſis eſt quam Iohannes vidit.Pedes eius conflatos & ſuperius diximus Apoſtolos eſſe. Nam calcari ab eo & marina & terrena, omnia ſub pedibus eius ſubiecta ſignificat. Angelum eum dicit,id eſt, nuncium,ſcilicet patris. Vocatur enim magni conſilij angelus. Quòd clamaſſe dicit voce magna,vox magna eſt cœleſtis, omnipotẽtia Dei verba hominibus nunciare, & cõteſtari quia poſt clauſam pœnitentiam ſpes poſtea futura non eſt.Septẽ E tonitrua locuta voces ſuas, ſpiritusſanctus ſeptiformis virtutis per prophetas proteſtatus eſt omnia futura, voce illius in ſæculo teſtimonium reddit. Sed quia dicit ſe ſcripturum fuiſſe Iohannes quãta locuta fuiſſent tonitrua,id eſt, quæcunque in veteri teſtamento erant obſcura & prædicata, vetatur ſcribere,ſed relinquere ea ſignata, quia erat Apoſtolus,nec oportebat gratiam ſequentis gradus in primo collocari:quia tempus, inquit, prope eſt. Apoſtoli enim virtutibus,ſignis,portentis,magnalibus factis, vicerũt incredulitatem:poſt illos,iam eiſdem conſumptis, eccleſiis datum eſt ſolatium propheticarum ſcripturarum interpretãdarum quos interpretes prophetas dixit. Ait enim apoſtolus,

Et

Et quidem poſuit in eccleſia primùm Apoſtolos, ſecundò prophetas, tertiò doctores, & reliqua, & alio loco ait, Prophetę duo aut tres dicant, & alij æſtimēt, & ait, Omnis mulier orans vel prophetans detecto capite, deturpat caput ſuū. Cum autem dicat, Prophetæ duo vel tres dicāt, & alij æſtimēt: non tantū de catholica prophetia dicit, inaudita, & incognita, ſed etiam prædicata & nota. Æſtiment autem vtrumne interpretatio cum teſtimoniis congruat dictionis propheticæ. Cōſtat ergo Iohanni non fuiſſe neceſſariū ſuperiori virtute armato, cū Corpus Chriſti, id eſt eccleſia, ſuis membris ornatum, ſuo loco reſpondere debeat, accipere libellum, & comedere ſub oſtenſione facta memoriæ. Dulcis in ore prædicationis eſt fructus loquēti, & audiētibus dulciſſimus: ſed & prædicanti & perſeuerātibus in mandatis, per paſſionem amariſſimus. Oportet autem te iterum prophetare, inquit, populis & linguis & nationibus: hoc eſt quoniam quādo hoc vidit Iohannes, erat in inſula Pathmos, in metallum damnatus à Domitiano Cæſare. Ibi ergo vidit Apocalypſin: & cum ſenior iam putaret ſe per paſſionem acceptutum receptionem, interfecto Domitiano omnia iudicia eius ſoluta ſunt, & Iohannes de metallo dimiſſus, ſic poſtea tradidit hanc eandem quam acceperat à domino Apocalypſin, hoc eſt, oportet te iterum prophetare. Accepiſſe autem arundinem omnes gentes, quæ dimicaturæ Antichriſto, contra iſtos ſtatuendæ ſunt, & gladus alterutrum ſunt caſuræ. Qui ait illum coloris eſſe ruſei, id eſt coccinei operis illius futurum talem dedit ei colorem. Ab initio enim homicida, & omne genus humanum non tam debitu mortis, verū variis gladiis ac vitiis oppreſſit. Septem capita, ſeptem reges Romanus, ex quibus & Antichriſtus eſt. In priori dicimus cornua decem, decem Reges in nouiſſimo tempore. Hos eoſdem plenius ibi tractabimus. Mulierem autem volaſſe in deſertum auxilio alarum magnæ aquilæ, dono ſcilicet prophetarum eccleſiam illā catholicam, ex qua in nouiſſimo tempore creditura ſunt centum quadraginta quatuor millia hominum Heliæ. Sed & cæterum populum viuum inueniri in aduentu domini hic dicit. Sic & Dominus in Euangelio ait, Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes: id eſt, quotquot in Iudæa fuerint collecti, eant ad illum locum quem paratum habent, & nutriantur ibi triennium & menſes ſex à facie diaboli. Alæ, duæ magnæ, duo ſunt prophetæ, Helias, & qui cum eo fuerit propheta. Aqua quam emiſit de ore ſuo ſerpens, iuſſu ſuo exercitum eam ſequi ſignificat. Aperuiſſe terram os ſuum, & deuoraſſe aquas, vindictam de præſenòbus manifeſtam. Hanc igitur licet parturientem ſignificet, poſtea partu edito fugientem oſtendat, tamen nō vno tempore vtraque facta ſunt. Chriſtus enim ex quo natus eſt, ſcimus tempora interceſſiſſe: vt illa autem fugiat à facie ſerpentis, adhuc factum non eſſe. Deinde ait, Factum eſt bellum in cælo, Michaël, & nuncij eius. Et non eſt inuentus ei locus iam in cœlo: & iactatus eſt draco magnus anguis antiquus in terram, hoc eſt initium Antichriſti. Antè tamen oportet prædicare Heliam, & pacis tempora eſſe: & poſtea conſummato triennio & ſex menſibus prædicationis Heliæ, iactari eum de cœlo, vbi habuit poteſtatem aſcendēdi vſque ad illud tempus, & angelos refugas vniuerſos. Sic & Antichriſtum de inferno ſuſcitari Paulus Apoſtolus ait, Niſi prius venerit diſceſſio, & apparuerit homo peccati, filius perditionis, & aduerſarius, qui ſe eleuat ſuper omne quod nominatur Deus, aut quod colitur.

Quòd autem dicit draconis caudam traxiſſe tertiam A partem ſtellarum, bifarie hoc accipitur. Multi enim arbitrantur tertiam partem hominum credentium poſſe eum ſeducere, ſed verius intelligi debeat angelorum ſibi ſubiectorum cum adhuc princeps eſſet, cū tranſcenderet conſtitutionem ſuam, tertiam partem ſeduxiſſe. Ergo quod ſuperius dicebamus, ait Apocalypſis, Et ſtetit ſuper arenam maris. Et vidi de mari beſtiam aſcendentem ſimilem pardo. Regnum illius tēporis Antichriſti cum varietate gentium, & populum commixtum ſignificat. Pedes tanquam vaſis furtis, & ſpurciſſimæ beſtiæ. Duces, pedes eius dixit. Os eius tāquam ora leonum, inquit, eſt, id eſt ad ſanguinem armatum. Os enim eius, viſio illius eſt, & lingua quæ ad B nihilum proceſſura eſt niſi ad ſanguinem effundendū. Capita ſeptem, ſeptem montes ſunt in quibus mulier ſedet, id eſt, ciuitas Romana. Et reges ſeptē ſunt, quinque ceciderunt: vnus eſt: alius nondum venit: & cum venerit, breui tempore erit. Et beſtia quam vidiſti, de ſeptem eſt: & octaua eſt. Intelligi oportet tempus quo ſcriptura Apocalypſis edita eſt, quoniam tunc erat Cæſar Domitianus. Ante illum autem fuerat Titus frater illius, & Veſpaſianus pater, Galba, Otho, & Vitelli⁹. Hi ſunt quinque qui ceciderunt: vnus extat, ſub quo ſcribitur Apocalypſis, Domitianus ſcilicet. Alius nondum venit, Neruam dixit. Et cum venerit, breui tempore erit. Biennium enim non impleuit. Et beſtia quam vi- C diſti, inquit, de ſeptem eſt: quoniam ante iſtos reges Nero regnauit. Et octaua eſt, ait: modo cum illa aduenerit, computas loco octauo. Et quoniam in illo eſt conſummatio, adiecit, In interitum vadit. Nam decem reges accepiſſe regalem poteſtatem, cum ille mouerit ab oriēte, aut mittitur ab vrbe Roma cum exercitibus ſuis. Hęc cornua decem & decem diademata Daniel oſtendit, & tria eradicari de prioribus, hoc eſt, tres duces primarius ab Antichriſto interfici. Cæteros ſeptem dare illi honorem, & conſilium, & poteſtatem, de quibus ait, Hi odient meretricem. Vrbem ſcilicet dicit. Et carnes eios comburant igni. Vnum autem de capitibus occiſum in morte, & plaga mortis eius cu- D rata eſt, Neronem dicit. Conſtat enim, dum inſequeretur eum equitatus miſſus à ſenatu, ipſum ſibi gulam ſuccidiſſe. Hunc ergo ſuſcitatum deus mittet regem dignum dignis, & Chriſtum qualem meruerunt Iudæi. Et quoniam aliud nomen allaturus eſt, aliam etiā vitam inſtituturus, vt ſic eum tanquam Chriſtum excipiant Iudæi. Ait enim Daniel, Deſideria mulierum non cognoſcet, cum prius fuerit impuriſſim⁹: & nullū Deum patrum cognoſcet. Non enim ſeducere populum poterit circuncisionis, niſi legis vindicator. Denique & ſanctus non ad idola colenda reuocaturus eſt, ſed ad circunciſionem colendam, ſi quos potuerit ſeducere. Ita demum faciet vt Chriſt⁹ ab eis appelletur, E De infero autem illum ſurgere, & ſuperius diximus, verbo Iſaiæ: Aqua nutriet illum: & abyſſus auxit illū. Qui tamen licet nomine mutato, & actu immutato veniet, ait ſpiritus. Numerus eius nomen hominis eſt, & numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex. Cum attulerit ad literam Græcam, hunc numerum explebit. * A I. N.L.T. CCC.F.V.M.L. X.L.O.L. XX. CCC. I. III. EVN. LCC. N. V. III. P. CIX.K. XX OL XX. CC. Aliam beſtiam ſubeuntem de terra magna, falſum prophetam dicit, qui facturus eſt ſigna & portenta mendacia ante illum in conſpectu hominū. Habentem cornua quaſi agni, id eſt, ſpeciem iuſti hominis: loquentem quaſi draco. loquetur autem diaboli

malitia plenus. Hic enim facturus eſt vt ignis de cœ-
lo deſcendat: ſed in conſpectu hominum. Hæc magi
per angelos refugas & hodie faciunt. Faciet etiam vt
imago aurea Antichriſto in templo Hieroſolymis po
natur, & intret angelus refuga, & inde voces & ſortes
reddat. Faciet etiam hic ipſe vt accipiant ſerui & libe-
ri notam in frontibus aut in manibus dextris numerũ
nominis eius, ne quis emat vel vendat. Aſpernationẽ
autem & exacerbationem Daniel antè prędixerat. Et
ſtatuet, inquit, templum ſuum ſuper Samariam ſuper
montem inclytum & ſanctum, id eſt. Hieroſolymis
imaginem, ſicut Nabuchodonoſor fecerat, tunc hic
ſubſtituet. modo hoc dominus reſoluens, admonens
Eccleſias ſuas de nouiſſimis temporibus & periculis,
ait: Cum autẽ videritis aſpernationem quæ dicta eſt
per Danielem prophetam, ſtantem in loco ſuo: qui
legit, intelligat. Aſpernatio dicitur, quando exaſpera-
tur, Deus quòd idola pro eo colantur, vel dogma hæ-
reticorum in eccleſiis introducatur. Euerſio autem,
quòd ſtabiles homines ſignis falſis & portentis ſedu-
cti euertantur de ſalute. Angelum volantem medio
cœlo quem dicit ſe vidiſſe, quẽ ſuperius tractauimus,
eundẽ eſſe Heliã, qui anticipat prędicatione ſua regnũ
Antichriſti. Alium autem Angelũ, angelum ſequentẽ
eundémque comitem prædicationis prædicat Pro-
phetam. Quod autẽ ait, Mitte falcem acutam, & vin-
demia botriones vineæ? de gentibus perituris ſignifi-
cat in aduentu domini. Equidem pluribus ſpeciebus
hic illud oſtẽdit, ſicut in meſſe arida: ſed ſemel in ad-
uentu domini & conſummationis & regni Chriſti, &
apertione regni ſanctorum futurum eſt. Quod autem
dicit miſſum in torcular iræ Dei, & calcatum extra ci-
uitatem: calcatio torcularis, retributio eſt peccatoris.
Et exiet ſanguis vſque ad frenos equorũ. Exiet vltio
vſq; ad principes populorũ, id eſt, rectores, ſiue diabo
lũ ſiue angelos eius, nouiſſimo certamine exiet vltio
ſanguinis effuſi, ſicut antè prædictũ eſt. In ſanguine
peccaſti, & ſanguis te perſeqiut. Per ſtadia mille ſex-
centa, id eſt, per oẽs mundi quatuor partes. Quaterni-
tas eſt enim conquaternata, ſicut in quatuor faciebus
quadriformibus & rotis. Quater enim quadringenti,
mille ſexcenti. Eandẽ repetens perſecutionem Apoca
lypſis dicit angelos ſeptem habentes plagas, quoniã
in his finita eſt ira Dei. Percutit populum cõtumacem
ſeptem plagis, id eſt perfecte, vt in Leuitico. Dicit quę
in vltimo futura ſunt, cum eccleſia de medio exierit.
Quòd autem dicit ſtetiſſe eos ſuper mare vitreum,
habentes citharas & phialas, id eſt ſuper baptiſmum
ſuum ſtabiliter in fide conſtitiſſe: & confeſſionem ſuã
in ore habẽtes, exultaturos in regno coram domino.
Ad propoſitum reuertamur. Ait enim: Veni oſtẽdam
tibi damnationem meretricis magnæ, quę ſedet ſuper
aquas multas. Et vidi, inquit, mulierem ebriam de ſan
guine ſanctorum decreto ſenatus illius conſummatæ
nequitiæ, & omnem contra fidei prædicationem etiã
latam indulgentiam ipſe dedit decretum in vniuerſis
gentibus. Sedere autem eam ſuper beſtiam ruffam a-
ctricem homicidiorum, diaboli imago eſt: vbi etiam
& capita hæc de quibus tractauimus, meminit. Hanc
quidem Babylonem propter confuſionem dicit, & in
Apocalypſi & in Iſaia & in Ezechiele antè ruffam no-
minauit. Denique ſi compares quę contra Aſſur dicta
ſunt, & Iſaias contra Babylonem dicit, quæque Apo-
calypſis dicit, vnum eſſe omnia inuenies. Equũ enim
album eſſe, & ſedentẽ ſuper eum dominum noſtrum
cum exercitu cœleſti aduenientem ad regnandum o-

ſtendit. A mari enim Aquilonis vſque ad mare Phœ-
A nicię, & vſq; ad fines terræ maiores partes has in ad-
uentu domini mundari. Omnes animæ gentium cõ-
gregabũtur ad iudicium. Nam mille annorum regnũ
nõ arbitror eſſe terminum. Aut ſi ita ſentiendum eſt,
cõpletis annis mille regnare deſinunt. Sed vt mei ſen-
ſus capacitas ſentit proferri, quoniam denarius nume-
rus decalogum ſignificat, centenarius virginitatis co-
ronam oſtendit. Qui enim virginitatis integrum ſer-
uauerit propoſitum, & decalogi fideliter præcepta im
pleuerit, & contra impuros motes vel impuras cogi-
tationes intra cordis cubiculum vigilauerit, ne domi-
nentur ei: iſte vere ſacerdos eſt Chriſti, & millenariũ
numerum perficiens, integre creditur regnare cum
B Chriſto, & apud eum recte ligatus eſt diabolus. Qui
vitiis & dogmatibus hæreticorum irretitus eſt, in eo
ſolutus eſt diabolus. Sed quia completis mille annis
dicit eum ſolui, completo perfectorum ſanctorum nu
mero, in quibus corpore & corde virginitas regnat,
adueniente abominandi aduentu, multi ab eo, amore
terrenorum ſeducti ſupplantabũtur, & ſimul cum eo
ingredientur ſtagnum, & poſt modicum tellus reddet
ſanctorum qui dudum quieuerãt corpora, immortalo
cum æterno rege ſuſcipientes regnum: quos non ſolũ
corpore virgineo, ſed & lingua & cogitatione exulta-
turos cum agno demonſtrat. Ciuitatem verò quam
dicit quadratam auro & precioſis ſplẽdere lapidibus,
C & plateam ſtratam, & flumen per medium, & vitæ li-
gnum ex vtraque parte faciens fructus duodecim per
menſes duodecim, & ſolis lumen ibi non eſſe, quia a-
gnus eſt lux eius, & portæ eius de ſingulis margaritis
ternæ portæ eius ex quatuor partibus, & claudi non
poſſe ciuitatem quadram: ſanctorum adunatam tur-
bam oſtendit, in quibus fides nullo modo fluctuare
potuit, ſicut & Noe præcipitur vt ex quadratis lignis
faceret arcam, quæ diluuij poſſet impetus ferre. Pre-
cioſos lapides, fortes in perſecutione viros, qui nec
tempeſtate perſecutionum moueri, nec impeto plu-
uiæ à vera fide ſolui potuerunt. Propterea auro mun-
do ſociãtur, ex quibus regis magni ciuitas decoratur:
D Plateæ verò, eorum corda oſtẽdunt ab omnibus mũ-
data ſordibus, vbi deambulat Deus. Flumen verò vitę
ſpiritualis natiuitatis currere gratiam oſtendit. Lignũ
vitæ ex vtraque ripa, Chriſti ſecundum oſtendit ad-
uentum, quem venturum & paſſurum vetus lex præ-
dixit, & in Euangelio manifeſtatur. Fructus verò duo-
decim per ſingulos menſes, duodecim apoſtolorum
diuerſæ gratiæ oſtenduntur, quas ab vno ligno crucis
ſuſcipientes, populos fame cõſumptos, verbi dei præ-
dicatione ſatiant. Et quia dicit in ciuitate Solem non
eſſe neceſſarium, euidenter oſtendit creatorem lumi-
num fulgere in medio eius cuius ſplendorem nullus
ſenſus cogitare poterit, nec lingua proloqui. Ex qua-
E tuor partibus portas dicit eſſe ternas virtutes, pruden
tiam, fortitudinem, iuſtitiam, temperantiam, quæ inui
cem ſibi hærent: & dum mutuò miſcentur, duodena-
rium efficiunt numerum. Portas verò, duodecim apo-
ſtolorum eſſe numerum credimus, qui in quatuor vir-
tutibus vt precioſæ margaritę fulgentes, inter ſanctos
lumen doctrinæ ſuæ manifeſtantes, ad ciuitatẽm ſan-
ctorum ingredi faciunt, vt de conuerſatione eorum,
angelorum lætentur chori. Non poſſe claudi portas,
euidenter oſtendit, nulla contradicentium tempeſta-
te Apoſtolorum doctrinam ſuperari, etiamſi fluctus
gentium vel hæreticorum inſana ſuperſtitio, dum à
fide fuerit ſuperata eorum, vt ſpumæ diſſoluuntur,
quia